מהרם שיק תריג מצות חלק א

רבי משה שיק

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מהרם שיק תריג מצות חלק א

רבי משה שיק

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מהרם-שיק-תריג-מצות-חלק-א/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמת תלמיד 8
מצוה א 9
מצוה ב 12
מצוה ג 17
מצוה ד 20
מצוה ה 23
מצוה ו 27
מצוה ז 28
מצוה ח 31
מצוה ט 36
מצוה י 38
מצוה יא 42
מצוה יב 45
מצוה יג 47
מצוה יד 49
מצוה טו 51
מצוה טז 51
מצוה יז 56
מצוה יח 58
מצוה יט 66
מצוה כ 69
מצוה כא 74
מצוה כב 76
מצוה כג 81
מצוה כד 82
מצוה כה 88
מצוה כו 90
מצוה כז 91
מצוה כח 93
מצוה כט 95
מצוה ל 97
מצוה לא 102
מצוה לב 105
מצוה לג 114
מצוה לד 118
מצוה לה 122
מצוה לו 126
מצוה לז 129
מצוה לח 135
מצוה לט 139
מצוה מ 143
מצוה מא 146
מצוה מב 146
מצוה מג 153
מצוה מד 156
מצוה מה 159
מצוה מו 161
מצוה מז 162
מצוה מח 165
מצוה מט 168
מצוה נ 172
מצוה נא 174
מצוה נב 180
מצוה נג 184
מצוה נד 188
מצוה נה 193
מצוה נו 195
מצוה נז 196
מצוה נח 200
מצוה נט 202
מצוה ס 205
מצוה סא 205

מצוה סב 208
מצוה סג וסד 210
מצוה סה 212
מצוה סו 213
מצוה סז 215
מצוה סח 216
מצוה סט 218
מצוה ע 220
מצוה עא 223
מצוה עב 226
מצוה עג 228
מצוה עד 232
מצוה עה 234
מצוה עו 236
מצוה עז 238
מצוה עח 240
מצוה עט 243
מצוה פ 244
מצוה פא 248
מצוה פב 249
מצוה פג 253
מצוה פד 255
מצוה פה 259
מצוה פו 262
מצוה פז 265
מצוה פח 267
מצוה פט 269
מצוה צ 272
מצוה צא 274
מצוה צב 279
מצוה צג 281
מצוה צד 282
מצוה צה 283
מצוה צו 286
מצוה צז 287
מצוה צח 289
מצוה צט 292
מצוה ק 294
מצוה קא 295
מצוה קב 296
מצוה קג 300
מצוה קד 300
מצוה קה 303
מצוה קו 303
מצוה קז 307
מצוה קח 310
מצוה קט 311
מצוה קי 313
מצוה קיא 314
מצוה קיב 315
מצוה קיג 318
מצוה קיד 321
מצוה קטו 323
מצוה קטז 325
מצוה קיז 330
מצוה קיח 333
מצוה קיט 335
מצוה קכ 337
מצוה קכא 338
מצוה קכב 341
מצוה קכג 344
מצוה קכד 346
מצוה קכה 350
מצוה קכו וקכז 351

מצוה קכח 352
מצוה קכט 355
מצוה קל 358
מצוה קלא 360
מצוה קלב 361
מצוה קלג 362
מצוה קלד 363
מצוה קלה 365
מצוה קלו 368
מצוה קלז 370
מצוה קלח 372
מצוה קלט 373
מצוה קמ 376
מצוה קמא 377
מצוה קמב 378
מצוה קמג 381
מצוה קמד 382
מצוה קמה 384
מצוה קמו 387
מצוה קמז 391
מצוה קמח 393
מצוה קמט 397
מצוה קנ 400
מצוה קנא 403
מצוה קנב 404
מצוה קנג 406
מצוה קנד 407
מצוה קנה 408
מצוה קנו 411
מצוה קנז 413
מצוה קנח 414
מצוה קנט 415
מצוה קס 416
מצוה קסא 417
מצוה קסב 420
מצוה קסג 423
מצוה קסד 425
מצוה קסה 426
מצוה קסו 428
מצוה קסז 429
מצוה קסח 430
מצוה קסט 433
מצוה קע 436
מצוה קעא 437
מצוה קעב 439
מצוה קעג 440
מצוה קעד 441
מצוה קעה 443
מצוה קעו 445
מצוה קעז 446
מצוה קעח 448
מצוה קעט 451
מצוה קפ 452
מצוה קפא 454
מצוה קפב 455
מצוה קפג 457
מצוה קפד 458
מצוה קפה 459
מצוה קפו 461
מצוה קפז 464
מצוה קפח 465
מצוה קפט 466
מצוה קצ 468
מצוה קצא 468

מצוה קצב 469
מצוה קצג 470
מצוה קצד וקצה 472
מצוה קצו 472
מצוה קצז 473
מצוה קצח וקצט 473
מצוה ר 475
מצוה רא 475
מצוה רב 476
מצוה רג 477
מצוה רד 478
מצוה רה ורו 478
מצוה רז 481
מצוה רח 482
מצוה רט 483
מצוה רי 484
מצוה ריא וריב 485
מצוה ריג 486
מצוה ריד 488
מצוה רטו 489
מצוה רטז 490
מצוה ריז 492
מצוה ריח 493
מצוה ריט 496
מצוה רכ 498
מצוה רכא 499
מצוה רכב 501
מצוה רכג 502
מצוה רכד 502
מצוה רכה 502
מצוה רכו 504
מצוה רכז 505
מצוה רכח 506
מצוה רכט 508
מצוה רל 509
מצוה רלא 511
מצוה רלב 514
מצוה רלג 515
מצוה רלד 522
מצוה רלה 523
מצוה רלו 524
מצוה רלז 525
מצוה רלח 527
מצוה רלט 528
מצוה רמ 529
מצוה רמא 530
מצוה רמב 531
מצוה רמג 531
מצוה רמד 532
מצוה רמה 533
מצוה רמו 535
מצוה רמז 538
מצוה רמח 540
מצוה רמט 543
מצוה רנ 546
מצוה רנא 547
מצוה רנב 548
מצוה רנג 550
מצוה רנד 551
מצוה רנה 552
מצוה רנו 554
מצוה רנז 555
מצוה רנח 557
מצוה רנט וס 559

מצוה רסא 561
מצוה רסב 562
מצוה רסג 564

הקדמת תלמיד

הקדמה נודע ביהודה ובישראל גדול שמו של מרן הגאון הקדוש רבן של ישראל המפורסם בתורתו וצדקתו כקש"ת מרנא ורבנא רבינו **משה שיק** זצוק"ל האב"ד דק"ק **חוסט** בחיבוריו שו"ת **מהר"ם שיק על ארבע חלקי הש"ע** ונתקיים בו וה' אתו שהלכה כמותו כי נתקבלו חיבוריו בכל תפוצות ישראל וכמעט מן החת"ס עד עתה לא נתקבל ספר חדש כמו ספרי שו"ת מהר"ם שיק להלכה לאמתה של תורה:

תודות לאל חי שאני זכיתי להיות שליח מצוה בזה לזכות את בני דורינו ולהנות בהם את הבריות וזאת אשר עשיתי יותר מיכלתי להזיל זהב מכיסי להוציא לאור עולם ספרי שו"ת רבינו זצ"ל, לא הי' עבור בצוע כסף רק מאהבה ותשוקה לזכות נשמת מרן הקדוש זצ"ל, אשר מאז זכיתי לבוא בצל קדושתו נפשי קשורה בנפשו והוא הי' לי לאב והאציל מכחו אלי ואחרי אשר יצאו הספרים וכספי לא הושב לאמתחתי הוקנה לי מבן מרן המחבר הרבני מו"ה יוסף שיק נ"י במושב בד"צ בעיר אוהעל ביום ג' תזריע תרמ"ז לפ"ק חיבור כ"י הלז למקנה וקנין עולמית, ורשות ניתנה לי להדפיסו ולהפיצו כאדם עושה בשלו והשטר מקנה הוא תחת ידי לראי':

והנה בגדולת המחבר ובאיכות החיבור אין רצוני להאריך אך מוכרח אני להודיע את אשר נודע רק לתלמידיו כי זה רבות בשנים הי' בידו חיבור גדול על תרי"ג מצות נשלם בתכלית השלימות וכאשר יצא בנתיים החיבור הגדול מנחת חינוך על תרי"ג מצות אמר כי בחצי ספרו הקדימו המחבר בעל מנ"ח ואז נמר בדעתו לשנותו ולקצרו, ובימים ההם כבר אור עיניו לא הי' אתו ומלאכת הכתיבה נעשית ע"י אחרים וגם הי' מוטרד מכל צד בטרדת העולם ובענייני הכלל במלחמת ה' נגד מחבלי ומהרסי התורה, ולא הי' קובע לכתיבה ע"י תלמידיו רק שעה אחת ביום, וזכור אזכור כי באותו שעה מיוחדת הי' לפניו שלשה או ארבע בחורים יושבים כעגולה והי' קורא בעל פה לכל אחד ואחד מפיו יקרא והתלמידים כותבים, האחד שו"ת הלכה למעשה, השני בחיבורו הלז על תרי"ג מצות, השלישי בסוגיא או מסכתא אשר עסק כו תמידין כסדרן, והרביעי דברי אגדתא ודבר זה הי' לפלא בעיני כל רואיו וע"י שמלאכת הכתיבה נעשית ע"י בחורים צעירים לימים נמצאו שיבושים רבים, ואני בעניי יגעתי בעצמי ועברתי בעיון כל הספר ועד שידי יד כהה מגעת הגהתי ותקנתי, אולם לגודל המלאכה אשר הי' לפני אולי נשארו איזה שיבושים לא יתלו הטעותים במרן המחבר רק בהמעתיקים.

ועתה האמת אגיד ולא אכחד כי רצוני ומגמתי היה להוציא כל החיבור בפעם אחת אך לא עלתה בידי בי אחרי שהתחלתי לדפוס נשתנו ענייני כי נתן ה' בלב ראשי ומנהיגי

ק"ק מאדא לקבלוני לרב ואב"ד בקהלתם, ומאת ה' היתה זאת כאשר דברו על לבי גדולי וצדיקי דורינו לקבל על שכמי משרת הרבנות ולא הי' לאל ידי ליתן לכסף מוצא לברך על המוגמר, והוצאתי כעת לאור חלק ראשון, ובצפייתי אצפה כי תלמידי מרן המחבר ז"ל יסייעו לדבר מצוה רבה הלזו בהביאם ברכה החלק ראשון לביתם ויתנו מעות קדימה על חלק השני ואז בעזה"י במשך חצי שנה יזכו גם בחלק השני.

ולכן אתם תלמידי רבינו הקדוש זצ"ל בכל מקומות מושבותיהם ואליכם אישים אוהבי ומחזיקו התורה אקרא קחו ברכה אל בתיכם וזכות מרן הקדוש זצ"ל יגן עליכם ועל כל המסייעים שנזכו בזמן קרוב לראות כל החיבור עד גמירא יצא לאורה, ואי"ה בחלק השני אזכיר לטובה את כל המסייעים נקובים בשמותיהם לזכרון עולם.

וזאת לדעת כי שו"ת מהר"ם שיק חיו"ד אע"ז וחו"מ עוד נמצאים תחת ידי וכל מי שחפץ בם ישיגם אצלי.

ותפלתי שגורה בפי כי כח וזכות מרן הקדוש המחבר זצ"ל אשר עמדה לי מעודי עד היום הזה יעמוד לי ולזרעי שלא תמוש התורה מפינו ומפי זרעינו עד עולם.

דברי הצעיר תלמיד נאמן לרבו הכותב פה מאדא עש"ק ב' אייר טו"ב למנין תרנ"ה לפ"ק.

ה"ק **שמואל בראך** חונה פק"ק הנ"ל והגליל

פ' בראשית

מצוה א

מ"ע לכ"ע

מצות עשה לפרות ולרבות שנאמר ויאמר להם אלקים פרו ורבו. ובס' מצות השם כ' מ"ע לישא אשה, ונראה דהחינוך בדיוק לא כתב כן דס"ל כמ"ש הרא"ש פ"ק דכתובות אות י"ב דאפי' בלא נשואין אלא בפילגש מקיים מ"ע זו ולכך אין מברכין. מיהו גם הרמב"ם במנין המצות מצוה רי"ב מנה המ"ע לפרות ולרבות אע"ג שהרמב"ם לשיטתו בפ"א מאישות דין ד' סובר דיש איסור בפילגש עיי"ש בכ"מ מיהו מ"ע זו כולל גם המלך דמותר בפילגש כמ"ש הרמב"ם בפ"ד ממלכים וגם עיקר הקרא לקודם מ"ת נאמר. והרמב"ם במנין המצות כ' ויכוין לקיום המין ותימה מנ"ל זה וראיתי בס' דרך פיקודיך חקר בזה אי יוצא בלי כוונה לדידן דקיי"ל מצות צריכות כוונה עיי"ש, אבל ברמב"ם נראה דלאו משום מצות צריכות כוונה אתי' עלי' שהרי הרמב"ם פ"ו מה' חמץ ומצה פסק דיוצא בלא כוונה או משום דעושה מעשה לדעת הה"מ או משום דהוי כמתעסק בחלבים ועריות לדעת הכ"מ בפ"ב משופר דין ד'. וא"כ גם כאן יוצא בלי כוונה וקשיא לישנא דהרמב"ם

ובחינוך לא כ' דבעי כוונה. מיהו יש עוד שינוי. הרמב"ם מביא הקרא דפ' נח ואתם פרו ורבו וגו' והחינוך מביא קרא הנ"ל ויאמר להם פרו ורבו, והנלע"ד ליישב דכל חד אזל לשיטתי' דהרי כבר הקשה המזרחי ע"ז דיש סתירה בזה בסנהדרין דף נ"ט מביא הקרא דאתם פרו ורבו וביבמות דף ס"ה יליף מקרא דויאמר וכ' שהם מדרשות חלוקות ועיין במהרש"א בסנהדרין נ"ט שהאריך בזה, ולענ"ד נראה ליישב בעזה"י הנה ודאי מקרא זה של אדם וכן בפ' נח דכתיב ויברך וגו' ויאמר להם יש לפרש בב' אופנים ויש בהם ב' משמעות או לברכה או למצוה או לתרווייהו ואנן אמרי' לקולא ולחומר' לחומר' מקשינן וההי"ד הכא לחומרא דרשי' אם אינו מוכח בהיפך, ולכך לולי דכתי' הקרא ואתם פרו ורבו דחזר הכתוב וצוה להם ומוכח דהראשונות לברכה ועד אותו העת היינו מצווין מכח קרא הראשון דכבר כתבתי במקום אחר דהא דלחומרא מקשינן אינו ספק אלא כיון שכך הוא המידה ממילא נותן התורה שכ' לנו לשון זה ע"כ כיוון לחומרא, ולכך א"ש ב' הסוגיות כיון דעד שנאמר קרא דפ' נח ואתם פרו ורבו הוי מפרשינן קרא ראשון למצוה ושם כתיב וכבשוה לכך פליגו ביבמות בהאי קרא אבל לאחר שאמר הקב"ה ואתם פרו ורבו גילה לן דהראשון לברכה. אמנם להרמב"ם דסובר ספיקא דאו' מה"ת לקולא אפשר דאינו מוכרח למדרש לחומרא. ונראה דלכך ס"ל להרמב"ם תי' אחר על זה דבאמת תרווייהו באו למצוה ג"כ אלא שהקרא ואתם בא לחדש לן פרט א' וממקרא קמא נמי ילפי' פרטים אחרים מקמא דכתי' וכבשו' ילפי' לפטור אשה ומקרא דאתם פרו ורבו ושרצו בארץ ורבו בה זה הסיום ורבו בה הוא מיותר אלא בא ללמד בה ובשביל קיום הארץ בשביל קיום המין ולזה הוכפל המ"ע להורות דבעינן שיכוין לקיום המין ולכך החינוך שמביא קרא הראשון סובר באמת דלא בעי' שיכוין:

ב) ומ"ע זו ילפי' דנשים פטורות מדכתיב וכבשו' וביבמות שם יליף ר"י מדאמר השי"ת לאברהם פרה ורבה והקשה המהרש"א בסנהדרין נ"ט דאכתי קשה הא במקרא שצוה ה' כתיב פרו ורבו. ולענ"ד נראה ליישב דהנה הר"ן ריש פ' האיש מקדש כ' ליישב הא דאמרי' שם מצוה בה יותר מבשלוחה שגם אצלה מצוה משום דהיא מסייע למצוה ובשבת דף צ"ג קרינן לי' לזה יכול ולזה אינו יכול מסייע עיי"ש בזה יכול וזה יכול פליגו אבל זה אינו יכול וזה אינו יכול לא נקרא מסייע וא"כ נראה בשעת הבריאה וכן לאחר המבול שלא הי' אשה אחרת בעולם דנשי בניו אסורי' לאחריני כדכתיב ודבק באשתו א"כ לא הי' יכול לקיים מ"ע זו אלא ע"י אשה זו לכך שפיר אז המצוה על שניהם נאמרה משא"כ לדורות כתיב שפיר וכבשו' לפטור האשה שהיא אינו אלא מסייע דאפשר לקיים ע"י אחרת ולכך באברהם שהי' אפשר באחרת כתיב פרה ורבה רק עליו:

ובזה אמרתי ליישב קושי' המהרש"א בקדושין ל"ד דקאמר ת"ת ופרי' ורבי' הוי ב' כתובים דנשים פטורות ופריך ולריב"ב והקשה המהרש"א הרי גם לרבנן איצטרך וכבשו' כי היכי דלא נילף מואמר להם דעל שניהם. ולהנ"ל א"ש בפרט לפמש"כ הרמב"ן בחי' דף כ"ט לענין מילה אפי' הוי מ"ע שהז"ג אפ"ה אפשר דאשה חייבת למול הואיל ואין החיוב עלי' מצד עצמה אלא מצד אחר מצד הבן ובמצות עשה שהז"ג בכה"ג חייבת וא"כ ה"ה לפי הס"ד שם דמת"ת ילפינן מ"ע שלהז"ג נשים פטורות ג"כ דוקא מה שאינה חייבת מצד אחר וא"כ אם אין אשה אחרת בעולם אלא זו היא מחוייבת מדינא ולכך שפיר כתיב ויאמר להם ולעולם עדיין נשאר הלימוד מת"ת דנשים מצד עצמה באיכא נשים אחרות פטורות ונילף מת"ת ול"ל וכבשו' וע"כ לרבנן אתיא לב' כתובים וא"ש ומיושב קושי' מהרש"א מכ"ש דהרי ראי' לזה מדר"י מקרא דכתיב אצל אברהם פרה ורבה וכ"כ קיי"ל לדינא דאשה אינה מצוה על פ"ו מיהו כ' המג"א בסי' קנ"ג סק"ט בשם התוס' דאשה חייבת מה"ת משום לשבת יצרה וכ"כ הב"ש בסי' א' סק"ב בשמם, ולכאו' קשה לי מהא דקיי"ל באהע"ז סי' ה' סעי' י"ב ובב"ש שם דאשה מותרת לשתות כוס של עקרין ובשבת קי"א ע"א מבואר דאי אשה מצווה על פ"ו אסורה לשתות וא"כ מינה הה"ד אי יש בה משום לשבת יהי' אסור ודוחק לומר דמיירי בעקרה או בזקינה דאסור באיש ומותרת באשה כדאי' בשבת שם דאיך סתמו הפוסקים ואפשר לומר דמיירי ביש לה בן או בת אחת דכבר קיימה לשבת כדאי' ביבמות ס"ב ע"א ונראה דבכה"ג אפי' מדרבנן לא חייבת משום לערב אל תנח ידך דדוקא בהאיש דכתיב ורבו חייבו בזה. ולפי"ז יהי' מקום ליישב מה שמקשי' על המג"א הנ"ל מיבמות דף ס"ה ע"ב דבעי' דווקא שתטען האשה בעי' חוטרא לידה ומרא לקבורה אז כופין אותו לגרשה ותיפוק לי' משום שבת ולהנ"ל איכא למימר באית לה בת ובת לא הוי חוטרא לידה כדאמרי' בקדושין פ"ק דאשה לא ספקה מיהו גם זה קשה איך סתמו ולכך העיקר כמ"ש הבית מאיר דאפי' למג"א אין כופין ע"ז עיי"ש. ויש ראי' לזה מלשון הירושלמי ס"פ הבא על יבמתו ששם איתא דבדעתה להנשא כופין אותו לגרש והיינו מסתמא משום שבת:

ג) **ואם** נתעברה באמבטי כ' החמ"ח והב"ש סי' א' סק"י דקיים הוא פ"ו ולפענ"ד אפי' אי חשיב כבנו לענין שאר דברים מ"מ לא קיים מצות פ"ו שהמצוה הוא עליו ומה שנתרבה מאליו לא יצא ידי חובתו וראי' לזה דהרי קיי"ל דבעי' דוקא בן ובת ובזה סגי אפי' בבני בנים אבל אי הבן ובת באו לו מחד בן או בת לא יצא ואמאי הרי הם כבניו אע"כ שהם חשובין כבאו ממילא והמצוה עליו לפרות ולרבות. והא דגר שנתגייר יוצא בבנים שהי' לו בגיותו כדאי' שם ביבמות לר"י דף ס"ב אע"ג דאמרי' ביבמות דף צ"ח דגוי אפקרי'

לזרעי', ובטורי אבן בר"ה דף כ"ח ע"א הקשה ע"ז עיי"ש מיהו הרדב"ז בטעמי המצות מצוה קכ"ב כ' כיון שהגוי ג"כ מחויב בפ"ו לענין זה חשוב כזרעי' ורחמנא אחשבי' מיהו דווקא אם גם בניו נתגיירו עיי"ש. ובגוף הדבר אם יש אפשרות שתתעבר באמבטי עיין במש"ל בפט"ו מאישות הוכיח דלא קיי"ל כבן זומא אלא דאי אפשר להתעבר באמבטי:

ד) **ובב"ש** שם סקי"א כ' לענין ממזר אי ממזר ידוע הוא דאפשר לחיות קיים בי' מצות עשה פ"ו אבל אי לא ידוע דאינו חי לא קיים. ולירושלמי בפ' הערל דממזר אינו חי ל' יום א"כ הא בלא"ה איכא חשש נפל וצ"ל דמיירי בידוע ולא ידיע דקיים עד תלתא דרא וכיון דסופו שיכלה זרעו כדאי' ביבמות דף ע"ח ע"ב ס"ל דדמי לסריס אלא דגוף זה הדבר דממזר לא חי מריש הוי אמינא דזה רק עפ"י רוב כמו הרבה כללים כיוצא בזה, וישבתי בזה קושי' העולם על הא דאמר בחולין י"א דלמא לאו אביו הוא דאי אינו אביו לא הי' יכול לחיות ואמרתי דזה עפ"י רוב וממילא אי לא אזלי' בתר רוב אין מזה ראי' מדחי' דאינו ממזר דהא לא סמכי' על הרוב מיהו הדרנא בי דביבמות דף ע"ח ובירושלמי שם נראה דודאי אינו חי והטעם דדבר טבעיי נאמר על הרוב אבל זה הוא בהשגחה פרטיית שלא יטמעו בין ישראל וההשגחה גם על המיעוט חייש וקושי' העולם נ"ל דל"ק דדוקא ממזר ודאי אלא שאינו ידוע מ"מ לאביו או לאמו ידוע אבל מה שאינו ידוע לגמרי ואינו חסרון ידועה התירה תורה לגמרי וממילא חי. והנה מ"ע זו משונה משאר מ"ע שאמרו חז"ל בן ח"י לחופה וכ' הרדב"ז בטעמי המצות הטעם שעד אותו עת אין זרעו טוב להזריע ולכך אינו חייב בן י"ג שנה:

פ' לך

מצוה ב

מצוה ב' והוא מ"ע ב' אליבא דכ"ע

מ"ע להמול לנו כל זכר שנאמר המול לכם כל זכר וגו' ומ"ע זו כוללת בין להמול בנו או עבדיו כל אחד כדינו המפורש ועיקר הקרא על הב"ד הוא כדאי' בקדושין דף כ"ט ע"א והאב והאדון הוא כב"ד על בניו ועבדיו ואין הכוונה שהב"ד מחוייבים היינו שיכופו לאב למול אלא הם ימולו שהחיוב על כל אדם מישראל וכמ"ש הפלאה בקדושין שם דמבואר כן בדברי הרא"ש בפ' כסוי הדם אלא שילפי' בקדושין שם מקרא דוימל אברהם את יצחק בנו דהאב מחויב יותר במצוה ההוא שזה בכלל גידולו ותיקונו שעי"ז נעשה שלם ותמים וכשם שחייבו ללמדו תורה וכיון דעיקר מצות מילה הכל מחד קרא נפקא מקרא דהמול לכם כל זכר לכך א"ש דנמנה הכל למ"ע א'. והכ"מ ריש ה' מילה תמה בזה דהו"ל

למנות מצוה על האב למול את כנו ומ"ע על האדון למול את עבדיו. ול"ק שניהם מחד קרא דהמול לכם והיינו כל השייכים לכם נפקא ואידך רק פירושא הוא. ובס' מעיי"ח הביא ראי' דעכ"ח חד הוא דאי הם ב' מצות א"כ יהי' מילה לענין האדון שימול לעבדו נאמרה ולא נשנית בסיני ובסנהדרין ל"ט מנה מילה לנאמרה ונשנית. ולענ"ד מהא אין ראי' דאיכא למימר קרא דביום השמיני ימול קאי ג"כ על האדון לעבדו דהרי בת"כ דרשי' על ואשה כי תזריע דבא לרבות שפחה ואע"ג דתוס' בנדה דף ט"ו כ' דדרש דת"כ הוי אסמכתא היינו דידעי' זה מגז"ש דלה לה אבל אי צריכי' גם בעבד שיהי' נאמרה ונשנית א"כ אדרבה א"ש דהוי דרש גמור ונ"מ לענין קרא דכתיב לאחריו ביום השמיני ימול:

ב) והנה המחה"ש בסי' תמ"ד סקי"א כ' שם לבאר דברי המג"א דכ' דתשביתו עובר בכל שעתא משא"כ במילה והקשו עליו דגם במילה אמרי' בשבת דעובר בכל שעתי' ותי' דאיכ' למימר דאין האב מצווה עליו אלא בשמיני דוקא. והרב המאוה"ג המופלג בתורה מו"ה זוסמאן סופר ני' אבד"ק האלאש הקשה לי דבשבת דף קל"ב ע"ב אמרי' בינוני קטן מניין ופרש"י מניין שאביו חייב למולו מבואר דגם שלא בזמנו החיוב על האב באמת לשון רש"י שם קשה שכ' דהאב חייב כדיליף בקידושין מהמול לכם כל זכר והביא ראי' לסתור דאב לא ילפינן ממקרא הזה אלא מקרא דוימל אברהם את יצחק בנו ואפשר דכוונת רש"י להביא ראי' לאפוקי ממחה"ש הנ"ל וס"ל כיון דמקרא דוימל אברהם מוכח דהחיוב על האב איכ' למימר הא דכלל הקרא במ"ע דהמול לכם גם הב"ד היינו משום דהם ג"כ קרוין אבות להקטנים שאין להם אב או מי שאביהם אינו משגיח על תקנתם דהרי דרשו חז"ל בגיטין ל"ז ע"ב על הקרא דאלה ראשי אבות העדה מה האבות מנחילין כך הראשים מנחילין וב"ד אביהם של יתומים וא"כ חיוב הב"ד ג"כ מצד אבות וא"ש דמוכח דהאבות מחויבים למול גם שלא בזמנו ודלא כמחה"ש. ובמקום אחר כתבתי לישב דברי המג"א:

ג) ובשבת קל"ב ילפי' למעט משמיני ובן שמונת ימים הן תוך ח' הן לאחר ח' ולאחר ח' לכ"ע אם נשתהה הוי מילה כשרה אמנם תוך ח' פליגי ובש"ע יו"ד סי' רס"ב ברמ"א סעי' א' פסק מל תוך ח' יצא בדיעבד אם מל ביום והשאגת ארי' סי' נ"ג ונ"ד האריך להכריע דלא כהרמ"א אלא כדעת הפוסקים דמל תוך ח' לא יצא ואפי' הטפת דם ברית לא מהני ואינו כלום עיי"ש ולענ"ד הרמב"ם סובר מל תוך ח' יצא ומקורו מהירושלמי בפסחים דף ע"ב דהנה פ"ב משגגות דין ח' פסק הרמב"ם דטעה בדבר מצוה ועשה מצוה פטור מחטאת וכלל שם בדבריו דגם ביש לו ב' תינוקות אחד למול לאחר השבת וא' למול בשבת וטעה ומל את שלאחר השבת בשבת או שמל שניהם פטור והלח"מ שם תמה ע"ז

דבשבת קל"ז קרי לי' טעה ולא עשה מצוה והרמב"ם עצמו שם סוף פרק פסק דאם לפניו בליל פסח שפוד של צלי מפסח ושפוד של נותר וטעה ואכל הנותר דחייב אע"ג דטריד טירדא דמצוה וכר"ל בפסחי' ד' ע"ב ע"ב, ולענ"ד נראה בעזה"י דהירושלמי בפסחים שם הקשה על הא דר"ל בצלי ונותר דחייב מ"ש מב' תינוקות בטעה ומל שלאחר השבת בשבת דפטור ומתרץ תמן היום אינו מצוה אבל למחר הוא מצוה וצריך ביאור. ונראה כוונת הירושלמי ע"ד דאמרי' בבכור בפדה תוך למ"ד והמעות עדיין לאחר למ"ד בעין מועיל אם לא אמר מעכשיו ונהי דבמילה הוי סתמא מעכשיו מ"מ הרי מצות מילה יש לו משך זמן וכל ימי חייו צריך להיות מהול ומקיים בעצמו ועל שם כך שיהי' מהול כל הימים הוא נימול ואם עושה היום המצוה ע"מ שתחול למחר בעתה נראה דמהני לא מיבעי לר"מ דאזלי' אליבי' דס"ל אדם מקנה דשלב"ל וכשם שמועיל קנין דהשתא ה"נ מצוה דהשתא על למחר אלא אפי' לדידן כ' המש"ל בפ"ו מאישו' דין וי"ו דלרש"י וסייעתו קטן שקידש הואיל וזמן ממילא קאתי חייל לכשיגדל וא"כ ה"נ כאן חל בזמנו ואע"ג בפדיון מעכשיו אינו מועיל היינו כשנותן מעכשיו הוי מתנה וא"כ למחר אין כאן מעות אבל כאן המצוה קיים בו אע"ג דהוא כוון מעכשיו מצד חסרון כוונה אין חסרון לא מיבעי למ"ד מצות אצ"כ אלא אפי' למ"ד צריכה כוונה מ"מ מילה מועיל אפי' בלא כוונה כדמוכח בע"ז דף כ"ז וכן כתב בס' מלא הרועים להוכיח כן עיי"ש שהאריך בכלל מצ"כ וכן ראיתי שכ' בצל"ח בפסחים דף ע"ב מצד הסברא ודייק כן מלשון רש"י וא"כ א"ש כוונת הירושלמי כיון דמעשה זה עצמו למחר יתעבד מצוה אכ"ל דאפי' עשה מצוה כה"ג פטור מחטאת אלא דלפ"ז לכאו' קשה לי טובא על הש"ס ביבמות ד' ל"ד ע"א שהקשה ר"מ אדר"מ דסובר שם בהוחלף לו נשים חייב ובב' תינוקות ס"ל לר' יהושיע דפטור ומאי קושי' הא מילה הוי למחר מצוה כתי' ירושלמי ונראה דקשיא לי' מלישנא דר"מ דאמר הטעם בב' תינוקות בפסחים ע"ב ובשבת קל"ז משום דניתן שבת לדחות אצלו יעיי"ש בתוס' יבמות ד"ה טעה שביארו דכוונת ר"מ עכ"ח היינו משום דכיון דניתן לדחות היינו דטריד טרדא דמצוה ומה שהקשה שם המהרש"א במהדורא בתרא דהלשון לא משמע כן ביארתי במקום אחר דהלשון מדויק דהאי טירדא בעי' טרדא אמתיית לאפוקי טרדא בטעות שסבר שיש לו תינוק שהוא זמנו בשבת ובאמת אין לו זה לא מיקרי טירדא כדמוכח שם בפסחים ע"ב ועוד הארכתי בחי' לטעה בדבר מצוה עכ"פ כיון דר"מ תלה טעמי' משום טרוד א"כ גם בנתחלף לו אשתו טרוד ויהא פטור ופריך שפיר ולעולם אכ"ל במל שלאחר שבת בשבת הוא דבר ממוצע שנוכל לקרותו לא עשה מצוה דאותו יום אינו מצוה כדפרש"י שם ונוכל לקרותו עשה מצוה כמו דקרי לי' הרמב"ם דלמחר

נעשה ממנו דבר מצוה כנלענ"ד נכון בכוונת הרמב"ם ומה שיש עוד קושי' עליו ביארתי בחי' קונטרס לסוגי' ההוא. עכ"פ א"ש דל"ק דברי הרמב"ם אהדדי לענין פסח ונותר דלא הוי שום מצוה פסק דחייב אע"ג דטריד וכדמסיק שם בפסחים אבל במל שלאחר שבת בשבת דהוי למחר מצוה פטור וא"ש. עכ"פ מוכח דגם הרמב"ם וירושלמי סובר דמל תוך ח' יצא. והנה הש"ך שם בסי' רס"ב סק"ב הקשה איך אפשר דמל תוך ח' כשר א"כ עמדה קושי' הש"ס דמנחות ד' ע"ב ע"א דא"כ לא לידחי שבת ויהי' נימול מע"ש. ולענ"ד ל"ק דהנה הגאון זצ"ל בעל ח"ס בחיו"ד סי' רמ"ח כ' להוכיח דודאי מילה לח' וכ"ש תוך ח' הוא סכנה ומיעוט מתים ממנו ואפ"ה חזינן דמאלפי אלפים שמולים אינו מת א' ע"י המילה ועכ"ח דמצוה מגינה ומצלי ומצוה דוקא בעידן מצותו מגין ומצלי וא"כ איך אנו יהי' רשאין למול תוך ח' להכניסו לסכנה וע"כ אפי' נימול תוך ח' יצא אין אנו רשאין למול תוך ח' ולכך דוחה שבת דבע"ש עדיין אין כאן מצוה להגין על סכנה וא"ש:

ד) **והנה** אשה אינה מצווה למול בנה כדילפי' בקדושין כ"ט מקראי ומסתימת הפוסקים וממ"ש למעלה דכל מצות מילה הוא מצוה אחת נראה דאשה גם מצד ב"ד אינה חיובת למול והפלאה בקדושין שם העלה דמצד ב"ד הוא מחויבת ולי צ"ע דהכל מצוה א' וממעטי' אותו ולא אותה מיהו איכא למימר דקצת מצוה איכא בה לדידן דקיי"ל נשים סומכות רשות ונשים מברכות על מ"ע שהזז"ג ובש"ע סי' רס"ד פסק המחבר דמילה באשה כשרה ולכאו' קשה הא אמרי' בגיטין כ"ג דכל שאינו בתורת אותו דבר לא נעשה שליח וצ"ל כיון דבדיעבד כשרה ומועיל מילתה וכ"ש לפמ"ש דמקצת מצוה לדידן חשבי' איתא בתורת אותו דבר כדאמרי' בקדושי' מ"א ע"ב בגוי כיון דבדיעבד תרומתו תרומה מקרי איתא בתורת אותו דבר אבל הרמ"א שם פסק מילה פסולה בנשים דבעי' ואתה בריתי תשמור ולכך אין להניח לאשה למול ושכן נוהגין והש"ך הקש' הא גם המחבר פסק אם יש כאן איש הוא קודם ובאם אין כאן איש לא שייך ע"ז לומר שכן נוהגין ונראה להמחבר אי רוצה האב לכבד ולעשות שליח לאשה רשאי רק אם אין כאן אב והחיוב על הב"ד אז אין האשה רשאי למול דהוא אינה בכלל ב"ד והוי כחוטף מצוה אבל להרמ"א אפי' האב אינו רשאי לעשות אשה לשליח למול וע"ז שפיר כ' שכן נוהגין ועיין במג"א סי' קפ"ז סק"ג שדחקו עצמם על מה שהנשים אומרים בבהמ"ז ברית ותורה ובבד"ה כ' דבלא אשה הוי פלג גופא. ולענ"ד דקיי"ל נשים סומכות רשות ומברכין על מ"ע שהזז"ג דאיכא בהו קצת מצות שייך בהו ג"כ לברך על הברית:

ה) **ומומר** פסק שם הרמ"א דאינו רשאי למול והאבן עוזר באו"ח סי' קפ"ט כ' דלדעת המחבר דאשה כשרה גם מומר כשר ורמ"א לשיטתי' דפוסל באשה מיהו גם ע"ז פליג

דאפי' למאן דפוסק דבעי' בן ברית מומר ס"ל דחשיב כבן ברית ולדעתי גם להמחבר מומר פסול נהי דחשיב כמל מ"מ כיון דאינו חושש על מילה לא מקרי המול ימול דמ"ש משחיטה דדרשי' וזבחת מי שחושש לזבוח ובתפילין דרשי' וקשרתם וכתבתם מי שחייש על הקשירה עיין במג"א סי' ל"ט סק"ג מיהו בתוס' ע"ז ד"ה איכא נראה דס"ל כאבן העוזר דיש לחלק בין שחיטה למילה עיין בר"ן פ' השולח די"א דפסול מה"ת וי"א מדרבנן וכן לענין בן ברית נהי דודאי הוא בן ברית וחייב בברית אבל כיון שאינו חושש על הברית לא מקרי בן ברית והמג"א בסי' קפ"ט הקשה אי לא מיקרי בן ברית יהא ממועט משליחות והאבן עוזר הקשה א"כ מה פריך בקדושין מ"א ע"ב ל"ל גם אתם הא איצטרך למעט מומר. ולענ"ד מומר נוכל לקרותו בן ברית שהרי מחויב בברית וגם נוכל לקרותו אינו בן ברית שאינו חושש על הברית כדאמרי' בזביחה וקשירה מיהו לענין שליחות דילפינן מאתם גם אתם ואזהרה זו דמעשר מן המעשר דנאמר ללויים או לאבא אליעזר גם לישראל ואפי' אם הי' מומר כגון שירש מאביו מעשר הוא מצווה לפרוש ממנו תרומה א"כ כן תרימו אתם הצווי גם על אם הם מומרים שגם הם מצווי' וא"כ איך נוכל לומר שוב דגם אתם דבא ללמד מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית הלא האתם אפי' מומר במשמע לכך לענין שליחות כיון שמחויב במצות ובברית אינו ממועט מקרא דאפי' מי שאינו חושש מ"מ הוא מוזהר עכ"ח המיעוט לענין שליחות מי שאינו מצווה דהיינו נכרי כנלענ"ד. וכ"ז לענין שליחות אבל לענין מילה כשם שנתמעט לענין שחיטה וכתיבת ס"ת ותפילין ה"נ לענין מילה דכתי' ואתה בריתי תשמור וכן מדכתיב המול ימול היינו החושש במילה ובברית. מיהו היינו במומר להכעיס או במומר שאינו חושש ולא משום לתיאבון אבל במומר לתיאבון חשיב לענין שחיטה בר זביחה א"כ גם גבי מילה כן. וכמ"ש המג"א סי' קפ"ט בלתיאבון מקרי בן ברית וכשר אמנם לישנא דקרא לא משמע הכי דכתי' וערל זכר אשר לא ימול את בריתו הפר אלמא אע"ג דלענין ברית תורה שפיר מקרי בן ברית אבל בן ברית מילה לא מקרי דבריתי הפר כתיב וא"כ אכתי הי' נ"מ בין ילפי' מהמול ימול דלתיאבון בחדא חשיב חושש במילה ושרי כקושי' התוס' בע"ז כ"ז ע"א ד"ה איכא ולהרמב"ם דערל זכר דנכרתה היינו כשמת בערלתו ואשר לא ימול שגם לעתיד לא ימול איכל"מ דכל ימי חייו נקרא בן ברית ולא קרינא בי' את בריתי הפר ולדינא צ"ע:

פ' וישלח

מצוה ג

מצוה ג' ל"ת א' לכ"ע

מצות ל"ת שלא יאכל גיד הנשה שנא' על כן לא יאכלו בני ישראל את גה"נ ונוהג בחולין ובמוקדשין ולוקה אם אכל כזית ממנו או שאכל את כולו ופליגו בה ר"י ות"ק חולין ק' פ"ב אי גיד הנשה נאסר לבני יעקב כך ס"ל לר"י ות"ק סובר בסיני נאמר אלא שנכתב במקומו והכי קיי"ל אמנם הרמב"ם בפי' המשנה שם ובפ"ט ממלכים דין א' כ' דאפי' לת"ק יעקב הנהיג כן לבניו שלא יאכלו גיד הנשה וכשנאמר וניתן לנו התורה בסיני נאסר להם והלח"מ שם הקשה מנ"ל להרמב"ם זה ולי קשה יותר דלדידי' קשה מאי דאמרי' בחולין צ"א ע"א והכן טול גיד הנשה בפניהם וכמ"ד גיד הנשה נאסר לבני יעקב וקשה דלמא משום דנהגו איסור וצ"ע. ונ"ל ליישב דהרי קיי"ל בחולין צ"ב דגיד הנשה מקומה ניכר וגם קייל דאין בגידין בנ"ט א"כ לכאו' קשה אפי' אי לבני יעקב נאסר למה הוצרך ליטול בפניהם הגיד עצמו מקומו ניכר ומשום דאוסר את התבשיל הא אב"ג בנ"ט ונראה דהא כ' הרשב"א דאפי' למ"ד אין בגידין בנ"ט יש בו טעם קלוש וס"ל להאי מ"ד דטעם קלוש לא מקרי טעם וא"ל דהיינו לישראל כשם דס"ל דטעם בטל וכן בישראל אמרי' נטל"פ מותר דבעי' דווקא הראוי' לגר קרוי נבילה וא"כ ה"ה דטעם קלוש כזה לא חשיב אצל ישראל אבל בב"נ דאיכא למימר כמ"ש הפרמ"ג בפתיחה לתערובות דבב"נ לא שייך ביטול ומרן הגאון זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' י"ט כ' דאפי' באלף לא בטל ושגם נטל"פ אסור להם א"כ לדידהו גם טעם קלוש אסור וא"כ לכך אפי' למאי דקיי"ל אין בגידין בנ"ט אי נאסר לבני יעקב א"ש דצוה טול גיד הנשה בפניהם דלא ליאסר להו התבשיל משום טעם קלוש וכ"ז אי נאסר לבני יעקב אבל אי נימא דלא נאסר אלא שיעקב אבינו הנהיג לבניו אחריו לאסור להם גיד הנשה במה שלעתיד יהי' אסור ודי להם במה שאסר להם לאחר מתן תורה וא"ש. ובזה מיושב גם קושי' התוס' דהקשו הא אמרי' גם פרע להם בית השחיטה אע"ג דלכ"ע לא נצטוו דגבי שחיטה איכא למימר מצד שהם שמרו התורה עד שלא ניתן אבל בגה"נ ל"ש זה דאין בגידין בנ"ט ולישראל שרי ואע"ג דלכתחי' אסור לבטל ולבשל כעין אין מבטלין איסור לכתחילה דהרי כאן הוי כדיעבד דהרי הם סברו דיוסף וביתו אינם מבני יעקב ואין כוונתו לבטל בשבילם. וא"כ ל"ק על הרמב"ם וראיות הרמב"ם נראה דהוא מלשון ר"י שם דאמר והלא לבני יעקב נאסר כדבר פשוט וכאלו ת"ק מודה לזה ולכך ס"ל דלכ"ע ס"ל דלבני יעקב נאסר אלא דת"ק סובר דרק מצד חומרא הנהיגו לאסור כנלענ"ד:

ב) הרמב"ם פסק פ"ז ממ"א דין ט"ו דגיד הנשה מותר בהנא' והרא"ש בחולין צ"ב הקשה עליו דהרי סוגיא מפורשת בפסחי' דף כ"ב דלמ"ד אין בגידין בנ"ט אי קיי"ל כר' אבוהו גה"נ חסור בהנאה עיי"ש והכי קיי"ל ביו"ד סי' ס"ה. ונהירנא כד הוינא טליא שמעתי מאמ"ו אלוף נעורי הרב דודי המאה"ג מו"ה איציק שוסבורג זצ"ל רב אבד"ק פרויאקירכען לתרץ דלכאו' הקשה לפמ"ש הרשב"א הנ"ל דלמ"ד אין בגידין בנ"ט יש בו טעם קלוש והרמב"ם בפ"ז ממ"א דין ט"ז כ' דקרומים וגידי חלב הם כחצי שיעור וכיון שיש בו טעם קלוש הוי כחצי שיעור ושמעי' לי' לר"ש דס"ל כ"ש למכות א"כ אמאי ס"ל לר"ש שם באוכל גה"נ של טמאה פטור הא משהו מיהו איכא ולר"ש חייב בכ"ש וע"כ צ"ל דלר"ש טעם קלוש זה גרע מכל שהוא בעין (ואפשר דזה תליא בפלוגתא דרב ועולא בחולין צ"ב ע"ב דרב סובר דקנוקנות אסורין ועולא סובר קנוקנות שרי ותוס' דחקו שם עיין בראש יוסף ונראה דרב ס"ל דלא כהרשב"א הנ"ל דלכ"ע הוי טעם קלוש מכח קושי' הנ"ל ולכך ס"ל דגיד לכ"ע עץ רק דפליגו אי קנוקנות אסור ועולא סובר קנוקנות לכ"ע שרי רק דפליגו בגיד עצמו וכפי' הרשב"א אי טעם קלוש מקרי טעם) ועכ"פ כיון דמוכח דר"ש סובר דטעם קלוש הוי פחות מכ"ש בעין ואין חילוק בין אודך גיד דהוי כעץ ולכך שפיר אמרינן לדידי' לא שייך כשהותרה כו' אבל הרמב"ם פסק כמ"ד בחולין צ"ג דקרומין אסורין ואין לוקין מוכח דאיסור דאו' יש בגידין וקרומין וכתב הרמב"ם הטעם משום דהוי כחצי שיעור וא"כ ה"ה טעם קלוש דגה"נ הוי כחצי שיעור וגם ח"ש אסור מה"ת בהנאה וכשם שהותר ח"ש נבילה ה"נ גיד הנשה דהוי כח"ש והותר בכלל נבילה ולכך פסק הרמב"ם כסתם משנה דירך דגה"נ מותר בהנאה אפי' אם אין בגידין בנ"ט:

ג) ועפ"י שיטת הרמב"ם הנ"ל דפסק דגיד הנשה מותר בהנאה יהי' מטעם דלעיל או מטעם אחר שכתבו המפורשים אמרתי שיש ליישב אידך הרמב"ם שם שכ' שם בפ"ח באוכל גיד של נבילה וטריפה חייב שתום והקשו עליו דהא הרמב"ם ס"ל דאין בגידין בנ"ט ותי' הרשב"א וכן נראה מבואר מלשון הרמב"ם שם דאמרי' רחמנא אחשבי' לאכילתי' ומגו דחשוב אכילה לענין גיד חשיב נמי אכילה לענין נבילה וטריפה והקשו עליו דא"כ איך אמרי' בר"פ גה"נ אי אמרי' אבגבנ"ט איסור גיד איכא איסור מוקדשין ליכא עיי"ש ואמרתי דס"ל להרמב"ם כיון דבאמת אינו אכילה רק דרחמנא אחשבי' מנ"ל דאחשבי' רחמנא לאכילה דלמא אחשבי' רק להנאה וכמ"ש תוס' שם בפסחים ד"ה ור"ש וכו' ואכתי אמאי חייב גם משום נבילה וטריפה או משום מוקדשין בקדשים שמותרין בהנאה ולכך אמרי' דע"כ למ"ד ההוא באמת ס"ל דאין מוקדשין נוהג בגיד אבל הרמב"ם דפסק לפי שיטתו דגה"נ מותר בהנאה וע"כ הא דחייב על גיד הוא משום דאחשבי'

התורה לאכילה וא"כ שפיר אמרי' מגו דחשוב אכילה לענין גיד חשיב נמי אכילה אצל נבילה וטריפה וא"ש:

ד) **והנה** הפרמ"ג ביו"ד סי' ס"ב וסי' ס"ה במשבצות זהב סק"ד כ' דבגה"נ אם אכל חצי זית ושוב אכל ח"ז תוך אכילת פרס אין מצטרפין כמו דאמרי' ס"פ גה"נ לענין אמ"ה ושוב חידש הפרמ"ג עוד יותר דלפ"ז בגה"נ ח"ש מותר מה"ת שהרי טעם דח"ש אסור מה"ת משום דחזי לאצטרופי ופי' הפרמ"ג דהיינו שאם יאכל עוד ח"ז תוך אכ"פ יצטרף ואפשר דיתחייב עלי' אם יאכל אחריו וכן פי' הצל"ח בפסחים מ"ג ובנוב"י מה"ת סי' נ"ג וכיון דלדבריו בגיד אינו מצטרף תוך אכ"פ משום דאין לך בו אלא חידושו דעץ אמרה תורה אם אכל בפעם א' וכיון שאינו מצטרף ח"ש מותר מה"ת. ויש ליישב בזה הרמב"ם בפ"ח ממ"א דפסק גה"נ מותר בהנאה אע"ג דסובר אין בגידין בנ"ט. ולהנ"ל איכא למימר לפמ"ש הה"מ שם דהנחה הוי רק כח"ש ושרי בגיד והש"ס קאי או למ"ד יש בגבנ"ט או לר"ש דכל שהוא למכות ונהי דאכתי קשה דמ"מ מדרבנן יהי' אסור איכ"ל כיון דתלי' בפלוגתא לא גזרו. ואם זה אמת יש לומר כן ג"כ בשקצים ורמשים שכתבו התוס' בשבועות כ"ד ע"א ד"ה אלא וכו' שיש שקצים ורמשים שאין ראוים לאכילה וכדאמרי' בע"ז דף ס"ח ע"ב דעכברא חידוש הוא שאסרה התורה ולדברי הפמ"ג הנ"ל אין מצטרף תוך א"פ ואין ח"ש אסור מה"ת ועיי"ש בר"ן בע"ז לא כ' כן ולדברי הפמ"ג יש ליישב קושי' התוס' בשבועות דף כ"ג ע"ב ד"ה דמוקי וכו' דמאי פריך ר"י אמאי לא אמר כר"ל הא ר"י ס"ל ח"ש אסור מה"ת ולהנ"ל א"ש דפריך למה צריך ר"י לומר בכולל דברים המותרים לוקי בח"ש נבילות וטריפות ושקצים ורמשים והוי כולל ממילא דבשקצים ח"ש מותר וחל שבועה וע"י כולל חל על הכל לר"י לשיטתו משא"כ לר"ל דלית לי' כולל ומשני שפיר דמוקי כדברי הכל. וגם ביומא דקאמר ר"פ יוה"כ דלר"ל אי ס"ל דח"ש אסור מה"ת לא הי' חל היינו משום דלית לי' כולל, וגם קושי' התוס' בשבועות כ"ב ע"ב ד"ה אהתירא קמשתבע דהקשו הא ח"ש אסור מה"ת ולהפרמ"ג אפשר בחרצן דג"כ חידוש נהי דמתאכיל בתערובות היינו באוכל אותם עם ענבים אבל התורה דאסרה חרצן לחודי' הוא חידוש ולפרמ"ג הנ"ל איכ"ל דאינו מצטרף וח"ש מותר. כ"ז לדברי הפמ"ג אבל באמת דברי הפרמ"ג צ"ע לי ולא משמע כן מדברי הפוס' וגם מילתא בטעמא נ"ל דאין ראי' מדברי רש"י שבס"ס גה"נ באמ"ה שהביא שם דהרי חזינן בשבועות כ"ב ע"ב בדבר שאין ראוי לאכילה אין חילוק בין כזית לכ"ש וראוי לחייבו בכ"ש. ולכך בשבועה שלא אוכל עפר כיון דלא מתאכל מיבעי לי' אי חייב בכ"ש דכיון דלא מתאכל מה לי כ"ש או כזית וא"כ ראוי דגיד דעץ הוא ושקצים המאוסים וכיוצא ראוי לן לומר דחייב

בכ"ש כמו בהנא' ואפ"ה חידש לן הלמ"ס דבעי' כזית ואין לך בו אלא חידושו דווקא בלא אכל כלל כזית אבל באכל תוך אכ"פ בודאי ראוי להצטרף מכח ק"ו מדברים אחרים ודווקא אמ"ה שמצד עצמו ראוי לאכילה והוי דבר מאכל וחידוש שחדשה התורה דגידין ועצמות מצטרפין כ' רש"י כן אבל דבר שמצד עצמו אינו ראוי לאכילה ולא הוי מידי דמתאכל נראה דלכ"ע מצטרפין וח"ש אסור מה"ת וכן מוכח מתוס' הנ"ל ומהר"ן בע"ז הנ"ל וגם מהרמב"ם בפ"ה משבועות דפסק דשבועה חל על ח"ש והיינו מכח קושי' התוס' בשבועות כ"ג ע"ב ד"ה דמוקי וכו' משמע ג"כ דלא ס"ל תי' הנ"ל ולוקין על לאו זה. ונוהג בזכרי' ונקבות ועיין בחת"ס חיו"ד סי' ס"ט מה שכתב על הפלתי בזה:

פ' בא

מצוה ד

מצוה ד' מ"ע ג' לכ"ע

מ"ע לחשוב ולקדש חדשים ולקבוע שנים שנאמר החדש הזה לכם ראש חדשים וכו' והנה מ"ע זו לדעת הרמב"ם במנין המצות מצוה קנ"ג חשב זה למצוה א' לחשוב ולקבוע חדשים ולקדשם ולעבר שנים אמנם הרמב"ן סוף שורש א' ס"ל כבה"ג דהם ב' מצות ממקרא הזה ילפי' דיקבעו ויקדשו חדשים מ"ע אחת וממקרא דשמור את חדש האביב או ממקרא דושמרת את רחקה הזאת ילפי' עוד מצות עשה אחרת לקבוע ולעבר שנים. והמעיי"ח נתן טעם להרמב"ם דאזל לשיטתי' דס"ל בפ"ד מתפילין דהמניח תפילין בלילה עובר בל"ת דושמרת את החקה וא"כ ס"ל דבחקת תפילין הכתוב מדבר וא"כ לא קאי על עיבור שנים אלא שתמה על הרמב"ם למה לא מנה ושמרת את החקה לענין תפילין ללאו בפ"ע כמו לאו דהשמר בנגע וגו' עיי"ש. ולענ"ד בלא"ה אין טעם הזה מספיק דאכתי הי' לי' להרמב"ם למנות עיבור שנים מקרא דשמור את חדש האביב ותו דלכאו' דברי הרמב"ם סתרי אהדדי דבפ"ד מתפילין הנ"ל ס"ל דושמרת בחוקת תפילין מיירי ובפ"א מקידוש החדש דין זיי"ן ובמנין מצות מצוה קנ"ג למד מושמרת עניני קידוש ועיבור שנה וע"כ בחוקת פסח הכתוב מדבר ודבריו סותרין ונלענ"ד דהרמב"ם סובר דפשטא דקרא מיירי בחקת פסח דעל תפילין ל"ש לשון למועדה דלא מצינו לה קביעת מועד אלא דסיפא דקרא מימים ימימה מיותר ומכח זה דרשי' דקאי על כל הפרשה דמיירי בפסח ותפילין דכתיב לעיל מיני' וכיון דרק מיתורא ילפי' דהמניח תפילין בלילה עובר בלאו לא מנה זה למצוה בפ"ע. וכמו שהשריש בשורש ב' דמה דילפי' מיתורא אינה נמנה וא"כ הדק"ל למה לא מנה עיבור שנה למצוה ב"פע מקרא דושמרת ומקרא דשמור

ונראה דהרמב"ם ראה דדרשי' ממקרא הזה דהחדש הזה על קידוש החדש דאמרי' כזה ראה וקדש וגם דרשי' בסנהדרין י"ג ע"ב ממקרא זה על עיבור שנים החדש הזה זה ניסן ואין אחר ניסן. וא"כ עכ"ח שפירשו חז"ל דמקרא זה בא לצוות לב"ד לקבוע החדש ניסן כראוי הן לפי מולדו והן לפי עיבור שנה שיבא במועדו שהם יחקרו ויקבעו החדש הזה בכל תנאו ושיהי' ראש וראשון לכל חדשים שיקבעו כמוהו ואידך קרא דושמרת ושמור באו ללמד ביאור ודיני עיבור שנים שישמרו שיהי' בחדש האביב ושישלחו שלוחים וכמ"ש הרמב"ם במנין המצות מצוה קנ"ג ובס' היד הלכות קידוש החדש פ"א דין זיין וכיון שבאו רק ללמוד הדינים אינם נמנים למצוה כמ"ש הרמב"ן בשורש ט' והרמב"ם בשורש י"א:

ב) אמנם ע"י מי נעשה המצוה ואיך דינה בזה"ז בזה יש ג' חילוקים. א' בזמן שיש סנהדרי גדולה שיש להם רשות על כל ישראל קידוש החדש תלוי בהם כדדרשי' במכילתא מסמיכת החדש הזה וגו', דברו אל כל עדת ב"י וגו' ואין הכוונה דצריך לזה הסנהדרין כולם אלא ג' מהם ובזה מיושב לשון רש"י בר"ה דף למד ע"א ד"ה ובר"ה וכו' והקשו עליו הא מבואר ר"פ ראוהו ב"ד ור"פ סנהדרין דסגי בג' ולהנ"ל גם כוונת רש"י ג' מסנהדרין וכמ"ש הר"ן והרמב"ן ריש פרק ראוהו ב"ד דנהי דהמצוה ליל למקום הוועד מצד טעם המכילתא הנ"ל אבל ג' מהם סגי. ויש חילוק ב' בזמן שאין סנהדרין מקדשין ג' סמוכין מיהו דווקא בא"י וכדאיתא בירושלמי דסנהדרין והובא ברמב"ן הנ"ל או מקרא דמציון תצא תורה או מלשכנו תדרשו ואפילו בדיעבד מעכב אא"כ אי אפשר בא"י וסמוכי א"י נתנו רשות לעבר בח"ל דשליחתיי' קעבדי וכאילו עיברו בא"י מועיל דווקא בכה"ג מדוחק ובהנך ב' חילוקים מקדשין או ע"י הראי' שזה מצוה מן המובחר כדאי' כזה ראה וקדש ואם אי אפשר בראי' מקדשין עפ"י חשבון מולד האמתי הראוי' לראי' באותו זמן עפ"י סוד העיבור המקובל לאבותינו ונראה דב' הדינים מרומזים בקרא דכבר דקדקו המפורשים למה נקט מעיקרא ראש חדשים ושוב ראשון הוא לכם וכו' ונראה שהרי אמרו המפרשים בפ' בראשית דראשון הוא שם המצטרף ולא שייך ראשון אלא אם יש שני ולכך לא נאמר ויהי ערב יום ראשון אלא יום אחד אבל ראש הוא לשון תחלה כמו בראשית וקידוש החודש ע"י ראיית עדים המולד אין כאן צירוף ואין ראי' זו נמשכת על אינך חדשים משא"כ חישוב המולד הוא מיוסד אחד על חבירו ויש צירוף חודש זה אל אינך ושייך לשון ראשון והיינו דקאמרי' החדש הזה כזה ראה וקדש ראש החדשים ואז אין לו צירוף וראשון הוא לכם עפ"י חשבון ג"כ תוכל לקדשו ואז נקרא ראשון ושני הדינים מבוארים בקרא וחשבון הזה בעינן דווקא מולד האמיתי הראוי לראי' וכל שראוי

אין בילה מעכבת בו וכיון שמצוה זו תלוי' בב"ד ובראי' ובא"י כדלעיל לכך אע"ג שכל מצוה אין לה אלא מקומה ושעתה ואנו צריכין לשמור שבת ביום שביעי בכל מקום שאנו מפוזרין לפי מקומם איזהו שם יום השביעי וכמ"ש הכוזרי מאמר ב' סי' כ' דלכך כתיב עפ"י פשטא דקרא שבת היא לה' בכל מושבותיכם כפי מקומינו וכן צריכין אנו לשמור יום טוב באותו יום שקבעתה התורה כשבא יום זה לפי מקומינו אבל המולד וקביעת ר"ח שתלי' בב"ד הגדול ובא"י וזה מקומה צריכין לחשוב כפי מולד א"י ששם מקום המצוה וכשנקבע עפ"י מולד א"י ר"ח באחד בשבת שוב צריכין אנו לחשוב החודש בכל מקומות מושבותינו כשיבוא אצלינו, יום אחד בשבת יהי' ר"ח וכיוצא בזה בזמן ביהמ"ק היו מקריבים תמידים ומוספים בעת שהי' בירושלים יום ההוא אע"ג שהי' חלק לישראל המפוזרים ושאצלם עדיין לא הי' יום מ"מ אין למצוה אלא מקומה ושעתה וה"נ קידוש וקביעות ר"ח מקומו בא"י ולכך כשקדשו ב"ד לפי המולד במקומם הוא קביעות לכל ישראל המפוזרים הן למזרח או למערב אע"ג שלהם מקדים או מעריב היום כיון שקבעו ב"ד ר"ח ביום א' כך צריכין ישראל למנות בכל מקומות מושבותיהם יום א' לר"ח וע"ז יש להמליץ הקרא ולא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל היינו נמי על ימין ושמאל העולם, וגם דברי הספרי אשר דרש שם אפי' אומרים לך על ימין שהוא שמאל יש לכוון על אופן זה עיי' בכוזרי מ"ב סי' כ' הנ"ל איברא דיש עוד זמן ג' בזה"ז שאין לנו סמוכין וקידוש החודש בעי סמוכין כדדרשי' החדש הזה לכם ועל משה ואהרן נאמר ואין ב"ד שקול ובעי' ג' סמוכין ועכשיו אין לן סמוכין ועל מה אנו סומכין כבר כ' הראשונים והרמב"ן וסמ"ג וחינוך דעיקר סמיכותינו על הלל האחרון שקבלנו שהוא חישב וקבע וקידש כל הראשי חדשים ועברונות עד ביאת הגואל ועליהם אנו סומכין ולפי"ז נתבטל מ"ע זו מאתנו כמו שאר מצות התלוים במקדש או בסמוכין ולענ"ד כוונתם שגם אצלינו תלי' במולד האמיתי הראוי לראי' ודחיית אד"ו אין לו סמך אלא על אתם אפי' שוגגין או מזידין:

ג) **אמנם** דעת הרמב"ם לא נראה כן דנראה דס"ל דעתה יש לן קביעות אחר מהלמ"ס כמ"ש בפ"ה ובפ"ו מקידוש החודש שהלמ"ס בזמן שאין סמוכין לחשוב מולדות כמו שאנו חושבין ואין נזקקין לראי' ולא לראוי' לראי' אלא חושבין מולד האמצעי וכ' שם הרמב"ם בפ"ו דעיקר תלוי' עתה בבני א"י ואם אין יושבין ישראל בא"י נתבטלו חלילה כל המועדות עיי"ש ובמנין המצות ולפי הנראה לענ"ד לא ס"ל מ"ש הרמב"ן וסמ"ג שסמיכותינו על הלל האחרון עיי"ש ובוודאי דברי הרמב"ם תמוהים וקשים להבין כיון דסובר דתליא האידנא ביושבי א"י ומ"ש דהאידנא לא תלי' בראי' נימא גם עתה לכל

הפחות נחשב במולד הראוי' לראי' ונהי שגוף הלמ"ס זו שכ' הרמב"ם אין אנו יודעין מקומה נאמן עלינו הדיין הגדול הרמב"ם שכך נמצא מקובל אבל טעמא דהא מילתא לא ידעי' ונראה דהרמב"ם לטעמי' בפ"ד דסנהדרין דין י"א וביתר ביאור בפי' המשנה ריש סנהדרין על סמיכת זקנים בג' כ' דאפי' אם יתבטלו סמוכים מ"מ אם יסכימו כל חכמי ישראל שבא"י כוחם כב"ד סמוכים וממילא אם יסכימו לקבוע בזמן קבוע יכולין לקדש ולעבר שנים ולפי"ז נראה כיון דבעינן הסכמת כל חכמי א"י וגם בא"י אין כל המקומות הראי' שווה ואין למצוה אלא מקומה לכך עכ"ח הוכרחה הלמ"ס לשנות חשבון שלנו עפ"י מולד האמצעי כן נלע"ד טעמו והנה מולד האמצעי ועיבור חודש נקבע באופן שלא יתרחק המולד מן הראי' יותר מיום אחד דיום אחד חשוב כחודש ובכל א"י לא יתרחק זה מזה כי אם מעט לכך לפי סברת הרמב"ם קובעין עתה הבתי דינים שבכל א"י את החדשים ומקדשין אותם ולכך כ' שאם יתבטלו ישראל מא"י יתבטלו המועדות אלא שכבר הבטיח לנו יוצרינו ואע"ג שלא מצינו הבטחה זו עכ"ח היינו כמ"ש בפי' המשנה ריש סנהדרין מקרא דאשיבה שופטיך וגו' עיי"ש ול' הרמב"ם דחיית מולד זקן אינו משום דאינו ראוי' לראי' אלא עיקר הטעם כמו דחיית אד"ו שיגיע האביב בזמנו בחידוש הלבנה כמ"ש הכוזרי מאמר ג' ובש"ס שאמרו משום שאינו ראוי' לראי' הוא רק סניף בעלמא עיי"ש כן נלע"ד להסביר דעת הרמב"ם ומרן הגאון זצ"ל בחתם סופר חיו"ד סי' רל"ד בד"ה היוצא לנו וכו' כתב גם להרמב"ם ס"ל דהסמיכה על קידוש הלל האחרון אלא דבעינן ג"כ הסכמות וחלות הקביעות על בני א"י ואני לא זכיתי להבין זה ובמהרלב"ח סי' קמ"ז בתשו' סמיכת זקנים האריך הרבה בענין הזה ובדברי הרמב"ם והנלע"ד כתבתי ומי שדעתו רחבה מדעתינו יברר הדברים יותר ויהי ה' עמו והמצוה הזאת היא על הב"ד ולהרמב"ם נוהגת בזה"ז ולהרמב"ן וסמ"ג וחינוך הנ"ל אינו נוהגת בזה"ז:

מצוה ה

מצות עשה ד' לכ"ע

מ"ע לכל איש ואשה לשחוט הפסח בי"ד בניסן בין הערבים כנאמר ושחטו אותו כל קהל בין הערבים וגו' והמעיי"ח הקשה מ"ש דבשאר קרבנות לא נמנה השחיטה למ"ע בפ"ע וכאן נמנה וראיתי בס' כרם שלמה בי"ד סי' א' שתי' דפסח שאני דקבע התורה זמן לשחיטתו משא"כ בשאר קרבנות ולענ"ד אין זה מספיק דכיון דקודם חצות פסול ע"כ הוכרח לקבוע זמן והוי זה דין מדיני פסח ודינים אינם נמנים למ"ע בפ"ע וכ"ש דקשה לדעת החינוך סי' פ"ט שכ' דלאו דלא תשחט על חמץ וגו' כולל ג"כ שלא לשחטו קודם

חצות עיי"ש אמנם גוף הקו' תמהני על המעיי"ח מאי קשיא לי' הרי בכל הקרבנות מונה מ"ע החיוב המחוייב אם עולה אם חטאת עי' במצוה קכ"א וקכ"ח והרמב"ם מונה החיוב על המביא ושוב מ"ע על הכהנים המקריבים עי' במצוה קט"ו והרמב"ן במנין המצות בשורש י"ב פליג ע"ז כיון דהבעלים מחוייבים להביא ואינו כשר אלא ע"י כהנים ממילא עכ"ח הם מחוייבים עכ"פ פסח דלא נמנה חיובו חלא במצות שחיטה דהיינו שכל אחד מישראל יהי' לו לכל הפחות חלק בפסח וישחטנו הוא או שליחו וזה עיקר חיובו יותר מאכילה דאיכא למ"ד דאין האכילה מעכב ואינו חייב כרת אלא על מניעת שחיטתו וא"כ בוודאי צריך זה למ"ע משא"כ בשאר קדשים כיון דכבר מנה חיובו ועשייתו איך ימנה השחיטה מה לי שחיטה מה לי זריקה והקטרה.

ב) ועיי' במ"ל ריש הלכות ק"פ כ' בפשיטות דמצות ק"פ נוהג גם בח"ל שגם יושבי ח"ל מחוייבין לעלות לשחוט פסח ותמה על התוס' פסחים דף ג' ע"ב שכ' בח"ל פטורים מנ"ל זה וראיתי בשומר ציון מכתב נ"ז שהרב מהר"א נ"י אב"ד דק"ק פענרסהיים מביא ראי' לתוס' מהוריות דף ג' ע"א דקאמר שם דבהוראה אזלינן בתר א"י משום דכתיב הקהל ולא איקרי קהל אלא בא"י וגם בפסח כתיב ושחטו אותו קהל עדת ואין יושבי ח"ל מקרי קהל ודחק שם ליישב שיטת הרמב"ם ולענ"ד אי משום הא לא ארי' דאע"ג דיושבי ח"ל חייבין אין הפי' שיקריבו בח"ל דאפילו בעת שהותרו הבמות אין הפסח נקרב בבמת יחיד כדיליף מקרא ופסקו הרמב"ם בפ"א מק"פ ועכ"ח הכוונה שיעלו ויקרבו בירושלים וא"כ אז בשעת עשי' שפיר נקרא ושחטו אותו כל קהל ישראל ובלא"ה נראה דהגמרא קרי רק הקהל בה"א הידיעה לא מיקרי קהל ח"ל אבל קהל מיקרי וכ"ש הכא דכתיב קהל עדת ישראל ועדת ישראל הוא פירוש על קהל ופשיטא דעדת ישראל מיקרי גם בח"ל ועוד נראה דכל קהל ריבוי וכה"ג אמרינן בבכורות דף ג' דכל בא לרבות אפי' מקצת וה"נ אפי' מקצת קהל בכלל ונראה לי דממקומו הוא מוכרע דהרי מקרא זה נאמר ליוצאי מצרים בעודם במצרים ואיך אמר להם ושחטו קהל ועכ"ח שגם בח"ל אקרי קהל. ומזה עצמו נראה ראי' לשיטת הרמב"ם שהרי פסח מצרים ופסח מדבר נתחייבו בח"ל מיהו יש לדחות ראי' זו דהרי ביהושע י"א פט"ז נאמר מאת כל ארץ הנגב ואת כל ארץ הגושן וכ' הרד"ק שם דברי המדרש שזה גושן שישבו בו ישראל במצרים ובכוזרי מאמר ב' סי' י"ד כ' ג"כ שמצרים מא"י והמפרש אוצר נחמד שם האריך בזה וא"כ איכ"ל דחלק שישבו בו ישראל הי' לא"י ולכך נתחייבו. איברא דע"ז קשיא הא דאמרי' מגילה דף י"ד הקשו איך אמרי' הלל על נס יציאת מצרים הא על נס דח"ל לא אמרי' הלל ועי' נמי במס' ידים פ"ד מ"ג ואפשר דמשום דמקום מושב המלך הי' ח"ל קרי לי' נס דח"ל או משום דאז

עדיין לא נתקדשה ודוקא ע"י קידש נתקדשה כדאמרינן בעלמא דאפילו קדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבא ואמרינן ביבמות דף פ"ב קדושה ראשונה ושני' יש להם ועיי"ש בתוס' שפי' ר"ח דירושה ראשונה היינו מה שנתנה לאברהם אבינו עכ"פ נראה דמצרים הי' אז ח"ל וישראל היו מפוזרים והרמב"ן בחומש פ' בא כתב דמשה ואהרן לנו ליל פסח במצרים מקום מושב המלך וכי לא עשו פסח והמקרא עצמו מעיד ומשה ואהרן כן עשו ואפשר דזה עצמו בא לאשמעינן דמשה ואהרן שהיו בח"ל כן עשו ועכ"פ נראה מהתם שנהג בח"ל ונהי דאין זה ראי' גמורה דאין דנין דורות משעה מ"מ יש ראי' לתי' הנ"ל דבכלל ושחטו קהל וגו' דנאמר לאנשי מצרים במצרים דאע"ג שהם בח"ל נכללו בכלל קהל וא"כ אכתי עמדה תמיהת המ"ל מנ"ל לתוספות דפטורים אמנם לאחר העיון מבואר דדברי תוס' מיוסדים על דברי תוס' בקידושין דף ל"ז ע"ב ד"ה הואיל דהרי בפסח כתיב כי תבואו וכל היכא דכתיב ביאה היינו לאחר ירושה וישיבה וכן איתא במכילתא בפ' בא והובא ברש"י בחומש על פסוק כי תבואו ומבואר בקידושין דף ל"ז ע"א מקו' ר"ע דהרי שבת דכתיב בי' מושב ואפי"ה נוהג גם בח"ל מזה מוכח מאי דאינו נוהג אלא לאחר ירושה וישיבה אינו נוהג בח"ל ועיי' שם בפ"י דצידד בסברא זו לכאן ולכאן ומסיק שאפי"ה מסתבר לי' כן ולפי"ז שפיר כ' התוס' בפסחים דבח"ל אין חיוב לעשות פסח, ופסח מצרים ופסח מדבר עפ"י הדיבור הי' אמנם הרמב"ם סובר כאידך מ"ד דכי תבואו בא ללמד עשה מצוה זו שבשבילה תיכנס לארץ וכתי' ב' של התוס' בד"ה הואיל הנ"ל וממילא נוהג בח"ל. ואין להביא ראי' לתוס' מלשון הגמרא בקידושין ל"ז ע"א דפריך והרי תפילין דכתיב ביאה ונוהג בח"ל ולא פריך מפסח דקדים בקרא דהרי קו' הש"ס ממעשים בכל יום דמניחין תפילין ומפסח אין לנו ראי' משום מקום ולא ממעשים בכל יום דנוהג בח"ל אדרבה יש להביא ראי' להרמב"ם משם ל"ז ע"ב דקאמר מושבות דכתיב במצה ל"ל ומוקי בזה"ז דליכא פסח ובפסחים ק"כ פריך על בערב תאכלו מצות ל"ל ומוקי בטמא ובדרך רחוקה ולמה לא מוקי להנך קרא לרבות ח"ל דצריך ריבוי טפי מטמא דטמא לכל הפחות נתחייב בפסח משא"כ בח"ל אלא עכ"ח כהרמב"ם דגם בח"ל נתחייב בפסח. וגם המשך דברי התוס' בקידושין ל"ז ע"ב ד"ה בזמן וכו' דהקשו ביאה דכתיב בפסח ל"ל והקשו דאין לקו' התוס' המשך למה שנא' בגמרא ולהנ"ל א"ש מכח דתי' דבא לרבות בזה"ז מוכח בח"ל נוהג כדלעיל וא"כ ביאה דפסח ל"ל וא"ש מיהו לפימ"ש שם בסוף הדיבור דבעי' ב' קרא חד על ח"ל בזמן המקדש וחד על ח"ל בזה"ז משמע דקאי תוס' לתי' זה דאינו נוהג בח"ל דאל"כ ל"ל בח"ל בזמן הבית וראיתי שם בהפלאה דמשום דרך רחוקה צריך בח"ל לימוד אפילו בזה"ב וזה קשה לי דהא בפסחים כבר למד דרך רחוקה

מבו דכתי' בערל ונראה דתוס' ס"ל דב' הסוגיות פליגי בקידושין דיליף ממושבותיכ' על בזה"ז ס"ל דנוהג בח"ל ובערב תאכלו מצות על ערל וטמא וסוגיא דפסחים דיליף בזה"ז מבערב תאכלו ובו על ערל וטמא ס"ל ממושבותיכ' לרבות ח"ל ע"י"ש עכ"פ יש לכל אחד מב' הדיעות אי נוהג פסח בח"ל יסוד במקור הלכה. ובאמת תמיהא לי שיטת התוס' מאז מהא דאמרי' בזבחים קי"ח ע"ב על קרא דויעשו בני ישראל את הפסח בגלגל פשיטא וכו' וקשה הא איצטרך טובא כיון דאין החיוב אלא לאחר ירושה וישיבה ורק על פי הדיבור נעשה א"כ צריך להשמעי' זה או דקמ"ל כאידך מ"ד דביאה היינו עשה מצוה זו שבשבילה תכנס וצע"ג. ושוב אמרו לי דקו' זו נאמרה בס' אור חדש בקידושין שם וספר זה אינו בידי:

ג) עוד כתבו התוס' שם דמי שאין לו קרקע פטור מפסח דיליף מראי' והמ"ל ריש הלכות ק"פ תמה עליהם דהרי נשים דפטורין מראי' ואפ"ה חייבים בפסח ונהי דבאמת ילפי' זה מקרא בפסחים צ"א ע"ב מבמכסת נפשות לרבות נשים שם אין הטעם משום דהו"א דנילף מראי' אלא משום דהוי מ"ע שהזג או משום דאיש כתוב בפרשה ובלא"ה קו' המ"ל קשיא כיון דכבר מרבי' נשי' לחיוב שוב אין למילף מראי' דמי שאין לו קרקע פטור דאיכ"ל נשים יוכיחו דפטורין מראי' וחייבין מריבוי דקרא בפסח ותו קשה דנהי מפסח מצרים אין ראי' דאפי' אין להם קרקע חייבים דכבר אמרנו דורות משעה לא ילפי' ובלא"ה כיון שאמרו בב"ב קי"ט דא"י מוחזקת לאבותינו מקרי כאילו הי' להם קרקע מיהו ממאי דחייבי' תורה בפ' בא ובפ' בהעלתך דוכי יגור אתך גר ימול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו קשה איך משכחת לגר שיהי' לו קרקע בא"י ונהי שהטורי אבן ריש מס' חגיגה כ' דמשכחת לה או שנשא אשה וירשה למ"ד ירושת הבעל דאורייתא או שקנה קרקע בא"י בזמן שאין היובל נוהג מ"מ המשך ופשטות הקרא משמע דכל גר נתחייב בפסח והצל"ח בפסחים שם כ' דבאמת אין כוונת התוס' לפטור מי שאין לו קרקע יע"ש. ובשם ס' אוהל דוד ראיתי להקשות לפי מאי דמפרש המ"ל דברי תוס' א"כ קשה למה פסח ומכשיריו דוחה שבת הא הוי כציצית ומזוזה שאמרו בשבת קל"א דאינו דוחה שבת משום דבידו להפקירן ועי' מ"ש מר"ן זצ"ל בח"ס בחיו"ד סי' שט"ו ד"ה ומ"ש מעלתו וכו' ולענ"ד אי מפקיר ע"פ לאחר חצות שכבר חל עליו חיוב פסח לא מהני דכבר חל עליו חיוב אגופו לעשות פסח ולכך א"ש דדוחה אז השבת משא"כ בציצית ומזוזה דהחיוב ע"י בגד ובית וכיון שאין לו פטור אמנם לפמ"ש למעלה שורש דברי תוס' נראה דחדא קתני דכשם שס"ל בח"ל פטור משום דכתיב ביאה והיינו לאחר ירושה וישיבה דילפי' ממלך וביכורים וההי"ד דילפי' דבעי' יש לו קרקע דבביכורים נמי ארצך כתיב וכדאי'

בקידושין ל"ז אמנם לר"א לשיטתו דס"ל דחדש נוהג בכל מקום ולא ס"ל דביאה ומושב לאחר ירושה וישיבה וחייב אפי' בח"ל ואפי' לית לי' קרקע ולכך לר"א לשיטתו שפיר קאמר בשבת קל"א דאיכ"ל לדידי' היכא דבידו להפקירן אינו דוחה שבת וא"ש. ופסח נוהג בזו"נ:

מצוה ו

והיא מ"ע ה' להרמב"ם ולהרמב"ן יש בכלל הפסוק הזה ב' מ"ע ולמנינו הם מ"ע ה' ו' ולמנין המצות הוא לדידי' ו' ז'

מ"ע לאכול בשר הפסח בליל ט"ו שנאמר ואכלו את הבשר בלילה הזה והנה הרמב"ן השיג על הרמב"ם וכ' דיש למנות זה לב' מצות עשה דהרי ילפינן מפסוק הזה בפ' כל שעה דאסור לאכול הפסח מבע"י וכ"פ הרמב"ם בעצמו בספרו יד החזקה עיי"ש ויפה כ' המעיי"ח דהרמב"ם לטעמי' דכל שנכלל בחד קרא כגון נא ומבושל נמנה רק למצוה אחת אע"ג דיש לחלק דהתם שניהם לאווין משא"כ כאן דאחד הוא מ"ע ואחד לאו הבא מכלל עשה מ"מ נראה דהדין עמו דזיל בתר טעמא למה אינו מונה הרמב"ם לב' משום דרק חד מפורש ואידך אינו מפורש וה"נ כן ולי הי' נראה מטעם אחר הרמב"ם והרמב"ן לשיטתי' דהנה המעיי"ח הקשה על הרמב"ן דמנה זה לב' מצוות למה אינו מונה הא דדרשינן ושמחת בחגיך ולא באשתך הוי לי' למנות ללאו הבא מכלל עשה למצוה בפ"ע ולענ"ד לק"מ דמדברי המג"א סי' תרצ"ו סקי"ח וסי' תקמ"ח משמע דלא קיי"ל כהאי דרשא אמנם אפי' קיי"ל כן לא אדע מה קשיא לי' הרי מבואר במ"ק דף ח' ע"ב לאותו מ"ד הטעם דמניח שמחת החג וישמח באשתו וא"כ אסור רק משום שמחת החג וכיון דשניהם ענין אחד וטעם אחד להם גם הרמב"ן מודה דאינו נמנה למצוה בפ"ע כמ"ש בשורש ט' ואיתא מקצתו בחינוך מצוה זי"ן וא"ש אלא דיש לומר דגם איסור אכילת פסח מבע"י הוא משום שיאכל פסח לתיאבון בלילה וחיבוב מצוה מ"מ הרמב"ן לשיטתי' דס"ל דכל שזה בזמן אחר ואידך בזמן אחר נמנה לב' מצות כגון ב' תמידין וק"ש דשחרית וערבית נמנה לב' נהי שהם אחד כל אחד יש לו זמן מיוחד וה"נ איסור אכילה מבע"י יש לו זמן בפ"ע ונמנה להרמב"ן למצוה בפ"ע אבל הרמב"ם לשיטתי' דסובר כל שטעמו ועניינו אחד אפי' בב' זמנים נמנה רק למצוה חדא ה"נ כן וא"ש. מיהו אף לשיטת הרמב"ן נראה דאין למנות לאו הבא מכלל עשה הזאת דלכאורה קשה איך נוכל למילף מחד קרא מצוה ואיסור כיון דהפי' של ואכלו הוא מ"ע הדיוק ואכלו בלילה יש מ"ע אבל ביום אין מצוה אבל דנדייק ממצוה על אידך זמן איסור לא שמענו ונראה שבאמת רק

מיתורא דקרא יליף לה כדאי' בפסחים ק"כ ע"ב לר"ע דקיי"ל כוותי' דאכילת פסחים כל הלילה עד הבוקר פריך שם לר"ע הלילה הזה ל"ל ומשני למדרש דוקא בלילה ולמעט מבע"י עיי"ש מיהו לשון הגמרא שם דקאמר דהו"א הואיל ושאר קדשים נאכלים גם ביום הו"א גם פסח קשה תיפוק לי' ללאו הבא מכלל עשה וצ"ע קצת. ועוד הי' נראה לי לומר דמיתורא דהבשר דייק כן וכדדייק במכות דף י"ח בכיוצא בזה דהוי לי' ליכתוב לא תאכלם אלא עכ"ח שבח ללמד דכל הבשר אפי' מה שאינו צריך למצות אכילת הלילה לא יאכל אלא בלילה ולמעט מבע"י והוי שפיר לאו הבא מכלל עשה מיהו בתוס' פסחים דף פ"ד ע"א ד"ה הא כתבו בשם הירושלמי דיליף מהבשר למעט גידין שסופן להקשות עיי"ש עכ"פ נראה דעיקר הלאו הבא מכלל עשה לאסור מבע"י ילפי' רק מיתורא דקרא וכבר השריש הרמב"ם במנין המצות בשורש ב' דדבר דיליף רק מיתורא אינו נמנה למצוה בפ"ע אע"ג דמה"ת הוא עיי"ש וא"כ הרמב"ם לשיטתי' א"ש ונוהג מצוה זו בזכרי' ונקיבות. ולהרמב"ם קיי"ל כר"ע דמה"ת נאכל כל הלילה ולתוס' קיי"ל כראב"ע עד חצות גם מה"ת:

מצוה ז

והיא ל"ת ב' להרמב"ם ולהרמב"ן נמנה זה לב' ל"ת והם ל"ת ב' וג' ולמנין תרי"ג לרמב"ן זו מצוה ח' וט'

מל"ת שלא יאכלו מהפסח נא ומבושל שנאמר אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים כי אם צלי אש והרמב"ם מונה זה רק לחד מצוה ולהרמב"ן כיון דפרט ב' עניינים נמנה לב' מצות. ולהרמב"ם אינו לוקה באכל נא ומבושל אלא אחת ולהרמב"ן נהי דבעלמא היכא דפרט בחד קרא ב' עניינים נהי דהם ב' אזהרות אפ"ה אינו לוקה אלא אחת מ"מ כאן ובכיוצא בזה בשאר דוכתי היכא דיש אזהרה כלליית ע"ז ושוב פרט כל אחת כגון דא דכי אם צלי דהוי כאילו כתיב אל תאכלו כ"א צ"א וממילא ממועט נא ומבושל ואפ"ה פרטם אח"כ לחייב על כל אחת והרמב"ן הקשה על הרמב"ם ובכללים בארתי דעת הרמב"ם ליישב כל הקו' וכאן אין להאריך אלא לכתוב ראשי פרקים דהרמב"ם סובר דענין השני שאינו מבואר עליו הלאו דאל תאכלו מבושל אלא ענין הקרא כאילו אמר ומבושל ג"כ דינו כנא ומעטפו ומתפיס ענין השני בראשון לכך לא נמנה השני למצוה בפ"ע כיון שאינו מפורש וממילא ג"כ אינו לוקה עליו דלהרמב"ם הכלל דהמלקות עם המנין חדא היא ולכך אין לוקה עליו תרתי ולחד לישנא בש"ס שם אפי' חדא לא לקי נראה דהיינו על השני דהוא אינו מפורש ורק כמעטפו ס"ל לחד לישנא דאינו לוקה עליו דהיינו על

מבושל ולהרמב"ן נהי דנמנה לב' כיון דנכלל בקרא ב' ציוויים אבל לענין מלקות מודה דאינו לוקה בעלמא מיהו הכא וכן בכיוצא בזה דכתיב לאו כולל וגם פרטים וכיון דבכלל לאו כולל גם הפרטים בכלל פכ"ח שבאו הפרטים ללקות עליהם ונראה לי דגם הרמב"ם סובר הכרח זה דהרמב"ן אלא דסובר כאן לענין נא ומבושל נהי דנדע אזהרה עליהם מהכלל מ"מ איצטרך להו ללמד מהם למעט חי ומבושל בחמי טברי' ואין הכרח דבאו הפרטים כדי ללקות עליהם בפ"ע ולמנותם משא"כ בנזיר דאיכא ג"כ לאו כולל מכל אשר יצא מגפן ואפ"ה פרט גם הרמב"ם מודה להרמב"ן דעכ"ח פרטם ללקות עליהם ולהרמב"ם מלקות ומנין המצות תלי' בהדדי כל שלוקה בפ"ע נמנה למצוה בפ"ע ולכך לענין נזיר מונה במנין המצות סי' ר"ה ר"ו כל פרט לל"ת בפ"ע ומיושב הרמב"ם ואין כאן קושיא:

ב) אמנם מאי נקרא נא הרמב"ם פ"ח מק"פ ביאר ששלט בו האש ואינו נאכל לאדם מלשון זה נראה בנצלה כמב"ד שהוא חצי בישולו או לדעת מקצת פוסקים שליש בישול לא מקרי נא כיון דנאכל לאדם בן דרוסאי אמנם מפסחים ל"ז דקרי למצה הינא מצה שאין חוטין נמשכין ממנה והיינו קרימת פנים וקרימת פנים ומב"ד כחדא משווי לי ספ"ק דשבת ועיין באו"ת סי' תרס"א שיעור קרימת פנים וכיון דקרימת פנים מקרי נא נראה דגם כמב"ד נקרא נא כפרש"י בפסחים שם לענין מצות הינא וכן מוכח כירושלמי ספק דשבת גבי משלשלין הפסח ע"ש עם חשיכה וגוף דברי הירושלמי אין כאן מקומו ובארתי בתשובה אחת:

ג) והנה בכלל מבושל קיי"ל דגם צלי קדר וגם צלאו ואח"כ בישלו או בשלו ואח"כ צלאו בכלל ואפי' בשאר משקין ועיי' בלח"מ פ"ח מק"פ דין ח' שהקשה ע"ז מפסחים דף מ"א דאיתא שם או ילפי' מבשל מבושל כרבי לצלי קדר או לצלאו ואח"כ בשלו ואיך פסק הרמב"ם כתרוויה' והלח"מ שם תי' ובאמת קשה עליו הא הרמב"ם פסק כש"ס ברכות דשלקות מברכין עליהם בפה"א ובמצה משום דבעי' טעם מצה ופסח עכ"ח מגזה"כ כעולא בפסחים מ"א דאפי' לר"מ איכ"ל דמודה בפסח דגלי קרא מבשל מבושל אלא דר"מ סובר דלא ילפי' מצה מפסח ור' יוסי סבר ילפי' כמ"ש התוס' בפסחים וטעמי' דר"י נראה משום דס"ל כירושלמי דאיתקש מצה לפסח המובא באו"ח סי' תנ"ח ובב"י שם דאפילו לענין אפי' ילפי' מצה מפסח וההד הכא ס"ל לר' יוסי כן אבל בעלמא בישול אינו מבטל ולכך שלקות מברכין עליהם בפה"א ור"מ לא יליף מצה מפסח כנלע"ד להסביר וא"כ עדיין עמדה הקו' ועי' בטו"ז או"ח סי' שי"ח סק"ו ליישב דברי הרא"ם ולפי דבריו יש ליישב דברי הלח"מ ולפי"ז גם הרמב"ם סובר כהרא"ם וקשה למה באו"ח

נקטו בשם יש מי שאומר ולענ"ד נראה ליישב דברי הרא"ם שהביא שם ראי' לענין יש בישול אחר צלי ממצה מבושלת והסמ"ק ומרדכי הביאו ראי' מפסח והראבי' הקשה הא לדידן דקיי"ל שלקות מברכין בפה"א עכ"ח הטעם דמצה וכן בפסח משום דטעם מצה ופסח בעינן לענ"ד הרי כבר הקשה הר"ר יונה שם מנ"ל דבעי' טעם מצה יע"ש וצ"ל עכ"ח כנ"ל דיליף מהיקש מצה לפסח ובפסח כתיב בשל מבושל על צלאו ואח"כ בישלו ולא משום דבישול מבטל ענין הראשון אבל מ"מ זה מוכח דצלאו ואח"כ בשלו מקרי מבושל דהרי אפקי' בלשון מבושל ומבואר בפסחים מ"א דרק מאי דנקרא בשבת בישול מקרי גם לענין פסח מבושל דהרי בישול בחמי טברי' לא מקרי לענין פסח בישול ועכ"ח דקים להו מאי דאינו נקרא בישול לענין שבת לא מקרי בישול לענין פסח וכיון דצלאו ואח"כ בישלו נקרא מבושל לענין פסח עכ"ח מקרי מבושל גם לענין שבת אע"ג דלא מבטל וגם שם הראשון עליו גז"ה לענין פסח דבעינן דווקא כי אם צלי אש ויל‌פי' מצה מיני' לר"י מטעם הנ"ל כנלע"ד נכון ליישב דעת הרא"ם וא"כ לא שייך זה לדברי הרמב"ם הנ"ל. ונראה ליישב דעת הרמב"ם דהנה דף מ"א ע"ב יליף רבי מדלא כתיב בשל בשל דגם מבע"י חייב והקשה המהרש"א על פרש"י זה דפשיטא מהיכי תיתי דמבע"י אינו חייב אדרבה סתם בישול וצלי מבע"י ומכח זה ר"ל דלא כרש"י אלא באכל מבע"י מחייבי' ופליג רבי אברייתא דלעיל ולענ"ד ליישב דהנה הצל"ח שם כ' מדלא קאמר א"ב בין רבי לרבנן צלאו ואח"כ בישלו עכ"ח משמע לי' להש"ס דאיכ"ל רבי סובר כר' יוסי מסברא וכמ"ד שלקות מברכין שהכל עיי"ש ולפי הנראה מלשון הפוסקים באו"ח סי' שי"ח אי בישול מבטל צלי הה"ד צלי מבטל בישול ועיי"ש בא"ר שהביא הש"ג בפ' חבית דפליג ע"ז והניחו בצ"ע וא"כ אי בשלו ואח"כ צלאו מבע"י לכאורה יש סברא דיהי' מותר דבשלומא אם בשלו ואח"כ צלאו מבערב כיון שכבר חל עליו שם איסור שוב לא פקע דאין איסור חוזר להיות היתר ואפי' חתיכה נעשה נבילה אמרי' במקצת דברי' מה"ת הה"ד הכא אבל אם בשלו ואח"כ צלאו מבע"י ומבע"י קיי"ל דאין איסור אכילת מבושל כדאי' בברייתא שם דדווקא בשעה שישנו בקום אכול צלי אסור בבל תאכל מבושל וא"כ לא חל עליו שם איסור מעולם וכשנעשה ערב כבר הוא צלי דמבטל לבישול א"כ הוי אמינא דשרי ובירושלמי פ' כיצד צולין על משנה נגע בחרסו של תנור איתא דאי מקרא דכ"א צלי אש יש לומר דאם בשלו ואח"כ צלאו שרי והיינו כנ"ל והו"א בכה"ג שרי ולכך איצטרך בשל בשל לאסור גם מבע"י ומיושב היטב קו' מהרש"א דנהי בבישול גרידא לא איצטרך מ"מ איצטרך בבישול ואח"כ צלאו. וכ"ז לרבי דס"ל כר' יוסי וכמ"ד דבישול מבטל ושלקות מברכין עליהם שהכל אבל לדינא דקיי"ל כאידך מ"ד דבישול והה"ד צלי

אינו מבטל וא"כ לא צריך קרא על מבע"י כקו' מהרש"א ואייתר לן ב' לימודים אחד בשל מבושל ואחד מדלא כתיב בשל בשל וילפי' מחד לרבות משקין וצלי קדר ואחד לרבות צלאו ואח"כ בשלו ובשלו ואח"כ צלאו ודברי הרמב"ם נכונים ומצוה זו נוהג בזו"נ:

מצוה ח

היא להרמב"ם ולהרמב"ן מצוה י'. ל"ת ג' ולהרמב"ן ל"ת ד'

ל"ת שלא להותיר מבשר הפסח עד הבוקר שנאמר ולא תותירו ממנו עד בוקר וגו' והוא נתל"ע שנאמר והנותר ממנו וגו' ואין לוקין עלי' ואפי' נתבטל העשה כגון שהשליך לים ובכה"ג בעלמא בנתל"ע לוקין כמ"ש הרמב"ם בפי"ו מסנהדרין הכא אין לוקין משום דהוי לאו שאין בו מעשה והרמב"ם דנקט בפ"ו מק"פ טעם דנתל"ע הקשה עליו במ"ל בפי"ח מפסולי מוקדשין דין ט' דתיפוק לי' משום לאו שאין בו מעשה. והנה לדעת הרמב"ם שכתבנו לעיל במצוה וי"ו דפסק כר"ע דנאכל עד עלות השחר א"ש אבל לדעת התוס' וסייעתי' דקיי"ל דאכילת פסחים עד חצות וכראב"ע עמדה קו' התוס' בברכות דף ט' ע"א ד"ה ר"א דלמה נאמר לא תותירו ממנו עד בוקר הוי לי' לומר לא תותירו עד חצות דמחצות ואילך עובר ותוס' דחקו דלא תותירו באופן שעכ"ח ישאר עד הבוקר שהרי אם תניחו עד חצות ובלילה אין שורפין קדשים עכ"ח יהי' מונח עד הבוקר ובצל"ח שם בברכות הקשה ע"ז דהרי אין שורפין קדשים ביו"ט וא"כ בבוקר נמי אי אפשר לשורפו עד בוקר שני ונראה ליישב דהרי קיי"ל בשבת דף צ"ב בשנים שעשו מלאכה וזה יכול וזה יכול ועשו שניהם פטורים וא"כ במצות כה"ג דאין דוחין שבת ויו"ט לכאורה הוי לן למיעבד בשנים שעשו מלאכה דפטורי מיהו נראה כשם דהמלאכה ולאו לא מקרי בעשותה אחת מכל מצות בעשאן שנים ה"נ המצוה לא נתקיימה ששום אחד לא קיים המצוה כיון דמעשה שנים לא מקרי מעשה וכ"ש בנתל"ע דהעשה בא לתקן הלאו וא"כ אם יעשו שנים לא הוי מעשה ולא מנתק הלאו ולכך בעי' בוקר שני לשריפתו:

והנה תוס' בפסחים דף כ"ט ע"ב כ' דמשהא חמץ כדי לבערו אינו עובר עליו והשאגת ארי' בסי' פ"א האריך להקשות ע"ז ורצה לומר דתוס' כ' רק בלאו שאין בו מעשה ונתל"ע ושוב חקר א"כ גם בנותר נימא כן אם הותיר ע"מ לשורפו לא יהי' בו איסור ומי' דלענין נותר שאני דמ"מ מבטל מ"ע של אכילה ולפי"ז לדבריו נראה דעל לאו דלא תותירו במשהא כדי לשורפו אינו עובר בלאו וכ"ש לר"י דאין ביעור חמץ אלא שריפה דילף חמץ ונותר מהדדי וא"כ איכ"ל דדווקא נקט קרא לא תותירו ממנו באופן שיהי' מוצרך להניח אותו עד בוקר דהיינו ע"מ לשורפו ע"י שנים שעשאו שאז אינו מקיים

למ"ע דשריפה ולא מקרי משהא כדי לבערו. ואם כן עבר בלאו דלא תותירו ושוב קאמר קרא דאם ניתותר מ"ע להניחו עד בוקר שני ואם הי' דעתו מיד כדי לשורפו ביום שני דהוי כמו משהא חמץ כדי לבערו איכ"ל דאינו עובר בלאו וא"כ לתוס' דפסקו כראב"ע לשיטתם יש ראי' לשיטת ר"י. ואי נימא דגם הרמב"ם לענין נותר מודה לתוס' דבמותיר כדי לקיים מ"ע של שריפת נותר לא עבר על לאו דלא תותירו מיושב גם קו' המ"ל הנ"ל על הרמב"ם למה נקט טעם משום דהוי נתל"ע דע"י זה משכחת דלא יהי' בו איסור כלל:

ב) וגוף הדבר דאין שורפין קדשים ביו"ט לפמ"ש התוס' בפסחים דף ה' סע"א במקום שיכול להנות אין איסור ואי אמרי' זוז"ג שרי ואמרי' הואיל וא"כ לעולם יוכל ליהנות ממנו לבשל בו קדירתו ע"י זוז"ג ואפי' לא צריך אין כאן איסור דאורייתא משום מתוך וא"כ למה אסר לן הקרא לשרוף קדשים ביו"ט ולרש"י בביצה כ"ח ע"ב דאמרי' רחמנא אחשבי' אפשר דיליף מכח קו' זו אבל לתוס' דפליגי עלי' צ"ע למה אסור ואפשר משום דאין מבטלין איסור לכתחילה מה"ת בכה"ג כמ"ש האחרונים דביבש ביבש דאית בו תערובת ממש לכ"ע אין מבטלין לכתחילה ה"נ אסור לעשות זוז"ג דהוי כמבטל כמ"ש הר"ן ס"פ כל הצלמים ואין מבטלין לכתחילה:

ג) ושיעור נותר לעבור עליו בבל תותירו אינו מבואר ובחינוך כ' שלא יותיר כלום. משמע אפי' כל שהו ובמנחת חינוך בשם ס' מוצל מאש מדלא כ' רמב"ם כאן שיעור כמו שכ' במוציא זית מחוץ לחבורה ש"מ דחייב בכ"ש והמנחת חינוך השיג עליו ומסיק דבעי דווקא כזית ולענ"ד לכאורה לפמ"ש לקמן במצוה ק"ב ומצוה קל"ד דמצות אכילת קדשים הוא על ב' אופנים א' דחיוב לאכול בכזית דווקא על כל השייכים בפסח אבל אם עדיין יש מהפסח כאן אפי"ה הוא מ"ע לאכלו מכל החבורה אבל אין המצוה שוב על אדם פרטי אלא המצוה הוא שתהי' נאכלת ולקמן במצוה קל"ד ביארתי דיש לומר דזה תלי' אם יש אם למקרא או יש אם למסורת דבקרא כתיב מצות תאכל ודרשי' בת"כ אפי' כ"ש ופי' המבאר התורה והמצוה דלשון תאכל שיהי' נאכל משמע כן והיינו ע"י המקרא אבל אם יש אם למסורת המסורה הוא כפשטא מצות תאכל ושם הארכתי עיי"ש וא"כ אפשר דחינוך סובר דיש אם למקרא א"כ המצוה לאכול כל הנשאר ממנו אפי' כ"ש וממילא איכא גם בל תותירו בכ"ש ורמב"ם דפסק פ"ד מה' סוכה דיש אם למסורה לא הביא זה עיי"ש אמנם אפי' נימא דיש אם למסורה נראה דלשון לא תותירו משמע אפי' כ"ש אסור להותיר אמנם ע"ז לכאורה קשה מפסחים כ"ו דיליף ר"י דאב"ח אלא שריפה ויליף מ"מ מנותר מה נותר בשריפה אף חמץ בשריפה עיי"ש ואי אמרי' דעובר אפי' בכ"ש על בל תותירו איכא למיפרך מה לנותר שכן בכ"ש (ושוב מצאתי שגם במ"ח הקשה כן) ואיך

הוכיח ר"י דאב"ח אלא שריפה ובאמת חי משום הא לא אריא דהא בלא"ה כבר כתב הצל"ח בפסחים שם דל"ד מנותר יליף לה אלא מכל קדשים פסולים שדרשי' בקודש באש תשרף שכל שפסולו בקודש ישרף ושאר פסולים שפיר איכ"ל דשיעורם בכזית דדווקא הכא דכתיב לא תותירו משמע אפילו בכ"ש אבל שאר פסולים שפיר איכ"ל דשיעורם בכזית כמו שאר איסורי תורה א"כ שפיר יליף חמץ מקדשים דאית בהו איסור להותיר וגם אית בי' שאר אסורים שנחסרו ביציאה או בטומאה ובעי' שריפה הה"ד חמץ וכש"כ אם נימא לפמש"כ לעיל דתליא זה בפלוגתא דיש אם למקרא אית"ל בוודאי א"ש דאיכ"ל דר"י סובר דיש אם למסורה וא"כ אינו נאסר אלא בכזית ולכך שפיר יליף חמץ מיני' אבל לדינא דיש אם למקרא לפי דעת קצת פוסקים איכ"ל דאפילו בכל שהו איכא איסור בל תותירו ובאמת בפסחים דף פ"ד משמע דבפסח אינו חייב באכילה אלא דווקא בכזית וכן מוכח לכאורה מהא דאמרי' בפסחים ק"כ למ"ד נותר מטמא את הידים משום עצלי כהונה שיעורו בכזית כאיסורו ואי איסור לא תותירו בכ"ש א"כ למה לא גזרו גם על כ"ש ועפ"י מ"ש לעיל אפשר ליישב זה דלעולם שיעור נותר בכ"ש אפי"ה אמרו דשיעור אכילה בכזית היינו שיעור החיוב עליו לאכול אבל הנשאר פחות מכזית חין חיוב עליו לאכול אלא על כל החבורה ועל כל הכהנים השייכים לקרבן ההוא כמ"ש לעיל ולכך לא גזרו אלא על כזית שהוא חייב עליו:

ד) **ולכאורה** הבאתי ראי' לזה מהא דהאריך גם בס' מנחת חינוך כאן וכן השעה"מ פ"ח ממ"ח וכבר הבאתי זה לקמן במצוה ק"ב ותרצתי שם עפ"י הקדמה הנ"ל ובמנחת חינוך הביא כמה סתירות לזה דהרמב"ם פח"י מפסהמ"ק הכ"ב דהאוכל מנותר עור עצמות וגידין וגו' א"ח כרת ובפ"ט ממ"ח דין וי"ו כ' המבשל גידין בחלב פטור ולא חלק בין רכים וגו' ח"כ האיך פסק בפ"י מהק"פ דגידין שסופן להקשות אין נמנים עליהם דרכין נמנין עליהם ואמאי עיי"ש במנחת חינוך שהאריך להקשות על הרמב"ם ועפ"י האמור נ"ל ליישב דהנה הרמב"ם בפ"ז ממ"ח דין וי"ו כתב דחוטין חשובין כח"ש ואסורים חוטי חלב מה"ת והיינו דח"ש באיכות הוי כמו ח"ש בכמות וכשם שהוא לענין איסור חלב כן הוא לענין שאר איסורים פיגול ונותר וטמא וכיוצא בזה וא"כ לענין אכילת קודש ופסח שאנו מוזהרים ג"כ לאכול ושלא להותיר אפי' כ"ש ולכך פריך שפיר בגמרא אי גידי בשר ניכלינהו אע"ג דהוא ככ"ש משום שהוא שלא כדרך אכילתן ואפי"ה מוזהרין אנו לאכלן ושלח להותירן ולכך כ' הרמב"ם בפ"י מה' ק"פ דווקא גידין שסופן להקשות דמעטי' מקרא דואכלו את הבשר כמו שהביא תוס' בפסחים פ"ד בשם ירושלמי דהיינו סופן להקשות אבל שאר גידין שחין סופן להקשות והם רק ח"ש ואינו יוצא בהם אם

אכלן לבדן אפי"ה צריך למנות עליהם שיהי' חבורה אפשר להם לאכול ולא יהי' להם כאכילה וא"כ נראה דכל דברי רמב"ם נכונים דלענין חיוב ממעטי' גידין כיון שאינו אלא כח"ש או אכילה שלא כד"א אבל לענין פסח מחויב באכילה כשם שחייב לאכול אכילת בשר כ"ש ואינו רשאי להותיר וכן בגידין ואפשר דלכך לא הוצרך הרמב"ם להביא זה בפי' דשיעור נותר הוא אפילו בכל שהוא משום דסמך על מש"כ דגם גידין בכלל מצות אכילה וממילא מוכח:

ה) **עוד** האריך במנ"ח לפלפל ע"ד צל"ח בפסחים כ"א דכ' דגם בפסולים איכא לאו דלא תותירו עיי"ש שהאריך טובא וגם אני כתבתי במק"א פלפול בזה ולכאורה לפמ"ש תוס' בברכות דף ט' דראב"ע ס"ל פסח אינו נאכל אלא עד חצות והקשו ע"ז הא כתיב לא תותירו ממנו עד בוקר דמשמע עד בוקר מיהו מצי לאכלו ותי' דלא תותירו ממנו באופן שאתם תצריכו להניחו עד בוקר ולפי האמת עד בוקר שני והיינו אם תניח אותו עד חצות יהי' פסול ובלילה אין שורפין קדשים וגם ביו"ט אסור לשרוף וכו' א"כ לכאורה קדשים פסולים ג"כ בכלל הזה שאם יפסלו ע"י יוצא או טומאה הרי גרם שיהי' צריכין להותירם עד בוקר כיון שבלילה ביו"ט יהי' אסור לשורפו ויהי' צריכין להותירם עד בוקר ולפי"ז יהי' כדעת הצל"ח הנ"ל מיהו זה מוכרח אי פסקי' כראב"ע וכן פסקו תוס' אבל אי אמרי' כדעת ר"ע וכן פסק הרמב"ם א"כ לא תותירו עד הבוקר כפשטא עד בוקר ואיכ"ל דווקא במידי דאכילה המחויב לאכלו אבל לא קדשים פסולים וכדעת מנ"ח וח"צ. וח"כ לרחב"ע הנ"ל איכ"ל דיש חילוק אם הוא גרם לפסול הקדשים איכ"ל דעובר על בל תותירו גם על השהי' של אח"כ אבל אם נפסל ממילא אינו עובר. ובגוף הדין עי' במעילה דף וי"ו ע"ב מבואר דבפסול לית בי' נותר יעיי"ש בתיו"ט דהביא ב' טעמים רש"י פי' משום דקאי על מצות אכילה והיכא דאינו מותר לית בי' איסור נותר מבואר דגם לאו דלא תותירו לית בי' אמנם תוס' כ' דילפי' עון עון מפיגול יע"ש וא"כ אינו מבואר רק לענין כרת וזה נראה דעת הצל"ח בפסחים ע"ג דשם הביא דח"צ תמה על מהרש"א שם דכ' בשוחט שלא לשמו תיקן דבשלמים הזמן מאוחר להיות נותר מפסח והקשה הח"צ הא בלא"ה בקדשים פסולין לית בי' נותר ממשנה דמעילה הנ"ל ובדף כ"ח בפסחים בד"ה לכן אני אומר כ' הצל"ח וביאר דלאו דלא תותירו הוא גם בקדשים פסולים וקשה איך שכח ממתני' מדברי עצמו אלא וודאי ס"ל לחלק דווקא כרת דנותר ליכא בנותר פסול אבל לאו דלא תותירו איכא ומשמע לי' דמהרש"א כיוין דתיקן מידי נותר שלא יהי' כרת וע"ז הקשו הח"צ שפיר אבל לענ"ד אין הדבר מוכרח דהכוונ' במהרש"א דתיקן שאינו צריך להזהר שלא לשווי' נותר וכבר הביא במנ"ח שבנוב"י נשאל בזה וחילק בין לאו לאיסור

ובמנ"ח לא ניחא לי' בחילוקו ואפשר משום איסור חל על איסור אתי עלה. ואפשר לומר עוד לפמ"ש לעיל בשני פירושי רש"י ותוס' איכ"ל דגוף הפלוגתא תליא אי דרשי' סמוכין וכיוצא בזה מצינו פלוגתא לקמן פ"ד ע"א אי דרשינן מיעוטא דבו למעט שבירת עצם בטמא או מסמיכות בבית אחד יאכל לועצם לא תשברו בו ור' יהודה לטעמי' דלא דריש סמוכין כי אם במשנה תורה ולדידי' צריך ללמוד רק מעון עון ולדידי' שפיר כ' הצליח דגם פסול אית בי' לאו דלא תותירו ואיכ"ל ילפותא מפסול דלית בי' כרת ולרבנן איכ"ל דממ"נ מפסול לית בי' אפי' לאו מסמיכות ובכשר אית בי' כרת לעולם ולכך רבנן לית להו דביעור חמץ שריפה ומיושב קושי' התוס':

ו) **והנה** הל"ת זאת כ' החינוך דנוהג בזכרים ונקיבות ובפרמ"ג בפתיחה כוללת הביאו המנחת חינוך כאן חקר אי ל"ת שאין בו מעשה ואין בו מלקות אי נשים חייבות ויצא לו זאת מרש"י בקידושין ל"ה בסוגיא דמעשהז"ג שכ' רש"י שם נשים חייבות פירש"י וכל לאווין עונשין מלקות הן עיי"ש לשון רש"י מוכח דווקא לאו שיש בו מלקות ידעי' מר"י אמר רב דהשווה אשה לאיש לכל עונשין שבתורה אבל לאו שאב"מ אכתי מנ"ל עיין במנחת חינוך שבונה וסותר בענין ההוא שיש צדדים לכאן ולכאן. ולענ"ד מגוף הקרא מוכח דאין חילוק דהרי הקרא דאיש או אשה כתיב בגזל שנשבע עליהם וגזל הוי לאו הנתל"ע ושבועת הפקדון שנשבע לשעבר הוי לאו שאב"מ וניהו דשבועה הוא מן הדברים שאמרו עליהם חוץ מנשבע דחייב מלקות אף אב"מ מ"מ הלשון איש או אשה אשר יעשו לאו דוקא מעשה משמע ורמב"ם ריש ה' תשובה ביאר והביא דמקרא דהתוודו כל חטאת אדם ילפי' דעל כל עבירות הן עשה והן ל"ת הם בכלל וע"ז כתיב איש או אשה מבואר אף דברים שאין בו מעשה השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה ובזה אני מיישב קו' הפ"י בקידושין ל"ד דפריך על הא דתנן מ"ע שהזז"ג דפטורות מנ"ל והקשה הפנ"י מאי פריך מנ"ל הא חזי' לקמן דלענין ל"ת בעי' ריבוי איש או אשה ללמד שהשווה אשה לאיש וממילא מוכח דאם אין להם ריבוי להשוות מסברא אין אשה בכלל איש ובעשה דאין לן לימוד להשוות אשה לאיש א"כ אדרבה צריכין לימוד במ"ע שלא הז"ג נשים חייבות יע"ש ועכ"ח צ"ל כמ"ש לעיל דהאי קרא איש או אשה אשר יעשו מכל חטאת האדם גם מ"ע בכלל דהשווה לאיש ולכך פריך מנ"ל דמעשז"ג נשים פטורות ועכ"פ מוכח מסוגיא דהתם דאפי' דבר שאין בו מעשה ואין בו חיוב עונש אפ"ה מצד הסברא הי' נשים חייבות ואיצטרך לימוד דמעשהז"ג נשים פטורות כדיליף ומדכתיב היקש זה למען תהי' תורת ה' בפיך דנשים פטורות ממעשהז"ג ממילא מוכח בל"ת אפי' בז"ג ואינו אלא שוא"ת נשים חייבות כנ"ל וראי' בב"ק דף ט"ו ע"א דמייתי שם תלתא

קראי להשוות אשה לאיש קרא דאא"א הנ"ל וקרא דאלה המשפטים וקרא והמית אא"א ומצריך להו התם בצריכותא ואי ס"ד דבכלל היקש אא"א רק ל"ת שחייבים עליו מלקות הוא א"כ פשיטא דבעי' אלה משפטים להשוות לכך נראה לענ"ד דמהיקש אא"א אשר יעשו מכל חטאת כל הל"ת בכלל וניהו ביבמות פ"ו בעי' לא תקחו בכהנים ללמד דגם אשה עוברת בלאו התם בוודאי איצטרך קרא כיון דלזר אין איסור ליקח גרושה ואשה כזר דמי לכל דיני' אפי' היא ב"כ לכך ס"ד דמותר ליקח כהן לכך איצטריך קרא לומר דגם היא עוברת משא"כ בשאר עבירות כנלע"ד:

מצוה ט

היא להרמב"ם. ולהרמב"ן היא מצוה י"א ולמנין המ"ע לרמב"ם היא מ"ע וי"ו ולהרמב"ן מ"ע זי"ן

מ"ע להשבית חמץ בי"ד בניסן שנאמר אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם והחינוך כתב מ"ע להסיר החמץ ממשכנותינו וגומר משמע דסובר תשביתו לאו היינו ביטול דתוספות ורש"י פליגו בזה לתוס' פסחים ד' ע"ב דווקא בביעור מקיים המ"ע וביטול מועיל מטעם הפקר והביעור קיי"ל כרבנן דהשבתתו בכל דבר ולתוס' קיי"ל כר"י דאין ביעור חמץ אלא שריפה ועכ"פ לשון להסיר אינו מדוקדק שמשמע אפי' אינו מבערו אלא שמוציאו מביתו ונותנו לגוי מקיים המ"ע וזה אינו עי' בשאגת ארי' סי' פ' אמנם רש"י ורמב"ם ס"ל דתשביתו היינו ביטול דמבטלו בלבו וכ"ש אם מבערו בפועל או זה או זה מועיל ומקיים המ"ע זו. ובפלוגתא זו תליא עוד פלוגתא זמן המ"ע הרא"ש פ"ק סי' יו"ד סובר דזמן קיום מ"ע זו היא לאחר זמן איסורו אבל הרמב"ם רפ"ב מחמץ כ' דזמנה קודם זמן איסורו ונראה דהרמב"ם לטעמי' דתשביתו היינו ביטול וזה שייך דווקא קודם זמן איסורו וכוונת הקרא דכשיגיע חצות י"ד יהי' מושבת ולכאורה תליא זה בפלוגתא דאביי ורבא דלרבא דיליף מלא תשחט על חמץ סובר כהרמב"ם קודם זמנו יבער אבל המג"ש דף ד' ע"ב האריך דגם לאביי סובר רש"י כן אע"ג דיליף דף ה' מאך תשביתו היינו שאז כבר יהי' מושבת ולכ"ע עיקר הקרא על יום י"ד נאמר עי' בקרבן העדה:

ב) אבל אי גם בי"וט איכא מ"ע ברמב"ם אינו מבואר ובתוס' פסחים כ"ט ע"ב כ' דכל פסח יש מ"ע ועי' בנוב"י מה"ת חאו"ח סי' ס' וס"א האריך להוכיח בהוכחות חלושות דגם כל פסח איכא מ"ע זו עיי"ש וצ"ע מנ"ל ונראה דיש לומר דסיפא דקרא דמיום הראשון עד יום השביעי קאי גם על המ"ע דתשביתו דאנן קיי"ל בר"ה ט' כחכמים דמקרא נדרש גם לפני פניו או דיליף מק"ו דהפסוק נתן טעם משום כרת וק"ו אם קודם זמנו דלית בי' כרת

איכא מ"ע ק"ו בפסח עצמו. והרב המופלג בתורה מחותני מו"ה אברהם פראגער ני' כ' לי דמלשון בעל הטורים שם משמע דרק בי"ד דכ' דאך בגי' חובה דרק ביום ראשון חובה ולענ"ד אין ראי' דהנה לכאורה דברי רש"י סותרין דכבר אמרנו דרש"י סובר דתשביתו היינו קודם זמן איסורו וא"כ אפי' למאן דסובר דע"פ ג"כ בב"י הוי ל"ת שקדמו עשה ואיך כ' רש"י דף צ"ה ע"א ד"ה לא יראה וכו' דהוי נתל"ע ונראה דמלשון רש"י שם נראה דיליף לה מלא יראה כשם דדרשינן במכות הנתל"ע מכל ימיו דכל ימיו בעמוד והחזר ה"נ מלשון לא יראה בלשון נפעל כל שבעת ימים בעמוד והשבת קאי ולפי"ז איכ"ל להרמב"ם לטעמי' דהוכיח הפרמ"ג ביו"ד סי' פ"ז בטו"ז סק"א דהרמב"ם סובר יש אם למסורה ולא דרשי' יראה עי' בסנהדרין ד' ע"ב לכך פסק בפ"א מחמץ דהקונה חמץ בפסח לוקה ואינו נתל"ע. ויותר נראה לבאר דחמץ לכך לא מקרי חמץ קדמו עשה דיש חילוק בין מ"ע די"ד למ"ע דתשביתו דפסח לפי מה שביארנו לעיל דסיפא דקרא עלה קאי מיום הראשון עד יום השביעי דקודם זמן איסורו הוא מצוה כעין שחיטה ולבישת ציצית אם יש לו חייב לעשות ציצית אבל אם אינו רוצה לאכול או ללבוש אינו חייב וה"נ קודם זמן איסורו אם רוצה למכור וליתן לגוי רשאי אלא כדי שלא לעשות טצדקי לבטל מ"ע דתשביתו המנהג לשרוף מעט חמץ אבל לאחר זמן איסור ביום י"ד הוא חובה כמ"ע אבל אינו תיקון דבי"ד לרוב הפוסקים אינו עובר בב"י אבל בפסח אינו חייב במ"ע מצד מ"ע לחודא אלא מצד ל"ת לתקן הלאו ושלא לילקי על הלאו וזה איכ"ל כוונת הבעל הטורים דביום הראשון חובה מצד מ"ע אבל באינך ימים הוא תיקון:

ג) **והנה** אי המ"ע כל זי"ן ופי' סיפא דקרא עד היום השביעי קאי גם על עשה א"כ לכאורה עמדה קו' ר"ע פסחים ה' הא שביעי יום טוב ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה ואפי' לדידן דס"ל מתוך קשה דהרי תוס' כ' שם דלכך מצוה מקרי צורך קצת הואיל וזמנו קבוע וא"כ באידך ימי הפסח לא מקרי צורך קצת ואסור אפי' לדידן דס"ל מתוך כמ"ש המג"א בסי' תמ"ו דתוס' דווקא קאי אי זמנו בראשון ונראה דהברכי יוסף בסי' תמ"ו הביא בשם המאירי הא דלא יסיק בו תנור היינו מדרבנן ומה"ת מותר דהוי שלכד"ה וקשה א"כ מאי הוכיח ר"ע הנ"ל הא מה"ת מותר וכקו' התוס' שם דף ה' ע"א ולא שייך אלא תי' התוס' דמיירו בלא צריך ואכתי יהי' מותר משום הואיל והוי לי' לומר דלית לי' הואיל ואיכא עוד ש"מ וצ"ע והנלע"ד דהר"ן כ' בפסחים דף וי"ו דבע"פ נמי חמץ אסור בהנאה מדכתיב תשביתו משמע שלא יהי' לו שום מציאות ויהי' נקי מנכסיו של חמץ ומוכח איסור הנאה ונראה דמהתם נמי מוכח דאסור אפי' בשלא כד"ה דאל"כ אכתי לא שייך לשון תשביתו כאילו הוא בטל מן העולם וקשיא לשיטת המאירי ונראה דהמאירי סובר

דתשביתו לא בא ללמד על הנאה אלא על הביטול בלב וממילא לעולם איכ"ל דמותר שלכד"ה אמנם כבר כ' רמב"ן בליקוטים על מס' פסחים דתשביתו ביטול שייך רק אם ידעי' דיום הראשון היינו עיו"ט וכפרש"י דלעיל קודם זמן איסורו אבל אי הראשון היינו י"ט ואז אסור בהנאה ולא שייך ביטול ועמדה הקו' למה כתיב תשביתו ולא כתיב תבערו וכמו שכ' הרמב"ן ועכ"ח בא ללמד איסור הנאה אפי' שלכד"ה ובזה א"ש הכל דר"ע הוכיח שפיר דאי ראשון יו"ט א"כ קשיא לשון תשביתו ועכ"ח דבא ללמד איסור הנאה שלכד"ה וא"כ מצינו להבערה שהיא אב מלאכה אלא וודאי מעי"ט ותשביתו כתיב על ביטול ושפיר איכ"ל דמותר בהנאה שלכד"ה כהמאירי וא"ש. וממילא מותר לשורפו בי"ט כקו' דלעיל וא"ש סיפא דקרא מיום הראשון עד יום השביעי אפי' בי"ט מותר וסיפא קאי נמי אערישא דקרא ושפיר איכ"ל דב"י הוי נתל"ע כדלעיל:

ד) **ומ"ע** זו נוהג אף בנשים עי' בשאגת ארי' סי' פ"ב שם כ' הטעם משום דאלים ע"י הלאו וכעין שכ' התוס' בקדושין ל"ד ע"א ד"ה מעקה וכו' מיהו ההפלאה שם הוכיח דהרמב"ם לא ס"ל סברת התוס' ולפ"ז הי' א"ש דהרמב"ם סובר דב"י אינו נתל"ע וכמ"ש השג"א מיהו באמת הרמב"ם סובר גבי שבת ויו"ט ושאר מקומות דאיכא עשה ול"ת נשים חייבות גם בעשה או משום דאיתקש ועי' בחי' למ"ע שהזי"ג וכ"ש הכא דגלי קרא טעם דתשביתו דכי כל אוכל חמץ ונכרתה וכיון דהטעם שייך גם בנשים עכ"ח גם נשים מצווים במ"ע זו:

מצוה י

היא להרמב"ם. ולהרמב"ן מצוה י"ב. מ"ע לכ"ע להרמב"ם מ"ע זי"ן ולהרמב"ן מ"ע ח'

מ"ע לאכול מצה בלילה הראשונה בפסח שנאמר בערב תאכלו מצות ומצה זו צריך שתהי' מאחד מחמשת המינים שהם חיטים ושעורים וכוסמין ושיבולת שועל ושיפון ובס' חמד משה כ' דהמוקדם מהנ"ל מוקדם למצוה ולהתב"ש אין זה כלל שכ' בי"ד סי' וי"ו דכלל הזה הוא דווקא היכא שראוי להקדים המאוחר כגון במרור דראוי להקדים המרירא טפי ומדהקדים אינך עכ"ח אית בי' מצוה טפי משא"כ בחמשת המינים יעיי"ש ושמעתי ממרן הגאון זצ"ל בעל חתם סופר דאפ"ה לא יעשה לכתחילה מקמח שעורים דאיתא בספרים דקמחי שעורים קשה לשכחה ובמצות כתיב לעֹן תזכור וגו':

ב) **והלח"מ** בפ"ו מהלכות חמץ ומצה הקשה על הרמב"ם למה מביא קרא של בערב תאכלו מצות לקובעו חובה בזה"ז הרי בפסחים דף כ"ח ע"ב אמרי' דלר' יהודה לקובעו חובה בזה"ז יליף מקרא דלא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות והרמב"ם

פסק כר"י ולמה נקט קרא דנקט שם ר"ש עיי"ש. ונלע"ד ליישב, השאגת ארי' בסי' צ"ו הקשה שם מאי פריך בפסחים כ"ת למה לי קרא דר"י הא לקובעו חובה ילפי' מבערב תאכלו מצות הא בירושלמי המובא בתוס' בר"ה דף י"ג ובקידושין דף ל"ח עשה דלפני הדיבור אינו דוחה ל"ת דלאחר הדיבור ועשה של בערב תאכלו היא עשה דלפני הדיבור ולכך איצטרך גם קרא דר"י דהוא לאחר הדיבור ולכאורה הי' אפשר לומר דאכתי קשיא בהיפוך למה לי בערב תאכלו כיון דבאותו זמן הי' פסח וכבר כתיב על מצות ומרורים יאכלוהו ועל לעתיד כבר יהי' נאמר קרא דר"י מיהו זה איני דהרי הביאו תוס' בקידושין ל"ז ע"ב דאיתא בספרי דלא עשו במדבר אלא אותו פסח בלבד עיי' בתוס' שם וא"כ איצטרך קרא של בערב תאכלו על כל ימי המדבר שאז עדיין לא נאמר קרא דמשנ' תורה שיליף ר"י מיני' לקובעו חובה ועכ"ח רק קו' הש"ס בהיפך דלמה לי קרא של ר"י במשנה תורה וע"ז שפיר קשה קו' השג"א הנ"ל וניהו דבירושלמי שהביאו התוס' בר"ה דף י"ג ע"א כתבו דבירושלמי פ"ב דחלה פליגי בזה דר' יונה סובר דאפי' לא כתב בצידה דחי ור' יוסי סובר דבעינן דווקא כ' בצידה ותוס' בקידושין ל"ח פירשו כ' בצידה היינו שנאמרה לאחר הדיבור וא"כ איכ"ל דבפסחים קאי הסוגיא לר' יונה דס"ל דאפי' עשה דקודם הדיבור דוחה מ"מ אכתי קשה מנ"ל להש"ס להקשות שם בפסחים דלר' יהודה האי בערב תאכלו מצות ל"ל דילמא ס"ל כר' יוסי דעשה דלפני הדיבור אינו דוחה ולכך איצטרך במי שבעת ימים תאכל עליו מצות שיהי' עשה דלאחר הדיבור ויש ליישב קו' השג"א עפ"י דברי השיטה מקובצת בכתובות דף מ' ע"א דכ' דעשה דאינו מפורשת בקרא אין לה כח לדחות ל"ת עיי"ש וא"כ אי אתיא עשה דמצוה בזה"ז מקרא דלא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות מיתורא דרשי' אע"ג דשבעת ימים תאכל מצות הוא רשות מ"מ מכח יתורא דעליו ויתורא דלאו ילפי' לחייב למ"ע בזה"ז ובחי' בארתי היטב עכ"פ כיון דרק מיתורא ילפינן ואין העשה מפורשת לא דחי לל"ת ופריך ממ"נ אי ס"ל כר' יונה הנ"ל א"כ גם עשה דבערב תאכלו דלפני הדיבור דחי ול"ל קרא דר' יהודה ואי כר' יוסי דירושלמי ממ"נ לא דחי אי מבערב הא לא הוי עשה דלאחר הדיבור ואי מקרא דר' יהודה הא הוי אינה מפורשת וא"ש ומשני לה התם וא"כ הרמב"ם דנראה דסובר כר' יונה ודוחה ל"ת אפילו עשה דלפני הדיבור עכ"ח עשה דמפורשת דבערב תאכלו וקרא דר' יהודה על טמא כדאיתא התם כנלע"ד נכון:

ג) **מצה** זו צריך שיאכל כזית מצה משומרת והפר"ח בא"ח סי' תנ"ג כ' לדעת הרי"ף בעינן לעיכובא דווקא שיהי' משומרת משעת קצירה כרבא ורבינא בפסחים דף מ"ם ובס' חמד משה סי' ת"ס הקשה עליו מהא דאמרינן שם בציקות של גוים אדם אוכל

ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה הוי לי' לאשמעינן רבותא אפילו בשל ישראל כל שלא נשמר משעת קצירה ולענ"ד ליישב דבסי' ת"ס כ' המג"א דלהרשב"א במצות מצוה שלש גוי אפי' ישראל עומד ע"ג לא מהני וקשה א"כ גם בשמירה שמשעת קצירה יהי' אסור בגוי ומעשים בכל יום שקוצרים ע"י גוים וישראל עומד ע"ג ושמעתי מאת הרב הגדול מוה' ישראל דוד אב"ד דק"ק פעזינג זצ"ל כמדומה לי שאמר בשם מרן הגאון זצ"ל בעל חת"ס דשמירה משעת קצירה היינו שלא יבוא עליו מים ושלא יהי' אפשרות שיחמץ וכיון דישראל עע"ג הרי שמירה זו כולה ע"י ישראל וקצירה לשמה לא בעינן כמו דלא בעינן עשיית סוכה לשמה והשמירה שפיר ע"י ישראל משא"כ משעת לישה ואילך דכבר בא עליו מים והשמירה היא שיעסוק בה ולא יניחנה בלי עסק וזה נעשה ע"י גוי שלש ולכך אסור לרשב"א אפי' ישראל עע"ג וא"כ א"ש קו' החמד משה דדוקא בבציקות של גוים אפי' ישראל עע"ג בעי' שיאכל כזית מצה באחרונה משא"כ בקצירה סגי בעע"ג ול"ק קו' הח"מ וקו' הנוב"י מה"ת חאו"ח סימן ע"ט על הפר"ח עיי"ש:

ד) **ואם** עשה ישראל מצה סתם הח"מ הנ"ל שם הוכיח דיוצאין בה ולהנ"ל אין ראי' ומבואר בחולין דף ד' ע"א ברש"י ד"ה לא בקיאי בשימור לשמה דדווקא שימור לשמה בעי' וכן מוכח מירושלמי פ' כל שעה דפוסל מצה מורבכת משום דבעי' ושמרתם והרמב"ן במלחמות שם יליף מזה דנילושה במי פירות פסול משום דממילא משומרת דלא אתיא לכלל חימוץ א"כ נראה דבעי' שמירה לשמה ואע"ג דקיי"ל דסוכה לא בעי' עשי' לשמה ואנן ילפי' גז"ש ט"ו ט"ו ל"ק דגם כאן לא בעי' עשיי' לשמה כמ"ש דלכך קצירה בגוי כשר אבל שמירה זה דין דשייך רק במצה ולא בסוכה איכ"ל דשמירה מקרי דווקא בעושה לשמה דמילתא דלא רמיא עלי' עביד ולאו אדעתא ולא מקרי שמירה אמנם מטעם זה סגי בשמרן לשמה שלא יתחמץ דאסור דכתיב לא תאכל עליו חמץ ולפי"ז כל מצות שלנו הנעשים לפסח הם כשרים ויוצאים בהם וזה נראה כוונת ס' בית יעקב המובא בח"י סי' תס"ב סק"ח. איברא דבירושלמי בסוכה דף ט' ובס"פ כל שעה נראה דבעי' שימור לשם מצות אכילת מצה בלילה הראשונה ובזמן שבהמ"ק קיים לאכול עם הפסח ולא סגי אם שמרן לשמה שלא תחמץ אלא בעי' דווקא שימור לשם מ"ע של אכילת מצה דאל"כ קשה מאי דקאמר שם דמצה ישנה תליא בפלוגתא דב"ש וב"ה בסוכה וקשה ממ"נ הרי הוכחנו לעיל מירושלמי דשימור בעי' לשמה וא"כ אי שמרן לשמה הרי גם לב"ש אפי' בסוכה כשר אפילו מזמן קדים ואי לא שמרן לשמה הא גם לב"ה פסול אלא וודאי דכוונת הירושלמי בשמרן לשם שלא יחמץ אבל לא שמרן לשם מ"ע דאכילת לילה הראשונה וזה ס"ל דתליא בפלוגתא דלב"ש דסובר בעי' עשיית סוכה לשמה הה"ד הכא

במצה השמירה משא"כ לב"ה נהי דכתיב ושמרתם ואין שמירה אלא לשמה מ"מ סגי בשמירה שלא יחמץ וע"ז השיב שם ר"ז בירושלמי כיון דלא שמר לשם פסח לא דקדק בשמירתה ובעי' גם לב"ה שמירה לשם מ"ע דאכילה כנלענ"ד. ובזה יש לפרש הפלוגתא המובא בטור וב"י סי' תנ"ח דהרי"ו דייק מהירושלמי הזה דאם שמרן לשמה ואפי' קודם חצות מותר לאפות דדוקא סתמא בעי' לאחר חצות דאז סתמא לשמה דכשם דסגי בסוכה אפי' לב"ש תוך למ"ד וה"נ לענין מצה לענין שמירה שלא יחמץ אבל לשמירה לשם אכילת לילה הראשונה דווקא ע"פ לאחר חצות וכן נראה פשטות הירושלמי אמנם הטור הביא שם בשם האבי עזרי דמביא ראי' מירושלמי הזה דבעי' שיאפה דווקא מחצות ואילך וכבר תמה הב"ח עליו דאדרבה הירושלמי לא משמע כן ולהנ"ל נראה דסובר כן משום דקשיא לי' מנ"ל לר"ז באמת דבעי' שמירה לשם מצות אכילת לילה הראשונה וניחא לי' ליישב דר"ז סובר דילפי' מצה מפסח וכמו דאמרינן בפסחים קי"ט ע"ב דאין מפטירין אחרי' וכעין דאמרי' בסי' תע"ח לענין שאר דברים ה"נ לענין זה בעינן עשיית מצה לשמה כפסח ואם לא כן לא הוי שימור וכיון דמפסח יליף בעינן לדידי' העשיי' דווקא לאחר חצות. אמנם לשון ר"ז בירושלמי נראה דס"ל דלמצות בעינן דקדוק טפי לשמרן מחימוץ ובזה נראה לי ליישב לשון הרמב"ם בפ"ה מה' חו"מ והנוב"י הנ"ל סי' ע"ט דקדק עליו טובא ונראה דס"ל להרי"ף והרמב"ם דקיי"ל כמר עוקבא דסובר אפי' לא נתבקעו אפשר שהם חמץ אלא דעפ"י רוב לא נתבקעו וכיון דכתיב ושמרתם ס"ל דלא סמכי' על הרוב ובזה יש להבין דברי הרמב"ם יעיי"ש ותבין:

ה) **ומצות** מרור אינו נמנה דהיא רק חלק למצות ק"פ ובזה"ז הוא דרבנן רק זכר למקדש ואפי"ה מברכין עליו בפ"ע מזה מוכח דלא כנוב"י מה"ת חי"ד סי' קי"ד בהג"ה עיי"ש ומ"ש לענין טבילה אי"ה יתבאר במקומו ולפמ"ש דמרור רק חלק מהמצוה נראה דהא דפליגי לקמן בפסחים קט"ו אי רשאי לכרוך דמצות מבטלות זו את זו היינו מצה ופסח דהם ב' מצות נפרדות אבל מרור דהוא רק חלק לק"פ ושייך בי' לכ"ע אינו מבטלות זו את זו אבל אי מרור מבטל מצה או מצה פסח בזה פליגו ובזה מיושב דמייתי שם קרא דפסח שני ולא מייתי מקרא דפסח ראשון דכתיב על מרורים יאכלוהו דאיכ"ל דקאי רק על מרור בהדי פסח ואין להקשות א"כ בפסח שני דגם מצה החיוב רק מכח פסח והוא חלק מפסח א"כ דילמא פ"ש שאני דהוי הכל חד מצוה דז"א דהרי כתיב ככל חקת הפסח יעשו אותו משמע דפ"ר ושני שווין ושפיר הוכיח ובזה יש ליישב קו' התוס' בפסחים שם דהקשו על החכמים דדרשו יאכלוהו אפי' זה בפ"ע הא לדידהו דווקא בפ"ע נאכל דאיכ"ל דקאי על מרור דגם לחכמים אינו מבטל זה את זה. והנה הרמב"ם פסק דפסח

אינו נאכל בכריכה ויש לומר הטעם כמו שכתבו לדידן דמספקא לן אי הלכה כהלל אסור לאכול בכריכה דפסח אינו נאכל אלא על השובע ודילמא א"צ כריכה וא"כ אי כורכו אינו נאכל על השובע אמנם בפי"ח מפסולי מוקדשין דפסק הרמב"ם דפיגול ונותר וטמא שבללן חייב דאיסורין אין מבטלין זה את זה ובזבחים ע"ח אמרי' דתליא זה בפלוגתא דמצות מבטלות וא"כ עכ"ח סובר הרמב"ם דבוודאי אין מצות מבטלות וא"כ קשה מ"ש פסח דאינו אוכל מכורך ובחי' ישבתי זה מיהו בירושלמי פ"ג דחלה ה"א מייתי פלוגתא ואמר דיש חילוק בין ג' דברים לב' ופסח אינו נכרך עיי"ש. ונוהג בזו"נ אע"ג דהוי מ"ע שהז"ג יליף לה מהקישא דמצה לחמץ:

מצוה יא

היא להרמב"ם ולהרמב"ן היא מצוה י"ג. והיא ל"ת ד' להרמב"ם. ולהרמב"ן ל"ת ה'

ל"ת אליבא דכ"ע שלא ימצא חמץ ברשות ישראל שנאמר שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם ודווקא על חמץ שלו או שקיבל אחריות דילפי' גז"ש שאור שאור מלאו דלא יראה דכתיב לך ודרשי' שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבו' ותרי לך דכתיבי מפילין לך אחד גם על לאו דלא ימצא והנה הפ"י והת"ח בפסחים דף ה' ע"ב דייקו מלשון רש"י שם דמפרש של אחרים כגון נכרים משמע דעל של ישראל עובר אפילו מי שאינו שלו והפ"י צידד לומר דאפילו של הפקר עוברין עליו לשיטת רש"י ועיי' בצל"ח שהקשה על שיטת ת"ח ופ"י מהא דאמרי' לקמן בפסחים מ"ה דאין ישראל עובר על חלה דבעינן שלך ולענ"ד דאפי לשיטה זו ל"ק דתרומה כל כמה שלא בא ליד כהן אמרי' בסוף מס' סנהדרין ופסקו הרמב"ם פ"ד מע"ז דין י"ד דלית בתרומה כה"ג דין עיר הנדחת דלא מקרי שללה אלא שלל שמים וההי"ד הכא דמקרי כשל גבוה ואינו עובר על חלה ותרומה לכ"ע כל זמן שלא נתנה וגם גוף הסברא שכ' הפ"י דלרש"י איכ"ל אפי' הפקר עוברין עליו לא נראה שהרי בעינן לך אלא דלך יש לפרש ב' פירושים או דקאי על כל איש ואיש מישראל ואז בעינן שיהי' שלו ועל ישראל אחר אינו עובר אבל יש ג"כ לפרש דלך קאי על כל ישראל ואז אם הוא של ישראל כל ישראלים עוברין וזה דעת רש"י אליבא דת"ח ופ"י אבל לעולם גם לרש"י בעי' לך וממילא הפקר אינו עובר עליו לכ"ע. ובחי' כתבתי שרש"י שכ' כגון נכרים הוא רק לסק"ד:

ב) ומסיק בגמרא מקרא דלא ימצא דאם קיבל על פקדונו של גוי אחריות ישראל עובר עליו שאז כבר מצוי לו דהיינו שמשכחת שיהי' כשלו ע"י אחריות אמנם אחריות הזה פליגו בי' לרש"י אפי' הוי רק כש"ח ולהרמב"ם בעינן דווקא אחריות ש"ש ותוס' ס"פ

שבועות הדיינים הביאו דיעה שלישית דבעי' אחריות אונסין והלח"מ בפ"ה מחו"מ הקשה דהרי בפסחים דף ו' תניא יחד לו בית אינו זקוק לבער פירש"י משום דלא קיבל אחריות ור"ת הקשה מאי איריא יתד לו בית אלא וודאי אפי' בקיבל אחריות ולרש"י תי' הר"ן דהפקיד אצלו היינו סתמא דכיון שאמר כנוס חפצך ברשותי הוי ש"ח אבל יחד לו בית הוי כאומר הא ביתי קמך והוי ככנוס שורך ברשותי דאינו מקבל אחריות ולכך פטור ולפי"ז מוכח דאחריות ש"ח סגי וא"כ להרמב"ם דס"ל דבעי' אחריות ש"ש עכ"ח מפרש כפי' ר"ת והוי לי' להרמב"ם להביא הא ברייתא דיחד לו בית בשלומא אי הי' סובר כרש"י אין כאן לענין חמץ חידוש דין וכבר הביא הרמב"ם בפ"ב משכירות דין דכנוס שורך לביתך וגו' אבל לפי מאי דס"ל להרמב"ם עכ"ח כר"ת עמדה הקו' זה כוונת קו' הלח"מ ולענ"ד דהנה ברמב"ן בחי' ובר"ן שם מבואר דשורש טעם של ר"ת הוא דעת הגאונים דפסקו כהמכילתא דחמצו של ישראל ברשות גוי אינו מצוה לבערו מה"ת רק מדרבנן ואם רק קיבל אחריות לא גזרו ונראה דדין זה דמכילתא תליא בפלוגתא ונקדים ליישב מה שדקדק הצל"ח למה מקדים לפרש הבבא דכבשתו ואח"כ פריך על הבבא דרישא דיכול יקבל פקדונות הא אמרת רישא דרואה של אחרים ותו הקשה תוס' למה צריך רבא לומר דלהתיר כבשתו שדי לך אלא ימצא תיפוק לי' מיתורא דלך ועוד הקשו דא"כ ל"ל גז"ש דשאור שאור עיי"ש ולענ"ד ליישב דהפ"י הקשה עוד לדעת הפוסקים דבעי' אחריות ש"ש ממ"נ אי תפסתה מרובה לבעי אחריות ש"ש ואי תפסתה מועט נימא אחריות ש"ח עיי"ש שמכח זה באמת רצה להכריע כמ"ד אחריות ש"ח. ולענ"ד בעזה"י דממקומו הוא מוכרע דהרי הר"ן כ' בפרשי' לבאר הברייתא דיחד לו בית דברישא דהפקידו אצלו מסתמא הוי כמו כנוס שורך ברשותי הוי ש"ח ולכאורה זה כרבנן אבל לרבי דס"ל בב"ק מ"ז דאפי' בכנוס שורך ברשותי לא הוי ש"ח מאי איכ"ל והרי הרמב"ם פסק בפ"ב משכירות וכ"פ בש"ע סי' רצ"א ס"ג כרבי אמנם הש"ך שם כ' בשם הג"א דבבית גם רבי מודה דהוי ש"ח ובריייתא מיירי בבית דהרי מסיים יחד לו בית וא"ש ובזה יש לפרש לישנא לא ימצא בבתיכם דאז הוי לכל הפחות ש"ח מיהו כל זה לולא דגלי קרא דלך קאי אלא ימצא אבל השתא דגלי דלך קאי אלא ימצא עכ"ח אע"ג דהוי ש"ח לא מקרי לך ובעי' אחריות ש"ש ומיושב היטב קו' פ"י ואין להקשות א"כ מנ"ל ללמוד כבשתו דהא איצטרך ללמד דבעי' ש"ש זה אינו דחדא ידעי' מגז"ש דשאור שאור ואכתי איכא יתורא דלך דילפי' מיני' גם הא דכבשתו וא"כ מיושב קו' התוס' דל"ל דשדי אלא ימצא דאי לא דשדי אלא ימצא לא הוי מצי למילף כבשתו אבל השתא דשדי אלא ימצא ואיכא גז"ש וגם לך ילפי' גם כבשתו ובפרט לפמ"ש הפ"י דפשטא דלא ימצא משמע

אפי' כבשתו עיי"ש. ובזה מיושב קו' הצל"ח דצריך להקדים בבא דכבשתו דבלא בבא זו הו"מ לתרץ לבבא דאל יקבל פקדונות דסתם פקדון הוי אחריות ש"ח ועובר משא"כ רישא דשל אחרים אבל לאחר דביאר בבא דכבשתו דשדי לך אלא ימצא ומזה מוכח דבעי' אחריות טפי מש"ח כדלעיל ולכך שפיר הקשה דברייתא סותרת זה את זה ומשני דמיירי בקיבל אחריות ש"ש וכדאמר רבא אילו מגנב וא"ש ולפי"ז א"ש נמי הא דהרמב"ם לא פסק כמכילתא משום דבמכילתא מבואר דיליף מבתיכם עיי' ברש"י בפ' בא בקרא דלא ימצא בבתיכם ומה שהקשה הרמב"ן ויישב הרא"ם עיי"ש וכיון דלפמ"ש למעלה לדעת הרמב"ם לפי מאי דקיי"ל כרבי איצטרך בבתיכם דבעי ש"ש ולא מוכח כמכילתא ולפיכך לא פסק הרמב"ם כוותי' אבל הברייתא דיחד לו בית איכ"ל דאתיא כרבנן דרבי ולדידהו אייתר בבתיכם לדרש דמכילתא וכהגאונים וממילא א"ש הברייתא דיחד לו בית כפי' ר"ת אבל הרמב"ם לשיטתי' לא קיי"ל כוותי':

ג) **והנה** הפרמ"ג בפתיחה כוללת לה' פסח הביא להקשות על הרמב"ם למה מנה לאו זה דלא ימצא ולקמן מצוה כ' לאו דלא יראה והרמב"ם בשורש ט' השריש דאין הלאווין נימנים אלא הענינים וכאן אינם ב' עניינים ונראה דלשון לא ימצא אפילו בחמץ שאינו ידוע כמ"ש הפ"י בשמעתין ופר"ח בסי' תל"א עיי"ש ואפי' מ"ע דתשביתו נראה דאיכא דהרי ילפי' גז"ש שאור שאור ועכ"ח היינו בדיקה וכדעת הר"ן ריש פסחים דיש לבדיקה שורש דאורייתא אלא דקשיא לפי"ז מאי פריך בפסחים דף ה' ע"ב דלא ימצא למה נאמר דהא כתיב לא יראה וקשה הא איצטריך לחמץ שאינו ידוע וצ"ל דגם מקרא דלא יראה דכתיב בלשון נפעל משמע אפילו בחמץ שאינו ידוע כמ"ש הרא"ש דף י' ובפ"י כאן אלא דלכאורה קשה הא בספרי יליף מלא יראה ביטול וכמו שביאר הרמב"ן בליקוטיו בריש פסחים ובר"ן שם וקמ"ל דמהני ביטול ואכתי' לא ידעי' חמץ שאינו ידוע ואיצטרך לא ימצא לחמץ שאינו ידוע ומאי פריך וצ"ל דהקו' דאכתי לא הוי צריך הקרא לשנות מלא יראה ללא ימצא אלא ג"כ אי הוי כ' ב"פ לא יראה הוי ילפי' גם לחמץ שאינו ידוע ולמה כתיב לא ימצא ופריך שפיר ומשני דאיצטרך לרבות נמי פקדונות בקיבל אחריות ושלא יטמין ולעולם דכיון דדרשינן שלא ימצא לך דהיינו שלא יהי' משכחת לה דיהי' לך חמץ אפי' ע"י אחריות ממילא גם חמץ שאינו ידוע בכלל והיינו דבעי' בדיקה וכדעת הר"ן בריש פסחים ולכך נמנה שפיר לב' לאוין לדעת הרמב"ם. ועפי"ז אפשר לומר דמאן דפליג ע"ז וסבר דחמץ שאינו ידוע אינו עובר ס"ל דלמסקנא דבעי' לאסור פקדונות דאיקבע חמץ אפשר דעל חמץ שאינו ידוע דאיכא ספיקות אינו עובר והפר"ח בסי' תל"א הקשה על שיטה זו דתוספת ר"פ כל שעה דס"ל חמץ שאינו ידוע אינו עובר מהא דאמרי' בפסחים

דף ד' ע"ב דבדקות חמץ דרבנן דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי והימנוהו רבנן בדרבנן א"כ מוכח דאם לא ביטל איכא איסור דאורייתא בחמץ שאינו ידוע ולהנ"ל אפשר לומר דנהי דאמרנו דלשיטה זו אינו מוכח מלא ימצא דס"ל דבעי' לפקדונות ולאסור הטמנה מ"מ הא מלא יראה נמי משמע חמץ שאינו ידוע כמ"ש הרא"ש ואמרתי דאיכ"ל דס"ל כספרי דלא יראה בא ללמד דביטול מועיל וכ"ז אם ביטול מועיל מדאורייתא אבל אי ביטול מועיל מסברא דהפקר ולא צריך לא יראה אלא לחמץ שאינו ידוע וא"כ איכ"ל דזה גופה כוונת הש"ס שאני בדיקת חמץ דרבנן משום דאינו ידוע והא דכתיב לא יראה דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ולא מסברא דהפקר ולעולם כשיטת התוס'. ובוודאי פשטות הסוגי' ובפרט לשיטת רש"י דמתשביתו יליף ביטול מוכח דחמץ שאינו ידוע נמי עובר:

מצוה יב

והיא ל"ת ח' לדעת הרמב"ם ולפי מנין הרמב"ן אינו נמנה זה כלל

מל"ת לדעת הרמב"ם שלא לאכול תערובת חמץ בפסח שנאמר כל מחמצת לא תאכלו דהיינו אם נתערב כזית חמץ בכדי אכילת פרס עוברין עליו בלאו ולוקין אבל אין בו כרת ולהרמב"ן דינו ככל איסורי תורה כזית בכא"פ בתערובת אית בי' אפי' כרת ולא צריכין קרא לזה והכ"מ כ' דאיכ"ל דגם הרמב"ם מודה באם אכל כדרכו אלא דכאן אי אכול אותה כדרכו לטבול בו לית בי' כזית בכא"פ אלא דמשטר קשטר לי' ואין זה דרך אכילתו ולכך איצטרך כל ופסק כר"א ולכך לית בי' כרת ואפשר ליישב לפי"ז קו' התוס' בפסחים כ"ג ע"ב ד"ה מאי שהקשו דלמה לא קאמר א"ב בין חזקי' לר"א אי נוקשה ותערובת אסור בהנאה לחזקי' הא בנוקשה ותערובת לא כתיב לא יאכל ממילא יהי' מותר בהנאה ולענ"ד לפמ"ש התוס' בפסחים כ"ב ע"א ד"ה ור"ש דאי אין בגידין בנותן טעם חשיב אכילה רק הנאה ולכך לדידי' גם לחזקי' אסור בהנאה וכך אני אומר דגם בנוקשה ותערובת דגם נוקשה פירש"י והובא במג"א בסי' תמ"ב דאינו ראוי לאכילה ובתערובת לפמ"ש הכ"מ לדעת הרמב"ם הנ"ל מיירי נמי באכלו באופן דאינו כדרך אכילה ומקרי רק כהנאה וגם חזקי' מודה דאסור בהנאה וליכא א"ב בין חזקי' לר"א בזה:

אמנם אפי' מפרשינן כן קשה למה נמנה זה לל"ת בפ"ע הרי הוא רק כדין מדיני המצוה ולהש"ע דווקא בתערובות אית בי' לאו זה ונוקשה לא פסקי' כר"א או כרב יהודא דגם לר"א לית לי' אמנם רש"י בחומש הביא בשם מכילתא לפרש כל מחמצת לא תאכלו היינו הן לענין לאו הן לענין כרת הפי' של מחמצת הוא שאור ואיצטרך בשאור לאו וכרת

בפ"ע כדאיצטרך לה בביצה זי"ן ע"ב ובזה א"ש דנמנה למצוה בפ"ע מיהו ש"ס דידן עכ"ח פליגי ע"ז דהרי בפסחים כ"ח ע"ב לא דרש ר"י מחמצת על שאור וגם בפסחים מ"ג קשה ל"ל כי כל אוכל מחמצת לריבוי' נשים מהיכי תיתי למעוטי ואי מהקישא דלא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל מצות נהי דגם במחמצת כתיב היקש זה מיהו הצל"ח בפסחים כ"ח ע"ב כ' דמשם ליכא למילף היקישא וא"כ ל"ל גבי מחמצת לריבוי' נשים ובלא"ה דברי רש"י תמוהים דהרי בביצה זי"ן ע"ב מביא הקישא דר"ז דפתח הכתוב בשאור וסיים בחמץ לומר דזה שאור וזה חמץ ועי' בתוס' שם דהיינו לחייב כרת בשאור וא"כ דברי רש"י בחומש קשים וא"ש דברי הש"ס דידן דדרש ר"י מחמצת לנתחמץ מחמת דבר אחר וקשיא דברי רש"י בחומש דהא מדר"ז נפקא ונראה רש"י סובר דדווקא לבתר דכתיב מחמצת ללמד דשאור אית בי' לאו וכרת וא"כ קשיא קו' דר"ז כיון דגם בשאור איכא כרת א"כ למה פתח הכתוב בשאור וסיים בחמץ ללמד דשווין אבל אי ליכא קרא בשאור דחייב כרת לא הי' קשה דלסיים בשאור דדילמא אין בשאור כרת וליכא הקישא דר"ז והר"ן וסייעתי' סוברים דאפ"ה איכא הקישא מדפתח בשאור ונותן טעם משום כי כל אוכל חמץ עכ"ח הם שווין. ועפי"ז יש ליישב קו' מהרש"א בפסחים מ"ג ע"א שהקשה שם על שיטת רז"ה ור"ן שכ' לפרש הא דממעטי' נוקשה ותערובות מכרת מקרא דכי כל אוכל חמץ היינו מכח יתורא דקרא א"כ מאי פריך שם מאי חזית דמרבי' מכל נשים דילמא מרבי' עירובו ואי אמרי' כרז"ה והר"ן הרי אית לן יתורא לזה עיי"ש שכ' דלר"י מוכרחין דברי הרז"ה וא"כ אכתי קשה דילמא ר"א סובר כר"י אמנם להנ"ל יש לומר דקו' הש"ס כך היא כיון דעכ"ח ע"י כל אתה בא לשבר ההיקש וכלל דמ"ע שהז"ג דיליף מהיקש דתפילין א"כ מנ"ל דבא לשבור היקש זה דילמא בא לשבור היקש דזה שאור וזה חמץ ומרבי' מכל דמחמצת לרבות בשאור דחייב עירובו בכרת ומכי כל אוכל חמץ ממעטי' תערובת חמץ דלית בי' כרת ואין דין חמץ ושאור שווין. ועכ"פ לפי פרש"י דמחמצת היינו שאור ואע"ג דאינו ראוי לאכילה חייבה עליו התורה משום דחימוצו קשה כדאי' בביצה זי"ן ואם נתערב א"כ אז אין חימוצו קשה אפי' אם נתערב בכא"פ איצטרך קרא לרבות דחייב ומיושב קו' הרמב"ן על הרמב"ם דלמה לי קרא אם יש בו בכא"פ ולהנ"ל איצטרך כיון דמצד עצמו אינו ראוי לאכילה ואין חמוצו קשה אפ"ה חייב בתערובת ודווקא עם נתערב בשאינו מינו אבל במינו בטל ברוב עי' מג"א סי' תמ"ב סק"א:

מצוה יג

היא להרמב"ם. ולהרמב"ן מצוה י"ר ולהרמב"ם היא ל"ת וי"ו וכן להרמב"ן
ל"ת שלא להאכיל בשר הפסח לישראל מומר לע"ז שנאמר כל בן נכר לא יאכל בו וכן תרגום אונקלוס ומדברי רש"י בפסוק כל ערל לא יאכל בו מבואר אפי' רק מומר לערלות נקרא בן נכר ולכאורה הי' נראה דגם למומר לאחד משאר עבירות וזה תימה ובגמרא ר"פ הערל נמי מוכח כהרמב"ם וחינוך ששם אצרכי' משום דאין לבו לשמים וגם קרי לי' התם המרת הדת פוסל בפסח ובאמת טעמא בעי הא אפיקורס ומין ג"כ דינו כגוי כדאי' בפ"ד משחיטה מיהו זה יש ליישב דהרי לענין קרבן פסק הרמב"ם בפ"ד ממעשה הקרבנות דלוקחין מהם קרבן ויליף לה מקרא ממן הבהמה אמנם עדיין צריך טעם למה לא ממעטינן גם מחלל שבת בפרהסיא וצ"ע ואפשר דאז לא נצטוו עדיין על שבת מיהו אינו מספיק דניתנה תורה ונתחדשה הלכה ובמכילתא נמי איתא אחד גוי ואחד ישראל מומר במשמע והמזרחי כ' דעכ"ח בן נכר מומר נמי בכלל דגוי כבר נדע מתושב ושכיר עיי"ש ובס' גור ארי' השיג עליו דא"כ מאי פריך ביבמות ע"א ע"א תושב ושכיר לר"ע ל"ל הא איצטרך לגלות על בן נכר ומכח זה כ' דסתם בן נכר משמע גם ישראל מומר אמנם לכאורה דבריו הם נגד הש"ס זבחים כ"ב ע"ב דאמר כל בן נכר ערל לב יכול בן נכר ממש ופירש"י דהיינו גוי ת"ל ערל לב אלמא סתם בן נכר משמע דווקא גוי ונראה ליישב קו' הגור ארי' דגם בלא תושב ושכיר ידעי' כן דמומר בכלל דהרי כתיב ומלתה אותו אז יאכל בו וגם כתיב המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו וממילא אפי' בלי קרא דכל ערל לא יאכל בו ידעי' לכל הפחות איסורא דערל אסור בפסח ואי בן נכר הוא רק גוי ל"ל קרא הא כל גוי הוא ערל ותיפוק לי' מכח ערל ואי לאזהרה הא בגוי לא שייך מלקות ועל המאכיל בלא"ה אין כאן מלקות כמו שפסק הרמב"ם והחינוך ולכך בן נכר היינו מומר. אמנם לשון בן נכר צריך ביאור איך נכלל בו מומר הא קיי"ל אעפ"י שחטא ישראל הוא וצ"ל היינו שמדמה עצמו לבן נכר וזה אפשר על ב' אופנים או בגופו או בנשמתו, בנשמתו היינו באמונתו שאינו מאמין בה' ובריתו עם ישראל וגם באינו מאמין בהשגחתו ומנכר עצמו לה' וחז"ל יפה המליצו שהוא מתנכר לאביו שבשמים שאינו מאמין שיש לו אב בשמי' והיינו מומר לע"ז אבל שאר מומרים נהי דדינם כגוי אינו ראוי לקרותם בן נכר ולכך לא אמרינן דגם מחלל שבת בכלל, זה דעת הרמב"ם וסייעתי' אבל רש"י סובר כשם שהכופר בברית נקרא בן נכר הה"ד הכופר באות ברית דאינו מל קרי לי' בפ' המילה את בריתי הפר וזה שמדמה גופו לבן נכר נוכל ג"כ לקרותו בן נכר ולפי"ז דרשי' דווקא ערל קרי לי' בן נכר אבל לא במומר מאחד משאר עבירות וגם דמילה שייכה לפסח

והוי כמומר לאותו דבר כנלע"ד בכוונת רש"י. ועפי"ז א"ש מה דביבמות ע"א ע"א מצריך צריכא בין ערל לבן נכר וקשה דקארי לי' מה קארי ולהנ"ל א"ש דהמקשה סובר בכלל בן נכר יש לפרש נמי מי שמדמה עצמו לכן נכר וגם ערל קרי לי' לעיל בפ' לך את בריתי הפר וכן בהיפך כיון דאסור לאכול למי שמיפר אות ברית כ"ש מי שאינו מאמין בברית וע"ז מצריך שפיר דאי כתיב בן נכר לחודא הו"א דווקא מי שמדמה עצמו לבן נכר בהמרת הדת ואפי' אי נימא כפירש"י דגם ערל בכלל היינו באינו מל במזיד דקרי לי' קרא את בריתי הפר אבל מי שאינו מל מחמת אונס הו"א אע"ג דבגופו דמי לבן נכר מ"מ בנפשו אינו דמי ושרי לאכול איצטרך ערל ואי כתיב ערל הו"א לא משום הפרת ברית אסור אלא משום דמאוס ולכך איצטרך תרווי'. ועפי"ז מיושב נמי קו' מהרש"א שם דהקשה איך ס"ד דשווין הא מבן דבן נכר ילפי' דהמרת דת אינו פוסל במעשר וערל הא ילפי' בגז"ש דממנו דערל אסור במעשר ולהנ"ל נראה דזה אפשר לומר במסקנא אבל לס"ד עכ"ח כיון דערל אסור במעשר משום דהיפר אות ברית מכ"ש אם מפיר ברית ואינו מאמין ועכ"ח לס"ד בו זו לדרשא אחריתי ולכך כדמשני בו המרת דת פוסל ולא במעשר הוצרך לומר צריכותא והצריכותא שייך גם להתי' ולולא הצריכותא לא היה אפשר לקיים התי':

ב) והנה ענין הלאו ביאר הרמב"ם דהכתוב בא לאסור להאכיל לבן נכר דעל הבן נכר עצמו לא שייך הלאו דהוא אינו חושש והמעיי"ח הקשה ע"ז א"כ למה הצריכו אותו ביבמות הנ"ל תיפוק לי' דאיצטרך לאסור המאכיל ולכאורה הו"א כיון דביבמו' קי"ד ילפי' מג' קראי דאסור להאכיל בכל איסורין לקטן א"כ הה"ד לגדול והפרמ"ג באו"ח סי' שמ"ג כ' סברות בזה וא"כ גם לאיסור להאכיל לא צריך קרא ולמלקות הא פסק הרמב"ם דאין לוקין על לאו זה. אלא דאין זה מספיק דהרי הקרא בפסח מצרים נאמר דאו עדיין לא הי' הקרא לאסור המאכיל ואפי' לר' יאשי' בפ"ג דערלה דמפרש הקרא דלא יאכל חמץ לחייב המאכיל מ"מ הא ר' יונתן פליג עלי' וס"ל דבא לאסור בהנאה ואפי' לר"י איכ"ל חמץ דאית בי' כרת שאני ועמדה קו' המעיי"ח ונראה לי דמסברא ידעינן לי' דאיסור דערל תושב ושכיר ובן נכר דאסרה התורה להם אינם כשאר איסורים שהם רעים ומזיקים לנפש אלא אדרבה מכח מעלת וחשיבות הפסח הוי לי' בזיון אם יאכלנו מומר או גוי וכיון דמשום בזיון הוא א"כ ממילא נדע שישראל הנותן להם הוא המבזה את הקדשים יותר מהאוכל וידעי' דאסור. ועוד דהרי קו' המעיי"ח קשה ג"כ על קו' הש"ס שם דתושב ושכיר ל"ל דהא איצטרך לחייב המאכיל ונראה דקו' חדא מתורצת באידך כיון דלס"ד גוף האיסור שאסור לבן נכר ידעי' לחייב המאכיל נדע ממילא מתושב ושכיר דהם גוים ואי אפשר דהאיסור קאי עליהם אלא על המאכיל וידעי' כל דאסור לי' לאכול

אסור להאכיל ועכ"ח דאיצטרך לגוף האיסור ובעי צריכותא ומ"מ ממילא כיון דבכלל בן נכר גם מומר לע"ז בכלל כל בן נכר ולדידי' לא שייך אזהרה דהוא פוקר בכל התורה ועכ"ח הכוונה על המאכיל פריך שוב על חושב ושכיר ל"ל נהי דגוף האיסור לא נוכל למילף מבן נכר דדילמא מומר ישראל גרע מגוי כמ"ש הרשב"א שם מ"מ גוף האיסור ידעי' מערל וממילא ידעי' מבן נכר לאסור להאכיל דבזה אין סברא לחלק:

והנה על ל"ת י"ג וי"ד אין לוקין וכ' הכ"מ בהלכות ק"פ הטעם משום דאתיא מדרשא דקרא משמע לא יאכל ודרשי' כאילו כתיב לא תאכילום והפרמ"ג באו"ח סי' שמ"ג מסתפק בזה לענין חיוב המאכיל לקטן ובמח"כ אישתמיט לי' דהכא והחינוך כתב דהוי כלאו שאין בו מעשה אע"ג דהנתינה יש בו מעשה מ"מ כיון דאין הנתינה מצד עצמה אסור אלא משום אכילה הוי כאין בה מעשה האיסור וביארתי בכללי לאו שאין מעשה.

מצוה יד

היא להרמב"ם. ולהרמב"ן מצוה ט"ו. ולהרמב"ם ל"ת זי"ן וכן להרמב"ן

ל"ת שלא להאכיל לגר חושב ולגוי שמל וכבר כתבתי למה מפרש על שלא להאכיל ולא כפשטא דקרא עיי"ש והחינוך נקט תושב לגר תושב ושכיר היינו גר שמל ולא טבל וקשה מהש"ס דף ע"א ע"א דמסיק חושב ושכיר לענין נולד מהול והכ"מ תי' ג' תירוצים ראשון תי' דהרמב"ם סובר דאיצטרך בערבי מהול ועדיין קשה מהסוגיא ואפשר כוונתו, כמ"ש בס' גור ארי' לתרץ רש"י בחומש דמפרש כן והקשה עליו הרמב"ן ותי' דרש"י קאי לר"א דתושב ושכיר קאי ואיצטרך לגז"ש אלא דקשיא לי' כקו' התוס' ביבמות ע' ע"ב ד"ה אלא לאפנויי דמשום אפנויי אי אפשר דנקט שקר ונהי דהתוס' תי' דמיירי בנכרי אכתי הדיוק שקר דמשמע דווקא גוי הא אפי' ישראל ערל אסור ולכך איצטרך לאוקמי בערבי מהול דנהי דנקרא אפ"ה ערל אפ"ה איצטרך לגז"ש והדיוק א"ש דישראל מהול הא שריא. עוד תי' דמיירי בגר שמל ולא טבל וגם זה איכ"ל דכוונתו כגור ארי' הנ"ל דלגוף הדין דבעי' נמי טבילה כבר ידעי' כמ"ש התוס' ביבמות מ"ו ע"ב מאבותינו וכ"כ הרמב"ן במלחמות בשבת קל"ה אלא דאיצטרך לגז"ש ושלא יהי' הדיוק שקר אמרי' דמיירי בגר שמל אמנם תי' הג' שכ' הכ"מ לחייב המאכיל קשה א"כ אינו מיותר והרמב"ם בפ"ז מתרומות כ' דאתיא לגז"ש וכבר הקשה הלח"מ בפ"ט מקרבן פסח דין זי"ן כן ועוד קשה סוגיא דיבמות ע"א ע"א דפריך לר"ע תושב ושכיר ל"ל והא איצטרך לחייב המאכיל ואני אמרתי ליישב גוף קו' הרמב"ן בחומש וקו' הנ"ל דהשג"א בסי' מ"ט הקשה למה אמרי' דכל גוים אפי' נימולים הם כערל הרי בני קטורה חייבים במילה להרמב"ם ותי' דהרי אמרינן ביבמות

ע"א דפריעה לא ניתנה לאברהם אבינו וא"כ בני קטורה אינם מצווים בפריעה ומל ולא פרע כאילו לא מל ושפיר גם בני קטורה נקראים ערלים ולכאורה קשה לי ע"ז הרי ערבי וגבעוני מהול כ' במזרחי ובהג"ה אצל הילקוט פ' בא שהם מבני קטורה ובמצרים עדיין לא נצטוו בפריעה והי' בני קטורה כמולין וא"כ מאי פריך תושב ושכיר ל"ל הא איצטרך לפסח מצרים ונראה ליישב דתוס' לקמן ע"א ע"א ד"ה בו המרת כ' דבו של בן נכר ושל תושב ושכיר אי אפשר לפרש בו אינו אוכל אבל אוכל במצה דפשיטא וגם אין לפרש בו דאבל אוכל במעשר דהרי תושב ושכיר הוא גוי והוי ערל וערל ילפי' בדף ע"ג דערל אסור במעשר ומ"ש התוס' בסופו דבו דתושב ושכיר למעט דהמרת דת אינו פוסל במעשר קשה טובא דהרי תושב ושכיר הם גוים והם ערלים, ועל אם אינו ענין תנוהו לבן נכר ג"כ לא משמע כוונת התוס' דכ' דתושב ושכיר היינו גוי וצ"ע ובשלומא לר"א דבא לאפנויי ובאמת מיותר גם בו לגלות על היתור ולאפנויי אבל לר"ע עמדה הקו' ונראה דקו' חדא מתורצת באידך דזה באמת כוונת קו' הש"ס דתושב ושכיר ל"ל לר"ע היינו כל הקרא גם על בו ואז במצרים לא הי' תרומות ומעשרות ועכ"ח על לעתיד ואז כבר נצטווינו על הפריעה וגם בני קטורה נקראים ערלים ושפיר פריך. ובזה מיושב המשך הש"ס דהמתין להקשות על ר"ע חושב ושכיר ל"ל והני מולין נינהו לבתר דמפרש האי בו למאי אתא ולהנ"ל א"ש דע"י הבו עיקר הקו'. ועפי"ז יש ליישב קו' הרמב"ן על רש"י דהרי רש"י נקט לשון המכילתא ובמכילתא באמת דרש בו למעט מצה ולא ס"ל כש"ס דילן ואע"ג דלית בי' קדושה אפשר דהו"א משום דאיתקש לפסח או דהתורה עשתה סייג לפסח דגם בתורה מצינו סייג עי' באבות דר"נ פ"ב ויהי' איך שיהי' איכ"ל המכילתא לשיטתי' א"ש וגם הקו' על תי' ג' דכ"מ איכ"ל ליישב דהש"ס פריך מכח בו לר"ע אבל להרמב"ם פוסק כר"א ובו לחייב המאכיל מיהו רש"י בחומש אי אפשר ליישב בזה דהרי רש"י בסנהדרין דף נ"ט פי' דבני קטורה הי' אברהם מחוייב לימול אבל הם פטורין ול"ק קו' שלי ולא שייך התי'. אמנם להחינוך שמפרש תושב ממש ושכיר היינו גר שמל ולא טבל ובסי' רפ"ב פסק כר"א דתושב ושכיר לגז"ש ולפי הסוגיא ר"פ דהערל מאן דאמר כר"א לא מפרש שכיר לגר שמל ולא טבל ונראה דווקא ר"א לשיטתי' ס"ל דבעינן מופנה מ"ב צדדים אבל מצד אחד למדין ומשיבין ולדידי' איצטרך תרתי אבל לדידן סגי במופנה מצד אחד ואיכ"ל שפיר לגר שמל ולא טבל אבל על נולד מהול לא צריך קרא דקיי"ל דהוי ספק ערלה כבושה ולא איצטרך קרא לרבות ספיקא ולכך עכ"ח גר תושב לפשטא ולגז"ש ושכיר לגר שמל ולא טבל ונוהג בזו"נ ואין לוקין עלי' כמ"ש במצוה שלפני':

מצוה טו

היא להרמב"ם. ולהרמב"ן היא מצוה ט"ז והיא לשניהם ל"ת ח'
מל"ת שלא להוציא מבשר הפסח ממקום החבורה שנאמר לא תוציאו מן הבית הבשר חוצה ואם הוציא כזית ועשה עקירה והנחה לוקה והבשר לאחר שהוציאו אסור. הרמב"ם בפ"ט כ' דאסור מקרא מבשר בשדה טריפה וכן פירש"י בפסחים דף צ"ה ע"א והמהרש"א שם הקשה דרש"י בדף פ"ה יליף לה מקרא אחרינא דלא יאכל כי קודש הם כל שבקודש פסול עיי"ש ולענ"ד דרש"י סובר דזה תליא בפלוגתא דר"י ור"ש בפסחים פ"ו דר"י סובר דפסח נאכל בב' חבורות אם חלקו מיד אבל אדם אחד אינו רשאי לאכול בב' חבורות דס"ל לר"י דיש אם למסורת בבית אחד יאכל היינו הגברא ולדידי' אין האיסור הוצאה והמחיצה מצד הפסח עצמו אלא מצד הגברא וא"כ לא דמי לשאר בשר שיצא חוץ למחיצתו דילפי' מבשר בשדה טריפה ולכך בדף פ"ה דקאי לר"י פרש"י הטעם משום דלא יאכל כי קודש הוא כל שבקודש פסול אבל לר"ש דסובר דפסח אינו נאכל בב' חבורות וכאילו מבזה אותו כשמוציאו לחבורה אחרת וא"כ זה מחיצתו מצד עצמו וא"כ לקמן דף צ"ה דחשבינן לאיסור הוצאה למצוה שעל גופו ונראה דזה שייך רק לר"ש דהאיסור מצד הפסח אבל לר"י הא האיסור מצד הגברא א"כ לא דמי לשאר מצוה שעל גופו וכיון דהסוגיא קרי' לי' מצוה שעל גופו עכ"ח קאי לר"ש ולכך שפיר כ' רש"י דיליף איסור אכילתו מבשר בשדה טריפה ומיושב קו' המהרש"א:
ועפי"ז יש ליישב הרמב"ם דכ' בסוף הלכות ק"פ דפסח שני מותר להוציאו והקשו עליו דזה נגד הש"ס הנ"ל דף צ"ה ונראה דנהי דהרמב"ם פליג על הא שכתבתי לעיל דלר"י אין האיסור מבשר בשדה טריפה דאיהו פסק בפ"ט כר"י ואפ"ה כתב האיסור אכילה מקרא דבשר בשדה טריפה ועכ"ח סובר כיון דהכתוב קרי לי' חוצה ועשה וקרא לחבורה מחיצה ממילא כשיצא משם הוא כבשר שיצא חוץ למחיצה ואפ"ה מודה הוא לסברא הנ"ל דלר"י לא דמו לעצם לא תשברו דכתיב בפ"ש שהיא מצוה שבגופו אבל הוצאה לר"י דתליא בגברא לא דמי לעצם לא תשברו ולא מקרי מצוה שעל גופו והסוגיא קאי לר"ש ולכך הרמב"ם דפסק כר"י דפסח נאכל בב' חבורות אלא דאין גברא רשאי לאכול בב' מקומות ולא דמי ללא ישאירו ממנו עד בוקר ולא לעצם לא תשברו ולכך סובר הרמב"ם לר"י בפ"ש אין בו איסור הוצאה כנלע"ד:

מצוה טז

היא להרמב"ם. ולהרמב"ן הוא י"ז. ולשניהם היא ל"ת ט'

מל"ת שלא לשבור עצם בפסח שנאמר ועצם לא תשברו בו ואמרו חז"ל אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח ודווקא כשיש עליו כזית בשר או מוח דווקא ומכאן יליף רבא בזבחים צ"ז דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש ולדעת הטורי אבן ברישׁ חגיגה ושעה"מ בפ"ג מנדרים דליכא מאן דפליג ע"ז אבל בקרבן אהרן פ' צו סוף פ' ה' ובנוב"י מה"ת חאע"ז סי' קמ"א סובר דפליגי עלי' ואיכ"ל לר' אשי בזבחים שם סובר דהכא הטעם משום דאינו בעידנא ממש עי' בתוס' זבחים ובפסקי תוס' דף צ"ז שם. ולדעת התוס' עירובין דף ק' דווקא אם הל"ת היא שבמקדש אבל השעה"מ שם וכן הוא בעירובין בריטב"א שם הביא ליישב קו' התוס' דמתן ד' ידחה ל"ת דבל תוסיף משום דהוי ל"ת שבמקדש וא"כ מוכח אע"ג דעיקר הל"ת אינו במקדש כיון דהשתא הוא במקדש אינו דוחה מיהו בט"א בר"ה דף כ"ח ע"ב הקשה על דיעה זו מהא דיליף בשבת קל"ג אביי דמילה שלא בזמנה אינו דוחה מעולת שבת בשבתו ומאי ראי' התם הוי ל"ת שבמקדש וכן קשה מפ"ק דיבמות דף ה' דרצה למילף עשה דוחה ל"ת מפסח ותמיד ולא קשיא לי' דהא הוי במקדש. ולענ"ד גם הריטב"א וסייעתי' מודים בעלמא דווקא לאו דבל תוסיף מקרי לאו שבמקדש שהרי ע"י דין שנאמר במקדש דבכור יותן במתנה אחת ממילא ע"י זה יש איסור בל תוסיף ולאו אתיא מכח מקדש אבל כעין לאו דשבת וי"ט דהלאו הוא בכל מקום גם תוס' מודים דלא מקרי לאו שבמקדש כנלע"ד:

ב) והנה הרמב"ם לא הביא שיעור השבירה ובגמרא חולין י"ח ארשב"ל השיעור כחגירת ציפורן ותמהו הקרבן עדה ומנ"ח מדוע לא הביא הרמב"ם דין זה כמו בה' שחיטה וני' ואני ראיתי בירושלמי דנראה מבואר שם דהיא פלוגתא דאמר ר' אבא שם דשיעור שבירה היא דיוקא עד שירסס אלא שדברי ירושלמי אינם מובנים ותמוהים מאוד מהיכא מוכיח זה. ונלע"ד לפרש הירושלמי כבר הקשו התוס' דל"ל קרא בפסח שני ועצם לא תשברו דלא ידחה עשה לל"ת דת"ל דאינו בעידני' דעבר הלאו בשעת שבירה והעשה מקיים בשעת אכילה ונ"ל ליישב עפ"י הרמב"ם שכ' בפ"י מק"פ דדווקא דבר הנאכל בשור הגדול א"ע משום שבירה משא"כ דבר שאינו נאכל בשור הגדול בשלקו ואכלו בגדי הרך עובר אלאו דשבירת עצם וא"כ שפיר איצטרך קרא בעצם שיש בו מוח בגדי הרך דאכלו דהיא בעידנא דבשעת שבירה הוא אוכל ומקיים העשה וע"כ צריך קרא. אלא דאכתי אם נאמר דהשבירה היא כחגירת צפורן א"כ לא הוי בעידנא דבוודאי החוש מעיד דתיכף כשנוטלו בפיו עושה בו שבירה מעט כחגירת צפורן ואכתי לא הוי בעידנא ובשלומא לר"ל דס"ל דצריך דווקא במקום בשר וא"כ מזה נלמוד בעצם שיש בו מוח והעצם מפסיק בין המוח שהוא כבשר אפשר לומר דאינו עובר בעצם עד שבא למקום

המוח אבל לא מקודם דמסברא אין נ"מ אם היא רחוק ממוח באורך העצם או בעוביו א"כ אפשר לומר שפיר דהוא בעידנא דעל השבירה אינו חייב בתחילת הפגם דאז אינו במקום בשר עד שמגיע למוח ואז תרוייו' בהדי הדדי קאתי ושפיר איצטרך קרא ואפשר דר"ל יליף באמת מכאן דינו דאזיל לשיטתי' דס"ל דחגירת צפורן הוי שיעור שבירה דלכאורה מנ"ל הא דצריך במקום בשר בשלמא כזית מוכח שפיר דכתיב יאכל אבל במקום שבירה מנ"ל דצריך כזית דקרא ותיבת "בו" קאי רק על העצם, אבל להנ"ל א"ש דהכריח זה מדאיצטרך קרא דהא לא הוי בעידנא וע"כ כנ"ל. וכ"ז לר"ל אבל לר"י והכי קיי"ל דלא בעינן במקום שבירה כזית וע"כ שפיר קאמר ר' אבא כיון דנראה טעמא דר"ל דהוכיח זאת מדס"ל ממקום בשר ואנן הא לא קיי"ל הכי אלא כר"י א"כ שפיר קשה קו' התוס' דלא הוי בעידנא וע"כ צריך לומר כתי' הנ"ל ואם תאמר השיעור כחגירת צפורן א"כ אכתי לא הוי בעידנא וע"כ השיעור עד שירסס ומובן ההמשך בירושלמי כיון דקאמר מקודם דצריך דווקא ממקום בשר היינו מוח דנקרא בשר ואז הוי רק בעידנא וע"ז קאמר ר' אבא דאנן דקיי"ל כר"א הדא אמרת דצריך לרסס. וא"כ א"ש ר"ל בחולין לטעמי' ס"ל כחגירת צפורן משא"כ אנן דכר"י קיי"ל שפיר לא הביא הרמב"ם וסתם דסתם שבירה עד שירסס במשמעות הלשון:

ובזה אמרתי ליישב קו' שראיתי בס' עולת חודש מהגאון ר"א פלעקעליס ז"ל דבתמורה פריך לר"י דס"ל בנותר הטעם דאין לוקין משום לאו שאין בו מעשה ל"ל קרא דוהנותר היינו סמיכות דוהנותר כמ"ש שם התוס'. ומתרץ לכדחזקי' דשריפת קדשים אינו דוחה יו"ט והקשה הוא דהא אנן קיי"ל שבת כ"ה יו"ט עשה ול"ת וגם לאו שאין בו מעשה אין לוקין א"כ ל"ל קרא דוהנותר והמל"מ הקשה כן על הרמב"ם שכ' ג"כ הטעם דאין לוקין על נותר משום לאו הניתק לעשה ל"ל האי טעמא. ואמרתי ליישב דלכאורה י"ל קו' התוס' הנ"ל מבעידנא בדרך אחר דבפסחים נ"ט כ' התוס' בעשה דאלים דדחי עשה אחרת לא צריך בעידנא והטעם דבשלמא היכא דדחי ל"ת דמצד הסברא הל"ת אלים ורק מצד גזה"כ דחי הל"ת ע"כ צריך בעידנא והיכא דלא גלי לא דחי משא"כ היכא דמצד אלמות העשה דחי עשה אחרת והוא מצד הסברא ע"כ לא צריך בעידנא עיי"ש בתוס' ולפי"ז אפשר לומר סברא דהיכא דאיכא לאו אחר עם העשה ניהו דרש"י וריי"ף בב"מ ל"ב כתבו דאין הלאו דחי הלאו שכנגדו הובא במג"א סי' תמ"ו מ"מ עכ"פ מועיל דהעשה יהי' אלים ולא יוצרך בעידנא דבזה מצד הסברא הוא דחי הלאו ולא צריך בעידנא וכסברת התוס' לענין עשה ועשה. וא"כ הה"ד הכא דאיכא חוץ מהעשה דואכלו הבשר גם לאו דלא תותירו ומסברא דחי וא"צ בעידנא ומתורץ קו' התוס' אלא דכ"ז איכ"ל אי לא הוי

ניתק לעשה כר"י שפיר הלאו מאלם העשה משא"כ אם ניתק לעשה היינו כסברת רש"י דהעשה מתקן הלאו א"כ אם ישרוף אח"כ אז לא הוי לאו כלום וא"כ הוי עשה לחודא ואכתי צריך בעידנא ולכך לא שייך תירוץ זה וא"כ אכתי צריך לתירוץ ראשון דלעיל ומזה מוכח דצריך לרסס וא"כ אפ"ל דאפי' לר"י איצטרך לדידן דקיי"ל כר"י איצטרך לסמיכות דוהנותר דהוי ניתק לעשה כי היכא דיוצרך לבעידנא וממילא קשה קו' התוס' וע"כ כתירוץ הראשון ונפקא מינה דינא דצריך לרסס כנ"ל ליישב הרמב"ם:

ג) **והנה** אע"ג דקיי"ל כר"י הנ"ל דבעינן כזית בשר על העצם ובלא"ה אינו לוקה מ"מ נראה לענ"ד דאפי' אם נשאר בו רק כל שהוא בשר אסור מה"ת לר"י ובזה אני מיישב קו' מנחת חינוך מאי פריך לר"ל בגמרא פ"ד ע"א כיון דקולף הלא יכול לשברו דהא גם לר"י קשה ל"ל לפרך האפר לגמרי יקלוף כל האבר ואח"כ ישבור באמצעות העצם ובאמת אני ראיתי בירושלמי פלוגתא ר"י אמר אבר שאין עליו בשר אסור לשברו ור"ל אמר מותר לשברו וא"כ לר"י מוכח דעכ"פ איסור דרבנן יש והקושיא רק לר"ל ואפי' תימא דהיכא דיש בשר במקום אחר גם לר"ל איסור יש עכ"פ הקושיא יהי' על ר"ל דיקלוף כולו. וכבר צידד המ"ל מדנקט הרמב"ם באין בו מוח אינו חייב דעכ"פ איסורא איכא עיי"ש בפ"י מקרבן פסח ובחינוך סי' קמ"ו (ובמל"מ הובא בטעות סי' קל"ט) כתב אפי' לא נשאר בו כלל כיון דאם הי' נשאר בו אסור לשבור לכך הוא מסתמא ירא לקלוף ממנו כל הבשר עד העצם ממש ונשאר קצת דבוק בעצם כי ירא לחטור היטב ממילא צריך אפי' באין מוח לשרוף והמ"ל תמה עליו עיי"ש ולענ"ד יש ליישב דעתו דסובר כדעת הרמב"ם דהנה הרמב"ם כ' כיון דלאחר כמה ימים בהי' לו שעת הכושר עובר על ש"ע ע"כ שורפין עצמות הפסח שלא יבואו בהן לידי תקלה וכבר תמה המ"ל ל"ל שלא יבואו ת"ל מפני תקלה המזומנת דצריך לשרוף המוח שבתוכו מצד נותר. ואי מיירי באין בו מוח ל"ל שריפה כדמקשה בגמרא. ונ"ל דלר"י דס"ל ח"ש אסור מה"ת וכ' הר"ן ר"פ שבועות שתים דאפי' בשבועה דא"א למילף מכל חלב מ"מ כיון דהטעם הוא משום חזי לאיצטרופי א"כ בכ"מ ח"ש אסור א"כ נראה הה"ד כאן אע"ג דלר"י בעינן דווקא כזית בשר מ"מ אף בכ"ש אסור לשבור, לא מבעי' להמזרחי הובא במל"מ דאכילה לר"י בכ"ש אלא דהלמ"ס אוקמו' אכזית א"כ ה"נ בח"ש אסור לשבור. אלא אפי' למאי דמסיק המל"מ לר"י דאכילה בכזית מ"מ כיון דמצד חזי לאצטרופי לשיעור אכילה גם כ"ש בכלל א"כ כאן נמי י"ל דתליא בב' פירושים שבפמ"ג יו"ד ס"ג והצל"ח פסחים מ"ג ובנוב"י. דלחד פירושא חזי לאצטרופי היינו דמקודם הי' חזי לאצטרופי א"כ גם כאן הי' מקודם חזי לאצטרופי (משא"כ לפי' השני דחזי לאצטרופי היינו דיאכל אח"כ בכא"פ חצי זית דכאן בשבירת העצם לא שייך

זאת כמובן) והוי אז איסור דאורייתא א"כ אפשר לומר היכא דלית בי' בשר כלל אסור עכ"פ מדרבנן משא"כ לר"ל דח"ש מותר מן התורה ואפי' בנשאר בו קצת אין איסור מה"ת ממילא נוכל לומר היכא דלית בי' בשר כלל אפי' איסור דרבנן ליכא וא"כ א"ש דמקשינן רק ר"ל לשיטתי' דאפי' אם נתרץ דעכ"פ איסור דרבנן יש אכתי נוכל להקשות נקלוף לגמרי ואז אפי' איסור דרבנן ליכא ומיושב קו' המנחת חינוך דלא מקשה אר"י, ובזה יש לכוון דעת הרמב"ם בפ"ט מפסהמ"ק דכ' בעצמות הפסח מצאן צריך לשרפן והקשה המ"ל דהוא דווקא לר"ש דתלינן מסתמא לא שיברו מתחילה רק אחר דעושה נותר והוי שימוש נותר וכמו דמתרץ בגמ' פ"ג ע"א עיי"ש ולהנ"ל איכא למימר אפי' אם לא ניחוש למ"ש החינוך דנשאר בו עכ"פ קצת בשר מ"מ זאת בוודאי בעצמות שחלץ המוח שבהן בוודאי יש לחוש דנשאר דבוק בהם קצת מוח דשם בהחלל א"א לבדוק היטב משא"כ בחוץ ואפי' אם נימא דברוב הפעמים לא נשאר שם מ"מ מיעוטא הוי ומיעוט לפעמים נשאר שם מקצת וא"כ אפ"ל אפי' לר' יעקב דהוי פלגא ופלגא מ"מ לא מקל נן בספיקו מצד ספק שימוש נותר דרבנן כיון דאיכא אכתי ספק דילמא נשאר מעט מהמוח וסמוך מיעוטא לפלגא ולא אזלינן בספיקו לקולא והגמרא אפשר לומר קאי אליבא דר"ל ומעט הנשאר לא נחשב לכלום דכ"ש אינו אסור מה"ת וע"כ צריך לאוקמי כר"ש וכמ"ש רש"י. ובאמת אפשר דגם הגמרא קאי לר' יעקב אליבא דר"י דח"ש אסור וא"כ לפעמים נשתייר שם כ"ש ואסור עדיין משום שבירת עצם וצריך לשורפו מפני התקלה כמ"ש הרמב"ם דסמוך מיעוטא לפלגא והיינו התקלה הוא דא"י לשבור דילמא נשאר שם ולפי"ז יש ליישב גם החינוך סי' קמ"ו הנ"ל:

ד) **אנן** קיי"ל דבפסול אין בו משום שבירת עצם ודווקא בפסול מעיקרא היינו קודם זריקה לפירש"י או כרמב"ם בשעת זריקה משא"כ בהי' לו שעת הכושר כגון פסול נוחר והי' לו כבר שם פסח אפי' לאחר כמה ימים יש בו משום שבירת עצם וכן פסק הרמב"ם בפ"י מק"פ והמנחת חינוך תמה על פסק הרמב"ם דפסק כר' יעקב דהוא כר"י דמוקי פלוגתת רבי ורבנן בנפסל והי' לו שעת הכושר אבל אבייי ור' פפא ור"ש ברי' דרב אידי כולהו ס"ל דבפסול אפי' הי' לו שעת הכושר אין בו משום ש"ע. ונ"ל להסביר טעם הרמב"ם דס"ל כמ"ש רש"י לעיל דף פ"ג דבו בכשר אפי' בפסול דהיינו דאמרינן דבו ארחי' דקרא למנקט הכא וממילא אין חילוק בין כשר לפסול. אמנם בחינוך כ' טעמא דקרא דאסרה התורה שבירת עצם היינו דיהי' נאכל הפסח כדרך המלכים ודרך חירות כי הפסח נאכל לזכר החירות לא כמאכל עניים החותרים אחר מוח העצמות ושוברות העצם ולכאורה קשה באמת על ר"ש דסובר אפי' בהי' לו שעת הכושר אין בו ש"ע דלפי הנראה אין

בו רק חד מיעוטא בפסח מצרים דתיבת בו מיותר. משא"כ בעצם לא תשברו בו דפסח שני אפשר לומר דנקט לרבותא תיבת בו היינו אעפ"י דכשר והו"א דלדחי עשה את הל"ת וקמ"ל דלא דחי בעצם שיש בו מוח וכדמסיק בברייתא דאחד עצם. וממילא כיון דמצד הסברא אין חילוק כמ"ש רש"י הנ"ל א"כ אף דגלי התורה ולא בפסול היינו דווקא בלא הי' שעת הכושר דמסתבר ומנ"ל לאוקי אפי בהי' לו שעת הכושר כן צריך להבין לר"ש לכאורה. ונראה ליישב עפ"י טעם החינוך הנ"ל דכ' דצריך לאכול בדרך חירות וזה שייך אם הוא כשר ועומד לאכילה משא"כ בפסול דעומד לשריפה לא שייך ש"ע א"כ אפשר לומר ר"ש לטעמי' דדריש טעמא דקרא וס"ל כטעם החינוך הנ"ל וממילא דריש ולא בפסול כנ"ל משא"כ הרמב"ם בפ"ג ממלוה ולוה וכמה דוכתי פרק דלא כר"ש ולא דרשינן טעמא דקרא וכיון דהוא גזה"כ אין לך בו אלא חידושו וממעטי' מבו רק הי' לו שעת הכושר ולכך פסק כר' יעקב:

ה) **בלשון** הרמב"ם יש לדקדק וכן דקדק המנ"ח דכ' מפי השמועה למדו בטהור ולא בטמא וצריך להבין דל"ל מפי השמועה ונ"ל להסביר דאין ממעטי' מבו בטהור ולא בטמא דהרי כל עיקר פסח מצרים הי' בטומאה דעדיין לא הי' פרה אדומה ורוב הי' טמאים דאפי' אם קברי עכו"ם אינם מטמאין מ"מ במגע ומשא מטמאין אבל זה לא קשה דישראל היו דינם כבני נח ובן נח אין מקבל טומאה דחשיב כבהמה ואפי' במגע אין מקבלין טומאה וא"כ א"ש דהי' בטהרה פסח מצרים ושפיר נוכל למעט. וז"ש הרמב"ם מפי השמועה היינו מפי הקבלה אשר מקובל בידינו דהי' לישראל דין ב"נ דזאת אין מפורש בקרא. עי"ז נוכל למעט בטהור ולא בטמא. כן נראה לי לפרשו:

מצוה יז

היא להרמב"ם. ולרמב"ן י"ח. שהיא לשניהם ל"ת יו"ד

מל"ת שלא יאכל ערל בפסח שנאמר וכל ערל לא יאכל בו ולכ"ע גם ערל ישראל בכלל ולרש"י אפי' מתו אחיו מחמת מילה בכלל הלאו ולר"ת ר"פ הערל כיון דהוא אנוס כולי האי אינו נאסר בפסח ואע"ג דלענין נדר אמרי' דהנודר מהערלים אין ערלי ישראל בכלל מלשון רש"י ביבמות דף ע"א ע"א משמע דדוקא בנדר משום דבנדר אזלי' בתר לשון בני אדם מיהו זה ליתא דמבואר בהדיא בע"ז כ"ו ע"א דגם לענין דיני תורה חשיב ישראל ערל כנימול וא"כ קשיא מ"ש כאן דגם ישראל ערל בכלל ערל וצ"ל כמ"ש התוס' שם ד"ה והני מולין נינהו דכאן מוכח כן וכ' המהרש"א בכוונתו דאי גוי תיפוק לי' מבן נכר וזה לכאורה קשה א"כ מאי צריך לומר שם צריכותא בין ערל ובן נכר תיפוק לי' דאי לא כתיב

בן נכר הו"א דערל דווקא גוי ונראה דמהרש"א לאו דווקא קאמר מבן נכר אלא דהרי בהדיא כתיב ומלתה אותו אז יאכל בו וכתיב בגר המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו והיינו בן הנולד לו לאחר גירות כמ"ש התוס' ביבמות מ"ח רע"א דבנים שהיו לו בגיות הם כקטן שנולד וכיון דידעינן דמילת בניו מעכב מכ"ש מילת עצמו וכיון שבישראל כן מכ"ש בגוי וא"כ אי ס"ד דערל לא יאכל היינו גוים למה לי קרא ובגוי לא שייך מלקות ועל המאכיל כתבנו לעיל במצוה י"ג וי"ד דלית בי' מלקות וע"כ דבישראל ערל מיירי ובא הלאו למלקות וא"כ בלא בן נכר ידעי' דבכלל ערל גם ערל ישראל בכלל וכ"ז לר"א דסובר מילת זכריו מעכב אבל לר"ע דמכילתא דסובר דאין מילת זכריו מעכב וקרא דהמול לו כל זכר בא ללמד דמצות מילה קודם לפסח א"כ אין ראי' דערל גם ערל ישראל בכלל אלא כמ"ש מהרש"א מבן נכר ולדידי' לא צריך צריכותא והסוגיא קאי לר"א לכך מצריך והמהרש"א איכ"ל דקאי לר"ע. מיהו התוס' ביבמות דף עי"ן ע"ב ד"ה אי הביאו הגירסא דלר"ע אפי' מילת עבדיו מעכב א"כ גירסא דמכילתא הוא משובש:

ב) והנה רש"י בחומש דערל אפי' מתו אחיו מחמת מילה בכלל ור"ת ביבמות פליג ע"ז כיון דאנוס הוא אינו בכלל ערל ובחידושי ביבמות שם הוכחתי דערל מכח שהוא טומטם שלא נקרע עדיין גם הר"ת מודה דמקרי ערל דאין האונס בא מכח הגוף עצמו אלא מכח שלא נקרע ורש"י אינו מחלק בין אונס לאונס מדלא מוקי האי ערל באונס דטומטם ומנ"ל באונס שמתו אחיו ועכ"ח דלא מחלק. אמנם לכאורה קשה על רש"י דבלא"ה הו"מ רש"י להוכיח דעכ"ח ערל מיירי אפי' באונס דאל"כ תיפוק לי' מכח ק"ו ממילת זכריו כדלעיל מיהו זה אינו דאיכ"ל דאיצטרך לאזהרה למלקות כדלעיל. ובזה ישבתי דברי התוס' ביבמות דף עי"ן ע"א ד"ה איש שהקשו לר"ע ל"ל קרא דערל לא יאכל בפסח תיפוק לי' דהוי כטמא וכו' יעיי"ש וקשה מאי קושיא הא איצטרך לפסח מצרים דאכתי לא ידעינן זה אמנם להנ"ל א"ש כיון דעכ"ח הקרא למלקות נאמר ואז במצרים לא שייך מלקות וא"כ עכ"ח לדורות נאמר והקשה שפיר ועי' במהר"ם לובלין ביבמות שם דף עי"ן ע"א ד"ה איש לא כ' כן אלא דבאמת הי' אפשר למילף ממילת זכריו ולפי דבריו עמדה הקו' על תוס' וצ"ע עליו. עכ"פ לפי מה שהקשה רש"י דתיפוק לי' מבן נכר ועכ"ח ערל אפי' מתו אחיו לדבריו קשה למה צריך ביבמות ע"א למצרך ערל ובן נכר הא איצטרך בלא"ה כדי דנדע דערל היינו אפי' מתו אחיו כפירש"י ולפמ"ש לעיל במצוה י"ג דהצריכותא איצטרך על בו א"ש. וגם איכ"ל דזה בכלל צריכותא דקאמר הש"ס דהו"א ערל דמאיס ובתוס' ביבמות ע"ב ע"ב ד"ה התם כתבו דווקא ערל שלא מחמת אונס מאיס וא"כ איכ"ל דהגמרא משני כקושיא שלי:

ג) **כבר** כתבתי דטומטם ג"כ לא יאכל מספק שמא זכר הוא ולא נימול ובס' מנחת חינוך ראיתי שהקשה על בעל המאור דפוסק בנולד מהול א"צ להטיף ממנו דם ברית דחשבי' לי' כוודאי מהול א"כ נימא סמוך מיעוטא דנולד מהול לפלגא דנקיבות והוי לי' רובא להכשיר ויהי' מותר לטומטם לאכול בפסח ולענ"ד אפשר לומר דס"ל דקיי"ל כתי' דמשני בבכורות דף מ"ב ע"ב דהואיל ואשתני אשתני ויצא מכלל הרוב והה"ד דיצא מכלל פלגא ופלגא דנימא מחצה זכרים ומחצה נקיבות ולכך הוי ספק וכן יש לומר דחיישי' ג"כ דהוי אנדרוגנס ותלי' שוב בפלוגתא אי זכר הוא או ספק זכר ולכך הוי ספק כן נראה לי:

במנחת חינוך הקשה עוד דפסקי הש"ע סותרין אהדדי דבה' עבדים ביו"ד סי' רס"ז פסקי' דהמפקיר עבדו צריך גט שיחרור וא"כ עכ"ח דרשי' הא דכתיב עבד איש דמינה מפיק שמואל דא"צ ג"ש עכ"ח דרשי' אותו שרבו מל אותו בעכ"ח ואנן קיי"ל ביבמות מ"ד כרבנן דאין מלין אותו בעכ"ח וכן הקשו התוס' על ריב"ל ולענ"ד אע"ג דלא קיי"ל כשמואל היינו בעבד שקנאו הרבו גם לגופו אבל בעבד שלא זכה בו אלא מעשה ידיו וכיון שהפקירו הרי קנין ממון שלו נפקע וקנין הגוף אין לו וא"כ נראה דכ"ע בכה"ג אינו מעכב את רבו מלאכול בפסח והרמב"ם פ"ח מה' עבדי' כ' הלח"מ דס"ל כר' אחאי ביבמות מ"ה דס"ל הא דעבד כנעני גופו נקנה היינו דווקא במל וטבל אבל אי רק מל אותו ולא טבל עדיין לא קנאו לגמרי וא"כ בכה"ג נראה דמועיל הפקר שלא יעכב שוב ושפיר דרשי' עבד איש גם להרמב"ם כשמואל וא"ש פסק הרמב"ם:

מצוה יח

היא להרמב"ם ולהרמב"ן היא י"ט להרמב"ם מ"ע ח'. ולהרמב"ן מ"ע ט'.

מצות עשה לקדש בכורות הן באדם הן בבהמה טהורה ובבהמה טמאה ופטר חמור מצוה זו נוהגת בישראל בכל ענין ובכהנים דווקא בכור בהמה טהורה אבל בכור אדם ופטר חמור אינו נוהג בהם ובח"ל פליגי אי נוהג. להרמב"ם במנין המצות ובחיבורו פ"א מבכורות לפי הנוסחא שהביא הרמב"ן והרא"ש סוף בכורות דאינו נוהג בח"ל ובש"מ הביא ג"כ בשם המאירי שהביא בשם כמה גדולים דבכור בהמה טהורה אינו נוהג בח"ל והרמב"ן תמה ע"ז מכמי עובדא דאיתא בגמרא שהי' בח"ל ונהג בהן בכור מיהו החינוך יישב זה בלשונו שכ' מ"מ מדרבנן נוהג גם בח"ל וא"כ א"ש כל הני עובדא דאיכ"ל דמדרבנן הוא וכן כתבו התוס' בקידושין ל"ז דלפי ס"ד דש"ס דכל דכתיב בי' ביאה אינו נוהג בח"ל והמהרש"א הקשה ע"ז עיי"ש ומחק גי' ברש"י ואני אמרתי לקיים נוסחא גי' רש"י וכוונת רש"י על מה שהעיר הרמב"ן בחומש סוף פ' בא דמתחילה כתיב סתם קדש

לי כל בכור פטר רחם ואח"כ כתיב והי' כי יביאך והרמב"ן יישב דאותן הבכורים שיצאו ממצרים הי' צריך לקדש מיד אבל אינך שהי' במדבר לא נתחייבו עד בואם לארץ אבל כוונת רש"י שם נראה דפשיטא לי' כיון שצוה הקב"ה קדש כל בכור משמע כל הבכורים אפי' אותן שנולדו לאחר מכות בכורות וזה שכ' רש"י בפטר רחם תלי' רחמנא דבעיקר המצוה לא כתיב כי יביאך ואע"ג דבפ' שני' כתיב כי יביאך עכ"ח כדמתרץ שם עשה מצוה זו כדי שתכנס לארץ עכ"פ להחינוך מדרבנן גם הרמב"ם מודה וא"ש כל סוגיות הש"ס והמעיי"ח יישב דגם הרמב"ם מודה בכורי ח"ל קדשו אלא דאינו מתנת כהונה ועיי"ש ועכ"פ בין להחינוך בין להמעיי"ח קשה לי דאיתא בתמורה ח' דפליגי ר"י ור"ע אי כהנים ממירין בבכור והקשה ריב"נ דאין למילף בכור מחטאת דאין ממירין דחטאת ואשם אין לו חלק מחיים אבל בכור אית לי' חלק מחיים ור"ע השיב אפ"ה גז"ה הוא והי' הוא ותמורתו קודש כשם שהוא אינו שייך רק בבעלים כך תמורתו אינו שייך רק בבעלים ומוקי לה בגמרא דפלוגתא דריב"נ בבכור בח"ל א"כ איך אפשר לומר דר"ע דיליף בכור ממעשר ממקום שאתה מביא מעשר אתה מחויב להביא בכור אבל בח"ל לא קדשי כלל להחינוך או שאינו מתנ"כ להמעיי"ח א"כ פשיטא דאין הכהן יכול להמיר בבכור שאין לו שייכות כלל אמאי איצטרך לר"ע ללמד מוהי' הוא ותמורתו שאינו יכולין להמיר אך הלח"מ פ"א מבכורות דין י"ז כתב להרמב"ם דמשכחת לה ג"כ בכור בח"ל ומשכחת לה כר"ע וק' למה צריך הרמב"ם להחינוך ולהמעיי"ח הטעם משום דאיתקש לתחילת הקדש ת"ל משום דלא קדשי כלל או משום דאינו מתנת כהונה ובגמרא יש לדחוק דר"ע לדבריו דריב"נ השיב אבל להרמב"ם קשה טפי ואפשר לדחוק להרמב"ם כתי' הראשון של הלח"מ דקאי על בע"מ בזמן הבית ובא"י:

ב) והנה הרמב"ם הנ"ל יליף לה מהא דר"ע בתמורה כ"א ע"ב דיליף מקרא דואכלת לפני ה' אלקיך דאיתקש בכור למעשר ממקום שאתה מביא מעשר אתה מביא בכור וס"ל לשיטות הנ"ל להרמב"ם אפי' קדושה לית בי' וקשה לי בגוף הדבר הא ר"ע ס"ל בפ"ב דחלה מ"א בין לר"מ ובין לר"י המובא שם בר"ש חייבין בחלה פירות ח"ל שיבואו לא"י משום דכתיב שמה, שמה אתה חייבין ופסק הרמב"ם כן בפ"א מתרומות הכ"ב דגם בתרומות ומעשרות הדין כן וא"כ אפי' מעשר שהביא מח"ל לא"י חייבין במעשר אם כן היכא דהביא בכור ח"ל לא"י אדרבה מהיקש הזה נימא אם הביאו מח"ל לא"י יקריבו כדרך שאמרי' לענין מעשרות ונראה דמזה יליף הרמב"ם הא דכ' הכ"מ בפ"א מתרומות הכ"ב הא דהמביא בח"ל לא"י חייב בתרומה היינו אם נתמרח בא"י ובא עיקר חיובו בשעת מירוח בא"י אבל אם נתמרח בח"ל שבשעה שראוי לבוא חיובו הי' בח"ל באמת

אפי' בא לא"י אינו חייב בתרומות ומעשרות אלא מדרבנן א"כ בבכור דעיקר חיובו בא בשעת פטר רחם ואז הי' בח"ל אפי' אם הביאו אותו אח"כ לא"י אינו חייב מה"ת א"כ ראי' להחינוך דמ"מ מדרבנן אית בי' חיובא דלא גרע ממעשר דאמרי' כשבא לא"י אפי' לאחר מירוח חייב מדרבנן אמנם עדיין קשה הא אמרינן בירושלמי שם דגם חדש שמצאו ישראל בין לחה בין יבישה אפילו בעליי' חל עליו איסור חדש אע"ג שהי' גידוליו בח"ל ומצוה שהיא תלוי' בארץ אינו נוהגת אלא בא"י אפ"ה כיון שבאו שם ישראל נתחייב ואמאי בבכור לא נימא כן כשבאו לארץ נתחייב נהי דבירושלמי הקשה באמת גם בחלה דגלגול הנכרי יהי' פוטר ומשני דר"ע לטעמי' דקרימת התנור מחייב היינו משום דגלגול כותי פוטר וכן אפשר לומר כשם דמרוח כותי פוטר כך מרוח ח"ל פוטר אבל בכור לא אדע מה בינו לבין חדש ונראה דעיקר הטעם דמסיק בירושלמי דחדש הי' נוהג בתבואה שמצאו ישראל כשבאו לארץ הוא מכח קו' המקשה שם שמקשה בירושלמי כתיב באברהם את הארץ אשר נתתי דמעיקרא ניתן מעת כריתת ברית עם אברהם וחל הקדושה למפרע אבל מח"ל אם הביאו לארץ חדש נראה דאינו נוהג בו איסור חדש והה"ד בבכור ואע"ג דגם בתרומות ומעשרות אמרי' דגם מח"ל אם הביאו לארץ מחייב היינו כמ"ש הכ"מ דווקא אם נתגלגל בא"י דאז בא החיוב אמרי' נתחייבו משא"כ בחדש או בבכור דבא החיוב בשעת לידה ומשעת גידול פירות שפיר איכ"ל אם הביאו אח"כ לא"י לא נתחייב אמנם לפי"ז נראה לי דלאו דווקא בז' אומות שכבשו עולי מצרים אלא אפילו בקני וקניזי וקדמוני ג"כ כשיבוא משיח צדקינו ויכבשו גם קני קניזי וקדמוני יהי' חל למפרע שהרי בברית בין הבתרים את הארץ אשר נתתי דמייתי הירושלמי שם נאמר גם קני קניזי וקדמוני ועשרה אומות נאמר שם וא"כ חל הקדושה למפרע ומבואר בב"ב דף נ"ו דקני קניזי וקדמוני אינה ידועה לנו איזה ארצות הם דאיתא שם ג' תנאים מפרשים ובגיטין דף ח' איתא דר"י סובר כל שכנגד הים הגדול הכל הוא בכלל א"י וא"כ גם באלו שייך לומר שיתקדשו לעתיד יתקדשו למפרע ועיי' בתוס' גיטין ח' ע"א ד"ה ר"י אומר וכו' ובזה יש ליישב קו' מהרי"ט אלגאזי בבכורות והובא ג"כ בתשו' מרן הגאון בעל חת"ס חיו"ד סי' דלשיטת הרמב"ם הנ"ל דבח"ל אין בכור נוהג א"כ גם בא"י בזה"ז וגם כל זמן בית שני שפסק הרמב"ם ספ"א דתרומות דבבית שני אינו נוהג תרומות ומעשרות מה"ת א"כ גם בכור כיון דהרמב"ם ס"ל ההיקש דר"ע ממקום שאתה מביא מעשרות אתה מביא בכור א"כ גם בא"י בימי בית שני לא הי' נוהג מן התורה וזה ליכא למ"ד אבל להנ"ל א"ש דמהרה יבנה בהמ"ק ויקדשו למפרע ויהי' תרומות ומעשרות נוהג בגידולין שנתגדלו קודם קדושה שלישית ולכך גם בכור נוהג וממילא אני אומר דאפי' בשאר ח"ל

כיון דאינו ידוע לנו בבירור איזה נקרא קני קניזי וקדמוני וגם בבל ואינך מקומות שהי' בו התנאים והאמוראים אפשר שהם בכלל קני וכו' כיון דאית בי' פלוגתא בב"ב ויקדשו למפרע כשיבוא משיח צדקינו ב"ב ולכך שפיר נוהג שם דין בכור אבל בח"ל שנודע עפ"י מסורה ועפ"י נביא שאין זה מקיני איכ"ל כדעת הרמב"ם דאין בכור נוהג בח"ל ולפימ"ש לעיל דלפי הנראה דגם הקני וקניזי וקדמוני נכרת עליו ברית בין הבתרים קשה לי להבין מה שאמרו בב"ב נ"ו דרק הארץ שהראה הקב"ה למשה נתחייב במעשרות והפרשת דרכים בדרך הקודש וברמב"ם ספי"ג משמיטה ויובל כ' שכל שאינו בכלל הארץ שנכרתו עליו ברית לאברהם אבינו יהי' לכהנים ג"כ חלק וממילא לא יתחייבו ליתן מאותן הארצות תרומות ומעשרות ונראה מדברי פר"ד שמפרש הסוגיא דב"ב נ"ו דגם באלו לא יתחייבו וזה צ"ע לי שהרי קני קניזי וקדמוני הוא בכלל שנכרתו עליו הברית והש"ס דאמר שם דממעט קני וקניזי אפשר לפרש הגידולין שנתמרחו שם קודם ביאת משיח כמ"ש הכ"מ הנ"ל אבל בוודאי כשיבוא משיח צדקינו יתחייבו בתרומות ומעשרות ולפי מה שכתבתי בשם הירושלמי הנ"ל יחול הקדושה למפרע לענין דברים שלא שייך בהם שמרוח או גלגול פוטר כדלעיל וצ"ע על פר"ד הנ"ל שנראה מדבריו שרק בשבע אומות יהי' דינם לעתיד לענין תרומות ומעשרות כא"י שכבשו עולי מצרים שהרי גם על קיני קניזי וקדמוני נכרת ברית בין הבתרים:

ג) **ועכשיו** אברר אם בכור בזמן בהמ"ק מיקרי ממון כהן אפי' בעודו תם רש"י פי' יבמות דף צ"ט ע"ב במתני' כהנת שנתערב וולדה בוולד שפחתה בכורו ירעה עד שיסתאב ופירש"י אפילו בזמן הבית אין יכולין להוציא ממנו מספק והקשה הגאון מוה' ר' עקיבא איגר במשניות שם והובא בס' ערוך לנר הא בתמורה דף ח' מוקי לה דווקא בבכור בח"ל אבל בא"י בזמן הבית אינו ממון כהן והיינו כדמסיק בב"ק דף י"ב שאני מתנות כהונה דהוי ממון גבוה אפי' מחיים ולענ"ד רש"י ס"ל כדעת הרמב"ם דבהרמב"ם בפ"ח מנזקי ממון ה"א פסק קדשים שאין בהם מעילה חייבין בניזקין וכ' הל"מ ודלא מחלק הרמב"ם כין שלמים ובכור ומעשר עכ"ח ס"ל דגם בכור ומעשר בזמן שבהמ"ק קיים מקרי ממון בעלים ואע"ג דאמרי' בב"ק י"ב דבכור מקרי ממון גבוה היינו לאידך תנאי לבן עזאי ולאבא יוסי אבל לר' יוסי הגלילי שהוא ת"ק של בן עזאי ס"ל דהכל ממון בעלים דהיינו בבכור ממון הכהן ועי"ש בש"מ שהביא בחד פירוש דלרבינא שם פליגו בזה בן עזאי ואבא יוסי דלבן עזאי אפי' תם ממון בעלים ולאבא יוסי דווקא בעל מום או בכור בח"ל הוי ממון בעלים ואני אמרתי בחי' שם בהיפך דיש לומר דבן עזאי עכ"ח ס"ל דווקא בכור בע"מ הוי ממון בעלים דהרי בן עזאי נקט דווקא שלמים אלא דיליף מק"ו בכור ואי מיירי

בבכור תם מאי ק"ו דבכור הוא מתנות כהונה ומסיק שם דמת"כ ממון גבו' ועכ"ח לבן עזאי מיירי בבכור בזה"ז דהוי כבעל מום ואינו ממון גבוה ולכך הוי ק"ו משא"כ לאבא יוסי דמפרש בבכור ואפשר דמיירי בבכור תם בזמן הבית אפ"ה הוי ממון בעלים ובזה יש לישב הסוגיות בב"ק דמסיק דמתנות כהונה לכ"ע הוא ממון גבוה היינו לאבא יוסי דר' נחמן דמוקי מתני' בבכור בזה"ז עכ"ח ס"ל כוותי' אבל לרבינא קיי"ל כר' יוסי הגלילי דממון בעלים אפילו בכור בזמן המקדש ונראה להסביר הדבר דבבכור יש לכהנים ב' זכיות א' שיוכל לשחטו במקדש והבשר שלו והב' אם יפול בו מום יהי' הכל לכהן שניתן לו ולפי הנראה אפי' אמרי' דהוא ממון גבוה היינו בזכות תם שעומד לשחוט בבהמ"ק אבל זכות שיש לו כשיהי' בעל מום זה אינו ממון גבוה ואם רוצה למכור הבכור כדי שאם יפול בו מום יהי' ללוקח לא מבעי' לר"מ דס"ל אדם מקנה דשב"ל ויכול למכור אלא אפי' לדידן דקיי"ל דאין אדם מקנה מ"מ הא קיי"ל בסי' ר"ט דאם הוא תפיס בדשלב"ל אפי' יש לו רק שטר על דשלב"ל דיש אומרים דמהני והכא הא תפיס בבכור הוא ואם כן לכאורה קשה אמאי מוקי לה ר"נ דדוקא בכור בזה"ז הא גם בזמן הבית יכול למכור ע"מ שיפול בו מום ונראה דס"פ שבועות הפקדון אמר ר' שמעון לא שבק אינש מידי דקייץ ועבד מידי דלא קייץ אפילו רבנן לא פליגי עלה אלא משום דלא שבק אינש מידי דקטעין בי' וחייב ועביד מידי דקמודי ומפטר וא"כ נראה ה"נ אם מוכר בכור סתם מכירתו על מה דהוא וודאי ולא הי' מכירתו על הספק לאחר שיפול בו מום דהוי מידי דלא קייץ וכיון דתנן תם מוכרו חי ולא שחוט משמע בסתמא מותר ולכך מוקי לה ר"נ דווקא בכור בזה"ז ולכך פריך עלי' רבא שפיר ומעלה מעל דשבועת הפקדון דאמרי' נמי דלא שבק מידי דקייץ ולכך מוקי לה בכור בח"ל ואליבא דר"ש ויש ליישב בזה קו' התוס' דלמה לא מוקי לה כר"ע ולהנ"ל איכ"ל דלכך אמר כר"ש דהוא מרא דמימרא דלא שבק אינש מידי דקייץ ס"פ שבועת הפקדון וע"ז משני שפיר שאני מתנות כהונה לכך לא יכול למכור התם בכור בזמן שביהמ"ק קיים בא"י וכ"ז לענין מכירה או קידושין או שבועת הפקדון דמיירי בסתמא אבל לענין נזקי ממון שפיר פסק הרמב"ם כיון דאית בי' צד ממון כשיפול בו מום שפיר קרינן בי' שור רעהו ומחויב בנזקין אמנם לפי"ז קשה בתמורה מאי פריך על ר"נ ממתני' דיבמות דף צ"ט הנ"ל מכהנת שנתערב וולדה בוולד שפחתה התם שאני כיון דאית בי' צד מעון שפיר אמרי' בו המוציא מחבירו עליו הראי' ולכאורה הי' נ"ל דאפי' דאית בי' צד ממון שיפול בו מום אסור למוכרה משום דתנן בפ"ז דשביעית מ"ד דאין עושין סחורה בבכורות וכ' שם הר"ש וכן הרע"ב משום דיבוא לידי תקלה וא"כ אפילו איתא צד ממון אסור למוכרה א"כ א"ש הש"ס דתמורה מדרבנן אסור דילמא אתי

לאשהוויי ואין בו צד ממון אלא דלפי"ז קשה מאי פריך רבא בב"ק דף י"ב לר"נ מברייתא דמעלה מעל דילמא ר"נ מדרבנן קאמר והתם אקרא קאי ועכ"ח דשמע מר"נ דמדינא קאמר שהרי רבא הי' תלמידו וא"כ קו' הראשונה במקומה עומדת ונראה דס"ל להש"ס מדסתם ר"נ דאמר אין מוכרין אלא בכור בזה"ז משמע דרצה לאוקמי המתני' כאבא יוסי הנ"ל וס"ל בזמן הבית הכל ממון גבו' בבכור ולא יכול למכור הצד זכות שיש לו כשיפול בו מום דאל"כ הוי לי' לפרש מוכרין תם פירושו היינו דמוכר ע"מ שיפול בו מום ועכ"ח דלא רצה לאוקמי כת"ק דר"י הגלילי וס"ל כרבא בב"ק י"ג דגם מתני' דב"ק לא מוקי כר"י הגלילי ולכך פריך שפיר בתמורה דגם אינך מתני' ליכא לאוקמי כר"י הגלילי אבל אנן קיי"ל בש"ס דב"ק דמסיק רבא בקו' עכ"ת מתני' דב"ק כת"ק דר"י הגלילי א"כ הה"ד אינך מתני' וא"ש רש"י ביבמות ולדינא סובר רש"י כת"ק דר"י הגלילי כדעת הרמב"ם הנ"ל דאפי' בזמן הבית יש לכהן זכות כשיפול בו מום ולכך שפיר פסק רש"י דאמרי' בי' המע"ה:

ובזה יש ליישב ג"כ קו' הלח"מ בפ"א מבכורות דין י"ז שהקשה דהרמב"ם פסק שם דאין מוכרין בכור תם בזמן הבית ולענין תמורה פסק דכהנים יש זכות בהם ולהנ"ל א"ש דמה"ת וודאי יש להם זכות ולכך הי' אפשר להמיר אבל מדרבנן לכתחילה אין להם למכור דילמא אתי לאשהוויי ולכך כ' הרמב"ם שם דתם אין מוכרין:

ד) **ולפי** האמור דלדעת הרמב"ם דפסק כת"ק דר"י הגלילי יש בבכור ושאר קדשים קלים ב' שותפים חלק גבו' וחלק בעלים וא"כ לפי מאי דמסיק בחולין מ"א ביש לו שותפות אדם אוסר דבר שאינו שלו יוכלו הבעלים לאסור גם חלק גבוה אמנם לפי' הב"ח ביו"ד סי' ד' דגם באית לי' שותפות אינו אוסר רק חלקו רק משום דאין ברירה ממילא אוסר חלק חבירו וא"כ קשה איך אמרי' בזבחים קי"ד דלר"י הגלילי יכול לאסור במוקצה קדשים קלים וכן בפסחים פ"ט אמרי' דלר"י הגלילי יכול לאסור קדשים קלים בנותן אתנן זונה ואמאי הא גם לר"י הגלילי יש חלק ממון גבו' הדם והחלב הוא ממון גבוה ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו אפי' אית לי' שותפות בגווי' היכא דמבורר החלק להב"ח הנ"ל וצ"ע ואפשר מ"מ מאיס לגבוה ועפי"ז יש ליישב קו' המ"ל בפ"ד מה' מעילה ה"ח דהקשה דלמה כ' הרמב"ם דמוקדשים אין שייך לאסור במוקצה או באתנן הא פסק כר"י הגלילי להנ"ל אפשר ליישב עפ"י מה שתרצתי הקו' על הב"ח דבביצה דף כ' אמרי' דחלקי הבהמה יונקים מהדדי וא"כ ה"נ חלק הגבו' יונק חלק הבעלים דהוא אסור לגבו' ולכך אסור כולו אמנם על יונקים מהדדי גופא הקשה שם הצל"ח דלבטל ברובא ותי' רב לשיטתי' דמין במינו לא בטיל וא"כ ה"נ למ"ד מב"מ ל"ב שפיר איכ"ל לר"י הגלילי גם

חלק גבו' נאסר וא"כ איכ"ל דהתם סתם רבי אליבא דר"י דס"ל מב"מ ל"ב ולכך קאמר שפיר דמוקצה ונעבד נאסר משום דיונק אבל למסקנא קיי"ל דמב"מ בטל א"כ שפיר פסק הרמב"ם דבמוקצה או באתנן לא שייך לאסור בקדשים משום דחלק הגבו' אינו נאסר דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואי משום דיונקים הא בטל כקו' הצל"ח הנ"ל. ועפי"ז יש ליישב קו' מהרי"ט שהביא בס' מנחת חינוך על הרמב"ם דפסק בפ"ב מה' בכורות דכל דברים האסורים לגבי מזבח כגון מוקצה ירעה עד שיסתאב הא בפ"ד מאיסורי מזבח פסק דבמוקדשין לא שייך מוקצה והא בכור קדוש מרחם והיכא שייך בי' מוקצה ולהנ"ל איכ"ל דהרי הרמב"ם פסק כר"י הגלילי כמ"ש הלח"מ בפ"ח מנזקי ממון אפי' בבכור וכתבתי לעיל כוונתו דהיינו שיש לו זכות לאחר שיפול בו מום דאז הוא של הכהן וא"כ יש חילוק בין שאר קדשים לבכור דבשאר קדשים אין לו לבעלים רק חלק הבשר אבל לא חלב ודם ובבכור יש לו חלק גם בחלב ודם אם יפול בו מום ומחיים הוי הוא כשותף עם חלק הגבו' כיון שהבאנו לעיל דהשותפין יכולין לאסור וא"כ ה"נ יש לו זכות בחלב ודם ויכול לאסור אפי' חלב ודם ושפיר פסק הרמב"ם דבכור נחסר משום מוקצה דאין להקשות דאם שחטו א"כ הוברר דאין לו חלק כלל בו ואיך יכול לאסור דהרמב"ם סובר דאין ברירה וא"ש ודו"ק:

ה) **בכור** תם צריך שיקרבנו ואם עבר עליו רגל אחד עובר בעשה. שלשה רגלים בבל תאחר. ושנה בלא רגלים ג"כ עובר בעשה ומטעם זה הקשה המפרש בירושלמי ביבמות דף צ"ט על פירש"י דפי' על הא דהכהנת שנתערב וולדה דבכורו ירעה הא עובר בבל תאחר והערוך לנר תי' ביורש אינו עובר בלאו א"כ לפי"ז צ"ל דאינו עובר ג"כ בעשה. וגם של שנה אינו עובר בעשה. ואפשר לומר עוד דמש"ה אינו עובר בב"ת דבפסחים דף ח' מסיק ר' אמי דמי שאין לו קרקע אין צריך לעלות לרגל משום שנא' ולא יחמוד איש את ארצך בארצך דווקא אם יש לו והכא אין להם קרקע דאינו יודע של מי הוא ואינו מיוחד אפי' לאחד והפירות אינו של אחד מהם אפילו אם תקפו ואין מוציאין אותו אמרי' בב"מ דף ז' דהיכא דתקפו כהן אינו מוציאין מידו לא הוי שלו ואמרי' נמי בב"ק דף פ"ט דשדה של שותפין לא חשיב מיוחד א"כ אין מחויבין לעלות לרגל ומי שאינו מחויב לעלות לרגל אינו עובר בב"ת כמו גבי עשה דקאמר ר"ה דף ח' אשה אינה חייבת בשמחה אינה עוברת א"כ שפיר אמרי' דירעה עד שיסתאב ולא יעבור על ב"ת וא"ש. וגבי בעל מום בוודאי לאו דב"ת אינו עובר אבל מצוה הוא לאכול בתוך שנתו כמ"ש הרמב"ם בה' בכורות ואם הוא דאורייתא או דרבנן פלפל בזה במנ"ח והוכיח דהוי רק דרבנן מדאמרי' בבכורות דהתירו לו להמתין עד חמשה עשר יום לאחר השנה משום השבת אבידה כדי

שלא יצטרך לאכול מיד ואי הוי מה"ת לאכול בתוך שנתו איך מתירין לו לעבור על ד"ת וגוף הדבר מבואר בירושלמי ר"ה דף ב' ע"א דהא דבכור דבע"מ יהי' נאכל דווקא בתוך שנתו הוא רק מדרבנן והנה המנחת חינוך רצה לומר דבכור בע"מ מונין לו שנתו דווקא משעה שנפל בו מום דהיכא דנולד עם מומו מונין לו משעה שנולד ואם נולד תם מונין לו מיום ח' א"כ היכא דנפל בו מום אז מתחיל שנתו מיום שנפל והוא בעצמו כ' שלא משמע בראשונים כן עיי"ש ונ"ל להסביר שהדבר נכון מסברא שגוף הדבר שנחלק בין הוא ראוי לאכול או לא צריך ביאור דהרי בקרא סתמא כתיב לפני ה' אלוקיך תאכלנו שנה בשנה דמשמע שנה דידי' ועכ"ח דהסברא דכל זמן שאינו נודע שהוא בר קיימא שהוא חשש נפל אינו ראוי' להיות עולה לה מן המנין שהרי כאילו לא הי' ואינו ראוי לקרות בה שנה ובתורה גילה לן גבי קדשים אפי' כלו לו חדשיו לא נקרא להוי בר קיימא עד שימלאו לו שבעת ימים כמ"ש ומיום השמיני והלאה א"כ שפיר מתחיל שנתו וקיומו מיום השמיני ואילך א"כ שפיר לא נמנה מתחילה אבל לאחר ח' איך אפשר לומר משום שאינו נאכל אינו מונין לו שנה:

ו) **והנה** לענין ספק בכור קיי"ל המוציא מחבירו עליו הראי' ואפי' וודאי בכור אלא שהבעלים ספק אם חייבין הם אמרי' המע"ה וכבר הובא בשו"ת מרן חת"ס סי' ש"ט בחיו"ד דמ"ש מהא דאמרי' בחולין קל"ד ספק לקט לקט משום דכתיב עני ורש הצדיקו ועיי"ש שתי' כיון שהגברא ספק אם הוא כהן ואינו מחויב בעני ורש הצדיקו אמרי' המע"ה ואכתי אם הבעלים וודאי ישראל והבכור ספק אמרי' בב"מ דף ו' המע"ה שם נשאר הקו' דמ"ש מספק מתנות כהונה וראיתי בחי' מרן הגאון זצ"ל שהקשה כן ותי' דחזקת פטור דאם מועיל גם לוולד לענין דאין הוולד שייך לכהן ולי נראה עוד דגבי מתנות כהונה שהם חלק גבו' ואמרי' בהו משולחן גבו' קזכו לא שייך הא דספק לקט:

והנה כבר כתבנו למעלה דהמעיי"ח כ' דבכור בח"ל אינו מתנות כהונה וגוף הדין דבכור בעל מום יליף בבכורות דף כ"ח מלך יהי' ואמרי' ובשרם יהי' לך כחזה התנופה וכשוק הימין דלכאורה קשה דהרמב"ן קאמר בשורש י"ב דמתנות כהונה שאינו זוכה משולחן גבו' הוי הנתינה מ"ע בפ"ע א"כ בכור בע"מ דאמרי' בב"ק י"ב דאינו זוכה משלחן גבוה א"כ להוי מ"ע בפ"ע איכ"ל כיון דבקרא עצמו מבואר יהי' לך כחזה התנופה ושם משולחן גבו' קזכי ואינו מ"ע בפ"ע וגילה דגם מתנת בכור בעל מום אינו בפ"ע ובזה מיושב מה שדקדקו התוס' על לשון שלא מצינו בכל התורה כולה ולהנ"ל כיוון על שינוי וחידוש שנמצא בכור בע"מ דלא מצינו כיוצא בזה לענין מ"ע בפ"ע בכל התורה:

מצוה יט

היא להרמב"ם. ולהרמב"ן מצוה כ'. שהיא לשניהם ל"ת י"א מל"ת שלא לאכול לא שאו ולא חמץ בפסח שנאמר לא יאכל חמץ ואפי' בהנאה אסור לכ"ע והאוכל כזית בפסח במזיד. חייב כרת וכן אם אכל שאור חייב כרת כדאי' בקרא בהדיא כי כל אוכל מחמצת ונכרתה ומזה רצה בספר מנ"ח לילף מדאסרה רחמנא שאור משמע אפי' שלכ"א ולענ"ד אין מזה הכרח כבר כתבתי לעיל במצוה י"ב דאע"ג דשאור אינו ראוי לאכילה מצד עצמו אם תיקנו ע"י דברים אחרים שיהי' ראוי לאכילה אז חייבה התורה וכך מרומז באותו פסוק תערובת חמץ כמו שדרשו חכז"ל מייתורא דכל לרבות תערובת חמץ ולעולם דבחמץ שלכ"ה מותר מה"ת כמ"ש התוספות בפסחים כ"ח. ובס' מנ"ח הנ"ל כ' עוד הטעם ללמוד דשלכד"ה אסור בחמץ עפ"י מ"ש הרמב"ם פ"א מחו"מ דלא יאכל חמץ בא לרמז על חצי שיעור ופי' האחרונים במקום דלא שייך חזי לאצטרופי כגון שביעי של פסח סמוך לבין השמשות א"כ לפמ"ש השעה"מ דשלכד"ה גרע מח"ש דלא שייך בי' חזו לאצטרופי א"כ היכי דבח"ש ג"כ לא שייך חזי לאצטרופי אז שלכד"ה ג"כ אסור והנה דבריו נכונים עפ"י סברת אחרונים הפרמ"ג והצל"ח הנ"ל שפירשו חזי לאצטרופי לענין חיוב מלקות אבל באמת יש לפרש חזי לאצטרופי באופן אחר דהלמ"ס דאין אכילה פחות מכזית עושה פעולת אכילה ואין לו חשיבות וכשם שאמרו לענין יוה"כ דבכותבת מיתבא דעתי' ובפחות מכן לא מיתבי' דעתי' והנה שוב יש הלמ"ס דבתוך אכ"פ הוא מצטרף דהיינו לענין כותבת דעושה פעולת האכילה וכן לענין שאר איסורים בח"ש והיינו דאמרי' דחזי לאצטרופי ואפי' אוכל היתר אח"כ נתחשב למפרע האכילת האיסור וכ"ז שייך בח"ש אבל בשכד"ה אם אמנם דגם שם אם אוכל אח"כ כדרך הנאתן פחות מעט משיעור יוכל להצטרף זה יכול לפקפק גם על השעה"מ אלא וודאי משום דזה הוי כשאר דברים אבל שלכד"ה ליכא שום צירוף וא"כ א"ש דלא מוציא מן הכלל בפסחים כ"ד חמץ בפסח מיהו כבר כ' המקור חיים דאיכ"ל דהיכא דאית בי' משום תשביתו אסור ואפי' שלכד"ה וע"ז הארכתי במקום אחר:

ב) כבר הבאתי לעיל דהרמב"ם יליף דח"ש אסור מלא יאכל חמץ וכ' המ"ל בפ"א מחו"מ בשם המהרלב"ח הא דאיצטרך קרא בחמץ בפסח ולא יליף מכל חלב משום דחמץ הי' לו שעת הכושר ויש היתר לאיסורו לדידן דקיי"ל כר"ש וא"כ ליכא למילף מחלב ולכך איצטרך קרא בפ"ע ולכאורה זה צ"ע דהרמב"ם פ"ה מה' שבועות פסק דח"ש לענין שבועה אסור מה"ת והר"ן ר"פ שבועות שתים הקשה מנ"ל דמחלב ליכא למילף ותי' כיון דטעמא דח"ש משום חזי לאצטרופי א"כ בכל איסור דשייך ח"ל אסור ואפי' בשבועה

וא"כ עמדה הקו' ל"ל מלא יאכל הא גם שבועה יש היתר לאיסורו ואפ"ה ילפי' מכל חלב א"כ איכ"ל כן נמי על חמץ וכבר הבאתי דהצל"ח כ' דמלא יאכל ילפי' אפי' היכא דלא חזי לאצטרופי כגון בשביעי של פסח.. ולענ"ד נראה דמלא יאכל אדרבה משמע דבעי' חלא"צ מדכתיב לא יאכל בלשון נפעל ופירש"י דהיינו שלא יהי' דבר המביא לידי אכיל' א"כ באוכל כ"ש אסור משום דחלא"צ בכאכ"פ ויבוא לידי אכילת כזית אלא דלפמ"ש לעיל דאפי' אם חזי לאצטרופי ע"י אכ"פ מקרי נמי חזי לאצטרופי א"ש לשון הקרא לא יאכל על מ"ש כמ"ש הרמב"ם דהיינו שאיסורו משום שיבוא על פעולת אכילה בכאכ"פ ומלשון זה עצמו מוכח דהטעם בח"ש משום חלאצ"ט ועפי"ז נראה לי ליישב קו' הנ"ל על המהרלב"ח דהנה תוס' ביומא ר"פ יוה"כ הקשו ל"ל טעם על ח"ש משום חלאצ"ט הא כתיב כל ואני מדקדק בהיפך מנ"ל באמת דהטעם משום חזי לאצטרופי דילמא הטעם משום גזה"כ אבל זה ל"ק מדכתבה התורה לא יאכל לומר דהטעם משום דמביא לידי אכילה א"כ מוכח מקרא דהטעם דח"ש משום ח"ל כדלעיל ומיושב קו' דידי וממילא א"ש דברי מהרלב"ח דאי לא כתבה התורה לא יאכל לא מצי למילף מכל חלב לא חמץ ולא שבועה דהו"א דטעם דח"ש משום גז"ה אבל לבתר דכתיב לא יאכל משמע מקרא דהטעם דח"ש משום ח"ל וגילוי מילתא על כל ג"כ דהוא מטעם ח"ל וממילא גם בשבועה אסור ומיושב קו' התוס' דשפיר איצטרך תרתי אבל לולי זאת הו"א דהוא רק גזה"כ:

ג) **הנה** בירושלמי ר"פ כל שעה יליף מקרא דלא יאכל דאפי' ליתן לכלבים דהפקר אסור ומזה קשיא על הרמב"ם מנ"ל ללמוד מלא יאכל ח"ש דילמא בא ללמד כירושלמי הנ"ל דאפי' לכלבים דהפקר אסור ובאמת במכילתא הובא בילקוט יליף ר' יאשי' מלא יאכל לחייב המאכיל כאוכל ומזה ג"כ קשה על הרמב"ם הא איצטרך קרא להכי אלא שביבמות קי"ד דבכל התורה אתיא מבינייהו לחייב המאכיל כאוכל דהיינו שלא למספי בידים וקטן אוכל נבילות באמת אין מצווין להפרישו ובלא"ה כיון דחמץ אסור בהנאה בלא"ה אסור למיספי ול"ל קרא ע"ז ועל זה אפשר לומר משום הנאה לא מלקינן ובא הכתוב לגלות דחייב מלקות אבל הא קיי"ל דעל לאו שאין בו מעשה אין לוקין והמאכיל הוי אין בו מעשה אלא שאפשר לומר דר' יאשי' ס"ל דלוקין על לאו שאב"מ אבל לדינא קיי"ל דאין לוקין לכך א"א לדרש לא יאכל לחייב המאכיל דבלא"ה אסור בהנאה ורק לענין מלקות הא לדינא אין לוקין ועי' בפרמ"ג באו"ח סי' שמ"ג ולכך לא פסק הרמב"ם כר' יאשי' אמנם הא דלא הביא דרש דירושלמי קשה ולכאורה הי' אפשר לומר דהרמב"ם ס"ל דזה מקרא דלכלב תשליכון אותו מוכח וכמ"ש הבאר יעקב ביו"ד סי' כ"ט בשם התשב"ץ דכתיב אותו ולא כל איסורין שבתורה מוכח אפי' לכלב של הפקר עיי"ש ובאמת קשה

לי ע"ז מאי פריך בפסחים כ"ב לר' אבו' דס"ל כל מקום שנאמר לא יאכל אא"א וא"א הנאה במשמע ל"ל אותו הא איצטרך לרבות כלב של הפקר וצ"ל להתשב"ץ סברא זו ממילא נשמע אפי' לולי הדיוק דאותו דגם לכלב של הפקר אסור שדבר האסור לו שלא יצטרך להפסידו לגמרי להשליך לנהר וכן נראה שם בדברי התשב"ץ וא"כ לפי הגמרא הנ"ל מוכח דא"צ קרא על זה וממילא גם חמץ ידעי' וע"כ לא הביא הרמב"ם דרש של הירושלמי מיהו אפשר לומר שכוונת הרמב"ם והירושלמי עולי' בקנה אחד שבאמת הנאה זו להאכיל כלב של הפקר אינו הנאה גמורה אלא מקצת הנאה ואם לאכילה צריך שיעור אכילה ממש הי' צריך גם שיעור הנאה ומדגלי לא יאכל דאפי' מקצת הנאה אסור כפי' הירושלמי ממילא מוכח דאפי' מקצת אכילה אסור בק"ו מהנאה אם מקצת הנאה אסור ק"ו מקצת אכילה וא"ש דברי הרמב"ם מדגלי לא יאכל דאפי' לכלב של הפקר אסור אפי' דלא הוי רק מקצת הנאה ממילא מוכח מכ"ש דח"ש דאכילה אסור ולא הוצרך הרמב"ם להביא הך דרש דירושלמי ועפ"י הנ"ל ממילא מיושב קו' דלעיל על מהרלב"ח דאיצרך למיכתב לא יאכל ללמד דגם מקצת אכילה והנאה אסור. ועפי"ז יש מקום לדברי המנ"ח שהבאתי לעיל דאפשר לומר דחמץ שלא כדרך הנאתן נמי אסור:

ד) **הנה** הממחה חמץ ושותה חייב כרת כמו בעין כמו שלמדו חז"ל בחולין דף ק"כ נפש לרבות את השותה דאם המחהו ואכלו חייב והתוס' שם הקשו למה צריך קרא ע"ז הרי בכל דוכתי קיי"ל דשתי' בכלל אכילה ותי' בתוס' נידה דף ל"ב ע"ב דהו"א כיון דהמחה הוי כגוף אחרינא ולא הוי בכלל חמץ דהוי כפנים חדשות והת"ח בחולין שם תי' באופן אחר דהו"א שהוא שלכד"א לכך איצטרך קרא וכוונתו עכ"ח שאינו ממש שלכד"א, דבזה קיי"ל דפטור אלא כוונתו דלא הוי כדרך הרגילות ממש לאכילה ואיצטרך קרא לגלות שזה עדיין לא חשיב שלכד"א ממש והנה התוס' שם בחולין הקשה דל"ל קרא בחמץ לרבות השותה ת"ל דמ"מ הנאה מיקרי ותי' דעל הנאה אינו חייב כרת ומקשה בהגהות מל"מ על תוס' בסוגיא דחור"א דלמה לא יהי' חייב כרת על חמץ לר' אבוה הא כתיב לא תאכל ותי' דיש חילוק בין לא יאכל ללא תאכל והקשה מאי הקשו התוס' הא בלא"ה קשה קו' התוס' דל"ל קרא לרבות השותה ת"ל דמ"מ הנאה מיקרי ועכ"ח צ"ל כתי' התוס' בחולין דעל הנאה אינו חייב כרת וא"כ ל"ק דלמה לא יהי' חייב כרת על הנאת חמץ ונראה ליישב דלכאורה קשה לפי תי' התוס' בנדה דף ל"ב ע"ב דהו"א כיון דהמחה לא הוי כגוף החלב א"כ ל"ק קו' התוס' ת"ל דהוי הנאה הא לא הוי חמץ ואינו חייב ונראה דתוס' קאי עפ"י הר' שמואל בד"ה היכא דיש שני מיני משקין היוצאין א' שהמחה אותו דבר וזה בוודאי הוא עצמיות הדבר ולא איצטרך קרא אלא משום דכתיב בי' אכילה כתי'

הת"ח הנ"ל אמנם המשקין הנסחטין מהם בזה אפי' לא כתיב אכילה צריך קרא דהם רק זיעה בעלמא ועפי"ז א"ש דלמה צריך קרא ללמד על המשקין היוצאין כמותו מקרא דנפש דהיינו במיחוי דהגמרא קאי על המיחוי שפיר מקשה התוספת אפי' לא הוי אכילה ת"ל מצד הנאה ע"ז תי' התוס' שפיר מצד הנאה אין בו כרת באמת לא ילפי' הממחה אלא משקין היוצאין מהן דהו"א שהיא רק זיעה בעלמא דאכתי קשה וא"כ מיושב קו' הגהת מל"מ הנ"ל דשפיר מקשה תוס' בסוגיא דחזקי' ור"א ואין לומר מדאיצטרך נפש ואי חייב על הנאה כרת ל"ל נפש כקו' התוס' באמת ז"א דלעולם על הנאה חייב כרת אלא דאיצטרך נפש על המשקין היוצאין דאינו אלא זיעה בעלמא כמ"ש הר"ש ושפיר הקשה והוכרח לחלק בין יאכל ללא תאכל והכלל כן הוא באמת לענין המשקין היוצאין כפי מה שהביא הבא"י ומרן הגאון חת"ס ז"ל דמשקין היוצאין ע"י בישול הם כממשו של דבר וכנמחה אותו הדבר בעצמו ואפי' אם משקין היוצאין אינו חייב עליהם כשהם מחוים אבל כשיקפאו חייב עליהם כמעיקרא ואפי קודם שיקפאו מ"מ חייב עליהם מדאורייתא כסברת הר"ש אבל משקין שיצאו רק ע"י סחיטה וכיוצא בו יש דברים שאמרי' בהו שאינו אלא זיעה בעלמא ואינו חייב עליהם רק מדרבנן כמ"ש הרמב"ם בפ"י מה' מ"א שבטבל וחדש וכיוצא משקין היוצאין מהן אינם כמותו:

ולענין שלכ"א אי אסור גבי חמץ כבר כתבתי למעלה מצוה ט' דאינו מוכרח לומר דאסור ואע"ג דכ' המק"ח באו"ח סי' תמ"ב סק"ב מתשביתו מוכח אף שלכד"א אסור היינו אם אוכל וכיוצא בו דמבטל מצות תשביתו אבל אם מסיק בו תנור וכירים איכ"ל אם נהנה הוי שלכד"ה ומותר מה"ת ובמצוה ט' בארתי יותר:

מצוה כ

הוא אליבא דהרמב"ם. ולהרמב"ן כ"א. והוא ל"ת י"ב לכ"ע שלא יראה שאור ולא חמץ בכל גבולינו ונחשב שאור וחמץ לחד לאו והנה כבר כתבתי לעיל במצוה י"א שהכ"מ בהחו"מ הביא בשם הרא"ם בביאורי הסמ"ג דהקשה על הרמב"ם לפמ"ש בשורש ט' למנין המצות דב' לאוי' בענין אחד לא נימנין לב' מצות ולמה מנה לאו דלא יראה ולאו דלא ימצא לב' לאוין ועיי"ש שתי' דהלאו דלא ימצא מוסיף לאסור ואפי' בטמון ועי' מה שכתבתי שם ולענ"ד נראה דגם לאו דלא יראה בא להוסיף איסור דהרי המג"א בסי' תל"ד סק"ה כ' בשם הטור דאם לא ביטל ומצא חמץ בביתו לאחר זמן איסורו אעפ"י שלא ידע הוי כאכל חלב בשוגג ועיי"ש מה שכתב בשם הרמב"ם ונראה מדבריו אעפ"י שבדק חמץ כדינו אפ"ה אם נשאר בביתו עובר בב"י אם לא ביטל וצריך טעם לזה כיון שבדק

והוא בחזקת שאין לו חמץ חזקה דאורייתא ולמה עובר ונראה דיליף לה מהאי קרא דלא יראה לך שדרשו בספרי והובא בר"ן וברמב"ן בליקוטיו דלא יראה לך היינו בטל בלבך עי' ברמב"ן בליקוטיו שביאר היטב פי' הספרי הנ"ל ונראה לפי דבריו דהכתוב בא ללמדינו בלשון לא יראה בלשון נפעל שלא יהי' אפשרות שיהי' לך חמץ ברשותך והיינו דווקא ע"י ביטול שע"י בדיקה אפשר עוד שימצא חמץ א"כ שפיר איצטרך שני כתובים לא ימצא מוסיף טמון ואכתי הו"א דסגי בבדיקה כדעת הר"ן ריש פסחים ולכך כתוב לא יראה לך ללמד דבבדיקה לחודא אם נמצא חמץ עדיין עובר וא"כ כל לאו מוסיף איסור לכך שפיר נמנה לב' לאוין. והא דבש"ס פסחים וי"ו ע"ב אמרי' דביטול בעי' רק משום גזירה שמא ימצא גלוסקא יפה דמשמע דאינו רק מדרבנן נ"ל כמ"ש הצל"ח שם דכבר כ' הרמב"ם בפי"א מברכות דכל שבודק ממילא הוי ביטול כיון דרוצה לבער כל חמץ הוי ביטול בלב וא"כ לא יצטרך לבטל בפה אבל מדרבנן תיקנו חכמים הבודק צריך שיבטל אעפ"י שבודק והוי כביטלו אפ"ה צריך לבטלו בפירוש משום גזירה שמא ימצא גלוסקא יפה ויהי' דעתו עליו ויהי' מחשבה מוציא מיד מחשבה וא"ש:

ב) הרמב"ם בפ"א מה' חמץ כ' דדין שאור וחמץ שווים והראב"ד שם השיג עליו דאינם שווין לגמרי דחמץ דווקא אם לא נפסל מאכילת כלב עובר עליו אבל בשאור עובר אפי' נפסל מאכילת כלב או דראוי לשחקו ולחמץ בו עיסה אחרת עיי"ש בהה"מ ובכ"מ ועיין בלח"מ שהקשה על הראב"ד מביצה דף וי"ו דפריך ל"ל שאור ול"ל חמץ ולדעת הראב"ד הא איצטרך דאי יליף שאור מחמץ הו"א דאינו עובר עליו אלא בשלא נפסל מאכילת כלב דדי לבא מן הדין להיות כנדון וע"כ איצטרך שאור עיי"ש ולענ"ד קשה על הרמב"ם דלכאורה מוכח כהראב"ד דהרי הר"ן בפסחים דף מ"ה הקשה למה פת שעיפשה ונפסל מאכילת אדם יהי' אסור וצריך לשורפו הא קיי"ל שאינו ראוי לגר אינו קרוי נבילה ותי' משום דראוי לשחקו ולחמץ בו עיסות וכן מבואר בברייתא דפת שעיפשה לכך אסור משום דראוי לחמץ בו עיסות ולכאורה נראה לדברי הרמב"ם קו' הר"ן לק"מ דהרי כ' הרמב"ם בפי"ד ממ"א לכך אינו ראוי לגר אינו חייב משום דהוי שלכד"א ועי' בפלתי בסי' פ"ז שהעיר בזה ומינה מוכח דס"ל להרמב"ם דאפי' אינו ראוי לגר עדיין נקרא נבילה אלא דפטור משום דהוי שלכד"א וא"כ בב"י דלא תליא באכילה בוודאי אעפ"י שאינו ראוי לגר עדיין נקרא חמץ ושפיר עובר עליו ואיכא ג"כ מצות תשביתו שאור מבתיכם כיון דעדיין נקרא חמץ ושאור וממילא ג"כ באכילה באיסור עשה כמ"ש המק"ח בסי' תמ"ב דאם אוכל שלכד"א הוא מבטל מ"ע דתשביתו וא"כ ל"צ טעם הר"ן משום דראוי לשחקו וקשיא על הברייתא בפסחים מ"ה דאיתא פת שעיפשה עובר עליו משום דראוי

לשוחקו ול"ל האי טעמא ועכ"ח כראב"ד דשאור אפי' נפסל מאכילת כלב עובר עליו ואיך כ' הרמב"ם דשאור וחמץ שווים ואי ס"ל להרמב"ם דגם בחמץ אפי' נפסל מאכילת כלב עובר עליו דהרי כל הפוסקים הביאו בשם הרמב"ם דבחמץ אינו אסור אם נפסל מאכילת אדם וכן כ' הרמב"ם בפ"ד מה' חמץ ומצה דין י"א וא"כ צ"ע למה אמר הברייתא הטעם דראוי לשחקו ונראה דהרמב"ם ס"ל כר' יוחנן בכורות דף כ"ג דלענין טומאה אפי' אינו ראוי לגר מטמא במגע ובמשא כמו שפירשו התוס' שם וא"כ עכ"ח דחשיב גם אז נבילה וקשיא לי' לישני' דאמרי' בע"ז ס"ח דאינו ראוי לגר אינו קרוי נבילה וע"כ מפרש היינו לענין אכילה משום דהוי שלכד"א אבל לבר פדא בבכורות שם דס"ל דאינו ראוי לגר אינו מטמא טומאת נבילות עכ"ח ס"ל דבטל לגמרי מתורת נבילות ה"נ לענין חמץ ושם בבכורות מוכיח הש"ס מברייתא דר' חייא דס"ל כבר פדא ומניח ר' יוחנן שם בקושיא ונראה דס"ל להרמב"ם דהאי ברייתא דקאמר הטעם משום דראוי לשוחקו ס"ל כב"פ ובברייתא קמייתא דלא קאמר הטעם משום דראוי לשוחקו ס"ל כר"י והרמב"ם פסק כר"י ולכך לא קאמר נמי הטעם דראוי לשוחקו וכן הרי"ף שם לא הביא הטעם דראוי לשחקו וא"ש. ועפי"ז יש ליישב ג"כ דברי הרמב"ם בפ"ד מה' חו"מ הי"א דלא הביא דברי הירושלמי שהקשה הראב"ד ממנו על הרמב"ם דס"ל דהירושלמי קאי על בר פדא ובאמת צריך לי עיון דברי הרמב"ם בפ"ב מה' טומאת אוכלין הי"ד שפסק דאם נפסל מאכילת אדם שוב אינו מקבל טומאה וצ"ע מדברי עצמו בפי"א מה' מ"א דכתב הטעם באינו ראוי לגר פטור משום דהוי שלכד"א א"כ מוכח דס"ל כר"י הנ"ל וא"כ אמאי אינו מקבל טומאה:

והנה הה"מ והכ"מ כתבו טעם אחר דלכך בנפסל מאכילת אדם עובר בב"י משום דראוי לשוחקו וס"ל כמ"ש הר"ן הנ"ל ואפ"ה ס"ל דבשנפסל מאכילת כלב אפי' שאור אינו עובר בב"י דכ' דשאור וחמץ שוה ונראה כוונתו דאפי' אם גם לאחר שנפסל מאכילת כלב ראוי לשוחקו אפ"ה אינו עובר עליו כיון דנפסל מאכילת כלב לא חשיב אוכל אלא כעפרא בעלמא ואם יש עפר שראוי לחמץ בו בוודאי אינו עוברים עליו מש"ה אני תמה על שיטת הראב"ד דס"ל דשאור אפי' נפסל מאכילת כלב עוברים עליו משום דראוי לחמץ בו ומה בכך דנהי דלפי הנראה ס"ל דחמץ אינו ראוי לחמץ דלא כהר"ן ופליג עליו במציאות אלא ס"ל דטעמא דעובר בב"י אע"ג דנפסל מאכילת אדם הוא מטעם שכ' הרמב"ם הנ"ל דעדיין שמו עליו מ"מ בשאור שנפסל מאכילת כלב דלענין טומאה לא חשיב אוכל אלא כעפרא בעלמא ואיך יעבור עליו בב"י על עפר ונראה דס"ל כיון דשאור עומד לחמץ בו עיסות אחרות דזה תכליתו וכשהוא חימץ עיסה אחרת יהי' חוזר וניער מעיפושו שנפסל

מאכילת כלב ויהי' ראוי גם לאדם דס"ל כל העומד לחמץ הוי כאילו חימץ כבר וכר"ש כל העומד לזרוק כזרוק דמי ולכך לא נתבטל ממנו שם שאור עדיין ונראה דהראב"ד יליף זה מהא דאמר ר"ז בביצה דף זי"ן ע"ב דפתח הכתוב בשאור וסיים בחמץ לומר דזהו שאור וזהו חמץ והתוס' שם הקשה כיון דאית לן צריכותא דב"ה ל"ל להקישא דר"ז ולהראב"ד נ"ל דא"ש דהכתוב אמר אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם כי כל אוכל חמץ ונכרתה וכן אמר שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם כי כל אוכל מחמצת ונכרתה ואינו מובן ההמשך בקרא הזה ונראה דהתורה אמרה תשביתו שאור מבתיכם דמזה משמע דאפי' נפסל מאכילת כלב כיון דראוי לחמץ בו עיסה אחרת וע"ז עצמו קשה לקרא אמאי וע"ז השיב הקרא כי כל אוכל חמץ ונכרתה שעי"ז נעשה חמץ בעומד לכך והוי כאילו הוא כבר חמץ וא"כ עיקר איסור השאור משום דעומד להיות חמץ דכל העומד לדבר כאילו כבר הי' ולכך אפי' נפסל מאכילת כלב עדיין מצות תשביתו בי' ולאו דלא ימצא כי' לשיטת הראב"ד ומיושב קו' התוס' בביצה הנ"ל דזה עצמו בא הכתוב ללמד דאיסור השאור משום דסופו להיות חמץ ונ"מ לשאור שנפסל מאכילת כלב וממילא יליף בביצה שם כיון דאיסור השאור הוא משום דסופו להיות חמץ עכ"ח שיעורו של זה כשיעור של זה כב"ה וכ"ז למסקנא דאית לן הקישא דר"ז אבל אי לית לן הקישא דר"ז בוודאי הי' אמרינן דשאור אסור מצד עצמו וממילא בעינן דווקא שלא יהי' נפסל מאכילת כלב ופריך ב"ש שפיר ל"ל שאור הא איכא ק"ו מחמץ דהרי לב"ש ל"ל הקישא דר"ז. ואפי' למאי דמתרץ דאיכ"ל דגם ב"ש ס"ל כר"ז מ"מ כיון דס"ל דר"ז קאי דווקא לענין אכילה דתליא בראוי לאכילה ושאור אינו ראוי ועכ"ח משום דסופו להיות חמץ ולכך לענין אכילה שאור וחמץ שווים אבל לענין ב"י ס"ל לב"ש דלא תליא בראוי לאכילה ושאור אינו אסור משום סופו אלא מצד עצמו ולכך לא יליף ביעור מאכילה ושפיר קשיא לי' ליכתוב בחמץ וק"ו לשאור דמצד עצמו וודאי אם נפסל מאכילת כלב אינו אסור ומיושב קו' הלח"מ:

ג) **כבר** אמרנו דלכך מנה הרמב"ם לב' לאווין משום דב"י וב"י כל אחד מוסיף איסור חדש ועיי' בצל"ח ביצה ז' ע"ב שביאר ג"כ טעם הרמב"ם משום דכל אחד מוסיף דבר חדש עיי"ש ובס' מעיי"ח הקשה להרמב"ן שכ' בשורש ט' שכל לאו שנכפל ואינו בא לדרשה לוקין עליו ונמנה א"כ לאו דלא יראה דמשנה תורה הי' לו למנות ויהי' ג' לאוין ולענ"ד דקרא דמשנה תורה דרשו ממנו בספרי דלא יראה לך בטל בלבך ובא ללמד או כמו שכתבתי לעיל אות א' דבדיקה לחוד לא מהני או דבא ללמד דביטול מועיל וכמו שביאר היטב הרמב"ן ברפ"ק דפסחים בליקוטיו דלא יראה לך היינו שלא יהי' נראה לך

כאלו הוא שלך והיינו בטל בלבך וא"כ איצטרך לדרשה וכמו שביאר שם הרמב"ן ולכך אינו נמנה ואפי' לרש"י דס"ל מתשביתו נפקא ביטול איצטרך לא יראה לך דבטל בלבך דעיקר תלה בביטול בלב דביטול בלב סגי וא"ש דלא נמנה ללאו בפ"ע ובזה אפשר ליישב ג"כ מה שהעיר הצל"ח בביצה דף ז' דלב"ש דלית לי' צריכותא תלתא לך ל"ל דדוחק לומר דס"ל כריה"ג ולהנ"ל נראה לי דלך דכתיב במשנה תורה לא יראה לך דבא ללמד שלא יהי' כלך והיינו ביטול וא"כ איצטרך לדרשה שלא יהי' נראה כשלך ואפשר לומר דמשו"ה כתיב בהאי קרא שבעת ימים דהר"ן ריש פסחים ר"ל דאפשר הא דהחמירה התורה לא יראה הוא משום דילמא אתי למיכל ולענ"ד זה אי אפשר דהרי לפי ספרי הנ"ל בא הכתוב דביטל סגי ואי משום חשש אתי למיכל גם בביטול שייך ואפשר דלכך נקט קרא שבעת ימים דאפי' בפסח עצמו דאית בי' כרת אפ"ה מועיל ביטול אם בטלו מעיקרא ולא חיישי' דילמא אתי למיכל מיני' ומיושב מה דמקשין על מה שהוכיח הנוב"י מה"ק חאו"ח סי' כ"א להרמב"ם וחק יעקב אליבא דרש"י דס"ל דגם בע"פ אית בי' לא יראה וקשה הא קרא כתיב שבעת ימים ולהנ"ל א"ש שרבותא נקט שבעת ימים דאפי"ה מועיל ביטול וא"כ יש ליישב היטב קו' הצל"ח דב"ש דל"ל צריכותא דב"ה איכ"ל דצריכותא דב"ה אפשר לומר אי קיי"ל כהר"ן דב"י משום אכילה א"כ מחמץ ליכא למילף שאור והיינו אי טעמא משום אתי למיכל אבל כיון דכתיב לא יראה לך בפ' ראה דבא ללמד דתליא בביטול ואין הטעם משום אכילה א"כ ליכא צריכותא וקשה ליכתוב חמץ ולא בעי שאור ועפ"י המכילתא הנ"ל א"ש דברי הכ"מ רפ"א מחמץ ומצה שכתב על הרמב"ם דחמץ ושאור שווים לענין ב"י וכ' הכ"מ דקשה דהוי למנות לג' לאוין ותי' דלאו דלא יראה חמץ ולא יראה שאור חד הוא דבא ללמד דחמץ ושאור שווין כדאי' בביצה דף ז' והקשה הצל"ח הא שם בש"ס יליף הגמרא מקרא אחרינא ולהנ"ל יש לומר דהכ"מ כיוון על המכילתא הנ"ל דקרא דלא יראה חמץ ולא יראה שאור בא ללמדינו דהלאווין הכתובים בשאור לא ימצא ולא יראה קאי גם על חמץ:

ד) **בר"פ** אלו עוברין פליגו רש"י ותוס' דרש"י ס"ל דלענין תערובת ונוקשה אית בי' לאו דלא יראה וכן דעת הרמב"ם כיון דריבה לענין אכילה נתרבה גם לענין בל יראה ותוס' פליגו שם ע"ז דווקא באכילה ריבה בי' לאו אבל לא לענין ב"י ולכאורה הו"א דאפילו לרש"י דווקא לאו דב"י אית בי' אבל בל ימצא וכן עשה דתשביתו לא שייך בתערובת ונוקשה דהרי בקרא מסיים גבי תשביתו שאור כי כל אוכל חמץ ונכרתה וכן גבי לא ימצא הטעם כי כל אוכל מחמצת ונכרתה וכרת אין לכ"ע בתערובת ונוקשה וא"כ קשה איך אפשר לומר דעובר נמי משום לא ימצא כיון דהקרא עצמו קאמר הטעם משום כרת עליו

באכילה וזיל בתר טעמא ובלשון רש"י מבואר דגם לא ימצא אית בי' וצ"ע וצ"ל דהאי לשון כי אינו משמש בלשון דהא ונתינת טעם וחכז"ל אמרו דכי משמש בד' לשונות: ה) **השג"א** בסי' פ"א פלפל אי ח"ש אסור לענין ב"י דאיכ"ל דבב"י לא שייך חזי לאצטרופי ובדגול מרבבה בסי' תמ"ב במג"א בסק"ו כ' דווקא במידי דאכילה אמרי' ח"ש אסור מה"ת דומיא דכל חלב לפי"ז לפימ"ש למעלה במצוה י"ט דבחמץ אפילו לא חזי לאצטרופי אסור ח"ש מקרא דלא יאכל וגם קיי"ל כב"ה בביצה דף ז' דיליף ביעור חמץ מאכילה שדינם שוה וא"כ אפשר לומר דגם לענין ב"י ח"ש אסור מה"ת ובזה אמרתי ליישב קו' העולם על פלוגתא דב"ש וב"ה בריש ביצה דמקשין מה נ"מ בפלוגתתם הא ב"י הוי ניתק לעשה ואין לוקין ולאיסור הא ח"ש אסור מה"ת ואמרתי בזה דהרי גוף הפלוגתא דב"ש וב"ה תליא בזה ב"ש ס"ל לענין ביעור חמץ בכותבת ולא ילפי' ביעור מאכילה א"כ לדידי' באמת ח"ש מותר מה"ת לענין ב"י אבל ב"ה גם לדינא דקיי"ל כב"ה שפיר איכ"ל דגם לענין ביעור ח"ש אסור מה"ת דיליף ביעור מאכילה:

מצוה כא

היא להרמב"ם ולהרמב"ן מצוה כ"ב והיא מ"ע לכ"ע להרמב"ם מ"ע ט' ולהרמב"ן מ"ע יו"ד.

מ"ע לספר ביציאת מצרים בלילה הראשונה של פסח שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא וביאר הרמב"ם במנין המצות מ' קנ"ז בלשון והגדת היינו שימשוך הדברים וירבה בסיפור מתחילה ועד סוף וכמו שסידרו חז"ל לקבוע בלבינו שלא את אבותינו בלבד הוציא ה' אלא כל הדורות עד סוף כל הדורות הוציא ה' וזה הוא בכלל לשון והגדת דהגדה מצינו בלשון המשכה בלשון התרגום נגיד שמא וכיוצא בזה ולכך מובן שנכלל בלשון והגדת היינו שכל המרבה ה"ז משובח ואין זה כמו מצוה לזכור יצ"מ בכל יום דזכירת יצ"מ בכל יום הוא רק בקיצור מופלג משום שע"י יצ"מ ונפלאות שעשה ה' לנו ניכר שהשגיח ה' על העולם התחתון וכמו שהאריך הטור באו"ח סי' תרכ"ה שלכך תלה המצות בזכר יצ"מ ולכך נתחייבו ישראל לשמוע בקול ה' ולעשות הרבה מצות יותר מכל האומות כנאמר כי עבדי הם אבל אין בכל זה הגדה וסיפור אלא בהאי קרא והגדת ומצוה זו היא דווקא בליל ט"ו בניסן כמו שקבלו חכז"ל בעבור זה בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך והרמב"ם כ' שם דמיד בתחילת הלילה הוא מצוה וזה מרומז בכלל והגדת לבנך שהרי החיוב אף על מי שאין לו בנים ואמאי כתיב לבנך אלא להורות שהמצוה מיד בתחילת הלילה בשעה שהנערים נעורים ובספר מנ"ח הקשה מה בין מצות הגדה למצות זכירת יצ"מ

ולענ"ד נראה דהנה הרמב"ם שם במנין המצות הביא לשון המכילתא שנאמר שם אין לי אלא כשיש לו בנים וכו' בינו לבין עצמו מנין ת"ל זכור את יום ומזה משמע דהמכילתא מפרשת דהוא כלל ואח"כ מפרש הפרט והגדת לבנך ביום ההוא לאמור בעבור זה וזה לכאורה קשה על מה שכ' רש"י בתורה זכור מכאן שמזכירין יצ"מ בכל יום שהרי בעלמא אמרי' אין בכלל אלא מה שבפרט ובאמת דברי רש"י עצמו שנוים במכילתא המובא בילקוט ותזכור ילפי' שמזכירין יצ"מ בכל יום וביאר המזרחי והג"א דזכור הוא המקור ולשון הוה בכל עת ובספר מנ"ח הקשה על רש"י שהרי בספ"ק דברכות ילפי' זה מלמען תזכור את יום צאתך וגו' ולק"מ שהרי במכילתא עצמו נאמר כן אלא שמסיים אין לי אלא ביום בלילה מניין ת"ל למען תזכור ומה שהקשה בספר מעיי"ח ובמנ"ח והצל"ח למה לא מנה מצות יצ"מ למ"ע וכבר כ' הצל"ח שם בברכות כיון דכתיב למען תזכור ואינו בלשון ציווי לכך אינו נמנה למ"ע בפ"ע עיי"ש אלא שהמנ"ח הקשה לפירש"י דיליף מלשון זכור את אשר יצאתם עמדה הקו' ולענ"ד ליישב עפ"י המכילתא הנ"ל דבאמת עיקר הקרא דזכור את יום אשר יצאתם קאי על ליל פסח כמו שנאמר בפרט והגדת לבנך בשעה שמצה ומרור מונחים אלא מדכתב זכור בלשון מקור דמשמע בכל עת מינה ילפי' כמ"ש הגור אריה דבכל יום וכיון דילפי' זה רק ממקרא שהיא הלמ"ס א"א למנות זה בכלל מ"ע המפורשין בתורה בפרט לפי מה דפסק הרמב"ם יש אם למסורה כמו שהוכיח הפרמ"ג סי' פ"ז בט"ז:

ב) והנה המנחת חינוך הקשה הא דקיי"ל דמצות הגדה גם נשים חייבין מנ"ל ואי משום דאף הן היו באותו נס הא כתבו תוס' במגילה ד' דהיא רק מדרבנן ולענ"ד ל"ק דהרי בפ' ראה כתיב לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני ודרשו חכז"ל בפסחים ל"ו לר"ע הקרא דעוני בא ללמד כשמואל שעונין עליו דברים הרבה והיינו שחייבין לספר עליו ההגדה ומהיקשא דקרח הזה ילפי' דנשים חייבין במצות אע"ג דמעשהז"ג וההיקש זה נמי כתיב אצל לחם עוני מוכח ג"כ שצריכין לענות ומוכח דחייבין גם במצות הגדה ובזה מיושב קו' הצל"ח שהקשה שם דף כ"ח ומ"ג למה לי' למילף מהאי קרא דפ' ראה ת"ל מקרא דפ' בא כל מחמצת לא תאכלו שבעת ימים תאכל עליו מצות עיי"ש ולהנ"ל נלענ"ד בדווקא נקט האי קרא ללמדינו דנשים חייבין גם במצות הגדה ולכאורה מודחה בזה דברי הצל"ח שכ' לעיל דף כ"ח לר"י דיליף מהאי קרא לקבעו חובה והוא יליף חיובא דנשים מהקישא דכל מחמצת ולהנ"ל הא איצטריך הקישא אכתי לענין לחם עוני אלא שזה יש ליישב דאפשר דס"ל כריה"ג דדרש לחם עוני לחם הנאכל באנינות לאפוקי מצה של מעשר שני, אלא דבלא"ה גם לריה"ג איצטריך

האי הקישא דלא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל מצות דלא מיקרי לחם אלא דברים הבאין לידי חימוץ ומזה ילפי' דגם חלה לא נוהג אלא מחמשת המינין:

ג) **ומטעם** זה נראה לי דלא כתשו' שג"א סי' י"ב דכתב נשים אינם חייבין בהזכרת יצ"מ בכל יום וחשיב לי' כמעשהז"ג ולענ"ד אפילו הוי מעשהז"ג הרי שם כתיב למען תזכור את יום צאתך כל ימי חייך לא מבעי' אם מפרשי' למען שע"י אכילת מצה ועניות דברים הרבה תזכור את יום צאתך מארץ מצרים בוודאי משמע גם נשים חייבין אלא אפי' כמ"ש הרשב"א בח"א ספ"ק דברכות דלמען אינו סיבה אדרבה הוא חיוב בפ"ע כמו בעבור שבעבור זה תזכור ג"כ יצ"מ כל ימי חייך ג"כ משמע דהקישא דלא יאכל חמץ קאי גם אלאחר לאחריו ועוד בפסחים דף קי"א ע"ב יליף ר' אחא ב"י דחייב להזכיר יצ"מ בק"ה מדכתיב למען תזכור את יום צאתך וכתיב זכור את יום השבת ופרש"י דילפי' בגז"ש וקיי"ל דאין גז"ש למחצה ונשים חייבין בקידוש היום דבר תורה וממילא מוכח דחייבין גם בזכירת יצ"מ. וגוף הסברא של שג"א שרצה לומר דאפי' מצוה שנוהג בכל יום אלא כיון שעבר זמנה שוב מתחיל חיוב אחר ומקרי מעשהז"ג כבר כתבתי דלא נראה לענ"ד ולדבריו יהי' נשים פטורות גם מברכת השחר דלא עשני גוי והנותן לשכוי שמברכין על טובו של עולם ובעבר זמנו בטל מצותו וח"כ לא הי' נשים חייבין לברך והמג"א סי' רצ"ו סקי"א כ' דבדבר שאינו אלא ברכה אין הנשים רשאין להחמיר על עצמן ולא אשתמט שום פוסק לומר דאין הנשים רשאין לברך אדרבה המנהג שמברכין במקום שלא עשני אשה שעשני כרצונו ועוד מה הועיל השג"א שרצה ללמד זכות על הנשים שאינם נזהרים להזכיר יצ"מ בכל יום וקשה אפילו הי' מעשהז"ג מ"ש מקריאת מגילה וארבע כוסות שחייבין משום שאף הן היו באותו נס לחד תי' במגילה ד' מה"ת ולחד תי' הוא רק מדרבנן וא"כ עכ"פ חייבין מצד שאף הן היו באותו נס וצ"ע:

מצוה כב

היא להרמב"ם. ולהרמב"ן מצוה כ"ג. דהיא מ"ע יו"ד להרמב"ם ולהרמב"ן מ"ע י"א.

לפדות פטר חמור בשה שנאמר ופטר חמור תפדה בשה וזמן הפדיון לא קבע התורה לנו ופסק בש"ע סי' שכ"א סעי' א' דעד שימות יכול לפדותו והרמב"ם פסק שעד ל' יכולין לפדות ולאחר ל' עוברין על עשה בכל עת ובס' מנ"ח הקשה למה לא הביא בש"ע סי' שכ"א את דעת הרמב"ם כדרכו ולענ"ד ניהו דלר"ש בכורות י"ג דפסק הרמב"ם כוותי' או לרבא ס"ל כן הוא משום דיליף פדיון פטר חמור מבכור אדם מיהו בבכור אדם עצמו

מצינו פלוגתא דהלבוש באו"ח סי' תקנ"א כתב בפדיון הבן לאחר שעבר זמנו בכל יום ויום עובר והמג"א בסי' תקס"ח סק"ו הביא בשם התוס' דמ"ק דלאחר שעבר זמנו שוב אינו עובר עליו וא"כ גם בפדיון הבן עצמו לפי דעת התוס' אין עוברין בכל יום וכן מבואר מלשון הש"ע ביו"ד סי' ש"ה סעי' י"א שאין בו אלא משום שהי' מצוה וא"כ בפדיון פטר חמור הוי ס"ס ולכך לא חשש הש"ע להביא דעת הרמב"ם ובאמת קשה לי לדעת הלבוש הנ"ל דס"ל דפדיון הבן לאחר ל' עובר בכל עת קשה לי מגמרא קידושין כ"ט ע"ב פלוגתא ת"ק ור"י באם צריך לפדות ולעלות לרגל דת"ק סבר פודה ואח"כ עולה ור"י סובר עולה ואח"כ פודה שזה מצוה עוברת וזה מצוה שאינה עוברת ולדעת הלבוש קשה הא מבואר בש"ע סי' שכ"ח באו"ח דאם יש חולה הצריך לאכול בשר ויש כאן בשר נבילה מוטב שישחטו לו בהמה ולא יאכילו אותו נבילה וכ' הר"ן ביומא הטעם משום דעל נבילה עובר בכל כזית וכזית ומוטב לעבור על איסור סקילה אחת מלעבור על לאווין הרבה וא"כ ה"נ כיון דעל מצות פדיון הבן עובר בכל רגע לדעת הלבוש א"כ מוטב לקיים מצות פדיון הבן ולא יעלה לרגל שעל זה אינו עובר רק פעם אחת ואף דיש לומר דהלבוש ס"ל כטעם הרא"ש דלכך שוחטין משום דקיי"ל שבת הותרה אצל פ"נ ושאר איסורין אינו רק דחוי' לכך מוטב שישחטו לו מליתן לו נבילה מ"מ הרמב"ם פסק בפ"ב משבת דגם שבת דחוי' אצל פ"נ ועכ"ח צ"ל טעם הר"ן א"כ קשה כנ"ל וצ"ע ואפשר לומר דטעמו לאו משום דיליף מפדיון הבן אלא משום דיש בקרא שינוי מעיקרא כתיב בכור אדם אך פדה תפדה את בכור האדם ואת הבכור הבהמה הטמאה תפדה ופדויו מבן חודש בכסף חמשת שקלים דהך ופדויו קאי על בכור אדם והפסיק באמצע בבכור בהמה טמאה ועכ"ח צ"ל דהך ופדויו מבן חודש קאי אלפניו על בכור בהמה טמאה ולאחריו תפדה בכסף חמשת שקלים היינו בכור אדם וא"כ בשלמא בכור אדם דאינו נפדה מיד שפיר אמרה התורה ופדויו דווקא מבן חודש אבל בכור בהמה טמאה דקיי"ל דנפדה מיד א"כ למה כתב ופדויו מבן חודש אעכ"ח אתי לעיכובא:

ב) והנה פטר חמור ילפי' מקרא תפדה היינו לאלתר ואע"ג דקיי"ל דכל שלא שהה שלושים יום באדם וח' ימים בבהמה הוי ספק נפל מ"מ גלי קרא דנפדה מיד ובמנ"ח הקשה הא בספרי ילפי' דלאחר מיתה אין פודין ובשבת קל"ו אמרי' דנפל הוי כבשרא בעלמא א"כ איך פודין שמא ימות ולענ"ד הרי אמרו בחולין דף ל' דמפרכסת הרי היא כחי' לכל דברים אפי' שחט בו שנים או רוב שנים ועדיין היא מפרכסת היא כחי לכל דבריו ובתוס' בכורות דף ל"ב ע"א ד"ה הא כתבו דאיכ"ל דאפי' בר תמורה דאם לאחר שחיטה הי' תמורה ועדיין מפרכסת הוי תמורה לחד תי' ועיין במל"מ בפ"ה מה' עירובין

ה' י"ג שהביא דעת התוס' בכמה דוכתא דפליגו ע"ז דהיכא דנשחט כהלכתה לא אמרי' דהוי כחי דווקא לא נשחט כהלכתה עיי"ש עכ"פ להרמב"ם דאמרי' דמפרכסת הוי כחי לכל דברי' לכאורה קשה משבת קל"ו דאמרי' בנפל הוי בשרא בעלמא ובס' שלום ירושלים ס"פ ר' אליעזר דמילה הכריח לענין שחט ושחט בה רוב שנים הוי כחתך בשרא בעלמא דאל"כ איך אמרי' ביומא גבי כה"ג קרצו ומירק אחר על ידו ממ"נ כיון דעבודת יוה"כ צריך להיות ע"י כה"ג עכ"ח צ"ל כיון ששחט רוב לא מעכב ואיך הי' רשאי אחר לחלל שבת ולחתוך גם המיעוט וע"כ הוכיח דלאחר שנשחט הרוב שוב לא הוי כחי והוי כמחתך בשר וא"כ קשה הא דאמרינן לעיל דמפרכסת הוי כחי' לכל דברי' ועכ"ח שבת שאני דמלאכת מחשבת בעי' ובעי' דומיא דמלאכת המשכן וחיותו דנפל הוי רק כמקצת חיות כמו ח"ש וגרע מיני' דלא שייך חזי לאצטרופי ולכך איכ"ל דאסור רק מדרבנן ולכך מדמה לי' שם בשבת קל"ו בפלוגתא דתנאי אי שחיטת נפל מטהרת אותו מידי נבילה דלענין שחיטה נמי אמרינן בחולין י"ט דבעינן שיצא רוב חיותו בשחיטה ובנפל הוי רק מקצת חיות ועיי' ברשב"א שבת קל"ו אבל לשאר ענינים שפיר איכ"ל כיון ששחט רוב שנים עדיין כחי הוא ולכך ג"כ פודין פ"ח לאלתר לאחר לידה אפילו אם הוא מהמיעוט דחשש נפל אפ"ה הוא כחי ומהני פדיון וכ"ש לפמ"ש הרי"ט אלגאזי דהא דלאחר מיתה אין פודין ילפי' מדכתיב אם לא תפד' וערפתו ובנפל שייך ג"כ עריפה כנלע"ד:

ג) **פטר** חמור קיי"ל כר"י דמחיים אסור בהנאה בקידושין נ"ח אמרי' דאין יכולין לקדש בו אשה ואע"ג דיכול לפדות אותו בשה שוה כל דהוא מה דביני וביני ויש לו זכות בגווי' אפ"ה אין מקדשין בו וכ' התוס' רי"ד שם הטעם דכל כמה דלא פדאה לאו מידי יהיב לה ולי הדבר קשה דהרי פטר חמור הוא ממתנות כהונה כנאמר בקרא פ' קרח פטר רחם בישראל לך יהי' דהיינו ששייך לכל הכהנים וט"ה לבעלים אלא שכ' הקרא אח"כ ובכור אדם ובהמה טמאה תפדה ולפי הנראה כשם בשאר מתנות כהונה אין לבעלים אלא טובת הנאה כך ראוי פטר חמור ג"כ כשם שאין הבעלים יכולים לקדש בבכור ומעשרות למ"ד ט"ה אינו ממון כדאי' לקמן ס"פ וה"נ בפטר חמור וא"כ ממ"נ מאי הקשה שם בקידושין נ"ח יכול לקדש בו אמאי הא אינו שלו והוא מתנות כהונה ועכ"ח כיון דיכול לפדותו בשה שוה כל דהוא וישאר לו מה דביני ביני והוי כשלו א"כ גם לר"י וממ"נ קשה על ר"י קו' הנ"ל הא יכול לפדותו על גבי השה שהרי לקמן סוף פרקין מסיק הש"ס דמתני' סבירא לי' ט"ה אינו ממון וראיתי בס' מהר"ם מינץ המחודשים בסי' וי"ו הקשה על השיטה דאיסור הנאה לא חשיב לה בעלים א"כ מאי קמבעי' בירושלמי ר"פ כ"ש דפטר חמור אם הרג אדם אם הוא בעריפה או בסקילה ת"ל דאינו יכול לגמור דינו דהרי

אמרי' בב"ק מ"ד דאם נגח והקדישו אינו יכול לגמור דינו דכתיב והועד בבעליו ואין לומר דהירושלמי קאי על ר"ש דגם לר"ש נראה דטעמו דמותר בהנאה משום דעומד לפדות והיכא דנגח בוודאי שום אדם לא יפדנו דעי"ז יחייב סקילה יעיי"ש וגוף הסברא שכתב דטעמי' דר"ש הוא משום דעומד לפדות כפדוי דמי לא נראה כן בגמרא בכורות ט' ע"ב דיליף לה מקרא א"כ איכ"ל דקאי שם לר"ש וכן מוכח עוד מהא דפ' בכורו' דף ט' ע"ב לר"ש למה צריך פדי' בספק פ"ח ואי ס"ד דאם אינו פודה הוא אסור בהנאה דהרי לכך הוא מותר בהנאה משום דעומד לפדות וכפדוי דמי וא"כ מאי פריך דלא יפדה דאם אינו פודה אסור בהנאה אבל לי קשה ג"כ מטעם הנ"ל דגם לר"ש קשה מאי קמבעי' בירושלמי ולית לי' בעלים דמתנות כהונה קודם שנתנו ואפשר דר"ש לשיטתי' דס"ל כל העומד לפדות כפדוי וכיון דמצוה לפדותו חשיבא שפיר כבעלים מצד הואיל אבל לר"י דהוא בר פלוגתא דר"ש דלא ס"ל כל העומד שפיר כ' התוס' רי"ד אע"ג דבידו לפדותו השתא מיהו לא פדאו אמנם לפי מה דכ' הר"ן בפ' כ"ש דכל היכא דמחוסר ממונא לא אמרי' הואיל א"כ עדיין אינו מיושב אפי' לר"ש ואפשר לומר היכא דאיכא מצוה אפי' במחוסר ממונא נמי אמרי' הואיל ועדיין צ"ע. מיהו אפשר דהירושלמי מבעי' לי' בכבר נתנו ליד כהן אבל על הש"ס דקידושין קשה מיהו אפשר גם בסוגיא דקידושין משום דס"ל דמתני' סתמא קתני אפי' נותנו לכהן ולכך פריך דלר"ש יהי' בנתנו לכהן קידושיו קידושין ועפי"ז אפשר דבכהן דלא מקרי מחוסר ממונא דהרי גם השה נשאר בידו ושייך שפיר לומר הואיל וא"כ עמדה קו' התוס' רי"ד למה לא אמרי' הואיל ואי בעי פרק ואפי' לר"י להוי קידושין וצ"ל דסוגיא הכי קאמר דלר"י יש ליישב המשנה כמ"ד דלא אמרינן הואיל אבל לר"ש קשי' ובזה יש ליישב סתירת הסוגיא דבכורות דף ט' באמת אמרי' דגם לר"י מקודשת במאי דביני וביני ולהנ"ל א"ש דשם קאי הסוגיא אליבא דהלכתא דקיי"ל הואיל וא"ש:

ד) **והנה** פטר חמור מצוה לפדותו בשה אפי' שוה כל דהוא פודין בו ואם אין פודין כשה אלא בדבר אחר צריך ליתן דמי שווי' כדאי' ביו"ד סי' שכ"א ובחינוך שכ' דאם אין לו שה פודה בשיווי דמי השה דבריו צ"ע והוא נגד הש"ס בכורות י"א ע"א ודף ט' ע"ב ונגד דברי הרמב"ם ושאר פוסקים ועכ"ח שהוא ט"ס וצ"ל כנ"ל:

והרמב"ם כ' דלכתחלה גם בשם צריך להיות שוה עין יפה סלע ובינוני ג' זוז ועין רעה שקל. וקיי"ל דבשה אחד יכול לפדות אפי' כמה פטרי חמורים ונ"ל דהיינו דווקא בזא"ז וכפירש"י בספ"ק דבכורות שאם פדה ונתנו לכהן ואח"כ לקח ממנו ולפדות בו ולדעת ר"ת בכורות דף ד' ע"ב אפי' אם פדה ישראל ספק פטר חמור דקיי"ל דפודה והשה

לישראל ג"כ יכול לפדות בו פעם אחר אבל בפעם אחת בשה אחת לפדות כמה פטרי חמורים פשוט לענ"ד דאינו יכול לפדות דהרי אז מגיע לכל פ"ח רק מקצת שה וכבר הביא המנ"ח בשם המהרי"ט דאפי' שייר רק אבר אחד משה הצריך שחיטה אין יכול לפדות בו והא דילפי' בבכורות ד' הא דיכולין לפדות בשה א' כמה פטרי חמורים מקרא ואת בהמת הלווי' תחת בהמתם ופרש"י בחומש הא בבת אחת וודאי אין יכול לפדותו צריך לדחוק דהקרא ג"כ הכי קאמר דבהמת הלוים רואין כאילו פדה וחזר ופדה והנה הרמב"ם לא הביא דין זה ותמהו עליו ולענ"ד לשיטת ר"ת דס"ל גם בפדיון ספק פ"ח ונשאר השה ביד ישראל יכול ישראל שוב לפדות בו זה איכ"ל רק לר"ש דס"ל פ"ח מותר בהנאה אבל לר"י דס"ל דפ"ח אסור בהנאה וע"י הפדיון הותר קשה כיון דהשה ספק אם הוא לכהן אי לישראל ונהי דהמע"ה ונשאר ביד ישראל מ"מ מידי ספק לא נפקא אלא דיש לו חזקה וא"כ כשפודה פ"ח הרי חמור יש לו חזקת איסור הנאה ויש לן חזקה נגד חזקה ואיך נפטר פ"ח השני זה שהוא ספק אם הוא של בעלים והוי ספק דאורייתא לפי"ז אפשר לומר דהרמב"ם סובר דגוף הדין פשיטא אלא דהרבותא דיכול לפטור אפי' בשה שהוא ספק אם הוא של בעלים דהיינו לר"ש אבל אנן קיי"ל כר"י דאסור בהנאה ובספק באמת אין פודין ובוודאי אם לקח שוב מהכהן פשיטא ולכך לא הוצרך הרמב"ם להביא זה:

ובאמת אני מסופק לדעת ר"ת אם פדה בספק שה ב' ספיקות לדעת מהר"י בן לב המובא בס' שב שמעתתא שמע' א' פ' י"א דבס"ס מוציאין ממון א"כ כשפדה בשה א' ב' ספק פטרי חמורי' הוי השה ס"ס שהוא לכהן ס' שמא הראשון הוא לכהן ואת"ל שהראשון אינו פ"ח דילמא השני דבס"ס מוציאין ממון והוי ראוי ליתן לכהן ואפי' אם נאמר כמ"ש הפ"י להקשות על מהר"י ב"ל דס"ס הוא כרוב ואין הולכין בממון אחר הרוב הא כ' בש"ש שם פ"כ דבג' ספיקות לפמ"ש הש"ך בסי' ק"י שפיר מועיל אפי' נגד חזקה ואיכ"ל דמוציאין ממון ועדיין אם פדה ג' ספק פ"ח יהי' צריך ליתן לכהן ובזה אפשר ליישב קו' התוס' בב"מ דף ז' ע"א ד"ה מפריש וכו' דהקשה למה צריך עשרה שיין וכו' דאפשר רבה בר' אבו' סובר דהולכין בממון אחר הרוב ולכל הפחות בג' בוודאי צריך להפריש וא"ש.

ה) **החינוך** כ' דמצוה זו נוהג בין בזכרים בין בנקיבות וההפלאה בס' המקנה בפ"ק דקידושין דף כ"ט הקשה כיון דמקשינן בכור אדם לפטור כהנים ולווים, וה"ד נשים לפטור מפדיון הבן כדאי' בקידושין כ"ט ה"נ דפטורין מפדיון פ"ח מיהו אין ראי' מהתם דהתי"ט פ"ק דבכורות מ"ו הקשה על הרע"ב דפי' לפדות הקשיתיו גם לרבנן והקשה הא זה אמרו דווקא לר"א אבל לחכמים לא איתקש והא דכהנים ולוים פטורים ילפי' ממדבר

שפדו בהמת הלווים את בהמתם ואפשר לומר דהרי יש לפקפק על דברי המקנה דמה ענין זה לכהנים ולווים דבשלמא גבי כהנים ולווים דגם בניהם פטורים לגמרי לפדות עצמן אמרי' שפיר דגם פטרי חמוריהם פטורים משא"כ גבי אשה דילפי' בקידושין אע"ג שהיא אינה חייבת לפדותו אבל הבן מחויב לפדות את עצמו א"כ איכ"ל דגם על פ"ח שלה נשאר עליו חייב לפדותו ובפרט לפי מאי דקיי"ל כר"י דפ"ח אסור בהנאה א"כ הפדי' הוא להוציאו מאיסור הנאה ואיכ"ל דמחויבת ג"כ היא וזה אפשר כוונת הרע"ב לפדות הקשיתיו לדבר שאין צריך פדי' כלל הוא דהוי היקש אבל דבר דצריך פדי' ללמוד על הגברא דצריך לפדות א"ע לא נאמר הקישא ועכ"פ כיון דלדידן דקיי"ל דלא כר"א ואינו חייב באחריותו ולא ילפי' הקישא א"ש דברי החינוך דגם נשים חייבות כשאר מ"ע שאין הזמ"ג.

מצוה כג

היא להרמב"ם, ולהרמב"ן כ"ד. והיא מ"ע לכ"ע חוץ מהראב"ד. מ"ע להרמב"ם י"א. ולהרמב"ן י"ב.

מ"ע לערוף פטר חמור אם לא פדאו מצוה לערפו שנאמר אם לא תפדה וערפתו והראב"ד פי"ב מבכורות השיג ע"ז דאין זה בכלל מצוה דהוא רק כקנס כדאי' במכילתא והובא ג"כ ברש"י הוא הפסיד ממונו של כהן ולכך יפסיד גם הוא וכל מוני המצות מנו אותו למ"ע דבאמת סברת הראב"ד קשה דהמכילתא נראה דקאי לר"ש דס"ל דפ"ח מותר בהנאה מחיים ולכך קאמר טעם עריפה משום קנס דהוא הפסיד אבל לדידן דקיי"ל כר"י דאסור בהנאה מחיים וכל איסורי הנאה או מהנקברים או מהנשרפים ויש מהם שמצוה לשורפם ויש מהם שמצוה לקברם לכך צוה לנו התורה שפ"ח מצוה לערפו ולקברו שם כדילפי' מע"ע עריפה עריפה כדאי' בכורות ט' וע"ע ילפי' משם שם ותמת שם מרים ומטעם זה נראה דלא מנו מצוה שכ' הרמב"ן במנין המצו' שלו בלאו הששי לאו שלא להנות מפ"ח דאמר קרא וערפתו כדילפי' בכורות ט' ע"ב עריפה עריפה מע"ע עיי"ש ברמב"ן דהוי כאילו כתב בהדיא ולהנ"ל נראה דס"ל לשאר מוני המצות דמצוה זו כבר נכלל במצות עריפה ולדידן דאסור בהנאה צותה התורה לבערה על ידי עריפה לקבורה. ובזה יש ליישב ג"כ מה דהעיר בס' מנ"ח דהרמב"ם פי"ב הט"ז מה' בכורות פסק דספק כגון גר שנתגייר וספק אם קודם שנתגייר צריך לערוף ולפדות בשה מזה מבואר דגם ספק צריך לערוף או לפדות והשה לעצמו והקשה מתוס' בכורות ט' ע"ב ד"ה לאפקועי דהקשו שם על קו' הש"ס דלר"ש למה יפרש על הספק דילמא הוא שלו והקשו דלמא

משום דלא לבעי לערוף דאיכא מצות עריפה ותי' כיון דלא בא פדיי' כן לא בא עריפה מספק וזה שלא כדברי הרמב"ם עיי"ש שהאריך והביא דברי מהרי"ט ודברי התוס' קשים דמאי פשיטא להו דלא בעי פדיי' משום ספק מ"ע ולענ"ד פשוט כבר כתבתי לעיל במצוה כ"ב דפטר חמור הוא מתנות כהונה והוא לכהן כדכתיב וכל פטר רחם לך יהי' אלא שכאן הקילה התורה לבעלים שיכולין לפדות על שה כ"ש ומייתרי במאי דביני ביני וא"כ פשיטא דאם הפ"ח ספק דדינו המע"ה א"כ כ"ש דאין צריך לפדות אבל העריפה לר"ש לכאורה הוא רק גזה"כ כיון דמותר בהנאה ואין לכהן שום ריוח דאם נתנו הישראל לכהן צריך הכהן לפדותו או לערפו וא"כ אינו מובן הטעם ועכ"ח גזה"כ א"כ אפי' בספק פ"ח הו"ל ספק מצות עשה וחייב דספק דאורייתא מה"ת להחמיר לדעת התוס' ולדעת מהרי"ט אפי' להרמב"ם ספק מ"ע הוא מה"ת להחמיר דעשה חמור מל"ת ולכך הוה ס"ל לתוס' אפי' ספק צריך עריפה ותי' כיון דאין צריך פדיי' משום דהמע"ה ואינו בכלל מת"כ הו"ל כפשוט וא"צ ג"כ העריפה דהתורה תלה בי' העריפה ואם לא תפדה וערפתו וכ"ז א"ש לר"ש דמותר בהנאה והעריפה הוא רק גזה"כ וחידוש הוא אין לך בו אלא חידושו דווקא היכא דבעי פדיון היינו בוודאי אבל לא בספק אבל להרמב"ם דפסק כר"י דפ"ח אסור בהנאה מחיים מיד משעת לידה ובוודאי דינו ככל ספק הקדש כמו ספק בכור בהמה טהורה וכיון דספק איסור הנאה הוא בוודאי מספק חייב לבערו כמו שאר מצות ביעור שלא יבוא לידי מכשול א"כ לדינא אין פלוגתא בין התוס' והרמב"ם לדידן.

והנה המעיי"ח הקשה על הרמב"ן שהבאתי לעיל במצוה וי"ו דסבר שלא להנות מפ"ח והקשה המעיי"ח הא ליכא לא לאו ולא עשה בקרא ולענ"ד משום הא לא אריא דהרי בע"ע כתיב וערפו שם העגלה בנחל וילפי' שם שם ממיתת מרים וא"כ מבואר בקרא בהדיא דהוא עשה וערפו שם והוי לאו הבא מן העשה וכיון דילפי' שם מע"ע הוי כאילו כתיב גם בפ"ח כמו שהביא הרמב"ן ראי' מתושב ושכיר דמנה הרמב"ם לאו לענין תרומה אע"ג דלא כתיב בי' רק דילפי' מגז"ש וה"נ זה דעת הרמב"ן וכבר כתבתי דלהרמב"ם אפשר דזה הוי בכלל מצות עריפת פ"ח והעריפה הוא משום דהוי כביעור שאר איסורי הנאה כמ"ש לעיל.

פ' בשלח

מצוה כד

ל"ת י"ג להרמב"ם. ולהרמב"ן נראה דלא מנה כלל מצוה זו. והמעיי"ח מסתפק בזה ומנה הלאו הזה לענין הוצאה.

ל"ת שאל יצא איש ממקומו שנאמר אל יצא איש ממקומו ביום השבת והנה הרמב"ם במנין המצות ל"ת שכ"א כ' הל"ת חוץ לאלפיים אמה נראה שדעתו שם לפסוק כר"ע וכדעת ר' אפרים המובא בליקוטי הרמב"ן ספ"ק דעירובין שפסק כר"ע אמנם בחיבורו הגדול בס' יד החזקה פכ"ז דשבת כ' הלאו הזה שלא יצא אדם חוץ לי"ב מיל כמו שהי' מחנה ישראל וכדעת הירושלמי כמו שהביא הרי"ף ספ"ק דעירובין דנראה דעתם דגם רבנן מודו די"ב מיל איסור תחומין דאורייתא ועל זה קאי הלאו דאל יצא איש ממקומו דהיינו מקום מחנה ישראל דאמרי' בעירובין נ"ה דהיתה י"ב מיל והנה לר"ע קאי פי' ממקומו היינו על המקום ששייך לכל עיר ועיר דתוך התחום שייך לעירו וכמי שגילה לן הקרא גבי ערי מגרש ומדותם מחוץ לעיר אלפיים אמה ובעירובין נ"א יליף לה עוד גז"ש מקום ממקום אמנם להרמב"ם קשה דנהי דמחנה ישראל הי' י"ב מיל היינו לאחר שקבעו הדגלים והי' אוהל מועד באמצע וישראל חונים רחוק מאוהל מועד כשיעור מיל כמו שדרשו חכז"ל מנגד סביב לאה"מ יחנו וע"ז אמרו שם לדידי חזי לי האי אתרא אבל בשעה שנאמר הקרא אל יצא איש ממקומו דהיינו שהי' באלוש וקודם מ"ת ולא הי' אוהל מועד ומסתמא לא הי' מחנה ישראל י"ב מיל ואיך נאמר דהאי מקומו מרמז על י"ב מיל מיהו אפשר ליישב זה עפימ"ש התוס' שבת פ"ח ע"ב ד"ה אתחומין שכ' דהאי קרא דאל יצא איש לא נאמר אלא בשנה שני' לאחר שהוקם המשכן אלא שנכתב במקומו ולפי"ז איכ"ל דבאמת בזה פליגי שם הנך תנאי מ"ד אתחומין אפקד כבר ממרה ס"ל דממקומו הפי' כר"ע ואידך דס"ל דאז לא אפקד אלא בשנה שני' ס"ל כדעת הרמב"ם ויותר נראה לי דנהי דאז עדיין לא היו י"ב מיל מ"מ מצינו כמה פעמים בקרא דנכתב על שם העתיד כמו דכתיב הוא ההולך קדמת אשור וכיוצא בזה וכיון דבשנה שני' נעשה מקום של ישראל י"ב מיל ונתעכבו שם ל"ח שנה וקבלו התורה ונשתרש בהם שורש האמונה והיראה והוא עדיין המקום המקיים אותנו בחוזק האמונה שנשתרש אז במקום ההוא ואותן י"ב מיל אמרו בעירובין נ"ה דחשבי' כעיר שלימה דחשובה כד' אמות ודרשי' בעירובין נ"א שבו איש תחתיו היינו ד' אמות של אדם ועל העתיד הזה נאמר אל יצא איש ממקומו מה שיהי' לעתיד לאחר זמן שיעור מקומו דהיינו י"ב מיל וא"כ פי' הקרא כך הוא שבו איש תחתיו דהיינו ארבע אמות או בעיר שהוא חשובה כד' אמות וכן דגלי מדבר שהיו חשובין כל המחנה כד' אמות ואם יצא משם אל יצא איש ממקומו אל יצא שיעור יותר ממה שהי' נקרא לפעמים ולאחר שיקבעו הדגלים מקומו. ועפי"ז יש ליישב קו' השעה"מ בפכ"ז משבת על הרמב"ן דס"ל דתחומין י"ב מיל לאו דאורייתא הרי בעירובין נ"ה ע"ב פריך אי מחנה ישראל הי' חשוב כיושבי צריפין איך הי' רשאי לפנות

מאחורי מחנה ישראל הרי מחנה ישראל הי' י"ב מיל והקשה להרמב"ן מאי קאמר הא י"ב מיל נמי ל"ד ואי הקו' אליבא דר"ע א"כ לא הי' צריך הש"ס להקדים דמחנה ישראל הי' י"ב מיל עיי"ש ולהנ"ל א"ש דוודאי לסק"ד דמחנה ישראל הי' כיושבי צריפין ופי' שבו איש תחתיו דווקא בד' אמות שלו ופשטא דקרא דאל יצא איש ממקומו היינו דאל יצא בכל המחנה חוץ לי"ב מיל של המחנה ולס"ד זו גם הרמב"ן מודה די"ב מיל הוי דאורייתא אבל כדמסיק דעכ"ח כיון דעפ"י ה' יחנו הוי כקבוע ואינם כיושבי צריפין והוי כל המחנה כד' אמות ואל יצא איש ממקומו היינו חוץ למחנה קשיא לי' לרמב"ן מנ"ל דאל יצא חוץ למחנה ישראל ממקומו היינו י"ב מיל והיכא רמיזא אבל לס"ד גם הרמב"ן מודה זה דעת הרמב"ן אבל הרמב"ם סובר דגם למסקנא קבלנו דממקומו היינו על מה שיהי' לאחר זמן מקומם דהיינו י"ב מיל:

ב) הנה דעת הרמב"ם בתשו' הובא בב"י סי' רמ"ח דאע"ג דתחומין י"ב מיל דאורייתא היינו דווקא ביבשה אבל בימים ובכרמלית אפי' י"ב מיל אינה אלא מדרבנן והנה גוף הדבר צריך טעם וביאור מה ענין יציאת התחום להוצאות שבת ומי תלאן זה בזה ובס' קרית ספר ממבי"ט בפכ"ז משבת כ' בפשיטות דברשות היחיד לא שייך דין תחומין דאל"כ איך התירו חכמים למי שניתנין בדיר או בסהר ללכת את כולן ובאמת קשה לי טובא באו"ח סי' ת"ד פסק בעמוד גבו' יו"ד ורחב ד' דתחומין י"ב מיל דאורייתא וכן פסק שם דעמוד גבו' יו"ד ואינו רחב ד' דהוי אבעי' דלא איפשטא אי יש תחומין למעלה מיו"ד משום דהוי דאורייתא וא"כ קשה אמאי בעמוד רחב ד' הוי רשות היחיד ואם אינו רחב ד' הוי מקום פטור ובכרמלית דהוי נמי מקום פטור מה"ת כבר כ' הרמב"ם דלית בי' תחומין דאורייתא ואיך פסק שם בעמוד רחב ד' דהוי ספיקא דאורייתא בי"ב מיל עיי"ש בסי' ת"ד וצע"ג. ובגוף הסברא של הרמב"ם הנ"ל שהקשיתי מנ"ל זה נראה לי לבאר עפמ"ש התוס' ספ"ק דעירובין דאפי' למ"ד דאל יצא קאי על תחומין אפ"ה מודה הוא דפשטא דקרא דאל יצא קאי על יוצאי ללקוט מהמן ואסור להם משום הוצאה שהוציאו הכלים אלא מדלא כתיב אל יוציא למדו דגם תחומין בכלל עיי"ש היטב וכיון דתחומין והוצאה מחד קרא נאמר יש לן להקישו במקום שאינו משום הוצאה אינו ג"כ משום תחומין דהקישא דאורייתא ואפשר דעד כאן לא כתב הרמב"ם דבכרמלית אין איסור תחומין היינו רק לרבנן דר"ע אבל לר"ע דיליף תחומין ב' אלפים דאורייתא מגז"ש מקום ממקום כדלעיל גבי ערי מקלט ושם גבי ערי מקלט מיירי גם בכרמלית מן הסתם שדות וכרמים וגינות הם כרמלית א"כ מגז"ש יהי' מוכח דתחומין אפי' בכרמלית ולמ"ד דגז"ש עדיף מהקישא איכ"ל לר"ע דתחומין דאורייתא אפי' בכרמלית ובזה יש ליישב מה שהקשה הרמב"ן

בליקוטיו על הרמב"ם דס"ל י"ב מיל גם לרבנן דאורייתא א"כ למה הוצרך למיסק בשבת ס"ט דידע בתחומין אליבא דר"ע הא גם לרבנן איכ"ל דידע בתחומין י"ב מיל ולהנ"ל דלרבנן תליא הקישא בהוצאה א"כ אם סבר דהוצאה מותר א"כ גם בתחומין ליתא דהיכא דליכא איסור הוצאה להרמב"ם אין איסור תחומין ולכך הוצרך לומר דאליבא דר"ע דיליף מקרא מקום ממקום א"כ לא תליא בהוצאה וא"ש. ובזה מיושב נמי מה שהקשו עליו מביצה דף ל"ו ע"ב דקאמר אין רוכבין איכ"ל משום איסור תחומין ופריך כמאן כר"ע והקשו על הרמב"ם דלמא גם כרבנן ומשום י"ב מיל ולהנ"ל א"ש כיון דלרבנן בבקעה אינו איסור תחומין מה"ת וא"כ איסור רכיבה בבקעה הוי גזירה לגזירה ועכ"ח כר"ע וגם מיושב בזה קו' הבאר יעקב באו"ח סי' ת"ד שהקשה מעירובין דף מ"ה ע"ב דפריך על מי גשמים בשבת אמאי מותרים הא קנו שביתה באקיינוס ותירצו בש"ס דהוי ספק דרבנן ואי בי"ב מיל דאורייתא א"כ הוי ספק דאורייתא ולהנ"ל א"ש דלמעלה מיו"ד הוי מקום פטור ואין תחומין מה"ת בפריחה באויר וכן ראיתי בנוב"י במה"ת סי' מ"ו שכ' כן ועיי"ש עוד בסי' מ"ה שכ' דהג"א בעירובין יש לו שיטה ג' די"ב מיל הוי מה"ת אבל לא מקרא דאל יצא אלא מהלמ"ס ולכך חשיב לי' אין לו עיקר מה"ת:

ג) **והנה** המדבר פסק הרמב"ם בפי"ד מה' שבת בזמן שהיו ישראל שרוין שם היתה דינה ככרמלית בהיפך מדעת רש"י בשבת דף ז' ע"ב וכ' שם הכ"מ בשם בנו של הרמב"ם לפי שהי' הדגלים סדורים שם לכך חשוב כבקעה לפי טעם זה קודם שקבעו הדגלים בשנה ראשונה בתחילת ירידת המן הי' המדבר כרה"ר אמנם יש טעם אחר להרמב"ם לפי שעמודי הענן הקיפו את ישראל כדס"ל לר"א בפ"ק דסוכה דף כי בסוכות הושבתי היינו עמודי הענן שהושבתי את ישראל ולכך לא הי' אז רה"ר אלא ככרמלית ולפי"ז גם מתחילת יצ"מ לא הי' מחנה ישראל רה"ר ונראה דבזה פליגי הנך שני מ"ד בשבת פ"ח דפליגו אי נצטוו על תחומין או לא היינו פלוגתיי' מ"ד על שבת נצטוו ולא על תחומין ס"ל כר"א דעמודי הענן הי' כסוכה וא"כ הוי או כרה"י או ככרמלית וכבר כתבתי לעיל בשם הרמב"ם דאין איסור תחומין בכרמלית או ברה"י ומ"ד דאתחומין נמי אפקוד ס"ל כטעם בנו של הרמב"ם משום דגלים וא"כ אז קודם מ"ת עדיין לא הי' דגלים אפי' לאחר שהוקבעו הדגלים מ"מ בשעת נסיעה איכא למ"ד כקורה היו מהלכין ולא הי' בשעת נסיעתן דגלים והוי כרה"ר ואיכא איסור תחומין ואיסור הוצאה בזה מיושב היטב קו' תוס' שם בשבת דאמאי קאמר דמשום תחומין פליגו ת"ל דמשום הוצאה ולהנ"ל א"ש דזה תליא זה בזה:

ועפי"ז אפשר ליישב ג"כ קו' הרמב"ן המובא לעיל דהקשה איך אפשר למילף מאל יצא איש ממקומו דהיינו כשיעור מחנה ישראל הא במחנה ישראל עצמו הי' מותר להם ללילך כדמסיק בעירובין נ"ד דכקבוע דמיא דלאו כיושבי צריפין נינהו ועכ"ח אל יצא איש ממקומו חוץ למחנה ואיך נוכל למילף ממחנה ישראל ונראה דהמג"א באו"ח סי' ת"ד הביא פלוגתא הרלב"ח עם הר"מ אלשקר דהרלב"ח סובר דאפי' למ"ד תחומין דאורייתא הא על בהמה אינו אלא מדרבנן ומהר"ם אלשקר סובר דגם על שביתת בהמתו הוא דאורייתא ובס' מנחת חינוך הביא שגם רש"י וריטב"א פליגו בזה עיי"ש והנה אנן קיי"ל כל העיר חשובה כד' אמות דיכול כל אדם ללילך כל העיר אפי' באינה מוקפת חומה ונראה טעמא דהא מילתא דאדם מצוי אצל בני עירו ושכיניו והוי כאילו דר בכל העיר ונראה דזה שייך אגופי' אבל על המטלטלין שלו בשבת בעיר שהוא רה"ר ואינו רשאי לזוזם מתוך ביתו הרי מקום שביתה שלהם דווקא בביתו ממש ומשם ימדד להם אלפיים אמה או י"ב מיל נהי דבלא"ה אסור להוציאם אפי' ד' אמות מ"מ יש נ"מ ע"י גוי וא"כ איכ"ל דקרא כפשטא דאל יצא איש ממקומו קאי על הוצאה כדפי' התוס' סוף עירובין דפשטא דקרא על הוצאה קאי שלא יצא עם כליו ולכך לא נקט אל יוציא כדמסיק שם בעירובין ללמד דביציאה זו גם איסור תחומין ובאיסור תחומין דכליו אם הוציאו מחוץ לתחום ביתו כי לפעמים אפשר שהי' מחנה ישראל אפי' קודם דגלים י"ב מיל וא"כ מיושב קו' הרמב"ן וממילא יהי' ראי' למהר"ם אלשקר ועיי' עוד בסמוך אי"ה.

ד) **והנה** הרמב"ן בספ"ק דעירובין ר"ל דמ"ד תחומין דאורייתא או לרמב"ם דתחומין י"ב מיל דאורייתא צ"ל דגם עירוב הוי דאורייתא או מהלמ"ס או מסברא משבו איש תחתיו דבמקום שביתת האדם או מקום פיתו הוי כדירתו ולענ"ד זה בוודאי מוכרח לר"ע דס"ל תחומין דאורייתא ס"ל דגם עירוב דאורייתא אבל מ"ש דגם להרמב"ם דס"ל דלכ"ע י"ב מיל דאורייתא זה לא נראה כן מהש"ע לא אשתמט כן בשום מקום אדרבה אמרי' בעירובין דף ל"ו דעירובין הוי כדבר שאין לו עיקר מה"ת ובזה נ"ל ליישב מה דהקשה בס' מנחת חינוך על לשון הטור בסי' ת"ח דכ' דלכך הקילו בעירובין משום דהוא מדרבנן דהרי גם למ"ד תחומין דאורייתא מהני עירוב יעיי"ש ולענ"ד נהי דלר"ע מוכרח לומר כן דמועיל עירוב מה"ת אבל לדידן אע"ג דקיי"ל בסי' ת"ד וכן מוכח באו"ח סי' תקפ"ו די"ב מיל דאורייתא מ"מ עירובין אין לו שורש דאורייתא ואינו מועיל מה"ת ושפיר קאמר הטור לדידן דלכך הקילו בעירוב משום שהוא מדרבנן דאלפיים אמה הוא רק מדרבנן ולכך אינו מועיל עירוב רק ללילך ד' אלפים אמה אבל לא ללילך ב' פעמים י"ב מיל ובאמת

לדידן נראה דאפי' בכרמלית ס"ל י"ב מיל דאורייתא דלא כרמב"ם הנ"ל רק בספינה הוא מדרבנן משום דמיא קממטי להו כמ"ש מהרי"ק בשורש מ"ו.

ה) **ונראה** אפי' אי תחומין דאורייתא מ"מ אינו אלא לאו אבל עשה ליכא כפי מ"ש הרשב"א ביבמות ה' דבלאו דמחמר ליכא עשה ה"נ כאן וכ"כ בס' מנ"ח וכבר כתבתי במק"א ליישב בזה קו' השעה"מ פכ"ז משבת ובס' מעיין חכמה מיומא ס"ו דדרשו חכז"ל עתי אפי' בשבת דהקשו מאי חילול שבת איכא ותירצו כגון שהי' חולה ולמה לא תירצו דע"י יציאת התחום שהרי אמרו דמירושלים עד הצוק הי' י"ב מיל וכתבתי שהרי בכל התורה כולה עשה דוחה ל"ת ולדעת מהרש"ל יבמות ג' ע"ב אפי' בל"ת שיש בו כרת וכ"ש בתחומין דלית בי' אלא לאו גרידא וא"כ ל"צ קרא ע"ז עתי אפי' בשבת דעשה דוחה ל"ת ולכך הוכרח לומר משום דחלה ומשום הוצאה דהוי עשה ול"ת ואית בי' כרת ואע"ג דכבר נודע זה מקרבנות דדוחה חוץ מפנים לא ילפי' ולכך אפי' למ"ד תחומין י"ב מיל דאורייתא הוכרח הגמרא לתרץ כך כן כתבתי במקום אחר:

אמנם כעת נ"ל דמצד תחומין צ"ע לכאורה למה באמת יהי' דוחה שהרי קיי"ל היכא דאפשר לקיים שניהם אין עשה דוחה ל"ת והא אפשר לקיים שניהם שהרי עשו סוכות אצל כל תחום שבת והיו שם בני אדם והי' אפשר ששליח ילך רק עד הסוכה ומשם ואילך ילך אדם אחר עד סוכה אחרת וכן עד צוק ולא צריך לעבור באיסור תחומין ובמקרא משמע ושלח ביד איש עתי שביד איש אחד הי' משלחו אע"ג דאינו מעכב שהרי אם חלה האיש ההוא משלחו ביד איש אחר כדאי' ביומא שם וא"כ אדרבה תיקשי לרמב"ם דתחומין י"ב מיל דאורייתא אמאי התירה התורה לשלח ביד איש אחד ועמדה הקו' בהיפך ונראה דמכאן יש להביא ראי' לדעת מהר"ם אלשקר המובא לעיל דגם תחומין דבהמה וכלים י"ב מיל דאורייתא וא"כ השעיר קנה שביתה בירושלים לא מבעי' לריב"נ דס"ל חפצי הפקר קונים שביתה אלא אפי' לרבנן נראה דהשעיר שהי' של כל ישראל ולכולם חלק בו קנה שביתה וא"כ עכ"ח צריכין לעבור על איסור תחומין וכיון דהותר הותר גם לאיש אחד להביאו לצוק וא"כ אכתי אפשר דאיצטרך קרא ע"ז ועמדה הקו' הנ"ל ונראה כיון דגם ביו"כ איכא איסור תחומין א"כ ממילא גם בשבת הותרה כדפריך שם רפרם דעכ"ח אין עירוב והוצאה ליוה"כ דאי איכא ביו"כ ל"ל קרא בשבת מ"ש שבת מיו"כ ונהי דבכריתות דחי ואמרו דאין ראי' דאיכ"ל שאני יוה"כ דמצותו בכך היינו לענין הוצאה אבל לענין תחומין דהי' אפשר ע"י ב' גברא כדלעיל ואפ"ה התירה התורה א"כ אין חילוק כיון דהותר ביוה"כ כיון דאישתרי אישתרי ול"צ קרא על זה. ועיין במנחת

חינוך שהביא בשם הה"מ כ"א מה' שבת דכ' בשם הרמב"ן דעשה דתשבות איכא ג"כ בדבר שאינו מלאכה ואפשר דגם בתחומין איכא איסור עשה.

ו) **והנה** ביו"ט קיי"ל ג"כ איסור תחומין ועיין בפר"ח סי' תצ"ה שכ' דלרש"י בחגיגה י"ח דיו"ט ג"כ תחומין דאורייתא ולכאורה מוכח כן מהא דאמרי' בביצה ל"ו ע"ב גבי אין רוכבין ע"ג בהמה דלר"ע דתחומין דאורייתא איכ"ל דמחשש תחומין גזרו א"כ מוכח לכאורה דגם ביו"ט איכא לר"ע תחומין דאורייתא אלא דאפשר לומר דזה לדעת רש"י פ"ק דפסחים דף ה' ע"ב דס"ל דאפילו למ"ד הבערה ללאו יצאה מ"מ איכא גם ביו"ט איסור הבערה אבל לריב"א דמפרש שם דרבא הוכיח שם מר"ע הבערה אב מלאכה דאי הוי רק לאו בשבת לא הוי ביו"ט אסור כלל מה"ת דא"כ בתחומין דאינו אלא איסור לאו לכ"ע עכ"ח ביו"ט אינו אסור מה"ת וקשיא סוגי' דביצה הנ"ל דלר"ע הוי תחומין ביו"ט איסור דאורייתא וצריך לומר דכוונת הש"ס כיון דבשבת הוי איסור דאורייתא וגזרו רכיבה משום איסור תחומין שוב גבי יו"ט ג"כ אסור דיו"ט ושבת חדא נינהו כדאמרי' בביצה דף י"ז לענין טבילת כלים דאע"ג דביו"ט אינו אסור משום שמא יעבירנו מ"מ כיון דבשבת אסור אסור ג"כ ביו"ט ולא מקרי גזירה לגזירה וא"כ ה"נ. ובס' מעיי"ח מסתפק אם הרמב"ן דחולק עם הרמב"ם בענין י"ב מיל דאורייתא מונה לאו זה למנין המצות יעיי"ש ולענ"ד אפי' לרמב"ן יש למנות הלאו זה דבכלל הלאו זה דאל יצא איש ממקומו הוא מ"ש בשבת דף ג' סע"א דהטעינו חברו אוכלין ומשקין והוא יצא עמהן דעקירת גופו בכלל כעקירת חפץ ממקומו דמי וכן העמדת גופו כהנחת חפץ וא"כ זה דבר חדש שלא עשה שום מעשה בחפץ עצמו אלא בגופו ואפי"ה אסרה הכתוב כיון שהוא ענין בפ"ע אפשר שמונה הרמב"ן זה ללאו בפ"ע:

פ' יתרו

מצוה כה

והיא להרמב"ם בוודאי. ואפשר דהרמב"ן ג"כ מודה לזה כדלעיל. מ"ע י"ב להרמב"ם ולהרמב"ן י"ג. ובעל ה"ג אינו מונה כלל זה למ"ע.

אנכי זה הוא מ"ע, הרמב"ם בה' יסוה"ת כ' לידע שיש שם מצוי ראשון שהוא מחויב המציאות שהוא המציא כל העולמות וממציא בכל עת כל הנמצאות דהיינו שהוא מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית ומשגיח בעולמו והרמב"ן כ' שידעו ויאמינו ובחינוך במצוה זו כ' להאמין ובה"ג אינו מונה כלל למצוה והרב בעל מגלת אסתר הקשה על הרמב"ם והביא ראיה לבה"ג מהוריות דף ח' ע"ב דאמרי' שם על קרא אשר צוה ה' מיום

ההוא והלאה איזה מצוה הנאמרה ראשונה זה ע"ז ולהרמב"ם זה אינה מצוה ראשונה אלא אנכי ולענ"ד נראה ליישב דהרי הרב ר' חסדאי הסכים עם בה"ג דאי אפשר למנות זה למצוה דכל מצוה צריך להיות להם ידיעה קודם ממצוה לידע מי מצוה על זאת ולכך קודם שצוה הקב"ה את עשרת הדברים הי' צריך לומר אנוכי ה' שהוא המצוה ולענ"ד הרמב"ם מיישב זה במתק לשונו שהאמת אין המצוה הזאת להאמין שכבר האמינו ישראל בה' כנאמר בקי"ס ויאמינו בה' ובמשה עבדו אלא עיקר המצוה לידע דהיינו שהאמונה הזאת תהי' להם כידיעה ובירור הדברים דהיינו להשים נגד עיניהם דברים המבררים את אמיתות אמונה הזאת להרמב"ם שם ע"י המחקר כמ"ש בה' יסוה"ת וכבר כתבתי במ"א דלי נראה שעיקר הבירור והחיוב לברר אמיתת אמונה הזאת ע"י הנסים ונפלאות ע"י מעמד הר סיני שכולנו עמדנו אצל ה"ס ושמענו קול ה' בכח וכל ישראל זכו למדרגת הנבואה אז וכזה וכיוצא בזה צריך האדם שיעמוד לנגד עיניו שיבורר לו בבירור ממש שה' הוא הממציא כל הנמצא וכמ"ש הרמב"ן שע"י שיוכל הקב"ה לשדד הטבע מוכרח שהוא הבורא והוא המציא הטבע זה הוא בכלל אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים שהיינו שתדע בבירור ע"י יצ"מ וע"י מעמד הר סיני תדע ותבין כי ה' הוא האלקים המהווה כל הוויות והוא מחויב המציאות ונמצא באשר נמצא ולפי"ז נראה דעיקר מצוה זו לא שייך אלא לדורות דהרי בשעת מתן תורה זכו כולם לנבואה וראו כל זה בנבואה ולא שייך לצוות על זה שישימו לב להבחין ע"ז ועכ"ח עיקר המצוה זו על לאחר זמן אז המצוה לבחון ולברר ולשים נגד עיניו את כל זה וא"כ כיון שלאותה שעה עצמה לא הי' המצוה זו לא שייך לומר לשון צו שהרי אמרו בספרי כל מקום שנאמר צו אינו אלא מיד ולדורות ועכ"ח לשון צו לא נאמר על מצות אנכי אלא על לא יהי' לך שהוא מצות ע"ז ולכך שפיר אמר בהוריות הנ"ל על הקרא דאשר צוה ה' דאיזה מצוה ראשונה זה ע"ז ולעולם לדינא שפיר איכ"ל כהרמב"ם דנמנה זה בכלל תרי"ג מצות:

ולפי האמור נראה דבכלל מ"ע זו הוא כל ענייני אמונות שהקב"ה הוא הבורא עולם והוא מנהיגו ומקיימו מהרסו ומשדדו לפי צורך העולם כאשר ראינו בניסים ונפלאות בשעת יצ"מ שהוא יתברך אין בו חסרון ובלתי משתנה שהוא המחויב המציאות בכל הישות יש בו בעצמותו בזה שאמר אנכי ה' שבשמו הגדול נרמז בו שהוא הי' הוה ויהי' והמהוה כל הוויות כולן שהוא אלוקינו כנאמר כי חלק ה' עמו שבשעת הצורך הוא משדד העולם באותו נסים ונפלאות ולזה ראי' אשר הוצאתיך מארץ מצרים ובין הווי' ובין השידוד הוא עומד בלי שינוי והוא הוא והיינו אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מאמ"צ בלתי משתנה וכנאמר בפ' האזינו ראו עתה כי אני אני הוא בלתי משתנה כמ"ש בעל העקרים מ"ד דדבר

המשתנה אינו שייך לומר עליו אני אני הוא וזה בכלל דברי הרמב"ן שכ' שהמצוה הוא שידעו ויאמינו שבכלל מצוה זו יש דברים ששייך עליהם ידיעה כדלעיל ויש שיאמינו. ועכ"פ א"ש שמנה הרמב"ם זה למצוה בפ"ע שאין זה רק הקדמה לידע מי המצוה כמ"ש ר' חסדאי אלא נכלל בו כמה דברים לידע ולהאמין כנ"ל:

מצוה כו

להרמב"ם ולהרמב"ן מצוה כ"ז. והוא ל"ת לכ"ע. להרמב"ם זה ל"ת י"ד וגם להרמב"ן כן שלא להאמין בשום דבר כי אם בה' והוא תלוי' במחשבה עיין ברמב"ן בחומש, ודעת הרמב"ם במנין המצות שדיבור לא יהיה כולל ד' לאוין לא יהי' ולא תעשה לך פסל ולא תשתחוה ולא תעבדם אבל הרמב"ן חולק עליו ואמר דהכל נכלל בלא יהי' הן במאמין בע"ז ואומר אלי אתה או שעושה פעולה ועבודה לע"ז והקשה הרמב"ן עליו מש"ס סוף מכות שאמרו תרי"א מצות נאמרו למשה מסיני ואנכי ולא יהי' מפי הגבורה שמענו וא"כ מוכח דהוי רק חד לאו ויפה תי' במעיי"ח דאפי' נאמרו הנך ג' לאוין בעשרת הדברות מ"מ כיון שנאמרו ונשנו ע"י משה רבינו ע"ה שפיר אמרו תרי"א ע"י מרע"ה עיי"ש ולענ"ד נראה ליישב בדרך אחר דלכאורה נראה לי ראי' לדעת הרמב"ם דהנך לאוין הם לאוין בפ"ע דהרי אמרו בסנהדרין ס"ד דפוער עצמו לפעור אע"ג דמכוון לבזוי' אפי"ה חייב ופסקו הרמב"ם בה' ע"ז עכ"ח כמ"ש הריב"ש והובא בכ"מ כיון דהוא ע"ז שאחרים עובדין אותה בכך גם המכוון לבזוי' ואינו מאמין בה עובר עיי"ש בלשון הכ"מ וכיון דהמעשה אפי' אינו מאמין בה אסור א"כ הלאוין של לא תשתחוה ולא תעבדם ולא תעשה פסל אפי' באינו מאמין בהם וא"כ א"א שבאו לפרש הלאו דלא יהי' דקאי דווקא על המאמין בה וכעין זה מצאתי בס' מנ"ח במצוה זו אמנם גוף הדין דמכוון לבזוי' חייב קשה מנ"ל זה וכבר האריכו הריב"ש וכ"מ פ"ג מה' ע"ז, ובפ"ה מה' יסוה"ת הביא הכ"מ ג"כ להקשות בשם הרמ"ך על הא דפסק הרמב"ם שם דאע"ג דע"ז יהרג ואל יעבור אפי"ה אם עבר ולא הניח עצמו להרוג פטור והקשה הרמ"ך מ"ש ממכוון לבזוי' וכ"מ רצה לומר דבאמת במכוון לבזוי' אינו חייב מיתה אלא חטאת ולענ"ד נראה פשוט דהנה ע"ז חייבה התורה על המעשה אפי' בלא כוונתו לעבוד מיהו מעשה אונס קיי"ל דאונס כמאן דלא עביד דמי ולכך פוער דמכוון לבזוי' דהמעשה נעשה כדרך העבודה חייב אפי' מכוון לבזוי' אבל אם אנסו לעבוד ע"ז א"כ המעשה נעשה באונס וכמאן דלא עביד דמי ולכך פטור ומטעם זה ל"ק נמי מה שהקשה שם בכ"מ דהוי לן למיפטר מכוון לבזוי' מטעם הוא ולא מוטעה כמו דילפי' מההוא ולא אנוס א"כ הה"ד ולא מוטעה ולהנ"ל א"ש

דבמחשבה לא איכפת לן אם הוא מוטעה אם באמת רוצה לעשות אותו מעשה בפועל אלא בטעם עשיית המעשה הוא טועה מצד טעם זה א"א לפוטרו דלענין ע"ז לא תליא בטעמו אלא במעשה שאם הי' מעשה מוטעה וסבר דהשתחווה לבה"כ והשתחוה לע"ז זה אפשר למעט מצד הוא ולא מוטעה אבל אם המעשה כרצונו אעפ"י שבטעמו הוא מוטעה זה אינו פוטרו אבל אם המעשה הוא באונס דאונס כמאן דלא עביד דמי שפיר פטור כיון דאין כאן מעשה דכמאן דלא עביד. איברא דזה גופא טעמא בעי מנ"ל דהתורה חייבה לענין ע"ז דווקא על המעשה ונראה דהמהרש"א הקשה על רש"י דף ס' ע"ב ד"ה אבל המגפף דפרש"י דתרי לא תעבדם כתיב חד לכדרכה וכו' והקשה המהרש"א דעל כדרכה ל"ל קרא ת"ל מקרא דפן תדרוש לאלקיהם וכו' איכה יעבדו וכו' ונראה ליישב דהרי בפוער עצמו לפעור חייב אפי' מכוון לבזויי' מנ"ל זה דאדרבה מקרא דפן תדרוש משמע דמאמין בה וגם מנ"ל דנענשין ע"ז בכה"ג ובשלמא לענין מיתה היכא דאתרו בי' וקיבל התראה איכ"ל דמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו ואינו נאמן אבל שיהי' לאו בלי התראה או חטאת עדיין אינו מוכרח לכך איצטרך ייתורא דלא תעבדם דכדרכה אפי' מכוון לבזויי' דהמעשה אסור ושוב א"צ לדחוק עונש מנ"ל דאיכ"ל כמ"ש התוס' לקמן דף ס"ג ע"א ד"ה אחת וכיון דלענין אזהרה אין חילוק הה"ד בשאר ענייני עבודה של ע"ז אין חילוק. ועכ"פ לפי הנ"ל מבואר הא דמוכח דמכווין לבזויי' ג"כ עובר זה בתר דכתוב לא תעבדם דמיותר בפ' כי תשא אבל לולא דכתוב בקרא ייתורא רק לא תעבדם דעשרת הדברות לא הוי דרשי' מיני' רק לאו דשלא כדרכה אבל מכווין לבזויי' לא הי' לאו אלא דווקא במאמין בהם ואז באמת הוי אמרי' כפי' הרמב"ן דהנך לאוין דלא תשתחווה ולא תעבדם הם רק כפירוש על לא יהי' דהן באמירה והן בפועל אסור לן לעבוד ע"ז והכל הי' נכלל בכלל לאו דלא יהיה רק בתר דכתיבי לאוי יתירי ומוכח אפי' מכוון לבזויי' עובר ועכ"ח דלאוי דלא תשתחוה ולא תעבדם הם לאוין בפ"ע ומיישב קו' הרמב"ן מה שהקשה מסוף מכות שאמרו תרי"א מצות נאמרו למשה ואנכי ולא יהי' מפי הגבורה שמענו ולהרמב"ם לא יהי' הם ד' לאוין ולהנ"ל א"ש מפי הגבורה וודאי לא שמענו אלא תרתי לולא דהכפיל הלאוין בתורה וא"כ שפיר אמרו מפי הגבורה שמענו היינו שהבינו שמיעה היינו לשון הבנה לא היינו מבינין אלא ב' מצות שכל לא יהי' הוה מפרשי' כפי' הרמב"ן וא"ש כנלע"ד נכון:

מצוה כז

ל"ת ט"ו להרמב"ם. ולהרמב"ן לא נמנה כלל

מל"ת שלא לעשות פסל ושום תמונה ואפי' לא עשה בעצמה אלא ציוה לאחרים לעשות לו וכן אם עשה הוא לאחרים יבוא לקמן מצוה רט"ו לאו עליו ולכך העושה לעצמו הוא עובר בב' לאוין וכ' הרמב"ם אפי' לא עשה בעצמו לוקה והחינוך תמה למה לוקה הא הוי לאו שאין בו מעשה ותי' הלח"מ פ"ג מע"ז כיון דאחר עשה הוי כאילו הוא עשה מ"מ הקשה החינוך הא אין שלד"ע ולפי מה דס"ל לרמב"ם מצוה פ"ו דנודר בשם ע"ז לוקה וכ' הכ"מ הטעם משום חומר דע"ז לוקה אפי' בלי מעשה וא"כ הה"ד כאן. ולכאורה יש לומר דהתורה חייבה אפי' הגורם והמצווה לא הוי פחות מגורם מ"מ קשה הא בשבת קי"ט ילפי' מדכתיב בשבת לא תעשה דווקא עשיי' אסור אבל גרמא שרי וא"כ ה"נ כתיב לא תעשה והוי לן למילף דווקא עשיי' אבל גרמא שרי ואכתי קשה אמאי עובר ע"י אחרים וכן מצאתי בס' מנ"ח שעמד בזה ולענ"ד ליישב דוודאי היכא דכתוב בקרא לא תעשה משמע עשיי' דווקא אבל היכא דכתוב בלשון רבים לא תעשו כדכתיב בפ' קדושים אלה' מסכה לא תעשו לכם דגם אם אחר עושה עבורו חל האיסור דהרי כתיב לשון לא תעשו וכתיב לכם דמשמע כל אחד העושה בשביל ישראל גם המצווה עובר ובס' התורה והמצוה בפ' קדושים כ' על הפסוק ההוא דלשון העשיי' נופל בין על מעשה האדם עצמו ובין על הנעשה בפקודתו ושניהם בפסוק אחד אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן ונלע"ד להסביר הדבר יותר דהנה איתא בע"ז י"ט ע"ב לענין שכר ע"ז אימת אסור במכיש האחרון וכן לענין עשיית ע"ז נראה דעיקר האיסור בשעת הגמר אבל בתחילת העשיי' כל זמן שלא נגמר או לא גמרו אין כאן איסור ושייך בי' שליחות והנה מבואר בת"כ פ' קדושים וברמב"ם פ"ג מה' ע"ז אפילו מצוה לאחר לעשות הוא עובר ויליף לה בת"כ מקרא ואמרי' במכות דף ה' דאחד המקיף ואחד הניקף עובר והקשה הריטב"א הא קיי"ל מסייע אין בו ממש ותי' בחד תי' דכיון דאפי' בלי מעשה עובר בלאו אלא דהוי אין בו מעשה לזה מהני אפילו עשיי' כל דהו לשווי' כיש בו מעשה לחייב עליו מלקות לכ"ע ואפי' מסייע סגי וא"כ גם בנדון דהכא כיון דאם מצוה לאחר רק לגמור הע"ז אע"ג דאין שליח לד"ע מ"מ הוא עובר בלאו וממילא אם מצווה גם להתחיל גם תחילת עשיית ע"ז שאז עדיין אינו ד"ע לא שייך בי' דברי הרב ודברי התלמיד מי שומעין ונעשה שלוחו דאז עדיין אינו עבירה מ"מ אם גומר אח"כ אע"ג דעל הגמר לא נעשה שליח משום דברי הרב וכו' מ"מ כיון דעל הגמר לחודא ג"כ עובר בלאו המצוה והתחלה לא הוי פחות מעשיי' ולכך אצלו כעשה מעשה כמו בניקף:

ולפי"ז אם ציוה לגוי לעשות אפשר דאין בו מלקות דגוי לא נעשה שלוחו כלל אפי' בהתחלה דאין שליחות לגוי מיהו בנתיבות המשפט סי' שמ"ח צידד לומר דבאיסור גם

לגוי יש שליחות עיי"ש. ולפמ"ש בס' מחנה אפרים בה' שלוחין סי' י"א בפועל דידו כיד בעה"ב איכ"ל דאפי' בגוי אמרי' כן וההי"ד הכא וראיתי בס' מנחת חינוך שכ' דהיכא דאית לי' שותפות בגווי' איכ"ל יש שליח לד"ע מיגו דזכי לנפשי' זכי נמי לחברי' והביא ראי' מב"מ דף ח' ולענ"ד כיון דהטעם דאין שליח לד"ע אמרו חז"ל משום דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים ועכ"ח דאדעתי' דנפשי' קעביד וא"כ נהי דזוכה לחברו באחד שגנב בשותפות לחברו מ"מ כיון דאדעתי' דנפשי' קעביד הזכי' לחברו אין נקרא שליח לענין העבירה ואין המשלח חייב כנלע"ד:

מצוה כח

להרמב"ם. והוא ל"ת ט"ז להרמב"ם. והרמב"ן אינו מונה זה לל"ת בפ"ע
שלא להשחוות לע"ז וע"ז הוא כל שיעבוד זולתו האל ב"ה שנא' לא תשתחוה ומדברי הרמב"ם פ"ג מע"ז ה"ג נראה דמלאו הזה ילפי' ג"כ אזהרה על העושה אחת מד' העבודות לע"ז אפילו שלא כדרכה דנהי דאמרו בגמרא סנהדרין ס' ע"ב דהשתחווי' לעצמו יצאה ללאו מ"מ איכא ק"ו אם בהשתחווי' שהוא רק כבוד גם לשמי' ואינו עבודה אזהיר ק"ו בעבודת פנים ואע"ג דאין מזהירין מן הדין מ"מ הא איתא ברמב"ם במנין המצות שורש י"ד והובא ברמב"ן בשורש ב' דהיכא דעונש מפורש נוכל למילף אזהרה גם מק"ו מיהו לפמ"ש המעיי"ח בפ' משפטים מצוה מ"ם ובמרגניתא טבא שורש הב' דף מ"ג דהיכא דאין העונש מפורש בקרא אלא דילפי' מדרשה שוב לא נוכל למילף אזהרה מק"ו וא"כ בנדון דידן אני מסתפק אי הוי דרשה דזובח יחרם דדרשי' לד' עבודות אי מקרי מפורש בקרא וא"כ דלא הוי כמפורש בקרא צ"ל עכ"ח דלאו דארבע עבודות ילפי' מלא יזבח עוד לשעירים וכמ"ש הר"ן בחי' סנהדרין שם. ולפי"ז יש ליישב הרמב"ם שלא הביא ולא מנה הלאו דלא יזבחו זבחיהם לשעירים על הדרש דדרש בסנהדרין דף ס"א משמי' דר"א דקרא בא ללמד בזובח למרקולס ולהנ"ל א"ש דס"ל כפי' הר"ן שם דדוקא למ"ד דהשתחווי' על הכלל כולו יצאה אייתר לן לאו דלא יזבחו זבחיהם ודרשי' כר"א זובח למרקולס אבל לדידן דקיי"ל דהשתחווי' ללמד על עצמו יצאה וא"כ לית לן אזהרה על ד' עבודות ומק"ו אין מזהירין היכא דאינו מפורש כדלעיל א"כ איצטרך לא יזבחו לאזהרה ואפי' נימא דילפי' מסיפא דקרא מייתורא דאשר הם זונים אחריהם לרבות אפי' מרקולס מ"מ כיון דרק מייתורא אתיא אינו נמנה במנין המצות כמ"ש הרמב"ם הכלל בשרשיו:
אמנם עדיין קשה מהא דאמרי' בסנהדרין דף ס"ג דשלש השתחוויות נאמרו אחד כדרכה ושלא כדרכה והשני שלא כדרכה שמשתחווה למבוזים דהיינו לפעור או למרקולס א"כ

עדיין קשה לענין השתחוי' הו"ל למנות השתחוי' לב' לאוין ולכך נלע"ד לפי הנראה ומבואר במנין המצות לרמב"ם ל"ת ה' ול"ת וי"ו נראה דאופן הראשון שכתבתי דאזהרה לד' עבודות ילפי' מלא תשתחוה וק"ו כדלעיל וכל העבודות שהן לשמים בין ד' עבודות בין השתחוי' הכל נכלל לל"ת אחת מק"ו ועוד נראה שם יותר מדברי הרמב"ם דאפי' בעושה אחת מאלו ד' העבודות מהשתחואה ג"כ ילפי' מלא תשתחווה להם והטעם נ"ל כיון דכתיב בעשרת הדברות לא תעשה פסל וכל תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ וגו' ואשר במים בכלל זה גם תמונת מרקולס ופעור וע"ז מסיים הקרא לא תשתחוה להם א"כ מוכח מהאי קרא דגם בעובד לבזויין בזביחה או בהשתחואה חייב ולאו דלא יזבחו לשעירים הוא רק כפל הלאו כמ"ש שם הרמב"ם ולהכי אינו נמנה ללאו בפ"ע אלא דקשה ע"ז מסנהדרין הנ"ל דג' השתחואות כתיב ולהרמב"ם גם שלא כדרכה בבזיון נדע מלא תשתחוה דעשרת הדברות ונ"ל ליישב עפ"י לשון החינוך במצוה זו שכ' דהי' אפשר לפרש לא תשתחוה ולא תעבדם דעשרת הדברות היינו וי"ו החיבור תרווייי בהדי הדדי השתחואה לצורך עבודה אלא מכח שהוכפל לאו בפ"ע דהשתחואה ידעי' דהשתחואה בפ"ע ולאו דלא תעבדם בפ"ע כ"נ מדברי החינוך וא"כ אפשר ליישב קו' הנ"ל דכך כוונת הגמרא בסנהדרין ס"ג דאם הי' נכתב רק לאו אחר להשתחואה דהיינו לאו דכי תשא לא תשתחווה לאל אחר הו"א דווקא לאינם בזוים וע"ז לא הוצרך הש"ס לומר הטעם דלא סגי בלאו די' הדברות דהא איכא למיטעי כמ"ש החינוך אלא השתא דכתוב לאו דכי תשא ומזה מוכח דהשתחואה איסור בפ"ע וא"כ גם בעשרת הדברות עכ"ח לא תשתחוה בפ"ע ולא תעבדם בפ"ע וא"כ קשיא ל"ל לאו דעשרת הדברות לזה וע"ז משני דבעי' למבוזים דהיינו דבעשרת הדברות נכללו כל התמונות וקרא דכי תשא בא רק לגלות על הקרא דעשרת הדברות דכל אחד בפ"ע הוא א"כ לפי האמת הכל נלמד מקרא דעשרת הדברות ואינך לאוין הם רק כפילות הלאו ולברר הדברים ולכך לא נמנה השתחואה רק ללאו אחד וא"ש:

ב) והנה בכלל השתחוי' קיי"ל בין השתחואה בשטוח ידים ורגלים ובין השתחואה שלא בשיטוח ידים ורגלים בכלל האזהרה כדאי' להדיא בהוריות דף ד' וברמב"ם בה' שגגות ובס' מנחת חינוך הקשה ע"ז מנ"ל כן והביא כן בשם ט"א מגילה כ"ב הא אמרי' שם ובשבועות ט"ז דהשתחואה היינו שטוח ידים ורגלים ומנ"ל לאבור בע"ז אפילו רק בהשתחואת הגוף ולענ"ד הדבר מבואר מסברא ומדוקדק נמי לשון הגמרא בהוריות שדקדק בעל מנ"ח שאמר ואב"א השתחואה בכדרכה מאי בעי בזה ולענ"ד ענין השתחואה בפישוט ידים ורגלים הוא שמכניע כל כחותיו מכף רגליו עד ראשו למי

שהשתחוה לו ולפי הנראה לא נשמע זה ממשמעות לשון השתחואה אלא השתחואה מצינו על כל שחיי' הן שחיי' מועטת והן שחיי' מכף רגל עד ראש ולכך המשתחוה להקב"ה שהוא עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות בוודאי צריך לשחות עם כל כחותיו מכף רגל עד ראש וזה שאמרו השתחואה אצל הקב"ה הוא בפישוט ידים ורגלים וכן משמע מלשון רש"י בשבועות ט"ז שכ' דמארצה ילפי' דבפישוט ידים ורגלים משמע דמלשון השתחואה בעצמו אין זה מוכח כדלעיל ולפי"ז בע"ז אפילו למאמינים בע"ז אין מיחסים לע"ז כל הכחות שהרי יש להם הרבה מיני ע"ז וע"כ שמיחסים לה רק איזה כחות אלוקות כמבואר בכוזרי ריש מאמר ג' א"כ לא שייך כלל בע"ז השתחואה בפישוט ידים ורגלים מצד הסברא וזה נראה בכוונת הגמרא בהוריות לעולם כדרכה היינו לפי דרך הע"ז ע"כ השתחואה אינו שייך בה אלא במקצת כנלע"ד הסברא נכונה:

ונראה עוד לבאר יותר דרש"י בהוריות שם מייתי קרא דוישתחוו אפים ארצה ובס' מנ"ח הנ"ל הקשה באמת כן על הש"ס דשבועות ט"ז למה יליף מקרא דמאוחר בפ' וישב ולא הביא הקרא דמוקדם בפ' וירא דוישתחו אפים ארצה אמנם התוס' הרא"ש בהוריות והובא בס' הורה גבר אדרבה הקשה על רש"י שם דמלשון זה אדרבה משמע דיש השתחואה בלא פישוט ידים ורגלים אלא בהרכנת הראש כמו קידה אלא שהוא יותר מקידה שמשפיל פניו עד הקרקע וא"כ מקרא דוישתחו אפים אינו מוכח כלל אלא אדרבא וא"כ רק מקרא דהבוא נבוא ילפי' דסתם השתחואה הוא פישוט ידים ורגלים ומזה משמע ממש כפי' בעל מנחת חינוך הנ"ל עיי"ש מדכתיב בחלום השתחואה סתם ויעקב פתר השתחואה ארצה מוכח דבכלל סתם השתחואה גם פישוט ידים ורגלים בכלל אבל בוודאי מצינו גם לשון השתחוי' על שחיי' מועטת כדמוכח מוישתחוו אפים גם בשאר מקומות ולכך לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן לענין מצוה אמרי' דבעי' פישוט ידים ורגלים אבל לענין ל"ת אמרי' לחומרא דאפי' בלא פישוט ידים ורגלים רק באבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עלי' אמרי' מייתורא דעלי' משמע היינו שטוחה עלי' לגמרי דעל בסמוך כמו דפירש"י דמארצה ילפי' פישוט ידים ורגלים ועלי' וארצה נראה דיש להם כוונה אחת וא"כ אדרבה מדאיצטריך עלי' באבן משכית מוכח דבעלמא בל"ת אפי' בלא פישוט ידים ורגלים אסור כנלע"ד נכון:

מצוה כט

להרמב"ם והיא ל"ת י"ז להרמב"ם והרמב"ן אינו מונה זה לל"ת בפ"ע דהכל בכלל לא יהי'

ל"ת לאסור לעבוד ע"ז כדרך עבודתה אפי' עבודה בזוי' כפוער עצמו לפעור וזורק אבן למרקולס או מסלק לפניה אבנים והוכפל הלאו הזה בתורה וילפי' מיני' דהמגפף והמנשק לע"ז עובר בלאו כמו שפירש"י בסנהדרין דף ס' ע"ב ד"ה המגפף והסמ"ג לאוין י"ח הביא ג"כ הלאו הזה דמגפף ומונה לאו זה בפ"ע כדאיתא בסנהדרין ס"ג ולכאורה קשה על הרמב"ם למה לא מנה אותו במנין המצות שהרי ע"כ גם הרמב"ם סובר בזה כסמ"ג שהרי בפ"ג מע"ז פסק דעל מנשק ומחבק אינו לוקה משום דהוי לי' לאו שאינו מפורש דהייינו לאו שבכללות וקשה תיפוק לי' לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד שהרי הרמב"ם ע"כ סובר דלאו הנאמר סתם וכולל הכל גם עניינים שחייבין עליו מיתה נקרא לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד כמבואר בלשונו פ"ט מגניבה דס"ל דלא ימכרו ממכרת עבד נקרא ניתן לאזהרת מיתת ב"ד וע"כ ס"ל דמלאו לא תעבדו הנאמר בכי תשא ילפי' מגפף ומנשק ושם לא איצטריך הלאו לאזהרת מיתה וא"כ קשה למה לא מנה אותו ונראה שהרי כבר ביאר הר"ן בחי' סנהדרין ס"ג דלמה קרא ללאו הזה לאו שבכללות משום דפשטות הקרא הכוונה עבודה ממש אלא מכח יתורא דקרא אם אינו ענין לעבודה תנוהו ענין למגפף לכך הוי לי' כאינו מפורש וכמו לאו שבכללות והרמב"ם לטעמי' דדבר שאינו מפורש אינו מונה במנין המצות וה"נ לאו שבכללות אינו מונה רק חדא ממנו שהוא המפורש משא"כ השני שאינו מפורש לגמרי ולכך גם כאן אינו מונה ללאו דלא תעבדם הנאמר בכי תשא וא"ש. ועיי' בלח"מ בפ"ט ממאכלות אסורות שכ' כיוצא בזה בהא דלא מנה הרמב"ם הלאו הג' של לא תבשל גדי לאיסור דהואיל ובא באם אינו ענין אינו לוקה וגם לא נמנה במנין המצות עיי"ש:

ובס' מנחת חינוך מצוה כ"ח כ' דניהו דקיי"ל בעובד ע"ז אפי' מכוון לבזוי' חייב מיתה מ"מ מומר לכהת"כ לא הוי דווקא במודה לע"ז ואני מסתפק בזה דלכאורה לפי דבריו אפשר לומר דגם התקרובת אינו אסור מה"ת בכה"ג וכעין שמבואר בי"ד סו"ס ד' לדעת הרמב"ם בזובח לגדי להר ושר שלה ואינו מכוון אלא לרפואה או לדברי הבאי אינו אסור אלא מדרבנן בהנאה וא"כ לא שייך לתרוצי על הא דפליגי ר"י ור"ל כמחשבין מעבודה לעבודה דהקשה התוס' ת"ל דהוי מומר וע"כ גם לפי תירוצם צ"ל כיון דהתורה אע"ג דמכוון לבזוי' עשה הכתוב כאילו עובדה ואין דברים שבלב דברים כיון שמתוך מעשים נראה בהיפך אפי' אומר כן בפירוש לא אתי דיבור ומבטל מעשה א"כ נראה דגם בכה"ג חשוב מומר לכה"ת כמו דמחלל שבת בפרהסיא אע"ג דמאמין בה' ובתורתו ובמדרש אמרו דמקושש לש"ש נתכוון אפ"ה ילפי' מדאסמיך מעשה דמקושש לקרבן ע"ז דכתיב שם בפ' שלח לך כי תשגו וכו' דמחלל שבת הוי כעובד ע"ז דכתיב בי' שם מכל מצות

ה' דמיני' יליף שם דעובד ע"ז הוי ככופר בכל התורה כולה וכשם שבשבת אין חילוק אפי' מאמין ועושה לש"ש כך בע"ז אין חילוק כנלע"ד. וכן איתא בתבואת שור דעע"ז ומחלל שבת בפרהסיא אפי' מומר לתיאבון הוי מומר לכהת"כ ולתיאבון היינו דאינו מאמין בע"ז:

מצוה ל

אליבא דהרמב"ם. ולהרמב"ן מצוה כ"ח והוא ל"ת לכ"ע. להרמב"ם זה ל"ת י"ח ולהרמב"ן ל"ת ט"ו

ל"ת שלא נשבע לבטלה שנאמר לא תשא את שם ה' אלוקיך לשוא וכו' וכ' החינוך וכן הרמב"ם בפ"א ופ"ה משבועות דלשוא כולל ד' דברים או שנשבע על זהב שהוא אבן והב' על אבן שהוא אבן וג' נשבע לבטל המצוה והד' שנשבע לעשות דבר שא"א לו לקיים כגון שלא יישן ג' ימים רצופים או שנשבע שלא יאכל זי"ן ימים רצופים וכן הוא לשון הש"ע בי"ד סי' רל"ו והראב"ד בפ"א משבועות כ' על הרמב"ם שהו"ל להעתיק מה דאמר עולא והוא שידוע לג' בני אדם וכ' הכ"מ דאין זה השגה דהרמב"ם סמך עצמו עמ"ש בפ"ה משבועות ושם הביא הא דעולא דבעי' שידוע לכה"פ לג' ולי הדבר קשה דעולא קמ"ל דבאינו ידוע עובר משום שקר ולא משום שוא כדמסיק בשבועות כ"ד ע"ב והרמב"ם לא הביא זה בפ"ה והלח"מ בפ"א ובפ"ה ר"ל דלהרמב"ם באמת פטור גם משום שקר באינו ידוע וזה דבר שא"א דהרי מבואר בגמרא הנ"ל דבכה"ג חייב משום שקר ונראה ליישב דשפיר מרומז זה ברמב"ם דהרמב"ם כ' שם בפ"ה ה' ב' דינים א' בנשבע על החמה שהיא גדולה מן הארץ לא הוי שבועת שוא ולא הוי כנשבע על תרין שהוא תרין כדאי' בירושלמי משום דעולא אמר דבעי שיהא ידוע לג' שע"י ג' מתפרסם וס"ל לרמב"ם דזה שייך על ב' מיני שוא בין שנשבע לשנות על אבן שהוא זהב ובין בנשבע על אבן שהוא אבן שגם זה בכלל שוא ואעפ"י שהמשנה אינו מפרשת אלא דשוא היינו נשבע לשנות היינו משום דעל אבן שהוא אבן פשיטא דזה נכלל בכלל שוא דהיינו שנשבע בחנם על לא דבר כמ"ש התיו"ט פ"ד דאבות מ"ז וס"ל לרמב"ם דעל שניהם אמר עולא דבעי' דבר מפורסם ולכך כיון דגודל השמש מהארץ אינו נודע אלא ליודעים בחכמה ולכך אינו עובר בכה"ג לא משום שוא ולא משום שקר שוב כ' הרמב"ם שאם נשבע בהיפך שהשמש קטן מן הארץ ג"כ לא הוי שוא וכ' הטעם משום דלפי ראות עינים נראה כך וכוונתו ודעתו כמ"ש הר"ן בנדרים דף כ"ד ע"ב בנשבע שראה כעולי מצרים לא הוי שבועת שוא וכל שהוא בדרך גוזם ונראה כך בעיניו פטור ובס' מנחת חינוך הקשה למה הוצרך הרמב"ם לומר משום

דנראה כך ת"ל דהוי כאילו אינו ידוע לג' בני אדם כמ"ש בגודל השמש ולענ"ד פשוט דבזה רמז הרמב"ם דאם הי' טעם רק משום דעולא דלא מפורסמי מ"מ הי' חייב משום שבועת שקר ולכך אמר משום דכך הוא לפי ראיי' א"כ פטור בין משבועת שוא ובין משום שקר וא"כ מיושב דברי הכ"מ בפ"א דשפיר כ' דמהרמב"ם ספ"ה מוכח דעל הא דעולא חייב משום שקר ולא הי' צריך להביאו גם בפרק א':

ועוד הביא הרמב"ם וכן בחינוך דאם נשבע דבר שא"א לקיימו הוי שבועת שוא כגון שבועה שלא יישן ג' ימים או שלא אוכל זי"ן ימים ועל שלא אוכל פלפל הר"ן בפ"ג משבועות ויתבאר לקמן אי"ה ושמעתי להקשות מפה קדוש אדמ"ו הגאון בעל חת"ס זצ"ל בשם הגאון מו"ה עקיבא איגר זצ"ל על הש"ע שהעתיק לשון הרמב"ם ובאמת הרמב"ם כ' ואמר שבועה שלא אטעם כלום וש"ע העתיק רק שבועה שלא אוכל זי"ן ימים והקשה בשלמא הרמב"ם שכ' שלא אטעום כלום הוי שפיר שבועות שוא דאינו יכול להתקיים אבל הש"ע שכ' סתם שבועה שלא אוכל זי"ן ימים ואנן קיי"ל דאכילה בכזית כת"ק דר"ע וא"כ עדיין הי' יכול לאכול פחות מכשיעור וישהה יותר מכדי אכילת פרס דלא מצטרפי ונהי דאסור מה"ת מ"מ השבועה לא הוי עליו דאינו בכלל השבועה ויכול להתקיים ולמה יהי' זה שבועת שוא וקו' זו שייך גם על החינוך שלא כ' תיבת "כלום" ותי' מרן זצ"ל כיון דאמר שלא אוכל שבעת ימים איכא לפרש שלא יאכל שיעור אכילה במשך שבעה ימים וא"כ הוי שפיר שבועת שוא ובזה הי' אפשר לפרש הירושלמי שכ' הכ"מ בפ"ה ה"כ שירושלמי חולק על הרמב"ם ולהנ"ל א"ש לא מבעי' להקו' של הגאון מו"ה עקיבא איגר הרמב"ם מיירי שאמר כלום והירושלמי מיירי שלא אמר כלום אלא אפי' לפי תירוצו של מרן זצ"ל איכ"ל דבזה גופא פליגי דהירושלמי סובר דכוונתו רק אכזית. ובזה יישבתי בחידושי קו' התוס' בשבועות דף כ"ה ד"ה אינו האר"י וכו' דהקשה דהו"ל להקשות כן אריש פרקין דתנן בשבועה שלא אוכל הוי שבועת ביטוי ואי נימא כדס"ד דסתם שבועה הוא לעולם א"כ א"א לו להתקיים ואמרתי ליישב דסברת מרן זצ"ל איכ"ל במפרש בהדיא שלא אוכל שבעת ימים אבל באומר סתם שלא אוכל נהי דכוונתו על לעולם מ"מ כוונתו גם על השתא וכוונתו שלא יאכל האידנא ולא לעולם א"כ בוודאי סתמא כוונתו על כזית וכן מוכרח דאל"כ מאי קאמר ר"ל בשבועות כ"ג ע"ב מתני' דווקא במפרש ח"ש אליבא דרבנן הא גם אליבא דרבנן דכוונתו על כזית הוא דווקא על צירוף כזית לעולם וא"כ תוך אכ"פ לא אכל רק כל שהוא והשבועה חלה ועכ"ח בשלא אוכל סתמא גם מרן זצ"ל מודה וא"כ מיושב קו' התוס' הנ"ל דלא מצי להקשות על מתני' דאיכ"ל כקו' הגאון מו"ה עקיבא איגר זצ"ל. מיהו זה אינו מספיק דהרי אכתי לר"ע עמדה

הקו' דסובר אכילה בכ"ש ותו דהרי בש"ע יו"ד סי' ר"ז סעיף ד' בהגה פסק גם בנשבע שלא יאכל סתמא מקרי שוא וע"כ נלע"ד ליישב קו' הגאון הנ"ל נהי דכוונת שבועתו הי' רק על כזית מ"מ כיון דדין תורה הוא דחצי שיעור אסור מה"ת להרמב"ם אפי' בשבועה משום חזי לאצטרופי וכדמסיק הר"ן לעיל כ"ב א"כ באמרו שלא יאכל אם השבועה חל ממילא נאסר ונשתלשל ע"י שבועתו לאסור גם חצי שיעור וזה א"א לו לקיים לכך מקרי שבועת שוא ועפי"ז אפשר ליישב דהירושלמי לא פליג דאפשר דהירושלמי קאי אליבא דר"ל דלא ס"ל דטעם דח"ש אסור משום דחזי לאצטרופי. וקו' התוס' אפשר ליישב עפ"י מה שפקפק הר"ן על הרמב"ם הנ"ל דכ' דכה"ג מקרי אפשר לקיים דאם יסתכן פיקוח נפש שריא אלא מטעם אחר אתיא עלה משום דהוי נשבע לבטל את המצוה להמית את עצמו ולכאורה דברי הר"ן קשים דהרי הר"ן פסק לעיל וגם בסוף פרקין דנשבע לבטל את המצות בכולל ושב ואל תעשה חל כירושלמי וא"כ בכה"ג דתחילת העינוי אין בו לבטל את המצוה וחל ומיגו דחייל בתחילתו חייל נמי איום השביעי ויהי' ככולל ונראה דכה"ג לא חשיב כולל דהרי מעיקרא כל יום ויום אם הי' אוכל הי' יכול לקיים יום אחד יותר וא"כ מעיקרא כל שאינו אוכל היום הוא מקרב מיתתו למפרע ולא מקרי כולל עכ"פ אין הדבר ברור ולא הי' מצי הש"ס למפרך ע"ז אולי חשיב ככולל לכך הקשה אשינה. ובאמת דברי הר"ן קשים לי לפמ"ש הר"ן א"כ בנדר שחל על דבר מצוה אם אוסר על עצמו כל פירות שבעולם יה"י חל והר"ן עצמו בגיטין בשמעתין דנודרת דף ל"ו אמר דהא דנקט התם שאסרה עליו כל פירות שבעולם הוא לאו דווקא דאל"כ הוי נדר שוא וקשיא הר"ן לשיטתי':

והנה המברך ברכה שאינה צריכה כ' הרמב"ם פי"א מה' ברכות הט"ו דעובר בל"ת והמוציא שם שמים לבטלה נראה ג"כ מדברי הרמב"ם פי"ב מה' שבועות דעובר בל"ת וכבר הקשו עליו וכן איתא בס' מנחת חינוך להקשות דהרי בתמורה דף ג' ע"ב ודף ד' רע"א מבואר דאינו אלא באזהרת עשה דאת ה' אלקיך תירא ולפי"ז מאי דאמרו בברכות ל"ג ר"י ור"ל דהמברך ברכה שאינה צריכה עובר בל"ת הוא רק אסמכתא כמ"ש התוס' בר"ה ל"ג ועוד קשה על הרמב"ם דכ' בפי"ב מה' שבועות הי"א דהמוציא ש"ש לבטלה עובר משום ליראה את ה' הנכבד והנורא וגו' ובתמורה דף ג' ע"ב מבואר דקרא הזה קאי על המקלל חבירו בשם כיוצא בזה הקשה בס' תפארת ישראל על המשניות בברכות ספ"ח תמה על המהרש"א בתוס' דף ל"ג ע"א ד"ה הא ר"י וכו' שכ' את ה' אלקיך לרבות ת"ח ומוציא ש"ש יליף מקרא דליראה את השם הנכבד יעיי"ש שהאריך בזה ולענ"ד נראה ליישב הרמב"ם דמסברא נראה בוודאי המוציא ש"ש לבטלה יהי' חייב משום לאו

דלא תשא דהרי כבר הבאתי לעיל בכלל שבועת שוא כ' הרמב"ם דהוי בנשבע על אבן שהוא אבן אע"ג דנשבע באמת אלא כיון דלא צריכא לי' והוא דבר ידוע לג' בני אדם חייב משום שבועת שוא ועכ"ח החיוב משום דהוציא ש"ש לבטלה ודוחק לחלק בין שבועה על אבן שהוא אבן למוציא ש"ש לחודא. אמנם הקרא דהביא הש"ס שם בתמורה דף ג' ע"ב דאם לא תשמור וכו' ליראה את ה' וגו' והפלא ה' את מכותך וכו' דדרש שם האי והפלא בא ללמוד שחייב מלקות לס"ד דקאי על מוציא ש"ש לבטלה עכ"ח ס"ל דלא תשא לא קאי על אבן שהוא אבן אלא על אבן שהוא זהב דהיינו בנשבע לשקר דהרי הקרא והפלא שדרשו על מלקות מלשון והפילו השופט עכ"ח בא ללמד לשום דרשה ואי לא תשא קאי גם על מוציא ש"ש הלא באותו קרא כתיב לא ינקה ה' ודרשו חכז"ל ה' לא ינקה אבל ב"ד מנקין אותו ומלקין אותו א"כ כבר ילפי' זה מקרא אחר ול"ל קרא של והפלא אלא וודאי דלפי ס"ד זו לא תשא לא קאי בנשבע על אבן שהוא אבן ורצה לילף זה מקרא דוהפלה דחייב מלקות וזה הוא קו' הגמרא בתמורה שם דלמא דווקא במוציא ש"ש חייב מקרא דוהפלה אבל המקלל חברו בשם דעשה ב' איסורים הוציא השם וגם קילל חברו לא תסגי לי' במלקות ע"ז משני שפיר דלפי ס"ד זו מוציא ש"ש לבטלה אינו בכלל לא תשא א"כ גם והפלא א"א לפרש על מוציא ש"ש דא"כ לא מצינו אלא אזהרת עשה דאת ה' אלקיך תירא וזה אינו אזהרה ואין עונשין אא"כ מזהירין אלא וודאי קרא דוהפלא קאי על מקלל חבירו בשם דאית בי' אזהרה ושוב איכ"ל כפשטא דמוציא ש"ש הוא בכלל לא תשא דהוי בכללו גם על אבן שהוא אבן וקרא דוהפלא קאי ג"כ על מוציא ש"ש לבטלה וא"ש דברי הרמב"ם והמהרש"א דלמסקנא איכ"ל דשפיר ילפי' גם מליראה את ה' דמוציא ש"ש וא"ש דברי הרמב"ם:

ונראה דלרמב"ם דספק דאורייתא מה"ת לקולא דאי מלא תשא לחודא יליף אפשר דעל ספיקא אינו עובר מה"ת אבל אי מליראה נפקא גם ספק אסור אפי' אי לא אמרי' כדעת מהרי"ט דמ"ע גם לרמב"ם ספק לחומרא מ"מ לשון ליראה את ה' בוודאי כולל גם הספק דאם נכנס לספק חי' מוראו וא"ש. וכ"ז במוציא ש"ש לבטלה אבל במברך ברכה שאינה צריכה נהי דמבואר ברמב"ם פ"א מברכות הט"ו ופי"ב משבועות דין ט' דעובר משום לא תשא ובמנ"ח כ' דנראה דלוקה ובאמת במג"א סי' רט"ו סק"ו הביא בשם הרמב"ם דהמברך ברכה שאינה צריכה עובר מה"ת בלא תשא אבל האלי' רבה שם כ' דאיכ"ל דגם לרמב"ם אינה אלא אסמכתא והנה הר"ן בר"ה דף ט"ז הביא ג"כ ראי' דאינו אלא דרבנן דאל"כ למה בספק אמר אמת ויציב אמרו בברכות דף כ' דחוזר ואומר אמת ויציב עיי"ש וכפי מ"ש למעלה אין ראי' לרמב"ם דברכה שאינה צריכה בוודאי לית בי' איסור משום

ליראה את ה' שהרי עושה לש"ש וא"כ ספק שריא מה"ת ועוד כיון דצ"ל עפ"י דין תורה עוד פעם אחד אמת ויציב וגם אית לי' חזקת חיוב שהי' חייב ואיכא חזקה א"כ אינה ברכה לבטלה וכן אפי' במצוה דרבנן כל היכא שחייבו חכמים לברך ה' צוה לא תסור וצוה לשמוע לדבריהם אינה ברכה לבטלה וכן כ' הפרמ"ג בסי' רט"ו שם ואע"ג דהרמב"ם פ"ג מה' מילה פסק דעל מילת אנדרוגניס אין מברכין והראב"ד פליג והביא הכ"מ שם דברי הרמב"ם בתשובה דמשום ספק לא תשא אין מברכין התם ליכא חזקת חיוב אבל הכא איכא חזקת חיוב וחייב מדינא ובלא"ה נראה דבאמת ויציב כך תיקנו חכמים כמ"ש הרשב"א בתשו' דברכות ק"ש כל אימת דקרינן ק"ש צריכין לומר גם הברכות אע"ג דהם דרבנן ה"נ תיקנו באמת ויציב דכל אימת דחומר אמת ויציב צריך לסיים גם הברכה:

והנה מה שהביא החינוך בכאן דנדר חל על דבר מצוה הה"ד שבועה בכולל חל לפי מה שפסק הרי"ף כהירושלמי וא"כ בכה"ג לא הוי שוא ומה שהקשה החינוך דעשה ידחה ל"ת ותי' שהנדר הוא עשה ול"ת והקשה המל"מ הא אמרי' פ"ק דיבמות דראשו בא ללמד אפי' הי' נזיר יגלח המצורע ופריך הש"ס הא הוי ל"ת ועשה ומפני משום דאפשר בשאלה דחי וא"כ ה"נ נדר אפשר בשאלה וידחה לכאורה יפה תי' בשעה"מ בהלכות נדרים דכאן בנדר גלי קרא דנדר לה' אלא דקו' החינוך דנילף מיני' וע"ז שפיר תי' דנדר הוי עשה ול"ת מיהו השעה"מ לא יישב הסוגיא ביבמות ה' ויליף מראשו דעשה דוחה ל"ת ועשה אדנילף מראשו נילף מנדר דלא דחי ונראה דאיכ"ל דקרא דנדר לה' בא לגלות לן דנדר חל על דבר מצוה כגון סוכה ולולב שהם אינם שווין בכל דאין נוהגין בנשים ולכך הואיל והעשה קיל אינה יכולה לדחות עשה השוה בכל אפי' אפשר בשאלה ולעולם בעשה השוה בכל איכ"ל דשפיר ילפי' מראשו דדוחה ומשני שפיר ביבמות משום דאיתא בשאלה אמנם לפי"ז עמדה קו' המ"ל הנ"ל על החינוך דס"ל דגם בנדר על מצוה כגון מצה או שבועה בכולל על מצה כדאי' בירושלמי חייל דליתי עשה ולידחי ל"ת והא דגלי קרא דכי ידור נדר לה' כגון סוכה ולולב דאינם שווין בכל אבל השווין בכל איכ"ל דדחי וצ"ל דס"ל כתי' התוס' ביבמות ה' ע"א ד"ה ואכתי וכו' בחד תי' דווקא עשה דמצורע דגדול השלום דוחה ללאו ועשה אם אינם שווים בכל או ישנם בשאלה אבל שאר עשה לא דחי לאו ועשה אפי' אם ישנו בשאלה ולפי חד תי' בתוס' דווקא גילוח הואיל ומקין אדם כל גופו בתער לכך דחי העשה של מצורע לאו דתער לא יבא על ראשו:

מצוה לא

מ"ע אליבא דכ"ע להרמב"ם מצוה ל"א ולהרמב"ן מצוה כט והוא מ"ע י"ג לרמב"ם ולהרמב"ן מ"ע י"ד

מ"ע לקדש את יום השבת בדברים בכניסתו ומבואר בלשון הה"מ פכ"ט משבת דגם הבדלה הוא דאורייתא דמקרא דזכור ילפי' לקדש בכניסתו וביציאתו וכן כ' החינוך ומ"ע זו היינו מדבר בדברים בפיו שמור בלב כמ"ש הרא"ם בס' היראים אות צ"ו וזכור בפה שיאמר בפירוש קדושת השבת ומעלתו וכ' המג"א בסי' רע"א וכן שאר אחרונים שם דמה"ת יוצא ידי קידוש בתפילה שמזכיר שם קדושת שבת אלא דמדרבנן בעינן דווקא קידוש על היין או על הפת והבדלה על היין ושאר משקין ובס' יד יוסף על ה' שבת וכן ראיתי כעת בס' מנחת חינוך להקשות מהא דאמרי' פסחים קי"ז ע"ב אמר ראב"י שצריך להזכיר יצ"מ בקידוש שנאמר למען תזכור את יום צאתך וכתיב זכור את יום השבת והוא הלכה פסוקה וא"כ איך יוצא ידי קידוש בתפלה הא בתפלה ליכא יצ"מ ולענ"ד ליישב דהרי ספ"ק דברכות יליף ראב"ע דמזכירין יצ"מ בלילות ממה שדרש בן זומא נראה שם דחכמים פליגי עלי' והרי"ף והרא"ש לא הביאו כלל הא דר"א וכ' שם בצל"ח דנראה דס"ל דהלכה כחכמים דאינו מחויב להזכיר יצ"מ בלילה מה"ת אלא מדרבנן ואפי' לרמב"ם דפסק דמזכירין יצ"מ בלילות צידד שם לומר דלאו מלמען תזכור יליף אלא מסברא ועי' ברשב"א שם במתני' שהביא בשם הר' יונה דהזכרת יצ"מ הוא רק מדרבנן וא"כ כיון דקידוש היינו בלילה בכניסתו ובלילה לא כתיב למען תזכור וא"כ הא דצריך להזכיר יצ"מ בלילה הוא רק מדרבנן לדעת הרי"ף והרא"ש וסייעתי' וא"כ מיושב קו' הנ"ל ושפיר כתבו דמה"ת יצאו בתפלה. אמנם אפי' לדעת הרמב"ם נ"ל ליישב דהרי אנן קיי"ל כר"י ברכות דף ד' ע"ב דאפי' במעריב צריך להסמיך גאולה לתפלה משום דגאולה מאורתא הוי אע"ג דאמר השכיבנו אמרי' שם דגאולה אריכתא הוי וכיון דצריך להסמיך גאולה לתפלה ועדיין עסוקים באותו ענין וקיי"ל לענין ניטין וקידושין דעסוקין באותו ענין הוי כאלו אמר אז בפי' וא"כ שפיר הוי כאילו הזכיר בתפלתו ג"כ יצ"מ ושפיר כתבו האחרונים דיוצא בקידוש דתפלה ועפי"ז א"ש מה דקשיא לי וכן מצאתי במנחת חינוך דלמה אין אנו מזכירין בהבדלה יצ"מ בפרט להה"מ וסייעתי' דהבדלה דאורייתא להרמב"ם ולהנ"ל א"ש דהבדלה עיקר בתפלה יוצא שהרי כשהיו עניים אמרו חכז"ל שלא אמרו אלא בתפלה. ולפי הנ"ל נראה לי לומר דלכתחלה צריך לכוון דווקא לצאת ידי קידוש דאורייתא בתפלתו דהרי איתא בירושלמי ספ"ק דברכות ובתוספתא והובא בצל"ח שם דבכלל הזכרת יצ"מ ג"כ מכות בכורות וקריעת ים סוף עיי"ש בצל"ח

ולכך אנו מזכירין באמת ויציב ובאמת ואמונה מכות בכורות וקי"ס ואי ילפי' מלמען תזכור מגז"ש דזכור זכור דצריך להזכיר יצ"מ בקידוש א"כ הי' צריך ג"כ להזכיר מכות בכורות וקי"ס ועכ"ח דסמכי' לכתחלה על התפלה. אלא דלכאורה לפי"ז דנשים שלא התפללו מעריב וקידוש הם מחוייבים מדאורייתא קשה איך יוצאים בקידוש באמרם זכר ליציאת מצרים וצ"ל דאצל אשה הוי כדיעבד רק דלכתחלה צריך להזכיר גם מכות בכורות וקי"ס ועוד שהרי כתבתי לעיל במצוה כ"א בשם השג"א סי' י"ב דנשים אינם מחויבים מה"ת בהזכרת יצ"מ דהוי מ"ע שהזג"ג ונהי שכתבתי לעיל דלא נראו לי דבריו עיי"ש מ"מ לכאורה יש ראי' לדבריו מדברי התוס' בקידושין דף ל"ה ע"א ד"ה משום שכתבו דלאביי צ"ל ג' כתובים מצה והקהל וקידוש היום והקשה בגליון שם הא אביי סובר בברכות כ' ע"ב דנשים חייבים בק"ה רק מדרבנן ואמרתי ליישב דהרי אביי גופא קשה אמאי לא יליף היקש דזכור ושמור כל שישנו בשמירה ואע"ג די"ל היקש בהיפך כל שאינו בזכירה אינו בשמירה הא כתבו התוס' בשבועות כ' ע"ב דלקולא וחומרא לחומרא מקשי' ותירצתי די"ל אביי דיש לן גז"ש זכור זכור מלמען תזכור דנשים פטורים מהזכרת יצ"מ וס"ל דגז"ש עדיפא ויליף ההיקש להיפך דאינם בכלל מ"ע דשמור וכ"ז לפי האמת דמעשהז"ג נשים פטורות אבל לפי ס"ד שם בקידושין דאדרבה ילפי' ממצה והקהל דכל מעשהז"ג נשים חייבות גם ביצ"מ חייבות בכל יום וא"כ עכ"ח גם אביי מודה דדרשי' זכור ושמור לחיובא כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה ושפיר הוי שלשה כתובים הבאין כאחד וא"ש תי' התוס' ויהי' מזה מקצת ראי' לדברי השג"א וכבר כתבתי לעיל דעתי בזה לענין הזכרת יצ"מ. ועפי"ז הנ"ל הי' נ"ל דלכתחלה טוב שיכוון אדם לצאת ידי קידוש דאורייתא בתפילה והי' מיושב בזה מה שהקשה בס' מנחת חינוך וכן שמעתי מפה קדוש מרן זצ"ל לפקפק על מ"ש המג"א ושאר אחרונים דמי שכבר התפלל בליל שבת כבר יצא ידי קידוש דאורייתא וכ' הדגול מרבבה דלפי"ז ספק אם איש שהתפלל כבר אם יוכל להוציא אשה שלא התפללה כיון דאינו בתורת ערב והקשו כיון דקיי"ל מצ"כ וא"כ נהי דהתפלל מעריב מ"מ לא יצא משום דלא הי' מכוון וא"כ גם עליו אכתי חיוב דאורייתא ולפמ"ש א"ש דאדרבה מסתמא יכוון לצאת ידי מצוה דאורייתא בתפלה ובאמת בלא"ה לפמ"ש הפרמ"ג בפתיחה כוללת ובס' הורה גבר בהוריות י"א דמספקא להו דהא דמצות צריכות כוונה אם הוא דאורייתא או רק דרבנן ולפי"ז אפי' בלי כוונה יצא מה"ת ובחי' כתבתי שצ"ע עליהם מר"ה כ"ח דפריך אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה דנראה דהוא מה"ת וצ"ע ובחי' הארכתי ובלא"ה לולי דבריהם היה נ"ל שזה לא מיקרי חסרון

כוונה כיון שגם בתפלה הוא מכוון לברר קדושת שבת ומעלתו וזה ג"כ כוונת הקידוש כמ"ש החינוך וא"כ שניהם לדבר אחד נתכוונו:

בש"ע סי' רע"א פסק דאם עבר ולא קידש בלילה ישלים כל יום השבת וזה דעת הרמב"ם ובטור הביא גם דעת ר' עמרם גאון דפסק דאם שכח ולא קודש בלילה יקדש כל היום ופי' הב"ח דפליגו דלדעת הרמב"ם דמשך זמן הקידוש הוא כל יום השבת אלא שאם קידש בתחלתו כוונתו לקדש על כל היום ולכך אפי' אם עבר במזיד ולא קידש בלילה חייב לקדש ביום אותו קידוש עצמו כיון דכל היום זמנו הוא אבל ר' עמרם סובר דעיקר זמן הקידוש הוא בתחילתו והיום הוא רק לתשלומין ותשלומין קיי"ל בריש תפלת השחר הוא דווקא בשוגג או באונס אבל אם לח עשה במזיד אין לו תשלומין ולכך ס"ל דווקא בשכח. וזה שנים רבות קשה לי על הש"ע בסי' רצ"ט סעיף ו' ה' שכח ולא הבדיל במ"ש מבדיל והולך וגומר מלשון זה משמע דווקא בשכח ולא הבדיל אבל הזיד אין לו תשלומין וכן מדייק הטור סי' רע"א מלשון רב עמרם לענין קידוש וכן משמע מלשון הרא"ש בפסקיו בברכות ר"פ מי שמתו סי' ב' שכ' וז"ל דהא דאמרי' טעה ולא הבדיל במ"ש וגו' היינו כשלא הי' לו יין או שאירעו אונס וכו' עכ"ל משמע נמי דווקא אונס או שוגג א"כ עכ"ח ס"ל דהבדלה עיקר זמנו במ"ש ואידך הוי רק תשלומין ולענין קידוש פסק הטור והש"ע דלעולם מקדש והולך כל יום השבת וא"כ עכ"ח ס"ל לחלק בין קידוש להבדלה דקידוש יש לו זמן כל יום השבת והבדלה זמנה רק במ"ש ובתר שבתא הוי רק תשלומין וע"ז קשה הרי הש"ס בערבי פסחים דף ק"ה ע"א קמבעי' לי אי מקדש והולך כל יום השבת ופשט מהבדלה דאמרי' מי שלא הבדיל במ"ש מבדיל והולך וא"כ קידוש ילפי' מהבדלה ואיך אפשר נחלק ביניהם דבקידוש אפי' במזיד והבדלה דווקא בשוגג ובלא"ה גם על הבדלה קשיא לי לפי הנ"ל דפסק דבהבדלה דווקא בשכח מבדיל והולך משום דהוי רק תשלומין וא"כ תליא בפלוגתא דר"י ומהר"ם שברא"ש ר"פ מי שמתו אי אונן מבדיל והרא"ש והטור לשיטתם דפסקו דאונן לא יבדיל דהוי רק תשלומין ולכך פסקו דרק בשכח וא"כ שפיר דמיא לתפלה דוקא בשוגג וא"כ תימא על הב"י דביו"ד סי' שמ"א פסק כמהר"ם וא"כ עכ"ח סובר דהבדלה עד יום ג' כמ"ש הט"ז בסי' שצ"ו בכוונתו וא"כ תיקשי אמאי העתיק באו"ח סי' רצ"ט כלשון הרא"ש והטור דוקא בשוגג וצ"ע. וכבר הקשיתי קו' זו למרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל. ועכ"פ קיי"ל בש"ע דקידוש יש לה משך זמן כל השבת כולו אפילו במזיד. והנה אם לא נזכר עד בין השמשות מסופק במנחת חינוך אם חייב לקדש אז כמו בשאר מצוה דאורייתא וכמ"ש המ"א לענין לולב בסי' תרנ"ב סק"א ולענ"ד לא דמיא זה לשאר מ"ע דאורייתא דכאן צותה התורה לקדש

את יום השבת דהיינו לברר ולומר בפיו מעלת וקדושת יום השבת הבא וכשם שמצוה לקדש יום השבת כך יש איסור אם יקדש ויאמר על יום החול שהוא קודש וא"כ בין השמשות דהוי ספק חול או ספק שבת וא"כ אמירת הקידוש או מצוה או עבירה וכה"ג לא שמענו דיעשה דבר שהוא ספק מצוה או ספק עבירה ובלא"ה הרי גם בספק מצוה בלולב אמרי' שם דלא יברך וכאן בקידוש דבטבע הקידוש הוא הברכה והוי ספק ברכה ואסור משום לא תשא ונהי דבספק אמר אמת ויציב קיי"ל דיאמר מספק וצ"ל דכך תיקנו חכמים כמ"ש המג"א בסי' ס"ו בשם הרשב"א אבל בקידוש אינו מבואר בזה:

מצוה לב

להרמב"ם ולהרמב"ן מצוה למ"ד ל"ת אליבא דכ"ע. להרמב"ם ל"ת י"ש ולהרמב"ן ל"ת ט"ז.

והוא לא תעשה שלא לעשות מלאכה בשבת ובשבת דף ע' תניא אלה הדברי' אשר צוה ה' לעשות אלו הל"ט מלאכות שנאמרו למשה מסיני לכ"ע אמרי' דחייב על כל אחת ואחת אלא דפליגו מאיזה קרא נפקא לן חילוק מלאכות עיי"ש ובחגיגה דף י' תנן דדיני שבת כדברים התלוים בשערה ופריך הא מכתב כתיבו ומשני דמתניתן קאי על הא דבעינן מלאכת מחשבת דזה אינו מפורש אלא דיליף לה מדאסמיך שבת למלאכת המשכן עיי"ש בפי' רש"י ונראה דאף ר"י דלא דריש בעלמא סמוכין אלא במשנה תורה אפ"ה מודה דשבת בעי' מלאכת מחשבת דהרי אע"ג דס"ל לר"י מלאכה שאינה צריכא לגופא ומלאכה שאינו מתכוין חייב עלי גם בשבת אפי"ה מקלקל ומתעסק מודה דפטור בשבת ועכ"ח היינו משום דבעי' מלאכת מחשבת, והיינו מסמיכות למלאכת המשכן וע"כ צריך לומר דסמיכות זה מוכח דהרי כפל סמיכות הזה בפ' כי תשא ובפ' ויקהל והיכא דמוכח מודה ר"י וא"כ עכ"ח פלוגתא דר"ש ור"י הוא רק בזה דר"ש סובר דגם משאצל"ג לא חשוב מלאכת מחשבת ולכך פטור ור"י סובר דכה"ג מיקרי מלאכת מחשבת. ובפי' מלאכה שאצל"ג ואיזה מלאכה נקרא אצל"ג לר"ש ג"כ מצינו פלוגתא דיש ב' מיני משאצ"ל אחד שאינו מתכוון כלל למלאכה אלא שהמלאכה ממילא נגררת ע"י פס"ר והוא כמוכרח על המלאכה והב' דרוצה ומכוון למלאכה זו אלא שאינו מכוון לתכליתה או שאינו מכוון לתכלית חשוב ונרצה ואופן הראשון גרע כמ"ש הכ"מ פ"א משבת דין זי"ן וכמו שהסביר נמי במחצית השקל סי' רע"ח וא"כ בחבלה נהי דגלי קרא במילה והבערת בת כהן דחייב אין לך בו אלא חידושו היינו דווקא באופן השני דמכוון מיהו למלאכה ומחשבתו נעשה וזה כוונת המהר"ם לובלין בשבת ע"ה בתוס' ד"ה טפי ניחא לי' וכו' שכ' ליישב קו' התו'

דהיכא דאיכא תרתי דאינו מכוון אע"ג דהוי פס"ר ואינה צל"ג אף בחבלה פטור ובזה יישבתי מה דקשה לי טובא על דברי הט"א המובא במג"א סי' רע"ח שכ' דלטור ס"ל בחובל אפי' א"צ ואינו מתקן כלל חייב אע"ג דאצ"ל כתוס' ב"ק ל"ד ד"ה חובל וזה תימה רבה דהא הטור פסק בסי' ש"ח סעי' י"א מחט של יד ליטול בו את הקוץ ובסנהדרין פ"ד ע"ב אמרי' דמותר משום משאצל"ג ואמת במג"א סי' שכ"ח סקל"ג כ' דמיירי באינו עושה חבורה מיהו הא"ר השיג עליו שם ובלא"ה קשה עדיין דעמדה עליו קו' הש"ס בסנהדרין פ"ד הנ"ל דניחוש שמא יבוא לידי חבורה ועכ"ח כתי' הש"ס שם דאתיא כר"ש דפוטר מלאכה שאצל"ג א"כ דברי הטור סותרין אמנם עפ"י דברי המהר"ם לובלין הנ"ל א"ש דהיכא דאינו מכוון כלל למעשה המלאכה דאע"ג דהוי פס"ר איכ"ל דפטור גם להטור אליבא דר"ש. אמנם באופן השני הנ"ל דמכוון למלאכה אלא שאינו מכוון לתכלית חשוב צריך ביאור מה הוא תכלית חשוב בזה פליגו רש"י ותוס' בשבת דף צ"ד ע"א דלהתו' שם אם אין התכלית כמו שהי' במשכן מקרי אין התכלית חשוב ומקרי אצל"ג ובוודאי כוונת התוס' לאו דווקא שיהי' התכלית כמו שהי' במשכן אלא שלא יגרע התכלית ממנה אבל רש"י סובר דלא בעינן לענין זה שיהי' התכלית דומה למשכן אלא כל שתכלית היא רק לסלק אותו דבר מעליו ונ"ל להסביר ע"ד שאמרו בנדרים ל"ג דלחנן כל מבריח ארי לא חשוב הנאה וה"נ אינו חשוב וכ"ז אם אינו אלא לסלק על העתיד ומיראתו שתבוא עליו ההיזק אבל אם כבר הוזק ורוצה לרפאות חליו ולתקן מה שניזק בוודאי הוא הנאה חשובה וחשיב צל"ג כיוצא בזה חילקו בשבועות דף ט"ו בין להגן ובין איכא מכה ולכך אם כבר נפל דרנא והוא עושה כדי לתקן הנקב אפי' אינו תופר רק הנקב מקרי צל"ג ולכך שפיר כ' המג"א סי' שי"ו סקט"ו בחובל לרפואה חייב וכן כ' בסי' שכ"ח סק"ג בהוציא שן חייב דכאן שכבר פגע בו הכאב וההוצאה עצמה היא החבלה שנוטל נשמת וחיות השן המחוב' בגידיו והוא הגורם לו הכאב וע"י הוצאתו הוי כחותך אבר שנחלה מגופו ומתקן בו גופו וחיותו דזה הוי צריכא לגופא כן נ"ל להסביר דברי המג"א מה שמקשין עליו דהרי אינו אלא לסלק:

ומטעם הנ"ל ג"כ מובן מה שכתבו התוס' בשבת דף ק"ה ע"ב ד"ה הא ודף ק"ו ד"ה חובל דצורך מצוה חשוב צריכה לגופא כיון דהוא תכלית חשוב נקרא מלאכת מחשבת מיהו הרשב"א שם פליג ע"ז ובזה יישבתי מה דמקשין בפסחים דף מ"ה דתנן דעיסה שנטמאת לא תקרא שם עד שתאפה דאם קרא לה שם אסור לאפותה ואמאי הא אינו אופה אלא כדי שלא תחמיץ ולסלק איסור חמץ והוי מלאכה שאצל"ג ואע"ג דאכתי הוי איסור דרבנן הא גם בהואיל איכא איסור דרבנן אפ"ה שרי כדי לתקן העיסה ואע"ג דאיכ"ל דר"א ור"י

סוברים משאצל"ג חייב מ"מ לדינא דפסק הטור בסי' תנ"ו דמדקרא שם אסור לאפותה הא הטור פסק בסי' רע"ח וש"ע בסי' שי"ז סעי' ח' כ' ג"כ דיעה הראשונה שאינו צריכה לגופא פטור א"כ אמאי אסור לאפותה אמנם להנ"ל ל"מ לשיטת התוס' לצורך מצוה מקרי צריכה לגופא דאפיי' הוא כדי שלא תחמיץ ויעבור על ב"י והוא צורך המצוה אלא אפילו לרשב"א הנ"ל נ"ל כיון דאם תחמיץ לא יהי' יוכל לעשות לה שום דבר ולא יוכל ליתנו לכהן וא"כ ע"י אפיי' יש לו הנאה ל"מ למ"ד טובת הנאה ממון אלא אפי' למ"ד אינו ממון מ"מ הנאה איכא ותוס' שבת דף מ"ג ע"ב ד"ה מיחם שפינהו כתבו כל היכא דאית בי' הנאה אפילו אינו מכוון על הנאה הוי כמו אנן סהדי דניחא לי' כמו דאמרי' בשבת ק"ג דבארעא דידי' חייב אע"ג שאינו מתכוון ליפות והוי כמכוין וה"נ כנלענ"ד דשפיר חשיב מלאכה צל"ג בכה"ג:

ועפ"י האמור למעלה מבואר דדברי רש"י בשבת ק"ו שפי' דמקלקל בהבערה ובחבורה תליא בפלוגתא דר"ש ור"י כדאי' התם הוא משום דכל חובל ומבעיר הוא משאצ"ל והוא דבר תמו' איך אפשר דמבעיר לאפות ומבשל קדירה שהוא תכלית חשוב מאוד יהי' נקרא אינה צריכה לגופא ואפשר דכוונת רש"י הואיל ועל האפיי' ועל הבישול בלא"ה חייב הואיל והוא אב מלאכה בפ"ע וא"א שיהי' חייב גם על הבערה משום אפיי' ויהי' שתי חיובים על ענין אחד ועכ"ח דחייב על הבערה לחודא ושפיר כ' דהבערה לעצמה אינו צריכה לגופא וראיתי בס' המאירי שם דבאמת תמה על רש"י הנ"ל ואפשר דרש"י סובר דחבלה דחייב משום נטילת נשמה הוא משום דמחליש אותו אבר שניטל ממנה הדם כמו שהביא התוס' בכתובות דף ה' ע"ב ד"ה דם דמפקיד וכו' וא"כ הוי חבלה ואינה צריכה לגופא וכבר הקשו תוס' כן שם וגם הבערה ס"ל לרש"י כמו דס"ל להראב"ד וסייעתי' פי"ב מה' שבת דהמחמם ברזל באש ונעשה גחלת אינו חייב משום מבעיר ומזה נראה דחיוב הבערה בעצים כשמו משום דמתעכל העץ ע"י הבערה ונעשה אפר ולכך נקרא הבערה וזה בוודאי אילו לא נתעכל והי' נשאר טפי הי' ניחא לי' ולכך חשיב רש"י הבערה מלאכה שאצל"ג. אלא דעדיין קשה שם על רש"י דמאי הוצרך לזה דהרי אמרי' שם ילפותא אחרת מהבערת בת כהן ומחובל במילה דאיכ"ל דהתיקון לסלק הערלה ולבער המחויב מיתה הוא אצל"ג ואפ"ה חייב ועכ"ח כ"ש גם מקלקל חייב ומה הכריח לרש"י לפרש דכל חובל ומבעיר אצל"ג ונראה לענ"ד דרש"י מוכרח לומר כן דהרי לרש"י אינו מבואר בשום מקום דר"ש ור"י פליגי בזה אלא שר' יוחנן מסברא הכריח כן וקשה ע"ז מנ"ל אולי סובר ר"ש דמילה הוי תיקון גברא והבערת בת כהן הוי כבישול סמנים וכדס"ל לר"י דלפי הלשון משמע דהוי כבישול סמנים ממש ונצרכה לגופא ועוד תמו'

לי הרי כבר הבאתי לעיל הגמרא דחגיגה דמלאכת מחשבת יליף לן מהך קרא גופא דפ' ויקהל דאסמכי' שבת למלאכת המשכן ובאותו מקום עצמו כתיב לא תבערו ואיך אפשר דגבי הבערה לא בעי מלאכת מחשבת ואפי' לפי' רש"י דפי' כל מבעיר אצל"ג מ"מ אדרבה נילף מהתם דאצל"ג מקרי מלאכת מחשבת וכר"י דהרי גם ר"י סובר דבעי' מלאכת מחשבת אלא דס"ל דמלאכה שאצל"ג מקרי מלאכת מחשבת ולכאורה הוא מוכרח דהרי באותו סמיכות ילפי' מלאכת מחשבת וקשיא לר"ש וזה נראה שהכריח רש"י לפירושו וקו' חדא מתורצת באידך דשפיר הכריח ר"י דעכ"ח ס"ל לר"ש דהבערת בת כהן חשוב קלקול ולא כרב אשי דהוי בישול סמנים דאל"כ איך אפשר דסובר דאצ"ל לא נקרא מלאכת מחשבת הא באותו מקום עצמו כתיב לא תבערו ועכ"ח כר"י אלא וודאי דס"ל דהבערת ב"כ הוי קלקול וקלקול לכ"ע בוודאי לא נקרא מלאכת מחשבת ולכך שפיר יוכל לומר דאצל"ג לא נקרא מלאכת מחשבת וכר"ש והא דאסמכי' התם עכ"ח טעמא אחרינא אית בי' כדלקמן ודברי רש"י מוכרחים דתרוויי' צריכא. ובזה מיושב מה דמקשין העולם על מה שכ' התוס' ד"ה מה לי דלמ"ד מקלקל בהבערה מחייב עכ"ח איצטרך לכתוב לא תבערו וא"א ללמוד ממנה הבערה ללאו או לחלק יצאה ומקשים הא ר' יוסי ס"ל בפ' במה מדליקין דף ל"א דר"י פוטר מכולן חוץ מן הפתילה ומסיק שם הטעם דס"ל כר"ש דאינו צל"ג פטור וא"כ לפי' רש"י סובר דמקלקל בהבערה חייב ואיצטרך לא תבערו ללמד על זה ומנ"ל לר' יוסי הבערה ללאו יוצאת ולהנ"ל אמרתי ליישב דאדרבה כיון דהתם אסמיך למשכן דבעי' מלאכת מחשבת ומקלקל לכ"ע לא הוי מלאכת מחשבת וקשיא כנ"ל ולכך סובר ר' יוסי דלכך יצא הבערה שם בפ' ההוא ללמד דהבערה הואיל ואינה מלאכת מחשבת ואין לך בו אלא חידושו הוא רק ללאו משום האי טעמא גופא דהוא אצל"ג ומיושב היטב קו' הנ"ל. ועפ"י האמור דמקלקל לכ"ע לא הוי מלאכת מחשבת ואצל"ג יש סברות לכאן ולכאן ועמדה קו' התוס' בשבת דף ע"ה דאיך אפשר לומר דלר"ש אע"ג דמקלקל בהבערה חייב אפ"ה בעי' צל"ג וזה תימא ומוכרח לומר כתי' מהר"ם לובלין שהבאתי לעיל אלא דקשיא לי על מהר"ם לובלין הנ"ל משבת קכ"א ע"ב דאמרי' דלר"ש ההורג נחשים פטור משום דאצל"ג א"כ מוכרח דאצל"ג אע"ג דמתכוון פטור לר"ש גם בחבורה וצ"ע:

ועכשיו נבוא לבאר דין ב' דמקלקל בהבערה ובחבורה קיי"ל כר' יוחנן בשבת ק"ו דמבעיר וצריך לעפרו וחובל וצריך לכלבו חייב כן פסק הרמב"ם פי"ב מה' שבת אע"ג דאין זה אלא תיקון מעט ואין דרך לעשות קלקול כדי לתקן דבר מועט ואע"ג דהתיקון בא אח"כ אפ"ה במבעיר ובחובל גילה לן רחמנא דחשיב תיקון כה"ג כמבואר בתוס' שבת ק"ו ולא

הבנתי מה שהקשה בס' מנחת חינוך כאן על דעת הר"ן בביצה י"ז דסובר דריבוי בשיעור אסור מן התורה א"כ עמדה קו' המפרשים דאמאי השוחט בשבת שחיטתו כשירה נימא כל מילתא דא"ר לא תעביד אי עבד לא מהני אלא שתי' המהרי"ט והובא בש"ך ח"מ סי' ר"ח דכיון דאפי' לא מהני אתעבד האיסור ולא הוקל האיסור עי"ז בכה"ג לא אמרי' דלא מהני ואי נימא כהר"ן דריבוי בשיעור חייב א"כ יש חילוק דאם השחיטה כשרה גם הבני מעיים יצאו מידי אבר מן החי לדידן דכיון דלישראל שרי ונעשה תיקון להוציא מידי אמה"ח בכל חלקי הבהמה אבל אי נימא דלא מהני לא הועיל השחיטה וא"כ נשאר הבני מעיים באיסור אמ"ה כיון דלישראל לא הועיל השחיטה כדקיי"ל בי"ד סי' כ"ו וא"כ על הב"מ לא תיקן כלל ונתמעט השיעור והוקל האיסור לדעת הר"ן הנ"ל א"כ נימא דלא מהני ואני לא אבין הרי בשוחט וצריך לדם ואין לו צורך אלא בדם אפ"ה הוא חייב על כל בהמה וחשובה המלאכה על כל הבהמה כמו שכתבו התוס' בחולין דף ח' ביתר ביאור כיון דאיכא תיקון קצת הוי מלאכת מחשבת וחייב עלי' וא"כ ה"נ כיון דעל בשר הבהמה הוי תיקון להוציא מידי אמ"ה והוי מלאכת מחשבת בנטילת נשמה זו וחייב גם על הנטילת נשמה של הב"מ לדעת הר"ן וא"כ אפי' אי ל"מ הוי ריבוי בשיעור כמו אי מהני ועוד נ"ל לפימ"ש מרן הגאון בח"ס חיו"ד סי' י"ח דאם נשתייר מיעוט בסימנים מחוברים הוי כאבר המדולדל ואין בו איסור אבר מן החי לב"נ ועיקר חיוב הנטילת נשמה הוא על שחיטת הרוב כמש"כ בס' שלום ירושלים בס"פ ר"א דמילה דלאחר שחיטת הרוב הוי כמחתך בשר בעלמא מדאמרי' גבי יוה"כ קרצו ומירק אחר על ידו וכו' עיי"ש והנה אם השחיטה נבילה דמחייבי' דמשום דתיקון להוציא מידי אמ"ה לב"נ אע"ג דהשתא עדיין מפרכסת אפי' חתך כל הסימנים אפי"ה חשיבא לו תיקון לכשימות לא יהי' עליו איסור אמ"ה חשוב השחיטה תיקון וא"כ לענין שבת אין חילוק בין הבשר לב"מ דהרי החיוב משום נטילת נשמה וזה אינו חייב אלא עד שיחתוך בו רוב ב' הסימנים ואם הי' נשאר אז ולא חתך יותר הרי תיקן אפי' הב"מ לב"נ כשימתין עד שימות לגמרי כמו על הבשר ונתחייב על ריבוי בשיעורין לדעת הר"ן ואפי' אם שחט אח"כ כל הסימנים ועי"ז קלקל שנאסרו הב"מ אין הקלקול זה בא מכח השחיטה שהרי מלאכת שבת שהיא בנטילת נשמה כבר הי' תיקון לכל ואיך יועיל הקלקול של אח"כ לפוטרו כיון שאז לענין שבת אינו חייב עליו דהוי כמחתך בשר:

ואין להקשות על מה שכתבתי למעלה מדברי תוס' בשבת ק"ו בשם ר"ת דכתבו דתיקון מועיל דווקא אם הוא בשעתי' אבל אם בא אח"כ התיקון אינו מועיל להחשב מלאכת מחשבת זה לא קשה דהתוס' כתבו כן בשם ר"ת אליבא דר' יהודה דאינו מועיל בצריך

לכלבו אבל אנן קיי"ל כר' יוחנן בצריך לכלבו הוי מתקן אע"ג דבא אח"כ וכמ"ש לעיל בשם הרמב"ם פי"ב משבת. ובלא"ה נ"ל ליישב דשמעתי להקשות על דברי ר"ת הללו לר' יהודא לפי סברת ר"ת דס"ל היכא דהתיקון בא לאחר המעשה לא חשיב מתקן א"כ עמדה קושי' המפרשים דלרבא נימא דלא מהני ואין לומר כתי' המהרי"ט הנ"ל דאפי' נימא דלא מהני לא הוקל האיסור זה אינו דהרי אי נימא דלא מהני הוי השחיטה כמאן דליתא והוי נבילה ועכ"ח צ"ל דמתקן לב"נ להוציא מידי אמ"ה כתי' הש"ס פסחים ע"ג ובב"נ במיתה תליא מילתא אי אינו מועיל לישראל וליכא למימר מי איכא מידי וכו' עכ"ח לא נאסר לב"נ אלא לכשימות וא"כ לא בא התיקון בשעת שחיטה אלא אח"כ ולא חשוב מתקן והוקל שפיר העבירה וא"כ נימא דמהני ואיך תנן בחולין י"ד דהשוחט בשבת שחיטתו כשירה ואמרי' שם דאתיא כר' יהודא וכיוצא בזה הקשה בתבואות שור לראב"י בחולין ל"ג דלא ס"ל מי איכא מידי ובלא"ה קשה ג"כ כנ"ל ובאמת קו' זו לכאורה לא קשה דהרי הל"ט מלאכות נאמרו הלמ"ס והשוחט הוא מהל"ט מלאכות וא"כ עכ"ח חייבה רחמנא למ"ד לא מהני אפילו בבא התיקון לאח"כ אמנם היותר נ"ל ליישב דהתוס' בחולין דף ח' ע"א הקשה איך אמרו שם השוחט בסכין של ע"ז הוי מקלקל הא אמרי' בפסחים דף ע"ג השוחט חטאת בחוץ לשם ע"ז חייב שלש חטאות משום דמתקן להוציא מידי אמ"ה ותי' דשבת שאני דמלאכת מחשבת אסרה תורה והקשה הראש יוסף שם דלמה הקשה התוס' מהשוחט חטאת וכו' הו"ל להקשות מכל שוחט דעלמא ואמרתי ליישב בחידושי לחולין דמשוחט דעלמא ל"ק דאיכ"ל כמ"ש הרמב"ם בפי' המשנה חולין דף י"ד ע"ש וה"נ נהי דבהתחלה הוי מקלקל מיהו כששחט מקצת מן הושט אם פסק משחיטתו הי' טריפה ונבילה והי' מתנוונה והולך למות והפסיד הרבה משווי' ולכך סוף השחיטה בוודאי מתקן הוא כשגומר שחיטתו וחייב על הסוף ולכך ל"ק משוחט דעלמא ולפיכך הקשה התוס' משוחט חטאת דשם הוא אסור בהנאה ואינו מתקן כלל ואפי"ה חייב וא"כ מיושב גם קו' דלעיל ואפי' נימא דלא מהני בסוף השחיטה הוא מתקן דהרי מותר בהנאה ואם לא גמר השחיטה הי' מפסיד דמי שווי' והוי מתקן גמור מלבד תיקון אמ"ה והוי בשעת מלאכה עצמה אפי' אי לא מהני לא הוקל האיסור ובזה מיושב גם קו' המנחת חינוך הנ"ל וקל להבין דגם הבני מעיים הי' מוכחשים והי' מתנוונים אם לא גמר השחיטה ועכ"פ האמת דאנן לא קיי"ל בזה כר"ת דאפי' התיקון בא אח"כ חשוב לדידן מתקן ואינו פטור לדעת הרמב"ם אח"כ אין תיקון כלל ולדעת הטור בסי' רע"ח אפי' אין תיקון כלל חייב בהבערה וחבורה:

וחלק הג' דפטור ג"כ בשבת הוא המתעסק במלאכה כדאיתא בשבת ע"ב וכריתות דף י"ט מיהו מה מקרי מתעסק פליגי רש"י ותוס' רש"י ס"ל דאם רצה לחתוך דבר וסבר שהוא תלוש ונמצא שהוא מחובר זה לא מקרי מתעסק והוי כעין שוגג דעלמא וחייב חטאת ולא מקרי מתעסק אלא אם רצה להגבי' דבר אחר דסביר שהוא תלוש וחותך מחובר אחר לרבא ואביי שם דווקא אם רצה להגביה דבר אחר דסביר שהוא תלוש וחתך מחובר אחר זה הוי מתעסק ופטור ויליף לה בכריתות י"ט מדכתיב גבי חטאת אשר חטא בה פרט למתעסק היינו אם כיוון למלאכת היתר חפץ אחר ונעשה לו ב' חילופים שנתחלף חפץ אחר וגם תחת היתר נעשה איסור ושמואל הוסיף שם בכריתות דגבי שבת דבעי' מלאכת מחשבת אפילו נתחלף לו איסור באיסור נהי דמקרי חטא בה שרצה לחטוא בזאת המלאכה מ"מ לא מקרי מלאכת מחשבת ופטור לענין שבת משא"כ לענין שאר איסורים א"כ כ"ש בנתכוון במלאכת היתר ונתחלף ולא איצטרך חטא בה פרט למתעסק וצ"ל דקאי על שאר איסורין או גם לשבת בהבערה וחבורה לר"ש דס"ל בהבערה וחבורה לא בעי' מלאכת מחשבת ואיצטרך למעט בכה"ג מתעסק מאשר חטא בה זה דעת רש"י אמנם תוס' בשבת ע"ב ובשאר דוכתי ס"ל דמתעסק היינו אותו חפץ עצמו שסבר שהוא תלוש ורצה להגבי' לאביי או לרבא לחתכו ונמצא שחתך מחובר זה ילפי' מחטא בה אבל בנתחלף חפץ אחר אינו פטור אפי' נתכוון לאיסורא אלא משום מלאכת מחשבת ועי' במגיני שלמה בשבת ע"ב ודף ע"ט שהאריך שם וביאר ג"כ דהא דאמרי' בכריתות י"ט דשתי תינוקת אחד למול בשבת ואחד לאחר השבת דאמרי' שם דראוי הי' לפטור משום מתעסק ולא הוי מלאכת מחשבת אלא דמחייבי' משום דבחבורה לא בעי' מלאכת מחשבת וקשה הא שם הוי רק כחפץ אחד שהרי כוונתו הי' למול אותו תינוק עצמו אלא שסבר שהוא של שבת ובאמת הי' שלאחר שבת וגם אותו חפץ לרש"י חייב משום שוגג ולתוס' פטור מאשר חטא בה ושפיר אמרו רק משום מלאכת מחשבת הי' לן לפטור משום דבחבורה לא בעי' מלאכת מחשבת מיהו על רש"י הנ"ל עדיין עמדה הקו' כיון דמתכוון לאותו חפץ עצמו אלא שסבר שהעשה ידחה הל"ת ומותר לו לעשות ובאמת הי' של אחר שבת ואסור לו לעשות וא"כ הוי כשוגג שסבר שהוא שומן והיה חלב דחייב ומחי פריך שם וצ"ע:

וחלק הד' דג"כ פטור בשבת הוא בדבר שאינו מתכוון דקיי"ל כר"ש כבר חילקו התוס' בכתובות דף ז' רע"א בין אינו מתכוון למתעסק ועיי' במג"ש הנ"ל שהאריך ג"כ לבאר באינו מתכוון עביד המעשה שרצה לעשות אלא שאם עושה המעשה נגרר עוד מעשה אחר שלא הי' מתכוון עלי' ולא דמי למתעסק שהמתעסק לא עשה המעשה ההוא באופן

שחישב משא"כ הכא שעשה מעשה שחושב אלא שנגרר עמה מעשה אחרת ולכך הוי רק כגרמא בעלמא לדידן דקיי"ל כר"ש דפטור באינו מתכוון אא"כ הוי פ"ר והתימא הוא דלר"ש ור"י הם סברות הפוכות דלר"ש באינו מתכוון לעולם פטור בין בשבת ובין בשאר איסורים חוץ מחלב ועריות ובמתעסק לפעמים חייב ולר"י הוא בהיפך דמתעסק פטור ודבר שאינו מתכוון חייב והדבר צריך ביאור ארוך ואין כאן מקומו:

והנה בשבת צותה התורה לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך היינו האבות מצווים על בניהם כפירש"י בחומש והיינו בקטן העושה על דעת אביו כפי' המפרשים וביבמות דף קי"ד משמע דשבת לא חמיר משאר איסורין לענין קטן ועכ"ח דחשבי' על דעת אביו כמו למספי לי' בידים דאסור בכל איסורין שבתורה אלא הא דאיצטרך קרא ע"ז קשה דכבר למדו ביבמות שם במה הצד לכל איסורין שבתורה דאסור למספי לי' וכבר הארכתי בזה בקונטרס לקטן אוכל נבילות ולכאורה הי' נראה לי דבשבת הוי אמינא דיהי' קיל משאר איסורין דהרי בשבת בעי' מלאכת מחשבת וקטן אמרי' בחולין דף י"ג דמעשה אית לי' מחשבה לית לי' וא"כ הוי כאינו מלאכת מחשבת ויהי' פטור ולכך הוצרך קרא דאסור בקטן העושה על דעת אביו דדעת אביו הוי כדעת הקטן ומחשב לן למלאכה אלא דלפי"ז יהי' א"ש גבי למספי בקטן העושה על דעת אביו אבל בחלל שבת בעצמו הי' ראוי לחלק ולומר אפי' אי אמרי' בעלמא קא"נ ב"ד מצווין להפרישו היינו בשאר איסורין אבל בשבת דבעי' מלאכת מחשבת וקטן אין לו מחשבה ולא הוי כמלאכה ראוי שאין מצווין להפרישו וא"כ קשה ביבמות קי"ד ע"א מאי פריך שם דר' יוחנן אדר"י דאמר בדמאי הקילו ואמר בשבת בקטן שבא לכבות דווקא בעושה על דעת אביו ומאי קו' משבת לשאר איסורים וצ"ע ובחי' ישבתי:

והנה בעבד ואמה דכתיב אחר אתה ובנך ובתך קיי"ל דהאדון מצווה על שביתת עבדו ושפחתו אע"ג דלא מלו וטבלו אפ"ה אם עושין מלאכה עבור האדון, האדון עובר עליו וכן בגר תושב ועיין בתשבות מרן בעל חת"ס ז"ל ח' או"ח סי' ס"ב שביאר דברי הרמב"ן בזה שלדעת הרמב"ם אפי' בעבדו שמל אם עושה לצורך האדון מלבד האיסור שעושה מצד שהוא כישראל גם האדון עובר עליו עיי"ש שהאריך וביאר הרמב"ן:

ושוב צוה הקב"ה בהמתך לפי המבואר ר"פ מי שהחשיך דבא הכתוב להזהיר על מחמר אחר בהמתו והנה הרמב"ם במנין המצות לא כ' בכלל לאו זה שהוא כולל גם מחמר ומזה לכאורה ראי' למ"ש הרמב"ן בהשגות למנין המצות עיקר י"ד דהרמב"ם סובר דבכלל בהמתך היינו חרישה והוא מלאכה שחייבין עליו מיתה ואין צריך להזכירו אמנם הה"מ רפ"כ משבת כ' דלעולם גם להרמב"ם מחמר בכלל בהמתך אלא שגם חרישה בכלל

דאל"כ איך קרינן לי' ר"פ מי שהחשיך לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ובאמת קשה ע"ז להרמב"ם לטעמי' פ"ט מגניבה סובר כל שנכלל בלאו ההוא ענין מיתה נקראו לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וא"כ כיון דכתיב ג"כ אזהרה על אדם שפיר הוי לאו שניתן לאזהרת מב"ד וצ"ע ובמקום אחר תרצתי זה מיהו זה בוודאי תימא למה לא הזכיר הרמב"ם כלל בלאו הזה להה"מ גם מחמר והה"מ דחק בזה כיון דאין נ"מ במנין המצות לכך לא הזכירו וכן מוכרח לומר ג"כ אפי' לפי' הרמב"ן דהרי גם משביתת בנים ועבד דכתיב בהאי קרא לא הזכיר הרמב"ם ובאמת לפי' הרמב"ן קשה טובא מסוגיא דר"פ מי שהחשיך דף קנ"ג ע"ב דאיתא בהדיא דלאו זה כולל מחמר וכן איתא ביבמות דף וי"ו ע"א בלאו דמחמר להרמב"ן אליבא דהרמב"ם מחמר היינו חורש ואית בי' נמי מיתה וכבר הקשו כן עליו ולענ"ד ל"ק דוודאי הנך מ"ד שם בשבת קנ"ג דמחמר אית בי' לאו אפי' חטאת והם בוודאי סברי דמחמר היינו בקול כפי' הרמב"ן לפי האמת אלא דהרמב"ם ס"ל דלמסקנא דמסיק בדף קנ"ד דאפי' מ"ד לאו שניתן לאזהרת מיתה לוקין כאן גלי קרא אפי' לאו לית בי' כך פירש"י וקשה הא כתיב בהמתך ע"כ פי' הרמב"ם דאתה בא לגלות דווקא חרישה דעשה הוא ובהמתו דגם למסקנא אית בי' לאו אבל מחמר בקול אפי' לאו לית בי' כפירש"י ולאידך מ"ד גם להרמב"ם גם מחמר בקול אית בי' לאו והרמב"ן פליג דגם למסקנא אית בי' לאו אלא כיון דנעשה ע"י אחרים הוי כלאו שאין בו מעשה ומה שקשה ע"ז ל"ל קרא הא בלא"ה ידעי' מלאו דחסימה דלאו שאין בו מעשה אין לוקין כבר כתבתי במק"א בכללים דלאו שאין בו מעשה:

והנה החינוך כ' דבכלל הלאו הזה שלא להניח לעשות לבנינו ולעבדינו ולבהמתינו ואפ"ה אינו מונה זה רק ללאו אחד אפי' לדעת הרמב"ן המובא בחינוך מצוה זי"ן דכל הנפרטים ללאו נמנה למצוה בפ"ע מ"מ הא כתב שם בעצמו דאם הם מענין אחד לא נחשב רק למצוה חדא והה"מ רפ"כ משבת דין י"ד כ' דהלאו קאי על העבד והאמה בעצמו וזה קשה ל"ל קרא ע"ז הא הם כשאר ישראלים וכן הקשה הלח"מ שם אמנם להחינוך א"ש דלאו קאי על האדון דגם האדון עובר ונהי דאינו לוקה במלאכת אחרים אבל לאו איכא אבל קשה עליו מיבמות מ"ח ע"ב דאמר דמלמען ינוח עבדך ואמתך הרי עבד ישראל אמור מוכח מדלא קאמר במקרא הזה עבד כבר אמור משמע דבכלל הלאו הזה לא ילפי' לאו לאדון וקשיא להחינוך ולרמב"ן ונראה לי כיון דהא דכתיב בנך ובתך ומוקמי לה ביבמות קי"ד בקטן העושה ע"ד אביו ושאב מצווה לו כן גם הא דעבדך ואמתך מיירי באופן זה או שציוה לו או שהעבד רואה מרצון אדוניו שיעשה לו זה וכן בבהמתך אלא שבבהמה לא שייך ע"ד אדונו ולכך אמרי' היינו במחמר ע"י קולו אבל אם

העבד והאמה עושים מעצמן אפי' מלאכת רבם ליכא לאו הזה אלא דילפי' עשה מקרא דלמען ינוח עבדך וגו' ובזה יש ליישב קצת דברי הה"מ הנ"ל מקו' הלח"מ דלעולם קאי הלאו על העבד כמ"ש הה"מ ואע"ג דהוא כבר ישראל הו"א כיון דהוא עושה על פי ציווי אדונו הו"א כיון דמשלח חייב השליח פטור קמ"ל או דהו"א דעבד יהי' כאונס שסובר שאנוס הוא לעשות מלאכת אדונו קמ"ל ומקרא דלמען ינוח וגו' וינפש בן אמתך ילפי' דקאי על עבד שלא מל וטבל שחייב האדון אם עשה העבד מלאכת רבו ועכ"פ לפי הנ"ל מבואר דמקרא הזה מיירי בעושים ע"ד אביהם או ע"ד אדוניהם ובהמה ע"י גרמתו אבל בהמת ישראל שעושה מעצמו אינה בלאו הזה לכ"ע אבל אית בי' איסור עשה מלמען ינוח. והמנחת חינוך הקשה דלמה לא נמנה זה דשביתת בהמתו למצוה בפ"ע ולענ"ד ל"ק דהרי לא כ' הקרא הזה בלשון עשה אלא בלשון למען וכמו שביאר הרמב"ן בחומש דאיסור שביתת בהמה הוא כדי שינוחו הבעלים ולא יהי' להם לב על מלאכת בהמה ולכך נכתב אחר שציווה בפ' משפטים מ"ע ביום השביעי תשבות על האדם כתיב למען ינוח בלשון גרירה ושביתת הבעלים וביתר ביאור בדברי מרן בעל חת"ס חאו"ח סי' צ"ב ועכ"פ כיון דכתיב רק בלשון גרירה למען ינוח אינו נמנה למ"ע בפ"ע ובזה מובן ומיושב נמי מה שהעיר בחי' ר' עקיבא איגר על המשניות וכן מצאתי כעת בס' מנחת חינוך דלכאורה לא הי' ראוי שהאשה תתחייב על מ"ע זו דהוי מ"ע שהזז"ג ובס"פ במה בהמה גבי פרתו של ראב"ע יצאה ברצועה אמרי' דשל שכנתו היתה מבואר דגם הנשים מצווין ולהנ"ל א"ש כיון דהוא רק סניף למצות שביתת האדם וזה גם נשים מצווין כיון דכתוב גם לאו ולכך גם ע"ז נשים מצווים. ועיי' בתשו' מרן הנ"ל שהסכים דמצות שביתת בהמה הוא דווקא בעושה לרצון הבעלים עיי"ש ועיי' בב"י סי' ש"ה ובשו"ע שם דיש פלוגתא בזה די"א דגם גוי העושה מלאכה עובר הישראל ואפשר כיון דאל"כ נראה כניחא לי' לבעלים וכנעשה ברצונו:

מצוה לג

להרמב"ם. ולהרמב"ן היא ל"א. המצוה הזאת היא לכ"ע. להרמב"ן היא מ"ע ט"ו ולהרמב"ם מ"ע י"ד

לכבד אב ואם. והמל"מ בפרשת דרכים דרך מצותיך דקדק מלשון הרמב"ן בשרשיו דיש למנות מצוה זו לב' מ"ע עיי"ש ולענ"ד זה אינו דעיקר כוונת המצוה היא לכבד את הוריו ומולידיו ושניהם ענין אחד והיכא דשניהם ענין אחד מודה הרמב"ן אם אינם נחלקים בזמן אינם נחשבים לתרתי וה"נ שניהם ענין אחד לכבד מולידיו והמעיי"ח דייק

מסנהדרין נ"ו דמנה עשר מצות לב"נ ומנה כיבוד אב ואם לחדא מוכח דלא כמ"ל ולי מהתם אין ראי' דלב"נ כללא קחשיב דהרי ע"ז מונה הרמב"ם לד' ל"ת והרמב"ן לב' ולגוי נכלל הכל במצוה אחת וכ"כ החינוך במצוה תט"ז דלב"נ כללא קחשיב. והנה דעת הרמב"ם דאפי' אביו רשע מצוה לכבדו והטור בסי' ר"מ השיג עליו מב"מ ר"פ איזהו נשך דפריך על הא דתניא דחייבין להחזיר מפני כבוד אביהם והני בכבוד אביהם מי מחייבי אקרי כאן ונשיא בעמך לא תאור ולי לכאורה עוד קשה על הש"ע בי"ד סימן ר"מ סעי' י"ח הביא המחבר סתם דעת הרמב"ם ושם בסעי' כ"ג הביא תשו' הרא"ש אח גדול שביזה לאחיו שהוא ת"ח קטן ממנו בשנים ונידה אותו דהקטן עשה כדין כיון דהגדול אינו עושה מעשה עמך וקשה הא אחיו הגדול ילפי' מאת בודאי דינו כאב דילפינן מחד קרא וכיון דבאב פסק כהרמב"ם דאפי' באינו עושה מעשה עמך חייבין בכבודו וא"כ איך פסק כהרא"ש לענין אחיו דבאינו עושה מעשה עמך אינו חייב בכבודו וצ"ע. ואפשר ליישב עפ"י מה שכתבו התוס' בב"מ דף מ"ח בתוס' ד"ה בעושה וגו' דהא דחשבי' למי שעבר על מי שפרע אינו עושה מעשה עמך ורשאי לקללו במי שפרע היינו כיון שהוא לאותו דבר עצמו שפיר חשבי' לי' לענין אותו דבר כאינו עושה מעשה עמך ולפי"ז נראה לי דגם הכא נהי דגם הרמב"ם סובר דחייב בכבודו אם אינו באותו דבר עצמו דאם הוא מומר לדבר אחד ואינו מומר לדבר אחר עדיין חייב בכבודו כיון שלכל דיני תורה הוא כישראל וכאביו אבל בסעי' כ"ג דמיירי באותו דבר עצמו שהוא חירפו וגדפו והוא ת"ח ולאותו דבר לא חשיב כישראל מקרי אינו עושה מעשה עמך ולכך שפיר פסק דרשאי הקטן לנדותו וא"כ לפי"ז מיושב ג"כ קו' הטור מפ' א"נ שהתם מיירי שהאב אינו עושה מעשה עמך לענין רבית אפ"ה תניא התם דבניו חייבין להחזיר הרבית בשביל כבוד אביהם ולכך פריך שפיר והני בכבוד אביהם באותו דבר עצמו שנקרא אינו עושה מעשה עמך מי מחייבי דבזה גם הרמב"ם מודה דאין חייבין בכבודו. ועוד נראה ליישב קו' הטור דהנה סברת הרמב"ם נ"ל אפי' לדעת הטור דאינו חייב במצות כיבוד מ"מ מודה הוא דאסור לצערו דהנה קיי"ל ביבמות כ"ב ע"ב ושם ברי"ף ובסנהדרין דף פ"ה דאין הבן נעשה שליח ב"ד להלקות את אביו או לנדותו וכ"כ המהרי"ק בשורש קס"ו דלצערו גרע ולכאורה נראה דזה עצמו אם אינו מכבד אבותיו זה עצמו צער הוא להם שאין הבנים מכבדים אותם כמאמר שלמה המלך ע"ה ובן כסיל תוגת אמו וזה שייך בחייהם אבל לאחר מיתה לא שייך זה דניהו דילפי' דחייב אדם לכבד אבותיו בין מחיים ובין לאחר מיתה מ"מ יש חילוק בחיים אם אינו מכבדו הוי נמי צער אבל לאחר מיתה אם אינו מכבדו אין להם צער וא"כ א"ש הרמב"ם דפסק אפי' אינו עושה מעשה עמך חייב לכבד

אבותיו היינו כעין דאמרי' בגמרא דאסור לצערו ואם אינו מכבדו חשיב צער וכ"ז מחיים אבל בב"מ דמיירי דיתומים יהי' חייבים להחזיר בשביל כבוד אביהם פריך שפיר והני יתומים בשביל אביהם מי מחייבים דהרי לאחר מיתה ליכא צער ובשביל כבוד הא דרשי' בעושה מעשה עמך וא"ש. ובאמת לפעמים יש לומר דלאחר מיתה עדיף דבסתם בשעת מיתה אדם מתוודה וחוזר בתשובה והמיתה עצמה מכפרת וא"כ לאחר מיתה אפשר לכ"ע חייב בכבודו מיהו התם גבי רבית כיון דהרבית בעין ועפ"י הדין הי' חייב להחזיר ועכ"ח דלא שב אע"ג דמת ולכך שפיר איכ"ל כתי' דלעיל. ונראה לי להביא ראי' לתי' הנ"ל דקשיא לי על הרמב"ם מברכות דף יו"ד דמנה ג' דברים שעשה חזקי' והודו לו ואחד מהם שגרר עצמות אביו ולהרמב"ם קשה אעפ"י שהי' רשע הי' מחויב בכבודו ועכ"ח דדווקא מחיים קאמר הא לאחר מיתה אינו חייב על כבוד אביו רשע ולכך שפיר הודו לו אע"ג דאמרי' בעלמא דאין הבן נעשה שליח לנדותו אע"ג דהוי כפרה עי"ז:

והנה הב"י בסי' ר"מ תי' על קו' הטור דבפ' א"נ עיקר הקו' משום דקיי"ל דכיבוד משל אב ולכך אין הבנים חייבין בכבודו משלהם ותירוצו קשה להבין דהרי בגמרא פריך והני בכבוד אביהם מי מחייבי משום דבעי' עושה מעשה עמך ונראה לי כוונתו דנהי דקיי"ל דכיבוד משל אב מ"מ אם אין לאב ויש לבן קיי"ל ביו"ד סי' ר"מ סעי' ה' והוא מדברי התוס' בקידושין ל"ב דכופין את הבן לזון את האב מיהו משמע התם דהיינו בתורת צדקה וצריך ביאור א"כ ל"ל טעם דכבוד ועכ"ח דמשום צדקה לא הי' הוא מחויב זה בעצמו וגם אחרים מבני ישראל הי' צריכין לסייע לזה אבל אי משום מצות כבוד אב ואם מקבצים מאחרים יהיה גנאי לו ולכך משום מצות כאו"א כופין אותו דווקא לזון והנה בב"מ שם כיון דמת האב הרי אין לו שום דבר ובכה"ג הרי הבן מחויב לכבדו משלו וא"כ ל"ק מצד הטעם שכתב הב"י דכיבוד דווקא משל אב דהיינו ביש לו והרי התם אין לו אמנם כיון דהא דחייב הבן לזון באין לאב משמע דהוי משום תורת צדקה כדלעיל והרי קיי"ל ביו"ד סימן רנ"א סעי' א' דעובר עבירות לתיאבון אינם חייבין ליתן לו צדקה וא"כ אפילו לפי דעת הרמב"ם הנ"ל אפי' באביו רשע חייב לכבדו אבל משלו אין צריך ליתן לו דהרי אז עיקר חיוב נתינתו משום צדקה וברשע אינו מחויב בצדקה וא"כ א"ש תי' הב"י דקו' הש"ס שם כך והני בכבוד אביהם מי מחייבי כיון דהוא משלהם ומשלהם חייבין דווקא בגברא דחייבין ליתן לו צדקה אבל אם הי' רשע אינם חייבין דבעי' עושה מעשה עמך. ובגוף הדין דקיי"ל דכיבוד משל אב קשה על דברי הרמב"ם שהביא דמצות כיבוד אפי' בזרק האב ארנקי לים שלא יכלימו ולא כ' דדווקא כשהוא משל אב והקשו עליו וכ' בתשובת מהר"מ לובלין דעתו דהרמב"ם ספוקי מספקא אי הכיבוד משל אב

או משל בן ומרן זצ"ל כ' בתשו' חת"ס סי' רכ"ט דמידת חסידות הוא גם משל בן ובתשו' מהרי"ק שורש קס"ו כ' לחלק בין לצערו ובין לכבדו.

והנה אם מחויב גם בכבוד אבי אביו יש פלוגתא בש"ע לדעת מהרי"ק אין חייב והרמ"א פסק שם דחייב גם בכבוד אבי אביו אלא דחיוב כבוד אביו יותר גדול ומקשין עליו ממכות י"ב דאמרי' דנעשה גואל הדם לאבי אביו ובס' חוט המשולש כ' כיון דחיוב כבוד אבי אביו הוא מצד אביו וא"כ כשמת אביו אינו מחויב בכבוד אבי אביו וזה תימא דהרי עיקר הראי' הוא מקרא דויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק אמרי' דמחויב בכבוד אביו יותר דמזה הוכיח הרמ"א דחייב גם בכבוד אבי אביו ולדבריו אינו מחויב כלל בכבודו לאחר מיתת אביו שוב ראיתי שהרב המחבר בחוט המשולש הרגיש בזה וכ' ליישב דכוונת המדרש להוכיח דחיוב כבוד אבי אביו הוא רק משום כבוד אביו וממילא לאחר מיתה אינו מחויב כלל ולי הדבר קשה דא"כ הו"ל להש"ס לילף מאת אביך לרבות אבי אביו או מואת לרבות הזקנים ומנ"ל למדרש מיני' לרבות אחיו או אשת אביו ועכ"ח חיוב כבוד א"א הוא מצד הסברא שגם אבותיו הזקנים הם במקצת כאבותיו וכמו ח"ש ולכך ל"צ קרא ע"ז וממילא נשמע ג"כ דחייב יותר בכבוד אביו שגם לאחר מיתת אביו הוא חייב להמדרש הנ"ל גם בכבוד אבותיו הזקנים ובחי' ב"ב קל"א כתבתי דבזה פליגו שם המהרש"ל ומהרש"א דשם קאמר הש"ס דאם כתב כל נכסיו לאשתו ולאחר ופי' הרשב"ם דהיינו בן בנו וכ' המהרש"ל דהיינו למסקנא דגם האשה אצל האחין דלא שייך חייבין בכבודה נעשו רק אפטרופוס ולכך בבן בנו ג"כ נעשה אפטרופוס והמהרש"א כ' דגם להו"א איכ"ל דבן בנו עדיף ועכ"ח היינו דמהרש"א ס"ל כרמ"א דחייב גם בכבוד אבי אביו לכבוד זקנתו במקצת ומהרש"ל סובר כמהרי"ק.

והנה אחיו הגדול ג"כ ילפי' מאת אביך ואת אמך לרבות אחיך הגדול וכ' הרמב"ן במנין המצות בעיקר השני דנראה לו הא דחייב בכבוד אחיו הגדול הוא כ"ז שאביו קיים דהא מאת ילפי' ואת אמך לרבות אשת אביך והוא דווקא כ"ז שאביו קיים כדאיתא בכתובות ק"ג אבל מדברי הרמב"ם שם נראה דחייב אפי' לאחר מיתה וכ"כ במנחת חינוך וכן הביא בפ"ת סי' ר"מ ולי קשה לדעת הרמב"ן מב"ב קל"א ע"ב דאמרי' דאם כתב נכסיו לבנו הגדול לא עשאו אלא אפטרופוס ולענין אם כתב נכסיו לאשתו באין לו בנים אלא בני הבעל קמבעי' לי' וכ' שם הרשב"ם וביאר במהרש"ל שם הואיל והוא לאחר מיתה, ולאחר מיתה שוב אינו בכבודו אלא מדרבנן וא"כ ע"כ בבנו הגדול דפשיטא לי' דנעשה אפטרופוס משום דחייבין בכבודו ועכ"ח אפי' לאחר מיתה חייבין בכבודו וקשיא על הרמב"ן ושם בחי' יישבתי את דבריו דלא ס"ל כפי' הרשב"ם ועכ"פ לפי פי' הרשב"ם

ומהרש"ל שם נראה מבואר כהרמב"ם דחייב בכבוד אחיו הגדול אפי' לאחר מיתת אביו ומה שהקשה הרמב"ם על בה"ג דהו"ל לממני בפ"ע ותי' הרמב"ן דהוא משום כבור אבותיו והוא בכלל כיבוד אבות ומהרש"ל שם נרמז לקיים דברי הרמב"ם דוודאי אם הוא באופן שאב מצטער מזה שאין מכבדין אשתו אחרת או האם מצטערת שאין מכבדין בעלה האחר וכן באח הגדול הוא מצטער מזה פשיטא דאין רשאי לצער אותם ולא צריך ריבוי ע"ז דמ"ש מאכילה ושתי' ושאר עניינים שאין רשאי לצערם אדרבא הוא מחויב לעשות להם נחת רוח ועכ"ח דקרא בא לרבות מגז"ה אפי' שלא בפניהם צריך לכבד אשתו דאשתו כגופו והבן כנתח מאביו כנאמר תחת אבותיך יהי' בניך וגזה"כ דצריך לכבדו אלא באשה אם מת בעלה נתפרדה הקורבא כמו דקיי"ל לענין עדות וכמ"ש הריב"ם בתוס' ב"ב דף קי"ד ד"ה מה וכו' משא"כ באח הגדול כנלע"ד להסביר הרמב"ם וזה דעת הרשב"ם שם לפי' המהרש"ל ולרמב"ן צ"ע לפרש וכתבתי בחי':

והנה באחותו הגדולה אם לכבדה אינו מבואר בש"ס ובפ"ת סי' ר"מ סקי"ט הביא בשם תשובת שבו"י דאין צריך לכבדה אלא מצד דרך ארץ כנגד כל אדם שהוא גדול ממנו וכן נראה לי מלשון הרשב"ם בב"ב קל"א ע"ב ד"ה בת אצל בנים שכ' הרשב"ם הטעם משום דאצל נכסים מועטים הם קודמות ולמה הוצרך לטעם זה לימא הטעם כמו בבן הגדול משום דמחוייבין לכבדו וההי"ד דקטן דלא חילקו כמו בבן ועכ"ח דס"ל דאין חייבין בכבודה וכ"ש לגירסת הרי"ף דלא גרס כלל בת בין הבנים משום דבת בין הבנים פשיטא לי' דלא עשאה אפטרופא עיי"ש ועכ"ח משום דאין מחויב לכבדה:

מצוה לד

היא להרמב"ם. ולהרמב"ן היא מצוה ל"ב. להרמב"ם היא ל"ת כ'. ולהרמב"ן ל"ת י"ז.

לא תעשה שלא להרוג אדם מישראל שנאמר לא תרצח והרמב"ם במנין המצות כלל בזה אזהרה לב"ד שלא להרוג נקי וכתב המעיי"ח דהרמב"ם לשיטתי' דמונה בסי' ר"צ הלאו של נקי וצדיק אל תהרוג שלא להרוג באומדנא וא"כ לית לי' קרא שלא יהרוג היוצא מב"ד נקי ויליף לה מקרא מלא תרצח דגם זה בכלל עיי"ש ואין לוקין על לאו זה שניתן למיתה. ועל הנפל קיי"ל דאינו חייב כדיליף בסנהדרין פ"ד ע"ב דקאמר חי הוי כתוב איש כי יכה כל נפש אדם הו"א אפי' נפל ולכך איצטרך מכה איש משמע מזה דנפל מקרי נפש ובסנהדרין דף ע"ב ע"ב רש"י בד"ה יצא ראשו כ' דעובר קודם שיצא ראשו לא מקרי נפש ופטור עליו וזה לכאורה סתירה בדף פ"ד אמרי' דנפל מקרי נפש ואפשר דעובר גרע מנפל וזה כמ"ש התוס' פ"ד ע"ב ד"ה הו"א אפי' נפלים בחד תי' כתבו כן דעובר גרע

מיני' אמנם הרמב"ם פ"א מה' רוצח כ' הטעם דעד שלא יצא ראשו מחתכין אותו משום דהוי רודף וזה תימא דהרי כסנהדרין ע"כ ע"ב פריך אפילו יצא ראשו נימא דהוי רודף וניתן להצילו בנפשו ונהרגנו להציל אמו ומשני דאינו רודף דמן השמים הוא דרדפוהו וקשה על הרמב"ם ונראה לי להסביר דברי הרמב"ם עפ"י דברי התוס' שכתבו בסנהדרין נ"ט ע"א ד"ה ליכא דאיך אמרי' התם דליכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור הא ב"נ מצווה על העוברים והישראל פטור ותירצו גם לישראל נהי דאינו חייב אבל אסור לי' ונראה כוונתו דאסור מה"ת מידי דהוי אחצי שיעור דנהי דנפש ממש לא מקרי מקצת נפש מקרי וא"כ עדיין קשה למה עד שלא יצא ראשו ממיתין אותו הרי קיי"ל בעריות דניתנו להצילן בנפשו אפי' על אביזרא יהרוג ואל יעבור וא"כ ה"נ ביזרא מיהו הוי ורוצח איתקש לעריות ונראה דבא הרמב"ם ליישב דס"ל הא דמשני דלא מקרי רודף משום דמן השמים רדפוהו היינו שאינו מקרי רודף ממש אבל מקצת רודף הוי דהרי בגרמתו אמו מתה בוודאי ובריה היזקא וגרמא אין ראוי להחשב פחות ממקצת וא"כ דברי הרמב"ם מדוייקים היטב דבשלמא אם לא יצא ראשו דהוי רק מקצת נפש וגם הוי מקצת רודף ולכך מקצת רודף ניתן להצילו במקצת נפש אבל כשיצא ראשו דהוי כל נפש ורודף לא הוי אלא מקצת דמן השמים הוא רדפו לי' ולכך אסור ליגע בולד. שוב ראיתי בנוב"י מה"ת חח"מ סי' נ"ט שג"כ עמד במקצת על הסברא הנ"ל עיי"ש ועפ"י סברא הנ"ל אמרתי ליישב הא דאמרי' בסנהדרין דף ע"ח ורבנן דרב יהודא בן בתירה דרשו איש כי יכה כל נפש דבעי' דווקא כל נפש ושם באמת הגמרא קשה להבין דאמרי' דלכ"ע בהורג טריפה פטור וגוסס בידי שמים לכ"ע חייב וגוסס בידי אדם פליגו לת"ק בעי' כל נפש עד דאיכא נפש כולו ולריב"ב כל דהוא נפש וכבר הקשו תוס' שם דמי שעשאו גוסס יהי' חייב כיון דעפ"י הרוב מיית ותו קשיא לי הא דאמרי' דבטריפה פטור לפמ"ש המהרש"ל הובא בש"ך יו"ד סס"י נ"ז דגם טריפה הוא עפ"י הרוב מת אבל המיעוט חי א"כ מ"ש טרפה מגוסס וג"כ עפ"י הרוב אינו חי מיהו זה יש ליישב עפימ"ש התוס' שם בד"ה ההורג אפי' למ"ד טריפה חיה מ"מ מתנונה והולך מכח אותו טריפות א"כ יש לומר גם למהרש"ל דמתנוונה והולך אמנם הא דדרשו רבנן כל עד דאיכא כולו צריך טעם במאי פליגו כיון דבאמת לפעמים כל הפי' הוא כל כולו ולפעמים הפי' כל דהוא כדמצינו כמה פעמים בש"ס ובאיזה סברא פליגו ונראה ליישב עפ"י מה שאמרתי ליישב קו' התוס' ביומא ר"פ יוה"כ הקשה ר"י דרש מכל חלב לרבות ח"ש ואמרי' שם והטעם משום דחזי לאצטרופי ולמה לי תרתי עיי"ש ונראה לענ"ד כיון דכל משמע תרי לישנא כולו ומשמע גם כל דהוא א"כ קשה על הקרא גופא למה נקט הקרא לישנא דמשתמע לתרי אפי ונראה ליישב

כעין שכתבו התוס' בנדה ס"א בהא דאמרי' לענין בילה דבעי' שיהא ראוי לבילה אע"ג שאינה מעכבת מדכתיב קרא ובלול בשמן אמרי' דלכה"פ בעי' שיהא ראוי הכא נמי כיון דכתיב כל דמשמע מקצת ומשמע כל אמרי' דלכה"פ בעי' שיהא ראוי לצרף לשיעור כולה ולכך אמרי' חזי לאצטרופי וכן נראה לי הכא דכתיב ג"כ בלשון כל אמרי' דבעי' תרתי דאפי' אם יש בו כל דהו חיות כמו בגוסס ע"י שמים מ"מ כיון דמיעוט גוססין חיים וחזי לאצטרופי ולכך חייב בגוסס אבל בטריפה דיש בו ג"כ רק מקצת ולא חזו לאצטרופי דעכ"פ מתנונה והולך לכך פטור בטריפה וכ"ז בגוסס בידי שמים אבל בעשאו אדם גוסס נהי דהי' פטור כמו שכתבו התוס' דעד השתא חיי הוא ויש בו מקצת חיות ולא נטל ממנה עדיין כל נפשה מ"מ אם לבסוף ימות ראוי שהראשון חייב שנטל ממנה כל נפשה כן נראה מדברי התוס' שם בד"ה בגוסס בידי אדם דלא כנראה מס' מנחת חינוך דגם אם מיית לבסוף פטור אלא כיון דע"י מעשיו מת לבסוף חייב והיינו אם לא בא האחרון והמיתו לגמרי והיה מתברר הדבר אבל אם בא אחד והמיתו אי אפשר לחייב שום אחד הראשון שמא לא מיית והשני משום שמא מיית והי' מתנונה והולך כמו טריפה ולא נטל ממנו אלא מקצת נפש דלא חזי לאצטרופי ועכ"פ מטעם זה נראה לי דגם בעובר כיון דאין בו אלא מקצת נפש נהי דאם ימלאו לו חדשיו הי' יכול לחיות זה פנים חדשות בא לכאן אבל השתא אין בו חיות דחזי לאצטרופי ולכך פטור אבל אסור כנלע"ד ועי' בנוב"י הנ"ל שפלפל גם בזה אי עובר מקרי נפש עיי"ש:

והנה בהורג את הטריפה דפטור ממיתה אם חייב דמי' ליורשיו הובא בס' מנחת חינוך פלפול דברי קצוה"ח סי' ת"י וברמב"ם פ"י מה' נזקי ממון דמהרמב"ם נראה דפטור והג"א סובר דחייב וכ' המנחת חינוך דאפי' לרמב"ם דמ"מ מלקות מיהו חייב דלא גרע מחבלה שאין בו שוה פרוטה ועיי"ש ובסברא זו יישבתי זה כמה שנים את קו' הרב המאוה"ג מו"ה יעקב שלום מטאפאלטשאן זצ"ל שהקשה לי על הא דאמרי' במכות ט"ו לענין אונס לא שייך ביטלו ולא ביטלו והקשה הא משכחת לה בעושה טריפה דקטלה דפטור ממיתה וביטל מהעשה דלו תהי' לאשה וחייב על הלאו דלא יוכל לשלחה ואמרתי ליישב עפ"י הנ"ל דנהי דבטריפה פטור ממיתה מ"מ חייב ממון ולענין חבלה קיי"ל ממונא משלם מלקי לא לקי אפי' לרמב"ם כבר כ' המנחת חינוך דחייב מלקות דלא גרע משאר חבלה וא"כ כיון דעל הקטלה הוא חייב מלקות שוב א"א לחייבו משום אחרת דעבר על לא יוכל לשלחה דלמ"ד ביטלו ולא ביטלו עיקר גמר הלאו של לא יוכל לשלחה הוא בשעת הביטול של העשה ועי' בפירש"י מכות דף ט"ו ע"ב א"כ א"א לחייב על מעשה אחת ב' מלקיות. ולכאורה אמרתי ליישב עוד בדרך אחר דכבר האריכו התוס' ר"פ אלו

טריפות ובתוס' זבחים קי"ו ובשאר דוכתי בדעת ר"ת דאדם דאית לי' מזלא ליכא למילף מטריפות דבהמה והפלתי סי' ל"א סק"ה האריך ליישב דבריו וגם מרן הגאון זצ"ל בחתם סופר סי' נ"ב דרך בדרך זה ותמהני עליהם שלא הביאו דברי הרמב"ם בפ"ב מה' רוצח דין ח' שכתב בהדיא דהורג טריפה פטור היינו שידעי' בי' שהוא טריפה באמרו הרופאים שאותו המכה אין לה רפואה וימות בה יעי"ש מבואר בהדי' דבאדם עכ"ח יש בו טריפות בענין אחר מבהמה והיינו כדברי הגאונים הנ"ל ומטעם זה מיושב מה שהקשה במנחת חינוך למה הוצרך הרמב"ם לענין פטור הרוצח דווקא בשיאמדו הרופאים הרי אפי' מספיקא ראוי לפטור ולי נראה דכל כמה דאיכא ספיקא מוקמי' אחזקת חי וחזקת פטור דהאי רוצח עי' ביו"ד סי' נ' וספק טריפות מוקמי' אחזקה אפילו למ"ד דלא מוקמא אחזקה משום דאיכא רעותא היינו מדרבנן עיי' בפר"ח סי' כ"ט בי"ד ופרמ"ג בפתיחה לה' טריפות עכ"פ מבואר מדברי הרמב"ם הנ"ל דאין לנו קבלה בטריפות אדם ועיי' בטור י"ד סימן קפ"ז דאמירת הרופאים חשבי' לי' רק כספק ומרן זצ"ל בח"ס סי' קנ"ח האריך בזה וא"כ דהוי רק ספק ומצד ספק נפשות להקל פטור הרוצח וממילא אי איכא גם חיוב ממון ע"י הריגה זו גם ממון א"א לגבות ממנו וכן אין לחייב מלקות אם הרג האשה שעליו העשה להחזירה משום ביטלו ולא ביטלו הא קיי"ל לחייבי מיתות שוגגין פטורין ממלקות ולכך מיושב קו' הנ"ל:

ונהי דבסוף יבמות נראה דיש להם קבלה על מקצת טריפות דאינם חיים דהרי אמרו שם דאם נפל במים שאל"ס והעלה ממנו רגל מהארכובה ולמעלה אמרי' שם ביבמות קכ"א דמתירין האשה על זאת ואין זה מוכרח אפי' הוי רק ספק מ"מ אזלא לי' חזקה כמ"ש הש"ך בי"ד סי' ק"י והאריך בנוב"י במה"ק בתק"ע סי' מ"ג ושוב סמכי' על רוב דמים שאין להם סוף. ולפמ"ש למעלה דאין לנו קבלה על ענייני טריפות שבאדם ורק לפי אומדן הרופאים אזלינן ואומדן הרופאים הוי רק עפ"י הרוב ואינה לחלטיות בלי שום מיעוט ומבואר ג"כ בסנהדרין פ"ח ע"ב דאזלינן בתר אומדן הרופאים אם כן מוכח דאזלינן בתר רוב להרוג אדם אע"ג דהרוב לא אתחזק קודם הריגה מזה קשיא לכאורה על השב שמעתתא בשמעתא ד' פ"ח שכ' דאם הרוב הוא בשעת מיתה ואילך לא אזלי' בתרי' להרוג אדם ע"ז וקשיא לי מאומדנא וצ"ע ואפשר דבזה גופא פליגו ר' נחמי' ורכנן בסנהדרין דף ע"ח ע"ב עיי"ש. ואע"ג שכתבתי דהטרפות באדם הוא רק ספק ואפילו אי נימא דטריפות באדם יש לן הלמ"ס ע"ז מ"מ מבואר בנוב"י מה"ת חחו"מ סי' נ"ט דאין להרוג את הטריפה כדי להחיות אדם ברי אע"ג דלא שייך טעם דאמרי' בסנהדרין ע"ד מאי חזית דדמא דידך סומק טפי ומטעם זה השיג ג"כ הנוב"י שם על הגאון מוה' ישעי'

פיק זצ"ל ור"ל דעובר דלא ידעי' שכלו חדשיו מותר להרוג כדי להחיות אמו וכן אם הרגו אדם אין לחייב עליו ולי נראה דבעובר ליכא למימר חזקת קטנות כמו שכתב הש"ש והוכיח בש"ג פ"י דחזקת קטנות הוי חזקה מעלייתא גם יש לגברא חזקת פטור והיינו אם באנו לדון החייב וההרגו אבל לענין להציל חייו או חיי חבירו על ידו עיי' בכ"מ פ"ה מה' יסוה"ת דין ה' דעכ"ח לר"ל דפסק שם הרמב"ם כוותי' דאפי' יחדו אין מוסרין נפש אחת מישראל אע"ג דאם לא ימסרנו יהרגו כולם ולא שייך מאי חזית ותי' שם דקבלה הוא דעל רציחה יהרג ואל יעבור אפי' היכא דלא שייך מאי חזית:

והנה בטריפה שהרג אמרי' בסנהדרין דפטור דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה ואם הרג בפני ב"ד אמרי' שם דחייב וכתבו התוס' דהיינו דווקא בראה ב"ד ביום דאז אמרי' דלא תהי' ראיי' גדולה משמיעה ולכאורה זה דלא כר"ע דר"פ ראוהו ב"ד דאפי' עד הרואה אין יכול להיות דיין בד"נ משום דבעינן ושפטו העדה והצילו העדה וכיון דב"ד חזו דהרג א"א שיהפכו בזכותו ובזה מיושב הרמב"ם פ"ה מעדות דלא פסק כר"ע והקשה הלח"מ עליו למה ולהנ"ל א"ש משום דפסק כרבא בפ"ב מרוצח דין ד' דאם ראוהו ב"ד טריפה שהרג חייב וכו'. אמנם הריטב"א במכות י"ב ע"ב כתב כיון דא"א בענין אחר שאני אפילו לר"ע דהא מ"ע מה"ת לבער הרע וא"כ לפי"ז עמדה שם קו' הלח"מ על הרמב"ם למה לא פסק כר"ע ונלע"ד ליישב דהנה ר"ע ור"ט אמרו בספ"ק דמכות אלו היינו בסנהדרין לא הי' נהרוג אדם מעולם דאמרי' דלמא במקום טרפה הרג דחיישו למיעוטא וא"כ לכאורה קשה דאפי' הרג בפני ב"ד איכא לדרוש בזכותו דלמא טריפה הרג וא"כ שייך עדה שופטת ועדה מצלת אלא דזה אינו דהרי כתבו התוס' י"א ע"ב דלר"ע ור"ט דס"ל דחיישי' למיעוטא מה"ת א"א להרוג אדם אא"כ הי' קרום של מוח מגולה עיי"ש וא"כ ממ"נ אם הי' קרום של מוח מגולה א"כ א"א לדרוש בזכותו ואם לא הי' כן א"כ באמת אין הורגין אותו וכ"ז ר"ע לשיטתו אבל לדידן דקיי"ל אין חוששין למיעוטא וחייב מיתה אפי' באין קרום של מוח מגולה וא"כ אפי' ראו ב"ד שהרג שפיר משכחת לה עדה שופטת ועדה מצלת דלמא חיישי' למיעוטא ובמקום נקב הרגו ולא שייך כלל טעמא דר"ע ולכך לא פסק הרמב"ם כר"ע וא"ש:

מצוה לה

היא להרמב"ם. ולהרמב"ן ל"ג ל"ת לכ"ע להרמב"ם ל"ת כ"א להרמב"ן ל"ת י"ח ל"ת שלא לבוא על אשת איש והוכפל הלאו ונאמר ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך והסמ"ג כ' דלאו אל אשת עמיתך לא תתן שכבתך קאי על הבועל ולאו דלא תנאף קאי

על הנואפות ושניהם לאשלומי ולברר לאו אחד נאמר והנה הלאו הזה כולל כל ענייני אישות בין אשת איש בין נערה המאורסה ובת כהן ובחינוך כ' כאן דנערה המאורסה בסקילה ובת כהן בשריפה וכ' המעיי"ח ובס' מנחת חינוך דטעות סופר הוא דאנן קיי"ל ר"פ ד' מיתות דסקילה חמורה וא"כ בת כהן נערה המאורסה נידון בחמורה ואפשר ליישב דבריו במקצת דבכל עריות קיי"ל דחייב בהעראה וא"כ מיד כשהערה כבר נעשה בעולה וחייב בנערה המאורסה דבעי' דווקא בתולה וא"כ החיוב סקילה עכ"ח הוא על תחילת ביאה אבל איסור דב"כ דלאו בבתולה תליא מילתא שפיר מחוייבת גם על סוף ביאה שריפה וא"כ שפיר נפקא מיני' גם בנערה המאורסה אם היא בת כהן כגון דלא אתרי בי' אלא על סוף ביאה או שהי' שוגגין על תחילת ביאה אז אם לא היתה בת כהן אין חייבין אבל אם היא בת כהן היא בשריפה על הגמר ביאה. ובריטב"א בקידושין דף ע"ח ראיתי דבר תמו' שכ' על הא דאמרי' שם בבא על אחותו זונה משווי לה אבל לא חללה והקשה הא מיד בהעראה נעשית זונה ובגמר נעשה חללה ותי' דאמרי' בדף י"ד דדעתו על גמר ביאה משמע מדבריו דגם לענין חיוב דעריות ג"כ כיון דדעתו על גמר ביאה אינו עובר בהעראה על איסור עריות וזה תימא רבה דווקא לענין קידושין תליא בדעתו משא"כ לענין איסור עריות ומיד בהעראה עובר ונעשית זונה וצ"ע. ובחייבי לאווין קיייל ג"כ דחייב בהעראה עיי' ביבמות דף נ"ה דילפי' לה מבנין אב ומגז"ש ולרמת הרמב"ם בפט"ו ה"ב מאיסורי ביאה דפסק דחייבי לאו כממזרת ונתינה אינו עובר אא"כ קידש ובעל ובכה"ג נראה כיון דלענין קידושין דעתו על גמר ביאה ואין חלים הקידושין אלא לבסוף וממילא לא יוכל להתחייב עד גמר ביאה דאז חלים גם הקידושין ותימא דסתם הרמב"ם בפ"א מא"ב ה"י דבין בחייבי לאווין ובין בחייבי כריתות חייב על העראה מלקות הוי לי' לחלק אם נתקדשה כבר או שמקדשה בביאה דקו' התוס' ביבמות ע"ה ע"ב ד"ה קיחה קיחה יש ליישב עפ"י הנ"ל דהקשו דהו"ל למילף דאשה ניקנית בביאה מגז"ש קיחה קיחה דאדרבה ע"י גז"ש מוכח עכ"ח דקרא לא מיירי דקדשה בביאה כיון דילפינן לא יקח דכהנים מקיחה דעריות דחייב בהעראה ואם הי' הקידושין בביאה הא אמרי' דבחייבי לאווין אינו חייב עד לבסוף אלא וודאי דלא יקח לא מיירי לענין קידושין אלא שכבר נתקדשה ליכא למילף מהתם דביאה קונה לקידושין. וכן חייב בביאה שלא כדרכה כדילפי' מקרא משכבי אשה כמו שפסק הרמב"ם שם בפ"א דא"ב ולענין קידושין אם מתקדשת שלא כדרכה אינו מבואר ברמב"ם ובש"ע אע"ז סימן ל"ג פסק הרמ"א דנתקדשה ובשעה"מ פ"א מאישות חקר הדבר מנ"ל דנקנה ע"י ביאה שלא כדרכה וכ' דילפי' ג"כ מקיחה קיחה ואנן ס"ל כרבי בקידושין דף ט' ע"ב דלפימ"ש הריטב"א שם

פלוגתא דרבי ור' יוחנן תלי' אי אמרינן כר' יונתן או כר' יאשי' דלר' יונתן דאנן קיי"ל כוותי' לא בעי' או לחלק ונוכל למילף קידושי אשה מכי יקח איש אשה ובעלה ומייתי לן קרא דבעולת בעל ללמד שבעל עושה בעולה שלא כדרכה ואין אחר עושה בעולה שלא כדרכה והטעם כ' הריטב"א שם דבעל הואיל וקונה בביאה שלא כדרכה לענין קידושין מקרי. ג"כ ביאה אצלו א"כ לפי"ז מוכח דנקנית בביאה שלא כדרכה. ובלא"ה נראה לי דכל פשטות הקרא דכי ימצא איש בעולת בעל וגו, ואח"כ נאמר כי ימצא איש נערה בתולה מאורסה וגו' וגם יש לדקדק טובא בקרא שם דמסיים גבי ארוסה וגם האיש על דבר אשר עינה את אשת רעהו לשון עינה הוא תמו' דהרי מיירי בזינתה ברצון ושכיבה ברצון לא מקרי עינה כמ"ש הרמב"ן בפ' וישלח גבי דינה וכן שמעתי להקשות כן ולהנ"ל נראה לי דכל הפרשיות האלו חדא אאידך קאי דבעולת בעל הפי' דקידשה בביאה ואפילו בביאה שלא כדרכה דחשיבה רק אצל הבעל בעולה כדמפרש הש"ס והו"א דכה"ג עדיין דינה כארוסה קמ"ל קרא דאם זינתה עם אחר דינה כא"א בחנק ורש"י בתורה הביא הספרי דדרש מגם שניהם לרבות שבא מאחורי' בביאה שלא כדרכה וקמ"ל לא מבעי' אם בא הנואף עלי' כדרכה אלא בגם בבא מאחוריהם כשם שהקידושין הי' של"כ גם הבעילה של זנות הי' של"כ אפ"ה מתו שניה' ובזה יש ליישב הגירסא ברש"י שבאו מאחוריהם והרמב"ן הקשה טובא על גירסא זו דמ"ש ראשון משני ולהנ"ל נראה דכוונת ב' הגירסת חדא הוא אלא דגירסא מאחריהם ס"ל כמו דדרשינן בקידושין דף מ' דבעולת בעל היינו שלא כדרכה וע"ז אמר דאם הבועל השני הנואף ג"כ בא שלא כדרכה עלי' היינו אחר בעילת בעל שהי' שלא כדרכה אפ"ה ימותו שניהם ואע"ג דהיא לא נהנית מזה כפירש"י בסנהדרין דף ס"ו (ובפתחי תשובה סי' ל"ג באע"ז סק"א הקשה מהא דאמרי' בקידושין כ"ב ע"ב מי יימר דלא מתהני ולי ל"ק דנהי דאפשר דמתהני ולאו כל נשים שווין מידי ספיקא לא נפקא וספק נפשות להקל ועכ"ח דגם בקידושין לא תלי' בהנאה דא"כ תהוי רק ספק קידושין) וכיון דפרשה ראשונה מיירי בבעילה שלא כדרכה וע"ז קאי גם פרשה שני' של ארוסה ובעילה של"כ חשיב כעינוי כפירש"י בחומש פ' וישלח על וישכב ויעני' פירש"י ויעני' של"כ וא"כ ה"נ דמיירי של"כ דמסיים הקרא ע"ד אשר ענה אפ"ה מחייבו שניהם ובזה מובן גם אידך דרש דדרשו מפסוק הסמוך שם ואם בשדה מצאה ומת האיש לבדו וגו' דקאי על בעילה של"כ משום דכל הפרשיות חדא אאידך קאי ואיכ"ל גם זה בבעילה של"כ:

והנה בכל איסורי עריות אזלי' בתר רוב ובסנהדרין דף ס"ט פריך מנ"ל דאזלי' בדיני נפשות בתר רוב הא כתיב ושפטו העדה והצילו ואפ"ה מסיק דאזלי' בתר רובא והר"ן

בחי' ובת"ח הקשו מאי קמבעי' לי' הא כתיב אחרי רבים להטות ודרשי' בריש מס' סנהדרין מקרא דלא תהי' אחרי רבים לרעות דגם בד"נ אזלי' בתר רוב ובת"ח תי' דהתם ברובא דא"ק והר"ן הקשה ע"ז דהא ילפי' בחולין י"א ממכה אביו ואמו ושם אפי' ברובא דל"ק ותי' דהתם א"א במנין אחר ובחי' שם אמרתי ליישב בענין אחר דאפילו לתרי מיעוטא לא חיישי' קמבעי' לי' ע"ז מסיק אפי' בכה"ג אזלי' בתר רובא אמנם דברי חי' הר"ן נ"ל לבאר יותר עפמ"ש בש"ש שמעתתא ד' דהא דאזלי' בתר רוב יש לפרש על ב' אנפין או דדין תורה דתלי' ברוב ואמרי' מסתמא מן הרוב הוא כעין דאמרי' כל דפריש מרובא פריש ואז אפשר לחוש על המיעוט ולומר כל היכא דאיכא לברורי מבררינן וסמוך מיעוטא לחזקת הגוף דחזקת פטור אבל נוכל ג"כ לפרש הא דאזלי' בתר רוב היינו דדין תורה כך הוא דמי שעשה מעשה שעפ"י הרוב הוא חייב עליו הוא חייב ואפי' נתברר אח"כ שזה הי' מן המיעוט מ"מ הוא עשה מעשה שחייבתו תורה עליו מיתה או שאר עונש ואז לא שייך לומר סמוך מיעוטא לחזקת פטור ואין צריך להמתין ולברר כיון שכך הוא ד"ת דהעושה מעשה דעפ"י הרוב הוא חייב אפי' אם לא הי' מן הרוב וזה נראה כוונת הש"ס דפריך לענין נפשות דגבי בן סורר ומורה לא שייך לומר דתלינן אותו ברוב דשם לא קאי על מעשה שלו אלא אי נקרא בן או נקרא אב ועכ"ח הכוונה דנקרא שמו עפ"י הרוב וכוודאי הוא וע"ז דן אי גם בד"נ אמרי' כן דפריך לענין נפשות דכתיב ושפטו העדה והצילו העדה הי' צריך לן לומר דניחוש למיעוטא ונימא סמוך מיעוטא לחזקה או לכל הפחות צריך להמתין אם אפשר לברר הדבר ע"ז פושט דאזלינן גם בד"נ בתר רובא דהיינו דכך ציותה התורה להרוג למי שעשה מעשה שעפ"י הרוב הוא חייב ובזה א"ש כוונת הר"ן דנהי דממכה אביו מוכח דאזלי' בתר רוב נהי דמוכח דתלינן שהדבר מן הרוב ואי אפשר בענין אחר אבל עדיין אינו מוכח אפי' באפשר לברר לא ניחוש למיעוט קמ"ל דלאו משום תלוי' היא אלא שכך הוא הדין באמת כמו שביאר בש"ש הנ"ל דבוודאי אם לא ידעינן שעשה המעשה אלא עפ"י רוב כגון פלניא דהאי סימנא והאי סימנא הרג או כמעשה דר"ש בן שטח דדנין ומספקא לן אם הוא בעל המעשה ועפ"י הרוב נתלה שהוא בעל המעשה זה לא אמרי' בד"נ דכתיב והצילו העדה אבל אם נודע שהוא עשה מעשה הרע ההוא אלא שמסופקין אם הי' באופן שחייב או לא בכה"ג בוודאי אזלי' בתר רוב כיון שעפ"י הרוב הוא חייב חייבתו התורה מדינא. ובזה אני מיישב קו' העולם שמקשין על דברי התוס' בחולין י"א ע"ב בחד תי' דממיתה למיתה לא אזלינן בתר רובא א"כ דבת כהן בשריפה היכא משכחת לה כיון דקיי"ל דב"כ בשריפה מי שיש לה זיקת בעל דא"א וא"כ נימא דלמא לאו אבו' הוא ואינו בת כהן ולא מחייבי אלא חנק ואי דאזלינן בתר רוב

הא ממיתה למיתה לא אזלינן בתר רוב ונ"ל ליישב עפ"י הנ"ל דתוס' כתבו כן בנתערבו נחנקין בנסקלין ואנו מסופקים על כל אחד דילמא הוא מרוב הנסקלין או מהמיעוט נחנקין ונימא דנתלה ברוב ע"ז שפיר כתבו התוס' דעפ"י הרוב א"א להרגו במיתה יותר דכתיב והצילו העדה אבל בבת כהן שהיא עפ"י הרוב בת כהן ועשתה מעשה שחייבתה התורה לשורפו עלי' א"כ היא חייבת מצד וודאי ולא מצד דתלינן שהוא מן הרוב מפני שכך אמרה תורה דמי שהוא עפ"י הרוב ב"כ וזינתה בא"א חייבת שריפה:

והנה באיסור עריות דא"א ונערה המאורסה ורציחה המבואר בל"ת שלפני זה הם מהדברים דיהרג ואל יעבור וגם ניתן להצילם בנפשם מיהו ילפי' בסנהדרין דף מ"ד דדווקא בעריות דאית בי' עונש מיתה או כרת הוא דניתן להצילו בנפשו דכתיב חטא מות עייי"ש ובס' תוס' יה"כ הקשה למה ביהרג ואל יעבור אמרי' אפי' אבזרא דטריות או אביזרא דרציחה דיהרג ואל יעבור ולמה לענין להצילו בנפשו בעינן שיהי' ערוה ממש הא תרוויי' מחד קרא נפקא מ"ש זה מזה ע"ש ולענ"ד ליישב דהרי קיי"ל אונס כמאן דלא עביד דמי ולדעת הרמב"ם כתיב בקרא לאו מפורש שלא לענוש את העובר בעונש דכתיב ולנערה לא תעשה דבר ופי' הרמב"ם בלשון לאו וא"כ כל מעשה אונס אינו כגון דעובד ע"ז באונס או עריות באונס אינו עריות אלא ביזרא דעריות או דע"ז דהרי אינו מחוייב על מעשה ההוא ואין רצונו באותו מעשה ולא חייבתו התורה עליו ואפ"ה יהרג ואל יעבור א"כ ממילא מוכח דגם אביזרא דהנך ג' עבירות ג"כ יהרג ואל יעבור דהרי גם מעשה אונס הוא רק ביזרא אבל בניתן להצילו בנפשו שהוא רוצה לעשות מעשה העבירה במזיד ע"ז שפיר אמרי' דווקא בעבירה חמורה דאית בה כרת או מיתה הוא דניתן להצילו בנפשו משא"כ בביזרא דהרודף אחרי' הוא אינו כדי לעשות ביזרא דעריות אלא כדי לעשות עריות ממש וא"כ דווקא בכה"ג הוא דאמרה התורה ואין מושיע לה הא כל שיש לה להושיע חייב להציל:

מצוה לו

ל"ת לכ"ע להרמב"ם ל"ו. ולהרמב"ן ל"ד והוא להרמב"ם ל"ת כ"ב ולהרמב"ן ל"ת י"ט:
שלא לגנוב נפש מישראל וכן המוכרו עובר בל"ת שזה בכלל לא ימכרו ממכרת עבד כדאי' במנין המצות סי' שמ"ו ואין לוקין משום דניתן לאזהרת מיתה כ"כ הרמב"ם בפ"ט מגניבה והחינוך לקמן סי' שמ"ה כתב דאין לוקין על לאו דלא ימכרו ממכרת עבד משום דאפשר לעבור בלי מעשה והמעיי"ח תמה עליו תיפוק לי' משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתה וכבר כתבתי במקום אחר דלתוס' שבת דף קנ"ד היכא דלאו סתם וכולל דברים

שאין בהם מיתה לוקה על דברים שאין בהם מיתה כן כתבו שם בד"ה בלאו לחד תי' והחינוך ס"ל כתי' הזה וכעת מצאתי כן בס' מנחת חינוך. והחיוב הזה הוא דווקא שגנב אחד מבני ישראל אפי' גר משוחרר והביאו לרשותו והשתמש בו ומכרו לאחר ואם הי' הגונב קטן בשעת מכירה והגדיל מספקא לי' בס' מנחת חינוך ותמהני עליו שלא הביא ראי' ממכילתא דתניא כי ימצא איש גונב נפש מאחיו מה ת"ל משום דכתיב וגונב נפש ומכרו יכול אפי' קטן ת"ל כי ימצא איש גונב נפש וגו' ונהי דגוף הדבר צ"ע ל"ל קרא למעט קטן ת"ל דאינו בר דעת ואינו בר עונשין אלא שכיוצא בזה הקשו התוס' בקידושין גבי איש כי ינאף ותירצו דהו"א דלא גרע מבהמה וא"כ הא דילפי' גבי רוצח למעט קטן יש נמי לומר כן דבשור כתיב סקול יסקל אלא כאן בגונב נפש קשה מיהו כבר כ' בס' גור ארי' דהו"א כיון דבתקלת חברו תליא מילתא אע"ג דהוא אינו בר דעת הואיל ובאתה תקלה על ידו הו"א דיהא חייב אבל מ"מ קשיא לי איך סק"ד לחייב קטן בגונב נפש הרי בעינן מכירה כדכתיב ומכרו וקטן אינו בר דעת למכור דהא קיי"ל דאין מקחו מקח אלא כשהגיע לעונת הפעוטות תיקנו רבנן משום כדי חיוב אבל מדאורייתא בעי' עד שיגדיל ואיך סק"ד לחייב קטן כיון דאין מכירתו מכירה ונהי דבלא"ה גם בגדול אין מכירתו מכירה דאינו שלו למכור מ"מ הא כתב המנחת חינוך דמ"מ בעינן שאם הי' שלו הי' מכירתו מכירה דאם הי' החסרון מצד המכירה לא נקרא ומכרו וא"כ ל"ל קרא למעוטי ובאמת בזה הייתי מיישב קו' הרא"ם ברש"י בחומש פ' משפטים דלא הביא הדרש הזה דאילו כתיב רק וגונב נפש הו"א אפי' קטן חייב ולכך כתיב כי ימצא איש גונב נפש למעט קטן ותירצתי עפ"י הנ"ל דרש"י ס"ל דלזה לא צריך קרא לענין גניבה דלא שייך גבי' מכירה וגם בקרא דגונב נפש כתיב ומכרו ומיושב דברי רש"י אבל באמת הביא שם הרא"ם עצמו דבמכילתא באמת דרשי' הכא דמגונב נפש הו"א אפי' קטן ואיצטרך כי ימצא איש גונב נפש למעט קטן וא"כ עמדה קושייתי הנ"ל ועכ"ח צ"ל דהפסוק בא למעט אפי' כשהי' הגניבה אצלו ומכרו כשהגדיל ואפ"ה ממעטינן קרא מכי ימצא איש גונב דבשעת גניבה בעי' שיהי' איש וא"כ מבואר דבכה"ג פטור להמכילתא ונהי דאיכ"ל כמ"ש המ"ח דאם עדיין הוא ברשותו נעשה אז עליו גנב וחייב ואיכ"ל דמזה לא איירי המכילתא מ"מ אם לא הי' ברשותו כשהגדיל ואז מכרו נראה לענ"ד להמכילתא דפטור. ואפשר לדחות ראי' הנ"ל דאיכ"ל דדין תורה הוא כל שנעשה מעשה המכירה כדינו אע"ג דחסר בי' כוונת הקנאה של הנותן ושל המקבל אפ"ה חייבין עליו שהרי בלא"ה אין הקנין קנין דלאו דילי' ואינו מועיל מכירתו אפ"ה חייבתו התורה עליו וקרי לי' מכירה משום שנעשה מעשה המכירה וא"כ אפשר דגם בקטן אע"ג דאין לו דעת להקנות מ"מ

מקרי ומכרו ולכך כתיב בקרא בפ' משפטים ונמצא בידו לאחר שכתוב ומכרו ונמצא בידו ופירשו דקאי על הגונב שהי' עדים שמעיקרא הי' בידו והרמב"ן פי' דאיכ"ל דבעי' דווקא שיהא ברשות לוקח אע"ג שכבר עשה מעשה הקנין לא סגי אלא דווקא שבא ליד לוקח ממש והוא ברשותו ובזה אפשר ליישב קו' התוס' בב"ק ס"ח ע"ב ד"ה גניבה בנפש תוכיח דהקשה הא בד' וה' דאיכא היקש מכירה לטביחה שיהי' מועיל דווקא ולהנ"ל איכ"ל דכוונת הגמרא גניבה כנפש תוכיח דמקרי מכירה אע"ג דלא קני אלא כיון שנגמר לגמרי שבא לרשות הלוקח שבזה נגמר הקנין אפי' לב"נ קודם מ"ת כמ"ש מרן זצ"ל בח"ס חיו"ד סי' וזה נלמוד מהיקש דטביחה דמה טביחה היינו טביחה המועלת דהיינו שנוטל נשמתו לגמרי הכי נמי במכירה המועלת שנוטל ממנו לגמרי ונתחלקו בעליו ממנו. מיהו לא מסתבר דמעשה הקטן ומכירתו יהי' נקרא מכירה אפי' נימא דכוונת קנין של לוקח אינו מעכב אע"ג דבעלמא בעי' כוונת קנין ללוקח אפי' בדעת אחרת מקנה אותו לענין מכירה כמ"ש בח"ס חיו"ד מ"מ כאן דתלאה התורה המכירה בגנב דכתיב ומכרו על הגנב שנעשה מצדו מעשה הקנין כדינו איכ"ל דמקרי מכירה אבל מעשה הקטן אפשר דאינו כלום כן נראה לענ"ד דאי סק"ד דבעינן גם כוונת קנין של הלוקח אפשר דהוי התראת ספק ואיך יכולין להרוג דילמא לא כיוון הלוקח לקנותו:

והנה בסנהדרין פ"ו אמרי' דאם העדים שראו שגנבו ושמכרו הם ב' כתות והוזמו לחזקי' עידי גניבה פטורים מהריגה דיוכלו לומר להלקותו באנו ושם מבואר דאם לא שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הי' מלקין על הגניבה להגנב כפירש"י שם וכן נראה מלשון הרמב"ם ובחינוך במצוה זו ולכאורה קשה לי על הרמב"ם דהרי הרמב"ם פסק בכמה מקומות ר"ה גניבה וגזילה דלאו שניתן לתשלומין אין לוקין עליו אפי' לא הוי ניתק לעשה וא"כ לכאורה נראה פשוט דגונב נפש אע"ג דלא ניתק לעשה מ"מ הוא ניתן להשבון ואמאי ילקה עליו אפי' לפמ"ש והסביר המ"מ פ"ג ממלוה דין ד' גבי לקיחת משכון מהאלמנה וכיוצא דלא מקרי ניתן להשבון דעיקר האיסור משום אכזריות ולא משום חסרון ממון שהרי לא חסרה אבל כאן נראה דעיקר דהוי כגניבת ממון שנוטל גופו ורשות של חבירו וא"כ כשהשיב נראה דפטור וא"כ הו"ל לאו שניתן להשבון וצ"ע וצ"ל כיון דחזינן דע"י גניבה ומכירה חייב מיתה עכ"ח המעשה ההוא בעצמו הוא מתועב ולא מהני השבה. ושם בסנהדרין פ"ו לפי סק"ד אמרי' כחזקי' דבב' כתי עדים הוי חצי דבר ואינם נהרגין ופירש"י ד"ה עידי גניבה דכיון דאינהו לא נהרגו גם הגנב אם לא הוזמו אינו נהרג דהוי עדות שא"א יכול להזימה ותמה המהרש"ל ומהרש"א ושאר מפרשים דתיפוק לי' דהוא אינו נהרג ג"כ משום דהוי חצי דבר ול"ל משום שא"א יכול להזימה ולענ"ד לומר דגם

לסק"ד דס"ל לחזקי' דכת עידי גניבה איכ"ל דבאו להלקותו והוי כולו דבר אלא שנראה שאם טענו העידי גניבה שבאו לצרף לעידי מכירה להורגו הם נאמנים לפטור עצמם מכאשר זמם דאז הוי חצי דבר דהרי בעדים זוממין קיי"ל דנאמנים לומר לכך או לכך באנו הואיל וחייבתו התורה על אשר זמם וא"כ אם העדים טוענים כך הו"ל חצי דבר ואין יכולים להרגם ולכאורה יש לדון דאפי' לא טענו כיון דאם רצו למטען הי' פטורין א"כ אפי' לא טענו הוי רק כמודה בקנס ומרשיע את עצמו ופטורם מיהו בקצוה"ח סי' ש"נ כ' בשם הרשב"א דאם לא טענו אע"ג דהיו יכולים למפטר הם חייבים ועכ"פ אם טענו נראה דנאמנים ומסתמא יטענו כן וזה נראה כוונת רש"י דוודאי לא הי' יכולים למפטר הגנב משום דהוי חצי דבר דמסתמא הם באים להלקותו ולכך פירש"י משום דעדים פטורין ויוכל לטעון כן ולחזקי' איכ"ל דאפילו לא טענו כן הוי רק כמודה בקנס א"כ הו"ל עדות שא"א יכול להזימו וא"ש ומיושב קו' מהרש"א ומהרש"ל:

והמכילתא הנ"ל המובא ברש"י פ' משפטים דרשי' וגונב נפש ומכרו למעט נפל דבעי' דווקא בן קיימא וכן דרשי' גבי כי יכה איש גבי הריגה דבעי' בן קיימא ולע"נד כוון דכתב הקרא איש בעי' דווקא שהוא בן קיימא וודאי שבוודאי כלו לו חדשיו ולא סגי ברוב וולדות וזה כדעת הגאון ר' ישעי' פיק זצ"ל המובא בנוב"י חח"מ סי' נ"ט ולא כנוב"י שם וכבר כתבתי לעיל במצות לא תרצח מזה הענין:

מצוה לז

ל"ת לכ"ע להרמב"ם ל"ז. ולהרמב"ן ל"ה. להרמב"ם ל"ת כ"ג ולהרמב"ן ל"ת ב'

ל"ת שלא להעיד שקר שנאמר לא תענה ברעך עד שקר הנה התומים בקיצור כללי מיגו סק"נ ונ"א הביא הש"ך שכ' בשם הרמב"ן דאם אין מועיל עדותו לענין ממון לא נפסל ואני לא מצאתי כעת דברי הרמב"ן ונראה לכאורה כוונתו דאינו עובר כלל בלא תענה אם אינו מועיל עדותו וזה לכאורה תימה דלפי"ז דברי הרמב"ן סותרין שכ' בחומש פ' ואתחנן בדברות אחרונות כתיב לא תענה ברעך עד שוא דכוונת הקרא אפי' באומר עדות דלא מהני כלל כגון שאומר שחברו אמר ליתן לאדם אחר דבר מה וצ"ע ולכאורה יש ליישב דלא לסתור אהדדי דלכאורה קשים לי דברי רש"י בסנהדרין פ"ו ע"ב ד"ה אינהו היכא לקי וגו' ואי משום לא תענה הא לאו שאין בו מעשה הוא ודבריו תמוהין שהרי בריש מכות דף ב' ע"א אמרי' דאע"ג דל"ת לאו שאב"מ גלי לן קרא והי' אם בן הכות הרשע דלוקין ולכאורה הא דלא כתב רש"י דל"ת הוי לאו שניתן לאזהרת מב"ד דס"ל כמ"ש התוס' בשבת קנ"ד ע"א ד"ה ללאו וכו' אבל הא דכ' דאין לוקין משום דהוי לאו

שאב"מ קשה מסוגיא הנ"ל ונראה דס"ל לרש"י דנהי דחידשה התורה בעדים זוממין דלאו שאב"מ לוקין מ"מ הא אמרי' בסנהדרין דף ס"ה ע"ב דעדים מקרי מעשה הואיל וע"י דיבורייי מתעביד מעשה אלא הואיל ואיתא בראי' אמרי' דחשיב כאין בו מעשה ואפ"ה לוקין ונראה דאין לך בו אלא חידושו דווקא היכא דלכה"פ בדיבורו מתעבד מעשה אע"ג דהוי בראי' אפ"ה חשיב כמעשה ולוקין אבל היכא דבדיבור לא מתעבד מעשה גם בעדים זוממין אינו לוקה א"כ א"ש דברי רש"י דהתם ע"י עידי גניבה לא נעשה שום מעשה שלא לקו אותם ולא נגמר דינם על ידיהם ולכך שפיר כתב רש"י כיון דאין בו מעשה כלל לא לקי ובזה יש ליישב סתירת הרמב"ן הנ"ל דלעולם קאמינא כרמב"ן בחומש דעובר בלאו דלא תענה אפי' אם אינו מועיל אלא כיון דאינו מועיל ובדיבורו לא מתעביד מעשה ולא לקי עלה וממילא אינו נפסל ושפיר קאמר הרמב"ן דאינו נפסל. ועפ"י הנ"ל נראה לי ליישב דברי רש"י בשבועות דף מ"ז ע"ב ד"ה תרי כתי עדים וכו' פירש"י דהיינו כת אחת אומרים הרג וגו' ותימא למה פירש"י דמכחישים בהריגה הרי הסוגיא מיירי שם בעדי ממון ולהנ"ל אמרתי ליישב דקשיא לי' לרש"י למה נקט תרי כתי עדים המכחישות הו"ל לומר פלוגתייי' דר"ה ור"ח בעד אחד מכחיש לחבירו וכדעת הש"ך בח"מ רסי' ל"א דלא כחכמי בריסק וניחא לי' לרש"י לתרץ דמיירי בעדי הריגה וע"א לענין הריגה אינו מועיל כלל אפי' מוחלקת קיי"ל ספ"ק דמכות דאין מצטרפין וכיון דאינו מועיל אינו נפסל לא שייך לומר בהדי סהדי שקרא ל"ל ולכך נקט בשתי כתי עדים המכחישות וא"ש:

ב) והנה לכאורה הי' נראה לי מלשון הקרא ומלשון הרמב"ם במנין המצות ל"ת רפ"ה וכחינוך כאן דל"ת זו הוא דווקא במעיד עדות בדבר שנוגע לחבירו כלשון הקרא לא תענה ברעך עד שקר אבל במעיד לענין איסור והיתר בשקר אינו עובר בלאו הזה דבעי' קרא כדכתיב וכן משמע מסוף לשון הרמב"ם במנין המצות דכ' דאם עברו עונשן הכתוב כאשר זמם וכ"כ החינוך וכבר כ' במנחת חינוך דעל עדות איסור אין לעונשם בכאשר זמם דע"ז בעי' דווקא גמר דין ובאיסור לא שייך גמר דין עיי"ש מזה נשמע נמי האי לאו דלא תענה לא קאי במעיד שקר ע"ד איסור ונהי דוודאי אסור מה"ת לשקר או מקרא מדבר שקר תרחק כמ"ש הסמ"ג דעובר בכל עדות שקר בעשה מדבר שקר תרחק או מקרא והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד וגו' אבל בלאו דלא תענה נראה לי דאינו עובר אמנם ראיתי בס' מ"ח דפשיטא לי' דגם באיסורין ובכיוצא בכל עדות אפי' היכא דלא בעינא עדות גמורה עובר בלא תענה ומ"מ אפי' לפי דבריו נראה דאינו נפסל אם העיד שקר באיסור דהרי הוא עצמו כתב דע"י עדות שקר אם הוזם אינו נפסל מה"ת מצד רשע אא"כ נגמר דינו על פיו דהרי לולא דכתוב והי' אם בן הכות הרשע דקאי על עדים

זוממין לא הי' לוקין על לא תענה משום דהוי לאו שאין בו מעשה וא"כ העיד באיסור ולא נגמר דינו אינו נפסל דהוי רק כחשוד וכעובר על שאר עשה דפסול מדרבנן ולדעת מל"מ פ"ד ממלוה ולוה דין ו' אפי' אין רשע דחמס פסול ונראה לי להביא ראי' לזה מדברי רש"י דר"ה פ' ראוהו ב"ד ומהרמב"ם פ"ב מה' קידוש החודש דאם אחד אומר גבו' ג' מרדעות וא' אומר ה' דאינו עדות אבל מצטרפין לעדות אחרת דהיינו לאותו עדות אם יבוא אחר ויעיד כדבריו והיינו כתי' רבא בשבועות מ"ח והקשו עליו הא תי' זה נאמר לר"ח שם אבל אנן קיי"ל כר"ה דזו בא בפ"ע וזו בא בפ"ע לא צריך לתי' ההוא ומזה רצה התומים ברסי' ל"א להוכיח דס"ל כחכמי בריסק שם ולענ"ד דברי הרמב"ם ורש"י נכונים כפי מה שכתבתי למעלה נראה דעד המעיד שקר בעדות החודש לא נפסל ולא נקרא רשע ואינו חייב מלקות ע"ז וחדא מצד טעמים הנ"ל דלא נגמר הדין והשני דהוי לאו שאב"מ וקידוש החודש קידשו הב"ד עפ"י חשבונם אלא דמצוה לקדש עפ"י הראי' וכבר כתבתי דבעי' לכה"פ שיהא נעשה מעשה עפ"י דיבורם וא"כ אינם פסולים מה"ת ונהי דאיכ"ל דחשודים מ"מ חשוד לדבר קל לא חשוד לדבר חמור ונהי דפסולים מדרבנן כדלעיל מ"מ בפסול דרבנן קיי"ל דבעי' הכרזה דווקא וכיון דלר"ה זה בא בפ"ע ומעיד וכו' מסתמא לא הכריזו שכל אחד בחזקת כשרות וא"כ בלא"ה קשיא ברייתא ההיא איך תניא דמצטרפין לעדות אחרת הא אפי' אינם פסולים כלל וכשרים אפי' בהדי הדדי לדבר חמור בשלמא לר"ח דפסולים לגמרי איכ"ל דמיירי בהכריזו עליהם אבל לר"ה קשה עכ"ח צ"ל גם לר"ה כתי' רבא דמצטרפין לעדות אחרת היינו לאותו עדות עצמו אם יבוא אחד ויאמר כאחד מהם:

ג) **ונראה** בעדות שבשטר אם כתבו שקר עוברים ג"כ על לא תענה דנהי דקיי"ל מפיהם ולא מפי כתבם ולדעת ר"ת דווקא אלם שאינו ראוי להגדה או לחד תי' בתוס' בדיני נפשות דווקא אינו מועיל עדות בשטר וכבר כתבנו דעדות שאינו מועיל אינו עובר או אינו נפסל מ"מ בעדות שבשטר דקיי"ל דמהני לא מבעי' לדעת רוב הפוסקים דס"ל דשטר מהני מה"ת מקרא דירמי' דכתב בספר וחתום והעד עדים אלא אפילו להרמב"ם בה' עדות והובא בח"מ סי' כ"ח דעדות בשטר אינו מועיל אלא מדרבנן ועיי' בש"ך שם ובתומים ובשאר מפרשים שהאריכו לפלפל על הרמב"ם ולהקשות עליו מ"מ אפי' לדבריו כיון דמדרבנן תיקנו דמועיל עדותם א"כ בוודאי עוברים העדים על לאו דל"ת ונפסלים אם עברו דנהי דמה"ת לא הי' מהני מ"מ השתא דאמרו חכמים דמהני הם עוברים מה"ת בלאו דל"ת כיון דהשתא מועיל ואין זה שייך לפלוגתא דב"י ור' ירוחם באע"ז סי' כ"ח אי מצד דרבנן נעשה דאורייתא כיון דהכא במהני תלוי הדבר נראה דלכ"ע הם פסולים

מה"ת ועפ"י האמור מיושב מה דמקשין בגיטין דף יו"ד ע"א דפריך שם על הא דתנן כל שטרות דחתם עליו עד כותי פסול דאי ת"ק אפילו שטרות יהי' כשר כיון דכתיבא ולהרמב"ם דשטר מועיל רק מדרבנן מאי פריך ולהנ"ל א"ש דנהי דמועיל רק מדרבנן מ"מ כיון דמהני עכ"פ מ"מ עובר מה"ת על ל"ת דלא חשידא כותים עלי' זה הוא סברא דמסתבר, ובגוף דברי הרמב"ם כתבתי במקום אחר:

ד) **במנחת** חינוך כאן תמה דלמה הביאו המפרשים בשם החינוך דלאו דשייך בלא מעשה אין לוקין אפילו במעשה והא עכ"ח גם הרי"ף בסנהדרין דף ס"ה ע"ב סובר כן דהוא מפרש שם מאי דמתרצי שאני עדים זוממין דאיתא בראי' והיינו דלפעמים לית בי' מעשה ומוכח דגם הרי"ף סובר כחינוך ולענ"ד ל"ק דהשיטה מקובצת בב"מ דף צ' הביא בשם הרמב"ן דלענין קרבן בוודאי הדין אם לפעמים אין בו מעשה א"א לחייבו חטאת דכתיב תורה אחת לעושה בשגגה דבעי' שיהא כולן שווין משא"כ במלקות וא"כ הרי"ף דמיירי לענין חטאת שפיר כ' כיון דמשכחת בלא מעשה פטור לעולם אבל במלקות רק החינוך ס"ל כן ולא שאר הראשונים:

ה) **הנה** בעד פסול לפי הנ"ל לא שייך לאו הנ"ל דאינו מועיל עדותו מה"ת רק מה הוא עד פסול קיי"ל כאביי בסנהדרין כ"ג דלא בעי' רשע דחמס אלא אפילו מומר אוכל נבילות להכעיס פסול לעדות אלא דצריך לי עיון דהרי אנן קיי"ל בח"מ סי' ל"ד ושם ססעי' כ"ד אפילו אם עבר פעם אחד על איסור שיש בו מלקות אפי' לא התרו בו דפסול לעדות וא"כ אמאי נקט מומר הרי לשון מומר משמע דווקא רגיל ומוחזק בעבירה וכן דקדק הת"ח בחולין ד' ותו דמנ"ל באמת דבפעם אחד נעשה רשע ובעלמא פליגו בי' הפוסקים אי נעשה בפעם א' מומר ונראה דהרי לאביי יליף לפימ"ש הרמב"ם מקרא דוהי' אם בן הכות הרשע דכל יש בו מלקות נקרא רשע והקרא מיירי בעדים זוממין ועדים זוממין קיי"ל בכתובות ל"ה דלא בעי' התראה וא"כ מוכח מקרא דאפי' בפעם אחד ובלא התראה נקרא ג"כ רשע וקרי' בי' אל תשת רשע עד ושפיר קיי"ל דפסול אפילו בפעם אחד א"כ הא דנקט מומר צ"ל לרבותא דרבא נקט אפי' במומר להכעיס אינו פסול ולפי"ז איכ"ל דהיינו דווקא לאביי אבל לרבא דבעי' עד חמס לא יליף מקרא דוהי' אם כן איכ"ל דס"ל דבעי' דווקא אתחזק עד חמס וכן משמע הברייתא שם הגזלנין ומלווי בריבית דווקא הרגיל בזה. ובזה מיושב היטב קו' המ"ח שהקשה על הא דאמרי' שם בסנהדרין כ"ז גבי מעשה דבר חמא דאסהידו על עדיו דגנבו ואמרי' שם דלר"י הם כשרים לד"נ והקשה הא גנב פסול לכ"ע ולהנ"ל א"ש כיון דר' יוסי ס"ל כרבא דבעי עד חמס א"כ איכ"ל דבעי' מחזקי' ושם העידו רק על פעם אחת דנהי דאמרו דגנב ב' פעמים אבל לא הי' על כל גניבה אלא

ע"א רק משום דמצטרפין הו"ל רק פעם אחד וא"ש. ועוד נראה לי ליישב ולחלק דכבר כ' הקצוה"ח סי' מ"ו סקי"ז וברס"י נ"ב דיש חילוק בין רשע שאינו של חמס דפסול רק מגזירת הכתוב דחשיד לדבר אחד אינו חשוד לכל א"כ אינו פסול אלא משעה שנתברר רשעתו אבל רשע דחמס דנחשד דמעיד שקר ע"י ממון שפיר פסול למפרע משעה שעשה המעשה וכן הי' נ"ל מסברא קודם שראיתי דברי הקצוה"ח וא"כ לר"י דסובר דעד זומם בממון דאעפ"י שהוא רע לשמים ולבריות דמ"מ לענין נפשות דחמיר לא הי' חשוד דיעיד שקר להרוג אדם ואם כן אע"ג דרשע דחמס מ"מ פסול לעדות הוא רק מגזה"כ ואמרינן דפסול רק משעה שנתגלה רשעתו וח"כ אמר שפיר התם דלר' יוסי אע"ג שהעידו על העד שגנב וגנב בוודאי פסול גם לר"י מ"מ כיון דרק משום גזה"כ הוא אינו פסול רק משעה שנתגלה רשעתו משא"כ לר"מ דס"ל עד זומם לממון כיון דרע גם לבריות חשוד גם לנפשות דהרי ע"ז דלא מקרי רשע דחמס אפי"ה אמרי' שם דאפי' לרבא איכ"ל כר"מ ועכ"ח משום דנחשד לאותו דבר נהי דהוי בממון ויש לך אדם שממונו חביב עליו כגופו כדדרשי' בב"ק קי"ט ע"א דחמסן הוי כנוטל נפשו של חבירו עיי"ש שהפליג הש"ס בזה א"כ גם למפרע לא נפסל ולכך לר"מ פסלו העדות לבר חמא וא"ש כן נלענ"ד:

ו) **והנה** בטעם למה רשע פסול מצינו ב' סברות אחד בתוס' בכורות ל"ו ד"ה אימר כתבו דגזה"כ הוא דמדינא קיי"ל חשוד לדבר אחד לא חשוד לדבר אחר אא"כ הוא קל האיסור ממנו ולהש"ך ביו"ד סי' קי"ט סקי"ב בעי' ג"כ שיהי' הקל והחמור מענין אחד ולכך עכ"ח דגזה"כ הוא וכן כ' בס' יריעת שלמה בסופו בחילוקי דינים דע"א נאמן אבל באו"ת סי' כ"ח אות ג' וכן בנוב"י חאע"ז סי' מ"ו כתבו דרשע פסול משום דחשוד ומשקר ולפי מ"ש הקצוה"ח סי' מ"ו ס"ק י"ז בשם הב"י ומשרים נראה דרשע דלאו דחמס הוא מטעם גזה"כ דאפילו אם ניחוש דהוי איסור קל כיון דאינו מאותו ענין מדינא לא חשיד אלא גז"ה אבל ברשע דחמס הוא פסול משום חשש דמשקר ונראה טעמו דהוי כענין אחד כמ"ש הרי"ף בסנהדרין כ"ז דכשם אם כפין אכל נבלות כן יש לחוש לכפין ואסהד שקר משום ממון כן נראה לי כוונתו ועפי"ז נ"ל ליישב קו' המנחת חינוך על הנמ"י שכ' דרשע דלאו דחמס מותר להעיד בשאר איסורים משמע דרשע דחמס אסור להעיד והאריך שם להקשות דלא קיי"ל כדבריו דאין חילוק לענין איסור לעולם נאמנין ולענין להעיד מת בעלה שום רשע אינו נאמן ולענ"ד כיון דכבר הבאתי דבמשרי' ג"כ מספקא לי' ואומר דיש לחלק בין רשע דחמס דיש לחוש למשקר משא"כ אם אינו של חמס וא"כ נהי דקיי"ל לענין איסור דרשע כשר להעיד כדקיי"ל ביו"ד סי' קכ"ז וברמב"ם פי"א מעדות ועכ"ח היינו באיסור החמור ממנו מעבירה דחשיד עלה אכל בקל ממנה בוודאי קיי"ל דחשיד לחמור

חשיד לקל אלא דבזה יש חילוק דאם אינו רשע דחמס אפי' בקל כיון דהוא ענין אחר כשר להעיד אבל בחמס אם הוא קל ממנו הכל ענין אחד כמו שכתבתי בשם הרי"ף דכפין ואכל נבילות כך כפין ואסהיד שקר א"כ הכל ענין אחד ושפיר כ' הנמק"י באינו של חמס מותר להעיד באיסורין דהיינו בקל אבל ברשע דחמס אינו נאמן בקל כיון דהכל ענין אחד וס"ל ג"כ כיון דהקילו חכמי' ואמרו דאשה דייקא ומנסבא ומצד זה בעצמו איכ"ל דהקילו גם באינו חשוד ובזה א"ש נמי מ"ש הקהלת יעקב באע"ז סי' י"ז דלדעת הנמק"י הנ"ל רשע דלאו דחמס מותר להעיד שמת בעלה והיינו דאפי' ניחוש דלמא קיל לי' עדות להעיד שמת בעלה יותר מאכילת נבילות דחומר וקל הזה תלוי' בדעות בני אדם ג"כ כמ"ש הש"ך הנ"ל בסי' קי"ט וא"כ מי הכריע להם אם זה חמור להם או זה מ"מ כיון דאינם מענין אחד נאמן אבל ברשע דחמס דהכל מענין אחד כהרי"ף א"כ יש לחוש דילמא קיל לי' איסור זה להעיד שמת בעלה ואינו נאמן וא"ש דבריו. אלא שאני תמה איך סתם הדברי' הא אם הוא רשע לתיאבון אמרי' שם בסנהדרין דהוי כרשע דחמס וא"כ נפל הדין בבירא ומי יודע מסתמא אם הוא עובר לתיאבון או שאינו חושש בעבירה וצ"ע בדבריו. ועפי"ז הי' אפשר לומר דגם הרמב"ם והש"ע באע"ז סי' י"ז סעי' ג' דסתמו פסולו עדות דאוריי' אין נאמנים הוא מטעם זה דחששו דשמא הוא עושה לתיאבון והוי כחמס ויש להביא ראי' להנמק"י מלשון הגמרא בר"ה כ"ב ע"א דאמר גזלן דדבריהם כשר לעדות אשה ודייק רש"י הא גזלן דאורייתא אסור לעדות אשה וכיון דמצינו חילוק בין רשע לגזלן ואינך כמ"ש בשם המשרים הנ"ל משמע דשאר פסולי דאורייתא נאמן וכן יש לדייק מהא דאמרי' בקידושין ס"ו מהא דאמר אביי אי מהימן לך דלאו גזלן הוא וקשה הא אביי דלא בעי רשע דחמס וא"כ למה לא אמר דלאו רשע הוא אלא משמע דשאר רשע הוי כמ"ש התוס' בכריתות י"ב ע"ב דנאמן כמו באשה עיי"ש ואפי' אי נימא דהרמב"ם וש"ע פליגי על הנמק"י אמרתי בחי' בסנהדרין כ"ז שם דאיכ"ל דהרמב"ם לטעמי' דכ' בפ"ז מה' יסוה"ת דין ז' דהא דהאמינה התורה עדים הוא משום חזקה ולכאורה קשה ע"ז דבממון לא אזלי' בתר רוב כ"ש בתר חזקה וצ"ל כמ"ש הש"ש ש"ב פ"ד דחזקה דלא איתרע כלל עדיף מרובא וא"כ ממילא ברשע אפי' לדבר אחר מ"מ איתרע חזקתו ולא עדיף מרוב ולכך לא האמינה התורה עדים רשעים משום חשש דמשקרא דחיישי' למיעוטא דדווקא בדיני איסור דאזלי' בתר רוב אמרי' דחשיד לדבר אחד לא חשיד לדבר אחר משא"כ לענין עדות ממון או נפשות דג"כ כ' הש"ש והבאתי לעיל כמה פעמי' דאין הולכין אחר הרוב כשלא אתחזק מעיקרא ולפי"ז לענין עדות שמת בעלה דקיי"ל סוף יבמות דף קכ"ב דבמים שאל"ס אסור להשיאה משום דלא אזלי' בתר רוב ולכך הה"ד

הכא פסקו דאין להאמין פסולי עדות דאורייתא, מיהו היינו לדבר הקל ממנו וחיישי' בעדות אשה דילמא זה קיל לי' כדלעיל מיהו נראה אם נשבע שבאמת אומר דהשתא חמירא ואינו חשוד לחמור איכ"ל דמועיל דדווקא בחשוד לאותו דבר קיי"ל בסי' ב' ובסי' קי"ט ביו"ד דאינו נאמן בשבועה כנ"ל ולדינא צ"ט, והנ"מ לפי"ז דגם להרמב"ם והש"ע איכ"ל דהוי רק חשש לכתחלה מדרבנן אבל בדיעבד הוי כמים שאל"ס ולא תצא:

ז) **והנה** במאי נפסל העד מצינו ג"כ פלוגתא מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחיו"ד סי' א' כ' דאפי' אם הוא רשע כ"ז שאין כאן ב' עדים שהעידו עליו בב"ד אינו נפסל וכן עכ"ח דעת חכמי בריסק המובא בש"ך בחו"מ רסי' ל"א כן דס"ל דעד המכחיש עד שניהם כשירים אבל בתשו' חו"י המובא באורים בח"מ סי' כ"ח סק"ג עכ"ח סובר דכל שהוא רשע אפי' לא הועד עליו פסול לעדות וס' חו"י אינו בידי ומרן זצ"ל הוכיח כן מר"פ שבועת הפקדון מתוס' ושאר ראשונים דדחקו אמאי לא קמבעי' בשבועת העדות אי לוקין ואי נימא דרשע פסול בלא עדות דלמא ידעו חד בחברי' שהוא רשע ע"ש ולא זכיתי להבין דהרי מלקות הוי דווקא בהתראה ואמר אעפי"כ ולא טען דחבירו רשע א"כ בוודאי שוב אינו נאמן לומר כן וכעין זה כ' הפ"י בשמעתין דשמא יחפה בגיטין עיי"ש וכן במק"ח סי' תל"א אפי' לדעת מרן זצ"ל אם מוחזקים עפ"י מעשיהם שהם רשעים הוי כאילו קבלו עליהם עדות דקיי"ל מלקין והורגין על החזקה כנלע"ד וכשם דפליגי אי נפסל בלא עדות כן מצינו בש"ך בח"מ סי' מ"ו סקס"ו דפליגי אי מועיל תשובה כל זמן שאין עדים עליו להכשירו עיי"ש:

מצוה לח

ל"ת לכ"ע להרמב"ם מצוה לח. ולהרמב"ן מצוה ל"ו. להרמב"ם ל"ת כ"ד ולהרמב"ן ל"ת כ"א

ל"ת שלא לחמוד דבר של חברו שנאמר לא תחמוד ויש בזה ג' דיעות דעת הסמ"ג דאם נתן מעות לית בי' משום לא תחמוד כדאמרי' בב"מ דף ה' ע"ב והא דאמרו הלשון לא תחמוד לאנשי בלא דמי משמע כן הוא האמת גם לנו והא דנקט לאינשי נראה לי ליישב דנהי דלא תחמוד ליכא מ"מ אפי' נותן דמים ואין הבעלים מרוצים והוי גזל ועובר משום לא תגזול אלא דאינשי מורי התירא כיון דנותנים דמים ס"ל דלית בי משום לא תגזול וזה שקר כדאי' התם בב"מ אבל לעולם משום לא תחמוד דילפי' מקרא דלא תחמוד כסף וזהב ולקחת לך כמ"ש הרמב"ם במנין המצות רס"ו וכן הוא במכילתא ושם מיירי בלקיחה בלי נתינת מעות וילפי' כמ"ד דון מינה ומינה דבלא נתינת מעות מיירי זה חדא

דפליג הסמ"ג על הרמב"ם והשני ס"ל דלא תחמוד ולא תתאווה הוא רק חד לאו דעיקר הלאו דלא תחמוד הוא ג"כ משום התאוה שהיא בלב ונקט בדברות אחרונות בדרך לא זו אף זו דמעיקרא אזהיר על לא תחמוד וגילה לן הקרא שלאחריו דהיינו ולא תתאוה ונקט לא תתאוה בלשון התפעל דאינו עובר אא"כ קבע התאוה ההיא בלבו כמ"ש הרמב"ם ולשון לא תחמוד בא רק לגלות על גז"ש דבעי' דווקא לקיחה באיסור כמו בקרא דלא תחמוד כסף וזהב ולקחת ודברות האחרונות באו לפרש דברי הראשונות ובזה פליג ג"כ על הרמב"ם דמונה לא תחמוד ולא תתאו' לב' לאווין ודעת הראב"ד פ"א מגזיל' שיטה ב' וס"ל דחמד' ותאוה הם ב' לאווין דהתחלת החמדה הוא נקרא תאוה כל זמן שהוא עדיין בלב וגם באשת רעהו דלא כתיב הלאו דלא תתאוה מ"מ נכלל הוא מדסיים הקרא ולא תתאוה כל אשר לרעך ונראה לי עוד טעם דבאשה לא נקט לשון לא תתאוה דבאשה מוזהר הוא בלא"ה על תאות הלב שמביא לידי זימה ולידי הוצאות קרי ר"ל כמו שדרשו על לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם זו זנות ולכך כאן דמיירי באיסור תאוה שהוא מביא לידי חמדה ולידי לקיחה באיסור כמו שביאר כ"ז הרמב"ם בפ"א מגזילה ובמנין המצות ולכך כיון דבאשה בלא"ה מזהר על התאוה כלל רק האיסור על האשה בכלל כל אשר לרעך דב' לאווין התאוה והחמדה דאזהיר עלי' כאן הוא דווקא כשגרמו לו אח"כ הלקיחה באיסור אפי' נתן לו דמים כיון דלא הי' חברו מרוצה הרי הלקיחה באיסור עובר בפ"ע על הלקיחה דהוי כגזל ותוס' בב"מ הקשה אי נימא כיש אומרים כדעת הסמ"ג דמיירי בלא דמים א"כ ת"ל מלא תגזול יעיי"ש ויבואר לקמן אי"ה ודעת הרמב"ם היא דיעה שלישית דעובר על לא תתאוה ולא תחמוד דלא תתאוה היא בלב ואם בא לידי פעולה שהפציר ודחק על חברו ליתן או למכור לו עד שבא לכלל לקיחה אפי' אמר המוכר רוצה אני ונתרצה באמת אפ"ה כיון שחזק התאוה והחמדה ההוא עד שבא לכלל לקיחה אפי' לקיחה בהיתר עובר בב' לאווין ואם ע"י התאוה והחמדה לקח באיסור דהיינו שלא נתרצה ואע"ג דנתן לו דמי' הוא עובר גם משום לא תגזול והנה לדעת הסמ"ג והראב"ד מקשין כיון דלדידהו אין האיסור של לא תחמוד אא"כ בא הלקיחה באיסור א"כ בא"א בלא"ה היא איסורא משום א"א ות"ל שעובר עלה בכל עת משום איסור אשת איש וכן הקשה במעיי"ח ובמנ"ח וגוף הקושיא באמת ל"ק דהלקיחה אינו דווקא אם בא עלי' אלא אפי' אם לקחה רק מיד הבעל לביתו אע"ג דלא קנאה אי קדשה בקידושין ג"כ שאינם תופסין בא"א אפי"ה מקרי לקיחה ועבר על לאו דלא תחמוד דהרי בלאו דלא תחמוד כתיב ביתו ושדהו וקימ"ל דקרקע אינה נגזלת והוא עדיין ברשות בעלים אפ"ה עובר ה"נ אפי' לקחו רק מבעל לביתו. ועוד אמרתי דאפשר דלענין א"א גם הראב"ד

מודה אפי' אם לקחו בהיתר דהיינו שדחק והפציר על הבעל עד שנתרצה וגרשה אפ"ה עובר דדווקא במכר דאמרי' אגב זוזי ואונסי גמר ומקנה א"כ גם המעות פעל על הבעלים לרצותם ולא בא הרצון ע"י הפצרת החומד לכך ס"ל דאינו עובר אבל בהפציר עד שגירש שבא רק ע"י הפצרה אפשר שגם הראב"ד מודה אפי' בלקיחה בהיתר עובר משום לא תחמוד ודברי הראב"ד עצמו פ"א מה' גזילה לא משמע כן דכ' דלכך אינו לוקה משום דצריך להשיב ולפי מה שכתבתי משכחת לה לאו דלא תחמוד בגוונא דאין צריך להשיב:

ב) והלח"מ בפ"י מה' מכירה הקשה על הרמב"ם הנ"ל דס"ל אפי' בלקיחה באמר רוצה אני עובר על לא תחמוד קשיא עלי' מהא דאמרי' בב"ק דף ס"ב דקאמר דחילוק בין גזלן לחמסן חמסן יהיב דמי ופריך מר"ה דאמר תלוי וזבין זביני' זביני' ומשני הא דאמר רוצה אני הא דלא אמר רוצה אני וא"כ מבואר דבאמר רוצה אני איני נקרא חמסן ולענ"ד יש ליישב דכבר הקשה שם התוס' דבב"ק קי"ט מוכח דחמסן הקרא מיירי נמי ביהיב דמי וא"כ גם עד חמס דקרא מיירי דיהיב דמי א"כ פסול מה"ת ובסנהדרין דף כ"ב אמרי' דחמסן דיהיב דמי אינו פסול אלא מדרבנן ותירצו דבאמת הוי רק כאסמכתא בעלמא הא דאמרינן בב"ק קי"ט וחמסן דקרא היינו בלא יהיב דמי אבל מדברי הרמב"ם ספ"א מגזילה נראה דלא ס"ל כן דגם חמסן דקרא מיירי ביהיב דמי וא"כ עמדה קושיות התוספות ונראה לענ"ד ליישב דהרי אמרינן בבבא מציעא דף ה' עמוד ב' דהיכי דיהיב דמי מורי התירא וסובר הא דמי קיהיבנא לי' וע"ז קשה לי הא גם בשאר עבירות מצינו שיש עבירות דמורים היתרא וטועים אפילו בחילול שבת סוברים שאין זה חילול ואינם נפסלים מה"ת עד שיתרו בהם ויזהירם כדקיי"ל בחו"מ סימן ל"ד סעי' כ"ד וא"כ גם גבי חומס ויהיב דמי בוודאי אם מזהירו ומלמדו שזה איסור דאורייתא הוא פסול מה"ת אע"ג דיהיב דמי אלא דזה דווקא אם לא אמר רוצה אני אבל אם באמת אמר רוצה אני אע"ג דעובר להרמב"ם על לאו דלא תחמוד הא כתב הרמב"ם בפ"א מגזילה דהוי לאו שאין בו מעשה וקיי"ל בלאו שאין בו מעשה ואין לוקין עלי' אינו פסול לעדות מה"ת כדאי' בח"מ רס"י ל"ד וא"כ א"ש ומיושב קו' התוס' דהא דאמרי' בסנהדרין דחמסנים אינם פסולין אלא מדרבנן היינו בדיהבו דמי ואמר רוצה אני או אפי' בלא אמר רוצה אני כיון דמורי התירא וסבר דמי יהיבנא ג"כ אינו פסול אלא מדרבנן אבל קרא דעד חמס היינו ביודע או שהתרה בו והודיעו שעובר על לאו דלא תגזול אז פסול מה"ת והיינו חמסן דקרא אפי' ביהיב דמי אלא שהוא יודע שהוא איסור לא תגזול וא"כ איכ"ל בב"ק דף ס"ב דפריך בין גזלן לחמסן קאי על הקרא דפסול מה"ת והיינו דפריך לפי סק"ד דאפי' בלא אמר רוצה אני אפי"ה ע"י זוזי גמר ומקני ולדעת הרמב"ם רוצה אני לאו דווקא כמ"ש הלח"מ בפ"ד

מאישות אלא שנתן לו החפץ סתם אפי"ה אגב זוזי גמר ומקני ופריך שפיר א"כ אמאי פסול מה"ת ע"ז משני הא דאמר רוצה אני ולדעת הרמב"ם רוצה אני לאו דווקא אלא שמוכח מתוך מעשיו שנותן לו ברצון אז קנה מה"ת ואינו בלאו דעד חמס לפסלו מה"ת אע"ג דעבר על לא תחמוד אבל בלא אמר רוצה אני אז פסול מה"ת אם מזהירין אותו שהוא איסור דאורייתא כנ"ל. ויש להסביר עוד יותר עפ"י דברי הרשב"ם מ"ז ע"ב ד"ה כל דמזבין וכו' דהוכיח שם דאפי' לא גמר ומקני כיון דנקט זוזי קני ומדחי הש"ס דאינו ראי' אלא משום דאמרי' אגב אונסי וזוזי גמר ומקני עיי"ש וא"כ גם הכא בשמעתין ס"ל דאי אפשר למקרי חמסן בדבר שקונה עפ"י הדין שוב אינו חמס בידו והי' סק"ד דטעמא דר"ה כדסק"ד דש"ס בב"ב אפי' אינו גומר ומקני קני והיינו דפריך מר"ה כיון דנקט דמי לעולם קני לא שייך לקרוא אותו חמסן וגם גזירה אטו לא יהיב דמי זה הוא מין אחר זה גזלן וזה חמסן ע"ז משני הא דאמר רוצה אני כמסקנת הש"ס בב"ב דאם לא גמר ומקני באמת לא קני אלא דאומדן דעתו כיון דנתן לו החפץ גמר ומקני וא"כ שפיר יש לגזור אטו לא גמר ומקני דשפיר משכחת לה ג"כ חמסן דאורייתא כדלעיל ולכך פסול אפי' באמר רוצה אני חד משום גזירה וגם משום דעבר על לא תחמוד אע"ג דהוי לאו שאין בו מעשה פסול מדרבנן וכעין הפי' הזה מצאתי בש"מ ב"מ דף ה' סע"ב ומיושב קו' הל"מ הנ"ל:

ג) **על** הלאו הזה לכ"ע אין לוקין להרמב"ם לשיטתי' דס"ל דכל עיקר האיסור הוא אם בא לידו לקיחה אפילו לקיחה בהיתר ועכ"ח עיקר האיסור הוא החמדה וזה אין בו מעשה לכך כ' הרמב"ם דהוי לאו שאין בו מעשה אפי' אם לקח באיסור בגזילה אח"כ אין האיסור לא תחמוד נתגדל עי"ז ונשאר עדיין לאו שאב"מ ומה שלקח בזרוע הוא איסור בפ"ע מלאו דלא תגזול וזה הלאו עובר בין אם הפציר מעיקרא או אם לא הפציר ולקח מיד בזרוע אלא שאם הפציר בו מלבד הלאו דלא תגזול עבר גם בלאו דלא תתאוה ולא תחמוד ואם לא הפציר ותקף בזרוע הוא עובר רק בלאו לא תגזול ותימא שבמנחת חינוך לא כ"כ ונראה מדבריו אפי' אם תקף בזרוע עובר בלא תחמוד וזה דלא כמשמעות דברי הרמב"ם במנין המצות וביד החזקה אבל להראב"ד ולהסמ"ג דלדידהו הוא איסור לא תחמוד דווקא אם לוקח באיסור דהיינו ביד חזקה וא"כ הלקיחה באיסור גמר הלאו דלא תחמוד וס"ל דהוי לאו שיש בו מעשה והא דאינו לוקה הוא משום דניתן להשבון כנלע"ד נכון ול"ק מה שהקשה במנחת חינוך:

ד) **ומה** שפלפל והאריך כאן המנחת חינוך בדין קרקע אי עובר בלא תגזול וגם בדברי תומים סי' צ"ז לענ"ד דגם תוס' בב"מ ר"פ איזהו נשך שכתבו שבקרקע לית בי' משום לא תגזול סבירא להו דמדינא ובוודאי לפי מחשבתו ומעשיו הוא עובר בלא תגזול אלא

כיון שד"ת שקרקע אינה נגזלת ועדיין הוא ברשותו בכל עניינים ויכול להקנות על ידה אגב קרקע וגם אם יכול להוציאו בדיינים קודם שהוציאו יכול להקדישו ולמכרו א"כ לא גזלו לגמרי מיד הבעלים לא דמי לויגזול את החנית וגו' והוי רק כעין ח"ש גזילה והוא רק כגוזל קרין פירות של הבעלים דעדיין אינם בעולם ואפשר שלא יבא לעולם ולכך לא משמע להו לאוקמי לאו דלא תגזול בקרקע אע"ג דחשבינן לי' כגזל וכנ"ל. והיינו למ"ד אין אדם מקנה דשלב"ל ודשלב"ל כאלו אינו אבל סתם ספרי הוא ר"ש והתוס' ר"פ נערה שנתפתתה דף מ"ב ד"ה ר"ש כ' הת"י דסובר ר"ש אדם מקנה דבשלב"ל ולכך הוי כגזל קנין פירות מיד ולכך ס"ל לספרי דקאי גם על קרקע כן נלע"ד ליישב קו' המל"מ פ"ד ממלוה ולוה וזה כוונת התוס' בב"מ דף ס"א ע"א ד"ה אלא לאו דגזל וכו' דאיכ"ל דקרא דלא תגזול בא לרבות עבדים בזה מיושב קו' המל"מ פ"ד ממלוה דהקשה על תוס' מספרי דהקשה ל"ל לא תשיג גבול רעך ת"ל מלא תגזול וכו' ולתוס' דבקרקע לית בי' גזילה מאי פריך ולהנ"ל גם תוס' מודה דעובר בלא תגזול אלא דהוי רק כמ"ש וכו' ולא שייך בי' השבה ואינו ניתק לעשה דכבר הוא מושב ואפי"ה אין לוקין משום דלא נגמר המעשה רע ואפי' אם שטפו נהר זה לא נעשה על ידו ובתוס' שבת דף כתבו דעל לא תשיג אין בו מלקות משים דניתן להשבון וזה תימה דלכאורה דבריהם סתרו לתוס' ר"פ איזהו נשך דשם גבי לאו בגזל לאו ברבית ל"ל משם הוכיח הפ"י דתוס' ס"ל דלאו שניתן להשבון לקי ובקצוה"ח סי' צ"ז סק"ג הקשה דלכה"פ אם שטפו נהר ואין בידו להשיב יהא לוקה עלה וכיוצא בזה הקשה כאן המנחת חינוך בגוזל קרקע ולענ"ד בקרקע ובהשגת גבול קרקע הוי עיקר החיוב על שגוזל ומשיג מחבירו הקנין הפירות והריווח שבא לו עי"ז וזה אפשר להשיב כיון דקמן הגוף עדיין נשאר ביד בעלים הראשונים וכן יש להסביר בסברת התומים בסי' צ"ז הנ"ל דכיון דאצל העני הוי ניתק לעשה אם נטל משכון במאי שמחזירו לו כסות יום ביום ושל לילה בלילה א"כ גילתה התורה דעיקר האיסור של לקיחת המשכון הוא שמחסר לחבירו הנאת של המשכון בזה הוי רק כגרם ולכך גם בעשיר ממילא אינה לוקה ולכך כ' התומים דכיון דניתק אצל העני והוי תיקון בהשבה גם בעשיר אינו עובר כן נראה לענ"ד נכון:

מצוה לט

ל"ת ל"ט הוא ל"ת לכ"ע. לרמב"ם היא מצוה ל"ט. ולהרמב"ן היא מצוה ל"ז לרמב"ם ל"ת כ"ה. לרמב"ן היא ל"ת כ"ב

הוא ל"ת שלא לעשות צורת אדם אפי' לנוי וכן שאר צורות המשמשים במרום כגון ד' פנים בהדי הדדי ומלאכים ושרפים וכרובים ואופנים ושמש וירח וכל צבא מרום. והנה בגמרא ע"ז דף מ"ג יליף מלאו הזה אף שלא לעשות תבנית היכל או אכסדרה תבנית אולם ומנורה בת שבעה קנים וכיוצא מכלי בית המקדש הם בכלל לא תעשון אתי. והרמב"ם לא הביא זה דאסור לעשות דומיא דבית המקדש וכליו משום לאו דלא תעשון אתי אלא בפ"ז מה' בית הבחירה הביא שם דאסור ונראה דהוא משום מורא וכבוד בית המקדש ובמקום אחר כתבתי ליישב דברי הרמב"ם דלא הביא הא דע"ז דיש לומר ב' טעמים על איסור עשיית צורות הנ"ל או משום כבוד שמים דכלי שנשתמש בו מלך אין ראוי להשתמש בו הדיוט וכן באדם משום דנברא בדמות דיוקן הקב"ה דכתיב בצלמינו כדמותינו וטעם אחר משום סרך ע"ז דלח יטעה בו שום אדם. ויש לומר ב' נפקא מיני' דאי משום כבוד שמים ג"כ כלי בהמ"ק נוכל למילף מהאי קרא, ועוד נ"מ דאי משום כבוד שמים שמש וירח שרי דניתנו להאיר לארץ ולא מיוחדים לשמים כסק"ד דהש"ס בע"ז מ"ג, משא"כ אי הטעם משום סרך ע"ז י"ל דכלי מקדש מותר דאין כאן סרך ע"ז וא"כ לפי התי' דשמש וירח אסור כדמשני בע"ז הנ"ל עכ"ח הטעם משום סרך וכ"כ הרמב"ם להדיא פ"ג מע"ז ה"י דהטעם משום סרך וממילא אין ללמוד מכאן איסור כלי בית המקדש ולכך לא הביא הרמב"ם לאו זה על כלי בית המקדש ויותר נראה ליישב דלפי הנראה איסור לכלי מקדש לאו דווקא עשי' אסור אלא גם להשתמש חסור דהרי איסורו הוא משום כבוד שמים ואפי' עשה נכרי נראה דאסור להשתמש בהם דהא עיקר האיסור הוא השימוש וכן מצאתי להדיא בריטב"א שכ' וביאר כן. ותמהני על תפארת למשה הובא בפ"ת ביו"ד סי' קמ"א סקי"א דאם עשאה נכרי דמותר להשתמש בהם דהא עיקר האיסור הוא השימוש כמ"ש הריטב"א הנ"ל ולפיענ"ד דזה מרומז בלשון הברייתא דתני לא יעשה אדם תבנית היכל משמע דשום אדם לא יעשה. ולפי"ז יש ליישב דברי הרמב"ם דוודאי להס"ד קודם דידע מהתירוץ דשאני ר"ג דאחרים עשאו לו הוי שייך שפיר למילף כלי בהמ"ק דדינם שוה משא"כ למסקנא אין למילף מקרא חד גם כלי המקדש דהא אין דינם שוה דהא כלי המקדש גם בעשאוהו אחרים אסור ולכך הביא הרמב"ם טעם משום מורא מקדש:

והנה הרמב"ם לא הביא שום תירוץ מהגמרא לא שאם אחרים עשאו לו שרי, ולא התירוץ דלפרקים שרי, גם לא התירוץ להתלמד שרי כמו שהקשה הכ"מ, ונ"ל דמספיקא לא יפסק כדברי כולם להחמיר, או איכא למימר כמ"ש המנחת חינוך דתירוצא דלפרקים שרי פשיטא דשרי דהרי אינו נעשה דמות שמשי מרום ואינו בכלל איסור לא תעשון

אתי וממילא אפי' להבין ולהורות הא די אם יעשה של פרקים ולעשותו בגולם אחד זה אין צריך להבין ולהורות ולכך אסור כן הי' אפשר לומר. אבל באמת נראה לי דהרמב"ם סובר דלהתלמד מותר ורמז זה בלשונו שכ' אסור לעשות לנוי ולמה דווקא לנוי משמע דס"ל דלהבין ולהורות שרי כנ"ל:

והנה דעת החינוך דאין לוקין על לאו זה וכבר תמהו עליו ואפשר דאזיל לשיטתו דס"ל בכמה דוכתי לעיל במצוה י"ג במאכיל פסח לגוי אינו לוקה ואע"ג דעשה מעשה קרי לי' לאו שאין בו מעשה כיון דהאיסור לא יגמר ע"י מעשיו וה"נ כיון דהפסוק גילה לן אתם ראיתם כי מן השמים דברתי וגומר וכן מסיים בסיפא דקרא אלקי כסף לא תעשו לכם היינו שע"י סמיכות ילפינן שע"י עשיית זוטא יבואו לידי עשיית פסל ועשיית אלהי זהב ולכך כיון שעיקר עבירה הוא משום אלהי זהב וזה לא בא עדיין לכלל מעשה מקרי לאו שאין בו מעשה לדעת החינוך. ודעת הרמב"ם פ"ג מע"ז הי"א דאם עשה צורת אדם לוקה אבל אם עשה שאר שמשום שבמרום נהי דאסור אבל אינו לוקה וזה אינו מובן מ"ש הא מהא ונראה לי להסביר דס"ל להרמב"ם כיון דדרשינן לא תעשון אתי על ב' אופנים אתי ואותי דהיינו מקרא ומסורת דהמקרא הוא אתי והמסורת הוא אותי ומאותי ילפי' לאסור צורת אדם ומאתי ילפינן לאסור לעשות שמשים במרום והרמב"ם כ' הפמ"ג ביו"ד סי' פ"ז בט"ז סק"א דמהרמב"ם פ"א דסוכה מוכח דס"ל יש אם למסורה וכיון דהמסורה עיקר ולכך פסק בצורת אדם דאתיא ממסורה לוקה משא"כ הבאה מן המקרא מיהו ע"ז קשה בסנהדרין ד' ע"ב אמרי' היכא דמקרא ומסורת כי הדדי נינהו אזלינן בתר המקרא מיהו לפי פשטות הסוגיא שם משמע דלא נשאר למסקנא האי כללא אבל בר"ן קידושין דף כ"ט לענין תפדה תפדה כ' האי סוגיא דסנהדרין ועיי' בשו"ת מרן בח"ס חיו"ד סי' רצ"ה שביאר דברי הר"ן. ויש לומר עוד טעם להרמב"ם דלפי מה שדרשו חכז"ל לא תעשון אתי במשמשי הי' צריך למכתב בקרא כאתי בכ"ף והקרא חסר לפי דרש הזה אמנם אי דרשי' אותי וכמו שפי' הר"ן בע"ז שם ושאר מפרשים דכוונת אותי היינו כמו שהקב"ה מראה שכינתו לנביאים בדוגמת אדם לפי"ז לא צריך כ"ף והמקרא שלם ולכך עכ"ח פשטא דקרא הוא לשון לא תעשון אותי היינו לאסור צורת אדם ולכך לוקין עליו אלא שקיבלו חז"ל דהמקרא הוא אתי וללמד לאסור שמשי מרום ולכך כיון דאין זה מפורש לגמרי בקרא הו"ל כבא מדרשא דאין לוקין עליו:

והנה במקרא הזה מסיים אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם וא"כ המקרא הזה כולל ב' לאוין אלא דלאו דאלהי זהב כבר נכלל בלא תעשו לכם פסל ולכך לא נמנה לכאן מיהו לפימ"ש רש"י והובא במכילתא דבא הקרא ללמדינו שאם עשה כרובים של כסף

בבית המקדש או אחת יתירה של זהב בבהמ"ק וכ"ש בבהכ"נ הוא עובר בלאו אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם ולפי"ז הי' ראוי למוני המצות למנותו ללאו בפ"ע ונראה דמוני המצות יפה כיוונו דקשה טובא דאיך אפשר דהתורה קראה לכרובים אלהי זהב ואלהי כסף וכי יש בהם שם אלהות ח"ו ולפרש דהוי כאלו עשה אלהי זהב אם שינה בכרובים זה עיקר המקרא חסר טובא ועכ"ח גם רש"י מודה דפשטא דקרא קאי וודאי על עשיית צלמים וזה כבר נאמר אלהי מסכה לא תעשו לכם ולכך לא נמנה אלא שמסמיכות הלאו הזה ללא תעשון אתי ובכלל אתי גם הכרובים בכלל וזה אסמיך לאלהי כסף ילפי' דהוי כאלו עשאה צורה לע"ז וכן אם שינה דקרא דנקט אלהי זהב והלא כל צורת ע"ז אסורים בין מעץ ובין ממתכת מ"ש הני דנקט ולכך אסמכי' דקאי על אתי היינו הכרובים וכיון דעיקר הקרא לא בא להזהיר ע"ז לכך אינו נמנה ואפשר לומר דהרמב"ם לא ס"ל האי דרשה וס"ל דאלהי כסף בא בסמיכות לגלות דין אחר לפי המבואר מלשונו פ"ג מע"ז דין יו"ד וי"א דהלאו לא תעשון אתי הוא בעושה לנוי ויליף לה הרמב"ם התם מדאסמכא לאלהי כסף דמכסף וזהב עושים דברים לנוי וכבר כתבתי דהרמב"ם רמז במלת לנוי לאפוקי להבין ולהורות כתי' בתרא בע"ז מ"ג וזה עצמו ילפינן מסמיכות אלהי כסף וא"כ כיון דאיצטרך סמיכות לדרשה ההוא לא נוכל למילף מיני' לאיסור שהביא רש"י בשם המכילתא:

והנה איסור עשיית צורה יש ג' שיטות ועיי' בר"ן שם בע"ז ובראב"ש, והרמב"ם פ"ג מע"ז דין יו"ד וי"א כתב דצורת אדם בולטות אסורה שוקעת מותר לעשות אבל בחמה ובלבנה ובשאר שמשי מרום אסור בין בולטות בין שוקעת והר"ן שם הסביר טעמו כיון דשמשי מרום א"א לעשות כמותן ממש דאין להם גוף ושמש וירח נראה לנו ג"כ משוקע ולכך אסור אפי' בשקועים וכ' הכ"מ שכן נראה ג"כ דעת התוס' ובמנחת חינוך הקשה מתוס' משמע בהיפך שהרי שם מ"ג ע"א בע"ז ד"ה לא תעשון הקשה ל"ל קרא לאסור ד' פנים הא בלא"ה אסור משום פרצוף אדם ואי סק"ד דתוס' ס"ל כרמב"ם ואדם דווקא בבולט אסור וא"כ איצטרך לאסור ד' פנים במשוקעים אלא וודאי ס"ל לתוס' שיטה רביעית דבין באדם ובין שמשים במדור העליון בעי' דווקא בולטות אבל חמה ולבנה שהם נראים לנו ג"כ משוקעים ברקיע כמו שכתבו התוס' ד"ה הא ר"ג וכו' והקשה א"כ מדוע כ' הכ"מ דהתוס' והרמב"ם ס"ל חדא שיטה ולענ"ד משום הא לא ארי' ואפושי פלוגתא לא מפשינן אלא דהתוס' ס"ל דוודאי לפי המסקנא דמחלק בין שקועים לבולטים וכן במאי דסק"ד דלא ידע הדרש של אותי לאסור צורת אדם ג"כ הוא רק משום שמשי מרום וא"כ באמת גם צורת אדם הי' אסור בשקועים ושפיר הקשו התוס' להסק"ד אבל למסקנא דמחלק

בין שקועים ובולטים וצורת אדם ילפי' מדרש אחר לא מאתי אלא מאותי בצורה הנראית לנביאים שפיר איכ"ל דצורת אדם דווקא בבולטת אסורה משא"כ בשאר שמשי מרום וא"ש דברי הכ"מ. אלא שקשה לי הב"י עצמו הביא בש"ע שלו ביו"ד סי' קמ"א סעי' ד' פסק דכל שמשים שבמדור העליון משוקעים מותר ושל חמה ושל לבנה אסור בין משוקעים ובין בולטים וזה דלא כהרמב"ם ודלא כחד מהג' שיטת הנ"ל שהובא בר"ן ובראש ועכ"ח צ"ל דהכריע כתוס' וס"ל דהתוס' הוא שיטה ד' ודבריו סותרין מה שכ' בכ"מ הנ"ל וצ"ע:

והנה הש"ך ביו"ד סי' קמ"א ס"ק הביא דעת הפוסקים דאם צייר רק צורת פנים שרי עיי"ש אמנם לפימ"ש המהר"ם לובלין בע"ז דף מ"ג ע"ב ד"ה שאני ר"ג דמפרש שם דברי התוספת דמיירי בציור פרצוף בלי גוף מוכח דיש מחמירין אפי' פרצוף בלי גוף לענין עשיי':

וכל הנ"ל לענין איסור לאו דלא תפסה אבל לענין להשהותם יש בזה ב' שיטות עיי' בר"ן ובריטב"א שם ולדעת הרמב"ם כל שאסור לעשותה אסור להשהותה ובש"ע אינו מבואר איך ס"ל ועיי' בש"ך בי"ד סי' קמ"א סק"ח שאוסר אפילו צורה שאין איסור בעשיי' ואין דרך לעובדה ואפי"ה אסור בשהיי' ומביא שם ראי' מר' ירוחם המובא שם בהג"ה ותמהני דאפי' דאי סובר ר"י כן אפשר דס"ל כדעת הרמב"ן הנ"ל דאפי' אינו נעבדת אסור בשהיי' אבל הש"ע בסעי' וי"ו לא ס"ל כוותי' א"כ מ"ש צורת דירקון אם אינה דרך לעובדה מצורת ארי ואינך וצ"ע:

מצוה מ

ל"ת לכ"ע להרמב"ם מצוה ט'. ולהרמב"ן מצוה ל"ח. להרמב"ם ל"ת כ"ו. ולהרמב"ן ל"ת כ"ג

ל"ת שלא לבנות המזבח עם אבנים שנגע בהן ברזל שנאמר לא תבנה אתהן גזית ושאר אבנים של בהמ"ק פגימה פוסלת בהן שנאמר אבנים שלמות תבנה גבי מזבח הר עיבל וילפי' מקדש מני' עי' במ"ל פ"א מבית הבחירה דין ט"ו שהקשה למה לא נמנה זה למ"ע בפ"ע דאבנים שלמות תבנה ותי' דמ"ע ועשו לי מקדש כולל כל מה שנעשה במקדש ולכך לענין מזבח הוי רק כחלק מן המצוה וכן צריך לומר על הא דלא מנה מזבח אדמה תעשה לי למ"ד במכילתא שבא ללמד שלא יבנה ע"ג עמודים אלא בעי' שיהא מחובר לקרקע דווקא והי' ראוי למנות למ"ע בפ"ע ולדברי המ"ל א"ש שהוא רק חלק מן המצוה. והמעיי"ח כ' עוד לתרץ כיון דאבנים שלמות תבנה כתיב רק במזבח שבהר עיבל שאינו

נוהג לדורות אע"ג דילפי' מהתם בק"ו מ"מ לא נמנה למצוה ובזה מיושב ג"כ דלא מנו ללאו הא דכתיב במזבח דהר עיבל לא תניף עליהם ברזל ועוד כ' דגם אבני' שלמות לא ילפי' מהר עיבל דורות משעה לא ילפי' אלא מדברי קבלה ילפי' דכתיב אבני מסע וגו' ובאמת תימא עליו דהרי בע"ז נ"ב ע"ב גבי אבני מזבח ששיקצו אנשי יוון אמרו לתברנהו הא כתיב אבני' שלימות לינסרינהו הא כתיב לא תניף עליהם ברזל נראה מבואר דילפי' ממזבח דהר עיבל ועכ"ח כתי' הראשון ובאמת נראה דתרוויי' צריכין דהרי קיי"ל בסוטה מ"ח ופסקו הרמב"ם בה' בית הבחירה הנ"ל דבכל המקדש פוסל אבן שיש לו פגימה משום דבעי' אבנים שלמות וכ"ש במזבח אלא אבני מקדש אפשר להחליקם ע"י ברזל משא"כ במזבח וקשה מ"ש אי ילפי' כל אבני מקדש מהר עיבל נילף גם הא דברזל פוסל ועכ"ח דווקא מזבח איכא למילף ואבנים שלמות ילפי' מדברי קבלה מאבני שלמה מסע נבנה. ובמכילתא המובא בילקוט שם איתא דילפי' מיתורא דקרא דלא תבנה אתהן גזית דרשי' אתהן פסול אבל באבני בהמ"ק כשר אם נגע בו ברזל וזה עצמו יש לדייק דווקא לענין ברזל ממעטי' משא"כ לענין אבנים שלמות:

ב) בחולין י"ז אמרו שיעור פגימה בכ"ש כדי חגורת צפורן ובסידא השיעור בכזית או בטפח ובס' יראים סי' שכ"ו כ' בהיפך באבן השיעור בכזית והקשה לי הרב המנוח המאה"ג מו"ה יאקב עהרליך שהי' אב"ד בק"ק נאדעש דלדבריו מאי קאמר בע"ז לתברינהו הא בעי' אבנים שלמות הא יכול לתבור מהם פחות מכזית ולי נראה דהרא"ם בס' יראים סובר כמ"ש הריטב"א בע"ז נ"ג ע"ב דאבן בימוס ביטולה בפגימה אבל במזבח עד שנותץ רובה וכ' הראב"ד רוב של כל אחד ואחד וא"כ לדבריו הי' צריך לתבור רוב של כל אחד כדי לבטלו וזה א"א דכתיב אבנים שלמות ובלא"ה נ"ל כיון דלענין אבנים שלמות אינו פוסל עד כזית או טפח ונקרא אבנים שלמות ה"נ לענין ביטול לא מקרי תבירה וביטול כיון שארחו בכך אא"כ שיבר כזית או טפח א"כ שוב אינם אבנים שלמות וא"ש:

ג) והנה בש"ע או"ח סי' קנ"ד פסק דאין לעשות מעילים לס"ת מדברים שנשתמש בהם הדיוט וילפי' זה במנחות דף כ"ב ע"א אמר ר"א בר' שמעון מה מזבח שלא נשתמש בהם הדיוט אף עצים ואש וכן הוא בזבחים דף ק"א ע"ב ובתשו' מרן הגאון בעל חת"ס חאו"ח סי' מ' כ' לעיין מהיכן ילפי' במזבח גופא והרמב"ם ספ"א מה' בית הבחירה כ' דכל כלי מקדש ואבנים וקורות שנתלשו לצורך בהכ"נ לא יעשה עוד לבהמ"ק ועיי"ש בתשו' מרן זצ"ל שהאריך ולענ"ד שלומדים זה מהא דדרשו במכילתא והובא בילקוט מזבח אדמה תעשה לי ויליף משם דבעי' העשי' לשמה וכן מהא דאמר מזבח אדמה תבנה לי ג"כ מבואר דבעי' לשמה וכיון דאפי' העשיי' בעינן לשמה וכדאי' בתוספתא שפסק הרמב"ם

הנ"ל וכ"ש דאם נשתמש בפועל להדיוט דאסור כן נראה לי ובזה אפשר ליישב קו' הפר"ד דרך המלך דרוש י"א דלמה פסול אם נעשה להדיוט הא קיי"ל הזמנה לאו מילתא הוא ולהנ"ל ל"ק היכא דבעי' לשמה בוודאי אם כיוון לדבר אחר פסול וה"נ כיון דעשיי' בעי' לשמה ולכך אם חצבו קורות ואבנים לצורך הדיוט פסולין למזבח וילפי' בהמ"ק מני' והראי' ממכילתא הנ"ל מדאיצטרך אתהן למעט נגיעת ברזל דאינו פוסל במקדש משמע לענין דינא אחרינא ילפי' או דבאמת הוא רק מדרבנן ואע"ג דבקרא דילפי' מינה מוכח רק דבנין מזבח בעינן לשמה ולא חציבה מ"מ לדידן דקיי"ל כשמואל במנחות דף מ"ב דבעי' טוווי' לשמה וס"ל כיון דגלי קרא דבעי' עשיי' לשמה ילפי' מיני' לכל מעשה ציצית מתחילתו בעי' לשמה ה"נ וא"כ תליא זה בפלוגתא דרב ושמואל לכאורה ועיי' במג"א סי' קמ"ז סק"ה האריך וכ' דאם נשתנה מותר למצוה והביא ראי' ממראות הצובאות ואני אמרתי ממראות הצובאות אין קושיא דהרי אמרי' בפסחים כ"ה דקול ומראה וריח אין בהם משום מעילה וכשם שמראה לא חשב לענין מעילה ה"נ איכ"ל דאינו חשיב לענין שימוש שיהא שנשתמש בו הדיוט מיהו גוף תי' של המג"א בנשתנה מועיל נראה לי ג"כ מטעם הנ"ל דשימוש דפוסל ילפי' מק"ו דהדס דבעי' עשיי' לשמה ובעשיי' עצמה אם נשתנה איכ"ל דמועיל כיון דסוף מעשה נעשה לשמה כדס"ל לרבינו משה גאון המובא בטיו"ד סי' רע"א אם לא עבד לשמה יחזור ויעבדנו:

ד) **ובס**' מנחת חינוך הקשה מע"ז נ"ב ע"ב מאבני מזבח דלמה הוצרך לומר שם דפסולים למזבח משום לא תניף ת"ל משום דנשתמש להדיוט ולענ"ד נראה דשימוש פוסל דווקא אם הוא מיוחד לאותו שימוש כשם דקיי"ל לענין קדושה באו"ח סי' מ"ב דסודר דאזמני' לתפלין דצר בי' תפלין או צר בי' לחודא אבל הי' הכוונה דשימוש הזה יהי' בו לעולם וה"נ לא מיקרי שימוש אא"כ אזמני' לאותו דבר וגם השתמש בו ונהי דלא משכחת לה דין זה דיהי' צריך לתרתי דהרי כיון שעשאה להדיוט כבר נפסל מ"מ נוכל למילף דשימוש שנשתמש בו אינו פוסל אלא אם יחדה לשימוש הזה לעולם וכמו התם בתפלין אם צר בי' הי' דעתו על לעולם עיי"ש לכך באבני מזבח ששיקצום אנשי יון ולא הי' השימוש אלא לארעי ושימוש ארעי אינו פוסל כן נלע"ד נכון ובאמת על קו' מ"ח אמרתי עוד סברא דהיכא דהי' עליו ב' איסורים ופקע אחד מהם איכ"ל מיגו דפקע מיני' האי איסור פקע נמי האיסור האחר כעין דאמרי' בביצה דף וי"ו הואיל ומתיר עצמו בשחיטה פקע גם שם מוקצה מיני' וה"נ דהי' על אבני מזבח ב' איסורים א' מצד תקרובת ואחד משום שימוש הדיוט ואם הי' אפשר לינסרינהו ולהשתנות אותם הי' מופקע איסור ע"ז ה"נ מופקע איסור שימוש הדיוט כנלע"ד נכון:

מצוה מא

ל"ת לכ"ע להרמב"ם מצוה מ"א. ולהרמב"ן ל"ט. להרמב"ם ל"ת כ"ז ולהרמב"ן כ"ד שלא לעלות במעלות על המזבח שנאמר ולא תעלה במעלות על מזבחי ולכך עושין כבש ובמכילתא אמרו שלא יפסע פסיעה גסה על המזבח והמ"ל בפ"א מבית הבחירה תמה על הרמב"ם שלא הביא זה וכבר אמרתי ונדפס בשמי בהגהות ס' מצות השם וכעת מצאתי שגם המעיי"ח העיר בזה דבש"ס דידן ביומא כ"ב במשנה ובגמרא שם דהי' רצין ועולין בכבש קשיא למכילתא דמוכח שם דמותר לפסוע פסיעה גסה על כבש המזבח וכבש דינו כמזבח כמו שדומה לענין נגיעת ברזל וכדפסק הרמב"ם שם דין ט"ו והנה סיפא דקרא אשר לא תגלה ערותך עליו הוא טעם המצוה ולכך אינו נמנה למצוה בפ"ע כמו שהשריש הרמב"ם במנין המצות שורש ה' ובמכילתא יליף דרך ירידה מניין ת"ל אשר לא תגלה ערותך עליו וגם ע"ז הקשה המ"ל למה לא הביא הרמב"ם ולענ"ד אפשר ליישב עפמ"ש התוס' בקדושין ס"ח ע"ב לר"ש דדרש כי יסיר לרבות כל המסירין דלר"ש דדרש טעמא דקרא אפי' אם לא פירש הטעם אז אמרי' אם פירש הטעם עכ"ח ללמד אפי' אינו שייך הטעם רק במקצת אבל דרבנן דלא דרשו טעמא דקרא אם לא פירש ואז הוצרך לפרש טעמא ואמרי' דווקא אם הטעם שייך לגמרי ולפי"ז ה"נ בנדון שלנו איכ"ל המכילתא אתיא כר"ש דדרש טעמא דקרא ולמה הוצרך לפרט הטעם אשר לא תגלה ערותך ועכ"ח ללמד אפי' אינו שייך הטעם לגמרי אלא במקצתה לכך יליף מכאן שילך עקב בצד גודל ולרבות דרך ירידה אבל הרמב"ם דפסק בעלמא כרבנן דלא דרשי' טעמא דקרא אם לא פירש ולכך הוצרך כאן לפרש הטעם וכדי ללמוד ממנו ק"ו שהביאו בחומש לחוס על כבוד הבריות ואין לרבות דבר אחר:

פ' משפטים

מצוה מב

אליבא דכ"ע להרמב"ם מצוה מ"ב ולהרמב"ן מ'. להרמב"ם היא מ"ע ט"ו ולהרמב"ן ט"ז לדון דין עבד עברי שש שנים יעבוד אפי' הגיע שמיטה יעבוד שש מעת שמכר אבל יובל מפקיע בתוך הזמן ומצוה זו כולל בין נמכר ע"י עצמו ובין נמכר ע"י ב"ד ובוודאי למ"ד בקידושין י"ד דדינם שוה ניחא דנמנו למ"ע אחת אמנם לפמ"ש הרמב"ם ושאר פוסקים דקיי"ל כת"ק דר"א דמוכר עצמו דינו חלוק ממכרוהו ב"ד לענין ד' דברים דמוכר עצמו יוכל למכור עצמו על יותר משש ואינו נרצע ואין מעניקין לו ואין רבו מוסר לו שפחה כנענית וא"כ כל הפרשה מיירי דווקא במכרוהו ב"ד ובמוכר עצמו נאמר לקמן

בפ' בהר כי ימוך אחיך ונמכר לך וא"כ הי' ראוי למנות לב' מצות נמכר עפ"י ב"ד בפ"ע וע"י עצמו למ"ע בפ"ע כיון דדיניהם חלוקין לגמרי וצ"ע. ונראה כיון דמוכר עצמו אינו מפורש בו אלא שיצא ביובל ומצוה זו הוא בכלל מצות יובל סי' של"א ואינו נמנה ודין דיוצא בגרעון או במיתת אדון ולא הניח בן וכיוצא מדיני' אלו אינם נפרשים בו אלא דנלמדים ממכרוהו ב"ד בגז"ש שכיר שכיר לכך אינו נמנה למ"ע בפ"ע כנלע"ד:

ובקידושין דף י"ד ע"ב אמרי' דעבד עברי נקנה בכסף ובשטר ואמרי' מנ"ל דנקנה פ"ע בכסף ורצה למילף מע"ע הנמכר לנכרי דכתיב בו מכסף מקנתו ופריך דילמא בנמכר לנכרי שאני דכל קנינו בכסף ומשני דיליף מאמה עברי' ובגוף השאלה דשאל מנ"ל דנקנה בכסף תמה הפ"י למה לא יהי' נקנה בכסף הא קיי"ל דמעות קונה. ולענ"ד קנין עבד יש בו ב' קניינים א' קנין ממון וא' קנין איסור שע"י הקנין הותר בשפחה כנענית וקנין כזה לא מצינו בעלמא בכסף ומטעם זה ג"כ לעיל דף ד' דרצה ללמוד דאשה נקנית בכסף מק"ו מאמה העברי' וכתבו התוס' שם דהה"ד דהו"מ למילף מעבד כנעני ולענ"ד התם גבי אשה דהוי קנין אישות לא דמי לשאר קנין ממון דהוי רק קנין ממון משא"כ באשה דאפי' למ"ד מעשה ידי' לאו דאורייתא מ"מ היא חייבת בשימושו וגם יש בה קנין אישות וליכא למילף קנין כה"ג מעבד כנעני אלא דווקא מאמה העברי' דיש בה ג"כ קנין ממון וקנין יעוד כן נראה לי ולכך ג"כ פריך בשמעתין מנ"ל ושמתרץ דנוכל למילף מהנמכר לנכרי ולסק"ד זו גם בעבד בנמכר לנכרי יש ב' קניינים פריך דלמא נכרי כל קניינו בכסף ובתוס' שם הקשה ע"ז עיי"ש ולענ"ד נראה ליישב קו' התוס' על רש"י דהנה בנמק"י ביבמות דף מ"ו הקשה על הא דאמרי' שם דגוי אינו קונה לישראל אלא למעשה ידיו ע"כ איך אמרי' בב"ק דף קי"ג ע"ב דאמר רבא עבד עברי גופו קנוי דהיינו בנמכר לגוי ותי' דאע"ג דלא קנה אלא למעשה ידיו מ"מ הוי העבד כמשכון ע"ז ואסור לגזול המשכון ובנמק"י רפ"ק דב"מ בסוגיא דהילך כ' בשם הרנב"ר דאם נתן משכון עליו לא מיקרי הילך דמשכון אינו נקנה במשיכה כיון דגופו אינו קנוי לו אלא על החוב והחוב אינו מושך והמשיכות אינו מועיל לחובו ולכך משיכת המשכון אינו נקנה וא"כ ה"נ לפמ"ש הנמק"י ביבמות הנ"ל דגופו אינו אלא כמשכון ובמשכון לא שייך משיכה ואמרי' בב"מ דף מ"ח דבמידי דלא שייך משיכה כגון נתנו לבלן לכ"ע מעות קונה ומזה יליף שם בהג"א דבעובר לכ"ע כסף קונה וא"כ איכ"ל ליישב קו' הש"ס דליכא למילף עבד עברי מנמכר לגוי דאין גופו נקנה אלא כמשכון ובמשכון לא שייך משיכה והיכא דלא שייך משיכה לכ"ע כסף קונה אבל בע"ע דישראל דגופו קנה ושייך משיכה מנ"ל דנקנה בכסף לחודא וא"ש קו' התוס' ואע"ג דבלשון אין לכוון מ"מ קו' התוס' בפ"ע מיושב היטב. ובזה יש

ליישב גם הרמב"ם בפי' המשניות דכ' דקנין כסף בע"ע ואמה בנמכר לגוי דלא כמסקנת הש"ס ולהנ"ל יש ליישב דגוף סברת הרנב"ר הנ"ל נראה דמקורו מהא דאמר ר' הונא בקדושין מ"ז ע"ב דהשואל קורדם דווקא בקע בו קנאו וכ' הריטב"א הטעם דלא שייך בו קנין משיכה כיון דאינו קונה גוף החפץ ואנן לא קיי"ל כר"ה אלא כמ"ד בב"מ צ"ט כדרך שתקנו משיכה במוכרין כך תיקנו בשומרין משמע דלדינא בשואל ג"כ משיכה קונה וא"כ איכ"ל דגם במשכון קונה משיכה לפי האמת לכך נקט הרמב"ם דנוכל למילף לפי האמת גם מעבד הנמכר לנכרי כן נראה לענ"ד:

ב) ובשטר ילפי' התם בקידושין דף ט"ז ע"א מעיקרא רצה ללמוד מאם אחרת הקשה לאחרת ופריך כיון דאנן קיי"ל דהשטר אמה האב כותבו דהיינו המקנה משא"כ בשטר הקידושין דהבעל דהיינו הקונה כותבו וליכא למילף כיון דאינם דומין ומסיק דיליף מלא תצא כצאת העבדים דגילוי מילתא היא מהקישא דאחרת עיי"ש ולי לכאורה קשה לפמ"ש הר"ן בנדרים דף כ"ט דגבי קידושין האשה רק כמפקרת גופא לגבי בעלה והיא אינו מקנה קנין לבעלה אלא מפקרת עצמה לו א"כ קשה איך ילפי' בקידושין ט"ז דשטר קונה מהיקש דאחרת דהיינו מהא דנתקדשה בשטר דהא אמרי' בב"מ קי"ח דקנין אצל הפקר קיל יותר דאיכא למ"ד הבטה בהפקר קונה וא"כ דילמא דווקא דהוי כקונה מהפקר מועיל שטר אבל באמה וע"ע דאינו כהפקר אלא צריך להוציא מרשות חבירו לרשות עצמו אפשר דאינו מועיל קנין השטר וצ"ע ואפשר דעל היקש ליכא להקשות דבעכ"ח הקישן הכתוב ולכך דוחה שם דבלא"ה אינו היקש דהרי אצל קידושין באחרת הבעל כותבו וכאן האב המקנה כותבו ואינו היקש גמור ושוב באמת ליכא למילף מהתם ועפי"ז נ"ל ליישב הרמב"ם בפי' המשנה שם הביא הלימוד דשטר קונה מהיקש דאחרת ואפ"ה פסק דאב כותבו והוא נגד ש"ס הנ"ל ולענ"ד כיון דאמרי' גם לאידך מ"ד דיליף מלא תצא כצאת אמרי' דלכך לא ממעטי' מאותם שטר משום דיציאה בשטר הגט וע"ז מסיק שם ואב"א להכי אהני הקישא דאחרת ואיכא לפרש דה"ק בהאי אב"א דבזה מקיים גם התי' הראשון דילפי' שטר מאחרת והיינו משטר דגט דבאחרת דכתיב בקרא וכתב דהבעל שהוא המקנה והיא הקונה צריך הבעל למכתב ומינה ילפינן דלעולם צריך המקנה לכתוב ועכ"ח בקידושין דכתיב כי יקח היינו משום דהיא הפקר וכסברת הר"ן ושפיר ילפי' שטר קנין דאמה דהאב הוא המקנה והוא הקונה וצריך האב למכתב מקנין דאחרת דהיינו מגירושין וקידושין ומטעם זה נ"ל ליישב קו' הפ"י דמנ"ל דע"ע אינו נקנה בחליפין ולפמ"ש א"ש כיון דילפינן קנין דאמה גם מגירושין ילפי' וכתב דווקא בכתיבה מתכשרת ולא בחליפין ה"נ אמה דאיתקוש לאחרת אינה קונה עצמה בחליפין ואינה

נקנית בחליפין וע"ע אתקש לאמה וא"ש ולפי המסקנא כתב הר"ן סברתו דהיא כהפקר ולכך הבעל כותב שטר קידושין וא"ש דברי הרמב"ם. ובזה יש ליישב ג"כ דברי הרמב"ם בפי' המשנה שכ' ילפותא דכסף באמה ג"כ מכסף מקנתו ובגמרא ילפי' מוהפדה ולפי הנ"ל איכ"ל דמפרש כפי' הריטב"א דכ' דלפי מה דאמרינן שאני אמה דמתקדשה בכסף והכוונה דילפי' מקידושין וא"כ לפמ"ש הר"ן אין ראי' מקנין הקדושין דהתם הוי קנין הפקר ולכך התם בקידושין בעל כותב משא"כ באמה האב כותב וזה מוכח מגירושין כדלעיל דהמקנה צריך לכתוב וא"כ ליכא למילף אמה אלא מע"ע מכסף מקנתו וא"ש:

ג) **והנה** הרמב"ם פסק דאמה העברי' אינה נקנית אלא בשתי פרוטות וכן הוא לעיל דף י"ב דבעי' דווקא שיהיה הקנין באופן דשייך והפדה עיי"ש ובס' מנחת חינוך תמה א"כ בקנה אותה במתנה או בשטר דלא שייך והפדה א"כ איך היא נקנית כיון דבעי' שיהא הקנין דווקא היכא דשייך והפדה ולענ"ד בלא"ה קשה בקידושין י"ד ע"ב יליף מוהפדה דנקנה בכסף וכבר תמהו הראשונים איך מוכח מוהפדה דהי' הקנין בכסף מזה רצה ר"ת לומר דהיכא דנקט בשטר אין יכולה לפדות בכסף ור"י פליג עליו וצריך ביאור בגמרא הנ"ל ולענ"ד נראה מלשון והפדה ילפי' דהאדון מחויב לסייע בהפדיונה וזה אינו מובן לכאורה ונראה להסביר דהרי כבר כ' הרמב"ן דהא דהתירה התורה לאב למכור בתו שהוא בגידה בה כמו שנאמר בבגדו בה אלא כיון שלפעמים בא עי"ז טובה להבת שהתורה ציוותה ליעדה וליתן לה כמשפט הבנות ולכך התירה התורה לאב למכור בתו אבל לא בנו אבל גם זה רק מדוחק גדול דווקא אם אין לאב שום דבר להחיות כמ"ש הרמב"ם בה' עבדים ואמרי' בפ' איזהו נשך דזוזי דאינשי אינהו עבדין לי' סרסרותא והם גורמים ומסעיים לו ומביאים קונים וכן הכא מסתמא רם לא הי' זה שקנה נותן מעות להאב לא הי' מוכר את בתו וא"כ המעות של האדון גרמו המכירה לפיכך ציוותה התורה מדה כנגד מדה שכשם שהי' מסייע למכירתה כך יהי' הוא מסייע לפדיונה וכדי לזרז וללמד החיוב ההוא ציוותה התורה שהקנין בכסף עצמו א"א אא"כ נותן מעות לאב שישאר ממנו בכדי פדיונה ולכך צריך לקנותה דווקא לב"ה בשתי פרוטות כדי שישאר פרוטה לפדיונה ולב"ש כיון דאפקה מפרוטה אוקמי אדינר ודווקא בדינר יוכל לקנותה וזה עצמו שצריך דווקא בשעת המכר מעות הקנין כדי להפדותה הוא עצמו יזרז וישים על לב האב או משפחתו שישתדלו בפדיונה ובזה עצמו האדון מסייע בפדיונה שצריך ליתן בכדי שיעור שישאר כדי לפדות אם לא ירצה לייעדה שאז הי' טובה לה ולכך אמר הקרא אם לא יעדה והפדה ודרשו חכז"ל שיסייע האדון שיהי' פודין אותה דהיינו שישים על לב האב והמשפחה שישתדלו לפדותה שהוא אינו יכול לייעדה לפי"ז

המצוה הזו היא דווקא אם קנה אותה בכסף שאז יסייע הוא במכירתה ולכך יסייע גם הוא בפדיונה משא"כ אם קנה בשטר או במתנה שהוא לא גרם המכירה אינו מצווה עליו לסייע בפדיונה ולכך דווקא אמה נקנית בשתי פרוטות אבל העבד שהוא ברשות עצמו ומוכר א"ע או שמכרוהו ב"ד שלא נעשה לו שלא כדין ולכך הוא כשאר קניינים ובזה א"ש נמי דיליף מכאן שהקנין בכסף וא"ש:

ד) **הרמב"ם** כ' דאשה אינה יכולה למכור את עצמה והרמב"ן פליג כשהיא גדולה גם היא יכולה למכור א"ע כמו ע"ע ותמהו הראשונים על הרמב"ן מכמה סוגיות הש"ס מגיטין דף ס"ד דפריך האי שפחה אי דאתי' שתי שערות מאי בעי גבי' וכן פריך בב"מ דף י"ג ושם הקשה כן בש"מ דלהרמב"ן מאי קו' דילמא מיירי במוכרת עצמה והיא גדולה ולענ"ד גם הרמב"ן מודה דמדרבנן אינה יכולה למכור א"ע כשם שאמרי' בב"מ דף ע"א דאשה לא תקנה ע"ע משום חשד ה"נ בהיפך אשה לא תמכור עצמה לאיש ואדרבה יש חשד טפי בכה"ג אם היא תמכור לאיש כל כבודה בת מלך פנימה כתיב וא"כ מדרבנן נראה לי דגם הרמב"ן מודה דלא תמכר וא"ש הסוגיות לא מבעי' לפי מה דמשמע מלשון החינוך דאפי' בדיעבד אין המכר מכר במכר ע"ע לאשה א"כ הה"ד בהיפך והטעם נראה כעין שאמרו בכתובות פ"א ע"ב השתא דאמרו רבנן לא לזבון אי זבין לא הוי זביני' זבינא ולפי דעת י"מ הטעם משום דגם בדרבנן אי עביד לא מהני עיי' בחת"ס יו"ד סי' וי"ו דכתב הטעם דהפקיעו רבנן כחו, ואפי' אי נימא דבדיעבד מכר ובדרבנן לכ"ע מהני כיון דלכתחלה אסרו רבנן למכור אשה לאיש לא רצו לאוקמי מתניתן דמזכה ע"י עבדו ושפחתו במאן דעבר:

ה) **בקידושין** דף ט"ז ע"א מפיק רבא דע"ע גופו קנוי והביא שם הרשב"א בשם הרמב"ן הואיל ויכול להשיאו שפחה כנענית מזה מוכח דגופו קנוי וכ' הרשב"א דלפי"ז מוכר עצמו שאין רבו מוסר לו שפחה כנענית איכ"ל דאין גופו קנוי וא"צ שטר שיחרור ויוצא במחילת גרעונו וכבר הקשו ע"ז הא אמרי' בהדיא ב"ק קי"ג בנמכר לגוי דאמר רבא דע"ע גופו קנוי עיי"ש. ונמכר לגוי לא משכחת לה אלא במוכר עצמו ולענ"ד מהתם לק"מ דכבר הבאתי לעיל בשם הנמק"י ביבמות מ"ו דאף בגוי דאין קונה רק למעשה ידיו מ"מ הגוף הוא משכון עליו וקונה ונראה מדבריו אע"ג דאמרי' בפסחים ל"א דגוי מישראל אינו קונה משכון אבל משכון כזה דהוי אפותקי גם בגוי קונה וא"כ א"ש דברי הרשב"א דלענין מחילה אפשר דסגי כיון דמוחל לו החוב דהיינו החיוב מעשה מנה אין כאן משכון אין כאן איכ"ל דסגי באומר לו זיל אבל התם בב"ק דקאי אם הותר לגזול ממנו שפיר אמרי' דמשכון לא מקרי הפקעת הלוואה והוי כאלו כבר הי' בידו כעין דאמרי' גבי

שמיטה הוי של אחיך בידך ושפיר אמר שם דהוי גזל לגוי מיהו קצת קשה על הרשב"א דסותר עצמו דבתשו' סי' תתע"ג המובא בש"ך חו"מ סי' של"ג סקמ"ז הביא בשם מהר"ם דאפי' פועל עבד גופו קנוי והש"ך לא השיג עליו אלא לענין פועל. אמנם קשה לי טובא על האבני מילואים באע"ז סי' כ"ח סק"א בהג"ה דהביא בשם הישו"ש בב"ק קי"ג מדלא הביא הרמב"ם החילוק בין הפקעת הלוואת לגזל מוכח דס"ל כאביי דאין גופו קנוי וא"כ קשה איך פוסק כאן בה' עבדים דלא סגי במחילה וצ"ע:

וגוף דברי הרמב"ן והרשב"א דלעיל יש ליישב גם בענין אחר דהרמב"ן סובר כמ"ש הר"ן בנדרים דף כ"ט דכל קנין שהוא לזמן הוי רק כקנין פירות ונהי דלמ"ד ק"פ כקה"ג דמי א"ש מ"מ הא רבא בעצמו אמר ביבמות ל"ו דהלכה כר"ל דק"פ לאו כקה"ג ולכך כ' הרמב"ן דבעבד עברי הנמכר עפ"י ב"ד קיי"ל דרבו מוסר שפחה כנענית ונשארו הבנים עבדים לאדון עולמות ונשאר לו קנין עולמות שפיר אמר רבא דגופו קנוי אבל במוכר עצמו לדידן דאין מוסר לו שפחה כנענית אין גופו קנוי לגמרי מ"מ גם במוכר שדה לזמן הו"ל מקצת קנין הגוף בשדה כמ"ש הרשב"ם בב"ב קל"ו דמביא משום דקרי' ביי' אשר תביא מארצך והיינו שיש לו חלק ביניקת הארץ וכן הרמב"ם פכ"ג ממכירה כ' דמוכר שדה לזמן יכול לחפור שם בורות וכו' והה"ד בעבד יש לו מקצת קנין בגופו ולכך צריך דווקא גט שחרור ולא מהני מחילה אפי' בנמכר לגוי ונהי דגוי קונה רק למעשה ידיו נראה מדברי הר"ן בחידושיו בסנהדרין נ"ז דהיינו דאין לו קה"ג ממש אלא כק"פ וא"כ לדברי הרמב"ן אין כאן סתירה, דזה גופא מספקא לי' להרשב"א אי הא דאמר רבא בב"ק קי"ג דגם בנמכר לגוי גופו קנוי הוא כמו שכתבו התוספות דף מ"ח ע"א ד"ה אי לאו דרבא גופא ס"ל קנין פירות כקה"ג בכל מקום אלא דווקא באבא לגבי ברא דאחולי אחיל ס"ל לאו כקנה"ג וא"כ לא קיי"ל כהא דרבא במוכר עצמו או דילמא דגם לדידן דלאו כקה"ג אפי' במוכר עצמו ולגוי אמרי' דגופו קנוי משום דמקצת קנין אית לי' וא"ש:

אבל קושיא הנ"ל על הרמב"ם עמדה דא"כ הו"ל להרמב"ם לחלק בין הפקעת הלוואות לגזל כדאמר רבא בב"ק קי"ג ונראה לענ"ד דהרי אמרי' בב"מ דף ס"ז ע"ב דמשכנתא באתרא דמסלקי הוי רק כחוב ואין הבכור נוטל בו פי שנים ואפי' משכנתא דסורא נראה התם דדינו כן וכבר אמרו בב"מ דף ס"ה ע"ב דהמוכר לחבירו על מנת שתחזירהו לי הוי רק כמלוה ונהי דל"ק דיהי' איסור רבית ואסור באיסור רבית להשתמש בעבד מ"מ במנכה לו מן המעות לא גרע ממשכנתא דסורא מ"מ אם הוא פודה את עצמו ורוצה ליתן מעות גרעונו לאדון ומכאן ואילך לכ"ע יש ברירה הוברר הדבר שהמעות הנשאר הוא רק כהלוואה ואפי"ה ילפי' מוחשב עם קונהו שצריך לדקדק עם קונהו וא"כ קשה לרבא

דנהי דגופו קנוי עד השתא מ"מ מכאן ואילך הא הוי רק הלוואה ואי אמרי' דהפקעת הלוואת מותר אמאי ציוותה התורה וחשב עם קונהו שידקדק עם קונהו וצ"ל דרבא ס"ל כמ"ש הפ"י בב"מ דף ס"ז ע"ב בתוס' ד"ה האי משכנתא דגבי שומא הדרא הטעם דחיוב על הגובה למכור לבעלים הראשונים וה"נ ס"ל לרבא דגם השתא הוא שלו אלא שהתורה חייבה לקונה העבד שיחזור וימכרנה לו או לעצמו או לשאר גואלים כן ס"ל לרבא דגם השתא גופו קנוי אבל אביי סובר דנהי דאם אינו נגאל גופו קנוי אבל אם יש לו גואלים והתורה נתנה רשות לגואלים לגואלו ולסלקו הו"ל מכאן ואילך רק כהלואה ולכך ס"ל דהוי כהפקעת הלוואתו ואפ"ה בעי' וחשב עם קונהו א"כ מוכח דגם הפקעת הלואות אסור ולכך לא מחלק הרמב"ם ולעולם דגם הרמב"ם מודה דעבד הנמכר אפי' לגוי עד הזמן שגואל עצמו הוא גופו קנוי ולכך אינו יוצא במחילה וא"ש. ואין עבד קונה עצמו אלא או בשנים או ביובל ובגרעון כסף או בהפקר או בשטר שחרור ואמה העבריה גם בסימנים:

ו) **והנה** אנן קיי"ל דווקא במכרוהו ב"ד רבו מוסר לו שפחה כנענית אבל במוכר עצמו וכ"ש בנמכר לגוי אין רבו מוסר לו שפחה כנענית לדעת הרמב"ם מוכר עצמו אסור בשפחה כנענית ולריטב"א גם מוכר עצמו מותר אלא שאין רבו מוסר לו בעכ"ח ובאמת לכאורה דברי הרמב"ם סותרין דכאן כ' דאסור בשפחה כנענית ובפי"ב דין י"ג כ' דשפחה אינה אסורה כלל מה"ת ודוחק לומר דהאי אסור שכ' הרמב"ם דהיינו אסור מדרבנן ולענ"ד אפשר ליישב דבלא"ה קשה לי לפמ"ש הרמב"ם פ"א מאישות דפלגש אסור מה"ת וביאר הה"מ משום דכתיב כי יקח איש אשה ובעלה משמע דווקא ע"י קידושין דווקא קיחה וא"כ בשפחה כנענית שאין קידושין תופסין הרי בלא"ה אסורה לי' מה"ת משום דהוי ביאה בלא קידושין ונראה ליישב לפמ"ש הב"ח באע"ז סי' קנ"ז דהיכא דאפקעינהו רבנן לקידושין מני' ושווי' רבנן בעילתו ב"ז אפ"ה אין בה משום איסור קדישה דהרי עשה מעשה קידושין אע"ג דלא הועיל גם לדעת הרמב"ם דסובר דכל ביאת זנות הוא בכלל איסור קדישה ולפי"ז נראה הה"ד אם רבו מוסר לו ש"כ שיכול למסור לו בעכ"ח ואין העבד יוכל לגרשה מעליו בלי האדון והרי היא אגודה בי' לא חשוב ביאת זנות וזה עצמו שאמרו בקידושין דף י"ט דחידוש הוא שחדשה התורה להתיר לו שפחה וכנ"ל, אבל במוכר עצמו דאין רבו מוסר לו שפחה בעכ"ח וא"כ יש לעבד ברירה ליקחה היום ולגרשה למחר בדיבור בעלמא הוי כקדישה ולכך אסור גם לרמב"ם אבל באמת איכ"ל דאם העבד לקח ש"כ בדרך קידושין אע"ג דאין קידושין תופסין מ"מ כיון דחייב את עצמו

לקיימה בדרך קידושין שוב לא הוי קדישה ובכה"ג כ' הרמב"ם בהא"ב דאין אסורה לו מה"ת ובזה יש ליישב איזה קושיות שהקשה במנחת חינוך עיי"ש ותבין:

מצוה מג

היא להרמב"ם. ולהרמב"ן מ"א. מ"ע לכ"ע להרמב"ם מ"ע ט"ז ולהרמב"ן מ"ע י"ז
מצוה ליעד אמה עברי' לו או לבנו שנאמר אם לא יעדה והפדה מכלל דמצוה ביעוד והנה אנן קיי"ל דכסף מכירה היא כסף קידושין ואפי' סמוך לשקיעת החמה סוף שש ואפי' לא נשתייר זמן שוה פרוטה יכול לייעד וביעוד צריך לומר לה בפני ב' עדים הרי את מיועדת או מקודשת לי והנה באמת לכאורה קשה למה בעינן שיאמר לה דווקא בפני ב' עדים הרי קיי"ל שם דייעוד הוי כמקדש מעכשיו ולאחר שלשים כדאי' שם בקידושין דף י"ט וכן פסק הרמב"ם ספ"ד דעבדים ואם חזר האב וקדשה לאחר אינה מקודשת וא"כ עכ"ח הוי כאלו קדשה בשעת מכירה מעכשיו אם לא יחזור לאחר זמן ואפי' תימא דקדשה ע"מ שייעד אותה לאחר זמן דהרי לא סגי אם לא חזר אלא צריך דווקא ייעוד וכ"ש לפמ"ש שם הרמב"ם פ"ד מעבדים דבעי' דווקא שייעד אומה מדעתה ולדעת הכ"מ היא יכולה לעכב וא"כ עכ"ח ע"ד זה חשבי' כאלו קדשה בשעת מכירה ע"מ שייעדנה לאחר זמן וא"כ קשיא למה צריך בשעת יעוד עדים הרי קיי"ל במקדש אשה מעכשיו על תנאי אין צריך בשעת קיום התנאי עדים אלא אפי' מקיים התנאי בינו לבינה הרי היא מקודשת כדמוכח באע"ז סי' ל"ח סעי' ב' ואמאי צריך כאן בשעת יעוד עדים. ונראה ליישב עפמ"ש בנוב"י מה"ת חאע"ז סי' נ"ד לבאר למה באמת לא בעי' בשעת קיום התנאי עדים הלא אין דבר שבערוה פחות משנים ותי' דאנן סהדי דבשעת הקידושין הי' דעתו לקיים התנאי דאין אדם עושה דבר בטל וכאלו מיד הי' עדים שיקיים התנאי ע"ש שהאריך וכ"ז בעלמא אבל כאן שעיקר כוונתו הי' לקנות אמה ואפי' נימא דמסתמא דעת אדם לקיים מצוה הרי התורה נתנה לו ברירה או שייעדנה לו או לבנו וא"כ אין כאן בשעת מכירה אומדנא ולכך אין דשב"ע פחות משנים וצריך לייעד בפני עדים כנלע"ד ומ"מ קשיא דא"כ דעיקר הקידושין נגמרים בשעת ייעוד וכ"ש לדעת הרמב"ם דהייעוד מדעתה א"כ אמאי חשבי' לי' כאלו קדשה אבי' הרי בקידושין דף י"ח ע"ב אמרי' דלר' יוסי בר יהודא כיון דקדושין לאו מכח האב אתי' לגמרי אמרי' דיכול האב למכור אחר הקדושי יעוד וא"כ ה"נ לרבנן נהי דכסף מכירה אם רצה האדון והבת לבסוף הו"ל למפרע הכסף מכירה ככסף קידושין מ"מ כיון דבעי' בשעת קיום התנאי עדים עכ"ח אז נעשה מעשה הקדושין ולמה נקראו הקדשין ע"י האב מיהו אי משום הא לא אריא דהרי כיון דהקדושין למפרע חלין כדלעיל

עכ"ח נגמר ע"י האב ואיגלאי מלתא למפרע לרבנן נגמרים ע"י האב אלא שהיא והאדון יכולים לעכב שכך התנה שהזכות לעכב הדבר ואם לא עיכבה לא מקרי כאלו עשתה היא דשב ואל תעשה לא מקרי מעשה ומ"מ יש להקשות לפמ"ש הר"ן בפסחים ל"א דרבא סובר מכאן ולהבא הוא גובה הואיל ואי בעי מסלק בזוזי ואפ"ה אם פי' מעכשיו והרהינו אצלו אמרי' דהמשכון ברשות הגוי למפרע והקשה הר"ן אמאי נימא הואיל ובידו לפדותו הוי לי' כשלו ותי' דמחוסר ממון לא מקרי הואיל וא"כ כאן דאינו מחוסר ממון נימא הואיל ובידה לעכב ולחזור מקדושין הו"ל כאילו הקדושין בידה וממנה באו הקדושין ולמה אמרי' דלרבנן דריב"י אי אפשר למכרה לאחר יעוד דהוי לי' כאלו מכרה לשפחות אחר אישות וצ"ל דשם קאי הש"ס לרבנן דר' אליעזר דתני בברייתא דשווין דמוכר אלמנה לכה"ג יעיי"ש ורבנן דר"א ס"ל בפסחים דף מ"ז ומ"ח דלא אמרי' הואיל ולכך מוקי לה דווקא בקידושי יעוד ואליבא דריב"י אבל לדידן דקיי"ל כמ"ד דאמרי' הואיל שפיר אפי' ביעוד אליבא דרבנן כיון דבידה לעכב ואמרי' הואיל ובידה לעכב הוי לי' אם לא עיכבה כאלו הקדושין ממנה ולכך מוכרה לשפחות אחר יעוד וא"ש דברי הרמב"ם דשם בפ' מה' עבדים דפסק כברייתא הנ"ל דמוכר אלמנה לכה"ג והקשה הלח"מ הא הש"ס מוקי לברייתא זו דווקא בקידושי יעוד ואליבא דריב"י ואנן לא קיי"ל כריב"י ולהנ"ל א"ש טובא כן נראה לענ"ד:

ב) ויש לי בזה מקום עיון לדעת הרמב"ם הנ"ל שסובר דהיעוד בעי' מדעתה לפי מה שבארתי לעיל לרבנן דריב"י קידושין מתחילין בשעת מכירה אם בא לבסוף לידי יעוד והוי לכאורה כמו המקדש אשה ע"מ שירצה אבא ה"נ הקדושין בע"מ ומעכשיו אם תרצה הבת והאדון א"כ מ"ש זה ממה שאמרו בריש כל הגט דף כ"ה באומר הרני בועליך ע"מ שירצה אבא דתלי' בברירה א"כ לדידן דקיי"ל בדאורייתא אין ברירה ולמה תתקדש למפרע לרבנן וצ"ע מיהו גם בהא הריני בועליך ע"מ שירצה אבא קיי"ל כר"ש דמועיל אע"ג דקיי"ל אין ברירה וכבר הקשה בפ"י בקדושין דף ס"ג גבי ע"מ שירצה אבא עיי"ש ואין כאן מקומו:

ג) במנחת חינוך הקשה דמאי קאמר דלא משכחת לה שימכור האב אלמנה לכה"ג אלא לריב"י וכן הא ר"נ מדברי ריב"י מוכח דאומר אדם לבתו צאי וקבלי קדושיך הא גם לרבנן מוכח כן דהרי דברי רבנן שייכים דמקודשת למפרע היכא דקנאו בכסף נעשה למפרע מעות קנין לקדושין אבל אם קנה אותה בשטר או נתן האב את בתו במתנה כדעת התוס' רי"ד דיכול ליתן בתו במתנה ובשעת קנין אין כאן מעות ועכ"ח עיקר היעוד במה שמוחל לה מעשה ידי' כמו לריב"י חלין הקדושין בזמן ההוא ומטעם דהוי כאומר צאי

וקבלי קדושיך א"כ גם לרבנן נימא דמשכחת לה בכה"ג דמוכרה אלמנה לכה"ג דהיינו שמעיקרא מכרה או נתנה בשטר ויפדה האדון ונתאלמנה שאינו נעשה הקידושין ע"י האב דיהי' כמו לריב"י ולענ"ד נראה דהרי יש שני טעמים בראשונים למה מהני לומר צאי וקבלי קדושיך בתוס' פלפלו בזה והר"ן צידד ג"כ לומר דהוי כאשה שאמרה לפלוני תן קדושין לפלוני ואתקדש אני לך דמתקדש מטעם מרב כדאיתי' לעיל דף וי"ו אלא שהתוס' הקשה ע"ז דהרי האב לא אמר לאדון ליתן לה אלא שאמר לבתו צאי וקבלי לפיכך י"א טעם אחר דהוי כאלו עשה בתו להיות שלוחו לקבל קידושין כמ"ש הרא"ש כיון דהוא לעצמה ולטובתה היא נעשה שליח עי' ברא"ש ור"ן וכ"ז שייך במכרה בכסף אבל אם מכרה ונתנה בשטר וקיי"ל דאב כותב וכותב קני לך בתי ובכלל קני לך בתי בין קנין לשימוש ובין קנין ליעוד וא"כ הוי ממש כמו אשה שאמרה תן מנה לפלוני ואתקדש מטעם ערב דהרי האב אמר כן לאדון וא"כ מיושב שפיר קו' מ"ח הנ"ל בשלמא לרבנן אין יכול להוכיח כשאומר לבתו צאי וקבלי דמהני דממ"נ בכסף היעוד חל למפרע משעת קנין ואם קנה בשטר הרי האב אמר לאדון קני לך דהיינו קנין אמה וקנין יעוד ואם יעדה נתקדשה בתורת ערב כדלעיל אבל לריב"י שפיר הוכיחו כיון דלדידי' אפי' בקנין כסף אין חלין הקידושין אלא משעת יעוד דלאו לקידושין נתנו ולא הוי כאומר האב לאדון ואפ"ה מהני ועכ"ח משום דהוי כאלו הפקיר רשותו שיש לו על בתו א"כ הה"ד באומר לה צאי וקבלו קידושיך כן נראה לענ"ד נכון:

ד) **ועוד** יש ליישב קו' הנ"ל דהנה רש"י פי' בקידושין דף י"ח ע"ב דלריב"י מהני מכח גזירת הכתוב וכבר הקשה הפ"י דהא לקמן אמרי' דהוי מטעם צאי וקבלו קידושיך ואם רש"י סובר דגם בצאי הו"ל כנתקדשה ע"י האב ואין אדם מוכר לשפחות אחר אישות א"כ קשיא סוגיא דלקמן עיי"ש ולענ"ד כוונת רש"י דלפמ"ש דלריב"י בקנין כסף לא שייך לומר משום ערבות ועכ"ח לומר כפי' הרא"ש משום שליחות ותוס' כתבו בב"מ דף י' ע"ב בד"ה דאמר בחד תי' דהיכא דקדשה גרושה לכהן אין שליח לד"ע ואין הקדושין חלין וא"כ כיון דאין אדם מוכר את בתו אא"כ משכחת לה יעוד ואפי' לחייבי לאווין משום דקידושין תופסין בחייבי לאווין והיינו ע"י עצמו אבל ע"י שליח לא דהרי אמרי' בקידושין ע"ח דלכ"ע באלמנה איכא לאו גם על הקידושין א"כ עכ"ח אין הטעם משום שליח דאין שליח לד"ע ועכ"ח לפי האי תי' צריך לומר דלריב"י הוי גזה"כ וה"נ איכא למימר כאידך תי' דאתיא כר' אלעזר אבל לריב"י באמת אין מוכרה אלמנה לכה"ג ולכך לקמן אמרי' דהוי משום צאי וקבלו קידושיך:

מצוה מד

היא להרמב"ם. ומ"ב להרמב"ן. מ"ע אליבא דכ"ע להרמב"ם מ"ע י"ז ולהרמב"ן מ"ע י"ח מ"ע לפדות אמה עברי' אם לא יעדה והפדה דרשי' שיהא האדון מסייע בפדיונה בגרעון כסף והמהרש"א ומהר"ם בתוספות קידושין י"ד ע"ב בד"ה מוכר עצמו הקשו ל"ל והפדה ת"ל מהיקש עברי' לעברי הנמכר לגוי דכתיב בי' וחשב עם קנהו והמהר"ם תי' דבאמת לא בעי' רק לשיעור גרעון והמזרחי תי' לענין בעכ"ח דאב ומהרש"א תי' בגוי מצינו רק גרעון ביובל ואיצטרך והפדה על גרעון דשנים ודברי מזרחי ומהר"ם קשים דהרי בקידושין ט"ז ע"א קאמר בגרעון כסף מנ"ל דכתיב והפדה ובס' מנחת חינוך כ' מכח קושיות הנ"ל דבאמת אין גרעון אמה דמיא לגרעון הנמכר לגוי דבגרעון הנמכר לגוי חשבי' גם מה שהי' להרוויח עם אותו ממון שהרי הקדים לו מעות בשעת מכירה עד שעת היובל וזה תימה בעיני חדא מצד הסברא הלא קיי"ל דמבטל כיסו של חבירו פטור מתשלומין והריטב"א כ' הטעם דלכך אם ברח העבד ופקע בו יובל מפקיע הוא מטעם דמבטל כיסו של חבירו ואיך נחשוב לו הריווח שהי' יכול להרוויח וגם אולי לא הי' מרוויח בממון אדרבה אפשר שהי' בא לידי הפסד ועוד הרי מבואר ברמב"ם ה' עבדים דמחשב לו השנים לפי ערך המעות שנתן לו כל שנה ושנה שישית הממון וצ"ע ולענ"ד פשוט ליישב קו' הנ"ל לפי מה ששמעתי בשם ס' אלים שביאר היטב באמה העברי' שהיא נמכרת בעודה קטנה והיא מתגדלת והולכת אצל האדון ומסתמא כשהיא קטנה כשבא לבית האדון לא היתה יכולה לשמש אלא מיעוטא דמיעוטא ועיקר שימושה היא לאחר שנתגדלה ולמדה והורגלה לעשות איזה ענייניים וא"כ עיקר המכר הם על השנים האחרונות משא"כ בע"ע גדול הנמכר שהוא שוה בשעת מכירה וכל שנותיו שווין וא"כ בוודאי מגרעון דכתיב בע"ע הנמכר לגוי לא הי' יכולין למילף גרעון דאמה עברי' ולכך שפיר קרינן לי' שאדון מסייע בפדיונה שבאמת יש בזה חסד גדול לחשוב השנים הראשונות בערך שנים האחרונות ושפיר איצטרך והפדה ומני' ילפי' ק"ו לע"ע. ובלא"ה למ"ד גזל גוי מותר ואפ"ה ציוותה התורה וחשב עם קונהו וכמו שכ' התוס' בקידושין ט"ז ע"א ד"ה לנכרי ובע"י שם הטעם דהאדון נתן מעות ובטח עליו ועשה לו טובה ואיך ישלם לו רעה תחת טובה ולכך צריך לחשוב עמו אבל מהיכא תיתי יהא צריך ליתן לו טפי ממה שנתן וא"כ מנ"ל דגם בישראל יוצא בגרעון דלמא צריך לעמוד אצלו כל ימי מכירתו ולכך איצטרך לימוד מוהפדה ובאמת גם בקידושין ט"ז ע"ב דפריך לרבי למה לא יליף גאולת קרובים בישראל מגז"ש דשכיר שכיר הנמכר לגוי קשה לי דלמא סובר רבי גזל גוי שרי ולכך בגוי די לו שיחזור לו ממון ואין כאן חילול השם ולכך יוכל לגאול

ממנו אבל בישראל מנ"ל וגז"ש הא איצטרך לשאר דברים ואינה מופנה להכי וצריך לומר משום דאין גז"ש למחצה:

ב) המ"ל כפ"ג מעבדים דין זי"ן הביא בשם ר"ת דעבד שנקנה בשטר או הנרצע אינו יוצא בגרעון כסף והתוס' רי"ד פליג עליו לענין שטר אבל לענין נרצע ס"ל כר"ת דאינו יוצא בגרעון ולא בשטר שחרור והמ"ל הקשה דברי ר"ת אהדדי דהרי הריטב"א הביא בקידושין י"ד ע"ב על הא דפי' רש"י על תי' הש"ס דקנין כסף ילפי' מוהפדה ובמאי יגרע עכ"ח דניקנית בכסף והקשה דלמא קנאה בשטר ויגרע לפי שווי' והביא פי' אחר בשם ר"ת דילפי' מוהפדה דכמו שהיא קונה עצמה בכסף ע"י גרעון ה"נ הוא יקנה בכסף עיי"ש ואי נימא כר"ת דלעיל דנקנה בשטר אינו יוצא בגרעון כסף א"כ לא צריך לפי' ר"ת ושפיר הוכיח הש"ס דעכ"ח ניקנית בכסף דאי בשטר אינו ראוי שתצא בכסף לדעת ר"ת הנ"ל ולי קשה בלא"ה על ר"ת דמנ"ל להוכיח לדינא דהנקנית בשטר אינה יוצא בגרעון אם נימא הפי' כרש"י דמוכיח דנקנית בכסף מדיוצאה בכסף דלמא וודאי לפי הסק"ד דהו"א דאין עבד ואמה נקנה אלא בשטר וא"כ קנין השטר אלים יותר מקנין כסף וא"כ הסברא דדבר חלוש אין יכול להפקיע דבר אלים ושפיר הוכיח הגמרא אי סק"ד דאינה נקנה בכסף וקנין כסף הוא חלוש מקנין בשטר וא"כ איך כתיב והפדה דמפקיע את עצמה בכסף אבל למסקנא דבאמת נקנית בכסף וכסף ושטר שווה ואין האחד אלים מחבירו ומסברא אחד מפקיע חברו ומנ"ל לר"ת להוכיח דגם להמסקנא דהנמכר בשטר אינו יכול לצאת בגרעון כסף וצ"ע. ולפי הסברא הזאת שפיר נוכל להבין טעם הרמב"ם ותוס' רי"ד דנרצע אינו יוצא בגרעון ובשטר שחרור דהרי קנין דנרצע אלים טפי מקנין כסף ושטר שהרי ע"י כסף ושטר אין יכול למכור עצמו על יותר משש ונרצע עובד עד היובל מיהו אפ"ה שטר שחרור דלא להני בוודאי אינו מובן דאפי' בעבד כנעני דכתיב לעולם בהם תעבודו ואפ"ה יוצא בשטר שחרור ואמאי כ' הרמב"ם דאינו יוצא ועכ"ח דרק משום קנס הוא אלא שקשה לי ע"ז הטעם שכ' התוס' רי"ד דנרצע אינו יוצא בגרעון משום קנס וסברא זו ראיתי בקידושין ט"ו סע"א מ"מ הא כתבו התוס' שם ד"ה אמאי דהשתא דגלי קרא דיוצא ביובל ולא קנסוהו ילפי' מני' גם לשאר דברים דלא קנסו עיי"ש וצ"ע:

ג) לכ"ע אמרי' דע"ע הנמכר לגוי נגאל ע"י עצמו וע"י קרובי' וע"י אחרים כדאי' בקידושין ט"ו והרמב"ם בה' עבדי' פסק דגם לוה וגואל וגואל לחצאין והכ"מ והלח"מ תמהו עליו הא כתיב בהדיא בקרא והשיגה ידו ולי נראה ליישב דהרי ילפי' בקידושין ט"ו ע"ב מלשון ונגאל לרבות גאולת אחרים ובוודאי כיון דאחרים יכולין לגאול בעצמן הה"ד שיכולין ליתן ממון לעבד שיגאל עצמו דמ"ש א"כ ממילא מוכח מונגאל דלוה וגואל דלשון ונגאל

כל ענין גאולה שאפשר ובזה אפשר ליישב דברי הסמ"ג שהביא הלח"מ שם שכ' דר' ששת פשט שאינו לוה וגואל ואינו גואל לחצאין ותמהו עליו שהרי ר' ששת לא מיירי מזה כלל ולהנ"ל יש ליישב דס"ל דלר' ששת דיליף מונגאל עד שיגאול את כולו מנ"ל למדרש זה הא איצטרך ונגאל לגאולת אחרים לא מבעי' לפי' הפנ"י שם דיליף מיתורא דונגאל אלא אפי' לפי' המהרש"א שם בתוס' ד"ה משום דממשמעות ונגאל יליף ר' ששת מ"מ קשיא כיון דממשמעות ילפי' דאינו נגאל לחצאין א"כ איצטרך האי ונגאל ומנ"ל למילף מני' גאולת אחרים ודוחק לומר דשקולים הם ויבואו שניהם דהרי חד הוא לקולא לעבד וחד הוא לחומרא וצ"ע וצ"ל דבאמת ר' ששת יליף גאולת אחרים מאם לא יגאל באלה ויצא ביובל כריה"ג בקדושין ט"ו ע"ב וא"כ כיון דלא יליף מונגאל גאולת אחרים וכתיב והשיגה ידו ונגאל ממילא משמע דאינו לוה וגואל ושפיר כ' הסמ"ג דלר' ששת אינו לוה וגואל וממילא אנן דקיי"ל כרבי וכרבנן בקידושין ט"ו ע"ב דלא ס"ל דרש דאם לא יגאל באלה לגאולת אחרים עכ"ח למדו גאולת אחרים מן ונגאל ולית לן קרא דאינו גואל לחצאין וגם ממילא דלוה וגואל כדלעיל ולכך שפיר פסק הרמב"ם דעבד הנמכר לגוי לוה וגואל וגואל לחצאין וכ"ז בעבד הנמכר לנכרי אבל בנמכר לישראל דלית לן קרא אמרינן דאינו לוה וגואל ואינו גואל לחצאין ואינו נגאל בקרובים:

ד) **הרמב"ם** פ"ג מה' עבדים פסק בע"ע שנמכר לגוי אינו נגאל בשוה כסף והוא כדעת הירושלמי דיליף לה מקרא וחשב מכסף ממכרו והקשו עליו דזה נגד הש"ס דידן בקידושין דף ח' דילפי' דנגאל גם בתבואה וכלים ובחי' אמרתי דאיכ"ל דאף דנגאל גם בשוה כסף כשמושך השוה כסף לרשותו ונעשה שלו העבד יוצא לחרות אבל אין זה מתורת גאולה דהרי הגוי אינו קונה הישראל אלא למעשה ידיו וכבר כתבתי לעיל בשם הנמק"י דהא דאמרי' בב"ק קי"ג דע"ע הנמכר לגוי גופו קנוי היינו רק בתורת משכון על מעות שנתנו לו וכבר כתבתי במצוה הקודמת דלרמב"ם ולאביי בב"ק קי"ג הוי רק הלוואה כיון דמגרע פדיונו ובכתובות דף פ"ו קיי"ל מלוה ולוה אם יש לו מעות צריך דווקא לשלם לו מעות דזוזי יהיב וזוזי שקיל עיי"ש בתוס' ג' חילוקי דינים וא"כ כ"ש דגוי לאו בר מחילה הוא ונהרג על פחות מש"פ ולהרמב"ם קיי"ל גזל גוי אסור וא"כ בוודאי א"ש דברי הירושלמי דאין פודה אותו בש"כ כיון דרוצה לפדות הוי כהלוואה ובהלוואה אמרי' דצריך ליתן זוזי וכבר כתב הר"ן ריש קידושין דוודאי מדעתה אין צריך קרא דש"כ ככסף רק לענין בעכ"ח אם צריך ליקח שוה כסף לזה צריך קרא א"כ א"ש פסק הרמב"ם הנ"ל דאיכ"ל דהירושלמי לא פליג על סוגיא דידן דהירושלמי יליף דלכתחלה צריך ליתן לו דווקא כסף ואם יש לו שוה כסף צריך לטרוח דגוי קפיד אפי'

על פמש"פ והתורה אמרה וחשב דאסור לו לגזול אפי' פחות מש"פ והש"ס דידן מיירי לענין הדין דבאמת הוא נגאל אפי' בש"כ רק משום חשש גזילה פסק הרמב"ם דצריך לגאלו בכסף. ולפמ"ש במצוה הקודמת דאפשר לומר דתליא בפלוגתא אי קנין פירות כקה"ג דמי איכ"ל דירושלמי והש"ס דידן בהא פליגי הש"ס דידן דקאי אליבא דר' יוסף דמשמע דס"ל בגיטין מ"ח דכקה"ג דמי והגרעון הוי כמכרה לעצמו ובמוכר יכול לקנות אפי' בש"כ וק"ל:

מצוה מה

היא להרמב"ם ומ"ג להרמב"ן. ל"ת אליבא דכ"ע. להרמב"ם היא ל"ת כ"ח ולהרמב"ן ל"ת כ"ה.

שלא למכור האדון אמה העברי' שנאמר לא ימשול למכרה בבגדו בה והרמב"ם במנין המצות ל"ת רמ"א כ' שהזהיר אותנו שלא למכור אמה לזולתינו ובה' עבדים פ"ד כתב הרמב"ם ג"כ הלאו שלא ימכור האדון לאחר והמעיי"ח תמה הא בקידושין י"ח ע"ב פליגו ר"ע וראב"ש וכולם מודים דהאי לאו על האב קאי ולא על האדון ואיך כ' הרמב"ם דלא כחד ולענ"ד וודאי פשטא דקרא לכ"ע קאי על האדון דקרא בי' איירי וקמ"ל קרא דלא ימכור האדון לאחר אלא דסיום הקרא בבגדו בה הוא מיותר דל"ל טעם זה בלא"ה מסתבר דלא יכול הלוקח למכור לאחר ובפרט לפי מה שכ' מקצת מוני מצות דיליף לה מלא ימכרו ממכרת עבד א"כ ל"ל הטעם של בבגדו בה אפי' לא הי' בגידה לא הי' האדון רשאי למכרה וגם בע"ע הדין כן כמ"ש הרמב"ם שם ומכח יתורא דבבגדו בה ילפי' נמי דקאי על האב לר"ע כדאית לי' ולר"א כדאית לי' ובזה פליגו אבל לכ"ע אין מקרא יוצא מידי פשוטו ולכך לענין מנין המצות דמונה הרמב"ם לעולם דבר שהוא מפורש ולכך מפרש הלאו לענין האדון ולענין יתור של בבגדו פסק כר"ע דיש אם למקרא וקרי בבגדו היינו לשון בגד דהוא פרש טליתו עלי' וקאי על בגד האב ללמד דלא ימכר לשפחות אחר אישות וס"ל להרמב"ם כמו שכתבתי לעיל במצוה הקודמת דפריסת טלית לאו היינו יעוד דאינו בא לגמרי ברצון האב אלא ברצונה וברצון האדון כמו שבארתי לעיל מצוה מ"ג:

ב) והנה על לאו זה כתבו הרמב"ם והחינוך דאין לוקין ובפי"ט מסנהדרין ג"כ לא הביאו הרמב"ם בכלל הלוקין והטעם כ' בפ"ו מבכורות הואיל ואין המכירה מהני ומה שהקשה הלח"מ שם על זה כתבתי ליישב לקמן במצוה שס"ב עיי"ש:

ג) **בגמרא** כתובות מ"ז ילפי' נמי מהאי קרא דמעשה ידי' דבת לאבי' דכי ימכור את בתו לאמה מה אמה מע"י לרבה אף בת מע"י לאבי' אפי' כשהיא נערה דעל קטנה ל"צ קרא דהשתא זבוני מזבין וכו' ותוס' שם בד"ה השתא הקשה למה איצטרך למילף דאין יכול למכור נערה מכח ק"ו מדיצאה בסימנין ק"ו שלא תמכר ת"ל מדאיצטרך לאמה ולענ"ד יש ליישב היטב דלכאורה קשה לי על ק"ו הראשון דהשתא זבוני מזבין וכו' לפמ"ש הרמב"ן בפי' החומש דהא דנתנה התורה רשות לאב למכור את בתו הוא רק לטובתה דמסתמא ימכרנה לעשיר והאדון יגדלנה כרצונו וציוותה התורה על הקונה אותה שייעדה לו או לבנו ועי"ז יהי' טובה והצלחה גדולה לבת העני ולכך אם לא יעדה מקרי בגידה א"כ אין כאן ק"ו דלמא לעולם מעשה ידי' לעצמה אפ"ה נתנה התורה רשות למכור כיון דיגיע טובה לה ונהי דאין אנו דורשין טעמא דקרא כל זמן שאינו מפורש מ"מ מידי ספיקא לא נפקא דאפשר דהטעם כך הוא ואין כאן קל וחומר ונראה דהרי מבואר בקידושין י"ט דדרשי' מקרא דלאמה לר"מ דיכול למכור ע"מ שלא ליעד ולרבנן אפי' לקרובים או לפסולים וכבר ביאר השעה"מ בפ"ב מאישות דלפי"ז קשיא מנ"ל למילף מלאמה דמע"י של אב כמו אמה וצ"ל דיש שני דרשות מלאמה עיי"ש או מלשון את המיותר לאקושי לאמה עכ"פ כיון דהתירה התורה למכור אפי' כשאינה עומדת ליעוד ואינו לטובתה ואפ"ה רשאי למכור וא"כ שפיר איכא ק"ו דמע"י של אב אלא דלפי"ז נהי שכ' התוס' דמלאמה מוכח דנערה אינו יכול למכור לאמה דהיינו במקום שאין יעוד כגון ע"מ שלא ליעד או לקרובים אבל במקום שיש יעוד אכתי לא נשמע מכח קו' התוספת דלאמה ולכך שפיר איצטרך ק"ו דהשתא מכורה כבר יוצאת אפילו היתה מכורה לטובתה דלא חלקה התורה אינו מכורה אינו דין שלא תמכר ומיושב היטב קו' התוס':

והבעה"ג מונה נמי לאו דלא תצא כצאת העבדים שלא יוכל לשלחה לאמה העברי' בשן ועין והרמב"ם אינה מונה זה דהוי רק כשלילה שאינו מוכרח להוציאה כעבד ועיי' בשורש ח' בהרמב"ם ובהרמב"ן בהשגות ומפרשיו שהרמב"ן כ' דאי סק"ד דרק לשלילה נכתב פשיטא דל"ל קרא ע"ז מהיכי תיתי למילף מעבד כנעני דהתם קנסא ומקנסא לא ילפי' אפי' בק"ו ועיי' בפ"ק דברכות דף ה' ע"א מפרשי' הקרא דמתורתך תלמדנו ק"ו משן ועין וקשה הא מקנסא לא ילפי' מיהו אין למדין הלכה מדברי אגדה. ואעפ"י שהרמב"ן יישב לבה"ג לא מנה זה ללאו כמ"ש בפי' החומש דפשטא דקרא נמשך למצות יעוד:

מצוה מו

היא להרמב"ם ולהרמב"ן מ"ד. ל"ת אליבא דכ"ע. להרמב"ם ל"ת כ"ט. ולהרמב"ן ל"ת כ"ו.

מצות ל"ת שלא למנוע שאר כסות ועונה מאשתו ומאמה העברי' שיעדה שנאמר שארה כסותה ועונתה לא יגרע והנה בפירוש שארה כסותה ועונתה יש הרבה פירושים והרמב"ם מפרש כפשטא מזונות כסות ועונה וגם הסמ"ג פי' כן והמל"מ בדרשותיו בדרך מצותיך תמה עליו שהסמ"ג מנה בסי' פ"א לאו זה לחד לאו והוי לי' למנות לג' לאווין כמו שמנה נא ומבושל לב' לאווין ובשלמא הרמב"ם לשיטתי' כל שנכלל בחד קרא נמנה רק למצוה אחת אבל להסמ"ג קשה ולענ"ד נראה פשוט דהרי התוספת בכתובות מ"ח ע"א ד"ה ראב"י וכו' הקשו דלפי"ז תימא כיון דגם ראב"י סובר דמזונות דאורייתא א"כ ברייתא דלעיל דתני תקנו מזונות תחת מע"י כמאן עיי"ש ולענ"ד ליישב דהרי הרמב"ם בפי"ד מאישות כ' דדווקא אם מנע ממנה עונתה כדי לצערה עובר משום עונתה לא יגרע וכן כ' בחינוך וא"כ הה"ד מזונות וכסות דווקא אם מונע ממנה כדי לצערה או להפחית כבודה נגד אחרת אשר יקח לו אז עובר וכן משמעות הקרא אבל אכתי אינו נשמע מה"ת אם אינו עושה כן כדי לצערה שמחויב לזונה נהי דמשמע דמנהג הוא כך שהבעל זן את אשתו אבל משום הכי אינו חיוב מה"ת שגם חיוב פירות מרומז בקרא דלביתך דדרשי' בגיטין מ"ז ע"ב דאדם מביא ביכורי אשתו וקורא משום דמנהג כך הוא אבל אם הוא עצל ומכח עצלותו אינו רוצה לזון לא נשמע חיוב וכ"ש שאינו נשמע דחייב להשכיר עצמו בשביל מזונות אשתו מה"ת ורק מדרבנן וכמ"ש התוס' בכתובות ס"ג ע"א ד"ה באומר ומצד תקנת חז"ל כופין כן נראה לענ"ד נכון ואמת. וע"כ עיקר לאו דקרא שלא לצערה ולא להפחית כבודה למנוע ממנה דברים שרגילים ליתן לה וא"כ כל הג' דברים הם רק ענין אחד וכבר כתבתי שגם הרמב"ן וסמ"ג מודים בזה שכל שעניינם אחד נמנה רק לחד אם אינו מחולק בזמן וא"ש.

ב) ועוד הי' נראה לי ליישב קו' התוס' כתובות מ"ח ע"א ד"ה ראב"י דאפי' אי אמרי' מזונות דאורייתא היינו מזונות כי אורחי' כדכתיב שארה כסותה ועונתה אבל אנן קיי"ל דעולה עמו ואינה יורדת דאם דרך הבעל במזונות יתירים גם הוא עולה עמו זה נראה דהוי רק מדרבנן וכן מצאתי כעת בס' מנ"ח דאע"ג דילפי' זה מבעולת בעל בעליותיו של בעל שעולה עמו ואינה יורדת זה נראה דהוי רק מדרבנן ובכה"ג שפיר איכא ליישב הברייתא דתניא תקנו מזונות תחת מע"י היינו ליתן לה כאורחי' דבעל אמנם מדברי הרמב"ם פי"ב מה' אישות דין ד' נראה עוד דאפי' אי מזונות דאורייתא חכז"ל תקנו דתליא איזה דינים

בהדדי שאם תרצה תוכל לומר איני ניזונית ואיני עושה אע"ג דבדאורייתא קיי"ל דאינם יכולים לומר אי אפשי בדין דאורייתא דדווקא בתקנת חכמים יכול לומר א"א בתקנ"ח מ"מ כאן תקנו חכמים כך שתוכל לומר איני ניזונית ואיני עושה והפקר ב"ד הפקר אלא דלפי"ז תקשי מנ"ל להש"ס לומר טעמא דר"ה בכתובות נ"ח דסובר מזונות דרבנן מדאמר שם דאשה רשאית לומר א"א בתקנות דרבנן דלמא טעמא כמ"ש הרמב"ם דחכמים כך תקנו נראה לי דיש חילוק דאם הטעם משום שהיא מסלקת עצמה ומוחלת המזונות היא צריכה לומר זה בפני הבעל אבל אם הטעם דחכמים כך תקנו אפי' אם אינה אומרת בפני הבעל שמוחלת לו על חיובו מהני ולכך ר"ה שאמר רשאי אשה שתאמר לבעלה איני ניזונית משמע שצריכה שתאמר כן דווקא לבעלה ומשום מחילה וסילוק ע"ז שפיר אמרו דעכ"ח דטעמא משום מזונות דרבנן אבל הרמב"ם כ' סתם דיכולה אשה לומר איני ניזונות אפי' שלא בפני בעלה והיינו מטעם דחכמים כך תקנו ונתנו לה רשות על זה והוכיח כן מכח קו' התוס' דהברייתא דמזונות תחת מע"י דלא כמאן דכלהו ס"ל מזונות דאורייתא ולכך ס"ל לרמב"ם דבאמת זה תיקון חכמים והפקר ב"ד הפקר כן נראה לענ"ד:

ג) בס' מנחת חינוך הקשה בקטנה איך יוכל לקדשה ע"מ שאין לה עליו שאר כסות דהרי כתבו התוס' דהא דמהני תנאי בדבר שבממון היינו משום דמפרשי' ע"מ שתמחול שאר כסות ואין זה נגד התורה א"כ בקטנה איך שייך מחילה ולענ"ד לפי מה שכתבתי למעלה דחכמים הפקיעו החיוב מזונות מה"ת ותקנו שדווקא אם מעשה ידי' שלו הוא מחויב במזונות והיא רשאית לומר איני נזונית ובקטנה שאבי' זוכה במע"י א"כ רשאי הוא להתנות וא"כ שפיר יוכל האב לקדשה על תנאי ע"מ שאין לה עליו שאר וכסות כל זמן שהיא קטנה ולאח"כ ע"מ שתמחול היא כיון שהגיע זמן המחילה כן נראה לי:

מצוה מז

היא מ"ע להרמב"ם היא מ"ע י"ח. ולהרמב"ן אינו נמנה כלל.

מ"ע על הב"ד לדון בחנק המחויב שנאמר מות יומת וסתם מיתה היא בחנק והחינוך מנה זה גם ברוצח דמכה איש ומת מות יומת וכבר תמה עליו המל"מ בהגהותיו דרוצח מיתתו בסייף אלא לגבי אביו סתם מיתה הנאמר שם הוא בחנק, ולהרמב"ם הארבע מיתות נמנו לד' מצות והרמב"ן פליג עליו וס"ל דכולם רק לחד מ"ע הוא נמנית דובערת הרע מקרבך וד' מיתות הם רק חלקי המצוה בזה פליגי הרמב"ם והרמב"ן אבל הא דכ' החינוך דרוצח מיתתו בחנק מדכתיב סתם מות יומת זה אינו דהוא נגד הש"ס ולחומר הנושא אמרתי ליישב קצת דברי החינוך עפ"י מ"ש התוס' במכות דף ב' ד"ה כל הזוממים דכל

חייבי מיתות ב"ד פשיטא דאם אינו יכול להמיתם במיתה הכתובה בהם ממיתם באחת מד' מיתות ב"ד וס"ל לחינוך דלכך כ' גם ברוצח סתם מות יומת ללמד דלכה"פ נמית אותו בחנק אם אי אפשר להרגו בסייף וזה דלא כמו שכתבו התוס' שם דגבי רוצח גלי קרא דנמיתו אפי' במיתה שאינו מד' מיתות עיי"ש וזה לא ס"ל לחינוך. ונראה יותר דגם החינוך סובר כן אלא דהיינו דווקא אם ברח כמו שכתבו התוס' בסנהדרין מ"ה והיינו אם אי אפשר להרגו באחת מד' מיתות אז ילפי' דהורגין אותו בכל מה דאפשר אבל לעולם ס"ל לחינוך דכתיב מות יומת בחנק וסתם מיתה האמורה בחנק המצוה על הב"ד אם אי אפשר להם להרוג בחנק המצוה להרוג בסייף כן נראה לי ליישב דברי החינוך:

ב) מיהו הרמב"ם פי"ג מסנהדרין נראה דיש לו שיטה אחרת בזה וס"ל דאם משתמיט ואינו רוצה לקבל מיתה שנאמר בו הורגין בכל מיתה שאפשר וזה בכל המחויבי מיתות וס"ל דלא אמרו ע"ז בסנהדרין מ"ה דהוי רוצח וגואל ב' כתובים אלא לענין זה נשתנה רוצח משאר חייבי מיתות אפי' אין יד להעדים היינו שנקטע ידו ביני וביני אפ"ה ימיתו אותו אחרים ועיי' בלח"מ פי"ג מסנהדרין דמפרש להרמב"ם קושית הש"ס בסנהדרין מ"ה דפריך מברייתא דתניא שאם אינו יכול להמיתו במיתה שחייבה התורה ימיתו אותו מ"מ אין הפירוש היינו שימיתיהו בשאר מיתות דאין זה רבותא שכך הדין בכל המחויבי מיתות כמ"ש התוס' במכות דף ב' הנ"ל ועכ"ח ס"ל למקשן לפרש דכוונת הברייתא דימיתו אותו מ"מ היינו אפילו נקטעו יד העדים ומזה מקשה על שמואל ומשני דגם לגואל הדם יש יתורא ופגע בו לרבות שאר אדם ובגואל הדם אצל רוצח כי יד העדים בשאר עבירות כשם שיש לעדים המשך וראיי' שהם יפגעו בו תחלה כיון שהם עצמם ראו ממנו הרציחה כך יש לגואל הדם המשך ויחוס לאותו הריגה טפי מאחרים וגלי קרא ב' פעמים גבי רוצח אחד דלא בעי' דווקא גואל הדם והב' דכתיב מות יומת המכה רוצח הוא בא לרבות אפי' אין יד להעדים ואין יכולין להמיתו אפ"ה חייבין אחרים להמיתו ולכך הוי ב' כתובים לענין זה ואין למדין ממנו למקום אחר אבל הא דאם א"א להמיתו במיתה הכתובה בו נמיתנו בכל מיתה שאפשר זה ילפי' מכל חייבי מיתות ואין כאן ב' כתובים לזה אלא שהחינוך סובר לפי הנ"ל דאם אפשר להמיתו בסתם מיתה האמורה בתורה דהיינו חנק עדיף:

ג) והנה הרמב"ן בשורש י"ד משיג על הרמב"ם ואינו מונה הד' מיתות ב"ד אלא למ"ע אחת מקרא דובערת הרע מקרבך והקשה על הרמב"ם ולענ"ד נראה ליישב דהרמב"ם סובר משום דבערת הרע הוא דווקא אם לא עשה תשובה אבל אם אנו רואין שמיד קודם בואו לב"ד עשה תשובה אין ראו לקרותו בשם רע א"כ אי משום האי קרא הא מועיל

תשובה אבל באמת בד' מיתות ב"ד המחויבים אינו מועיל תשובה כדאי' במכות דף י"ד ע"ב וא"כ אם ראו הב"ד שעשה תשובה מעלי' אינו ראוי לבערם מן העולם כמו כל דבר המזיק אלא מצד גזירת הכתוב לד' מב"ד חייבה התורה אפי' עשה תשובה ורק בזה יכופר עונו ואמרי' בסנהדרין מ"ו ע"ב בעינן ג"כ גמר כפרה גם צערא דקברא וחיבוט הקבר וא"כ מיושבים היטב דברי הרמב"ם דד' מיתות הס ד' מצות בפ"ע וכיון שחדשה לנו התורה אפי' עשה תשובה חייבים הב"ד לדינו במיתה הראוי להם א"כ מכ"ש אם לא עשה תשובה חייבין לבערו ובכלל מאתים מנה ולכך אין צריך למנות לובערת למ"ע בפ"ע ומיושב דברי הרמב"ם. ומה שהקשה עוד במגלת אסתר למה לא מנה הרמב"ם ובערת הרע מקרבך למ"ע שהרי ילפי' מינה ר"פ שלוח הקן דאם מצא אדם שור או בהמה חי' ועוף שהרג את הנפש חייב על כל יחיד ויחיד להביאו לב"ד ונראה ליישב דהרי כבר כתבתי דאם עשה תשובה לכאורה לא שייך עליו הלשון ובערת הרע מקרבך אלא כיון דחייבה התורה ד' מב"ד אפי' בעשה תשובה עכ"ח היינו כדי שישמעו ויראו ולא יוסיפו לעשות כדבר הרע הזה כנאמר ג"כ בתורה ולכך אפי' עשה תשובה אינו מועיל א"כ עדיין הותר הרצועה שיסבור שעשה תשובה והותר לו ולא יהרגנו ולכך חייבה התורה בד' מב"ד דלא יועיל תשובה דאם יועיל התשובה הוא רע לעולם שהרשעים הרוצחים לא יפחדו כל כך ולתיקון העולם חייבה התורה לרוצח אם אפי' עשה תשובה גמורה ונודע לן בבירור שעשה תשובה וכיון דמשום תיקון העולם הוא דבר זה שייך רק על הב"ד שהם צריכין לראות על הכלל ולא על הפרט משא"כ היחיד ולכך בשלמא אצל הבהמה חי' ועוף דלא שייך תשובה והוא דבר המזיק וחיוב על כל האדם לסלק הרע ודרשי' קרא דובערת הרע גם על היחיד מק"ו אע"ג דלא כתיב גבי בהמה ועוף מ"מ יש ק"ו מה באדם שעשה תשובה חייבין להרגו משום דאיכא למיחוש שמא ימשוך רע ממנו כדי להפחיד שאר ב"א כ"ש בבהמה ועוף שהוא רע בעצם בדבר המזיק דכתיב ולא תשים דמים בביתך דחייב לסלק המזיק וכ"ז בבהמה וחי' אבל באדם לולא דגלי לן קרא בד' מיתות דעכ"פ חייבין לא הוי ידעינן מובערת הרע דשמא עשה תשובה וכיון דתשובה צריך חקירה וחייב משום תיקון העולם זה נמסר דווקא לב"ד ובזה א"ש דאמרי' בסנהדרין ע"ז שטריפה שהרג אם ראו ב"ד את הדבר אע"ג דלא שייך בי' עדים אפ"ה הם חייבים משום ובערת הרע מקרבך דווקא הב"ד כנ"ל:

מצוה מח

היא להרמב"ם. והוא ל"ת למ"ד בספר מנין המצות להרמב"ם מצוה שי"ט. ולהרמב"ן שם אינו נמנה עיין שם

מל"ת שלא להכות אב ואם שנאמר מכה אביו ואמו מות יומת בחנק והרמב"ן פליג וסובר דהוא בכלל לא יוסיף ואינו נמנה לל"ת בפ"ע והרמב"ם בשורש י"ד כ' דאע"ג דאין האזהרה מפורש נלמד בק"ו וביאר המג"א בשורש ב' ובמרגניתא טבא שם הביא דברי הל"מ בפ"ב ממ"א דין א' וביאר שם עפ"י דברי המ"מ שם דכל שנודע האיסור בלי ק"ו נוכל למילף האזהרה מק"ו ולוקין עלי' דהוי רק כגילוי מילתא דבגילוי מילתא דנין ק"ו לאזהרתו ומזהירין מן הדין כאביי בסנהדרין דף ע"ו וכן כאן לענין מכה אביו ואמו ילפי' בספרא ובירושלמי ר"פ הנחנקין דאזהרה מניין ילפי' בק"ו מלא יוסיף מה מי שמצווה להכותו הרי הוא מוזהר שלא להכותו אבי ואמו שאינו מצווה להכותו אינו דין שמוזהר שלא להכותו ולכאורה קשה לפי דעת הרי"ף בפ"ב מיבמות דף כ"ב וכן פסק הרמב"ם בפ"ה מה' ממרים דין י"ב דאפי' היו אבותיו רשעים גמורים ואפי' נגמר דינם אסור להכותן ולקללן וכ' שם הלח"מ דפליג בזה על התוס' ביבמות כ"ב ע"ב דכ' דהא דאין הבן נעשה שליח לאביו להכותו היינו בשעשה תשובה ודחקו בזה עיי"ש אבל הרמב"ם סובר כהרי"ף דאפי' הם רשעים אינו נעשה שליח וביבמות פריך רק על מה דתנן דחייב על הכאתו דנקרא כאן בעושה מעשה עמך ולכאורה קשה מנ"ל להקשות דלמא כשם שלהרי"ף והרמב"ם איכא איסורא אפי' בלא עביד תשובה דלמא גם חיוב מיתה איכא ונראה ליישב דוודאי מדחייב על הכאת אב מוכח דאסור וכמ"ש הרמב"ם בשורש י"ד הנ"ל עיי"ש בלשונו ובהאי קרא דחיוב מיתה לא כתיב בעמך דווקא בעושה מעשה עמך ואפ"ה כיון דיש לן כלל לא ענש אא"כ הזהיר והאזהרה ילפי' מק"ו דלא יוסיף אמרי' דיו לבא מן הדין להיות כנדון ושם ילפי' שפיר מן נשיא בעמך לא תאור ובאינו עושה מעשה עמך אינו עובר בלא יוסיף וא"כ על אינו עושה מעשה עמך לית לן אזהרה וממילא א"א לענוש עליו ופריך שפיר אמאי חייב. אמנם אכתי קשה לי טובא דהרי בסנהדרין פ"ה בנגמר דינו דאחר פטור בין על הכאה ובין על קללה ואפ"ה בנו אפי' לאחר שנגמר דינו חייב וכן במקלל אפי' לאחר מיתה חייב ואע"ג דאזהרה יליף מאחר דפטור בכה"ג ונימא דיו להבא מן הדין ותוס' סנהדרין דף פ"ה ד"ה הא הקשו כן ותי' דק"ו הוי גילוי מילתא דהקרא דלא יוסיף וכן קרא דלא תקלל קאי גם על אב אע"ג דרישא דקרא דארבעים יכנו לא קאי עלי' עיי"ש וא"כ איכ"ל שוב הא כדיני' והא כדיני' וא"כ שוב עמדה קו' הנ"ל מנ"ל להש"ס ביבמות כ"ב בפשיטות דבלא עשה תשובה אינו חייב

באב מנ"ל מ"ש מנגמר דינו דחייב באב דג"כ ילפי' הפטור לאחר מלשון בעמך בראוי לקיים בעמך ויליף הכאה מקללה ואפ"ה באב דחמיר חייב א"כ באינו עושה מעשה עמך נמי וצע"ג ונראה כיון דשניהם מחד אזהרה ולפי' מסתמא הם שווין ואתקשי להדדי אע"ג דאב חמיר דבמיתה עכ"ח הקישה הכתוב מיהו זה דווקא אם לא גילה הקרא בהדיא דאב חמיר כדיליף שם בסנהדרין פ"ה ע"ב והכאה אתקש לקללה ואע"ג דגם לאחר איתקש לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן ולכך חייב באב לאחר שנגמר דינו אבל לענין אינו עושה מעשה עמך דלא ביאר הקרא בהדיא לבטל ההיקש מאחר דאיתקש גבי אזהרה ממילא נשאר בהיקש דאחר ודינו לענין זה כמוהו דאם אינו עושה מ"ע פטור וניהו דלענין כיבוד אב פסק הרמב"ם בפ"ו מממרים דחייב במצוה ההיא אפי' אינו עושה מעשה עמך לענין חיוב דהכאה וקללה פטור מטעם הנ"ל דאתקש באזהרה לאחר וכיון דאפי' בכה"ג חייב בכבודו שפיר פסק הרמב"ם דאפי' אינו עושה מעשה עמך אינו רשאי להיות שליח ב"ד להכותו ולקללו וא"ש דברי הרמב"ם וממילא כיון שבררנו דאע"ג דאזהרה יליף מלא יוסיף ולא מכח ק"ו גרידא כמ"ש המעיי"ח דלדידי' עמדה קו' הנ"ל אלא דק"ו מגלה על הקרא כמ"ש תוס' הנ"ל מ"מ אין דיניהם שווים וקאי על אב אפי' בנגמר דינו ולאחר דווקא אם לא נגמר דינו ומקלל אפי' לאחר מיתה ולכך שפיר נמנה למצוה בפ"ע ומיושב קו' הרמב"ן. ובזה מיושב היטב ג"כ לשון הרמב"ם פ"ה מממרים דין ד' ודין ח' שכ' דאזהרה למקלל אביו מלא תקלל חרש ולמכה אביו ממכה אחר והכ"מ שם תמה עליו הא מק"ו ילפי' ולהנ"ל א"ש דהק"ו מגלה דקאי הקרא גם על אב. ולפי הנ"ל אינו מוכרח מדברי הרמב"ם כמ"ש המל"מ הנ"ל דעל לא ענש אא"כ הזהיר סגי בק"ו והקשה הרמב"ן ממכות ה' ע"ב והמעיי"ח הקשה מזבחים ק"ו דמוכח אע"ג דהעונש מפורש לא סגי בק"ו ולהנ"ל איכ"ל הכא שאני דהק"ו מגלי דגם הלאו קאי ע"ז. ובלא"ה נ"ל דגבי עונש כרת בוודאי לא מצינו למילף בק"ו לאזהרה ולענוש עליו מלקות דעונש בידי אדם חמיר מעונש בידי שמים דבעונש בידי"ש מהני תשובה עי' במכות י"ג ועד כ' שנה אינו נענש כדאי' ברמב"ם פי' המשנה פ"ז דסנהדרין וא"כ איך נוכל למילף מעונש שמים דקיל לענין כמה דברים על עונש בידי אדם וזה הוי כדבר חדש לענין זה בוודאי אין מזהירין מן הדין בכה"ג. והנה הרמב"ם בפי' המשנה רפ"ג דמכות מבואר בדבריו לחיוב כרת בעי' אזהרה מפורשת דלא ענש כרת אא"כ הזהיר. ודבריו תמוהים דבהדיא אמרי' במכות י"ג דלכרת אין צריך אזהרה ובאמת על דברי הש"ס עצמו קשה דמבואר בכמה דוכתי וביומא דף פ"א דגם בכרת לא ענש אא"כ הזהיר וצ"ע וצ"ל דלאו לי' בעי' וסגי באזהרת לאו הבא מכלל עשה או הבא מק"ו ולכך אם כתוב לאזהרה לאו מפורש לוקין

עליו אלא דיש שם בלא"ה סתירה בדברי הרמב"ם דמתחלה אמר דאם יש לאו מפורש אצל ח"כ וחייבי מיתות בידי שמים לוקין עליו ועי"ז נפטר מן הכרת כשעושה תשובה ובאמצע דבריו כ' דלאו הבא לחייבי כריתות אין עונשין מלקות כיון דצריך ללאו דלא ענש אא"כ הזהיר וא"כ קשה היכא משכחת לה הא דכ' בתחלת דבריו דמהני ולכאורה הי' נראה לי דכוונת הרמב"ם דאם יש שני לאווין אחד משום לא ענש אא"כ הזהיר ובא עוד לאו בכה"ג מלקין אבל באמת קשה דיש ח"כ שלא נכתב רק לאו אחד כגון בעושה מלאכה ביה"כ אפ"ה נמנה ר"פ אלו הן הלוקין תוך חייבי מלקיות וצ"ע ועיי' ביומא פ"א ואפשר ליישב:

והנה הסמ"ג כ' בלאו רי"ט דאפי' לא הי' אזהרה הי' ידוע איסורו מן העונש לחוד ולכך נמנה לל"ת בפ"ע והמעיי"ח הקשה הא בפסח חיוב כרת ואפ"ה לא שמעי' איסור מני' ולענ"ד זה ל"ק דמ"מ ידעי' מכרת שחיוב עליו לעשות פסח כשם שבשאר עונשי כרת על העשיי' ידעי' שאסור לעשות אלא לפי מה שהסביר החינוך בסי' ע' הא דלא ענש אא"כ הזהיר אין מוכרחים דברי הסמ"ג. ועכ"פ לפי הנ"ל מבואר דיש פלוגתא בין הרמב"ם ותוס' דלרמב"ם פ"ה מממרים אפי' בלא עשה תשובה אסור להבן להכותו אלא שאינו חייב ור"ח דאמר בסנהדרין פ"ה דחייב מוקי הר"ן בחי' שם בעשה תשובה אבל התוס' יבמות כ"א וכ"כ הר"ן בסנהדרין שם דווקא אם עשה תשובה אינו רשאי להיות שלוחו להכותו ועיי"ש ביבמות בריף ובמרדכי ונראה שפלוגתא זו תליא בפלוגתא שכתבתי למעלה במצות כבד את אביך. ומה שמקשין על שיטת התוס' מהא דאמרי' במכות י"ב תרי ברייתות דסותרות אין הבן נעשה גואל הדם על אביו ולהתוס' לכאורה ל"ק דאיכא לאוקמי חד בעשה תשובה וחד בלא עשה תשובה ולענ"ד צריך הבן לחוש שמא הרהר תשובה בלבו גם להתוס' דאפי' אם ברוב פעמים ליכא למיחש להרהור תשובה מ"מ לדעת הש"ש ש"ד פ"ח דכ' דלענין נפשות לא אזלי' בתר רוב אא"כ הוחזק כבר שהוא מן הרוב וא"כ אסור להיות גה"ד דצריך לחוש שמא הרהר תשובה. ונהי דלהתוס' רשאי להיות שליח ב"ד כיון דאין נ"מ בזה לאב שעכ"פ ילקה אבל להיות גואל הדם שנפקא מני' הוי ספק נפשות להקל שמא הרהר תשובה:

ב) המנחת חינוך כ' דנראה לו דאם היתה הכאה מדעת האב אינו עובר ולענ"ד אין מועיל בזה דעת ורצון האב דהוקשו כבודם לכבוד המקום והת"י הקשו בכתובות דף מ"ם ממה דעשה דכיבוד דוחה ל"ת הא אמרי' שם דהיכא דאי אמר לא בעינא לא הוי עשה אין העשה יכול לדחות והא קיי"ל דאב שמחל על כבודו כבודו מחול וראיתי מתרצין שזה עצמו כבוד לאב שיהא יכול למחול והדבר תלוי ברצונו וא"כ גם המחילה הוא לו לכבוד

וזה שייך בעלמא אבל להכותו או לקללו בוודאי אינו מועיל רצון האב כדמשמע פשטות הגמרא ר"פ הנחנקין דאסור לבן להוציא סילוא אע"ג דמדעת אביו הוא וכמו שביאר שם הר"ן בחי' היטב דנהי דגם באחר אם יטעה ויתחוב מחט ויעשה חבלה שלא במקמו הוי שגגת לאו מ"מ ע"י בן שיש לחוש לשגגת מיתה וזה אינו לצורך רפואה ולכך א"א לרפואה לדחות החשש איסור מיתה ואיכא אחר כמו בעלמא היכא דאפשר לקיים שניהם ואי מחילת ורצון האב מהני הא בכה"ג לית חשש איסור מיתה ולכך נראה לי מצד הסברא הנ"ל דזה להכותו ולקללו אין ביד האב למחול דהוקש כבודם לכבוד המקום:

מצוה מט

שהוא מ"ע י"ט להרמב"ם. ולהרמב"ן מצוה מ"ה ומ"ע י"ט

מ"ע על הב"ד לדון בדין חובל בחבירו שנאמר כי יריבון אנשים וכל ענייני נזקי אדם באדם או אדם בשור או שאר חפציו הם דבר שנקרא דיני ממונות ודיני קנסות הכל בכלל מ"ע זו וכ' המעיי"ח שגם המכה את עין עבדו או שאר אבריו שיוצא בהם לחירות נכלל במ"ע זו ולדינים אלו בעי' ב"ד מומחים דהיינו סמוכים והאידנא רק שליחותיי' דקמאי עבידנא במידי דאית בי' חסרון כיס ושכיחא בכה"ג עשו אותנו שלוחים והנה במקרא הזה דכי יריבון איתא רק ב' דברים שצריך לשלם שבת וריפוי ובושת ילפי' מקרא אחרינא וקצותה את כפה ונזק מקרא דעין תחת עין כמו שעשה כן ינתן בו וצער ילפי' מקרא דפצע תחת פצע אלו ה' דברים שצריך המזיק לשלם וכ' הרמב"ם בפ"ה מחובל ומזיק דין ו' דריפוי ושבת הם ממון אבל נזק וצער הוא קנס ואינו משלם עפ"י עצמו ובושת הסביר הרמב"ם דהוי כממון דהוי קנס ואפ"ה חייב משום דהודה בפני ב"ד מיהו גם בבושת דבריו סותרין דבפ"א מטוען ונטען הלכה ט"ז כ' דנזק וצער ובושת הוי ג"כ קנס ובכ"מ פ"ה מה' חו"מ הקשה עליו מכמה סוגיות וגם גוף הסברא של הרמב"ם אינה מובנת לכאורה ונראה לי דסברת הרמב"ם הוא לדידן דקיי"ל כר' יוחנן בכתובות ל"ב ע"ב דמלקי לקי ממונא לא משלם וא"כ הסברא הי' לן לומר דחובל בחבירו לא ישלם אלא ילקה בשלמא הא דכתיב בקרא שבתו יתן ורפא ירפא דהיזק הזה בא לו לאחר מכאן א"ש דחייבה רחמנא ואפי' למאי דמוקמי לי' בכתובות ל"ג ע"ב הא דנקה המכה בהתרו בו להמית וא"כ הי' רודף וניתן להצילו בנפשו כמו דפריך בסנהדרין ע"ג ע"ב על מתני' דאלו נערות אבל זה דיתחייב בנזק וצער בא החיוב מיד בשעת מעשה ואז מגיע לו על המעשה ההוא מלקות וקיי"ל דמלקי לקי ולא משלם ואיך חייבה התורה אותו בנזק וצער עכ"ח דהוי רק קנס והיינו אליבא דר"י דקיי"ל כוותי' דמלקי לקי אבל לעולא דס"ל

בכתובות ל"ב ממונא משלם שפיר איכ"ל דגם הרמב"ם מודה דנזק וצער הוי ממון ולפי"ז יש ליישב ג"כ הא דהקשה הה"מ מריש ב"ק דתני התם גבי נערה המאורסה בושת ופגם ואמרי' התם דמתני' בממון מיירי בקנס לא קמיירי ולהנ"ל נ"ל דנהי דפגם משלם מצד תורת נזק מ"מ לא דמי לנזק דהרי בנזק איכא לאו דלא יוסיף להכותו ובהכאה שאין בו ש"פ חייב מלקות ואיכ"ל כנ"ל דהוי לן לומר מלקי לקי אבל בפגם אע"ג דמחייב משום נזק מ"מ לאו דלא יוסיף בוודאי לא שייך דאין ענין זה להכאה כמ"ש ג"כ בס' מנחת חינוך וא"כ מדינא משלם ואינו קנס ושפיר חשיב בושת ופגם דנערה לממון כן נראה לענ"ד וכבר למדו חז"ל בכתובות ל"ג ע"א מקרא דחייב בבושת ופגם ומיושבים דברי הרמב"ם. אמנם לא ידענו עדיין מוצא הדברים ומנ"ל להרמב"ם דין זה בוודאי לא אמר זה מסברא אלא שמצא כן בשום מקום ונלענ"ד דהרמב"ם דייק כן בסנהדרין דף ע"ח דפליגי רבנן ור' נחמי' לרבנן מיירי הקרא בב' אומדנות רישא דקרא דכתיב ולא ימות ונפל למשכב היינו באמדוהו לחיים שלא ימות ופטור משום יצא מב"ד זכאי וסיפא דקרא מיירי באמדוהו אותו למיתה וחי' ולכך ונקה המכה אבל באמדוהו למיתה והוקל חליו ואמדוהו לחיים ושוב מת אינו פטור לרבנן דאמרי' האי אומד שבנתיים לחיות לא הוי אומד ואמרי' התם באמדוהו ומת דמשלם נזק וצער ליורשיו וצ"ע למה נקט נזק וצער ולא נקט לשון הקרא דכתיב שבתו יתן ורפא ירפא ונראה דגוף הסוגיא שם צריכא פירוש דרש"י פי' בד"ה אמדוהו לחיות אין אומדין אותו למיתה שאין אומרים שטעה שהרי יצא מב"ד זכאי ואמרי' מחמת חולי אחר מת וצ"ב ממ"נ אי תלי' מחמת סיבה אחרת מת ל"ל טעם משום דיצא זכאי והה"ד בהיפך ונראה כוונתו בסנהדרין ל"ג אמרי' ב"ד שטעה בדבר שהצדוקין מודים מחזירין אפי' לחובה וס"ל לרש"י דבכה"ג באמדוהו לחיות ומת דהוי כטעות ניכר לכל העולם ומחזירין הדין לכן פירש"י דתלינן דמחמת סבה אחרת מת ולכן צריכין לטעם דיצא זכאי אלא פטור משום ספק דלמא סבה אחרת נתחדש ואפי' נימא דהוי חזקה נגד חזקה דחזקה דלא טעו ברוב פעמים ועכ"ח סבה נולדה ונגד חזקה זה חזקת שלא נולדה חזקה אחרת והוי חזקה נגד חזקה והוי ספק ולא שייך לשון ונקה המכה נהי דאין הורגין מ"מ אינו מנוקה מספק לכך פרש"י משום דיצא זכאי וזה משוי לי' כחזקת פטור כדאי' בב"ב דף ל"ב ובתוס' כתובות כ"ו ד"ה אנן בשם הר"י בר ברוך ולכך נקט ונקה ועפי"ז נראה לי ליישב קו' התוס' שם ד"ה וחד דהקשו היכא דאמדוהו לחי ומת יהי' חייבי מיתות שוגגין דפטורים מממון עיי"ש ונלענ"ד דהרי כתבתי כבר דבלאו טעמא דיצא זכאי הוי ספיקא דבעלמא אמרי' ספק ממונא לקולא ונ"ל לדון בדבר חדש דבכה"ג היכא דפטור משום קלב"מ דהוי ספק נימא ספק ממונא להחמיר שהרי בכנה"ג בכללי

קים לי הביא בשם הרי"ב להקשות למה אמרי' ספק ממונא לקולא הא הוי ספק גזל ותי' דגם אם ישלם הוי אצל המקבל ספק איסור גזל וזה שייך בעלמא אבל כאן אפי' אם מת ע"י הכאה ופטור משום קים לי' בדרבה מני' הא קיי"ל דלצאת י"ש חייב כדאי' בב"מ צ"א אפי' תפס לא מפקינן וא"כ אצל המוכה אינו ספק גזל ואצל המכה הוי ספק גזל בכה"ג נראה לי דיש לומר אפי' ספק ממונא לחומרא להוציא ממון גם לטעם הקצוה"ח בקונטרס הספיקות כלל א' דכ' טעם אחר על קו' הרי"ב הנ"ל דיש חזקת פטור למוחזק איכ"ל כאן כיון דאי תפס לא מפקי' מני' ואמרי' בב"מ דף ו"ו ע"ב דאי תקפה לא מוציאין נמצא זה פוטר בממונו של כהן דלא מיקרי ממונא דידי' וא"כ מיושב היטב קו' התוס' הנ"ל דלכך אינו פטור מספק מיהו כ"ז שייך בממון אבל בקנס דכל זמן דלא עמד בדין אינו מחויב ולא מהני תפיסה והו"א דפטור כקו' התוס' לכך קמ"ל שם לר' נחמי' בהוקל חליו וודאי מת מסיבה אחרת וחייב אפי' בנזק וצער דהוי קנסא והי' פטור מספק אפ"ה חייב בכה"ג משום דלר' נחמי' וודאי מת מסיבה אחרת כמ"ש המהרש"ל ומהרש"א שם ולכך נקט הגמרא שם לשון נזק וצער דהוי קנס ויש ראי' לדברי הרמב"ם הנ"ל:

ב) והנה אע"ג דבכל מקום קיי"ל דמלקי לקי ממונא לא משלם מ"מ בחובל בחבירו ובעדים זוממין וכיוצא גילה לן קרא דממונא משלם כדיליף שם מקרא ובגמרא שם פריך מ"ט דר"י ודקדקו המפרשים כיון דפריך על עולא מ"ט דעולא עכ"ח מוכח דסברא חיצונה דמלקי לקי א"כ מאי פריך שוב על ר' יוחנן מאי טעמא ואי הסברא דממונא משלם א"כ מאי פריך על עולא ולענ"ד דבר זה אי ממון חמיר או מלקות חמיר לאו כל אדם שווין כמו שאמרו חז"ל יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו ויש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו ומצד הסברא ראוי לדונו בחמורה והתורה אינו מחלקת א"כ בין לעולא ובין לר"י הוי גזה"כ לעולא אפי' למאן דמלקות חמיר לי' משלם ממון ופריך שפיר מ"ט וכן לר"י אפי' למאן דחמיר לי' ממון מלקי לקי פריך מ"ט וצריך לילף זה מקרא. אמנם הפנ"י ר"פ איזהו נשך כ' הא דפליגי דווקא בלאו שאין איסורו רק משום היזק ממון של חבירו כגון לאו דחובל ואפי' הכאה שאין בו ש"פ אסרה התורה ולא יוסיף וא"כ עכ"ח אין האיסור לאו משום הפסד ממון חבירו וא"כ כשמפסיד ממון חבירו עושה ב' איסורים ואפ"ה גזה"כ דכדי רשעתו דאין אתה יכול לחייבו ב' עונשין בכה"ג פליגי ר"י ועולא וקיי"ל כר"י אבל בלאו דאיסורו רק משום הפסד ממון כגון לאו דרבית וגזל דכל איסור הוא רק משום ממון בכה"ג לדעת הרמב"ם בוודאי ממונא משלם אע"ג דלא גלי קרא כמו בחובל וזה שכ' הרמב"ם בכמה דוכתי דלאו שניתן לתשלומין אין לוקין עליו והיינו כיון שע"י תשלומין מתוקן הלאו ויצא ידי שניהם שהשלים הפסד של חברו וגם תקן הלאו ההוא

ולכך אין לוקין עליו עיי"ש וגבי חבלה ועדים זוממין וכיוצא בהם דגלי קרא דממונא משלם אע"ג דהאיסור הלאו הוא אפי' בלי ממון וא"כ אפי' משלם מ"מ נשאר איסור הלאו ולר"י הא אמרי' דצריך לענוש על הלאו שהיא נגד כבוד שמים מעל חוסר הממון שהוא נגד הבריות אפ"ה נראה משום יישוב העולם ציוותה התורה לכ"ע דממונא משלם אע"ג דהלאו אינו מתוקן בזה לפי הסברא הזאת נראה דאפי' אם להצטרף במעשה ההוא עוד לאו כגון החובל חבירו ביו"ט או ביום הכפורים אפ"ה נשאר הדין דממונא משלם ומלקי לא לקי כיון דחזינן דההתורה קפדה בזה על יישוב העולם וזה רצון וכבוד שמים אין סברא לחלק דמה לי חד לאו או תרי לאווי אבל בענין פגם ובושת אע"ג דיש בו ג"כ נזק דפגם ממונא הוי מ"מ מבואר בסוגיא דכתובות ל"ב דלא דמי לשאר חובל ולית בי' משום יישוב העולם דאשה כל כבודה בת מלך פנימה ויכולה לשמור את עצמה ולכך דמי לשאר איסורי תורה דלר"י מלקי לקי ובזה אני מיישב דברי הרמב"ם בפי' המשנה בפסחים דף ל"ב דכ' הרמב"ם הטעם באוכל תרומת חמץ במזיד דפטור משום דמלקי לקי והקשו עליו ח"כ למה הוצרך שם הש"ס לומר דאתיא כרנבה"ק ולענ"ד באוכל תרומה דהוי גזל כשאר גזל וכשאר מזיק ואית בי' משום יישוב העולם כמו חובל לכ"ע ממונא משלם אלא למ"ד דחמץ אסור אפ"ה משלם משום דלפי מדה משלם ולית בי' משום יישוב העולם ומשום מזיק אז איכ"ל כיון דבמזיד מלקי לקי אין יכולין לחייבו ממון דכדי רשעתו כתיב א"כ א"ש הסוגיא קאי לדחות דלפי דמים משלם ואתיא מתני' כריה"ג והוא נזק כשחר נזק בכה"ג אין מלקות פוטר והוכרח לומר כר' נחוניא בן הקנה אבל הרמב"ם מבואר שם בדבריו דמוקי כמ"ד דחמץ אסור בהנאה ותשלומין הם לפי מדה ולפי סברא זו שפיר איכ"ל דבמזיד פטור משום דמלקי לקי. ועפי"ז מיושב ג"כ מה שהקשה בס' מנחת חינוך על הרמב"ם דגבי חובל ושורף גדישו של חבירו פסק בה' חו"מ פ"ד דחייב ביוה"כ אפי' התרו בי' ובה' נערה בתולה פסק דבבא על אחותו והתרו בו מלקי לקי ממונא לא משלם ומ"ש הא פגם הוא ממון ולהנ"ל א"ש לענין לדמות לחבלה מבואר בש"ס דבושת ופגם לא דמי להיזק ממון מטעם הנ"ל כן נלענ"ד:

ג) **והנה** החיוב של הנזקין אפי' אמר לו חבירו שבור את רגלי וקרע את כסותי אפי"ה קיי"ל דחייב לשלם אא"כ אמר לו בפירוש על מנת לפטור כדאי' ס"פ החובל ובח"מ סי' תכ"א ובאמת צל"ע אפי' אמר ע"מ לפטור מה מהני דנהי דאמרי' שם דאדם מוחל על צער ראשי אברים הא קיי"ל בח"מ סי' ר"ט דאינו יכול למחול על דשלב"ל שהרי התוס' בכתובות נ"ו ע"ב הקשו למה פטור באמר קרע ע"מ לפטור הרי מתנה ע"מ שכתוב בתורה ותי' דהפי' ע"מ למחול עיי"ש וכיון דרק משום תורת מחילה אתינן עלה וכל כמה

דלא קרע הרי אין החיוב עדיין בעולם ובדבר שאינו בעולם לא מהני מחילה א"כ אמאי פטור באמר לו ע"מ לפטור ולכאורה הו"א בדבר שהוא בידו לא חשיב דשלב"ל כדאי' בקידושין דף ס"ג אלא שעדיין קשה לי דהוא דבר שהוא אסור שהרי אסור אפי' לחבול בעצמו וכ"ש באחרים והה"ד שאסור לקרוע בגד לחבירו משום בל תשחית ודבר שהוא אסור לא חשיב בידו כדמשמע בסוכה דף ל"ג בסוגיא דדיחוי ובתוס' שם וע"ש בר"ן ויש ליישב לפי דבריו. מיהו עדיין קשה לי על ראיות תה"ד סי' שי"ז שמביא ראי' מדבעי' בקרע ע"מ לפטור אבל באמירת קרע לחודא לא נפטר הה"ד באומר אכול עמי מחויב לשלם ואין בכלל זה האמירה דפטור עיי"ש והש"ך בח"מ סי' רמ"ו סק"ט הקשה עליו ולי קשה הרי קריעה הוא איסור וכדאי' בב"ק דף צ"ב ע"ב ואין שליח לדבר עבירה משום דאמרינן דברי הרב ודברי התלמיד למי שומעין והסבירו המפרשים הטעם דסבר שלא ישמע לו ולא יעשה כדבריו וא"כ הה"ד כאן לכך אינו פטור בסתם קרע משום דמסתמא סבר שלא ישמע משא"כ בעלמא במידי דמסתמא שומע לו איכ"ל דבכלל דבריו הוא פטור ואין לומר דמיירי סתמא אפי' בלא ידע שיש איסור או שסבר שצריך לו דא"כ למה יהי' חייב הרי הוא שליחו וצ"ע.

מצוה נ

מ"ע כ' להרמב"ם ולהרמב"ן כל הד' מיתות מ"ע אחת הם.

מ"ע על הב"ד להרוג את הרוצח בסייף וכן לאנשי עיר הנדחת ויליף לה בסנהדרין מ"ט מנקם ינקם דכתיב בעבד ונקמה ילפי' מחרב נוקמת וחרב ילפי' דהיינו לפי חרב מעיר הנדחת ושוב ילפי' ק"ו מעבד ובכתובות ל"ח ע"ב יליף לה מאתה תבער דם הנקי ותוס' הקשו שם הא בסנהדרין ילפי' מעבד לדידן דחנק קל והוי לי' לומר הניחא ולענ"ד כיון דאיצטרך קרא דלארץ לא יכופר וכו' שאם כבר הביא עגלה ערופה לא יפטר הרוצח ואכתי הו"א בכה"ג יהי' סגי גם במיתה קלה כחנק ואין ללמוד ק"ו מעבד כיון דסק"ד לולא קרא דיפטר לגמרי לכך איצטרך בכה"ג קרא בפ"ע ובזה מיושב היטב רש"י בחומש דפי' דמואתה תבער דם הנקי ילפי' דאפילו נערפה העגלה חייב רוצח והתוס' הקשו עליו ולהנ"ל א"ש דכיון דכבר יש קרא דחרב נוקמת עכ"ח ממקרא הזה תרתי שמעת מני' דלולא דאמרי' דאם כבר נערפה ג"כ חייב מיתה לא הי' צריך קרא דרוצח בעי' סייף כדלעיל וא"ש הפירוש דרש"י כסוגיא דכתובות:

ב) והנה מיתת סייף רמז השי"ת במכה עבד שמיתתו בסייף אם לא עמד יום או יומים וללמוד ממנו ק"ו שהורג ישראל ג"כ חייב סייף שהיא חמורה מסתם מיתה שנאמר

במכה ישראל ולכאורה קשה ע"ז הא אמרי' אין עונשין מן הדין ואע"ג שבלא"ה מגיע לו מיתה מ"מ לענוש אותו במיתה חמורה נראה דג"כ שייך כלל הזה דאין עונשין מה"ד כיון שמגיע לו מיתה קלה אין רשאין לדונו במיתה חמורה שנאמר ואהבת לרעך כמוך ואיך נחייב לבר ישראל במיתת סייף מק"ו וצ"ל דהוי רק גילוי מילתא בעלמא כמו שתירץ אביי בסנהדרין ע"ה לענין בתו ובת בתו שהרי חיוב עבד כנעני הוא רק משום שנכנס לכלל ישראל וקיבל עליו המצות שהנשים חייבין בהם וא"כ כ"ש מי שכולו ישראל דהוי בכלל מאתים מנה ואדרבה נראה שמטעם זה כתיב העונש הזה גבי עבד ללמדנו שאפי' על ישראל רשע ג"כ הוא מחויב במיתה ההוא כל זמן שהוא בגדר ישראל והוא בכלל דלא מעלין ואין מורידין:

נ) **הרמב"ם** כ' ופסק דדווקא אם הכהו בשבט הוא בדין יום או יומים אבל אם הכהו בסייף אפי' אם עמד יום או יומים חייב ובס' אור החיים עה"ת הקשה דמ"ש דהרי גם בשבט עכ"ח ביש בו כדי להמית דאל"כ אפי' בישראל פטור וכיון שיש בו כדי להמית מה לי סייף ומה לי שבט ולענ"ד ל"ק ומוסבר עפימ"ש הרמב"ן עה"ת דלכך נקט בשבט בב' ובפתח דהיינו בשבט הידוע שרגיל האדון להכות את העבדים בהם שצריך להראות להם להפחידם אבל אין רשאי להכותם בשבט ההוא מכת רוצח אלא שרשות בידו ליקח שבט ההוא שמצד היראה יעשו כראוי וכיון שתחלתו ברשות דהיינו שרשות בידו ליקח שבט כזו אפי' אם צריך להכותם בהכאה קלה ובלי כח לכך אפי' אם בא לידי כעס והכה בכח ובמקום שיש בו כדי להמית כיון דתחילתו בהיתר הו"ל כאונס קצת ודנו אותו התורה ביום או יומים אבל אם לקח סייף בידו שאין לו רשות ליקח אותם בידו שלא התירה התורה אלא שבט כדי ליראו ולפחדו שיעשה כדין וכראוי עיי' ברמב"ן וא"כ הוי תחלתו פשיעה אע"ג דסופו באונס הא קיי"ל תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב ושפיר פסק הרמב"ם ומרומז בקרא בשבט בפתח כנ"ל. ומטעם זה נ"ל להסביר טעמא דר"א דס"ל דבעי' כספו המיוחד דבשלמא אם אם הוא מיוחד לו רשאי הוא להכותו בהכאה פשוטה אבל אם אין לו אלא קנין פירות או קה"ג ואינו מיוחד לו אינו רשאי להכותו אפי' בהכאה פשוטה שעי"ז מכחישו ומפסיד לחברו וכן בשן ועין דכתיב עבדו המיוחד לו ג"כ מטעם זה דכשם אם סימא עין עבדו של חברו חייב לשלם ה"נ אם אינו מיוחד לו אין רשות להכותו ואם סימא או הזיקו בדבר אחר חייב לשלם ולפי"ז לכאורה קשה איך דימה בב"ק דף צ"א ע"א להא דר"א דין דאמימר דאיש ואשה דמכרו בנכסי מלוג דהתם לא שייך טעם הנ"ל ונראה דבזה באמת פליגו ב' הסוגיות בב"ב דף נ"א באמת אמרי' דלא דמי האי דאמימר להא דר"א היינו מכח קו' הנ"ל אבל בב"ק סובר דלא דרשי' טעמא

דקרא אפי' לספק לכך מדמה ובזה מיושב היטב קושי' שהביא הב"ש בסי' צ' סקנ"ה על הרמב"ם עיי"ש ותבין:

ד) **והנה** המנחת חינוך האריך בכאן בהא דקיי"ל דעבד דינו יום או יומים היינו דווקא אם הוא כולו של האדון אבל אם הגוף לאחד והפירות לאחר קיי"ל כר"א דבעינן עבדו המיוחד לו וכספו המיוחד לו ושניהם אינם בדין יום או יומים ובתוך דבריו פלפל באם הי' לאחד קנין דרבנן כגון משיכה לר"י אי מועיל להיות כספו ורצה לפשוט מהא דאמרי' בב"ק דף צ' דעבדי מלוג יוצאין בשן ועין לאיש אבל לא לאשה למ"ד קנין פירות כקה"ג אע"ג שקנין פירות גופא אינו אלא מדרבנן אפי"ה יוצא לחירות ומותר בשפחה לדעת התוס' דמעוכב גט שחרור מותר בשפחה עיי"ש ואני כתבתי במ"א דאפשר לומר דהאידנא שכבר תקנו חכמים שהפירות הם לבעל והאיש נושא את האשה אדעתא דהכי אפילו נימא דאדעתא דתיקון רבנן נשאה מ"מ הקנין הפירות הוא לבעל פתה מצד שהיא עצמה זכתה לו וכאלו הוי מכר או מתנה על ידי הזכיות שמחוייבין זה נגד זה וכחליפין וכדאי' גבי ר' גידל ר"פ הנושא כיון דמחתני אהדדי גמרי ומקני אהדדי וא"כ הפירות הם לבעל עכשיו מדינא וא"כ אין ראי' מהתם דקנין דרבנן מועיל לענייני תורה. אלא לענין פלפול שרצה ללמוד מעבדי מלוג שמשיכה אפי' היא דרבנן מועלת כאן לענין יום או יומים נראה לי ג"כ כפי מה שכתבו האחרונים במק"א וגם אני כתבתי כן במק"א ושורש הדברים הוא ברשב"א בגטין ל"ו וביש"ש שם דלכ"ע הפקר ב"ד הפקר הוי מה"ת וגם ר"א מודה לר' יצחק שם דהוי הפקר אלא הא דמוסיף מה אבות מנחילין כן הב"ד מנחילין דאפי' אם לא עשה שום קנין אחר הפקר ב"ד אפי"ה לר"א הוי קנין לזה שהפקירו הב"ד לו וזה איכ"ל דהוי רק קנין דרבנן אבל סברת הפקר ב"ד הוא סברא מועלת מדאורייתא וכיון דרבנן אמרו שמשיכה קונה מדרבנן בזה הפקירו ממון של המוכר א"כ כשבא שוב ליד הלוקח הרי זכתה רשותו לו דבר של הפקר וחצר קונה מה"ת וקנין דרבנן כזה נראה דלכ"ע מועיל מה"ת כנלענ"ד:

מצוה נא

מצוה לכ"ע להרמב"ם הוא מצוה נ"א ולהרמב"ן מ"ו. להרמב"ם היא מ"ע כ"א. ולרמב"ן היא מ"ע ב'

מ"ע לדון לנזקי שור שהזיק שלא כדרכו הן לאדם או לבהמה בין אם עשה בנגיחה ובין אם עשה בנגיפה והן שהזיק אדם והן שהזיק ממונו של אדם ושור לאו דווקא אלא הה"ד כל בהמה חי' ועוף הוא בכלל זה ודווקא אם הוא שור של הדיוט אבל של הקדש של

קדשי קדשים לכ"ע פטור ובקדשים קלים תליא בפלוגתא דריה"ג ורבנן והרמב"ם בפ"ח מנזקי ממון פסק בדבר שאין בו מעילה אין גובין ממנו נזק וכ' הלח"מ ליישב הקושיא דקשה על הרמב"ם הא בב"ק דף י"ב ע"ב מחלק בין שלמים בכור ומעשר ותי' דהרמב"ם סובר דריה"ג הוא דיעה שלישית וס"ל דבין שלמים ובכור ובין מעשר הכל נקרא ממון בעלים וכן הבכור שבעליו כהן ולשלמים ולמעשר הבעלים הם ישראלים עיי"ש אבל עדיין הקו' עמדה מן הש"ס דמסיק שם בבכור דהוי מתנת כהונה אף לריה"ג הוי ממון גבוה מיהו על הרמב"ם ל"ק כולי האי דהרמב"ם מיירי בזה"ז ובזה"ז פסקי' דגם הבכור הוי ממון בעלים אבל על מעשר בהמה עדיין קשה וכבר כתבתי לעיל במצוה י"ח בזה ובמנ"ח האריך ג"כ איך אפשר דמעשר בהמה יהי' ממון בעלים כיון דילפי' דלא ימכר ולא יגאל ואיך אפשר דהוי ממונו שלו דבר שאינו רשאי למכור ובשלמים באמת אמרי' בפסחים פ"ט דלריה"ג רשאי למכור ונלע"ד ליישב וליישב ג"כ קו' התוס' בב"ק י"ב ע"ב בד"ה מחיים מי קאמר שהקשו דמאי סק"ד אי מחיים לא אמר לאחר שחיטה מבעי':

ונראה דכבר הקשה הקצוה"ח בסי' ת"ו דאיך אפשר דלריה"ג יכולין למכור קדשים קלים או לקדש כו אשה הרי דרשי' במכות י"ז לא תוכל לאכול בשעריך לאו באוכל קדשים קלים לפני זריקה ובכלל אכילה קיי"ל כר' אבו' דגם הנאה במשמע א"כ בק"ק אע"ג דאין בהם מעילה מ"מ אסורים בהנאה מה"ת כמ"ש המל"מ בפ"א מה' מעילה ע"ש חילוק בין אית בי' מעילה ללית בי' מעילה וכל האסור בהנאה אסור למכור כדילפי' מנבילה או מכור לנכרי הואיל ומותר בהנאה וא"כ איך יכול לקדש בו אשה או למכור והקצוה"ח הניח בצ"ע ועוד קשה לי בתמורה דף ה' אמרי' לרבא הוא דכתיב בחרמים בא ללמד דווקא בחרמים אסור למכור משא"כ בכור אע"ג דכתיב גז"ש ממעשר דכתיב בי' ג"כ לא ימכר וקשה הא במעשר עצמו אמרי' בבכורות ל"א דלאחר שחיטה או ביש בו מום מותר למכרו מה"ת וא"כ עכ"ח דמיעוט הוא בא להתיר אפי' מחיים ובלא מום וקשה איך אפשר למכור הבכור מחיים הא בלא מום הוא אסור בהנאה ואין לומר דבא הכתוב לגלות דבדיעבד מהני מכירה הא אמרי' ביבמות ל"ח דאי להתירא לא כתב קרא ונראה לי ליישב דעד כאן לא מצינו דאסור למכור איסור הנאה אלא איסור הנאה שאסור בהנאה לעולם אבל אם יהי' מותר לאחר זמן והוא מוכרה בדמים שישווה אחר שיהי' מותר בהנאה הרי אינו נהנה מן האיסור כעין דמוכר לנכרי חוץ מדמי איסור הנאה שבו לא מבעי' במכרו שיחול המכר או הקידושין לאחר שיותר בוודאי מותר אלא אפילו אם מכרו שיחול מעכשיו נראה כיון דאינו מוכרו בדמים יותר משווי' ואינו נותן לו טפי מטעם זה הואיל וחל מעכשיו אלא שמקדים לו הממון שיהי' בטוח על לאחר זמן ואפי' חשבי'

לי' גרם הנאה הרי גרם הנאה אינו אסור מה"ת כמ"ש הרמב"ן והובא בנמק"י ובריטב"א ר"פ השוכר את הפועל ואפי' אי חמץ וע"ז אסורין כה"ג היינו משום דרוצה בקיומו דאסור בחמץ ובע"ז אבל בשאר איסורי הנאה עיי' פר"ח באו"ח סי' ת"נ אין איסור ברוצה בקיומו ולכה"פ מדאוריי' בוודאי אינו אסור בשאר איסורין וכאן בהקדש בוודאי רשאי הוא להיות רוצה בקיומו ובלא"ה אפי' אינו מוכר הוא רוצה בקיומו כדי להקריבו וא"כ איכ"ל דלריה"ג הא דרשאי למכרו היינו אלאחר זמן שיותר לבעליו ול"ק קושיות הנ"ל ואין להקשות אלאחר זמן אין המכירה חל דהוי דשלב"ל זה אינו דהרי התוס' והרמב"ם ג"כ סוברי' כן דלאחר שחיטה קדשים קלים ממון בעלים ולא זכו משולחן גבוה ובידם להניח לשחוט וכל דבר שהוא בידו לא מקרי דשלב"ל וכאן הוא בידו ובוודאי יזדקקו כהנים להקריבו דמצוה הוא עליי' אלא דכ"ז שייך בשלמים ובמעשר בהמה ואי נימא דלאחר שחיטה הוי ממון בעלים אבל אי נימא דלאחר שחיטה הוי ג"כ ממון גבוה א"כ מכ"ש מחיים דהוי ג"כ אסור בהנאה וכקו' הקצו"ח הנ"ל וא"כ מיושב קו' התוס' ופריך שפיר אי מחיים מי הוי ממון בעלים והיינו דקאמר מחיים מי קאמר. וכל הנ"ל שייך בשלמים אבל בבכור דהוא מתנת כהונה ומשלחן גבו' קזכי עדיין עמדה קו' הקצו"ח הנ"ל ונראה דכשם ששלמים יכול למכור על לאחר שחיטה ה"נ בבכור נהי דמסיק דמתנת כהונה ומשלחן גבוה קזכי וגם מתנת כהונה אינה שלהם מ"מ אם נפל בו מום דלא הוי ממון גבוה הרי יש לכהן בעליו זכות גדול בו שאפשר שלאחר זמן יפול בו מום ויהי' שלו וזכות כזה נראה אע"ג דהוי ספק נראה דהוי ממון כמו שיש לאשה זכות בכתובה הואיל ולאחר שתתאלמן או שתתגרש יהי' הכתובה שלה ויכולה למכור מעכשיו והפ"י בפסחים כ"ט ע"ב תמה על הא דאמרי' התם בחד לישנא באוכל חמץ של הקדש ולאחר הפסח הותר חשיב להו גורם לממון הא בכה"ג הוי ממון ממש כיון דלאחר זמן יהי' לו זכות ממון ואפשר דבאמת פליגי שם הנך תירוצים דש"ס ונהי דמ"מ איכ"ל דאינו יכול למכרה על לאחר שיפול בו מום דהוי כדבר שלב"ל לדידן דקיי"ל אין אדם מקנה דשלב"ל מ"מ הא קיי"ל בחו"מ סי' ר"ט דהיכא דתפס אדם מקנה דשלב"ל עיי"ש בש"ך ובקצו"ח ונראה דזה תלי' בב' טעמים שיש על הא דא"א מקנה דשלב"ל אחד משום דאין להקנין מקום לחול א"כ ה"נ כיון דאין בידו לעשות בו מום והטעם השני איתא בב"מ דף ט"ו משום דלא סמכה דעתו ולפי"ז היכא דתפיס דסמכה דעתו שפיר איכ"ל דמועיל וא"כ יש ליישב גם בבכור ומעשר הסוגיא בב"ק דף י"ב דפריך מבכור דאמר ר' נחמן דווקא בזה"ז מוכרין ס"ל הטעם דשלב"ל משום דאין לו מקום לחול ולכך מסיק דמתנת כהונה שאני אבל הרמב"ם איכ"ל דס"ל כסוגיא דב"מ דף ט"ו דהטעם משום דלא סמכה דעתו

וא"כ היכא דתפס מהני אפי' בבכור ואפשר אפי' במעשר דיכול למכור על לאחר שיפול בו מום ושפיר פסק הרמב"ם כר' יוסי דבין שלמים ובין בכור ומעשר הוי ממון בעלים וחייבין הבעלים בנזקיו ועיי"ש במה שכתבתי לעיל במצוה י"ח ובחידושי:

ב) ודווקא בשור של הדיוט ושל ישראל אבל שור של ישראל שהרג לבן נח פטור מה"ת ושור של ב"נ שהרג של ישראל אפי' תם משלם נזק שלם או משום קנס או משים קרא וימודד ארץ כדאי' בב"ק דף ל"ח ובס' מנחת חינוך הקשה איך פריך שם דמרעהו נילף שור של ב"נ שדחף של ישראל יהי' פטור לגמרי לרמב"ן דסובר בפי' החומש בפ' וישלח דב"נ מצווים על הדינים כמו ישראל א"כ כיון דב"נ לב"נ חייב איך סק"ד דב"נ לישראל יהי' פטור ולענ"ד אפי' לרמב"ן הנ"ל דווקא בדינים הם חייבים שלא לגזול ושלא לעשוק וכיוצא אבל דבר תשלומין דהוא רק משום קנס דהא קיי"ל פלגא נזקא קנסא בוודאי אין הב"נ מוזהר דרק לישראל נאמר ואפי' על שמירת בהמתו שלא תזיק לאחרים אני מסופק אי ב"נ מוזהר אפי' להרמב"ן ובקרא כתיב רק מכל עץ הגן אכל תאכל ולא גזל שלא יגזול הוא אבל שישמור הוא שלא יגזלו את אחרים בזה קידש השי"ת רק את ישראל לשמר גם אחרים ועיי' בתוס' ע"ז כ"א אי ב"נ מצווה על לפני עור ונראה דכ"ש על בהמתו. אמנם אפי' מצווה לשמרם אם לא שמרם הוי רק שב ואל תעשה ואין ב"נ מחויב על שוא"ת אפי' במצות שלהם כמ"ש הרמב"ן בחומש הנ"ל וא"כ נראה בוודאי ב"נ לב"נ אינו מחויב לשלם עבור היזק שורו כנלע"ד. מיהו תינוק שנמצא והוא ספק ב"נ וספק ישראל אמרי' ספ"ק דכתובות דהיכא דהוי פלגא ופלגא משלם מחצה מדינא ובס' מנ"ח הביא קושיא אמאי חייב הא הוי עדות שאא"י להזימה ולענ"ד בספק עדות שאאי"ל גבי ממון חייב מה"ת לשלם דהרי בכל ספק ממון הביא בכנה"ג בשם הרי"ב להקשות למה אינו חייב בספק גזילה ותי' דגם אצל חבירו הוא ספק אסור ועי' בקונטרס הספיקות וא"כ היכא דאיכא עדים אע"ג דאין יכול להזימם הא לענין איסור לא צריך שיהי' יכול להזימו וא"כ אצל חבירו שעדים מסייעין לו בוודאי אין חשש איסור ואצל המזיק הוא ספק איסור ולכך חייב לשלם מצד ספק את החצי נזק כנלע"ד. ויותר נ"ל ליישב דאיירי בראוהו ב"ד ביום שנגח שור של ישראל ולא תהי' שמיעה גדולה מראי' ודנין עפ"י ראייתן עוד משכחת לה שלאחר שבאו עדים הודה בעצמו ולא חשיב מודה בקנס בכה"ג כיון דמחמת עדים הודה כדאמר שם ראבר"ש בב"ק דף ע"ה דאם ראה עדים ממשמשין ובאין והודה ל"ח מודה בקנס וכ"ש בכה"ג אם הודה לאחר שבאו עדים ושפיר משכחת לה לחייב ח"נ. והנה אנן קיי"ל כר"ע בב"ק ל"ג דיוחלט השור ולדעת התוס' והרא"ש והטור אין המזיק רשאי להשתמש בו אא"כ יתן שכר לניזק אפי' קודם העמדה בדין ולרמב"ם דווקא משעת

עמדה עיי' בחו"מ סי' ת"ו ובקצוה"ח שם ונראה לי טעם לדעת הטור וסייעתי' משום הואיל ואם רצה להעמידו בדין מיד יהי' מוחלט לו ולכך אפי' אם עדיין לא עמד בדין הוי כשל ניזק דמסתמא מזדקק לי' בי דינא ולא שייך לומר מי יימר כיון דהוא מצוה וניהו דרשאי המזיק להשכירו דהוי כמו השבת אבידה בדבר שעושה ואוכל המצוה עליו להשכירו שיעשה ויאכל הכי נמי אבל השכר הוא של ניזק וניהו דאנן קיי"ל פלגא נזקא קנסא מ"מ נפקא מיני' אם תפס:

ג) והנה בב"ק דף ע"ד ע"ב אמרי' דהאידנא אפי' אם הודה בקנס לא מקרי הודאה דבעי' הודאה דווקא בב"ד והשתא אין ב"ד סמוכים וכן אם הודה שלא בפני ב"ד אינו פטור והש"ך ביו"ד סי' רס"ז סקנ"ב הקשה משם על הרמ"א שכתב שם דבזה"ז אם הודה האדון אינו יכול להשתמש בעבדו דהעבד תופס בעצמו א"כ אמאי אמרי' בגמרא שם דהיכא דהודה שלא במקום ב"ד כגון ר"ג דהודה שסימא את עין טבי עבדו לא הועיל הרי העבד תופס בעצמו עיי"ש שהאריך ולענ"ד נראה ליישב דהרי בלא"ה אמרי' לעיל ע"א דקנס אינו חייב עד שעמד בדין וגמרו דינו א"כ היכא משכחת לה תפיסה וכבר השיג כיוצא בזה הראב"ד פ"ב מגניבה דין י"ב על הרמב"ם ותי' המ"מ משום דנגמר דינו על הקרן מועיל גם לד' וה'. וזה לא שייך כאן ועמדה הקו' ונראה דרש"י פי' בדף ע"ד ע"א הטעם דילמא מודה ויפטר ותוס' שם הקשו עליו בקנס בלא"ה לא מקרי ממון עד שיגמור הדין ונראה לתרץ עפ"י דברי תוס' ב"ק ל"ג ע"ב דגבי שן ועין גלי לן קרא תחת עינו ולא תחת עינו ושנו מזה ילפי' דזכה בגופו מיד ולכך פירש"י רק משום שמא יודה וזה שייך בזמן דאיכא ב"ד סמוכים אבל בזה"ז דלא שייך מודה בקנס ונפטר כיון דליכא ב"ד סמוכין ממילא נשאר החיוב אפי' בלי גמר הדין וכיון דהודאות בע"ד כמאה עדים דמי יכול לתפוס ומיושב דברי הרמ"א מיהו תי' זה מספיק רק על הרמ"א הנ"ל אבל על הסמ"ע והש"ך בחו"מ סי' א' שכ' דגם בשאר קנסות אם הודה מעצמו מועיל קנסא עמדה הקו' ונראה דהרי כבר כתבתי שהראב"ד הקשה מדינא דגמ"ד ותי' המ"מ דכיון שבאו עדים סגי וכוונתו כיון שעל גוף המעשה הי' העמדה בדין אע"ג דעל ד' וה' לא נגמר חשוב כמו נגמר א"כ גם בהודה מעצמו והועיל הודאתו בגניבה על הקרן הוי כעמד בדין על הקרן אע"ג דלא עמד על הקנס כיון דלא משכחת בזה"ז מודה בקנס פטור והודאת בע"ד כמאה עדים דמי שפיר יכול לתפוס אבל גבי עבד דלית בי' אלא קנס וממ"נ כיון דליכא עדים מקרי לא עמד בדין כלל ולא מקרי לשום דבר עמד בדין ולכך לא יוכל לתפוס גבי עבד ואין דברי הש"ך סותרין אהדדי ובח"מ סי' א' סקט"ז סתם כסמ"ע דמועיל תפיסה משום דהודאתו הועיל לענין ממון וקרן אבל ביו"ד רס"ז סק"ב השיג על הסמ"ע שם מיירי בעבד

דלא שייך ממון כלל ולכך ס"ל דהודאתו לא מהני שיהיה יכול לתפוס כנלע"ד ליישב דברי הש"ך וקושיות הש"ך על הרמ"א:

ד) **ואם** הרגו בהמה חי' ועוף לאדם חייבים סקילה דווקא בכיוונו להרוג בן חיובא אבל בכיון להרוג את הטריפה או הגוי והרגו בר ישראל פטור דילפי' מדכתיב גם בעליו יומת כמיתת השור כך מיתת הבעלים וכבר תמהו על הרמב"ם דפסק בפ"ו מנזקי ממון דאם כיון השור להרוג את ישראל זה והרג ישראל אחר חייב ובב"ק דף נ"ד דייק מזה דלא ס"ל כר"ש בסנהדרין דף ע"ט ובפ"ד מחובל ומזיק מבואר מדברי הרמב"ם דפוסק כר"ש וכרבי שם דאינו מתכוון על ישראל זה חייב רק ממון וא"כ קשה אפילו בשור שנתכוון להרוג ישראל זה והרג ישראל אחר יהי' פטור השור ונלע"ד ליישב דהרי קיי"ל בכה"ת כולה מתעסק פטור היינו לאביי בשבת דף ע"ב אי נתכוון לעשות דבר אחר במכוון להגבי' התלוש וחתך המחובר ולרבא גם בכיון לחתוך התלוש וחתך המחובר ולדעת התוס' בשבת ע"ב ע"ב אפי' על אותו דבר עצמו אלא שסבר שהוא תלוש והי' מחובר פטור לרבא אבל אם כיון על דבר איסור לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר לאביי ורבא חייב רק בשבת ס"ל לשמואל דגם בכה"ג פטור דבעי' מלאכת מחשבת כדאי' בכריתות י"ט וא"כ בנתכוון להרוג ישראל זה והרג ישראל אחר מסברא יש לנו לחייבו ולא חשיב מתעסק וכ"כ הרמב"ם פ"א משבת דין יו"ד וא"כ דבריו סותרין על מה שכתב בפ"ד מחו"מ כר"ש דפטור בכה"ג וצ"ל שאני הכא דגלי קרא דכתיב וארב לו שיתכוון לו ואפשר לומר לר"ש טעמא דקרא דפטור בכה"ג דירדה התורה לסוף דעתו כיון דרוצה להרוג דווקא זה ולא אחר עכ"ח דע"ז הוא אומר מותר וחושב לזה כרודף וכבא להרגו וכיוצא כעין שהי' באחי יוסף וא"כ לפי מחשבתו הוי כמתכוון לחתוך התלוש וחתך המחובר שכיון לעשות ההיתר לפי מחשבתו ועשה האיסור ולפי מחשבתו הוי כמתעסק ופטור מה שחטא בו כעין זה יש להסביר טעם דר"ש וזה שייך באדם אבל בשור דלא שייך זה גם לר"ש ראוי לשור לחייב בנתכוון להרוג זה והרג את זה והתוס' בסנהדרין ע"ח ע"א כתבו דהיכא דיש טעם דדין דאדם לא שייך בבהמה לא אמרי' ההיקש דבהמה לאדם ואפי' לר' אשי נראה דכאן במתכוון לאיסור לכ"ע חייב ובבהמה דהכל איסור לא שייך היקש וא"כ קשיא על הא דאמרי' בב"ק מ"ד ע"ב דמוקי הא דנתכוון השור להרוג את זה והרג את זה דלא כר"ש ולפי הנ"ל איכ"ל דגם ר"ש מודה גבי שור וצ"ל דשם קאי הסוגיא לאביי דסובר מתעסק לא נקרא אלא דווקא בנתכוון למלאכה אחרת דהיינו להגבי' התלוש וחתך וא"כ גם באדם לא נקרא מתעסק אפי' לפי הסברא הנ"ל ועכ"ח דלר"ש גזה"כ הוא וא"כ גם בבהמה פטור ואין לחלק ולכך קאמר דעכ"ח דלא כר"ש אבל

הרמב"ם קאי לדידן דקיי"ל כרבא דאפי' נתכוון לחתוך היתר וחתך איסור הוי מתעסק וא"כ איכ"ל דבאדם לר"ש ירדה התורה לסוף דעתו הוא אומר מותר פ"ז כנ"ל משא"כ על חבירו והוי מתעסק וזה גילה לנו התורה בקרא דוארב לו משא"כ בשור דלא שייך זה אפי' לר"ש חייב וא"ש פסק הרמב"ם ואין כאן סתירה וא"ש:

מצוה נב

להרמב"ם היא מצוה נ"ב. ולהרמב"ן היא מצוה מ"ז שהיא ל"ת ל"א להרמב"ם ולהרמב"ן היא ל"ת כ"ז.

ל"ת שלא לאכול ושלא להנות משור הנסקל ואף בהמה חי' ועוף בכלל שנאמר סקל יסקל השור ולא יאכל את בשרו והמעי"ח הקשה מדוע לא מנה הרמב"ם זה דסקל יסקל השור למ"ע בפ"ע דהרי הוא לא מנה ובערת הרע מקרבך למצוה בפ"ע ונראה לי ליישב עפ"י מ"ש הריטב"א בקידושין נ"ו ע"ב ליישב קו' התוס' דהקשו דילמא מיירי בבן פקועה ותי' עכ"ח סקל יסקל משום קנס דבעלים דהבהמה לאו בת עונשין היא ואפי' מיירי בבן פקועה מוכח דאסור דא"כ מאי קנס עיי"ש וכיון דהוא רק קנס לבעלים א"כ הוא בכלל המ"ע הנ"ל לדון בדין נזק השור וכפי חילוקיו בין תם למועד ובין נוגח בהמה או אדם או עבד, אלא שדברי הריטב"א צריכין ביאור קצת דדלמא טעמא דקרא הוא משום דבא תקלה ע"י השור לכך הוא מושנא ומתועב כמו כל דבר שבא תקלה וקלון על ידו כדאית' בסנהדרין דף ל"ה דאיכ"ל משום תקלה חייבים להרוג את הבהמה מיהו באמת שם היא איבעי' דלא איפשטא אי תרתי בעינן ובבעלי חיים חס רחמנא עליי' דעל תקלה לחודא לא חייבה התורה להורגה לכך כ' הריטב"א דהוי רק משום קנס וא"כ שפיר יש לומר דמש"ה לא מנו זה למ"ע בפ"ע:

ועפי"ז יש ליישב דברי הה"מ פ"י מנזקי ממון דין ז' שכ' ליישב הרמב"ם דפסק שור של אדם טרפה פטור וסתם דאפי' הרג בפני ב"ד פטור והקשו ע"ז הא גבי אדם אמרי' בסנהדרין ע"ח דבפני ב"ד חייב אפי' טריפה ותי' הה"מ שם דגבי בהמה ליכא מצות ובערת הרע והקשו עליו דהרי מבואר ר"פ שלוח הקן דף קל"ט דהקשה שם בעוף שהרג את הנפש אי דלא גמיר דינו הא מצוה עליו להביאו אל הב"ד שנאמר ובערת הרע מקרבך ולהנ"ל נ"ל ליישב דהרי לכאורה על הריטב"א קשה סוגי' הנ"ל דאיך אמר הריטב"א דהוא רק משום קנס דבעלים והרי בגמרא הנ"ל מבואר דהוא משום ובערת הרע וצ"ל הפי' דהרי הטעם ותכלית של הקנס כדי שהבעלים ישמרו וישגיחו על שורם שלא יבוא פעם אחרת תקלה על ידי הבעלים זה כוונת הש"ס דהמצוה להביא העוף שהרג לב"ד

לדון בפני הבעלים כדין דצריך שיבוא בעל השור ויעמוד על שורו ועי"ז יבוער הרע שתפול עליהם אימת ב"ד ואזהרתו ולא יבוא שוב תקלה על ידיהם והיינו כוונת הש"ס ובערת הרע לא שהשור יקרא רע אלא שעי"ז יתבער הרע מבני אדם שיתפרסם ויהי' פום בי' וקול ויזהרו לשמור בהמתם וממונם שלא יזיק וא"כ דברי הריטב"א ודברי הש"ס עולים בקנה אחד דבאמת משום קנס הוא אזהרה ועכ"ח צריך לפרש כן דאל"כ אינו מובן כיון דמיירי בעוף בורח ומופסד מהבעלים וא"כ מאי קנס הוא להבעלים שיהרגנו שהרי בלא"ה אין לו בו כלום אלא עכ"ח הוא רק כדי שיחרדו הבעלים ובזה נראה ג"כ דמדויק שם דאם כבר נגמר הדין אין מצוה להביאו לב"ד לסקלו וקשה אמאי אבל להנ"ל א"ש כיון שהחרדה של שעת גמר דין כבר נעשה ומופסד ג"כ הוא מהבעלים לכך ליכא שוב מצוה של ובערת הרע וא"כ נראה דזה כוונת הה"מ הנ"ל שכ' דגבי בהמה ליכא מצות ובערת היינו דבהמה מצד עצמה אין עלי' מצוה ובערת והחיוב הוא רק משום קנס דהבעלים כדי שישמרו לעתיד ולכך אם הבעלים הם טריפה והתורה חסה על הטריפה ולא חייבתו ולכך ס"ל לרמב"ם אפי' בפני ב"ד אם הרג השור פטורים מלסקלו כיון דבעליו טריפה והטריפה אינה חי' או מתנוול והולך כן נלע"ד לפרש הה"מ ובחי' כתבתי באופן אחר:

ב) וכבר כתבתי לעיל כמיתת הבעלים כך מיתת השור והחמירו חז"ל דבשור בעי' דווקא ב"ד של כ"ג וכ' הב"ח הביאו הטו"ז יו"ד סי' קנ"ג דמטעם זה בהמה הנרבעת מגוי הא ב"נ נידן בדיין אחד גם בהמתו כן וממילא גם בזה"ז היא נאסרת והח"צ בשו"ת סי' פ"ד השיג עליו כיון דבגמר דין נאסר א"כ בעי' דווקא כמו בישראל ב"ד של כ"ג והמנחת חינוך השיג עליו והקשה מסנהדרין ט"ו ע"ב אמר ר"ל גבי ארי וברדלס כיון דאין צריכים לגמור דינם הוי כגמר דין יעו"ש ולענ"ד מלשון הש"ס משמע להיפוך שהרי התורה החמירה בהריגת אדם דבעינן דווקא ב"ד של כ"ג כדי שיצא הדין לאמתו וע"י רבים דין ברור יותר וכיון שגם השור להרגו ולאסרו בעינן כ"ג משום דהתורה חסה גם על בע"ח כדאי' בסנהדרין נ"ה הנ"ל ובפירש"י וא"כ בעי' בשור ב"ד של כ"ג משום דחס כפירש"י שם וגם לענין איסור עכ"ח כן היא ובעי' דווקא שיהא דבר ברור ואמת לאמתו וא"כ שפיר כ' הח"צ דלענין להרוג ולאסור השור בעי' גם בשור הנרבע מגוי לאסרו דווקא ב"ד של כ"ג דאל"כ אוקי אותו בחזקת פטור ובחזקת כשרות וכן משמע מלשון הגמרא ט"ו הנ"ל דדווקא דוב וכיוצא שהדבר ברור שהם הרגו אדם כדאי' בגמרא כאלו נגמר דינם דמי לכך הם אסורים שהם מועדים מתחלת ברייתן משא"כ ע"י דיין אחד כנלע"ד:

ג) השור הנסקל והה"ד כל חי' ועוף אסורים בהנאה אפילו עורם ושערם והמעיי"ח רצה ליישב הרמב"ם שהקשה עליו הישש"ש דלא הביא דהנאת עורו אסור וצידד המעיי"ח

ליישב דבאמת הרמב"ם סובר דהנאת עורו מותר עיי"ש ולענ"ד דבר זה קשה לומר דהרי אמרי' בכריתות דף כ"ד דעידי שור הנסקל שהוזמו כל הקודם בו זכה בו ופסקו הרמב"ם בפי"א מנזקי ממון דין י"ג ואי נימא דעורו ושערו מותר בהנאה איך הוא הפקר הלא הנאת עורו ושערו טובא שוויי' וכ"ש דיש לומר כיון דעורו שלו נקנה לו גם הבשר וכן נראה מדבריו ספ"ד ממ"א וכ"ש לפמ"ש הלח"מ בפי"ד מאבל דין כ"א דהרמב"ם פסק כרנב"י ספ"ק דעירוכין דשער אשה הנהרגת מותר והיינו מטעם דבמיתה תלי' מילתא משא"כ בשור בגמר דינו תליא מילתא וא"כ כ"ש עורו ונראה דלר"נ דסובר דמסברא ילפי' דשערו אסור בהנאה כיון דהגמר דין גורם ולא קאמר משום דכתיב את בשרו את הטפל וגם לא מדכתיב ובעל השור נקי יצא פלוני נקי וכו' אלא מסברא א"כ מכ"ש דעל הנאת עורו ל"צ קרא ואמרי' דגמר דינו אסרו וא"כ קשיא מאי פריך בב"ק מ"א על ר"ע ואינך דיליף נקי לדרשא אחרינא הנאת עורו מנ"ל ובשלמא בעירוכין שם דלכאורה ג"כ קשה מאי פריך מ"ש שור מאשה דלמא שור גלי קרא בהדיא מבעל השור נקי איכ"ל דלא רצה לאוקמי כתנאי דלמאן דיליף מאת בשרו איכ"ל דשער לא מקרי טפל לבשר אלא טפל לעור וזה לא נתרבה אבל בב"ק קשיא מאי פריך ודוחק לומר דהסוגיא קאי דווקא לרב דפליג על רנב"י שם בעירוכין והנלענ"ד דעיקר הקושיא כיון דבשרו מיותר ועכ"ח בא לדייק להתיר עורו אמנם זה למאן דיליף שוחטו לאחר שנגמר דינו דאסור מדלא כתיב לא יהנה ומיותר בשרו ויש לומר דבא למעט עורו ושערו קמ"ל בעל השור נקי אבל לאידך לישנא דלא ס"ל דהוי מצי למיכתב לא יהנה ונראה הטעם של אידך לישנא דפליגא בפלוגתא דהרמב"ם והתוס' דלישנא בתרא סובר דאין לוקין על הנאה ולא מצי למכתב לא יהנה ועכ"ח יליף מבשרו אע"ג דעבדי' כעין בשרא אסור ואינו מיותר וממילא איכ"ל כרנב"י בעירוכין דמסברא העור והשער נאסרים בהנאה ולכך הרמב"ם דפסק כל"ב דאין לוקין על הנאה ושוחטו לאחר שנגמר דינו ילפי' מבשרו ואינו מיותר ול"צ קרא כלל על הנאת עורו כדרנב"י בעירוכין:

וכן יש לומר לפמ"ש התוס' בב"ק מ"א ד"ה אינו יודע וכו' דהגמ' נאמרה רק לרווחא דמילתא דס"ל דבן פקועה בעי שחיטה אבל לדידן דקיי"ל כר"י דבן פקועה מותר בלא שחיטה ואינו מוכח מקרא דסקל יסקל דאסור כנבילה דבן פקועה ואיצטרך לא יאכל לאיסור אכילה והנאה ואינו מוכח דבשוחטו ג"כ אסור אלא מלשון בשרו ואינו מיותר לדייק להיתר עורו ושערו ולכך לא הוצרך הרמב"ם להביא קרא על איסור הנאת עורו ושערו והש"ס קאי אליבא דר"מ. הנה בדברי הריטב"א הנ"ל יש לי קושיא דקשה להבין

דמדכתיב סקל יסקל דהוא קנס ממילא ידעינן דהוא אסור דאל"כ אינו קנס עיי"ש לא הבנתי דבר זה דהרי עדיין לא ידעי' ואכתי אצטרך לא יאכל ללאו וצ"ע:

ד) **והנה** בפסחים כ"ד אמרי' דשה"נ אינו אסור מה"ת שלכד"ה ולי צ"ע למ"ד דיליף מבעל השור נקי שיצא נקי מנכסיו משמע דאין לו שום הנאה אפי' שלכד"א וגם בב"ק מ"א ע"ב דפריך שם למ"ד דיליף מבעל השור נקי לחצי כופר למה לי קרא כיון דאינו משתלם אלא מגופו א"כ לימא לי' הביאו לב"ד וישתלם לך וקשה כיון דשלכד"ה מותר ובתוס' קידושין נ"ו ע"ב ד"ה המקדש בערלה מבואר דהנאת שלכד"ה שייכי ג"כ לבעלים ואין אחר רשאי לגזול ממנו וכן כתבו התוס' בפסחים כ"ט רע"ב לענין הקדש דמשכחות לה להנות שלכד"ה וא"כ גם בתם שייך שיהא ממון למזיק מגופו ואיצטרך קרא לפטור מחצי כופר ומאי פריך וצ"ע בוודאי לר"ת דסובר בתוס' סנהדרין פ' שור הנסקל אינו אסור בהנאה מחיים וכבר הביאו התוס' שם דאפ"ה אין לו בעלים ומכרו אין מכור משום דהחיוב שלא לענות דינו ולהביאו מיד לב"ד ולסקלו א"כ דאין לו בעלים פריך שפיר הביאו לב"ד וישלם לך, אבל לאחר שכבר סקלו אי מותר בהנאה שלכד"ה ויש לו דמים שייך לבעלים לא ידעתי מאי פריך הביאו לב"ד ובצל"ח ספ"ק דפסחים בהשמטות כ' דאפי' אי מותר בהנאה מ"מ אינו שייך לבעלים אבל התוס' בקידושין נ"ו הנ"ל עכ"ח לא ס"ל כן דאל"כ לא הקשה דיהי' קידושין מצד שלכד"ה הרי לא זכתה בה כלל שהרי אינו ממונו ויוכל כל אדם ליקח. גם הא דאמרי' בכריתות כ"ד בשור הנסקל שהוזמו עדיו דהוי הפקר דהבעלים הפקירו ג"כ קשה כנ"ל הא גם אם הוא נסקל הא יכולין להנות מהם שלכד"ה ובחי' כתבתי דלעולם איכ"ל שלכד"ה כיון דלא חשיב ממון לענין איסור הנאה ה"נ לא חשיב ממון מסתמא לענין בעלים והיינו מסתמא אבל אם גילה דעתו דאינו רוצה להפקיר הוי לי' בעלים ולכך שפיר לענין קידושין התם בקידושין נ"ו דעכ"ח לפי תי' השני של תוס' גם היא ידעה שאסור בהנאה משום דבתי' הראשון תירצו דלא ידעה וא"כ שפיר איכ"ל דמקודשת כיון דאינם רוצים להפקיר וא"ש. ולכך באותו שעה שידעו הבעלים שהוא אסור בהנאה הוא הפקר ואם רוצים להחזיקו כדי להנות ממנו שלכד"ה הוי קנין חדש וכאילו זכה בו מההפקר ולכך שוב אין יכולין לגבות ממנו חצי נזק וגם מקרי שפיר בעל השור נקי שיצא נקי מנכסיו ומיושבים קושיות הנ"ל:

ובלא"ה קשה לי על הא דאמרי' בכריתות כ"ד דשור שהוזמו עדיו דכל הקודם זכה הרי כתבו התוס' בגיטין מ"ז ע"א ד"ה אדעתא דישראל אפקרי' ואדעתא דנכרי לא אפקרי' דהוי הפקר בטעות והפקר בטעות לא הוי הפקר ואמאי הוי הכא הפקר אין לך טעות גדול מזה שסבר שהעדים העידו אמת ואמאי חשבי' לי' כהפקר ובפ' איזהו נשך בהג"א

אות ל"ב מחלק גבי מחילה בטעות אם הוא ביד חברו מועיל דהוי כהפקר וכיאוש מבואר בדבריו דס"ל דבטעות נמי מועיל הפקר מיהו לפמ"ש הנתיבות המשפט בסי' רס"ב ומחלק בין יאוש להפקר דיאוש אינו קונה עד דמטו ליד חברו ובזה מועיל אפילו בטעות יע"ש ויאוש כזה אינו פוטר מן המעשר אבל הפקר גמור דמיד יצא מרשות בעלים גם ההג"א מודה דבעי' שלא יהי' בטעות אלא דלפי"ז עדיין עמדה קו' הנ"ל דהנתיבות בעצמו כ' שם דהוי הפקר גבי שור הנסקל עכ"ח הוי הפקר גמור וצ"ע:

ה) **המנחת** חינוך חקר מדוע אמרי' בב"ק דף מ"א כיון דסקל יסקל השור איני יודע שהוא נבילה ונבילה אסורה באכילה ל"ל לא יאכל הא אמרי' ביומא פ' שני שעירים דדחייתו לצוק זהו שחיטתו ואסור לשחוט אמו משום לא תשחטו ביום אחד וא"כ ה"נ כיון דציוה הכתוב סקל יסקל הו"א זהו שחיטתו עיי"ש שהאריך ולענ"ד פשוט כיון דכתיב בקרא וזבחת מבקרך וצאנך כאשר צויתיך ואכלת ח"ו לומר דאם נדחה ונהרג על אופן שהיא כזביחה שציותה התורה בע"פ כנאמר כאשר צותיך שלמדו חז"ל מזה שהלמ"ס על רוב שנים בבהמה ועל שאר ה' שחיטה בוודאי הוא אסור באכילה והוי נבילה והיינו לענין איסור אכילה אבל לענין אותו ואת בנו דאסר לן הכתוב שלא לשחוט האם ובנה לא מבעי' אם נימא הטעם דקרא כדי שלא יעשה מעשה אכזריות כמ"ש הרמב"ן עה"ת ומסברא חין לחלק אם נשחטו כדינו או לא אפילו אם נתנבלה בידו הי' ראוי לן לומר דהוא בכלל האיסור אלא כיון דאפקה רחמנא בלשון לא תשחטו אמרי' דאם נתנבלה לא מקרי שחיטה וכן לר"ש אם הי' שחיטה שאינה ראוי' לא מקרי שחיטה ומזה ממעטי' דאם לא נשחטה כראוי אינו בכלל האיסור אבל זה חידש לן הש"ס ביומא הנ"ל דזה דווקא אם לא אחשבי' רחמנא לעשותו דווקא באופן ההוא אבל אם ציותה התורה לעשות בה מעשה נבילה ודווקא ע"י אופן זה הוא מועיל א"כ מה לי שחיטה שציותה התורה דווקא לעשותו באופן המקובל כך לענין שעיר המשתלח בעי' דווקא לעשותו דרך דחיי' א"כ הוא דמי לשחיטה דזה אחשבי' רחמנא למצותו וגם זה אחשבי' שע"י דחיי' נגמר הכפרה אבל לענין אכילה והתירא בוודאי בעי' שחיטה והסקילה אינו בא לתקנו לכפרה וכיוצא בזה אלא אדרבה לבערו מן העולם וכאילו לא הי' ואיך אפשר לומר דרחמנא אחשבי' זה לתקונו אדרבה הוא בא לקלקולא ולענ"ד פשוט דאפילו איסור אותו ואת בנו לא שייך בכה"ג כנלע"ד נכון:

מצוה נג

שהיא מ"ע כ"ב להרמב"ם. ולהרמב"ן היא מצוה מ"ח ומ"ע כ"א

מצות עשה לדון דין בור שאם חפר או גילה בור שיש בה עשרה טפחים ברה"ר או חפר ברשותו ופתחו לרה"ר או לרשות חברו או חפר ברשותו והפקיר רשותו ולא הפקיר בורו חייב לשלם נזק שלם כנאמר כי יפתח וגו' ונפל שמה שור או חמור וגו' שלם ישלם ומשור וחמור ממעטי' אדם וכלים ותוס' בב"ק דף יו"ד ע"א ד"ה שהשור הקשה ל"ל למעט אדם תיפוק לי' מוהמת יהי' לו שקנוי לו ומת אסור בהנאה ולענ"ד יש לומר אי קאי על האדם הקרא והמת יהי' לו היינו חיוב וצרכי קבורה יהי' למזיק דהרי שם בב"ק נ"ג אמרי' דאין לפרש והמת יהי' לו היינו ללמד שהבעלים מטפלים דזה כבר נוכל למילף משור דכתיב ג"כ והמת יהי לו והיינו אי קאי רק על שור וחמור אבל אי הוי כתיב סתמא ונפל שמה וקאי גם על האדם הו"א דקמ"ל דצריך ג"כ לטפל והוצאת בקבורה ודווקא לבתר דכתיב שור ולא אדם מוכח דהמת יהי' לו שדרשי' שיהי' קנוי לו.

והנה בירושלמי באמת יליף מן והמת יהי' לו למעט אדם ומטעם זה קשה לי דלכאורה דברי ירושלמי סותרין זה את זה המ"ל בפי"ד מה' אבל הביא בשם הירושלמי דשבת פרק המצניע דמת גוי מותר בהנאה וא"כ איך יליף הירושלמי מן והמת יהי' לו לפטור בבור אם נפל שם אדם הרי תוס' הנ"ל תירצו דאיצטרך שור למעט אדם דאל"כ אם נפל שם עבר או נכרי שקנה הישראל אפי' אם מתו שם גופם מותר בהנאה לאחר מיתה ולא נתמעטו מן והמת יהי' לו וזה כדעת הירושלמי המובא במל"מ הנ"ל וא"כ איך יליף הירושלמי כאן לפטור אדם שנפל לבור מן והמת יהי' לו דהרי לדידי' עכ"ח ילפי' מן שור ולא אדם וצ"ע.

ואפשר דהירושלמי סובר כר' אחאי ביבמות מ"ה דסובר אפילו בעבד כנעני אין לישראל קנין אלא למעשה ידיו עד שיטבול אותו ואז דינו כאשה וכישראל אם מת אסור בהנאה וקודם שיטבול אין בו אלא קנין למעשה ידיו וא"כ יש להקשות כמו שהקשה בקצוה"ח סי' ת"י דלמאן דדאין דיני דגרמי רק מדרבנן ואפילו למאן דדאין מה"ת וס"ל דווקא גופו חייב בדינא דגרמי אבל בורו ושורו פטור מדינא דגרמי וא"כ בכה"ג בקנוי לגוי בלא"ה פטור דהו"ל מזיק שיעבודו של חבירו כדאי' ביבמות שם כן הקשה הקצוה"ח על התוס' ובזה מיושב קו' דידי הנ"ל אמנם באמת לדעתי אפי' לר' אחאי מ"מ במלחמה לכ"ע קונה הישראל את הגוי דהרי התירה לו התורה יפ"ת ואמרי' בסנהדרין נ"ט ע"א הטעם משום דישראל בני כיבוש נינהו וביאר הר"ן בחי' דף נ"ז דהיינו בקונה קנין הגוף ולכך נפקע אישות שלהם אצל הקנאו במלחמה וא"כ שפיר משכחת לה גם לר' אחאי קנין הגוף ול"ק קו' הקצוה"ח. ובלא"ה לדעתי דמאן דס"ל ק"פ כקה"ג ואפי' לר"א אין דינו כמזיק שיעבודו של חברו ול"ק קו' הקצוה"ח וא"כ שוב עמדה קו' שלי על הירושלמי הנ"ל. ושוב מצאתי במראה הפנים על הירושלמי ריש ב"ק דף ג' ע"א שהקשה ג"כ כן

והאריך בפלפול אי עור המת אסור בהנאה מדברי התוס' בזבחים ע"א ע"ב ד"ה ובטריפה ומתוס' בנדה דף נ"ה ד"ה שמא יעשה וגוף הסברא שכ' התוס' שם דאפשר לומר דעור המת מותר מדיליף מעגלה ערופה וע"ע מכפרה דכתיב בה כקדשים קשה מדברי התוס' בקידושין נ"ז ד"ה כפרה שהעלו דרק מחיים ילפי' מכפרה דכתיב כקדשים דנאסר אבל לאחר מיתה ילפי' דע"ע אסור כהנאה מוערפו שם וא"כ ממ"נ מחיים ג"כ בקדשים אסור העור ולאחר מיתה הא ילפינן מוערפו שם דשם תהי' קבורתה ומיי' מוכח ג"כ דעור אסור וצ"ע ואין כאן מקומו:

ב) ועכ"פ אדם ממעטי' מקרא ודווקא אם מת שם פטור בעל הבור אבל אם הוזק האדם שם חייב בעל הבור וגוף הדבר צריך טעם וראיתי בש"מ בב"ק דף י' שהביא בשם גליון משום דאדם מעיין בהילוכו לענין שלא ימות אבל אינו מעיין כל כך בדבר שיוכל להזיק ולכאורה סברתו בנזק כיון דחברו צריך לשלם לו לא איכפת לי' כולי האי משא"כ אם ימות ומאי מועיל לו אם ישלמו ליורשיו ולכך בוודאי רמיא אנפשי' לעיין שלא יפול בדבר הממיתו אמנם גוף הטעם תמו' לי הרי גם בשור קיי"ל דאין חייב עליו אלא בשור חרש ושוטה אבל בבהמה פקחות גם היא העמידה ושמרה עצמה כדקיי"ל בחו"מ סי' ת"י וא"כ ממ"נ בשוטה גם באדם שייך דלא מעיין ובפקח הרי גם בבהמה פטור ועכ"ח דגזה"כ הוא שור ולא אדם וכן מצאתי במזרחי פ' משפטים וכיון דגז"ה הוא וחידוש הוא שחדשה התורה ואין לך בו אלא חידושו ואמרי' דווקא במיתה גלי קרא אבל לא בנזקין כן נלע"ד ותימה על השיטה מקובצת הנ"ל וצ"ע:

ג) והנה רש"י פי' בחומש דמשור ילפי גז"ש שור שור משבת לחייב על כל מיני בעלי חיים שנפלו לבור והמזרחי הקשה על רש"י דלמה שבק רש"י הטעם הנאמר בש"ס שם דף נ' דמכסף ישיב לבעליו ילפי' כל מידי דאית לי' בעלים ולי בלא"ה קשה על רש"י כיון דקיי"ל דגם על שור אינו חייב אלא דווקא בשור שוטה או סומא וכיוצא דלא ידע להזהר ולעמוד על נפשו א"כ אינו דמי לשור של שבת אדרבה בשור של שבת כל מיני שוורים ובהמות בכלל וצריך לומר דהלימוד הוא האי כי אורחא והאי כי אורחא בשבת בנייח תליא מילתא שלא יגרמו הבעלים שלא יניחו השוורים וגלי שם קרא דלאו דווקא שור הה"ד שלא יבטל נייח מכל בעלי חיים וה"נ ענין הקרא שלא יגרום אדם היזק לשור שיש בו בעלים ויליף ענין זה מזה דכשם דהתם כל מינים בכלל וה"נ בענין זה בכלל שלא יגרום היזק לשום בעלי חיים שיש לו בעלים וזה שייך בשור שוטה אבל בשור פקח דהוא עצמו גרם הזיקו משום דהי' יכול להשמר שפיר אמרי' דכשם דגבי שבת אם מעצמו עובד ולא הבעלים גרמו לו המלאכה דהיינו שאינו נוח לבעלים שיעבוד אדם עם

הבהמה אינו עובר על שביתת בהמתו וה"נ כל שהבהמה עצמה גרמה ולא נייח לו הזיקו פטור לכך אינו חייב אלא בשור שוטה וא"כ אדרבה זה גופא ילפי' שור שור משבת דלולי הגז"ש הו"א כל דאית לי' בעלים אפי' שור פקח יהי' חייב עליו קמ"ל וא"כ גם למסקנא בעי' הגז"ש והא דלא סגי בגז"ש לחודא משום דהו"א שור וחמור הוי ב' כתובים וממעט מידי אחרינא כן נראה לי:

ד) **והנה** אנן קיי"ל כורה אחר כורה אם הראשון לא גמר אלא ט' טפחים ובא אחר וכרה עוד טפח האחרון חייב ונעשה הוא בעל התקלה גם לענין ניזקין שאע"ג שגם בלא כריית טפח האחרון הי' שייך בו נזק אפ"ה נפטר הראשון ונכנס האחרון תחתיו ורש"י בחומש יליף זה מדכתיב כי יכרה אם על הפתיחה חייב על הכרי' לכ"ש אלא להביא כורה אחר כורה וגם בזה תמה המזרחי בש"ס פריך על ק"ו זה דילמא קמ"ל קרא דגם בכורה פטור אם יכסה דהו"א דווקא הפותח פטור קמ"ל ויליף הש"ס דכורה אחר כורה דחייב מדכתיב איש כי יכרה אחד ולא שנים וסיים והומת אמרי' דזה שגרם המיתה הוא החייב ולענ"ד א"ש דברי רש"י דמאיש כי יכרה אפשר למעט דכורה אחר כורה דשנים עשו הוי כשנים שעשו מלאכה דפטורים השניהם והמת יהי' לו הרי דרשי' על הניזק מי שמת שלו ומנ"ל למדרש לחייב האחרון אמנם אי נימא דשנים שעשאו פטורים גם הפותח הבור יהי' פטור דהרי הוא לא עשאו והוי ג"כ כשנים שעשו מלאכה וע"ז שפיר אמר רש"י דמכח זה יש ק"ו אם הפותח חייב אע"ג שנעשה ההיזק ע"י שנים ק"ו בכורה אחר כורה וא"כ עכ"ח דרשי' איש כי יכרה לא לפטור אלא לחייב האחרון וללמד דהראשון פטור אפילו על הנזקין אע"ג שבא גם ע"י הראשון האחרון זכה ונעשה בעל תקלת הבור ולכן שפיר איצטרך תרתי:

ה) **שיעור** הבור דחייב בעל הבור אם מת שם שור או שאר בע"ח הוא דווקא ביו"ד טפחים ובב"ק נ"א אמרי' לר"נ אם נפל שם בהמה העומדת על רגלי' חייב בששה טפחים דד' טפחים יש מכריסה עד רגלה של הבהמה וכבר תמהו ע"ז לענין טריפות פסקינן כן ביו"ד סי' נ"ח ולענין ממון בחו"מ סי' ת"י פסק דבעינן דווקא שיהא הבור יו"ד טפחים ולענ"ד י"ל דתליא זה בפלוגתא שפסק הרמ"א ביו"ד סי' נ' באם נולד הריעותא מחיים אפי' בספק טריפה אמרי' להחמיר מה"ת דמחזקי' מאיסור לאיסור ובהמה בחיי' בחזקת איסור עומדת ותוס' כתבו בקושי' דגם הא דחיישי' לס' דרוסה הוא מטעם זה אלא דהקשה ע"ז מיבמות ל"ג וכבר תמה המהרמ"ל על הרמ"א הנ"ל ותי' בש"ך שם סי' נ' דס"ל לרמ"א דאע"ג דרבה ביבמות בוודאי לא ס"ל מחזקי' מאיסור לאיסור מ"מ אביי ורבא שם שפיר איכ"ל דס"ל כרמ"א עיי"ש בש"ך וא"כ ה"נ לכאורה קשה מאי פריך בב"ק דף נ"א דהא

דטריף ר"נ בו' טפחים דילמא בו' טפחים הוי ספיקא ולענין ממון המוציא מחברו עליו הראיה אבל לענין טריפות דספק נולד מחיים ואיכא חזקת איסור מחזקי' מאיסור לאיסור ולכך טריף ר"נ וצ"ל דהסוגיא קאי אליבא דרבה הנ"ל דלא מחזקי' מאיסור לאיסור אבל לדינא לפי מה שפסק הרמ"א דאם נולד הספק מחיים טריפ' שפיר איכ"ל ולחלק בין טריפות לנזק לענין נזק בעינן דווקא י' טפחים דאז הוי עפ"י רוב ריסוק איברים ולא חשיב אונס אבל פחות מי' אפי' בעומדת עדיין הוי ספק אונס ולאו כל בהמה שווין אבל לענין טריפות לאביי ורבא דהיכא דנולד הריעותא מחיים חיישי' מספק ולכך פסקינן דאם עמדה מחזקינן בריסוק אברים אפי' בבור ו' טפחים כן נראה לפנ"ד:

מצוה נד

שהיא ס"ע כ"ג להרמב"ם. ולהרמב"ן היא מצוה מ"ט ומ"ע כ"ג.

מצוה לדון דיני גנב בגונב ממון לשלם כפל אם טבח ומכר שור או שה משלם ד' וה' קיי"ל דקרן משלם כעין שגנב וכפל כשעת העמדה בדין וכן ד' וה' דהיינו אם הי' מעיקרא שווה ד' זוז ושעת העמדה בדין זוז משלם הקרן ד' והכפל זוז ויש בזה הרבה שיטות וחילוקי דינים ובפ' כל שעה דף ל"ב ילפי' לה ממתני' דכל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה והתוס' בב"ק דף ס"ה ע"א ד"ה גופא הקשה למה לא מביא הש"ס ממשנה דגזל חמץ ועבר עליו הפסח חייב לשלם אע"ג דהשתא לא שווה כלום ואסור בהנאה דדמי' טפי לסוגיא דהתם ולענ"ד ליישב דבלא"ה קשה לי לפימ"ש התוס' שם דבג' אגודות שהוזלו הוצרך להביא מגזל חמץ ולא ממתני' דכל הגזלנין דשאני התם משום דכבר נתחייב להחזיר או החפץ או דמיו משא"כ כשהוזל פקע החוב שהוא בעין כיון שאין בו ש"פ איכ"ל דפטור לגמרי ולכך איצטריך להביא מחמץ ולי קשה לפמ"ש המג"א בסי' תמ"ג סק"ה בנפקד שלא מכר חמץ חייב לשלם להמפקיד משום פשיעה דהו"ל כרועה שיכול להציל ומדברי הסמ"ע סי' שס"ב סק"כ נראה דגזלן חייב בפשיעה כשעת אבידה וא"כ דילמא היינו טעמא דבגזל חמץ חייב לשלם הגזלן משום דפשע ולא מכר ואז קודם שנאסר הי' שוה כך אבל בהוזלו האגודות ואינם שווין אפילו ש"פ אם הי' בעין הי' פטור מופטר לגמרי כסברת סק"ד דתוספת ובגזלן חייב מכח שלא הציל ומכר משום פשיעה אמנם גוף הדין של הסמ"ע שנראה דגזלן חייב בפשיעה מבואר ברא"ש בב"ק ס"ה דפליג עליו דכ' בהדיא דגזלן לא חשיב שומר אפילו בפשיעה פטור ולשון סמ"ע הנ"ל צ"ע אמנם דברי הרא"ש עצמו צריכין ביאור מנ"ל דאינו חייב בפשיעה דלכאורה לא גרע גזלן משומר אבידה דפליגו בי' רבה ור' יוסף אי הוי כש"ח או כשומר שכר משום שכר מצוה ה"נ מצוה עליו להשיב

ונראה דהרא"ש הוכיח כן ממתני' דכל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה דמיירי אפילו ביוקרא וזולי מעיקרא הי' שוה זוז ואח"כ ד' זוז כמ"ש התוס' שם אפי' נאבד בפשיעתו אינו משלם אלא זוז אי נימא דהוי כשומר וחייב בפשיעה הרי השומר בכה"ג חייב ד' זוז ועכ"ח דגזלן אינו חייב אפי' בפשיעה ומוכח כדברי הרא"ש וא"כ מיושב היטב קו' התוס' הנ"ל דמפ' כל שעה לא הי' יכול להביא מגזל חמץ דאיכ"ל כקו' שלי דילמא חייב משום דפשע ולח מכר ועכ"ח הוצרך להביא דכל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה ומזה מוכח כדעת הרא"ש דאינו חייב בפשיעה ואז נוכל למילף מהא דגזל חמץ דמשלם כשעת הגזילה ובזה נכלל ג"כ פשטות לשון משלמין כשעת הגזילה כמ"ש התוס' שם ומיושב שפיר קו' התוס'. ועכ"פ לפי הנ"ל נראה לכאורה דיש פלוגתא אי גנב חשיב כשומר וחייב בפשיעה או לא:

ב) וכפל חייב השומר על כל ענייני מטלטלין לא ממעטי' אלא עבדים ושטרות וקרקעות ובריש מרובה ממעטי' משמלה ג"כ דבר שאינו מסוים והרמב"ם לא הביא זה דדבר שאינו מסוים פטור מכפל ובמ"א ביארתי טעמו ואפשר שטעמו שמפרש כפירוש הרמב"ן המובא בשמ"ק שם דבר שאינו מסוים ממעטי' רק נענין מודה במקצת דבעי' דווקא מידי שבמשקל ושבמדה וכן גונב הקדש ג"כ פטור מכפל וכן ממעטי' שם בריש מרובה בטוען טענת גנב דחייבו התורה אם נשבע ונמצא שהוא גנב דחייב כפל ממעטי' נמי הנך דברים דלעיל ותוס' שם הקשה דל"ל למעט בטוען טענת גנב ת"ל דאינו חייב שבועה ובטוען טענת גנב אינו מחויב כפל אלא דווקא אם חייבו אותו ב"ד לשבע אבל בנשבע חוץ לב"ד אינו חייב וכיון דממעטי' עניינים האלו משבועה א"כ ממילא א"א דיהי' חייבים כפל ותי' דמשכחת לה דנתחייב ע"י גלגול שבועה מיהו בהקדש דלא שייך גלגול שבועה עמדה הקו' ולענ"ד אפשר לומר בלא"ה הקשה התוס' שם בד"ה רעהו דל"ל תרי קראי למעט הקדש וגונב מבית האיש ולא מבית הקדש ומרעהו עיי"ש ולכאורה הו"א ליישב דמשכחת לה שהקדישו בעלים בבית השומר כמ"ש התוספות בב"מ דף ו' דבעלים יכולין להקדישו כשהוא אצל השומר וכן בהיפך אם מעיקרא הי' הקדש בשעת נתינה ופדאוהו הבעלים בבית השומר ובכל גוונא יש חדא מעלה וחדא לריעותא באופן הראשון הי' בשעת נתינה כי יתן איש אל רעהו והו"א דחייב אע"ג דהשתא בשעת גניבה הוא של הקדש קמ"ל וגונב מבית האיש ולא מבית ההקדש וממקרא הזה לא נוכל למעט אם הי' רק מעיקרא הקדש ובשעת גניבה לא הי' הקדש דהרי גונב מבית האיש לכך איצטרך גם כי יתן איש אל רעהו דבשעת נתינה הי' של הקדש כן הי' נראה לכאורה ליישב קו' התוס' ואפשר דהתוס' ס"ל דדרשי' בב"ק ק"ו ע"ב גבי קטן שהגדיל דבעי'

שיהא הנתינה והתביעה שווין מדכתיב דבר שניהם שאם הי' קטן כשנתן או שנתנו אביו ומת ותבעו הקטן פטור א"כ אפשר ה"נ ממילא ידעי' דבעי' שווין בשעת תביעה ושעת נתינה ולכך לא ניחא להתוס' בתירוץ הזה ובאמת הרמב"ם פ"ב משכירות דין ה' כ' כן בהדיא דבין אם הי' בשעת נתינה או בשעת גניבה הקדש פטור וכ' שם הה"מ דכן איתא במכילתא דיליף מכי יתן איש אל רעהו דבעי' רעהו בשעת נתינה ומישלם שנים לרעהו ילפי' דבעי' בשעת תשלומין רעהו וא"כ שפיר הקשה התוס' דנ"ל וגונב מבית האיש למעט של הקדש והא שפיר ילפי' מישלם שנים לרעהו והוכרח התוס' לתרץ דגם הקדש קרוי איש וארעהו סמך:

מ"מ נראה לי ליישב קו' שני' הנ"ל שהקשה התוס' דבהקדש לא שייך שבועה ולכאורה קשה הא משכחת לה בקנו מידו כמ"ש המרדכי בב"מ דף נ"ה בהא דמשני בשכרו לשמור פרה וקנו מידו ובזה מתורץ גם הקו' מבני העיר ששלחו שקליהם דבקנו מידו גם בהקדש חייב שבועה מ"מ לח תי' התוס' כן משום דס"ל כמ"ש התומים בסי' צ"ג דבהקדש לא שייך קנו מידו משום דבעי' דיהא הסודר בכליו של קונה ולא משכחת בהקדש מיהו לפמ"ש איכ"ל דבשעת נתינה הי' של הדיוט וקנו מידו על כל זמן השמירה ולכך אע"ג שהקדיש בנתים נשאר החיוב שבועה גם נגד ההקדש דכל כחו שהי' לו בו הקדיש ולחייב עצמו לשלם לשבע להקדש כן נראה לענ"ד בכה"ג חייב שבועה ובזה ניחא דלענין שבועה נקט על הנתינה משא"כ בקרא דכפל נקט לשלם שנים לרעהו למעט של הקדש לומר דאפי' הי' בשעת נתינה של רעהו ואפ"ה כיון שעתה אינו של רעהו פטור לשלם כפל וא"כ מיושב קו' התוס' ושפיר איצטרך קרא גם בטוען טענת גנב לפטור מכפל כיון שהי' חייב שבועה מכח קנינו:

ג) **כבר** כתבתי דאם טבח ומכר בשור ושה חייב ד' וה' ואנן קיי"ל דשחיטה שאינה ראוי' שמה שחיטה אפי' נטרפה או שאר פסול מקרי שחיטה כל זמן שאינו נבילה ובב"ק דף ע"א הוכיח ממשנה דהתם מהא דתנן השוחט חולין בעזרה חייב ועכ"ח ס"ל לר"י חולין שנשב"ע לאו דאורייתא דאי דאורייתא הא ר"י ס"ל ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף וא"כ כיון ששחט בה פורתא אסרה בהנאה ולא דמארי' קטבח דאנן בעינן וטבחו כולו באיסור וסוגיא ההיא לכאורה קשה לי טובא הרי כ' הרמב"ם בפי' המשנה בכריתות בנקודה נפלאה דאיסור הנאה לא חשיב איסור מוסיף משום דא"א להנאה לחול אם אין כאן אכילה שהרי הנאה היא מקצת מן האכילה וא"כ אי אפשר לומר דמיגו דחייל אהנאה חייל גם באכילה דאי אין כאן אכילה גם איסור הנאה אין כאן וא"כ לכ"ע אפי' למ"ד ישנו לשחיטה מתחלה ועד סוף איסור אבר מן החי ואיסור שאינו זבוח לא קאזיל מינה עד

דשחטה בשחיטה הראוי רוב ב' בבהמה וכדכתיב וזבחת כאשר צותיך ואכלת וא"כ א"א לחול איסור חולין שנשחטה בעזרה על איסור אמ"ה ועל איסור שאינו זבוח עד דגמר לשחיטתו וא"כ הרי טבחו כולו באיסור דעד שנגמר השחיטה לא חל עליו איסור הנאה ומאי פריך דהרי אנו קיי"ל בכל שאינו לא כולל ולא מוסיף אין אחע"א ונראה ליישב דבלא"ה קשה לי שם דמאי קאמר עכ"ח חשנב"ע ל"ד הא אמרי' שם בדף ע' במעשה שבח דאם אינו אסור רק מדרבנן חשוב שחיטה ראוי' וא"כ אמאי פליג ר"ש ועכ"ח הכוונה דרק איסור הנאה ל"ד וא"כ הרי יש לו עיקר בדאורייתא וקשיא סוגיא זו על הא דרב גידל בפסחים ז' ובקידושין דף נ"ח דמוכח שם בהדיא דאם חולין שנשחטה בעזרה שחיטתו ואכילתו אסור מה"ת מקרי אפי' לענין הנאה עיקר בדאוריי' ורב גידל אמר המקדש משש שעות ולמעלה אין חוששין לקידושין משום דלאו דמרי' ואיך קאמר שם דאי חולין שנשחטה בעזרה ל"ד מקרי דמארי' ועוד קשיא לי אפי' אי חשנב"ע דאורייתא מ"מ הא שלא כדרך הנאתן נראה דשרי עי' בתוס' פסחים ב' תירוצים בזה וכבר הקשה התוס' כן בקדושין דף נ"ו על המתני' דהמקדש באיסורי הנאה וחי' הראשונים דמ"מ אסור מדרבנן אינו מספיק כאן דהרי בסוגיא ב"ק ע"א ס"ל דבדרבנן הוא דמרי' וגם אינו מספיק לומר דכוונת הש"ס על ר"י דאמר משום ר"מ דיליף שלי משלך היינו מקדשים וקדשים לא כתיב בה אכילה ואפשר דאסורין שלכד"ה כבר כ' התוס' פסחים כ"ו ע"א ד"ה שאני היכל כיון דכתיב אכילה בתרומה ומעילה יליף חטא חטא מתרומה הוי כאילו כתיב בגופו והמהרש"א דם כ' דתלי בפלוגתא דאביי ורבא א"כ עדיין למאי דקיי"ל כרבא א"כ אף במעילה מותר שלכד"ה ומכ"ש חשנב"ע וא"כ אפי' חשנב"ע דאורייתא מותר שלכד"ה והוי דמרי' טבח ונראה די"ל דקו' חדא מתורצת באידך דכבר כ' התוס' שם דכוונת הש"ס להקשות על ר"י דיליף חשנב"ע משלי בשלך ובקדשים גם הרמב"ם מודה דאיסור הנאה מקרי איסור מוסיף כמבואר שם וא"כ הה"ד אי יליף חשנב"ע מקדשים ג"כ הוי איסור מוסיף וזה כוונת הש"ס עכ"ח הוא ס"ל דאורייתא היינו ר"י לשיטתי' בקדשים א"כ חל איסור חשנב"ע מיד ואע"ג דקיי"ל דמותר שלכד"ה וחשיב דמארי' ז"א כיון דעיקר מדאורייתא הא קיי"ל כר"ג דבר שיש לו עיקר מדאורייתא אע"ג שהוא מדרבנן לא חשוב דמארי' וא"כ קשיא הא בעי' וטבחו כולו באיסור וא"כ עכ"ח ס"ל דחשנב"ע ל"ד דלא יליף משלי בשלך וא"כ אין איסור הנאה חל כלל עד דגמר שחיטתו ומקרי שפיר דמארי' אפי' לר"ג וא"ש הסוגיא:

ד) **בכל** התורה כולה קיי"ל דאין שליח לדבר עבירה אבל בטביחה ומכירה קיי"ל דיש שלד"ע כדילפי' בקידושין מ"ג מקרא ופסח הרמב"ם דווקא באין בו שום איסור אחר

מלבד האיסור של טביחה ומכירה ועי' במל"מ פ"ג מגניבה מ"ש לחלק בזה אם המשלח אמר לו לשחט בשבת או אמר סתם והוא שחט בשבת והתוספות בקידושין שם ובנמק"י בפ' מרובה הוכיחו כן מרש"י שם גבי מושכו ויצא דבשוגג אמרי' יש שליח לד"ע בכל מקום והנמק"י הקשה א"כ מאי דייק בש"ס מיואב דכתיב ואותו הרגת בחרב בני עמון דאשלד"ע הא יואב לא ידע ולענ"ד לחלק דנהי דסברת התוס' א"ש דבשוגג לא שייך דברי הרב ודברי התלמיד דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין מ"מ יש לומר מטעם אחר אינו נעשה שליח הא קיי"ל כרבא כל מילתא דא"ר לא תעביד ואי עביד לא מהני וזה אפי' בשוגג כמו שהוכיח התוס' בתמורה דף וי"ו אלא אדרבה דבשוגג וודאי אמרי' אי עביד ל"מ דלא ניחא לי' לעבור א"כ בעושה שליח לעבור עבירה ראוי לן לומר דאי עביד לא מהני ולא נעשה שליח כלל וא"כ גם מטעם זה יש לומר דאשלד"ע ואפילו בשוגג ואע"ג דלא שייך דברי הרב ודברי התלמוד דברי מי שומעין מיהו הה"מ בפ"א מגזילה גבי לא תחמוד כ' דגבי גזילה דגלי קרא כאשר גזל דשינוי קונה ואי עביד מהני א"כ בכל ענייני גזל אמרי' דאי עביד מהני א"כ איכ"ל שם במתני' מושכו ויוצא דמיירי בגניבה ואי עביד מהני ונעשה שלוחו ול"ל אלא טעמא דברי הרב ודברי התלמיד וממילא היכא דלא ידע השליח דלא שייך טעם זה נעשה שלוחו וחייב המשלח אבל בשאר עניינים אמרי' דאי עביד לא מהני כגון גבי יואב שפירן אמרינן אפי' בלא ידע אינו נעשה שליח משום דאי עביד לא מהני ואין חילוק בין שוגג למזיד כנ"ל ומשו"ה ג"כ חצר לענין גניבה איצטרך קרא דקונה לו משום שליחות:

ה) **בין** כפל ובין ד' וה' אינו חייב אלא בבאו עדים אבל מודה בקנס פטור כדיליף מאשר ירשיעון אלקים ישלם שנים פרט למרשיע א"ע ומודה ואח"כ באו עדים פליגי רב ושמואל בב"ק דף ע"ה והרמב"ם פ"ג מגניבה פסק כרב המנונא דווקא באומר גנבתי וחייב עצמו במקצת דהיינו בקרן אז מודה בקנס ואח"כ באו עדים והקשה שם הישׁ"ש ומ"ל פ"ג מגניבה דין ח' דא"כ מאי קמבעי' לי' בשבועות דף ל"ג דמשביע עדי קנס אי פטור הא בכה"ג דליכא קרן לכ"ע חייב והאבעי' קאי רק אי נימא פטור דלמא יודה ועכ"ח הסוגי' קאי לשמואל אפי' בכה"ג פטור וא"כ קשיא על הרמב"ם פ"ט משבועות פסק דמשביע עידי קנס פטור ואמאי הא לדידי' אפילו יודה ואח"כ באו עדים חייב בכה"ג ולענ"ד יש ליישב דבלא"ה קשה לי מאי קאמר התם לר"א בר"ש לא קמבעי' דהא לפי מאי דאמרי' בב"ק דף ע"ה ע"ב לראב"י פלוגתא דסומכוס ות"ק דס"ל לת"ק דאם מודה ואומר גנבתי אבל לא בפניכם אלא בפני פלוני ופלוני ואתי' פלוני ופלוני ס"ל לרבנן דהנך עדים לאו בני הזמה נינהו משום דהוא עצמו הודה עליהם הוי עדות שא"א יכול להזים' וא"כ מאי

קאמר לראב"ש לא קמבעי' דהא מ"מ יכול לעשות כך שיודה ויאמר שפלוני עדיו ואז לא יועילו העדות ועי' בפ"י במכות דף ה' כיוצא בזה וצ"ע. ותו הקשה התוס' בב"ק דף ע"ה ד"ה משום דלרב הא אמרי' טעמא דראבר"ש משום ביעתותא דעדים ולעולם ס"ל מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור ואיך קאמר בשבועות לראבר"ש לא קמבעי' עיי"ש ונראה ליישב דלעולם קאי שם הסוגיא לרב דראבר"ש משום ביעתותא אלא דקשה מאי בעית הא יכול להודות ולומר פלוני ופלוני עדים על הנך דראה ממשמשין ובאין ובשלמא בשאר מודה בקנס אין זה מיגו דאולי לא ידע מהנך עדים וגדולה מזו כ' הקצוה"ח בסי' ש"צ בשם הרשב"א אבל כאן בראבר"ש אי סק"ד מכח ביעתותא הא הי' אפשר לומר כן ועכ"ח דלאו משום ביעותתא מודה והוי מודה בקנס ממש ואח"כ באו עדים ולמה פטור לרב דמחייב בכה"ג ועכ"ח ראבר"ש ל"ל כת"ק דסומכוס אלא כסומכוס דכה"ג לא חשיב אינו יכול להזימה וא"כ א"ש הסוגיא בשבועות קאי לרב אלא דס"ל כר' המנונא בכה"ג דאינו מחייב עצמו כלל לכ"ע חייב ואפ"ה קמבעי' לי' דס"ל כת"ק דסומכוס ושמא יודה ויאמר בפני פלוני ופלוני כת"ק דסומכוס ופטור ולכך דאליבא ראבר"ש לא קמבעי' לי' דאמר יבואו עדים ויעידו וא"כ עכ"ח או דס"ל מודה ואח"כ באו עדים חייב או דס"ל משום ביעתותא וא"כ עכ"ח דס"ל כסומכוס וא"כ לא מהני שיאמר שפלוני עדיו וא"כ שוב כיון דקיי"ל כרב המנונא בכה"ג היכא דלא מחייב עצמו במידי מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב ולכך א"ש דקאמר לראבר"ש ממ"נ לא קמבעי' לי' אבל לת"ק דסומכוס שפיר קמבעי' לי' ושפיר פסק הרמב"ם בה' שבועות דפטור במשביע עידי קנס מה"ט:

ועפי"ז יש ליישב גם קו' הש"ך בחו"מ סי' י"ד סקמ"א על שיטת הרא"ש דנראה מדבריו דס"ל כראבר"ש דאמרי' משום ביעתותא מודה מ"ט לא פסק כת"ק דראבר"ש ולהנ"ל איכ"ל אפושי פלוגתא לא מפשינן דגם לרבנן ס"ל סברת ר"א דאיכ"ל משום ביעתותא אלא דס"ל כת"ק דסומכוס וא"כ אין כאן ביעתותא דהא יכול להודות ולומר פלוני ופלוני עדיו אבל בעלמא גם רבנן מודה לסברת ראבר"ש:

מצוה נה

להרמב"ם מ"ע כ"ד ולהרמב"ן הוא מצוה ג' ומ"ע כ"ג.

מ"ע לדין דין נזקי בהמה שהזיקה ברגל או בשן כדרכה שנאמר ושילח בעירו ובער בשדה אחר ודווקא ברשות הניזק אבל ברה"ר פטור ואם נהנית משלם ברה"ר מה שנהנית ואם נתזו צרורות מתחת רגלי' על כלים ונשברו הלמ"ס לשלם חצי נזק מבין שניהם משלמין בין שניהם ואם האחד אינו בר חיוב חייב זה שהוא בר חיוב לשלם הכל כדקיי"ל בח"מ

סי' ת"י סעי' ל"ו כר' נתן בב"ק דף נ"ג ואם אחד אין לו לשלם או ברח פליגו ויש בזה ב' שיטות בסעי' ל"ז אי מחייב אידך לשלם הכל כיון דכבר מחויב גם השני אלא שברח ומטעם זה הקשה הש"ך בסי' שצ"א סק"א על המעד"מ שם שכ' ליישב הא דקיי"ל דאם פקח הושיט פירות של שמעון לפרת לוי חייב לוי לשלם וכ' המעד"מ שהוא משום דר' נתן והקשה הש"ך הא הטור פליג על הרמ"ה ובש"ע הביא בסי' ת"י סעי' ל"ו ב' דיעות בזה ואיך סתם כאן דחייב ולענ"ד דברי המעד"מ נכונים דהכא גם חיוב המושיט הוא רק בשביל אכילת הפרה דהפרה כאילו על דעתה דנפשה עבדת ומעשה של פרה לא הוי כמעשה דידי' וכבר הקשה באבן העוזר בא"ח סי' שכ"ח למה דקיי"ל דבשבת מעמיד אדם בהמתו על העשבים ולא אמרי' בתלישת הפרה הוי כאילו תלש הוא ולענין נזקין אמרי' וקיי"ל בחו"מ סי' שצ"ד סעי' ג' דהמעמיד בהמת חבירו על קמת חבירו המעמיד חייב לשלם עיי"ש ואני כתבתי במק"א דנהי דהפרה על דעת עצמה עבדת מ"מ מיד כשהעמיד שם הבהמה שסופה לאכול נפחת השיווי של הקמה ועשאו כאילו אינו שוה כלום והוי כמזיק בידים משעת העמדה ואיהו המזיק הראשון ונהי דגם הבהמה היא גומרת ההזקה על דעתה דנפשה וראוי לה לחייב מ"מ כיון דהראשון דעת המעמיד שם הבהמה הרי כאילו מחל לה התשלומין ולכך משלם הוא בעצמו וכ"ז אם יש לראשון לשלם ואין לבעלים היזק מזה אבל אי ליכא לאשתלומי מראשון דאז חב לאחרינו לניזק ולא מהני מחילתו וא"כ יש לדון אי אזלי' בתר ראשון דמעיקרא או בתר זה דהיזק ובגמרא ב"ק י"ז ע"ב פשטי' מהא דאמר רבה זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו קודם שהגיע לארץ דחייב הראשון ומני' ילפי' דבתר מעיקרא אזלי' מ"מ כ' התוס' שם בד"ה זרק דאם זרק אבן או חץ ובא אחר וקדם ושברו האחרון חייב עיי"ש ולענ"ד גם הא נידן דידן כיון דכל חיוב הראשון הוא ע"י שני הוא העיקר ואזלי' בתרי' אלא משום מחילה פטור השני וכוון דלית לי' לאשתלומי לא מהני מחילתו וחייב בעל הפרה ועי' בחי' ר"ן בסנהדרין ע"ז ע"ב וזה נראה כוונת המעד"מ הנ"ל אלא דמביא ראי' לסברא הנ"ל מדר"נ דאמרי' בסי' ת"י סעי' ל"ו דאם דחף אדם או כלים לבור כיון דבור באדם וכלים פטרה התורה א"כ בא עיקר החיוב מכח השור חייב גם חנק חבירו ה"נ כיון דעיקר חיוב בא מכח אכילת הפרה ראוי לן לילך בתרה וחייב מדינא בעל הפרה הכל אלא משום מחילת הראשון וממילא בלית לי' לאשתלומי חייב בעל הפרה הכל כן נראה לענ"ד:

ויותר נכון להסביר סברת המעד"מ דמביא ראי' מר"נ עפ"י מה שאמרו בב"ק דף י"ג סע"א דטעמא דר"נ משום דאמר דאם ליכא לאשתלומי מחד חייב אידך לשלם משום דאמר אנא פרתי בבורך אשכחית ומזה מבואר דכיון דהשתא מונח ההיזק ברשותו ראוי לשלם

מה שהוזק ברשותו א"כ כ"ש היכא דהניח אחד פירות חבירו לפני בהמת חבירו דהנזק היינו האכילה נמצאת בפרת חבירו בוודאי מחיוב הבעל הפרה לשלם הכל כיון דפרה אדעתא דנפשה קעביד ובה הוא הנזק ובשעה שהניח הפירות לפני הבהמה עדיין לא נתחייב שהרי אז עדיין הי' יכול להציל ולברוח הבהמה או לסלק הבהמה משם עכ"ח דחיוב הנותן מתחיל משעה שהבהמה מתחלת לאכול ואז כבר הוא ברשות הבהמה משא"כ בבור דהדוחף מיד כשדחף התחיל חיובו ונתחייב חצי נזק ושוב לא פקע ועי' במצוה שאח"ז:

מצוה נו

היא להרמב"ם ומ"ע כ"ה. ולהרמב"ן היא מצוה נ"א ומ"ע כ"ד.

לדון בדין נזק אש שנאמר כי תצא אש וגו' שלם ישלם המבעיר את הבערה וקי"ל כר"י בב"ק כ"ב דאש משום חיציו וכאילו עביד בידים דמי ולענין שבת או הריגת אדם אי חשבי' כה"ג כחיציו יש ב' תירוצים בתוס' סנהדרין דף ע"ז ד"ה סוף ובחי' ר"ן וכ' התוס' שם עוד דאין חילוק בין מקרב המזיק לדבר הניזק או דמקרב הניזק למזיק ולכך אמרי' שם בכופף קומתו של חברו לפני האש ועי"ז נשרפה חייב עיי"ש והנה התוס' בב"ק י"ז ע"ב בד"ה זרק כ' דאם זרק אחד חץ וכו' וקודם שהוזק בא אחר והזיקו האחרון חייב אע"ג דמסיק שם דאזלי' בתר מעיקרא והראשון מ"מ לענין חץ אזלי' בתר האחרון ותוס' לא כ' טעם ובקצוה"ח סי' ש"צ הקשה כמה קו' ומהא דפסק הטור בסי' תי"ח בגמל שטעון פשתן ונדלק בנר של חנוני ושרפה הבירה דכ' הטור דאם לא סכסך חייב על מקום הגחלת נזק שלם ועל אידך חצי נזק אבל אם סכסכה הגמל בכל הבירה חייב נ"ש על הכל ואי אזלי' בתר התחלה מאי מועיל סכסוך ומדברי הש"ע שם סעי' י"ד הוכיח בהיפך דגם באש אזלי' בחר התחלה מדפסק שם דאם אחד הדליק ובא אחד והוסיף הראשון חייב וא"כ קשיא אהדדי עיי"ש ולענ"ד סברת התוס' כמ"ש השמ"ק שם דאם השני עביד מעשה גמור האחרון חייב והכוונה דהש"ס קמבעי' לי' היכא דמעשה הראשון ואחרון שווין אז קמבעי' לן אי אזלי' בתר מעיקרא והה"ד בתר ראשון או ניזל בתר אחרון ומסיק דאזלי' בתר מעיקרא ובתר ראשון אבל היכא דמעשה האחרון אלים טפי וחשוב טפי בוודאי אזלי' בתרה ולכך בזרק חץ דהוי רק כעין כחו ובא אחר ותבר בפועל בידיו ממש דמעשה השני גרע ואלים בוודאי הוא העיקר משא"כ בזרק הכלי לארץ נהי דאכתי לא הגיע לארץ ובא אחר ושבר קודם שהגיע הוי מעשה שניהם בחפץ הניזק שוה זה זרקו לשברו וזה הכה עליו לשברו בכה"ג אזלי' בתר מעיקרא זה נראה כוונת התוס' ולפי"ז

גם הרא"ש יכול לסבור כוותי' ושם בסי' תי"ח סעי' יו"ד דהשני הוסיף הלהב דמעשה שניהם שווין זה הצית אש וזה ג"כ ולכך אזלי' בתר הראשון משא"כ בגמל שמסכסך מעיקרא הוי רק כחיציו ועכשיו עושה בפועל ממש דמסכסך לכך לא אזלי' בתר מעיקרא כן נראה לענ"ד נכון:

ב) המנחת חינוך הביא כאן להקשות מ"ש בבור דאם כרה הראשון יו"ד טפחים והשני הוסיף יו"ד דשניהם חייבין ומ"ש הכא דאם עשה אחד אש גדולה והשני ג"כ עשה אש גדולה דסתמו הטור והש"ע דפטור השני ולענ"ד כפי מה שביאר בנמק"י שם גבי אשו משום חיציו דהקשה דלמה רשאין להדליק ע"ש שיהי' דולק והולך בשבת וביאר שם סברא גדולה דעיקר נעשה בתחלת העברה אפי' מת אח"כ בין יציאת האש לשריפת הגדיש ואפ"ה חייבין לשלם מנכסיו א"כ מיד בשעת הוצתת הוי כאילו הדליק דבר של חבירו וא"כ השני כאילו דבר שנשרף כבר שרף וכגברא קטילא קטיל ולכך לעולם השני פטור:

ג) עוד הקשה המנ"ח על הרמב"ם דבפ"ג מרוצח נראה מדבריו דאע"ג דסוף חמה לבוא וסוף אש לבוא אינו חייב מיתה אע"ג דאשו משום חיציו ואיך פסק הרמב"ם בה' חובל ומזיק בשורף גדיש ועבד כפות לו ונשרף דפטור משום קים לי' בדרבה מני' ולענ"ד סברת הרמב"ם כמ"ש התוס' בסנהדרין ע"ז ד"ה סוף בסוף הדיבור לפי גירסת מהרש"א שם דס"ל להתוס' דאפי' הלך האש ברוח מצוי' אפ"ה אינו חייב מיתה על האדם והא דחייב מיתה דווקא בהלך מעצמו בלי שום רוח עיי"ש במהרש"א וא"כ פשיטא דאין אנו יכולין לידע בבירור אם האש הלך גם במקצת סיוע מרוח מצוי' או הלך רק מעצמו ומי יוכל להעיד ע"ז ובפ' מי שאחזו אמרי' שחט בו שנים או רוב שנים פטור אם אינו בביתא דאשישא חיישי' שמא רוח בלבלתו אלמא דבכה"ג אין אנו יכולין לידע בבירור א"כ ה"נ לא הרג ממש בידים אלא ע"י סוף אש לבוא מעצמו דווקא וזה א"א להתברר ולכך פטור מספיקא או לכה"פ משום מיעוטא דהי' רוח מצוי' וכ"ז לענין פטור מיתה אבל לענין ממון דקיי"ל חייבי מיתות שוגגין פטורין מתשלומין א"כ אע"ג דאין ממיתין אותו מ"מ כיון דאפשר שחייב מיתה אלא שאין אנו יודעין בבירור והוי כחייבי מיתות שוגגין או כחייבי מיתות ולא התרו בו ולכך פטור על הגדיש כן נלע"ד:

מצוה נז

היא להרמב"ם ומ"ע כ"ו ולהרמב"ן היא מצוה נ"ב ומ"ע כ"ה.

לדון דין שומר חנם שנאמר כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור ואם נגנב או נאבד ישבע השומר ג' שבועות שאינו ברשותו ושלא פשע ושלא שלח בו יד ולדעת התוס' בב"מ דף ו' ע"א ד"ה שבועה בחד תי' עיקר שבועה הוא שאינו ברשתו ושאינו פשע ושלא שלח בו יד הוא רק ע"י גלגול ולדעת הרמב"ם גם שבועה שלא פשע הוא רק ע"י גלגול ואם אינו צריך לשבע עיקר השבועה גם השבועה ע"י גלגול א"צ לשבע, ובזה אני מיישב שיטת הי"מ המובאים ברי"ף בב"מ דף פ"ג דמפרשי לאיסי בן יהודא דאמר דאם יש רואה מביא ראי' וס"ל דאם אינו מביא ראי' מהני שבועה והרי"ף תמה מאי קמ"ל איסי דפשיטא דאי איכא עדים ל"צ שבועה ולהנ"ל א"ש דקמ"ל כמ"ש התוס' הנ"ל דאי איכא עדים על הגניבה ועל שלא פשע שוב פטור לגמרי וא"צ לשבע גם שבועה שלא שלח בו יד, ובזה א"ש ג"כ דפריך בב"מ שם ממתניתן דתנן ישבע סתמא מיירי אפילו ביש רואין ולאב"י כיון דיש רואין שנגנב ולא פשע פטור לגמרי. מיהו אנן קיי"ל כאיסי דאם יש רואין פטור לגמרי. וצריך דווקא עדים ולא מהני שבועה ואפילו מגו לא מהני אלא לדעת מהרי"ט:

ב) וכבר כתבתי למעלה דעל קרקע ושטרות ועבדים ושל הקדש ושל גוי ילפי' מקרא דפטור דלית בי' דין שומרין כדילפי' בר"פ מרובה מקרא ושל הקדש ממעטי' מדכתיב רעהו ותוס' שם הקשו דל"ל תרי קראי דהא ילפי' שם ג"כ למעט מקרא דגונב מבית האיש ולא מבית הקדש ותי' התוס' דגם הקדש איכ"ל שהוא בכלל איש יעיי"ש וצריך ביאור ונראה לבאר הקרא משונה דמתחיל וקורא לנותן המפקיד איש כי יתן איש וכו' ושוב מסיים וגונב מבית האיש דהיינו הנפקד משאיל המקום להמפקיד ואין ביתו מעתה כשלו אלא גם של המפקיד ושפיר קרי לי' וגונב מבית האיש מבית המפקיד אלא דקשה מאי קמ"ל בסברא זו עכ"ח ללמד דאם נגנב מבית הגנב פטור דזה אינו משאיל מקומו לבעלי' ועוד הסברתי יותר דכיון דהנפקד חייב בשמירתו אינו רשאי להניח ביתו פתוח דמעיקרא אם הי' רוצה להניח פתוח ולהיות ביתו בית ועד כדרך השומרים וא"כ אינו כביתו וממילא בהקדש דילפי' מרישא דקרא דאינו חייב בשמירתו ולהרבה פוסקים אפילו בפשיעה פטור א"כ רשאי לעשות בשלו ונקרא ביתו של הנפקד ולכך ממעטי' ודרשי' ולא מבית הקדש דלא מקרי בית הקדש והיינו אם כבר ידעי' מרעהו דבהקדש אינו מחויב בשמירתו שוב נוכל לדרוש מסיפא וא"ש כוונת התוס' והיינו לשיטתם דלהקדש נמי יקרא איש ועכ"ח דהדרש לאחר דכתיב למעט מרעהו אמנם לולי תי' התוס' וס"ל דהקדש לא מקרי איש א"ש כפשוטו הדרש עפ"י דברי הרא"ש דהנפקד משאיל ביתו ונקרא בית האיש של הנותן אבל לא הקדש עכ"פ לפמ"ש הפי' בתוס' מובן היטב

הראי' שהביא ה"ר יונה ברא"ש פ"ק דפסחים אות ד' דהמפקיד נמי עובר בבל יראה מקרא דמוגונב מבית האיש ולא מבית הקדש והרא"ש הקשה עליו שאינו יודע אמנם אי אמרי' כתוס' הנ"ל וכפי מה שהסברתי דאם חייב בשמירתו נקרא בית הנפקד גם בית המפקיד ודווקא בהקדש הואיל ואינו חייב בשמירתו לא נקרא בית האיש דממעטי' מבית האיש ולא מבית הקדש דלא נקרא ביתו וא"כ א"ש ומוכח כר' יונה שם דהמפקיד עובר וקרי' בי' תשביתו שאור מבתיכם שהבית של המפקיד ולכל הפחות כבית השותפין והח"צ בתשובה סי' קל"ט כ' ליישב דברי ה"ר יונה בפשיטות ולי נראה כנ"ל להסביר עפ"י תוס' הנ"ל:

ג) **והנה** המעיי"ח הקשה למ"ד בפ' השואל דאבידה בש"ש חייב חייב וילפי' מק"ו מגניבה דהוי יותר קרוב לאונס א"כ מנ"ל בש"ח דפטור מאבידה ונראה לענ"ד מסברא הא כל שומר שמשמר כראוי ראוי' שיהי' פטור רק חידוש שחדשה התורה בש"ש אבל בש"ח כיון דלא כתיב בה חיוב ממילא פטור וגם גניבה דפטור לא איצטרך קרא אלא דקרא חיובא אתי לאשמעינן אבל הא דפטור זה ממילא שמעינן כיון דלא כתיב חיוב וא"כ ממילא באבידה ג"כ פטור:

ד) **וכבר** כתבתי בעבדים ושטרות וקרקעות והקדש ונכרי אין בדין שומרים ולדעת הרמב"ם אפ"ה חייב בפשיעה כיון דהוי מזיק בידים לדעת בעל מנחת חינוך דווקא בעבדים ושטרות וקרקעות כ' כן אבל הקדש ונכרי אפילו בפשיעה פטור ואם קנה מידו לחייב עצמו כדין שומר גם בעבדים ושטרות וקרקעות חייב וכבר כתבתי למעלה דלענין הקדש כ' התומים דלא שייך קנה מידו דקיי"ל דק"ס בכליו של קונה והקדש לא מצי מקנה ובקצוה"ח הקשה דלענין הקדש נימא דלא בעי קנין דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט דמי והוי כמסר לי' ולענ"ד מצד אמירה לגבוה הוי כנדר ליתן אם נאבד או נגנב לשלם להקדש אבל לא נשתעבדו נכסיו ואם מת אין היתומים צריכין לשלם והוא עצמו יכול למיתשל עלה וא"כ לא צריך שבועה ואיכ"ל דנאמן במגו דאי בעי מיתשל עלה וא"כ אין לו דין שומרים:

ה) **והר"ן** בפ' שבועות הדיינים כ' דהא דאין נשבעין על עבדים ושטרות וקרקעות היינו שאין נשבעין שלא פשע או שלא שלח בו יד אבל שבועה שאינה ברשותו נשבעים וזה דעת הראב"ד והש"ך בחו"מ סס"י ס"ו ר"ל דלראב"ד הוא שבועה דאורייי' וצ"ל דאין מגלגלין וקשה דקיי"ל גלגול שבועה מה"ת ובב"מ דף נ"ח ע"א תניא משנתרמה התרומה נשבעין לגזברין ופי' בד"ה נשבעין לגזברין שבועה שלא פשע נראה דס"ל כש"ך הנ"ל וא"כ קשה כנ"ל ועכ"ח צ"ל דמיירי שיש עדים שנגנבה וכן משמע הלשון נגנבה דידעינן

שנגנבה וא"צ לשבע אלא שלא פשע ולפי"ז הי' קשה שם בסוגיא דמאי פריך אמאי נשבעין בהקדש הא איכ"ל להראב"ד הנ"ל דמיירי בשבועה שאינו ברשותו ונראה דלענין הקדש גם הראב"ד מודה לאביי דס"ל בב"מ דף ו' דהא דלא אמרי' מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא הוא דווקא היכא דאיכא חשש ספק מלוה ישנה אבל זה שייך בהדיוט אבל בהקדש אפי' אי משכחת לה מלוה ישנה מ"מ הרי איכא איסור מעילה דחמיר מגזילה בוודאי אמרינן מיגו דחשיד אפשר אפי' לרבה אפי' נימא דאם יש לו מלוה ישנה הוא מורה היתר לעצמו ויקח מן ההקדש מ"מ מלוה ישנה אצל הקדש לא משכחת אלא באותן שנוטלין שכרם מהקדש בזה שייך לאחר שנתרמה אבל קודם שנתרמה התרומה דעדיין שייך ההיזק לבעלים וא"כ לא שייך דמורי היתרא מיהו כל זה אם קאי על שבועה שאינו ברשותו אבל אי קאי על שלא פשע הרי כ' הר"ן בסוגיא דקציצה דשבועת השומרין שייך דאומר בדדמי לכך רמי התורה שבועה עלה וע"כ מיושב קו' הר"ן על הראב"ד ושפיר פריך הש"ס כיון דבהקדש עכ"ח בשבועה שלא פשע מיירי זה שבועת השומרין דממעטי' מרעהו וא"כ אמאי נשבעין ופריך שפיר:

ו) **ולעניין** מעות עניים ג"כ קיי"ל דאין בדין שומרים דילפינן לשמור ולא לחלק לעניים אא"כ הי' לעניים דבר קצוב ועיין ברמב"ם רפ"ה משאלה דכ' ממון עניים טעמא דפטור משום דהוי ממון שאין לו תובעים וביו"ד סי' ס"א סעי' ט"ו קיי"ל משום אין לו תובעים חייב לצאת ידי שמים וא"כ לכאורה חייב לצאת יד"ש גם בממון עניים מיהו נראה דגם לצי"ש פטור דהסמ"ע בסי' שנ"א כ' דלכאורה הי ראוי לחייב חדא מצד הנותן וחדא מצד המקבל וע"ז אמרי' ב' טעמים מצד הנותן פטרי' משום דכתיב כי יתן לשמור ולא לחלק ומצד המקבל משום דאין לו תובעים וא"כ לא נתחייב לשום אדם שמירה וממילא פטור אפילו לציד"ש דהרי לא הזיקו בידים אפי' פשיעה דחייב להרמב"ם כ' הש"ך בחו"מ סס"י ס"ו דלא חשוב ממש מזיק אלא מצד שומר ובזה מיושב היטב קו' הל"מ שם על הרמב"ם דאמר והציל עצמו בממון פדיון שבוים פטור משום דאין לך פד"ש גדול מזה והקשה הלח"מ תיפוק לי' משום דהוי ממון שאין לו תובעים ולהנ"ל א"ש דאי משום ממון שאין לו תובעים הי' חייב לצאת ידי שמים כיון דהזיק הממון בידים ולכן הוצרך משום דאין לך פדיון שבוים גדול מזה ויש ראי' מכאן נגד הפר"ח ביו"ד סי' ס"א סט"ו:

ז) **וכל** הנ"ל דחייבים השומרים או ש"ח או שומר שכר או שואל היינו באין בעליו עמו אבל אם בעליו עמו קיי"ל דפטורים ודווקא אם שאל הבעלים או בתחלה קודם שמשך החפץ או שהי' תרווייי' בהדי הדדי והמהר"ם לובלין ר"פ השואל הקשה על הא דפריך שם דף צ"ד ע"ב דאיך משכחת לה בהדי הדדי הא לפמ"ש התוספת בד"ה פרה הא דאמרי

שתלא טבחא ואומנא דווקא בעידן עבדתיי' מתחיל שיהי' מושכרין לבעלים א"כ הא משכחת לה שפיר תרוויי' בהדי הדדי ותי' דא"א לצמצם ולפי"ז לכאורה קשה לפמ"ש התוס' בחולין כ"ח ע"ב בשם רבינו שמעיהו דהא דאמרי' דא"א לצמצם היינו דווקא שאין אנו יודעין אם הוא מצומצם אבל אפשר דהוי מצומצם ומהני לפעמים משום ס"ס וא"כ ה"נ הוי ס"ס חדא דילמא הי' שאילת הבעלים קודם וספק שמא הי' בהדי הדדי דג"כ פטורין ואינו חייב רק אם שאילת הבעלים אח"כ וא"כ מאי פריך שם הא שפיר משכחת לה דנשאלו הבעלים בהדי הדדי עמו משום דהוי ב' צדדין לפטור וצ"ל דעיקר קו' מדקתני עמו משמע עמו ממש כוודאי ועכ"פ לפי"ז לדעת רבינו שמעיה אם הי' במקום שא"א לצמצם ג"כ מקרי שאלה בבעלים ופטור השומר רק לאידך תירוצים של התוס' שם דא"א שיהי' מצומצם אלא או שהוא קודם או שהוא לאחריו וא"כ עדיין מידי ספיקא לא נפקא וא"כ השומר עדיין פטור משום דהוי ספק והמע"ה וא"כ קשיא לדברי מהר"ם הנ"ל וצ"ל ג"כ רק דלשון עמו לא מדויק אבל לעולם לדינא גם המהר"ם לובלין מודה בכה"ג פטור השומר מספק:

מצוה נח

ומ"ע כ"ז להרמב"ם ולהרמב"ן מצוה נ"ג ומ"ע כ"ו.

לדון דין טוען ונטען שנאמר על דבר פשע וגו' אשר יאמר כי כי הוא זה ומזה למדו חז"ל דמב"מ חייב שבועה ומכאן למדו קרקעות עבדים ושטרות לענין שבועה וכפל והנה הרמב"ם והרמב"ן מנה זה למ"ע בפ"ע והמעיי"ח כ' למ"ד אין עירוב פרשיות כתיב כאן וקאי על ד' שומרין וגם אפי' אי עירוב פרשיות כאן אלא דמפרשי' כפי' ר"ת בב"ק ק"ז דגם בטענת שומרים בעי' הודאה במקצת כיון דקאי גם על שומרים אינו מ"ע בפ"ע עיי"ש ולענ"ד לא נראה כן דלכ"ע שבועת השומרים דלעיל ילפי' מן קרא שלפ"ז דכתיב ונקרב בעל הבית גו"ש קריבה קריבה שישבע אלא דמהתם אכתי לא נוכל למילף מודה במקצת ואין טוען טענת גניבה או אונסין דיש לחלק בשלמא טענת שומרים דאיכא דררא דממונא דידענו דבא לידו וגם יש לחוש לבדדמי לכך חייבו התורה שבועה וכמ"ש הר"ן ר"פ כל הנשבעין אבל בטענת מב"מ דאיכא כפירה והודאה וגם איכא קצת מיגו דכ"ה וליכא דררא דממונא על מה שכפר הו"א דלא מחייבים שבועה בא הכתוב ולימד דין חדש על כל דבר פשע אפי' אינו שייך בדדמי אלא פשיעת כפירה וגם אין כאן וודאי דררא דממונא שהרי כופר במקצת שלא הי' דברים מעולם ואפי"ה עד אלקים יבוא דבר שניהם דהיינו לשבועה דקאי על קרא שלפני' דכתיב ונקרב בעה"ב לשבועה וגו' וא"כ

הוא מ"ע בפ"ע לכ"ע אלא דקרא מסיים אשר ירשיעון אלקים זה קאי שוב על טענת שומר דנגנבה והוא עצמו גנב ואמרי' סוף מס' סנהדרין מאן רשעים גנבי והיינו דקאמר אשר ירשיעון אלקים דאם ימצא הב"ד שהוא גנב שנקרא בסתמא רשע אז ישלם שנים כדין שומר שטען טענת גנב ונשבע ואחר כך נמצא על פי עדים שהוא משלם כפל וא"ש:

ב) והנה הגהות הר"ן בשבועות דף מ"ב כ' גם בשבועת מב"מ איכא דרדא דממונא כיון דחייב לו מקצת ואני אמרתי להסביר דבריו דהרי חזקה איכא דאין אדם מעיז וע"ז עיקר סמיכות הנותן מעות לחבירו וחזקה זו איכא אם אין הנותן תובע יותר ממה שנתן אבל אם תובע מנה ולא נתן לו אלא חמשים הוא נותן יד לנתבע שיעיז לנגדו שיכפור הכל דכשם שהוא מעיז ותובע יותר חמשים ממה שנתן לו כן הוא מעיז ויכפור לו ג"כ הכל מצד סברא הזאת יש רגלים לדבר שהתובע כדין תובע לכך חייבה התורה לשכנגדו שבועה ובזה אמרתי ליישב קו' הפנ"י שהקשה על פרש"י על מה דאמר רבה ובכולהו בעי דלודי לי' דהיינו דנימא מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא והיינו כאביי דחיישי' לספק מלוה ישנה והקשה א"כ מאי קאמר רבה מפני מה אמרה תורה מב"מ ישבע ופירש"י דנימא מיגו דכופר הכל ולאביי לא חשדי' לי' דמשקר במזיד אלא דטועה וסובר שיש לו מלוה ישנה וא"כ אינה רוצה לשקר וא"כ האיך נימא מיגו דמה לו לשקר הא יכול לכפור הכל הא אינו רוצה לשקר ודלמא אין לו ספק מלוה אלא כדי חציו ולפי הנ"ל לק"מ וא"ש דהרי הא דתורה חייבו שבועה לפי הנ"ל הוא משום דיש לתובע רגלים לדבר בדרדא דממונא משא"כ לנתבע וזה איכ"ל כשאינו מוכרח שיש ללוה ספק מלוה ישנה אבל אם מוכח דיש ללוה ספק מלוה ישנה א"כ גם ללוה איכא דרדא דממונא ושוב אין לחייבו שבועה כיון דשניהם שווין וא"כ קו' וכולהו בעי דלודי לי' הוא ממ"נ הא יש ללוה מיגו מה תאמר דלמא אינו רוצה לשקר אלא משום מלוה ישנה מכחיש וא"כ אין לו מיגו א"כ מוכרח דאיכא דרדא דממונא וגם טענתו שוה לטענת התובע וא"כ אמאי חייבו התורה שבועה עכ"ח דל"ל מיגו ול"צ לומר דיש לו מלוה ישנה ואין ללוה דרדא דממונא ולטענת התובע יש דרדא דממונא לכך חייבתו התורה שבועה ושוב קשיא איך יהי' הלוה נאמן בשבועה נימא מיגו דחשיד אממונא וא"כ א"ש פירש"י על בכולהו דבעי דלודי לי' דנימא דחשיד אממונא וא"ש:

ג) וכשם שכתבתי לעיל דליתא בעבדים ושטרות דין שומרים ה"נ לית בי' דין מב"מ ובש"ס ר"פ מרובה מסיק דיליף כן מריבוי ומיעוט וריבוי דכתיב על כל דבר פשע ריבוי ושוב כתיב שור וחמור ושלמה וגו' והרמב"ם בפי' המשנה כ' שם הטעם דהו כללי ופרטי מרבי' כעין הפרט דווקא והיש"ש הקשה על הרמב"ם דלמה כ' דלא כמסקנא

דהש"ס דהוי מיעוטי וריבוי ועוד הקשה דבש"ס ילפי' משמלה למעט דבר שאינו מסוים והרמב"ם לא הביא מזה ונלע"ד דקו' חדא מתורצת באידך דהשמ"ק בשם הרמב"ן שם כ' לפרש הא דמעטי' משמלה דבר שאינו מסוים היינו דבעי' לענין מודה במקצת דווקא דבר שבמדה ובמשקל וזה כבר הביא הרמב"ם בה' טוען ונטען וממילא לא שייך פרט של שמלה אלא דווקא במב"מ אבל לענין שומרים דלא בעי' מב"מ למ"ד עירוב פרשיות כתיב כאן א"כ לא מצי ליכתוב מיעוט דשמלה לעיל בש"ח והש"ס ר"פ מרובה הוכיח דעכ"ח שור ושה חמור הוא ריבה דאל"כ לכתוב הני פרטא דשור וחמור ושה בתחלת ד' שומרים גבי כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים אלא עכ"ח דהוי מיעוטא וקשה לפי הנ"ל הא לגבי שומרים לא בעי' מב"מ למ"ד עירוב פרשיות כתיב ועכ"ח בפ' ראשונה דכי יתן ל"מ לכתוב משמלה למעט דבר שאינו מסוים כיון דלא בעינן מודה במקצת וא"כ דעכ"ח בקרא דעל כל דבר פשע צריך לכתוב הפרט דשמלה ואי הוי כתיב רק הפרט דשמלה גבי מב"מ הו"א דשמלה ממעט בע"ח וצריך לכתוב גם שור וחמור ושה וא"כ מאי פריך דהו"ל למכתב בפסוק הראשון דמיירי בשומרים וצ"ל דהסוגיא קאי למ"ד אין עירוב פרשיות כתיב כאן וא"כ גם בפקדון בעי' מב"מ ובעי' דבר מסוים והוי מצי למכתב כל הפרטים בשומר חנם בקרא קמא ומכח זה שפיר הוכיח דהוי רק ריבוי ומיעוט עיי"ש בש"ס אבל לדינא דקיי"ל עירוב פרשיות כתיב כאן וא"כ בשומרים לא בעי' מב"מ וא"כ לא בעי' דבר מסוים וא"כ לא מצי למכתב שם שמלה רק בקרא בתרא ואיכא למטעי דשמלה בעי למעט בע"ח ולכך צריך למכתב שם גם אינך פרטי דשור ושה ואינו מוכח כלל דלאו כללי ופרטי נינהו ושפיר כ' הרמב"ם דממעטי' מכללי ופרטי:

ד) **ובב**"ק דף ק"ו דרשי' כי יתן איש אל רעהו וגו' ובתר הכי כתיב על דבר שניהם ילפי' דאם נתנו כשהי' קטן ותבעו כשהוא גדול שהוא פטור דבעי' שיהא גדול בשעת נתינה ובשעת תביעה דווקא שיהי' התביעה והנתינה שווים ולדעת הרמב"ם זה דווקא לענין מב"מ אבל לענין שומרים לא בעי' שיהי' שווים אבל שאר מפרשים ס"ל דגם לענין שומרים כן ומאי דקשה על זה כ' ליישב בחידושי.

מצוה נט

היא להרמב"ם ומ"ע כ"ח. ולהרמב"ן מצוה נ"ד ומ"ע כ"ז

לדון דין שומר שכר ושוכר שנאמר כי יתן איש אל רעהו שור וכו' והם חייבים בגניבה ואבידה כל הדינים שנאמרו לעיל במצוה נ"ז בדין מי שאינו חייב בשומר חנם הה"ד דאינו חייב בשומר שכר ושוכר ולאו דווקא אם הוא משלם לו שכר על שמירתה דהרי

השוכר אין משלם לו שכר על שמירתה ואפ"ה קיי"ל דהוא שומר שכר משום דנהנה דמשכיר לו בהמתו וא"כ הה"ד בכל הנאה שיש לו נעשה ש"ש עבורו ומטעם זה גם כל אומנים קיי"ל בב"מ דף פ' דכל אומנים ש"ש והרע"ב שם כ' הטעם באומנים משום דתפיס לי' אאגרא ולכאורה קשה הא לדידן דקיי"ל דשוכר ש"ש משום דמוגיר לי' לא צריך גבי אומנים טעם דתפיס לי' אאגרא אלא משום דנהנה דמוגיר לי' דדוקא למ"ד שוכר כש"ח משני הש"ס שם דאומן ש"ש משום דתפיס משא"כ לדידן ונראה דרש"י והרע"ב פי' כן משום דהלוואהו על המשכון פליג ר"י על אותו משנה ומחלק בין הלוואהו פירות להלוואהו מעות וברישא גבי אומנים לא פליג ר"י אע"ג דס"ל ר"י שוכר כש"ח לכך הוכרחו לומר הטעם ברישא גבי אומנים דכ"ע מודה משום דתפיס:

ב) ושומר מצוה או שומר אבידה כיוצא בה דקעביד מצוה פליגי רבה ור' יוסף שם דף פ"ב ולדינא יש ב' דיעות בש"ע חו"מ סי' ע"ב אי קיי"ל כר"י דשומר אבידה הוי כש"ש או כרבה דהוי ש"ח והוי ספיקא דדינא ורש"י פי' במתני' דף פ' ע"ב לר"י דאמר הלוהו מעות הוי ש"ח דל"ל לר' יהודא שכר מצוה לענין דינא, והפנ"י תמה דא"כ הול"ל דהא דר' יוסף תליא בפלוגתא דר"י ות"ק ולענ"ד דר"י לטעמי' דס"ל שוכר כש"ח ואע"ג דאית לי' הנאה מ"מ כיון דאין ההנאה באה ע"י שמירה לא חשיב לי' ש"ש ובמלוה על המשכון יש ב' מצות האחד על הלוואה בשעת הלוואתו וא' מצד שטוח וניער ומשמירה וכיון דלר' יהודה בעי' שיהי' השכר על השמירה א"כ מצד מצות הלוואה לא נעשה ש"ש על שמירתה ועוד דתוס' בשבועות מ"ד ד"ה ר' יוסף כתבו דבשעת הלוואה לא שכיח שיבוא עני ויפטור מפרוטה וא"כ עכ"ח עיקר הנאת מצוה הוא בשעת שטוח וניער וזה עביד לצורך עצמו וזה ס"ל לר' יודא דהוי להנאת עצמו כדי שיהי' בטוח על חובו וכבר כ' התוס' שם דף פ"ב ע"ב דמשום דתפיס אחובו לא הוי הנאה דמה הנאה יש לו אם לא הי' מלוה לו לא הי' צריך לתפוס ממילא לר"י שפיר קאמר דמלוה על המשכון לא מקרי ש"ש ממ"נ דעל תחלת מצוה הא לר' יודא שוכר כש"ח דהיינו דבעי שכר על שמירתה וגם אינו שכיח פרוטה בשעת הלוואתו כמ"ש לעיל ואי משום שטוח וניעור הא לצורך עצמו קעביד ולכך לא מקרי לר' יהודא מלוה על המשכון ש"ש אבל בשומר אבידה שטוח וניעור אינו לצורך עצמו אלא לצורך אבידה איכ"ל דמודה ר' יודא לדינא דר' יוסף דהוי ש"ש וא"ש דלא קאמר לר"י תנאי הוא. ואין להקשות דא"כ הול"ל דר' אליעזר ור' עקיבא פליגי בפלוגתת אי שוכר כש"ש דא"כ הו"ל לאפלוגי בשוכר גופא כדפליג ר"י על ר"מ:

ג) וגבי הנך דכתבנו לעיל דאינו משלם לו שכר שמירה אלא דנהנה ממקום אחר ע"י שמירתה דהוי ג"כ ש"ש כ' הש"ך והובא בקצוה"ח סי' רצ"א מ"מ איכא נ"מ בין ש"ש

ממש דלענין ש"ש אמרי' בב"מ דף צ"ג ע"ב יהיב לי' אגר כדי שישמור לו נטירותא יתירתא וזה שייך במשלם לו באמת שכר אבל בהנאה דקאתי לי' ממילא ע"י שמירה אין צריך נטירותא יתירתא. ומל"מ פליג ע"ז עיי"ש ולכאורה קשה לדעת הש"ך הנ"ל מאי פריך בב"מ צ"ג ע"א מאי ארבע הא ג' הן הא שפיר יש ארבע דניהו דשוכר דינו כש"ש מ"מ כיון דלא קיבל אגרא אין צריך למנטר נטירותא יתירתא משא"כ בש"ש ממש וא"כ ד' חילוקים יש וצ"ע:

ד) **וכבר** כתבנו דש"ש חייב בגניבה ואבידה ונשבע על שבורה ומתה ועל שאר אונסין ובשבועות ר"פ כל הנשבעין בשמעתין דקציצה הקשו דיהי' נאמן במיגו דלהד"מ ומוקי לי' דאפקיד לי' בשטרא וכבר תמה הר"ן ושאר הראשונים דאנן קיי"ל כשמואל דאם שכרו שלא בעדים בעה"ב נאמן מטעם מיגו ולדידי' מוקי שבועת השומרין באפקיד בשטרא וכל הפוסקים פסקו דלעולם חייב בשבועת השומרים עי' בר"ן שם שהאריך ליישב ואני אמרתי ליישב דהרי תוס' שם דף מ"ה ע"ב בד"ה מתוך הקשו באמת על שמואל כיון דאמרי' בעה"ב טרוד בפועליו ואומר רק בדדמי א"כ למה אמרי' דמהימן במיגו דלא שכרתיך הא קיי"ל בדדמי לא אמרי' מיגו ונראה ליישב דנהי דחז"ל העידו ואמרו דבעה"ב טרוד בפועליו ותוס' כ' שם בד"ה ונתיב דהוי כוודאי טרוד מ"מ הוי רק אומדנא ואומדנא חשיב ר"פ המוכר פירות רק כרוב ואנן קיי"ל כשמוחל שם ר"פ המוכר פירות דאין הולכין בממון אחר הרוב לאפוקי ממונא מחזקתי' ואמאי סמכי' כאן על אומדנא להוציא מבעה"ב בשבועת שכיר ונוטל ומשמע שם דאפי' בלא שבועה ראוי לו ליטול אלא משום פיוס ונראה דהרי אפילו אם הבעה"ב אינו טרוד וטוען ברי ששילם ושכיר טוען ברי שלא קיבל הוי ספיקא ואוקי אחזקה והש"ך ביו"ד סי' ק"י בכללי ס"ס אות כ"ח כ' דספק הראשון מבטל החזקה ואם יש עוד ס' מהני ה"נ שוב מהני אומדנא דבעה"ב טריד ולכך שפיר אמרו דהשכיר נשבע ונוטל וכ"ז אם אין מיגו לבעה"ב אבל אי יש מיגו לבעה"ב אם אינו טרוד וא"כ עפ"י מיעוט דאינו טרוד הי' הוא נאמן ומסייע לי' ג"כ חזקתו ואתה בא להוציא ממנו ע"י רוב שוב אמרי' אין הולכין בממון אחר הרוב ושפיר אמר שמואל בכה"ג בעה"ב נאמן ומיושב קו' התוס' ד"ה מתוך הנ"ל אליבא דשמואל דקיי"ל כוותי' באמת בדדמי לא מועיל מיגו וכאן בממון שאני:

ולפי"ז א"ש ומיושב קו' הר"ן הנ"ל דהרי כ' הר"ן דהא דפריך משבועת השומרין היינו כיון דמוכח מהא דאמרי' בשכרו שלא בעדים בעה"ב נחמן מכח מיגו אע"ג דהוי בדדמי וא"כ גם בשומרים ניהו דתלינן שאמרו בדדמי נימא מיגו ולהנ"ל לכאורה קשה מאי פריך בשלמא בהא דשמואל דהוי להוציא ממון ואין הולכין בכה"ג בממון אחר הרוב

להוציא מחזקתי' שפיר אמרי' דיש למיעוט שאין טרוד מיגו וממילא שוב אין להוציא מצד הרוב אבל גבי שומרי' דאין מוציאין ממון אלא דמחייבי' שבועה שפיר איכ"ל כיון דעפ"י הרוב הוא אומר בדדמי אין כאן מיגו לא פטרי' ובעי' שבועה ומאי קו' ונראה דבאמת רבא הוא דקשי' לי' על רמב"ח דלפי הנראה אמר דמעליא הא שמעתתא על רב שאמר ג"כ בשכרו שלא בעדים בעה"ב נאמן ולרב לשיטתי' ליכא למימר כנ"ל ועכ"ח דסובר בדדמי נמי מהני מיגו וא"כ קשיא משבועת השומרין אבל לדינא דקיי"ל כשמואל דאין הולכין בממון אחר הרוב ל"ק כלל קו' הש"ס ושפיר נוכל לומר דאפילו לא אפקיד בשטרא צריך לשבע:

מצוה ס

שהיא מ"ע כ"ט להרמב"ם. ולהרמב"ן היא מצוה נ"ה ומ"ע כ"ח:

לדון דין שואל שנאמר כי ישאול איש מעם רעהו וכו' השואל חייב באונסין ואינו פטור אלא במתה מחמת מלאכה ולדעת התוס' בב"מ צ"ט הד' שומרים חייבים באחריותן אפילו בלי משיכה וקנין דבהאי הנאה דסמיך עלי' גמיר ומשעבד נפשי' וכ"כ הרא"ש והטור בסי' רצ"ה אבל כ' דהרמב"ם פליג וס"ל בפ"ב משכירות דין ח' דדווקא ע"י משיכה נתחייב ולכאורה יש להביא ראי' לזה מהא דאמר רבא בב"מ מ"א ע"ב דשליחות יד בש"ח וש"ש לא צריך קרא דיש למילף משואל וקשה שואל שאני דגמיר ומשעבד נפשי' מדעתי' ועכ"ח כהרמב"ם דחיוב דשואל התורה חייבתי' בעכ"ח ובמאי בקנין משיכה וצ"ע על שיטת הטור וסייעתי' והנה לכאורה קשה רבא לשיטתי' דילף בב"מ מ"א דשליחות יד א"צ חסרון מיתורא והקשה התוס' ד"ה חדא דתיפוק לי' דנילף כן משואל דחייב במשיכה ותי' דשואל שאני דאדעתא דהכי שאלה להשתמש הוי כהשתמש אבל שולח יד כ' השמ"ק אדרבה תלינן דיחזור ולכך בעי קרא ולפי"ז קשה לי הא דאמר רבא בסנהדרין ע"ב בנטל במחתרת דחייב באונסין מידי דהוי אשואל הא אין ראי' משואל לפי דברי תוס' ושמ"ק הנ"ל ונראה דרש"י שם בא ליישב זה ופי' דילף משליחות יד אלא דהמהרש"א שם הקשה ארש"י הא הש"ס קאמר משואל ולהנ"ל א"ש משליחות יד לחודא איכ"ל דלמא של"י צריכה חסרון אלא דרבא הוכיח דלא בעי' חסרון מיתורא דהו"מ למילף משואל ולכך ע"י שואל מוכח של"י לא בעי' חסרון ושוב מוכח משל"י:

מצוה סא

שהיא מצוה ל' להרמב"ם. ולהרמב"ן היא מצוה נ"ו ומ"ע כ"ט

מ"ע על הב"ד לדון דין מפתה שנאמר כי יפתה איש בתולה אם היתה מבת ג' שנים עד שתבגר וכ' הרמב"ם בפ"ב מנערה ובתולה דין י"ז שדין אונס ומפתה דווקא אם לא הכינה עצמה לזנות אלא אירע הדבר במקרה שדבר זה אינו מצוי ואינו הוה תמיד אבל אם היא מוכנת לזנות אין לה קנס והוא והיא לוקה ולפמ"ש הכ"מ בפט"ו מא"ב דין ב' נראה מדברי בנו של הרמב"ם דהבועל לעולם ראוי הוא שילקה משום לא יהי' קדש ובארתי כוונתו לא דס"ל דלוקה הבועל דהרי משלם ממון אלא דראוי הי' ללקות אלא כיון שציוותה התורה מהר ימהרנה לו לאשה ובאונס כתיב מצוה ולו תהי' לאשה ממילא ע"י ביאה זו מחייב לנשאה לכך לא חשיבה בעילת זנות והיינו אם היא ראוי' לו אבל אם היא אסורה לו ואין מצוה עליו לנשאה מקרי בעילת זנות וראוי לו ללקות משום לא יהי' קדש ובזה תרצתי קו' השמ"ק בכתובות ל"ה ע"ב דפריך אי ר' יצחק קשיא ממזרת והקשה על הרמב"ם דפסק בפט"ו מא"ב דעל ביאת זנות אינו חייב באיסור לאו דממזרת דווקא קידש ובעל לוקה ולהנ"ל א"ש דמם"נ כיון דממזרת אסור לנשאה שוב חייב מלקות משום לאו דלא יהי' קדש ופריך שפיר וכדומה לי ששמעתי כן מפי מרן הגאון בעל חתם סופר זצ"ל בימי חרפי:

ב) והנה במפתה חייב בקנס ובושת ופגם והוא של אבי' אמנם בנערה שנתארסה ונתגרשה קיי"ל דקנס לעצמה אע"ג שהיא עדיין ברשות אבי' לענין קידושין ובש"ס דידן בכתובות ל"ב אמרי' לעולא דבמפתה נערה יתומה אין לה קנס דמחלה ולכאורה הה"ד ביש לה אב אלא שנתארסה ונתגרשה ואפשר דיש חילוק דהרי אמרינן בקידושין דף מ"ו ע"א דאם מאן ימאן דבין אם האב מעכב או היא מעכבת הוא חייב בקנס ואפי' בפיתה אותה לשם קידושין יכול האב לעכב ובכה"ג נראה דהוי מחילה בטעות כיון דפיתה אותה לשם קידושין והיא סברה דהאב ירצה בזה בשלמא הש"ס מיירי ביתומה א"כ ממ"נ כיון דאין לה אב ותליא רק בה שפיר אמרי' דמחלה אבל בנערה שנתארסה ונתגרשה בחיי האב דהקידושין תלוין גם באב שפיר איכ"ל דהוי מחילה בטעות ועי' בתוס' כתובות כ"ט ד"ה הרי שזכה ותוס' שם הביאו בשם הירושלמי דפליג על גוף הדין דנימא דמחלה דקנס אין יכול למחול דכל זמן שלא עמד בדין לא נתחייב בקנס והוי כדשלב"ל ובש"ס דידן פליג ע"ז ועיי"ש בתוס' מה שהקשה ולענ"ד יש ליישב דהשמ"ק בפ' אלו נערות הביא בשם הרמב"ן דאפילו אם אינו יכולה למחול כיון דמדעתה עבד לא שייך כלל חיוב קנס דהוי כאומר קרע כסותי דפטור וכיון שעושה עפ"י דיבורה לא שייך תשלומין אפי' לא שייך מחילה עיי"ש והנה לפי מה שכתב הקצוה"ח בסי' רמ"ו סעי' י"ז לבאר דברי התה"ד באומר אכול עמי חייב לשלם אע"ג דבנזק פטור כיון שנהנה

צריך לשלם מה שנהנה אפי' עשה מדעתו כל זמן שלא מחל בפירוש ולפי"ז שפיר איכ"ל כהירושלמי דהרי רבא אמר בכתובות ל"ג דלכך נאמר ונתן איש השוכב עמה ללמד דהקנס הוא הנאת שכיבה וכיון שהתורה קצבה לן הנאת שכיבה על חמשים כסף והיכא דנהנה חייב לשלם אפילו מדעתי' ה"נ אפילו אם פיתה נערה שהקנס לעצמה חייב לשלם ועכ"ח משום מחילה פטרי' לי' ושוב שפיר איכ"ל כירושלמי דהקנס דאינו בעולם אין יכול למחול והיינו אי אמרי' כרבא ובש"ס שם מבואר במסקנא דעולא ס"ל כרבא דבעלמא מלקי לקי ממונא לא משלם רק כאן ילפי' תחת תחת אבל לסק"ד דעולא ס"ל בכ"מ ממונא משלם מלקי לא לקי ולא יליף תחת תחת א"כ לא ס"ל כרבא דהקנס הוא הנאת שכיבה וא"כ א"צ מחילה כמ"ש הרמב"ן הנ"ל וא"כ שפיר אמרי' אליבא דעולא בנערה ומפותה פטור מן הקנס ולזה עצמו מדייק שפיר שם בגמרא דעולא סובר ככל מקום ממונא משלם אבל לדינא שפיר איכ"ל דגם הש"ס דידן סובר כהירושלמי:

ג) **והנה** בתוס' יבמות נ"ט ד"ה אלא ובסנהדרין דף ע"ג ע"ב ד"ה ממונא הוכיחו בראיות גדולות דמפתה חייב בקנס אפילו שלא כדרכה ותימה על הרמב"ם דפסק בפ"ב מנערה דשלא כדרכה אינו חייב קנס וכ"כ החינוך כאן וצ"ע וכן מחויב בקנס אפי' על העראה ובתוס' סנהדרין הנ"ל כחבו ב' תירוצים ע"ז וברש"י בסנהדרין שם ד"ה משעת העראה נראה דווקא בהסרת בתולים חייב עיי"ש במהרש"א בתוס' יבמות נ"ט ד"ה אלא שכ' דעל הגמר אינו חייב וכן משמע לשון הקרא דכתיב על אשר ענה ובסוף ביאה אמרי' בכתובות נ"א דסופו ברצון וא"כ לאביי בכתובות מ' ע"ב דיליף מאשר ענה מכלל דיש בושת ופגם מוכח דעל העראה חייב גם בושת ופגם ולרבא אין זה מוכרח ובזה יש ליישב קו' התוס' ביבמות נ"ט הנ"ל דהקשה דמאי פריך בסנהדרין ע"ג דלמ"ד הכנסת עטרה מאי איכ"ל דאיכ"ל דחייב על גמר ביאה דעל הגמר לא חייב דאשר אינה כתיב. אמנם גוף קו' התוס' נראה לי ליישב בלא"ה היטב דלכאורה קשה האיך הוא חייב על הגמר מ"ש מהא דאמרי' בכתובות למ"ד דעקירה צורך הנחה ה"נ העראה צורך הגמר מיהו ז"א על הנחה בלי עקירה אינו חייב אבל על הגמר אע"ג דא"א בלי העראה מ"מ החיוב בא על הגמר לחודא וכעין שכ' הש"מ דף ל"א לענין אכילה דהגבהה לצורך אכילה וזה א"ש למ"ד העראה זו נשיקה אבל למ"ד זו הכנסת עטרה והקנס הוא על הגמר וקשה הא אז אינה בתולה ותירצו התוס' בהתחלה היתה בתולה א"כ צריכין התחלה להגמר והוי העקירה לצורך הנחה ועקירה לצורך הנחה פטור אף על הגמר ופריך שפיר בשלמא למ"ד נשיקה וא"צ זה להגמר א"ש דמחייב מיתה על נשיקה וממונא על הגמר אבל למ"ד

הכנסת עטרה וזה צריך גם לגמר דאל"כ לא הוי כבתולה וכיון דחייב להצילה בנפשה על הכנסת עטרה חייב שפיר על הגמר ופריך שפיר:

והנה השמ"ק בב"ק דף עיי"ן ע"ב דאמר כמאן כר"ע בקלוטה והקשו הא חיוב שבת קדים ותי' השמ"ק דאפילו בכה"ג כל שבחד מעשה אפילו קדם החיוב פטור ג"כ על אותו מעשה דהיינו על גמר המעשה וא"כ קשה מאי תי' בסנהדרין ע"ג ע"ב רבנן קמי' דרב חסדאי דהחיוב מיתה היא על העראה וחיוב ממון על הגמר הא מ"מ גם בכה"ג פטור לדעת השמ"ק הנ"ל באמת הרמב"ם פ"ג מגניבה דין א' לא כ' כן וכן דעת התוס' שם בב"ק ד"ה כמאן אבל להשמ"ק קשה ואפשר דאינך מ"ד רבא ור"פ ואביי באמת פליגי עלי' דר"ח ורבנן דאמרי' קמי' כן וצ"ע. ובאמת לענ"ד נראה דהנך אוקימתות שם בסנהדרין ובפרט אוקימתא דר"פ דמוקי לה במפתה וד"ה גם הוא מודה דמשכחת לה גם בגוונא אחרינא דר"ח ורבא ואביי אלא דקשיא לי' איך סתם אלו נערות יש להם קנס לכך ס"ל דמתני' דאילו נערות אמפתה דקרא דכתיב מוקדם בקרא קאי ולפי"ז רישא דאילו נערות חייבים הפי' לעולם חייבין וסיפא דאלו פטורין הכוונה לעולם פטורין ובזה מיושב קו' המהרש"א בתוספות בסנהדרין שם ד"ה במפותה שרמז שם המהרש"א על הקו' שהקשה בביאור בתוס' ריש אלו נערות דלמה הוצרכו התוס' להאריך דאי רישא ר"ע דברייתא דוחק לאוקמי סיפא דמתניתן כר"ע דמתניתן תיפוק לי' דסיפא גופא עכ"ח במפותה דאל"כ מאי אריא בתו אחותו נמי פטור לר"פ ולהנ"ל א"ש דגם ר"פ מודה להנך אוקימתא אחרינא אלא שרצה ליישב איך פסקא למלתא לחייב לכך מוקי במפותה אבל הסיפא דפסקא למילתא לפטור ל"ק כלל דדוקא בתו פסקא לעולם לפטור אבל אחותו משכחת חיוב כאינך אוקימתא ולכך הוכרח תוס' להקשות דדוחק לאוקמי רישא דמתני' כר"ע דברייתא וסיפא כר"ע דמתני' כן נראה לענ"ד:

מצוה סב

היא להרמב"ם ולהרמב"ן הוא מצוה נ"ז והיא מצות ל"ת על הב"ד להרמב"ם ל"ת ל"ב ולהרמב"ן ל"ת כ"ח

הב"ד נזהרין שלא לחיות מכשף ומכשפה ולדעת הטור ביו"ד גם אוב וידעוני ושאר מיני מכשפים בכלל הקרא שנאמר מכשפה לא תחי' וכ' הרמב"ם פי"ד מסנהדרין דין ג' כל מחייבי מיתות ב"ד שלא המיתו אותם בב"ד בטלו מ"ע ולא עברו על מצות ל"ת חוץ ממכשפה והקשו ע"ז שהרי גם שאר חייבי מיתות ב"ד פסק הרמב"ם פ"כ מסנהדרין דין ד' דאסור לב"ד לחוס על ההרוג לאמור מה תועלת יש ולמצוא התרשלות וע"ז נאמר

לא תחוס ועיי"ש ולענ"ד שיש חילוק הרבה בין זה לזה שהרי בלא"ה איכא עוד ל"ת על הדיינים שלא יגורו מפני איש אפי' נוטלין ממונו אפילו שורפין גדישו כמבואר בחו"מ רסי' י"ב והחילוק בין ל"ת לעשה דבמ"ע קיימ"ל באו"ח סי' תרנ"ו דא"צ לבזבז כל ממונו אלא לפי שיעורא והוא עד שליש אבל בל"ת קיימ"ל דצריך ליתן כל אשר לו ולא יעבור כדאי' נמי ביו"ד סי' קנ"ז סעי' א' ול"ת שאין בו מעשה מסופק הפרמ"ג שם אי דינו כעשה ולכך צריך ל"ת מיוחדת על הדיין שלא ירא מפני איש אפילו שורף את גדישו אפילו לוקח ממונו לא ירא ממנו מיהו היינו דווקא לאחר שנזקק לדונם כמבואר בחו"מ רסי' י"ב ובתומים שם אות ב' וכן מצד הלאו השני שיש על הדיין דלא תחוס עיניך היינו דווקא אם חס על הרוצח אבל אם עושה מצד יראה שיזיקו אותו ועדיין לא נזקק לדינו אז ליכא לאו לא משום לא תגורו ולא משום לא תחוס ולכך נאמר כאן לאו שלישי לענין כישוף דאפילו הוא ירא ממנו שיזיקנו כדרך המכשפים ואפילו לא נזקק לדינו מחויב להזדקק ולכך נאמר מכשפה לא תחי' אפי' צריך לבזבז ממונו כמו שביאר בס' גור ארי' דכישוף שהוא נגד טבעי העולם ורבות הנזק ולכך החמירה התורה על הדיין בזה, ובזה א"ש דאזהרה על הדיין שלא ימנע עצמו לדון הן לדונו והן אם כבר נדון שיתאמץ להורגו והמנחת חינוך עמד בזה דקודם הדין מדוע יש ל"ת ולענ"ד נכון כמ"ש. ועוד יש נ"מ דשאר חייבי מיתות אם ממתין להורגו משום דאיכא צורך רבים בו וכעין שאמרו סנהדרין פ"ט ממתינן עד הרגל בכה"ג בוודאי לית בי' משום לא תחוס משא"כ במכשף דכתיב בלשון לא תחי' נראה בכה"ג אסור להשהותו דכישוף חמור כדלעיל ועפי"ז מיושב נמי מה שהקשה המעיי"ח לדעת התוס' בשבת דף ע' דגם בעשה ולאו איכ"ל דבר שהי' בכלל וגו' על הכלל כולו יצא דנימא גם כאן דלאו דמכשפה על הכלל כולו יצא על כל חייבי מיתות ולהנ"ל א"ש דא"כ ל"ל לאו דלא תחוס. ובלא"ה נראה דלא שייך כאן יצא מן הכלל שעדיין לא נאמר כלל מיתה גבי מכשף וגם מחייבי מיתות אין עניינים אחד אפי' במחוייבים סקילה יש מהם שאינם נתלים ויש שלאחר סקילה נתלין כמו שאמרו כל הנסקלין נתלין ודווקא מגדף ועובד ע"ז וסמיכת יד מצינו רק במסית וכן מכשף כמו שביאר הרמב"ן בחומש שהוא רבות הטומאה וא"א ללמוד אחד מחברו שכל אחד ענין וענין בפ"ע:

ב) מ"ע זו הוא רק על הב"ד ובמנ"ח הקשה למה לא נאמר דלאחר שדנו אותו ב"ד וחייבי' מיתה היא מצות ל"ת על כל יחיד ויחיד אמנם לענ"ד שהתורה לא נתנה רשות ליחידים להרוג שום אדם דווקא במקום המשפט שמה הרשע שעי"ז יוכלו לבוא כמה תקלות וגם לענין קין מצאנו שצוח והי' כל מוצאי יהרגוני ונתן הקב"ה לו אות לבלתי הכות אותו כל

מוצאו ולפיכך המצוה רק על הב"ד וכבר כתבתי לעיל במצוה מ"ז דגם המצוה ובערת הרע הוא רק על הב"ד:

ג) **ולכאורה** נראה לי דבאמת הלאו הזה קאי ג"כ על כל האדם היינו שאסור לכל אדם לסייע ולהחזיק ולתמוך את המכשף שזה נקרא בתורה וחי אחיך עמך שאנו מצווים לתומכו כמו שנאמר ותחיינה את הילדים ודרשו חז"ל שהיו מספקים להם מים ומזון וכן אמרו בגר תושב אנו מצווין להחיותו והיינו ליתן לו צדקה ולדעתי הי' נראה שזה שהזהירה לנו התורה מכשפה לא תחי' שאסור לתמכם ולסעדם ולעשות להם גמ"ח וא"כ שפיר הי' אזהרה זו על כל אדם כן הי' נראה לי אלא שלא ראיתי בשום פוסק שכ' כן והטעם שלא פירשו כן נ"ל משום דכתיב סמוך לזה כל שוכב עם בהמה מות יומת מסמיכות הזה נמי ידעינן דמכשפה בסקילה א"כ אזהרה על המיתה הוא שייך רק בב"ד מ"מ נ"ל מצד הק"ו יש ללמוד ג"כ דאסור לכל אדם ליתן להם צדקה ולהחיותם ולסעדם וכיוצא בזה. ועפי"ז יש ליישב הטור ביו"ד סי' קע"ט שכ' שגם אוב וידעוני הוא בכלל מכשף ובב"י הקשה ע"ז דמאי נ"מ בזה ולהנ"ל א"ש דנ"מ דיש איסור לאו להחיותם ולא לעשות עמהם גמילת חסד וצדקה:

מצוה סג וסד

והם ל"ת ל"ג ול"ד להרמב"ם. ולהרמב"ן הוא מצוה נ"ח ונ"ט ול"ת כ"ט ול'

אזהרה שלא להונות גר צדק בדברים ושוב נאמר וגר לא תלחץ הוא ל"ת ל"ד שלא ללחצו באונאת ממון והסמ"ג במנין קע"ב וקע"ג מנה ג"כ ב' אזהרות א' לאונאת דברים וא' לממון אלא שהביא לאו לאונאת דברים ממקרא הזה ולאו דאונאת ממון מקרא דנאמר בפ' קדושים דכתיב כי יגור אתך גר לא תונו אותו וגם נשנה עוד בקרא בפ' זו לא תלחצנו וגם וגר ולא תלחץ קאי ללאווי יתירא על הנוגש גר בממון שחייב לו דאצל ישראל הוא עובר משום לא תהי' לו כנושה ואצל גר הוא עובר עוד משום הני לאוי כשם דאמרי' לענין אונאה אע"ג שמוזהר עליו בישראל דכתיב לא תונו איש עמיתו כתב רחמנא עוד הוספה אצל גרים הנך תרי לאוי באונאות ממון ובאונאת דברים ה"נ לענין לאו לא תהי' לו כנושה ובמנ"ח הקשה באמת למה לא נמנה לענין גר לאו בפ"ע אם נוגש את הגר על ממונו וכן הקשה במעיי"ח ונראה לענ"ד להסביר הדברים דהתורה הזהירה לנו שלא להונות הגר בדברים וביאר החינוך הסברא שהתורה ירדה למדות הבריות כי נפש הגר הוא מוכנע ומשועבדת וכל דבר אונאה הוא כואב לו יותר ויותר מבר ישראל ולכך הזהירה התורה לנו בלאו מיוחד משום דכאיב לו טפי וכן באונאת ממון ג"כ ירדה התורה שהגר תולה

אונאות ממון לא משום שהמאנה אותו יורד על ממונו אלא משום דהוא גר והוא כהפקר אצל אחרים שרשאין לעשות עמו מה שרוצין וכואב לו טפי מבשאר ישראל ולכאורה מצד הסברא קשה אמאי עובר באונאת ממון בלאו בפ"ע משום דכואב לו טפי הרי אין הישראל מכוון לזה ובכל איסורי תורה דבר שאינו מתכוון מותר וצ"ל דהכתוב מחשיב זה לפסיק רישא שהקב"ה יודע רוחו של כל אדם וזה נ"ל מכוון בלשון הקרא וגר לא תלחץ ואתם ידעתם את נפש הגר דהיינו שאתם יכולים לידע זה כאלו אתם מתכוונים לכך כמו כל פסיק רישא ובזה נ"ל ליישב מה דקשה לי למה באמת נמנה זה לב' לאווין אונאת דברים ואונאת ממון דהכל ענין אחד ולהנ"ל א"ש דזה הוסיף בלאו דאונאת ממון אע"ג דאינו מכוון ומאונאת ממון בוודאי ליכא למילף אונאת דברים דאונאת ממון בחד צד גדול יותר משום יש לך אדם שממונו חביב עליו יותר ולכך נמנו תרוויי' לל"ת וא"כ ממילא מיושב קו' המעיי"ח והמנ"ח הנ"ל דגבי נוגש לגר ליכא למנמה ללאו בפ"ע דהרי כיון דכבר נמנה דאפי' בלא נתכוון עובר הה"ד בנוגש דהכל ענין אחד והרמב"ם והרמב"ן בשורש ט' והחינוך במצוה ז' כ' דדבר שהוא ענין אחד לא נמנה לב'. ומ"ש הסמ"ג הנ"ל דילפי' אונאת ממון מקרא דפ' קדושים כי יגור אתכם גר קשה עליו מתו"כ דמבואר שם דקאי על אונאת דברים ונראה דהסמ"ג סובר דעיקר קרא נראה דקאי על אונאת ממון דכתיב בו כי יגור אתך גר בארצך דמשמע דהוא מצד שהוא יושב עמו בארץ ויש לו משא ומתן עמו והיינו אונאת ממון ומדכתיב אותו משמע דקאי על גופו והיינו אונאת דברים ולכך כיון דרק מיתורא דאותו יליף אבל פשטות המקרא קאי על ממון ולכך כ' הסמ"ג דהלאו הזה נמנה על לאו דממון:

ב) והנה הרמב"ם פי"ד ממכירה דין ט"ו כ' דבין מאנה בדברים ובין בממון עובר בג' לאווין דגם מאנה בדברים עובר משום לאווי דממון ומאנה בממון עובר משום לאווי דדברים והמפרשי' הקשו עליו דאין זה מובן וגם הוא נגד סוגיא דב"מ דף נ"ט ע"ב ובאמת גוף הגמרא שם ג"כ קשה דשם קאמר דמשום וגר לא תלחץ עובר באונאת ממון ולשון לא תלחץ משמע דוחק שדחקו ונגשו שהרי אונאה הוי דווקא אם לא ידע דבלא"ה אינה מאנה אותו וידע ומחל ואי לא ידע מאי לחיצה שייך ונהי דאיכ"ל דבסוף כשיודע לו שאנה אותו יכאב לבו ויסבור שעושה לו כן בעבור שהוא גר ואפשר דמש"ה שינה הכתוב ואתם ידעתם את נפש הגר שאתה יודע שבסופו יכאב לבו והקרא דגר לא תלחץ לא בא רק לברר הלאו דגר לא תלחצנו משום דהוי כפ"ר כנ"ל ולכך אינו במנין ל"ת מ"מ גוף לשון הרמב"ם תמי' כמו שהקשו הכ"מ והל"מ ונראה לע"ד דלכאורה קשה לי אמאי לא כתוב באונאת הגר ויראת מאלקיך כמו דכתיב באונאת ישראל שפי' כן בת"כ ורש"י

בחומש שיוכל אדם לומר שלא כיוון לעשות הרע והוא דבר המסור ללב ונראה דעפ"י הנ"ל מיושב שאפי' אם באמת הישראל לא כיוון על האונאה מ"מ הרי כבר גילה לן קרא באונאת ממון לגבי הגר אפי' אינו מכוון עובר דחשבו כפ"ר וממילא ל"צ לכתוב ויראת מאלקיך דאפי' אם הוא אינו מכוון מ"מ להגר הוא כאב שסובר שמכוון לזה וממילא מחויב באונאת דברים אפי' אינו מכוון וזה ילפי' מאונאת ממון וזה כוונת הרמב"ם הנ"ל שכיון דשני לאוין נכתבו לא תונו ולא תלחצנו בחד קרא ומסיים כי גרים הייתם בא ללמדנו שגם באונאת דברים עובר אפי' אינו מכוון וזה נלמוד מאונאת ממון ובאונאת ממון עובר גם משום אונאת דברים אפילו אם הממון לא נודע לו כלל עד לבסוף ואז אפשר שכבר נתייקר הדבר ולא אנה כלל בגזל מ"מ הוא עובר דלבו כואב משום אונאת דברים וא"ש דברי הרמב"ם שכ' דבאונאת ממון דגר חייב משום אונאת דברים דהיינו שלבו כואב לו ובהיפך באונאת דברים אפי' לא כיוון להונות אותו עובר משום אונאת דברים דמוכח דאפי' בלא כוונה עובר:

ג) **ומה** שקשה על הרמב"ם דלא מנה הלאו דפ' קדושים דלא תונו אותו נראה דסובר כת"כ שם דמפרש כי יגור בארצכם במוחזק לך ללמד שאפילו אינו יודע בבירור שנתגייר אלא הוא כך מוחזק אפי' אם לא נתגיירו רק אבותיו אפי"ה אית בי' לאוין דגר וכיון שהקרא בא רק לברר ענין לאוי דגר אינו נמנה בפ"ע:

מצוה סה

והיא ל"ת ל"ה להרמב"ם. ולהרמב"ן הם ב' מצות מצוה ס וס"א ול"ת ל"א ול"ב.

שלא לענות אלמנה ויתום והרמב"ן מנה זה לב' לאוין והקשה על הרמב"ם דבסי' רנ"ו דאפי' לדברי הרמב"ם בשורש ט' כיון שחלקן הכתוב דכתיב אם תענה אותו הו"ל למנות לב' לאווין עיי"ש ולענ"ד כפי מה שכתבתי לעיל בכללים ובמצוה זי"ן דלכ"ע חדא מיהו לקי היינו אותו שהלאו עלי' קאי בפי' כגון אל תאכלו ממנו נא הרי נא לאו מפורש ולכ"ע לקו אלא הא דכתיב ומבושל דאינו מפורש הלאו אלא שהכתוב פטפו וחברו ללאו בזה פליגי אי הוי לאו שבכללות וא"כ ה"נ דהפסוק מסיים ויתום לא תענון א"כ יתום מפורש רק באלמנה יש לדון וא"כ ה"נ הא דאמרי' בעלמא היכא דחלקן הכתוב לא הוי לאו שבכללות היינו אם אותו שמעוטף ומחובר ויש לדון דהוי לאו שבכללות אם חלקן מוכח דאינו מעוטף והוי כמפורש אבל כאן שחילק זה שמפורש אין כאן שום ראי' וא"ש דעת הרמב"ם. אדרבא נראה דיש ראי' מחילוק זה דעיקר הקרא בא רק ליתום וא"כ אלמנה הוה רק לאו מכלל ואינו כמפורש ובזה נ"ל ליישב דעת הסמ"ג דאע"ג בנא ומבושל ס"ל

כהרמב"ן כאן מספקא לי' דאפשר נמנה רק לחד והקשו עליו ולהנ"ל ע"י דכתיב אם ענה תענה אותו גילה קרא דעיקר הלאו על יתום, ואלמנה רק מוכללת בו ולכך שפיר מספקא לי' אולי אינו נמנה לפ"ע:

ועפי"ז מיושב ג"כ מה שהעיר במנ"ח על החינוך שכ' על הא דשקדו חכמים ותקנו דבא לגבות מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה וכיוצא מאלו הדברים שתקנו לטובת היתומים והוא ג"כ מצד הלאו הזה שלא יבואו לידי עינוי והקשה הבעל מנ"ח דא"כ באלמנה נמי עיי"ש ולהנ"ל א"ש דווקא ביתום גיזם הקרא אם ענה תענה אותו וכ' עונש מופלג ההוא תקנו חכמים שלא יבוא אדם לידי עונש לעשות כל השתדלות שלא יבואו לידי עינוי משא"כ באלמנה נהי דחיברה ג"כ ללאו הזה אבל לא כתב ע"ז עונש בקרא ולכן לא החמירו כולי האי גם החכמים. וגוף הדבר שכ' החינוך שהוא משום חומרא דאיסור לא תענה ג"כ השיג עליו ובאמת קשה שהרי כל הנפרע שלא בפניו לא יפרע אלא בשבועה אע"ג דלא שייך טעם זה ועכ"ח צ"ל דהחינוך קאי על הא דאין גובין מיתומים כלל אפילו בשט"ח מקוים דע"ז קשה נהי דקטן מקרי כשלא בפניו מ"מ הא אפילו שלא בפניו גובין ע"י שבועה בשטר מקוים ע"ז הסביר דחכמים חששו שמא בעל השטר עצמו תובע רק משום ספק מלוה ישנה כמו שאמר אביי בב"מ ו' ונהי דבשטר לא חיישי' לזה דאמרי' שטרי' בידי' מה בעי ונתן הוא הטעם דחכמים חששו גם למיעוט שאינו מצוי משום דהוי כנפשות ולגבי נפשות כ' הקצו"ח בש"ש דאם הספק נולד בשעת עונש מיתה לא אזלי' בתר רוב בדיני נפשות כן נראה לי להסביר דברי החינוך:

ב) והנה הלאו הזה כולל גם אלמנת מלך שלא יכאוב לבם ולא יצערם לא בדיבור ולא במעשה אלא יעסוק עמהם הכל בנחת ואין לוקין על לאו הזה עיי' בחינוך הטעם אבל בהגהת מל"מ הקשה עליו דלמה צריך לטעם הזה ת"ל דאפשר לעשות בלי מעשה והחינוך סובר כל היכי דיכול לעשות בלא מעשה אפילו אם עשה מעשה אינו לוקה ואני כתבתי בגליון מצות השם וודאי יש עינוי טפי אם מענה אדם במעשה מאם מענה אותו רק בדיבור כיון דאין ענין שניהם שוה כה"ג מודה החינוך דאם ענה אותם בפועל ובמעשה דכואב טפי א"א לפטור משום דאפשר נמי בלי מעשה ולכך הוצרך לומר טעם אחר כדלעיל:

מצוה סו

שהיא מ"ע ל"א להרמב"ם ולהרמב"ן היא מצוה ס"ב ומ"ע ל'.

מ"ע להלוות לישראלים עניים שנאמר אם כסף תלוה את עמי את העני עמך ודרשו חז"ל מכאן שעני קודם לעשיר והחינוך כאן כ' שעניים קרובים קודמים לאחרים ומעירו קודמים למעיר אחרת כמו בצדקה והרמב"ם לא הביא זה כאן לענין מצות הלוואה אלא בה' מתנת עניים כ' דיני הקדמות האלה ובמנ"ח עמד בזה ולענ"ד דבדיוק כ' הרמב"ם כן שהרי במכילתא חקר מנ"ל דהאי אם כסף הוא חיוב דלמא הוא רשות ומביא ראי' מקרא דפ' ראה דכתיב כי יהי' בך אביון מאחד אחיך בארצך וכו' פתוח תפתח את ידך והעבט תעביטנו מבואר דחיוב להלוות וכן הביא הרמב"ם לשון המכילתא במנין המצות מצוה קס"ו כיון דעיקר המצוה ילפי' מהאי קרא דנאמר בפ' צדקה ושם נאמר ג"כ הקדמות האלה מאחד אחיך בשעריך בארצך ולכך מביא הרמב"ם זה לענין מת"ע אבל בוודאי גם הרמב"ם מודה דגם כאן שייכים הקדמות האלה כמ"ש החינוך:

וכ' הרמב"ם שאם מונע עצמו להלוות לעני הוא עובר בקרא אל יהי' דבר עם לבבך בליעל וכו' ורעה עינך באחיך האביון וכו' מיהו השמ"ק בב"מ פ"ב הביא בשם ר"ח שאם הלוה עני וירד מנכסיו ואם ילוה לו מעותיו בלי משכון הי' ממונו אבוד אינו מחויב להלוות לו בלי משכון והיינו דאמרי' שם במלוה שצריך למשכון דאז עושה המצוה בזה שמלוה לו על המשכון וכ' שם השמ"ק שזה הוא לכ"ע נראה מבואר שאם נראה למלוה שממונו אבוד אצל הלוה אינו חייב להלוותו בלי משכון:

ונראה לי ראי' לזה ממכילתא הנ"ל דיליף דהאי אם כסף הוא חובה מקרא דפ' ראה דכתיב כי ימוך אחיך וגי' והעבט תעביטנו והעבט בלשון הקודש הוא משכון נראה מבואר דבכה"ג הוא מחויב להלוות לו דווקא על המשכון ובזה יש להסביר ג"כ דלכך נקט הקרא לשון אם שאינה החלטיית אלא אם הוא באופן שלא תפסיד עי"ז ממונך אז את העני עמך העני קודם כן נראה לי:

ובאמת לכאורה קשה על הש"מ הנ"ל מקרא דפ' ראה דכתיב השמר לך פן יהי' עם לבבך בליעל לאמור קרבה שנת השבע וכו' ורעה עינך באחיך האביון וגו' א"כ משמע דאם אינו לוה לו משום הפסד ממונו יש לו לאו וקראה התורה אותו דבר בליעל וצ"ל דיש חילוק דוודאי אם הוא יודע שאין ללוה לשלם אינו מחויב להלוות לו בלא משכון אבל אם מונע להלוות משום דשמא לא ישלם לו בזמנו ועי"ז אפשר שיגיע שמטה והשמטה משמט אע"ג שבאמת הוקבע לו זמן הפרעון קודם שמטה ומצד מצות שמטה שהוא בא ללמדינו מדת הוותרנות וגמילות חסד כי לה' הארץ ומלואה ועי"ז יתאכזר ולא ירצה להלוות ע"ז נאמר השמר לך אבל אם יודע שאין ללוה לשלם איכ"ל כמ"ש ר"ח והש"מ הנ"ל כן נראה לי לחלק וצ"ע. אפ"ה מיתורא דקרא ורעה עינך באחיך האביון וגו' למדו

והביאו הרמב"ם כגון העושה כן מצד יראת האונס ומקרה אחר יש איסור אבל הלאו קאי רק בשנת השמטה וכעין זה כתב בס' מעיי"ח:

ב) ועוד למדו בב"מ ע"א מכאן דעמי ונכרי עמי קודם ופריך פשיטא ומסיק דאיירי באפשר לו ללות לגוי ברבית ובמזרחי הקשה דגם זה פשיטא דהא אמרי' בע"ז דף כ' דגר בנתינה קודם למכירה דגוי ובס' גור ארי' תירץ דתוס' כתבו בע"ז שם דנבילה הנאתו מועטת ומוכר לגוי בדבר מועט ונהנה הלוקח הרבה דמחי' אותו ולכך חייב להחיות את הגר דמצוין עליו להחיותו ובגוי אדרבה כתיב לא תחנם ולכך חייב להקדים נתינה דגר קודם דמכירה לגוי משא"כ כאן דהוי רק ספק הנאה לגוי ואפשר שיפסיד ואפ"ה יוכרח לשלם לו ועוד שהכתוב קראו למלוה בריבית "נשך" ולכך הו"א כיון דלגוי אינו מהנה כל כך והישראל המלוה הוא נהנה הו"א דיהי' חייך קודמים ולכך איצטרך קרא דעמי קודם כן נראה להסביר דברי התוס'. מיהו בלא"ה צ"ע לי למה דרשו חז"ל עמי וגוי עמי קודם הו"ל למנקט אפי' עמי וגר תושב עמי קודם אע"ג שמצווין להחיותו וצ"ל דגם זה פשיטא לפי המקשן ולתרצן אפשר דבאמת עמי וגוי לאו דווקא גוי עע"ז אלא גוי שקבל עליו ז' מצות שאע"ג שמצווין להחיותו ורשאין לקבל ממנו רבית אפ"ה עמי קודם כנ"ל:

מצוה סז

שהיא ל"ת לכ"ע להרמב"ם ל"ת ל"ו. ולהרמב"ן היא מצוה סג ול"ת ל"ג

שלא יתבע המלוה את הלוה חובו כשידע שאין ללוה לשלם שנא' לא תהי' לו כנושה והיינו שלא יכלמנו וידחק עליו ובכלל לאו הזה ג"כ שלא יקח ריבית ממנו ואפילו להראות לפניו כדי לצערו אסור והמנ"ח הקשה למה דווקא כשידע אפילו אם הוא מסופק הי' ראוי לכאורה לאסור לנגשו עיי"ש ונראה להסביר וליישב דהרי כשם שהמלוה אסור לדחקו כך מוזהר הלוה שלא ידחה המלוה בלך ושוב ולבזבז ממון המלוה שלא יוכל לפרע אח"כ ויהי' לוה רשע ולא ישלם וכבר אחז"ל בכתובות פ"ז דפריעת בע"ח מצוה ופי' הראשונים דהמצוה נלמד מקרא דהאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך העבוט ורש"י בכתובות שם פירש משום דכתיב הן צדק שיהי' הן שלך צדק והקשו ת"ל מקרא מפורש דהאיש אשר אתה נושה בו נלמוד ונראה דמשם ילפי' דחייב לשלם אבל עדיין לא שמענו דהחיוב דווקא לשלם בזמנו שהבטיח לו ע"ז פירש"י דנלמוד מקרא דהן צדק ולכאורה גם זה נוכל לידע משום דיותר מעל זמן שהלווהו הוי כשואל שלא מדעת והו"ל כגזלן כדקיי"ל שואל שלא מדעת הוי גזלן מיהו איכ"ל המלוה יודע שלאו בדווקא קבע לו הזמן ההוא שאולי לא יהי' לו אז ממון ומסתמא גמיר בדעתי' שאפילו יאוחר

זמן הפרעון יותר יהי' מלוה אצלו ואינו כגזלן ולכך פירש"י משום הן צדק ושוב איכ"ל דמסתמא סמך המלוה על הן שלו ויש לחוש אלאחר זמן משום שואל שלא מדעת וא"כ כיון דאם יש ללוה ובא הזמן לשלם הוא עושה איסור אם אינו משלם ולכך רשאי המלוה כשאינו יודע שיש לו לנגשו דהוי ספק וספק, ספק שמא יש לו ומצוה להכריחו לשלם וניהו דג"כ יש ספק בהיפך דלמא אין לו שוב יש לומר כיון דקבע לו זמן מסתמא ידע הלוה שבאותו זמן יהי' יוכל לשלם כן נראה להסביר הענין דהי' לו לראות הנולד שלא יעבור על הן שלו ועד כאן לא אמרי' דספיקא להחמיר היכי דהוא ספק עבירה או אין עבירה אבל אינו ג"כ מצוה משא"כ כאן דהוי ספק עבירה אם אין לו וספק מצוה דאם יש לו ואינו משלם המלוה עושה מצוה אם נגשו למנוע אותו מעבירה כנלע"ד:

מצוה סח

היא להרמב"ם. והוא מצות ל"ת לכ"ע. להרמב"ם ל"ת ל"ז. ולהרמב"ן מצוה ס"ד ול"ת ל"ד שלא להתעסק במלוה ולוה בריבית שנאמר לא תשימון עליו נשך וקאי הלאו על העדים והסופר והסרסור וגם המלוה עובר על הלאו זה מלבד אינך לאווין דכתיבי בי' אלא דאצל המלוה הוא לאו שאין בו מעשה ואצל העדים והסופר אם הי' מלוה בשטר הרי עשה מעשה ובקצוה"ח העיר דלרמב"ם דבמלוה בשטר אינו מהני מה"ת א"כ איך אפשר לומר דהקרא מיירי בשטר ולענ"ד גם להרמב"ם מועיל השטר מה"ת לענין שאינו נאמן לומר פרעתי נהי דעדות העדים בשטר לא מהני מה"ת להרמב"ם מ"מ כיון דאמר פרעתי הרי מודה שלוה ואיכא שוב ראי' דשטרך בידי מה בעי ואע"ג דאית לי' מיגו דאי בעי אמר לא לויתי מ"מ לא חציף להכחיש עדים אפי' בעדים קרובים י"א דלא חשוב מיגו ועוד הכא כיון דאמרי' שטרך בידי מה בעי ואנן סהדי דלא פרע הוי כמיגו במקום עדים א"כ שפיר מהני שטר גם לרמב"ם:

ב) והנה הרמב"ם ספ"ד ממלוה כ' דאין לוקין על לאו זה אפי' להעדי' דעשו מעשה והסמ"ג כ' דלוקין וכבר הקשה עליו הלח"מ פ"ד ממלוה דין ה' דמבואר בב"מ ס"ב ע"א דפליגי ר"נ וראב"י וס"ל דלא לקו ומסיק דפליגי בלא תשימון ופטרו ממלקות משום דאמרי' קרע שטרא דאם לא פרעו לוקין א"כ העדים דא"א להם לקרע לכ"ע לוקין ובין לפי' רש"י ובין לפי' התוס' וכן ביאר שם בשמ"ק עיי"ש בלח"מ ולענ"ד נראה דהרמב"ם כ' שם דין ג' הטעם דאין לוקין על ריבית משום דניתן להשבון ותוס' ושאר ראשונים כתבו משום דהוי ניתק לעשה והמעיי"ח כ' דגם לרמב"ם פטור משום נתל"ע וצ"ע דהרי הרמב"ם פי' הטעם משום ניתן להשבון ואין זה ענין אחד לנתל"ע כמו שהאריך השעה"מ

פ"ח מחו"מ דין ג' וגם אני הארכתי בכללים בזה ולכאורה מוכרח כהרמב"ם דטעם דאין לוקין לאו משום דניתק לעשה דהרי הרמב"ם רפ"א דתמורה כתב דהיכא דהלאו כולל טפי מהעשה לא מקרי ניתק לעשה דאין יכול לנתק הלאו שהוא כולל יותר ועי' בשג"ח סי' פ"ב מ"ש בזה ובמל"מ פ"ג ממלוה דין ד' הקשה שם דכרי הרמב"ם אהדדי בזה וא"כ כאן דעשה דחי אחיך קאי רק על המלוה והל"ת דלא תשימו] קאי ג"כ על העדים והסופר ואינך ח"כ שוב לא מקרי ניתק לעשה אפי' במלוה גופא י"ל דלא אתי חד עשה ומנתק תרי לאווי מיהו בזה כבר כ' התוס' בחולין דף פ"א כללים בזה דבעי' דווקא דהלאווים סמוכים אז אינו מנותקים ועוד תי' דהיכא דמחזר אותו דבר שפיר דוחה אפי' ב' לאווין עיי"ש ובזה אפשר ניישב דברי המעיי"ח שכ' להרמב"ם הוי משום נתל"ע וקשה כנ"ל ולפי דברי התוס' י"ל דהא דנקט הרמב"ם משום דניתן להשבון היינו משום דניתן להשבון אתי חד עשה ומנתק תרי לאווי ולעולם משום דהוי נתל"ע ומיושב המעיי"ח מ"מ קו' הראשונה עדיין קשה וגם לפימ"ש הט"ז סי' קס"ח סק"ג דאם אין הלוה תובע אין מצות חזרה וגם לפמ"ש הרשב"א בב"ק קי"ב אליבא דרבא וחי אחיך דמצוה להדר הוא רק בתורת צדקה אפשר דחם יעני וצריך לאותו דבר להחיות נפשו אפשר דא"צ למהדר דקיי"ל כר"ע דדריש וחי אחיך חייך קודמין וניהו דכאן אם אינו מחזיר עובר בלאו איכ"ל דאפי' אם יעני וצריך לא"ד צריך להחזיר מ"מ מצד אינך טעמים הנ"ל נראה דלא הוי נתל"ע דהלאו כולל יותר ולכך הוצרך הרמב"ם לומר משום דניתן להשבון וטעם של הרמב"ם דניתן להשבון ביארתי במק"א שהטעם שכל לאווין שאסרה התורה משום דמחסר ממון לחבירו עיקר האיסור משום חסרון של חבירו א"כ חם הלוקח רוצה להחזיר לא עביד כלל איסורא אפי' בגניבה דיליף מיתורא דלא תגנובו אפי' ע"מ לשלם כפל כ' הרמב"ם דהוא רק איסורא ולא לאו ומסתמא הה"ד בריבית ולכך נתן הרמב"ם הטעם הואיל ובידו להחזיר ואז ניהו דמחשבתו הי' לאיסור כיון דתיקון המעשה על המחשבה לא חייבו התורה מלקות זה נראה טעם הרמב"ם ועיי' בפנ"י בב"מ ס"ב ע"א שכ' ג"כ להסביר על אופן זה ונראה שהרמב"ם למד זה מדברי ר' נחמי' הנ"ל דסובר דאין לוקין על לאו דלא תשימון משום דאפשר לקרוע שטרח והוי לאו שניתן להשבון ולא נגמר העבירה ולכך גם העדים אע"ג דאין בידם לקרוע מיהו עדיין לא נגמרת העבירה ומכ"ש שהרי גם חם ירצו העדים להחזיר ללוה הרבית נראה דלא חשיב עבירה גמורה דלר"נ ורחב"י ח"ח לומר דס"ל הטעם משום דנתל"ע דהיכן מצינו בתורה מצוה לקרוע השטר והם נקטו דאפשר לקרוע השטר ולכך הכריח הרמב"ם לומר הטעם משום דניתן להשבון אבל הת"ק נראה דלא ס"ל טעם הרמב"ם דהרי גם התוס' בב"מ ס"א ע"א ד"ה לא

כ' הפ"י דנא ס"ל ולכך ניהו דס"ל גם הת"ק דעל לקיחת ריבית אינו לוקה עכ"ח טעמיי' משום דהוי נתל"ע וכאידך תירוצי בתמורה דף ד' דאפי' חם הלאו כולל יותר מקרי נתל"ע ובזה מיושב הרמב"ם והחינוך הנ"ל דלעולם ס"ל כפי' התוס' דלענין לאו דאל תקח לכ"ע אין לוקין אלא דפליגו בלא תשימון לת"ק ס"ל דלכך לא לקו בלא תקח משום דהוי נתל"ע אבל ר"נ וראב"י ס"ל הטעם דאין לוקין משום דניתן להשבון ולכך גם בלא תשימון ניתן להשבון ופסק הרמב"ם וסייעתי' כר"נ וראב"י דמשנתו קב ונקי:

ואפשר דס"ל לר"נ וראב"י דנא דרשי' כלל וחי אחיך לענין רבית למ"ע שצריך להחזיר אלא כדאמרי' בתמורה דף ו' דלרבא הי' סברא דמחזירין כמו כל מילתא דא"ר לא תעביד אי עביד לא מהני אלא די"ל כר' יוחנן ויראת מאלקיך אך למורא ניתן לכך איצטרך וחי אחיך אהדר ויראת מאלקיך בא לדרשת ולעולם אין כאן מ"ע ובזה מיושב מה שהקשה הרמב"ן במנין המצות מדוע לא מנה הרמב"ם זה למ"ע בכלל רמ"ח מ"ע והרמב"ן במנין המצות שלו הוסיף זה למ"ע י"ז להחזיר הרבית ולהנ"ל להרמב"ם אין זה למ"ע אלא לאפוקי מטעות כנלע"ד:

מצוה סט

היא להרמב"ם והיא ל"ת לכ"ע להרמב"ם ל"ת ל"ח. ולהרמב"ן היא מצוה ס"ה ול"ת ל"ה.

שלא לקלל הדיין שנאמר אלקים לא תקלל והרמב"ם פכ"ו מסנהדרין דין ג' כ' דהחיוב של הקללה הוא דווקא אם הזכיר שמו של הקב"ה או אחד מהכנויים כגון חנון ורחום והראב"ד השיג עליו דווקא בשם המיוחד חייב ונראה דתליא אי קיי"ל כר"ח בר אידי או כרבנן בשבועות ל"ה ע"ב והרמב"ם פוסק כרבנן דלא ילפי' מסוטה וסגי בין לענין שבועת ביטוי ובין לענין שבועת שוא בכנוי כמו שפסק הרמב"ם פ"ב משבועות והראב"ד פוסק כר"ח בר אידי עיין בר"ן נדרים דף ב' ד"ה ושבועות כשבועות ולכך פסק דבעי' דווקא בשם המיוחד לענין מלקות אמנם מ"ש הרמב"ם סוף ה' שבועות דלענין מוציא ש"ש לבטלה אינו חייב אלא דווקא בשם המיוחד וזה תימה גדולה הא הרמב"ם יליף מוציא ש"ש לבטלה מלא תשא ובפ"ב משבועות פסק דחייב גם על הכנוים וזה תרתי דסתרי אהדדי ונלע"ד דהרמב"ם עצמו ביאר שם סוף ה' שבועות שאם הוציא ש"ש לבטלה יאמר אח"כ שבח האדיר החזק והמרומם וממילא לא יהי' אח"כ לבטלה ובזה מיושב דברי הרמב"ם דלעולם ס"ל על מוציא ש"ש לבטלה חייב גם על הכנוים רק דרמב"ם ס"ל בכלל שם המיוחד הוא כל השמות שאינם נמחקין והכנוין הוא רחום וחנון וא"כ הוציא שם משמות שאינם נמחקין ולא אמר השבח חייב משום מוציא ש"ש לבטלה משא"כ אם

אמר הכנויים שהוא חנון ורחום שהוא ג"כ השבח שהוא חנון שהכוונה מי שהוא חנון כדאי' ס"פ שבועת העדות וממילא לא הוציא לבטלה ולכך במברך ברכה לבטלה כ' שם הרמב"ם סתם דחייב כיון דהברכה עצמו הוא לבטלה כ' סתם דעובר על לא תשא אבל לענין מוציא ש"ש לבטלה שפיר כ' הרמב"ם דהיינו דווקא בשמות המיוחדים כנלע"ד. (ומה שהביא הרמב"ם בברכה לבטלה קרא דלא תשא ובמוציא ש"ש לבטלה יליף מקרא ליראה את השם הנכבד והנורא כבר כתבתי לעיל במצוה ל') וכן שמעתי מפי מרן הגאון בעל חת"ס וכן הוא בחידושיו רפ"ק דנדרים דגם באמר בריך רחמנא דהאי פתח אם הוא לבטלה עובר משום לא תשא אע"ג דהוא בלשון תרגום ורק כנויי והוכיח כן מלשון הר"ן דכ' דאם צריך להזכיר השם לא הועילו חכמים בתקנתן שמא יזכיר השם לבטלה ועכ"ח דאפי' בלשון תרגום ג"כ שלא לצורך הוא עובר משום ברכה לבטלה ולכך כ' שם דאם אדם מסופק אין יכול לעשות פשר לומר בלשון בריך רחמנא דגם בזה יש חשש לבטלה יעיי"ש ועכ"פ נ"ל ליישב בזה קו' המנחת חינוך שהקשה על הרמב"ם דפסק דעל קללת הדיין חייב גם על הכנויים מלקות הא בתמורה דף ד' ע"ב איתא דהא דחייב מלקות בקללות הוא משום דהוציא ג"כ ש"ש לבטלה הא הרמב"ם עצמו פוסק דעל ש"ש לבטלה אינו חייב אלא בשמות המיוחדים ואיך יהי' חייב על קללות הדיין מלקות גם על הכנויים עיי"ש ולהנ"ל א"ש דלעולם ס"ל להרמב"ם דגם על מוציא ש"ש לבטלה חייב גם על הכנויים והא דכ' רק על שם המיוחד חייב היינו משום דעל הכנויים אפשר לומר למי שהוא חנון אבל כשקילל את הדיין ע"כ כוונתו הוא לקלל בשם הזה ולשם הזה הוציא את השם ולא לשבח לה' כמו במברך ברכה לבטלה וחייב גם על הכנויים וא"ש:

ב) הלח"מ הקשה על הרמב"ם דבפ' כ"ו מסנהדרין כ' דבקילל דיין והוא נשיא לוקה ג' אחד משום חבירו דיליף מלאו דלא תקלל חרש וחרש דנקט לרבותא אע"ג דלא שמע וכ"ש השומע ולאו משום דיין ולאו משום נשיא והקשה הלח"מ חדא דבש"ס מבואר דחבירו אינו נלמד מחרש כדאי' בסנהדרין ס"ו אלא מאם אינו ענין ומביניי' עיי"ש ושנית מנ"ל באמת לש"ס ללמוד מאא"ע הא איצטריך לחייב על כל אחד בפ"ע ושאם גברא אחד כולל שלשתן חייב ג' פעמים ועוד האריך להקשות על הכ"מ וכבר יישבתי במק"א ונראה לענ"ד דלכאורה קשה לי מנ"ל מלקות הא הוי לאו שאין בו מעשה ונהי דבתמורה דף ג' ע"ב ילפי' דמקלל בשם חייב מלקות מקרא משום השם שהוציא לבטלה ולעבירה מ"מ כיון דרק מכח השם אית בי' מלקות אע"ג דאין בו מעשה והשם לא הוציא רק פעם אחד ואיך ילקה ג' וצריך לומר כיון דג' עבירות של קללה ועבר בשם הזה ג' לאווין הלאווין מחלקין וצ"ע:

והנה תוס' הקשה ב' סוגיות אהדדי בשבועות דף ל"ו וכן איתא בתמורה דף ד' דלאו על קללת חבירו יליף מלא תקלל חרש ובסנהדרין ס"ו ילפי' מביניי' ונראה דתרוויי' אמת דהנה הרמב"ם יליף באמת בפכ"ו מסנהדרין לאו לחבירו מלא תקלל חרש וכ' דחרש דכ' רחמנא היינו לרבותא אפי' אינו מצערו שאינו שומע קללתו וכ' הכ"מ שכן איתא בפסיקתא אלא שהלח"מ תמה למה הניח ילפותא דש"ס דידן וכ' על דרך הפסיקתא ולענ"ד גם בתמורה דף ג' מבואר בקללה משום דמצערו משמע כפסיקתא וגם מדויק הקרא דלא תקלל חרש ולא כתיב חרש לא תקלל הוא כללא שום אדם לא תקלל וסיום הקרא חרש הוא לרבותא אפי' אינו שומע ואינו נושא המאמר אלא דכל זה אי לא הוי כתיב רק האי קרא אבל כיון דכתיב גם נשיא בעמך לא תאור ול"ל קרא זה תיפוק לי' מלא תקלל חרש ולא ניחא לומר לאוסופי לאוין דהרי על קללה שאינה בשם אינו נלקה דהוי לשאב"מ והו"ל לפרש בפירוש דמיירי בשם כיון דבא לאפושי מלקות ואיך כתוב סתמא והיכא דלא לקי לא אמרי' דבא לאפושי בלאווין אם אפשר למדרש בדבר אחר וכדאי' בר"ן נדרים דף ג' ע"ב ועכ"ח הא דרשי' דחרש דווקא דדווקא האומללין והחשובין הזהיר הכתוב שלא לקלל ע"ז אמר שם בסנהדרין דא"כ אכתי אלקים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאור ולא תקלל חרש חד מניי' מיותר דלכתוב רק דיין וחרש ונדע לילף מנייהו נשיא ועכ"ח אם אינו ענין לנשיא תנהו אותו לחבירו וא"כ כיון דעכ"ח מרבי' חבירו מכח אא"ע א"כ תקשי ל"ל כלל נשיא ודיין ועכ"ח לאפושי בלאווין ונ"מ לענין אם קלל בשם דלוקין ושוב ילפי' חבירו וכן אביו מלא תקלל חרש והאם אינו ענין לא נצרכה אלא כי היכא דלא נטעה דמכח קרא דדיין ונשיא הוי מיעוטא קמ"ל וא"כ א"ש דברי הרמב"ם דחבירו נלמד מחרש ומיושב סתירת הסוגיא וכל קו' הלח"מ:

מצוה ע

והוא מל"ת לכ"ע להרמב"ם ל"ת ל"ט ולהרמב"ן היא מצוה סו ול"ת ל"ו

אזהרה על ברכת השם שנאמר אלקים לא תקלל ורש"י בחומש פי' דקאי על תרוויי' אזהרה למברך השם ואזהרה שלא לקלל דיין והר"ן הקשה מנ"ל תרתי והלח"מ פ"ה מממרים כ' דרש"י מפרש עפ"ז הגמרא סנהדרין מדלא כתיב תקל בחד למ"ד משמע דקאי על תרוויי' ובסנהדרין דף ס"ו פליגי ר"י ור"ע ר"י סובר דאלקים חול דקאי אדיין ור"ע סובר דהוא קודש והנפקא מני' אם צריך לקדש השם עי' במנחת שי במס' סופרים פ"ד איתא דלת"ק קאי בין אקודש ובין אחול וצריך ג"כ לקדשו על תנאי ולי קשה אם נימא כהלח"מ דהרמב"ם סובר דקאי אתרוויי' איך פסק פכ"ו מסנהדרין דמקלל דיין לוקה

והרמב"ם בפ"ט מגניבה כ' דהלאו לא תמכרו ממכרת עבד אין לוקין משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד א"כ ס"ל כתי' הראשון בתוס' שבת קנ"ד ע"א ד"ה בלאו דגם הלאו הנאמר סתם וקאי גם על אזהרת מב"ד ג"כ אין לוקין וא"כ איך לוקין כאן מיהו כבר כתבתי דבמנחת חינוך כ' דס"ל כמ"ש התוס' ב"ק ע"ד ע"ב ד"ה הו"ל דכתבו גבי עדים זוממין כיון דגלי רחמנא והי' אם בן הכות הרשע דאע"ג שאין בו מעשה לוקין ה"נ לוקין אע"ג דאית בי' אזהרת מיתה וה"נ כיון דיליף בתמורה דף ג' ע"ב מקרא דעל קללה חייב אף שאין בו מעשה ה"נ אע"ג דאית בי' אזהרת מב"ד ואם סובר הרמב"ם כר' ישמעאל דעיקר קרא קאי על הדיין כמו דסמך ונשיא בעמך אלא מכח דיתורא דלמ"ד ילפי' גם אזהרה לברכת השם איכ"ל כמו שכתבו התוס' בעירובין י"ז ע"ב ד"ה לאו שכתבו כה"ג היכא דמשמעות הקרא אזהרה על דבר שאין בו מיתה לא מקרי אזהרת מב"ד ומסתמא קיימ"ל כרב אשי אמנם לפמ"ש הכ"מ פ"ה מממרים דהרמב"ם סובר כר"ע דקאי אקודש וא"כ אכתי קשה כנ"ל מיהו י"ל דהרי אנן קימ"ל בסנהדרין דף נ"ו כחכמים דווקא על שם המיוחד חייב מיתה ועל הכנויים אינו חייב ובקרא כתיב אלקי' לא תקלל דאינו שם המיוחד א"כ אינו אזהרת מיתה דנהי דגם לענין שם המיוחד ילפי' מהאי קרא היינו מק"ו דמקלל בכנוי וכבר השריש הרמב"ם בשורש י"ד וכן כ' כאן בל"ת ס' דהיכא דמיתה מפורש סגי אפי' אם למדין האזהרה רק בק"ו מיהו המעיי"ח הקשה עוד דהרי הרמב"ם במנין המצות ל"ת ס' כ' דלכך יוכל למנות במקרא אחד ב' לאווין הואיל וכבר ידעי' איסור מכח המיתה וזה א"ש אם עיקר הקרא קאי אדיין ואזהרת קודש ילפי' רק מיתורא דלמ"ד אבל אי עיקר קרא אזהרת קודש ואזהרה לדיין ילפי' מיתורא דלמ"ד קשיא איך יוכל למנות אזהרה לדיין לל"ת בפ"ע דחד לאו לעולם לא נמנה לב' ל"ת ולכך נראה דגם הכ"מ מודה להר"ן כמס' סופרים ובזה פליגי ר"י ור"ע דר"י סובר כר"ש דמס' סופרים בכל ענין דאין צריך לקדשו ואזהרה לברכת השם צ"ל דיליף רק בק"ו מדיין דהרי אזהרה לדיין הוא משום דנקרא אלקים דהיינו מומחה וסמוך ושמא דמרי' עליו וכשלוחו של הקב"ה דסמיך ממשה רבינו עד עתה איש מפי איש וכיון דעל דיין דשמא דמרי' עליו מוזהר שלא לקללו ק"ו אזהרה למברך השם ועיין בראב"ע ורמב"ן ר"פ משפטים עה"ת שכתבו טעם מפני מה נקרא הדיין אלקים כן סובר ר"י אבל ר"מ סובר דקאי אתרווייי כת"ק דמס' סופרים וא"כ צריך לקדשו ולכך נמי כתיב תקלל בב' למדי"ן וחבירו יליף מחרש ג"כ מדלא כתיב רק חד למ"ד וכיון דפשטא דקרא לר"ע קאי על שניהם ומחד לאו ל"ל דנמנה לשנים מ"מ כיון דברכת השם כבר ידעי' איסורו מכח העונש ולא איצטרך הקרא רק על דיין וא"כ עיקר אזהרה הוא על הדיין ונמנה למצוה בפ"ע וברכת השם

דידעי' איסורו מכח עונשו ולא נלמוד מכאן רק אזהרה נמנה ג"כ למצוה בפ"ע כן נראה להסביר הדבר:

ב) והנה אנן קימ"ל כחכמים בסנהדרין נ"ו דאינו חייב אלא במברך שם בשם המיוחד ולפי פירוש רש"י שם משמע דדרשינן הא דכפל שם ונוקב שם ה' ושוב כ' בנקבו שם יומת גמרי' דתרוויי' קראי אהדדי נאמרו דרישא ונוקב שם ה' היינו שם המיוחד קאי על שם שמברך בו ושוב מסיים בנקבו שם דאם מפרש שם המיוחד כדי לברך השם ומפרש גם שם המתברך בנקבו שם היינו שם הנכתב מעיקרא היינו שם הוי' יומת אמנם דעת הרמב"ם דווקא המתברך צריך להיות בשם המיוחד אבל בשם שמברך חייב אפי' בכנויים וא"כ עכ"ח מפרש הרישא דקרא דכתיב שם הוי' היינו על שם המתברך ונקבו שם דלא כתיב בי' שם הוי' היינו בשם המברך ומטעם זה קשה לי על הרמב"ם פ"ט ממלכים דין ג' דב"נ חייב על ברכת השם אפילו בכנויים וכ' הכ"מ דפסק כר' יאשי' וקשה מנ"ל דגבי ב"נ לא בעי' בין במתברך ובין במברך שם הוי' דילמא דווקא בשם הראשון שמברך בו סגי בכנוי אפילו בחנון ורחום וצ"ל כיון דאפיק ב"נ מדין ישראל במקצת שוב ליכא למילף מן ישראל כמ"ש המהרש"א שם ומהיכא נילף דבעי' שם המיוחד לשם המתברך מיהו עדיין קשה דהרי ב"נ ילפי' אזהרתו לברכת ה' מן ויצו ה' הנאמר בבראשית ושם נאמר בשם המיוחד א"כ אכתי נימא דבשם המתברך יצטרך שם הוי' ויותר קשה לי על דברי הרמב"ם פ"ה מממרים דפסק דגם במקלל אבותיו אינו חייב אלא בשמות המיוחדים ופי' הלח"מ כמ"ש הת"ח להר"ן בחי' דמקרא ונקבו שם יומת ילפי' תרתי כיון דכתיב רחוק מן קרא דונוקב שם ה' ולכך אמרי' דקרא ונקבו שם יומת בא לכלול כל מקום שיש בו מיתה כגון דמקלל אביו ג"כ בעי' בשם המיוחד וקשה הא לפי מה שכתבתי לעיל עכ"ח הרמב"ם מפרש דונקבו שם קאי על שם שמברך וזה סגי להרמב"ם בכנוי ואיך כ' במקלל אביו ילפי' מהאי קרא דונקבו שם דבעי' דווקא שם המיוחד וצ"ע:

ג) הירושלמי סובר דעדים בשעת גמר דין ג"כ אינם מפרשים השמות דאיך גידף אלא שמספרים הדברים שזה הזכיר השם הוי' וגידף בשם אבל בש"ס דידן כ' בסדר למשנה בפ"ב דה' ע"ז בשם מהרי"ק ופר"ח דעכ"ח פליג על זה וס"ל דעדי' בשעת גמ"ד צריכין לפרש הגידוף כמו שאמרו דהרי שם דף ס' פריך על הא דאמרי' דעדים אין צריכין לקרוע משום דכבר קרעו ופריך שם משום דכבר קרעו מאי הוי ואי נימא דס"ל להש"ס דילן כירושלמי מאי פריך והסדר למשנה כ' דאין זה ראי' כשם שהדיינים צריכין לקרוע על מה שמספרים העדים שהזכיר שם המיוחד וגדפו א"כ ה"נ יהי' צריכין העדים לקרוע

ולענ"ד הדין עם המהרי"ק דעכ"ח ש"ס דידן ס"ל דמפרשים השמות וכבר ביאר התויו"ט דא"כ הרי עדים עצמן מגדפים ואיך רשאין לפרט ותי' דכך צוה השי"ת שאין לבער הרשע ההוא אא"כ יפרשו דברים כהווייתן א"כ מצוותו בכך וא"כ נהי דמוכרח הדבר ע"ז עצמו שע"י הרשע מוכרחים העדים לפרש הגידוף שנית שזה כגידוף אלא שהתורה התירתו בעכ"ח ע"י מעשה הרשע וכדי לבערו ע"ז עצמו ראוי העדים לקרוע שהגיע להם דבר כזה שיהי' מוכרחים לגדף השם ופריך שפיר אבל אם נימא כירושלמי שמספרים רק שזה גידף השם וא"כ הדיינים שעומדין וקורעין אין הקריעה על הסיפור ההוא אלא על מעשה הראשון שגידף הרשע ההוא וא"כ פשיטא דהעדים שכבר שמעו המעשה וקרעו על הגידוף ההוא ואיך פריך הגמרא דיקרעו מחדש על אותו דבר עצמו בשלמא אם מפרשים והוי גם עתה גידוף אלא שמוכרחים שפיר פריך הגמרא כיון דהוי גידוף חדש על ההכרח עצמו שבא להם סבה כזו ראוי להם לקרוע ולהתאבל ושפיר הוכיח המהרי"ק דש"ס דידן חולק על הירושלמי כן נלע"ד:

מצוה עא

והוא ל"ת אליבא דכ"ע להרמב"ם ל"ת מ'. ולהרמב"ן היא מצוה ס"ז ול"ת ל"ז
שלא לקלל נשיא שנאמר ונשיא בעמך לא תאור וזה הנשיא הכוונה על מלך ישראל וכ' הרמב"ם דהה"ד נשיא הגדול שבסנהדרין שהוא הנשיא והגדול בענייני תורה ובמנחת חינוך הקשה למה לא אמרי' גם נשיא שבט בכלל היא אמרי' בסנהדרין דף י"א על הקרא דאשר נשיא יחטא אפי' נשיא שבט ת"ל ועשה אחת ממצות ה' אלקיו מי שאין לו אלא ה' אלקיו וא"כ כאן דלא כתיב האי מיעוטא נימא דגם נשיא שבט בכלל ונלע"ד פשוט דקרא עצמו גילה לן ונשיא בעמך דווקא מי שהוא גדול לכלל עם ה' דהיינו או מלך או ראש הסנהדרין שהמה ראשים לכל ישראל. אלא דלכאורה קשה ע"ז הא דרשי' האי בעמך דווקא בעושה מעשה עמך מיהו אין מקרא יוצא מידי פשוטו ובוודאי פשטות הקרא כנ"ל אלא דחז"ל דרשו דהו"ל לכתוב ונשיא לעמך לא תאור ולמה כתוב בעמך ולכך דרשו חז"ל דהכוונה דבא ללמד ג"כ דבעי' שיהי' בעמך שוה לעמך דהיינו שעושה מעשה עמך כן נ"ל נכון:

ב) ובאמת בילקוט הובא המכילתא על פסוק זה אקרא נשיא בעמך לא תאור אחד דיין ואחד נשיא במשמע ומת"ל אלקים לא תקלל לחייב ע"ז בפ"ע וע"ז בפ"ע מכאן אמרו יש מדבר דבר וחייב עליו משום ד' דברים בן נשיא שקלל אביו חייב ד' וגו' ומשום בעמך לא תאור ולשון הזה משמע דס"ל להמכילתא דבכלל נשיא גם כל דיין במשמע דהיינו

דיין המוסמך כיון דמוסמך הוא ויכול לכוף על הדין והמשפט הוא בכלל נשיא בעמך ומזה תימה על הרמב"ם הנ"ל דחייב דווקא על מלך ואפשר לומר דכוונת הילקוט דהו"ל למכתב אלקים לא תקלל ונשיא וממילא הוי ידעינן דבין על נשיא ובין על דיין חייב ולכך נכתב על כל אחד לאו בפ"ע לחייב על כל אחד ואחד אפילו לאיש אחד שעשה כן חייב שתים אלא דלפי"ז לכאורה קשה סיפא דמכילתא הנ"ל דקאמר דבן נשיא חייב ד' ומסיים משום בעמך לא תאור וזה תימה איך אפשר לחייב שתים על חד קרא וצריך לומר דהאי תנא לא דריש דבעמך בא ללמד בעושה מעשה עמך אלא ללמד דעל כל אדם מישראל מוזהר ואסור לקללו ונהי דדבר שלמדין רק מכח יתורא ואינו מפורש בקרא לדעת הרמב"ם אין לוקין מ"מ דהרי כבר כתב הה"מ בפ"ב ממ"א דהיכא דיש לן לאו הבא מכלל עשה שוב אמרי' דעונשין מק"ו וכבר כ' הרמב"ם בפכ"ו מסנהדרין מלא תקלל חרש נוכל למילף מק"ו לכל אדם מישראל מחרש שאינו שומע ואינו מצערו חייב כ"ש חבירו ושפיר חייב על חבירו וכיון דאיסור ידעי' מבעמך שוב ילפי' ק"ו מחרש ועי' לעיל מצוה ס"ט כתבתי קצת באופן אחר והוא מובן עפ"י מה שאכתוב אי"ה בסמוך:

אמנם ר"י בן בתירה המובא שם במכילתא הוא קשה מאוד דגם הוא ס"ל דדיין ונשיא ולפי' מאלקים לא תקלל ונשיא ומסיים יכול אפי' נשיא כאחאב ת"ל בעמך בעושה מעשה עמך ושוב אמר שאר כל אדם מניין בעמך לא תאור דריש מבעמך ב' דרשות וקשה איך אפשר למדרש ב' דרשות מחד תיבה וצ"ל דיליף מב' דבעמך דקאי על שאר כל אדם ומסמיכות דמסמיך האי בעמך לנשיא ילפי' דבעי' דווקא עושה מעשה עמך אפילו נשיא ולכך מסמיך האי לימוד שאר כל אדם אצל נשיא. וא"כ פשטות לשון המכילתא נ"ל דבזה פליגי הת"ק וריב"ב דת"ק סובר דעל נשיא חייב אפילו באינו עושה מעשה עמך וריב"ב יליף מסמיכות דגם נשיא בעי' עושה מעשה עמך דאל"כ במאי פליגי:

ובב"ב דף ד' מבואר ג"כ דאם אין הנשיא עושה מעשה עמך לית בי' איסור וגוף הדין לכאורה צריך לי עדיין לדעת הרמב"ם פ"ה מממרים שפסק גבי אביו אפילו הוא רשע חייב הבן בכבודו אע"ג דבקללה באם אינו עושה מעשה עמך פטור גם באב אפ"ה מצות כיבוד איכא גם ברשע וא"כ לכאורה גם במלך דחייבי' בכבודו וגדול מכבוד האב דאב שמחל על כבודו כבודו מחול ובמלך אינו מחול וא"כ ראוי שנאמר אפילו הוא רשע אין רשאי לקללו נהי דהלאו ליתי בי' בכה"ג מ"מ מצד מצות כבוד המלך דכתיב שום תשים עליך מלך יהי' באפילו אם הוא רשע מיהו זה יש ליישב בשלמא דאם האב הוא רשע מ"מ הוא אב שלו אבל מלך אם הוא רשע אין הקב"ה בוחר בו ונהי שהוא מלך מעצמו

או מצד יראת בני אדם להעבירו מ"מ באמת אינו מלך ומזה ראי' למ"ש המנ"ח במלך שנטל מלכותו בעכ"ח אינו בכלל לאו הזה:

אמנם עדיין קשה קצת דהרי מצינו שציוה השי"ת לנהוג כבוד בפרעה אעפ"י שהי' רשע וצורר ישראל ובאחאב מצינו שאלי' הנביא רץ לפניו לכבודו ואם לא הי' מצוה לא זלזל אלי' הנביא בעצמו ובפרט שכבוד המלך אין הכבוד שלו אלא של העם שהוא מולך עליהם ומי שמזלזל בו הוא מזלזל בכל העם ולכך נ"ל אפילו מלך רשע אין רשאין לזלזלו נהי דלית בי' הלאו מ"מ איסורא איכא ומזה ניחא לי מה דלמדו במכילתא מקרא דבעמך לא תאור לאו למקלל חבירו וקשה סכינא חריפא מפסקא לקרא בקרא נאמר על מלך וחכז"ל דרשו על חברו ונראה דאמרי' ביבמות ע"ח דאי להתירא לא כתב קרא עיי"ש ה"נ קשיא לי' דאיך כ' קרא במלך בעמך דהיינו עושה מעשה עמך הרי אפילו באין עובר בלאו מ"מ איסור איכא דאי להתירו דהיינו ללמד שאם קילל אע"ג שהוא איסור מ"מ אין לוקין וזה הוי להתירו ולהתירא לא כתיב קרא ועכ"ח דקאי הקרא גם על חברו אלא מסמיכות ילפי' גם במלך ליכא לאו בכה"ג. ובזה נ"ל ליישב לשון האגדה בב"ב הנ"ל דבבא בן בוטי אמר לי' מעיקרא דגם במדעך מלך אל תקלל ודקדק המנחת חינוך למה לא הביא לי' מיד הקרא של ונשיא ולהנ"ל נראה דרמז לו זה דמלך אפי' אינו כהוגן לא יקללו מדסתם שלמה המלך ועי"ז מוכח דהקרא דונשיא בעמך האי בעמך קאי בפ"ע אלא ששוב אמר לו האי בעושה מעשה עמך דווקא וא"כ יקשה הקרא דשלמה וצ"ל משום דאיכא סכנה היינו דקאמר מסתפינא מיני' דעוף השמים יוליך:

ג) והנה הרמב"ם פכ"ו מסנהדרין פסק וכן איתא במכילתא הנ"ל דפעמים חייב אדם על קללתו ד' מלקות כגון בן נשיא שקלל וגם הוא דיין חייב ד' ולכאורה קשה לי הא קיי"ל דאין איסור חל על איסור אלא לדידן באיסור כולל או מוסיף ואיך אפשר שיחולו כאן הד' איסורים על אדם אחד נהי דלאו קללת חברו עם קללות האב בהדי הדדי קאתי משנולד ונעשה בר דעת ואיסור קללת דיין דבא אח"כ הוי איסור מוסיף דמוסיף לי' איסור על כל אדם אבל איך יחול שוב איסור נשיא על איסור דיין דלא הוי כולל ולא מוסיף ואאחע"א וצ"ע. ונראה לי דאיסור הקללה אינו מצד הנקלל שיהי' שייך אאחע"א אלא דהמקלל עצמו אסור לו להיות אכזר שיקלל את האדם ורוע זדון לב וכל שאדם גדול יותר וחשוב יותר ממילא זדון ורוע לבו גדול יותר ולכך חייב על כולם בפ"ע וא"כ אין ענין לשאר איסור חל על איסור כנ"ל להסביר:

מצוה עב

והיא ל"ת אליבא דכ"ע להרמב"ם ל"ת מ"א ולהרמב"ן הוא מצוה ס"ד ול"ת ל"ח שלא להקדים חוקי המתנות שראוי להיות מאוחר דכתיב מלאתך ודמעך לא תאחר והא דנקט לשון דמעך לשון דמעה פירש"י מפני שפוסל בהם מדומע והקשו עליו דזה מדרבנן ולענ"ד ליישב דרש"י סובר דתרומה דפוסל ומשוה הכל טבל הוא כפי' הרא"ש בנדרים י"ב סע"א דבטבל קודם שיפריש מהם התרומה ג"כ אית בי' חלק של קודש שאסור לזר אלא שאינו מבורר ולכך הכל אסור וע"י הפרשה הוא מברר איסורו ומתיר השיריים וא"כ שפיר נקרא דימוע ולכך נראה דנקרא כל טבל דימוע וגם אם רש"י סובר כדעת הירושלמי המובא בתוי"ט רפ"ד דדמאי דבתרומה או תרומת מעשר שחזרה למקומה הדימוע מה"ת ונעשה טבל כמעיקרא וכיון שטבל אפילו טבל של מעשר שני ומעשר עני הוא מה"ת ולשאר פוסקים אית בי' איסור מיתה ולהרמב"ם אית בי' איסור לאו ועכ"פ כיון דהטבל אסור משום דאית בי' תערובת הראוי לכהן או לגבו' ולכך שפיר נקרא דימוע. ובזה יובנו דברי רש"י בשבת קכ"ז ע"ב דפירש"י באם הקדים מעשר ראשון בשבלים לא עבר על לאו זה ולהנ"ל מובן היטב דדווקא בשעה שנעשה טבל באיסור אכילה ונקרא דימוע שייך בי' הלאו דמלאתך ודמעך לא תאחר אבל בשעה שאין נקבע עדיין למעשר ויכול לאכול ממנו מה"ת אפילו אכילת קבע א"כ לא נקרא דימוע שאין בו עדיין תערובת של תרומה ולכך לית בי' הלאו דמלאתך ודמעך אא"כ הוקבע למעשר וקביעות זה יש בו ב' תירוצים בתוס' שם בחד תי' בעי' שיהי' נקבע למעשר בראיית פני הבית או שאר דברים הקובעים ולחד תי' אפילו נתמרח ג"כ עובר בלאו ואפשר דזה רק מדרבנן:

ב) והנה התוס' תמורה דף ד' ד"ה ואיתמר הביאו הירושלמי אפילו אם קורא שם בב"א עובר בעשה והמנ"ח תמה מדוע לא הביאו זאת הפוסקים ולענ"ד דלשון לא תאחר משמע דהלאו הוא דווקא מאחר ואי נימא דאית בי' איסור אפי' בב"א עכ"ח ממקרא אחר ילפי' דקרי לי' ראשית ובתמורה דף ד' ע"ב אמרי' דלריב"ח אין לוקה על לאו זה ואמרי' שם הטעם דהוי לאו הניתק לעשה דכתיב מכל מתנותיכם תרימו תרומה עיי"ש בפירש"י ואי סק"ד דש"ס דידן ס"ל דאית בי' לאו ועשה א"כ חד עשה לא יוכל לנתק לאו ועשה כשם שאמרי' לא אתי חד עשה ועקר תרי לאוי כדאמרי' התם ריש תמורה ה"נ לא אתי חד עשה ועקר לאו ועשה כן נראה לענ"ד וא"כ עכ"ח ריב"ח לית לי' הא דהירושלמי:

ג) הנה לשון הקרא לא תאחר וכמו שפירשו לא תשנה את הסדר הי' נראה לכאורה דווקא אם מקדים בפועל מעשר ראשון לתרומה הוא דעובר על לאו אבל אם רק באמירה בעלמא קורא שם למעשר ראשון קודם לתרומה לא יעבור אבל באמת בתמורה שם ד'

ע"ב דקרי לי' שם לאו שאין בו מעשה נראה דעל אמירה בעלמא עובר אלא דאכתי קשה לי על הש"ס דהתם דקאמר מעיקרא טעמא דריב"ח משום דהוי לאו שאין בו מעשה מ"מ איך סתם ריב"ח הא משכחת לה ג"כ דקעבר מעשה דמפריש בפועל והוי מעשה וכ"ש דקשה על שיטת הה"מ פ"י משכירות דכ' דכל היכא דמשכחת מעשה אפילו בלי מעשה חייב גבי חסמה בקול וא"כ ה"נ כיון דמשכחת במעשה יהי' חייב אפילו כלא מעשה ויהי' מוכרח לכאורה כשיטת החינוך דס"ל להיפך דהיכא דמשכחת בלא מעשה אפילו אי עביד במעשה ג"כ פטור מיהו זה ל"ק על הה"מ דהה"מ כ' כן רק לדעת ר' יוחנן דס"ל גבי חסמה כקול לוקה וריב"ח איכ"ל דס"ל כר"ל דגבי חסמה בקול פטור אלא דקשיא לכאורה על הרמב"ם בשלמא לחינוך איכ"ל דקאי לשיטתי' אבל הרמב"ם דהוכיח השעה"מ פ"א מחמץ ומצה דלא ס"ל כחינוך ופסק כריב"ח עמדה הקו' וצ"ל דהטעם של הרמב"ם הוא כמסקנת הגמרא שם משום דהוי ניתק לעשה וא"כ א"ש מה שכתבתי לעיל דלא ס"ל כהירושלמי:

ד) **ובגמרא** תמורה ד' פריך על ריב"ח דאמר דאינו לוקה ורצה הש"ס לומר משום דהוי לאו שאין בו מעשה ופריך מ"ש ממימר דאמרי' הואיל ובדיבורי' עביד מעשה חשיב כמעשה וא"כ ה"נ נימא כן וקשה לי טובא דאמרי' בזבחים כ"ט ע"ב דהמחשב ומפגל בקדשים לוקה ופריך הא הוי לאו שאין בו מעשה והקשה השטמ"ק בב"מ דף מ"ג מאי פריך דלמא משום בדיבורי' מתעבד מעשה ותי' בחד תי' כיון דקיימ"ל דגם במחשבה מפגל אלא דמיירי שדיבר וגילה מחשבתו ובכה"ג קאמר דלוקה דעל המחשבה לחוד א"א ללקות והאדם המדבר דבר סתמא דמילתא דקודם שדיבר הי' זה מחשבתו לדבר וא"כ קודם דיבורא כבר נתפגל במחשבתו ולכך לא חשיב דבדיבורי' מתעביד מעשה יעיי"ש וא"כ לכאורה קשה לי הרי הרמב"ם פ"ד מתרומות דין י"ו ותוס' גיטין ל"א ע"א ד"ה במחשבה כתבו דתרומה ניטלת במחשבה אפילו במחשבה בעלמא וא"כ אפילו קודם דיבורו נעשה תרומה ולא מחשב בדיבורי' מתעבד מעשה כתי' השטמ"ק הנ"ל וא"כ מאי פריך ממימר דגבי מימר שפיר בדיבורי' מתעביד מעשה וצ"ע:

וכן קשה לי שם בתמורה דף ד' ע"א דפריך דר"א אדר"א לפמ"ש תוס' דמנחות דף נ"ד ע"ב ד"ה מאומד דלגבי מעשר שני ומ"ע אינו ניטלת במחשבה וא"כ מאי פריך דלמא דווקא תרומה לבכורים דנוטלת במחשבה לכך לא חשיב מעשה ואינו לוקה משא"כ אם הקדים מע"ש למעשר ראשון דמעשר אינו ניטלת במחשבה דבדיבורי' מתעביד מעשה ולכך ס"ל גבי הקדים מע"ש לראשון דלוקה וצ"ע:

ואפשר לומר הא דתרומה ניטלת במחשבה היכא דליכא עבירה אבל במקדים תרומה לבכורים וכיוצא דאיכא עבירה לא אמרי' דנוטל במחשבה מיהו עדיין קשה מנ"ל להקשות, ועוד קשה לי מאי פריך שם על ריב"ח ממימר לפי פי' הרא"ש בנדרים הנ"ל דלכך לא מקרי תרומה קדושת הפה משום דגם מעיקרא הי' אסור משום חלק התרומה דאית בי' אדרבה ע"י הפרשתה הוא מתיר את השיריים וא"כ בדיבורי' שעושה זה תרומה לא מתעביד מעשה ואינו דומה למימר מיהו זה יש ליישב כיון דבדיבורי' מתיר השיריים אין לך מעשה גדול מזה וא"כ עכ"ח טעם דהרמב"ם והחינוך דכ' דאינו לוקה במקדים תרומה לבכורים עכ"ח הטעם כמ"ש לעיל דס"ל דהו ניתק לעשה והכ"מ פ"ג מתרומות הביא ראי' מלשון המשנה פ"ג מתרומות דתנן דגם בלא תעשה מה שעשה עשה מזה משמע כהרמב"ם דאין לוקין וקשה לי דהרי גבי מקדיש בעל מום למזבח תנ"ה בתמורה דף ה' ואפ"ה פסק הרמב"ם רפ"א מאיסורי המזבח דלוקין והחינוך סי' שנ"א כ' הטעם גבי מקדיש בעל מום דלוקה משום דבדבורי' מתעביד מעשה וא"כ ה"נ וצ"ע:

מצוה עג

ל"ת לכ"ע להרמב"ם הוא ל"ת מ"ב ולהרמב"ן היא מצוה סט ול"ת ל"ט

שלא לאכול טריפה שנאמר ובשר בשדה טריפה לא תאכלו ופשטא דקרא מיירי בדרוסה שנדרסה באופן שסופה למות שהרי כתיב לכלב משליכין אותו כמ"ש הרמב"ם פ"ד ממ"א כיון דאסר הקרא דרוסה משום דסופה למות מסתברא דהה"ד בשאר טריפות שקבלו חז"ל שסופן למות הם בכלל ולוקין עליהם ומ"ש הרמב"ם במנין המצות דדווקא דרוסה הוא מה"ת כבר תמהו עליו וביארו כוונתו דדרוסה מפורש בתורה משא"כ אינך ומטעם זה כ' הרמב"ם בפ"ה משחיטה דאעפ"י שכולם הלמ"ס אפ"ה דרוסה חמיר וכל ספק שנסתפק בדרוסה אסור וגם בזה הקשו דלא מצינו דבר שחמיר דרוסה משאר טריפות ועיי' פר"ח ובתב"ש רס"י כ"ט ולענ"ד אפשר לומר כפי מה דקיי"ל ביו"ד סי' נ"ז סעי' ט"ו אפילו וודאי דרוסה יש לה בדיקה א"כ אפילו וודאי דרוסה הוי רק ספק ובקרא כתיב לכלב תשליכון איתו משמע דאסור למכרו לגוי שמא יחזור וימכרנה לישראל אע"ג דהוי ס"ס באמת בתה"ד סי' קע"ח כ' דגם בשאר הטריפות המכירה רק אסור מדרבנן ואני כתבתי בתשובה דאיכ"ל דהוי דאורייתא ועכ"פ מזה נראה דהתורה עשאה דרוסה כוודאי טריפה וזה הוא החומרא שכ' הרמב"ם אע"ג דהוי רק ספק התורה שווי' כוודאי כ"ז שלא נבדקה וגם אפשר הא דקיי"ל דבהמה שנדרסה אין לה תקנה בשחיטה דחיישי' שמא במקום דרוסה שוחט וזה ג"כ נראה מלשון הקרא ילפי' לה דציוותה התורה לכלב

תשליכון אותו משמע דאין לה תקנה והיינו בוודאי דרוסה החמירה התורה ושווי' כוודאי כל זמן שלא נבדקה אבל בספק דרוסה דינו ככל איסורי תורה ובזה מישב מה שמקשין על הרמב"ם בחולין מ"ג ע"ב דפריך על עולא דאמר ישב לה קוץ בוושט אין חוששין שמא הבריא ומקשה מס"ד דחוששין והקשו המפרשים לשיטת הרמב"ם הא דרוסה חמיר ומה פריך ולהנ"ל חומרא דדרוסה הוא דווקא בוודאי דרוסה:

ב) ממקרא הזה ילפי' כמה איסורים חדא בשר מן החי הוי בכלל טריפה שתלש ממנה מחיים ול"ק על זה דיהי' לאו שבכללות דענין אחד היא דגם זה שם טריפה וגם יליף מבשר בשדה בשר שיצא חוץ למחיצתו בין ק"ק ממחיצתם ובין קדשים קלים מחוץ לעיר ומחיצת פסח חוץ לחבורה ועובר שיצא ממנו אבר חוץ למחיצתו כשהוא ברחם אמו כולם הוי בכלל בשר בשדה שדינם כטריפה על כולם נאמר לא תאכל והתוס' במכות י"ח כ' דלא חשיב לאו שבכללות משום דכולם ענין אחד וזה קשה הא הנך שיצאו חוץ למחיצה אין ענין אחד עם דרוסה עוד כ' תוס' כחולין ק"ב ע"ב ד"ה אכל דאפ"ה הוי כלאו דנא ומבושל והוי כאלו כתב בשר בשדה וטריפה לא תאכלו ובזה יש ליישב קו' המעיי"ח שהקשה דדברי התוס' סותרין אהדדי דתוס' יומא ל"ו ע"ב ד"ה לאו דנבילה כתבו דאין לוקין על חוץ למחיצה ובחולין ק"ב הנ"ל כתבו דלוקין ולפי הנ"ל א"ש דכבר כתבתי לעיל במצוה זי"ן לענין נא ומבושל דעל לאו דנא לכ"ע לוקין חדא רק על לאו דמבושל דמעטפו שיהי' דינו כנא אמרי' בפסחים מ"א ע"ב תרי לישנא לחד לישנא אפילו חדא אין לוקין ולהאי לישנא קאי התוס' ביומא הנ"ל ותוס' חולין קאי לאידך לישנא דגם אמבושל לוקה חדא כן פסק הרמב"ם שם לענין מבושל וכן כאן דחדא מיהו לקו וגם על בשר שיצא חוץ למחיצתו:

ולכאורה קשה לפי"ז על הרמב"ן דגבי נא ומבושל מונה אותו לב' מצות א"כ גם כאן דבשר בשדה טריפה הי' לו למנות לב' מצות ונראה לחלק דדווקא היכא דכתוב וי"ו היינו כמו נא ומבושל הוי"ו בא לגלות דהלאו דלא תאכלו קאי על שניהם כמו דאמרי' ס"פ דשבועת הפקדון דעם וי"ו הוי פרט ובלא וי"ו שייך להדדי ולא קאי עלי' לשון שבועה וא"כ ה"נ דפירש בקרא ובשר בשדה דינו כטריפה כדאי' ר"פ בהמה המקשה ולכך גם להרמב"ן אינו נמנה לב' מצות וכעין זה כ' התוס' בחולין י"ג כן נראה לי:

מיהו עובר שהוציא אבר לחוץ כ' הה"מ פ"ה ממ"א דין י"א לדעת הרמב"ם אינו לוקה וצ"ע מ"ש מאינך שיצא חוץ למחיצתו וכ' הרמב"ם דהוי רק כבשר המדולדל וכח"ש וקשה מ"ש מאינך ובאמת במנין המצות סי' קפ"א כ' דלוקין גם אאבר שיצא חוץ למחיצתו וצ"ע:

ג) **וכ**' במנ"ח לפי מה דאמרי' ביומא דף ל"ו דלאו דנבילה וטרפה הוי ניתק לעשה משום דכ' גבי טריפה לכלב תשליכון אותו ובנבילה לגר אשר בשעריך תתננה ומטעם זה כ' דאיכ"ל אפילו שלכד"א נמי אסור דהרי אם אוכל שלא כדרך אכילתן מבטל הוא לעשה דלכלב תשליכון ולגר אשר בשעריך תתננה ומטעם זה חמה דמדוע לא הביאו הפוסקים דטריפה ונבילה איכא לאו ועשה ולענ"ד אנן לא קיי"ל דטריפה ונבילה הוי לאו ועשה דהרי בפסחים דף כ"א ע"ב ילפי' מגר אשר בשעריך כר' אבוהו דכ"מ שנאמר לא תאכלו אחד איסור אכילה וא' איסור הנאה במשמע ובנבילה דכ' אותו למעט חולין בעזרה או כל איסורין שבתורה כדאיתא התם וא"כ איצטרך קרא ללמדינו דין זה וא"כ לא בא הכתוב לעשה ור"ע אפשר דאזיל לטעמי' לפי סק"ד דש"ס בפסחים דף כ"ג דר"ע סבר דווקא אכילה משמע אבל הנאה לא משמע וא"כ לא איצטרך קרא על היתר הנאה לכך סבר דהוי עשה והיינו כחזקי' דסובר דדווקא לא יאכל משמע הנאה ולדידי' שפיר איכ"ל דהיתר הנאה דטריפה ונבילה בעי על עשה וכן איתא במכילתא והובא ברש"י שם דטריפה דלכלב תשליכון אותו בא ללמד שלא לקפח שכר הכלב ונבילה לגר אשר בשעריך דמצוה להקדימו לכך חשיב לי' לעשה כן נראה לי דסוגיא דידן לא כר' ירמי' דף ל"ו וא"כ נבילה וטריפה דמי לכל איסורין שבתורה שאין אסורין אלא כדרך הנאתן וכן מוכח בפסחים דף כ"ד ע"ב דאמר אביי הכל מודים בכלאי הכרם משמע דווקא כה"כ:

ד) **ולענ**"ד אפילו לדעת הרמב"ם דס"ל ס"ד מה"ת לקולא אפ"ה מודה בטריפה ספק נמי אסור והטעם נ"ל לפמ"ש החוות דעת בסי' ק"י דטעמא דהרמב"ם הוא משום דס"ל דהתורה רק על וודאי נאמרה וטריפה ונבילה היינו וודאי טריפה והה"ד בעשה דרק על וודאי נאמרה ור"פ אלו טריפות ילפי' דטריפה אינה חי' מקרא דזאת החי' חי' אכול ושאינה חי' לא תאכל וא"כ משמע דווקא וודאי חי' אכול אבל ספק חי' לא תאכל והוי לאו הבא מכלל עשה על ספק טרפה ובזה מיושבים הקו' שהקשו הראשונים עליו בחולין י"א ובזה אמרתי ליישב מה שקשה על הטור בסי' כ"ט והרמב"ם פ"ד ממ"א ובפ"ד מה' שחיטה דכ' דמלכלב תשליכון אותו ילפי' דטריפה סופה למות והקשו הא בגמרא ילפי' מזאת החי' ונראה דלכאורה קשה לפמ"ש התוס' בע"ז דף ו' דאפילו למ"ד טריפה חי' מ"מ מתנוונת והולכת ואינו נקרא מכל החי וא"כ מנ"ל מזאת החי' דטריפה אינה חי' דלמא לעולם חי' ואפ"ה אמרה התורה זאת החי' דווקא מי שבריאה ואינה מתנוונת והולכת ועיי' בתוס' חולין ק"מ ד"ה טהורות ועל פיהם יש ליישב עיי"ש:

ולי נראה ליישב דאי הכי מה קמ"ל קרא הא לאו ידעי' כבר מפורש בקרא ואי דלעבור עליו בלאו הבא מכלל עשה הא היכא דאיכא למדרש דרשינן ולא אמרינן דלאפושי

באיסורא בא ועכ"ח בא ללמד דטריפה אינה חי' וא"ש אלא דלכאורה דלפמ"ש לעיל בשם הרמב"ם עמדה הקו' דלמא לעולם טריפה חי' ואיצטריך קרא ללמד אפי' ספק יהי' אסור דמקרא הוי ידעי' דווקא וודאי טריפה ולכך איצטרך זאת החי' דבעינן דווקא וודאי חי' ונראה דזה הוא דדחקו להרמב"ם להביא הא דטריפה אינה חי' מקרא דלכלב תשליכון דס"ל דר"ל דיליף מזאת החי' קאי על מתני' ור"מ ס"ל בכריתות י"ח דלא בעי' איקבע איסורא וממילא ספק אסור מה"ת ול"צ זאת החי' למדרש דספק יהי' אסור ולכך עכ"ח ללמד בא דטרפה אינה חי' אבל הרמב"ם לשיטתי' דספק מה"ת מותר ואינו מוכח מזאת החי' ולכך הוכרח להביא מלכלב תשליכון כן נראה לי:

ה) **הנה** כל הטריפות קיי"ל דהם הלמ"ס והא דאמרי' כל יתר כנטול דמי בוודאי גם הוא הלמ"ס ובאמת כ' הרשב"א והובא בפוסקים סי' נ"ז דיתרת יכולין לחיות יותר מי"ב חודש וקשה איך מרומז זה בקרא בין בזאת החי' ובין בקרא דלכלב תשליכון אותו משום דסופן למות וצ"ל דעכ"ח הוי רק הלמ"ס והדגול מרבבה כ' בסי' כ"ט בוודאי טריפה אפילו חי י"ב חודש אסור דאיסור זה ג"כ אינו נשמע מלכלב ומזאת החי' ועכ"ח מהלמ"ס ועיי' ברשב"א בתשובה סי' צ"ח שהאריך בזה. ולענין יתרת הקשה הב"י ביו"ד סי' מ"א על הטור דפסק בב' כבדין טריפה משום דיתר כנטול ושוב בסי' נו"ן פסק היכא דתנן ניטל טריפה חסר מתחלת ברייתו כשר כדכ' הרמב"ם בפ"ח משחיטה וגם הטור בסי' נו"ן הביאו וא"כ בכבד שנאמר ניטל הכבד טריפה א"כ חסר כשר ויתר דהוי כחסר מתחלת ברייתו יהי' כשר וקשיא על פסק הלכה דבסי' נו"ן פסק הרמ"א דבמקום הפ"מ יש לסמוך על הרמב"ם ובשני כבדים פסק הלכה פסוקה דטריפה ונראה ליישב דבתה"ד הקשה על הרמב"ם דפי' כל מקום שנאמר חסר היינו מתחלת ברייתו הא תנן כמה חסרון בשדרה והיינו בנחסר לאחר מותו ונראה ליישב דהרי רש"י ר"פ אלו טריפות דף מ"ג ע"א פי' דחסר מקרי אם אינו חסר הכל נקרא חסר ואם חסר הכל היינו ניטל וכך משמעות הלשון והנה הפלתי בסי' מ' בענין חסר הלב כ' והביא כן מעדות רופאים מומחים דחסר לב משכחת לה דכח הלב ניתן למקום אחר ומקום הלב נעשה והוחלף למק"א או בשינוי צורה ולוה אני אומר שנראה לי שכל ענייני החסרים בטבע ומלידה אזל הכח ההוא אל חבר אחר או יש במקומו מקצת בשר או אבר שקיבל הכח ההוא דלעולם אינו חסר לגמרי דאבר מוליד אבר וזה סברת הרמב"ם וכוונתו דגם הרמב"ם מודה לפירש"י דחסר היינו דמקצתו ניטל ונשאר מקצת אלא שהרמב"ם שהי' בקי בטבע וברפואה חידש לן זה כל שנוטל ממנה מלידה הוא רק חסר מקצת שכחו נשאר באיזה מקום בברי' ההוא ולא נחסר לגמרי וגם הוא מודה חסר מקצת מקרי חסר ולא חידש אלא שכל שנוטל בטבע

ומהריון לידה הוא רק חסר במקצת וכיון שקבלנו האיסור בניטל דהיינו בכולו ממילא חסר בטבע כשר דהוי רק חסר במקצת ומיושב קו' התה"ד. ולפי"ז נראה דסברת הרמב"ם א"ש היכא דתנן סתם ניטל טריפה אבל היכא דבעי' שישתייר שיעור ידוע כגון כזית כפול או כעדשה אם נשתייר פחות מזה טריפה וממילא גם אם חסר בטבע אע"ג שוודאי נשתייר בו מקצת מי יוכל להכריע אם יהי' כחו כשיעור כזית ולכך שפיר פסק הרמב"ם דנהי דהלמ"ס דניטל יהי' טריפה לענין כבד אפ"ה אפינו חסר מתחלת ברייתו ג"כ טריפה דבעי' דווקא שישתייר כזית ולכך א"ש דשני כבדים טריפה גם לדידן אפילו במקום הפסד מרובה אע"ג דקיי"ל בסי' נו"ן דהיכא דנוטל טריפה חסר כשר במקום הפ"מ אבל בשני כבדין דבעי' דווקא שישתייר בניטל כזית טריפה וא"ש הרמב"ם והטור הנ"ל:

וכן הא דקיי"ל בעלמא דכל יתר כנטול דטריפה היינו היכא דניקב טריפה כ"ש חסר וניטל דטריפה דהרי גם בניקב נשתייר גם מקצת כחו אפ"ה טריפה הה"ד בניטל ובחסר וגם ביתר דכנטול וכחסר דמי כנלע"ד נכון בעזה"י:

מצוה עד

שהיא ל"ת אליבא דכ"ע להרמב"ם ל"ת מ"ג. ולהרמב"ן היא מצוה ע' ול"ת מ'

שלא ישמע הדיין טענת בעל דין שלא בפני חברו שנאמר לא תשא שמע שוא וכן אזהרה זאת על הבעל דין שלא ישמיע וכן בכלל הלאו הוה אזהרה שלא לקבל ושלא לספר לה"ר ובר"פ שבועת העדות יליף זה מקרא דמדבר שקר תרחק ובסנהדרין זי"ן פ"ב יליף נמי הא דאסור לשמוע דברי אחד מקרא דשמוע בין אחיכם כתיב וכן הביא נמי הרמב"ם בפכ"א מסנהדרין והמעיי"ח הקשה דהוי לי למנות זה ללאו ועשה ולענ"ד ל"ק דהרי מבואר הטעם בקרא שלא ישמע שמע שוא דהיינו שלא יהי' צדיק הראשון בריבו ויקבע בדיין טענת הראשון ויוכל לצאת עי"ז משפט מעוקל ולכך כדי לשפוט בצדק אסור לשמוע אחד מבלי חברו וכבר מנה הרמב"ם מ"ע זו לשפוט בצדק בסי' רל"ו א"כ א"צ למנות שוב שומע בין אחיכם למ"ע שאין זה אלא כחלק ממצות בצדק תשפוט עמיתך משא"כ לענין הלאו דעדיין לא שמענו לאו ע"ז ולכך נמנה רק הלאו. ובלא"ה נראה דהלאו כולל יותר מן העשה דהעשה שמוע בין אחיכם נראה דכולל על כל הדיינים שאם כל הדיינים ישמעו רק מאחד יש לחוש שיצא משפט מעוקל אבל אם רק אחד מן הדיינים שומע טענתו מבלי חברו זה אינו בכלל שמוע בין אחיכם דאכתי איכ"ל דאין לחוש למשפט מעוקל שהרי שני הדיינים האחרים יעמידו הדבר על אמיתו וגם הדיין ששמע ממנו

יראה האמת ע"י השנים אפ"ה אסרה התורה מהלאו דלא תשא אפילו לדיין אחד דלא ישמע אותו מבלי חבירו:

ב) והנה לכאורה קשה לדעת הרמב"ם דס"ל סד"ר מה"ת לקולא וביאר החוו"ד דהתורה על הוודאי נאמרה א"כ קשה איך סק"ד שבוודאי יאמר שוא ושקר הרי אינו רק חשש ואיך אסרה אותו התורה שלא ישמע שמע שוא ואפשר שהתורה ירדה לסוף דעתו של אדם שרוב הפעמים יאמר שוא וחשבי' לי' כוודאי או יותר נראה כיון שהתורה ירדה לסוף דעת של אדם שמקצת בעלי דינים אם יטענו בפ"ע יאמרו שקר וכיון שהדיין הוא דיין קבוע ובכל עת יבואו לפניו משפטים אם יהי' רשות לשמוע לאחד סוף הדבר שישמע מאחד שוא שאפי' את"ל שזה לא יטעון שוא דלמא יטעון השני או השלישי או הרביעי והוי כעין ס"ס וע"י הרבה בוודאי יבוא לידי טענת שוא ולכך עשתה התורה שלא ישמע שלבסוף יבוא לידי שוא. ולפי"ז אפשר דווקא בדיין קבוע נאמר הלאו הזה אבל אם קיבל עליו נהי דאפשר דאסור מצד ספק ומצד מדבר שקר תרחק מ"מ הלאו הזה איכ"ל דלית בי' ובזה מיושב קו' המנחת חינוך שהקשה על מה שכ' החינוך שזה אינו נוהג אלא בזכרים הא משכחת לה בקיבל עלה ולפי סברא הנ"ל אפשר דגבי קבלה דאינו שכיח כולו האי לא נאמר הלאו. והנה הרמב"ם פכ"א מסנהדרין כ' ג"כ דילפי' מקרא מדבר שקר תרחק ונראה לי דאפשר לומר דלולי דכתיב גבי שקר הרחקה לא הי' עובר משום לא תשא לפי הנ"ל שהרי אינו וודאי שקר אלא שציוותה התורה לנו להרחיק שלא לבוא לידי שקר ואם אינו מרחיק הוי בכלל שמע שוא:

ג) והנה הרמב"ם שם כ' דגם הבע"ד המטעים דבריו לדיין ג"כ עובר משום לא תשא והכ"מ הקשה שם מדוע לא כ' מעיקרא דבין הבע"ד ובין הדיין עוברים על לאו זה ונראה דבע"ד עובר דווקא אם אינו נזהר בדבריו ורוצה להטעים כדנקט הש"ס ר"פ שבועת העדות אבל אם הבע"ד רוצה לדייק בלישני' ושלא לומר רק האמת כאשר הי' לית בי' לאו ובזה מיושב לשון הרמב"ם מה שהקשה עליו הכ"מ דמלשונו משמע דהבע"ד אינו עובר אלא משום מדבר שקר תרחק היינו דלפעמים אם מדייק אינו עובר מ"מ ראוי להרחיק אביזרא דשקר ואסור משום מדבר שקר תרחק אבל האיסור לאו דבע"ד דאינם יודעים אם שקר והכתוב קראה שמע שוא איך רשאין לשמוע אפילו בגברא דלא ציית הרי לעבור על ל"ת צריך אפילו לבזבז כל ממון כדקיי"ל ביו"ד סי' קנ"ז ולאו זה מה"ת ונמנה ברמב"ם במנין המצות ובאמת גם על הא דקיי"ל בחו"מ סי' קכ"ד בנשים יקרות ות"ח דשולחין סופרי דיינים הא איכא משום לא תשא ש"ש ואיכ"ל גם התובע אזיל להתם מיהו בירושלמי פ' כה"ג שהובא בר"ן ר"פ שבועת העדות ובשאר ראשונים משמע

דרשאין להעמיד אנטלר הי' קשה כנ"ל ואפשר כיון דהוא מדעתו הוי כאילו המני' כמו שליש דפי' תוס' בגיטין פ' האומר דאפי' על השקר המני' וה"נ המני' שיטעון הדברים כהוויותן וא"כ איכ"ל דלא קרינן בי' שמע שוא וא"כ כ"ז מדעתו אבל שלא מדעתו לא אדע איך אפשר לעבור על לא תשא ש"ש ונהי דיש לגבר אלים ואם א"א בענין אחר אמרי' ביבמות צ' דאפילו בקום ועשה יש כח לעשות סייג לתורה ולענוש באופן שאינו כתורה ועובר על התורה רשאי לעשות לצורך שעה אבל לא מצינו אלא הוראת שעה בזה כן נראה לי. ואין לוקין על לאו זה עיי' בחינוך הטעם משום דהוי לאו שאין בו מעשה ובלא"ה נראה שהוא לאו שבכללות שכולל ג"כ על לאו דלה"ר עי' ברמב"ם בשורש ט' ממנין המצות:

מצוה עה

היא ל"ת אליבא דכ"ע להרמב"ם ל"ת מ"ד. ולהרמב"ן הוא מצוה ע"א ול"ת מ"א
שלא יקבל עדות בעל עבירה שנאמר אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס וכבר כתבתי לעיל במצוה ל"ז בלאו לא תענה רעך כמה פסולי עדות וראוי להעתיק בכאן מ"ש שם מאות ה' ואילך:
והנה הרמב"ם פ"י מעדות כ' דלאו זה כולל ג"כ דעד היודע בחבירו שהוא רשע לא יצרף עמו להעד אפילו שיודע שהעדות הזה הוא אמת ועי' בש"ך בח"מ סי' ל"ד סק"ב שבסוף דבריו כתב פי' הזה בהרמב"ם ורצה להסביר משום דהוי כנמצא אחד מהם פסול דבטל כל העדות ובתומים כ' שם דא"צ להסביר דגזה"כ הוא עיי"ש וכבר כתבתי דמרן הגאון בחת"ס הקשה בחיו"ד סימן י"א להכריח דדווקא אם הרשע כבר העידו עליו בב"ד בעדים המועילים והביא ראי' לזה דאל"כ למה חייב העד השני קרבן שבועה כיון שכפר הראשון ונשבע עליו אפי' יחזור תכ"ד מ"מ הוא רשע ואינו רשאי לצרף עמו ואינו ראוי להעיד עמו ולמה יתחייב קרבן שבועה וכבר כתבתי בזה לעיל ובאמת לשון הגמרא בשבועות דף למ"ד ע"ב דיליף כן מקרא דמדבר שקר תרחק משמע דאע"ג אם הוא בעצמו יודע שחבירו רשע אין לצרף עמו וכן משמע ר"פ זה בורר דאיתא דנקיי הדעת לא היו מעידין אא"כ היו יודעין מי מצטרף עמהם והיינו משום חשש הנ"ל שמא הוא רשע ומסתמא אם הי' נודע עפ"י עדים הי' הדבר מפורסם ועכ"ח אפי' אם רק ידוע לו אין רשאין לצרף עמו ומטעם זה נראה דהביא הרמב"ם דין זה מקרא דאל תשת ידך עם רשע אע"ג דבגמרא שבועות ל' יליף זה מקרא דמדבר שקר תרחק וקו' מרן זצ"ל נראה לי דאע"ג דאינו רשאי לצרף עמו הו"ל להעיד כע"א דמחייב שבועה ויאמר בפירוש שאינו מצרף עם האחר

חלא שהוא מעיד כע"א כיון שעפ"י עדותו דע"א נתחייב הבע"ד שבועה ואין הב"ד רשאין להניחו לישבע אם יחזיר העד הראשון ויודע ששקר נשבע ואפילו אם לא נאמין לו דא"א משים עצמו רשע אפשר דשכח ופלגי' דיבורי' ומחויב שבועה כמו בנסכא דר"א ומתוך שאיל"מ וכ"ש אם יחזור ויאמר שהי' שוגג ושכח וא"כ נראה דשפיר מחויב השני קרבן שבועה ומיושב קו' מרן ז"ל. אלא דאכתי קשה למה נקרא עד חמס והש"ך בסי' ל"ד ובתומים הנ"ל ביאר הואיל שעפ"י דין תורה אינה יוצאה בדיינים בכה"ג והוא גרם להוציא הוי חמס ולהנ"ל הרי אפילו אם לא צירף עמו היה מוציאין ממנו שמתוך שאינו יכול לישבע משלם בשלמא בפסול מבורר על ידי עדים היה לו לברר שחבירו נפסל בב"ד אבל בפסול דלא יודעים בי' אין ע"א מעיד והוא אומר שחבירו פסול שנשבע לשקר ולמה יקרא חמס ונראה דאפילו בכה"ג איכא למימר אי מצרף עם הפסול הוי חמס דקיי"ל אם נמצא אחד קרוב או פסול עדותו בטילה ה"נ בטל עדותו כמו שהסביר הש"ך ס"ק ל"ג מיהו זה אתי שפיר לדידן אבל לר' יוסי במכות דף ו' דס"ל בממון לא אמרינן בנמצא אחד פסול כל עדותו בטילה אם כן לא הוי חמס זה נראה לי טעם הברייתא בשבועות דף למ"ד דלא ילפינן מקרא דאל תשת ידך עם חמס אלא מקרא דמדבר שקר תרחק ואם כן שפיר אתיא כר' יוסי ולדידי' ליכא לפרש בכה"ג דאם כן האיך מסיים הקרא דלא יהיה חמס ועכ"ח יליף מקרא דמדבר שקר תרחק ובזה מיושב היטב קו' הכ"מ הנ"ל דלמה לא מביא הרמב"ם הקרא דמדבר שקר תרחק דאנו לא פסקינן כר"י אלא כרבי דאמר דכל עדות בטילה וא"כ שפיר יכול למילף מקרא דאל תשת ידך עם רשע והוי לאו:

ואין לוקין על לאו זה והחינוך כ' ב' טעמים א' דהוי לאו שאין בו מעשה והב' דאפילו יש בו מעשה פטור משום דהוי לאו שניתן לתשלומין ובהגהות מל"מ הקשה למה צ"ל הטעם דאפי' יש בו מעשה פטור משום דהוי ניתן לתשלומין הא החינוך ס"ל דבלאו שיש בו מעשה מכל מקום כיון דאפשר שלא יהיה בו מעשה אין לוקין עליו וכבר כתבתי בגליון מצות השם דהשעה"מ פ"א מהחו"מ כ' דהיכא דהשתא לא משכחת לה בלא מעשה אמרי' דנקרא מעשה וחייב ואפילו בגוונא דלא היה משכחת לה בלא מעשה בכה"ג אם עשה מעשה מקרי מעשה ואם כן הכא היה חייב לכך צריך לומר החינוך טעם הב' משום דהוי ניתן לתשלומין אלא דגוף הטעם של ניתן לתשלומין לכאורה תליא בב' הסברות למה הרשע פסול לעדות והתומים בסי' כ"ח סק"ב כתב משום דחזינן דמשקר ואם כן אית בי' חשש חיסור ממון וצריך לשלם אמנם בס' יריעות שלמה בבית יד בה' א' הביא בשם תוספות בכורות דף ל"ו דרשע פסול רק משום גזירת הכתוב משום דמצד הסברא היה נאמן דהא רשע לדבר אחד לא הוי לכל התורה כולה לכך צריך לומר הטעם רק

משום גזירת הכתוב וממילא לא חשדי' לי' דמשקר אלא דאפ"ה גזרה התורה להרחיק הרשע שלא יצרפו אותו לעדות שיבדל מכלל הגולה ואם כן אם עבר וצירף עמו הרשע זה אין ניתן לתשלומין דהא לא חשדי' לי' שיהיה משקר וא"כ לפי סברא זה לא שייך טעם הב' דחינוך דניתן לתשלומין. אמנם אפילו אי נימא דהחינוך סבר מטעם דחשדי' דמשקר מכל מקום בנ"ד דקרא דאל תשת ידך עם רשע דפסק החינוך כדעת הרמב"ם דאפילו אם יודע שהוא אמת אפ"ה אינו רשאי לצרף אם כן עכ"ח אינו מצד חיסור ממון ולמה יהיה חשוב זה כלאו הניתן לתשלומין וצ"ע:

מצוה עו

ל"ת אליבא דכ"ע להרמב"ם ל"ת מ"ה. ולהרמב"ן היא מצוה ע"ב ול"ת מ"ב
שלא לנטות אחרי רבים לחוב בשביל אחד בדיני נפשות שנאמר לא תהי' אחרי רבים לרעות ורש"י בחומש כ' שאין לשון הקרא מיושב על אופניו עפ"י דרש הזה אלא שכך הוא דברי קבלה ובס' גור ארי' כ' שגם הלשון יש לכוון עפ"י דברי הקבלה דלהטות משמע הטי' גדולה או ב' הטיות במשמע להטות דהיינו ב' ר"ל דיש שנים יתירים כעין זה משמע ברמב"ם פ"ח מסנהדרין ולענ"ד נ"ל להסביר הדבר דבעלמא יש פלוגתא אי רוב חכמה עדיף או רוב מנין וכבר האריך בזה בס' תורת האדם לרמב"ן ואם אמנם שספרו אינו בידי מ"מ ראיתי מ"ש בב"י באו"ח סי' תקי"ח והפרמ"ג בהקדמתו ליו"ד מסתפק אי הא דאזלי' בתר רוב חכמה אם הוא מה"ת ומביא הש"ך ביו"ד סי' רמ"ב דנראה מדבריו דהוא מדרבנן ותמהני עליו שהרי הטור באו"ח סי' תקי"ח הביא דברי הרמב"ן דאם מופלג בחכמה אמר שלא להאכיל לחולה ביוה"כ ורופא אחד אמר להאכיל סמכי' על המומחה יותר אפילו בפקוח נפש וא"כ עכ"ח דאורייתא הוא ואפשר דילפינן לי' מאחרי רבים להטות לפי מסקנת הש"ס בחולין י"ב דגם רובא דל"ק אזלינן בתרה ולא פלוג א"כ הה"ד רוב חכמה לא גרע מרובא דל"ק וכ"ז בעלמא אבל לענין סנהדרין גם הרמב"ן מודה דתליא ברוב דגברא ולא ברוב חכמה דגזה"כ הוא ובזה לכאורה קשיא על רש"י בחולין י"ב דפי' במסקנא מאחרי רבים ילפינן גם רובא דל"ק אדרבה מהתם יהי' מוכח מדהקפידה התורה דווקא על רוב גברא ולא אזלינן בתר רוב חכמה א"כ משמע מהתם דלא אזלי' בתר רובא דל"ק וצ"ל כאידך הטעם שפירש"י דמהלמ"ס ידעי' רובא דליתא קמן:
אלא דלכאורה קשה לי בריש סנהדרין דף ב' במתני' דיליף מאחרי רבים להטות דבעי' בד"נ שנים יתרים לחובה דאם הפי' לזכות באחרי רבים להטות זה כבר ידעי' מרישא דקרא דלא תהי' אחרי רבים לרעה דמשמע אבל לזכות אזלי' בתר רבים וקשה דלמא

לעולם מיירי לזכות והקרא בא לאשמעי' דאזלי' בתר רוב חכמה ורבים לשון גדולה אחרי רבים להטות היינו גדולים בחכמה דמצינו בלשון הקודש רב גדול וחשוב וצ"ל דפשטות לשון רבים משמע על רבים בכמות:

ב) ועיין בטור סי' תקי"ח דס"ל בשם אביו הרא"ש דאפילו במחצה על מחצה לא אזלי' בתר רוב חכמה והב"ח הקשה עליו מע"ז דף ח' דמבואר דאזלי' בתר רוב חכמה וזה יש ליישב דס"ל כהגה"מ פ"א מממרים דריב"ק פליג ע"ז וכ"כ הכ"מ שם ובאמת דבריהם קשים לי שהם כתבו זה גם לדעת הרמב"ם דהרמב"ם פוסק כריב"ק וס"ל דפליג ולא אזיל בתר רוב חכמה הרי בפ"ב משביתת עשור דין ח' כ' דמקצת רופאים אומרים כך ומקצת אומרים כך אזלי' בתר רוב חכמה או בתר בקיאין והרמב"ן דימה דין זה לזה וצ"ע. ובמק"א הארכתי:

ופלוגתא הזאת מצינו לענין מחצה על מחצה אבל אי איכא רוב מנין בוודאי אפילו אם המיעוט הם חכמים או בקיאים יותר בוודאי אזלי' בתר רוב מנין לכ"ע ולפי מה שכתבתי לעיל מובן הדבר מילתא בטעמא דהרי רוב מנין הם רובא דאיתא קמן ורוב חכמה הוא רדל"ק ובוודאי עדיף רובא דא"ק מל"ק היכא דסתרי אהדדי ובב"י סי' תקי"ח כ' דהפלוגתא הנ"ל שייך רק לענין שאר דברים אבל בסנהדרין לכ"ע אמרי' דהוי גזה"כ כ"כ החינוך בסי' ע"ח ומדברי הר"ן ביומא פ' יוה"כ משמע דלא מחלק בין סנהדרין לשאר דברים דגם בסנהדרין אזלי' בתר רוב חכמה א"כ קשיא למה אמרי' דאם אחד בסנהדרין אמר אינו יודע צריך להוסיף עליהם ואמאי כיון דהוי מחצה על מחצה ניזל בתר רוב חכמה וצ"ל כמ"ש החינוך בתי' השני דבסנהדרין הי' כולם מופלגים בחכמה ובלא"ה אי אפשר להכריע אם מעלת רוב חכמה יוכל להכריע מעלת הרוב גברא בדיעות ולכך אזלינן בתר רוב דיעות שמסתם להם נודע האמת ועכ"פ כיון שלפעמים נגד הרוב מנין יש רוב חכמה מן המיעוט ולכך איכ"ל דהתורה החמירה בד"נ דבעי' דווקא שני גברא יותר וכעין דאמרי' בחולין צ"ז הואיל ואין כל הבצים שוות בעי' א' יותר מס' ה"נ כיון דאין חכמות כולם שווין והריגת נפש הוא דבר גדול מאוד ולכך בעי עוד אחד להשוות חכמות הסנהדרין ולא חילקה התורה אם כולם שווין או לא דלא נתנה התורה לשיעורים וכל שאפשר למעט הנס ולסמוך שבוודאי השי"ת לא יביא תקלה על ידיהם המיעוט הנס עדיף ובזה נראה לי ליישב לשון רש"י ריש סנהדרין במתני' ד"ה שומע אני דבטובה וזכות הלך אחריהם שאפי' מיעוט המזכין ורבי' המחייבין כתיב לא תהי' אחרי רבים לרעות עכ"ל ודברי רש"י תמוהין אדרבה כיון דאפי' מיעוט מזכין פטור א"כ אינו מוכח דאזלי' לטובה בתר רוב ולהנ"ל א"ש דהא דאפילו מיעוט מזכין פטור ולא אזלי' בתר

רוב היינו משום דחיישי' לרוב חכמה דשמא המיעוט מופלגים בחכמה ומכריעין את המרובין וא"כ מזה עצמו מוכח דאזלי' בתר רוב:

מצוה עז

ל"ת אליבא דכ"ע והיא להרמב"ם ל"ת מ"ו. ולהרמב"ן היא מצוה ע"ג ול"ת מ"ג ולהסמ"ג אינו נמנה זה כלל ללאו בפ"ע.

עיקר מצות ל"ת זו הוא אזהרה לדיין שלא יענה לחוב או לפטור להשען על הדיין הגדול ועל הרוב מבלתי שיהי' הדבר ברור אצלו או בקבלה או עפ"י עיון שכלי דנאמר הלאו הזה בלשון לא תענה על ריב לנטות דהיינו שלא יאמר וינטה אחר סברת חבירו או ישתוק מלומר מה שנראה לו בדין ההוא ועוד ילפי' מפי השמועה מפסוק זה שמתחילין מן הצד בדיני נפשות, ושאין מחזירין לחובה בכשטעה בדבר שאין הצדיקים מודים בו ועוד למדו מכאן שמלמד זכות לא יחזור וילמוד חובה ונראה מדברי הרמב"ם מלשונו במנין המצות שעיקר הלאו בא שלא יסמוך על דעת חבירו כמ"ש בתחלת דברו אמנם מדבחר הקרא לשון עני' לא תענה ולא כתיב מיד לשון לא תטה בריב אחרי רבים וכיוצא מינה ילפי' מקצת מדרשות הנ"ל דלשון עני' מצינו בלה"ק שהוא לשון הסכמה עם דבר אחר או לשון סתירה ומלשון ריב דכתוב חסר י' דרשי' ג"כ אחת מדרשות הנ"ל ולכך דרשו שנכלל במקרא הזה א' שלא יסכים עם אחרים דהיינו שהוא בעצמו לא יעיין ויחקור בדבר אלא יסמוך על רוב או על הגדול, שנית דרשי' לשון עני' לשון סתירה. שלא יסתור דבריו לחזור מזכות לחוב ולרעות דקרא קאי גם על המיצעתא דקרא שלא ינטה מדבריו לרעות והיינו שלא בשעת גמר דין דלשון עני' היינו בשעת הפלפול וב' דינים אלו הם דווקא בד"נ. ובמנחת חינוך הקשה טובא איך אפשר דבדיני ממונות וקנסות יהי' רשאי לסמוך על הגדול ולענ"ד ל"ק שבוודאי צריך הדיין לעיין בשכלו ויראה איך הדין נוטה אבל בדיני נפשות לא סגי בזה שהרי משפט זה צריך לענות הדין שיחקרו וידרשו חקירה אחר חקירה דרישה אחר דרישה ובדרישה וחקירה זו על זה נאמר הלאו דלא יסמוך על הרבים או על הגדול אבל בדיני ממונות הרי אין צריך לענות הדין ודרישה אחר דרישה לכך אין שם הלאו הזה דלא יסמוך עוד על הגדול וכן אין בו איסור לחזור מדבריו מזכות לחובה אפילו קודם גמר דין דדוקא בד"נ דמצוה לחזור לזכות משום שנאמר והצילו העדה וכיון שכבר עלה בדעתו לזכות אינו רשאי לחזור במהרה אלא צריך לעיין ולחקור אולי יכול לעמוד באותו זכות:

ושוב ילפי' ממסורה מדכתיב רב חסר דאינו רשאין לחלוק על הגדול ואפי' למ"ד דיש אם למקרא מ"מ הרי כ' התוס' בסנהדרין דף ע"א ד"ה כולה היכא דאיכא מקרא ומסורת דאינן סותרין דרשי' תרווייהו ולכך שפיר דרשינן מרב דאין מתחילין מן הגדול והרמב"ם פ"י מסנהדרין כתב דאין מתחילין בגדול אבל לאחר שאמרו אחרי' יכול הגדול לומר דעתו ואין צריך שיהי' הגדול אחרון דווקא אבל הרע"ב פ"ד דסנהדרין מ"ב כ' דווקא בסוף יאמר הגדול ובירושלמי משמע דב' אמוראים פליגו בזה ונראה דפלוגתא זו תליא בפלוגתא אחרת בפירוש דאין מתחילין בגדול הנמק"י שם בסנהדרין פי' דאין איסור לחלוק על הגדול אלא דהתורה חששה שמא יאמרו אין אנו כדאין לחלוק עליו וינטה אחריו וכן נראה דעת הרמב"ם בפ"י מסנהדרין דין ו' דס"ל כנמק"י ותיו"ט שהביא בשם הרמב"ם להיפך היינו הרמב"ם בפי' המשנה עיי"ש אבל הסמ"ג כ' דבאמת אין רשאין לחלוק על הגדול והפר"ד תמה עליו איך אפשר שיכריח לומר כדבריו בעכ"ח והמעיי"ח תי' דהתקנה שיסלקו עצמן מן הדין והתוס' בסנהדרין שם כתבו תקנה אחרת דיאמרו דעתן דרך שאלה ולא בדרך שחולקין עליו וא"כ איכ"ל דהנך תרי פלוגתות תלי' בהדדי דלהנמק"י דרשאין לחלוק עליו אלא חיישי' שלא יחלקו והיינו אם לא שמעו מפי אחרים שחלקו על דעתו קודם שענה הוא אבל כיון שקודם שאמר הגדול הי' דעות שאין מסכימין עם הגדול שוב אין לחוש שיאמרו הקטנים שאין אנו כדאים שכבר יש להם חכמים המסייעים להם אבל הרע"ב שסובר שיאמר הגדול דווקא אחרון אזיל לשיטת הסמ"ג הסובר דאסור לחלוק על הרב לכך בעי' שיהי' דווקא אחרון:

ועפי"ז נראה לי כוונת התוס' סנהדרין ל"ו ד"ה ד"נ שחקרו דנימא דגם בד"מ יהי' הדין כן וכ' דבד"מ לא חיישינן ומ"מ בדרך שאלה יכולין לומר ונראה לי כוונתם לענין ד"נ כתיב והצילו העדה לא סגי לצרפם למנין אם יאמרו בדרך שאלה כיון דבעינן עדה המצלת שיאמרו דעתם בדרך החלטה ולכך יש לחוש אי יאמר הרב לרעה שוב אין רשאין לחלוק עליו רק בדרך שאלה וזה אינו מועיל בד"נ אבל בד"מ אין לחוש לזה דלא בעי' והצילו כן נראה לי כוונת התוס' וליישב מה שהקשה התוסיו"ט והמהרש"א עליהם:

ב) והנה יש בכלל הלאו הזה ג"כ כמ"ש החינוך שלא יתחילו בחוב תחלה והכוונה לא תענה על רב לנטות לרעות כמ"ש לעיל דהאי לרעות קאי ג"כ על מיצעתא דקרא והמנחת חינוך תמה בזה אם יהי' מוכרח לפתוח בזכות הרי כבר אמרנו מי שלמד זכות שוב אינו רשאי ללמד חובה ולענ"ד אין הכוונה שיאמר בדרך החלטה שנראה לו שהוא זכאי שע"ז אמרו שאין רשאי לחזור אבל אם אומר בדרך שאלה ובדרך פלפול ושמא ובכה"ג בוודאי רשאי ללמד חובה אח"כ וא"כ המצוה שיפתח בזכות בדרך שמא ואפשריות

דהיינו שישים ללבו שרצון השי"ת שיחזירו לבקש זכות על הנדון וכמו שהסביר בחינוך טעמא דמילתא. ולקמן במצוה ע"ח כ' החינוך דזה שפתח בזכות נסתלק מלומר חובה ומזה נראה דס"ל להחינוך דהאומר זכות שוב אינו רשאי ללמד חובה קודם גמ"ד אלא שנראה מדבריו שהדיין הראשון כשפותח מן הצד אינו רשאי לפתוח אא"כ יודע לומר זכות ולכך ממילא זה שפתח בזכות לעולם אינו יכול להיות מן המחייבין קודם גמר דין כנ"ל כוונתו:

מצוה עח

להרמב"ם היא מ"ע ל"ב. ולהרמב"ן היא מצוה ע"ד ומ"ע ל"ב

מ"ע על הב"ד להטות את הדין אחר רבים שנאמר אחרי רבים להטות ופשטא דקרא בין בד"מ ובין בד"נ ואפי' למתניתין דריש סנהדרין דמוקי סיפא דקרא דאחרי רבים בד"נ דווקא בב' גברא לפי מה שהסברתי להשלים עי"ז גם ערך רוב החכמה וכולל ב' מיני רבים בגוף וגם ברוב חכמה שלכך בעי' המחייבים שנים יותר מהמזכים דקרא משמע דקאי גם על ד"נ הואיל ורישא דקרא דכ' לא תהי' אחרי רבים לרעות היינו בד"נ מ"מ בוודאי גם בד"מ מיירי אבל ר' יאשי' בסנהדרין ג' ע"ב סבר דקרא רק בד"נ מיירי ובד"מ ילפי' רק מק"ו וקשה לפי"ז דהו"ל למימר דיו דווקא בשנים כמו בד"נ וצ"ל דהיכי דמפריך ק"ו לא אמרינן דיו והנה מקרא הזה נראה דמוכח דהמיעוט כמאן דליתא כיון דמיירי גם בד"נ דכתיב המצוה והצילו העדה ואפ"ה סמכה התורה על הרוב בד"נ ולא נצטווינו בכה"ג להרבות ולהוסיף על הדיינים דלכתחלה לא הי' ראוין למיסמך על הנס שאין הקב"ה מביא תקלה ע"י הב"ד והי' לן לומר להוסיף עד שיהי' מספר כ"ג ועכ"ח רוב ב"ד הוי כוודאי אפילו לענין ד"נ דבעי' והצילו העדה ואפ"ה ברוב קטלינן דהמיעוט כמאן דליתא דמי ק"ו בממון ועפי"ז מיושב קו' התוספות בסנהדרין דף ג' ע"ב ד"ה ד"מ שהקשו לשמואל דאין הולכין בממון אחר הרוב אמאי סמכינן גבי סנהדרין על הרוב ולהנ"ל א"ש דהמיעוט כמאן דליתא וכן כתבו התוס' ליישב קו' זו ר"פ המניח. ומטעם זה המיעוט אין רשאין לעשות כדברי עצמן אלא כמו שהסכימו עפ"י הרוב ועיי' בתומים בקיצור ת"כ אות קכ"ג:

אמנם בתוס' סנהדרין הקשו עור דבר"פ בן סורר ומורה מוכח דבד"נ ג"כ אזלינן בכ"מ בתר רוב ואיך נימא דבממון לא אזלינן בתר רוב דעלמא מיהו התוס' בכתובות דף ע"ו ע"ב בסד"ה על בעל החמור כ' והיינו טעמא דשמואל דלא אזלי' בתר רוב משום דאין יכול לטעון ברי ולשחיטה מכרתי ואפשר שזה ג"כ כוונת התוס' בסנהדרין דכ' דרובא

דשמואל גריע ולא חשוב כי הנך רובא ולענ"ד כמ"ש התוס' כתובות הנ"ל דאין יכול לטעון ברי:

ב) הפרמ"ג בפתיחה לתערובת כ' דקשיא לי' מנ"ל מקרא דאחרי רבים דנימא דאיסור בטל ברוב דכאן אינו ביטול אלא דסמכי' על רוב ולענ"ד יש ליישב עפ"י דברי הש"ך בחו"מ סי' כ"ה סק"ט שהוכיח דבב"ד קיי"ל דאפי' בדאורייתא סמכי' על הרבים אפילו אינו מסכימים מדעת אחת אלא שיש לכל אחד טעם אחר אפ"ה אזלי' בתר רוב ולכאורה היא גופא תקשי כיון דלענין הטעם אינם שווין ואינם מסכימין ויש לכל טעם רוב נגדו ונתבטל הטעם וממילא לא ישאר רוב ונראה לי ליישב דקו' חדא מתורצת באידך דהר"ן בנדרים דף נ"ב הסביר דלרבנן דס"ל עולין אין מבטלין זא"ז הוא משום דהוי היתר בהיתר וא"כ איכ"ל דגם כאן הוא מטעם זה דהתורה אמרה אחרי רבים להטות בסתם אפילו אינו מטעם אחד ועכ"ח הטעם משום דאע"ג דפליגי בטעם כיון דבזכות או חוב מסכימין והן שווין הוי כמו היתר בהיתר ולא נתבטל ולא נצטרפו עם הכנגדם דאומרים בדינו להיפך ולכך ממילא מצטרפין והם לענין הדין רוב וכ"ז אם טעמא דרוב בב"ד משום ביטול אבל אי נימא טעם הרוב בב"ד משום דמסתמא הרוב משיג על האמת יותר עמדה הקו' בכה"ג דאין מסכימין לטעם אחד למה כתבה התורה דאזלי' בתר רוב ועכ"ח שפיר מוכח מכאן ביטול ברוב:

ג) מיהו כ"ז כשהב"ד לפנינו עי' בסוף ס' גט פשוט בכללים ובתומים בקת"כ אות קכ"ג אבל זה שאנו אזלי' בתר רוב הפוסקים הנמצאים אין זה כעין האי רוב דב"ד אלא כעין הרוב דכל דפריש מרובא פריש ומסתמא יצא האמת מהרוב ולכך אם הוא מב' טעמים אינו מוכרח לפסוק כה"ג כהרוב ואפ"ה פסק שם סעי' ה' כדעת המהרי"ק בשורש מ"א דאפילו אינו מסכימים מטעם א' אזלי' בתר רוב והש"ך הכריע בדאורייתא אין לסמוך ע"ז אלא בדרבנן דאע"ג דהמהרי"ק הביא ראי' מחולין ל"ו דאפשר דהתם בתרומת ירק דרבנן מיירי. מיהו לדידי ק"ל זה כמה שנים על המהרי"ק מהא דקיי"ל הלכה כדברי המכריע ופירש"י בחולין פ' ראשית הגז ובפסחים כ"א ובב"ק קט"ו משום דנעשה המכריע כרבים ואפ"ה אמרי' שם הכרעה שלישית אינו מכרעת ופירש"י משום דב"ש וב"ה גילו דעתם דלא ס"ל סברת הבעל מכריע ואיכ"ל דלא ס"ל כלל האי טעמא א"כ מוכח אע"ג דשווין בדינם אם אינם שווין בטעם לא מקרי רוב וצ"ע. ובאמת בלא"ה קשה לי להסביר סברת הלכה כמכריע משום דהוי רבים דהא ב"ש וב"ה טובא הוי ואמרי' פ"ק דיבמות דב"ה הי' רבים מב"ש אלא משום דב"ש מחדדו טפי וא"כ מה יוסיף אם יהי' עוד דיעה אחת דמכריע וצ"ע ובמק"א הארכתי:

ד) במקום אחר כתבתי לפי הנראה לי דסברת כל דפריש מרובא פריש וגם הסברא דמסתם הרוב מהב"ד ישיגו האמת ושכיח טפי ממה שנימא דהמיעוט כיוונו האמת וזה א"צ קרא דסברא הוא כדאמרי' בכתובות דף כ"ב אלא דעיקר הקרא של אחרי רבים להטות דהתורה גילה לן דהמיעוט בטל אצל הרוב בזה אמרתי ליישב קו' הפרמ"ג שהבאתי לעיל והראי' לזה דגבי סנהדרין הוא מטפס ביטול דהרי הסנהדרין צריכין מנין ידוע או של כ"ג או של ע"א או של ג' כמו דיליף פ"ק דסנהדרין אם חסר אחד מהמנין אינם יכולין לדון ואפי' אם רק אחד אומר איני יודע צריך להוסיף על הדיינים ואפ"ה אם י"ב מחייבין וי"ג מזכין או בהיפך יגמור הדין עפ"י הרוב וקשה להבין איך אפשר זה שאם י"ב אומרים בהיפך מהרוב גרע מאלו אחד מהם אומר איני יודע בשלמא אם כולם אומרים איני יודע ל"ק לי דלא מהני דבוודאי עדיף אם יש כאן דעות הסותרת שע"י מו"מ וע"י דעות שונות יצא הדין לאמתו יותר זה מקשה וזה מתרץ אבל אם כבר יש כאן י"א הסותרין דברי הרוב ואחד אומר איני יודע זה קשה למה צריך להוסיף הדיינים למה יגרע אם א' אומר איני יודע מהאומר היפך מהרוב שהרי ע"י חלקי הסותר מב' הצדדים יתברר הדין ולמה יגרע אם אחד אומר שהוא מסופק אם כדעות המזכין או כדעות המחייבין עכ"ח טעמא דקרא דהיכא דיש סתירה בין הרוב ובין המיעוט נתבטל המיעוט אל הרוב ולכך בעינן דווקא שיאמר המיעוט דבר שסותר אבל אם אומר אינו יודע מיעוט כזה שאינו סותר הרוב הוי כהיתר בהיתר דאינו בטל א"כ מיושב קו' הפרמ"ג הנ"ל ולפי"ז נראה דאפילו בב"נ אמרי' הסברא דכל דפריש מרובא פריש וכן אם יסתרו הדיינים מיעוט כנגד הרוב גמסס בב"נ אזלי' בכה"ג בתר רוב אלא הא דחדשה לנו התורה מגזה"כ דהמיעוט נתבטל שהמיעוט עצמו צריך לעשות כהרוב זה שייך דווקא בישראל אבל כל דפריש גם בב"נ אמרי' כן נראה לי:

ה) ומטעם זה נ"ל ליישב קו' המררכי שהקשה דאיך אמרי' גבי קבוע לא אזלי' בתר רוב הא ב"ד קבוע ותי' הדיבור נייד לכאורה אין ביאור לדבריו ואמרתי כוונתו דקשי' לי' דאיך אמרה התורה דהמיעוט בטל לגבי רוב הא הוי כאילו ניכר בדעתו ודבר הניכר לא שייך ביטול וע"ז תי' הדיבור נייד כוונתו אפילו היום אומר לו זכאי למחר בעצמו יחזור מדבריו ויאמר חייב או בהיפך וגם אפי' אם לא חזר זה אינו ניכר וידוע אם לא יבוא לידי חזרה ולכך שפיר שייך בי' ביטול ועפי"ז אמרתי ליישב קו' הפרמ"ג בסי' ק"י שהקשה על הרמב"ם דפסק כר"ש בסנהדרין ע"ט פ"א דוארב לו בא ללמד שיתכוון אליו וא"כ מנ"ל קבוע דהרי קבוע ילפי' שם מקרא דוארב לו ונלענ"ד דבלא"ה קשיא לי ל"ל קרא כלל למעט דבקבוע לא אזלי' בתר רוב לכאורה ידעי' זה מסברא דהרי בכריתות

דף מ"ח ס"ל דספק איסור דחייב א"ת בעי' ב' חתיכות ופירש ר' נחמן שם הטעם משום דבעי' איקבע איסורא והיכא דלא איקבע איסורא ס"ל להרמב"ם דספק מה"ת לקולא וא"כ חזינן היכא דקבוע חמור ויש חשש טפי ואע"ג דחידש לן הקרא דאזלי' בתר רוב אכתי א"ל דווקא היכא דלא קביע דאינו חשש גדול אבל היכא דקבוע איסורא דחמיר מנ"ל דאזלי' בתר רוב ואפשר דהתם בסנהדרין קאי הסוגיא אליבא דרבה ור"ז דלא ס"ל בכריתות שם סברת ר"נ דאיקבע חמור וא"כ ממילא להרמב"ם לשיטתי' דפסק כר"נ דאיקבע חמור ל"ל כלל קרא ללמד בקבוע לא אזלי' בתר רוב דבלא"ה ליכא למילף היכי דאיקבע דקיימ"ל כר"נ דגבי א"ת בעי' ב' חתיכות מעיקרא והטעם אפשר דדריש ג"כ מצוות וא"כ הה"ד לר"ש בסנהדרין ע"ט שהקשה עליו תוס' כקו' הפרמ"ג הנ"ל איכ"ל הכי דהרי כתבו התוס' בסוכה דף וי"ו ע"ב ד"ה ר"ש דמוכח לכאורה לר"ש דס"ל סברת איקבע כר"נ עיי"ש וא"ש:

ו) **במנחת** חינוך פלפל בכמה גוונא לענין ב"נ ושיטת האומרים דלגבי ב"נ לא אמרי' כל דפריש מרובא פריש א"כ אם הי' ט' חניות מוכרת נבילה ואחת מוכרת אבר מן החי ונמצא דפריש בשר מחד מניי' דאסור הבשר לב"נ דנהי דנבילה מותר מ"מ הא אצל ב"נ לא אמרי' כל דפריש וכו' וכבר כתבתי דנראה לי דגם בב"נ אמרי' כל דפריש אלא אפי' אי גבי ב"נ לא אמרי' כל דפריש אפ"ה נראה לי דשרי הבשר לב"נ דכבר כתבתי במק"א דגבי ב"נ איכ"ל דספק שרי וכן מצאתי בשו"ת מרן החת"ס בחלק ששי סי' כ"ה וכן הוא ג"כ בפרמ"ג בפתיחה כוללת אות מ"ג שהעיר בזה מכ"ש לדעת הרמב"ם שביאר החוו"ד דס"ל דהתורה על הוודאי נאמר וא"כ גם בב"נ דווקא וודאי בשר בנפשו שהוא אמה"ח מוזהר משא"כ ספק כנ"ל:

מצוה עט

להרמב"ם ל"ת מ"ז ולהרמב"ן מצוה ע"ה ול"ת מ"ד

מצות ל"ת על הב"ד שלא לרחם על העני בדין שנאמר ודל לא תהדר בריבו ועיי' במנ"ח שכ' דהלאו הזה נראה שהוא ג"כ אפילו באנשים שאינם ראוין לדון אלא שקבלו אותם עליהם אית בהו ג"כ הלאו הזה שלא לרחם על העני עיי"ש ולפי הנראה לי אינו עובר בלאו הזה גם בלאו דלא תטה משפט דהלאו דלא תטה משפט היינו אם עובר על גבולי הדין לפי מה שנתנה התורה אבל כאן טעם הדיין הואיל ועלינו לפרנסו ונמצא מתפרנס בנקיות כיון שבלא"ה מחויב ליתן לו אלא שעי"ז בא לעני הפרנסה בנקיות אין זה בכלל הטיית הדין ולכך איצטרך ע"ז לאו בפ"ע:

מצוה פ

להרמב"ם היא מ"ע ל"ג. ולהרמב"ן היא מצוה ע' ומ"ע ל"ב

מצוה לפרוק מבהמת חבירו הרובצת תחת משאו שנאמר כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וגו' עזוב תעזוב עמו וקיי"ל דצריך לפרוק בחנם ועיי' בנמק"י ס"פ אלו מציאות דף ל"ב ב' פירושים לפי' הראשון אמרי' דפריקה בחנם אם הפורק אינו בטל וטעינה בשכר אפילו אינו בטל אבל בשם הרנב"ר הביא דפריקה בחנם אפילו בטל מסלע וטעינה בשכר היינו אם בטל מסלע כאבידה ועי' בהגהות הרי"ף שהקשה עליו מהא דמצריך בדף ל"ו אבידה טעינה ופריקה כיון דאין דיניהם שווין בוודאי צריכי תרוויי' ולענ"ד סברת הרנב"ר שהרי באבידה אם בטל נוטל שכר משום דאבידתו קודמת וזה ילפי' מאפס כי לא יהי' בך אביון מזה ילפי' דאבידתו קודמת כדאמרי' בעלמא חייך קודמין אבל אם לחברו הפסד וגם איכא צער בע"ח ולו אין לו רק הפסד אי צער בע"ח דאוריי' ומצוה עליו להציל הבהמה מן הצער הרי לענין מצוה קיי"ל דצריך לבזבז ממונו עד שליש להידור מצוה ועד חומש מדינא וא"כ ה"נ צריך לבטל ממה שהי' יכול להשתכר כדי לקיים המצוה שלא לצער בע"ח משא"כ בטעינה דהוא רק משום הפסד והפסד באבידתו קודמת ור"ש דס"ל דשניהם בחנם ולפי' הר"ן אפילו בטל מסלע צריך ג"כ לטעון בחנם צ"ל דס"ל דגם אצל טעינה איכא קצת צער בע"ח כדקרי לי' בדף ל"א ע"א שם דטעינה ג"כ איכא צער כיון דנפלה בדרך ולכך שוב אין זה שמחויב לטעון דמי לבעל הבהמה שזה הטוען אין לו אלא פסידא דממונא משא"כ לבעל הבהמה יש ג"כ צער דבע"ח צער כל דהו וס"ל לר"ש דגם צער כ"ד אית בי' משום צער בע"ח משא"כ לת"ק דסובר רק צער גדול כמ"ש הנמק"י דהיינו פריקה וכ"ז למ"ד צער בע"ח דאורייתא אבל אי נימא צער בע"ח לאו דאורייתא אפילו צער גמור גם הר"ן מודה דאם הפורק או הטוען בטל מסלע צריכין לשלם לו כמו אבידה כיון דבצער ל"ל בה ורק בהפסידא וקרי' בי' אפס כי לא יהי' בך אביון כמו באבידה וא"כ נראה דבדף ל"ו דמצריך להו קאי למ"ד צער בע"ח דרבנן ומיושב קו' הגה אלפסי כן נראה לי:

ב) והנה אנן קיי"ל דצער בע"ח דאורייתא כמבואר ברי"ף בשמעתין ובכ"מ בפי"ג מה' רוצח דין ט' ובמנ"ח פלפל בזה ורצה לומר דלרמב"ם צעבע"ח ל"ד ולבסוף ג"כ מסיק דמשבת דף קכ"ח מוכח דפסק הרמב"ם ג"כ דצער בע"ח דאורייתא דקיי"ל התם דמותר לבטל כרים וכסתות מהיכנו משום דצער בע"ח דאורייתא ודוחה איסור ביטול כלי מהיכנו וכן כתבתי גם אני במק"א וכן מצאתי כעת בס' מנ"ח מה שקשה לי על דברי הרא"ם בס' יראים והובא במרדכי בפ"ק דע"ז והוא בס' יראים בסי' שי"ב דצער

בע"ח דרבנן ובסי' רס"ז בס' יראים משמע דפסק צבע"ח דאורייתא, וגוף הדין דצבע"ח דאורייתא צ"ע מנלן דאסור לצער בידים בוודאי אסור שהרמב"ן בחומש פ' תצא כ' דמצות שלוח הקן הוא משום צער האם שלא נתאכזר וכן מצות שחיטה בסימנים דווקא כ' מקצת מפרשים דהוא משום צבע"ח אבל אם הבהמה מצער מצד עצמה שנהי' מחוייבים לסלק הצער ממנה לא אדע מנ"ל שהרי באדם איצטרך קרא על זה וילפי' מקרא דלא תעמוד על דם רעך עיי' בסנהדרין מ"ג ע"א אפילו לגרום הצער מצינו לפעמים דגם גרם צבע"ח אסור כמו כל גרמא ואפשר משום דכתיב ורחמיו על כל מעשיו ואנו מצווין ללילך בדרכי ה' ובב"מ פ"ה משמע דזה הוי רק מדת חסידות ואמתא דרבי עשתה מעשה לצעורא בע"ח ורבי מחל לה על שהם מחייבים לסלק הצער שבא לה ממילא צריך ביאור מהיכא יליף לה והיכא דהצער בא לה ממילא דצריכין אנו לסלק ממנה קשה מנלן. והנה רש"י בשבת קכ"ח ע"ב ד"ה צער בע"ח כ' דילפי' מעזוב תעזוב ואיכא למ"ד דדריש טעמא דקרא משום צער בע"ח נראה כוונתו דקאמר בב"מ ל"ב מדברי שניהם נלמוד משמע דגם מדברי ר"ש נלמוד דצעבע"ח דאורייתא ור"ש מצינו בעלמא דדריש טעמא דקרא ולדידי' איכ"ל דיליף מעזוב תעזוב אלא דלכאורה דברי רש"י תמוהים דהרי גם טעינה דליכא צבע"ח אפ"ה אנו מצווין עליו וצ"ל דכוונת רש"י הואיל ופריקה בחנם וטעינה בשכר וזה לא ס"ל לר"ש דהוא ס"ל דתרוויי' בחנם אפי' אי רש"י קחי לרבנן וס"ל דאפשר דרבנן ג"כ דרשו טעמא דקרא מ"מ קשה דשם ילפי' דפריקה בחנם מכח ק"ו דצבע"ח דאורייתא והרי אי פריקה בשכר לרש"י הוי אמרי' דצבע"ח דאורייתא ויש ליישב זה עפ"י דברי השטמ"ק דכתב דגם בלא ק"ו הוי ידעי' דמחויב לפרוק מטעינה ול"ל פריקה ועכ"ח דפריקה בחנם ושפיר ילפי' מינה דצבע"ח דאורייתא ואע"ג דנקט הש"ס בק"ו נקיט הש"ס לפי האמת דידעי' דפריקה בחנם א"כ אמרי' דצבע"ח דאורייתא והוי ק"ו. או דרש"י קאי לאידך לישנא דילפי' הק"ו משום דבטעינה ליכא חסרון כיס ולפריקה אית לי' ח"כ כן צריך ליישב שיטת רש"י. אלא דאכתי קשה הניחא לר"ש דדריש טעמא דקרא אבל לדידן דלא דרשי' טעמא דקרא כמו שהאריך הלח"מ בפ"ג מה' מלוה ולוה וקיי"ל דצבע"ח דאורייתא מנ"ל דאפילו אינו מצערו בידים ונראה לי דילפי' מהא דאמרי' בברכות פ' כיצד מברכין דאסור לאדם לאכול קודם שיתן מאכל לבהמתו שנא' ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת ומזה נראה אפילו לגרום צער הבהמה או שהבהמ' ממילא מצטערת וצריך ליתן לה מזונות בשעתה כפי מה שהיא מורגלת דאם לא יתן אית לה צער כיון שהיא כבר מורגלת לעונה זו מזה נוכל למילף אפי' צער דממילא אסור להניח צער בהמתו אלא דלפי"ז נ"ל דווקא הבעלים עצמם שהם מחוייבים לזונם

וכיון שהבהמה עושה צרכיו והוא לתועלתו צוה הקב"ה שהבעלים מחויבים ג"כ לשקוד טובתה שלא לבוא לה צער אע"ג דהבהמה אינה מכוונת לטובת הבעלים מ"מ כך הוא דרכה של תורה כיון שבא לאדם טובה על ידה ראוי להכיר טובה לא להיות משלם רעה תחת טובה גם על טובה שבא שלא בכוונה ולכך א"ש דצבע"ח לענין בהמתו הוא דאורייתא ולפי"ז נראה דיש לחלק בין הבעלים לאיש אחר וכיוצא בזה כ' מרן הגאון בעל חת"ס בחיו"ד סי' שי"ח לחלק בין בכור לשאר קדשים עיי"ש:

ועפי"ז אפשר ליישב ג"כ דברי הרא"ם בס' יראים דס"ל דבכור הוא ממון גבו' אפילו בזה"ז עי' בב"ק י"ב ע"א פלוגתא דריה"ג ורבנן ולכך סובר בבכור אין אנו מצווין על צער ב"ח עצמו משא"כ כאן לענין פריקה כיון דהבעלים מצווין על צבע"ח וכל ישראל ערבים ולזאת חייבה התורה לסייע שלא יעברו הבעלים. ואפשר לומר עוד סברא כיון דחזינן דהתורה חייבה לאדם בהיזק וממונו שהוזק את האדם הן שורו או אשו היזק חייבים בעניו לשלם דממונו כגופו ולכך גם כאן בפריקה דצער בא ע"י המשא הוי ממונו כאלו צער בידים ולכך מחויב בעל המשא לפרוק מה"ת משום צעב"ח ומשום ערבות גם ההולך עמו לסייע לו לפרוק ולפי"ז יש ג"כ ליישב שיטת הרא"ם הנ"ל דס"ל גבי הכנסת כיפה דהוי רק גרם צבע"ח ואינו אסור מה"ת משא"כ כאן בפריקה דממונו מצערו והוי כמאן דעביד בידים מודה הוא דצבע"ח דאורייתא וא"ש דברי הרא"ם (ובאמת לשון הרא"ם קשה בלא"ה דכ' דלענין פריקה אפי' הבעל אינו רוצה לפרוק מיהו צריך ליתן שכרו וצריך לפרוק משום צבע"ח והיינו כמ"ד צבע"ח דאורייתא כדאי' בב"מ ל"ב ע"ב ושוב הביא שם רובץ ולא רבצן וכו' וזה מוקי הש"ס שם ל"ג כריה"ג דצב"ח דרבנן מיהו יש שם ט"ס עיי"ש וי"ל כמ"ש התוס' שם ואיכ"ל ולא רבצן בחנם אלא בשכר) אלא שלפי"ז עמדה הקו' בשבת קכ"ח דמוכח שם דצבע"ח אפילו ממילא הוא מדאורייתא ופירש"י דמכאן ילפי' לה ולפי מה שכתבתי זה יש לחשוב כמצערה בידים וצ"ע. והשטמ"ק שם כתב דצער בע"ח מהלמ"ס ילפינן או מרחמיו על כל מעשיו:

ג) ולכאורה יש נ"מ לפי מה שכתבתי למעלה בין אי ילפי' צער ב"ח דאורייתא מפריקה כפירש"י או מקרא דונתת לבהמתך או כמ"ש השטמ"ק מהלמ"ס או מורחמיו על כל מעשיו דהנה הנמק"י כ' אע"ג דצבע"ח דאורייתא היינו דווקא צער גדול אבל צער קטן לא עוד כ' דהא דהתירה התורה בזקן ואינו לפי כבודו דאין צריך לפרוק משום צער בע"ח מותר לצורך אדם הה"ד בשביל כבודו ולפי"ז נראה דהה"ד דמותר משום ריווח ממון דהוי כלצורכו וכ"כ במנחת חינוך מש"ה על צבע"ח רשאי ליקח שכר נראה דכ"ז אפשר לומר אי ילפי' מרחמיו על כל מעשיו או מקרא דונתת לבהמתך אבל אי ילפי'

כפירש"י מפריקה והתורה חייבה פריקה בכל עת אפילו אם אינו צער גדול וגם מוכח דאפילו אם יש לו הפסד צריך לסלק הצבע"ח שהרי פריקה בחנם לא מבעי' לשיטת הרנב"ר דצריך להפסיד אפילו הי' יכול להשתכר סלע ובלא"ה ג"כ אפי' אדהכי והכי בטל משוקא וא"כ מוכח דאפילו אית לי' פסידא הוא מחויב לסלק הצבע"ח. ועפי"ז נ"ל ליישב שיטת הרמב"ם פי"ג מרוצח ובכ"מ שם דין ט' הקשה כיון דהרמב"ם ס"ל צבע"ח דאורייתא למה פסק בהמת גוי ומשא של ישראל וגוי מחמר אינו מחייב לפרוק עיי"ש והטור בחו"מ סי' רע"ב הקשה ג"כ על הרמב"ם דלמה הוצרך לומר בבהמ' ישראל ומשא גוי דווקא בישראל מחמר אחריו אי משו' צערא דישראל חייב לפרוק תפ"ל משום צער בע"ח ולהנ"ל נ"ל ליישב דהש"ס קאי על מה שאמר מדברי שניהם נלמוד דצעבע"ח דאורייתא ור"ש סובר דדרשי' טעמא דקרא ומשמע לי' דשניהם שווין בדין וא"כ גם לרבנן טעמא דקרא משום צבע"ח וא"כ מוכח אפילו בצער קטן אפילו איכא פסידא דידי' חייב לסלק הצער דבע"ח ואפילו אינו בעליו אבל למאי דמסיק קרא דנקט עמו דווקא אז חייב בחנם אבל אם הלך הבעל בהמה אינו חייב אלא בשכר וכן במשא שאינו ראוי ג"כ אינו חייב בחנם א"כ עכ"ח טעמא דקרא דהוצרך לפרוק אינו משום צב"ח וא"כ עכ"ח צריך ללמד ממקום אחר ואי ילפי' מונתת לבהמתך דווקא הבעלים חייבים ולכך יש לחלק בין הישראל מחמר אחריו או גוי מחמר דאם ישראל מחמר והוא בעליו כל ישראל עריבים חייב משום צערא דישראל משא"כ אם הבהמה של גוי והגוי מחמר אין הישראל מחויב לפרוק אלא היכא דאיכא משום איבה ושפיר פסק הרמב"ם דדווקא בבהמת ישראל והישראל מחמר אחריו ולפי"ז פריקה בחנם הוא גזה"כ ולא משום צבע"ח דווקא וגם אפשר לפי המסקנא דצבע"ח ממק"א נפקא יש חילוק בין צער גדול לצער קטן כמ"ש הנמק"י כן נראה לענ"ד נכון:

ד) **והנה** דרשו חז"ל מקרא דחמור שונאך דאוהב לפרוק ושונא לטעון חייב להקדים השונא לטעון כדי לכוף את יצרו לא חיישי' לצבע"ח והתוס' הקשה לפי דאמרי' בפסחים דף קי"ז דשונא דקרא מיירי שראה בו דבר איסור בחבירו והוכיחו ולא שב מדרכו שאז מצוה לשנאותו א"כ קשה אמאי נימא דיקדים השונא כדי לכוף יצרו הרי בהיתר הוא שונא והתוס' בב"מ כ' דבאמת כאן לא מיירי משונא דרשאי לשנוא אותו והתוס' בפסחים כ' אפילו בשונא דמותר לשנוא מ"מ ממילא נסתבב שנאה אחרת ג"כ עיי"ש והרמב"ם שם פי"ג מרוצח נראה ג"כ דמפרש כפי' התוס' בפסחים מיהו לענ"ד שהרמב"ם מתרץ קו' התוס' באופן אחר על דרך שאמר שהע"ה במשלי אם רעב שונאך האכילהו לחם כי גחלים אתה חותה על ראשו שעי"ז שיראה השונא גודל רחמנות וצדקות המאכיל

לשונאו זה ישבר יצרו ובעיניו יראה ששלא כדין הוא עושה וישוב מדרכו הרעה וכן הכא ע"י שיראה הבעל בהמה שיודע בחברו שראה אותו עובר עבירה והוכיחו על כך אפ"ה בעת צרתו הוא עומד עליו ומציל את נפשו מרעה זה ישבר יצר העובר עבירה שיראה שזה אוהב אותו באמת א"כ זה שהוכיח אותו הוא רק לטובתו ולאהבתו ובעצמו יראה רשעו וגודל חסרונו וישוב מדרכו הרעה וא"כ ע"י טעינה זו יפעול ב' פעולות שיציל אותו מהפסד ממון שהוא בו וצרתו וגם יתעורר עי"ז לשמוע בקולו ולשוב בדרך הטוב ויהי' בזה השבת נשמתו לטובה ולכך כיון שעושה בזה ב' דברים ולכך הוא קודם לפריקה דאוהב כן נראה לי להסביר דברי הרמב"ם בסברה נכונה:

מצוה פא

להרמב"ם היא ל"ת מ"ח. ולהרמב"ן היא מצוה ע"ו ול"ת מ"ה והסמ"ג לא מנה זה לל"ת ל"ת על הב"ד שלא יטו משפט חוטא מפני רשע שנאמר לא תטה משפט אביונך בריבו ופי' במכילתא שהוא אביון במצות וכבר כתבתי בגליון מצות השם דמה שאמרו בגיטין דף ט"ו ע"ב בני רוכל תקברם אמם ופרש"י משום שרשעים היו לא דייקו בדינם וקשיא לזה ועוד קשיא לי הא דאמרי' בב"מ ע"ג ע"ב רב סעורם הוי תקיף אינשי דלא מעלי ועביד בהו עבידתי' וכו' ואפשר כיון דיליף מקרא דדינו הכי אין זה בכלל הטיית משפט וכן נמי דרשי' לענין קללה בעמך בעושה מעשה עמך דווקא אבל הא דבני רוכל קשיא ואפשר דהרמב"ם מפרש הואיל ורשעים היו אנן סהדי דגמרי ומקני לביתה ובכה"ג דיש סברא ואומדנא גם ר"א מודה דדברי שכ"מ כמסורין דמי:

ב) והנה הסמ"ג לא מנה זה ללאו בפ"ע משום דקשיא דנהי דסק"ד דמשום דרשע הוא רשאי להטות קמ"ל וא"כ השתא דגלי קרא הרי הוא כאדם אחר כמ"ש המעיי"ח בכוונתו ונ"ל דלדעת הרמב"ם קאי הלאו על הנך עניינים דרשאין לעשות לאינש דלא מעלי כגון תקיף אינשי דלא מעלי או קללה והכאה באין עושה מעשה עמך דרשאי מיהו היינו דווקא אם נתברר הדבר שהוא רשע אבל אם אין כאן עדים עליו אעפ"י שזה שכנגדו ובעל ריבו טוען ברי שהוא כן אפ"ה לא יטה משפטו ולא תאמין לאיש ישר זה יותר מזה. וכן איכ"ל בכל דבר שתלי' בטענת ברי ושכנגדו איש מהימן וזה אביון במצות א"כ מצד סברא ואומדנא יהא שרי להטות משפט ולומר שמסתמא זה הישר אתו האמת ולכך קמ"ל קרא דלא תטה ושיהי' לענין זה שווין אע"ג דאומדנא הוא מ"מ מצד חומר הטיית הדין החמירה התורה שלעולם יהי' שווין וזה בא לגלות חומר הטיית הדין ולכך ראוי למנותו ללאו בפ"ע לאחמורי טפי כן נלע"ד נכון. ואח"כ מצאתי כעין זה במנחת חינוך:

ולפי חד מ"ד בירושלמי המובא בר"ש פ"ד דדמאי מי"א בא הקרא ללמד על הדיוק בריבו אי אתה מטהו אבל אתה מטהו במתנותיו שספק לקט לקט עיי"ש ולדידי' הדין בוודאי כהסמ"ג דאינו נמנה ללאו מיהו בש"ס דידן יליף בחולין קל"ד דספק לקט לקט מעני ורש הצדיקו לא איצטרך לדיוקא ועכ"ח לגופא בא ולכך מפרש הרמב"ם כנ"ל:

מצוה פב

להרמב"ם היא ל"ת מ"ט ולהרמב"ן היא מצוה ע"ח ע"ט ול"ת מ"ו מ"ז

ל"ת על הב"ד שלא לחתוך דין באומד הדעת שנאמר ונקי וצדיק אל תהרוג וכן אם יש ב' עדים ואחד מעיד שעבד לחמה והשני מעיד שעבד ללבנה וכיוצא בזה אין הורגין וביאר הרמב"ם במנין המצות ל"ת ר"צ שלאפשר רוחב גדול ואם התירה התורה לדון ולחתוך ד"נ באפשר הקרוב מאוד היינו חותכין באפשר הרחוק מזה וימותו אנשים במיעוט אומד ולכך סגר השי"ת הפתח שלא יענש אא"כ יעידו העדים שיודעים בוודאי שזה עשה המעשה והרמב"ן שם בהשגות הקשה ע"ז איזה קו' חדא שהרי בסנהדרין ל"ג ילפי' ממקרא הזה דמחזירין לזכות שאם יצא מב"ד חייב ואמר אחד יש לי ללמד עליו זכות שמחזירין שנאמר ונקי אל תהרוג ובהיפך אם יצא זכאי ואמר א' שיש ללמוד עליו חובה שאין מחזירין אותו שנאמר וצדיק אל תהרוג כיון שנצדק בב"ד ולכך מונה ג"כ זה לב' לאווין כפי שיטתו לעיל במצוה זין בנא ומבושל עיי"ש:

והנה קו' זו יש ליישב לכאורה דדין זה דיצא מב"ד חייב דמחזירין לזכות קשה פשיטא איך סק"ד להרוג איש שאפשר שיזכה והתורה אמרה והצילו העדה וחי בהם כתיב וצ"ל דהו"א כיון דאלקים נצב בעדת אל וכיון שנגמר הדין בסנהדרין לחייב מסתמא הוא חייב כמו שהסביר הרמב"ן בחומש פ' שופטים דלכך בעדים זוממין לא מחייבי' אם כבר עשה משום דמסתמא אין הקב"ה מניח לב"ד לבוא לידי תקלה א"כ הו"א הה"ד לענין גמר דין ולכך איצטרך קרא:

ואכתי יש לומר דלפי"ז לא צריך לימוד הזה אלא כל כמה דלא קים לן דאין להרוג באומדנא אבל כיון דאית לן קרא שלא להרוג באומדנא א"כ ממילא ידעי' דהה"ד שאין להרוג באומדנא שאין הקב"ה מניח לב"ד לטעות ול"צ קרא ע"ז וא"ש דברי הרמב"ם דפסק כהמכילתא דדרש המכילתא שלא להרוג באומדנא ודרש הגמ' דמחזירין לזכות עולין בקנה אחד ומיושב חצי קושיות הרמב"ן. אלא דאכתי נשאר אידך קו' דצדיק על תהרוג איצטרך דאין מחזירין לחוב והרמב"ם עשה מזה דרש אחד ונראה שהרמב"ם הוכיח דינו מסנהדרין ע"ח ע"ב דאמרי' דלר' נחמי' דרשי' הקרא דכי יריבון ולא ימות

ונפל למשכב וכו' וקרא דאם יקום וגו' ונקה חד לאמדוהו למות וחי וחד להוקל מחולי אבל אמדוהו לחי ומת דפטור ס"ל לר"נ דלא צריך קרא ע"ז דהרי כבר יצא מב"ד זכאי ולמדו כבר מקרא דכתיב וצדיק אל תהרוג אבל לרבנן שם דדרשו הקרא לב' אומדנות חד לאמדוהו למות וחי וחד לאמדוהו לחי ומת וקשה להו קו' ר"נ דאמדוהו לחי נילף מצדיק אל תהרוג ועכ"ח דס"ל לרבנן דצדיק אל תהרוג בא לדרשה אחרת כדרש הרמב"ם כהמכילתא שאין מחזירין לחובה ילפי' מהאי קרא דאמדוהו לחי ומת דפטור וא"ש דהרמב"ם כהמכילתא משום דאנן פסקי' כרבנן דר"נ. והא דדריש מנקי וצדיק רק חד דרש דאין להרוג באומדנא נראה שהקרא עצמו מרמז לן טעם החינוך והרמב"ם הנ"ל שאם יהי' רשות להרוג באומדנא אפשר להרוג נקי אפילו צדיק גמור:

ב) ועתה נבוא לאידך קו' של הרמב"ן שהקשה על מה שלמדו מכאן דאם אחד העיד שעבד לחמה ואחד ללבנה דפטור ת"ל דגם בממון אינו מועיל עדות כזה ותו קשה ממכות וי"ו ע"ב ילפי' קרא דלא יומת עפ"י עד אחד דאפילו אם ע"א ראה מחלון זה ואחד מחלון זה דאין מצטרפין וכ"ש באחד אמר לחמה ואי' ללבנה ולענ"ד נראה ליישב דביבמות ק"ד בסוגיא דע"א במלחמה משמע דגבי ע"א יש לחוש דאומר בדדמי עיי"ש בהרא"ש וברמב"ם ולפי"ז לפי מה שכבר למדנו ממקרא הנ"ל דאין לסמוך באומדנא להרוג ממילא ידעי' בא' אומר לחמה ואי' ללבנה שאין על המעשה אלא ע"א ובע"א חיישי' שאומר בדדמי שוב אין להרוג וממילא ב' הדרשות הם אחד ומיושב קו' הראשונה. וקו' השני' ממילא ג"כ מתורץ דבממון כה"ג שע"א אומר שבזמן פלוני לוה לו מנה וע"א אומר שבזמן אחר לוה לו מצרפים משא"כ לענין הריגה וד"נ דתלי' שראה באומדנא ואין הורגין ע"ז דמחזקי' לי' בחזקת וצדיק אל תהרוג. ומה שהקשה הרמב"ן הא בלא"ה אין מצרפין דהו"ל עדות המחלקת נ"ל דיש חילוק בעדות מחולקת שזה ראה בחלון אחד מ"מ ידעי' שהמעשה אמת ונהי שגזה"כ דאין להרוג ע"ז מ"מ ידעי' שהוא רשע ופסול רשאין לסבב מיתתו כדרך שכ' הרמב"ם בה' רוצח פ"ב דין ה' משא"כ באחד אומר לחמה ואחד ללבנה דאמרי' באומדנא הוא אמר אין רשאין לסבב מיתתו. ועוד נראה דנ"מ לענין מת ומשלם דקיי"ל דאפילו במקום דאינו נהרג כיון דחייב מיתה קמי' שמיא אלא שלא התרו בו פטור מממון וא"כ נראה דהה"ד בעדות מחולקת משא"כ היכא דא' אומר בחמה דאפשר אחד אומר באומדנא:

ג) הרמב"ן הקשה עוד על הרמב"ם דל"ל קרא דבאומדנא אין הורגין הא גם לענין ממון לא קיי"ל כרב אחא דגמל האוחר בין הגמלים ונמצא הרוג בצדו יהי' חייב ולי נראה ליישב דאיכ"ל דבתר דגלי לן קרא דנקי וצדיק אל תהרוג דבד"נ אין הולכין אחר אומדנא

והתוס' בסנהדרין ל"ב הקשו על כל החילוקים איך אפשר לומר כן הא כתיב משפט אחד יהי' לכם ודיני ממונות כד"נ ותי' דהתם יש לחלק מסברא אבל לענין אומדנא לא אדע סברא לחלק וממילא ילפי' מהדדי ואדרבה על ר"א דס"ל דאזלי' בתר אומדנא קשה ונהי דאיכ"ל כפי מה שכתבתי לעיל דלר' נחמי' בסנהדרין ע"ח לא ס"ל הדרש דמכילתא דנקי וצדיק מ"מ בסנהדרין ל"ז דקאמר התם יש לחלק בין ממון לנפשות עמדה קו' התוס' הא כתיב משפט אחד וצ"ל דילפי' מקרא או ראה או ידע דקיי"ל דעדות מתקיימת בידיעה בלא ראי' ובראי' בלא ידיעה והיינו ע"י אומדנא וא"כ הרי המקרא הזה או ראה או ידע מיירי בממון א"כ מוכח דבממון מועיל אומדנא. אלא דלכאורה אכתי קשה מנ"ל דבא הכתוב לחלק בין ממון לנפשות דלמא או ראה או ידע כפשטא דראו עדים שנתנו לו המעות ואינם יודעים אי בהלואה או במתנה והלוה כופר הנתינה לגמרי וא"כ הו"ל ראי' בלא ידיעה וידיעה בלא ראי' משכחת כשהודה בפניהם כדאי' התם בשבועות וכי תימא הא אין רבותא ומאי קמ"ל הא גופא קמ"ל כריה"ג שם בשבועות ל"ד דהכתוב מיירי בשבועות עדות בממון וא"כ עדיין אין מוכרח לחלק בין ממון לנפשות אמנם לאידך מ"ד שם בשבועות דילפי' דהקרא מיירי בממון מלימוד אחר מגז"ש דתחטא תחטא ומאו או וא"כ כבר ידענו דהקרא מיירי בממון ולמאי איצטרך או ראה או ידע ועכ"ח בא ללמד דאומדנא מועיל ושפיר יש לחלק בין ממון לנפשות מטעם זה:

ועפי"ז מיושב קו' התוס' בשבועות ל"ד דהתם לא מפלגי' בין ד"מ לד"נ הא בסנהדרין ל"ז אמרי' דרב אחא גופא מודה בד"נ ולהנ"ל א"ש דוודאי בשבועות דקאי לריה"ג דיליף מזה דהקרא מיירי בממון וא"כ אין הקרח דאו ראה או ידע מיותר ואיכ"ל דמיירי ידיעה בלא ראי' כגון שהודה דאע"ג דפשיטא מ"מ הא קמ"ל קרא דמיירי בממון ולעולם אין חילוק בין נפשות לממון מדכתיב משפט אחד אבל בסנהדרין איכ"ל דמתני' ס"ל כאידך מ"ד דיליף מתחטא תחטא וידעי' דהקרא מיירי בממון ולא איצטרך ע"ז או ראה או ידע דליכא למימר דמיירי דהודה בפני עדים דזה פשיטא ועכ"ח דקמ"ל דאזלי' בתר אומדנא בממון וא"כ שפיר יש לחלק בין ממון לנפשות מגזה"כ ושפיר כ' בסנהדרין דאיכ"ל דמתני' מחלק בין ד"מ לנפשות:

ד) **ואפשר** דהאי דלא אזלי' בממון בתר אומדנא הוא רק מדרבנן דהרי אמרי' בר"פ המוכר פירות דאומדנא הוי רק כרוב ולענין ממון ס"ל לשמואל דלא אזלי' בתר רוב וכתב התוס' ר"פ המניח דהטעם דאמרי' סמוך מיעוטא לחוקת ממון והוי כפלגא ופלגא ואנן דלא קיי"ל כר"מ מבואר ביבמות קי"ט ברמב"ן וברשב"א ובנמק"י זה הוי רק מדרבנן א"כ אפשר לומר דגם באומדנא הוי רק מדרבנן אבל מה"ת מוציאין ממון ע"י אומדנא ולכך

איצטרך נקי וצדיק אל תהרוג דבד"נ אפילו מה"ת לא אזלי' בתר אומדנא ומיושב קו' הרמב"ן דלעיל. ולסברא שכתבתי דהא דאין הולכין בממון אחר הרוב הוא רק מדרבנן מיושבים כמה קו' שהביא ההפלאה בספ"ק דכתובות ואכ"מ:

ה) **ולכאורה** נ"ל להביא ראי' להרמב"ם הנ"ל מחולין צ"ו דילפי' דאטביעת עין הורגין ועל פלניא דהאי סימנא והאי סימנא לא קטלי' והאיך פשיטא זה לר' אשי ועכ"ח דס"ל כהמכילתא הנ"ל דנקי וצדיק אל תהרוג דווקא בטב"ע אבל לא על אומדנא ה"נ לא קטלי' בסימנים דכשם דבאומדנא לפעמים אפשר שיטעו ואינו כן ה"נ בסימנים אפילו בסימן מובהק יש מקום לטעות דגם לאחר יש סימן זה כמו שביאר החינוך:

ועפי"ז נ"ל דיש ליישב קו' התוס' שם דהקשה דהא דמוציאין אשה עפ"י ע"א שאומר עפ"י סימנים שמת בעלה ואח"כ זינתה לאחר שנודע בוודאי שבעלה אז הי' מת כבר וא"כ תלי' שהיתה בשעת נישואי שני' פנוי' ועכשיו בשעת זנות היא א"א עיי"ש ולהנ"ל א"ש דכ"ז דלא קטלי' עפ"י סימנים הוא רק משום דנקי וצדיק אל תהרוג א"כ איכ"ל דהתורה אמרה דלא נהרג עפ"י אומדנא או עפ"י סימנים דווקא היכא דאפשר למתלי דהוא נקי אז לא קטלי' לי' דאפשר דהוא נקי אבל היכא דבעל אותה אשה דעכ"פ הוא עבר על איסור דאפילו אם אינה א"א מ"מ עבר על לאו דלא יהי' קדש וגם עפ"י הסימנים הוא א"א גמורה תו ל"ל דלא קטלי' משום דנקי וצדיק אל תהרוג דהוא בכל אופן אינו נקי רק דלענין מיתה אפשר דלא היתה א"א ע"ז איכ"ל דסמכי' על סימני'. וכיוצא בזה כ' הפ"י לתרץ על קו' תוס' הנ"ל ואפשר לכוון זה בדבריו אלא שלא הביא המכילתא:

ו) **אלא** שקשה לי בלא"ה ל"ל קרא ע"ז כפי מה שכ' הפ"י והמהרש"א ביבמות פ"ח על מה שכ' התוספת דגם נגד חזקה מהני ברי לי והפ"י בכתובות כ"ב ע"ב בסוגי' דתרי ותרי האריך בזה וא"כ ל"ל קרא אפי' אם אינו אומר הוי רק כמודה בקנס וכמודה דקטל וקיי"ל דאינו נהרג עפ"י עצמו שאם אמר בעצמו שהרג לא קטלי' לי' וכדאי' במכות ה' וא"כ בלא"ה אינו נהרג וא"כ ל"ל קרא וכעין דאמרי' בשבועות ל"ד ע"א לענין קנס מיהו הרשב"א המובא בקצוה"ח סי' ש"נ אות ד' נראה מבואר היכא דיש עדים אע"ג דהי' יכול לפטור עצמו ע"י שום טענה לא מקרי מודה בקנס א"כ ה"נ מיהו עדיין קשה לי דהרי כ' התוס' בקידושין מ"ג ע"ב דעד הצריך שבועה או מיגו לא מקרי עד דכיון דכתיב עפ"י שנים עדים יקום צריך שיקויים הדבר דווקא על פיהם ולא ע"י שום חזקה או מיגו וא"כ בכה"ג דהי' יכול לטעון ברי נגד העדים וא"כ אין מתקיים הדבר אלא עפ"י שתיקתו ואנן בעי' שעפ"י שנים עדים יקום דבר ונראה מכאן ראי' למ"ש בסדרי טהרה סי' קפ"ה ססק"א דנגד חזקה בשעתה אינו נאמן ברי לי והה"ד הכא נגד עדים או חזקה וכיוצא בזה ושפיר

הי' יכולין להרגו ואיצטרך נקי וצדיק. אמנם להפ"י הנ"ל דס"ל דאפילו נגד חזקה בשעתה נאמן לומר ברי לי לכאורה עמדה קו' הנ"ל ונראה דאיכ"ל דנאמן לומר ברי לי ילפי' מקרא דנקי אל תהרוג לבתר דגלי קרא דנקי וצדיק אל תהרוג איכ"ל משום דבעי' שתיקותו משום דהוי יכול לומר ברי לי ושפיר איצטרך קרא ומיושב ג"כ קו' הרמב"ן הנ"ל:

ז) **ובאמת** קשה לי כיון דקיי"ל דעפ"י אומדנא אין הורגין ובסוף יבמות פליגו אי עדי נשים הם כעדי נפשות או כעדי ממון וגם באע"ז סי' מ"ב הביא דעת האומרים דבעדי קידושין לא מהני אומדנא וא"כ ק"ל ברישׁ גיטין אמרי' דמה"ת לא בעי הגט קיום ורק מדרבנן לכך האמינו השליח הא הטעם דמה"ת לא בעי קיום הוא כפירש"י שם דלא חציף אינש לזיופא וזה הוי רק אומדנא וסברא וכיון דבעדות נשים לא מועיל אומדנא א"כ לבעי מה"ת קיום וצ"ע. ואפשר לחלק דגוף העדות בעי' שיאמרו דבר מבורר לא עפ"י אומדנא אבל לענין קיום האומדנא הוא רק ראיה שכתבו עדות מבורר וע"ז לא נאמר דלא אזלי' בתר אומדנא דווקא בגוף העדות כגון האי דשמעון בן שטח אבל כל שהעדות הוא מבורר אלא שהראי' שנאמר העדות הזה שפיר איכ"ל דמועיל האומדנא דלא חציף אינש.

ומטעם זה נ"ל דס"ל לר' אביגדור בשו"ת הרא"ש המובא בב"ש סי' קמ"ב דאם הבעל טוען ברי שהוא מזויף בעינן קיום מה"ת היינו כפ"י הנ"ל דנגד חזקה בשעתי' מהני ברי לי מה"ת אלא שי"ל כיון דרק מטעם ברי אתי' עלה אי איכא ע"א האומר ברי לי נגד הבעל הוי ברי נגד גרי ושוב סגי האומדנא דלא חציף מה"ת ולכך לא חששו וע"ז סמכי' על השליח ומיושב שיטת רבינו אביגדור דל"ק עליו אמאי האמינו חז"ל לשליח ולא חשש דלמא יאמר הבעל ברי לי כן נלע"ד:

מצוה פג

והיא להרמב"ם ל"ת נ'. ולהרמב"ן היא מצוה פ' ול"ת מ"ח

מל"ת על הדיין שלא ליקח שוחד שנאמר לא תקח שוחד ואפי' לדון אמת ואפילו שוחד דברים אסור והמעיי"ח הקשה למה לא מנה לאו זה ולאו דפ' שופטים דשוחד לא תקח לב' מצות אחד על שוחד דברים וב' על שוחד ממון כמו שדרשו ומנו לענין אונאה ותי' דגם מחד קרא הי' דרשי' מדלא כתיב ובצע לא תקח משמע דגם שוחד דברים בכלל ולענ"ד בלא"ה ל"ק דאונאת ממון ואונאת דברים הם ב' עניינים לכך נמנו לב' משא"כ כאן הן שוחד דברים או של ממון מעוורים עיני הדיין וכיון דשניהם ענין וטעם אחד נמנה לחד. והנה הרמב"ם כ' שם לקח שוחד צריך להחזיר אם תבעו הנותן וכ' הב"ח דהרמב"ם

למד זה מהא דקיי"ל כל מילתא דא"ר ל"ת אי עביד לא מהני ולזה אפילו אם לקח שוחד כדי לזכות הזכאי חייב להחזיר ובכה"ג חו"מ סי' ט' כ' דכיון דלקח כדי לזכות הזכאי א"צ להחזיר, והתומים בסי' ט' הקשה דא"כ איך לא מנה הרמב"ם לאו זה בכלל הלוקין שהרי טעם דאין לוקין כ' החינוך משום דניתן להשבון ואי ככנה"ג דאם לקח כדי לזכות הזכאי א"צ להשיב א"כ בכה"ג הי' חייב מלקות ועוד הקשה למה בתמורה דף ו' דפריך מאי איכא בין אביי לרבא הו"ל למימר החזרת שוחד איכא בינייהו לרבא צריך להחזיר ולאביי א"צ להחזיר ולענ"ד לקיחת שוחד כתבה בתורה הטעם כי השוחד יעור והעידה התורה שאע"ג שהוא לוקח כדי לזכות הזכאי סוף הדבר יבא לעוות משפט וגם אמרו רז"ל למה נקרא שוחד שהוא ובעל דינו חד ונעשה כקרובו ונוגע בדבר וא"כ נראה דטעם החזרת שוחד אינו משום רבא דלא מהני שהרי כ' הסמ"ע בחו"מ סי' ר"ח דהיכא דהדבר אינו אסור מצד עצמו לא אמרי' דל"מ וא"כ ה"נ כיון דהתורה לא אסרה לקיחת שוחד משום עצמה אלא משום דהתורה ירדה לסוף דעת הבריות שע"י שוחד יבוא לידי עוות משפט או ברוב הפעמים או דחוששין לשום מיעוט בממון וא"כ כיון דלקיחת שוחד אסור רק משום עוות משפט ואינו אסור מצד עצמו בכה"ג לא אמרי' ל"מ ואפ"ה איכ"ל אע"ג דלא הי' צריך להחזיר אין לוקין משום דלקיחת השוחד אינו גמר האיסור והוי כלאו שאין בו מעשה כעין שכ' הכ"מ בפ"ו מה' ק"פ דנותן פסח לערל אינו לוקה וכתבתי בכללים דכל שאין המעשה גמר העבירה הוי כלאו שאב"מ ואין לוקין ואפשר שכוונת החינוך ג"כ כך הוא מה שכ' הטעם משום דלא ניתן להשבון היינו שאם הי' מחזיר שוב אין חשש עוות הדין וא"כ בלקיחתו לא עשה מעשה של גמר האיסור. עכ"פ לפי הנ"ל מצד ל"מ א"צ להחזיר אפ"ה נראה דשפיר כ' הרמב"ם דצריך להחזיר משום דלפי הנ"ל אם לקח שוחד ודן דין אפילו אם דן דין אמת אין הדין דין אם יש נ"מ מזה יכולין הבע"ד להחזיר דהרי אפי' לוקח ממון כדי לדון דין אין דינו דין ומכ"ש בשוחד שאמרו חז"ל שהוא ובע"ד כחד וכקרוב שדן אם לא קיבלו שניהם אין דיניו דין וא"כ אפילו נתן לו ע"מ לדון דין אמת מ"מ כיון דאין דינו דין א"כ צריך להחזיר מה שקיבל דהרי לא נתן לו אלא על דעת שידון לו דינו ויהא פטור מחברו ולא יהי' אגוד בי' וכיון שזה אי אפשר אם נוטל שוחד ממילא צריך להחזיר כנ"ל טעם הרמב"ם הנ"ל:

ב) ועפ"י האמור למעלה יובנו היטב דברי הרמב"ם שכ' דצריך להחזיר כשיתבענו והקשו מ"ש מגזל דצריך להחזיר ולהנ"ל א"ש דוודאי מסתמא יש גילוי דעת דמוכח שלא נתן לו השוחד אלא באופן שיהי' דיניו דין וקיי"ל דגילוי דעת דמוכח מהני ועדיף מתנאי ועיין בקידושין דף נ' ע"ב ולכך צריך להחזיר אבל אם אינו תובע איכא גילוי דעת להיפך

שנתן לו במתנה גמורה ומחל לו מיד בשעת נתינה בכל אופן שיהי' ולכך כשלא יתבענו שפיר כ' הרמב"ם דא"צ להחזיר והכוונה כמ"ש הלבוש דאז נראה דמחל לו מיד בשעת נתינה ונתן לו בכל אופן שיהי' וכ"כ הלבוש בחו"מ סי' ט' דאם תבע אמרינן דמסתמא הי' ירא מהדיין שיטה דינו ונתן לו כדי לשפוט כדין אבל אם אינו תובע אמרינן דמחל. ובזה מיושב מה שהקשה בקצוה"ח על מעשה טו"ז שפסק דאפי' זה שנתן הוא משועבד ומחויב לאחר וממילא השוחד הזה משועבד משום שיעבודא דר"נ אפי"ה כ' הטו"ז משום שלא תבעו אינו יכול לגבות והקשה הקצוה"ח הא קיי"ל שיעבודא דר"נ אינו יכול למחול ולהנ"ל א"ש דהכוונה של מחילה מיד בשעת נתינה נתן לו בחלוטין וכ"כ בס' ברכי יוסף בחו"מ סי' ט':

ג) **כבר** כתבתי למעלה דאין לוקין על לאו זה וכ' בחינוך הטעם משום דניתן להשבון לכאורה קשה לי ע"ז מ"ש מהא דכ' הה"מ בפ"ג מה' ומלוה לוה דין ד' דאם לקח בעכ"ח משכון לא לאו שניתן לתשלומין כיון דאין האיסור משום חסרון ממון אלא שלא יעשה דין לעצמו וא"כ ה"נ אם ישיב לו מ"מ הרי אין האיסור משום ממון דאפי' שוחד דברים אסור אלא משום קירוב דעת הוא אסור א"כ מה מועיל אח"כ אחר הדין לכך נראה דהכוונה כמ"ש לעיל דאם לא הי' דן אותו והשיב לו השוחד לא עשה עדיין שום איסור דהאיסור הוא רק משום דין והוי לאו שאין בו מעשה:

מצוה פד

והיא להרמב"ם מ"ע ל"ד. ולהרמב"ן מצוה פ"א ומ"ע ל"ג

מ"ע להפקיר כל מה שצמח וגדל בשנת השמיטה שנאמר והשביעית תשמטנה ונטשתה וכל הנועל כרמו ושדהו או מאסף הכל לביתו ביטל מ"ע זו אמנם רש"י בחומש פי' מקרא זה לאסור החרישה וזריעה ומנטשתה יליף לאסור לקשקש ולזבל וכן דרשו חז"ל במ"ק דף ג' מיהו מסיק שם דזה רק אסמכתא וא"כ לדינא איכ"ל דגם רש"י מודה למנין מ"ע זו להפקיר אלא כיון דבקרא שלפני זה כתיב שש שנים תזרע ואספת על עבודה ולכאורה י"ל דתליא בפלוגתא דב"ש וב"ה בפ"ו דפאה דלב"ה דיליף הפקר מכאן דיש לך נטישה אחרת עכ"ח קרא על הפקר קאי אבל לב"ש דלא יליף הפקר מכאן איכ"ל כרש"י וע"י בר"ש שם בפ"ו דפאה שהביא ירושלמי דר' יוחנן ס"ל דגם ב"ה לא ילפינן מכאן והעיקר נראה כמ"ש הרא"ם דרש"י כ' כן רק לאסמכתא:

ב) **בס**' מנחת חינוך הביא הספק אם כוונת המצוה אקרקפתא דגברא שמחויב להפקיר בדיני הפקר ואם לא הפקיר אינו הפקר או דילמא דאפילו אם הבעלים אינם מפקירים

הוי אפקעתא דמלתא דהב"י סובר דתליא בבעלים וכן הסכים בס' פאת השולחן והמהרי"ט בח"א כ' דאפקעתא דמלכא היא וכן נראה באמת פשטות הגמרא בנדרים דף מ"ב ע"ב דאמרי' רחמנא אפקרי' וכ"כ הרמב"ם בפ"ו מה' שמיטה הי"ג דהקרקע הפקירה התורה לענין שיהא המודר רשאי לכנס לתוכו וא"כ כך הוא דבוודאי המצוה על הבעלים להפקיר אבל אם אין הבעלים רוצים להפקיר ועוברים על עשה אז רחמנא אפקרי' ובמכילתא אמרי' דמנטשתה ילפי' דצריכין הבעלים לפרוץ בין פרצת הגדרים לשם סביבות הכרמים והגינות אלא משום תיקון העולם שלא יפסידו להם גם אילנות תקנו חז"ל שלא יהי' מפורצים אלא אם ירצו הבעלים וא"כ בשביעית הפירות הם מופקרים ואפקעתא דמלכא אבל האילנות והקרקע יותר מכדי דריסת הרגל הצריך ללקיטת הפירות אינו מופקר אא"כ יפקרנו הבעלים ולכך אמרו בנדרים מ"ב דהמודר אסור לכנוס לתוך השדה דשמא ישהא בעמידה עיי"ש. בפ"ו דפאה ס"ל לב"ה דהפקר בעינן לכל משום דילפינן מדרשא דונטשתה דיש לך נטישה אחרת שהיא כזו משמע דרק אקרקפתא דגברא דומיא דהפקר בעלמא דאינו הפקירא דמלכא אמנם לפי הנ"ל דמונטשתה ילפינן דיעשה הבעלים פרצות וזה רק מצד הפקר דבעלים שיהא מופקר לכל וע"ז דרשו שפיר דגם הפקר דעלמא יהא כן כנלע"ד ושתי הסברות אמתיות:

ג) **והנה** אם לא הפקיר יש פלוגתא בין תוס' לרש"י אם הפירות אסורים בדיעבד דלדעת רש"י יבמות דף ק"ב וברמב"ן בחומש הפירות מותרים באכילה ולהתוס' והרמב"ם אפילו בדיעבד הפירות אסורים ובס' ערוך לנר ביבמות דף ק"ב הקשה ארש"י דלמה לא יאסור משום לא תאכל כל תועבה ותי' משום דלא קעביד מעשה בפירות עצמן ולענ"ד לפי המבואר בחולין קט"ו בחד גירסא ילפינן ממעשה שבת דכשם דבמעשה שבת גילה לנו התורה היא קודש ואין מעשי' קודש ק"ו בשאר דברים עיי"ש בתוס' וא"כ ל"ק כאן אלא לפי אידך גירסא מ"מ נראה פשוט דדווקא אם התועבה יגרום ההיתר ולולי התועבה הי' אסור לכך אמרינן דהתועבה אינה יכולה לגרום ההיתר או ההכשר לאכול או להנות ממנו אבל דבר שהי' מותר בלא"ה באכילה או בהנאה לא מצינו שום איסור, שיהא אסור ע"י אותו מעשה וא"כ הכא שגם קודם ששמרו הי' מותר ומוכשר לאכילה אין לאסרו משום דנעשה שם עבירה:

ר) **ולדעת** תוס' שם דהפירות אסורים הקשה איך שומרי ספיחים נוטלין שכרן בשביעית הא נאסרו ע"י השמירה ובעינן ממשקה ישראל ובס' מנ"ח כ' כיון דהבעלים מפקירן אפילו שמרו אחר לא נאסרו ע"י שמירת אחר וכן מסתבר מיהו בס' ערוך לנר הנ"ל הקשה איך היו רשאים לשומרו הא עוברים על עשה הנ"ל וגם בזה בוודאי נראה פשוט דהעשה

הוא רק על הבעלים ובלא"ה נ"ל על ב' קושיות הנ"ל דהשמירה שאסרה התורה היינו שידוע כי לה' הארץ אבל אם שומרים אותו לצורך גבו' אדרבה ע"י שמירה זו ניכר טפי שלד' הארץ שצריכין להקריב מן הגידולים עומר ושתי הלחם ואף השומרים לצורך גבו' כעין שלוחי דרחמנא כמו שאמרו גבי כהנים וא"כ אין כאן מצוה שלא לשמרו בכה"ג ומכ"ש שלא נאסר משו"ה ולא קרינן בזה את ענבי נזירך לא תבצור שאין זה נזירך:

ה) **ונוהגת** מצוה זו בזכרים ובנקבות בארץ ישראל ככל חובת קרקע דאינו נוהג אלא בארץ אלא דיש ג' חילוקי מקומות בזה א ארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים ועולי בבל ואנן קיי"ל דקדושה שני' של עולי בבל קדשה לעתיד לבא וא"כ לכאורה יהי' שביעית נוהג בא"י שכבשו עולי בבל מה"ת בזה"ז אמנם בלשון הרמב"ם יש בו פלוגתא עיי"ש בכ"מ בפ"ד משמיטה הכ"ה שמפלפל בזה ודעתו נוטה דלהרמב"ם נוהג מה"ת ועיי' בס' פאת השולחן ה' שביעית שהאריך בזה וכ' דדברי הכ"מ סותרין והצל"ח בברכות ר"פ כיצד מברכין בשמעתין דצלף כ' בפשיטות דלרמב"ם הוא רק מדרבנן מטעם אחר מהא דספ"א דתרומות דכל מקום דכתיב כי תבואו היינו דווקא ביאת כולכם עיי"ש ובזה פליג עליו הכ"מ בפ"א מתרומות וס"ל דדווקא תרומה יליף מחלה דכתיב בבואכם דהיינו ביאת כולכם אמנם במ"ק דף ב' סע"ב מבואר מאביי דס"ל כרבי דדרש בב' שמיטות הכתוב מדבר וגו' דס"ל שביעית בזה"ז דרבנן ועי' בתוס' גיטין ל"ו ע"א ולדעת הצל"ח הנ"ל וכן אי ס"ל לרבי אפי' קדושה שני' לא קידשה לע"ל כדמשמע מלשון רש"י בב"ק קשה למה הוצרך ללמד מיובל ונראה משום דקשיא לי' הא לקולא ולחומרא לחומרא מקשי' א"כ הו"ל לומר דשמיטת קרקע דשביעית איתקש לשמיטת כספים ונוהג גם בזה"ז ולכך הוכרח לומר דלקולא יש לן היקש מיובל דמבואר בהדיא דבעי' כל יושבי' עלי' וא"כ עכ"ח ההיקש לקולא ושוב מקשי' שמיטת קרקע דשביעית לשמיטת כספים דהוי בחד שנה ועכ"ח לרבי שביעית בזה"ז דרבנן לאביי ורבא לא פליג עליו אלא דאפילו תימא רבנן וכו' א"כ מוכח דגם רבא סובר דלרבי שביעית בזה"ז דרבנן וא"כ הרמב"ם דפסק ברפ"ט משמטה כרבי לענין שמיטת כספים נראה לענ"ד דס"ל כדעת המפרשים דבריו דשביעית דרבנן:

אמנם דברי החינוך קשי' לכאורה דכ' דהאידנא גם בארץ דרבנן אבל בזמן הבית בכיבוש עזרא נראה מדבריו שחי' מה"ת וקשה ממ"נ אי ס"ל כרבי הנ"ל אפילו בזמן עזרא הי' מדרבנן שאין יובל נוהג דאין כל יושבי' עלי' ואפשר דס"ל כדעת ר"ת בתוספות גיטין ל"ו ע"א שכ' דבבית שני הי' דאורייתא דירמי' החזיר לי"ב שבטים ומקרי כל יושבי' עלי' וא"כ שפיר הי' אז דאורייתא. ועיי"ש ברמב"ן בחי' בגיטין שהאריך לחלוק וצ"ע. ועיי'

מה שאכתוב לקמן אי"ה במצוה תק"ז. הב' הוא מקום שכבשו עולי מצרים ולא עולי בבל ואנן קיי"ל דכיבוש עולי מצרים לא קדשה לע"ל וא"כ מדינא הוא כנ"ל אמנם אי אסור שם לעבוד האדמה מדרבנן פליגי הרמב"ם בפ"ד משמיטה ה"כ סובר דלענין דיני שביעית כרכים אלו שלא כבשו עולי בבל לגמרי כא"י לענין דאסור לעבוד ולחרוש ולזרוע והפירות הגדילים שם ממילא הם בקדושת שביעית וחייבין בביעור ואין בהם קולא רק דספיחין שרי אבל הר"ש כ' דניהו דאסור בעבודה אבל אין הפירות חייבים בביעור וכתב המל"מ שם דנראה דגם קדושת שביעית לית בהו והא דתנן בפ"ט משביעית דעבר הירדן חייב בביעור צ"ל שמקצת מערי עבר הירדן כבשו גם ככיבוש בבל עיי"ש שכ"כ הראב"ד ותוס' יבמות דף ט"ז אמנם רש"י סובר בחולין דף ז"ן דכל שלא כבשו עולי בבל מותר וכבר תמה המל"מ שם על רש"י דהרי מבואר רפ"ו משביעית דבמקום שלא כבשו עולי בבל נאכל אבל לא נעבד וא"כ מבואר דאסור לחרוש עיי"ש ולענ"ד ליישב רש"י סובר בוודאי לרבנן דרבי דשמיטה בזה"ז בארץ שכבשו עולי בבל הוא מה"ת א"כ במקום שלא כבשו עולי בבל אסור מדבריהם אבל לרבי דאפילו במקום שכבשו עולי בבל הוא רק מדבריהם א"כ במקום שלא כבשו אינו אסור אפילו מדבריהם דהוי גזירה לגזירה ולמד רש"י זה מלשון הש"ס דקאמר הרבה כרכים וגו' שלא כבשו עולי בבל כדי שיסמכו עניים בשביעית דכיון דאין שביעית דאורייתא שוב אין כאן הבטחה של וציותי את ברכתי וגו' לכך הניחם לעניים וקסבר לא קדשה לע"ל ובראש יוסף בחולין שם דקדק מה וקסבר הא גם מעיקרא זה שהניחם הוא משום דלא קדשה לע"ל ולהנ"ל א"ש מעיקרא אמר דאפי' קדשה לע"ל אפ"ה אינו נוהג אלא מדרבנן משום דאין כל יושבי' עלי' ועל הארצות האלו לא גזרו והטעם משום דלא קדשה לע"ל ואיכא ב' טעמים להתירא והוי כגזירה לגזירה ומתני' דפ"ו משביעית דאוסר בעבודה אתיא כרבנן דרבי. וסוריא כ' התויו"ט שם בפ"ו משביעית דעכ"ח דינו כא"י במקום שלא כבשו עולי בבל ואפשר דלענין סוריא גם לרש"י שריא אפילו חרישה דהרי יש בו ג"כ ב' מעלות. וחילוק הג' ארץ עמון ומואב ומצרים וכיוצא שאין להם סרך א"י אלא הואיל וסמוכי' לא"י נוהג שם מעשרות אבל לא שביעית מיהו יש מקצת עמון ומואב שכבשו עולי מצרים לדעת תוס' בימות:

ו) **והנה** הרמב"ם פ"ב מנדרים ה"ט כ' שהפקר כמו נדר שאסור לחזור בו והקצוה"ח סי' רע"ג פלפל בזה דמנ"ל זה ונלע"ד לר"י בירושלמי פ"ו דפאה דקאמר דילפינן הפקר מפאה ופאה הוא בכלל נדר כדאי' בר"ה דף ה' דיליף מקרא דהוא בכלל נדר לענין ב"ת וכיון דיליף מפאה דינו כפאה ואפי' לב"ה דיליף משמיטה איכ"ל כשם דבשמיטה עושה איסור אם אינו מפקירו ועובר בעשה ובלאו ה"נ בהפקר להרמב"ם אית בי' בל יחל ומוצא

שפתיך תשמור כמ"ש הקצוה"ח שם ומרן זצ"ל בחת"ס יו"ד סי' שט"ז דנהי דגוף דינו יליף משמיטה מ"מ הא אמרי' דאותם דכתיב גבי פאה בא למעט הפקר דהפקר לא סגי אם רק מפקיר לעניים ואם נימא דהפקר אינו בכלל נדר מה ענין זה לזה ול"ל מיעוטא דאותם מה"ת נילף מפאה ועכ"ח דהפקר משום נדר. ושמעתי להקשות א"כ איך תקנו חז"ל דתוך ג' ימים יכול להחזיר והא עובר על בל תאחר אם יפקיר באמת י"ל דכיון חוזר תוך ג' ימים עפ"י רוב איגלאי מילתא למפרע דהי' הערמה בעלמא ועוד לדעת הר"ן נדרים מ"ד דתוך ג' אפילו זכה בו אחר אינו מועיל ועכ"ח משום הפקר ב"ד וכיון דאמרו חז"ל דא"א לזכות בו ואין תועלת לעניים לא הוי כצדקה ולכך אינו כנדר ויכול לחזור ואפילו לדעת הרא"ש וסייעתי' דאחר יכול לזכות מ"מ כיון דעי"ז יכולין להערים להפקיע ממעשרות ובאים עי"ז לעבירה שוב לא הוי מצוה והוי כעין מהב"ע ולכך לא הוי כמו נדר ומטעם זה ג"כ הפקר בפני א' מדרבנן אינו הפקר ולא חשיב כנדר כיון דאינו מפורסם לא יזכו בו עניים אלא הוא בעצמו וממילא אינו מצוה. ולענ"ד הא דאיצטרך הרמב"ם לומר דהטעם דהפקר משום נדר הוא משום דקשיא לי' אמאי יועיל דיבור בעלמא הא קיי"ל בב"מ מ"ט דמתנה גדולה אפילו באיסור אמנה בדברים יכול לחזור לכך פסק הרמב"ם דאין לחזור בו משום נדר וכל זה אם לא זכה אחר אבל אם זכה בו אחר אפילו בלי טעם דנדר הוא שלו ובזה מיושב מה שמקשין על הרמב"ם דלדבריו יהא מועיל התרה כהיתר נדרים והר"ן בנדרים כ' דאינו מועיל התרה בהפקר ולהנ"ל א"ש כיון דזכה בו אחר אפילו בלי נדר קנה ובלא"ה ל"ק זה לפמ"ש מרן הגאון זצ"ל בחיו"ד סי' רמ"ג דלאחר שקיים הנדר לא שייך היתר וכאן מיד בדיבורו קיים ההיתר כמ"ש שם בסי' שט"ז:

ז) **לפי** דעת הר"ן הנ"ל דסובר דתוך ג' ימים דאפי' זכה בו אחר לא מהני צ"ל דיש חילוק בין קרקע למטלטלין דהרי בנדרים מ"ג דאם אין שם אחר יניח על סלע ויפקירנו והמודר מותר בה וקשה הא הוא תוך ג' ימים ועכ"ח במטלטלין אפילו תוך ג' ימים הוי הפקר וזה כדעת החו"י סי' מ"ח שהביא הקצוה"ח סי' רמ"ג ס"ט מיהו אין זה מוכרח לפמ"ש דשעת הדחק כמו דאורייתא ובמתני' אין לו מה יאכל הוי כשעת הדחק והשמ"ק כ' בשם הריטב"א בב"מ דף ל' ג"כ דהי' יכול ר' ישמעאל לחזור ולומר לדידך לא אפקרי' משום דהי' תוך ג' ימים ולדעת החו"י הנ"ל עמדה קי' הנ"ל איך הי' ר"י יכול לחזור:

מצוה פה

להרמב"ם הוא מ"ע ל"ה. ולהרמב"ן מצוה פ"ב והוא מ"ע ל"ד

מ"ע לשבות ממלאכה ביום השבת שנאמר ביום השביעי תשבות ובכלל מצוה זו שאנו נזהרים על בהמתינו ועבדים שמלו וטבלו אפילו עושין מלאכת עצמם ועל עבדים שמלו ולא טבלו וגם על גר תושב אם עשו מלאכת ישראל וכבר כתבתי לעיל במצוה ל"ב אי גם לאו איכא כמה חילוקי דינים, והפ"י ר"פ במה בהמה תוס' ד"ה במה כ' דשביתת בהמה אינה אלא במלאכתה כמו חרישה וטחינה מדמסיים למען ינוח עביד לה נייח עיי"ש ולדבריו הי' אפשר לומר דגוף מצות שביתה בשבת לא קאי אלא אמלאכות כאלה שיש בהם טירחא וניהו דהרמב"ם פ"א משבת כ' דבכלל מ"ע זו אפילו טירחא דלית בי' מלאכה ועוד כ' הה"מ שם בלשון הרמב"ם דאפי' השבותין דגזרו רז"ל כדי שלא לבא לידי מלאכה דאוריי' איכ"ל דשרשם במ"ע דשביתה דצריך ליזהר שלא לבא לידי מלאכה עיי"ש מ"מ פשטא דקרא בוודאי משמע דקאי על חרישה וכיוצא בהן וכן בפ' תשא ופ' ויקהל כולם קאי על מה דכתיב ברישא ששת ימים תעשה מלאכה וא"כ מיירי קרא במלאכה גמורה ולדעת הפנ"י דווקא במלאכות דאית בהו טירחא ועכ"ח צ"ל לדברי הה"מ הנ"ל דשבת ילפינן מק"ו דיו"ט דאית בכלל שביתה אפילו דבר שאינה מלאכה גמורה ק"ו לשבת דחמור דאית בכלל שביתה גם דבר שאינה מלאכה גמורה ובזה יש ניישב המהר"ם לובלין בשבת קל"ב ע"ב בתוס' ד"ה הים שכ' דבשבת איכ"ל דאין כאן עשה ותמהו עליו דתוס' בעצמם ר"פ כלל גדול כ' וידע איכ"ל דידע שבת איסור מלאכה מעשה ולהנ"ל יש ליישב דכוונתו דבשבת אינו מפורש עשה אלא במלאכות דאית בי' טירחא והוי כעשה שאינו מפורשת שכ' בשמ"ק בכתובות מ דניידחת מפני עשה אחרת עיי"ש:

ב) והנה בכלל עשה הזאת הוא עשה דשביתת בהמתו ועבדו כמו שכבר הארכתי לעיל במצוה ל"ב ובטור או"ח סי' רמ"ו הביא בשם הר"פ דאם היתה בהמתו שכורה אצל גוי יכול להפקירה על השבת או רק על השעה שהגוי עושה בה מלאכה כדי שלא יוכל אחר לזכות בו ועיי' בב"י שם בסי' רמ"ו ומרן הגאון החת"ס זצ"ל הקשה בחי' לנדרים הא אמרי' בנדרים מ"ד בהפקר לזמן כ"ע מודים דאינה הפקר עד דאתי ליד זוכה וא"כ מה מועיל בהפקר לזמן ועיי' שם בריטב"א על הרי"ף ולענ"ד נראה ליישב זה דהנה בע"ז דף ט"ו אמרינן דשכירות לענין שבת קניא ופריך שם מע"ז ומישראל ששכר פרת כהן דמאכילה תרומה וכהן ששכר מישראל לא יאכילנה ואי שכירות קניא יאכילנה עיי"ש דמסיק שכירות לא קניא ולי צ"ע האיך סק"ד דשכירות קניא הא אפי' הוי כמכר מ"מ אינו אלא לזמן והר"ן בנדרים דף כ"ט ע"א ד"ה אמרי' כ' דכשמכר לזמן הוי רק קנין פירות ואנן קיי"ל ק"פ לאו כקה"ג דמי וגם לענין מטלטלין שייך פלוגתא זו כדאי' בב"מ צ"ו ע"א

לענין שאלה בבעלים עיי"ש ואם נימא דהסוגיא קאי למ"ד ק"פ כקה"ג דמי מלבד שזה דוחק לאוקמי סתמא דש"ס שלא אליבא דהלכתא יותר קשה כיון דזה אי כקנין הגוף דמי הוא פלוגתא דתנאי בגיטין מ"ח ובב"ב נ"א א"כ איכ"ל דמתני' ובריייתא דס"ל לא קניא היינו דאתיא כמ"ד לאו כקה"ג דמי וצ"ע. ומכח זה נראה לי דעיקר מצות שביתת בהמה הוא על מאן דאית לי' פירות דלענין המלאכה נקרא בהמתו ועליו המ"ע למען ינוח ואע"ג דבעלמא לאו כקה"ג דמי אבל כאן למען ינוח על מי ששכר המלאכה הוא שלו ועבודה דידי' הוא כנלע"ד. בוודאי לר"א דס"ל בב"ק דף צ' ע"א דבעינן עבדו המיוחד לו וכיון דלאחד הפירות ולאחד הגוף לא מקרי עבדו המיוחד לו אלא שלפי"ז תליא זו בפלוגתא דתנאי בב"ק דף צ' ועדיין קשה מאי פריך ולכך נראה לי דכאן לכ"ע מודים דאזלינן בתר הפירות למי הנאת המלאכה ובתוס' שבת בסי' רמ"ו סק"ט שם לא ס"ל כן והנלע"ד כתבתי ולפי"ז דבפירות תליא מילתא ומפקיר הפירות לזמן לענין הפירות הוי הפקר עולם כל מי שיזכה בהם יהי' שלו עד עולם ולכך הוי שפיר הפקר אפילו לפי' תי' דעולא בנדרים שם:

ג) והנה מ"ע זו נוהג בזכרים ונקבות לדעת הרמב"ם וסייעתי' שכתבו כן לענין מ"ע דיו"ט והמעיי"ח תמה למה לא כ' גם כאן דנוהג בנקבות ונראה לפמ"ש הרמב"ן בחומש דמצות שביתת בהמה כתיב ג"כ בהאי קרא דמשמע דאית בי' שביתה למען ינוח עבדך ושורך עיי"ש והבאתי לעיל במצוה ל"ב ליישב הא דלא נמנה מצוה זו לב' מצות והרמב"ן בחי' קדושין ל"ט כ' דהא דנשים פטורות ממעשהז"ג דווקא במצוה שהוא על גוף האדם אבל מ"ע כגון מילה שחייב האב למול איכ"ל דגם אשה מחוייבת לולא דכתיב אותו וא"כ ה"נ כיון דהמצוה הוא שינוחו עבדים ובהמות ואין העשה מצד עצמו מצד הגוף לכך גם הנשים חייבות כמו בעלמא ולא צריך החינוך להשמיענו בזה. ועוד נלע"ד ליישב דבאמת לפי פשטות הקרא דתשבות בא ללאו הבא מכלל עשה ללמד עושה מלאכה עובר בלאו הבא מכלל עשה וכיון דבא ללאו בוודאי נשים חייבות בכה"ג כמו בכל התורה אמנם כבר כתבתי דהרמב"ם בה' שבת כ' דאיכא מ"ע לנוח אפילו מדברים שאין מלאכה רק טירחא וזה לא נשמע מפשטות דקרא האמור בשבת דהרי כתיב ברישא דקרא ששת ימים וביום השביעי תשבות מבואר דבא ללאו ועכ"ח הא דאמרינן דבכלל תשבות גם מ"ע מנוחה מכל זה ילפינן מק"ו דיו"ט או מגז"ש שבתון שבתון וא"כ לא הוצרך החינוך לומר דנשים מחוייבות במ"ע זו ממ"נ על לאו הבא מכלל עשה פשיטא דחייבים ועל המנוחה ילפי' רק מיו"ט ממילא דינו כיו"ט עיי' במצוה ל"ב שכתבתי בענין מ"ע זו:

מצוה פו

והיא להרמב"ם ל"ת נ"א ולהרמב"ן היא מצוה פ"ג ול"ת מ"ט.

שלא לישבע ולא לנדור בשם ע"ז שנאמר ושם אלקים אחרים לא תזכירו ואפילו להשביע לגוי בע"ז ג"כ בכלל האיסור וגם שלא להזכיר בשם ע"ז ושלא לומר שמור לי אצל ע"ז פלונית ואם נדר או נשבע בשמה לוקה כ"כ הרמב"ם ספ"ה דע"ז והראב"ד שם השיג ע"ז דהוי לאו שאין בו מעשה ואין לוקין כמבואר בסנהדרין דף ס"ג והלח"מ פי"ט מסנהדרין ה"ט הקשה עוד אי דעת הרמב"ם משום חומר דע"ז לוקין אפי' אין בו מעשה כמ"ש החינוך והכ"מ עיי"ש א"כ למה באינך אם אמר שמור לי בצד ע"ז או זכר שם ע"ז אינו לוקה עיי"ש שדחק עצמו בזה באמת בחינוך משמע דעיקר קרא לא קאי אלא על הנודר והנשבע עיי"ש וצ"ב מאי טעמא ויש להסביר עפ"י מ"ש הב"י בחו"מ סי' קפ"ב וד"מ ביו"ד סי' קמ"ז דאיסור הזכרת שם ע"ז דווקא אם שמם מורה על שם אלהות וע"ז אמר ושם אלקים אחרים לא תזכירו ונראה ממילא ג"כ משמע מלשון ושם אלהים אחרים דדווקא במזכיר אותו מצד ענין אלהות דהיינו לידור או לישבע בם שהוא ענין חשיבת אלהות ע"ז קאי הלאו אלא מלשון תזכירו ההפעיל מרבינן אפי' חלק ויד להזכרה הנ"ל ולכך חסור להזכיר אפי' בלא שבועה שהוא מביא לידי אזכרה וכיון דיליף מריבוי אין לוקין, ועוד לפמ"ש התוס' בסנהדרין שם ס"ג ע"ב ד"ה שלא שהקרא סתמא כתיב משמע אפילו ע"ז שנכתב בתורה לא יזכיר והיינו בנודר ונשבע אלא מדנקט בכינוי תזכירו משמע דבא ההזכרה מצדם והיינו כהזכרה בתורה:

אלא דאכתי ק"ל לפ"ז דהרי הרמב"ם בפי"ח מסנהדרין כתב דכל לאוין שבתורה אם אין בה מעשה אין לוקין חוץ מנשבע ומימר ומקלל בשם ואם נימא דגם בלאו זה לוקין הו"ל למנקט גם את זה לכך הי' נ"ל וכן ראיתי בסדר למשנה על הרמב"ם דאיסור לישבע בע"ז הוי בכלל יראת השם הנכבד והנורא שזה ראוי רק לשמו הגדול וכעין שכ' בפ"ח משבועות ובמנין המצות ל"ת י"ד דכל הנשבע בדבר אחר כאלו מבזה ונותן מכבוד שמים לאחרים ומכלל הן ליראת השם אתה שומע לאו וא"כ כיון דאמרי' בתמורה ד' דילפי' מקרא דליראה וגו' ואח"כ כתיב והפלא ה' את מכותך דמלקין על מקלל בשם והה"ד כל העושה דבר שהוא פחיתות להש"י אסור ואפילו אין בו מעשה לוקה והראי' דגם במימר כ' הרמב"ם במורה ח"ג סי' מ"א דלוקה משום בזיון קדשים ומנ"ל הא ועכ"ח דיליף ג"כ מקרא דליראה את ה' הנכבד ולפי"ז יש ליישב מה דקשה והקשה ג"כ בסדר למשנה דלמה לא מוקי הש"ס בסנהדרין ס"ג כן ומוקי לה דווקא כמ"ד לאו שאין בו מעשה לוקין ולהנ"ל י"ל דהנ"ל מוכח למאן דמתני מימר אבל לר"י הוא אמר לתנא אל תתני מימר וכו'

וס"ל דמימר לא ילפי' מוהפלא דדווקא בהנך תרתי נשבע ומקלל יליף דלקי משא"כ גרם ביזוי וחסרון א"כ הה"ד גם בנשבע בע"ז אין למילף דלקי וא"כ שם בסנהדרין דהאי לר"א דהוי תלמיד דר' יוחנן ואמרי' בריש מס' שקלים אלעזר תלמידך דורש וכ"ע יודעין דשלך הוא ולכך הוצרך לאוקמי כמ"ד לאו שאב"מ לוקין אבל הרמב"ם דפסק כמ"ד דמימר ג"כ אין בו מעשה ואפ"ה לוקין ועכ"ח כנ"ל שכל שהוא ביזוי השם וקדשים לוקין וא"כ ה"נ כנלע"ד, ולפי"ז א"ש דדווקא בנודר ונשבע אבל מזכיר או שמור לי אין לוקין משום דלית בי' מעשה:

ב) ועוד אמרתי לצדד בדברי הרמב"ם דהנה לפמ"ש מרן זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' רנ"ז ופלפל אי כתיבה בכלל דיבור כ' בקריאת מגילה דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים גם בכתיבה עיי"ש א"כ הה"ד הכא דכתיב לא תזכירו גם כתיבה בכלל וא"כ לפי מ"ש הה"מ בפי"ג משכירות ובמל"מ פ"ד ממלוה ולוה ה"ו קשה מאי פריך בסנהדרין ס"ג דאמאי לוקה בנשבע או נודר לע"ז ולהנ"ל איכ"ל משום דמצינו לה מעשה בכתב ולההה"מ אז אפי' אי לא קעביד מעשה חייב כיון דמשכחת לה במעשה חייב בשלמא להחינוך א"ש וכן לדעת האומרים דהיכי דמשכחת מעשה אי עביד מעשה חייב ואי לא עביד מעשה פטור פריך שפיר דלפלוג וליתני בדידי' אבל להה"מ עמדה הקו' וכעת מצאתי קו' זו בס' מנ"ח וכבר הארכתי בזה בכללים ויש ליישב דשם קאי אי ילפי' נודר ונשבע מולא ישמע על פיך כדאי' התם דף ס"ג ע"ב דפליגו בזה ולדידי' איכ"ל על פיך דווקא ובכתב פטור ואע"ג דלהאי תנא דיליף נודר ונשבע מלא ישמע על פיך סובר בשמור לי בצד ע"ז ילפי' מלא תזכירו וא"כ כ"ש שבועה ז"א כמ"ש התוס' שם דבעי' לרבוי' אפילו בע"ז שנזכר בקרא ובכה"ג שפיר איכ"ל דהזכרה בכתב אינו חייב אבל הרמב"ם סובר דיליף מלא תזכירו שפיר איכ"ל דחייב משום דמשכחת דקעביד מעשה כן יש לומר אבל באמת נ"ל נהי דהלח"מ פי"ח מסנהדרין כ' כן דאם משכחת שייך דברי הה"מ ג"כ אבל לי נראה דההה"מ לא כ' כן אלא היכא דעיקרו הוא במעשה. ועוד נראה דהרמב"ם סובר כחינוך עיי' בשעה"מ פ"א מחמץ ולכך נראה עיקר כתי' הראשון:

ג) והנה הראב"ד שם ספ"ה מע"ז השיג על הרמב"ם דפסק בנודר ונשבע לע"ז והקשה הא הוי לאו שאב"מ ולכאורה צ"ע הראב"ד לשיטתי' המובא בשטמ"ק בב"מ דף צ' ע"ב ס"ל דחסמה בקול לאו משום דבדיבורי' מתעביד מעשה ס"ל לר"י דהוי מעשה אלא כל עקומת שפתים הוי מעשה ולפי"ז עכ"ח מפרש בסנהדרין ס"ה ע"ב דמתרץ מ"ש עדים זוממין מחסמה בקול לאו דווקא על העדים זוממין הקשו אלא הה"ד על אינך דמסית ומדיח ומקלל ועל כולם תי' הש"ס דשאני עדים דאפשר בראי' וביאר הר"ן שם בחי'

דאפילו אם אינו מפרש דבריו אלא שאחר שאמר והוא אמר רק אין לשון קבלה וכיוצא בו עיי"ש בר"ן בחי' והרי"ף ס"פ ארבע מיתות האריך נמי בזה וא"כ בנודר ונשבע בשם ע"ז דנראה דבעינן מפרש ממש ולא סגי ברמז בעלמא דכתיב לא תזכירו וכ"ש למ"ד דיליף מלא ישמע על פיך א"כ בעי' עקימת שפתיו ממש וא"כ לראב"ד לשיטתי' לא אדע מה השיג על הרמב"ם הא גם לדידי' לדינא ראוי ללקות וניהו דבגמרא בסנהדרין ס"ג מוקי דווקא לר"י הש"ס שם קאי להאי לישנא דאמרי' ר"פ אלו הן הלוקין דף י"ג ע"ב משום דבעי' דומיא דלאו דחסימה וללישנא זה לר' יוחנן דאמר לא תתני מימר משום דבדיבורי' מתעביד מעשה ממילא בעי' דווקא לכל הפחות בדיבורי' מתעבד מעשה דומי' דלאו דחסימה אבל עקימת שפתיו לחודי' אין לוקין אבל אנן אליבא דר"י אפשר דס"ל ב' כתובים בנשבע ומקלל קשיא דבדידהו עכ"ח לפי שיטה זו ג"כ שייך בראי' דהיינו בקבלה בעלמא דאל"כ קשיא הא מקרי מעשה ולמה תני חוץ מנשבע ומקלל כיון דאיכא ב' כתובים ממעטי' בעלמא רק היכא דלא בעי' עקימת שפתים אבל היכא דבעי' עקימת שפתים לעולם דלקי כן יש לומר לפי שישה זו וקשיא על הראב"ד. ואפשר דתרי ראב"ד הוי והראב"ד המובא בש"מ הוא ראב"ד אחר ולא בעל ההשגות וצ"ל דהראב"ד סובר דגם נודר ונשבע בע"ז עכ"ח איתא בראי' דהרי גם אזהרה למסית ומדיח ילפי' מלא ישמע על פיך ואזהרת מתנבא בשם ע"ז יליף מלא תזכירו שם ועכ"ח דינם שוה ומקרי לדידהו לאו שאב"מ ולפי ת"ח בסנהדרין ס"ה הנ"ל עכ"ח גם נודר ונשבע בע"ז אם אין מחשבתו לע"ז אלא שמכנה דבר אחר בשם ע"ז אינו עובר כמו דס"ל לענין מסית ומדיח ואזהרתי' נמי מהכא כנלע"ד:

והא דלא מקרי לאו זה לאו שניתן לאזהרת מיתה דהרי כתב הרמב"ם דאתיא ג"כ לאזהרת מתנבא בשם ע"ז כבר כתב הלח"מ בפי"ח מסנהדרין הטעם דפשטא דקרא לא אתי על זה וכמו שכתב התוס' בעירובין י"ז וכתבתי' בכללים. הפר"ד בדרך מצותיך הקשה על הסמ"ג למה לא מנה איסור מתנבא בשם ע"ז ואיסור נודר ונשבע בשם ע"ז בב' לאווין כמו שנמנה במצוה תקי"ח לדעת הרמב"ם ונראה הסמ"ג המובא לעיל במצוה מ"ז סובר דמעונש עצמו נדע ונילף האזהרה והיכא דהלאו כתיב לבסוף כ' המעיי"ח במצוה ס"ה סובר הסמ"ג כהרמב"ם לעיל במצוה נ' דאע"ג דכולל הלאו כמה ענייניים אין נמנה רק ללאו אחד וה"נ עונש בפ' שופטים כולל מתנבא בשקר בשם ה' ומתנבא בשם ע"ז בחד קרא ולכך נמנה זה ללאו אחד כנלע"ד:

ד) **באו"ח** סי' קנ"ו קיימ"ל אע"ג דאמרי' בסנהדרין ס"ג דאסור לעשות שותפות עם הגוי שמא יבוא לו שבועה ואסור להשביע לגוי אפ"ה האידנא מותר דאינם נשבעין

אלא בהקדשים שלהם ואין הגוי מצווה על השיתוף ועיי' שם במחהש"ק שהביא דברי המעיל צדקה ושע"א דוודאי לעבוד ע"ז בשיתוף גם ב"נ מוזהר עליו וחייב מיתה אלא האידנא אינם נשבעין אלא בהקדשים שלהם ומשתתפים ש"ש עמהם ואמרי' בגמרא שם דמשתתף ש"ש בדבר אחר נעקר מן העולם וע"ז אין הגוי מצווה עיי"ש הביאור במחשה"ק ובסדר למשנה בה' ע"ז וכ"כ במנ"ח אלא שהקשה כיון דמלא תזכירו ילפינן דאסור להשביע לגוי א"כ למה לא יהי' גם זה בכלל איסור עיי"ש שדחק ונראה לפי המבואר במחהש"ק שם בשם מעיל צדקה א"ש הכל דשורש הדבר כך נראה לי דהלאו דשם אלקים אחרים לא תזכירו הלשון לא תזכירו דכתיב בלשון הפעיל ולא כתיב לא תזכרו מזה ילפי' דגם הגורם לאחר להזכיר ע"ז דהיינו אפי' לגוי אפי' הוא בכלל האיסור וגם י"ל דלכך נקט בלשון הפעיל ללמד דאסור לעשות דבר שיביאנו לידי מחשבת ע"ז כמו שדרשו חז"ל לאסור לומר שמור לי בצד ע"ז פלונית אעפ"י שאינה זוכרה בדבר שהוא לה לכבוד למעלת אלהות אפ"ה אסור דגורם לידי מחשבה בה. ותרווייי' ילפי' מדכתיב לשון הפעיל מיתור וכיון דרק משינוי קרא ילפינן לכך אין לוקין ע"ז אע"ג דאסור מה"ת וכ"ז אם יש רק חד גורם אבל אם יש גורם דגורם לגוי להזכיר שם שעל ידו יזכור במחשבה בע"ז דהוי גורם לגורם זה בוודאי לא נוכל למילף מהקרא ולכך האידנא דהגורם רק שנשבעין בהקדישן שלהם ואינם מפרשין שם ע"ז עצמה אלא שעי"ז יזכרו במחשבתם הוי רק גרם דגרם ואינו אסור וכי תימא הגם שמזכירין רק בהקדישין מ"מ אסור משום משתף ש"ש בדבר אחר ע"ז כ' התוס' בסנהדרין שם והביאו החינוך שעל זה אין ב"נ מצווה וגם הישראל אינו מצווה על הגרם כיון דאין זה בכלל הלאו הזה של אלקים אחרים לא תזכירו אלא אסור מקרא אחר זה נראה פשוט כוונת התוס' וכוונת השע"א כמו שהאריך המע"צ ול"ק קו' המנחת חינוך כנלע"ד:

מצוה פז

והיא להרמב"ם ל"ת נ"ב ולהרמב"ן הוא מצוה פ"ד ול"ת נ'

מל"ת שלא להדיח עיר מישראל לעבוד ע"ז שנאמר לא ישמע על פיך אע"ג שהוא לא עבד אלא שהדיח אותם עד שיעבדו ולשון לא ישמע קבלה כדמצינו לשון שמיעה על קבלה אלא דכאן הכוונה למ"ד דקאי על מדיח היינו שקיבלו בפועל במעשה שעבד וזה חילוק בין מסית למדיח דמדיח אינו חייב אלא דווקא בגוונא שהמודחים קבלו ועבדו ע"ז משא"כ במסית חייב אע"ג דהמוסת לא קיבל ולכך כאן באזהרה דמדיח כתיב לא ישמע דווקא בקיבלו ואיזה מקרי מדיח לדעת החינוך מסית לאחד מקרי מסית לשניים

וכ"ש ליותר מקרי מדיח ומה שקשה על זה מהא דתנן הי' שנים יישבתי לקמן מצוה תנ"ח אמנם להרמב"ם פ"ה אפילו במסית לרבים כל שלא הדיח רוב העיר מקרי מסית וצ"ע טובא כיון שבררנו להרמב"ם מסית חמור דחייב אפי' בלא שמעו ולא קבלו משא"כ במדיח ובוודאי אי אפשר להדיח רוב העיר בפעם אחת וא"כ קודם שהי' דינו כמדיח כבר הי' דינו כמסית וחייב אפילו בלא קיבלו וא"כ איך משכחת לה דמדיח אינו חייב בלא עבדו המודחים ועכ"ח דענין מסית הוא באופן אחר מענין הדחה דהסתה היינו בסתר ובפתויים רבים כמו שהאריכה המשנה בסנהדרין דף ס"ז ואז חייב אפי' בלא קיבל המסית וא"כ תימה על הרמב"ם מדוע לא הביא לשון המשנה בענין הסתה וצ"ע, ועוד תימה בעיני בפ"ק דחולין דף ד' ע"ב אמר בפשיטות שאין הסתה אלא באכילה ושתי' וא"כ מוכח שם דס"ל דהמסית דווקא במאכל ומשקה חייב וצ"ע על המשנה בסנהדרין ועל הרמב"ם ואפשר דסמך הרמב"ם על לשון הסתה דמשמע פתויים וכיוצא וצ"ע:

אמנם בגוף קו' הנ"ל הי' אפשר ליישב עפ"י מה שהכריח בסדר למשנה בפ"ה שם מדברי הרמב"ם דמסית בעי התראה קצת כעין דתנן במתני' דיאמרו לו איך נניח ה' וכו' משא"כ במדיח ולכך במסית דאית בי' התראה קצת חייב אפילו בלא רוב העיר ובלא שמע המוסת ובמדיח דלית בי' התראה לכך בעי' רוב העיר ושהמודח קיבל:

מיהו נראה לי מלשון הרמב"ם פי"א מסנהדרין ה"ה ובמנין המצות ל"ת ט"ו ט"ז דאין שום חילוק דין בין מסית למדיח וא"כ שוב עמדה הקו' ונראה לי מלשון מנין המצות דכל שמתכוין לדרוש ולהדיח את העם דהיינו בפרהסיא הוא הנקרא מדיח ודבר זה מסתמא לא יצלח לו ולכך אינו מחויב מיתה עד שידיח רוב העיר ועבדו אבל כשאין מתכוין להדיח עם אלא ליחידים דהיינו דאינו דורש זה בפומבי בפרהסיא אלא לבני אדם בחשאי שסובר שדבריו נשמעין וכל זמן שלא הסית רוב העיר נראה שכוונתו רק להסית יחידים וזה קרוב להצליח לו יותר ולכך הרבתה לו התורה העונש יותר דאפילו לא קיבלו דעתו חייב מיתה ורוב או מיעוט הוא רק ככל שיעורי תורה. והלאו הנ"ל נהי דלענין מיתה החיוב דווקא אם יש שני מדיחין דאז כוחם יותר ויש לחוש יותר עליהם אבל הלאו דלא ישמע דהוא אזהרה למדיח פשוט דהוא גם על יחיד ואם המדיח הוא נביא לדעת הרמב"ם חייב גם סקילה אפילו ביחיד אם דורש לעם הוא בכלל מדיח ואם בחשאי וליחידים הוא בכלל מסית:

ועל הרמב"ם הנ"ל לכאורה קשה מירושלמי בסנהדרין ס"ז דמבואר שם החילוק בין מסית למדיח תליא בלשון עי' מ"ש במצוה תנ"ח ונראה דהרמב"ם הוכיח מלשון ש"ס דידן דאמר שם על מתני' דהמדיח בסקילה במדיחי עיר הנדחת שנו כאן וקשה מאי

דוחקי' לאוקמי בכה"ג להירושלמי ועכ"ח דש"ס דידן ס"ל דווקא בדורש לעם בפרהסיא הן הן נקראים מדיחים ודעת החינוך הוא כהירושלמי עי' לקמן מצוה תנ"ח ביארתי אותו: **ב) ולענין** נביא שהדיח נראה לדעת הרמב"ם יש חילוק בינו ובין הדיוט דבהדיוט שהדיח בפומבי בפרהסיא ודרש לעם להדיחם אינם חייבים סקילה אא"כ הדיחו רוב העיר והיו מדיחין שנים דהרי בקרא וידיחו יושבי עירם בכך מיירי ויליף גז"ש הדחה הדחה ממסית היינו בכה"ג דמיירי קרא בשנים שהדיחו אבל בנביא דמיירי בהיותו ביחיד ואפ"ה כתיב בי' הדחה ויליף ממסית וממדיחי עיר הנדחת נהי דילפי' דון מינה ומינה דבעי' בהדחת נביא ג"כ רוב העיר מ"מ סגי במדיח יחיד דהרי ביחיד מיירי ועכ"ח גם מדיח נביא יחיד חייב. ואפשר לומר דזה כוונת רבינא בסנהדרין ס"ז ע"א דלא זו אף זו קתני יעיי"ש ברש"י ותוס' ולהנ"ל תי' דסיפא נקט מסית להדיוט לאפוקי רבים ולא זו אף זו המדיח לרבים ולזה נקט ברישא דהדיוט שמסית דלזא"ז דקתני היינו בהדיוט אבל בנביא במדיח נשתנה הדיוט מהדיוט. ועי' במצוה שלפני זה סי' פ"ו דאם רק מכנה דבר אחר בשם ע"ז אינו חייב גבי מסית ומדיח לשיטת הראב"ד וסייעתי' אית בי' לאו אפילו בראי' וכעין רמז בעלמא וצ"ע:

מצוה פח

להרמב"ם היא מ"ע ל"ו. ולהרמב"ן היא מצוה פ"ה ומ"ע ל"ה

מ"ע לחוג ג' רגלים שנאמר שלש רגלים תחוג לי ובכלל הזה הוא להביא שלמי חגיגה בג' רגלים מלבד שלמי שמחה ועולת ראי' שיתבאר לקמן מצוה תפ"ח אי"ה ועיקר המצוה הוא להביא ביו"ט ראשון שנאמר וחגותם אותו וגו' ואם לא הביא ביו"ר יש לו תשלומין כל ז' ובחג הסוכות כל ח' ואנן קיי"ל כולן תשלומין דראשון אם לא הי' ראוי בראשון כגון שהי' טמא או חגר וכיוצא בו בראשון שוב אין לו תשלומין ושלמי חגיגה אלו כ' הרמב"ם בה' חגיגה דמה"ת אין להם שיעור אבל מדרבנן אמרו שיעור ב' כסף ואם רוצה להרבות יותר מזה יכול לטפול עמו גם ממעות מעשר שני וגם אם רוצה להביא הרבה בהמות אם כבר יש בו שיעור חגיגה המחוייבת יכול להביא עמו גם מעשר בהמה ובמנחת חינוך הקשה הא מעשר בהמה אינו שלמים ואין טעון הזי' אלא מתנה אחת וחגיגה בעי' שיהי' שלמי חגיגה דווקא ולענ"ד ל"ק שהרי גם שלמי שמחה בעי' שלמים דווקא שהרי ילפינן מהר עיבל דכתיב וזבחת שלמים אפ"ה יוצאין גם במעשר בהמה ובחגיגה דבעי' שלמי חגיגה ילפי' ג"כ מן ושמחת בחגיך דהיינו חגיגה דכתיב בי' ושמחת ילפי' מהר עיבל דכתיב בי' שלמי שמחה א"כ כשם דבשלמי שמחה ילפי' דכל מיני שמחות יוצאין

ה"נ בחגיגה ניהו דבעי' דווקא שלמי שמחה אבל לטפול עמה גם משאר מינים שראוי' לשמחה דהיינו מעשר בהמה שפיר שם חגיגה עלי' כן נראה לי טעם הרמב"ם:

ב) והנה בפסחים דף ע' ע"ב ילפי' דחגיגה ניהו דדוחה יו"ט אבל אינו דוחה שבת משום דכתיב וחגותם אותו שבעת ימים הא שמונה הם בסוכות אלא דבא למעט שבת והתוספות שם הקשה דל"ל קרא כיון דבלא"ה לא דחי כיון דיש לו תשלומין ותוס' ריש חגיגה הקשו אם חל יו"ט א' של חג בשבת דאז אינו יכול להביא א"כ לדידן דקיי"ל תשלומין דראשון אם חל יו"ר בשבת לא יהיה מחויב להביא גם בחוה"מ עיי"ש ובטו"א שם תי' דאם נימא דבכה"ג אין לו תשלומין א"כ שוב ידחו שבת. ומטעם זה מיושב קו' התוס' בפסחים דאיצטרך קרא דוחגותם שלא ידחו שבת אם חל ביו"ר והטו"א בחגיגה דף ט' רצה ליישב קו' התוס' בחגיגה הנ"ל דאם עבר ושחט בשבת יוצא בו כמו דאמרי' בביצה דף י"ט בנו"נ בדיעבד הורצה, ולי דבר הזה ספק ואין הנדון דומה לראי' דהכא כיון דכ' רחמנא וחגותם אותו שבעת ימים ללמד שאם חל יוה"כ בשבת לא יתחיל להביא עד חוה"מ א"כ גילה לן התורה בפי' דבשבת לא מטי עדיין זמן חיובא ואיך יועיל חגיגה בדיעבד אם שחט בשבת כיון שעדיין לא חל חיובא ובאמת צריך לי עיון דכה"ג דחל בשבת דכתיב וחגותם אותו שבעת ימים וקאי אותו על יו"ר של חוה"מ א"כ אפי' אם שבת הי' טמא או חיגר אם ביו"ר דחוה"מ נתרפא או נטהר יהי' חייב ויהי' חוה"מ נידון כראשון וצ"ע. וצ"ל דאזלי' בתר רוב השנים דברוב השנים אינו בא בשבת וקאי אותו מסתמא על רוב השנים אבל מ"מ אם באמת חל יו"ר בשבת לא חייבתה התורה שיקריב בפועל ביו"ר אלא שהחיוב עליו להקריב למחר בחוה"מ וא"כ אם הקריב בשבת לענ"ד לא יצא י"ח. ומטעם זה ג"כ א"ש הא דאמרו במגילה ז' דחגיגה מאחרין ולא מקדימין אם חל בשבת ואפי' למ"ד דלא בעי' זביחה בשעת שמחה והקשה דא"כ נימא דמקדימין ולהנ"ל דעדיין לא נגמר זמן החיוב ולכך ניהו דפסק הרמב"ם דאם חל שבת באמצע החג ושחט חגיגה בעיו"ט יוצא בו אפ"ה באם חל יוה"ר בשבת ושחט בעיו"ט לא יצא כן נראה לי:

ג) והנה במנ"ח במצוה פ"ט כ' כיון דאנן קיי"ל כל דקבוע זמן אפי' קרבן יחיד דוחה שבת וחגיגה דאינו דוחה הוא רק משום דיש לו תשלומין וא"כ קשה אמאי אמרי' בפסחים פ' דלכך לא ס"ל לעולא דמטמאין אחד משום דאז נדחה גם מחגיגתו דס"ל כר"י דתשלומין דראשון ואי לא חזי בראשון שוב אינו מביא וע"ז הקשה המנ"ח הא דחיית שבת ודחיי' טומאה חד דינא אית להו וכשם דאמרי' לענין דחיית שבת שבאם הי' הדין דאין לו תשלומין הי' דוחה שבת כמ"ש הטו"א ליישב בזה קו' התוס' כנ"ל א"כ התם בטומאה

דבאמת אין לו תשלומין א"כ לדחי טומאה עיי"ש ולענ"ד ל"ק דהנה בחגיגה דף ג' ע"ב ילפי' דערל וטמא אין מביאין קרבן ראי' דילפי' ובאת שמה והבאתם שמה והקשה התוס' הא אמרי' בעלמא ערל וטמא משלחין קרבנותיהם עיי"ש ונראה לי לפי המבואר ברמב"ם רפ"ב מחגיגה דראיית פנים בעזרה וראיית פנים בקרבן חדא היא ואחד מעכב את השני אם לא ראה פנים בעזרה אפילו שלח קרבן לא יצא אדרבה כיון דבלא ראיית פנים אין מצוה עליו להביא קרבן ראיי' ואם הביא הוא רק קרבן נדבה ואין נקרב ביו"ט ולר"י שוב אין לו תשלומין וכן בהיפך אם ראה פנים ולא הביא קרבן לא קיים המצוה ונראה דהיינו נמי בכלל כדרך שבא לראות כך בא ליראות דליראות מהשי"ת דכתיב בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך לא בא ריקן ה"נ האדם תרתי בעי' וזה ילפינן מקרא דבאת שמה והבאתם וממקרא הזה נוכל למילף ג"כ דקרבן ראיי' וקרבן חגיגה חד דינא אית להו דכתיב ובאת שמה, עולותיכם וזבחיכם וגו' תרתי וא"כ כיון דקרבן ראי' וקרבן חגיגה בביאה תליא מילתא דהיינו בראוי לבא וכיון דטמא אינו ראוי לבא ולא שייך דידחה טומאה אלא בקרבן שהוא מחויב להביא ואי אפשר אבל כאן אם הוא טמא אינו מחויב כלל ואיך נימא דיבא וידחה הטומאה כדי שעי"ז יהי' מחויב זה לא שמענו אלא בקרבן שהוא אקרקפתא דגברא והיינו אם יש עליו חיוב אבל כאן בכה"ג לא חייבה אותו התורה וא"כ ל"ק דידחה טומאה דלא נתחייב כלל ובזה א"ש קו' התוס' דאע"ג דבעלמא ערל וטמא משלחין היינו כיון דכבר נתחייבו אבל כאן גלי קרא דבכה"ג כיון דתרתי בעי' ואם אי אפשר בשניהם אפילו לאחד לא יעשה וא"ש כן נראה נכון:

מצוה פט

להרמב"ם הוא ל"ת נ"ג. ולהרמב"ן מצוה פ"ו ול"ת נ"א

שלא לשחוט הפסח ועדיין החמץ קיים שנאמר לא תשחט על חמץ דם זבחי ואחד השוחט וא' הזורק וא' המקטיר שהי' להם חמץ בביתם או בבית א' מבה"ח עוברים בלאו הזה ולוקין אבל אם לא הי' לבני החבורה ולא לשוחט אלא לזורק או למקטיר או שלא הי' למקטיר ולזורק אלא לשוחט לא עברו מי שלא הי' לו בביתו שהרי אינו מוכרח שיהא זה הזורק או המקטיר כן פסק הרמב"ם לכאורה קשה אם כל בית אב או כל אותו משמר שעבודה שלהם יש להם למה לא יתחייב השוחט ונראה כיון דפסח הוא קרבן הבא מחמת רגל כל המשמרים שווין והנה לאו זה כפול בפ' משפטים וגם בפ' כי תצא ואפ"ה כ' מוני המצוה דלוקה רק אחד וקשה אמאי הא יש ב' ל"ת וכ' הרמ"ז הטעם משום דקרא אחד בא ללמד שנשבות חמץ בזמן שחיטה דהיינו מחצות ואילך

או להרמב"ם פ"ב מחמץ ומצה עדיין קודם לחצות ואידך בא להזהיר בשעת שחיטה עצמו שלא יהא לשוחט או לזורק או להמקטיר או לאחד מבני החבורה חמץ ברשותו אמנם לפי"ז לכאורה קשה דהוי להו למנות זה לתרי לאווי וכל מוני המצות לא מנו זה אלא לחד מיהו גוף הקו' שהקשה הרמ"ז למה אינו לוקה שמונים ל"ק שכל לאווין כפולים שאין באין לרבות דבר חדש אלא ללמד דין מדיני המצוה ההוא אינם נמנין למצוה בפ"ע גם לענין מלקות אינם לוקין אלא אחד אמנם לרמב"ן וגם אי בא הלאו דלא תשחוט על חמץ להא דדרשינן בפסחים ה' ע"מ שנשבות חמץ מחצות קשה דנמנה אותו לב' וכ"ש דקשה על לשון החינוך שנראה שבכלל הלאו הזה דלא לשחוט הפסח קודם חצות ועכ"ח היינו מיתורא ונמנה לב' וגם מגוף לשונם משמע דאין לוקין ע"ז ונראה דעיקר הילפותא דילפינן ממקרא הזה שנשבות חמץ מחצות ההוא דמפרשינן לקרא כמו שמפרש הירושלמי סיפא דקרא דלא ילין חלב עד בוקר ופריך כל הלילה ילין והא אין חלבי חול קריבין ביו"ט ומתרץ הירושלמי הובא בתוס' בפסחים כ"ט ע"ב ד"ה בארבעה עשר דלא ילין היינו דישמרהו שלא יבוא לידי לינה דהיינו שיקריבנו מבע"י וה"נ לא תשחט הפי' דישמרנו שלא ישחט על חמץ והיינו שישבית החמץ קודם זמן שחיטת הפסח ומטעם זה נראה דנקט הש"ס בפסחים ה' הפסוק דלא תשחט ודקדק שם הצל"ח למה נקט קרא דפ' כי תשא ולא נקט קרא דלא תזבח דכתיב בפ' משפטים קודם לזה ונראה דבקרא דלא תזבח לא קאי אזביחה לחודא אלא על עשייתה וזריקה והקטרה הכל בכלל והזריקה והקטרה אינו בשעת חצות אלא אח"כ וא"כ א"א לפרש הקרא דלא תזבח דבא ללמד דצריך לבער קודם הזביחה דהרי בכלל תזבח ג"כ הקטרה והזביחה והי' שעה שני' או שלישית וכבר זמן רב קודם לזה צריך להשבית וכל זה בקרא דפ' משפטים אבל בקרא דכי תשא דנקט לא תשחט דקשה אמאי נקט שחיטה הא גם זריקה והקטרה בכלל מכח זה דמשנה הקרא ונקט לא תשחט ע"כ דבא ללמד לדרשא דרבא דישבית החמץ קודם זמן שחיטה וכיון דרק משינוי קרא ילפינן זה א"ש דלא נמנה זה לב' לאווין דדבר דילפי' משינוי או מריבוי או מיתורא דקרא לא נמנה למצוה בפני עצמה:

ועפ"י האמור דמאותו קרא עצמו ילפינן דאסור להשהות החמץ בשעה שיבא זמן שחיטת הפסח וממילא נשמע מזה דקודם חצות אסור לשחוט הפסח כמ"ש החינוך שכ' דממקרא הזה ילפינן ג"כ דאסור לשחוט הפסח קודם חצות והקשה עליו שלא נמצא כן בשום מקום ולהנ"ל נראה דבאמת אין כוונתו שהקרא בא ללמד זה אלא דממילא נשמע זה כיון דצוה הכ' שאסור לשהות החמץ בשעת שחיטה ומקרא דתשביתו ילפי' דקודם

החצות מותר מאך ביום הראשון וממילא מוכח דאסור לשחוט הפסח קודם חצות גם מהאי קרא דלא תשחט:

וגם מוכח מהאי קרא כיון דשני לאוין ילפינן ומוכללין בלאו או דלא ישהה חמץ ולא ישחוט הפסח על החמץ ממילא מוכח דדיניהם שווין ואין עוברים על הלאו דלא תשחט הפסח על החמץ אלא בחמץ גמור ולא בחמץ נוקשה ולא בחמץ ע"י תערובת שאין בכלל איסור שהי' בער"פ גם שחיטת פסח אינו בחמץ שאין בו איסור שהי' וכן אם בטלו ולהיפך היכא דקיבל חמץ של גוי באחריות כמ"ש בשג"א ומטעם זה ג"כ פשוט בעיני דאם שהו האימורין ע"ג המזבח שלא נפסלו אפילו שהו עד לאחר הפסח שאז אם הקטירן ויש לו חמץ בביתו אינו עובר דשניהם ממקרא א' ילפי' כיון דלאחר הפסח אין איסור שחיטה אין איסור ג"כ בהעלאת אימורין ע"ג מזבח ובס' מנחת חינוך לא כ' כן ולענ"ד כמו שכתבתי:

ג) **והנה** בתמורה דף ד' בתוס' ד"ה רבא אמר הקשו א"כ דלא מהני שוחט פסח על החמץ לפסול כבר כתבתי שתוס' ס"ל דרבא סובר היכא דכתוב לאו על לכתחלה בכללו נמי דאי עביד לא מהני ולכך הקשו שפיר אמנם בזה יש ב' פירושים יש מפרשים דכוונת התוס' בקושייתם דיהי' השחיטה כנחירה בעלמא ויש מפרשי' דהקו' רק דמצות שחיטת הפסח לא קיים, ולי נראה עיקר דוודאי השחיטה הועילה לטהר מידי נבילה דזה אינו מוכח מקרא דלא יהי' שחיטה לטהר וא"כ שוב איכ"ל כסברת הסמ"ע וש"ך בסי' ר"ח הנ"ל דאין איסור השחיטה מצד עצמה אלא דקו' התוס' דמצות שחיטת הפסח לא יהני ולא קיים בזה מ"ע של שחיטת הפסח וממילא צריך לשחוט קרבן פסח אחר וזה הקרבן פסול וכ"ש לפי סברת הצל"ח בפסחים ע"ג ובנוב"י חא"ח סי' קל"ט כיון דכתיב לא תשחט קרא לה הכתוב שחיטה מ"מ לא מהני לקיים מצות שחיטת פסח וממילא פסול וע"ז שפיר תי' הירושלמי מדמסיים קרא דם זבחי מבואר דאפילו בכה"ג מקרי קרבן ויצא בזה ידי מצות שחיטה וגלי לן קרא דגבי פסח על חמץ אמרי' דמהני וא"צ להביא אחרת אבל עדיין אפשר דבא הקרח ללמד דקרבן פסול לאכול ואין אכילה מעכב וזבחי בא רק לרבות דהשחיטה הועילה ויצא בשחיטתו וזה באמת הקשה תוס' בפ' תמיד נשחט ותי' כיון דלא שינה הכתוב עליו לעכב לא שייך עיכוב אם לא שנאמר דשחיטה לא הועילה לשם פסח וזה כבר נלמד וצריכי ב' התוס' להדדי:

ד) **לכאורה** קשה לי מכאן על שיטת רמב"ן המובא בר"ן פסחים דף ה' שכ' דחמצו של ישראל ברשות גוי אין ישראל עובר עליו ונהי שכ' השג"א בסי' פ"ג דמצות תשביתו לא קיים בזה היינו דאם הי' אחר זמן איסורו בביתו אבל אם קודם זמן איסורו מניחה אצל

נכרי ואין כאן תשביתו אינו עובר על ב"י ובל ימצא ואם שחט הזבח אז נראה דחייב משום לא תשחט על חמץ שהרי בעזרה ג"כ הי' מקום הפקר ואפי"ה לכ"ע עובר עליו כמ"ש השג"א וכיון דאזהרת לא תשחט הוא שלא יבא לכלל איסור בל יראה וסמוך לקרא דמצות תשביתו מבתיכם מוכח בע"כ דבתיכם לאו דווקא אלא ברשותכם וכפירש"י בפ' בא וכדעת ה"ר יונה המובא בפסחים דף ה':

מצוה צ

והיא להרמב"ם ל"ת נ"ד. ולהרמב"ן מצוה פ"ז ול"ת נ"ב.

ל"ת שלא להלין אימורי פסח והה"ד אימורי הקרבנות שנאמר לא ילין חלב חגי עד בוקר ונכפל הלאו הזה בפ' כי תשא לא ילין לבוקר זבח חג הפסח ונוהג בזמן הבית לזכרי כהונה ואין לוקין דלית בי' מעשה והמל"מ בפ"א מק"פ תמה על הרמב"ם למה לא מנה זה לב' לאוין לאו זה על חגיגת ט"ו ולאו דכי תשא על פסח כשם שמנה לענין נותר לב' לאוין לאו דנותר בפסח ולאו בשאר קדשים וזה הי' אפשר ליישב דלענין בשר מצינו זמן לכל אחד ואחד בפ"ע דזמן אכילת פסח משונה משאר אכילת קדשים לכך גם הוא חלוק בלאוין משא"כ לאו דהלנת אימורין, ובפרט שיש עשה לכולם כדאיתא בחגיגה דף י' ע"ב על מוקדה על המזבח כל הלילה, ואפי' בלי לאו מפורש לכל אחד הוי מצינו למילף בבנין אב לל"ת כיון דהוקשה לענין עשה.

אמנם המל"מ תמה דבפסחים דף ע"א מבואר דהאי קרא דלא ילין חלב חגי מיירי בחגיגת ט"ו ולמה הביא הרמב"ם לאו זה בפסח וכן בפסחים נ"ט ע"ב לא הקשה מקרא דלא ילין חלב חגי כמו דמקשה בירושלמי אלא מקרא דכי תשא דלא ילין לבוקר זבח חג הפסח משמע ג"כ דס"ל לש"ס דידן דלא ילין חלב חגי לא מיירי בפסח ולענ"ד אי משום הא לא אריא דלעולם גם ש"ס דידן ס"ל דקרא דלא ילין חלב חגי דפ' משפטים מיירי בין בחגיגת ט"ו ובין בפסח וחגיגת י"ד מדסמיך בקרא דלא תשחט על חמץ דקאי על פסח והא דלא מקשה מקרא דפ' משפטים יש ליישב דלכאורה יש לדקדק על ש"ס דילן למה לא מתרץ כתי' הירושלמי שמרהו שלא לבוא לידי בל ילין שיקטיר הכל מבע"י בפרט לרבא דס"ל בפסחים דף ה' דקרא דסמיך לי' לא תשחט על חמץ הפי' שלא ישחוט הפסח ועדיין החמץ קיים דהיינו שישמור וישתדל שלא יהי' החמץ קיים בזמן השחיטה וא"כ הכי הי' לי' לפרש גם הקרא דסמוך דלא ילין היינו שישתדל שיקטירנו מבע"י ונראה ליישב דהרי התוס' כתב שם דהאי קרא דלא ילין חלב חג הפסח קאי על הבשר ועל האימורים ושם קאי הסוגיא אליבא דר"ע דסובר בברכות דף ט' דבשר הפסח נאכל כל הלילה

וא"כ הקרא הזה דקאי על הבשר ועל האימורים וודאי בחד גוונא איירי כשם דבבשר הכוונה כל הלילה ילין ונאכל כך באימורים כל הלילה ילין ונקטרים דלא כירושלמי לכך פריך שפיר איך רשאין להקטיר בליל יו"ט הא אמרי' ולא עולת חול ביו"ט, וכל זה א"ש הקושיא מקרא דפ' כי תשא דקאי על שניהם אבל קרא דפ' משפטים דקאי רק על חלב גם ש"ס דידן ס"ל כתי' הירושלמי ולכך בש"ס דידן לא פריך רק מקרא דכי תשא ומוכרח לתרץ דהקרא מיירי בע"פ שחל בשבת וחלבי שבת קרבין ביו"ט ובזה אמרתי ליישב גם קו' התוס' דהתם שהקשו לפי"ז למה צריך ר"ע בשבת קי"ד קרא דעולת שבת בשבתו ללמד דחלבי שבת קרבין ביו"ט הא מוכח זה מהאי קרא דלא ילין זבח חג הפסח דמוקי בע"פ שחל בשבת ולהנ"ל עיקר קו' הש"ס הוא לר"ע לשיטתו ור"ע וראב"ע דפליגי בזה איתא בפסחים קי"ט ע"ב פליגי רק בסברא ר"ע סובר סתם בוקר איכ"ל היינו בוקר שני וראב"ע סובר סתם בוקר היינו בוקר ראשון ואי אמרי כראב"ע הרי גם על קרח דכי תשא איכ"ל כתי' הירושלמי דשמרהו שלא יבוא לידי בל ילין דהרי אינו נאכל אלא עד חצות וכמו שכ' התוס' כברכות דף ט' פי' הקרא וא"כ לולי דכתיב עולת שבת בשבתו ללמד דחלבי שבת קרבין ביו"ט גם ר"ע הי' מוכרח לומר כראב"ע ולר"ע א"ש רב כהנא בפסחים ע"א דאיצטריך סמיכות דראשית ללמד דמיירי בבוקר ראשון ולעולם גם ש"ס דידן ס"ל כירושלמי דקרא דלא ילין חלב חגי קאי בין אפסח וחגיגת י"ד וגם אחגיגת ט"ו:

ב) והנה לאו דלא ילין אמרי' בפסחים נ"ט דמעלה ומלינה בראשו של מזבח ומשמע מהתם דע"ג המזבח אינו עובר על לאו דלא ילין. ובמנ"ח כ' דלרבא דסובר בזבחים ופסק הרמב"ם כוותי' בפ"ג מה' פסהמ"ק הי"א דגם על המזבח נפסל אלא דאם עלו לא ירדו ולכך תמהו על רש"י בפסחים נ"ט דפי' על הא דמתרץ דמעלה ומלינה בראש המזבח דתי' זה קחי לכ"ע והקשה הא לרבא גם על ראשו של מזבח עובר בלאו עיי"ש ולי נראה דלכ"ע לאו דלא ילין אינו אלא במלין חוץ למזבח וכפי' התרגום בר ממדבחא וכן פירש"י אלא דרבא ס"נ דניהו דלאו ליכא מ"מ הא אמרינן בחגיגה דף י' ע"ב דאיכא עשה למלין מדכתיב על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבוקר וממקרא זה וודאי משמע אפילו הוא בראשו של מזבח אלא שלח נתנה כל הלילה ע"ג המערכה דהיינו על מוקדה עבר בעשה זו דכל הלילה עד הבוקר ולכך ס"ל לרבא דנפסל כמשמעות הקרא דעל מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבוקר אבל אחר הבוקר חין רשאין להעלותה ונפסלה וכן פי' רש"י שם בחגיגה וח"כ נראה דבזה פליגי ת"ק ור' ישמעאל בנו של ריב"ב דס"ל דאפי' מחוסר כפורים בשאר ימות השנה אם הביא קרבן שלמים ושכח להביא קרבנו של מחוסר כפורים ואיכא עלי' מ"ע דאכילת קדשים ועל הכהן מ"ע דהקרבת קרבן מחוסר כפורים

ס"ל לר"י בנו של ריב"ב דרשאי לשחוט ולזרוק דם של קרבן מח"כ דבזה אין עובר עשה דהשלמה דעשה דהשלמה קאי רק על הקטרה שלא יקטיר אחר תמיד בין הערבים אבל לשחוט ולזרוק רשאי ויקיימו הבעלים מצות הקרבה ומצות דאכ"ק ואע"ג דעי"ז יעבור על עשה אחרת הבאה אח"כ דהיינו עשה על מוקדה כנ"ל מ"מ ס"ל כיון דקיי"ל בסוכה דף כ"ה דעוסק במצוה פטור מן המצוה וילפי' מהא דמותר לאיש לטמא תוך ז' ימים אע"ג שעי"ז יבטל מצות קרבן פסח אפי"ה מצוה שבא ראשונה לידו יעסוק בה ואע"ג שיתבטל עי"ז מצוה אחרת כן פירש"י שם אפילו אם העשה השני' חמורה מהראשונה וה"נ ס"ל ר"י בנו של ריב"ב דמקריב הקרבן בשחיטה ובזריקה ומעלה ומלינה בראשו של מזבח שאז לא יעבור בלאו דלא ילין ואע"ג שמ"מ ביטל עשה דעל מוקדה מ"מ הא קיי"ל העוסק במצוה פטור ממצוה כן נ"ל ליישב לשון רש"י דכ' דגם לרבא א"ש תי' זה:

מצוה צא

והיא להרמב"ם מ"ע ל"ז ולהרמב"ן מצוה פ"ח ומ"ע ל"ו

מ"ע להביא ביכורים לבית המקדש כמו שנאמר ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך ודווקא פירות מז' המינים עליהם נאמר המצוה שיביא אותם שביכרו בתחלה כדאיתא בש"ס אדם יורד לתוך שדיהו וכו' וכ' החינוך דלפי הדומה יליף כן משום דפירות שאינם מז' המינים לא נמצאו בקרא ובמנ"ח השיג דרש"י בפ' תבא מביא דילפי' מגז"ש דארץ ארץ ונראה דהחינוך קאי על מצות הבאת ביכורים דלענין כמה דברים נשתנה הבאה ממצות הקריאה וכאן דמיירי במ"ע דהבאה לא כתיב ארץ ולכך כ' טעם אחר כנ"ל. ובכלל חטה ושעורה גם שיפון ושבולת שועל וכוסמין שהם מה' המינים ולדעת המהרש"א בפסחים ל"ו ע"ב ד"ה מצת סובר דגם מהנך ג' מביא בכורים והפ"י והצל"ח כ' שם דאין מביאים מהם בכורים ובטור או"ח סי' ר"ח כ' דגם בג' מינים אלו נשתבחו בהן א"י א"כ נראה דמביאים מהם עיי' בטו"ז סי' קס"ח סק"ד ובמג"א שם ובסס"י רי"א וצ"ע. מיהו נראה דבלא"ה הרי קיי"ל דאפילו פירות ז' מינים ממקום הגרועים אין מביאים מהם בכורים וכיון דג' מינים אלו הם גרועים מחטים ושעורים המפורשים אפשר דלכ"ע אין ראוי לבכורים אלא שיפון אפשר דעדיף משעורים:

ב) והנה בשנת השביעית אינו נוהג מצות בכורים וכ' המנ"ח בשם האוה"ח עה"ת פ' תבא דבשביעית אין מצות בכורים דלא שייך פירות אשר נתת לי והקשה עליו מרש"י דפ' משפטים שפי' בהדיא לכך נסמך אצל שביעית ללמד דגם בשביעית נוהג עיי"ש שפלפל עוד דאפשר דבשביעית פטור דכתיב לאכלה ולא לשריפה ובכורים אם נטמאו

בעי' שריפה מיהו הרא"ם כ' דב' נוסחאות יש דבמקצת נוסחאות כ' דלא נוהג בשביעית בכורים ובס' גור ארי' כ' דמ"ש במקצת נוסחאות ברש"י דנוהג בכורים בשביעית הוא ט"ס עיי"ש מטעמים דכ' דלא מיקרי פרי האדמה אשר נתת לי:

ולכאורה תליא זה בפלוגתא שהובא לעיל במצוה פ"ד דלדעת הב"י שם דגם פירות השביעית שלו אלא דמ"ע עליו להפקירם וא"כ אין ראיות הגו"א ראי' ועכ"ח דס"ל כמהרי"ט דפירות שביעית הפקירא דמלכא הוא וכבר כתבתי לעיל מזה, מיהו מ"ש המנ"ח די"ל דאינו נוהג בשביעית משום לאכלה ולא לשריפה אינו מוכרח דהרי מן הסתם ביכורים משמרים שלא יהי' מוכשר לקבל טומאה שלא יבא עליהם מים דגם בתרומה אמרי' בפ' לולב הגזול מ"ה אתרוג של תרומה טהורה לא יטול ופסק הרמב"ם כמ"ד משום דמכשירים וצריך לשמר תרומה משום דכתיב משמרת, וביכורים איקרי ג"כ תרומה דכתיב תרומת ידכם דווקא בחלה אמרי' משום דבעי' לאכלה שהרי חלה עכ"ח מכשרת ע"י מים שהרי בעי' מגולגלת:

ג) **והנה** המ"ע הוא מצות הבאת בכורים ומצות קריאת בכורים היא מצוה בפ"ע בפ' תבא וברמב"ם משמע דס"ל כרשב"ם ב"ב דף קל"ו דאפי' אם יש לאדם רק קנין פירות חייב במצות הבאת ביכורים דווקא אם אין לו שום קנין בקרקע כגון אריסין והכחירין דממעטי' מדכתיב אדמתך וכן אפילו אם גדל בשלו אלא שהבריך בשל חבירו בגזילה דראוי לפסול משום מהב"ע הואיל ונשתנו ילפי' אדמתך למעט אבל אם בהיתר מבריך בשל חבירו כיון דעיקר גדולין משלו והטפל בטל לגבי העיקר מקרי אדמתך אבל גזל דהוא ממון של חבירו אפילו הוא טפל מ"מ ממון בממון אינו בטל כדאי' בביצה דף ל"ח ע"ב כן נראה לי להסביר הטעם אבל אם יש לו קנין בקרקע אע"ג דהוא רק ק"פ מ"מ נקרא אדמתו דגם קנין לזמן מקרי שלו וכן פי' הרשב"ם הנ"ל דלכך מביא ואינו קורא משום דכתיב אדמתך והתוס' הקשו עליו כיון דאינו קורא משום דכתיב נחתי לי הה"ד דלא קרי' נמי אדמתך ונראה דהרשב"ם סובר כמ"ש מרן בעחת"ס בחו"מ סי' קל"א דווקא על האדמה אשר נתת לי בעי' שיהי' כמו שנתן הקב"ה לנו את הארץ קנין הגוף וק"פ אבל היכא דלא קאי על הקב"ה אלא דכתיב לך או לכם כמו באתרוג אפילו יש לו רק קנין לזמן מקרי לכם וה"ד דמקרי אדמתך וכן נראה מבואר במכילתא המובא בילקוט פ' זו דממעט גרים ועבדים מאשר נתן לך ה' והיינו מקריאה דהרי תנן בפ"ק דבכורים דגר מביא ועכ"ח בקנה שדה אפ"ה ממעטי' מנתן לך ה' דווקא אבל מאדמתך אינו ממועט ומקרי אדמתך אע"ג דאין לו אלא ק"פ:

ד) **והנה** נשים כ' החינוך דאין המצוה נוהג בהם וכבר תמה בהגהת מל"מ עליו דהא תנן דאשה מביאה ואינה קורא מדאיצטרך במכילתא למעט נשים מקריאה דכתיב אשר נתן לך מוכח דמצות הבאה איכא ובגליון מצות השם כתבתי דהחינוך ס"ל דהוי מעשהז"ג כיון דאינו נוהג אלא מעצרת עד החג וכעת ראיתי שכבר האריך בזה בטו"א במגילה דף כ' והובא במנ"ח והקשה עליו דמ"מ הא תנן דאשה מביאה וצ"ל דזה מדרבנן א"כ קשה מאי דמקשי' בברכות דף כ' ע"ב דכל מ"ע שהז"ג לחייבי נשים מדרבנן ונראה דהרי קשה עוד אי מביאה מדרבנן א"כ קשה הא אמרי' בב"ב דף פ"א דיש לחוש דלמא מפקי מתרומות ומעשרות ולענ"ד לדידן דקיי"ל כר"ש דנשים סומכות רשות וכ' המפרשים וכן כ' הר"ן בר"פ הישן אפילו מצוה איכא ומברכות עליהן וכיון דאיכא מצוה אלא שאינה כמצווה ועושה א"כ חל עליהם שם בכורים מה"ת ולא הוי חולין בעזרה כיון דרשות הוא וגם פטורים מתרומות ומעשרות ולכך היא מביאה אלא שאינה רשאי לקרות כדאמרי' בב"ב משום דמחזי כשיקרא דכתיב אשר נתן לך כדכתיב במכילתא הנ"ל דלנשים לא ניתן הארץ:

ה) **החינוך** כ' דנוהג בפירות א"י וסוריא ועבר לירדן נראה מדבריו כשם בסוריא רק מדרבנן כך בעבר לירדן והרמב"ם כ' להדי' דהוא רק מדרבנן והביא הכ"מ בשם מהרי"ק שורש קכ"ב שפי' להרמב"ם דסובר דגם הת"ק דריה"ג דפ"ק דבכורים מ"י מודה דמה"ת פטור משום דאינו זבת חלב ודבש וכ' שראיות הרמב"ם מהספרי ובאמת לפי גמ' שלנו בספרי זה רק לריה"ג וכן השיג הגור ארי' בפ' שופטים על הרמב"ן בפ' דנחלה לא יהי' לו אפי' למהרי"ק שהביא דברי הרמב"ן בפ' בא אין דברי המהרי"ק מוכרחים שכ' שם דלת"ק ממעטי' ארץ שני עממין ולא עבר הירדן גם המזרחי בפ' בא כ' דמדרשות חלוקות יש דהמכילתא ס"ל דבכלל ה' עממין אומות בכלל ומתני' דפ"ק דבכורים מ"י הנ"ל אתיא כהאי מ"ד וממילא לת"ק איכ"ל דמחויב מה"ת וגם המנ"ח הקשה על הרמב"ם שלא הביא ששני עממין פטורין לכ"ע והניח בצ"ע ודברי המזרחי והגו"א לק"מ דס"ל דבכלל ה' גם ז' אומות בכלל עיי"ש אמנם בלא"ה אין אני מבין קו' המהרי"ק ופלפול שכ' המנ"ח דס"ל הא דפטר הרמב"ם מעבר לירדן הוא מה"ת משום דבעי' ארץ זבת חלב ודבש. ותימה דהרי הרמב"ם בפ"ד משמיטה ויובל הכ"ח כ' דעבר הירדן שביעית נוהג בו רק מדבריהם וראב"ד שם כתב דפשיטא הוא דהרי עבר הירדן לא החזיקו בה עולי בבל כדמשמע פשטות הש"ס ביבמות ט"ז ותוס' שם כ' ב' תירוצים בזה ובפאת השולחן סי' כ"ג סקכ"ח כ' דפשוט דגם הרמב"ם סובר כן עיי"ש וא"כ כיון דלא כבשו' עולי בבל והרמב"ם פ"א מתרומה ה"ה כ' דקדושה ראשונה לא קדשה לע"ל אינו נוהג בה תרומה

אלא מדרבנן וא"כ שפיר כתב הרמב"ם דעבר הירדן בכורים נוהג בה רק מדרבנן. וממילא מובן דלא קשה מה שהקשה במנ"ח דהא מפקעה מתרומות ומעשרות דשם תרומה שם רק מדרבנן ואתי ביכורים דרבנן ומפקעה מתרומה דרבנן וכ"כ בהדיא הגהת מל"מ על החינוך ובס' מנ"ח הקשה עליו ולדעתי אפילו נימא דלשון דת"ק דריה"ג הנ"ל משמע דעבר הירדן חייב מה"ת איכ"ל דס"ל דקדושה ראשונה קדשה לע"ל שפיר כתב הרמב"ם. והכ"מ שהביא דברי המהרי"ק איכ"ל דקאי לשיטתו בפ"ד משמיטה הכ"ח דאיכ"ל דעבר הירדן כבשו' בבית שני מיהו אפ"ה קשה דהרי גם הוא עכ"ח מודה דשמיטה דעבר הירדן אינו נוהג אלא מדרבנן א"כ הה"ד לענין שאר דינים. והא דאיצטרך למעט עבר הירדן מזבת חלב ודבש היינו למ"ד דקדשה לע"ל ולפי"ז דברי הכ"מ ומהרי"ק צ"ע ועיי' בתוס' ב"ב דף כ"ו ע"א בד"ה שעיר ועמון ומואב. והגאון מו"ה שלמה זלמן אולמאן זצ"ל בעהמ"ח ס' יריעת שלמה זה שנים רבות הקשה אותי על דברי המהרי"ק אי ס"ל לרמב"ם דתרומה חייב מה"ת איך רשאי להביא בכורים ולקרות עליהם הא יש לחוש דלמא אתי לאפוקי מתרומה כתי' ר' משרשיא ב"ב דף פ"ב וכעת מצאתי קו' זו גם במנ"ח כנ"ל ובאמת לרמב"ם לשיטתו בפ"א מתרומה הכ"ו דפסק בבית שני לא הי' תרומות ומעשרות אלא מדרבנן משום דבעי' ביאת כולם וא"כ על הש"ס גופא ב"ב פ"ב קשה למה אינו מביא והא בכורים מה"ת נוהג בבית שני כמ"ש הרמב"ם בפ"ב מביכורים. ואפי' להצל"ח בברכות ל"ו דכ' דכל מקום דכתיב כי תבא בעי' ביאת כולם מ"מ ביכורים הוא מה"ת וא"כ איך ספק בכורים אין קורין משום חשש דמפקיעה מתרומות הא קריאה מ"ע דאורייתא ותרומה הוא דרבנן ולא אתי תרומה דרבנן ויפקיעה ספק דאורייתא, ואין לומר דר' משרשיא בא ליישב למ"ד קדושה ראשונה קדשה לע"ל דהא שם בא ליישב גם ר"מ ור"מ סובר בחולין דף ו' גבי בית שאן דלא קדשה לע"ל וגם ס"ל לר"מ בכריתות י"ח דלא בעי' איקבע איסורא וא"כ ספק דאורייתא לחומרא ואיך ידחה תרומה דרבנן לס' דאורייתא ונראה לי דרב משרשיא סובר כרבנן דריב"ל בנדה דף מ"ז ע"א דלא ס"ל חלה בזה"ז דרבנן משום דס"ל בבואכם משמט אפילו מקצת והה"ד גבי תרומה דכתיב כי תבא לא משמע דווקא ביאת כולם וא"כ הי' בזמן עזרא מה"ת ולכך שפיר מבטלי' קריאה דהוי ספק משום חשש דיפקיעה מתרומות ומעשרות אבל לדינא דפסק הרמב"ם כריב"ל דבעי' ביאת כולם ואפילו בימי עזרא הי' דרבנן וא"כ א"ש דאפילו בכורים דרבנן יוכל להביא ואין לחוש דיפקיעה מתרומות ומעשרות מבית ראשון אפשר דעדיין לא גזרו גזירה זו ולכך שפיר פסק הרמב"ם לדעת מהרי"ק דמביא מדרבנן ובזה מיושב גם דברי הגהמל"מ הנ"ל מקו' המנ"ח וצ"ע לי על דברי השאגת ארי' סי' צ' דכ' דהרמב"ם

סובר כתי' ר' משרשיא ולפי הנ"ל מוכח דלא פסק כן. מיהו תי' זה אינו מספיק למהרי"ק דהרי המהרי"ק כ' דהרמב"ם מוכיח כן מספרי וא"כ לר' משרשיא צריך ג"כ להבין הספרי ולפמ"ש דלרב משרשיא תרומה מדאורייתא בזמן עזרא וא"כ קשה למה בעבר לירדן מביאין מדרבנן הא יש לחוש דבכורים דרבנן יפקיעה תרומה דאורייתא. לכן נראה דבלא"ה לק"מ דע"כ לא אמר רמ"ש דחיישי' לתרומה היינו אם כל הבכורים של אותו מדינה פטורין מתרומה אלא היכא דקנה בשני אילנות דהוי ספק חייב בתרומה דחיישינן דהעולם יטעו ויאמרו דהוי וודאי בכורים ופטורים מתרומה אבל עבר הירדן דכל המדינה אע"ג דמביא בכורים מ"מ חייבין בתו"מ מידע ידעי ולא אתי למיטעי ומקום אטו מקום לא גזרי' כמבואר בתוס' שבת כ"ט ע"ב ד"ה גזירה וה"נ לא חיישי' עבר הירדן אטו שאר א"י. ויש לפקפק ע"ז דהרי הבכורים של כל המדינה באים למקדש לכהנים והוי כחד מקום ושוב יש לחוש בכורים זו אטו בכורים אחרים. מיהו יש לומר דחיוב הפרשה הוא על הבעלים ואצל הבעלים הם במקום אחר ושוב הוי מקום אטו מקום ולא גזרינן כנ"ל:

ו) **והנה** מ"ש למעלה דגבי בכורים בעינן גם קה"ג דכתיב אשר נתת דהיינו כעי' נתינה שנתן לנו הקב"ה כמ"ש מרן בעחת"ס בח"מ סי' קל"א ע"ז קשה לי הרי מסקי' בב"ב דף קי"ט דא"י מוחזקת לנו מאבותינו דהיינו שאברהם אבינו כבר זכה בארץ כדכתיב קום לך בארץ וכו' ועכ"ח הי' רק קה"ג אבל הפירות והנאה שבא מן הארץ לא ניתן לו עד שבאו ישראל לארץ וע"ז נשבע הקב"ה לאברהם וא"כ הי' השבועה רק על ק"פ, ובאמת קשה גם בהיפוך לר"י דסובר ק"פ כקה"ג וא"כ דאומות העולם דנשאר להם ק"פ עד ביאת ישראל לארץ איך הי' הקב"ה יכול להקנות לאאע"ה קה"ג בלא פירות הא קה"ג כמאן דליתא דק"פ כקה"ג כדאי' בב"ב דף קל"ו ע"ב דקה"ג בלא ק"פ לר"י לא יכול להקנות וא"כ איך קיי"ל בב"ב דף קי"ט דבכור נוטל פי שנים משום דא"י מוחזקת הוא לנו מאבותינו ואפשר ליישב עפמ"ש התוס' ביבמות ל"ו ע"ב ד"ה ור"י דקה"ג מועיל קצת דאם לא מת הבן בחיי האב דקנה הלוקח וה"נ דזיכה הקב"ה לאברהם אבינו קה"ג בא"י שיקנה מעכשיו אם יבוא לכלל גבוית פירות שיבואו ישראל לארץ יקנה למפרע מעכשיו וחל אז הקנין על הגוף למפרע. ולפי"ז אפשר ליישב גם קו' הראשונה שהקשיתי דשבועה היתה רק שיתן לנו קנין פירות דלר"י בקידושין דף ס' ע"א ס"ל באומר מעכשיו ולאחר זמן שיורא משייר והי' לאומות העולם עדיין שיור גם בקה"ג וכשבאו ישראל וזכו זכו ג"כ במקצת קה"ג וא"כ שפיר נוכל לומר כתי' מרן הגאון הנ"ל דגבי בכורים בעי' ג"כ קה"ג משום דבעי' דומיא שנשבעת לאבותינו לתת לנו ועפי"ז יש ליישב קו' התוס' בכמה מקומות דהקשו דלר"י ולרבא דס"ל ק"פ לאו כקה"ג דמי וס"ל אין ברירה איך משכחת

בכורים ולהנ"ל י"ל דמאן ס"ל שיורא משייר ר' יוחנן אבל רב ושמואל ואינך ס"ל דקונה לגמרי מעכשיו וא"כ לדידהו לא זכו ישראל אלא בק"פ וגם בכורים הוא דומיא דנתת ארץ ק"פ דישראל. דווקא ר' יוחנן לשיטתו שפיר אמר ר' יוסף אי לאו דס"ל ק"פ כקה"ג ולדידי' סי' השבועה גם בקה"ג וא"כ בעי' בביכורים קה"ג ג"כ לא הי' משכחת ביכורים אבל לאינך מ"ד דלא הוי שיור דמעכשיו לא הוי שיור וא"כ בשעת ירושת הארץ לא זכו אלא ק"פ וא"כ שפיר מביא וקורא אפי' בק"פ לחודא כנ"ל:

מצוה צב

והיא להרמב"ם ל"ת נ"ה. ולהרמב"ן מצוה פ"ט ול"ת נ"ג

ל"ת שלא לבשל בב"ח שנאמר לא תבשל גדי בחלב אמו לא אסרה התורה אלא דרך בישול דווקא מדאפקי' רחמנא בלשון בישול ואע"ג דילפי' גם מהאי קרא דלא תבשל דגם שלכד"א אסור דהיינו אפי' אם נתן שם דבר מר מסתמא גם בבישול בכה"ג אסור אם נתן בו דבר מר עובר על בישולו ונראה דתרתי שמעת מיני' דהוי מצי הקרא למפקי איסור אכילה גם בלשון אחר ואפקא בלשון בישול אין לך בו אלא חידושו דווקא דרך בישול ואיתא בחולין ק"ח ע"ב דווקא בבישול כזית כך הלמ"ס חצי זית בשר וחצי זית חלב מצטרפין כדאיתא התם ואע"ג דבעלמא במשקין שיעורי' ברביעית כאן כיון דאפקא קרא לאיסור בלשון לא תבשל גדי בחלב הלמ"ס דגם החלב בכזית דאיתקש החלב לגדי ובזה אמרתי ליישב קו' הרא"ש יוסף בחולין ק"ח דאיתא שם גדי אסרה תורה ולא חלב ופריך האמר רב חצי זית חלב וחצי זית בשר מצטרפין והקשה הר"י לדעת הר"ת דאי טכ"ע דאורייתא ההיתר נהפך לאיסור מה"ת ולוקה על כזית הבלוע לא פריך מידי דלמא לעולם לא נאסר החלב ואפ"ה חייב אם אכל כזית בשר וחלב משום הבלוע דהא ההיתר נהפך להיות איסור ואמרתי ליישב בר"פ המוציא יין אמרי' דרביעית יין כשנקרש יהי' כזית והר"ן בסוגיא דירך הביא בשם הרא"ה דגם לענין שיעור ס' י"ל דצריך לשער הכזית כשליש ולפי"ז לכזית הנמחה הוי כשיעור ג' זיתים ואם אכל ממנו רק חלק השלישי בוודאי פטור אע"ג דבלח הוא כזית מ"מ הא וודאי מיחוי דילפי' בחולין ק"כ גבי חלב ואינך איסורין נפש לרבות את השותה דאף בדרך מיחוי חייב א"כ לא יהיה חמור מן עיקר היותו וא"כ לפי"ז יש חילוק דאי אמרי' דהטעם רק משום דההיתר נהפך להיות אסור א"כ בחצי זית חלב ליכא אלא שליש של חצי זית דהמיחוי לא יהיה חמור מן העיקר אבל אי הטעם משום דחלב אסור מה"ת א"כ הוא איסור עצמו והוי חצי זית ושפיר מוכיח בגמ' דהחלב עצמה אסרה תורה מדקאמר רב דעל ח"ז בשר וח"ז חלב חייב:

ב) אמרי' שם בחולין וגם בפסחים מ"ג דבב"ח וכלאי הכרם שווין לענין זה דהאי לחודא והאי לחודא שרי ובהדי הדדי אסור ולכאורה ק"ל דלא דמי להדדי דבכלאים פ"ק מ"ז ס"ל לר"י דירק באילן מותר ות"ק ס"ל אסור וכ' התויו"ט הטעם דר"י עפ"י הירושלמי משום דאינן מתאחין להשתנות להעשות פרי חדשה ע"י כך וא"כ לרבנן אע"ג שאינו נשתנה אית בי' איסור כלאים וא"כ לא דמי להדדי והאיך אמרי' בפסחים דלכך לא מקרי בב"ח חידוש האי לחודא והאי לחודא שרי משום דגם בכלאים כן והא לא דמי דבב"ח דווקא דרך בישול משא"כ בכלאים דאף דלא נשתנה אסרה תורה. ונראה ליישב דרבנן גופא צריכין טעם מנא להו באמת דאפי' אינו מתאחה מקרי איסור כלאים וצ"ל דשדך לא תזרע כלאים סתמא כתיב אלא דאכתי קשה ילמוד סתום מן המפורש מבב"ח דדמי לכלאים דהאי לחודא שרי ובב"ח גלי לן קרא לא תבשל דרך בישול אסרה תורה א"כ נילף כלאים בבנין אב או במ"מ דג"כ אינו אסור אא"כ מתאחה ונשתנה וצ"ל דמבב"ח ליכא למילף דהרי בב"ח יש בו עוד חידוש דאי תרי לי' כולי יומא בחלבא שרי ובבישול אסור ומחידוש לא ילפי' ולכך ס"ל לרבנן כיון דבכלאים סתמא כתיב אסור בכל גוונא אפי' אינו מתאחה וא"ש. וכל זה למסקנא דקיי"ל דבב"ח חידוש מצד עצמו משום דתרי שרי אבל לסק"ד דלא ידע דיש בבב"ח חידוש דתרי בוודאי גם רבנן הי' מודים לר"י דכלאים אינו אסור אלא דווקא היכא דמתאחה וא"כ שפיר אמרו דבב"ח ל"ל דהוי חידוש משום דהאי לחודא שרי דהא כלאים ג"כ כוותי' דלהאי סק"ד בוודאי כלאים ובב"ח שווים דבעי' דווקא מתאחה כדילפי' מבב"ח דבעי' דרך בישול:

ועפי"ז מיושב היטב קו' הנוב"י מה"ת חיו"ד וכבר מרומז קו' זו בתוס' סנהדרין דף כ"ו ע"א ד"ה חידוש דקשה למאי דמסיק דבב"ח חידוש משום דתרי הא חידוש זה לקולא והיכא דחידוש לקולא שפיר יכולין למילף מני' לחומרא ולהנ"ל א"ש דבאמת לפי המסקנא דחידוש לקולא הוא תרי א"כ כלאים דאיצטרך דווקא שיתאחה וישתנה ליכא למילף מני' אלא איסור כלאים דכתיב סתמא אסור אפילו ירק באילן דלא מתאחה וא"כ כלאים ובב"ח לא שווים להדדי לענין בהדי הדדי אסור ונשאר שוב חידוש הראשון דבב"ח האי לחודא שרי וזה חומרא וליכא למילף מיני' טכ"ע:

ג) ולענין טיגון כ' הפרמ"ג בפתיחה להי' בב"ח שם סימן פ"ז דלצורך גדול והפ"מ יש להתיר טיגון ושאר אחרוני' מחמירין וגם מדברי מר"ן בעחת"ס זצ"ל בחיו"ד סי' צ"ב וצ"ד נראה דאוסר טיגון ועיקר הראי' לאסור טיגון הוא מהירושלמי ר"פ הנודר מן המבושל דקמבעי' לי' מעושן אי אסור משום בב"ח ולכאורה לפמ"ש הר"ן בשם הרא"ה בסוגיא דירך דצלי אינו מפעפע בשוה וא"כ אין ראי' מהא דכתיב בקרא לא תבשל דלעולם אפי'

טיגון אסור אלא דקרא מירי בכזית מצומצם כיון דלא מפעפע בשוה א"כ לא נתבשל כל הכזית בחמאה וא"כ אפשר דלא הוי רק חצי זית ולא שייך בי' לאו. ועוד י"ל דאפילו נימא דצלי וטיגון לא חשיב בישול ממש מ"מ מקצת בישול מקרי ולפמ"ש הרמב"ם בפ"ו ממ"א דקרומין של חלב אסור משום ח"ש ומדבריו למדנו דיש ח"ש בכמות ויש ח"ש באיכות וא"כ ה"נ טיגון או צלי הוי ח"ש באיכות וא"כ אכתי אפ"ל דעל צלי וטיגון אינו לוקה רק דהוי איסור דאורייתא כמו ח"ש וא"כ אפילו אי נימא דעל צלי וטיגון אינו לוקה מ"מ שפיר קמבעי' לי' בירושלמי במעושן אי לוקה וצ"ע:

מצוה צג

והיא להרמב"ם ל"ת נ"ו. ולהרמב"ן מצוה צ' ול"ת נ"ד.

ל"ת שלא לכרות ברית עם עכו"ם שנאמר לא תכרות להם ולאלקיהם ברית ולדעת הרמב"ם במנין המצות נראה דהקרא קאי דווקא בז' אומות אבל בחיבורו פ"ו ממלכים משמע דחזר בו ובכל האומות איכא לאו זה וכבר העיר המל"מ בזה ובתוס' יבמות דף כ"ג ע"א ד"ה ההיא בחד תי' דרק בשבעה אומות כתיב ובחינוך משמע דבתחלה כ' דרק בז' אומות ובסוף משמע דגם בשאר אומות והרמב"ם פ"י מע"ז כ' דגם בשאר אומות ומשמע התם דווקא בעע"ז ונראה דס"ל דהקרא כולל ב' עניינים לא תכרות להם ברית וקאי על ז' אומות וסיפא דקרא דלאלהיהם בא ללמד דכל אומה שעובדים ע"ז יש לאו זה ואפ"ה אינו נחשב לב' לאווין לרמב"ם לשיטתו בשורש ט' דלאו שבכללות אינו נחשב רק ללאו אחד ואעפ"י שנכפל הלאו הזה גם בפ' ואתחנן מ"מ שם לא נכתב אלא סתם לא תכרות להם ברית ובזה יש ליישב דאין סתירה להרמב"ם דבמנין המצות כ' דלאו זה גבי שבעה אומות ובפ"י מע"ז כ' גם בשאר אומות דגבי ז' אומות אסי' אין עובדים ע"ז אית בי' לאו וכן משמע בפ"ו ממלכים אבל אם עובדים ע"ז גם בשאר אומות אית בי' לאו ובזה מיושב גם הקרא גבי גבעונים דאמרו אולי בקרבי אתה יושב דמשמע דגם לענין כריתת ברית יש חילוק בין ז' אומות לאינך והיינו כנ"ל דכריתת ברית היינו להבטיחם שלא יעשו עמהם רעה אבל בלא כריתת ברית אמרי' בעכו"ם דאין מורידין ולא מעלין אע"ג דעובדי ע"ז אלא דקשה לי מאז לדעת האומרים דגם בשאר אומות אית בהו לאו דלא תכרות א"כ איך אמרו חז"ל סוף קדושין וביומא דף כ"א דקיים אאע"ה כל התורה איך כרת ברית עם אבימלך ואין לומר שידע שאבימלך אין עובד ע"ז שהרי כרת ברית אם תשקור לי' ולניני ולנכדי דהרי לא ידע אם נכדו לא יעבוד ע"ז ומזה נראה לי ראי' גדולה דאין איסור כריתות ברית אלא או כדעת האומרים דדווקא בז' אומות או כדעת האומרים

אפילו בשאר אומות בשעת המלחמה וצ"ע על דעת האומרים דגם בשאר אומות שלא בשעת המלחמה:

ובאמת אין אני מבין איך מהני כריתת ברית של אאע"ה על יוצאי חלציו שהרי זה שהכריח הריב"ש שצ"ט דקבלת וגזירת או שבועת רבים מחויבים יוצאי חלציו לשמור מ"מ בשבועת יחיד קיי"ל בחו"מ סי' ר"ט ס"ד בהג"ה דאין היו"ח מחויבים לשמור השבועה ואיך אמרו בספרי והובא ברש"י ביהושע ט"ו על פסוק ואת היבוסי וכו' לא יכלו בני יהודה להורישם יכולים הי' אלא שלא הי' רשאים מפני השבועה של אברהם אבינו וצ"ע כעת:

מצוה צד

והוא להרמב"ם ל"ת נ"ז. ולהרמב"ן מצוה צ"א ול"ת נ"ה.

ל"ת שלא להניח עע"ז לשכון בארצינו שנאמר לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי לדעת הרמב"ם וכן דעת החינוך שבכל האומות הוא לאו זה ואע"ג דבל"ת הקודם לזה לא תכרות דעת הרמב"ם במ"ה דקאי רק אז' אומות מ"מ ל"ת זו נראה דקאי על כל האומות וכן דעת החינוך ודעת הראב"ד פ"י מע"ז דגם ל"ת זו קאי רק אשבעה אומות ובהגהמל"מ הקשה על החינוך בזה כיון דב' ל"ת הם סמוכין זה לזה למה כ' דל"ת הראשון קאי רק על ז' אומות ול"ת זו דסמיך לי' קאי על כל האומות וכבר כתבתי אני למעלה דגם בל"ת הקודמת נראה דס"ל דקאי על כל האומות אבל אפילו אי נימא דל"ת הקודמת מיירי דווקא בז' אומות מ"מ ל"ת זו לדידן דקיי"ל ברמב"ם רפי"ב מהא"ב כר"ש דעל כל האומות אנו מוזהרין בלאו דלא תתחתן כיון דכתיב כי תסיר את בנך מאחרי ולמה הוצרך לומר טעם לר"ש הא בלא"ה ר"ש דריש טעמא דקרא ועכ"ח מדפי' הטעם בא ללמדינו דאפי' אינו בז' אומות שאין כ"כ חשש על הסרה אפ"ה הן בכלל הלאו ואע"ג דבעלמא לא קיי"ל כר"ש מ"מ הכא כ' הרמב"ם דגם בעזרא מצינו דבנותם לא ניקח לנו על כל האומות ואמרי' בעלמא עד דאתי עזרא מאן אמרה אעכ"ח הלמ"ס הוא וכו' וא"כ ה"נ כיון דכתיב פן יחטיאו אותך לי טעמא דקרא וקשה ל"ל טעמא דקרא ועכ"ח דבא לרבות כל האומות ולכך שפיר כ' הרמב"ם והחינוך וכ"כ בס' יראים סי' פ"ו דלאו הזה הוא על כל האומות מדכתיב הטעם פן יחטיאו ללמדך אף דלא שייך החשש דהסרה בשאר האומות אפ"ה חיישי' פן יחטיאו. ומטעם זה נ"ל ליישב מה דפליגי הרמב"ם והראב"ד שם בפ"י מע"ז דלרמב"ם אפי' להניח לעבור עע"ז בארצם אית בי' לאו זה והראב"ד פליג ולהנ"ל יש לומר טעם דהרמב"ם הוא דמלאו דפן יחטיאו ילפי' אפי' ליכא חשש גדול בזה לכך פסק

דאפילו לעבור אסור ועכ"פ הלאו הזה אינו באיש שקבל עליו ז' מצות אלא שאין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיובל נוהג וזה אינו נוהג בזה"ז לכן עובר בלאו והראב"ד שם כ' נהי דב"ד אין מקבלין מ"מ הוא עצמו אם קבל עליו ז' מצות לא שייך בו פן יחטיאו ולית בי' לאו והרמב"ם פליג עליו והחינוך כ' דאם לא קבל רק שלא לעבוד ע"ז רשאי להניח אותו וכבר תמה עליו המנ"ח דקיי"ל דבעי' דווקא שבע מצות:

פ' תרומה

מצוה צה

והיא להרמב"ם מ"ע ל"ח. ולהרמב"ן הוא מצוה צ"ב ומ"ע ל"ז

מ"ע לבנות בית הבחירה עם כל הכלים השייכים לה שנאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם והסמ"ג קס"ג הקשה ע"ז דהא כאן קאי על המשכן וזה הי' רק מצוה לשעה ולא לדורות ע"כ הביא מקרא אחר והי' במקום אשר יבחר ה' אלקיך לשכן שמו שם ועוד יש פלוגתא בין הרמב"ן להרמב"ם דהרמב"ם סובר דבנין המקדש כולל כל הכלים המנורה והשולחן וכו' הכל נכלל במצוה זו והרמב"ן במ"ע ל"ג פליג עליו דנהי דשולחן ומנורה לא נמנה למ"ע בפ"ע כיון דצריכין להכלים להושיב בהן אבל הארון וודאי נמנה למ"ע בפ"ע זה דעת הרמב"ן והרמב"ם במצוה א' וכן בשורש י"ב דעתו דהוי רק חלק המצוה ולענ"ד נראה ליישב הכל דהנה בקרא מסיים ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו ושרש"י וכן תעשו לדורות וכבר תמהו עליו הרמב"ן והמזרחי דבאמת לדורות לא היו הכלים לגמרי כמו שהי' גבי משכן ושמעתי מפי מרן בעחת"ס זצ"ל דכוונת רש"י הוא כך דהמשכן וכל כליו בעינן דווקא שיעשו אותן כאשר גילה ה' לאחד מנביאיו צורתן וכן נאמר לענין בית המקדש הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל וכן המקדש שלע"ל מבואר ביחזקאל בנבואה תבנית הבהמ"ק שלעתיד דלעולם בעינן שלא יעשו המשכן או המקדש או כלים לפי הבנת האדם אלא הכל כמו שמסר הקב"ה לעבדיו הנביאים וזה כוונת קרא ככל אשר אני מראה אותך וכו' כשם שאני מראה אותך דדווקא באופן הזה תעשה וכן תעשו לדורות שמה שתעשו לדורות המקדש וכלים לעולם תעשו לפי אשר אני מראה לנביא שבאותו הדור וכעין זה הובא במנ"ח בשם אוה"ח ולפי"ז אני אומר בוודאי גם הרמב"ם ס"ל דאין למנות מ"ע לדורות מן ועשו לי מקדש דזה רק לפי שעה נאמר אלא שמנה מ"ע לדורות מקרא דוכן תעשו שצוה מיד הקב"ה שלדורות ג"כ יעשו משכן וכלים כפי אשר יראה לדורות הבאים וכיון שצוה זה לדורות מש"ה מנה אותו הרמב"ם ומיושב קו' הסמ"ג וממילא מיושב קו' הרמב"ן שהקשה דהו"ל למנות

למ"ע בפ"ע ולפי הנ"ל מיושב דכיון דשניהם מקרא אחד אתי' לא מנה אותם רק למ"ע אחת ורמב"ן לשיטתו דס"ל דגם בק"ש אע"ג דבא מכתוב אחד מ"מ כיון דיש לכל אחד זמן בפ"ע הוי ב' מצות מש"ה ה"נ גבי משכן וכלים אע"ג דבא מכתוב אחד אפ"ה כיון דכל אחד הוי מעשה בפ"ע מנינן אותו לב' מ"ע:

ב) והנה בנין בהמ"ק קיי"ל דאינו דוחה שבת עיי' ביבמות ו' דיליף דאין בנין בהמ"ק דוחה שבת מפ' את שבתותי תשמורו ואת מקדשי תיראו והקשה פשיטא דאין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת ומדאיצטרך ללמד דאינו דוחה מכלל דבעלמא דחי ומדחה שם דבאמת קרא הנ"ל לא בא ללמד אלא על מורא מקדש שהוא מפני ה' וחיובו לעולם לכך נסמך מקדשי תיראו לשבת ולכאורה קשה ממשכן דג"כ נסמך מלאכת המשכן לשבת בפ' תשא ובר"פ ויקהל ילפינן מסמיכות דאין מלאכת המשכן דוחה שבת וא"כ עמדה קו' הש"ס ל"ל קרא דשבת ל"ת שיש בו כרת הוא וראיתי בס' ערוך לנר ביבמות שעמד בזה ורש"י בפ' תשא כ' דמדכתיב אך את שבתותי תשמורו לאחר שצוה על מלאכת המשכן בא ללמד אך דאינו דוחה שבת והרמב"ן בחומש תמה בזה דלעולם אך ממעט מהדבר שנכתב בו והכא בשבת כתיב אך ולא במלאכת המשכן ואפשר כוונת רש"י ג"כ על הסמיכות דע"י הסמיכות קאי אך גם על מלאכת המשכן ורז"ל למדו מאך דכתיב גבי שבת דפק"נ דוחה שבת ואפשר לומר דרך חידוד דגם כוונת רש"י כך הוא דהתוס' בסוגיא דהואיל הקשו דלמ"ד דאית לי' הואיל יותרו כל מלאכת שבת משום הואיל וראוי לחולה שיש בו סכנה ותי' דחולה שיש בו סכנה לא שכיח ולכאורה עדיין קשה גבי מלאכת המשכן דאינו דוחה שבת ואז היו כל ישראל ס' ריבוי ביחד מלבד נשים וטף והיו מסתמא שכיח יולדות ומילות בכל עת וזמן טובא ויולדות ותינוק הנימול כדין חולה שיב"ס הם וא"כ אמאי מלאכת המשכן אין דוחה שבת כקו' התוס' ועכ"ח צ"ל תי' אחר על קו' התוס' ובמק"א הארכתי חדא דמ"ד שבת רק דחוי' לא שייך למימר בי' הואיל דע"כ לא אמרי' הואיל אלא במלאכת יו"ט וכיוצא דהותרה משא"כ שבת וכן דעת הרמב"ם בספ"א משבת דדחוי' הוא ועוד כתבתי תירוצים אחרים ואכ"מ וא"כ איכ"ל דלכן לא הביאו ביבמות ממשכן דגבי משכן שפיר איצטרך הסמיכות דאינו דוחה שבת דהו"א משום הואיל הותר דאז הי' שכיחים חשיב"ס קמ"ל דאינו דוחה ולא משום דהו"א דעדל"ת אלא ההו"א הי' משום הואיל, ולפי"ז מיושב דמסמיך לן הקרא דאך דילפינן מני' דפק"נ דוחה שבת אצל מלאכת המשכן משום הו"א דהואיל הנ"ל ואיצטרך הסמיכות, וא"כ יש ליישב גם כוונת רש"י דמאך מוכח דמלאכת המשכן אינו דוחה שבת מדאיצטרך למסמך אך למלאכת המשכן עכ"ח משום דהו"א דאמרי' הואיל וא"כ מדאיצטרך למימר אך למעט כאן פק"נ

עכ"ח אינו מלאכת המשכן וא"ש. ובאמת גם יו"ט אינו דוחה כדאי' בשבועות דף ט"ו ע"ב ופרש"י שם דילפינן משבתותי תשמורו דיו"ט נמי שבת איקרי והמנ"ח כ' דרש"י צריך לזה למ"ד דיו"ט הוי ל"ת גרידא אבל לר' אשי דס"ל דיו"ט הוי עשה ול"ת לא צריך דמהיכי תיתי דעשה דבהמ"ק ידחה העשה ול"ת דיו"ט מיהו עיין בתוס' יבמות דף ו' כ' בהדיא דאיכ"ל דעשה דבנין בהמ"ק אלים ודוחה אפי' עשה ול"ת והוכיחו כן מסוגיא דהתם וא"כ א"ש רש"י אליבא דהלכתא. ובאמת תמו' לי' לר"א דס"ל בשבת ר"פ ראד"מ וברי"פ אלו דברים בפסחים דמכשירי מצוה דוחה שבת וא"כ יהא ראוי שבנין בהמ"ק ידחה שבת כיון דבלא משכן אינו יכול להקריב קרבנות תמידין ומוספין דדוחין שבת וא"כ בהמ"ק ומשכן הוי מכשירי קרבן וצ"ל דכאן הוא גזה"כ לר"א דגלי קרא אע"ג דהוא מכשירין אינו דוחה אך קשה לי בשבת קל"א קאמר ר"א לא לכל אמר ר"א דמכשירי מצוה דוחה שבת דהא שתי לחם וגו' ומפלפל שם מאי ממעט למה לא אמר דממעט בנין בהמ"ק וצ"ע. ואפילו למאי דאמרי' במגילה דף י' דלר"א מקריבין אף שאין בית וקלעים רק לצניעות מ"מ קשה הא בעי למזבח פתח אוהל מועד כפירש"י שם במגילה וצ"ע:

ג) והנה הרמב"ם בפ"א מה' בית הבחירה כ' דבהמ"ק אין בונין אלא בדברים המיוחדים מתחלה לבהמ"ק ולא בדברים שנשתמשו בהם להדיוט ועי' בשו"ת מרן חת"ס חאו"ח סי' מ' שהביא מקור אלו הדברים והאריך בזה ותלמידי הרב הגדול מהו' זוסמאן סופר ני' אב"ד דק"ק האלאש הקשה לי מהא דאמרי' בע"ז דף נ"ב דאבני מזבח ששקצו אנשי יון ופלפל שם וצריכא לגנוז משום דבאו פרוצים וחללו' שהרי הי' יכול לבטלן ע"י שבירה אלא משום דבעינן אבנים שלימות ומאי קושיא והא כלי שנשתמש בו הדיוט אסור לגבו' ונראה ליישב דהרי קיי"ל באו"ח סי' מ"ב דסודר דצר בי' ולא אזמני' יכול להשתמש בו לצורך הדיוט ולא חל עליו קדושה ועיי"ש במג"א סק"ה דאם צר בי' אדעתא דלעולם יהי' לתפילין חל הקדושה עליו אבל אם לא צר בי' אלא לפי שעה בעי' דווקא הזמנה ומטעם זה אפשר ליישב קו' הפרשת דרכים שהובא בדברי מרן זצ"ל סי' מ' הנ"ל דל"ל הזמנה הא הזמנה לאו מילתא הוא וא"ל כיון דקיי"ל קדושה ראשונה לא קידשה אלא לשעתה ועיי' בר"י מגא"ש בר"ס משבועות דכ' הטעם דידעו שעתיד הבהמ"ק לחרב וכיון דלא הוי אלא לשעה בעי' הזמנה ולולי כן לא הי' חל הקדושה וכאלו הקריב בלא בית ובלא מזבח ולכה"פ עבודה הראשונה שהקריבו אז אם דווקא ע"י התקדש א"כ בשעת תחלת עבודה עדיין לא הי' מקודש ואיך הי' רשאי להקריב לכך צריך הזמנה ואז מיד בשעת התחלה התחיל הקדושה ובלא"ה י"ל דלרמב"ן ונמק"י המובא במג"א סי' מ' סק"ו ובמחהש"ק שם דסברו דעגלה ערופה משעת ירידתה לנחל איתן נתקדשה

ולדידהו הזמנה לגוף הקדושה מילתא הוא ואפשר דמזבח ומקדש מקרי גוף הקדושה דאפי' שהם שוממים קדושתם עליהם כדדרשי' מקרא והשימותי את מקדשיכם כן יש ליישב קו' הפר"ד הנ"ל ועכ"פ כיון דלענין חלות הקדושה בעינן דווקא צר בי' ואזמנה אבל שימוש דרך ארעי אינו מקדש א"כ הה"ד דשימוש הדיוט דרך ארעי בוודאי אינו פוסל דווקא אם אזמני' ושימש להדיוט בקביעות הוא דנפסל לגבו' משא"כ שימוש ארעי וא"כ בוודאי אבני מזבח ששיקצום אנשי יון השימוש ההוא לא הי' אלא עראי ולכך מצד שימוש הדיוט לא הי' נפסל לגבו' אלא מצד שימוש ע"ז שתשמושי ע"ז אסורין ובע"ז כתיב לא ידבק בידך מאומה וע"ז פלפל שם אם הי' אפשר לבטל וא"ש:

מצוה צו

והיא להרמב"ם ל"ת נ"ח. ולהרמב"ן היא מצוה צ"ג ול"ת נ"ו

ל"ת שלא להוציא בדי הארון מתוך הטבעות שנאמר בטבעות הארון יהי' הבדים לא יסורו ממנו' מקום הטבעות יש בזה פלוגתא רש"י בחומש פי' טבעות הארון יהי' בשתי טבעותיו היינו זויות והרב אבן עזרא סובר דפעמות היינו ברגליו כמו יפו פעמיך בנעלים וכיוצא ועיי' ברא"ם ובס' גו"א שדחו ראי' של הראב"ע ובלא"ה מקשים עליו מסוגיא דשבת דף צ"ב דמוכיח שם דהמוציא משא למעלה מי"ט חייב מארון שנשאו על הכתף וגמירי דכל משא דמידלי אינש אכתפי' תלתא מלעיל ותרי תילתא מלרע וא"כ הי' הארון למעלה מי' דארון תשעה וכפורת טפח ועד כתף האדם י"ח טפחים ואי אמרי' כדעת הראב"ע דהבדים היו למטה אצל רגליו א"כ הרי כל המשא מלעיל ובפשיטות מוכח דמשא למעלה מיו"ד הוי כדרך הוצאה במשכן ולענ"ד אי משום הא לא אריא דתוספת ביומא דף ע"ב דפריך שם כתיב והובא את בדיו וכתיב לא יסורו והקשה התוס' אמאי מייתי הקרא דוהובא דכתיב גבי המזבח ולא הביא הקרא דוהבאת דכתיב גבי ארון ובחד תי' כ' דהי' שני גווני בדים ושני גווני טבעות ומקצת הבדים עליהם נאמר הלאו דלא ועל אינך שני בדים נאמר ושמו את בדיו שהיו רשאים להוציא ואי נימא כן מיושבים דברי הראב"ע ולא הי' מצי להקשות מדטבעות אצל רגלי הארון דאיכ"ל היינו הבדים שלא יסורו אבל אינך הבדים שנשאו בהם איכ"ל דהי' מלמעלה והוצרך לומר דאפי' אי נימא דהיו הבדים שנשאו מלמעלה מ"מ הא גמירי דתלתא מלעיל:

ב) ובס' מנ"ח הקשה לעיל במצוה הקודמת דגובה הארון שהי' ט' טפחים וודאי קאי על ארון של עץ וא"כ הארון של זהב שהי' אחד מבחוץ וא' מבפנים כדאי' שלש ארונות עשה כפירש"י וא"כ גובה הארון מבחוץ הי' יותר מעשרה עד הזר ואיך למדו מכאן בפ"ק

דסוכה דאין השכינה יורדת למטה לארץ בפחות מיו"ד אלא למעלה מעשרה ומכאן למדו שיעור סוכה הא באמת הי' הארון גבו' יותר מיו"ד עיי"ש שהאריך בזה ולענ"ד בלא"ה לדעת הרמב"ם ותוס' בחד תי' דגם בידי אדם א"א לצמצם א"כ א"א שהי' מצומצם מיהו איכ"ל שעפ"י רוח הקודש של משה רע"ה צימצמו הכל במדה מכוונת מ"מ הרי אמרי' רפ"ק דעירובין דיש ב' מדות אמה שוחקות ואמה עוצבת ולדידן מספיקא אזלי' לחומרא ושוחקת יותר מעוצבת חצי אצבע וא"כ שם בסוכה דקאי על משך שיעור סוכה דבעי' שיהי' גבו' י"ט והיינו י"ט שוחקת שפיר מביא מארון דגם בארון איכ"ל דבין הארון וכל עץ היו ט' טפחים עוצבת וע"י הארון החיצון של זהב שהי' עובי' התחתון של זהב ג' רבעי אצבע וא"כ בין החיצון ובין הפנימי היו גבוהים עם הכפרת רק י"ט דהיינו ארון של עץ הי' ט' טפחים עוצבת והחיצון הי' ט' טפחים שוחקת ועוד טפח כנגד הכפרת וא"כ שפיר אמרו חז"ל דגמורי דלא ירדה שכינה למטה מיו"ד ובאמת הי"ט היינו שוחקת דהא גם בסוכה בעי' שוחקת ולפי"ז בעי' בסוכה שוחקת מדינא מה"ת כנ"ל:

ויותר נראה כיון דלא מפורש בקרא שיעור ציפוי לא מבעי' אם נאמר דבדיעבד סגי בציפוי עובי' כל שהוא אלא אפילו אם נאמר דבעי' שיעור חצי אצבע או שליש אצבע כמו שכ' בחינוך מ"מ כיון דאינו מפורש בקרא רק אמה וחצי אמה דהיינו ט' טפחים וכפורת טפח דכתיב פני ונועדתי לך שם ודברתי עמך ושפיר הוכיחו חז"ל דעד י"ט הוא רשות בפ"ע ולא ירדה שכינה למטה מיו"ד. והרמב"ם פסק שאם הוציא בד א' לוקה והמעיי"ח הקשה שלא מצא (מאין למד הרמב"ם כן, ונוהג בזו"נ:

מצוה צז

והיא להרמב"ם מ"ע ל"ט. ולהרמב"ן מצוה צ"ד ומ"ע ל"ח

מ"ע שיסדרו הכהנים על השולחן בהיכל לחם הפנים מידי שבת בשבתו שנאמר ונתת על השולחן לחה"פ לפני תמיד והנה הרמב"ם פ"ה מתמידין ומוספין פסק דלישתן ועריכתם בחוץ ואפייתם במקדש בפנים ואפ"ה פסק הרמב"ם דאינו דוחה שבת וכבר הקשו עליו מש"ס דמנחות דף צ"ה ע"ב דמבואר שם אי אפייתן מבפנים דוחה שבת דאי אפייתן בפנים נתקדש ואיפסל בלינה ועכ"ח דדוחה שבת והמנ"ח הקשה עוד קו' ולענ"ד ל"ק דהרי פסק הרמב"ם בפ"ג מפסהמ"ק ה"כ כמ"ד בסוכה דף כ' דכלי שרת אין מקדשין אלא לדעת וגם כתבו שם התוס' דדוקא אם עומד מבפנים הוא מקדש בכ"ש א"כ אפי' אי מדת היבש מקדש מ"מ כיון דלישתן ועריכתן מבחוץ ובחוץ אין כ"ש מקדש אלא דקשה עוד מן החפי' שהוא מבפנים ונראה כיון דאין כ"ש מקדשין אלא לדעת אם האופה אינו רוצה

שיתקדש אלא בשבת בשחרית שפיר התנור מקדשן לאחר זמן לא מבעי' אי אמרי' כדעת רש"י המובא במל"מ פ"ד מאישות ה"ז דנסתפק אי דבר שלב"ל התלוי בזמן אי מקרי דשלב"ל לדידן ויוכל להקנותו או לא עיי"ש ואני כתבתי במק"א דזה תליא בפלוגתא דרב ושמואל בבכורות דף מ"ט אם פדה בנו בתוך ל' ונתאכל המעות לרב בנו פדוי ולשמואל אינו פדוי ואמרתי דפלוגתא דרו"ש ג"כ בסברא זו אי דבר שלב"ל התלוי בזמן מקרי דשלב"ל כמו קטן המקדש אשה לכשיגדיל דרב סובר דלא מקרי דשלב"ל ולכך בנו פדוי ושמואל סובר דהוי דשלב"ל והרמב"ם פסק שם כרב וא"כ דבר התלוי בזמן לא מקרי דשלב"ל וסובר הרמב"ם דאין כ"ש מקדש אלא לדעת וא"כ דעתו שיקדש התנור בשבת בשחרית ולכך אפי' אי אפייתן בפנים מ"מ אינו דוחה שבת דיכול לכוון כנ"ל ואינו נפסל בלינה ובמנחות דף צ"ה דמקשה הש"ס אזיל או אליבא דשמואל בבכורות שם או אליבא דמ"ד דכ"ש מקדשין אף שלא לדעת וא"כ לא בדידי' תליא מילתא ושפיר אפסיל בלינה אבל הרמב"ם לשיטתו א"ש כנ"ל. ובלא"ה נראה לי דאפילו אם נימא דדבר התלוי בזמן מקרי דשלב"ל מ"מ היינו דבר שאי אפשר שיחול עתה אבל קדושת לחה"פ שגם עתה יכול לחול אלא שאם יחול עתה יפסול בלינה וכיון שאפשר שיחול עתה לכ"ע מקרי דשב"ל וא"כ מאי פריך הש"ס שם ועכ"ח צ"ל דהסוגיא קאי כמ"ד דכ"ש מקדשין אפילו שלא מדעת אבל לרמב"ם דפסק דכ"ש מקדשין דווקא לדעת א"כ אפשר שיכוון שיקדש למחר בשחרית וא"ש דברי הרמב"ם:

ב) וסידור לחה"פ על השולחן מבואר בפ' שתי הלחם דף צ"ו שהי' אורך כל לחם ולחם יו"ד טפחים והרוחב ה"ט ועובי' אינו מפורש שם ובביצה דף כ"ב אמרי' דעובי' טפח ופרש"י שם משום דכתיב לחם הפנים וגמירי דפנים טפח וכבר כתבתי בגליון מצות השם דמזה יש תימה רבה על הרלב"ג המובא בתיו"ט שם דס"ל דעובי' הי' כאצבע, גם הרמב"ם קשה שכ' בפ"ה מתמידין ה"ט דרומה שבע אצבעות וכעת מצאתי הקו' במנ"ח והרלב"ג אפשר ליישב דס"ל כבן זומא בפי"א מ"ד במנחות דאמר שיהי' לו פנים וס"ל דבן זומא פליג דלא כמ"ש התיו"ט שם אלא דבן זומא ס"ל הא דמקרי לחה"פ משום הכפילות ויהי' לו על השולחן פנים ולא מעיקרא בשעת אפי' כדמייתי קרא ונתת על השולחן לחם הפנים דעל השולחן יהי' לו פנים וכן פי' בס' גור ארי' בפ' תרומה וכיון דהפנים קאי על הכפילות שהי' מב' הצדדין א"כ אינו מוכח דהי' עובי' טפח דיליף מלשון פנים כפרש"י ואדרבה מוכח לפמ"ש רש"י והרע"ב לבן זומא הן הן הקרנות והקרנות אמרי' שם במתני' דהי' גבו' ז' אצבעות ור"י נתן בה סמנים ואיך אפשר זה אם הי' הלחם עובי' טפח וכופל שני טפחים כדאי' במשנה שם וא"כ הרי הי' גבו' ג' טפחים ובלא"ה ז' אצבעות הנ"ל אי

ס"ל לב"ז דהכפילות הן הן הקרנות לא נדע איך הי' ז' אצבעות ועכ"ח דבן זומא סובר דהלחם הוי עובי' אצבע כמ"ש הרלב"ג ואם מגבי' וכפלה ז' אצבעות הרי שני טפחים בהדי האי אצבע כן נ"ל בכוונתו וא"ש דבריו לדעת ר"מ דאומר שם דכופל לדידי' ז"ט. ואפשר לכוון גם דעת הרמב"ם באופן זה אלא שלשונו לא משמע כן אא"כ נאמר דס"ל דלחה"פ הי' כמ"ד במנחות צ"ד כמין ספינה רוקדת וס"ל דבאמצע הי' גבו' טפח או ז' אצבעות ומן הצד הי' מתמעט והולך עד כאצבע אלא שהיו כופלין הצדדין וזוקפין אותן למעלה והן הן הקרנות שהיו ז' אצבעות ואע"ג דבמשנה תנן דכופל ב' טפחים איכ"ל דהיינו עם עובי' שהי' אצבע ואפשר דעובי צפוי זהב הי' לערך אצבע שבלא"ה הקשה במנ"ח דהציפוי הי' ממעט הכפילות משני טפחים כן נראה לי:

פ' תצוה

מצוה צח

והיא להרמב"ם מ"ע מ'. ולהרמב"ן היא מצוה צ"ה. ומ"ע ל"ט.

מ"ע להדליק ולהטיב הנרות שיערוך הכהן בכל יום ויתן בערב שמן בכל נר ונר כדי שידלק מערב עד בוקר שנאמר להעלות נר תמיד ובכלל זה ג"כ דבבוקר צריך להטיב הנרות דהיינו שינקה כל נר ונר מהשמן ופתילות שנשתיירו שם והחינוך הביא הפלוגתא דלרמב"ם גם בבוקר הי' מדליק הנרות שכבו ולדעת הרשב"א חולק עליו בראיות דבבוקר לא הי' מדליק אפי' אם כבו אלא נר המערבי אם כבה הי' מדליקו שהי' מצותו שיהי' דולק כל היום והחינוך כ' דלדעת הרמב"ם א"ש דהדלקה והטבה היא מצוה אחת אבל להרשב"א הו"ל למחשיב הטבה למצוה בפ"ע, והמעיי"ח תמה עליו דמ"ש מתמידין דמנה הרמב"ן לב' מצות כיון דאחת בבוקר ואחת בערב ולענ"ד הדברים נכונים דלדעת הרמב"ם וסייעתי' המצוה היא שידלק נר במנורה כל היום בלי הפסק אלא דצוה הכתוב שבבוקר יתקן הנרות שיאירו היטב ואם כבו ידליקם ואם לא כבו יתקנם וא"כ מצות הטבה היא רק שיאיר הנרות שידליקו היטב וא"כ הכל אחד ול"ד לתמידין ולק"ש שהחיוב אחת בבוקר ואחת בערב ואין המשך זה לזה ולכך ס"ל לרמב"ן דנמנה לב' מצות משא"כ כאן אבל להרשב"א דהטבה בבוקר אינו משום להאיר הנרות אדרבה הרי אינו מצוה שיאירו בלילה ומצות הטבה רק לכבוד הבית ואין מצות הטבה בבוקר המשך להדלקה לערב שהרי הי' יכול לנקות הנרות בערב ורק משום כבוד בהמ"ק וא"כ הי' לו למנות לב' מצות:

ואני מסביר לדעת הרמב"ם דכ' דמצוה גם ביום שיאירו כל הנרות ולהדליקן נראה לי הטעם לפמ"ש במק"א על הט"ז באו"ח סי' תרע"ב שהקשה על מהר"י אבוהב דאם נתן השמן סתם בנר הוקצה הכל למצותו אפילו יתר מכשיעור הא אמרי' בסנהדרין מ"ז מאי דחזי לי' תפיס ומאי דלחז"ל לא תפיס עיי"ש ואמרתי ליישב דהרי הב"י באו"ח סי' כ"א הביא בשם מהרי"א דגם ביתר מכשיעור איתקצי וכן דעת הריטב"א בסוכה ל"ו ע"ב ד"ה והא וכן דעת הר"ן עיין במג"א סי' תרכ"ט סקי"ט ונראה לי הטעם משום דגם היתר להידור מצוה והידור מצוה הוא מדאורייתא ולכך איתקצי למצותו אמנם המג"א סי' תרע"ב סק"ג כ' דדווקא בנר של שעוה יש הידור מצוה בשעת מצותו משא"כ בשמן ונ"ל דדברי המג"א נכונים אם בא לעשות הנרות של שמן ויוכל לעשותם רק בכדי שיעור אז ניחא דאין מצוה לעשותם יותר מכשיעור וע"ז אמר דאין זה הידור דבשעת מצותה אין נ"מ ולאחר מצותה לא מקרי הידור אבל אם כבר הנר גדול יותר מכשיעור והוא אינה רוצה למלאותה לגמרי בזה וודאי יש הידור למלאותה לגמרי דהרי כ' הרא"ש בביצה כ"ב ע"א דלכך המסתפק שמן מן הנר חייב בשבת משום מכבה משום דמיד שנוטל מן השמן ונתרחק השמן מהפתילה הדולקת מכהה הנר עיי"ש שהאריך וא"כ אם אינו ממלא אינו דולק יפה כ"כ כממלא ולכך הוי הידור למלאותה כן כתבתי שם ובזה מיושב קו' הטו"ז דשפיר אתקצי הכל למצותה אפי' יתר מכשיעור משום דנעשה עי"ז הידור מצוה והידור מצוה דאורייתא. ומטעם זה נראה שצוה הכתוב ליתן שמן אפילו בלילי תמוז חצי לוג, כיון דנרות המנורה נעשים עכ"ח גדולים שיוכלו להדליק כל הלילה בלילי טבת לכך צריך למלאותם אף בלילי תמוז כדי שיהי' דולקים יפה כפי מה דאפשר וכיון דהמצוה שידליקו יפה מצד אותו טעם עצמו שיאירו צוה הקב"ה בבוקר שיטיבם ויתן שוב שמן בנר שיאירו עד בין הערבים היטב ולכך הכל מצוה אחת אלא שנר המערבי שכל זמן שהי' הכה"ג צדיקים לא כבה נר המערבי לעולם ולא הי' צריך לחדשה בבוקר כנ"ל אמנם הרשב"א האריך לחלוק על הרמב"ם הנ"ל ממשניות דמדות פ"ג ופ"ו, ומתו"כ דמבואר בהדיא דלא הי' צריך להדליק ולענ"ד דהרמב"ם סובר כיון דבקרא כתיב מערב עד בוקר יערוך אותם הכהן לפני ה' נר תמיד ומזה ילפי' דהמצוה בנר המערבי שהוא לפני ה' שידלק תמיד וממילא סובר הרמב"ם דלמ"ד צפון ודרום הי' מונחים יהי' כל הנרות לפני ה' מצד מערבי המצוה שכלם ידלקו כל היום ובוודאי למ"ד מזרח ומערב הי' מונחים ולא הי' נקרא נר המערבי שהוא לפני ה' אלא הסמוך לצד מערב קאי האי לפני ה' רק על הנר המערבי האחרון אלא שהי' עוד אחד דולק עמו להכירו שהוא מערב אבל הרמב"ם דפסק בפ"ג מתמידין כמ"ד צפון ודרום הי' מונחים ומקרי כולם לפני ה' והך משניות

דמדות ותו"כ שהקשה מהן הרשב"א ס"ל דמזרח ומערב הי' מונחים ולדידהו באמת קאי רק על נר המערבי אבל הרמב"ם לשיטתו לק"מ:

ב) ועיי' במנ"ח שהקשה על הרמב"ם שפסק דאם הוציא המנורה חוץ להיכל להדליק שם הזר אינו פסול יעיי"ש בחילוקי דינים שכ' אלא שחמה על הרמב"ם שהרי אמרו בשבת כ"ב דהדלקה במקומה בעי' והאיך משכחת לה שידלק הזר אם הלך להיכל כבר נתחייב מיתה ואי הוציאו לחוץ הא הדלקה במקומה בעי' ולענ"ד ל"ק לרמב"ם דהא דאמרי' דהדלקה במקומה בעי' זה דווקא בנר חנוכה דקיי"ל דכבתה אין זקוק לה ועיקר פירסום הנס הוא בשעת הדלקה והברכה ולכך אמרי' דאם הדליק מבפנים והוציאו לחוץ לא יצא וכן נראה מוכח כן מש"ע סס"י תרע"ג דסיים דהדלקה עושה מצוה ולכך אם כבתה אין זקוק לה והקשה הטו"ז מאי המשך יש זו לזו ולהנ"ל סובר הש"ע דעיקר טעם דהדלקה במקומה משוה דכבתה אינו זקוק אבל אם כל משך הזמן המצוה הוא שתאיר אז גם אם הדליק במק"א והניחם במקומם יוצא ובמנורה קיי"ל דאם כבתה בלילה או ביום לדעת הרמב"ם הנ"ל המצוה שידליקנה ולכך שפיר איכ"ל דאפילו אי מוציאה לחוץ והדליקה והניחה אח"כ במקומה יוצא אלא שהמנ"ח הקשה עוד דבתו"כ מבואר עוד מקרא דיערוך אותה לפני ה' ילפי' דצריך שידליקנה דווקא בפנים, וזה אפשר ליישב עפמ"ש לעיל דלהרמב"ם האי לפני ה' ילפי' מינה שכל הנרות מצוותן שיאירו כל היום להעלות נר תמיד וכדכתיב בקרא פרשת אמור יערוך את הנרות לפני ה' להעלות נר תמיד א"כ איצטריך האי לפני ה' ללמד שכל הנרות המצוה להאיר תמיד כמו דכתיב בלשון רבים והנה מוכח ממקרא ההוא דבעי' שידליקנה לפני ה' אבל הת"כ קאי לאידך מ"ד דרק נר המערבי מצוותו להעלותו נר תמיד וא"כ האי לפני ה' מיותר ודרשי' מיני' להדליקנה בפנים כן נראה לי. ואפשר לומר עוד דהת"כ קאי רק על הנר המערבי והרמב"ם קאי על שאר הנרות:

והנה דעת הרמב"ם הנר המערבי צריך דווקא שידלק ממזבח של עולה ואינה רשאי להדליקה משאר הנרות וכן נראה לי דהוא כוונת רש"י בשבת כ"ב מ"ש שבה הי' מתחיל ובה הי' מסיים שהי' מסיים הייינו ההטבה שלקח הפתילה לחוץ והטיב הנר המערבי והדליק באותו הפתילה הנר המערבי נ"ל ג"כ מטעם זה דס"ל לרש"י דאינו רשאי להדליקה משאר נרות אלא או ממזבח העולה דהוי נר תמיד או מאותו פתילה עצמו ולכך הביא שם רש"י הדין דנר המערבי הוצרך להדליק ממזה"ע וממילא מיושב שם קושי' התוס' דא"כ מאי קשיא דהי' יכול להדליק פתילה עצמה משאר נרות ולפי הנ"ל מוכח דעדיין קדושתה עלי' דהא חזי' דמשאר נרות אסור להדליק נר המערבי משום דבעי' נר

תמיד ומאותו פתילה מותר וממילא אי הוי בהדלקה מנר לנר אכחושי מצוה הוא והי' אסור להדליק ממנה ופריך שפיר ממנורה:

מצוה צט

והיא להרמב"ם מ"ע מ"א ולהרמב"ן היא מצוה צ"ו ומ"ע מ'.

מ"ע שילבש הכהן הבגדים המיוחדים לכהן הדיוט ד' בגדים ולכה"ג ח' בגדים בשעת עבודה שנאמר ועשו בגדי הקודש לכבוד ולתפארת וגו' והרמב"ן במצוה ל"ג כ' שבעה"ג לא מנה זה למ"ע אלא כיון שהלאו הוא שלא יעבוד מחוסר בגדים ממילא הבגדים הם הכשר העבוד' ואין צריך למנותה בפ"ע והמעיי"ח הסכים להרמב"ם שלמחוסר בגדים לא נמצא לאו מפורש משא"כ למצות לבישה וביאר ג"כ היטב דלבישת בגדים לכהן הדיוט ולכה"ג הוי מ"ע אחת ששניהם הם מטעם ומענין אחד לכבוד ולתפארת. והנה בח' בגדים מבואר בקרא שהי' של כלאים וחשן ואפוד ואבנט ובאבנטו של כהן הדיוט יש פלוגתא אי הי' של כלאים או שהי' רק של בד וד' בגדים שעבד בהן כה"ג ביוה"כ לכ"ע לא הי' בו כלאים אלא כולם היו של בד ומזה לכאורה ראי' שלא כדעת ה"ג הנ"ל שהרי כ' הרמב"ם בפ"ט מכלאים דאם לבש הכהן ב"כ שלא בשעת עבודה לוקה מפני שהם כלאים ועכ"ח דס"ל דהיתר לבישת הכלאים משום דעדל"ת וכמו שהאריך השג"א בסי' כ"ט וכאשר יבואר לקמן, וא"כ בשלמא אם הלבישה הוא מ"ע שפיר איכ"ל דעדל"ת דהוי בעידנא אבל אם נימא כדעת בעה"ג דהוי רק הכשר עבודה ועדיין לא מקיים המצוה ולא הוי בעידנא ואנן קיי"ל דאין עדל"ת אלא בעידנא, וניהו דאיכ"ל דכיון דעשה דרבים דוחה אפילו אינו בעידנא וכדעת הש"ל המובא במג"א בסי' תמ"ו מ"מ הא בשבת קל"ב אמרי' דלכך אין עבודה דוחה צרעת משום דלא הוי בעידנא וא"כ מוכח דגם בעבודה בעי' דווקא בעידנא ועמדה הקו' על בעה"ג הנ"ל ולכאורה יש ליישב עפמ"ש במק"א ליישב הקו' ששמעתי מפי מר"ן הגאון בעחת"ס זצ"ל כשלמדתי בישיבתו, ע"ד הש"ל מסוגיא דשבת קל"ב הנ"ל דאיך כ' הש"ל דבעשה דרבים ל"ב בעידנא הרי שם מבואר דגם בעבודה דהוא עשה דרבים אינו דוחה אם אינו בעידנא ואמרתי ליישב דאיכ"ל הש"ל סובר דהא דבעי' בעידנא הוא משום דחיישי' שמא ימות או שאר עיכוב שיזדמן לו שלא יוכל לקיים המצוה דניהו דאנן לא חיישי' למיתה בזמן מועט או לשאר קלקולים מ"מ לענין עדל"ת דהוא חידוש דחדשה לן התורה אין לך בו אלא חידושו דווקא היכא דלא שייך בשום אופן ביטל המצוה לכך בעינן בעידנא וכן משמע לי קצת בירושלמי ר"פ ראד"מ יעיי"ש וזה סברת ש"ל הנ"ל דברבים דלא שייך חשש מיתה וקלקול דאפי' אם

יתרמי באחד מ"מ יקיימו שאר האנשים לעשות המצוה ובכה"ג לא בעי' בעידנא משא"כ התם בשבת דמיירי בכהן שעלתה לו בהרת ונימא שיחתוך הבהרת כדי שיעבוד העבודה ואם יחתוך הבהרת ויארע שום קלקול ויהי' לדידי' ביטול מצוה שפיר אמרינן דבעי' בעידנא וכ"ז בקוצץ צרעת דאתרמי מילתא לחד גברא אבל לבישת ב"כ שהם כלאים וכל מי שלובש כדי לעבוד עבודה עכ"ח צריך שידחה העשה דעבודה הל"ת דכלאים ואם נימא דהאי גברא לא ילבש שמא יארע לו קלקול האי חששא איכא בכל גברא ואם ניחוש לזה ידחה עבודה לגמרי ואין ספק מוציא מידי עבודה לכך שפיר אמרי' אפי' שלא בעידנא כיון דעשה דרבים הוא דוחה הל"ת ועוד דהרי השג"א הנ"ל הקשה על הרמב"ם למה ילקה כשלבש כלאים דב"כ ולא עבד עבודה נימא הואיל לדידן דקיי"ל הואיל נימא דאי אתרמי לי' עבודה הוי פטור, ואני כתבתי במק"א דנראה לי דלא אמרי' הואיל אלא דווקא אי אמרי' הותרה כמו או"נ ביו"ט אבל אי רק דחוי' כיון דא"א בענין אחר בכה"ג לא שייך לומר הואיל ולדינא הרי קיי"ל דחוי' בין בפק"נ ובין בעבודה ול"ק קו' השג"א. ולפי"ז לדעת בה"ג איכ"ל דס"ל כהראב"ד דלבישת כלאים הותרה אפי' שלא בשעת עבודה וא"כ אפילו אתרמי לכהן הלובש קיללקול שלא יוכל לעבוד עבודה בזה וודאי אמרי' הואיל ואי לא אתרמי לי' קלקול הוי שרי וא"כ לא עבר עבירה כלל וא"ש דברי בה"ג דעבודה דוחה ל"ת דכלאים אע"ג דלא הוי בעידנא:

ב) והנה השג"א שם הקשה עוד על הרמב"ם דאי סק"ד טעם היתר כלאים בעבודה הוא משום עדל"ת א"כ יהי' אסור לכה"ג לעבוד עבודה שאפשר לעשות ע"י כהן הדיוט אי אמרי' אבנטו של כ"ה אינו כלאים ושל כה"ג כלאים וכיון דאפשר לעבוד באופן דלית בי' איסור ובאפשר לקיים שניהם אעדל"ת ואפי' אי אמרי' דגם של כ"ה הי' כלאים מ"מ בכהן הדיוט הי' רק א' של כלאים ובכה"ג ג' הי' כלאים א"כ יהי' אסור להרבות באיסורים ונראה לפמ"ש לעיל לדעת הרמב"ם דסובר דהלבישה עצמה הוא מצוה וכ"כ התוס' ביבמות ה' ע"ב בד"ה שעטנז, ולפי"ז נראה דלבישת כה"ג כל בגד ובגד הוי מצוה ניהו דכל הבגדים הם מצוה אחת מ"מ הא עדל"ת ילפינן מכלאים בציצית דדוחה התכלת לל"ת דכלאים אע"ג דתכלת אינו מעכב הלבן אפי"ה דוחה א"כ מהתם מוכח אפי' חלק המצוה ואפי' אם אותו חלק אינו מעכב המצוה אפ"ה דוחה ל"ת וא"כ דלבישת הכה"ג דלובש ח' בגדים איכא בי' ח' חלקי המצוה ובכהן הדיוט איכא ד' חלקי המצוה א"כ בכה"ג דוחין הח' חלקי המצוה לל"ת דכלאים וא"כ אע"ג דהוא לובש ג' בגדים של כלאים נגד זה יש לכל בגד ובגד חלק מהמצוה שדוחה:

מצוה ק

והיא להרמב"ם ל"ת נ"ט ולהרמב"ן היא מצוה צ"ז ול"ת נ"ז.

ל"ת שלא להסיר חושן מהאפוד שנאמר לא יזח החושן מן האפוד וכ' החינוך דהמפרק חיבור החושן מהאפוד בשעת עבודה לוקה וכבר הקשה לי הרב המאוה"ג מו"ה יעקב שלום סופר זצ"ל דדברי החינוך תמוהים ממכות כ"ב ע"א דפריך וליחשב נמי דבשעת זריעה עבר משום לא יזח ואסק"ד דהלאו הוא דווקא בשעת עבודה ובשעת חרישה איך שייך עבודה וכעת מצאתי קו' זו במנ"ח, ובאמת דברי החינוך תמוהים וכל מוני המצות לא כ' כדבריו. ונראה בעזה"י לבאר דבריו דבשורש לאו הזה פליגי בכוונתו הרמב"ם בפ"ט מכלי מקדש כ' דהמפרק חושן מן האפוד דרך השחתה הוא עובר בלאו זה ונראה מדבריו דהלאו דלא יזח אינו דווקא שלא יזח מחשב האפוד אשר הוא דבוק בו הרכיסה מטבעותיו לטבעות חשב האפוד אלא בכלל האיסור ג"כ דלא יזח למעלה דמדבק החושן בשרשרת בכנפי האפוד דרך השחתה וטעמו נראה דמפרש לשון לא יזח הוי כמו לא יסח כמ"ש הרמב"ן וכוונתו לאסור נתיצה ונתיקה דרך קלקול ולדבריו בוודאי האיסור בין בעבודה בין שלא בשעת עבודה אמנם החינוך נראה דסובר דלא יזח הוא משורש זחה כמ"ש הרד"ק וביאורו שלא יגביה החושן מן חשב האפוד דע"י הרכיסה הוא מוגבה מן חשב האפוד ואינו מודבק בו וזה אסרה התורה ללכת על אופן הזה בו ולדיעה זו הלשון לא יזח מלשון שרבו זחוחי הלב ולפי"ז עיקר האיסור על המלובש בו שאינו מודבק עם חשב האפוד אז הוא עובר ופשוט אם יתיר הרכיסה כשרוצה לחלוץ החושן והאפוד בוודאי שרי דאל"כ איך הי' חולץ ועכ"ח דשרי לפרוק ואיסורו רק שבשעת לבישה לא יהי' מפורק ואינו דבוק זה בזה ונראה אפילו אי מפרק ומתיר הרכיסה שלא ע"מ לחלוץ אינו לוקה המפרק דהוי התראת ספק דשמא יחלוץ ועכ"ח עיקר המלקות הוא על המלובש בו בלא רכיסה וזה למדתי מדברי הריטב"א במכות כ"ב ע"א שכ' דקו' הש"ס שם הוא רק לר"ח ממתני' דאמר דכ"ז שהוא מלובש עובר מדלא פירש דעובר משום שהוא ינתק הרכיסה כשם דפריך שם בכה"ג שמחק השם ועכ"ח דס"ל דעל הפירוק לחודא אינו לוקה אלא על שהוא מלובש בו בשעת פירוקו זה נראה לי כוונת החינוך הנ"ל דסובר דהמפרק א"א לחייבו דהוי התראת ספק דשמא יפשטנה מיד ולכך כ' דמשכחת לה דהמפרק אפילו אחר אם פירק דהיינו בשעת עבודה שאז א"א לחלוץ עובר המפרק מלבד האיסור שעובר המלובש בהן כנ"ל כוונתו:

ועוד הי' אפשר לומר בכוונתו על דרך הנ"ל דהחינוך סובר דהלאו דלא יזח הוא על המלובש חושן ואפוד בשעה שאינו מורכס ומדובק והרמב"ם סוף ה' כלאים פסק כהן

הלובש ב"כ שלא בשעת עבודה לוקה משום כלאים וא"כ איכ"ל דאם נתפרק שלא בשעת עבודה א"א להלקותו משום לא יזח דכבר עובר משום כלאים ואאחע"א, ניהו דאיסור לא יזח שלא יהי' מלובש חשן ואפוד אינו דבוק הוא איסור מוסיף דמוסיף איסור דאפילו בשעת עבודה אסור, מ"מ אפשר לפמ"ש התמים דעים סוף פסחים דאם אוסר עצמו בפסח לאכול מצה לא חשיב כולל דהרי אז הוא שעת חיובא וקדם החיוב והובא בח"י באו"ח סי' תפ"ה וא"כ אפשר דגם לענין מוסיף ג"כ בכה"ג אינו חל אם מפרק ומלובש בו שלא בשעת עבודה דחושן ואפוד הם כלאים אבל אם נתפרק בשעת עבודה עובר אפילו שלא בשעת עבודה א"כ הי' אפשר לומר דכוונת החינוך דאם נתפרק בשעת עבודה והולך בו עובר אח"כ אפילו שלא בשעת עבודה אבל אם נתפרק שלא בשעת עבודה אינו עובר בלאו הזה משום דבלא"ה איכא איסור כלאים אלא שלשון החינוך לא משמע כפי' הזה והעיקר כפי' הראשון, עכ"פ מבואר דיש ב' פירושים בפי' הלאו הזה דלרמב"ם דווקא דרך השחתה ולחינוך הלאו או המפרק על הכהן בשעת עבודה וכן אם נתפרק אפילו ממילא והכהן מלובש בו הוא עובר על הלאו הזה כנ"ל:

מצוה קא

והיא להרמב"ם ל"ת ס'. ולהרמב"ן מצוה צ"ח ול"ת נ"ח

ל"ת שלא יקרע המעיל שנאמר לא יקרע ובקרא כתיב הלאו על פי המעיל ונראה דלרבותא נקט שאפי' הפי אם קורע עובר והנה המל"מ פ"ט מה' כלי מקדש הביא דברי הק"ח דבמעיל הקורע עובר אפי' כדי לתקן אבל בשאר ב"כ אינו עובר אא"כ קורע דרך השחתה מקרא דל"ת כן לה' אלקיך והקשה לי הרב הנ"ל דא"כ קשיא לשון הגמרא ביומא דף ע"ב דאמרי' המקרע בגדי כהן לוקה משום לא יקרע וקשה ממ"נ אי לתקן הא דווקא במעיל עובר ואי בדרך השחתה זה נפקא מקרא דלא תעשה כן והאיך אמר מלא יקרע ונראה לי ליישב דמרן הגאון בעל חת"ס ז"ל בחיו"ד סי' רס"ד כ' לדקדק ל"ל לא יקרע תיפוק לי' מל"ת כן וביאר דעכ"ח אפילו לצורך תיקון אסור מיהו דקדוק זה שייך רק לת"ק בספרי בפ' ראה שרמז עלי' מרן זצ"ל שם והובא ברמב"ן ובראב"ם בפ' ראה וביארו דפלוגתא דר"י סובר דהלאו לא תעשון קאי רק למוחק ולא לנותץ וא"כ לדידי' איכ"ל דהלאו דלא יקרע הוא דווקא דרך השחתה ומינה ילפי' לעלמא דבלא"ה יש לדקדק למה לא ילפי' ממעיל ומשאר ב"כ לדעת מל"מ הנ"ל וצ"ל כיון דאפי' שם הקודש מותר למחוק ע"מ לתקן עיי' בב"י ביו"ד סי' רע"ו וא"כ חידוש הוא שחדשה התורה במעיל שלא יקרע אפי' לתקן ומחידוש לא ילפי' אבל אם נימא דהלאו דלא יקרע הוא דווקא דרך השחתה

שפיר איכ"ל דילפי' מני' הה"ד לשאר בגדים ועפי"ז נראה דמיושב קושיא הנ"ל דהש"ס נקט "המקרע" בגדי כהן ולא נקט הקורע כלשון הרמב"ם והמקרע הוא מבנין הכבד והקורע הוא מבנין הקל ופי' קורע בבנין הקל אפי' ע"מ לתקן אבל המקרע היינו שיהי' קרוע ולא יחזיר ולכך נקט הש"ס המקרע ב"כ שלא ע"מ לתקן ודרך השחתה א"כ עכ"ח סובר הש"ס כר"י דספרי דלא יליף מלא תעשון אלא מחיקה ואיצטרך לא יקרע ודרך השחתה וילפי' ממעיל ושאר ב"כ ולדינא פסק הרמב"ם כש"ס דזבחים דף צ"ה כמ"ש הקרבן חגיגה והובא במל"מ פ"ח ממע"ק ה"כ דנקט שם מעיל דווקא והיינו כת"ק דר"י בספרי הנ"ל דלאו דל"ת קאי גם לנותץ ולקורע וממילא דלאו דמעיל קאי אפי' לתקן והוי חידוש ולא ילפי' מני' דמעיל דווקא וא"כ שפיר כ' הרמב"ם דגבי מעיל חייב אפילו שלא בדרך השחתה ושאר ב"כ חייב דווקא בדרך השחתה כנ"ל. והנה מ"ש במנ"ח ראי' מסוף סנהדרין גבי עיר הנדחת דאפי' לצורך מצוה איכא איסור וכ' דא"כ הה"ד גבי קורע ב"כ כדי לטהרם נמי מקרי דרך השחתה ולענ"ד ל"ד דוודאי קורע כדי לטהרם הוי כדי לתקנם אבל בעיר הנדחת ניהו דמצוה איכא מ"מ אינו לתקן אלא להשחית ולכלות וזה בוודאי אסור בספרי קודש לכך אמרי' בעיר הנדחת אם יש שם מזוזה אחת היא מצלת על הכל:

מצוה קב

והיא להרמב"ם מ"ע מ"ב. ולהרמב"ן מצוה צ"ט ומ"ע מ"א

מ"ע שיאכלו הכהנים בשר ק"ק שנאמר ואכלו אותם אשר כופר בהם והמצוה זו ג"כ נוהג בקדשים קלים כמבואר בפסחים דף נ"ט ברש"י ד"ה בשאר וכו' מבואר דאכילת קדשים קלים דנאכלי' לבעלים ג"כ מ"ע וזה תימה על הצל"ח בביצה דף י"ט ע"ב ד"ה ומידי וכו' איך נעלם ממנו ואכילת ק"ק חמירא דמעכבא כפרה אם ראוי לאכילה אבל אם אינו ראוי לא מעכבא עיי' בתוס' שם נ"ט ע"ב ד"ה יכול וכו' ובזה דלפעמים אינו מעכב הכפרה נראה דאינו חלק מהמצוה של הקרבת הקרבן אלא מ"ע בפ"ע ומיושב קו' הרמב"ן בס"ה בשורש י"ב ומצאתי במנ"ח שכבר העיר בזה והקשה על הצל"ח והאריך עוד:

ב) והנה מצוה זו אינה מבוארת אם השיעור בכזית ובת"י ביומא ל"ט שאמרו כל כהן שמגיע כפול הצנועין מושכין את ידיהם וכו' כ' דבוודאי אם הי' מגיע אליו כזית לא הי' מושך יד כדי לקיים המצוה וכו' ובקרבן פסח דכתיב ואכלו את הבשר פשיטא לן דמצוה לאכול לכל איש כזית כמבואר בש"ס ופוסקים ואפי' אם כבר אכל כזית מ"מ אם יש עדיין מק"פ מצוה לאכלו וכמו שהוכיח ג"כ בשג"א בסי' פ"א מהש"ס דפסחים פ"ה דפריך דליתא עשה דואכלו את הבשר ולידחי ל"ת דשבירת עצם וא"כ עכ"ח דמצות

אכילה כולל ב' דברים א' לאכול כזית וב' לאכול את כל הפסח ואם ירצו למנות בני אדם עד שאינו מגיע לכ"א רק כזית רשאין אבל אם נשאר ומגיע טפי מכזית ג"כ מצוה עליו לאכלו ואיתא בפסחים פ"ד ע"ב דפחות מכזית לא מקרי שיעור אכילה ומשמע התם דאם נשאר מהפסח פחות מכזית שוב אין בו מצות אכילה כיון שאין בו שיעור אכילה ולא קרינן בי' ואכלו את הבשר או בבית אחד יאכל כן הוא לענין ק"פ ובירושלמי רפ"ג דשבועות איתא באומר שבועה שאוכל ככר זה דצריך לאכול כולה אם נשתייר ממנו פחות מכזית יצא ידי שבועתו ותמהני שלא הביאו בש"ע יו"ד סי' רל"ח סט"ו ומינה נראה דהה"ד בשאר קדשים בעי' שיעור אכילה ודווקא אם אכל כזית קיים מצות אכילה וא"כ גם התם הי' המצוה שיאכל כ"א כזית ממנו אמנם הא כתיב לכל בני אהרן תהי' איש כאחיו ויש לכל אחד מן הכהנים של אותו משמר או של אותו בית אב חלק בו וא"כ אם אין מגיע לחלקו כזית אינו יכול לקיים מצוה שיאכל ממנו כזית ומ"מ אי אפשר לומר כן כיון שאין מגיע לו כזית אין צריך כ"א מכהנים לאכלו דגם מצות ואכלו אותם כולל ב' עניינים שיאכל כזית אם יש לו וגם שיתאכל כולו וא"כ במגיע כפול נהי דא"א שיקיים מצות אכילה בפ"ע מ"מ המצוה שיתאכל מן הכהנים ולכך הצנועין מושכין ידיהם שעי"ז אפשר שיגיע לחברו כזית ויקיים המצוה מן המובחר דעיקר אכילה בכזית כדמוכח ריש הקומץ דאמרי' דאכילה בקדשים בכזית וגם ביבמות דף מ' ע"א אמרי' מצות תאכל למצוה ואי לא בעי כזית לימא דאיצטרך קרא לכזית אלא וודאי דזה בכלל תי' הש"ס דקרא אשמעי' דהמצוה על כהני משמר או בית אב כמ"ש תוס' שם שיאכלו וממילא השיעור בכזית אי אפשר (והנה בס' ערוך לנר יבמות שם הקשה דלמה לא הביא הרמב"ם דין זה דמצוה על כל הכהנים של אותו משמר שיאכלו כמ"ש תוס' שם ועי' תוס' סוכה מ"ב ד"ה מהו דתימא שהביאו לאית ספרים דגרסי דאכילת קדשים כיון דהוא מצוה דלא רמי' עלי' הוא ולא מקרי טעה בדבר מצוה ולפי גי' זו משמע דלא רמי עלי' ואפשר דהי' להרמב"ם גירסא זו ופסק כוותי') וכעין זה שמעתי ממרן הגאון זצ"ל ועתה שנדפס חת"ס על או"ח כ' שם בסי' מ"ט ג"כ כעין זה, אבל שם כתב לכה"פ אחד צריך שיאכל כזית מן הקרבן או הכה"ג שנוטל חלק בראש עיי"ש וצ"ע וכיון דעיקר המצוה כפי הנ"ל לאכול כזית א"כ בכלל המצוה ג"כ שיאכל כזית ההוא תוך אכ"פ ומה שאמרו בזבחים ל"א ע"ב דאכילת הדיוט כדי אכ"פ היינו גם אכילת קדשי' בכלל היכא דאפשר דמגיע עליו שיעור כזית:

וראיתי בת"כ פ' צו על הפ' מצות תאכל אפי' כ"ש ועיי"ש בביאור התורה והמצוה דמלשון תאכל משמע כן ולפי"ז קשה לי בתי' דרבא דמשני דמצות תאכל מצוה היינו

דמצוה על הכהן דווקא לאכול או לאנשי משמר כפי' תוס' אם כן עמדה קו' התוס' ביומא נ"ט דהקשו על הא דתני' התם הצנועין מושכין ידיהם איך הי' רשאין למשוך ידיהם הא מצוה איכא לאכול ותי' כיון דלא הגיע להם אלא כפול אין כאן מצוה ותימא לפי הת"כ המבואר דמצוה גם על כל שהוא וצ"ע:

ומטעם זה קשה ג"כ על הא דתני' בברכות ל"ח דהי' עומד ומקריב מברך שהחיינו נטלן לאכלן מברך המוציא וכו' והרמב"ם פ"י ממע"ק פסק דהאוכל קדשים צריך לברך אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לאכול עיי"ש וא"כ הברייתא דסידר ענייני הברכות שצריך לברך איך שבק הברכה אשר קדשנו ולכאורה אמרתי ליישב עפ"י דברי התוס' הנ"ל היכא דאינו מגיע אלא כפול אין מצוה ממש וא"כ איכ"ל דבכה"ג אינו מברך אשר קדשנו כיון דלא פסיקא לי' מילתא לא תני לי' אמנם לפי ת"כ הנ"ל דהמצוה אפילו בכ"ש עמדה קו' זו וצ"ע:

ועפ"י האמור למעלה שמצות אכילת ק"ק כוללת ב' עניינים שיאכלו ממנו כזית אם אפשר אבל הואיל והוא שייך לכל אנשי משמר של בית אב וקיי"ל בקידושין נ"ג דאין חולקין זה כנגד זה ולפעמים אין מגיע לכהן רק כפול ואפ"ה ציוותה התורה לכל ב"א תהי' איש כאחיו מצות תאכל וקיי"ל ג"כ בקידושין דאין חלוקה בקדשים דרך עילוי וע"ז כתיב מצות תאכל שפיר דרשו חז"ל בת"כ דאפילו כ"ש מצוה ובזה מובן היטב המקרא דואכלו באמת לא מוכח רק דבעי כזית דסתם אכילה בכזית אבל מקרא דמצות תאכל מוכח דאפי' כ"ש מצוה וילפינן כל הקדשים זה מזה אפי' קדשים קלים כדילפי' בקידושין נ"ג ע"א מסמיכות ואם על חודה ילפינן דגם בקדשים קלים המצוה ובזה א"ש מש"כ לעיל דגם בק' קלים הוי מצוה וג"כ מ"ש שהמצוה כוללת ב' עניינים דמקרא ואכלו מוכח דאכילה בכזית ומקרא דמצות תאכל ילפינן אפי' כ"ש וכל הקדשים הוקשו להדדי ובאמת הרמב"ם בפט"ו ממעה"ק כ' לשון כזית אבל נראה דגם הרמב"ם מודה לדברי ת"כ הנ"ל אלא ששם כ' בדרך צריכותא עיי"ש אלא לפי הנ"ל לכאורה קשה איך אמרי' ביומא ל"ט דהצנועין מושכין את ידיהן הא גם בכה"ג הוי מצוה אמנם כבר כתבתי דהם משכו ידיהם כדי שעל ידם יוכלו אחרים לקיים המצוה מן המובחר שיאכלו כזית אלא לפי"ז גדלה הקו' על המג"א סי' נ"ט שלמד מהא דהצנועין מושכין ידיהם שאין להתקוטט בדבר מצוה הא הכא שאני דע"י יתקיים המצוה טפי וכבר הקשה עליו המחהש"ק ולפי"ז יוקשה יותר לפי הנ"ל אבל כבר כתבתי בחי' לקידושין נ"ג דראיות המג"א מהא דסק"ד שם דהגירסא בברייתא ההוא דהגרגרין חולקין דרך עילוי וא"כ הי' אפשר שיגיע עליהם כזית ואפ"ה מושכין ידיהם כדי שלא להתקוטט בדבר מצוה שפיר הוכיח המג"א דאין

להתקוטט ואעפ"י שזה מוכח רק מהסק"ד מ"מ כיון דהמתרצן לא מוכח איפכא גם התרצן מודה למה דמוכח מהסק"ד:

ג) והנה השעה"מ בפ"ח ממ"א הוכיח דבאכילת קדשים יוצאים אפילו שלכד"א מהא דפסחים דף פ"ג ע"ב דאמרי' אילימא גידי בשר ניכלינהו והקשה מהא דאמרי' בפ' העור והרוטב דלאו דלא תאכלו נבילה לא קאי אגידין א"כ הה"ד הכא לא הוין בכלל אכילת פסח והוכיח דלענין מצוה עדיף דיוצאין אף שלכד"א ולענ"ד לפי האמור למעלה א"ש דהמהרש"ל בשבועות כ"ג כתב דהיכא דכ"ש אסור גם שלכד"ה אסור וכבר כתבתי דגם כ"ש הוי מצוה וא"כ גם שלכד"ה הוי מצוה ואיכ"ל דבעלמא אין חילוק בין איסור למצוה אבל מ"מ פריך שפיר ליכלינהו משום דהכא כ"ש מצוה וממילא גם שלכד"ה ג"כ מצוה ועפ"י האמור אפשר ליישב קו' השג"א בה' חמץ ומצה בחולין ר"פ ג"ה דפריך מוקדשין פשיטא והקשה דמאי פריך פשיטא נהי דל"ת דגיד איכא מ"מ הו"א דעשה דאכילת קדשים דוחה ל"ת דגיד ובחידושי כ' איזה תירוצים ולפי הנ"ל אינם עולים כהוגן, ונ"ל ליישב לפמ"ש לעיל דהמצוה כוללת ב' עניינים שיאכל כזית וגם שיתאכל הקרבן אפילו אם אין מגיע רק כ"ש ולפי"ז יש חילוק בזה אם אוכל כזית הוא לבדו מקיים המצוה אבל אם אוכל רק כ"ש אז לא מקיים המצוה אלא על ידי צירוף ועוד יש חילוק גם בזה אם אוכל כזית כד"א הוא מקיים המ"ע לבדו אבל בגיד דליתא באכילה לא נוכל לקיים המצוה באכילת כזית וא"כ בגיד אינו נוכל לקיים אלא חלק המצוה אבל עבירה עובר עלי' לבדו אפילו דליכא הנאה דגיד עץ הוא והתורה אסרתו ולכך בכה"ג לא אמרינן עדל"ת וגרע מאינו בעידנא ופריך שפיר פשיטא. ועיי' במנחות פי"א מ"ז שהבעלים היו אוכלים שעיר של יוה"כ כשהוא חי' מפני שדעתן יפה ופי' התפ"י דאע"ג דהוי שלכד"א אצל הבעלים היו רגילים בזה מיהו בפסחים דף ע"א אמרינן דגם בשאר כהנים הי' רשאין לאכול קרבנות חי' בשבת וא"כ מוכח דבאכילת קדשים יוצאין שלכד"א:

ד) ולפי הנראה ביבמות דף מ' ע"א בתוס' ד"ה מאי תרי וכו' כ' דל"ל רצה לשם סעודה אוכלה רצה לשם מצוה דאין צריך שיתכוון לשם מצוה והדבר עצמה קשה הא קיי"ל מצ"כ ולכה"פ הוי פלוגתא אם מצ"כ או לא ומאי פריך שם וכעת מצאתי שגם בס' ערוך לנר עמד בזה ונראה לדעתי אפשר לומר דכהנים במקדש כל אכילתם הי' מצוה ולא הי' בבהמ"ק שום אכילה שאינו של מצוה ואפילו אם אכלו אותו לשם סעודה הוי מצוה לכך שפיר כ' תוס' סתמא דאפילו אכלו לשם סעודה יוצא בו כיון דהמקום ועבודה יוכיח שהוא לשם מצוה ובכה"ג אין צריך כוונה כן נראה לי. ועיי' במעיי"ח שכ' גם להרמב"ן נמנה מ"ע זו דלא כדמשמע מס' החינוך:

מצוה קג

והיא להרמב"ם ל"ת ס' ולהרמב"ן היא מצוה ס' ול"ת נ"ט

ל"ת שלא יאכל זר ק"ק שנאמר וזר לא יאכל קודש ועיי' במנ"ח לקמן סי' תפ"ז שהפר"ד הקשה על החינוך שלא מנה זה ללאו בפ"ע אלא שהמעיי"ח הקשה טובא מהא דאמרי' במכות דף י"ח ולילקי נמי משום לא יאכל זר והיינו האי קרא דלעיל ולענ"ד יש ליישב דבאמת פשטא דהאי קרא על המלואים אלא משום דמסיים קרא כי קודש הוא מטעם זה ילפינן דגם שאר קדשי קדשים אית בהו איסור לאו זה כן פירש"י בחומש שם וכיון דרק מיתורא דסיפא דקרא ילפי' שפיר ס"ל לחינוך דאין ראוי למנות לל"ת בפ"ע ואפ"ה כיון דמסיפא דקרא עכ"פ ילפינן איסור לזר לאכול קדשים והה"מ בפ"ד ממ"א כ' דהא דאין עונשין מן הדין היינו היכא דלית לן קרא לאיסור בלא הק"ו אבל היכא דבלא"ה ידעי' האיסור והק"ו בא רק למלקות שפיר אמרי' דלוקין ולפי"ז שפיר יש ללמוד דהאוכל עולה חייב מלקות בק"ו מבשר קדשים קלים ושפיר פריך דלילקי נמי מהאי לאו וע"ז משני שם דלאו דזר לא יאכל דווקא קאי לאחר זריקה דמותר לכהנים ונהי דנוכל למילף בק"ו מעולה דאין מותר לכהן אין לוקין מן הדין ולכך לפי האמת ס"ל לחינוך דאין יכולין למילף מכאן לאו כנ"ל. ועכ"פ לפי מאי דמסיק במכות הנ"ל הלאו הזה הוא דווקא לאחר זריקה דחזי לכהנים:

ב) בגמרא יבמות דף ל"ג איתא דזר האוכל מליקה חייב שתיים משום קדשים ומשום אוכל נבילה וכן פסקו הרמב"ם והחינוך וזה שנים רבות קשה לי מאוד הא מליקה הוי טריפה כדאי' בחולין כ"ח ע"א ובתוס' נזיר וא"כ איכא ג' לאווין עיי' תוס' יבמות ל"ג ע"א ד"ה אלא וכו' דהאיסורין חלין בבת אחת ור"ח ביבמות איכ"ל דסבר כבניו בחולין י"ט דמחזיר אבל לדינא עיין לקמן סי' קט"ז דפסול במחזיר קשה ולמהר"ם לובלין בחולין כ"ח בתוס' ד"ה רבי הי' מיושב אבל אין מובן לדבריו כמ"ש הר"י עיי"ש וצ"ע ועיי' במנחות דף ו' ע"א מוכח ג"כ דלא כמהר"ם דפריך שם טריפה הותר מכללו במליקה:

מצוה קד

והיא להרמב"ם מ"ע מ"ג. ולהרמב"ן מצוה ק"א ומ"ע מ"ב

מ"ע להקטיר קטורת בערב ובבוקר על מזבח הזהב בהיכל שנאמר והקטיר עליו אהרן את קטורת הסמים והרמב"ן מנה זה לב' מצות דהיינו הקטרה בבוקר והקטרה בערב כיון של כל אחד זמן מיוחד, אמנם הרמב"ם גם בתמידין מונה ג"כ הכל למצוה אחת ובפרט לפמ"ש החינוך טעם דקטורת עפ"י הפשטות הוא להגדיל כבוד הבית שנתעלה

ע"י ריח הטוב ונעשה תמיד ורגיל לבא שם ובפרט שלולי ריח הקטורת הי' ע"י שריפת בשר ועצמות ובעופות הנוצה וכנפים ריח שאינו יפה ואם אמנם שוודאי יש בו סוד נעלה גבו' מאוד ועוצר המגפה מ"מ גם המעלה הנ"ל יש לקטורת ובזה נ"ל להסביר מ"ש חז"ל דהקטורת מעשרת וילפי' לה מקרא דברך ה' חילו, עפ"י מ"ש הרמב"ם בפי' המשנה ריש פאה דיש מצות שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז והק"ק לעוה"ב וביאר שם הרמב"ם ענין הקרן והפירות כי המצוה עצמה הוא הקרן וע"ז אמרי' שהוא קיים לעוה"ב דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא אבל מה שהוא מחבב ומחשיב המצוה שגם אחרים יבואו לידי אותו מצוה על ידו זה נקרא פירות וע"ז נותן הקב"ה שכרו בעוה"ז וכן נראה גם כאן בקטורת עפ"י טעם החינוך שהוא כדי להמשיך העם לבוא לעזרה וכאן הי' ההמשכה מוכרחת שאל"כ הי' לחוש שלא יהי' מקובל לעם נבוא שמה ע"י הריח לא טוב שהי' שם לכך נותן הקב"ה שכר מדה כ"מ על הפירות שממשיכין העם לבוא שהקטורת מעשרת שעי"ז יהי' דבריהם נשמעים יותר ואמר החכם חכמת המסכן בזוי' ע"כ שכרו משלם שהקטורת מעשרת. ועפי"ז אני מסביר ג"כ מה שפסקי' ביו"ד סי' רס"ה שמביא שם בשם ר"פ דסנדקאות מעשרת ושלא לתקנו ב"פ לאיש אחד כמו שהי' חדשים לקטורת וכו' ועיין בתשו' מרן החת"ס או"ח סי' קנ"ח וסי' קנ"ט שטרח ניישב מדוע דווקא הסנדקאות מעשרת ולא גוף המילה שהוא מצוה יתירה והאריך בזה ולהנ"ל א"ש דסדקאות בחמת לא שייך כלל לעיקר המצוה כי אם נמול הילד בלא סנדק נעשית ג"כ המצוה אלא דזה שייך ג"כ לחבב ולהחשיב המצוה ולסלק הצער מאבות הילד שמצד טבע הגוף הוא צער להם בכאב התינוק ועי"ז שזה מחבב כל כך המצוה ולקח התינוק על חיקו ומראה חשיבות המצוה עי"ז אבי הבן שמח וא"כ הוי דומיא דקטורת עי"כ שכרו ג"כ שמעשרת כמו קטורת:

ב) והנה הקטורת איתא בכריתות דף ו' דבעי' י"א סמנים ואם חסר אחת מהן ח"מ ודעת הבאר שבע דה"ה אם יתר א' מהן חייב והקשה הח"ר באו"ח סי' קנ"ב דא"כ למה תניח דאם נתן בה דבש פסלה ותניא דאם הי' נותן דבש א"ח יכול לעמוד מפני ריחה ולמה אין מערבין מפני שהתורה אמרה כי כל וכו' לא תקטירו ולפי דבריו למה צריך קרא ע"ז הלא בלא"ה הא הוי יתיר ונראה לי די"ל דזה תליא בב' שיטות שהביא הערוך לנר בשם באר שבע ובמנ"ח הביא ג"כ ב' שיטות אלו דלרמב"ם י"ח סמנים הלמ"ס ולרש"י בכריתות וכן נראה גם דעת הרמב"ן בחומש דהי"א סמנים דאורייתא היינו שצריך להביא י"ח סמנים חבל מה שיהי' הסמנים הוא רק מה שהבינו החכמים איזה סמנים מריחים ביותר וא"כ הו"א דיבא דבש כיון שריחו מובחר מחוד שהרי אמר התנא שחין אדם יכול לעמוד מפני

ריחה ולכך צריך קרא ע"ז שאין מערבין בו דבש וח"כ י"ל דהכלבו ס"ל כשיטה זו דמביא איזה סמנים שירצה וכנ"ל ומיושב קו' הח"ר הנ"ל דהרי הי' יכול להביא תחת אחת מהני סמנים דבש ולכן צריך קרא וא"ש:

ג) **ויש** עוד פלוגתא בהא דתני' אם חסר אחת, דלדעת הרמב"ם הוא שנוי' אקטורת שבכל יום שמקטירין בהיכל אבל רש"י ס"ל דהוא רק בקטורת של יוה"כ שמקטירין בקדשי קדשים ולא שמחויב משום חסרון רק משום ביאה רקנית ומקשים על רש"י מיומא דף נ"ג דפריך שם הש"ס ות"ל משום ביאה רקנית ומשני דאיצטרך שהוא שוגג וא"כ הרי לך בהדיא דהטעם משום חסרון ואפשר לומר דגם רש"י סובר כהרמב"ם אלא דס"ל דגם מענה עשן בכלל חסר אחת מכל סמניה ועל זה אינו חייב מיתה חלא ביוה"כ כמ"ש הפר"ח בסי' קל"ב ושאר אחרונים וסובר רש"י דבמעלה עשן ביוה"כ חייב משום ביאה רקנית ושם ביומא תניא בברייתא אם חסר מעלה עשן או שחסר אחת מכל סמני' וזה איכ"ל דגם רש"י מודה דח"מ גם משום חסרון. אלא שזה דוחק דבמס' כריתות דמיירי בקטורת בכל יום נימא דכיון על מענה עשן ונראה לפרש דיש לחלק בין אם חסר סימן אחד ובין אם חיסר מן השיעור דאם חסר סימן אחד לגמרי אז וודאי גם רש"י מודה דח"מ משום חסרון אבל אם הביא כל הי"ח סמנים רק חיסר מהשיעור של אחת מהן אז ס"ל לרש"י דאין חייב משום חסרון והטעם משום דחסירת הסי' רמיזא באורייתא כדפרש"י בחומש אבל חסרון שיעור ליכא רמז באורייתא והנה שם ביומא דקאמר ואם חסר סימן אחת ס"ל לרש"י ג"כ דחייב משום חסרון אבל כאן דקאמר אם חסר אחת מן הסמנים משמע לי' לרש"י דמיירי שלא חסר רק מהשיעור וע"ז ליכא חיוב מיתה ע"כ פרש"י דמיירי ביוה"כ ומשום ביאה רקנית אלא שלא מצאתי חילוק זה בפוסקים:

ועוד נראה דבאמת רש"י מודה ג"כ דחייב משום חסרון אלא דכוונת רש"י בכאן רק להשמיענו דביוה"כ ליכא חיוב משום חסרון משום דמיד כשהוא בא אל הקודש הוא מתחייב משום ביאה רקנית ואחסרון לא קמחייב עד שעת הקטרה כשהוא נותן הסמנים על האש וא"כ לא מצי חיוב חסרון לחול על חיוב דביאה רקנית דהחיוב דביאה רקנית הוא לאו דווקא רק אביאה אלא שהוא גם על השהיי' כדקיי"ל גבי טמא רפ"ב בשבועות. העולה לנו מזה דאם חסר אחת מן הסמנים לגמרי בוודאי חייב מיתה אלא דאליבא דרש"י יש לפלפל כנ"ל, ובמעלה עשן רוב הפוסקים דאינו חייב אלא ביוה"כ והנך דבאין רק ליפות כגון בורית כרשינה ויין קפריסין ע"ז אינו חייב כלל ולא כמו שראיתי לאחד שכ' בפי' לסידור התפלה דגם על הנך חייב:

מצוה קה

והיא להרמב"ם ל"ת ס"ב. ולהרמב"ן מצוה ק"ב ול"ת פ'

ל"ת שלא להעלות על מזבח הזהב שום דבר מקרבנות שנאמר ולא תעלו עליו קטורת זרה ועולה ומנחה ונסך והכל ל"ת אחת לכ"ע והמעיי"ח ובמנ"ח הקשו טובא אמאי מנו כל מוני המצות זה רק ללאו אחד והא בקרא כתיב תרי לאווין דהקרא מסיים ונסך לא תסכו עליו ובשלמא עולה ומנחה איכ"ל דהוי כמו לאו דנא ומבושל אבל נסך אמאי לא נימא דהוא לאו בפ"ע ונראה ליישב דהנה אליבא דר' יונתן בר"פ או"ב ובכמה דוכתי דס"ל דכל היכא דלא כתיב או לחלק אמרי' דדווקא בהדדי וא"כ בוודאי א"ל דלא הוי לאו בפ"ע דהרי צריך הקרא לפרש דחייב אף על אחד לחודא ולא צריך דווקא כולהו אלא אפילו לרי"א דקיי"ל כוותי' דס"ל דאף דלא כתיב או אמרי' לחלק י"ל דהרי רש"י פי' דקטורת זרה היינו שבאה בנדבה וזה אסרה תורה והנה לכאורה הו"א דגם עולה ומנחה ג"כ אינו חייב רק דווקא דנדבה אבל עולה ומנחה דבא בחיוב לא חייב בה קריב על מזבח הזהב לזה צריך קרא לסיים ונסך לא תסכו בו כלל אף הבא בחיוב וממילא הה"ד בעולה ומנחה והיכא דהקרא בא לפרש לא נמנה ללאו בפ"ע במנין המצות. וגוף פי' קטורת זרה יש ב' פירושים רש"י פי' קטורת נדבה והרמב"ן פי' זרה היינו שעשה שלא כהלכתה כגון חיסר או לקח סמנים אחרים ונראה דלא פליגי אהדדי ואם הקטיר עליו קטורת זרה או הקריב על מזבח הזהב לוקה:

פ' כי תשא

מצוה קו

והיא להרמב"ם מ"ע מ"ד. ולהרמב"ן הוא מצוה ק"ג ומ"ע מ"ג

מ"ע על כל איש מישראל ליתן מחצית השקל בכל שנה לצורך קרבנות צבור שנאמר זה יתנו וגו' מחצית השקל וגו' הרמב"ן בחומש תמה לא מנו מוני המצות ללאו העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט שאפילו נדרש העשיר לא ירבה לשלילה מ"מ הדל לא ימעיט הוא למניעה עיי"ש ולענ"ד לפי הנראה לי מלשון הרמב"ם עצמו דעיקר מ"ע שחייב כל איש ישראל ליתן מחה"ש בכל שנה ושנה לצורך הקרבנות נאמר במקרא הזה העשיר לא ירבה וגו' כי הקרא דזה יתנו וגו' וכן קרא כל העובר על הפקודים כולם מיירי בשעת מנין דכתיב כל העובר על הפקודים א"כ כיון דעד הנה לא נכתב מ"ע ליתן מחה"ש עכ"ח הדל לא ימעיט לא היינו מניעה אלא המ"ע היא הנאמרת כאן ונאמר שלא ימעיט אפי' שואל ומוכר כסותו חייב לשקול מחה"ש אע"ג דבשאר מ"ע קיי"ל באו"ח תרנ"ו

דאין צריך לבזבז יותר מחומש כאן הקפידה התורה כדי לכפר על נפשו בתמידין ומוספין צריך לשאול ולמכור כסותו וכמו שפסק הרמב"ם רפ"א משקלים ואם הי' בא ללאו הי' צריך למכתב קודם מ"ע ליתן ואח"כ לאו שלא ימנע אלא עכ"ח כולו למ"ע נאמר וא"ש:

ועפ"י אשר פרשתי דמקרא הזה הוא למ"ע יובן היטב דעת הרמב"ם והרמב"ן דמבן י"ג שנה ואילך החיוב כמו בכל מ"ע דבמקרא זה לא נאמר עובר על הפקודים אמנם קשה על זה מהירושלמי דיליף מלשון זה יתנו י"ב שבטים יתנו א"כ מבואר דמפרש קרא דזה יתנו במחה"ש לקרבנות וכן מוכח ממאי דאמרו בירושלמי דאיכא מ"ד דמפרש כל עובר היינו העובר בים ואפילו כהנים ולוים וא"כ מוכח דמפרש קרא זה למ"ע ונראה דזה תליא בפלוגתא דר"י ורבנן דהרי שם בפ"ק דשקלים קאמר דריב"ז אמר דכהנים דורשין מקרא זה לעצמם לפטור מדכתיב מנחת כהן כליל תהי' ועיי' בירושלמי דראי' זו הוא לר"י לשיטתו דס"ל אין חילוק בין יחיד לצבור לענין חטאות המתות וההי"ד הכא ולפי"ז יש סברא לפטור כהנים ועכ"ח מאן דמחייב יליף מזה יתנו י"ב שבטים או מקרא דכל עובר בים סוף אבל לדידן דקיי"ל דלא כר"י בזה ויש חילוק בין יחיד לצבור א"כ אין סברא למעט כהנים ולא צריכין לאפוקי קרא ממשמעות וילפי' שפיר מקרא דהעשיר לא ירבה ועפי"ז יש ליישב נמי דעת הרמב"ם הנ"ל דס"ל דבן י"ג חייב דקשיא עליו מהירושלמי דמבואר לפי מה שגרסו בו דאין ממשכנין עד בן כ' ולהנ"ל איכ"ל דזה הוא הא"ב דאי יליף מקרא דהעשיר לא ירבה א"כ הוא ככל מ"ע אבל אי יליף גם מקרא דזה יתנו וגו' ושם נאמר כל העובר על הפקודים אפי' אם נפרש העובר בים ועל הפקודים הפי' מלבד הפקודים כדכתיב על עולת התמיד וגו' והוא לשון מלבד כיון דכתיב מיד אח"ז בקרא כל העובר וגו' מבן עשרים שנה א"כ מבואר כדעת הרע"ב והירושלמי דבן י"ג אינו מחויב עדיין וא"כ הירושלמי קאי על מתני' ושם קאי לבן בוכרי לריב"ז כולם ס"ל דמקרא דזה יתנו וגו' ולענ"ד גם קרא דכל העובר על הפקודים מיירי במחה"ש לקרבנות ושניהם בקרבנות דלא כתויו"ט שם בפ"ק דשקלים וגם דלא כשעה"מ רפ"א משקלים אלא דלבן בוכרי מפרשי' כל העובר היינו העובר במנין ולמע"ט כהנים ולוים ולריב"ז דרשי' זה יתנו זה בגי' י"ב ומכח זה עכ"ח מפרש כל העובר בים וכמו שפרשתי לעיל ועל לשון מלבד וכהנים ולוים חייבים וא"כ לדידהו בן י"ג פטור עד כ' וע"ז קאי הירושלמי אמנם הרמב"ם פסק לדינא כחכמים דר"י דיש חילוק בין קרבן יחיד לציבור וא"כ לדידהו נהי דקיי"ל כריב"ז דכהנים חייבין ליכא לפרש דזה יתנו י"ב שבטים דל"ל קרא לזה פשיטא לא לכתוב כל העובר ולא לבעי' זה ועכ"ח לדרשא אחרינא ומ"ע של מחה"ש לקרבנות לא אתיא מהנך קראי אלא מקרא דהעשיר לא ירבה וא"כ מסברא דבן י"ג חייב כנלענ"ד:

ולפי"ז אפשר דלדינא גם הרע"ב לא פליג עלייהו דהא דמפרש דבן י"ג פטור היינו לר"י אליבא דריב"ז אבל לרבנן דר"י מודה ומיושב קו' השעה"מ שם שהקשה על הרע"ב מפ"ק דעירוכין דמשני דהכל חייבין בערכין דכהנים איצטרך לבן בוכרי דהו"א הואיל וליתא בשקלים ליתא בעירוכין והקשה ת"ל מבן י"ג דליתא בשקלים ואיתא בעירוכין ולהנ"ל י"ל לב"ב דהיינו ר"י אליבא דבן בוכרי ג"כ מפרש קרא דזה יתנו לא קאי לקרבנות ציבור ומה שאמרו בירושלמי דמפרש בן בוכרי כמ"ד כל דעבר על מניניא היינו משום דמפרש דקאי לענין מחה"ש שנתנו בשעת מנין לעבודת המשכן לאדנים והא דממעט כהנים היינו משום מנחת כהן כליל תהי' וגו' ולעולם גם לבן בוכרי עיקר מ"ע של שקלים ילפי' מקרא דהעשיר לא ירבה וגו' וא"כ בן י"ג חייבים, ועפ"י האמור יש ליישב גם הרמב"ן בחומש דמפרש דאפי' לב"ב לוים חייבין והשעה"מ תמה עליו מהירושלמי דא"כ מה השיבו לו מזה בגי' י"ב ולהנ"ל א"ש דלב"ב לפ"מ דס"ל לר"י י"ל דילוף מ"ע מהעשיר לא ירבה וגו' וא"כ באמת דווקא כהנים ממעטי' והירושלמי קאמר דלריב"ז דרשי' זה בגי' י"ב וא"כ עכ"ח רל העובר היינו על ימא וא"כ מוכח דכהנים נמי חייבים וא"ש הכל:

ב) הנה האשה והעבד תנן במתני' דפטורין וילפי' מקרא ולכאורה הטעם כיון דהשקלים הם לצורך קרבנות ציבור והוי מעשהז"ג לא מבעי' קרבנות מוספין דהוי ז"ג אלא אפי' התמידין ג"כ הוי מעשהז"ג דהרי אינן נוהגין אלא ביום דכתיב ביום צותו ולכך פטורין ואע"ג דבתפלה חייבין ותפלה נגד תמידין תיקנו אמרו חז"ל כבר אמרו בברכות כ' שאני תפלה דרחמי ננהו ואע"ג דשם מקשי פשיטא והוי מצי לתרץ משום דהו"א דנגד תמידין תקנו איכ"ל דזה הוי בכלל תי' הש"ס שם אמנם הא ק"ל למה נשים חייבין בתפלת מוסף שהוא בוודאי מעשהז"ג ואינה רחמים אלא משום ונשלמה פרים שפתינו שיהי' במקום קרבן מוסף א"כ למה נשים מתפללין וכ"ת דבתורת נדבה הא קיי"ל בשבת אין מתפללין נדבה וכ"ש תפלת מוסף כדאי' באו"ח סי' ק"ז ואפשר כיון דקיי"ל כמ"ד נשים סומכות רשות וביארו התוס' והר"ן והריטב"א בכמה דוכתי דאף דאינם חייבין מ"מ יש להם מצוה ויש להם שכר כאינו מצווה ועושה וא"כ אין זה נדבה אלא מצוה שאינה מצווה ועושה ואית להו שכר מצוה ושפיר יכולין נשים להתפלל מוסף אלא דקשה לי לדברי המג"א בסי' רצ"ו דלהכי אין הנשים מברכות בקידוש לבנה ובהבדלה משום דאינה אלא ברכה ואף דהנשים עושים מעשהז"ג מ"מ היכא דלא הוי רק ברכה לחודא בלא מעשה אין רשאים להחמיר ולברך וא"כ אמאי יתפללו תפלת מוסף וצ"ע:

ועכ"פ נ"ל ליישב בזה קו' המפורשים והובא גם בתויו"ט איך תנן במתני' דנשים עבדים וקטנים דמקבלין מהם ניחוש שמא לא ימסרן יפה יפה ונמצא קרבן ציבור בא מנדבה

אמנם להנ"ל נראה לי דנשים א"צ למסור כיון שאם רוצים ליתנות הוי מצוה אין צריכות לזכות ולמסור בתורת נדבה לציבור כיון דגם עליהם מצוה אלא שאינן מחויבות וא"כ יכול הקרבן להיות גם משלהם וגם הם בכלל הציבור כנ"ל. ולפי"ז י"ל גם בקטנים כן דבא"מ ובקצוה"ח סי' רמ"ג הקשה לפי השיטות דקנין דרבנן לא מהני לדאורייתא וא"כ האיך תנן דמקבלין מקטן הא קיי"ל דאקנוי לא מקני ואפי' בהגיע לעונת הפעוטות ג"כ אינו מקנה אלא מדרבנן וא"כ האיך מקבלין מני' ובשלמא לדעת הרע"ב דקטן דכאן ר"ל שלא הגיע לבן עשרים ניחא אבל להרמב"ם ושאר ראשונים דגם כאן קטן כמו בכל מקום שלא הי' בן י"ג שנה קשה טובא ולהנ"ל אמרתי דלענ"ד דגם בקטן כן דאם רצו לעשות הוי כמו אינו מצווה ועושה כמו בנשים למ"ד נשים סומכות רשות דמאותו קרא דממעטי' קטן מדכתיב איש ממעטי' גם נשים וא"כ כמו בנשים אם רוצין נותנין הה"ד בקטן כן וכן משמע בר"ה ל"ב דפריך מדתנן אין מעכבין את התינוקת מלתקוע הא נשים מעכבין משמע דאין הנשים סומכות וקשה מאי ענין נשים אצל קטנים דילמא נשים עדיפי א"ו דאין חילוק וא"כ גם הקטנים הוי בכלל ציבור ואין צריכין למסור ויכול הקרבן להיות גם מדידהו וצ"ע. מיהו בלא"ה נ"ל דל"ק גם לדעת הרמב"ם דהרי קיי"ל מופלא סמוך לאיש הוי הנדר דאורייתא והרמב"ם בפ"ב מנדרים כ' דהפקר משום נדר וא"כ אם יכול לנדור מצי גם להפקיר וממילא יכול הגזבר לקנות מהפקר:

ג) **הנה** התויו"ט הקשה מהכא על הא דתני' רפ"ק דהעיד בן בוכרי כל כהן ששוקל אינו חוטא וגו' ופריך במנחות כ"א כיון דאינו חייב א"כ מייתי חולין בעזרה ומתרץ דמסרי לציבור וקשיא דניחוש שמא לא ימסרו יפה יפה והתוס' ביומא ל"ה ע"ב ד"ה ניחוש תי' בחד תי' דכהנים הואיל וכל הריוח שלהם מסרו יפה יפה והקשה המל"מ פ"ד משקלים דאפי' אי יש סברא לחלק בין כהנים לישראל מ"מ תיקשי הא תנן שם במתני' דנשים ועבדים וקטנים אעפ"י דפטורין אי שקלי מקבלין מהן וא"כ עמדה קו' הנ"ל הא הוי חבע"ז וצ"ל דמסרי לכהנים וניחוש שמא לא ימסרו יפה יפה והשעה"מ הקשה עוד על הרמב"ם שלא הביא בנשים עבדים וקטנים דצריך למוסרן לציבור ונראה ליישב דלכאורה קשה טובא לפמ"ש הרמב"ן בחומש אע"ג דכתיב העשיר לא ירבה לא משכחת לה דיעבור עליו דהרי אמרו תורמין על האבוד ועל הגבוי ועל העתיד לגבות דמן העשיר המרבה לא יתרומו ביתרון לא יהי' מזכין במותרות וא"כ קשה מאי פריך לבן בוכרי כיון דלא בעי למייתי ומייתי הוי חבע"ז ומאי קו' הרי לא זכו לכל איש ואיש אלא לפי חיובא ומי שאינו מחויב לא זכה בו וא"כ לא מייתי חבע"ז ונראה דקשי' להו על ב"ב דהעיד כל כהן ששוקל אינו חוטא ואי נימא כיון דבשעת התרומה יכוונו שלא יזכו בהן פשיטא

שאינו חוטא ושם קאי על דין תורה והא דתורמין על האבוד ועל הגבוי הי' תקנה וע"כ שפיר קשיא להו ומשני דמסרן לציבור אבל על הא דתנן דנשים וכו' ששקלו מקבלין מהם איכ"ל דאין צריך מסירה אלא הב"ד בשעת התרומה לא יזכו להם ולכך לא צריך להרמב"ם להביא דצריך לזכות להן וגם תוס' ביומא א"ש דקשיא להו רק מכהן וע"ז שפיר קשיא להו ותי' שפיר דאיכ"ל דכהן מכוון יותר למסרן לציבור כיון דעיקר מצוה בלא"ה דילי' הוא להקריב לא חיישי' דלא ימסור כדי שיהא המצוה שלו וא"ש דברי התוס' ומיושב קו' המל"מ:

ד) **המנ"ח** נסתפק אי מקבלין מן המומר כיון שאעפ"י שחטא ישראל הוא יע"ש ולדידי פשוט דאין מקבלין ממנו דהא תנן בפ"ק דשקלים מ"ד הנכרי והכותי ששוקלין אין מקבלין מהם וקאמר התם ר"א מתני' בנכרים הא בכותים לא ותנ"ה אדם לרבות את הגרים מכם להוציא את המומרים ופי' מהר"א שם מתני' בגוי אבל בכותי פשיטא אפי נונ"ד אין מקבלין הואיל ונתגיירו הוי כישראל ואין שומעין לדברי חכמים דינם כמומרים ותניא בברייתא אין מקבלין מן המומרים הרי לך בהדיא דאין מקבלין מן המומר ואף דבק"ע מפרש בע"א מ"מ בס' שלום ירושלים הכריח דפי' מהר"א עיקר וגם הברייתא שהביא הר"א היא מפורש ואין כאן ספק:

מצוה קז

והיא להרמב"ם מ"ע מ"ה ולהרמב"ן מצוה ק"ד ומ"ע מ"ד

מ"ע שיקדשו הכהנים ידיהם ורגליהם בבואם לעבודה שנאמר ורחצו ממנו וכו' וכהן שעבר ושמש בלא רחיצת ידים ורגלים העבודה פסולה וחייב מיתה ופיסול עבודה ילפי' חוקה חוקה ממחוסר בגדים דכתיב והיתה להם כהונת עולם ודרשי' כשאין בגדיהם הוי כזר והמעיי"ח הקשה למה לא נילף ג"כ דחייב מלקות כמו במחוסר בגדים ולענ"ד הטעם עפ"י התוס' בזבחים דף י"ח ע"א ד"ה חזקה שהקשו דהא אמרי' בסנהדרין פ"ד דדבר שלמדין רק מכללא אין למדין מג"ש וכ' התוס' דצריך לחלק ונראה דהחילוק הוא דזה הוי רק גילוי מילתא בעלמא ללמוד שמחלל עבודה וכיון דהוי רק ג"מ שפיר אפי' בבנין אב יכולין למילף אבל ללמוד מלקות שפיר אמרי' כיון דאפי' במחוסרי בגדים לא כתיב לאו בהדיא אלא דאתי מכללא אין למדין בגז"ש ללא רחץ יו"ר. והמעיי"ח העיר להקשות לרמב"ן דאינו מונה לבישת כהנים למ"ע הואיל והוא הכשר לכהנים ובלעדם פסול ה"נ לא הו"ל למנות למ"ע קיו"ר ונראה דקיו"ר המצוה שיקדש לשמה וגם יש דינים שאינם מעכבים כגון ממנו ולא מתוכו לכן נמנה למ"ע בפ"ע.

ב) הרמב"ם בפ"ה מביאת מקדש כ' היסח הדעת או ישן או הטיל מים או עשה צרכיו צריך קידוש ידים ואם לא קידש ידיו חילל וקשה דהרי המל"מ בפי"ט מפה"מ הכריח דהרמב"ם ס"ל כר"י בפסחים ל"ד דהיסח הדעת לא הוי פסול הגוף רק חשש שמא נפסל וא"כ למה כ' כאן דאם לא קידש ידיו חילל הרי כ' דאם לא הוי רק ספק אינו מחולל העבודה והיסח הדעת ג"כ לא הוי רק ספק וצריך לדחוק דכאן גזה"כ הוא דהוי פסול הגוף אמנם נראה דבאמת גם כאן לא הוי פסול הגוף אלא הטעם כאן משום דאמרי' בעלמא ידים עסקניות הן וא"כ עפ"י הרוב וודאי נגע באיזה מקום הצריך ק"י ע"כ כ' הרמב"ם דאם לא קידש חילל מצד רוב אף דלא הוי פסול הגוף:

ג) אם ניער כל הלילה כ' שם הרמב"ם דצריך קיו"ר והביא הברכ"י באו"ח סי' ד' בשם א' מהגדולים כיון דהרשב"א כ' דנט"י שחרית עכשיו הוי דומיא דקיו"ר א"כ כמו דאמרי' בקיו"ר דאם ניער כל הלילה צריך קידוש הה"ד דצריך נט"י. ואני מפקפק על דין זה דהרי הרמב"ם פסק דאם קידש יו"ר לתרומת הדשן בקרות הגבר א"צ לחזור ולקדש כשעלה עלות השחר וא"כ חזי' דס"ל דעלות השחר אין עושה לינה וא"כ האיך כ' הניער כל הלילה צריך קידוש ובאמת זו קו' הש"ס בזבחים כ' אלא דאביי מתרץ שם דהא דצריך קידוש בניער כל הלילה הוא רק דרבנן והסמ"ג מ"ע שע"ה כ' באמת דהרמב"ם ס"ל כאביי דלא הוי רק דרבנן הא דצריך קיו"ר בניער כל הלילה ועכ"ח צ"ל כן דלא יסתרו פסקי הרמב"ם אהדדי וא"כ איך מצינו למימר דגם בנט"י הדין כן ובזה יישבתי מה שהקשה במנ"ח על הא דהביא החינוך אם יצא חוץ למקדש ואם ניער כל הלילה דצריך קידוש בחד עניינא הלא יצא לחוץ הוא בעיא דלא אפשטא והוי רק ספק ולא חילל העבודה וניער כל הלילה חילל גם העבודה ולפי הנ"ל א"ש דהרי עכ"ח גם בניער כל הלילה לא חילל דהרי מוכרח לומר דהוי רק דרבנן כנ"ל. ומטעם זה נ"ל דאינו מוכרח מ"ש בטה"ק בזבחים שם דביוה"כ דתורמין מחצות לא עלה לו הקיו"ר וצריך לחזור ולקדש דהרמב"ם לא הזכיר כלל קרות הגבר אלא שכ' הטעם כיון שהוא עבודה ליום לא חייבו חכמים לחזור ולקדש וא"כ נראה דאין חילוק. אלא דלכאורה ק"ל על גוף הסברא דהרי אמרי' בפסחים שם דאם נטמא הוי גם היסח הדעת ועיי' במהרש"א שם וא"כ כאן נמי כיון שצריך לקדש מדרבנן עכ"פ הרי מסיח דעתו ושוב צריך לקדש מדאורייתא ואם לא קידש הרי חילל וא"כ למה כ' הרמב"ם דבספק היכא דלא צריך לקדש רק מדרבנן לא חילל וצריך לחלק:

והנה הטה"ק הקשה איך משני אביי דלרבי לא הוי רק דרבנן הרי שם דף י"ט יליף לה רבי מקרא דכתיב בגשתם אל המזבח משעה שראוי לגשת אל המזבח אז צריך לקדש

ומזה יליף דלינה מועלת והאיך יכול להיות דלא הוי רק דרבנן ואפשר לומר דיש תרי גוונא דאם קידש ידיו והתנה שיועיל לו ג"כ אלאחר עלות השחר איכ"ל דמועיל לו מה"ת לכה"פ אליבא דרבי דסובר ביבמות צ"ג דאדם מקנה ומקדש דשלב"ל וכשם דאמרי' פ' כל הבשר דף ק"ז דנוטל אדם ידיו שחרית ומתנה ואוכל כל היום כולה וה"נ איכ"ל דמהני תנאי מה"ת אלא מדרבנן אפי' בכה"ג צריך אם לא שקידש רגליו לתרומת הדשן שהוא ג"כ עבודת היום אבל אם צא התנה ולא הי' דעתו על היום איכ"ל דגם אביי מודה דצריך לקדש מדאורייתא ולפמ"ש לעיל דדעת הסמ"ג אליבא דהרמב"ם והחינוך דס"ל דלינה פוסלת רק מדרבנן בכל אופן צ"ל דהם פסקו כאביי והסוגיא דלעיל קאי אליבא דרבא דס"ל דהא דלתרומת הדשן מהני הוא אליבא דראב"ש דווקא אבל לרבי לא מהני. נראה דס"ל דלינה פוסלת מה"ת לרבי אבל הגמרא שם הקשה עליו ולכך פוסק הרמב"ם כאביי דמוקי לה אליבא דכ"ע עדיף:

ד) **והנה** מדעת הרמב"ם פ"ה מביאת מקדש משמע דבאהל מועד אם נכנס בביאה רקנית אינו חייב מיתה אלא דווקא אם עבד שם עבודה והקטיר שם אבל התוס' ביומא ה' ע"ב ד"ה להביא כ' דבאוה"מ אפילו בביאה רקנית חייב והא דאמרינן בזבחים י"ט ע"ב דסקד"א דגם בביאה רקנית ומוכח דלפי האמת אינו חייב בביאה רקנית היינו בגשתו אל המזבח אבל באוה"מ שפיר איכ"ל דאפי' בביאה רקנית חייב עיי"ש ובאמת זה קשה איך סק"ד דעל המזבח חייב בביאה רקנית הא כתיב בהדיא לשרת מיהו תוס' שם יישבו זה דכוונת הש"ס אי לא הוי כתיב לשרת וזה דוחק גדול והטה"ק הקשה דאם נימא כדברי התוס' א"כ איך הקשה שם בזבחים דבבואם אל אהל מועד למ"ל הא איצטרך לביאה רקנית לדעת התוס' ולענ"ד דעיקר פלוגתא זו תליא אי אמרי' מקרא נדרש לפניו ולא אלפני פניו או דגם נדרש אלפני פניו וה"נ דכתיב בבואם אל אוה"מ או בגשתם אל המזבח לשרת איכ"ל האי לשרת או דקאי גם על בבואם אל אוהל מועד או דקאי רק על אל המזבח והרמב"ם נראה דפוסק כחכמים בר"ה ט' ע"ב דמקרא נדרש לפניו וגם לפני פניו ולכך סובר דהאי לשרת קאי גם על אל אוהל מועד ולפי"ז הי' אפשר ליישב הסוגיא ול"ק קו' הטה"ק דשם איכ"ל דקאי התוס' למ"ד דמקרא נדרש אלפניו ולא אלפני פניו ולא קאי על בבואם לכך ס"ל דבביאה רקנית חייב וסוגיא דזבחים קאי אליבא דהלכתא דקאי גם אלפני פניו וליכא למימר דבבואם איצטרך לביאה רקנית דהרי לשרת קאי גם על אוהל מועד מיהו למ"ד דמקרא קאי רק אלפניו אפ"ה אפילו אי לא הוי כתיב בבואם אלא בגשתם אל אוהל מועד ג"כ הוי ידעינן ביאה רקנית דהרי לשרת לא קאי אלפני

פניו וא"כ פריך שפיר ממ"נ בין אי אמרי' דנפרש רק לפניו קשה לכתוב גם באידך קרא בגשתם ואי אמרי' דנדרש גם אלפני פניו קשה למ"ל בבואם הרי לשרת גם ע"ז קאי:

מצוה קח

והיא להרמב"ם מ"ע מ"ו. ולהרמב"ן היא מצוה ק"ה ומ"ע מ"ה

מ"ע לעשות שמן המשחה שנאמר ועשית אותו שמן משחת קודש ונוהג בזמן הבית והנה שמן המשחה נעשה בשמן הין ומר דרור וקנמון בשם וקנה בושם וקידה ואחז"ל בכריתות דף ה' דקנמון בושם הי' ג"כ ה' מאות כמו מר דרור ולמה נאמר בו חצאין גזה"כ הוא להביאו לחצאין להרבות בו ב' הכרעות שאין שוקלין עין בעין ומזה פריך הש"ס שם בקטורת דכתיב בד בבד ומשני ללמוד שצריך לשקול כולם דווקא נגד הברזל ולא שאם שקל אחד מן הסממנים ישקול אח"כ האחרים כנגדו והרמב"ם לא הביא מזה כלל ולענ"ד למ"ד דא"א לצמצם אפי' בידי אדם א"כ אפי' אי אין מצוה לשקול בהכרעה עכ"ח צריך לשקול בהכרעה דהרי אסור לחסר מן השיעור ולצמצם אי אפשר ולכך צריך לשקול יותר ובאמת בבכורות דף י"ז אמרי' דהיכא דציוותה התורה מידה אי אמרינן דא"א לצמצם עכ"ח התורה כיוונה לפי מה שנראה בעיני אדם ובמנ"ח במצוה ק"ט האריך בזה מ"מ כאן דאם חסר פסול ואם הוסיף כשר נראה דבכה"ג צריך הכרע. ובזה אני מיישב דברי רש"י בחומש שפי' על בד בד אחד כאחד ולא הביא כלל הא דמפרש הש"ס שלא לשקול אלא נגד המשקולות ולהנ"ל נ"ל רש"י סובר דקיי"ל ביד"א ג"כ א"א לצמצם וכמ"ש הרמב"ם בפ"ט מה' רוצח ה"ח וא"כ כיון דבעי' אחד כאחד וזה א"א אא"כ הוא שוקל נגד המשקולות דהרי שוה בשוה א"א לשקול דהא א"א לצמצם ולעולם צריך להכריע קצת ואם ישקול נגד הסממנים יהי' צריך להכריע ויהי' יותר קצת והתורה אמרה בד בבד וע"כ א"צ לרש"י להביא זה. ומטעם זה נ"ל ליישב הרמב"ם דא"צ להביא זה כיון דכ' שיעור כל הסממנים לענין קטורת הם הלמ"ס ולענין שמן המשחה הם מבוארין בקרא והש"ס לא הוצרך להביא את זה אלא למ"ד אפשר לצמצם אבל כיון דהרמב"ם פסק דא"א לצמצם א"צ להביא את זה כלל ובלא"ה נראה דל"ק דהרמב"ם בפ"ג ממעשר כ' דאין שוקלין נגד סלע של מעשר שני שמא יכוון משקולות וא"כ דכבר כ' דין זה א"צ להביאו עוד הפעם כאן:

ב) השמן המשחה נעשה בהין שמן ובסממנים המפורשים בתורה והרמב"ם בפ"א מכלי מקדש פסק כר' יוסי שהיו שורין את העיקרין במים קודם נתינתן בשמן כדאי' בכריתות דף ה' ובס' ערוך לנר הקשה שם על היפ"ת במדרש רבה פ' צו שהקשה על הא דאמרי'

דלא הי' בו אלא י"ב לוג הרי מזה לא מוכח רק שמה שנשאר הי' י"ב לוג ודילמא מתחלה הי' יותר ותי' דגמירי גמיר ואסמכי' אקרא וכ' העל"נ הרי בפי' כתיב בפסוק ושמן זית הין והין הוא י"ב לוג כמ"ש רש"י בחומש הרי דלא הי' גם בתחלת לקיחה רק י"ב לוג ונראה כוונתו דכבר כ' הרמב"ן בחומש על הא דכתיב ועשית אותו משחת קודש מעשה רוקח פשיטא דקרא משמע שיעשה כדרך הרוקחין והם עושין כך שמתחלה מבשלין הסממנים במים ואח"כ צפין עליו שמן אלא דקשה להבין את זה האיך אפשר דיהי' מצומצם י"ב לוגין שמן אם הי' שורין אותו במים דהרי המים פלט מי העקרין ולפעמים יהי' יותר או אם יבלע יפחות אמנם י"ל דהרמב"ן אזיל לשיטתי' דס"ל בחולין ק"ח דשאר משקים מבלע בלעי מפלט לא פלטי וא"כ כיון שהי' מבשלין אותו תחלה במים ובלע כל צרכו שוב לא יבלע מאחר שהוא כבר שבע מלבלוע ופלוט לא יפלוט כדעת הרמב"ן דשאר משקים לא מפלטי וא"כ איכ"ל דהיפ"ת ג"כ הוקשה לו זה האיך הי' יכולין לעשות שיהי' רק י"ב לוג דלמא יבלע או יפלוט והרי לא ידעי' כמה בלע או פלט ע"כ כ' דגמרא גמיר ואסמכי' אקרא:

מצוה קט

והיא להרמב"ם ל"ת ס"ג ולהרמב"ן מצוה ק"ו ול"ת ס"א

ל"ת שלא לסוך בשמן המשחה שנאמר על בשר אדם לא יסך ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ובנקיבות והשיעור כ' הרמב"ם שהוא בכזית והראב"ד סובר סיכה בכ"ש ונתינה בכזית ועיי' במעיי"ח מה שפלפל בזה ובמנ"ח מה שהקשה עליו ולענ"ד דברי הרמב"ם מוכרחים דהרי טעמא דר"י דנתינה בכזית משום דיליף נתינה נתינה מתרומה ועיי' בתוס' פסחים ל"ב ע"ב ד"ה ואין נתינה שהקשו על ר"י דיליף מתרומה אמאי לא יליף מכל נתינה דעלמא דהוא בכ"ש כגון מתן בהונות ומתן דמים ועיי"ש במהר"ם לובלין מה שפי' המשך דברי תוס' דקו' התוס' דהו"ל למילף קודש מקודש דדמי ולענ"ד א"ש דאדרבה נתינה דתרומה הו"ל דמי לגמרי דהרי בתרומה אמרי' בסנהדרין פ"ג דזר שאכל בתרומה חייב מיתה משום דכתיב ולא יחלל וכאן נמי קרי לי' חילול ושפיר דמי ואמרי' בנדה ל"ב ע"א אחד האוכל וא' השותה וא' הסך חייב משום דכתיב ולא יחללוהו עי"ש והרמב"ם פסק כן בפ"י מתרומות וכ' שם ג"כ דהשותה בכזית ובנדה ל"ב אמרי' דסיכה כשתי' ועכ"ח סיכה ג"כ בכזית וא"כ לר"י דיליף נתינה דשמן המשחה מנתינה דתרומה ובתרומה יליף דסיכה כשתי' ושתי' בכזית וא"כ דברי הרמב"ם מוכרחים ולכאורה תמוה דבר זה על הראב"ד דשם בה' תרומות לא השיגו וכאן השיגו וצ"ע. ואפשר דהראב"ד

סובר שם כתוס' בנדה ל"ב דהא דאמרי' סיכה כשתי' הוי רק אסמכתא בעלמא. וא"ש היטב דברי הרמב"ם ג"כ דסיכה של כהן ושל מלכים שפיר ילפי' דבכ"ש וכקו' התוס' הנ"ל דילפי' ממתן בהונות ומתן דמים אבל אם סך ממנו זר דכתיב בי' חילול בוודאי ילפי' מתרומה דכתיב ג"כ גבי' חילול והוי דמי טפי:

ב) והנה לפי המבואר בדברי הרמב"ם דסיכה ונתינה מחולקין בדינם דהנותן על מלך או כה"ג פטור והסך חייב וצריך להבין מה זה נתינה ומה זה סיכה ובס' על"נ כ' דאם משפשף היטב על בשרו זה נקרא סיכה אבל אם אינו עושה כלל רק מניחו עליו זה הוי נתינה ובמנ"ח הקשה כיון דלרמב"ם חלוק נתינה מסיכה א"כ ליכא לאו כלל אנתינה דהרי לא כתיב רק ואשר יתן ממנו על זר והלאו כתיב גבי סיכה על בשר אדם לא יסך וא"כ כיון דסיכה ונתינה לא דמי להדדי ליכא לאו כלל גבי נתינה ונראה להסביר החילוק בין סיכה לנתינה להוסיף עוד אטעמא דעל"נ דסיכה היינו שמכוון להנות לצורך גופו והנאתו מקרי סיכה אבל נתינה היינו שאינו מכוון להנות ונהי דסיכה כשתי' והר"ן כ' בסוגי' דריחא מלתא דשתי' אע"ג שאינו מכוון להנות הוי כהנאה משום דהוי פ"ר שכן אמרו המתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה מ"מ יש לחלק היכא דאינו מתכוון אע"ג דממילא נהנה מ"מ במלך וכה"ג פטור כיון דהתירה התורה גבייהו וא"כ הנאה דאתיא ממילא אשתרי גביי' ולכך אמר ר"י דבכה"ג ומלך פטור דלא הוי זר אצלו והיינו כיון דאשתרי אשתרי וכעין דאמרי' בגדי כהונה ניתנו להנות משא"כ כשהוא מכוון להנות דלא אשתרי גביי' וא"כ גם כה"ג הוי זר אצלו ושפיר כ' הרמב"ם דעל סיכה חייב, ומיושב בזה קו' המנ"ח דהרי זה אין להקשות מניין כרת בסיכה דהרי אף בנתינה שאינו מכוון כלל איכא כרת כ"ש בסיכה שהוא מכוון ולא שייך כאן אין עונשין מן הדין דזה לא הוי אפילו גילוי מילתא כיון דאמרי' דדבר אחד הוא אלא שזה מכוון וזה אינו מכוון אלא וודאי דקו' רק להיפך מניין לנו לאו בנתינה וזה ג"כ ל"ק כיון דאמרי' סיכה כשתי' ובשתי' חייב אע"ג דלא מכוון להנות כמו בחו"ע וא"כ כמו במתעסק אמרי' אף דאינו מכוון חייב א"כ הה"ד כאן בנתינה כיון דהוא כמכוון, ומטעם זה נ"ל דלא כמנ"ח שכ' דאם סך על גבי נכרי פטור אבל בנתינה חייב דדווקא סיכה דכתיב על בשר אדם ואין נכרי קרוי אדם אבל נתינה דכתיב ואשר יתן ממנו על זר גם בנכרי חייב ולפי הנ"ל נראה פשוט דכיון דבסיכה פטור אצל נכרי כ"ש בנתינה בשלמא גבי מלך איכא לחלק דבנתינה אישתרי ולא בסיכה משא"כ בכותי:

ג) בערוך לנר כ' דסך את הקטן ג"כ פטור לפי מה דאמרי' שם על בשר אדם לא יסך כל דאיתא בסך איתא בלא יסך וא"כ בקטן ג"כ כיון דאינו בבל יסך גם הסך פטור ולענ"ד

דקטן בוודאי איתא בבל יסך דלענין שחיטה קיי"ל קטן ששחט ואחרים רואים אותו שחיטתו כשירה והקשו המפורשים והא קטן אינו בר זביחה וכתיב וזבחת ואכלת מי שהוא בר זביחה ותי' דקטן הוי בר זביחה וודאי אלא דפטור משום דלא הוי בר דעת והוי כמו אונס וא"כ נראה דהסך את הקטן וודאי חייב דכמו באונס שהוא חייב ה"נ כן והרי בסי' שמ"ג באו"ח הובא דיעות שאם עבר בקטנותו צריך לקבל תשובה כשהגדיל וא"כ בוודאי נראה דהקטן בכלל לא יסך ודווקא גבי מקיף אמרי' הכי א' המקיף וא' הניקף במשמע משום דכתיב לא תקיפו בחד קרא והוי תרוויי' בחד איסור משא"כ הכא דשני איסורין הוי הכא בוודאי נראה דחייב בכה"ג:

ד) **וקיי"ל** מלך בן מלך אין מושחין אותו שם בכריתות אא"כ יש מחלוקת ולכך נמשח שלמה בשביל מחלוקת של אדוני' ועיין בר"ה דף ב' דאע"ג דמלך בן מלך אין צריך למשיחה מ"מ צריכין להמליך עם הציבור ואם הציבור אין רוצים אותו אין לו זכות ואני הסברתי במק"א דנהי דבן מלך יורש בירושה ממלכת אביו כדכתיב למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל מיהו ירושה שייך בזכות שהבן יורש זכיות של אביו ומלוכה הוי זכות כשרוצין בו אבל אם העם אינם רוצין לא הוי זכות כלל ולכך צריך המלכה עם הציבור דוודאי המצוה עליהם שיקבלו אותו למלך עליהם אבל אם אינם רוצים אין לו שום זכות כלל כיון דלא הוי לי' זכות אם אינם רוצין אותו. אבל אם רוצים אותו הוא לו זכות ולכך א"צ משיחה. ובזה יישבתי הקו' שמקשים על הש"ס למה צריכין לומר גבי שלמה שלכך הוצרך משיחה משום אדוני' והא בלא זה הי' צריך משיחה משום שארוני' קשיש טפי ולענ"ד פשוט כיון דבן שאינו ממלא מקום אבותיו אין לו זכות ונתן הנביא כבר הסכים ואמר בשם ה' ששלמה ראוי למלוכה ולכך לא קאמר הש"ס רק משום המחלוקת. ובס' ערוך לנר כ' טעם אחר דגם לאביו שהוא מלך גם לו הבירה להוריש לאיזה בן שירצה אם לא גילה דעתו אז הזכות להבכור אבל אם אם גילה דעתו שרוצה שזה הבן יהי' היורש בוודאי הזכות שלו והסברא נראה נכונה:

מצוה קי

והיא להרמב"ם ל"ת ס"ד. ולהרמב"ן מצוה ק"ז ול"ת ס"ב.

ל"ת שלא לעשות שמן המשחה לעצמו שנאמר ובמתכונתו לא תעשו כמוהו דהיינו שלא יעשה שמן המשחה במתכונת שמן משחה שעשה משה למרוח את עצמו או לאחרים אבל אם עשאו להתלמד או למסרו לציבור אין בכלל הלאו ושמעתי להקשות לר"י דס"ל בכריתות דף ז' שלא שרו העיקרין קודם הבישול והקשה לו ר' יוסי אפי' לשוף את

העיקרין לא סגי והשיב שהכל הי' בנס וא"כ איך משכחת לה לעשות כמותו ונראה לי דהשרייי' אינו אלא מניעה שלא יבלעו העיקרין את השמן והוי כעין מבריח ארי כמו שאמרו חז"ל בעלמא מבריח ארי לאו כלום הוא וא"צ לשלם בשביל זה משום דהוי כאילו לא עשה לו שום טובה וה"נ אם שורה האדם העיקרין קודם הבישול שלא יבלעו בזה לא עשה עדיין שום עשי' ואם מבשל אח"כ בשמן הין ובסממנים הקצובין לזה הרי הוא עובר על במתכונתו לא תעשו כמוהו ושפיר חייב עליו בכה"ג כנ"ל:

ב) בס' מנחת חינוך הקשה אי אמרי' ביד"א א"א לצמצם איך משכחת שיעשה כמוהו הא א"א לצמצם ותי' עפ"י דאמרי' בבכורות דף י"ז ע"ב כיון דרחמנא אמר עביד ובכל היכי דמצית עביד ניחא לי', ולענ"ד לענין שמן המשחה דכתיב קח לך בשמים ראש וכו' ועשית וכו' והי' הציווי למשה וכוון משה ברוה"ק ובנבואה שעליו לצמצם כן י"ל, ובאמת קשה לי על המדרש והובא ברש"י ס"פ משפטים על ויקח חצי הדם מי חלקו מלאך בא וחלקן וכ' בס' גור ארי' דהקו' הא אי אפשר לצמצם וקשה מאי קו' וכי לא הי' משה יודע ברוה"ק לצמצם כמו המלאך ובאמת במזרחי פי' דהקו' משום דלא כתיב ויחלק משה ואח"כ ויקח מיהו במדרש בסוף דבריו שהביא כמה דיעות האיך נתחלק הביא תנדב"י בקי הי' משה בהלכת הדם וחלקו קשה לפי' המזרחי אלא דקשה לי לכל הפירושים לפי הש"ס דבכורות הנ"ל דקאמר דבאמת מצינו בדבר שצוה ה' למוד וכיוצא דאיכ"ל דאין צריך צמצום וזה לשון רש"י שם כל מידי דאמר רחמנא עבוד בכל היכי דמצית למיעבד ניחא לי' ולעולם לא צמצם יפה וא"כ קשה מאי קמתמה איך ידע משה כמה הוי חצי הדם דילמא באמת רק לפי ראות עיניו הי' החצי וצ"ע. מיהו בנדון שלנו נראה דאין נפ"מ בכל זה דלפי הנראה דאיסור זה הוא דמבזה הקודש בזה אם עושה דבר כיוצא בו לצורך חול כמו שדרשו חז"ל לא תעשון אתי לא תעשו כמשמשי המשמשמין במרום ואסור לאדם לעשות בית בתבנית אולם או בתבנית מנורה וא"כ א"ש אף אם אינו מצומצם כמו במקדש ג"כ חייב שכן משמע לשון כמוהו:

מצוה קיא

והיא להרמב"ם ל"ת ס"ה. ולהרמב"ן מצוה ק"ח ול"ת ס"ג

ל"ת שלא לעשות במתכונת הקטורת שנאמר במתכונתה לא תעשו לכם ודרשו חז"ל בכריתות ז' אעפ"י שלא עשה כל המשקל אלא חציו או שלישו הואיל ועשה לפי ערך משקלותיו חייב כרת משא"כ בשמן המשחה אלא דהרמב"ם סובר אף אם עשה רק חצי מנה חייב אבל רש"י ס"ל שם דדווקא על מנה חייב והמל"מ בפ"ב מה' כ"מ הקשה דאף

על כזית יתחייב כיון דקיי"ל בדיעבד יצא בכזית ונראה לי להסביר סברת רש"י דהרי בקרח כתיב ושחקת ממנה ממנה הדק וקאי על מה שמפורש דהיינו פרס בשחרית ופרס בין הערבים וע"ז קאמר והקטורת אשר תעשה במתכונתה וקסבר רש"י דהיינו שיעשה כל כך כמו שציוה הקב"ה להקטיר בכל יום והוא מנה דס"ל לרש"י דהכל מצוה אחת וכמו שסובר גם הרמב"ם חלא שהוא סובר דהאי ושחקת וכו' ונתת קאי רק על קטורת שבבוקר וע"ז קאמר קרא והקטורת אשר תעשה במתכונתה דהיינו רק חצי מנה ורש"י דייק זה מדנקט הלאו אחר הציווי של הקטורת עכ"ח שחיובו כמו שיעור העבודה בכל יום כן נראה לי:

מצוה קיב

והיא להרמב"ם ל"ת ס"ו. ולהרמב"ן מצוה ק"ט ול"ת ס"ד

ל"ת שלא לאכול ולשתות מתקרובת ע"ז וי"נ שנאמר פן תכרות ברית ליושב הארץ וקרא לך ואכלת מזבחו זה הוא דעת הרמב"ן בהשגות ל"ת קצ"ד ודעת הרמב"ם בחמת קשה בזה עיין בחינוך והנראה דהרמב"ם לטעמי' דס"ל לעיל ל"ת צ"ג דאסור לכרות ברית עם כל הגוים כמ"ש בלח"מ פ"ז ממלכים ואפ"ה כתב לעיל דהל"ת הוא בז' אומות ועכ"ח נראה דס"ל כדעת התוס' ביבמות כ"ג דבשאר אומות נמי אסור רק דבז' אומות חמיר דאפילו קיבל עליו שלא לעבוד ע"ז אסור לכרות עמהן ברית ואפ"ה לא מנה הרמב"ם לב' ל"ת דס"ל דהא דאסור בז' אומות אפילו בקיבלו שלח לעבוד ע"ז היינו משום עיקר ע"ז וירדה התורה לסוף דעתם שאינם מקבלים רק מחמת ירחה ולעולם חד טעמא משום ע"ז וא"כ הא דכתיב כחן פן תכרות ברית ליושב הארץ משמע בשחר חומות שריח ועכ"ח היינו בקבלו שלא לעבוד ע"ז ומדוקדק לשון התורה וזנו אחרי אלהיהם דהיינו בצינעא דאצל גוי גמור לא קרא זנות ועכ"ח הודיעה לנו טעם וסוף דעתם ועכ"פ עכ"ח לא מיירי קרא בפירש לשם ע"ז דבכה"ג אפילו שחר אומות נמי אסור לכרות ברית וא"כ כיון שמיירי בשוחט סתמא ח"כ הא לא קיי"ל כר"א בחולין ל"ח ע"ב דסתם מחשבת גוי לע"ז ועכ"ח הא דאסרה התורה זבחו היינו משום נבילה דשחיטת נכרי נבילה אפילו ישראל עע"ג ולכך נקט וקרא לך ואכלת מזבחו וכו' דהיינו אפילו שתהי' עע"ג זה נראה דעת הרמב"ם ומזה נראה דעיקר הדבר כמ"ש הטוז"ז רסי' ב' ביו"ד דלהרמב"ם דווקא בגוי העע"ז נאסר אלא שבז' חומות אפי' בקיבל עליו חסור דלא מהני קבלתו ומיושב בזה מה שהעיר החינוך שהפשטות הוא כמ"ש הרמב"ן דהלאו הזה קאי על איסור תקרובת ע"ז

ולפי מה שהסברתי כן נראה נכון לכך יליף הרמב"ם דאיסור תקרובת ע"ז מקרח אשר חלב זבחימו יאכלו וישתו יין נסיכם:

אמנם הרמב"ן דסובר דלאו זה הוא בתקרובת ע"ז דכתיב פן תכרות וגו' ואכלת מזבחו ואכילה קיי"ל כר"ח בפסחים כ"ב דאכילה גם איסור הנאה משמע וא"כ קשיא ל"נ בע"ז ילפותא לתקרובת ע"ז מקרא דזבחי מתים תיפוק לי' מלשון אכילה ודוחק לומר דהש"ס קאי לחזקי' דלא קיי"ל כוותי' וצ"ל כמ"ש התוספת בפסחים שם דווקא לא יאכל משמע איסור הנאה אבל כי כל אוכל וכו' לא משמע איסור הנאה והה"ד ואכלת איכ"נ דלא משמע הנחה אלא דלפמ"ש הרשב"א בב"ק מ"א דדווקא גבי אזהרה וא"כ נהי דה"נ הוי אזהרה נכתב בדרך החלטה:

ועפי"ז נראה ליישב קו' התוס' בב"ק שם ובחולין י"ג ע"ב ד"ה תקרובת דהרי בע"ז כ"ט משמע דגם לרבנן ילפי' מקרא דויאכלו זבחי מתים ואמאי לא ס"ל נענין טומאה כריב"ב ולהנ"ל י"ל דשם קאי הסוגיא לחזקי' וע"כ צ"ל דילפותא דרבנן מקרא דזבחי מתים אבל באמת קיי"ל כר"ח ומצינו למימר דילפי' מקרא דואכלת איסור הנאה ולא מקרא דזבחי מתים ול"ק קו' התוס':

ב) התוס' ב"ק ע"ב ד"ה דאי' פלפלו אי תקרובת ע"ז אסור מדאורייתא או מדרבנן והקשו מש"ס פסחים כ"ב דפריך דילמא כמים הנשפך לפני ע"ז דאסורין בהנאה משמע דהוי דאורייתא ולפמ"ש איכ"ל דשם קאי לר' אבוהו והוי דאורייתא אמנם התוס' קאי לחזקי' דהרי הרא"ש בפסחים שם הביא דיעות דקיי"ל כדחזקי' ואליבי' שפיר איכ"ל דלא הוי רק מדרבנן ובלא"ה קשה לי טובא על דעת התוס' דתקרובת ע"ז איכ"ל דאינו אסור אלא מדרבנן הא אמרי' בע"ז דף כ"ט מפני מה אסרו גבינת עכו"ם א"ל ר"י משום שמעמידין אותו בקיבת תקרובת ע"ז וא"ל ר' ישמעאל א"כ יהי' אסור בהנאה ולפי דברי תוס' הנ"ל מאי פריך הא שם דף ל"ב הקשו בתוס' על הא דמסיק שם הש"ס מפני שמעמידין אותו בעור קיבת נבילה והקשו תיפוק לי' משום בב"ח ותי' כיון דלא הוי רק כבוש ולא הוי אלא איסור דרבנן ועל איסור דרבנן לא גזרו וא"כ לפי"ז אם נימא דתקרובת ע"ז הוי רק דרבנן א"כ איך גזרו לאסור גבינות מפני שמעמידין בקיבת ע"ז הא על איסור דרבנן לא גזרו א"כ מאי פריך ר"י א"כ יהי' אסור בהנאה הא לפי הנ"ל איכ"ל דעל אכילה גזרו ועל הנאה לא גזרו, ואפשר לומר כעין שכתב התוס' שם דלהכי לא אסרו רק בשתייה סתם יינם משום בנותיהם דאם לא יהי' אסור רק בשתי' ולא בהנאה יש לגזור ביי"נ גמור דהוי אסור גם בהנאה יאמרו ג"כ דאינו רק בשתי' וא"כ ה"נ כן דאם נימא דאינו אסור

רק באכילה ולא בהנאה יש לגזור אטו תקרובת עצמו דיאמרו דאינו אסור רק באכילה ולהכי גזרו בגבינות בהנאה דאי לא קיימי הא לא קיימי הא וצ"ע.

וגוף הספק של התוס' נראה לי דמושרש על פלוגתת הרמב"ם והרמב"ן התוס' נראה דס"ל כרמב"ן והרמב"ן ביאר דבריו במנין המצות ל"ת קצ"ד דהלאו דלא תביא תועבה אל ביתך ולא ידבק בידך מאומה הני שני לאווין קאי על ע"ז עצמו והלאו דלא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת וגו' זה קאי על נוי ותשמושי ע"ז ותקרובת ע"ז עדיין לא נשמע וזה נלמד מקרא דואכלת מזבחו ומזה עדיין לא ידעי' דאסור בהנאה דואכלת דלא הוי רק החלטה לא משמע הנאה כמ"ש תוס' פסחים הנ"ל וזה דפריך הש"ס שם יי"נ דאסור בהנאה מנ"ל דהרי מואכלת לא משמע הנאה ומשני מקרא דויאכלו זבחי מתים ויצמדו לבעל פעור וזה לא הוי רק מדברי קבלה ואיכ"ל דלא הוי רק דרבנן וזה אפשר הוי ספיקות התוספת אם תקרובת ע"ז אסור רק מדרבנן. והרמב"ם ס"ל במל"ת כ"ה דתקרובת ע"ז בכלל לא ידבק בידך מאומה מן החרם אלא דיי"נ לא הוי בכלל זה ולהכי צריך קרא דישתו יין נסיכם דמקשינן לי' לחלב זבחימו יאכלו שהיי"נ הוי כמו תקרובת ע"ז וא"כ כיון דענש התורה אותו וקיי"ל דאין עונשין אא"כ הזהיר עכ"ח דהוי לאו ג"כ כן פי' במגלת אסתר ומש"ה מנה הרמב"ם זה ללאו בפ"ע. וגוף דברי הרמב"ם צ"ע דכ' דיי"נ לא הוי בכלל תקרובת ע"ז וצ"ע למה, והא דכ' דתקרובת ע"ז הוי בכלל לא ידבק וכו' א"כ מאי מקשה הש"ס יי"נ מנ"ל הא אי ילפי' מלא ידבק הוי הכל בכלל וצ"ע. ונראה ליישב דברי הרמב"ם דקיי"ל ע"ז של גוי ונוי' ותשמישי' כולם יש להם ביטול ואחר הביטול מותרין להדיוט ותקרובת ע"ז אין להם ביטול כדאי' בט"ז דף כ' מקרא דויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת וכו' וא"כ א"ש דברי הרמב"ם דאף דהוי בכלל לא ידבק בידך אפ"ה שפיר מקשה הש"ס יי"נ מנלן ר"ל מניין שאין לה ביטול עולמות דהרי מקרא זה לא מוכח רק דאסור אבל שאין לתקרובת ביטול אכתי לא שמעי' וע"ז מייתי הש"ס מקרא דויאכלו זבחי מתים מקשי' למת וכו' אלא דאכתי לאו לא ידעי' ואיכ"ל דיליף מק"ו מה ע"ז שלאחר ביטול מותר לגמרי להדיוט תקרובת דאסורה לאחר ביטול אינו דין שעובר בלאו ואי נימא דיו לבא מן הנדון להיות כנדון זה אינו דאם נימא הכי לא צריכא כלל להק"ו ובכה"ג לא אמרי' דיו ואף דאין עונשין מן הדין הא כבר כ' הה"מ בפ"ב ממ"א דהיכי דאיסור כבר ידעי' שוב איכא למילף העונש מק"ו ובזה יש לכוון כל דברי הרמב"ם במנין המצות קצ"ד והרבה הרמב"ן להקשות עליו ויש ליישב עפ"י הנ"ל דהא דכ' הרמב"ם שעדיין לא נאסר ר"ל אחר ביטול וכן כל דבריו א"ש עפ"י דברינו על נכון. אלא שבאמת קשה לי טובא על ש"ס דע"ז דאמרי' יי"נ מנ"ל דכתיב וחלב זבחימו יאכלו וישתו יין נסיכם ולכאורה

זה א"ש לר' נחמי' בספרי דסובר דהאי קרא קאי על האומות ומיירי בע"ז א"ש אבל לר"י דס"ל דהאי קרא קאי על ישראל וקרבנות קשה טובא האיך מצינו למילף משם דיי"נ אסור בהנאה וצ"ע, ואפשר דלר' יודא ילפי' מקרא שהביא הרמב"ן פן תכרות ברית וכו' וקרא לך ואכלת מזבח ותלי' בהדדי:

ג) **והנה** אע"ג דתקרובת אסור קיי"ל דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו אא"כ עשה בו מעשה ובמעשה זוטא יש אומרים שהוא אסור מדאורייתא וי"א שרק מדרבנן אסור וכן במעשה רבה י"א שאין אסור רק מדרבנן והנה זה כבור הקשיתי על דברי הכ"מ פי"ג ממ"א הכ"ח שהקשה שם על הרמב"ם שכ' דנכרי שניסך בכוונה דווקא רשאי ליקח ממנו דמים והקשה הא אדם מועד לעולם ותי' דה"מ בדברים שהם ידועים לכל העולם שהם נזיקין אצל כל העול' עיי"ש ולכאורה הא הדבר תמו' הא במנסך הוי היזק שאינו ניכ' ובשוגג פטור מן הדין אפי' בנכרי לפי הנראה אליבא דר"י כיון דלא שייך כדי שלא יהא כל אחד וכו' ואנן קיי"ל כר"י וצ"ע. וכעת מצאתי בס' מנ"ח שהקשה ג"כ זה והניח בקו' ולענ"ד עפ"י דברי התוס' בב"ק דף ק' ע"ב ד"ה חייב וגו' כ' דמטמא כיון שרואין השרץ על הטהרות יהי' חשוב היזק ניכר רק מי יודע אם הוכשר או לאו עיי"ש וא"כ נראה הה"ד נכרי או מומר שנגע ביין של ישראל חשיב היזק ניכר דהאי נכרי כשרץ לענין טומאה דמי' ותי' התוס' לענין טומאה לא שייך בזה וע"כ שפיר כ' הכ"מ ומשני דמ"מ מן הדין בשוגג פטורין ולכך לא מצי הש"ס לומר דמנסך היינו היזק שנגע ביין ישראל דבכה"ג הוי היזק ניכר ולפי תי' הב"י הנ"ל מה"ד בשוגג פטור ובמזיד חייב ואיך קתני לה אצל הנך דדינם משום תיקון העולם וע"כ דמנסך ממש:

ד) **הנה** לענין תקרובת ע"ז ושאר ענייני ע"ז אסור אפי' שלכד"ה כמ"ש התוס' בפסחים כ"ח ע"א ובתוס' ע"ז דף מ"ג ע"ב ד"ה אמרו כ' הטעם משום דבע"ז כתיב לא ידבק בידך מאומה מן החרם ולכאורה תליא זה בהנך ב' טעמים דלעיל דלהרמב"ן דילפי' תקרובת ע"ז מדכתיב וקרא לך ואכלת מזבחו הא כתיב בי' אכילה א"כ אפשר דווקא בדרך הנאתן אסור ומ"ש התוס' דכתיב לא ידבק בידך כבר כתבתי לעיל דלהרמב"ן נאמר זה על ע"ז עצמה אבל לא על תקרובת כמבואר במנין המצות הנ"ל מיהו איכ"ל כיון דבע"ז כ"ט ילפי' איסור הנאה מקרא דויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים ואיתקש תקרובת ע"ז למת ומת לע"ע והתם לא כתיב גם כן אכילה וא"ש דליכא פלוגתא בזה:

מצוה קיג

והיא להרמב"ם מ"ע מ"ז ולהרמב"ן היא מצוה ק"י. ומ"ע מ"ו.

מ"ע לשבות מעבודת הארץ בשביעית שנאמר בחריש ובקציר תשבות וכ"כ הרמב"ם פ"א משמיטה ויובל ומ"ע זו כפולה בתורה שנאמר ושבתה הארץ גם שבת שבתון לה' וכ' במנ"ח דלענין שביעית אפי' ע"י גוי אסור לעשות מה"ת דכאן תלוי' בשביתת הארץ ואם מניח ע"י נכרי לעשות הרי אינו שובת ובאמת שבתוס' בב"מ צ' ע"א ד"ה אבל כ' דאמירה לנכרי הוי רק שבות אלא שבמהרש"ל שם פקפק על התוס' וכ' כמנ"ח הנ"ל והגי' בתוס' שם דבשביעית מדינא אסור דבעי' דישבות הארץ ולפי"ז עדיין אפשר דבתוספת שביעית דכתיב תשבות דקאי על גברא איכ"ל דע"י גוי שרי והוי רק אמירה לנכרי ואפשר לקיים הגירסא בתוס' מיהו בתוס' מ"ק ג' ע"ב ד"ה יכול כ' דמחריש ובקציר תשבות ילפי' דמתוס' שביעית עד סוף שביעית תשבות ולכך קאמר התם יכול ילקה על תוס' שביעית וא"כ כיון דרבי' רחמנא דמתוספת שביעית מיד דינו כשביעית עצמו אם כן נראה דגם בתוספת שביעית אסור ע"י גוי ואני מסתפק עוד הא דאמרי' בשבת י"ח פותקין מים לגינה ע"ש ומתמלא והולכת גם בשבת אם מותר כן בערב שביעית שיתמלא בשביעית דכיון דבארץ תלי' מילתא ואפי' ע"י גוי אסור ומה לי ע"י גוי ומה לי נעשה ע"י עצמו ובסברא הזאת אמרתי ליישב קו' הפ"י בר"ה ט' דהקשה לר"ע דיליף מבחריש ובקציר תשבות דתוס' שביעית אסור ור"י יליף לה מהלמ"ס דעשר נטיעות דשרי מכלל דזקינות אסורה וממילא ר"ע דלא יליף לה מהכא עכ"ח צ"ל דס"ל דלא שרי עשר נטיעות ובסוף פ"ק דשביעית איתא דר"ע ס"ל דעשר נטיעות שרי ולפי הנ"ל א"ש דלעולם ס"ל דעשר נטיעות שרי וממילא מוכח דזקינה אסורה רק דאי מהכא הו"א כדלעיל דווקא ע"י עצמו אסור אבל ע"י גוי שרי ולכך כ' בחריש ובקציר תשבות דמתוס' שביעית עד סוף שביעית תשבות וא"כ הוי דינו כמו בשביעית עצמו ואסור אפילו ע"י גוי ולהיפך לא קשה ל"ל עשר נטיעות ת"ל מקרא לבד, דאצטרך לגופי' די' נטיעות שרי. ולהנ"ל דבשביעית אסור אפילו ע"י גוי וקודם שביעית נמי אסור לחרוש ואיכ"ל דהוי כמו גרם ומצד זה תוספת מתחלה יהי' אסור שהרי באמת רפ"א דשביעית ורפ"ק דמ"ק מוכח הא דאסור לחרוש בערב שביעית משום דחרישה דשל ערב שביעית מועיל על שביעית ולפי"ז שפיר יוכל לומר דבשביעית גזה"כ דהארץ ישבות ולכך אסור גם תוס' שביעית אבל לגבי שבת דקיי"ל גרם שרי כדלעיל מהאי דפותקין מים וגזה"כ הוא רק דהגוף ישבות איכ"ל דתוס' שבת אינו אסור א"כ ק"ל על הש"ס בר"ה ט' ע"א דקאמר דבתר דכתיב בחריש ובקציר תשבות דילפי' מני' תוספת שביעית תו לא צריך קרא על תוס' שבת ולהנ"ל הא איכא לחלק בין שבת לשביעית. ואפשר דעיקר קו' הש"ס הוא דילפי' מערב עד ערב בכניסתו ויציאתו ועל יציאתו לא צריך קרא על שבת בפ"ע דליכא סברא לחלק בין שביעית לשבת

ואמנם לפי"ז אינו מובן תי' הש"ס דמתרץ דבתשעה לחודש מבעי' לי' דאוכל ושותה בעיו"כ כאלו התענה וכו' ע"ש הא תוספת שבת לא מצינו למילף משביעית וצ"ע וגם גוף הדין צ"ע גם על הש"ס מ"ק הנ"ל קשה מאי פריך על ר"ע דל"ל בחריש ובקציר הא ידעי' מהלכתא ולהנ"ל הא שפיר איצטרך בחריש ובקציר.

ב) והנה על הרמב"ם דפוסק כר"ע הנ"ל קשה איך אפשר הא הוא עצמו פסק שם בפ"ג כר"ג ובית דינו דבזמן שאין בהמ"ק קיים רשאין לחרוש עד ר"ה והיינו לפי מסקנת הש"ס דמ"ק הנ"ל לר' ישמעאל וכבר תמה הפ"י כן על הב"י באו"ח סי' תר"ד שכ' דאיכ"ל דהטור יליף תוספת מבחריש ובקציר והקשה כן מהא דקיי"ל כר"ג וב"ד ולא העיר שגם הרמב"ם נקט הך קרא דחריש וקציר על שביעית וצ"ע אמנם לאחר עיון קצת לק"מ דהרי באמת קשה שם במ"ק ד' למה צ"ל דר"ג וב"ד ס"ל כר"י דהלכתא נימא דס"ל כר"ע אלא דס"ל כרבי דבזה"ז אין שמיטה נוהג מה"ת וכמ"ש תוס' ולכך הי' מצי לבטל וצ"ל דר' אשי רצה לתרץ גם קו' הראשונה איך מצי ר"ג לבטל תקנתא דב"ש וב"ה הא אין ב"ד יכול לבטל נהי דהש"ס תי' לעיל דמעיקרא הכי התנו ר"א רצה לתרץ ברווחא דאיכ"ל שלא הי' תקנה כלל אלא דין תורה ור"ג דרש וביטל דהיינו למ"ד מהלמ"ס מדהסמיך הנ"ל ג' דברים ללמד דבזמן שאין ניסוך המים גם תוס' ליכא ולא צריך לומר דמעיקרא הכי התנו ולכך עכ"ח הוכרח לתרץ כר"י אבל באמת לדידן נוכל לומר כר"ע וכרבי דבזה"ז הכל אפי' שביעית דרבנן ור"ג וב"ד ביטלו רק תוס' בזה"ז ומעיקרא הכי הותנו וא"ש:

ג) הרמב"ם שהבאתי לעיל דיליף מבחריש ובקציר תשבות תוספת שביעית והקשו עליו דמנ"ל דקצירת עומר דוחה שבת ובמנחות ע"ב אמרי' דמ"ד דנקצר ביום כשר אינו דוחה שבת והרמב"ם פסק דנקצר ביום כשר וגם ס"ל דדוחה שבת ולענ"ד דזה תליא בלימוד הקרא מאיזה מקום אנו לומדים שהקרבת עומר דוחה שבת דכבר כ' התוס' בפסחים ס"ו דשם ילפי' דפסח דוחה שבת מתמיד והקשה התוס' הא לקמן ילפי' מבמועדו עיי"ש ותי' דבאמת הם מדרשות חלוקות והא דאמרי' במנחות דאם נקצר ביום כשר דאינו דוחה שבת כ' שם התוס' דמנ"ל זה כיון דמצוה מן המובחר לקצור בלילה ומנ"ל דאינו דוחה שבת ותי' כיון דילפי' מתמיד ובתמיד א"א בלי דיחוי ונראה דזה תליא אי ילפי' מתמיד אינו דוחה אלא דבר המוכרח אבל לא שאר דברים אבל אי ילפי' מן במועדו אז אפילו הא דהוי רק למצוה מן המובחר ג"כ דוחה שבת והרמב"ם בפ"ד מביאת מקדש יליף מן במועדו ושפיר כ' דדוחה שבת כן נראה לי:

ד) וכ' החינוך דנוהג בזכרים ובנקיבות ואע"ג דהוי מ"ע שהז"ג מ"מ החינוך לטעמי' דהיכא דכתוב גם לאו אצל עשה כגון שבת ויו"ט גם הנשים נזהרות מיהו לדעת הרמב"ם

דעשה דחריש וקציר בא על התוספת וע"ז ליכא ל"ת עדיין עמדה הקו' עיי' בסוכה כ"ח ע"ב דאמרי' שם דהאזרח בא לרבות נשים חייבות בתוס' עינוי איכ"ל דגם שביעית ילפי' מהתם ובזה יש ליישב הרי"ף והרמב"ם דמביאים דתוס' עינוי מועניתם:

מצוה קיד

והיא להרמב"ם ל"ת ס"ז. ולהרמב"ן מצוה קי"א ול"ת ס"ה

מל"ת שלא לאכול בב"ח שנאמר לא תבשל ג"פ ודרשו חז"ל א' על איסור אכילה וא' על איסור בישול וא' על איסור הנאה ואפ"ה לא נמנה הנאה לל"ת בפ"ע כמו שביאר הרמב"ם במנין המצות סי' קפ"ז משום שהנאה בכלל אכילה ונראה כוונתו כמ"ש הרמב"ם בנקודה הנפלאה בפי' המשנה בכריתות דף י"ד דהנאה לא מיקרי איסור מוסיף דאם אין איסור אכילה אין איסור הנאה כי אם בהקדש דאסור בהנאה מצד עצמו אפי' במידי דלא שייך אכילה ובפלתי סי' פ"ז הסביר כיון דהקדש פשטה על הבשר איסור הנאה ולכך חל גם על חלב ובזה יש ליישב לשון רש"י דבחולין פרש"י דהנאה מקרי איסור מוסיף ובשבועות כ"ד פרש"י דמוקדשין מיגו דאקדשי' הוי איסור כולל ולפלתי הנ"ל ע"י הכולל נעשה איסור מוסיף והטעם המלך בפי"ז מאיסורי ביאה כ' משו"ה הקדש שאני משום דחל אפי' במידי דלית בי' אכילה ולפי"ז בשור הנסקל וכיוצא בו להפלתי מקרי איסור מוסיף דעצמות וגידים גם בשור הנסקל אינם אסורים ולי נראה להסביר דברי הרמב"ם בפי' המשנה ע"ד שכ' במנין המצות הנ"ל דכל הנאה הוא משום סרך אכילה אלא דאכילה הוא הנאה גדולה ושאר הנאות מקרי רק הנאות קטנות שהחמיר הקב"ה ואסר אפי' הנאות קטנות אבל כולם משום הנאות גדולות אפילו היכי דכתיב לא יהנה ולכך בעי' גם לענין הנאה שיעור כזית למ"ד דלוקין על הנאה והצל"ח בסוגיא דחזקי' ור"א מסתפק היכי דכתיב לא יהנה אי שיעורי' בכזית ולענ"ד כמ"ש דעיקר איסור הנאה משום אכילה הוא וא"א דיהא עדיף מיני' ולכך במוקדשים שיעור הנאה בש"פ ושיעור אכילה בכזית עיי' במל"מ ר"ה מעילה מהיכא ילפי' זה ולכך כ' הרמב"ם דלגבי הקדש אינו הנאה מצד אכילה ולכך מקרי איסור מוסיף אבל בשאר איסורין הנאה רק משום סרך אכילה ולכך א"א לומר הואיל והנאה חל יהי' חל גם אכילה הא הנאה גופא לא נאסר אלא משום אכילה:

ובזה נתיישב לי מה דקשה על הרמב"ם בפי' המשנה הנ"ל דחלב בחלב לא מקרי איסור מוסיף דאם אין אכילה אין הנא' ומזה למד בדג"מ ביו"ד סי' פ"ז דלהרמב"ם חלב בחלב אינו אסור בהנאה ולי צ"ע דהרי אמרי' ביבמות ל"ב ע"ב דאפילו אין אחע"א מ"מ נ"מ

לקברם בין רשעים גמורים דהאיסור חל עליו אלא דאין עונשין ואע"ג דר"ש פליג התם הא קיי"ל בעירובין מ"ו ע"ב דר' יוסי ור' שמעון הלכה כר"י ואיך נימא דחלב בחלב מותר בהנאה הא שם איסור עליו אמנם להנ"ל א"ש בוודאי גם להרמב"ם אסור בהנאה ואסור באכילה משום בב"ח ומ"מ אי אפשר לקרותה איסור מוסיף לענין לענשו דהרי עונש על הנאה אינו אלא משום סרך אכילה ואם אין עונשין על אכילה משום בב"ח כ"ש דאין עונשין על הנאה עיי' בחת"ס סי' צ"ב הסכים ג"כ לדינא דחלב בחלב אסור בהנאה ועיי' בצל"ח פסחים מ"ה במתני' דכיצד מפרישין חלה בטומאה שפלפל ג"כ בזה:

ב) והנה בב"ח קיי"ל חתיכה עצמה נ"נ וחייב על כל כזית וכזית וחצי זית בשר עם חצי זית חלב מצטרפין אפי' שלכד"א והנאתן אסור אפ"ה אם נפגם ואינו ראוי לגר פקע מני' האיסור כיון דאמרו חז"ל הראוי לגר קרוי נבילה ושאינו ראוי לגר לא מקרי נבילה הה"ד שאינו קרוי בב"ח ובפלתי סי' פ"ז משמע דנטלפ"ג הוי רק כשלכד"א והיכא דשלכ"א אסור נטל"פ נמי אסור ולענ"ד הדבר קשה באמת לשון הרמב"ם בפ"ה מיסוה"ת שכ' שאם עירב דבר מר בתוך המאכל מקרי ג"כ שלכד"ה ובוודאי נפגם המאכל עי"ז אפ"ה קרי לי' שלכד"ה עכ"ח צ"ל דוודאי אם הדבר מצד עצמו נפגם ונסרח בהא אמרי' דאינו קרוי נבילה והה"ד דאינו קרוי בב"ח אבל אם דבר אחר גרם לה לפגמה ואם הי' כאן קפילא מומחה שהי' אפשר להפריד הדבר מר ממנה הי' הדבר מצד עצמו משובח בזה עדיין לא אבד שמו שם האיסור והוי רק שלכד"א ובדבר דלא כתיב בי' אכילה ואסור שלכד"ה גם בכה"ג אסור. הפלתי הקשה דבב"ח נמנה בסוף תמורה מן הנקברים ומסיים שם דאפרן אסור משמע דגם בב"ח אפרן אסור ואמאי הרי הש"ך בסי' ק"ה סקי"ז כ' דאם נפרד הבשר מן החלב אינו אסור וא"כ אמאי אפרן אסור הא אז וודאי לא הוי בי' בליעת בב"ח ולענ"ד כבר כ' הפנ"י בפסחים כ"ז דהא דגחלן ואפרן אסור הוא רק מדרבנן ועכ"ח דגזרו אטו אם לא יהי' אפר עדיין דהיינו שישרף אותו ויבשל אצלו דהיכי דאפרן מותר אמרי' אין שבח עצים בפת דשלהבת בא מחמת משהו הנשרף והוי כאפר ובאמת אם ישרוף אותו הרי הוא עובר משום לא תבשל כיון דהבישול אסור ולכך אמרו חכמים דדינו לגמרי כנקברים וגם אפרן אסור דאם נאמר אפרן מותר יסבור שהוא מהנשרפין:

ג) ר' אשי בחולין קט"ו יליף איסור בב"ח מקרא דלא תאכל כל תועבה ופליגי הפוסקים אי קיי"ל כר"א בהא או לא ולכאורה ק"ל לר"א מנ"ל בש"ס בחולין ובפסחים ללמוד טכ"ע מבב"ח הא רש"י בחולין שם פי' הא דבב"ח מקרי טעמו ולא ממשו היינו לאחר שנסתלקו אבל בעודם תרוויי' בהדי הדדי נראה מדברי רש"י דנקרא ממש וא"כ האיך מדייק מכאן דטכ"ע דאורייתא דילמא לאו דאורייתא והא דאסור משום דנעשה בו תועבה

ובאמת רש"י בחולין ק"ח כ' הילפותא למ"ד דילפי' בב"ח מג"פ לא תבשל ואסרה התורה האכילה והנאה לאחר שנתבשל ונסתלק זה מזה וקרי לי' הכתוב בב"ח מוכח דהטעם נקרא ג"כ בב"ח ומזה דייק שפיר טכ"ע אמנם לר' אשי עדיין קשה ונראה דגם לר"א שפיר הילפותא דהרי מסיק רבא שם דילפי' מלא תבשל דדרך בישול אסרה תורה דהיינו שהחלב כ"כ מרובה או הבשר כ"כ מרובה שאין ס' כנגדו והיא גופא תיקשי אם טעם לא הוי כעיקר מה לי אם יש ס' או אין ס' הא אפילו אם אין ס' ואיכא טעם נמי אינו כעיקר ועכ"ח דטכ"ע ושפיר ילפי' מיני' דטכ"ע אפי' לר' אשי:

ובזה יישבתי קו' הנוב"י ושאר אחרונים שהקשו על הא דאמרי' בפסחים מ"ד דהחידוש הוי דאי תרי לי' כולי יומא וגו' והקשו הא הוי חידוש לקולא ואמרי' בזרוע בשלה בחולין שם דאם החידוש לקולא נוכל למילף מינה חומרא ולהנ"ל א"ש לפמ"ש דהלימוד מדאסרה תורה דווקא דרך בישול אבל אם הוא ס' נגדו לא אסרה תורה ועל הא שפיר דחינן דילמא שאני הכא דהקילה התורה גם בכבוש אף דאית בי' טעם ולהכי גם זה מקלינן מיהו כ"ז א"ש לפי מה דמסיק רבא בחולין שם דדרך בישול אסרה תורה אבל לסק"ד דאביי דלא ידע דדרך בישול אסרה תורה עכ"ח הלימוד מן האיסור שאסרה תורה באכילה אם יש בה טעם אפילו לאחר שנסתלק וכיון דילפותא הוא מן האיסור ל"ל דהחידוש הוא משום דתרי דאז קשיא קו' הנוב"י הא הוי חידוש לקולא ולכך הוצרך רש"י לפרש דחידוש הוא משום דהאי לחודא והאי לחודא שרי ומיושב קו' התוס' בחולין ק"ח על רש"י שם עיי"ש ודוק:

פ' ויקהל

מצוה קטו

והיא להרמב"ם ל"ת מ"ח. ולהרמב"ן הוא מצוה קי"ב ול"ת ס"ו

ל"ת על הב"ד שלא לעשות משפט מות ביום השבת שנאמר לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת והמעיי"ח העיר שלא מנו נמי שאין בנין בהמ"ק דוחה שבת דיליף לקמן את מקדשי תיראו ואת שבתותי וכו' נמי למצוה בפ"ע והמג"א בסי' של"ט הקשה מנ"ל דגם מלקות אסור לדון דילמא דווקא דבר שיש בו חילול ונראה ליישב דבתשובת מרן בחת"ס חיו"ד סי' רנ"א הביא להקשות על הא דאמרי' בשבת קל"ז דר"א סובר טעה בדבר מצוה ועשה מצוה חייב והקשה לדעת הריב"א בחולין קמ"א דהא דאמרי' דאין עדל"ת ועשה היינו תרויי' אבל הלאו נדחה ולא נשאר רק עשה ועל עשה ליכא חיוב כרת רק בפסח ומילה וכל היכי דליכא כרת ליכא חיוב חטאת וא"כ האיך

משכחת לה דבטעה בדבר מצוה יתחייב חטאת ועיי"ש מ"ש מרן זצ"ל ליישב. וגוף הקו' עכ"ח הוא אי אמרי' דאפילו ל"ת שיש בה כרת נדחה מפני העשה ועיין במהרש"א ביבמות ג' ע"ב בתוס' ד"ה ל"ת שיש בה כרת וכו' דלמהרש"ל שם תליא בפלוגתא אכל המהרש"א כ' דלכ"ע לא נדחה ל"ת שיש בה כרת ולמהרש"ל עמדה הקו' והנה בכמה דוכתי אמרי האי לא תבערו לחלק יצאת וכך קיי"ל כר"נ והיינו לחייב חטאת וא"כ גם כאן עמדה קו' זו איך משכחת לה חטאת בהבערת בת כהן הא עשה דל"ת ולא נשאר רק עשה וא"כ ליכא חיוב חטאת ובשלמא למאן דסובר טעה בדבר מצוה ועשה מצוה חייב איכ"ל דס"ל כמהרש"א הנ"ל ואפי' כמהרש"ל כהאי תירוצא דס"ל ביבמות שם דל"ת שיש בה כרת אינו נדחה אבל אליבא דהלכתא עמדה קו' הנ"ל ונהי דאיכ"ל דבזה גופא פליגי לענין טעה בד"מ אי חייב חטאת או לא אמנם כאן בבת כהן עמדה הקו' אליבא דהלכתא ומזה הכריח הרמב"ם דהלאו בא ללמד שאין דנין בשבת אפילו ליכא חילול שבשבת ליכא מצוה אדרבה עבירה הוא ולכך שפיר בהבערת ב"כ בשבת חייב חטאת: **ועוד** אפשר ביתר ביאור ליישב קו' המג"א הנ"ל דיש לפרש כוונת הרמב"ם דקשיא לי' למאי דקיי"ל כר' נתן דלא תבערו לחלק יצאת ומזה לכאורה מוכח דגם אם שרף בת כהן בשבת חייב חטאת וקשה הא קיי"ל טעה בדבר מצוה ועשה מצוה פטור כדאמרי' בפסחים דף ע"ב ע"ב בטעה ובעל יבמתו נדה פטור וא"כ אמאי חייב מיהו בשבת קל"ז וכן בפסחים שם איתא דבעי' דווקא טרוד בטירדא דמצוה דהיינו שהמצוה ההוא שייכא באותו יום וכן איתא בסוכה דף מ"ב ולכך דווקא ביש לו תינוק למול בשבת אם מל של לפני שבת פטור וא"כ ה"נ דלא שייך בשבת אינו פטור אמנם אכתי קשה שהרי במחוייבי מיתה פעמים הרבה אם אינם מחוייבים מיתה הם מחויבים מלקות כגון עדים זוממין ולפעמים הם מחויבים גלות וכיוצא אם נימא דגם בשבת מחויבים הב"ד לדון הרשעים בדבר שאין בו חילול שבת כגון מלקות או שאר קנסות א"כ כל זמן שהם נושאין ונותנין אם הוא חייב מיתה או לא ומחוייבים בשאר עונשים וחיוב על הב"ד להענישם והרי הם טרידי טירדא דמצוה ואם שכחו שבת או המלאכה ודנו אותה בהריגת שריפה הוי טרוד טירדא דמצוה וגם עשו מצוה ופטורים מחטאת ואיך כתבה התורה לאו דלא תבערו לחלק בשוגג על כל עבירה הא בכה"ג ליכא חטאת וע"כ הוכיח הרמב"ם היטב דבשבת אין כאן שום עונש אפילו מה שאינו חילול שבת וא"כ בשבת אינו טרוד טירדא דמצוה ושפיר חייב חטאת וכתיב לא תבערו לחלק. ומזה שפיר הוכיח בשבת ק"ו דמקלקל בהבערה חייב דאל"כ למה חייב חטאת וכן בסנהדרין דף ל"ו קאמר דרציחה תוכיח לר"י או בסק"ד דהכא לא הוי ס"ל טעה בדבר מצוה ועשה מצוה פטור אלא בדבר שזמנו בהול

ועובר זמנו כמ"ד בפסחים ע"ב וא"כ אינו מוכח כנ"ל דשבת לית מצוה כלל לעונש אלא דווקא רציחה דאית בי' חילול שבת ממעטי' וא"ש רציחה תוכיח משא"כ לדינא:
ואפשר דטעמא דהרמב"ם למסקנא דעמדה באמת הקו' למה לא ידחה רציחה שבת הא איכא ק"ו מעבודה או תקשה בהיפך דלא תהי' עבודה דוחה שבת מק"ו ועכ"ח דטעמא דקרא הוא משום דבשבת אין דנין ועכ"פ לפי הנ"ל מוכח ממקרא זה דאין לדון שום עונש בשבת ולכך מנה הרמב"ם זה לל"ת בפ"ע משא"כ בנין בהמ"ק דאינו דוחה שבת הוא רק מדיני תורה ואי אפשר לחושבו לל"ת בפ"ע ומיושב קו' המעיי"ח שהתחלנו בה:
פ' ויקרא

מצוה קטז

והיא להרמב"ם מ"ע מ"ח ולהרמב"ן לא נמנה זו למ"ע בפ"ע
מ"ע לעשות עולה כמשפטה שנאמר אם עולה קרבנו והרמב"ן משיג על מנין הרמב"ם בשורש י"ב וסובר דכיון שציוה ה' להביא קרבן צריך שיצוה על איזה אופן ואינו חושב בכל עשיית קרבנות רק מ"ע אחת על הכהנים שיעבדו עבודה עיי"ש:
עוד השיג עליו בסוף השגותיו שמונה מצות ששכח הרמב"ם למנות ומנה מ"ע שלא להביא קרבן מחי' והביא שגם הרמב"ם בפ"ה מאיסורי מזבח כ' שהמביא קרבן מחי' עובר בעשה ומג"א יישב הרמב"ם דהרמב"ם אינו מונה לאו הבא מכלל עשה ולי נראה עוד טעם דהרי ממקרא זה דמן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם אפשר לומר דכ"ש חי' כמבואר בת"כ ובפי' התורה והמצוה על הת"כ וכדאי' במדרש פ' אמור לא הטרחתי עליכם לצוד ציד ולהביא קרבנות אלא מן המצויים בביתכם תביאו וכדאי' נמי בזבחים ל"ד די"ל דהוי כמוסיף על דברי הש"י אלא כיון דהקרבנות משונים יש מהם באים מן הצאן דווקא ויש מהם באים מן העזים דווקא ויש מהם באים מן הפרים ופי' התורה בכל קרבן מאיזה מין יבא שלא לעשות אומדנות וסברא מעצמינו ואין אנו רשאין להוסיף ולגרע כמ"ש לא תוסיפו ולא תגרעו ממנו וממילא היינו יודעים אפילו הי' חי עדיפא מבהמה אפ"ה אין רשאין להוסיף ולמה הוצרך לפרט מן הבקר ומן הצאן תקריבו קרבנכם להוציא את החי' ע"כ אחז"ל לומר לך שעובר בעשה וכיון דילפינן זה רק מיתורא דקרא לכך לא מנה הרמב"ם זה לעשה בפ"ע וכמ"ש הרמב"ם בשורש ב' דדבר הבא מדרשא אין מונה למ"ע בפ"ע:
ב) והנה הרמב"ם בה' מעה"ק פ"א הי"ב כ' דלכתחלה מצוה בכל הקרבנות להקריב מל' יום ואילך חוץ מבכור ומעשר ופסח דרשאין להקריב מיד ביום השמיני והכ"מ שם

הקשה על הרמב"ם דהרי מבואר במשנה בפרה ספ"א דקרבנות ציבור דווקא מצוותן מל' יום אבל נו"נ כשרים מיד ביום השמיני ולענ"ד ליישב עפ"י תפא"י במשנה שם שכ' הטעם דבכור ומעשר ופסח רשאין להביאן מיד ביום ח' משום דאי בעי הי' יכול להפקיע כל החיוב מן עדר זו בבכור הי' יכול להטיל בה מום וכן במעשר וכן בפסח אי בעי מפקיר כל נכסיו כדעת התוס' המובא במל"מ פ"א ר"ה ק"פ עיי"ש ולפי"ז לכאורה א"ש בכל נו"נ יכול להקריב בח' כיון דאינו מחויב להביא ואפי' נדר מצי לאתשולי עלי' ולא שייך בדבר שאינו מחויב הקריבהו נא לפחתך כולי האי כיון דאינו מביאו רק מרצון נפשו כמו בכור ומעשר ולפי"ז נראה לי דזה איכ"ל אי דרשי' טעמא דקרא וכתיב בבכור ביום השמיני תתנו לי ומשמע דייקא ביום השמיני עצמו והטעם משום דהי' יכול להפקיע אם כן נוכל למילף דגם בנו"נ כן וא"ש לשון המתני' דפרה אליבא דר"ש דס"ל דרשי' טעמא דקרא אבל הרמב"ם רפ"ג ממלוה ולוה לא פסק כר"ש להקל עפ"י טעמא דקרא וא"כ אין למילף נו"נ מבכור לכך פסק הרמב"ם דגם בנו"נ בעי' ל' יום ודווקא בכור ומעשר ופסח ילפי' מהדדי וכמ"ש הרמב"ם בפי' המשנה:

ג) **בת"כ** והובא ברש"י בחומש ילפי' מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן למעט הנוגח הנרבע והנעבד ובמנחות דף ה' ג"כ דרשי' מן להוציא את הטריפה והרמב"ם פ"ב מאיסורי מזבח ה"י כ' דטריפה אסור משום הקריבהו נא לפחתך ותמה הכ"מ הא מקרא ילפי' זה ותי' דס"ל להרמב"ם דהוי רק אסמכתא בעלמא וזה דבר קשה עיי' בשעה"מ שם ובוודאי ג"כ אין לומר דווקא דרוסה הוא מה"ת דהרי בסוגיא דרוב בחולין י"א ילפי' רוב מרישא של עולה ומאלי' תמימה א"כ מוכח מהתם דכל הטריפות הוא מה"ת ולענ"ד דהרמב"ם לשיטתו דס"ל סד"א מה"ת לקולא א"כ לכאורה יש לדון אם גם ספק טריפה מותר מה"ת לגבו' ובאמת נראה גם להרמב"ם ספק טריפה אסור לגבו' עפימ"ש הר"ן פא"ט דף נ"א דספק טריפה הוי מקח טעות משום דאין לך מום גדול מזה דפרשי אינשי מס' טריפה וא"כ שייך בה הקריבהו נא לפחתך וכן פי' רש"י בזבחים דף ע"א ע"ב דכל דאתחזק בי' ס' טריפה אסור לגבו' משום הקריבהו נא לפחתך וזה כוונת הרמב"ם כל שנולד בה טרפות אי ריעותא דנפולה או ריעותא דדרוסה אסור לקרבן משום הקריבהו וכו' אבל אם הוא וודאי טריפה בוודאי נפקא לי' גם להרמב"ם מקרא הנ"ל וגם הקריבהו וכו' הוי ג"כ דאורייתא דדבר הבא מסברא הוי דאורייתא כדפריך בכתובות כ"ב למ"ל קרא סברא הוא. אמנה מה שמיישב הכ"מ דהא דקיי"ל דלא מפסיל משום מום אלא בגלוי אין זה מובן וראיתי בס' בן יהודא סי' ס"ו שהביא ג"כ להקשות על לשון הכ"מ דהא במנחות דף ו' ע"א איתא בהיפך דקרא דמן הבקר בא להוציא טריפה דלא מינכר עיי"ש ולענ"ד

נראה ליישב עוד באופן אחר ואפשר דכיוון הכ"מ לזה דהרי שם אמרי' דלכך לא נוכל למילף מבעל מום משום דפוסל גם במקריבין אלא במה הצד מבע"מ ויוצא דופן וע"ז מדחה בע"מ ויו"ד הוי בגלוי ולכך איצטרך מן הבקר על טריפה דלא מינכר מיהו בסוף מסיק דג' קראי איצטריך דממשקה הו"א דדווקא בלא הי' לו שעת הכושר איצטרך אשר יעבור ומשם הו"א דווקא בקדם להיות טריפה ואח"כ אקדשי' אבל קדם והקדישו לא ידענו לכך איצטרך בן הבקר על הי' לו שעת הכושר וגם אקדשי' מעיקרא ולפי"ז אין למילף ממה הצד מבע"מ ויוצא דופן דהרי יוצ"ד לא הי' לו שעת הכושר ואין כאן צד השוה וממילא ליכא למילף נמי מבע"מ כדדחי שם וא"כ אפי' מבן הבקר להוציא טריפה אינו מוכח אלא בטריפות שבגלוי ועמדה הקו' טריפות דלא מינכר מנ"ל זה נראה כוונת קו' הכ"מ ונראה דזה בא הרמב"ם ליישב דכבר כ' דדבר שהוא סברא מקשי' למ"ל קרא וה"נ על טריפות שבגלוי א"צ קרא דמסברא דהקריבהו לפחתך ידעי' ועכ"ח בא הקרא על טריפות דלא מינכר וא"כ יסוד הדרש על הקריבהו לפחתך וא"ש:

ד) **קרבן** עולה בעי סמיכה וסמיכה בעי' בכל כחו ובתוס' גיטין כ"ח ע"ב כ' דאם אינו יכול לקיים סמיכה טוב יותר שיבטל הבאת הקרבן והקשו ע"ז מהא דקיי"ל ערל וטמא משלחין קרבנותיהן והא לא מצי לסמוך ותי' דזה דווקא אם לאח"ז יוכל להביא הקרבן כדינה אז ימתין אבל אם אינו יודע אם לאח"ז יוכל להביא כתיקונה כגון ערל או טמא שהוא טמא זב או מצורע דאינו יודע מתי יתרפא אז אמרי' משלחין קרבנותיהן בלא סמיכה ומזה יש ראי' לדעת התה"ד המובא בח"צ סי' ק"ו דמצוה שיכול לעשותו לאח"ז יותר מן המובחר ימתין ולא אמרי' אין מעבירין על על המצות ועיין במל"מ פ"א ממגילה אמנם הדבר ק"ל דהרי מיירי בשולח חטאתו ממדה"י ומסתמא מדה"י צריך לשהות זמן מרובה עד שיבא בעצמו ותוס' כ' לעיל ע"א ד"ה ר"י דאפי' ר"מ חייש למיתה לזמן מרובה וא"כ יש לחוש לביטול מצוה וכמ"ש התוספות זב ומצורע הואיל ואין טהרתו תלוי' בימים מקרי אינו יכול לקיים אח"כ דשמא לא יתרפא וא"כ גם כאן איכא שמא ימות ומאי פריך הש"ס הא בעינן סמיכה דילמא מיירי בכה"ג דצריך שיהי' זמן מרובה דמסתמא כך הוא בשילוח ממד"ה וצ"ע:

ה) **הנה** כבר כתבתי שהרמב"ן משיג על הרמב"ם ואמר שאין ראוי למנות זה למ"ע והמג"א ומג"ט כתבו כיון דאין הבעלים המקריבין אלא הכהנים והם שלוחי דרחמנא שייך אצלם מ"ע אחרת ובאמת גם הרמב"ן מודה לזה אלא שהוא כ' שם שעבודת הכהנים מ"ע אחת מעבודת מתנה וכו' ויפה כ' המג"ט דעבודתם דרשו חז"ל רק על עבודה תמה שאין אחרי' עבודה ועיי' ברא"ש בפירושו לנדרים דף ל"ו בד"ה כי שהפקיע התורה

מרשות בעלים לרשות כהנים ולכך תלי' במחשבה דידהו וכל קרבן בעי' לשמה עולה לשם עולה למצוה וחטאת לשם חטאת גם לעיכובא וכו' וא"כ כיון דיש בה דברים למצוה שהמצוה על הכהן להקריב לכך נמנה שפיר למ"ע:

ו) **והנה** העולה מכפרת על עשה ועל ל"ת הנתל"ע וכ"כ הרמב"ם בפ"ג ממעה"ק הי"ד וכ' הכ"מ שם דהרמב"ם פוסק כר"ע ביומא ל"ו ובמעיי"ח פ' קדושים במ"ע של לקט שכחה ופאה הקשה ע"ז הא איתא ביומא שם דר"ע סובר לא תעזוב מעיקרא משמע בין לר"י ובין לאביי והרמב"ם במנין המצות רי"ד פסק דלשו"פ הוי נתל"ע עיי"ש ולענ"ד דברי הכ"מ נכונים לשיטתי' דס"ל לדעת הרמב"ם בפ"א מנערה בתולה ה"ז דפוסק כמו שחוזר ר' יוחנן במכות י"ד דל"ת שקדמה עשה דהיינו שיוכל לקיים העשה גם קודם העבירה אפ"ה אם קיים אח"כ ותיקן מקצת מעשה עבירה אין לוקין עליו עיי"ש ובאמת שם בסוגיא קשה זה וכבר כתב כן בשעה"מ פ"א מחו"מ ואין כאן מקומו, עכ"פ הכ"מ לדעת הרמב"ם בעשה שמתקן הלאו במקצת ול"ת שקדמה לעשה נהי דאינו עוקר הלאו לגמרי כמו שאר נתל"ע כעין והשיב את הגזילה שמעיקרא לא הי' יכול לקיים כלל המ"ע אבל כאן בלקחו הלקט או השכחה עבר על הל"ת וגם אל העשה דתעזוב ונהי אם מקיים אח"כ העשה דתעזוב לא יוכל העשה לנתק עשה ול"ת לגמרי ונהי דאפ"ה אין לוקין עליו כיון דתיקנו במקצת לדעת הכ"מ לפי מה דהדר ר' יוחנן ולא דמי ללאו דחסימה היינו לענין מלקות אבל לענין דעולה יכפר עליו ס"ל לכ"ע כיון דתעזוב גם מעיקרא משמע ועבר בלקיטתו על עשה ול"ת לא יוכל פולה לכפר עליו ולכך פליג ר"ע על ריוה"ג דאמר דעולה מכפר על לשו"פ כנלע"ד נכון ומה דקשיא על הכ"מ דפ"א מנערה ובתולה ה"ז יש להביא ראי' מסוגיא דיומא הנ"ל וגם הפלוגתא אי בכה"ג לוקין אכ"מ:

ז) **הרמב"ם** בפ"א מפסהמ"ק מנה כל הפסולים לעבודה ואע"ג שפסולים לעבודה כשרים לשחיטה בדיעבד עכ"פ חוץ מקטן שאפילו גדול עוע"ג ואפי' היתה עומדת בדרום והביאתה לצפון וכ' הכ"מ שכן מבואר בחולין י"ב ותימא בעיני ששם מבואר אם גדול עוע"ג ג"כ פסול נהי דהרמב"ם לשיטתו פסק דלא כר"ה בגיטין כ"ג דמתרץ דבגדול עוע"ג כשרין לכתוב גט אלא כשמואל שם דווקא בטופס שהוא רק דרבנן מהני אבל לאינך פוסקים דסברי דר"ה סובר דאפי' בדאורייתא מהני עוע"ג א"כ לכאורה הי' לומר דגם בקדשים מהני שחיטת קטן בגדול עוע"ג וכ"ש לרש"י דפי' שם בחולין דמעשה הוי אם פי' בפירוש א"כ וודאי משכחת לה כגון שפירש והרמב"ם נראה שסובר כפי' התוס' ובחולין י"ב ע"ב בתוספת ד"ה ותבעי' כ' שם המהר"ם לובלין לדעת התוס' הי' קשה להם דגדול עוע"ג אפילו אין מעשה מוכיח יועיל עיי"ש ואני כתבתי ליישב בזה קו' התוס' בריש

חגיגה שהקשו איך הו"א דצריך לחנך הקטן בראיי' הא קיי"ל כולן תשלומין דראשון ואם אינו חייב בראשון שוב לא מצי להביאו וא"כ קטן הא אין יכול להביא בראשון וכתיב לא יראה פני ריקם ואיך אמרי' דחייב לחנך קטן בראיי' ולהנ"ל א"ש דקטן דיש לו מעשה אי קטן קאי בדרום ועולה בדרום וקטן מייתי לה לצפון ואמר דמש"ה מייתי לה לצפון דעולה הוא הוי מעשה וקיי"ל דקטן יש לו מעשה א"כ הא משכחת לה דישחט קטן אלא אפילו לדעת התוס' שם מ"מ אם גדול עוע"ג ומלמדו ומזהירו לשחוט לשמה נראה דגם לתוס' רשאי לשחוט בכה"ג קדשים מה"ת ונהי דמצד מצות חינוך אסור מיהו מדרבנן הא חייב מיהו יש לומר דאכתי אסור מה"ת דכיון דקטן עושה על דעת גדול הוי לי' כאלו מספי לי' בידים ולמספי לי' בידים הא אסור מה"ת מיהו לפימ"ש התה"ד דלמספי בידים אסור משום דאתי למיסרך לעשות גם כשהוא גדול וזה שייך בעלמא אבל כנדון כעין שלנו דאם יהי' גדול הוא יהי' מחוייב וידחה יו"ט ולא שייך אתי למיסרך וממילא לפי תה"ד הנ"ל בכה"ג שרי למספי לי' בידים וא"כ א"ש דממ"נ הי' הקטן ראוי לשחוט בגדול עוע"ג כדלעיל ונהי דגם קטן מחויב מדרבנן נשמור יו"ט נגד זה הא קטן מחויב מדרבנן בקרבן ראיי' וחגיגה וח"ש:

ח) **והנה** בקרן יחיד לא הי' פייס והמל"מ פ"ד מה' תו"מ נסתפק בזה אם הבעלים יכולים ליתן לכל כהן שירצו או כל הקודם זכה וכ' דנ"ל דכל הקודם זכה והמנ"ח כ' דפשיטא לי' שאין ביד הבעלים כח ליתן למי שירצו כיון דהני כהנים שלוחא דרחמנא נינהו וכן הוא להדיא בב"ק ק"י דאפי' כהן שאינו ראוי לעבודה אין יכול ליתן לכל כהן שירצה והרמב"ם בפ"א מביכורים כ' דכל הקרבנות לאנשי משמר חוץ מבכור שנותן לכל כהן שירצה ורש"י בתמורה דף ל"ב ע"א ד"ה הקדש פי' דרשאי ליטול דבר מישראל חבירו כדי שיתן עולתו לבן בתו כהן ודברי רש"י תמוהין מב"ק הנ"ל כן הקשה המנ"ח ולענ"ד יש ליישב עפ"י התוס' ביומא דף י"ט ע"ב ד"ה מי איכא שכתבו דהא דאמר ר"ה כהנים שלוחי דרחמנא היינו גם שלוחי דרחמנא ולעולם הוי גם שלוחי דידן ונפקא מני' דאי הוי אמרי' דרק שלוחי דידן אם אמר דלא בעי' שיקריב כהן שבאותו משמר לא הוי מצי להקריב וכו' משמע דלפי האמת דהם גם שלוחי דרחמנא הקב"ה הסכים לחלק הכהנים לכ"ד משמרות כמרומז בקרא לבד ממכריו על האבות אין הבעלים יכולין לעכב לכהן שבאותו משמר שלא יקריב קרבנו אבל מ"מ יש לבעלים ברירה שאם ירצה לברור לו כהן אחד שבאותו משמר הברירה בידם אי נימא דכהנים נמי שלוחי דידן וזה לא איפשט וא"כ איכ"ל דכוונת רש"י ג"כ הוא כך דיכול ליתן ממון לאיש שיש לו להקריב נו"נ שיברור אחד מאותו משמר בן בתו כהן ובאמת בלא"ה ק"ל לפי' התוס' ביומא הנ"ל דאיבעי' של

ר"ה אם יכול הבר ישראל לעכב ליתן לכהן שבאותו משמר א"כ למה הוצרך לפשוט מכח סברא דכל דאיהו לא מצי עביד תיפוק מקרא מפורש בפ' שופטים דאיצטרך קרא דכהן שבא להקריב קרבנו דבכל אוות נפשו יוכל להקריב כמו דאמרי' בב"ק דף ק"ט ות"ל אפילו ישראל יכול ליתן לכל מי שירצה וכ"ש שכהן יכול להקריב קרבן שלו וצ"ע ואפשר ליישב דהתוס' לא כתבו אלא דחם לא הי' שלוחי דרחמנא הי' יכול לעכב המצוה של הקרבת קרבן אבל העורות והחלק שמגיע לכהנים זה כבר חלקו משמר כנגד משמר והכתוב קוראו לבד ממכריו על האבות כאלו מכרו זה לזה ואפי' אי לאו שד"ר מ"מ זכו כל משמר ומשמר בדברים המגיעים לו בשבוע של משמר שלו לכך איצטרך שכהן שבא להקריב ככל אוות נפשו יוכל להקריב והחלק מן הקרבנות שלו א"צ ליתן לאנשי משמר ואע"ג זה כבר ידעי' מקרא דאיש את קדשיו לו יהי' כדאיתא שם בגמרא דאיכ"ל דאלו הי' כתיב רק את קדשיו לו יהי' הו"א דווקא באינו ב"מ וראוי לעבוד' אבל מיתורא דבא בכל אוות נפשו ידעי' הראוי לעבוד' וע"כ דאיש את קדשיו כא לרבו' אפי' ב"מ כדאי' התם ועדיין צ"ע.

מצוה קיז

והיא להרמב"ם מ"ע מ"ט. והרמב"ן לא מנה זו למ"ע.

מ"ע לעשות המנחה כמשפט שנאמר וכי תקריב קרבן וכו' וגם בזה השיג הרמב"ן ואינו מונה אותו מטעם הנ"ל ובה"ג מונה היציקות בלילות ותנופות כל אחת למצוה בפ"ע והרמב"ן שם המליץ בעדו וכ' שהעושה אחת מהם מברך ומג"א כ' שגם להרמב"ם כיון שהוא חלק ממצוה צריך לברך ונראה בוודאי כהן שעובד מברך על אחת ופוטר אינך וכן כהן אחד מברך ופוטר אחרים המסייעים לו ועיקר הכוונה רק שכל אחד ואחד צריך ברכה וצריך לכוון לפטור אותם ומה שהשיג עליו במעיי"ח מהא שאמרו במנחות פ' התכלת כל שאין עשייתה גמר מצוותה אין מברכין לק"מ דהתם בהנהו משוי' לאו מצוה כלל אלא הכשר מצוה ואין עשיית ציצית חלק מהעיטוף אבל יציקה ובלילה ואינך חלק ממצות הקרבה ואי אפשר לעשות מעשה המנחה בלעדם וגם מה שהביא בשם לב שמח שמברך על עבודה גדולה ואינך נפטרות עמה לא הבנתי ונ"ל שחלק מהעבוד' שהיא הראשונה עלי' מברך ונפטרות אינך ועיי' במל"מ רפ"א מה' מעה"ק שהקשה על לב שמח ואני כ' במצות אכילת קדשים דיש לדקדק בברייתא ברכות ל"ח דתני' גבי מנחה נוטלו לאכלו מברך המוציא ולא קתני דמברך אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וכו' ונראה משום דלפעמים לא הגיע עליהם אלא כפול ואינו מקיים בזה מצות אכילה אלא שע"י

אכילת כל הכהנים יתקיים המצוה שכהן שאכל רק כפול הוא רק חלק ממצוה ולכך אינו מברך וא"כ לכאורה מוכח דעל חלק ממצוה שאפשר שאחד יותיר מקצת מן המנחה ואז לא נעשה המצוה כתיקונו לכך אינו יכול לברך אלא הגומר וא"כ גם כאן גבי יציקה ובלילה י"ל כן ואפשר שאם כל הכהנים המוכנים לעבודה הם כאן כל אחד עוסק בחלק מצוה אפשר כה"ג יוכל כל אחד לברך או יניח להוציא עצמו מן הגומר:

ב) **הבלילה** והיציקה בעינן שיהי' בכלי שרת לדעת תוספת המובא בכ"מ פי"ג ממעה"ק אבל לדעת הרמב"ם לא בעינן היציקה והבלילה בכלי שרת עיי"ש שהלח"מ והמל"מ פלפלו בזה ובוודאי במנחות לדעת רבי דס"ל דחלות נבללות לאחר אפילו בתנור או בכלי שנתקדשו מסתמא אין רשאין להוריד מקדושתן וצריך הבלילה ויציקה הנעשית אח"כ ג"כ להיות בכ"ש גם להרמב"ם מיהו ברמב"ם עצמו שם לא נראה כן וצ"ע. והבלילה והיציקה וכל הנעשה עד הקמיצה כשר בזר והרמב"ם בפ"ט מביאת מקדש נראה מדבריו דאסור והזר לוקה אלא שאין בו חיוב מיתה ובס' מנ"ח תמה שלא עוררו ע"ז נ"כ ואני ראיתי בתפא"י על המשניות סוף זבחים פי"ד מ"ג עמד בזה וכ' שמ"ש דלוקה לא קאי איציקה ובלילה וכיוצא בזה אלא על אינך שמנה שם שאינו עבודה תמה אלא שסתם וסמך על מ"ש במק"א בה' מעה"ק:

ג) **ה'** מנחות הן מנחת סולת מנחת מחבת מנחת מרחשת ומנחת מאפה תנור נתחלקות לב' חלות או רקיקין ואם אמר סתם מנחה פסק הרמב"ם דיכול להביא איזה שירצה אבל רש"י עה"ת והסמ"ג כ' דאם נדר סתם מנחה אינו מביא אלא סולת וזה כדעת ר"י סתם מנחה הוא דווקא מנחת סולת ותמהו עליו דהוא פסק היחיד בשלמא על רש"י כ' הרא"ם דהוא מפרש פשטא דקרא אפילו אינו אליבא דהלכתא אבל על הסמ"ג קשה ביותר ולענ"ד טעם דר"י הוא משום דאזיל לטעמי' דס"ל בנדרים י"ט לחד מ"ד דלא מחית אינש נפשי' לספיקא ודעתו לעולם על הדבר ברור ומנחת סולת ברור דהוי בכלל סתם מנחה אבל אינך מנחות אינם מבוררין שהם בכלל סתם מנחה וא"כ לפי הנראה בקידושין ס"ד אנן קיי"ל כמ"ד לא מחית אינש נפשי' לספיקא ולכך פסק כאן כר"י אדרבה על הרמב"ם צ"ע:

ד) **ומנחה** אינו יכול להביא אלא יחיד אבל שותפין פסק הרמב"ם שם דאין יכולין להביא מנחה ובמנחות דף ק"ד ילפינן מקרא דנפש כי תקריב דווקא יחיד והרמב"ם כתב שהוא מדברי קבלה ובמנ"ח תמה שמקרא ילפי' ולענ"ד הרמב"ם בא ליישב קו' התוס' שם שהקשה דנפש איצטרך ללמד דמעלה עליו כאילו הקריב נפשו עיי"ש לכך סובר הרמב"ם דכוונת הש"ס הוא כיון דילפינן שיעור מנחה דווקא עשרון ולמד סתום

מן המפורש ממנחת נסכים ואם חסר פסול ואמרי' בביצה כ"א דשותפין כמאן דפליגא דמיא כיון דאפשר דפלגי בלישה ודווקא בע"ח שא"א למפלג נקרא הכל על ש"א וא"כ אם שנים מביאין כיון דהם כמאן דפליגי דמי' הרי נחסרה השיעור לכך אמרינן בגמרא הנ"ל כיון דבקרא דמנחה כתיב נפש נהי דאיצטרך לדרשא אחריתי מ"מ כיון דלא מצינו שיועיל מנחה אלא בעשרון וגם זה חידש לן הקרא בלשון נפש דהיינו אע"ג דהקרבן הוא פחות מאוד אפ"ה כיון שזה המביא הוא עני וברצונו הי' להביא קרבן גדול אלא שאין ידו משגת ולכך מחשב לו הקב"ה מחשבתו הטובה שרצה להקריב קרבן גדול כאילו הקריב נפשו שנאמר ונפש כי תקריב דהיינו מחשבה וכיון דחידוש הוא שחדשה התורה אין לך בו אלא חידושו ולא ילפינן מקרבן עולה דכתיב לפניו בפרשה שם ושם ילפינן מתקריבו ששנים מביאין עולה בשותפות והוי"ו בנפש מוסיף על ענין ראשון והו"א דנלמוד גם מנחה בשותפות ע"ז קאמר מדכתיב נפש גילה לן קרא דחידוש הוא ויש סברא לחלק בין בע"ח למנחה כדלעיל לכך אמרינן אין לך בו אלא חידושו וזה דבר שילפינן מקבלה ולא מקרא כנ"ל טעם הרמב"ם.

ואע"ג דהרמב"ם פסק שם דאם הניח אביו מנחה יכולין שני בניו היורשין להביא ואע"ג דאין שותפות במנחה כנ"ל צ"ל דאין דין ירושה במנחה ומטעם זה הקשה שם הלח"מ על הרמב"ם פי"ד ממעה"ק ה"ג במה שכ' הרמב"ם פ"א מתמורה דאין יורשין ממירין הקרבן שהניח להם אביהם משום דאין שותפין ממירין ותי' דהרמב"ם מפרש הסוגיא בדרך אחר דלמסקנא יש להם קנין בקרבן ולענ"ד הדבר תמי' איך אפשר שיהי' ליורשים קנין בקרבן שהניח אביהם הרי קיי"ל בחו"מ סי' רע"ו סוף סעי' וי"ו דאין היורשין יורשים דבר שאין בו רק טובת הנאה דטובת הנאה אינה ממון והש"ך שם סק"ד כ' דווקא אם אין הדבר בידם אלא ביד אחרים ובקצוה"ח שם הביא שאפי' הוא בידם אין להם כח בירושה בהם וא"כ קשה איך יירשו קרבן שהוא של הקדש והפנ"י בגיטין נ"ג האריך להקשות על הא דתנן בכהנים שפיגלו חייבים פירש"י מפסידין לבעלים והקשה דתליא בפלוגתא דגורם לממון עיי"ש וזה שייך בבעלים עצמו אבל היורשים דאינם חיובים באחריות ולפי מסקנא שם דאינו מכפר אלא מקופיא וא"כ נראה פשוט דאין להם אלא כטובת הנאה ואיך אפשר לומר דקנו היורשים וצ"ע:

ה) והנה קיי"ל דכ"ש אינה מקדש אלא מדעת ואינה מקדש אלא בזמנו אפ"ה פסק הרמב"ם בפ"ג מפסהמ"ק דאם קמץ בלילה ונתנם בכ"ש מקדשין ליפסל בלינה ובמנחות ק' אמרי' הטעם משום דלילה לאו מחוסר זמן הוא א"כ תימה הרמב"ם דהוא עצמו פסק בפ"ג ממחוסרי כפרה כחזקי' בחגיגה דף ט' דס"ל שם דלילה מחוסר זמן וצ"ע ואפשר

דהרמב"ם דייק בלישנא בפ"ג ממח"כ הנ"ל דדווקא דבר שתלוי בהקרבה אמרי' דלילה מחוסר זמן. ומנחות פסק הרמב"ם בפי"ג ממעה"ק דהלישה בפושרין ובפסחים ל"ו איתא דאע"ג דהמצה אסור בפושרין מ"מ מנחות אע"ג דלישה אינה בזריזין מ"מ במקום זריזין איתא ורש"י פי' שם משום דבלישה בעינן דווקא מקום זריזין ואפילו במנחת מאפה תנור ואינך מנחות האפויות דנבללין אחר האפי' מ"מ כיון דאפיי' בעינן בפנים מסתמא לשין אותה בעזרה שלא יהי' הפסק בין הלישה ואפיי' שלא יחמיצו וכ"כ התוס' שם, ולפי"ז נראה ליישב מה שהקשה במנ"ח על לשון רש"י שם שפי' דנבללות אחר האפיי' ואנן קיי"ל דלא כרבי אלא כחכמים בעודן סולת נבללין ולהנ"ל איכ"ל דרש"י מפרש דאפי' למ"ד חלות נבללות מ"מ א"ש דנילושות בפושרין משום דבעי' מקום זריזין דאל"כ בלא"ה תיקשי הלא אחר אפיי' לא שייך חימוץ עכ"ח הראי' מן קודם אפיי' כפי' תוספת ומסתמא הלישה נעשית סמוך לאפיי':

ובמאפה תנור החלות בוללן וכל לוג שמן נבלל בתוכו ורקיקין דווקא משוחין ולא נבללין סולת ואם שינה פסולין ובמנ"ח הקשה איך שייך שינה דהרי אם משחן אינם נקראין חלות ולענ"ד הפי' דאם לא יצק כל הלוג בסולת והוי חסר שמנו אלא שמשח המותר השמן על החלות לא מהני וכן ברקיקין אם משח אותן המותר שמן בלול ברקיקין ג"כ לא מהני דבעינן חלות דווקא בבלילה ורקיקין דווקא במשיחה.

מצוה קיח

והיא להרמב"ם ל"ת ס"ט. ולהרמב"ן הוא מצוה קי"ג ול"ת ס"ז ומנה אותה לב' מצות מל"ת שלא להקטיר שאור או דבש שנאמר כי כל שאור וכל דבש וכו' והרמב"ן מונה זה לב' ל"ת ואע"ג שלעיל מצוה ס"ה גבי אלמנה ויתום לא ס"ל כן עיין מ"ש שם הכא יש לומר מטעם שכ' הרמב"ן בל"ת צ"ח דלא תאפה חמץ חלקם עיי"ש ועיי' בכ"מ בפ"ה מהא"מ שכ' דלהרמב"ם הלאו זה אם מקטיר שאור עם קרבן לוקה אפילו שלא לשם קרבן ואם בפ"ע מקריב דווקא במקטיר לשם קרבן אבל לשם עצים לא מסיפא דקרא ואל המזבח לא יעלו ומזה הקשה המעיי"ח דהו"ל למנות שתים ונראה דפשטא דקרא משמע דווקא לשם קרבן גם רישא דקרא דכתיב אשה לה' ונהי שרז"ל דרשו מיתורא לדעת הרמב"ם אפילו שלא לשם קרבן אם מקריב עם קרבן מ"מ כיון שאינו מפורש לא חשבי' לי' וכמו שלמדו עוד מקרא זה כל שממנו לאישים הוא בבל תקטירו ואפ"ה אינה נמנה כיון שאינו מפורש עיי"ש בכ"מ וה"נ כן. ומ"ש עוד המעיי"ח דלהרמב"ן קשה למה קיי"ל דחייב על עירובין מלקות דהו"ל למפסק כל"ב ספק נפשות להקל דאפילו חדא נמי

לא לילקי, לענ"ד דהברייתא דתניא עירובו מניין מוכח דלוקין ואין לומר פי' הברייתא לענין איסור דבלא"ה ח"ש אסור מה"ת והל"ב עכ"ח סובר כר"ל ולכך לדידן דקיי"ל כר"י עכ"ח לוקין על עירובו ועיי' מ"ש בחי' פסחים מ"ג בקונטרס מיוחד:

ב) והנה הרמב"ם פ"ה מה' א"מ פסק דאפילו על כ"ש שאור ודבש חייב ובאותו פרק עצמו פסק דאין הקטרה פחות מכזית והכ"מ תמה עליו דזה תרתי דסתרי מעיקרא נקט דרש דאביי דיליף מכל לרבות כ"ש וס"ל דיש הקטרה פחות מכזית ואח"כ פסק כרבא דאין הקטרה פחות מכזית ועיי' כ"מ ולח"מ שהאריכו בזה ובשעה"מ ובמעיי"ח כ' דכוונת הרמב"ם כ"ש לענין המל"א ולענ"ד אפשר לומר דכוונת הרמב"ם דאם הי' מקצת שאור ומקצת דבש וע"י שניהם יש כזית ושיעור הקטרה חייב דאיסורין מצטרפין זע"ז כל שבאו מחד קרא ובגמ' קאי על הברייתא דתני' מקצתו מניין דהיינו כ"ש ממש ובזה פליגי אביי ורבא משא"כ בלשון הרמב"ם שפיר יש לכוון דכוונתו בצירוף שאור ודבש שיש בהם שיעור הקטרה, ועוד אפשר לומר באופן אחר דהרי כבר כ' התוס' בפסחים מ"ג בד"ה מאן תנא דלענין מנחות ילפי' מריבוי דקרא דגם נוקשה הוא בכלל חמץ וכ"כ כאן במנ"ח לענין לאו דכל שאור גם נוקשה בכלל ונראה דיליף זה מלשון כל כמו דילפינן חמץ נוקשה לענין פסח מכל ה"נ ועוד נראה דגם דבש דפירש"י בחומש דכל מיני מתיקה נקרא דבש ועיי' במל"מ שפלפל בזה ומנלן הא ונראה ג"כ דילפינן מכל דבש כל שיש בו מקצת מתיקות הוא בכלל והנה הרמב"ם בפ"ח ממ"א כ' דקרומין וגידין אסורין כח"ש וכבר הבאתי לעיל לפרש דבריו דס"ל דיש ח"ש בכמות וח"ש באיכות ואפילו הוא כזית שלם מקרומין וגידין אבל כיון דאיכות האיסור אין בו אלא מקצת ממנו מקרי ח"ש וא"כ נוקשה והה"ד דבר שיש בו מקצת מתיקות מקרי ג"כ כ"ש וממילא אפילו לרבא דאין הקטרה פחות מכזית אפ"ה יכולין לרבות כ"ש באיכות שיעור הקטרה שיש בו ואפ"ה נקרא רק כ"ש ולזה לכאורה קשה מנלי' להש"ס דרבא לא ס"ל כאביי לרבות כ"ש דכיון דאיכ"ל תרוויי' וצ"ל דס"ל להש"ס כיון דרק מיתורא דכל ילפי' מנלי' דילפי' תרי מחד כל וכיון דלרבא ילפי' מכל לרבות חצי קומץ שיש בו כזית מנלי' למילף גם כ"ש נימא דהקרא בא לרבות המסתבר טפי לכך הוכרח לומר דרבא לא ס"ל כאביי אמנם לכאורה נראה דזה תליא בפלוגתא בפסחים דף מ"ג ר"נ ור"י דלר"י שם דס"ל מכל מחמצת ילפינן רק תערובת חמץ ולא נוקשה לר"א ור"נ שם ס"ל דלר"א ילפינן תרוויי' והקשה הבעה"מ שם מנלי' למילף תרוויי' ותי' דכל מרבה הכל וכוונתו נראה דס"ל כמ"ד בבכורות דף ג' ע"א דכל פירושו כל דהו וא"כ הכל נכלל ולדעת הטור באו"ח סי' תמ"ב ס"ל להרמב"ם דעל תערובת וגם על נוקשה עוברין עליו וא"כ עכ"ח ס"ל דכל מרבה הכל וא"כ ה"נ יכולין

לרבות תרתי חצי קומץ וכ"ש באיכות ושפיר פסק הרמב"ם כתרווייי כנ"ל. והרמב"ן עה"ת הביא ראי' דמקצתו אסור מן ממנו וכן איתא בחינוך ולענ"ד דס"ל דהא דילפינן במנחות נ"ח היינו לר"א אבל אינהו ס"ל כחכמים לענין חמץ ולא דרשינן כל ועכ"ח דיליף מקצתו מן ממנו ואע"ג דדרשינן מהאי ממנו כל שהוא ממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו כדאי' במנחות שם קיי"ל כרבנן דמקרא נדרש לפניו ולאחריו בר"ה דף ט' ובלא"ה האי לא תקטירו ג"כ קאי על לפניו על שאור ועל לאחריו על ממנו אשה לה' ולדעת הטור דהרמב"ם פוסק כר"א א"כ יש לו ב' דרשות א' להמל"א וא' למקצתו:

ג) **המנחת** חינוך העיר בזה דאם נפל שאור ודבש בקטורת והקטירה אי מיפסל דאיכ"ל דאינה מפסל רק לכתחלה אסור להקריב אבל אם הקטירה כשר ולא הוי מהב"ע כיון דאפשר להקטרה בלי עבירה לכאורה לפי מה דמוכח מתוספת פ' לולב הגזול שהקשה ל"ל קרא בטבל ת"ל משום מהב"ע והקשה השג"א הא עדל"ת ותי' דעכ"ח מיירי דעדיין נשאר כזית ויוכל להפריש דאל"כ תקשי הא בעינן מצתכם ועכ"ח דיוכל להפריש לכן אינו דוחה אך לפי"ז קשה הא אפשר לקיים המצוה בלי עבירה ועכ"ח דהתוס' ס"ל כיון דעושה עבירה בשעת קיום מצוה ממש חשיב מהב"ע ואפי' הי' אפשרות לעשות המצוה בלי עבירה, ועוד יש לדון ת"ל דפסול משום דא"ר ל"ת אי עביד לא מהני דקיי"ל כרבא ולדעת המהרי"ט הובא בש"ך חו"מ סי' ר"ח דהיכא דאפי' אי אמרי' ל"מ לא יתוקן העבירה לא אמרי' דלא מהני וא"כ ה"נ הרי האיסור דלא תקטירו נשאר אבל לפמ"ש הסמ"ע שם דדווקא אם המעשה מצד עצמו אסור אמרינן ל"מ אם כן ה"נ ל"ל דפסול מצד עצמו ולא מהני, וגם (אם) א"א לקיים המצוה יש לדון דעדל"ת אם נימא במקדש נמי דוחה:

מצוה קיט

והיא להרמב"ם ל"ת ע'. ולהרמב"ן מצוה ק"יד ול"ת ס"ח

מל"ת שלא להשבית מלח מקרבנות שנאמר לא תשבית מלח, ושיעור מליחה זו פסק הרמב"ם דנהי דמצוה למלוח הבשר יפה יפה מ"מ אם נתן רק כ"ש גרגיר אחד מלח אפ"ה לא עבר בלאו ועשה לכאורה קשה איך אפשר לפרש מה שאמרו בת"כ תקריב מלח גרגיר אחד מלח הא א"כ ל"ל תקריב דאפילו בשבת רשאי למלוח הרי כבר הקשו הראשונים דאין עיבוד באוכלין עיי' במל"מ פי"א משבת דתי' דמשכחת לה בלא הפשיט או קרבן כליל לא מקרי אוכל עיי"ש ולכה"פ בגרגיר א' פשיטא דלא מקרי מעבד ואפי' ח"ש לא הוי לפי הנראה דאינו עושה כלל פעולת העיבוד וא"כ ממ"נ כיון דאינו מעכב

וסגי בכ"ש למה יהי' באמת רשאי למלוח בשבת יפה יפה מיהו זה אינו כיון דמצוה מן המובחר דימלח יפה יפה גם זה דוחה שבת כדאמרי' בעלמא חביבה מצוה בשעתה דאע"ג דהקטר חלבים כשר בלילה אפ"ה דוחה שבת כיון דהמצוה מן המובחר להקטיר מיד ה"נ כן. ואפילו לפי מה שדחה הש"ס במנחות דף ע"ב דהקטרה דוחה כיון דכבר דחתה השחיטה איכ"ל ה"נ מהאי טעמא, מכ"ש דא"ש לדעת הרמב"ם דפ' בפ"ה מתו"מ דאע"ג דנקצר ביום כשר אפ"ה ילפי' מן בחריש ובקציר תשבות דקצירת עומר דוחה שבת ועכ"ח משום דמצוה מן המובחר בלילה וה"נ. והנה אם לא מלח המנחה מעכב ופסול אבל בשאר קרבנות איכא רק מ"ע ולאו אבל עיכובא לפסול הקרבן אינו פסול כך פסק הרמב"ם בפ"ה מהא"מ דין י"ב והכ"מ תמה עליו דבש"ס מנחות כ' לא משמע חילוק ותי' דהרמב"ם מפרש שם בדברי ר' יהודא דיליף עיכובא מברית מלח ועל מנחתך דווקא מנחה ולכאורה קשה לי א"כ גם לאו לא נדע בשאר קרבנות דהלאו הוא ולא תשבית ושם כתיב ברית מלח מעל מנחתך וצ"ל דהאי ולא תשבית קאי גם על רישא דקרא דכתיב וכל קרבן מנחתך במלח תמלח ולח תשבית וילפינן מני' כל הקרבנות כדאי' בת"כ בסיפא דקרא ברית אלקיך מעל מנחתך קאי ברית רק על המנחה והלאו דלא תשבית קאי על למעלה ועל למטה דלא תשבית המלח משום קרבן וכיון דגבי מנחה כתיב ברית הוא מעכב ופסול אלא דהקשה הכ"מ שם הא איתא במתני' אם לא מלח אפי' במנחה כשר ורע"ב בפי' המשנה שם פי' מתני' דלא מלח כשר כהן שלא מלח כל המנחה אלא הקומץ וע"ז לכאורה קשה לי הא בת"כ ילפינן דא"צ למלוח אפי' לכתחלה רק הקומץ מן המנחה ואין לומר דהת"כ קאי רק בדיעבד דאינו מעכב דהא להרמב"ם שאר קרבנות ג"כ אינו מעכב ומכ"ש שיורי מנחה דמבואר בת"כ דקיל משאר קרבנות וצ"ע, וכן ק"ל על דברי הרא"ה המובא במל"מ פי"א משבת דין ה' דכ' דגם חלק הכהנים בעינן מלך מדכתיב על כל קרבנך תקריב מלח ובת"כ ילפינן רק הקומץ צריך מלח וח"ל דכוונת הרע"ב היא דלא מלח אלא הקומץ ולא הלבונה אע"ג דגם הלבונה מקטירין קמ"ל דלבונה הוי כמו שאר קרבנות ואינו מעכב וא"כ לפי"ז אדרבה ממתני' מוכיח הרמב"ם כר"י וכעין שכ' הלח"מ שם לפי דרכו ולפי האבע"א דמחלק בין קרבן למנחה א"כ הפי' במשנה דלא מלח היינו דלא מלח אלא לבונה והוי כשאר קרבנות והיינו כר' יהודא וא"ש. ובגוף הדבר אי מליחה בזר פסול יש סתירה בדברי הרמב"ם בפי"א מפסה"מ ה"ז כ' בהדיא דמלח זר כשר והיינו כדברי הלח"מ בפ"ה מהא"מ ובפ"ה מה' ביאת מקדש דין ה' פסק דאם מלח זר פסול ולוקה וכבר הובא קו' זו בנוב"י מה"ת חיו"ד סי' מ"ג בהגהת בנו וכבר הבאתי במצוה שלפנ"ז דבאמת לא קאי על כל עניינים המפורשים שם ולא נקט אלא אגב גררא

ובנוב"י הנ"ל כתב דאפשר לחלק בין מנחה דמעכב המלח פסול בזר וקרבן דאינו מעכב אפילו בזר כשר וכעין זה כ' במנ"ח:

ב) והנה בנוב"י הנ"ל פלפל אי במליחה שייך בישול מה"ת לדעת הר"ן בסוף ע"ז והביא קו' על הא דאמרי' ביבמות ל"ג ע"ב דפריך זר ששימש במאי אי בשחיטה הא כשר בזר ואמאי לא מתרץ דמיירי ששימש במליחה וכיוצא בזה שמעתי להקשות לדברי הכ"מ הנ"ל דבעולה דכליל לא חשיב אוכל וא"כ דילמא מיירי בזר ששימש במליחה חייב שתים משום זרות לפי מה דמשמע בפ"ט מביאת מקדש דזר לוקה ומשום שבת ולענ"ד אפילו חי נימא דזר לוקה גם יש חילול שבת במליחה מה"ת אפ"ה א"א לומר דמיירי במליחה דבלא"ה קשה לי שם איך אפשר לומר לפי התי' דמיירי בהקטרה דחייב נמי משום שבת הא זר ששימש חילל עבודה והוי עבודה פסולה ומקלקל הקרבן והא קיי"ל כל המקלקלין פטורין אבל איכ"ל דבשבת דף ק"ו ילפינן דמקלקל בחבורה או בהבערה חייב לאיכא מ"ד ולכך בשחיטה דאיכא חבורה ובהקטרה דאיכא איסור הבערה ולכך חייב גם משום שבת וממילא ל"ק קו' הנ"ל ממ"נ אי ס"ל דמליחה בדיעבד כשר כגון בשאר קרבנות א"כ הוי כמו שחיטה ולא חלל שבת ועכ"ח דס"ל דפסול אף בדיעבד וא"כ לא חילל דהוי מקלקל, ועפ"י הנ"ל אמרתי ליישב קו' התוס' על הא דפריך אי בהקטרה הא שמעי' לי לר"י דהבערה ללאו יצאת מאי קו' הא גם איסור זרות הוא רק בלאו וא"כ א"ש כר"י ולהנ"ל י"ל דתוס' שבת ק"ו כ' דמלא תבערו ילפינן דמקלקל בהבערה חייב וא"כ מנ"ל לחלק יצאת ותירצו שם ותי' ההוא לא שייך על ר"י דג"כ קשה מנ"ל ללאו הא איצטרך לחייב במקלקל בהבערה ועכ"ח צ"ל דס"ל לר"י כאידך מ"ד דמקלקל בהבערה פטור דל"ל קרא וא"כ קשה אמאי חייב שתים ותי' באמת רק אסור מדרבנן והנה לפי"ז אפשר עוד ליישב קו' אחרת דמסיק ביבמות דבהקטרה אין איסור משום בישול ולא משום כיבוי אלא משום הבערה וא"כ לכאורה קשה לשיטת ריב"א פסחים ה' שכתב דאי הבערה ללאו יוצאת וממילא ביו"ט דכתיב ל"ת כל מלאכה אין איסור כלל א"כ ל"ל עולת שבת בשבתו ולא עולת חול בשבת ולא עולת חול ביו"ט הא לר"י דהבערה ללאו יצאת אין כאן איסור כלל ביו"ט ולהנ"ל א"ש דבאמת איכא איסור כיבוי ובישול רק דקו' הש"ס קאי דמשום בישול וכיבוי א"א לומר דהוי מקלקל וע"כ משום הבערה ור"י ס"ל הבערה ללאו יצאת כנ"ל דרך חידוד:

מצוה קכ

והיא להרמב"ם מ"ע נ'. ולהרמב"ן היא מצוה קט"ו ומ"ע מ"ז

מ"ע להקריב על כל קרבן ומנחה מלח שנאמר על כל קרבנך תקריב מלח וכבר כ' למעלה דיני מליחה לענין קרבן ובת"כ דרשי' תקריב אפי' כ"ש אפילו בשבת ואפי' בטומאה ומ"מ והמל"מ בפ"ה שם הקשה על הרמב"ם אמאי לא הביא כל דרשות דדרשי' מתקריב אפילו בשבת תקריב אפי' מלח איסתרוקנית וע"ז י"ל כיון דהביא מלח כ"ש מותר כל מלח הוי בכלל אבל הא דאינו מביא תקריב אפי' בשבת קשה וא"ל כיון דאמרנו לעיל דהרמב"ם פוסק כר"י דבקרבן המליחה רק לכתחלה וא"כ קשה לכאורה ממ"נ אי במליחה יש איסור דאורייתא כמו שהבאתי לעיל בשם המל"מ או כמ"ש בת"ש סי' שכ"א דיש בו משום בישול א"כ באמת למה יהי' מותר בשבת כיון דאינו מעכב ונהי דכתבתי דאפי' מצוה מן המובחר איכ"ל דדוחה שבת היינו אם גילה לן קרא ע"ז אבל הכא האי תקריב צריך לשאר דרשות ואי אמרי' דבמליחה לית בי' איסור חילול שבת פשיטא דלא בעי' קרא ונראה דאיכ"ל דסתם ספרא ר"י וס"ל ביומא ז' דטומאה הותרה וההי"ד שבת הותרה כמ"ש בכ"מ פ"ב משבת וכיון דהותרה כתב הר"ן בביצה דף ז"ן דמותר להרבות ולכך אע"ג דאינו מעכב מותר דהותרה ולפי"ז אפשר לומר דווקא ר"י לשיטתי' אבל לדינא פ' הרמב"ם דדחוי' ומש"ה לא הביא הך דינא אפילו בשבת:

ב) והנה במנחת חינוך כ' דנראה לו דדווקא במלח הנעשה ממים צריך למלוח דהרי ילפינן מברית מלח עולם שהקב"ה כרת ברית עם מים שיקרבו מהם וא"כ בעי' מלח הבא ממים ולא מלח הנחפר בקרקע ובאמת גם לי נראה כן דמלח הנחפר בקרקע הוי דינו כמו מי פירות כדאי' במג"א תס"ג ובנוב"י מה"ת פלפל הרבה מזה אמנם הרי מבואר בת"כ דתקריב אפי' מלח איסתרוקונית אפי' אינו מן המים וא"כ לכתחלה רק בעי' מלח סדומית ובדיעבד כשר אע"ג דהרמב"ם לא הביא זה כבר כ' דזה הוי בכלל מ"ש כ"ש:

מצוה קכא

והיא להרמב"ם מ"ע נ"א. ולהרמב"ן היא מצוה קט"ז ומ"ע מ"ח

מ"ע שיקריבו הב"ד קרבן אם טעו בהוראה לעבור דבר שחייבין על זדונה כרת ועל שגגתו חטאת קבוע והורו לבטל מקצת ולקיים מקצת והעם סמכו עליהם ועשו עפ"י הוראתם ואח"כ נודע לב"ד שטעו חייבין להביא בשאר עבירות פר לחטאת ובע"ז פר לעולה ושעיר לחטאת שנאמר אם כל עדת ישראל ישגו ונעלם הדבר מעיני העדה והקריבו וכו' ולפי מה שפ' הרמב"ם בפי"ג משגגות ס"ל כר' יהודא דכל שבט ושבט מחוייב להביא בעבור הב"ד והב"ד א"צ להביא והיינו אם רוב כלל ישראל עשו או ז' שבטים ואפי' רק שבט א' והוא רוב הקהל מכלל ישראל עשו עפ"י הוראת ב"ד או גדול כל ישראל חייבין והלח"מ

האריך בזה להקשות על הכ"מ דכ' דהרמב"ם פוסק כרשב"א ובס' מלוא הרועים אות ש' ג"כ תמה עליו ועל הרמב"ם בפי' המשנה שכ' דלר"י לא ס"ל דשבט א' גריר כל השבטים להביא פר עמהם רק כשהשבט הוא רוב ישראל ואשתמיטתי' סוגיא בהוריות ו' ע"ב דמייתי שם ברייתא מה הן מביאין פר ומוקי לה כשחטא שבט א' ולכך מביא פר אחד לחוד ומקשה ותסברא מני אילימא ר"י שאר שבטים נמי מייתי ומאי קושיא דילמא לעולם מיירי בשבט א' ור"י הוא ומיירי דליכא רוב ישראל בשבט זה ולכן לא מייתי שאר שבטים בהדיי' אעכ"ח דלר"י גורר עמו שאר שבטים עכ"ל וגם על הלח"מ הקשה דר"ל דלרשב"א חייב שבט א' שהוא רוב ישראל דבש"ס שם דף ה' מוכח דלרשב"א צריך לכה"פ ששה שבטים עיי"ש שהאריך ולענ"ד דהרמב"ם סובר לפי מה דקיי"ל שבט א' איקרי קהל לכך ס"ל לר"י וגם לר"ש ואפשר גם לר"מ סובר כן וקשיא ע"ז הא בקרא בפ' שלח כתיב גבי שטעו לענין ע"ז כי לכל העם בשגגה ומזה מוכח דבעינן כל העם נהי דרובו ככולו מ"מ שבט א' לא איקרי לכל העם דאפי' נקרא עם מ"מ לא נקרא כל העם ואיך אפשר לומר דאי שבט א' חטא מקרי כל העם אמנם י"ל ר"י לטעמי' דס"ל בבכורות דף ג' דכל בכור בישראל אמר שם ר"י דאפילו רק מקצת בישראל נמי חייב בבכורה ואיתא שם הטעם דבכור משמע כולו בישראל אבל מדכתיב כל היינו אפי' מקצת וה"נ אי הי' כתיב רק להעם בשגגה הו"א דכולו אבל מדכתיב לכל א"כ אפילו מקצת בכלל ושפיר אמר שם הטעם דכיון דשבט א' מקרי קהל מתרבי מדכתיב כל דעם לא מקרי שבט א' אבל קהל מקרי ושפיר מוכח דחייב אבל לדינא קיי"ל כרבנן דכל שיד גוי באמצע פטור מבכורה ואמרי' שם הטעם דס"ל דבכור משמע אפילו מקצת אבל מדכתיב כל בעינן דווקא כולו ישראל וה"נ דאי הוי כתיב העם הו"א מקצת ומדכתיב כל משמע דווקא כולו אלא דרובו ככולו וא"כ שפיר פסק הרמב"ם לדידן דפסקינן אפילו כר"י דשבט א' מקרי קהל אפ"ה לא מקרי רוב ישראל, כי בפסוק משמע דווקא כל ישראל. ומיושב קו' המל"ר דהתם קאי אליבא דר"י ור"י לשיטתי' דכל משמע אפי' מקצת וכיון דשבט א' איקרי קהל שפיר חייבין כל הציבור אבל לדינא פסקינן דכל משמע כולו והשתא אפי' דפסקי' דשבט א' מקרי קהל מ"מ לא מקרי כולו ואין חייבין שאר הציבור וא"ש:

ב) **בירושלמי** ר"פ הרואה איתא דאם נעשה נס לשבט אחד תליא בפלוגתא אי שבט א' מקרי קהל לתנא דס"ל שבט אחד אקרי קהל חייבין כל ישראל לברך ע"ז והקשה הב"ח על הרמב"ם דפסק שבט א' אקרי קהל והשמיט האי דינא דירושלמי וסובר דצריך הנס דווקא לכלל ישראל וגם המג"א בסימן ריי"ח והפ"מ על הירושלמי שתי' קו' זו דדווקא היכא דיש שום ריבוי אמרי' דשבט א' אקרי קהל אבל מ"מ קשיא על ירושלמי אבל לפי

הנ"ל א"ש דהירושלמי שפיר כ' למ"ד דשבט א' מקרי קהל וגורר כל ישראל להביא קרבן ה"נ חייבין לברך אבל לדינא פסק הרמב"ם דווקא רוב ישראל בעינן ורובו ככולו ע"כ השמיט מימרא זו דירושלמי:

ג) **והנה** הא דמביאין פר ושעיר בע"ז דווקא אם טעו בדבר שאינו מפורש בתורה ואין הצדוקים מודים בה אבל אם טעו במפורש לא הוי הוראה ויחיד מביא כשבה ושעירה והרמב"ם פי"ד משגגות פסק דאם טעו והתירו אחת מאבות מלאכות בכה"ג הוי מקצת ולא מקרי כולו אבל אם טעו והתירו להוציא מרשות לרשות שמפורש בקרא לא הוי הוראה והקשה בס' הורה גבר בהוריות ה' דאיך אפשר לומר כן דהרי חרישה וקצירה ג"כ מפורש בקרא בחריש וקציר תשבות. ואיך כייל הרמב"ם בשאר מלאכות מביאין פר ולענ"ד דהרמב"ם לשיטתי' שפיר כ' דעל הקרא דבחריש וקציר תשבות יש פלוגתא בפ"א משביעית ר"ע ור"י דלר"ע בחריש וקציר תשבות קאי על תוס' שביעית ולר"י בא ללמד על קצירת עומר דדוחה שבת מה חריש רשות אף קציר רשות וברמב"ם אינו מפורש איך פסק וכבר האריכו בזה ואני כתבתי במק"א דלפי הנראה לי מהרמב"ם ר"ה שמיטה ויובל דכ' דמ"ע לשבות מעבודת הארץ שנאמר ושבתה הארץ שבת לה' ונאמר בחריש ובקציר תשבות א"כ מבואר דס"ל דהאי קרא קאי על שביעית אלא דקשה דשם בפ"ג משמיטה פסק הרמב"ם עצמו דתוס' שביעית ילפי' מהלמ"ס ודווקא בזמן שבהמ"ק קיים וכיוצא בזה הקשה הפני' ר"ה דף ט' על הב"י שכ' באו"ח סי' תר"ד דהטור יליף תוס' שביעית מבחריש ובקציר תשבות הא קיי"ל דבזה"ז אין תוס' שביעית והיא הלמ"ס וכן קשה עוד הא הרמב"ם פסק בפ"ו מתמידין דקצירת עומר דוחה שבת א"כ נראה מזה כר' ישמעאל ונראה לי דהרמב"ם ס"ל דוודאי פשטא דקרא קאי על שביעית והמשך הקרא כך הוא ששת ימים תעבוד ונקט לשון תעבוד משמע עבודת קרקע חרישה וקצירה ואע"ג דחרישה פועלת על יום השבת אפ"ה מותר כל ששת ימים עד התחלת יום השביעי אז תשבות וע"ז מסיים בחריש ובקציר תשבות אפילו קודם דהיינו תוס' שביעית אלא דקשה ע"ז דהרמב"ם פסק דעשר נטיעות נשמע להתירא וא"כ ממילא נשמע איסורא ול"ל בחריש ובקציר תשבות ומזה יליף מסמיכות דמה חריש רשות אף קציר רשות לאפוקי קצירת עומר מותר אפילו בשבת ועכ"פ זה מוכח מכח שהוא הלמ"ס ומש"ה בשאר מלאכות מלבד הוצאה דלא הוי מפורש בקרא ואם טעו ב"ד והורו בזה מביא פר והש"ס בהוריות דקמבעי' לי' אם טעו בחרישה מאי קאי לר"י דבחריש קאי רק אשבת אבל להרמב"ם א"ש כנ"ל. וחל מ"ע זו בכהן משיח שהורה ועשו על פיו מביא ג"כ פר:

מצוה קכב

והיא להרמב"ם מ"ע נ"ב. ולהרמב"ן היא מצוה קי"ז ומ"ע ס"ט.

מ"ע שיקריב היחיד קרבן חטאת קבוע אם שגג באחת מן העבירות שחייבין עליהם במזיד כרת שנאמר ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ וכו' ודבר שאסור באכילה או עריות שחייבין עליהם כרת אפילו לא כיון כלל על עבירה אלא מתעסק בד"א אפ"ה חייב חטאת דמתעסק בחלבים ועריות חייב אבל אם הי' מתעסק בשבת פטור לכ"ע ודבר שאין מתכוון פטור לר"ש ומלאכה שאצל"ג גם כן פליגי ר"ש ור"י ולדידן דשא"מ פסקינן כר"ש ובמלאכה שאצל"ג להרמב"ם חייב והטור וסייעתי' פסקו כר"ש דפטור וכבר כ' בפ' יתרו במצות שבת מה נקרא מתעסק ומה אינו מתכוון ואמרי' בכריתות דף י"ג ובסנהדרין דף נ"ה דאין חייבין חטאת אלא בעשה מעשה ולכך חלקו רבנן על ר"ע דס"ל דגם מגדף חייב אע"ג דלא עשה מעשה וקי"ל כרבנן והרמב"ן בחי' הובא בשטמ"ק ב"מ דף צ' כ' שם לפרש הסוגיא דמוכח דיש חילוק בין חטאת לאיסור מלקות דבחטאת כיון דמשכחת לה בלא מעשה אפילו אם עשה מעשה פטור דכתיב תורה אחת יהי' לכם לעושה בשגגה עיי"ש ולראב"ד שם גם במלקות אמרינן כן כיון דמשכחת לה בלא מעשה אפי' בעשה מעשה פטור בין מחטאת בין ממלקות וקשה לי ע"ז מסוגיא דכריתות דף ג' דמפלפל דמה חילוק יש בין אוב ובין ידעוני ומסיק דבאוב משכחת לה בעשה מעשה במקטר לשדים כדי לחברם א"כ אי נימא אי משכחת בלא מעשה אפי' בעשה מעשה פטור ושם איירי בסתם אוב והקשת זרועותיו לא הוי מעשה א"כ אפי' בעשה מעשה יהי' פטור וצ"ל כעין שכ' השעה"מ בפ"א מחמץ ומצה על החינוך דס"ל כראב"ד הנ"ל וסותר עצמו ותי' דדווקא אם עתה על אופן זה משכחת בלא מעשה הוא דאמרינן אפילו בעשה מעשה פטור אבל אם אופן זה לעולם לא משכחת לה בלא מעשה אע"ג דבגוונא אחרינא משכחת לה בלא מעשה מ"מ מקרי יש בה מעשה וצ"ע:

ובאמת בשבת קנ"ד ע"א מוכח דגבי חטאת לענין מחמר אחר בהמתו כיון דלית בי' מעשה פשיטא דפטור מחטאת אבל לפטור ממלקות אמרינן שם טעם אחר משום דניתן לאזהרת מיתות ב"ד וכבר מבואר בעלי שצ"ה מכתב קפ"ב קושיא זו ונראה לי מהתם יש ראי' להרמב"ן הנ"ל דהרי לפי פי' התוס' הא דאמרי' עקימת שפתיו הוי מעשה דווקא היכא בדיבורי' מתעביד מעשה והנה במחמר שהוא בקול משכחת דבדיבורי' מתעביד מעשה כגון בעקירה או בהנחה אבל אם הוא מחמר אחרי' בעודה שהיא מהלכת אז בדיבורי' לא מתעביד מעשה מלאכה אלא אח"כ אבל במעשה טחינה גם באופן זה משכחת דמיד בדבורו קעביד מעשה שנטחן וא"כ א"ש לדברי הרמב"ן המובא לעיל

דבשלמא בחטאת פשיטא כיון דלפעמים לית בי' מעשה אפילו אי משכחת במעשה אפ"ה פטור אבל במלקות כיון דאי אתעביד מעשה בדיבורי' חייב א"כ בוודאי יהי' חייב מלקות וע"כ צריך טעם אחר למלקות. ובאמת הה"מ בפ"י משכירות כ' הטעם דחסמה בקול לוקה לר"י כיון דלפעמים משכחת בעשה מעשה א"כ בלא עשה מעשה נמי חייב ולענין חטאת עכ"ח מודה הה"מ דאם לא עשה מעשה פטור כדמוכח בכריתות ג' ע"ב ואפילו במשתחוה לע"ז אי' אמרי' דכופף קומתו לא מקרי מעשה פטור מוכח משם דכל שאין עושה מעשה אפילו משכחת במעשה פטור משום דכתיב תורה אחת וכו' ובלאו בעינן רק דומיא דלאו דחסימה ולפי"ז צ"ע בסנהדרין ס"ה ע"ב דפריך מהא דעדים זוממין מסית ומדיח פטור מחטאת מהא דר"י דאמר בחסמה בקול לוקה ולדברי הה"מ צ"ע איך מדמה איסור לאו למלקות:

ב) וחטאת קי"ל דאין חייב בטעה בדבר מצוה ועשה מצוה מיהו בעינן דווקא בטרוד טירדא דמצוה כדאית' בפסחים דף ע"ב ובשבת קל"ז דאז לא דמי לחטאת דע"ז אמנם לא מקרי טירדא דמצוה אלא אם הי' באמת טירדא דמצוה אבל אם טעה בזה דהוא סבר דהוא מצוה ובאמת לא הי' מצוה כה"ג אינו יכול לפוטרו וכמבואר ברש"י פסחים ע"ב ע"ב ע"א ד"ה ותסברא. ובזה אני מיישב קו' הלח"מ על הרמב"ם בפ"י מתרומות דפסק שם הרמב"ם באוכל תרומה ונמצא שהוא בן גרושה דפטור וכ' הרמב"ם שם דווקא בע"פ ובש"ס פסחים מוקי לה דווקא בע"פ למ"ד דבעי עוד תנאי לחשבו טרוד דדווקא בדבר שזמנו בהול חשיב טריד לכך מוקי לה בע"פ אמנם להנ"ל א"ש דטרוד מקרי דווקא אם הי' באמת טירדא דמצוה אבל התם דנמצא בן גרושה א"כ הי' הטירדא טעות וכן לא עשה מצוה מקרי לכך בעינן לכ"ע לאוקמי בע"פ שטרוד באכילת חמץ וגם עשה מצוה להשבית בזה חמץ ולכך פסק הרמב"ם דווקא בע"פ:

ובזה אני מיישב דברי הרע"ב ריש שבת דלכך נקט עני עומד בחוץ לאשמעי' אף דאצל חבירו הי' מצוה אפ"ה חייב הבעה"ב והקשה התוי"ט הא קיי"ל דטעה ועשה מצוה פטור ותירץ התויו"ט דדווקא היכא דניתן לדחות ותמהו עליו שהרי לולב לא ניתן לדחות בשבת ואפ"ה פטור ואני אמרתי דכוונת התויו"ט עפ"י דברי רש"י הנ"ל שהטרדא בעינן שיהי' באמת מצוה וזה כוונתו דניתן לדחות ר"ל דהמצוה ניתן שתעשה היום ולשון לדחות ל"ד ולכך בעני שבא עם כליו בידו ויש לחוש שיעבור ד"א או פחות מד"א או אפי' בכרמלית נראה דאין רשאי ליתן לו דקיי"ל באו"ח קס"ג דאם יודע שהעני לא יטול ידיו לא יתן לו דבר לאכול כיו"ב יש בזה ב' דיעות לענין ברכה באו"ח סי' קס"ט דאם יודע שלא יברך י"א שלא ליתן לו צדקה וא"כ הה"ד בעני הבא עם כלי בידו שמסתמא

יוציא או יעביר אותו לביתו ועובר על לפני עור נראה בכה"ג אין מצות צדקה עליו ונהי דהוא לא ידע מזה מ"מ הוי טירדא בטעות וטירדא דטעות לא פוטר אותו:

ואינו חייב חטאת אא"כ שגג בתחלה ובסוף ושגגת קרבן קיי"ל דלא הוי שגגה דלא כמונבז אבל אם שגג בכרת אפי' הזיד בלאו קיי"ל כר"י דחייב בקרבן ותימה בעיני דר"י לשיטתי' ס"ל בכריתות ג' דחיוב חטאת תליא אם חלוקין בלאו אפי' אם לענין כרת כתובין בהדדי אפ"ה חילוק דלאו שמה חלוקה וא"כ אם הזיד בלאוין באוב וידעוני הכתובין בחד לאו ובהזיד בו ושגג במיתה הכתוב בב' פסוקים אפ"ה אינו חייב אלא חטאת אחת וקשה כיון דלר"י הלאוין גורמין חילוק החטאות למה אמרי' דאפי' בהזיד בלאו חייב מיהו כבר יישבו התוס' בלשונם בסנהדרין ס"ה בד"ה הואיל ובשבת אע"ג דכתיב רק לאו אחד ל"ת כל מלאכה אפ"ה חייב על כל מלאכה ומלאכה חטאת בפ"ע כדילפי' ר"פ כלל גדול וביודע שהוא שבת ושגג במלאכה חייב על כל אחת ואחת והדבר קשה כיון דחד לאו וחד מיתה למה יתחייב על כל אחד ואחד נראה דלכך הוצרך קרא ללמד חילוק מלאכות כדאיתא בשבת דף ע' עיי"ש. ומהא דקיי"ל דלא תבערו בא לחילוק מלאכות משמע כר"י דהלאוין מחלקין:

ג) והנה בגופין מחולקין קיי"ל דאפי' איסור א' חייב ע"כ עבירה חטאת דנהי דלא קיי"ל כר' יהושע בכריתות ט"ו ע"ב דתמחויין מחלקין אבל גופין מחלקין ולי לכאורה קשה על התוס' חולין צ"א ד"ה אלא דכ' דלא בעי לאוקמי שאכלו שניהם בב"א וכו' כי היכא דלא נפשוט בעיא וכו' ויש לעיין דאכתי קשה הרי מבואר בכריתות ט"ו ע"ב דר' יהושע מחייב באוכל ב' זתים חלב בשתי תמחויין דחייב שתיים וכבר פירש"י לעיל פ"ב ע"א ד"ה בהעלם א' דחטאת ומלקות תלי' בהדדי א"כ לר"י מחייב בחד התראה שתים בב' תמחויין ומאי פריך. מיהו זה יש ליישב דאיכ"ל דאע"ג דר"י מחייב בב' תמחויין היינו בב' אכילות אלא שהם בהעלם אחד אבל בחדא אכילה איכ"ל דגם ר"י לא מחייב שתיים מיהו עדיין תקשי הא בבת אחת הוא ל"ד אלא מיד זאח"ז בלי הפסק מקרי נמי בב"א ובכה"ג מחייב ר"י תרתי וכן קשה לקמן דמייתי מאידך ברייתא דנקט אכל מב' גידין ומב' ירכות דקאמר היינו עכ"ח תרווייהו לאיסורא ולר' יהודא איצטרך וקשה הא ר' יהושע סובר בכריתות שם דבאוכל נותר מה' בהמות חייב ע"כ חדא וחדא א"כ עכ"ח סובר דכה"ג מקרי גופן מחולקין אע"ג שהם מתים וא"כ איכ"ל דאתי' כר' יהושע ולעולם דאיירי דאכל חד ימין וחד שמאל ואפ"ה נקט בב' בהמות דמיירי באכילה אחת בהעלם אחד ולכך צריך למנקט בב' בהמות כדי שיהי' גופין מחולקין וצ"ע לכאורה ועיי' ברא"י מה שהביא בשם ריא"ז מדברי המל"מ פ"א מא"ב והמל"מ פ"י משגגות ה"ד תמה עליו

דמבואר בכריתות שם דגם חיין לא חשבינן גופין מחולקין אליבא דר"ע ואליבא דר"י אפילו שחוטין וגם התוספות בזבחים ע"ח שכ' דהוי גופין מחולקין איכ"ל דכ' כן אי סובר ר"ל כר"י ולר"ע צריך לומר דווקא לענין עריות דכתיב ואשה לחייב ע"כ או"א חשבי' כגופין מחולקין. ואין לומר דגכך לא מצי למימר דמיירי בב"א א"כ יבטל אחד את חבירו וכדאי' בזבחים ע"ח דכבר כתבתי דבבת אחת לאו דווקא:

מצוה קכג

והיא להרמב"ם מ"ע נ"ג ולהרמב"ן הוא מצוה קי"ח ומ"ע ע'.

מ"ע להעיד בב"ד בכל עדות שיודע בין לזכות בין לחוב שנאמר והוא עד או ראה וכו' ואם לא יגיד ונשא עונו והנה בתוס' ב"ק נ"ו ע"א ד"ה פשיטא הוכיחו דאפילו אם לא השביעו אותו אפ"ה מחויב להעיד והפי' בקרא הוא דאם שמע קול אלה בדבר שאם לא יגיד ונשא עונו אפילו אם לא נשבע אז אם נשבע חייב קרבן שבועה וזה קשה שהרי בסנהדרין ל"ז אמרי' שם במשנה דאפי' בד"נ מחויב להעיד משום אם לא יגיד ואע"ג דאינו חייב קרבן שבועה וברשב"א שם בב"ק פקפק על פי' התוס' דכ' דממילא משמע דכיון דחייבו תורה קרבן משום דהזיק ממון ע"י מניעת עדותו ממילא משמע אפילו בלא שבועה חייב ולי קשה מת"כ בויקרא פ"ח הלכה רצ"ד דדרש ר"ע מקרא דאם לא יגיד ואפי' מפי אחרים בשוגג חייב להגיד מדכתיב אם לא יגיד וביאר בפי' התורה והמצוה דלשון אם באמצע הענין משמע כן דאפי' אם לא הי' תנאים הראשונים כגון השבועה אפ"ה אית בי' משום לא יגיד ובזה מובן היטב הש"ס בב"ק הנ"ל דאפי' בלא שבועה עובר אלא דקשה למה נקט הת"כ הלשון דווקא אם נשבע מפי עצמו או מפי אחרים בשוגג הא אפילו לא נשבע כלל הוא מצווה באם לא יגיד ואפשר דלרבותא נקט דאפילו אם נשבע הו"א דאינו נאמן משום דאאמע"ר קמ"ל דאפ"ה הוא מחויב להעיד כיון דשוגג הי' או אפי' אמר מזיד פלגינן דיבורא כנ"ל. מיהו אם הוא פסול לעדות אלא דבעה"ד קיבלו עליהם להאמינו דכה"ג כ' הר"ן והרשב"א מירושלמי דאינו מחויב קרבן שבועה וכן מוכח מרש"י ר"פ שבה"ע דפי' דלכך אינו נוהג בפסולים משום דכתיב והוא עד וכו' ובשבועות דף ל"ה משמע מאם לא יגיד דאם הי' מגיד הי' מועיל וממילא פסול לא הי' מועיל ולית בי' קרבן שבועה ולמה נקט רש"י מוהוא עד ועכ"ח בא ללמד דאפי' אם קיבלו עליהם פסול דאז הי' מועיל עדותו אפ"ה פטור דלא נקרא עד וכיון דעלי' קאי ואם לא יגיד משמע ג"כ דהמצוה להעיד הוא דווקא אם הוא כשר לעדות מה"ת והכ"מ בה' שבועות כ' דגם הא דבעינן תביעה ילפי' מקרבן שבועה והמנ"ח הקשה הא גם בד"נ

וכיו"ב ועדות קרקע דליכא קרבן שבועה ואפ"ה איכא עשה ועכ"ח דמלא יגיד ילפי' דבעי' תביעה אבל לענין פסולין בקיבלו עליהם דליכא מ"ע נראה לי דמוכח מוהוא עד כמ"ש רש"י. וכ"ז דעת רש"י אבל דעת הר"ן בשבועות דף ל"א ובב"י בחו"מ סי' כ"ט רצה להוכיח דגם הרמב"ם סובר כן דדווקא אם השביעו אותו איכא מ"ע דאם לא יגיד עיי"ש ולכאורה יש ראי' לדבריהם מת"כ הנ"ל דנקט דווקא אם נשבע והטעם כמ"ש הר"ן כיון דיכול לחזור ולהעיד לא עבר על עשה וממילא דאם מת זה שחייב בעדותו או שהלך למדה"י וא"א להוציא ממון שהי' ראוי' להעיד איכ"ל גם להר"ן איכא ביטול העשה וא"כ שם בב"ק נ"ו דמחויב ביד"ש ועכ"ח מיירי שאין יכול להוציא מן המחוייב פריך שפיר פשיטא דחייב דאם לא יגיד כתיב:

ב) בשבועות במתני' דף ל"ה אם הי' אחד מהם קרוב או פסול אין כאן שבה"ע והקשה בתו"ח שם דהא במכות אמרי' דווקא אם העידו כאחד או כיוונו להעיד עם הפסול נפסל ע"י הפסול ואיך סתם כאן. ונ"ל כמו דקיי"ל בחו"מ סי' ז' דאין עד נעשה דיין דאם ייחדום לעדותו הרי הוא כאילו העיד וה"נ כיון דהשביעום עם הפסול בזה גופא נצטרפו ונפסל לעדות ובכה"ג אני מסתפק אם כיוונו הבעה"ד על עד הזה שהי' בצירוף קרוב או פסול אם מחוייב להעיד דלפי הנראה לי דכה"ג כיון דמקרי והוא עד אף דצרפו קאי עלי' בלא יגיד וצ"ע:

והנה לפי מה שבארנו דאפי' במקום שאין חיוב קרבן שבועה איכא מ"ע מקרא דאם לא יגיד כדרש דת"כ הנ"ל והאי קרא מיירי גם בד"נ ואיסור וא"כ מנ"ל לחלק בין תבעו הבעלים או לא דליכ"ל כמ"ש לעיל בשם מנ"ח דאם לו לא יגיד דהרי האי קרא גם בד"נ ואיסורין מיירי כמו שהוכיחו תוס' סנהדרין ל"ז הנ"ל ונראה לי דעיקר הטעם דהוי כמו מחילה כיון דלא תבעו הבעלים אותו הו"ל כאילו מחלו לו להעיד שאינו רוצה להטריחו משא"כ לאיסור או לד"נ דלא ניתנו למחילה ואין חילוק בין תבעו ללא תבעו ובזה נראה לי ליישב דברי החינוך דכתב דהה"ד דאם תבעו הב"ד חייב להעיד והקשה המנ"ח דלענין קרבן שבועה בעינן דווקא שיתבעו הבעלים או שלוחם אמנם אם נימא דבאמת המצוה בכל אופן כמו שכת' לעיל אלא דאם לא תבעו הוי כמחילה וממילא אם תבע ב"ד והם כשלוחו של בע"ד שפיר כתב החינוך דחייב להעיד:

ג) וקיי"ל דאם תבעו לת"ח להעיד לפני ב"ד הפחות ממנו אינו מחויב להעיד דעשה דכה"ת עדיף והיינו לענין ממון אבל באיסור נראה מתוס' בשבועות דף ל' ע"ב ד"ה אבל דמחויב להעיד אפילו האיסור לאו שאינה שוה בכל וקשי' ממ"ש התוספת בברכות כ' ע"א דבאינו שוה בכל אפילו בקום ועשה רשאי לעבור וצ"ל דשם מיירי בגנאי גדול כתי'

ראשון שבתוס' וצ"ע. התוספת בברכות שם הקשה על רש"י שכ' דבנזיר וכהן ליכא עשה כלל שיטמאו למת המוטל בבזיון והקשה תוס' א"כ בכל מקום נימא כן ונראה כוונת רש"י דהפנ"י הקשה מנ"ל להוכיח שם דכבוד הבריות דוחה דילמא עשה דקבור תקברנו דוחה לעשה דפסח ואע"ג דפסח חמיר מ"מ יש לעשה דקבורה סיוע מכבוד הבריות ולכך עדיפא האי עשה מעשה דפסח אבל במוצא כלאים דאינו מקיים מ"ע רק בכבוד הבריות לחודא ידחה הל"ת זה לא אמרי' ולכאורה הו"א כיון דאפשר לקיים מצות קבורה אח"כ אפשר לקיים שניהם מיהו אין זה מספיק שהרי מיירי במת מצוה אפי' מוטל במקום שיש לחוש שיאכלו כלבים וא"א לקיים שניהם, ונראה דהרי הוא הולך לשחוט הפסח וקיי"ל בסוכה כ"ה ע"ב דעוסק במצוה פטור ממצוה והמצוה השני' נחשב כמו רשות וכמ"ש הריטב"א שם אפי' אם הראשונה קילא מהשני' וא"כ כאן פטור לגמרי כיון דהולך לשחוט מעשה דקבורה ואפ"ה נדחה א"כ מוכח שפיר דרק כבוד הבריות דוחה וא"ש אמנם כל זה בפסח אבל בנזיר וכהן באמת איכ"ל הטעם דעשה דקבורה דוחה הואיל ויש צירוף כבוד הבריות ושפיר כ' רש"י דמנזיר אין קושיא דאין כאן עבירה הואיל דעשה דקבורה דוחה. איברא דלכאורה קשיא הא גם בהולך לשחוט מיירי בהי' כהן או נזיר אמנם רש"י לשיטתי' בברכות באמת לא מפרש דסיפא מיירי שהי' כהן או נזיר וא"ש:

ועפי"ז יש ליישב היטב דברי הרמב"ם בפ"י מכלאים שכ' דכלאי' פושט אפילו בשוק והא דאמרי' גבי טומאת מת דכבוד הבריות דוחה שאני התם דכתיב לאחותו עכ"ל ובשג"א סי' נ"ח הנ"ל תמה עליו טובא ממ"נ אי מיירי מכהן ונזיר הו"ל להביא מלאמו ולאחיו ואי מיירי בהולך לשחוט הפסח התם הוי שוא"ת עיי"ש מה שהקשה עוד ולהנ"ל א"ש דהוא מפרש לאחותו נמי מיירי בכהן ונזיר בוודאי מלאחיו לא קשה משום דאיכ"ל כנ"ל דעשה דקבורה מסייע לדחות אבל בהולך לשחוט ועוסק במצוה פטור ממצוה ונהי דמפסח ל"ק דהוי שב ואל תעשה מ"מ מקשה מהא כיון דהוא כהן ונזיר איך יטמא בקום ועשה, ועשה דקבורה אינו מועיל שהרי הוא עוסק במצוה ע"ז שפיר כ' דשאני התם דכתיב לאחותו ול"ק דנילף מני' דס"ל כתי' התוס' דהואיל ואינה שוה בכל שאני וא"ש היטב:

מצוה קכד

והיא להרמב"ם מ"ע נ"ד. ולהרמב"ן היא מצוה קי"ט ומ"ע נ"א

מ"ע להקריב קרבן עולה ויורד שנאמר ואם לא תגיע ידו וכו' ובא על ג' עבירות שבה"ע, ושבועת ביטוי וטומאת מקדש וקדשיו ומרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל הקשה בחי' שבת קל"ב ע"א דאמרי' במח"כ בעינן קרא למעט בלילה הואיל וחס רחמנא עלי' הו"א אפילו

בלילה יבוא אפי' בזר ואפי' באונן לכך בעי' דאהדרי' קרא ביום ולא בלילה והקשה לפמ"ש רש"י דבזב וזבה ויולדת ומצורע בכולהו אהדרי' קרא ש"מ לא אתיא מהדדי ואלו אהדרי' בחדא אכתי הו"א אידך חס רחמנא טפי א"כ תקשי בקרבן עולה ויורד דחס רחמנא יותר דאיכא בדלות ודלי דלות והתם כהן כתיב וביום לא כתיב הא כתב הרשב"א שם דהדורא דכהן לא הדורא הוא דאיכ"ל רק לכתחלה בעינן א"כ ליתכשיר בלילה ולא לשתמיט בשום דוכתא דכשר בלילה להקריב קרבן עולה ויורד ותי' מרן זצ"ל עפ"י מה דאיתא בפסחים קי"ח עשיר בשורו עני בשיו נמצא בקרבן עוי"ו דבא לכפר אין כאן חייס כלל אבל במח"כ דקרבן בא רק לאכשורי והוי כמו מקוה לטהרה בזה מקרי חס ובזה מיישב דברי החינוך דכ' בעולה ויורד עני שהביא קרבן עשיר לא יי"ח והוא נגד משנה מפורשת סוף נגעים שעני יי"ח בקרבן עשיר ולהנ"ל א"ש בשלמא בנגעים דאתי רק לאכשורי ומדינא הי' חייב בקרבן עשיר אלא דחס רחמנא א"כ אי מייתי קרבן עשיר יי"ח ותע"ב אבל בקרבן עוי"ו דכפרתו של עני די בקרבן עני איכ"ל דאם הביא יותר הוי כמו חולין בעזרה ולא יצא:

והנה בטומאת מקדש וקדשיו הי' ראוי שיהי' חייב עליו קרבן קבוע כמו בכל חייבי כריתות בשוגג אלא שהקילה התורה באיסור זה ונראה דהטעם משום דלא בדיל מיני' ורגיל לשכוח כמו בחמץ לכך אפשר דהקילה התורה כנ"ל לדברי מרן זצ"ל אבל בשבועת העדות ושבועת ביטוי אדרבה החמירה התורה יותר משאר דיני תורה דבעלמא באיסור לאו לא מביאין קרבן וכשם שהקילו התורה לענין טומאת מו"ק דסגי בקרבן עוי"ו ה"נ הקילה התורה דבעי' דווקא ידיעה בתחלה וגם הידיעה בסוף יש בו קולא דבעי' לידע במה חטא ויפה כ' במנ"ח על קושית הלח"מ ל"ל בנדה כ"א קרא דמזכר עד נקיבה תיפוק לי' דלא הוי ידיעה ברורה ותי' או דבעי' במזיד או בנקרע עיי"ש:

ב) והנה בשבועת העדות קיי"ל דנותנת דווקא בראוין להעיד וכבר כ' דהרשב"א והר"ן והוכיח מירושלמי דאפילו קבלו עליהם קא"ס לית בהו קרבן שבועה והוא עד כתיב וזה אינו ראוי להיות עד ובשבועות ל"א ע"א אמרי' דממועט ג"כ מלך וכבר האריכו האחרונים לתמו' על הרמב"ם שדבריו סותרים בפ"י משגגות כ' שמלך מביא קרבן על שמיעת קול והוא בעצמו פסק בפ"ט משבועות דמלך אינו ראוי להעיד ולית בי' קרבן שבועה והכ"מ רצה ליישב דבפ"י משגגות מיירי במלכי בית דוד שרק במלכי ישראל אמרי' דאין מעידין והתויו"ט בפ"ב דהוריות מ"ה ובתויו"כ ר"פ יוה"כ תמהו עליו הרי הא דאין מלך מעיד מה"ת הוא ולענ"ד נראה ליישב דברי הכ"מ דהנה בס' תוס' יוה"כ הנ"ל כ' דאיכ"ל מלך למלך מעיד ולכאורה קשה עליו א"כ איך סתם המשנה דאין שבה"ע נוהגת

אלא בראוין להעיד לאפוקי מלך הא משכחת לה מלך למלך רק זה אינו הא לא דן ולא דנין אותו א"כ מלך למלך לא משכחת לה ומשכחת לה רק בזמן שהי' מלכי בית דוד ולכך סתם המשנה אבל הרמב"ם שכ' דיני מילי אף שאין נ"מ עתה אלא לכשיבוא גואל צדק מלך המשיח והוא מב"ד ובכה"ג שפיר משכחת לה מלך למלך זה אפשר כוונת הכ"מ ובזה יש ליישב ג"כ דברי רש"י בשבועות שם שפי' לאפוקי מלך מהא דתנן לא מעיד ולא מעידין דהוא רק מדרבנן ולהנ"ל כוונתו ליישב דמלך למלך שפיר מעיד והתויו"ט כ' דהרמב"ם מיירי בעדות איסור ותויוה"כ תמה עליו דקרבן שבועה הוא דווקא בתביעת ממון ותו מלך אפילו לאיסורא אינו מעיד זה אינו מוכרח דכבר כ' הלח"מ בה' עדות דאיכ"ל דגם מלך באיסורא מעיד מיהו קושיא ראשונה קשה ונראה דמשכחת לה ע"י איסור עם תביעת ממון שהאשה תובע כתובה ותבעו היורשים שיעיד להם בענין זה שלא יצטרכו ליתן כתובה, ולענ"ד גוף הטעם שכ' רש"י שאין מלך מעיד משום דחייבין בכבודו צ"ע שהרי גם ת"ח צריך להושיב אותו ויכול להעיד מיושב וצ"ל דהליכה עצמו הוי פחיתות כבוד שהרי אין העולם יודעין אם יושיבו אותו ומזה נ"ל דאם הב"ד ילכו אצלו לביתו אז בכה"ג נראה דלא הוי בזיון אלא כבוד וא"כ שפיר משכחת לה קרבן שבועה אצל מלך דהיינו בביתו וכעין שכתב הר"י מגא"ש הובא בראש ור"ן ר"פ שבועת העדות לענין אשה חשובה:

ג) **והנה** בשבועות קיי"ל דבין מושבע מפי אחרים או שמושבע מפי עצמו ממש או שענה אמן שמקרי ג"כ כמוציא שבועה מפיו בכל הנך חייב קרבן שבועה אלא דיש פלוגתא בין הראשונים דעת התוס' וסייעתי' אפי' מושבע מפי אחרים ואפילו נשבע שלא בב"ד אלא שכפר בב"ד חייב ודעת הרמב"ם פ"ט משבועות והר"י מגאש בשבועות ל"ב ע"ב מבאר ביותר בכה"ג בעינן דווקא שהשבועה צריך להיות בב"ד ונראה להסביר דבריו דס"ל כפירש"י דבעינן שיקבל עליו השבועה ושלא בב"ד אינו מקום הגדה ולא מקרי קבלה מה שאמר אינו יודע לך עדות וראי' שלו משבועות ל"ב ממשנה מכח קו' התוס' ד"ה כיצד וכ"ז בלא ענה אמן אבל בענה אמן דהוא כמוציא שבועה מפיו ובא אח"כ לב"ד והודה פטור ואם כפר בב"ד חייב ונראה דלדברי הר"י מגא"ש דאפי' לר"מ באמן בעינן כפירה בב"ד ושלא בב"ד לא מקרי כפירה עדיין ולכך יכול לחזור ולהודות וחייב על כל שבועה ושבועה קרבן וחלק הג' היינו אם נשבע מפי עצמו ממש דלר"מ חייב אף אם הכפירה חוץ לב"ד ולדעת הר"י מגא"ש לא מהני לי' הודאתו אח"כ בב"ד לר"מ ולרבנן אם לא כפר אח"כ בב"ד פטור ונהי דלכאורה קשה איך מהני הודאתו בב"ד הרי משים עצמו רשע ותו איך אמרי' דאם כפר בב"ד חייב על כל שבועה ושבועה ואמר ר"ש

הטעם משום דיכול לחזור ולהודות ואמאי יועיל הודאתו וצ"ל דיכול לומר שוגג הי' או חוץ לב"ד לא רמי אנפשי' להעיד והוי כשוגג וגם יוכל לחזור ולהודות שיעשה תשובה אבל במושבע מפ"ע אם הודה בב"ד לרבנן פטור אע"ג שכפר בחוץ עכ"ח היינו מטעם דלא חשבי' לי' רשע דלא רמי' אנפשי' ובלא"ה גזה"כ הוא שאינו חייב אלא בכפר בב"ד ואם כפר בפני ב"ד נראה דלדעת הרמב"ם ושאר פוסקים דחייב והר"י מגא"ש מסופק דכיון שכבר נשבע מפי עצמו בחוץ הוי כפירה שני' כמאן דליתא וצ"ע עליו דאמרינן דיכול לחזור ולהודות וכן קשה על הר"ן דכ' הטעם דבב"ד הא דאין יכול לחזור ולהגיד משום דמשווי' נפשי' רשע קשה אפי' שלא בב"ד נמי ועכ"ח צ"ל משום דלא רמי' אנפשי' והוי שוגג וא"כ עיקר כפירה בב"ד הוי מחייב כנ"ל. ובאמת הא דאמרי' בגמרא דאם נשבע בפני ב"ד ה' פעמים וכפר דאינו חייב אלא אחת כיון דאינו יכול לחזור קשה לי דלדעת הרמב"ם פ"ט משבועות ה"י דגם בשבועת העדות אם אינו ראוי להעיד חייב משום שבועת ביטוי א"כ גם הכא בנשבע ה' פעמים יהי' חייב על ראשון משום שבה"ע ועל אינך משום שבועת ביטוי וצ"ע:

ד) **גם** על שבועת ביטוי חייב קרבן עו"י ואנן קיי"ל כרב בשבועות כ"ה דבעינן איתא בלאו והן אע"ג דליתא בלהבא חייב קרבן שבועה והרמב"ם בפ"ט משבועות הי"ח כ' בנשבע שאני יודע לך עדות פטור משום דליתא בלאו דאם נשבע דאינו יודע אינו שבועת ביטוי אלא שבועת העדות ותמה עליו הכ"מ שהרי הרמב"ם פסק בה' י"ד שם דאם אינו ראוי להעיד לא שייך בי' שבה"ע וחייב משום שבועת ביטוי וה"נ כדאיתא בשבועות כ"ה ע"ב ונראה לי ליישב דלפי הנראה בדברי הרמב"ם שם דבראוין להעיד בין במזיד בין בשוגג אם נשבע שאינו יודע עדות אינו חייב רק משום שבה"ע ולא משום שבועת ביטוי ע"ז אמר רבא שם כ"ה ע"ב דיצא מן הכלל לידון בשבה"ע ואין לך בו אלא חידושו ומבואר עוד שם ברמב"ם דאפילו התרה משום שבועת ביטוי אינו לוקה משום ביטוי ולא משום עדות על עדות לא מחייב אלא קרבן אף בזדון ושבועת ביטוי אינו חייב משום דילפינן מקרא אחת מאלה רק על אחת חייב ואינו חייב שתים ולכאורה קשה לי ל"ל ממיעוט מאחת תיפוק לי' דיצא מכלל כרבא הנ"ל ונ"ל ליישב דבריו עפמ"ש תוס' שבועות דף מ"ט ד"ה וחייבין דדווקא אם יצא מהכלל להקל חשוב יצא מהכלל וא"כ כאן במה יצא להקל בשבה"ע בשלמא אי ילפינן מאחת מאלה דאינו חייב מלקות משום ביטוי יצא להקל ואע"ג דלהרמב"ם לא מוכח מהאי קרא אלא דאין לוקין משום שבועת ביטוי שוב הוא יצא מהכלל דקרא לא מיירי אלא בראוין להעיד לכך פסק הרמב"ם באינם ראוין להעיד חייבים משום שבועת ביטוי אבל אביי שם כ"ה ס"ל דקרא דאחת מאלה א"א

לאוקמי במזיד כדאי' בגמרא, ועכ"ח דקאי על שוגג וממילא לא חשיב יוצא מן הכלל אלא דהקרא ממעט מאחת מאלה דאינו חייב אלא אחת ויש בזה א"ב דלרבא דממעט משום יצא מהכלל וכל שראוי להעיד לא שייך בי' שבועת ביטוי אלא באינו ראוי להעיד אבל לאביי דיליף מאחת מאלה דאינו חייב שתים משמע אבל איסורא איכא ואפילו בראוין להעיד איכא שבועת ביטוי ואינו חייב רק אחת וא"ש פסק הרמב"ם דהא דאמרי' בש"ס דלאביי מקרי איתא בלאו היינו אביי לשיטתי' דיליף מאחת ועכ"פ איסורא איכא איתא בלאו אבל לרבא דממעטי' משום דיצא מן הכלל שפיר כתב הרמב"ם דאני יודע ליתא בלאו והן. אלא דגוף דברי הרמב"ם שכ' אחת מאלה קאי על שבועת מזיד דאינו חייב מלקות משום ביטוי קשים לי הא בגמרא אמרינן דבמזיד ליכא לאוקמי האי קרא וצ"ע:

ועוד קשה לי דבשבועות ל"ז קמבעי' דאם התרה בשבועת פקדון אם לוקה והקשה רש"י למה לא קמבעי' לי' בשבועת עדות אם התרה ותי' רש"י דבעדות לא משכחת דיכולין להתרות דמי יודע אם יודעין והקשה ע"ז עיי"ש במהרש"א ונראה לי ליישב דבכריתות דף ב' ע"ב אמר אביי דר"מ מודה אם נשבע שאינו יודע עדות דאין עדים יכולין לחייבו משום דיכול לומר לא כוונתי לעדות ותוס' שם תמהו דלפי"ז מוכח דעדים צריכין כוונה ולכאורה תמו' על הפוסקים שלא הביאו דין זה אבל לפי הנ"ל קושיא חדא מתורצת בחברתה דאביי באמת סובר כן ולכך שפיר קאמר בשבה"ע ליכא לאוקמי הקרא דלא משכחת מזיד במלקות משום דלא כיוונו אבל רבא לדעת הרמב"ם עכ"ח צריך לאוקמי אחת למעט מזיד דקשה אמאי צריך קרא פשיטא דלא כיוונו ועכ"ח ס"ל דלא בעי כוונה ע"כ לא הביאו האי דינא ובשבועת הפקדון דקמבעי' לי' ולא בשבה"ע משום דרצה לשאול האבעי' אליבא דכ"ע בין לאביי בין לרבא:

מצוה קכה

והיא להרמב"ם ל"ת ע"א. ולהרמב"ן הוא מצות ק"כ ול"ת ס"ט

מל"ת שלא יבדיל ראש חטאת העוף והגוף במליקתו שנאמר ומלק את ראשו ולא יבדיל וכבר ביאר הרמב"ם במ"ה שורש ח' דאע"ג דגבי עולת העוף דכתיב ושסע בכנפיו ולא יבדיל הכוונה שאין צריך להבדיל התם שאני כיון דבעולת בהמה בעינן נתוח לנתחיו איצטרך קרא לאשמעי' דבעולת העוף א"צ להבדיל רק שלילה משא"כ בחטאת העוף דל"ל דהוי רק שלילה דא"צ להבדיל פשיטא דמעולת העוף ליכא למילף דכתיב והקריבו לחלק ועכ"ח דס"ל לרבנן דלא יבדיל היינו לאו ולא כראב"ש דס"ל דהוי רק שלילה ואזיל לשיטתי' דס"ל דהאי כמשפט דכתיב בעולת העוף פי' כמשפט חטאת העוף והשוה

אותם הכתוב והנה דעת הרמב"ם דבחטאת העוף רשאי למלוק ב' סימנים או א' ואין איסור אלא אם מבדיל גם העור ובחולין כ"א מבואר בברייתא דבחטאת עוף אינו מולק אלא סימן א' והלח"מ בפ"ז ממעה"ק ה"ו הקשה כמה קושיות והאריך מאוד ולענ"ד כוונת הרמב"ם לחלק בין אי מולק ב' סימנים ביחד שהם מונחין זא"ז או כשמולק זה אח"ז דאם מולק סימן אחד ואח"כ רוצה למלוק גם השני ועוף קאזיל חיותי' בסי' א' א"כ הוי כמתה ואין כאן מליקה ואפ"ה מולק ורק להבדיל והתורה אמרה ולא יבדיל ונהי דאינו לוקה ע"ז דהוי רק מקצת הבדלה אבל עכ"פ הוי כח"ש אבל אם מחזיק ב' הסימנים בהדדי ומולק שניהם בב"א דקנפיק חיותי' בשניהם דבכה"ג לא מקרי הבדלה אלא מולק בכה"ג רשאי למלוק אפי' ב' סימנים וזה כוונת הרמב"ם דכ' מולק ב' סימנים היינו בב"א או בסימן א' היינו בזאח"ז ול"ק מברייתא דחולין דשם מיירי בסתמא זאח"ז כנ"ל:

ב) והנה בחטאת העוף המצוה שאחר מליקה יזה עם העוף על קיר המזבח למטה מחוט הסיקרא ודווקא מדם הנפש ואח"כ ימצה דמו על קיר מזבח התחתון שיזוב הדם אל יסוד המזבח והרמב"ם שם פ' דאפי' הזה רק מקצת דם הנפש יצא והקשו עליו דבגמרא משמע דכל דם נפש בעינן, ונראה דלכאורה זה דבר שא"א בשלמא בקרבן בהמה דמקבל הדם במזרק א"ש אבל בעוף שמולק ובאותו רגע שחותך הסימנים נשפך דם הנפש ומקלח לחוץ ועכ"ח הכוונה דם הנפש דאפשר לקבל דלא ניתנה התורה למה"ש וא"כ לפעמים כשרוצה להזות אין כאן דם הנפש ובעינן דם הנפש וזה קמ"ל דאם הזה מקצת דם הנפש כשר אבל אם אין כלל דם הנפש פסול:

מצוה קכו וקכז

והיא להרמב"ם ל"ת ע"ב וע"ג. ולהרמב"ן היא מצוה קכ"א וקכ"ב ול"ת ע' וע"א.

הם ב' לאוין שלא ישים עלי' שמן ואפי' כ"ש שמן שנתן על כזית מן המנחה ומן הקומץ עובר בלאו זה ונפסלה המנחה ושוב הלאו השני דאם נתן כזית לבונה על מקצת מן המנחה ועל הקומץ עובר בלאו הזה אבל לענין פסול יש נ"מ דבלבונה דאפשר ללקט הפסול חוזר להכשרו ולאחר לקיטה כשר אבל בשמן דא"א ללקט פסול גבי קומץ פסול לגמרי ואם נתן על המנחה משכחת לה גם כשמן להיתר דהיינו אם קודם הקמיצה לקח כל הקמח שנבלל בו השמן ונתן קמח אחר להשלים עשירית האיפה א"כ כיון דבשעת קמיצה לא הי' שמן שרי ובתו"כ ילפינן זה מקרא דסיים כי חטאת הוא ויליף לשון חטאת כי חטאת נפסל בשמן והיא ילפינן ללבונה אם נלקט ואין הקרבן ראוי להיות מהודר כיון דבא על החטא ולכך אם לא סילק השמן ולבונה נפסלת ועיי"ש ומטעם זה לא הבנתי

מה שהקשה בס' מעיי"ח ובמנחת חינוך דמנ"ל דלא יתן עלי' שמן ולא יתן עלי' לבונה הוא לאו דילמא רק שלילה דהואיל ושאר מנחות טעונין שמן ולבונה קמ"ל קרא דמנחת חוטא ל"צ אבל לפי הנ"ל מיושב דבתו"כ יליף מכי חטאת היא לעיכובא שנפסלת:

מצוה קכח

והיא להרמב"ם מ"ע נ"ה. ולהרמב"ן היא מצוה קכ"ג ומ"ע נ"ב.

מ"ע שהנהנה מן ההקדש בש"פ או אוכל תרומה בשוגג ישלם קרן וחומש שנאמר ואת אשר חטא מן הקודש ישלם ואת חמישיתו יוסיף עליו וזה בין בקדשי מזבח ובין בהקדש בה"ב ואיסור לאו של הנהנה בקדשי ה' פירש"י ר"פ אלו הן הלוקין דילפינן לה חטא חטא מתרומה וברמב"ם ר"ה מעילה מביא הלאו דלא תוכל לאכול בשעריך ועיי"ש במל"מ שביאר אימתי עובר על הלאו הזה ובס' ערוך לנר הביא להקשות דלמה לא הביאו הלאו דמעילה מקרא דלא יחל דברו שהרי מבואר בנדה דף מ"ו במופלא הסמוך לאיש דאורייתא הקדיש הוא ואכלו אחרים לוקה על משום לא יחל דברו ולכאורה אין כאן קושיא דוודאי לפי האמת דידעינן דאסור להנות מן ההקדש א"כ באמר שיהי' זה הקדש ומקדיש הדבר ובכלל דבריו דאסור להנות וממילא לוקין משום בל יחל אבל מנ"ל לאסור להנות וע"כ צריך קרא ע"ז חטא חטא, מיהו זה אינו מספיק דהרי בקרא דמעילה עצמה כי תחטא בשגגה מקדשי ה' כתיב הרי מבואר בקרא דהוי חטא וא"כ משם ידעינן דאסור להנות ושפיר הקשה דלמה לא יליף מהקרא דלא יחל, ובלא"ה עוד הקשה שם על הרמב"ם בפ"א ממעילה דלוקה אמאי אינו לוקה שתים דמלבד לאו הנ"ל איכא לאו דלא יחל ויותר קשה על מתני' דמכות דחורש תלם א' וחייב משום שמונה לאוין ומונה שור וחמור מן המוקדשין ופירש"י חד לאו משום מעילה וקשה הא איבא ט' ונראה לי בנדר ליתן דבר להקדש בהרי זו או בהרי עלי מיד כשנתן לגזבר כבר קיים נדרו ואם מועל אח"כ ונהנה ממנן אינו עובר משום בל יחל דברו וכן מבואר בחולין קל"ט וכן מבואר בתשו' מרן זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' רמ"ג דלכך לא שייך בו שאלה משבא ליד גזבר משום דלא קרינן בי' לא יחל דברו אבל אחרים מוחלין לו כיון דנתן כבר קיים נדרו וא"כ במשנה דמכות הנ"ל איכא למימר דמיירי כשבא ליד גזבר ובזה יישבתי קו' התוס' על רש"י בפסחים מ"ז ע"א ד"ה וממוקדשין דרש"י מוקי משנה דבכור דלית בי' שאלה והקשו דעדיין קשה מחמור שהוא שייך רק להקדש בה"ב ואיתא בשאלה ולהנ"ל מיושב דבאמת הריטב"א במכות שם הקשה דלמא מיירי בבא ליד גזבר דאין לו שאלה מיהו זה ל"ק דבהקדש מזבח לא שייך דבא ליד גזבר שעדיין לא קיים נדרו כ"ז שלא הקריבו

כמ"ש תוס' בכריתות י"ג ע"ב דשייך שאלה עד שיזרוק את דמו וכ"ז בשור דשייך בי' הקרבה אבל בחמור דהוא הקדש בה"ב שפיר איכ"ל דמיירי בבא ליד גזבר וא"כ א"ש דברי רש"י דלכך תי' רש"י דשם מיירי בשור דלא שייך בא ליד גזבר דהוא קדושת מזבח וע"ז פירש"י שפיר דמיירי בבכור ואי תקשי לך בחמור ע"ז איכ"ל דמיירי בבא ליד גזבר דלא שייך בהקרבה. ועכ"פ לפי הנ"ל דבוודאי אם לא מסר עדיין לגזבר אית בי' בל יחל ג"כ אפשר לומר הא דתנן הנהנה מן ההקדש לוקה משמע שבא ליד גזבר דכבר קיים נדרו וע"כ לית בי' משום בל יחל וילפינן רק חטא חטא מתרומה ולהרמב"ם מלא תוכל לאכול בשעריך:

ולכאורה יש נ"מ לפי הטעמים דלעיל דאי מתרומה ילפינן אז שלכד"ה פטור כמ"ש התוס' פסחים כ"ו עיי"ש במהרש"א משא"כ במקדיש ולא מסר לגזבר דאסור משום בל יחל דברו איכ"ל דכשם דאמרי' כשבועות כ"ב דבקונמות ד"ה בכל שהוא והקשה שם התוס' דהרי עיקר האיסור הוא מכח הקדש ובהקדש בעי' ש"פ ולא תירצו כלום ועכ"ח צ"ל משום דכתיב לא יחל דברו וגם בכ"ש חלל דברו א"כ כיון דכ"ש אסור גם שלכד"ה אסור כמ"ש המהרש"ל שבועות כ"ג ע"ב וכן אפשר לומר דאפילו במחובר מעל בקונמות דהרי במעילה י"ח ממעטינן מחטא חטא מתרומה דאין מעילה במחובר וכיון דהוכחנו דקונמות לא דמי לתרומה גם לענין מחובר לא ילפינן מתרומה ובזה הי' אפשר ליישב קו' המ"ל שהקשה על הרמב"ם שפסק בפ"ה ממעילה דאם הקדיש בית בנוי אינו מועל ובפ"ו מעירוכין פסק המשכיר בית לחברו וחזר והקדישו וכו' הדר בו מעל ולהנ"ל אפשר ליישב דבפ"ו מעירוכין מיירי בעדיין לא מסר לגזבר איכא בי' משום בל יחל וחמיר:

ובמק"א כתבתי לתרץ על קו' הערוך לנר הנ"ל דלענ"ד נראה דאפילו לא הוציא בשפתיו חל דיבורי' כדאי' בשבועות כ"ו וכ"פ הרמב"ם בפי"ד ממעה"ק הי"ב שנאמר כל נדיב לב מ"מ נראה דבנדבת הלב לחודא בלי דיבור אינו עובר משום בל יחל דברו דהרי הקרא אומר דברו ואפילו לדעת הרא"ש דבר פשע ל"ד דיבור היינו הטעם דבלה"ק דיבור לאו דווקא לשון דיבור אבל הכא יגיד עליו רעו דכתיב בי' ג"כ ככל היוצא מפיו יעשה ולכך נראה דדווקא אם הוציא בפיו עובר משום בל יחל וא"כ ממילא בהקדש הנעשה ע"י גמר הלב מסתמא קודם שהוציא הדיבור גמר במחשבתו להקדיש, וא"כ קודם שהוציאו בפיו כבר נעשה הקדש ע"י גמר מחשבתו ואסור משום לא תוכל לאכול בשעריך ואיכ"ל דאין איסור חל על איסור ואין מקום לאיסור בל יחל לחול, וכ"ז בגדול אבל שם בנדר מיירי במופלא הסמוך לאיש דילפינן באותו הברייתא למעוטי מזה הדבר ושפיר קאמר דאיכא בל יחל ולעולם בגדול דאיכא איסור דלא תוכל וכו' לא מצי האיסור בל יחל לחול:

ב) קיי"ל אין מועל אחר מועל אלא בבהמה וכ"ש בלבד והרמב"ם פסק כתוספתא דכלי של הקדש וקרדום ובקע בו כולם מעלו וע"ז קשה מר"ה דף כ"ח דאמרי' תקע בשופר של עולה יצא והטעם כיון דמעל בו נפק לחולין הרי חזינן דאפי' בכלי אם נשתמש בו יוצא לחולין וכעת מצאתי קו' זו במנ"ח, ובחי' אמרתי לחלק היכא דלא בעינן הכלי מצ"ע אלא הפעולה כגון בקרדום שצריך הפעולה אלו הי' אפשר לבקוע ע"י דבר אחר ג"כ סגי לי' בכה"ג לא מעל אלא בטובת הנאה אבל שופר דגזה"כ הוא והעברתם שופר תרועה ובעינן דווקא כלי ודווקא דרך גידולו ויהי' בו שיעור יותר מטפח וא"כ הרי נהנה מן הכלי ג"כ שאפילו אם הי' הקול כדינא אם השופר אינו כדינו לא יצא ולכך חשיב כאלו נהנה מן כל הכלי ויצאה ממעילה כנ"ל לפרש התוספתא:

ג) בכה"ת פסקינן אין שלד"ע וזה אחד מהדברים שאמרינן בו יש שליח לד"ע והרמב"ם בפ"ז ממעילה ה"ב כ' דווקא אם לא הי' איסורה רק משום מעילה אבל אם הי' בו איסור אחר כגון אם אכל עולה שוב לא אמרי' יש שלד"ע דלא מצינו יש שלד"ע אלא במעילה ותמהו עליו שהרי אמרו בקידושין בג' מקומות יש שלד"ע ועוד הקשה המל"מ בפ"ג מגניבה על הטור שפסק בשם הרמב"ם שאם שלח שליח לטבוח בשבת דיש שלד"ע הא להרמב"ם בעינן שלא יהי' שום איסור אחר ובחי' הארכתי לתרץ וכאן אקצר דהמהרש"א שם הקשה ל"ל קרא על שליחות נילף ממעילה ומטביחה ומכירה ותי' דאיכ"ל הואיל ולדבר עבירה הוא קנסוהו התורה והקשה ע"ז איך יחייב קרבן מעילה משום קנס אלא דאיכ"ל דממעילה בלא"ה ל"ק כמ"ש בעצמות יוסף שם דהרי במעילה לא כתיב שליחות אלא ילפי' חטא חטא מתרומה ובתרומה עצמה מסיק שם דיליף מגירושין וקדשים וא"כ עכ"ח קו' מהרש"א רק מטביחה וע"ז תי' דאיכ"ל דהוי קנס. ולכאורה יש נ"מ דאם נימא משום קנס לא שייך דין הרמב"ם הנ"ל דק"ו היא אם קנסו התורה בעבר חד איסור מכ"ש בב' איסורין אבל אי הטעם משום שליחות שפיר איכ"ל הכי כיון דאיכא עוד איסור ובאיסור האחר אמרי' אין שלד"ע ואמרי' ר"פ השולח דשליחות שבטלה מקצתה בטלה כולה ולכך בכה"ג א"ש דברי הרמב"ם דהרמב"ם הסובר באמת כן דגבי מעילה גלי לן קרא דחטא חטא מתרומה דבתורת שליחות ולא מצד קנס ולכך אם יש עוד איסור בטלה השליחות ובטלה כולו אבל בטביחה אע"ג דיש שליחות הוא משום קנס ואיכ"ל כיון דבחד איסור קנסו מכ"ש בב' איסורים וא"ש דברי הטור והרמב"ם בטביחה אפילו איכא שאר איסור אמרינן יש שליחות ומ"ש הרמב"ם דרק במעילה אמרי' שליחות דבעלמא הוא משום קנס ואין להקשות א"כ האיך אמרי' דהוי שני כתובים הבאים כאחד הא במעילה דילפי' חטא חטא איצטרך לכמה דברים ובטביחה איצטרך ללמד דאפילו אם

איכא עוד איסור בהדי' מהני זה אינו דאלו לא הוי ב"כ א"כ בכה"ת אמרי' יש שליח וליכא איסור אחר ול"ל קרא בפ"ע:

מצוה קכט

והיא להרמב"ם מ"ע נ"ו. ולהרמב"ן היא מצוה קכ"ד ומ"ע נ"ג.

מ"ע להביא א"ת מי שנסתפק לו אם חטא שנאמר נפש כי תחטא וכו' ואנן קיי"ל דבעי' חתיכה מב' חתיכות ובכריתות ר"פ ספק אכל יש הרבה טעמים או משום מצוות דיש אם למקרא ור"ז אמר משום דאפשר לברר והרמב"ם פסק כר"נ משום איקבע ובתוס' בסנהדרין כ' דאפילו אי אמרי' בחתיכה אחת חייב אפ"ה בעי' מצוות דעל שני חתיכות נמי חייב והקשה המהרש"א שם דמה על חתיכה אחת מחויב על ב' חתיכות לא כ"ש ואמרתי לפרש על ב' סברות. הא' דהו"א דבב' חתיכות יהי' פטור משום דאפי' מ"ד סדר"א מה"ת לקולא אפ"ה תרתי דסתרי אהדדי לא אמרי' ובפרט בחד גברא כמ"ש הפר"ח ביו"ד ק"י וא"כ אם יש כאן ב' חתיכות ואכל אחת היום ולמחר אכל שוב איש אחד ועפ"י הדין אם חתיכה אחת מחייב שניהם חייבים כ"א בא"ת ואם כהן אחד מקריב שתיהן הרי הביא אחת חולין בעזרה שאו זה או זה הי' שומן וא"כ י"ל בב' חתיכות לא לחייב דיש לחוש שיבוא עי"ז תרתי דסתרי אהדדי באיש א' וקמ"ל דשרי לאיש א' להקריבן דהתורה שווי' קרבן:

ועוד אמרתי ליישב עפ"י מה שהקשה הרשב"א בתשובה והובא בפרמ"ג בפתיחה לה' תערובת דלמ"ד יבש ביבש בטל ברובא אפי' אינו חד בתרי אלא שההיתר רבה עליו מעט א"כ האיך משכחת לה איקבע איסורא דלמ"ד א"א לצמצם בידי"א א"כ אפשר דחתיכות היתר גדולה יותר מהאיסור וההיתר מבטל האיסור וגם האיסור נעשה היתר ובמק"א הארכתי ליישב זה ואכ"מ ולא באתי כעת אלא ליישב דברי התוס' לפי"ז רבותא טובא קמ"ל דבב' חתיכות ג"כ חייב דהו"א דפטור מס"ס חדא שמא ההיתר אכל ואת"ל דאכל האיסור שמא ההיתר גדולה קמ"ל דגם בב' חתיכות חייב וא"ש כוונת התוספות:

ב) ובגוף הקושיא של הרשב"א הנ"ל נראה דבלא"ה קשה לי דאפי' נימא כיון דבשעה שהניחו שם ב' חתיכות שהי' ניכר כל א' בפ"ע ולא שייך ביטול מ"מ קשה לי על ר"ז דאמר הטעם משום דאפשר לברר האיסור ופרש"י דיחייב חטאת והאיך נתברר זה דאפילו אם נתברר שמה שאכל חלב הי' דילמא הי' חתיכה האסורה קטנה ונתבטלה וא"כ א"א לחייב לעולם חטאת וצ"ע ושמעתי ג"כ להקשות בכריתות דף כ"ג מבואר בהדיא דבאכל השני' חייב חטאת ואמאי דילמא הי' קטנה ובמק"א כתבתי לפי דעת הר"ש בחולין כ"ח

ע"ב דהפי' דא"א לצמצם הוא דאין אנו יכולין להחליט שהוא מצומצם אבל אפשר שיהי' מצומצם וא"כ איכא ב' צדדין שמא הוא מצומצם ועוד דלמא גדול וא"כ משכחת שפיר איקבע איסורא מצד רוב ומטעם ב' צדדין וג"כ אפשר לברר איסורא משכחת דאם יתברר שאכל חלב חייב משום ב' צדדין ובזה אמרתי ליישב קו' הר"ן על הרמב"ם בסוגיא דרוב דאיך למדו רוב דלמא ניקב קרום של מוח וכו' הא הוי רק ספיקא ומותר מה"ת ולהנ"ל אמרתי הרי התורה אמרה ועשתה אחת מכל מצות ה' ואפי' למ"ד יש אם למסורת כבר כ' תוס' לעיל דגם למקרא דרשי' מצות וא"כ עמדה קו' הנ"ל וצריכין לתרץ כסברת הר"ש דהוי ב' צדדין וב' צדדין הוי כרוב דאפי' למ"ד ס"ס עדיף מרוב מ"מ ב' צדדין הוי מצד רוב ואי ס"ד דלא אזלי' בתר רוב לא משכחת איקבע איסורא וא"כ בחתיכה אחת נמי חייב וכבר כ' המהרי"ט דאי חייב על חתיכה אחת אמרי' סד"ר לחומרא וא"כ שפיר הוכיחו הש"ס דעכ"ח אזלינן בתר רוב דאי לא אמרי' רוב עכ"ח סד"ר לקולא וקשה האיך עושין פסח וחטאת ומוכח דאזלי' בתר רוב:

אמנם גוף הקו' של הרשב"א תמו' לי דהרשב"א בעצמו כתב בתשובה דעל מה שאמרו בגד שאבד בו כלאים אינו בטל הטעם משום דאפשר להכיר ע"י שצובעין אותו דפשתן וצמר אינן צובעין בהדדי ודבר שיש להכיר אינו בטל ור"ז נמי אמר משום דאפשר לברר וא"כ לא מהני לה ביטול ול"ק כלל ודוחק לומר דשאר אמוראי פליגי ר"ז וגם קשה דהש"ך בסס"י ק"ט כ' דכ"ז שלא נודע התערובת לא נתבטל וא"כ מה הקשה הרשב"א הא לא נודע ולא בטל וצ"ע:

ג) ולדעת הרמב"ם בה' שגגות אם חתיכה וודאי איסור אלא שהוא ספק אם כזית או לא ג"כ מקרי איקבע איסורא ותוס' ר"פ ספק אכל פליגי עליו ואפשר דהרמב"ם לשיטתי' לפמ"ש הפרמ"ג ביו"ד סי' פ"ז מהרמב"ם פ"ד מסוכה מוכח דס"ל יש אם למסורת וא"כ קשיא לר"נ דקיי"ל כוותי' דאיקבע איסורא ובעינן שתי חתיכות והא כתיב מצות ומכח זה הכריח הרמב"ם דאפי' בחד חתיכה והספק אינו אא"כ אם יש שיעור או לא ג"כ חייב. ובתוס' שם ס"ל דגם בס"ס להיתר מקרי איקבע איסורא וזו תימה והמנ"ח דימה זו לס' טומאה ברה"י דאסרה תורה כוודאי ותימה דהכא אסור מצד ספק ואם בא עוד ספק הוי ס"ס ודינו כרוב:

ד) בתוספתא דזבחים איתא חטאת העוף הבא על ספק והקריבה בחוץ חייב א"ת, אשם תלוי שהקריבה בחוץ חייב חטאת וכו' והמנ"ח פלפל והקשה על הרמב"ם והראב"ד, והרמב"ם בה' שגגות דכ' דבין על חטאת עוף ובין על א"ת שהקריבן בחוץ פטור וס"ל דהתוספתא אתי' כר"מ דלא בעינן איקבע משא"כ לדידן דקיי"ל כרבנן, ולהראב"ד קשה

דפסק כתוספתא, ונהי דסיפא בא"ת חייב חטאת איכ"ל דס"ל כרבנן בכריתות דבלא נודע שחטא ירעה עד שיסתאב דבוודאי שקדשה לגמרי ואפילו אם לא חטא יהי' הקדש אבל מה שפסק בחטאת העוף הכא על הספק ששחטה בחוץ חייב קשה ולהרמב"ם קשה דס"ל דגם בא"ת ששחטה בחוץ פטור ולקמן פסק כרבנן דבנודע תצח ותרעה, ובאמת בלא"ה קשיא לי דהרמב"ם בפ"א ממח"כ פסק דאפילו לא הוחזקה עוברה מביאה קרבן ואינה נאכל וא"כ ס"ל חטאת העוף בא על הספק אפילו לא איקבע ובנזיר דף כ"ט יליף דחטאת עוף בא על ספק מזכר ונקיבה כשם שזכר מביא א"ת על הספק ה"נ אשה מביאה על הספק חטאת א"כ כיון דלאשם בעינן איקבע גם לענין חטאת לבעי' איקבע דילפי' מהדדי ובאמת הפר"ח והמהרי"ט הקשו מצד הסברא ל"ל בעינן בחטאת העוף איקבע ותי' דטומאה שאני אבל לפי הנ"ל דנזיר דף כ"ט ילפינן מאשם קשיא, ונראה ליישב דהרמב"ם סובר דאם לא איקבע ולא הוחזקה מעוברת ל"צ קרא דמותר להביא חטאת העוף כיון דלא איקבע הוי ספק חולין בעזרה ושריא מה"ת וכיון דלא אישתרי האשה לאכול בקדשים דהרי לענין איסורא איתחזק איסורא דאין פתיחת הקבר בלא דם ולכך אפי' בלא קרא מותרת להביא חטאת העוף ועכ"ח הקישא דר"י מזכר ונקיבה באיתחזק באיסורא בהוחזקה מעוברת וא"כ הוי איקבע ושפיר יליף מזכר איקבע איסורא ונראה דאם ב' נשים הפילו אחת וודאי נפל ואחת ס' נפל ולא נודע מי הוא הספק ומי הוודאי נראה דחשיב איקבע איסורא והראי' מהפרמ"ג ביו"ד סי' ק"י בב' נזירים שנטמא א' מהן מקרי איקבע איסורא ובכה"ג איצטרך היקש אבל אם אשה אחת הפילה בלא הוחזקה מעוברת בלא היקש מותר להקריב מספק כדי להתירה בקודש כן כ' הרמב"ם בפי"א משגגות ה"ב ולכאורה בחטאת העוף היכא דאיקבע אפשר דגם החטאת עוף מקרי איקבע וא"כ אפשר ליישב הראב"ד דמיירי בכה"ג מיהו בכריתות דף י"ט דמוכיח מר"מ דמחייב בשוחט בחוץ א"ת וס"ל דלא בעינן איקבע איסורא מוכח אע"ג דבא א"ת על ידי איקבע אפ"ה לא מקרי איקבע איסורא וא"כ הה"ד בחטאת העוף ועמדה הקושיא על הראב"ד ואפשר דהראב"ד סובר כר"ז משום דאפשר לברר וגם בכה"ג אפשר לברר ע"י חתיכות ומקרי גם אשם תלוי וחטאת העוף כמו איקבע:

וקו' השני' על הרמב"ם א"ל דהרי בב"ק ק"י ע"ב פריך הש"ס דנימא בחטאת שמתה בעלי' אדעתא דהכי לא אקדיש ותי' דהלכתא גמירי ולכאורה גם הכא בא"ת בנודע שלא חטא נימא אדעתא דהכי לא הוקדש ונ"ל ליישב עפמ"ש התורת חיים שם דבדבר דאפשר לי' לאסוקי אדעתי' ולא אתני' בוודאי גמר ומקני בכל אופן ה"נ כאן דכיון דכבר בשעת הקדש הי' ספק מדלא אתני גמר ומקני ומקדיש וכ"ז לענין אם נודע אבל לענין שחט בחוץ

איכ"ל אדעתא דהכי אילו הי' יודע שישחטנו לא הקדישה ולכך שפיר פסק הרמב"ם הכא דפטור דבשלמא התם שכבר הי' ספק בעולם ולא התנה וודאי הקדיש ואפילו אם נתוודע שלא חטא אבל הכא דבר זה שישחטנו בחוץ אלו הי' יודע זה לא אקדשי' שפיר איכ"ל כקו' הגמרא שם:

מצוה קל

והיא להרמב"ם מ"ע נ"ז. ולהרמב"ן מצוה קכ"ה ומ"ע נ"ד

מ"ע להשיב הגזילה אשר גזל שנאמר והשיב את הגזילה אשר גזל ומאשר גזל ילפינן דווקא כעין שגזל יחזיר ושינוי קונה ואם אין הגזילה בעין משלם הדמים בעבורה דמי שווי' ובתו"כ ילפינן מאשר גזל דאם אין הגזילה בעין משלם ממון ועיין בריטב"א מכות ט"ז שכ' ב' דיעות בזה אם מקיים המצוה בתשלומין וכן הובא בשטמ"ק ב"מ דף כ"ו ע"ב ומהרמב"ם פ"א מגזילה שכ' דאם הגזילה בעין אינו לוקה משום דניתק לעשה ואם אינו בעין אינו לוקה משום דהוי לאו שניתן לתשלומין משמע דע"י ממון אינו מנתק דאם מנתק למה הוצרך לומר משום דהוי ניתן לתשלומין ת"ל דהוי ניתק לעשה ועכ"ח ס"ל כדיעה של הרא"ה המובא בריטב"א הנ"ל ותמהני על הנוב"י במה"ת שכ' בהיפך והרמב"ן במלחמות ב"מ דף כ"ו וברא"ש שם כ' בהדיא דגם בממון מקיים המ"ע ולכאורה קשה טובא לדעת הרא"ה דבהשבת ממון אינו מקיים המ"ע א"כ איך אמרי' ר"פ לולב הגזול דר"י ס"ל דלכן פסול גזול ביו"ט שני משום מהב"ע ויליף לה מפסח דגזול דומיא דפסח הרי הגזילה ניתק לעשה ולמ"ד ביטלו ולא בטלו כ' הריטב"א דגמר העבירה בשעת ביטול העשה והגניבה תחלת העבירה ואפילו לפי גירסת הרמב"ם בפט"ז מסנהדרין דגרס ר"י ס"ל קיימו ולא קיימו מ"מ אם מקיים העשה מנתק הלאו ולא קעבר העבירה וקרא דוהבאתם גזול מוקי לה הש"ס באחר יאוש ואע"ג דיאוש לא קני פי' התוס' דע"י הקדש נעשה שינוי שם ויאוש וקנאו וכיון שקנאו ושחטו א"י להחזיר הדמים ובהקדש ובהקרבה לגבו' שאין יכול להחזיר הגזילה אלא הדמים ושוב לא הוי ניתק ולא אפשר לתקן הלאו ומאי ראי' מהתם אלולב דלמא דווקא התם דע"י הקדש מבטל הלאו ושוב אין תקנה ללאו שפיר מקרי מהב"ע אבל בלולב דהלולב נשאר קיים ואם יחזירנו לאחר יו"ט מנתק העבירה ולא נעשית העבירה לגמרי ומי נימא דגם בכה"ג הוי מהב"ע וצ"ע, ואפשר כיון דאמרי' בב"ק דף ס' ע"ב חבול ישיב רשע גזילה ישלם אעפ"י שגזילה משלם רשע הוא ומשמע דאפי' השיב הגזילה מ"מ מקרי רשע ולפי שיטה זו אינו מוכח דאם החזיר הגזילה בעין דמנתק הלאו דיקרא ג"כ רשע דבקרא כתיב גזילה ישלם דהיינו בדרך

תשלומין ולעולם במחזיר הגזילה בעין איכ"ל דלא קחשיב רשע כיון דמנתק הלאו וצ"ע. וגוף הדין אי מקיים בדמים ג"כ המ"ע של והשיב אפשר דתליא אי שינוי קונה דלמ"ד שינוי קונה יליף לה מאשר גזל אם כעין שגזל יחזור ואם לאו לא יחזור וא"כ מיירי המ"ע בהשיב הגזילה בעין שפיר איכ"ל דמחזיר רק הממון אינו מנתק אבל התו"כ דפי' מאשר גזל ילפינן גם הדמים מנתק היינו אם אמרי' דשינוי אינו קונה דדרשי' אשר גזל מ"מ ואיכ"ל דגם בממון דמי הגזילה הוא בכלל אשר גזל ומנתק גם בזה הלאו:

ב) והנה בגזל פחות מש"פ כ' ה"מ בפ"א מגזילה דאסור כמו ח"ש ולענין חזרה פסק שם הרמב"ם דאינו מחויב להחזיר ובהגהות החינוך הקשה אי נימא דהוי כמו ח"ש א"כ הוי אסור לישראל ומאי פריך בסנהדרין נ"ט והרי פחות מש"פ דאסור לב"נ ומותר לישראל הרי כ' תוס' בחולין ל"ג אף דאבמ"ה אינו נוהג בעופות מ"מ אסור משום איסור אינו זבוח וא"כ ה"נ בישראל מ"מ אסור אע"ג דבגוי חמור בכ"מ הוי חמור דבגוי אזהרתן הוא מיתתן וא"כ מאי פריך הגמרא שם ולכאורה הוא גופא תקשי למה באמת בחצי פרוטה אסור כמו ח"ש דהרי קרא לא כתיב בי' אלא הטעם דחזי לאצטרופי וכיון דאמרי' הטעם משום מחילה לא שייך ח"ל ועוד ק"ל אי נימא דפחות מפרוטה ג"כ אסור מה"ת למאי נ"מ הל"מ שיעור גזל בפרוטה כמ"ש הרמב"ם בפ"ט ממלכים דהרי גזל אין לוקין דהוי לאו הניתק לעשה ואסור אפילו בח"ש לכך נ"ל דהא דאמרי' דגם ח"ש אסור היינו משום דכתיב לא תגזול וסתם גזילה משמע כ"ש יהי' מה שיהי' וממילא הוי בכלל והשיב נמי כ"ש ואתיא הלמ"ס לאורויי' דדווקא בש"פ צריך להשיב אבל פחות מש"פ המצוה על בני ישראל שלא יהי' אכזרים וצריכים להם למחול שלא יקפידו ע"ז וא"כ דהאיסור גזילה אפי' על כ"ש אלא משום דכבר גזל המצוה למחול והמקשן שלא אסיק לתי' משום מחילה ועכ"ח הי' סבור דהל"מ דעל פחות מש"פ ליכא איסור כלל שפיר מקשה הרי גזל וע"ז מסיק התם משום דלאו בני מחילה נינהו דבישראל צריכין למחול וללמדינו מדות טובות וממילא לגזול וודאי אסור דהא כתיב לא תגזול סתם אפילו כ"ש ע"ד שהביא המל"מ בפ"א מחמץ ומצה בשם הרא"ם לענין אכילה כנלע"ד:

ג) ועפ"י האמור נ"ל דאפילו בחשו"ק או דלא ידע כלל דנגזל לו וכמה ענייני שכ' המנ"ח דלטעם מחילה צריך להשיב וכ' דמהרמב"ם נראה דלא כטעם הנ"ל ועפ"י האמור למעלה נראה דבכה"ג אין בו דין גזל פחות מש"פ ואין צריך להחזיר דהרי אלו הי' להם שכל וודאי היו מוחלים ומצוה היא שימחלו ורק הוי כיאוש שלא מדעת ואנן קיי"ל כאביי דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש מיהו אמרי' בב"מ כ"ב ע"א בתרומה באומר כלך אצל יפות דמצוה ליתן יאוש שלא מדעת הוי יאוש וא"כ ה"נ כיון דמצוה לימחל פחות מש"פ

שפיר אמרי' דכיון דאי הי' ידע הי' מוחל יאוש שלא מדעת הוי יאוש וכה"ג א"צ להחזיר. ולפי"ז ג"כ פחות מש"פ דאין צריך להחזיר דהמנ"ח כ' דא"ל בכה"ג צריך להחזיר ולפי הנ"ל דמצוה למחול כמה א"ב שכ' המנחת חינוך ליתא:

מצוה קלא

והיא להרמב"ם מ"ע נ"ח. ולהרמב"ן מצוה קכ"ו ומ"ע נ"ה

מ"ע להביא קרבן אשם וודאי שנאמר ואת אשמו יביא לה' חמשה הן החייבין להביא אשם א' אשם גזילות וה"ה כל מי שנתחייב ממון לחבירו משוה פרוטה ולמעלה שאילו הודה הי' חייב לשלם וכפר ונשבע שקר וחזר והודה מעצמו חייב להביא אשם וודאי איל בן שתי שנים והוא הנקרא אשם גזילות, ב' אשם מעילות, ג' אשם שפחה חרופה, ד' אשם נזיר, ה' אשם מצורע כבש בן שנה הנה אשם בעינן דווקא שיודה וכפירש"י במתני' דשבועת הפקדון והמהרש"א שם הקשה על רש"י דלמה בעינן הודה וכבר השיגו עליו בתו"ח על המשניות ופני משה על הירושלמי וגם הרמב"ם כ' בהדיא בפ"ד מגניבה ובפ"ז מגזילה ה"ח ולענ"ד י"ל דהמהרש"א שפיר הקשה על לשון רש"י דרש"י פי' כן אליבא דר"מ במתני' ובב"מ דף ג' ע"ב אמרי' אליבא דר"מ אשם היינו קרבן ואם שנים מביאין לידי מיתה לא מביאין לידי קרבן מוכח דס"ל לר"מ דעדים מחייבין אשם מיהו יש ליישב עפ"י התוס' שם בב"מ ד"ה אשם דכ' דסוגיות חלוקות בזה ועיי"ש בשמ"ק ועכ"פ המהרש"א ותוס' יו"ט נעלם מהם דכתיב באשם והתוודו. ורש"י בסוף שבועות דף מ"ט בד"ה ה"ג היכן שורי פי' רש"י אם הודה מעצמו ולא באו עדים והקשה ג"כ בפני משה על הירושלמי דמה לא באו עדים דאפי' איכא עדים נמי בר קרבן הוא ונראה דרש"י פי' כן משום דלשון המתני' משמע כן אלא דעל משנה גופא קשה למה נקט הודה מעצמו ונראה דרבותא קמ"ל דהרי קרבן ש"פ בא דווקא אם יש מקצת זדון דעל שגגתו גרידא הוי אונס וכיון דהוי זדון קשה איך נאמן על עצמו הא אין אדם משים עצמו רשע וכבר הקשה כן בתשו' מרן חת"ס זצ"ל חיו"ד סימן א':

ב) ובב"מ דף מ"ח אמרי' דדוקא בגזל או בפקדון או באבידה אם נשבע עליהם חייב בכל אופן אבל בתשומת יד או בעושק בעינן דווקא שייחד כלי לעושקו ולתשומת יד והרמב"ם לא הביא זה והקשו עליו ובפשוט י"ל דהרמב"ם ס"ל כפי' הרמב"ן ושאר ראשונים המובאים בשטמ"ק ומפרשים דהא דאמרי' דבעינן ייחד כלי לאו דבשלא ייחד לא חייבו קרבן אלא דקרא איירי דומיא דפקדון וסתמא איירי בייחד לו דומיא דפקדון ולענ"ד קשה לי טובא על הש"ס דמוכיח שם כר"ל דמשיכה קונה ומיירי שמשכו המלוה

והשכיר ואח"כ החזיר לו ומזה מביא ראי' לר"ל וקשה לי על הרנב"ר המובא בנמק"י ר"פ דב"מ בסוגיא דהילך דכ' דבהניח לו משכון לא חשוב הילך ואמר הטעם דא"א דבמאי יקנה המשכון דמשיכה בכה"ג אינו קונה דדוקא אם רוצה לקנות החפץ עצמו מועיל משיכה אבל אם נותן לו משכון עליו וגוף החפץ אינו קנוי' לו לא מועיל משיכה א"כ איך יועיל משיכה לר"ל דהרי במשכון לא מהני משיכה ואיך מביא משם ראי' לר"ל אדרבה לפמ"ש הג"א שם דבעובר דלא שייך משיכה לכ"ע כסף קונה א"כ במשכון דלא שייך משיכה לדעת הרנב"ר וא"כ לכ"ע איכ"ל דמעות קונה ואיך אמרי' דהוי סייעתי' לר"ל וצע"ג, ועוד ק"ל דלפי מה שאמרו בדף ל"ח ע"ב בפלוגתא דר"ש ורבנן בטוען אנסת ופתית את בתי והקשה שם תוס' בכתובות ד"ה ר"ש איך יכול לייחד כלי על קנס הרי בקנס אינו מחויב אלא משעת העמדה בדין ותוס' רצה לתרץ דר"ש סובר אדם מקנה דשב"ל וזה ג"כ קשה להבין דאפי' למ"ד אדם מקנה מ"מ יכול לחזור קודם שבא לעולם ואין כאן ייחוד ועכ"ח צ"ל ולתרץ כאידך תי' דר"ש חדא מלייי' נקט דבקנס פטור כיון דאי מודה מפטר אלא דק"ל לפמ"ש הסמ"ע סי' ר"ג סקי"ט דלדעת י"א אם הקנה דשלב"ל עם דבר שבא לעולם לא קנה כלל וה"נ דמסתמא ייחד לבושת ולפגם בפעם אחד דאל"כ לא שייך תי' הש"ס וכבר כ' הר"ן בחידושיו דגם הבעלים כוונתם לכפור רק מידי דקייץ וא"כ מיירי בייחד לו כלי סתם וא"כ לדעת י"א הנ"ל לא קנה כלל ואיך חייב קרבן שבועה הא לא מועיל הייחוד כלל ולפי מה דמוכח בקידושין דף נ"א לפמ"ש הר"ן שם דהיכא דאמר כולכם הוי כקני את וחמור ולא קנה כלל וא"כ גם כאן לא מהני ייחוד אם ייחד סתם בקנס ובושת ופגם וכיון דהייחוד לא מהני לא מחייב ק"ש גם על בושת ופגם ולכאורה יש ראי' מזה לשיטת הרמב"ם דלא בעי' ייחוד:

פ' צו

מצוה קלב

והיא להרמב"ם מ"ע נ"ט. ולהרמב"ן מצוה קכ"ז ומ"ע נ"ו

מ"ע להרים את הדשן מעל המזבח בכל יום שנאמר והרים את דשן והוא עבודה אליבא דכ"ע גם בהוצאת הדשן אמרי' בירושלמי דאסור בזרים ואפי' בכהן בע"מ וברמב"ם ה' תמידין ומוספין כתב אעפ"י שאין הוצאתו לחוץ עבודה והרמב"ן עה"ת ר"ל דא"צ להוצאת הדשן בגדי כהונה והקשה המל"מ מירושלמי הנ"ל, ועוד יש פלוגתא דהרמב"ם כ' דהוצאת הדשן הי' בכל יום והמפורשים הוכיחו דלא הי' בכל יום ולענ"ד י"ל דתרוויי' איתנהו דוודאי הוצאת הדשן כדי שיוכלו להעריך על המזבח המערכות כראוי ולזאת

לדעת הרמב"ם שהקרבנות מרובים והי' צריך למערכות הוא בכלל המצוה להוציא הדשן בכל יום ואז הי' שייך הרמה והיא אסורה בזר ובעי' בגדי כהונה אבל כשלא הי' זמן להוציא הדשן או סמוך לרגל שאמרו חז"ל שהניחו דשן כדי שיראו הבאים כמה קרבנות הקריבו ונוי הוא ואיתא בר"פ גיד הנשה שהי' תפוח שמחזיק כשלש מאות כור ואם אז הוציאו לא הוי עבודה ול"צ ב"כ כנ"ל:

ועוד פליגי אי הדשן שהרים והניחו אצל המזבח אם מניחין אותו כך או יוציא אותו במנ"ח כ' דאין סומכין על הנס ובגמ' זבחים צ"ו משמע שנבלעו במקומן מיד ולא הי' שייך סומכין על הנס וא"כ אפשר דג"כ תרווי' איתנהו והוצאה של ת"ה בעינן ב"כ:

ב) רש"י עה"ת סובר דהא דכתיב ופשט ולבש בגדים אחרים והוציא וכו' דלא הוי חיוב אלא ד"א שבגדים שבישל בהן לרבו אל ימזוג בהן לרבו והרמב"ן עה"ת מסיק דחיוב הוי כדמשמע פשטות הקרא ולענ"ד גם רש"י מודה דחיוב הוא שלא ימזוג כוס לרבו בבגדים שיש בהם שום טישטוש או ליכלוך אלא שאם רוצה כהן לשמור שלא ילוכלכו הבגדים זה ס"ל לרש"י דמדינא לא והיינו איסור בזה ואמרי' טעמא דקרא משום בגדים שבישל וכו' היינו אם ניכר קצת שום ליכלוך אבל אם הם נקיים ויפים בכה"ג ראוי, להיות שרשאים להיות בגדים טובים מצד טעם זה ובאמת בקרא משמע שלעולם ילבש בגדים אחרים אפילו אם יודע ליזהר בהן לכך פירש"י אפ"ה אין דרך ארץ ואיכא מצוה דאכתי יש לחוש למראית העין שהרואין לא ידעו שהוא זריז כ"כ ואם כן מצד ד"א אם עבד כן לא עבד שפיר וגם רש"י מודה להרמב"ן דהוי חיוב:

מצוה קלג

והיא מ"ע ס' להרמב"ם. ולהרמב"ן מצוה קכ"ח ומ"ע נ"ז

מ"ע להבעיר אש על המזבח תמיד שנאמר אש תמיד תוקד על המזבח ועיי' ברמב"ן בחומש שהוא מ"ע של קיום האש והמעיי"ח רצה לומר לפי"ז דזה המ"ע תליא בפלוגתא ביומא דף מ"ה אי ג' מערכות היו דלר' יוסי הוא דבעי מערכה ג' של קיום האש אבל לר"י לא בעי ועוד דקדק ששם בש"ס לא יליף מהאי קרא אלא מהאש על המזבח ונראה לי דלכ"ע מ"ע הי' לקיים האש אפילו אם לא יצטרכו לצורך קרבנות וע"ז בא המצוה ג"כ של שני גזירי עצים בבוקר ושנים בערב והכל לקיום האש ולכך הביאו מקרא זה שאם אמנם כל הפרשה בא ללמד מזה מ"מ זה המקרא מבואר יותר בפי' ובפרט ממה שבא בו הלשון תמיד ודרשו חז"ל תמיד ואפילו בשבת וא"כ עכ"ח שהוא מ"ע בפ"ע דלצורך הקרבנות כבר ידענו מבמועדו אמנם מצד המ"ע לא הי' החיוב לעשות מערכה בפ"ע ופשוט

לענ"ד שאם עשה רק מערכה אחת קיים המ"ע רק למדו חז"ל מיתורא דמצוה מהל"מ לעשות לכל אחד מדור וזה ג"כ כוונת הרא"ם דסובר דמצוה של קיום אש הוא השני גזרי עצים והמל"מ הקשה עליו ולענ"ד כמ"ש. והמנ"ח הקשה על לשון חינוך שכ' שאם לא עשה הממערכה ג' בטלו מ"ע והקשה דהא קיים מ"ע במערכות ונראה דגם החינוך מודה דעיקר מ"ע הוא על המערכה הגדולה אלא שהזהירה לן התורה שלא לסמוך על חד מערכה ולומר תוקד אש בוודאי אלא יעשה ב' מערכות וס"ל כמ"ד תרי זימני הוי חזקה ולכך הזהירה התורה שיעשה עוד מערכה שאז מיד בשעת הדלקה יהיה מוחזק לן שיתקיים האש ולא יתבטל וזה נראה דיליף מלשון תמיד כדלעיל שמיד בתחלה יהיה בחזקת שיבעיר תמיד לכך ס"ל דאם לא עשה כן בטלו מ"ע זו. ואפשר טעמא דרש"י והחינוך דמפרשי אש תמיד קאי על המערכה של קיום האש משום דדרשינן בזבחים דף צ"א דלא תכבה קאי על כיבוי במקצת אע"ג שנשאר עוד מערכות על המזבח כדי להפליג ולהרבות אש על המזבח לכך מפרש רש"י דהאי אש תמיד קאי ג"כ על ריבוי אש:

מצוה קלד

והיא להרמב"ם ל"ת ע"ד ולהרמב"ן היא מצוה קכ"ט ול"ת ע"ב.

מל"ת שלא לכבות אש המזבח שנאמר לא תכבה ולרש"י בחומש המכבה עובר בב' לאוין ולרמב"ם עובר רק בחד לאו ולדברי שניהם אינו נמנה רק למ"ע אחת דכפילות הלאו אינו גורם למנין להרבות אותו כמ"ש הרמב"ם בשורש ט' אמנם הרמב"ן בחומש מפרש דחד לאו למכבה גחלת וחד לאו על הכהנים אם התעצלו לקיים האש עברו מלבד העשה דלעיל גם לית ולפי"ז הי' ראוי שימנה לב' מצות ל"ת נפרדין זה מזה אמנם במנין המצות לא מנה כן וצ"ל שחזר בו עפ"י הת"כ דיליף מלשון לא תכבה אינו לשון ציווי אלא בא ללמד לא תכבה אף במסעות ולאו שבא להשלים ענין ללמד אינו נמנה בפ"ע ולא לוקין עליו בפ"ע כמו בלבישת כלאים כמ"ש הרמב"ן בשורש ט' והפלוגתא בת"כ נראה דר"י דרש תמיד ואפילו בשבת לא תכבה אפי' במסעות הי' האש קיים במזרח ולא יכבה וכופין עלי' פסכתר אמנם ר"ש סובר דמסעות מדשנין ולא הי' האש קיים על המזבח כדיליף מקרא ודשנו את המזבח וסובר דלא תכבה בא ללמד על שבת וזה שאמר ר"ש בת"כ אף בשבת ובמסעות מדשנין וגם נראה שפי' אף בשבת לא קאי שאף בשבת מדשנין ולא אף בשבת ר"ל לא תכבה אף בשבת ואפילו במסעות הוא דיבור בפ"ע במסעות מדתנן לאפוקי מדר"י והא דאיצטרך לא תכבה אפילו על שבת אע"ג דכבר למדו מתמיד אפשר דסובר ר"ש דתמיד בא כמו שדרשו רז"ל ביומא מ"ה ע"ב על האש המנורה

עיי"ש וכן משמע הפלוגתא במדרש רבה פ' במדבר ובס' קרבן אהרן ובמעיי"ח לא פירשו כן הפלוגתא ואפשר דהאי לא תכבה השני הוא הבטחה כמו שמנו רז"ל בפ"ה מאבות בנסים שנעשו בבהמ"ק שלא כבו הגשמים אש המזבח וזה לא תכבה:

ב) וקיי"ל בזבחים צ"א דאפילו כבה רק במקצת איכא לאו ואפי' במקום מצוה וברא"ש ס"פ שמונה שרצים כ' דלדעת הערוך אע"ג דס"ל דפס"ר דלא ניחא לי' מותר היינו דווקא בשבת וביו"ט דמלאכת מחשבת אסרה תורה משא"כ בשאר איסורין והביא ראי' מזבחים צ"א דאמר שמואל מזלף יין על גבי אישים ופריך והא קמכבה ואע"ג דלא ניחא לי' כיבוי וכבר תמהו ע"ז כל האחרונים דהביא ראי' מהמקשן והרי מהתרצן יש להביא ראי' בהיפך דמשני כר"ש דאינו מתכוון מותר ואע"ג דלהרא"ש וסייעתי' הנ"ל הוי פס"ר והיותר תימה שהרא"ש בפ' הבונה דף ק"ג הביא הערוך וראיותיו והביא מסוגיא דזבחים ראי' מהתרצן להערוך ועוד תמי' לי דהרי הר"ן והרמב"ן הביאו ראיות הערוך משבת קל"ג גבי בשר אפי' יש שם בהרת יקוץ ופריך ואי איכא אחר משום דהוי פס"ר דלא ניחא לי' ועוד הביאו ממשנה דכלאים מוכרי כסות מוכרין כדרכן עיי"ש וכל הנך בשאר איסורין מיירי ואפי"ה הביאו דלהערוך א"ש והנה על קו' הראשונה דמתרצן מוכח איפכא נאמרו כמה תירוצים הבה"ז תי' שם בזבחים דלפי מה דמתרץ מעיקרא כיבוי במקצת או כיבוי במקום מצוה שרי אלא דהקשה ע"ז דמוכח מברייתא דגם כה"ג אסור וע"ז תי' הא ר"ש הא ר"י מ"מ לא חזר מתי' הראשון ואיכ"ל טעמי' דר"ש דמותר אפילו בפס"ר הוא משום דאיכא תרתי דאיכא מצוה וגם אינו מתכוון עיי"ש וע"ז תמה עליו הצ"ק דא"כ מאי פריך שם על שמואל למימרא דשמואל כר"ש ס"ל וכו' ומאי קו' דלמא דווקא זילוף יין דאיכא תרתי ס"ל כר"ש עיי"ש וקו' זו אמרתי ליישב דלפי מה דנראה לי להסביר סברת הבה"ז דהנה ר"פ לולב הגזול בתוס' ל' ד"ה משום מסיק דנהי דקיי"ל מהב"ע לא חשיב מצוה מ"מ כך היא הכלל דאם המצוה אפשר דתעשה בלי העבירה אלא דהוא עשאה עם עבירה לא מקרי מהב"ע ויוצא במצוה אבל אם א"א דתעשה המצוה אלא בעבירה וא"כ גרמה עבירה את המצוה בכה"ג אמרי' מהב"ע לא חשיב מצוה עיי"ש בסוף הסוגיא דגם שמואל ס"ל רק ביו"ט שני לא ס"ל מהב"ע והנה הא דאמרינן בשמעתין דזבחים דאיכ"ל במקום מצוה מותר אין הכוונה משום דעדל"ת דאי שייך עדל"ת פשיטא דשריא ולא צריכא לצרוף משום דהוי דשא"מ והנראה דשם לא שייך דוחה ל"ת משום דהוי ל"ת במקדש ואמר רבא בזבחים צ"ו דאין עשה דוחה ל"ת במקדש וא"כ כיון דאינה נדחת א"כ אם הי' הדין דדשא"מ אסור לא הי' המצוה כלל מצוה דהוי מהב"ע וא"כ כל ההיתר תלוי' רק בדשא"מ ולא שייך תי' הבה"ז דיש תרתי אמנם זה לר"י אבל לר"ש דדשא"מ מותר וא"כ

אם מזלף בטיפין דקין אין כאן פס"ר כתי' רש"י שם ואיכא מצוה ואין כאן עבירה וא"כ משכחת לה מצוה בלא עבירה וא"כ לא הוי מהב"ע ונשארת המצוה אפילו אי עשה פס"ר וזילף בטיפין גסין ושוב איכ"ל כתי' הבה"ז דמצרפין הנך תרתי בהדי הדדי וא"כ פריך שפיר על שמואל למימרא כר"ש ס"ל דאי כר"י ס"ל לא משכחת מצוה כלל ועיי' בחי' מרן בעחת"ס זצ"ל הנדפסים אצל רמב"ן על קידושין שכ' דלפירש"י צריך דווקא לזלף ע"ג אש דאי מזלף ע"ג עצים או אברים לא מקיים עשה וא"כ כיון דלא משכחת מצוה בלי עבירה הוי מהב"ע ואין כאן צירוף תרתי ועכ"ח דשמואל כר"ש ס"ל ופריך שפיר:

מצוה קלה

והיא להרמב"ם מ"ע ס"א. ולהרמב"ן היא מצוה ק"ל ומ"ע נ"ח.

מ"ע שיאכלו כהנים זכרים שיורי מנחות שנאמר והנותרת ממנו יאכלו אהרן ובניו, אע"ג שכבר כתבנו לעיל מצוה ק"ב שיאכלו הכהנים הבשר בין הגיע להם ק"ק ובין ק"ק כמו שבארנו למעלה אפ"ה מונין מוני המצות גם זה למ"ע וכבר הקשה כן המעיי"ח והמנ"ח למה נמנה זה למצוה בפ"ע ולענ"ד ליישב דכבר כתבתי לעיל דהמצוה זו כוללת ב' ענייינים א' שיאכלו כל כהן המקריב כל בית אב נקרא המקריבים שאם אין זה מקריב מקריב אחר ובידו להקריב והואיל שהוא בידו מקרי כאלו עשה המצוה וחל מ"ע על כל הכהנים שראוים להקריב לאכול לכהפ"ח כזית המגיע עליו אלא שיש עוד מצוה אחרת שאפי' כבר אכל ממנה ועדיין נשאר מן הקדשים מצוה על א' מן הכהנים שיאכל לא בלבד כדי שלא יבא לידי נותר אלא שהוא מצוה על כהן שיאכל ואין כאן מצוה על כהן פרטיי אלא שתאכל הדבר ההוא וכל הזריז ומקדים קיים המצוה ההוא וזה ילפי' מכח ייתור ב' המצות אלה ולכך שפיר מנו מוני המצות זה לשני מצות א' דואכלו אותו אשר כופר בהם דהיינו כל הכהנים הראוים להקריב ולכפר וכל אכילה בסתם הוא בכזית אבל עדיין לא שמענו אם כבר אכל ממנו כשיעור ועדיין נשאר שהמצוה לאכול לכל כהן המקדים עצמו זה ילפי' ממ"ע זו דכתיב והנותרת ממנו יאכלו אהרן ובניו מצות תאכל מצוה ויש נ"מ בזה הפלוגתא דשג"א ובין המנ"ח, דהשג"א בסי' פ"א הוכיח מש"ס דפסחים פ"ה דקאמר בין עצם שיש בו מוח בין אין בו מוח לא תשברו פריך בגמ' אמאי ליתי עשה ולדחי ל"ת מוכח דאפילו אם אכל כזית רק הנותר ג"כ דחי דאל"ה מאי פריך דלדחי עשה הל"ת והמנחת חינוך פליג עליו וסובר דל"ד והגמרא דפריך היינו אם חלקו באופן דלא בא לכל אחד אלא כזית אפ"ה אמרה תורה עצם לא תשברו בו וקשה לי על המנ"ח הנ"ל מתוס' עירובין דף ק' דכ' דעשה דפשיעה לא דחי ל"ת ה"נ אם חלקו באופן

דלא בא לכל אחד שיעור אלא עם העצם שיש בו מוח הוי פשיעה ובוודאי לא דחי דהיכי תיסק אדעתין דידחה לפיכך נ"ל כש"א הנ"ל דנותר מן המצוה ג"כ דחי ומנ"ל באמת דזה הוי מצוה לכך נראה דהמוני מצות מנאו זה למצוה בפ"ע דוהנותרת ממנו יאכלו אהרן ובניו דמצוה לאכול מצות תאכל מצוה כדברי השג"א דלא כמנ"ח:

ועפי"ז אמרתי מה שיש לדקדק ביבמות דף מ' ע"א דאיתא התם רצה אכלה רצה אינו אכלה והכתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם וכו' אלא רצה הוא אכלה רצה כהן אחר אכלה עיי"ש וקשה הא כתיב והנותרת ממנו יאכלו ואהרן ובניו משמע כל הכהנים אלא דזה אינו דלעולם הכהן המקריב היינו הכהנים של אותו בית אב כמ"ש התוס' שם בד"ה רצה כהן וכו' דכל הבית אב נקראי' מקריבי' דלענין זה הוי שלוחי דידהו צריכין לאכול ממנו דכתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם ואדרבה זה מוכח מדיוקא דקרא דכתיב והנותרת ממנו יאכלו וכו' ומשמע רק השיורי אבל העיקר הוא שצריך הכהן המקריב לאכול ממנו כשיעור והנותרת ממנו יאכלו כל הכהנים והוא מצוה ואי תקשי למאי נפ"מ דהנ"מ הוא כמ"ש השג"א הנ"ל לדחות הל"ת וכ"ת מנ"ל דבכל הקדשים הנותר מן המצוה דוחה לל"ת הרי הא דדוחה ל"ת דילפי' מוהנותרת כתיב רק גבי שיורי מנחה ומנ"ל למילף שאר קדשים מני' ונראה דכל הקדשים ילפי מהדדי דהא ביבמות שם הנ"ל מקשה רצה אכלה וכו' והכתיב ואכלו אותו אשר כופר בהם וקשה הא קרא זה גבי קדשים כתיב ואיך נילף שאר קדשים מני' אלא וודאי ש"מ דכל הקדשים ילפי' מיני' והה"ד מוהנותרת ילפי' כל הקדשים כנ"ל:

ב) הנה כבר כתבתי לעיל במצוה ק"ב והבאתי הת"כ דמצות תאכל אפילו כ"ש והרמב"ם לא הביא זה ואפשר כיון דכ' הרמב"ם שיורי מנחה אפשר דכוונתו כ"ש דשיור משמע אפילו כ"ש ועיי' ביו"ד סי' מ"ג בנשתייר משמע כ"ש והוא דוחק ובפי' התורה והמצוה על הת"כ כ' דמת"כ זה יש ראי' לרמב"ם פ"א מחמץ ומצה שכ' דחמץ אסור בכ"ש מדכתיב לא יאכל משמע אפילו כ"ש וגם הת"כ דריש מדכתיב תאכל בלשון נפעל משמע כ"ש. ולפי"ז בוודאי קשה הקושיא עוד יותר מדוע לא הביא הרמב"ם דין זה ונראה לי ליישב דוודאי מן תאכל משמע כ"ש וא"כ לכאורה דבר זה תליא אי אמרי' יש אם למקרא או יש אם למסורת והפרמ"ג ביו"ד סי' פ"ז בט"ז כ' דמרמב"ם פ"ד מסוכה דפסק כרבנן דר"ש דסגי בב' מחיצות וטפח משמע דס"ל דיש אם למסורת א"כ לכאורה קשיא הא חמץ ומצה יליף מן המקרא כ"ש אמנם כבר כ' התוס' בסנהדרין דף ד' ובסוכה דף וי"ו דהיכא דהמקרא והמסורת אין סותרין דרשי' מקרא ומסורת ולפי"ז ניחא הכל בשלומא בלאו אין המקרא והמסורת סתרי דבכזית חייב מלקות ובח"ש רק איסור א"כ אין המקרא

והמסורת סתרי משא"כ בכאן דמיירי במ"ע אם נימא דבכ"ש נמי איכא מצוה א"כ המקרא והמסורת סתרי ובכה"ג ס"ל להרמב"ם דהמסורת עיקר ולכך לא הביא הרמב"ם דרש זה דת"כ דת"כ אזיל אי אמרי' יש אם למקרא:

ג) **והנה** המנ"ח הקשה על הא דאמרי' ביומא דף ל"ט דבזמן שמעון הצדיק היה ברכה בלחה"פ ומגיע כזית לכל אחד והי' אוכל ומשייר והקשה איך הי' רשאין לשייר הא מבטלין בזה מצות אכילה, ונ"ל לתרץ ולהביא ראי' מזה למ"ש מרן הגאון בעחת"ס זצ"ל בחאו"ח סי' מ"ט דנראה לו דאע"ג דקיי"ל דאין צריך לברך בהמ"ז אלא אם אכל כזית מ"מ אם אכל פחות מכזית והוא שבע ממנו הרי מקרי אכילה וכיון דמקרי אכילה אפשר דגם בשאר מצות אי אכל פחות מכזית והוא שבע ממנו יוצא ידי מצוה ובכה"ג מקרי אכילה אלא דאפשר לספק לדידן דקיי"ל כר"י בס"פ גיד הנשה דהנאת גרונו בעי' בכזית וא"כ ניהו דמתברך במעיו מ"מ בהנאת גרונו בלא אכל כזית לא יצא ידי מצוה דווקא בבהמ"ז לדעת הפ"מ בסי' נ"ח דס"ל דבהמ"ז דכתיב ושבעת בעי' דווקא הנאת מעיו איכ"ל כסברת מרן זצ"ל אבל במצות דבעי' הנאת גרונו בעי' כזית דווקא עכ"פ לר"ל די"ל גם במצוה תליא בהנאת מעיו וגם אפילו לר"י אם האמת כמש"כ במק"א גם ר"י מודה לר"ל דהנאת מעיו סגי דעיקר בהנאת מעיו אלא דס"ל דגם בהנאת גרונו מקרי אכילה וא"כ אם אכל פחות מכזית ונעשה שבע כבר קיים המצוה לכהפ"ח לר"ל ואפשר דגם לר"י ואיכ"ל דסוגיא ביומא ע"ט קאי אליבא דר"ל לכך שפיר קאמר דבימי שמעון הצדיק אפילו פחות מכזית אם נעשה שבע ממנו היה יכול להותיר ממנו כיון שכבר קיים המצוה המחויבת עליו דככר כתבתי דעל הכהן של בית אב לאכול כזית שיעור אכילה ואידך תליא ברצונו רצה אוכלה רצה כהן אחר אכלה ואפילו קטן יוכל להניח לאכול ממנו כיון דעיקר המצוה הוא שלא ישאר ממנו ויתאכל כן נ"ל:

ד) **ונ"ל** דבמצוה ההוא אפילו למ"ד מצות צ"כ מ"מ בהשיריים שהמצוה רק שיתאכל ולא יהי' נשאר להיות נותר אין צריך כוונה דכן משמע הלשון מצות תאכל ובזה אני מיישב דברי התוס' ביבמות מ' ע"א שכ' דלא רצה הש"ס לפרש מצות תאכל מצוה היינו שיכוונו עליו דאין צריך כוונה והקשו ע"ז הא למ"ד מצ"כ שפיר איכ"ל דאשמעי' דצ"כ אפילו תימא דס"ל דאי מצ"כ לא צריך קרא לזה דהוא בכלל כל המצות כיון דזה פלוגתא דתנאי ודילמא אתיא ברייתא כמ"ד בעלמא מצות אצ"כ קמ"ל דבעי' כוונה דווקא אמנם להנ"ל דלשון תאכל דחקו לתוס' ולהש"ס לפרש כן דבשלמא אם כתיב החיוב על הגברא שפיר איכ"ל דבעי כוונה אבל כיון דכתיב המצוה שתאכל היינו על החפץ שהמנחה ההוא לא תהי' נשארת א"כ משמע אפילו בלי כוונה סגי שהרי גם בכה"ג אינה נשארת

ולכך לא היה אפשר לפרש דקמ"ל דצ"כ דא"כ היה לכתוב יאכל ומדכתיב תאכל משמע שיהיה נאכל אפילו בלי כוונה:

מצוה קלו

והיא להרמב"ם ל"ת ע"ה. ולהרמב"ן היא מצוה קל"א ול"ת ע"ג

ל"ת שלא לעשות שיירי מנחה חמץ שנאמר לא תאפה חמץ וכו' וחז"ל למדו מכאן לחייב על כל מעשה ומעשה דהוי לי' דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על כלו יצא ואע"ג דהכלל מיירי במנחה קודם הקטרה וכאן מיירי משיירי המנחה מ"מ הכתוב הקישן שנאמר חלקם נתתי מאשי ומשמע שהכתוב דימה והשווה שיריים למנחה עצמה ואם כן מ"ש אפילו דנקט ועכ"ח ללמד על כלו יצא. ומלשון הת"כ משמע כפי' המעיי"ח מכח דהאי חלקם כתיב לבסוף משמע דרישא דקרא קאי גם על המנחה ולא על שיריים דווקא:

ולי נראה בלא"ה מלשון הקרא דנקט לא תאפה חמץ ונקט הלאו על אפיי' ולכאורה קשה הרי אמרי' במנחות נ"ז ע"ב דבשעת אפיי' אין יכול לחמץ כלל כיון שהקרים פניו ולקודם לזה לא מקרי אפיי' וא"כ האיך נקט הקרא ל"ת חמץ ועכ"ח אע"ג שכבר הי' חמץ בשעת לישה נכתב הלאו שגם באפיי' עובר והיינו כדרש חז"ל לחייב על כל עשיי' ועשיי' ומחמץ אחר מחמץ חייב והכוונה כמ"ש בש"ג ס"פ שבועת העדות דהכוונה מחמץ אחר מחמץ היינו אם עושה מעשה חדש בדבר המחומץ כבר אבל לחמץ ב' פעמים אין זה ענין מחא"מ וכן כ' המנחת חינוך כאן. ומטעם זה קשה לי על הש"ס במנחות דפריך דלמא כולה לאו על השיריים קאתי ומשני מדלא כתיב חלקם לא תאפה ותפ"ל מדכתיב הלאו על האפיי' ובאפיי' שוב אינו נתחמץ ועכ"ח שכבר נתחמץ אפ"ה איכא לאו גם על האפיי' א"כ ממילא מוכח כיון דבשיריים חייב על כל עשי' ועשי' מכ"ש בגוף המנחה ונ"ל ליישב דהרי קודם קרימת פנים עדיין שייך חימוץ כמ"ש התוס' שם וקיי"ל כן באו"ח סי' תס"א וא"כ בשעת אפיי' שייך ג"כ חימוץ היינו קודם קרימת פנים וא"כ קשיא איך אמרי' שם במנחות נ"ז דבאפיי' לא שייך חימוץ אמנם כבר יישב זה בתויו"ט פ"ב דמעילה מ"ו דניהו דתנור כ"ש ומקדש אפ"ה כיון דכ"ש אינו מקדש אלא בראוי להם ואפיי' לא מקרי עד שיהיה קרימת פנים לענין לחה"פ ולכך קודם קרימת פנים לא נתקדש וא"כ איכ"ל זה דווקא בלחה"פ אבל בשיריים מיד כשבא לתנור כ"ש נתקדש קודם קרימת פנים ומשכחת לה שפיר חימוץ כנ"ל:

ב) והנה במנחות נ"ז מבואר דכל זמן שלא נתקדשה המנחה לית בה משום איסור חימוץ ולכך למ"ד מדת יבש לא נתקדשה בלחה"פ לא שייך חימוץ והרמב"ם דפסק שם בלחה"פ

כר"ע דאית בה משום חימוץ כ' הלח"מ והמנ"ח דהרמב"ם לשיטתו דס"ל דמדת יבש נתקדשה והתוס' שם הקשו דאע"ג דמדת יבש נתקדשה כדאיתא במגילה ט' במתני' דכל זמן שלא קרמו פנים בתנור לית בי' קדושת הגוף ולא מצינו בשום מקום דקודם קר"פ יהי' קדוש קדושת הגוף ולענ"ד בוודאי אפילו למ"ד מדת יבש נתקדשה מ"מ כיון דכ"ש אינו מקדש אלא הראוי להם ולענין לחה"פ אינו קדוש קה"ג אלא לאחר קר"פ לכך דין מקדשין משא"כ בשאר מנחה דאיכא מנחת סולת א"כ ראוי עכ"פ למנחה לכך מקדשין ולכן לר"ע דיליף מכל מנחה אשר תקריבו לה' לרבות לחה"פ ואיתקשי כל המנחות להדדי וא"כ אי מדת יבש מקדש אף מיד בשאר מנחות נתקדשו דאתקשי כל המנחות זל"ז ומצינו מנחה של סולת א"כ גם בלחה"פ נתקדש ושייך לומר גבי' שפיר אשר תקריבו לה' לא תאפה חמץ אף קודם קר"פ חייב משום חימוץ משא"כ אי אמרי' דמדת יבש לא מקדש א"כ לא מצינו בשום מנחה דקדוש דהא במנחה של סולת נמי מדת יבש אינו מקדש א"כ ליכא גבי' איסור חימוץ ומכ"ש גבי לחה"פ דוודאי לית בי' איסור חימוץ קודם קר"פ פריך שפיר בגמרא אי מדת היבש אינו מקדש גבי לחה"פ מי מצית אמרת דקדוש כנ"ל:

ג) **והנה** אמרי' במנחות נ"ג דלר"מ דס"ל נוקשה לענין חמץ לוקין עלי' גם לענין מנחות חייב על נוקשה ולר"י דס"ל בנוקשה בפסח אם אכלה אינו לוקה עלי' איצטרך קרא דמצות תהי' למעט נוקשה עכ"פ חמץ נוקשה גבי מנחות אסור ומזה הקשה התוס' בפסחים ל"ה ע"ב ד"ה מי פירות לפירש"י דס"ל דמי פירות בלא מים הוי נוקשה הא אמר במנחות דף נ"ז לריה"ג דמרבה מנחת נסכים לחימוץ הא מי פירות הוא ותי' דמגבלה במים וכשר ולרש"י מאי קושיא מ"מ הוא נוקשה לפירש"י עיי"ש ונ"ל ליישב קו' התוס' דהנה קיי"ל כר"י דח"ש אסור מה"ת משום דחזי לאצטרופי וכשם דאמרי' ח"ש בכמות ה"נ יש לומר ח"ש באיכות דראוי שיאסור מה"ת משום דאפשר שיהי' חמץ גמור וכעין שכ' הרמב"ם בפ"ח מהמ"א לענין חוטין וקרומין של חלב דאסורין מה"ת מידי דהוה אח"ש והיינו ח"ש באיכות וא"כ ה"נ שיאור ראוי שיהי' אסור משום דחזי לאצטרופי ואע"ג דאיכא קרא לר"מ אפילו למלקות מ"מ איכ"ל דבעינן חזי לאצטרופי וכל שיאור חזי להיות חמץ גמור ולכך אסרה התורה וכן בנילוש במי פירות לשיטת רש"י דמ"פ עם מים הוי חמץ גמור שפיר שייך חזי לאצטרופי וכ"ז אי רשאי לגבלה במים אבל אם הי' הדין במנחת נסכים שאסור לגבלה במים ואם גבלה במים פסול א"כ ניהו דבשאר מנחות או לענין פסח נוקשה דמי פרות מה"ת אבל גבי מנחת נסכים דלא שייך חזי לאצטרופי דממ"נ אם יגבלנה במים תהי' פסולה ושם דרשי' דווקא במנחה כשירה יש איסור לחמצה ואם לא יתן מים לא יהי' משכחת חמץ גמור וא"כ לעולם לא משכחת לה

חימוץ גמור גבי מנחת נסכים ולא שייך חז"ל וא"כ בכה"ג נוקשה מותר ומיושב קו' התוס' דלפי סק"ד דסבר דאסור לגבלה במים הי' סובר דנוקשה אינו פסול למנחות ולכך משני דמגבלה במים וכשירה וא"כ אפילו אינו מגבלה עובר מה"ת לר"ש משום נוקשה וא"ש: ד) **ובגוף** הפלוגתא אם נוקשה דמי פירות הוא מה"ת לדידן דקיי"ל באו"ח סי' תמ"ז דנוקשה דשיאור דרבנן כבר פליגי האחרונים הנוב"י בסי' כ"ב סובר דגם נוקשה דמי פירות דרבנן והשעה"מ והמקו"ח בסי' תמ"ב ס"ל דנוקשה דמי פירות דאורייתא וחלקו על הנוב"י ומסברא הי' נראה כהנוב"י דממ"נ כיון דאינו חמץ גמור לא נגמר החימוץ במי פירות ומ"ש משיאור דלא נקרא חמץ כיון שלא נגמר חימיצו ואפשר הטעם בשיאור משום דאין דרך אכילתו בכך או שאין מחמיצין כלל או שמחמיצין אותו לגמרי וא"כ במי פירות שדרך אכילתו בכך שפיר איכ"ל דלכ"ע הוי דאורייתא אלא שלפי"ז קשיא לי איך נוכל למילף מנחות מחמץ בפסח דילמא שאני בחמץ דעלמא דעומד לאכילה לכך שיאור דרבנן שאין דרך אכילתו בכך משא"כ במנחה שאינו עומד לאכילה אפשר דהוי דאורייתא וצ"ע ואין כאן מקומו:

מצוה קלז

והיא להרמב"ם מ"ע ס"ב. ולהרמב"ן היא מצוה קל"ב ומ"ע נ"ט.

מ"ע שיקריב הכה"ג בכל יום עשירית האיפה מחציתה בבוקר ומחציתה בערב שנאמר זה קרבן אהרן ובניו ומהאי קרא ג"כ ילפי' מנחת חינוך שכהן שלא הקריב מעולם צריך שיקריב מנחת חינוך ולדעת הרמב"ם פ"ה מה' כלי מקדש דהוא שוה לענין השיעור עשירית האיפה וג' לוגין למנחת חביתין ובשאר עניינים רק דכה"ג מחלק מחציתה בבוקר ומחציתה בערב משא"כ מנחת חינוך והמעיי"ח הקשה למה לא נמנה זה לב' מצות והנה לדעת הרמב"ם שהבאתי לעיל במצוה ז' שס"ל דאם ב' מצות באים מכתוב אחר לא נמנה לב' מצות א"ש, אלא לפי שיטת הרמב"ן י"ל לפמ"ש החינוך בטעם מצוה זו נראה דשניהם ענין אחד כי הקרבן חינוך הוא בא לעוררו ולהתעלות בקדושה שיהי' ראוי להקריב קרבנות וכן גבי כה"ג דבו תלוי' כפרת כלל הישראל וצריך לעלות בקדושה יתירה לכן נתנה לו התורה קרבן בפ"ע בכל יום כדי לעוררו על ככה וא"כ מנחת חביתין עם מנחת חינוך הם ענין אחד בוודאי גם הרמב"ן מודה בענין אחד דאינו נמנה לב' מצות כמו גבי כיבוד דכתיב כבד חת אביך ואת אמך הם רק מצוה אחת גם אליבא דהרמב"ן וכיוצא במצות כזה ולכך א"ש דלא נמנה מנחת חינוך וחביתין לב' מצות, ומטעם זה ס"ל להרמב"ם ג"כ דשיעור הקרבן בשניהם שוה כנ"ל ונראה שהרמב"ם הוכיח כן מסוגיא

דברכות דף ל"ז ע"ב דיליף ר"י דחביצה אם יש בהם פירורים כזית מברך המוציא ואם לאו אינו מברך המוציא והביא ראי' מהא דאם בא כהן להקריב קרבן מנחת חינוך מברך שהחיינו ואם אכלו מברך המוציא כן פירש"י ומוקי לה בכזית עיי"ש ומוכיח ר"י משם דאם יש בה פירורין כזית מברך המוציא וגוף הדבר שם כבר הקשו והאריכו תר"י וגם בצל"ח שם מה עיין חביצה למנחה אמנם אם נימא כפירש"י דמיירי במנחת חינוך ומ"ח צריך להיות לדעת הרמב"ם כדין חביתין דצריך להיות נעשית בעשירית האיפה וג' לוגין היינו שלש בשמן ואח"כ חונטה ברותחין ואח"כ תפינה ושוב מטגנו בשמן וא"כ צריך לעשות במ"ח ג"כ הכי ולפי"ז לפירש"י דמיירי הברייתא במ"ח ואמר וחם אכלן מברך המוציא הא כשמטגנו בשמן מבשל לי' ואמאי יברך המוציא אלא משום דאית בי' כזית פירורים ושפיר הוכיח ר"י דינו דבחביצה ג"כ דינא הכי ודמי שפיר חביצה למ"ח וראי' גדולה לשיטת הרמב"ם הנ"ל:

ב) והנה הרמב"ם פסק דפותתן לפתיתין ומבדיל והקשו עליו ממתני' דמנחות דמבואר דאינו מבדיל בחביתין ובת"כ יש ב' גירסות אי מבדיל ודעת ר"ש דאין צריך פתיתה כלל דלא כתיב בה פתות אותה פתים והמזרחי הקשה הא כתיב מנחת פתים ולענ"ד מכאן למד הרמב"ם דינו בפי"ג מה' מעה"ק דכ' דמעשה החביתין דמחציתה בבוקר ומחציתה בערב נאפה בפ"ח י"ב חנות מכל חצי עשרון וי"ו חלות והי' חולקין לשנים והקריב י"ב חצאין בשחרית וי"ב חצאין בערב והראב"ד חולק עניו שם ונראה דהרמב"ם יליף מכח קושי' הרא"ם הנ"ל איך ס"ל לר"ש דאין צריך פתיתה כיון דאין צריך קמיצה הא כתיב מנחת פתים אבל לדעת הרמב"ם ניחא דאפ"ה נקרא מנחת פתים שהרי מיד לאחר אפייי' הי' חולקין לשנים מסתמא בכך הי' נאפה שבקל יחלקו לשנים ולכך נקרא מנחת פתים וראי' לשיטת הרמב"ם:

והנה במנחות דף ע"ה במתניתין גבי מנחת ישראל כופל אחד לשנים ושנים לד' ואינו מבדיל ור' שמעון אומר מנחת כהנים ומכ"מ אין בהם פתיתה וכו' וכולן כזתים וזה אינו מובן והרע"ב פי' דלאחר שעשה פתיתין כזתים כופל כל זית לב' ושנים לד' והרמב"ם בפי' המשנה שם כ' וז"ל אמר רחמנא פתות אותה פתים ואמרו אותה שתים ולא פיתי' פתיתין ר"ל שאינו מפליג בפתיתה רק לא יהא פחות מכזית ואותה הפתיתה שהיא כזית כופל אותה עם ארבע ואינו מבדיל כדי שלא יהיה פיתי' פתיתין עכ"ל משמע מדבריו שס"ל הא דקאמר במתני' וכולן כזתים היינו כשחולק לא יחלק שיהי' פתיתה א' פחות מכזית ולכך אינו מבדיל שלא יהי' פיתי' פתיתין ואם אירע שלא נחלק מתחלה כשהתחיל לפתות לא נשאר בצד אחד אלא כזית אז כשפותתה לארבעה צריך שלא יבדיל כן נראה לי בכוונת

הרמב"ם וא"כ יש ליישב כל הגירסות ועיין. ובזה מובן יותר דברי הש"ס בברכות ל"ז שמביא ראי' מזה בפתיתין כזית מברך המוציא כדלעיל כן נראה לי:

ולפי האמור למעלה דחביתין הן כעין מ"ח דעי"ז נעשה כה"ג ראוי לעיכובא א"כ איכ"ל דלכך ילפינן מקרא דדוחה שבת היינו מטעם זה כיון שעי"ז נכשר קרבנות ציבור למצוה מן המובחר לכל הפחות ובזה מיושב קו' התוס' פסחים ע' ע"ב דמקשי ואמאי גבי חגיגה דוחה שבת ואי משום דהוי קרבן ציבור הא ביומא דף נ' מסיק בגמרא על קו' דחביתין דתליא אי דוחה שבת בזמנו קבוע ולפי הנ"ל נ"ל אפילו במסקנא דתלי' בזמנו קבוע אבל אי אמרינן דזמנו קבוע דוחה אמרינן אפילו הכשר נמי דוחה ושפיר אמרינן דלזמנו קבוע צריך להיות עוד הכשר דהוי הכשר מצוה קרבן ציבור:

מצוה קלח

והיא להרמב"ם ל"ת ע"ה. ולהרמב"ן הוא מצוה קל"ג ול"ת ע"ד

מל"ת שלא תאכל מנחת כהן שנאמר וכל מנחת כהן כליל תהי' לא תאכל, ולמדו חז"ל מכאן כל שבכליל לא תאכל עיי' ברמב"ם פי"א ממעה"ק לחלב של מוקדשים והמעיי"ח הקשה דבכריתות ד' ע"ב אמר ר"י דחייב ג' משום וכל זר לא יאכל קודש וכו' משום כליל תהיה וכן הקשה על לשון הסמ"ג דבסי' שכ"א כ' שלא לאכול כזית מבשר העולה שנאמר לא תוכל לאכול וכו' ומסיים שם וכן כל האוכל כזית מכל האימורים וכו' לוקה שהאימורים כליל לגבי מזבח כמו עולה ובסי' שכ"ב כ' שלא לאכול מנחת כהן שנאמר וכל מנחת כהן וגו' משמע דבאימורי קדשים לוקה מקרא דלא תוכל לאכול ולא מלאו דכליל וכסוגיא דכריתות הנ"ל עיי"ש במעיי"ח מה שתי' דתליא בפלוגתא ול"נ דקשיא בהיפך למה לא מביא הרמב"ם לאו הנאמר בש"ס וזר לא יאכל ואפשר דהרי בתוס' מנחות ע"ד פלפלו איזה זר לא יאכל נקט אי הא דתרומה ויליף חטא חטא או דלא יאכל כי קודש הם הנאמר במילואים והרמב"ם ר"ה מעילה עכ"ח לא ס"ל לאו דמעילה מלא יאכל דתרומה מחטא חטא וכן מוכח במכות י"ח מדלא פריך מהאי קרא ועכ"ח דגרס לא יאכלו כי קודש הם וא"כ לכאורה קשיא הא במכות שם מסיק דלאו זה נאמר רק במאי דחזי לכהנים וצ"ל דהפי' רק משער שמותר לכהנים חלקם אסור מה שאינו חלקם מקרא דזר אפי' חלב וא"כ יהיה איסור זה מתחיל לאחר זריקה וכיון שכבר קודם זריקה אסור מכח לאו דכליל אין איסור חע"א ולא חל איסור דזרות וכל זר לא יאכל וא"כ דווקא לר"י דל"ל לאו דכליל א"ש לאו דזרות וא"כ בלא"ה מיושב קו' המעיי"ח הנ"ל דעכ"ח הוכרח הש"ס לומר אליבא דר"י דהא דלוקה ג' היינו מכח לאו דזרות דשמעי' לי' לר' יודא בחולין

ק' ע"ב דסובר אחע"א באיסור חמור וא"כ לאו דזרות דחמיר דזר בתרומה במיתה יהי' חל על איסור כליל ויהי' לוקה ד' ועכ"ח דלא ס"ל לאו דזרות וא"ש והא דמכות איכ"ל זה קודם דאסיק דאיסור זרות מתחיל משעת זריקה והו"א דמיד חל וכולהו בהדדי קמייתי, מיהו בלא"ה צ"ע שם במכות י"ח דקאי לר"ש דס"ל אין אחע"א איך קאמר בזר שאכל עולה חוץ לחומה דלוקה חמש איך יחול איסור חוץ לחומה על האיסור שאסור כבר לפנים לכהן ולזר מקרא דלא תוכל וכו' וצ"ל דשם קאי למאי קאמר בכריתות כ"ג ע"ב דמוכח לר"ש קדשים שאני דגם לר"ש אחע"א ויליף לה מכל חלב ל"ה עיי"ש מיהו זה אינו מוכח רק לר"ש דסובר אפי' בכולל אין אחע"א משא"כ לדידן בכולל חל ואין מוכרח לומר חילוק בין קדשים לחולין:

מצוה קלט

והוא להרמב"ם מ"ע ס"ג. ולהרמב"ן לא נמנה זה למ"ע.

מ"ע לעשות מעשה קרבן חטאת שנאמר וזאת תורת החטאת וכו' והרמב"ן לא מנה זה במנין המצות כיון דחייב קרבן צריך שיעשה אותו כהן עפ"י מצותו ואינו רק מ"ט אחת כמבואר ברמב"ן בשורש י"ב ועבדתם עבודת מתנה וקושי' זו דרמב"ן נ"ל ליישב לדעת הרמב"ם דס"ל דבכלל מעשה חטאת ושאר קרבנות יש בהם ג"כ דברים שאינם מעכבים הכשר הקרבן אלא למצוה מן המובחר כגון בחטאת דילפי' מקרא דבעי' ד' מתנות דווקא ואפ"ה קיי"ל דאם נתן מתנה אחת כיפר ואינו מעכב וכן הקטרת האימורים אינו מעכב ואפ"ה דוחה את השבת ויו"ט וכיוצא בזה דברים שאינם מעכבים ולכך איצטרך לזה מצוה בפ"ע על הכהנים שיעבדו הכל כמו שצוה השי"ת ולכך עדל"ת אם יצטרך לכך שפיר חשיב הרמב"ם כל קרבן וקרבן למ"ע בפ"ע כיון דאיכא מצות בחטאת משא"כ באשם דבחטאת בעי' ד' מתנות מה שאין באשם ובאשם בעינן שתים שהם ד' ולא בעי' נסכים ובכור ומעשר מתנה א' וכיון דאישתני במתנות ולענין שאר דברים דאינם מעכבים רק מ"ע איכא שיעשו הכהנים לכך מנה הרמב"ם כל א' למצוה בפ"ע וכיוצא בזה אמרי' בזבחים וי"ו דחשבי' לסמיכה למצוה אע"ג דאינו מעכב. והרמב"ן אפשר דס"ל כיון דכהנים נצטוו על עבודת קרבנות כל או"א לפי מצותו הם מחוייבין ומטעם זה נראה ליישב ג"כ קו' פר"ד על הרמב"ן דהקשה עליו דלדידי' דאינו מונה עשיית חטאת למצוה בפ"ע וא"כ מדוע לא מנה זה למצוה בפ"ע מה דנאמר בחטאת דאם יזה מדמה על הבגד דבעי' כביסה בקודש וכן כלי חרס אשר ישבר בעי' שישבר אותו בקודש ולענ"ד כיון דהרמב"ן סובר דבכלל עבודת מתנה אתן כהונתכם הוא מ"ע על הכהנים לעבוד את כל

מה שיש לעשות בקרבנות כפי דין המצוה עליהם לשמור להיות זריזים שלא יבואו לידי פסול והה"ד דמצווים שלא יזה מהדם קודם הזיי' שעי"ז נפסל הדם ואין יכולין לעשות כתיקונה להזות וליתן השיריים על היסוד ואם לא שמרו כראוי ממילא נפסל אותו הדם ובעי' שיבערו אותו בקודש כמו כל קדשים פסולים דגמירי כל שבקודש פסול באש ישרף בקודש דווקא:

ב) והנה המעיי"ח הקשה דהרי בזבחים צ"ו אמרי' לר"א דיקדש הוא עשה דקרא כל הנוגע בבשרו יקדש הוא עשה ולמה לא מנה הרמב"ם זה למ"ע ולענ"ד דבלא"ה כבר הקשה העולם דר"א סותר את עצמו דבזבחים צ"ו אמר דיקדש הוא עשה ובפסחים מ"ד משני דחטאת ונזיר הוי ב' כתובים לענין המל"ח מהא דיקדש ואי נימא דאיצטרך יקדש לעשה הרי אינם ב' כתובים דהא איצטרך יקדש לעשה שלא ידחה עשה דאכילת קרשים ל"ת ואמרתי ליישב דלכאורה קשה בזבחים שם ושמעתי להקשות כן משמי' דהגאון מו"ה ברוך פרענקעל זצ"ל מאי פריך ליתי עשה ולדחי ל"ת הא קדשים פסולים דאסור לאכול דבעי שריפה יש ג"כ עשה דילפינן בפסחים כ"ד כל שבקודש פסול באש ישרף ואין עשה דוחה ל"ת ועשה ולע"ד לפמ"ש הח"י באו"ח רסי' תמ"ב דעל תערובת חמץ איכ"ל דלא שייך לומר טע"כ דאורייתא דדווקא בדבר שאוכל ונרגש הטעם שייך לומר טע"כ דאורייתא משא"כ במידי דלא תלי' באכילה אפילו במבשא"מ אזלי' בתר רוב כדאיתא סוף משנה דכלאים בצמר גמלים עם רחלים וכדומה וכ"כ המהרש"ל בתוס' פסחים דף מ"ב ע"ב לענין ביעור דשביעית וממילא גבי הנוגע בבשרו דקודש דילפי' מזה טכ"ע כדאי' בחולין צ"ט היינו לענין אכילה אבל לענין לבער מצד פסולי המוקדשין אין כאן מ"ע ושפיר פריך הש"ס דליתי עשה דאכילת קדשי' ולדחי ל"ת דאכיל' קדשי' פסולי' וכ"ז אי אמרי' דקרא קאי על טכ"ע כחולין צ"ט הנ"ל אבל להש"ס פסחים מ"ד דס"ל דקרא קאי על היתר מצטרף לאיסור דהיינו באיסור בעין חצי זית מזה וחצי זית מזה כמ"ש התוספות שם וא"כ כיון דהאיסור בעין וצריך לבערו וא"כ בלא יקדש ג"כ יש עשה לבער קדשים ולא צריך יקדש לעשה ושפיר אמרי' בפסחים דיקדש אתי לשני כתובים וממילא לדידן דלא צריך יקדש לעשה לכך לא מנה הרמב"ם יקדש לעשה. ובלא"ה נראה דדווקא אם נימא בכל התורה אין המל"א ובקדשים היתר מצטרף לאיסור ועכ"ח דהיתר נהפך להיות איסור ולזה צריך יקדש דגם זה נתקדש לאיסור ההוא אבל אי אמרי' כקו' בפסחים דבכל התורה כולה נימא המל"א וא"כ לא איצטרך יוקדש דהא גם בחולין אמרי' המל"א וא"כ בפסחים שם דמקשה בכל התורה נילף דהמל"א משני שפיר ע"ז דיוקדש אתי לב' כתובים דלעשה לא איצטרך כיון דלפי סק"ד אפילו בהיתר דחולין אמרי' דמל"א

ושפיר אמר ר"א לאמת דיוקדש אתי לעשה וכ"ז אי אמרי' בקדשים היתר מצטרף לאיסור אבל הרמב"ם דפסק בפ"ה מנזירות דגם בנזיר לא אמרי' המל"א וגם בחטאת אין היתר מל"א אלא שאוסר ככל איסור שבתורה דהיתר אינו נהפך להיות איסור וא"כ ליכא עשה דיקדש אינו עשה אלא שנאסר טכ"ע ואם אכל כזית תוך אכ"פ חייב כנ"ל:

וגוף הדבר קשה איך אפשר לומר דבלוע חמור מבעין דבעין אינו עובר אלא בלאו ובלוע יהי' לאו ועשה אלא וודאי פשוט דכוונת ר' אשי הוא דאיסור מצד הבלוע פסול הוא בלאו כמו בעין ולא יאכל אלא דהתורה גילה לן בלשון יקדש דגם ההיתר נאסר ולשון יקדש כמו פן תקדש המלאה שנאסר אם נגע בדבר החמור גם הוא נעשה קודש אבל לא בבליעה ממש שבלועה הוא בלאו וההיתר שנאסר בעשה דיקדש ואם אוכל תרווייי הבלועים זה מזה וזה מזה עובר בלאו ועשה ולכך אין העשה יוכל לדחות אותו כנלע"ד:

ג והנה בחטאת יש עוד דברים שאינם בשאר קדשים דאם הוזה מדמה על בגד צריך כיבוס בקודש ולדעת הרמב"ם גם הא דכלי חרס ישבר הוא דווקא בחטאת וע"ז קשה דילפינן מכאן דהתורה העידה דכ"ח אינו יוצא מדופיה לעולם ובמק"א כתבתי ליישב ולענ"ד הדם שיוזה על הבגד קיי"ל דדווקא אם ניזה מחטאת כשירה אבל אם ניזה מחטאת פסולה אפילו הי' לו שעת הכושר אפ"ה א"צ כיבוס בקודש וע"ז הקשה הבה"ז והתויו"ט על הא דפסק הרמב"ם בפ"ח ממעה"ק דאחד קדשי קדשים וא' ק"ק טעונים מריקה ושטיפה כת"ק בזבחים צ"ה ע"ב והקשו כיון דסובר דבקדשים שהי' להם שעת הכושר א"צ כיבוס וזה שם בש"ס מאותה וא"כ ליתי לן מיעוט אחר מיעוט לרבות ק"ק כדאמרי' בזבחים דף צ"ז ע"ב דטעמא דר"י דסובר קדשים קלים צריכים מריקה ושטיפה משום דילפי' אותה למעט תרומה ממילא אי דרשי' אותה למעט פסולה שהי' שעת הכושר לענין כיבוס ל"ל מיעוט אחר מיעוט למריקה ושטיפה וא"כ מנ"ל בקדשים קלים מוש"ט וראיתי בתוס' חדשים שכ' דיליף לה מהקישא דיליף לה הש"ס בזבחים צ"א דזאת התורה לעולה וכו' ולחטאת וכמ"ש התוס' לעיל דף צ"ב ע"א ד"ה דיכול ולא הבנתי דבריו שהרי קודש קדשים הוא מיעוטא קודש קדשים אין קק"ל לא וכיון דאיכא מיעוט ליכא למילף מהיקשא ואמרתי ליישב דלכאורה קשה לי לפימ"ש הרא"ש סוף ע"ז דלדידן דלינת לילה אינה פוגם אלא דווקא מעל"ע א"ש כיון דנעשה נותר קודם שנפגם ונתחייב במריקה ושטיפה שוב לא פקע עיי"ש ולפי"ז קדשי קדשים דאין נאכלים אלא ליום ולילה לעולם נעשו נותר קודם שנפגמו ובעי' מוש"ט לעולם אבל קדשים קלים דרובם שלמים הנאכלים לשני ימים ולילה א' וא"כ לפעמים אינם נעשים נותר עד לאחר מעל"ע מבישול שכבר נפגמו ואז א"צ מריקה ושטיפה ולכך איצטרך קודש קדשים היא למעט

קק"ל שא"צ בכל עת מוש"ט ואינו מילתא דפסיקא דלפעמים נעשו לפגם קודם שנעשו נותר אבל לעולם אם נעשו נותר קודם שיפגמו אחד ק"ק ואחד קק"ל טעונים מריקה ושטיפה והתורה מילחא דפסיקא נקט ומנ"ל למעוטי קדשים קלים ובוודאי לשיטת הר"א והרשב"ם והוא ג"כ שיטת הרשב"א שכ' בע"ז ס"ז הובא בר"ן שם דוודאי פגם שבקדירה אינה מגיע לאינו ראוי לגר שיתבטל מתורת נבילה ומתורת איסור והא דמותר הואיל ומדאורייתא ברובא בטיל רק טעם כעיקר וזה דווקא בטעם מושבח ולא בטעם פגום אפי' פגום קצת וא"כ לפי שיטה זו היכא דאסור במשהו לא מועיל פגם קדירה וגם נותן טעם לפגם בכה"ג אסור ולפי"ז לפמ"ש התוס' בזבחים דף צ"ו ע"א ד"ה ואם טש וכו' דבקדשים בשלו מין במינו לר"י דסובר מב"מ במשהו גם נט"ל בפגם קדירה אסור וא"כ לדידי' אין חילוק דגם קק"ל אפילו נעשה נט"ל קודם שנעשה נותר מ"מ בעי' מריקה ושטיפה וא"כ ר"י לשיטתו שפיר הקשה מ"ט דר"י ומשני משום מיעוט דאותה למעט תרומה הוי לי' מיעוט אחר מיעוט לרבות אמנם לדידן דקיי"ל מב"מ בטל א"כ עמדה קושיא הנ"ל ואיכ"ל דלדידן באמת קודש קדשים לאו מיעוטא הוא וממילא שפיר ידעי' מהקישא כמ"ש התו"ח הנ"ל והוי ילפי' גם קדשים קלים מיני' ולכך פסק הרמב"ם שפיר דאותה בא ללמדינו על פסול חטאת אפי' הי' לה שעת הכושר דאין צריך כיבוס ואפי"ה אמרי' אחד ק"ק וא' קדשים קלים בעי' מריקה ושטיפה:

מצוה קמ

והיא להרמב"ם ל"ת ע"ז ולהרמב"ן הוא מצוה קל"ד ול"ת ע"ה

מל"ת שלא לאכול מחטאת הפנימית שנאמר וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אוהל מועד וכו' לא תאכל באש תשרף וכולל הלאו הזה בין חטאות הפנימית שמצוותן להביא דמם בהיכל ובין חטאת החיצונה שהביאו באיסור הדם להיכל ונפסל והכ"מ הקשה ע"ז דהא בזבחים פ"ב משמע דמ"ד כל חטאת אשר יובא קאי על חטאת חיצונה לא קאי על חטאת הפנימי מיהו באמת מפשטות הגמרא ע"כ נראה דכל חטאת אשר יובא דמה קאי אתרוויי' לפי האמת דכבר יש לן קרא בפ' שמיני משאלת משה הן לא הובא דמה אל הקודש פנימה וכן משמע פשטות הקרא דכתיב וכל חטאת אשר יובא מדמה וגו' אלא מסמיכות ומסיפא דקרא דכתיב באש תשרף לא יאכל דמשמע כל חטאת דבעי' שריפה איכא לאו דלא יאכל ומהן לא הובא דמה בחטאת חיצונה מוכח דבעי' שריפה ממילא קאי גם על חטאת חיצונה ולכך שפיר פסק הרמב"ם דקרא קאי על תרתי והא דפריך בזבחים ריה"ג אריה"ג שפיר פריך דמבואר בת"כ דריה"ג ס"ל חטאת חיצונה לא ילפי'

אלא מהן לא הובא את דמה וגו' דתניא שם מכאן אמר ריה"ג ונראה שם מדברי הת"כ דקרא כל חטאת אשר יובא לא מיירי כלל בחטאת חיצונה:

ב) ויש חילוק לדעתי בין מה דיליף מקרא דכל חטאת ובין מה דיליף מהן לא הובא את דמה דאנן קיי"ל דאין הדם נפסל בכניסה גרידא אא"כ כיפר כר"ש דיליף לכפר ואי הוי ילפי' מהן לא הובא שם לא כתיב לכפר וא"כ הי' נפסל אפילו בלא כפרה ומטעם זה נ"ל דאיכ"ל דיש חילוק בין הביאו להיכל ובין הביאו לק"ק דבק"ק ילפי' מהן לא הובא את דמה אל הקודש פנימה דהיינו ק"ק ושם לא כתיב לכפר ממילא אף בכניסה לבד נפסל בלא כיפר אבל בהיכל דכתיב לכפר בקודש שפיר אמרי' דבעי' כפרה ובזה אני מיישב דברי הרמב"ם בפ"ב מפסהמ"ק הט"ו שכ' וז"ל חטאת שקיבל דמה בב' כוסות וכו' נכנס אחד מהם להיכל והזה ממנו שם אף החיצון פסול שנאמר וכו' ובה' ט"ז שם כ' וז"ל דם חטאת שהכניסו לכפר בו בפנים וכו' ולא כיפר וכו' ולא הזה ממנו כלום אם הכניסו בשוגג ה"ז כשר וכו' ואם הכניסו במזיד פסול עכ"ל והקשה שם הכ"מ דדברי הרמב"ם סותרין דכאן פסק דבמזיד אפי' לא כיפר פסול ולעיל גבי ב' כוסות כ' דווקא אם הזה ממנו ולא חילוק בין שוגג למזיד ועיי' בלח"מ שהאריך ולהנ"ל מיושב שפיר דפנים היינו קדשי קדשים ילפי' מקרא דהן לא הובא כנ"ל דשם לא כתיב לכפר ממילא בכניסה לבד פסול אפילו לא כיפר ולכך כ' הרמב"ם דאם הכניס בפנים במזיד היינו בק"ק נפסל אפילו בלא הזה אבל בה' ט"ז כ' אם הכניס להיכל ושם כתיב לכפר בקודש ובעי' כיפר שפיר כ' הרמב"ם דבעי' הזה דווקא או נפסל כוס א' וא"ש. ובזה מיושב ג"כ קו' המל"מ שם בה' י"ג דלמה השמיט הרמב"ם דברי רבא בזבחים דף פ"ז מה דהקשו בגמרא דיאמר קודש ואל יאמר פנימה ומשני רבא כל מידי דחשיב עלה לפני ולפנים לא מפסיל בהיכל ולהנ"ל ל"ק ומיושב היטב דקו' הגמרא קשה רק אי אמרי כר"י שם דבכניסה לבד בלא כיפר פסול קשה ל"ל פנימה הא בכניסה לבד בהיכל פסול וצריך לתירוצו של רבא אבל אי אמרי' דצריך הזה בהיכל ובכניסה לבד לא נפסל לא קשה דל"ל פנימה דהא שפיר צריך בלא הזה בהיכל דאז לא נפסל וכבר הוכחנו מדברי הרמב"ם דס"ל דבעי' דווקא כיפר וא"כ לא אצרכי' כלל לתירוצו של רבא ולכן השמיטו הרמב"ם כנ"ל נכון:

מצוה קמא

והיא להרמב"ם מ"ע ס"ד. ולהרמב"ן לא נמנה מצוה זו כלל

מ"ע לעשות מעשה קרבן האשם שנאמר וזאת תורת האשם וכו' גם זה להרמב"ן אינו בא במנין המצות והכל בכלל מ"ע אחת. וכל אשמות אחת הן להרמב"ם חוץ מאשם תלוי

שהוא ענין בפ"ע שאינו אלא להגין וכבר כתבתי לעיל במצות אשם ברוב דיניו כחטאת ובעי' סמיכה רק בחטאת מצורע פליגי אי בעי סמיכה מדאורייתא או מדרבנן ודברי התוס' בקידושין נ"ה ע"ב ד"ה ודילמא כ' וא"ת ויתנו וכו' וא"ל משום דאשם לא בעי סמיכה וכו' הא סמיכה לא מעכב והקשה הפנ"י איך כ' התוס' דאשם לא בעי סמיכה הא וודאי בעי סמיכה וכן פסק הרמב"ם דבעי' סמיכה מבלי חולק ע"ז עיי"ש בפנ"י ולענ"ד נראה ליישב דכוונת התוס' כך הוא דהרי כבר כ' הרמב"ם בפ"ג ממעה"ק ה' ט"ו כיצד מתודה וכו' ומסיים ויראה לי שאינו מתודה על השלמים אבל אומר דברי שבח עכ"ל א"כ בקרבן הנמצא ואינו יודע אם אשם או שלמים האיך יעשה יתודה דילמא שלמים הוא יאמר דברי שבח דלמא אשם הוא ולא יתודה ועיין בעירוכין דף כ"ח דאמרי' שם דלכך אין מביאין קרבן בלי דעת בעלים בשעת הבאה משום ודוי כ"כ התוס' שם דזה מעכב וזה טעם דאינו מביא קרבן על חבירו משום ודוי עיי"ש וא"כ שפיר כ' התוס' דלכך אין יכול להתנות דאשם לא בעי' סמיכה היינו סמיכה של שלמים כנ"ל כוונת התוס' ובזה נ"ל ליישב קו' המהרש"א שם שהניח בצ"ע דהדרא קו' דלעיל לדוכתא דהיא עצמה תקרב שלמים ואי משום בכור ומעשר דאין מתנותיהן שוות הא מתנות לא מעכבא וכו' כדפרכי' בפ' האשה וכו' ואי תימא הכא כדמסיק שם אימר דאמרי' לענין דיעבד וכו' ה"נ נימא הכי לענין סמיכה וכו' ולפי הנ"ל מיושב דבוודאי לענין מתנה א' דכיפר אע"ג דבדיעבד אינו מעכב מ"מ מצוה איכא כדלעיל ולכך שפיר אמרי' כאן דאין המתנות שווין אע"ג דאינן מעכבין אינו רשאי לבטל המצוה בידים אבל כאן ניהו דמצות סמיכה ג"כ בכלל מ"ע כמו דאמרי' בזבחים דף וי"ו מ"מ הרי יכול לסמוך אלא שתכלית הסמיכה הוא או להתוודות או לומר עליו שיר ושבח דזה אינו יכול אבל עשה עצמה אין צריך שיבטל דבין שלמים ובין אשם בעי סמיכה שפיר כתב התוספת דסמיכה כה"ג היינו האמירה בשעת סמיכה אינו מעכב:

מצוה קמב

והיא להרמב"ם מ"ע ס"ה וגם מצוה זו לא מנה הרמב"ן מטעמים הנ"ל

מ"ע לעשות קרבן שלמים שנאמר וזאת תורת זבח שלמים והנה בשלמים לדעת תוס' ורמב"ם בין מחיים בין לאחר שחיטה הוי כממון הדיוט לריה"ג דפסק הרמב"ם כוותי' למכור ולקדש בו אשה דהוי כממון בעלים ולדעת רש"י בב"ק י"ב יש חילוק בין מחיים ולאחר שחיטה דלאחר שחיטה משלחן גבו' קזכי אבל מחיים הוי כממון בעלים אלא דקשה לזה דאיך אפשר דמחיים מותר למכור ולקדש הא קדשים מיד כשהקדישם הם

אסורים משום הקדש וילפי' מקרא דלא תוכל לאכול בשעריך ואנן קיי"ל כר"א דאכילה גם הנאה בכלל ואיך משכחת לה להתיר למכור ומצאתי שכבר הקשה כן בקצוה"ח סי' ת"ו ובקונטרס לסוגי' משלחן גבו' קזכי בב"ק י"ב הארכתי בחי' וכעת נ"ל ליישב בזה רש"י בב"ק י"ב פי' הטעם דלכך נקרא ממון בעלים משום דהוא באחריותו והפנ"י תמה בזה דזה דעת ר"ש דס"ל גורם לממון כמ"ד אבל לריה"ג אינו הטעם משום ממון בעלים וכן ההפלאה בקידושין נ"ג האריך לדחוק בזה ונראה דגם רש"י מודה לריה"ג עדיין הוא שלו אלא אפ"ה אסור בהנאה כקו' דלעיל ולכך פי' דניהו דהוי שלו לריה"ג אם לא הי' באמירתו בוודאי אסור בהנאה אבל כיון שמחויב באחריות א"כ באותו רגע כשיצא מידו נתחייבו נכסיו בדמי קרבן זה בכה"ג ס"ל לרש"י דלא מיקרי הנאה ובפרט אם הוא באמת רוצה להביא אחרת אפשר קרבן יפה מזה ובפרט אם נימא דתופס דמיו בכה"ג ס"ל לרש"י דלא מקרי הנאה דהא למכור מותר דהוי ממון בעלים ורק מצד איסור הנאה יש כאן ס"ל לרש"י כיון דחייב באחריות לא מקרי הנאה כנ"ל. ובמק"א כתבתי לדעת התוס' באמת המכירה והקידושין הוא באופן שתחול לאחר שחיטה כשהותרה לו ונעשה היתר אבל בדעת רש"י א"א להעמיס כן דס"ל דלאחר שחיטה משולחן גבו' קזכי ואינו ממון שלו וא"כ הא דממון בעלים היינו מחיים וע"ז קשה כנ"ל:

והנה לענ"ד יש לדייק מלשון רש"י בגיטין דף נ"ג דס"ל דזכות יש לו בקרבן או שיתכפר על ידו או לקיים המצוה דרש"י פי' שם דכהנים שפיגלו במקדש חייבים לשלם דהפסידו לו המצוה והפנ"י הקשה שם טובא לדידן דקיי"ל דבר הגורם לממון לאו כממון דמי איך אפשר דחייבים לו לשלם דזה שייך לר"ש דס"ל גרל"מ כממון דמי אבל לדידן למה יהי' חייב לשלם עיי"ש שהאריך ועוד הקשה שדברי רש"י סותרים למ"ש בב"ק ע"ח ונלע"ד דכל זכות שיש לאדם בדבר נקרא לו קנין אפילו בדבר מצוה דקיי"ל מללה"נ מ"מ כבר כתבתי במק"א דדווקא אם אינו ממשכנין אותו אבל אם הוא מחויב לעשות המצוה נגד אחרים וממשכנין אותו לאותו מצוה חשיב זכות ההיא ממון ובוודאי אין רשאין ליקח ממנו זכות הזה וכה"ג נראה דלא מקרי גורם לממון דגם השתא יש לו בו זכות ממון ואסור לאדם ללוקחו ממנו כמו כל ט"ה וניהו דאין יכול למכרו דאין המכר חל עליו דהוי דבר שאין בו ממש מ"מ הלוקחו ממנו מחויב לשלם לו היזקו והפנ"י בפסחים כ"ט ע"ב תמה שם על הגמרא דאמרי' דאם חמץ לאחר הפסח מותר בהנאה חשיב גורם לממון ותלי' בפלוגתא דר"ש ורבנן והקשה דלמה יקרא זה גורם לממון שהרי יבא זמן דדבר זה גופא יקרא ממון וה"נ ולכך שפיר כ' רש"י דכהן המפגל צריך שישלם לו זכות של אותו קרבן שהי' מכפר עליו או שעשה מצוה על ידו אפילו לרבנן חייב לשלם אלא דזה שייך

אם אינו יכול לקיים המצוה בדבר היותר מועט אבל אם הי' יכול לקיים המצוה בעוף בדבר מועט אם נימא דצריך לו לשלם המצוה חשובה דע"ז אין ממשכנין ס"ל לרש"י דזה תליא בפלוגתא דר"ש ולכך פירש"י שם בב"ק ע"ח ע"ב דסוגיא קאי אליבא דר"ש ולעולם דעיקר המצוה צריך לשלם כמ"ש רש"י בגיטין נ"ג הנ"ל. ויש להביא ראי' מפ"ז דפאה מ"ח בתויו"ט שם דס"ל אפי' אמרי' דאין לעניים בעוללות אלא משעת בצירה אפ"ה כיון דלאחר בצירה הוא שלהם לכך אין הבעלים יכולין להקדיש ולא חשיב של בעלים והוי כמזיק שיעבודו של חבירו דקיי"ל בגיטין דף מ' דחייב משום דינא דגרמי ה"נ בקרבן דאית לי' זכות וכעין שיעבוד עליו להוציאו י"ח או מצוותו לכך כהנים שפיגלו חייבים לשלם ולסק"ד בב"ק צ"ח דדינא דגרמי תליא בגורם לממון א"ש לשון רש"י בב"ק הנ"ל אבל באמת אנן קיי"ל דינא דגרמי חייב וגורם לממון פטור ואין זה תליא בזה כנ"ל:

ג) **והנה** שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד חוץ מתודה ושלמי נזיר ומותר הפסח ועיין בתוס' פסחים ע"א ע"ב ד"ה לימד וכו' שהקשו שם על פירש"י בפ' כל הפסולים דף ל"ו ובשר זבח תודת שלמיו למדנו תודה שנאכלת ליום ולילה מניין לרבות שלמי נזיר ושלמי פסח ת"ל שלמיו ופירש"י היינו חגיגת י"ד הבאה מחמת הפסח והקשו תוס' דהוא דלא כמאן דלתנא דשמעתין נאכלת לשני ימים ולבן תימא דנאכלת ליום ולילה נפקא לי' מדהוקש לפסח עיי"ש ופי' התוס' דשלמים הבאים מחמת פסח היינו מותר הפסח ולענ"ד דגם רש"י מודה דעיקר הקרא בא על מותר הפסח כמו שהוכיח התוס' אלא דרש"י בחומש פי' על הקרא דלא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב עד הבוקר ב' פירושים פי' א' דקאי על הפסח עצמו ואע"ג דכבר כתיב גבי פסח לא תותירו הו"א דווקא פסח מצרים אבל לדורות אינו נעשה נותר ביום ראשון לבוקר קמ"ל ועוד פי' כילפותא דש"ס דמקרא הזה ילפי' דחגיגה הבא עם הפסח נאכל לב' ימים ולילה דנהי דלב"ת יליף זה מהיקשא דאיתקש חגיגה לפסח מ"מ כיון דיש ב' פירושים בקרא דלא ילין עדיין לא ידעי' דדילמא כפי' השני ברש"י ואפשר שגם פסח דורות זמנו עד ב' ימים וליל' לכך איצטרך ללמד מבשר זבח תודת שלמיו דשלמי פסח נאכלין ליום ולילה וכ"ש פסח ואפי' מפרשי' על מותר הפסח ממילא נשמע גם פסח ושוב ידעי' ג"כ מהיקש דב"ת דנאכל חגיגה ליום ולילה ותרתי שמעי' מיני' וא"ש ולפי"ז שפיר איכ"ל כפירש"י שם בזבחים ל"ו רק דרש"י ס"ל דמלא ילין זבח חג הפסח לא ושמע אלא דחגיגת י"ד דינו כפסח דהיינו דעובר בלא תותירו בזמן שעובר על הפסח אלא דפסח עצמו לא ידענו בפסח דורות כמו שפי' רש"י בחומש ולכך סובר ר"ש בזבחים שם דילפי' מקרא בשר זבח תודת שלמיו וס"ל דגם פסח הוא כעין קרבן תודה שהרי הוא על הנס שעשה לנו השי"ת בהוציאנו ממצרים שנאמר

ואמרתם זבח פסח הוא לה' ולכך ס"ל דשלמי פסח דאמרי' דהם בכלל בשר זבח תודת שלמיו שייכים טפי על חגיגת י"ד דהם כעין זבח תודת שלמים ולכך פירש"י דקאי על חגיגת י"ד דאינו נאכלת אלא ליום ולילה ולב"ת דס"ל מזבח חג הפסח איתקש חגיגה לפסח ומהתם עצמו ילפי' דפסח דורות אינו נאכלת אלא עד הבוקר ומדכתיב שלמיו לשון רבים ילפי' נמי מותר הפסח דבכלל בשר תודת זבח דקאי נמי אפסח דמקרי נמי תודה ושלמיו לשון רבים קאי בין אחגיגה בין אפסח והיינו לב"ת אבל לרבנן דחגיגה נאכלת לשני ימים גם רש"י מודה לתוס' דזבח תודת שלמיו קאי על מותר הפסח:

מצוה קמג

והיא להרמב"ם ל"ת ע"ח. ולהרמב"ן היא מצוה קל"ה ול"ת ע"ו.

מל"ת שלא להותיר מקדשים לאחר זמנם שנאמר לא יניח ממנו עד בוקר והרמב"ם מביא על איסור זה הקרא דלא תותירו הנכתב בפ' אמור והמנ"ח דקדק עליו ולפמ"ש למעלה במצוה ח' וכפי הנראה דגם הרמב"ם סובר דגם על כ"ש איכא לאו דלא תותירו לכך איכ"ל דנקט לא תותירו אפי' בכל שהוא ובפרט כיון דאיכא יתורא דקרא ועוד נראה מל"ת מוכח דאם הקרבן בשותפת כל החבורה מחוייבת להזהר שלא ישאר נותר ובמנ"ח לעיל מצוה ח' כ' דגם בפסח עובר גם בלאו זה דלא תותירו דכתיב בשאר קדשים בלאו הכללי ולפמ"ש הבה"ז בזבחים ל"ו בפי' התוס' רע"א ד"ה תרי קראי דאיכ"ל דחד מחברי' לא גמר ואי הוי כתיב רק בשאר קדשים דנאכלים לכהפ"ח יום ולילה איכא לאו דל"ת אבל פסח דאינו נאכל אלא בלילה הו"א דלא יעבור על ל"ת ואיצטרך קרא בפ"ע ואם כן אפשר דבפסח אינו עובר על לאו כללי אע"ג דבזבחים שם מקשה תרי קראי ל"ל ומזה מוכח דגם מלאו הכללי יש ללמוד מ"מ לפמ"ש הטה"ק שם עיקר הלימוד משינוי הלשון דכתיב לא יניח וכו':

ועיין בחינוך שביאר טעם האיסור של לא תותירו הוא משום בזיון קדשים שעי"ז שאם יותירו אפשר יבא לידי סרחון וכיוצא בזה ולפי דבריו אפשר להסביר מה שהבאתי לעיל במצוה ח' הפלפול של הח"צ והצל"ח אי גם בפסהמ"ק איכא לאו דלא תותירו דכיון דמשום בזיון קדשים אפילו בפסול איכא בזיון והרי מטעם זה ציוותה התורה ג"כ באש תשרף וכ' המפרשים דהוא משום דלא יבא לידי בזיון אלא דזה לכאורה תליא אי דרשי' טעמא דקרא או לא ואני כתבתי במק"א אפילו מאן דלא דריש טעד"ק היינו שאין לסמוך על טעמא דקרא אבל מ"מ מידי ספיקא לא נפקא וברמב"ם עצמו יש סתירה בזה אי פסק כר"ש ועיי' בלח"מ פ"ג ממלוה ולוה ומטעם זה אמרתי ליישב הא דפסק הרמב"ם

בפי"ח מפסהמ"ק דעל נותר אין לוקין עליו משום דהוי נתל"ע והקשה המל"מ למה לא כ' הטעם משום דהוי לאשאב"מ שהוא כולל טפי ולהנ"ל אמרתי דאיכ"ל לפמ"ש הרמב"ם דהמקדיש בעל מום לוקה ואע"ג דלא הוי בי' מעשה וכ' במורה ח"ג סי' מ"א משום בזיון קדשים לוקה אפילו בלית בי' מעשה ונראה דיליף זה מהא דאמרי' בתמורה דף ג' דילפי' מוהפלא ה' את מכותך וכו' ליראה את ה' הנכבד וכו' דעל שבועה ומוציא ש"ש לבטלה לוקה אף בלית בי' מעשה משום דאיכא בזיון השם וההי"ד בכל הנקרא שמו של הקב"ה עליו ומבזה אותו איכ"ל דלוקה ולכך מקדיש בע"מ איכא בזיון ולוקה וא"כ הה"ד בלאו דלא תותירו שכ' החינוך דאיכא משום בזיון קדשים לוקה אפי' אין בו מעשה ולכך נקט הרמב"ם הטעם דפטור משום נתל"ע. ומש"כ התוספת בזבחים צ"ז ע"ב ד"ה ניתי וכו' דכשתבא לילה לדחי עשה לל"ת אשר דחקו המפרשים בו נראה דתוס' קאי לחזקי' דס"ל בזבחים נ"ו ע"ב דבלילה עדיין אינו נותר אלא פסול וא"כ אין בו כרת או י"ל דתוס' שם קאי לדעת הנזכרת בתוס' ע"ז דף ס"ז ע"ב דס"ל דלא אהדרי' לאיסורא קמא ובטכ"ע לית בי' אלא לאו הבא מכלל עשה וה"נ בקדשים דכתיב יקדש לס"ד לית בי' אלא איסור לאו וא"כ עכ"ח כאן גילה התורה דאין עשה דוחה ל"ת דל"ל משום כרת הא בטכ"ע לית בי' כרת אמנם כ"ז שהוא היתר איכ"ל דהיתר בהיתר אינו בטל וכדעת הר"ן אליבא דחכמים דר"י בנדרים דף נ"ב ולכך כ' התוס' מ"מ כשתבא לילה ויהי' איסור ובטל וליכא רק לאו ולידחי ועכ"ח דגז"ה הוא וא"ש:

מצוה קמד

והיא להרמב"ם מ"ע ס"ו ולהרמב"ן הוא מצוה קל"ו ומ"ע ס'

מ"ע לשרוף הנותר שנאמר והנותר מבשר הזבח באש ישרף וכו' וההי"ד שאר פסולי המוקדשים כ' החינוך שהוא בכלל הזה אע"ג דבנותר בעי' דווקא ביום ובשאר פסולים לא מצינו דבעי' השריפה ביום דכתיב סתם באש ישרף ומהא דאסמכי' מ"ע זו ללאו דלא תותירו ילפי' דהוי נותר לאו הנתל"ע ולמ"ד דבנותר בלא"ה אין לוקין משום דאין בו מעשה פריך בגמרא דתמורה דף ג' ומשני דאיצטרך קרא ללמד דאין דוחה יו"ט ובבוקר שני שריפתו עיי"ש וראיתי מקשים דלדידן עמדה הקו' דל"ל קרא דהא אנן קיי"ל דלאשאב"מ אין לוקין וגם ס"ל כתי' ר"א בשבת כ"ה דיו"ט הוא עשה ול"ת וא"כ עמדה הקו' ל"ל והנותר אי לאנתוקי דלא לילקי הא בלא"ה אין לוקין דאין בו מעשה ואי ללמד דאין שריפת קדשים דוחה יו"ט הא בלא"ה ידעי' דאין עשה דוחה ל"ת ועשה. ולכאורה איכ"ל לפמ"ש בתוס' פסחים דף ה' ע"ב דמצוה חשיב צורך קצת וביאר המג"א בסי' תמ"ו

דהיינו במצוה שזמנו היום כעין ביעור חמץ לפי סק"ד דמצותו ביו"ט א"כ ה"נ דהמצוה לשרוף נותר לולי דגלי לן קרא הו"א דמצותו ביו"ט והוא צורך קצת והו"א דאמרי' מתיך ושורפין קדשים ביו"ט איצטרך קרא דהונותר ממנו עד בוקר דאין שורפין. ובזה אמרתי ליישב קו' התוס' במכות ד' ע"ב שהקשו על הערוך דפי' הא דאמר ר"ע המקיים בכלאים לוקה אפילו בלי מעשה דס"ל לאשאב"מ לוקין עליו הא ר"ע ס"ל דעדי זוממים קנסא א"כ לא נוכל למילף מע"ז דלוקין על לאו שאב"מ ומסוגיא דהתם מוכח דאם לית לן קרא ללמד דלשאב"מ לוקין אמרי' דאין לוקין א"כ מנ"ל לר"ע דלוקין ואמרתי ליישב עפ"י הנ"ל דלתי הנ"ל א"ש אי אמרי' מתוך אבל לר"ע לטעמי' דלית לי' מתוך א"כ לא איצטרך והנותר ללמד על שריפת קדשים דביו"ט איכא עשה ול"ת עמדה הקו' למאי איצטרך הקרא דהנותר עכ"ח לנתק אותה וממילא מוכח דאם לא הי' קרא לאנתוקי הי' לוקין אף דאב"מ ושפיר מוכח ר"ע לשיטתו מקרא הזה דלאו שאב"מ לוקין מדאיצטרך לאנתוקי וא"ש כנ"ל:

ולפי"ז אפשר לומר לפמש"כ במצוה הקודמת דברי הרמב"ם במורה ח"ג סי' מ"א דעל בזיון קדשים לוקין אפי' אין בו מעשה אפשר דיליף מהכא דניהו דאנן קיי"ל דאמרי' מתוך אפי' לדעת הרמב"ם לכה"פ בהוצאה והבערה ושריפת קדשים אית בי' איסור משום הבערה כדמוכח ביבמות ל"ג ע"ב מ"מ כיון דכתיב לכם ולא לגבו' וילפי' מזה דבצורך גבו' לא אמרי' מתוך וא"כ איכ"ל גם בשריפת קדשים משום בזיון קדשים ל"א מתוך ואכתי עמדה קו' הנ"ל ומכח זה הוכיח הרמב"ם דכל היכא דאיכא בזיון קדשי' אפי' אב"מ לוקין ואיצטרך והנותר לאנתוקי:

ב) והחינוך כ' דעשה זו נוהג בזכרים מבואר דבנשים אין נוהגת מצוה זו משום דהוי מעשהז"ג ולקמן בפ' אמור גבי מצוה דשבת ויו"ט כ' דמצות שבתון נוהג גם בנשים כדעת הרמב"ם כיון דאיכא גם לאו והעשה בו רק לחזק הלאו וכשם שמצווין על הלאו מצווין גם על העשה וא"כ כ"ש בלאו הנתל"ע דהעשה בא לתקן הלאו בוודאי ראוי לן לומר דמצווין על העשה וקשה על החינוך למה פסק כאן דנוהג רק בזכרים בשלמא אם נימא כדעת המנ"ח דלעיל דס"ל דבלאו שאב"מ וגם הז"ג אין נשים מצווין א"ש אבל לפמ"ש לעיל במ"ע בפסח דנוהג בזו"נ קשה וצ"ע והנה גם תוס' בקידושין ל"ד בד"ה מעקה הקשו דאשה תהי' מותר לשרוף קדשים ביו"ט דהא לגבי דידה ליכא עשה דיו"ט דמ"ע שהז"ג נשים פטורות והוי רק ל"ת ונידח לה העשה דש"ק עיי"ש והקשה הפנ"י הא גם ש"ק גופא הוי מ"ע שהז"ג ומאי הקשו התוס' עיי"ש ולפי פשטות אפשר דקו' התוס' דשריפת קדשי' אינו אנותר אלא אשאר פסהמ"ק דכתיב בהו ג"כ באש ישרף ואמרי' כל שבקודש באש

ישרף מצוה וכבר כתבתי לעיל בשם המנ"ח דדווקא בנותר דכתיב ביום צריך לשרוף ביום לאפוקי בשאר פסהמ"ק דלא כתיב ביום א"צ לשרוף דווקא ביום וא"כ לא הוי מ"ע שהזי"ג ושפיר הקשו התוס' דנימא עשה דוחה ל"ת כנ"ל:

ואמרתי עוד ליישב קו' הפנ"י דהנה הבית מאיר באהע"ז סי' ה' כ' דלענין שבת אם ציווה לגוי שיעשה מלאכה אינו נעשה שלוחו כלל דאעפ"י שבכל מצות שבתורה יכול לעשות שליח אבל במצוה שבגופו כבר כ' התוס' רי"ד בקידושין פ"ב דאינו נעשה שליח א"כ ה"נ גבי שבת דכ' התורה תשבות ואם הוא שבת רק שעשה שליח לעשות מלאכה עכ"פ הוא שבת וקיים המ"ע כ"כ שם הב"מ עיי"ש והמג"א בסי' תרע"ט סק"ב כ' דאם אשה שהדליקה נר שבת דקבלה שבת בהדלקה תוכל לעשות שליח להדליק נר חנוכה והקשה שם הפרמ"ג הא אמרי' כל מילתא דאיהו לא מצי עביד שליח נמי לא מצי משווי' והסברתי מאז דזה לא קשה כמו דאמרי' בעלמא דערל וטמא משלחין קרבנותיהן אעפ"י שהם ג"כ לא יוכלו לעשות אותו דבר מ"מ הם שייכים באותו דבר רק שיש סיבה המעכב אותו הפעם ואם יטהרו או ימולו אז גם הם בכלל אותו דבר ע"ז לא שייך לומר הכלל כל מה דאיהו לא מצי עביד וכו' ועיין בקידושין דף כ"ג ע"ב וה"נ גבי נר חנוכה עתה יש לה סיבה המעכבת אותה מלהדליק ושוב מצאתי כן בהגהות הגאון ר' יוסף שאול זצ"ל עכ"פ היוצא לנו מזה דשפיר מקשה התוס' דיעשו האשה לשליח שתשרוף הקדשים דלגבה ליכא עבירה כלל דאיכא רק ל"ת לבד וע"ז שפיר תוכל להיות שליח כדין כל מצות שבתורה דאדם עושה שלוחו ואי דנעשית גם שליח לענין העשה ז"א לפי דברי הב"מ הנ"ל ואי דכל מילתא דאיהו לא מצי עביד שלמ"מ זה ג"כ ליתא דהא שפיר שייך באותו דבר לאחר יו"ט ושפיר מתעביד העשה דשריפת קדשים בלי חילול יו"ט כלל ע"י שליחות האשה כן נ"ל ליישב קו' הפנ"י על נכון:

מצוה קמה

והיא להרמב"ם ל"ת ע"ט. ולהרמב"ן הוא מצוה קל"ו ול"ת ע"ז

ל"ת שלא לאכול פיגול שנאמר פיגול יהי' והנפש האוכלת ממנה עונה תשא וכו' והלאו אינו מפורש בתורה אלא או מקרא הכתוב בפ' המילואים לא יאכל כי קודש הוא ילפי' כל שבקודש באש ישרף או מקרא ל"ת כל תועבה דנמנה לקמן במצוה ת"ע ובמנין המצות להרמב"ם סי' קל"א וקל"ב כ' הלאו מקרא הראשון לא יאכל כי קודש הם והנה במעיי"ח כ' דמכאן מוכח דחילוק עונש חשיב חילוק מדחשיב ריש כריתות נותר ופיגול לב' אע"ג דאיתא מלאו א' ודלא כר"י בכריתות שם ולענ"ד זה אינו שהרי יש לפיגול

גם לאו דל"ת כל תועבה ובזה יש ליישב קו' הצל"ח בפסחים כ"ד דהקשה להרמב"ם כיון דבש"ס דידן לא יליף מלא תאכל כ"ת אמאי נקט דרש דספרי ועפ"י הנ"ל א"ש כיון דקיי"ל כר"י ובעי' לאווין חלוקים ובפיגול איכא למילף מל"ת כל תועבה ובנותר מבכל קודש כמו שכתבתי לקמן ובצל"ח ג"כ ראיתי מקצת מסברא שלי דבנותר דלא עשה שום מעשה בוודאי לא שייך ל"ת כל תועבה וגם אני כתבתי כן במק"א ובאמת ברמב"ם מבואר קצת חילוק זה ועיין בריטב"א מכות י"ד ע"ב דכ' דהשתא דייחד לאו והכניס דם לפנים ונפסל איכ"ל דהוי כדבר שהי' בכלל ויצא מן הכלל ולוקה על הלאו שבכללות כל שפסולו בקודש ועיין במצוה שאחר זה מה שאכתוב בעזה"י. וגם מה שכ' המעיי"ח דעל פסול חוץ למקומו אינו לוקה דהוי לאו שבכללות ובשלמא בפיגול דכתיב עונש נוכל למילף אזהרה ללקות גם מלאו שבכללות משא"כ לפסול חוץ למקומו לא ידעתי איך אפשר לומר כן שהרי ברמב"ם פי"ח מפסהמ"ק מנותר דלוקין מל"ת כל תועבה ועכ"ח דלא חשיב לאו שבכללות כיון דהכל ענין אחד הפוסל קדשים ובאמת לפי הנראה לי לא שייך הלאו דל"ת כל תועבה רק בפיגול משא"כ בשאר פסהמ"ק שנפסלו ע"י טומאה וכיוצא בהם בשלמא בצורם מום דילפי' מל"ת כ"ת בסי' ת"ע וכן במפגל קדשי' דהעבוד' שהיתה ראוי להכשיר ולתקן הדבר עשה תועבה בכה"ג איכ"נ דאסור מל"ת כ"ת שהרי התועבה עצמה הוא רוצה לגרום לאכול והכח חם לא שחטו או לא זרק ולא הוליך וקיבל לא הי' נטהר לאכול ובאותו דבר עצמו שתתיר אותו או שיגרום להתיר עשה עבירה והי' לו מחשבה לפגל שפיר איכ"ל דהוי כאילו אוכל התועבה אבל אם כבר הי' מותר ויצא או טימא שאין אוכל התועבה בוודאי בלא תועבה ג"כ הי' מוכשר לאכול ולכך בכה"ג נראה דלא שייך הלאו דל"ת תועבה אלא מקרא דקודש הם כל שבקודש פסול לא יאכל:

ב) והנה הרמב"ם בפט"ו מפסהמ"ק כ' אזהרה שלא יפגל וילפי' מקרא המקריב אותו לא יחשב והרמב"ן יניף מקרא דפ' שופטים לא תזבח כל דבר רע כפירש"י בחומש ולכאורה קשה לי על הרמב"ם דהרי בנדרים ל"ו ילפי' מקרח דהמקריב אותו לא יחשב מ"מ אפינו אי כהנים שלוחי דידן דאמרו לתקוני שדרתיך ונא לעוותי וא"כ הא איצטרך האי קרא לזה ומנ"ל ללאו. ונראה דהרמב"ם לשיטתו דפסק בנדרים שם דקיי"ל כהנים שלוחי דרחמנא בכל ענין וח"כ לא איצטרך המקריב אותו וגו' שפיר כ' דאתיא ללאו, והרמב"ן איכ"ל דאזיל לטעמי' דכ' בחי' לקידושין כ"ג ע"ב דאיכ"ל כהן לכהן וכן לענין שחיטה בזר איכ"ל דלא נפשט האיבעי' וכה"ג איכ"ל שלוחי דידן ואיצטרך לא יחשב מ"מ לכך לא מצי למילף הל"ת מלא יחשב אלא מקרא הנ"ל. וראיתי ברשב"א ובשטמ"ק בנדרים שם שכ' דאפילו נימא דאינו מתפגל ע"י שלוחי דידן מ"מ הוי כאינו נשחט ואסור לאכלו

וכאילו נתנבלה ודבר זה צ"ע לכאורה ואין לומר משום כל מילתא דא"ר ל"ת אי עביד לא מהני הרי כבר כ' האחרונים כלל בזה והובא בסמ"ע ובש"ך בחו"מ סי' ר"ח דכה"ג היכא דמעשה שחיטה אינו מצד עצמו עבירה אלא דבר אחר גורם העבירה לא אמרי' אעל"מ ה"נ כן ונראה דכוונתם עפ"י דברי הר"ן בסוגיא דרבוצה אף דאין אדם אוסר דבר שא"ש מ"מ בשחיטה כיון דבשעת שחיטה הי' לו מחשבה שאינו טובה ניהו דאין צריך בשחיטה כוונה לשמה מ"מ מחשבה מהופכת פוסל א"כ ה"נ כן והמקנה בקידושין כ"ג לא ראה דברי הרשב"א ושטמ"ק הנ"ל וכתב דאינו פסול עיי"ש:

ג) **ועפ"י** ב' טעמים הנ"ל נראה דיש נ"מ ואיכא בנייהו בין אי יליף מהמקריב אותו או מלא תזבח להרמב"ם דיליף מקרא לא יחשב מפסיל אסי' במחשבה בעלמא בלי דיבור כדפסק הרמב"ם בפי"ד מפסהמ"ק אבל להרמב"ן נראה דס"ל כדעת התוס' בחולין ל"ח דדווקא בדיבור מפגלי והנה בהג"ה למל"מ בפ"ג מפסהמ"ק הקשה לשיטת הסוברים דמחשבה בלב סגי א"כ אטו מאן דאכל תמרי בארבלאי לוקה יעיי"ש ובמנ"ח כ' דאינו יודע מה קא קשיא לי' דמצי איירי באמר בפה וכן כ' בראש יוסף בחולין ל"ח ולענ"ד קושיא גדולה הקשה דבזבחים דף כ"ט אמרי' דהא דאמר ר' ינאי המחשב בקדשים לוקה היינו כר"י דס"ל לאו שאב"מ לוקין עליו וראיתי בשטמ"ק בב"מ דף מ"ב דהקשה הא ר"י אמר לתנא לא תתני מימר דבדיבורא מתעביד מעשה ובפיגול נמי בדיבורא מתעביד מעשה וחי' השטמ"ק דבכל דיבור קדמה מחשבה וסוף מעשה במחשבה תחלה וא"כ כיון דאמרי' דבמחשבה נעשה פיגול א"כ אפי' מדבר לא שייך לומר בדיבורא מתעביד מעשה שהרי המעשה נעשה כבר ע"י המחשבה דהרי המעשה חשבי' שנעשה איסור עי"ז וזה כבר נאסר ע"י המחשבה ולא שייך בו בדיבורא מתעביד מעשה ועדיין קשה לדעת הרי"ף בסנהדרין ס"ד ס"ל דבכל מקום אמרי' עקימת שפתיו הוי מעשה לר"י לכך חסמה בקול לוקה אא"כ דיבר רק אותיות "אהוי" וא"כ בוודאי קשה וצ"ל ג"כ כדאמרי' בסנהדרין ס"ה במגדף הואיל וישנו בלב לא הוי דיבור מעשה וה"נ ואיכ"ל דמהכא הוכיח הרמב"ם דינו דגם במחשבה נעשה פיגול דהא בעל מימרא זו הוא ר' ינאי והוא רבו של ר' יוחנן והוא סובר עקימת שפתיו הוי מעשה ולמה אמרי' דדווקא לר"י חייב אלא וודאי דבמחשבה נמי נעשה פיגול והוכיח הרמב"ם שפיר דינו. ועפ"י הנ"ל נראה דזה הוא דקשיא לי' להג"ה מל"מ דאי אמרי' במחשבה נעשה פיגול אפילו לר"י נמי לא ליליקי דעל מחשבה ל"מ בשום מקום דלוקין דאטו מאן דאכל תמרי וכו' ועל הדיבור כבר קודם הדיבור הי' המחשבה וא"כ במחשבה כבר נעשה פיגול ואין פיגול אחר פיגול

וצריך לדחוק כיון דהדיבור מגלה על המחשבה לא נגמר המחשבה אלא ע"י הדיבור ודוחק וצ"ע:

ד) **והנה** המפרשים דקדקו דלמה לא מנה הרמב"ם ללאו בפ"ע דלא יחשוב לפגל מלאו דלא יחשב והסמ"ג פקפק עליו מזבחים כ"ט דיליף משם דעירוב מחשבות ונראה דבמקרא ההוא איכא מקרא ומסורת דהיינו עפ"י הקריאה דקרינן לא יחשב בנפעל ילפי' מיני' עירוב מחשבות אבל עפ"י המסורה הוי קרינן לא יחשב כדאי' בפ"ק דסנהדרין ד' ע"ב גבי יראה יראה דלפי פשטות הוי אמרי' יראה וה"נ ועפ"י המסורה דהוי קרינן לי' לא יחשוב כמו גבי יראה הוי משמע לאו וניהו דאמרי' בעלמא דהיכא דאיכא למדרש המקרא והמסורת דרשי' תרוויי' כמ"ש התוספת בסנהדרין שם מיהו זה אינו מפורש בקרא רק הלמ"ס דבין המקרא ובין המסורת בא ללמדינו דבר לכך כיון דאינו נלמד רק מכח הלמ"ס שגם המסורת עיקר ולזה לא מנה הרמב"ם כדכ' בכללים למנין המצות בשורש ב' דדבר שאינו מפורש לא נמנה למצוה בפ"ע וא"ש והחינוך כתב דהרמב"ם יישב קו' זו דלא מנאו בפ"ע במה דמסיים בלשונו דהוי כמו מטיל מום בקדשים וזה כבר מנה, ואני אמרתי דכוונת הרמב"ם דהא כבר כתבנו דלאו זה מל"ת כל תועבה וכבר הביא בחינוך במצוה ז' דכל היכא דהוי ענין אחד לא הוי לאו שבכללות אם כן שפיר יוכל לחשוב לאו זה מאכילת פיגול דלוקה כנ"ל:

מצוה קמו

והיא להרמב"ם ל"ת פ' ולהרמב"ן מצוה קל"ח ול"ת ע"ח

מל"ת שלא לאכול בשר קודש טמא שנאמר והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל וכו' והנה במנ"ח הקשה דהול"ל למנות גם הלאו דלא תוכל לאכל בשעריך דילפי' מיני' בפסחים כ"ד דהשווה כל הקדשים למעשר שני דכתיב בי' לא בערתי ממנו בטמא ולכאורה הי' נ"ל לפמ"ש בערוך לנר ביבמות דף ע"ג ע"ב דהרמב"ם לא דריש האי דרש דלא תוכל לאכול בשעריך דהרי בפ"ג ממע"ש הביא הרמב"ם לאו על מע"ש דלא בערתי ממנו בטמא ולא הביא לאו דלא תוכל לאכל בשעריך וכ' שם ליישב דהרמב"ם סובר דאנן קיי"ל דל"ת לאכול בשעריך בא ללמד דאם אוכל חוץ לירושלים בלא פדיון לוקה כמו שנמנה לקמן במצוה תמ"ד וכו' עיי"ש אלא שזה א"א לומר אליבא דהרמב"ם דהרמב"ם בפ"ג ממע"ש שם פסק דדווקא בירושלים אם אכלו טמא בטומאה עובר והביא הכ"מ שם הטעם שהביא הרמב"ם בפי' המשנה דהאי לא תוכל לאכול בירושלים כבשעריך דהיינו שהטמא והטהור יאכלו יחדיו וזה דווקא בירושלים אבל חוץ לירושלים אינו לאו

וא"כ עכ"פ חזינן דגם הרמב"ם סובר האי דרש דל"ת לאכול בשעריך וא"כ עדיין עמדה קו' הנ"ל ולענ"ד נראה ליישב כאופן אחר דלכאורה ק"ל איך ילפי' מל"ת לאכול איסור דאין רשאין לאכול קדשים שנטמאו דהיינו דמרמז על בשעריך דנאכל הטוה"ט יחדיו דכתיב בפסהמ"ק וע"ז מרמז לן כאן דקדשים או מע"ש אין רשאי לאכול הטוה"ט, דהנה ברמב"ם פי"ח מפסהמ"ק כ' דאסור להפסיד קדשים להביאם לידי פסול עיי"ש וא"כ אם הפסידו בידים הרי עשה איסור דכבר הבאתי למעלה במצוה שלפני זה דהרמב"ם כ' שם דלאו דפיגול הוא מל"ת כל תועבה וזה שייך רק אם הוא עשה מעשה לזה אבל אם נעשה הפסול ממילא אינו בכלל הלאו דל"ת כ"ת אפילו אם נימא דכל פסול שנעשה בידים בקדשים הוא בכלל דל"ת כל תועבה א"כ אכתי קשה איך פריך בגמ' שם בפסחים כ"ד דלא לכתוב הלאו דבשר אשר יגע בכל טמא וכו' הא ידעי' מל"ת לאכול בשעריך איך נוכל למילף מפסוק זה דהא מפסוק ל"ת לאכול לא ידעי' אלא כשטימא קדשים בידים דומיא דטמא וטהור שאכלו יחדיו בוודאי טמאו בידים ע"כ אסור משום לאו דל"ת כל תועבה דהא טמא בידים אבל היכא דלא טמא בידים ליכא לאו דל"ת כ"ת אכתי לא ידעי' וצריך קרא דבשר אשר יגע בכל טמא, ואע"ג דכתבתי לעיל דהיכא דאינו מכשיר ל"ש לתכ"ת אבל מ"מ סברא לחלק איכא ומנ"ל ללמוד מהתם וצ"ל דקו' הש"ס דהרי כבר הבאתי למעלה דזה הוא פלוגתא בספרי על הקרא דל"ת כ"ת אי קאי על הפוסל קדשים וכבר כ' במצוה שלפ"ז דש"ס דידן לא ס"ל כספרי אלא כאידך מ"ד בספרי א"כ איכ"ל דהש"ס בפסחים לא ס"ל דל"ת כ"ת בא ללמד דאם פסל קדשים אסור באכילה משום תועבה אלא מקרא כל שבקודש פסול באש ישרף אז ליכא סברא לחלק בין אי עשה בידים או לא וממילא פריך בגמ' שפיר אבל הרמב"ם פסק כמ"ד בספרי דמל"ת כ"ת ילפי' מטיל מום בקדשים ושאר פסולים עיין במצוה לקמן ת"ע וא"כ מל"ת לאכול בשעריך ליכא למילף בקדשים שנפסלו מעצמם שפיר הביא הרמב"ם רק הלאו דבשר אשר יגע בכל טמא ואם עשה עבירה כבר הביא שם הרמב"ם פי"ח מפסהמ"ק דאיכא גם לאו דל"ת כ"ת ובזה מיושב גם הרמב"ם פ"ג ממע"ש דהביא קרא דלא בערתי ממנו בטמא מזה למד לאו לאכילת מעשר בטומאה והקשה עליו הרמב"ן דהאי לא בערתי אינו לאו והצל"ח בפסחים כ"ד האריך בזה דמשם מוכח כרמב"ם וכבר כ' תוס' ביבמות ע"ג ע"ב דסוגיות חלוקות בזה דביבמות מוכח דלא בערתי אינו לאו ובפסחים מוכח דהוי לאו ועפ"י הנ"ל י"ל דתליא בפלוגתא דספרי הנ"ל ואכ"מ ויבואר לקמן במצוה דלא בערתי בפ' כי תבא:

ב) ועוד הקשה במנ"ח למה לא הביא הרמב"ם דעובר ג"כ משום לתכ"ת וכ' דאפשר דתועבה לא מקרי אלא אם חייב מלקות עי"ז ולכאורה דבר זה צ"ע מנ"ל זה ואני כתבתי במצוה הקודמת דאיכ"ל דלאו דל"ת כ"ת אינו אלא דווקא אם המעשה של תועבה מכשיר אותו דבר וגם כתבתי כבר שמרמב"ם לא משמע כן גם על התי' שכתבתי למעלה עדיין לכאורה קשה דהיכא דנעשה טומאה ע"י אדם דנעשה תועבה על ידו יהי' עובר על ב' לאווים משום ל"ת לאכול בשעריך ומשום בשר אשר יגע בכ"ט ולענ"ד דמכאן יש להוכיח בכה"ג לא שייך ל"ת כ"ת דהרי כבר הבאתי לעיל דהרמב"ם פ"ג ממע"ש כ' דהלאו דל"ב ממנו בטמא הוא דווקא לענין אכילה בירושלים אבל חוץ לירושלים אינו עובר וכתבתי לעיל דהרמב"ם בפי' המשנה במכות פ"ג יליף זה מקרא דל"ת לאכול וקאי על מה דכתיב קמא ואכלת ואח"כ כתיב לא תוכל לאכול בשערך ובשעריך היינו אכילת בשעריך דהטמא והטהור יחדיו וע"ז אמר דזה אינו אסור רק בירושלים אבל חוץ לירושלים אינו אסור משום טומאה וקשה אמאי הא שם נעשה הטומאה בידים דאכל הטוה"ט יחדיו ואיכא משום ל"ת כ"ת ואפי' חוץ לירושלים יהי' אסור ואלא עכ"ח מוכח מקרא דבנדון כזה אינו עובר משום ל"ת כ"ח או מאחד משני טעמים הנ"ל או משום דלית בו מלקות או משום דאינו בא להכשיר וממילא איכא בינייהו בין מע"ש לקודש דבמע"ש אינו עובר אלא דווקא בירושלים אבל בקדשים דכתיב אשר יגע בכל טמא לא יאכל הוא אפילו חוץ לירושלים א"כ ל"ד קודש למע"ש א"כ קשה על הסוגיא דפסחים כ"ד דאמרי' שם דאיתקש קודש למע"ש אעכ"ח צ"ל בסוגיא שם אזלי' אי לא דרשי האי קרא דבשר אשר יגע בכ"ט אלא לשאר איסורים שבתורה ולא לקדשים שפיר אמרו דאיתקש קודש למע"ש אבל לאמת דקיי"ל כר"א ל"צ והבשר אשר יגע וגו' לשאר איסורין שבתורה אלא לקדשים ממילא ל"ד קודש למע"ש כנ"ל וליכא למימר דאיתקש קודש למע"ש ואם כן בלא"ה א"ש קו' דלעיל דלא מנה הרמב"ם לא תוכל לאכול בשעריך כנ"ל:

ג) עוד העיר המנ"ח למה לא הביא הרמב"ם ג"כ דאיכא גם משום לאו הכללי כל דכתיב לא יאכל כי קודש הוא יליף ר"א כל שבקודש פסול ליתן ל"ת על אכילתו ובחינוך כתב באמת דלוקה מלאו דלא יאכל דכתיב גבי מלואים וכבר הקשה ע"ז המעיי"ח וכ' דט"ס יש בדבריו וזה צריך להיות במצוה קמ"ד גבי פיגול אבל גם זה לכאורה קשה דהא גבי פיגול כ' החינוך לשון הרמב"ם משום ל"ת כ"ת ולדעתי נראה דכך צ"ל בדבריו ולוקה גם מדכתיב לא יאכל ואעפ"י שכ' גבי מילואים וכו' הה"ד לש"ק וכו' ומשום לאו כללי כדברי המנ"ח, והחינוך סובר כפי' הריטב"א במכות ר"פ אלו הן הלוקין דדבר שיצא מן הכלל בכל הקדשים לא ללמד על עצמו יצא אלא על הכלל כלו יצא וחייב מלקות גם

משום לאו זה והרמב"ם דלא מייתי לי' נראה ליישב דהא כ' בפי' המשנה בפ' אלו הן הלוקין דלאו שבכללות הוי כמו שכ' התורה לא תאכלו ממנו נא ומבושל והוי מבושל לאו שבכללות כיון שכתבה התורה דמבושל יהי' כמו נא ע"כ הוי מבושל לאו שבכללות ואין לוקין כיון דהלאו אינו מפורש ולפי"ז נ"ל דגם הכא דנתנה התורה טעם כי קודש הוא אמר ר"א דכל דבר שבקודש הוא כן דלא יאכל אבל מפורש אינו ואינו עדיף מלאו דמבושל ולפי"ז תליא זה בב' לשונות סו"פ כל שעה אי לאו דמבושל לוקין עליו ומקרי מפורש ה"נ ולפי"ז יש ליישב ג"כ סתירת הסוגיות דמכות ופסחים דפסחים כ"ד חשיב האי ר"א ללאו שבכללות ובמכות י"ח פריך לילקי עוד משום לאו זה ולהנ"ל יש לומר דזה תליא בב' לשונות הנ"ל וא"ש דלא הביא הרמב"ם לאו זה כיון דאינו חייב מלקות לא הביא הרמב"ם כמו שכ' המנחת חינוך בעצמו:

ד) **ופשוט** בהאי איסור דקודש שנטמא אסור בהנאה גם כן דכתיב באש ישרף וגם משום לא יאכל דכולל גם הנאה אפילו לחזקי' בפסחים כ"ב ולכאורה אפי' בשלכד"ה יהי' אסור להנות ממנה דכתיב באש ישרף אלא דמ"מ אי הי' מותר בהנאה הי' יכול להנות ממנה בשעת שריפה ומטעם זה נ"ל ליישב קו' המנ"ח דהקשה על הש"ס בשבת כ"ה דאמרי' שם דממנו ממעט תרומה ופריך בגמרא דילמא ממנו ממעט קודש והקשה המנ"ח הא בקודש כתיב לא יאכל ולכ"ע משמע איסור הנאה ובשלמא אי אמרי' דמלא תוכל לאכול בשעריך ילפי' כמו שיליף ריב"ל בפסחים כ"ד אז פריך שפיר דכבר כ' התוס' בסוגיא דחור"א דאכילה בוודאי אינו משמע הנאה אבל אי' ילפי' מוהבשר אשר יגע וכו' לא יאכל קשה כנ"ל דוודאי אסור בהנאה משמע ולענ"ד דברי הש"ס נכונים דמלבד דאיכ"ל דשריפת קודש להסיק בו הוא שלכד"ה וכבר האריך הפנ"י בזה בפסחים כ"ו בסוגיא דזוז"ג עיי"ש ובצל"ח פסחי' כ"ד רצה לומר כיון דהשתא הוי כד"ה כיון שאסור בהנאה וא"א להצריכה לשום דבר אחר הוי כד"ה עיי"ש וא"כ להסיק בו תנור או להדליק בשמן של תרומה במקום שאין דרך להדליקה הוי שלכד"ה זה קמ"ל הקרא ודלא כצל"ח. מיהו בלא"ה הרי בפסחים כ"ג ילפי' דבערלה כתיב ג"פ ערלים להורות שלא ידליק בו הנר והקשו התוס' שם דל"ל קרא ע"ז הא אבה"נ ותי' די"ל דהדלקה אין בו ממש ואפילו בעצים דאיסור פליגי אי יש שבח עצים בפת ותוספ' בפסחים ע"ה כ' דאפי' למ"ד יש שבח עצים בפת מ"מ הוי רק מדרבנן וא"כ אף דאסור בהנאה מותר ולא ילפי' ממעשר ושפיר מקשה הגמרא דילמא ממנו ממעט קודש ותי' דקודש חמור בה' דברים יותר מתרומה ובמע"ש כתיב לא בערתי ממנו א"כ יש קו"ח בקודש דאסור גם הדלקה אסור וא"ש קו' הנ"ל:

מצוה קמז

והיא להרמב"ם מ"ע ס"ז ולהרמב"ן היא מצוה קל"ט ומ"ע ס"א.
מ"ע לשרוף קדשים שנטמאו שנאמר והבשר אשר יגע בכל טמא וכו' באש ישרף ובכלל מצוה זו יש ג"כ תרומה טמאה וערלה וכה"כ וכיוצא בזה כדתנן בסוף תמורה ותנן התם כל הנשרפי' לא יקברו ופירש"י הטעם שמא ימצאו אותו ויבוא לידי תקלה והקשה במנ"ח דל"ל לרש"י הטעם משום תקלה תיפוק לי' דמצוותו בשריפה ומבטל מ"ע ולענ"ד רש"י לשיטתי' בא ליישב הקושיא בשבת דף כ"ה שהקשו תוס' בד"ה כך דאמרי' שם כשם שמצוה לשרוף קדשים שנטמאו כך מצוה לשרוף תרומה שנטמאת ופירש"י משום ב' טעמים א' משום דדמיא לקודש ב' משום דלא אתי לידי תקלה והקשו התוס' שם דלפירש"י דמשום תקלה הה"ד בשאר ביעור הא בסוף תמורה תני תרומה בהדי הנשרפין וקתני דהנשרפין לא יקברו עיי"ש ונראה דשני קושיות הללו חדא מתורצת באידך דגם רש"י מודה דהיכא דמצוה באש ישרף בוודאי אסור לקבור מצד מ"ע אבל המתני' מונה גם תרומה טמאה בהדי הנשרפין ומסיים כל הנשרפין לא יקבורו משמע כל אפי' ת"ט וקשה אמאי כקו' התוספ' שם ע"ז תי' רש"י וכ' הטעם דבשריפה לא יבא לתקלה אבל בנקברים אפשר שיבוא לידי תקלה שאם ימצאנו אדם כנ"ל:
אלא דגוף התקלה קשה לי לכאורה ממנ"פ אם אדם מוצא זה הרי הוא רשאי להנות דאזיל בתר רוב וכבר האריכו האחרונים בהא דאמרי' לא אמרה תורה שלח לתקלה מאי תקלה איכא הרי אם מוצא רשאי לאכול מצד רוב דכל דפריש מרובא פריש וכ"כ הנוב"י בחיו"ד סי' מ"ה והשעה"מ פט"ו מהמ"א דיבש ביבש לכ"ע מה"ת אסור לבטל עיי"ש אבל כאן קשה להבין דהא אמרי' בר"פ האשה שנתארמלה דהיכא דאיכא רוב נגד רוב הוי ספק וכאן מי שמוצא זה הבשר יודע שרוב בשר כשר אינו נקבר והוי רוב נגד רוב רוב בשר כשר אבל לנגד זה יש שוב רוב דרוב בשר כשר אינו נקבר ואי דנתגלה מאליו אותו דבר הנקבר אז הקוברו אינו עובר דהא הוא עשה כתיקונו שקברו ואי שיתרחש אחד שיאכלו או שיודע שהוא ספק איסור או שלא יודע מזה בוודאי לזה לא חיישי' דאין אנו אחראין לרמאין אמרי' ולענין שביעית אמרי' הלעיטהו לרשע וימות וגו' וא"כ גוף התקלה קשה הכא וצ"ע:
וגוף הקו' של הנוב"י הנ"ל ותי' קשה לי מדברי המג"א ריש ה' סוכה שכ' דבמקום מצוה מותר לבטל לכתחלה וכאן איכא מצוה וגם הקו' לכאורה ל"ק דאיכ"ל כמ"ש התוס' והר"ן בסוגיא דזרוע בשילה דאפילו מותר לבטל מ"מ היכא דמצוה לבטל זה חידוש ותימה וזה כוונת הגמרא דלא אמרה תורה שלח לתקלה היינו דיהי' מצוה לבטל ובאמת נ"ל דזה

גופא פלוגתא דר"י ות"ק סוף תמורה דלר"י רשאי לשרוף הנקברים וקשה למה מתיר הא איכא למיחש לתקלה ולהנ"ל אמרתי דר"י סובר דגבי נקברין אין חשש תקלה כקו' שלי ואם נשרף ס"ל דאפר מותר לגמרי דדווקא בנקברים נשאר לחלוחית הדבר כמ"ש משא"כ בנשרפין כנ"ל:

ומר"ן הגאון בעחת"ס זצ"ל באו"ח סי' ק"ד כ' ליישב דברי הרע"ב סוף תמורה דס"ל שריפה לאו דווקא דה"ה אם עשה בנשרפין דבר שיתמקמק כעין זריעה בדבר שזרעו כלה ג"כ סגי לכך כ' הטעם משום תקלה אלא שלא זכיתי להבין דברי מרן זצ"ל דכ' דיכול להיות שיקיים המ"ע גם בנקברין דהתורה לא ציוותה רק שיאבד מן העולם ואי מאבדו בדבר שזרעו כלה ג"כ קיים מצוותו קשה לי מש"ס פסחים ע"ה דמחלק הש"ס שם בין פרים הנשרפים לשאר הנשרפין דכתיב באש ישרף ל"צ דווקא באש אלא גם בשאר דברים רק דיהי' תולדה דאש וא"כ בנותר דכתיב ג"כ באש ישרף צריך ג"כ להיות תולדה דאש ואיך כ' מרן זצ"ל דקיים מ"ע דשריפה גם בנתמקמק וצ"ע. וגוף הקו' הנ"ל רציתי לומר לפי מה דאמרי' בפסחים ל"ד ע"א גבי שתילי תרומה דטהרו מלטמא א"כ התם בשבת הנ"ל גבי גידולי תרומה דאם נתנן בקרקע יכלה זרעו א"כ פסקה הטומאה מהם וממילא א"צ לשרוף ולא ביטל בזה מ"ע לכך צריך רש"י לתת טעם משום תקלה דבזה שגרם לבטל הטומאה לא עשה עבירה וממילא נדחה הראי' שהביא מרן זצ"ל בתשובה הנ"ל מגמרא דשבת י"ז הנ"ל:

ב) ועיין בתמורה במתני' דכל הנקברין לא ישרופו דא"כ אתה מיקל באפרן ואם זה האפר אסור מה"ת או מדרבנן עיין פנ"י פסחים כ"ו ע"ב ונראה דזה רק מדרבנן שהרי עתה שנעשה אפר אין זה אותו הדבר שאסרה התורה אלא פנים חדשות באו לכאן ובפרט לפמ"ש המג"א בסי' רי"ז במוסק דהיכא דנשתנה מותר ואדרבה קשה דאפילו מדרבנן יהי' מותר כיון דנשתנה לאפר לדבר המותר וצ"ל דאיסור הנאה שאני מ"מ הוי גרם הנאה והוי ראי' לשיטת הראשונים ר"פ השוכר את הפועל דגרם באיסור הנאה אסור מדרבנן אלא לפי"ז גם בנשרפין יהי' אסור משום גרם ע"ז כתב תוס' סוף תמורה הטעם משום דאין לך דבר שנעשה בו מצוותו שמועלים בו ונראה הכוונה דהנאה שנהנה אח"כ לאו האיסה"נ קגרם אלא המצוה שעשה בו גרם לו הנאת האפר ובמנ"ח הקשה על דברי התוס' א"כ לפי"ז למה בשר המת עפרו אסור דהא אין לך דבר שנעשה מצוותו ויהי' אסור אלמה תנן סוף תמורה דבשר המת שנפרך אסור ונ"ל דל"ק לפי דברי התוסיו"ט בשבת פרק המצניע מ"ה דבפחות מכזית אינו מצווה לקברו יעיי"ש וכאן בסוף תמורה קאמר בשר המת ולא מת גופו אלא חתיכה ממנו אז אינו מצוותו בקבורה שפיר אמרי' דנפרך

אסור, ובלא"ה נ"ל דאין הטעם דמצות קבורת המת דמי למצות קבורת איסה"נ דבקבורת איסה"נ צריך להעבירו מן העולם וכיון שנעשה מצוותו מותר אבל מצות קבורת מת אינו משום דאסה"נ הוא אלא משום כבוד המת וכבוד האדם וגם שלא להשתמש בעפרו ג"כ הוא כבוד המת כנ"ל ולולא דברי התוס' הי' נ"ל טעם מתני' דכל הנשרפין אפרן מותר ובנקברי' אפרן אסור עפ"י מ"ש המג"א בסי' וי"ו בשם האר"י הקדוש על הפסוק כי לא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי ה' יחי' האדם ופי' אף בלחם יש לבד הגשמיי דבר רוחניי המקיימו היינו מוצא פי ה' שמזה נהנית הנשמה ה"נ בנשרפין נשרף גם הרוח החיוני וכל כחותיו אבל בנקברין נשאר עוד רוחו וכחו וכן חזינן דאם זורעין בקרקע אף שנבלה וכלה אח"כ קם וגדל דבר חדש היינו משום שנשאר בו עוד דבר רוחניי וע"כ נקברים אפרן אסור משום שיש בו עוד כחו כנ"ל:

ג) **והנה** תוס' בפסחים כ"ג ע"ב ד"ה דהא כתיב וכו' הקשו על פירש"י על והנה שורף דכך אמר להו משה הן לא הובא דמה אל הקודש פנימה מכלל דאם הובא שפיר דמי והקשו דעכ"ח לא שפיר עבדו דשרפוהו בלא עיבור צורה ואמרי' בפ' כ"צ כל שפסולו בגופו ישרף מיד בדם ובבעלים תעובר צורתו עיי"ש ונ"ל די"ל דריב"ל כאן סובר כר"ל לקמן דהיסח הדעת פסול הגוף הוי וכ' שם התוס' בד"ה ל"ל קשה לר"י וכו' וי"ל מ"מ אחר שנזרק בלול יש בו היסח הדעת ול"צ עיבור צורה א"כ ה"נ לא הי' צריך עיבור צורה ושפיר כ' רש"י, וגם מהרמב"ם לא מוכח אי אין הלכה כר"ל דהיסח הדעת פסה"ג אי לא ואפשר דמשום דגם ריב"ל ג"כ ס"ל הכי כנ"ל:

מצוה קמח

והיא להרמב"ם ל"ת פ"א. ולהרמב"ן הוא מצוה ק"מ ול"ת ע"ט

מל"ת שלא לאכול חלב שנאמר כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו וכו' ואע"ג דיש כמה לאווים מ"מ אינו נמנה רק לל"ת אחת דכולם צריכים כדאי' בכריתות דף ד' וכמו שהשריש הרמב"ן בשורש ט'. והנה חלב שיש בו כרת כבר מבואר ברמב"ם דהוא דווקא חלב שעל הקרב ועל הכליות ועל הכסלים אבל חלב שעל הדקין ושעל הקיבה ודאקשתא ניהו דאסור מ"מ לית בי' כרת וגם חלב הקרומין והגידין כ' הרמב"ם דג"כ אסור מה"ת דהוי כמו ח"ש כמ"ש בפ"ז ממ"א הט"ז ורש"י בחולין מ"ט ע"ב בד"ה חלב שעל הדקין מביא הא דריש מעי' באמתא בעי גרירא ועי' במל"מ פי"ג משגגות הרבה לפלפל בסוגיא זו ושם הקשה על דברי רש"י לקמן צ"ג ע"א דמפרש ריש מעיא וכו' צריך גרירא צריך לגרר חלב שעליהם וזהו חלב שעל גבי הדקין שנחלקו בו ר"ע ור"י וקשה הרי בשמעתין לא

מצינו פלוגתא בזה ובימי חרפי אמרתי דאפשר לכוון בדברי רש"י דכבר העלו האחרונים דהאי ריש מעיא באמתא אין החלב שעליו אסור רק צריך להסיר הקרום שעליו כדמשמע לשון גרירה והיינו כטעם רש"י דאינו אסור אלא מטעם שמחובר לחלב שקורין טיל"א והא דמשמע לקמן מדברי רש"י שחלב שעל הדקין תותב בראשן תי' בפלתי סי' ס"ד דכוונת רש"י היינו לטיל"א שעל הכרס שחלב הדקין מחובר בו עכ"פ מבואר דחלב שעל הדקין אינו תותב ולכך א"צ רק לגרור קרום שעליו מיהו נראה פשוט לר"י דסובר קרום ונקלף מקרי חלב חלב שעל הדקין הוא חלב גמור שהרי הוא קרום ונקלף כמבואר במרדכי בשמעתין וא"כ צריך ליטלו לגמרי ולא סגי בקרום שעליו וע"ז כיוון רש"י דצריך לגרר חלב שעליהן וזה הוא פלוגתא דר"י ור"ע לענין אם החלב אסור או רק קרום שעליו. ועוד יש ליישב עפ"י מה שפלפל המל"מ שם אי יש כרת על שעליהם ורצה להביא ראי' דאינו בכרת מלשון שמואל דבאינך כגון חלב שעל כסלים אמר שם דמחייב כרת אבל בריש מעיא אמר רק דצריך לגרר ולא אמר דחייב כרת והטעם כיון דאתיא רק מריבוי' דקרא אין לוקין ועונשין כמו ח"ש לר"י עיי"ש שהאריך ולענ"ד עפ"י מ"ש הר"ן בחי' זה תליא בפלוגתא דר"י ור"ע שכ' לפרש דלכ"ע אין לנו אלא חד ריבוי דואת כל חלב רק דפליגי דר"י סובר דאיצטרך ריבוי לחלב שעל הדקין ור"ע סובר דחלב שעל הדקין ל"צ קרא ועכ"ח קרא אתי' לחלב שע"ג הקיבה עיי"ש וח"כ כיון שעל הדקין ל"צ קרא ובכלל חלב גמור הוא איכא כרת וא"כ שמואל דאמר רק דצריך לגרור וליכא כרת שפיר פרש"י דתליא בפלוגתא דר"י ור"ע ועכ"פ אנן קיי"ל כר"ע דחלב גמור הוא דווקא תותב קרום ונקלף וח"כ וחלב דקין דהוי רק קרום ונקלף אינו אלא מריבוי דקרא אינו חייב כרת:

ב) והנה התוס' בשבועות כ"ד הביא בשם הריצב"א דמחיים איכא חזקת איסור שאינו זבוח והקשה איך יחול איסור טריפה עליו וכ' המהרש"א ל"ל הקשה מחלב דמחלב איכ"ל דלאחר שחיטה חל ובס' טה"ק הקשה א"כ איך משכחת הקרא שדרשו חז"ל וחלב נבילה וחלב טריפה יעשה לכל מלאכה דדרשי' מני' דהתורה אמרה יבא איסור נבילה ואיסור טריפה ויחול על איסור חלב ולפי דברי המהרש"א הנ"ל קשה דהא בנבילה וטריפה לא אתיא איסור חלב עלי' מעולם, וגוף הקושיא אמרתי ליישב דניהו לדעת הריצב"א איכא איסור שא"ז הוא בא מקרא דכי ירחק ממך המקום וכו' וזבחת וגו' וזה משבאו לא"י אבל במדבר גם הריצב"א מודה דלא הי' איסור שאינו זבוח בין לר"י ובין לר"ע וא"כ שפיר איצטרך קרא דחלב נבילה וטריפה יעשה לכל מלאכה לכל ימי המדבר דאז לא הי' איסור שא"ז עוד ואמרה התורה דיבוא איסור נבילה ויחול על איסור חלב, אלא דלפי"ז לכאורה עתה שיש איסור שא"ז לאותו שיטה אם נימא כדעת המהרש"א

א"א לחול איסור חלב אם נתנבלה דשא"ז לא נפיק מיני' בשלמא איסור נבילה כ' התוס' בחולין ל"ז בסוגיא דמסוכנת דנבילה גילה לן התורה דחל על איסור שא"ז ואם נימא דאיסור חלב א"א לו לחול אז דבחלב לא גילה לן התורה דאיכא לאוקמי הקרא במדבר כנ"ל וא"כ הרי קיי"ל דחלב אינו מטמא ושאר הבשר מטמא כדילפי' מקרא בפסחים כ"ד וא"כ להריצב"א קשה לדידן דאית לן דחלב אינו מטמא ואמאי הא א"א לאיסור חלב לחול ולכך נראה עפ"י מ"ש התוס' שם ע"ב בשם ר"ג דהיכא דיש לן לומר מיגו דחייל אהאי איסור חייל נמי אאידך א"כ ה"נ דאיסור נבילה גלי לן קרא דחייל אאיסור שא"ז לדעת הריצב"א מיגו דחייל נבילה חייל נמי איסור חלב ובטריפה אי לא נשחטה היינו נבילה ואי נשחטה חייל לאחר שחיטה ולעולם שפיר אמרי' גם לדעת הריצב"א בכל מקום יש איסור חלב באופן הנ"ל וגם בפלוגתא דר"י ור"ל בפ' בהמה המקשה בהפילה נפל פחות מט' חדשים דלר"י אווירא גרם וחל איסור חלב בהדי הדדי עם איסור נבילה: **ובענין** הפילה פחות מט' חדשים דאיכא ב' לשונות שם האריך במנ"ח דקיי"ל להחמיר כב' לשונות דלל"ק דהוי חלב אינו טמא טו"נ ולאידך לישנא צריך להחמיר בשניהם והקשה למה לא הביא רמב"ם זה ולפי מ"ש השעה"מ פ"ט מטומאת מת בשם הר"י אשכנזי דאיכא לאוקמי העובר בחזקתו במעי אמו ובנדון כזה דבמעי אמו לא הי' עליו טומאת נבילות ולא איסור חלב ואי נימא דאוקמי אחזקת שהי' במעי אמו הי' ראוי לן לומר דאינו מטמא וא"ח כרת מצד חלב והוי תרתי קולי דסתרי אהדדי והיכא דהוי תרתי קולי דסתרי אהדדי צריכין להחמיר בשתיהן אפילו באיסור דרבנן כ' האחרונים בדברי התוס' בביצה דף י"ד גבי תבלין דמוכח מהם אפילו בדרבנן להחמיר בשניהם ולא הוצרך הרמב"ם להביאם כיון דבאמת מדינא לית בי' איסור חלב ולא טומאה אלא דמשום תרתי דסתרי אהדדי בב"א או בזא"ז ובאו לשאול עליו ועל חבירו כנ"ל:

ג) **ולענין** איסור סחורה בחלב כ' הרמב"ם בפ"ח ממ"א דאע"ג לדידי' איסור סחורה בדברים אסורים מה"ת אבל בחלב התירה התורה בפירוש דכתיב יעשה לכל מלאכה וכבר כ' בחי' דהדבר תימה כיון דהתורה אמרה יבוא איסור נבילה ויחול על איסור חלב א"כ הוי חלב אסור משום שני איסורים א"נ וא"ח ניהו דאינו מטמא מ"מ איסור נבילה והלאו אית בי' ובנבילות וטריפות קיי"ל דאין עושין סחורה בנו"ט ואיך התירה התורה חלב נו"ט לעשות בו סחורה ומרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל הביא בתשובה דעת החוו"י באיסור שהי' לו שעת הכושר באמת אינו אסור אלא מדרבנן א"כ בחלב נו"ט א"ש דהתירה התורה וס' חוות יאיר אינו בידי. ואפשר שמכח קו' הנ"ל כ' כן ומה שקשה בלא"ה על הרמב"ם דילמא מיירי קרא בנזדמן לו בביתו שהרי גוף הקרא ילפי' להיתר

הנאה אמרתי בחי' דאכול לא תאכלוהו הוא לישנא יתירה דהול"ל לא יאכלהו מה זה "ואכול" תיבה יתירה לכאורה ואמרתי ליישב דהרי קיי"ל כמ"ש התוס' בפסחים כ"ג דדבר שאינו עומד לאכילה אלא למשוח ולמלאכה מותר לעשות סחורה וכ"ש בדבר שאינו ראוי לאכילה וע"ז גילה לן הקרא כאן דיעשה למלאכה לדעת הרמב"ם בא להתיר איסור סחורה וגילה לן דאפי' ואכול שהוא ראוי ועומד לאכילה אפ"ה יעשה לכל מלאכה א"כ מיתורא דואכול אנו למדים דבא הכתוב להתיר סחורה לכך איצטרך לגלות דמיירי באפילו ראוי לאכילה כנ"ל:

ד) **והנה** בס' ערוך לנר בכריתות ר"פ דם שחיטה הוכיח דהרמב"ם סובר דכוי אינה ברי' בפ"ע אלא מצבי ותיש מחי' ובהמה ודלא כדעת הר"ן וכ"מ בפ"ט מבכורות שהוכיח שם מרמב"ם דס"ל כדעת הר"ן דכוי ברי' בפ"ע ולכך פסק שם דמפרישים מכוי כל המתנות והנולד מתיש וצבי אינו מפריש אלא חצי מתנות עיי"ש והביא ראי' בעלנ"ד מדלא הביא הרמב"ם דין כוי לענין דם ולענין גה"נ ושאר עניינים המובאים שם בפ' דם שחיטה ועכ"ח כיון שדם וכיוב"ז נוהג בין בחי' ובין בבהמה לא צריך לרמב"ם להביאו ולענ"ד ק"ל לדבריו הא דפסק הרמב"ם בפ"ח משגגות דעל כוי אינו מביא א"ת אם אכל חלב ממנו דלא איקבע איסורא ואי סק"ד דרמב"ם סובר דכוי היינו הבא מבהמה וחי' לא מבעי' אם האם תיישׁ' והזכר צבי בוודאי איקבע איסורא דגדולה מזו כ' הפלתי בסי' ק"י על קו' הפר"ח בפלפול על הרמב"ם דס"ל סד"א מה"ת לקולא שכ' שם דכוי הבא מתו"צ אם אכל כזית חלב ממנה אינו אכל רק חצי שיעור דהרי מקצת מן הבהמה ומקצת מן חי' עיי"ש ועכ"פ נראה דבכה"ג מיקרי בוודאי איקבע איסורא ובפרט לפי מה דקיי"ל בספ"ק דכתובות דחזקת האם מועיל לולד ובכתובות כ"ו אמרי' דחזקת אבוה' מועיל לוולד וא"כ לכאורה ראוי' שכוי הבא מבו"ח יהי' נקרא איקבע איסורא ולכך נראה לי דהרמב"ם סובר אפי' הבא מבו"ח נעשה כברי' בפ"ע כמ"ש התוס' בר"פ אותו ואת בנו והר"ן שהקשו דיהי' אסור לשמש בפרידות עצמם משום כלאים ותי' התוס' דהוי כמו מין חדש בא לעולם דכל אבר ואבר קיבל טבע חדשה א"כ מותר משום כלאים עיי"ש וכן נראה דגם הרמב"ם ס"ל כן דוודאי אותו מין הראשון הבא מן תיישׁ הבא על הצבי' וכדומה יש בו חצי מזה וחצי' מזה אבל הזרע הבא אח"כ הוא מין חדש וא"ש פסקי הרמב"ם הנ"ל דבפ"ט מביכורים דפסק דמפרישים חצי מתנות מהנולד מצבי ותייש היינו המין הראשון הנולד מצו"ת אבל הכוי אח"כ הוא ברי' חדשה וצריך להפריש כל המתנות כנ"ל ולעולם דהרמב"ם ס"ל דכוי ברי' בפ"ע כנ"ל בדעת הרמב"ם ובכל מקום שכ' הרמב"ם סתם כוי הם בבפ"ע ולכך כ' בפ"ח משגגות דאינו מביא א"ת על כוי:

מצוה קמט

והיא להרמב"ם ל"ת פ"ב. ולהרמב"ן הוא מצוה קמ"א ול"ת פ'

מל"ת שלא לאכול דם שנאמר וכל דם לא תאכלו לעוף ולבהמה וכו' ויש ג"כ כמה לאווין וצריכי כולם כדאי' בכריתות ד' ולכך לא נמנו רק לחד והמעיי"ח תמה כיון דדם הנפש נשתנה מדם התמצית ואברים דחייבין עליו כרת הו"ל למחשב בפ"ע כעין שכ' הרמב"ן לקמן גבי עבודה בשכרות והוראה בשכרות ולענ"ד כיון דהקרא כייל כל דם לא תאכלו ולעולם גם כאשר מזהיר על דם הנפש קאמר כל דם וא"כ לפי האמת כל הנקרא דם בכלל לכך א"א למחשב לב' לאווין ולכך הקשה הפר"ד בדרך מצותיך רק על הרמב"ם בפי"ט מסנהדרין שלא מנה דם התמצית בהנך דאין בהו כרת ולוקין. והנה שיעור החייב עליו כתב הרמב"ם בפ"ו ממ"א ששיעורו בכזית וכן מבואר בחולין פ"ז ע"ב בצללתא דמא דבעי' שיהא בו כזית ובכריתות ר"פ דם שחיטה דלב עוף יש בו דם ואין בו כזית וביבמות קי"ד ריש ע"ב אמרי' דדם שיעורו ברביעית ככל המשקין וכבר הארכתי בזה ונדפס בשמי במכתבי שצ"ה מכתב ר"ב ור"ד, עיי"ש שם הארכתי לענין כל המשקים כמה שיעורם ועתה מצאתי רוב הדברים במנחת חינוך במצוה זו ובמכתב שצ"ה הנ"ל כתבתי ליישב דאיכ"ל דתליא בפלוגתא דר"י ורבנן בכריתות ד' ע"ב דפליגי בהא דכתיב כל חלב ודם לא תאכלו ואקשי' אותם הקרא דלר"י אקשי' ללמד דעובר בג' לאווים עיי"ש ולרבנן ילפי' כשם שחלב ובשר אינם מצטרפים אף דם עם בשר אינו מצטרף כיון שהדם חלוק מבשרו שעל הדם חייב כרת ועל בשר טמא אינו עובר אלא בלאו לאפוקי דם השרץ שאינו עובר עליו בכרת באמת מצטרפין עיי"ש ולכאורה ק"ל ל"ל קרא ע"ז דדם נו"ט אינו מצטרף הא אנן קיי"ל כר"י ביומא פ"א דדבר שאין שיעורם שוה אין מצטרפים זא"ז ואם נימא דדם ברביעית ובשר בכזית פשיטא דאין מצטרפין ול"ל קרא ואין לומר דעיקר בא לדיוקא דדם שרץ מצטרף ומנ"ל זה דילמא דם ובשר דאין מצטרף אין הטעם משום דדם בכרת אלא משום דאין שיעורם שוה, ובלא"ה זה א"א לומר דקרא והיקש דדם וחלב בא ללמד על שרץ דשרץ מאן דכר שמי' הכא ובוודאי עיקר הדרש בא ללמד דומיא דחלב מה חלב אין מצטרף עם בשר ה"נ דאין דם מצטרף ועכ"ח צ"ל מדאיצטרך הלימוד הזה מוכח דגם דם שיעור בכזית כמו בשר טמא וא"כ הו"א שפיר דמצטרפין ואיצטרך קרא, ולפי"ז נראה דזה מוכח רק לרבנן דר"י אבל לר"י דס"ל דההיקש בא ללמד דיש ג' לאווין גם בדם אינו מוכח דדם בכזית ונשאר הכלל דסתם משקין ברביעית דאע"ג דאקיש לא אמרי' בכה"ג אין היקש למחצה עיין בתוס' ב"מ קי"ד וברמב"ן קידושין מ"ג א"כ איכ"ל ביבמות דקאי על הסיפרא וסתם סיפרא ר"י ולר"י ליכא היקש ואיכ"ל דגם דם ברביעית

כך אמרתי שם. ובגוף ההיקש הקשה בערוך לנר שם ל"ל קרא הא הם שני איסורים ואין שני איסורים מב' שמות מצטרפים ותי' דקאי אליבא דר"מ ולענ"ד לפמ"ש התוס' בסנהדרין דף ד' ע"א בד"ה מניין והוכיחו שם דדם הוי כבשר וא"כ בדם מבה"ט גם דם הוי כבשר וחייב עליו משום לאו דבה"ט א"כ שניהם איסור אחד והו"א דמצטרף ובאמת תוס' ר"פ המוציא יין לא ס"ל כן אלא היכא דאיכא ריבוי דקרא עיי"ש ושם במכתב שצ"ה הנ"ל השיג עלי הגאון מו"ה יאקב עטלינגער זצ"ל דגם ר"י איצטרך ההיקש על דם השרץ ולענ"ד זה א"א לומר כמו שכתבתי לעיל דנימא דהיקש חלב ודם בא ללמד על שרץ מה ענין זה לזה ולענ"ד נכון כמו שכתבתי דתליא בפלוגתא הנ"ל:

וראיתי ברמב"ן בליקוטיו לע"ז דף ס"ו דאיתא שם הגי' בהיפך מסוגיא דכריתות וגם כ' שם בפשיטות דשיעור דם ברביעית וזה טעמא דקרא דלכך אין מצטרפין ואע"ג דאמרי' ר"פ המוציא יין דלשיקרוש יעמוד על כזית ושוב הוי שיעורם שוה מ"מ השתא מיהו לא נקרש עיי"ש ולפי שיטתו עכ"ח הא דאמרי' ר"פ דם שחיטה ובחולין פ"ז דדם שיעורו בכזית הכוונה דלכשיקרוש יעמוד על כזית לכך נקט שיעורו בכזית, אלא לפי"ז זה תליא בפלוגתא במנחות כ"א אי אמרי' על דם קרוש חייב דניהו דלרבא ד"ק ג"כ חייב אבל לר"י שם דאמרי' דאפי' נקרש בחמה פטור א"כ ממ"נ עד שלא יקרוש שיעורו ברביעית ולכשיקרוש פטור דנשתנה ואין ראוי להזות א"כ איך אפשר לומר כהרמב"ן וצ"ע עליו:

ב) והנה במנחות כ"א שם מפלפל אי דם שבשלו עובר עליו או אינו עובר עליו ורש"י שם ורמב"ם פסקו דדם שבישלו עובר עליו ותוס' במנחות הקשו על רש"י ולפמ"ש למעלה אפשר ליישב דס"ל כרמב"ן דעל דם קרוש עובר מיהו להרמב"ם ושיטתו ז"א דגם הוא נראה דס"ל דם שבשלו עובר עליו כמ"ש הב"י ביו"ד סי' פ"ז והוא לא ס"ל דרמב"ן הנ"ל כדלעיל וכבר כתבתי במק"א בזה דנראה דרש"י ס"ל להביא ראי' לדבריו מבכורות דף ד' דמסיק דחלב חידוש לר"מ משום דם נעכר ונעשה חלב והקשיתי אם נימא דם שבשלו אינו עובר עליו משום דנשתנה ואינו ראוי להזאה מכ"ש אם נעשה חלב בוודאי אינו ראוי להזאה כדאי' בחולין פ"ח דבעי' דווקא אדום ובנדה י"ט אמרי' מקרא דויראו את המים אדומים דדם בעי' שיהי' אדום וא"כ אינו ראוי להזאה ומאי חידוש בחלב ועכ"ח מוכח מהתם דסתם גמר' ס"ל דאע"ג דנשתנה מ"מ הוא בכלל דם לולי דגלי קרא ושפיר פסק רש"י, ואפשר לדחות כיון דהשתא גלי קרא דחלב מותר אע"ג שהי' דם אלא משום דנשתנה א"כ הה"ד אם נשתנה ע"י בישול או מליחה ג"כ מותר אלא דלפי"ז דווקא לר"מ התם אבל אנן קיי"ל כרבנן דאין דם נעכר ונעשה חלב א"כ שפיר איכ"ל כרש"י:

ולכאורה ק"ל עוד דהרי בפסחים כ"ב יליף דדם מותר בהנאה מדכתיב על הארץ תשפכנו כמים ושוב הקשה מאמה"ח ומשני דאיתקש לדם וא"כ אי אמרי' דם שבישלו מותר א"כ גם אמה"ח שבישלו יהי' מותר וכיון שמותר לישראל גם לב"נ מותר משום מי איכא מידי וכו' א"כ משכחת לה שפיר אבמה"ח דמותר בהנאה אפילו אם לא יאכל הכוונה הנאה וזה תימה רבה, ועוד לפי"ז יהי' חילוק בין אמה"ח דטהורים לדטמאים דאמה"ח דטהורים מוכח דנתבשלו מותרים משום מאכ"מ ובטמאים דבישראל לית בי' איסור אמה"ח ובב"נ אית בהו אבמה"ח א"כ אפילו נתבשלו אסור להושיט לו ובזה הי' נראה לי ליישב דברי הטור ביו"ד סי' ס"ב דכ' דאמה"ח אינו נוהג אלא בטהורים והקשו עליו מאי נפ"מ הא לדידן אין נפ"מ ועיין בש"ך, אבל הוא דבר תמו' ואין לומר כן וא"כ עמדה קו' הנ"ל, ואפשר לומר כיון דבדם הטעם משום דנתבשל ונשתנה ואין ראוי להזות לפני ה' וזה שייך בדם אבל באמה"ח זה לא שייך שלא נשתנה ממה שהי' ראוי מעיקרא ולכך לא אמרי' בכה"ג אין היקש למחצה, וא"כ אפ"ל דדם שבישלו מותר ואמה"ח שבשלו אסור וגוף דברי הטור יש ליישב דנפ"מ דאם אכל כזית אמה"ח אף שלא הי' אלא משהו בשר חייב מלקות ובטמאים נראה אינו חייב מלקות עד שיהי' כזית בשר וקיי"ל בחו"מ סי' ל"ד דאינו פסול לעדות אלא אי אכל או עשה דבר שחייב עליו מלקות א"כ נפ"מ גדולה יש במ"ש הטור דאינו נוהג אלא בטהורים דאם היה נוהג גם בטמאים היה פסול לעדות אם אכל אפילו משהו בשר וגידין אבל אי אמרי' דאינו נוהג בטמאים אינו פסול לעדות עד שיאכל כזית כנ"ל וא"ש:

ג) מרן הגאון בעחת"ס זצ"ל בסי' ק"ו כ' דדם מן החי יהי' אסור משום ציר אמה"ח והקשה לי המנוח הרב הגדול מו"ה יעקב שלום זצ"ל מטאפאלטשאן דא"כ למה דם שבשלו יהיה מותר נהי דאיסור דם אזיל מ"מ חיסור ציר אמה"ח איכא וקשיא מכמה דוכתי דמשמע דם שבשלו מותר ובאמת גוף הקושיא ל"ק דכשם דהשחיטה מועלת להוציא בשר מאמה"ח מוציא נמי השחיטה דם מאמה"ח וא"כ לא קאמר מרן זצ"ל אלא דם שיצא מחיים בהקזה וכיוצא יש בו משום ציר אמה"ח ובב"נ דם שיצא בשעת שחיטה דלדידי' במיתה תליא מילתא אז אסור הדם גם משום ציר אמה"ח אבל אצל ישראל ששחיטה התירה גם הדם שפיר איכ"ל דדם שבשלו אינו עובר עליו ובזה אני מיישב ומפרש המתני' ר"פ דם שחיטה דחשיב באיסור דם דם שחיטה ודם הקזה ודם עיקור וכו' וקשה למה הוצרך למנות כל אלו ובפי' תפארת ישראל על המשניות הקשה עוד יותר דלמה נקט דם עיקור דהא קיי"ל דעיקר שהוא שמוטה ז"א טריפה אלא שהשחיטה אינה מועלת לו ולהנ"ל אמרתי דיש חילוק דדם השחיטה אין בו משום איסור ציר אמה"ח וא"כ לדעת

הרבה פוסקים מותר ע"י בישול ויש עוד נ"מ כדלקמן משא"כ בדם הקזה אפי' בדם שהי' הבהמה עקורה דהיינו נשחטה ואח"כ נשמטה ובשמוטה לא מועיל השחיטה א"כ הדם שמקלח ממנה בשעת שחיטה איכא איסור ציר אמה"ח לבד איסור דם א"כ אפי' נתבשל אסור לכך נקט שפיר דם הקזה ודם עיקור הוא רבותא גדולה דדם עיקור יש לו דין דם הקזה וזה חידוש כנ"ל.

ד) **ולענין** סחורה כתבו מקצת מן האחרונים אפילו למ"ד סחורה אסור בדברים אסורים לאכילה מ"מ בדם י"ל דמותר מצד דאיתקש למים ומטעם זה גם אמה"ח יהי' מותר בסחורה ובדג"מ ביו"ד סי' כ"ז כ' דמותר למכור לגוי דם היוצא בשעה שמפרכסת ואע"ג דלא שייך מי איכא מידי אפ"ה שרי דאנן קיי"ל דדם מן החי אינו אסור לב"נ ואיסור הדם הוא חלוק דדם הנפש חייב כרת ושאר דם אברים ודם התמצית לית בי' אלא איסור לאו ונראה לי להסביר שגם בדם התמצית ודם האברים הדם הוא החיות של אותו אבר ובס' ערוך לנר ר"פ ד"ש הוכיח זה מר"ת בכתובות דף וי"ו דסובר החובל בחבירו חייב משום נטילת נשמה שמחליש האבר ע"י נטילת הדם ונטל מקצת נפשו אלא שבדם הנפש שחיותו תלוי בו בזה אם נוטל נוטל כל נפשו אפילו אם נשתייר עדיין רביעית דם באותו מקום מ"מ כל הדם מקרי דם הנפש דהי מני' מפקית ולכך חייב כרת אבל בדם האברים ותמצית הוא רק מקצת נפש וכמ"ש מן דם הנפש ולכך אינו חייב עליו כרת כשם דלר"ש כ"ש למכות אבל לא לכרת ובזה מבואר היטב הקו' שהתחלנו לעיל בשם המעיי"ח דלמה אינו נמנה דם לב' וג' מצות ולפי מה שבארתי א"ש דאין חילוק אלא בכמות ובאיכות והכל אחד כן נלע"ד נכון. ובס' ערוך לנר שם עשה מחלוקת בין הרמב"ם ותוספת דלרמב"ם כיון שיוצא ממקום שהנפש תלוי בו חייב ולתוס' בעי' דווקא שהנשמה יוצאה בו ולענ"ד שניהם לדבר אחד נתכוונו כיון דע"י אותו דם הוא קיום הנפש ניהו דאם יתמעט ממנו עדיין היה קיום הנפש ע"י המקצת ממנו מ"מ כל זמן שיש הרבה דם מחזיק אחד את חבירו ומחיי' אותו בחיות היותר ברור לכך נקרא דם הנפש:

פ' שמיני

מצוה קנ

והיא להרמב"ם ל"ת פ"ג. ולהרמב"ן היא מצוה קמ"ב ול"ת פ"א

מל"ת שלא יכנסו כהנים הכשרים לעבודה מן המזבח ולפנים פרועי ראש למקדש שנאמר ראשיכם על תפרעו והנה לשון הרמב"ם במצוה קס"ג וקס"ד למד זה מכה"ג עיי"ש בלשונו שדבריו צריכין ביאור ואין להם הבנה וכבר תמה שם הרמב"ן בהשגה ובל"ת ע"ג

והנה הרמב"ן השיג עליו טובא חדא מה שכ' דבכלל הלאו גם מן המזבח ואילך דהיינו בין אולם למזבח זה אינו אלא מעלה בעלמא שמנו ספ"ק דכלים שנית גוף הדבר שסובר הרמב"ם דיש לאו על ביאה רקנית זה אינו אלא דווקא בשעת עבודה חייב מיתה ועוד שלישית רצה לומר דלאו זה רק לשעה נאמר עיי"ש ובפירושו עה"ת:

ונראה לי הרמב"ם הוכיח דבריו מהא דאמרי' בסנהדרין כ"ב ע"ב דפרועי ראש לא נאמר במקרא אלא דילפי' להו מקרא דיחזקאל ראשם לא יפרעו וגו' ומסיק שם דהוא הלמ"ס ואתי יחזקאל ואסמכי' אקרא עיי"ש והר"ן שם בחי' הקשה הא מבואר בהדיא בקרא ויאמר משה אל אהרן וכו' ראשיכם אל תפרעו ותי' דאפשר לומר דזה הי' רק לשעה דהיינו שביום החינוך הי' להם דין ככה"ג ואין משם ראי' והרמב"ם במנין המצות הנ"ל נראה שדחה סברא זו דא"א לומר כן דהי' דינם ככה"ג דהרי בכה"ג כתיב בפ' אמור את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום והיינו אפי' אם אין מת לו מת שהרי במקרא ההוא עצמו הקדים איסור הזה קודם שנאמר במקרא שאח"ז ועל כל נפשות מת לא יבא וגם מבואר מפשטות הקרא אפילו שלא בשעת עבודה ואפי' בשעה שא"ר לעבודה אפילו בביתו אסור לו לפרום ולגדל וא"כ אי ביום החינוך הי' דינם כדין כה"ג א"כ יאסרו אפי' בביתם ואפי' שלא בשעת עבודה אלא וודאי אין הטעם משום שהי' דינם ככה"ג א"כ קשה קו' הר"ן מאי מקשה מנ"ל הא מקרא מלא הוא:

ונראה לי דהרמב"ם יישב קו' הר"ן הנ"ל באופן אחר דבקרא דיחזקאל כתיב ופרע לא ישלחו ואת בגדיהם לא יפרומו ואידך קרא כתיב ויין ושכר לא ישתו בבואם אל חצר הפנימית ואמרי' שם בגמ' דסנהדרין דהוקש פרע ליין ושכר עיי"ש ולשון הקרא בבואם אל חצר הפנימית נ"ל שפי' הרמב"ם כמ"ש הרד"ק שם דהאולם הוא חצר הפנימי שהוא המקום שנקרא היכל ובקרא אוה"מ ומשם נראה שלמד הרמב"ם שכהנים אסורים ליילך בין מקום מזבח לאולם בפ"ר. וזה נראה כוונת הש"ס פרועי ראש מנ"ל דניהו דכתיב בקרא ראשיכם אל תפרעו מ"מ הא בקרא כתיב ולא ימותו והיינו בשעשו עבודה דח"מ ומנ"ל בין המזבח ולאולם ולא עשו עבודה וע"ז משני שפיר מקרא דיחזקאל דכתיב אל החצר הפנימית והיינו האולם כנ"ל וגמרא גמירא לה ואתא יחזקאל ואסמכי' אקרא כן נ"ל שמשם למד הרמב"ם דין הזה ופי' הקרא דפרע לא ישלחו ובגדיהם לא יפרומו ולא ימותו היינו חיוב מיתה הוא דווקא אם עשה עבודה ובאותו היום לא היו רשאים לעשות עבודה שהיו אוננים ובקרא דכתיב ופרע לא ישלחו עכ"ח אינו על אותו היום עצמו שהרי ל' יום מקרי פרע וממ"נ אם אותו היום כבר עברו שלשים יום הרי כבר הי' פרע א"כ הציווי לא הי' אלא על יום שיבא למחר לכהפ"ח וביום של מחר לא הי' אוננים דאונן

לא מקרי אלא ביום המיתה מדאורייתא. מיהו בגדיהם לא יפרומו שפיר שייך באותו יום הציווי ההוא וסיום הקרא דלא ימותו נראה דקאי על ב' האזהרות על קריעת בגדים דשייך גם על אותו יום ובאותו יום לא עבדו עבודה א"כ ל"ש חיוב מיתה אבל הא דכתיב ראשיכם אל תפרעו ע"ז שפיר קאי האזהרה דלא ימותו דהוא שעת עבודה מיהו זה דוחק קצת דסיפא דקרא שייך רק על לפני פניו ולא לפניו ומטעם זה נראה שלמדו חז"ל במ"ק כ"ב דמכאן מרומז דמי שלא קרע בגדיו באבילות חייב מיתה ופירוש הקרא דלא ימותו בדרך שלילה אע"ג שאדם אחר שלא קרע על מתו חייב מיתה מ"מ הם לא יקרעו ולא ימותו אלא כיון שהקרא קאי גם על לפני לפניו דכתיב ראשיכם אל תפרעו וזה קאי על יום שלאחריו ועל שעת עבודה שפיר קאי ולא ימותו בדרך חיוב שאם יעשו עבודה יהי' חייבים מיתה ועכ"פ לפי האמור ע"י הקרא דיחזקאל מוכח שפיר דהקרא דראשם ובגדיהם קאי בין אשעת עבודה ועשה עבודה ובין אשעת עבודה ולא עשה עבודה אלא שהלכו מן המזבח ולפנים לאולם ושפיר פסק הרמב"ם ומנה כל הלאווים אלו כן נ"ל כוונתו, וכן משמע מלשון הסיפרא על פסוק ומפתח אוהל מועד לא תצאו דשם תנא יכול אפי' שלא בשעת עבודה ת"ל בכה"ג ומן המקדש לא יצא ולא יחלל וכו' ומזה מוכח היכא דכתיב הקרא סתמא כולל אפילו שלא בשעת עבודה מיהו מדכתיב בלאו מפתח אוה"מ לא תצאו לשון פתח חוה"מ וכאן כתיב ראשיכם חל תפרעו בפתח אוה"מ מקרי כל העזרה אפילו מן המזבח ולחוץ דנקרא כמו בית שער כעין דאמרי' בעירובין דבית לפנים מן הבית הראשון נקרא כבית שער וכיון דבציווי של ראשיכם אל תפרעו לא כתיב פתח אוהל מועד משמע דלאו בכל העזרה חייבים על לאו זה וסתם הכתוב על הלמ"ס ואתיא יחזקאל ואסמכי' אקרא כנ"ל. והרמב"ן אע"ג שהאריך במנין המצות ובחומש וצידד לומר דאפשר רק לשעה נאמרה אפ"ה הסכים למנות הלאווים האלו:

ב) ולעניין גידול פרע בזה"ז בכהנים אמרי' בתענית י"ז אפי' לרבנן דרבי דחיישי לשמא יבנה בהמ"ק אפ"ה מותר לכהנים בזה"ז לילך בגידול פרע דאי יבא במהרה הא אפשר להם לגלח מיד ולתי' ר"א כיון דלא מחללי עבודה ל"ג רבנן ובמכתב שצ"ה הקשה דאכתי בשבת ויו"ט יהי' צריכין לגלח ע"ש ועיו"ט אם הם מגודלי פרע והיינו לפמ"ש רש"י בר"ה ל"א ובסוכה מ"ו ובשאר דוכתי דאפילו בשבת ויו"ט יבנה בהמ"ק וגם מבואר בירושלמי פ"ה דמע"ש הובא בתויו"ט מ"ב דאפשר שיבנה בהמ"ק קודם שיבאו אלי' ומשיח וא"כ עדיין לכאורה יקשה כנ"ל ובמק"א הארכתי דאיכ"ל דהוי מלאכה שאצל"ג מיהו עדיין קשה לריב"ש דסובר אפילו אין צריך לשער מ"מ הוי צריכא לגופא וכמובא במג"א בסי' ש"ג וסי' ש"מ וכ"ש לרמב"ם דפוסק דמלאכה שאצל"ג חייב מיהו איכ"ל דאפשר ע"י גוי

ועל שבות לא גזרו במקדש אפי' במדינה ובלא"ה כיון דבשבת אין מקריבים כי אם ד' כבשים ב' של תמיד וב' של מוספים וביו"ט נמי הקרבנות מועטים וא"כ אין חשש שהרי שם בגמרא לענין שתוי יין חששו דילמא יתרבה העבודה כדאיתא בסנהדרין כ"ב ויהי' צריכין לכל הכהנים משא"כ בשבת ועיי' בשו"ת מרן חת"ס או"ח סי' ח' פלפל בזה אי בשבת הי' בית אב בפ"ע וכ' שם זה הטעם כיון דלא היו קרבנות מרובים עיי"ש:

מצוה קנא

והיא להרמב"ם ל"ת פ"ד. ולהרמב"ן היא מצוה קמ"ג ול"ת פ"ב.
מל"ת שלא יכנסו הכהנים קרועי בגדים למקדש שנאמ' ובגדיכם לא תפרומו והנה דברי הרמב"ם סותרין כמו שהביא במנ"ח דבפ"א מב"מ כ' דאין מחלל עבודה בפ"ר וקרועי בגדים ובפ"ט מב"מ כ' דעבודתו פסולה בק"ב ולהרמב"ן ג"כ קר"ב הוא משום מחוסר בגדים דדווקא בבגדי כהונה וכיון דהם מקורעים כאילו אינם וחייב כאלו עבד במחסב"ג, והנה בטה"ק בזבחים י"ח ע"ב הביא בשם הרדב"ז בשו"ת בלשונות הרמב"ם סי' צ"א מהו ההפרש בין מקורעין ובין קרועי בגדים והשיב שמקורעין היינו שהם מקורעין במקומות הרבה שלא כדרך שקורעין על המת וזהו כדרך בגדי הפחותים שאינן מקפידין על עצמם ועל לבושיהם אבל קרועי בגדים שבהלכות במ"ק הוא דבר הלמד מענייני דמיירי בענין קריעה על המת שהוא במקום אחד מן המקומות שקורעין על המת שגם החשובים דרכם בכך ולא שייך בי' טעמא לכבוד ולתפארת ולכן אף שהתורה אסרה גם בקרועי בגדים כזה וחייב מיתה אם עבד בהם מ"מ אינו מחלל עבודה עיי"ש ועיין ברע"ב פ"ג דמכות מי"ב דקריעה היינו הבגד ופרימה היינו חוטי התפירה וא"כ א"ש לשון הרמב"ם דהתורה כתבה לרבות אפילו פרימה אסור אבל אינו מחלל עבודה אבל בק"ב הוי כמחוסר בגדים ומחלל ג"כ עבודה. וגבי קרועי בגדים כבר נאמר משום דבעי' לכבוד ולתפארת וכן מבואר בזבחים שם וממילא ג"כ החילוק כמו לעיל גבי גידול פרע בין מזבח ולפנים למזבח ולחוץ דהיינו מקרא דיחזקאל שהבאתי במצוה הקודמת מוכח כן וגם כיון דבקרא שאח"ז כתיב מפתח אוה"מ לא תצאו וכאן לא כתיב פתח אוה"מ ופתח נקרא כל העזרה וכאן דלא כתיב מפתח משמע דלא נאסר כל העזרה כנלע"ד:
ולהרמב"ן דפוסל קרועי בגדים משום מחוסר בגדים הקשה המעיי"ח דרמב"ן עצמו לא מנה למ"ע לבישת בגדי כהונה דכיון דעבודה אינה כשירה אלא בבגדי כהונה הוי זה רק כמכשירי עבודה ואין צריך למנות בפני עצמו א"כ ה"נ תקשי ולפמ"ש דפרועי בגדים

בבגדים פרומים אינם קרועי בגדים כמו שכתב הרדב"ז הנ"ל אפ"ה פסולים משום לכבוד ולתפארת דבאמת אינם מחללים עבודה א"כ בוודאי צריך למנות הל"ת זו בפ"ע:

מצוה קנב

והיא להרמב"ם ל"ת פ"ה. ולהרמב"ן היא מצוה קמ"ד ול"ת פ"ג.

מל"ת שלא יכנס כהן הכשר לעבודה שתויי יין למקדש מהמזבח ולפנים שנאמר יין ושכר אל תשת וכו' בבואכם אל אוהל מועד וגם ע"ז יש להשיג כמו שהשיג הרמב"ן לעיל בגידול שער ופרומי בגדים אבל כבר אמרתי דנראה דכן מבואר בקרא דיחזקאל שאמרו עליו בסנהדרין כ"ב דעד יחזקאל גמרא גמרוהו בהלמ"ס ואתי יחזקאל ואסמכי' אקרא דהיינו שאמר שם שתויי יין לא יבואו לחצר הפנימית ועל הלמ"ס אין עונשין אבל כבר כ' הר"ן בפ' כלל גדול במשנה דאבות מלאכות מ' דהיינו אם הלמ"ס הוא רק הלמ"ס אז אין לוקין על הלכה אבל אי הלמ"ס מפרש הקרא אז לוקין על הלכה וממילא ה"נ זה טעמא דרמב"ם דס"ל דלוקין ע"ז דאיכ"ל דהקרא בבואכם אל אוהל מועד כולל גם המקום ביאה אל אוה"מ היינו בין אולם למזבח:

ב) והנה בשתויי יין אמרו בתענית י"ז כמאן שתו הכהנים חמרא האידנא כרבי דאמר תקנתם קלקלתם א"כ מבואר דנהגו לשתות יין ואע"ג דהר"ן בחי' סנהדרין כ"ב מפרש לשון הש"ס דקאמר שם הא לרבנן אסרי דמשמע דאינו ברור דהלכה כרבי מ"מ משום הדחק נהגו וסמכו על רבי והיינו נמי כמו שכתב הריטב"א בתענית י"ז ביתר ביאור משום דהוי גזירה שאין יכולין לעמוד בה וכ"ש דכדאי הוא רבי לסמוך עניו בשעת הדחק כיון דבמידי וחששא דרבנן הוא למיחש שמא יבנה בהמ"ק ויהי' צריכים אותם לעבוד עבודה דהא אפשר באחרינא וכמ"ש התוס' בעירובין דף מ"ג ע"ב ד"ה ואסור לשתות וכ"ש לפמ"ש במקו"א דגוף החשש מהרה יבבהמ"ק הוא חשש דרבנן ובדרבנן איכ"ל כדאי הוא פלוני לסמוך עליו בשעת הדחק וכמו שהאריך הש"ך ביו"ד סי' רמ"ב בכללי הוראה מיהו לפי"ז יש לומר דווקא כהן שאינו יודע משמרתו וא"כ אסור לשתות יין לעולם והוי כאינו יכול לעמוד בו אבל כהן שיודע משמרתו ומשמרת בית אב שלו א"כ א"צ לאסור אלא בשעת משמרתו שבוע אחת וזה אין דבר קשה ויכול לעמוד בו א"כ איכ"ל דאין לסמוך בכה"ג על רבי וכן פסק הרמב"ם בהדיא בפ"א מביאת מקדש דכהן שיודע משמרתו אסור לשתות יין אלא שהוא פסק כן מטעם אחר הואיל וצריך שהות לקבוע משמרתו וכבר הבאתי במקו"א שהראב"ד השיג על טעם זה שהרי המצרף יהי' עמנו והכ"מ תירץ עיי"ש וכתבתי שם ליישב טעם הרמב"ם עפ"י מ"ש הרמב"ם בפ"ב

ממלכים דין י"ב שאין לחז"ל קבלה ע"ז איך יהי' אלא לפי משמעות הפסוקים דרשו ופליגי בי' לכך צריכין אנו לחוש לכל החששים עיי"ש ובמה שבארתי בתשובה בעזה"י:
ג) אמנם לענין לשהות בטומאה הביא שם במכתב שצ"ה בשם יד דוד דיש להם להחמיר לשהות בטומאת קרי שלא הותרה בציבור ויש לחוש מהרה יבנה בהמ"ק ובזה אפשר לעמוד וג"כ בטומאה מחללי עבודה וגם אפשר לפי טעם הרמב"ם דצריך שהות לקבוע משמורות דיש לחוש דגם לטהר מטומאתו צריך שהות וע"ז יש לפקפק מ"מ לפי טעם הר"ן והריטב"א יש לחוש לכהן שלא ישהה בטומאת קרי. אלא דיש לעיין הרי בלא"ה הם טמאי מתים אלא שהתוס' שם כ' דטומאת מת הותרה בציבור אלא שצ"ע איך משכחת לה קרבן ציבור לפמ"ש מרן זצ"ל בחת"ס חיו"ד סי' רל"ו בשם שו"ת יעב"ץ דדווקא פסח אפשר להקריב אבל שאר קרבנות ציבור בעינן שקלי ציבור דכל ישראל א"כ בשאר ימות השנה למאי ניחוש לה וקשיא לדידי' סוגיא דסנהדרין ותענית הנ"ל וראיתי ברש"י תענית י"ז ע"א דאולי יהי' מקריבין קרבן חינוך ואפילו אי אמרי' שבט אחד מקרי קהל ומקרי קרבן ציבור משבט אחד לא אדע איך יקבצו ביום אחד כל השבט כולו ואפילו אם אפשר שנחוש גם לזה שיהי' גם קיבוץ גליות ביום אחד מ"מ תמהני על יעב"ץ הנ"ל מר"ה דף ל' ע"א דאמרו ביום הנף אסור מטעם דמהרה יבנה בהמ"ק ויקרב העומר בט"ז הא כלם טמאים ועכ"ח רק משום קרבן ציבור ומניין יהי' להם שקלים ובוודאי ביו"ט לא יהי' קיבוץ גליות דהא איבעי' דלא איפשטא אי יש תחומין אפי' יהי' קיבוץ גליות ע"י העבים כמו שביאר במדרש ישעי' וצ"ל דחיישי' דקיבוץ גליות יהי' בט"ז או בליל ט"ז ויתנו שקלים והאיר המזרח לא התיר כיון שהי' עומד להקרבה כל זה צריכין לדחוק לדבריו אבל לא אדע למה לא אפשר להביא משל יחיד ולמסרן לציבור לזכות אותו לכל ישראל שיהי' להם חלק בו וא"כ הוי קרבן ציבור ודוחה שבת וטומאה ונהי דחיישי' שמא לא ימסרם יפה יפה לאיכא מ"ד בב"מ קי"ח כבר כתבתי במקו"א שחשש הזה אינו אלא מדרבנן כיון דהוא בפנינו ואומר שמסר יפה וע"א נאמן באיסורין ובזה מיושבים כל הקושיות שהקשו על חשש הזה דשמא לא ימסר יפה ועכ"פ שפיר משכחת לה קרבן ציבור דדוחה טומאת מת אבל לא טומאת קרי ולכך א"ש דלדברי הר"ן והריטב"א הנ"ל אסור לכהנים לשהות בטומאת קרי וטהרה מביא לידי קדושה:
והנה הרמב"ן כ' דלהורות את בני ישראל עשה בפ"ע ומשיג על הרמב"ם שכ' שהוראה בשיכרות הוא בלאו ואינו מונה אותו ללאו בפ"ע והרמב"ן סובר דאינו אלא עשה ונמנה בפ"ע מיהו בזבחים י"ח משמע כרמב"ם:

מצוה קנג

והיא להרמב"ם ל"ת פ"ו ולהרמב"ן היא מצוה קמ"ה ול"ת פ"ד.

מל"ת שלא יצא כהן ממקדש בשעת עבודה שנאמר ומפתח אוה"מ לא תצאו ונכפל אזהרה זו בבכה"ג שנאמר ומן המקדש לא יצא ולא יחלל והרמב"ן מונה לא יצא ולא יחלל לב' לאווין והסמ"ג לא מנה כלל זה הלאו דסובר דזה בפתח אוה"מ הוא הוראת שעה והקרא דמן המקדש לא יצא הוא שלילה דעובד אונן והרמב"ם לטעמי' דס"ל דלא הוי הוראת שעה אפילו בכהן הדיוט דפסק בפ"ב מב"מ דאסור לו לצאת כל זמן שעבודה שהתחיל בה אינה נגמרת והוא מוכח מהאי קרא דאזהר רחמנא לבני אהרן שלא יצאו אע"ג שהם לא הי' עובדים עבודה שהיו אוננים וקרא דכה"ג בא ללמד דכה"ג יקריב אונן ונראה דגם מלשון מן המקדש לא יצא מוכח כן דלפי הנראה מח"כ ר"פ אחרי דסתם קודש הוא ההיכל והה"ד סתם מקדש בפרט היכא דכתב בה' הידיעה ובהיכל אינו רשאי לכנוס בביאה ריקנית אלא לצורך עבודה כדכתיב ואל יבא בכל עת אל הקודש כדדרש בת"כ וא"כ הכוונה ומן המקדש לא יצא דהיינו מהיכל שם מסתמא עובד עבודה מזה ילפי' דכה"ג מקריב אונן ונקט הטעם דלא יחלל והרמב"ן במנין המצות בשורש ו' פקפק על זה ולי נראה פשוט כמ"ש החינוך דהכוונה שלא תהי' עבודה קלה בעיניו וראוי שעבודה תהי' חביבה לו מכל כנאמר האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואם מניח עבודה הוא חילל לכך נאמר זה הקרא בכה"ג דווקא דזה רק בכה"ג ואמרי' בתמורה ה' ע"ב דלשון לא יחלל הוי ב' דרשות דהוי מצי למכתב לא ייחל וכתיב לא יחלל עיי"ש וה"נ ילפי' מיני דהוא יעבוד אונן אבל כהן הדיוט שעבד אונן חילל עבודתו למאן דיליף מקרא אחרינא דכה"ג עובד אונן עיין ברמב"ן בס' המצות בשורש ה' ובלשון הרמב"ם ל"ת קס"ה יליף מלשון דמן המקדש לא יצא דכה"ג אינו יוצא אחר המיטה של אבותיו:

והנה המל"מ חקר אי אפילו לכתחלה רשאי כה"ג להקריב אונן והביא ראי' מב"ק ק"ט דכה"ג אונן יכול ליתן קרבנו לכל כהן שירצה ואי נימא דלכתחלה אינו רשאי לעבוד הא כל מילתא דאיהו לא מצי עביד שליח ג"כ לא מצי משווי וצ"ל כיון דזה רק זריזות וחומרא שפיר משווי שליח ובמק"א כתבתי דגוף דבר זה הוא פלוגתא דרמב"ן בחי' קידושין כ"ג סובר דכהן טמא יכול לעשות שליח לכהן אחר כיון דאין המניעה מצד עצמו אלא שהטומאה מונע אותו כמו דאמרי' דערל וטמא משלחין קרבנותיהן מיהו בכה"ג בלא"ה ניחא אם נימא דלכתחלה לא יעשה הוא רק מצד קדושת וחשיבות הקרבן לא יאמין בעצמו דאולי ע"י אנינות יסיח דעתו ולא יהי' לו מחשבות כראוי אבל בוודאי אי

מתאמץ יוכל לעבוד אפילו לכתחלה ולכך בוודאי מצי משווי שליח כיון דמניעה אינו מצדו אלא מצד חשיבת הקרבן מיראת שמים כנ"ל:

מצוה קנד

והיא להרמב"ם מ"ע ס"ח. והרמב"ן לא מנה זה כלל

מ"ע לבדוק סימני בהמה וחי' להבדיל בין טמאה לטהורה לאכילה שנאמר זאת החי' אשר תאכלו וכו' והרמב"ן לא מנה זה דזה בא רק ללאו הבא מכלל עשה וכבר הקשו זה על הרמב"ם ובמעיי"ח תי' יפה דרמב"ם לשיטתו דסובר בעלמא סדר"א לקולא מה"ת היכא דלא איקבע איסורא אבל כאן קמ"ל דצריך לידע בוודאי ואפי' בתר רוב לא אזלי' עיי"ש ונראה לפמ"ש החוו"ד ביו"ד סי' ק"י על הרמב"ם דס"ל סד"א מה"ת לקולא דהתורה על הוודאי נאמרה ואם כתבה לנו התורה ל"ת הוא דווקא אם הוא וודאי אסור אבל ספק מותר ולהיפך במצוה ג"כ דווקא מצוה עיי"ש בדבריו וא"כ אי כתבה התורה ל"ת לבד שלא לאכול בהמה בלא סימנים הו"א אבל אי ספיקא אי יש לה סימנים או לא מותר כמו מצא בהמה במדבר ופרסותי' חתוכות וכיוצא הו"א דמותר לכך כתבה התורה ג"כ מ"ע לבדוק סימנים ובמ"ע ג"כ צריך להיות וודאי אבל ספק סימנים אסור כנ"ל:

והיותר נראה עפ"י דברי הריב"ש בסי' קצ"ב דהיכא דכתיב בתורה והבדלתם אז לא אזלי' בתר רוב א"כ ה"נ דסיים בקרא והבדלתם בין הטמא והטהור וכו' לא אזלי' בתר רוב. ולכאורה אמרתי להביא ראי' לזה מהא דאמרי' ר"פ אלו טריפות דתנא דב"י סובר טריפה חי' ויליף מלהבדיל בין החי' הנאכלת ובין החי' אשר לא תאכל היינו טריפה ש"מ טריפה חי' והקשה הפלתי לפי דעת המהרש"ל המובא בש"ך ביו"ד סי' נ"ז דמיעוט טריפות חי' א"כ מנ"ל מזה דטריפה חי' דילמא הוא מן המיעוט טריפות שחי' ומיירי בוודאי טריפה ועפ"י הנ"ל אמרתי כיון דיליף לה מקרא דלהבדיל בין הטמא וכו' ובין החי' הנאכלת ובין החי' אשר לא תאכל עכ"ח סובר דטריפה חי' דכבר הסביר הר"ן דטריפה אינו חי' הוא רק בספק טריפה דוודאי אם ידעי' בבירור שזה הוא טריפה אפילו חי' כמה שנים לא יצא עדיין מחזקת טריפה רק בס' טריפה אי חי' יותר מי"ב חודש אז כבר יצא מספק טריפה ואמרי' דהוא מן הרוב שאינו טריפה וזה תינח אי אזלינן בתר רוב אבל כבר אמרנו לעיל דהיכא דכתיב להבדיל לא אזלי' בתר רוב א"כ התנא דב"י דיליף מקרא דלהבדיל אז לא אזלי' בחר רוב ועכ"ח דסובר דטריפה חי' כנ"ל. ואף לתנא דב"י קמא דמביא הגמרא יליף לה מזאת החי' אכול משמע אבל אחרת לא תאכל ואיזה זה טריפה ש"מ דטריפה

חי' ל"ל כתי' הנ"ל דהא שם לא כתב להבדיל וא"כ עמדה קו' הפלתי נצבה אבל בלא"ה מקשה בגמרא שפיר דזאת צריך לכדאמרן מלמד שתפס הקב"ה כל מין ומין וכו':

ב) והנה הפרמ"ג בפתיחה ליו"ד ה' שחיטה כתב דאם ילפי' בלאו הבא מכלל עשה אפילו ח"ש אסור דעיקר הטעם דח"ש אינו אסור הוא משום דאכילה כתיב בי' אבל בעשה ח"ש אסור כמ"ש התוס' בשבועות דח"ש אינו מושבע ועומד מהר סיני וא"כ אין שבועה חל עלי' אבל בלאו הבא מכלל עשה מושבע ועומד אף על ח"ש עיי"ש בפרמ"ג הנ"ל וא"כ יש עוד נ"מ הכא דכתיב עשה בסימני חי' ובהמה דח"ש אסור ומושבע ועומד עליו ולא חל עליו שבועה אלא שהפרמ"ג בעצמו תמו' מסוגי' הש"ס בשבועות דפריך על מתני' דנשבע שלא אוכל ואכל נו"ט דחייב והא מושבע ועומד מה"ס הוא ומשני ר"ל במפרש ח"ש עיי"ש ולסברת הפרמ"ג קשה הא בטריפה דילפי' ר"פ אלו טריפות מזאת החי' אכול אבל טריפה לא תאכל הוי ג"כ לאו הבא מכלל עשה וכן בנבילה יש עשה דאינו זבוח לפי פי' הריצב"א בשבועות כ"ד הוי ג"כ לאו הבמכ"ע א"כ מושבע ועומד גם על ח"ש ולא מתרץ ר"ל מידי וקשה עדיין קו' הש"ס והארכתי בחי':

ולכאורה הי' נראה דסברת הפרמ"ג הנ"ל הוא דווקא אליבא דר"י דס"ל דח"ש אסור מה"ת או מכל חלב או משום דחזי לאצטרופי א"כ עכ"ח צ"ל בפסוק דכתיב אותה תאכלו הדיוק דמן הטהורה תאכלו אבל באינו טהורה לא תאכלו כלל אפי' ח"ש וא"כ ח"ש ג"כ מושבע ועומד דל"ל דתאכלו שיעור אבל מן הטמאה לא תאכלו כשיעור אבל פחות מכשיעור מותר דהא כבר ידעי' דח"ש אסור מה"ת לר"י אלא וודאי הדיוק דלא תאכלו כלל אפי' פחות מכשיעור וממילא דעל ח"ש מושבע ועומד מה"ס משא"כ לר"ל דס"ל דח"ש מותר מה"ת הדיוק דמן הטהורה תאכלו כשיעור אבל מן אשר איננו טהורה לא תאכלו כשיעור אבל פחות מכשיעור מותר ומשני ר"ל לשיטתו שפיר כן הי' אפשר לומר בסברת הפרמ"ג:

מצוה קנה

והיא להרמב"ם ל"ת פ"ז. ולהרמב"ן היא מצוה קמ"ו ול"ת פ"ה

מל"ת שלא לאכול בהמה טמאה שנאמר את זה לא תאכלו ממעלה הגרה ומפריסי הפרסה אע"ג דבהאי קרא כתיב לאסור בהמות שיש להם סימן אחד מ"מ ק"ו אם אסר אותם שיש להם סימן טהרה אחת מכ"ש אותם שאין להם סימן טהרה כלל ואע"ג דאין מזהירין מה"ד האי גילוי מילתא בעלמא הוא והה"מ בפ"ב ממ"א כ' כיון דכבר נשמע העשה במקרא שלפני זה דכתיב זאת החי' אשר תאכלו כל שהוא מעלה גרה ומפריסי

הפרסה וכיון דאיכא עשה ממילא שוב יכולין למילף מק"ו האזהרה ועיין במכות י"ח ע"ב דאמר ר"ג אמר רב דלאו הבא מכלל עשה לאו הוא ומקשה רבא א"כ את זה לא תאכלו למה לי עיי"ש ולכאורה קשה לי על קו' רבא דבחי' ר"ן בפ' בהמה המקשה דף ע"ד גבי דם של שליל דלוקין עליו כ' דאע"ג דילפינן מכל בבהמה תאכלו לרבות דשליל מותר אפילו הגיד והחלב מ"מ הדם אינו מותר דל"ל שריותא מכל בבהמה תאכלו אלא מידי דבר אוכלא אבל דם דמשקה הוא לא ונהי דשתי' בכלל אכילה היינו אם א"א לאוקמי על אכילה ממש אבל הכא דאיכא לאוקמי אמידי דבר אכילה שוב לא מפרשינן אלא דווקא במידי דאכילה ובשבועות כ"ג ע"א מבואר אם נשבע שיאכל גם שתיי' בכלל וכתבתי במק"א דלא קשה משם לדברי הר"ן הנ"ל דהר"ן כתב כן דווקא גבי קרא דכתיב תאכל אבל היכי דכתיב לא תאכל גם להר"ן שתיי' בכלל אכילה והטעם בארתי כשם שכ' התוס' בפסחים כ"א ע"ב לר"א דס"ל כ"מ שנאמר לא תאכל א' איסור אכילה וא' איסור הנאה במשמע זה דווקא היכא דכתיב בלשון לא תאכל אבל כי כל אוכל לא משמע הנאה וכיון דגם הנאה בכלל לא תאכל פשיטא דגם שתיי' בכלל ודווקא היכא דכתיב בלשון אוכל דאין הנאה בכלל איכ"ל דגם שתיי' לא הוי בכללו וא"כ ק"ל מה פריך רבא במכות הנ"ל דילמא לעולם מאת זה תאכלו מוכח לאו דאותן שאין להם סימני טהרה אסורים באכילה אבל כיון דכ' בלשון תאכלו הוי רק אכילה בכלל ולא שתיי' ולכך צריך למכתב את זה לא תאכלו דמיותר לאסור גם החלב בשתיי' וכמו דילפינן בבכורות דף ו' ע"ב מאת הגמל או גמל לאסור החלב ויש להביא ראי' מזה לדברי הרמב"ם דס"ל דהא דכל היוצא מן הטמא טמא הוא רק איסור ולא מלקות וא"כ אפילו איכא לאו אפ"ה חלב ושאר היוצא מהטמא אינו אלא רק איסור כיון דאתיא מדרשא אלא דעדיין לכאורה קשה לי אי החינוך סובר כהר"ן הנ"ל איך סיים דלוקה אם שתה רביעית חלב מבהמה טמאה אפילו אי סובר כיון דילפינן מריבוי שפיר לוקין מ"מ לפמ"ש הה"מ דלכך בהמה טמאה שאין לה סימן כלל לוקה אע"ג דאתיא רק מק"ו אלא הואיל דאיכא בלא"ה עשה לוקין על הק"ו ולפי האמור הרי מעשה ליכא למילף חלב לאסור וא"כ לא נוכל ללקות על ק"ו וצ"ל דהחינוך סובר כטעם הראשון דהוי רק גילוי מילתא:

ב) והנה במנ"ח הקשה למה פסק החינוך במצוה ול"ת של דם דחייב על כזית וכאן פסק דלוקה על רביעית. ולענ"ד פשוט החינוך לשיטתו שהביא במצוה תמ"ד גבי שמן כיון דעפ"י הרוב אינו עומד לשתיי' אלא לצורך אכילה דינו כאוכל והוי שיעורו בכזית וה"נ זה החילוק בין דם לחלב דסתם דם אינו עומד לשתיי' משא"כ בחלב ול"ק קו' המנ"ח:

ג והנה הרמב"ם בפ"ב מהמ"א פסק דבשר האדם אסור דלאו הבא מכלל עשה הוא עשה אבל דמו וחלבו מותר היכא דלא שייך מראית העין אצל דם וכתבו הטעם דאע"ג דהיוצא מהאיסור אסור היינו דווקא באיסור לאו משא"כ באיסור עשה והל"מ שם הביא להקשות דבת"כ משמע דבשר האדם הוא בלאו ואפי"ה ילפינן שם דחלבו מותר, ולענ"ד ל"ק זה דהרי ר"י סובר בס"פ כל שעה דהיכא דכתיב לאמור בריש פרשה הוי לאו הבא מכלל עשה לאו וסתם סיפרא הוא ר"י לפי מה דמשמע מתו"כ דבשר אדם אסור מקרא דזאת החי' תאכלו חי' אכול אותן שהם מעלה גרה ומפריסי פרסה לאפוקי אדם וכיון דבהאי פרשה כתיב לאמור סובר התו"כ דהוי לאו אפי"ה כיון דכתיב רק תאכלו לפי סברת הר"ן הנ"ל לא הוי שתיי' בכלל ולפיכך אמר בתו"כ דחלבו מותר ודוק. ומה שהקשה עוד שם לח"מ דלמ"ל קרא להתיר חלב אדם תפ"ל דא"א שיהי' עיקור גידולו של הוולד מדבר האסור ול"ל בבכורות דף ו' ע"ב לימוד דחלב בהמה טהורה וחלב אדם שריא, ולפמ"ש הר"ן בכתובות דף ס' נראה דסובר דאיסור אמה"ח בוודאי לא שייך באדם דלא כהריטב"א וא"כ באדם ליכא הו"א דיהי' חלבו אסור משום דאתיא מאמה"ח ואין סק"ד אלא דכל היוצא מן הטמא טמא דכיון דחלב בהמה טהורה אית לן קרא דגלי לן דשריא ואיצטרך את הגמל לאסור שם לאו מפורש והוא בכלל אכילה משא"כ בשר האדם אכתי הו"א דיש לחלק דווקא אם הוא משקה דלא הוי בכלל אכילה שרי ולכך שרי להוולד אבל אם נעשה מן החלב גבינה או חמאה דהוי אכילה והוי בכלל אכילה והו"א דאסור וכמ"ש התוס' בבכורות שם בענין הקפה את הדם ולכך צריך את הקרא:

ד) ומרן הגאון זצ"ל בחת"ס יו"ד סי' ע"ד הקשה כיון דפרט הקרא כל הסימנים למה הוצרך בפ' ראה לפרט כל הבהמות וחיות הטהורות שור שה איל וצבי וכו' ולענ"ד כיון דמשנה תורה בא לברר טפי הטהורות ונכתבו הטהורות שהבקי בהן ובשמותהן אפילו אם נמצא בהמה שפרסותי' חתוכות ופיה גמום אפ"ה אם בקי בהן ובשמותיהן שהוא מה"ת מותר לו לכן בעופות אע"ג דידעינן הסימנים הבקי בהן ובשמותיהן מותר כדאיתא בחולין ס"ג ע"ב משא"כ בדגים וחגבים שהם מרובים מאוד ולכך עכ"ח הוצרך לסמוך על הסימנים ותוס' בחולין ע"ט ע"א ד"ה אלו הן כ' אך קצת קשה הא אמרינן לקמן דגלוי וידוע וכו' משמע דאין שום בהמה וחי' טהורים כי אם אותם המנוים ולכאורה דברי התוספ' סותרים למ"ש בדף ס' ע"ב בד"ה וכי משה וכו' דשמא שסועה אינו באה אלא מבהמה שאינה מצוי' בינינו עיי"ש מבואר דסברי התוס' דיש בהמות שאינם מצוים ועכ"ח הנך מיני דשור וכשב ועז הם דאשכחן עיזא באלא ועיזא כרכו' ומי יודע כמה מינים איתא בהו וא"כ עדיין יש להסתפק בהנך בהמות שאינם מצוים בינינו וצ"ע. וכן

מוכח מהא דאמרינן בחולין פ' ע"א דכוי ברי' בפ"ע ולא הכריעו בו חכמים אי מין חי' או בהמה הוא וכ' התוס' שם בד"ה דלא דספק הי' להם בקרניים וקשה עדיין איך אפשר שיהי' בהמה הא כל הבהמות ידועים לנו וידענו דכוי אינו לא שור או כשב ועז ומה מסתפקו ועכ"ח דעדיין יש ספק על מיניהם וא"כ קושית התוס' על ר"ת לא קשה:

מצוה קנו

והיא להרמב"ם מ"ע ס"ט. ולהרמב"ן אינו נמנה כלל.

מ"ע לבדוק סימני דגים שהם סנפיר וקשקשת וכבר אמרו חז"ל כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר והתורה ביאר לן בפירוש משום יגדיל תורה ויאדיר וסימן דסנפיר או קשקשת מועיל בין בדגים בין בחיות שבמים והפלתי בסי' פ"ג ס"ל דהאי קרא הוא רק עפ"י רוב וקשה ע"ז מאי פריך לכתוב רחמנא קשקשת הא צריך בבא לפנינו קשקשת בלא סנפיר ותוס' בד"ה כל בסופו שם כ' דהוי הלמ"ס דכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר והקשה המהרש"א א"כ למ"ל קרא כלל כיון דאית לן הלמ"ס דכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר והב' סימנים אלו הם סימני טהרה ודחק שם דהו"א דאדרבה סנפיר וקשקשת הוי סימן טומאה רק בסתם נאמרו כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר והוי סימן טומאה ולכך צריך הקרא לאשמעי' דקשקשת הוא סימן טהרה וממילא הלמ"ס דכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר ידעינן דבעי' תרוייהו ופריך שפיר א"כ למה נאמר בקרא סנפיר ומשני דאי הוי כתיב רק קשקשת הו"א קשקשת היינו סנפיר וכו' ולפמ"ש מקצת מפורשים דהלמ"ס ספיקא שריא עיין בס' באר יעקב ביו"ד סי' רצ"ד וא"כ אפשר דאי הוי רק הלמ"ס דבעינן סנפיר הי' ספק מותר והו"א אם נמצא בלא סנפיר בוודאי נשרו דאזלי' בתר רוב או דספק שריא ולכך ביאר לנו הלמ"ס דכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר. וכבר כ' לעיל במצוה הקודמת דברי הריב"ש בסי' קצ"ב דכל היכא דכתיב להבדיל לא אזלי' בתר רוב וא"כ אפילו הוי רוב פעמים כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר אפ"ה לא הוי רשאי לסמוך על הרוב כיון דידעינן מהלמ"ס דרק רוב הוא אפ"ה ידעי' דאין סומכין ע"ז וא"כ ל"ל סנפיר ומשני להגדיל תורה:

ב) והנה תוס' בנדה דף נ"א ע"ב הקשו דילמא הפי' או בחדא סגי והקשה המהרש"א שם א"כ קשקשת דכ' רחמנא ל"ל ותי' דה"א דסנפיר הוי קשקשת עיי"ש ואע"ג דממילא ידעינן מכח הלמ"ס דכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר וקשקשת לבושא הוא דכתיב ושריון קשקשים וא"כ דברי מהרש"א לכאורה קשים ונראה דהרי לפי תי' דהלמ"ס הוא בלא"ה לא מקשי התוספת מידי כמ"ש הת"ח בשמעתין ועכ"ח תוס' שם קאי לתי' ראשון

א"כ שפיר י"ל דהקרא לא סמך על מסורת האדם לבניו אחריו כדמוכח נמי לעיל בתוס' ס"א ד"ה כל דלא סמכה התורה על קבלת ומסורת נח וה"נ ע"י אדם והמהרש"א בקושיא שפיר הקשה נהי דלא סמך עליהם מ"מ כיון דבטבע הדבר הוא כך א"כ אין נ"מ בתיבת קשקשת. אמנם גוף הקו' של התוס' שם בנדה קשיא אי סק"ד דהפי' בקרא או בחדא סגי וא"כ גם בסיפא דקרא דאשר אין לו סנפיר וקשקשת ג"כ הפי' או וא"כ כתוב כל שאין לו סנפיר או קשקשת לא יאכל א"כ רישא וסיפא סותרים דברישא הפי' בחדא תאכל ובסיפא הפי' בחדא לא תאכל ועכ"ח דהקרא בא לגלות לנו כאן דבעי תרוויי'. ואין לומר דכוונת קו' התוס' דמה פריך לקמן ממשמע שנאמר אכול שיש לו ממילא ידעי' דלא תאכל את שאין לו וכו' ולהנ"ל הא אצטרך כדי לגלות דתרוויי' בעי זה ליתא דאי משום הא לכתוב בקרא דיש לו יחדיו ולא לבעי סיפא וצ"ע:

ג) **והפר"ח** ביו"ד סי' פ"ד ס"ק כ"ז הקשה הלכתא אהלכתא לענין פלוגתא בחריצין ובנעיצין פסק הרמב"ם כתנא דב"י דרשינן תרי כללים דסמיכי בריבוי ומיעוט וריבוי והרא"ש פליג וסבר דדרשינן כללי ולענין פלוגתא בשבועות דף ה' דר"י ור"ע אי מחייב בשבועה אשלעבר פסק דדרשינן בריבוי ומיעוט עיין שם ונלענ"ד דהנה התוס' דף ה' ע"ב בד"ה דתניא הוקשה ר"י דנקט י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן הא איכא י"ד לתנא דבר"י דסובר ב' כללי דסמוכין אהדדי חשבי' בריבוי ומיעוט עיי"ש ונ"ל דוודאי לפי הנרא' מדברי רש"י בשמעתין ד"ה במים במים שם בסופו מבואר דר"י לא הי' לו מדה זו קבלה הלמ"ס רק ממילא הכריח סברא זו כיון דסובר כללא קמא דווקא וממילא ידעי' דבעי דדמיא לי' בכל הצדדים דהיינו נובעים וגדולים ע"ג, קרקע ואינם עצורים בכלי וממילא בורות שיחין ומערות אפי' חריצין ונעיצין ואינם נובעים מותרים ונ"ל קרא דתאכלו אלא עכ"ח הכריח מדה זו דדרשינן התורה בריבוי ומיעוט היכי דכללי סמיכי להדדי וכיון דלא הוי קבלה הלמ"ס לא תני לה דר"י מונה התם רק מדות שהתורה נדרשת בהן עפ"י הלמ"ס משא"כ מדה זו הוא רק הכרח שהוכרח מצד יתורא דקרא ונפקא ממילא מכח אינך מדות דכללא ופרטא ומיושב שפיר קו' התוס':.

ועפ"י האמור ממילא לפמ"ש לעיל פסק הרמב"ם ספ"א ממ"א כתנא דב"י דחגבים אפילו ראשו ארוך שריא דס"ל כללא קמא דווקא וא"כ צ"ל עכ"ח כאן כתנא דב"י וא"כ תמוהים לי דברי הרא"ש בשמעתין שכ' דאפי' לפי' התוס' קיי"ל כתנא דבי רב דהוא שגורה בפי כל ותמי' טובא כיון דפסק לעיל הרא"ש כתנא דב"י לענין שמו חגב וראשו ארוך וא"כ כללא קמא דווקא ועכ"ח אמרי' כתנא דב"י ואיך פסק הרא"ש תרתי דסתרי אהדדי וצע"ג לענ"ד. אמנם דעת הרמב"ם ברור דלכך פסק באמת כאן כתנא דב"י הואיל ופסק לעיל

כוותי' כמ"ש הרא"ש לעיל וא"כ מוכרח כאן לדרוש התורה בריבוי ומיעוטי אבל בעלמא איכ"ל דדרשינן בכללי ופרטי ומיושב ג"כ קו' הפר"ח הנ"ל דהכא שאני דמוכרח אפי' רבנן דרבי היכא דמוכרח מודי ודוק:

מצוה קנז

והיא להרמב"ם ל"ת פ"ח. ולהרמב"ן היא מצוה קמ"ז ול"ת פ"ו

מל"ת שלא לאכול דג טמא שנאמר ושקץ יהיה לכם מבשרם לא תאכלו ובכלל זה הם דגים וחיות שבים והפר"ח ביו"ד סי' פ"ג סק"ד הביא ראיות גדולות ונכונות דגם חיות שבים הם בכלל דגים ואם יש להם סנפיר וקשקשת פשיטא דטהורים וסנפיר בלא קשקשת פשיטא דטמאים אמנם אם יש להם קשקשת ולא נראה סנפיר דבדגים קים להו לחז"ל דכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר ואע"ג שאין אנו רואים סנפיר עכ"ח נפלו ממנו או עתיד לגדל אחר זמן אבל בחיות שבים נסתפק בס' מעדני מלך בסוף פ' אלו טריפות אולי לא נאמר עליהם זה הכלל והפר"ח חולק ע"ז שגם על חיות שבים נאמר הלכה זו וכל הרואה יראה דפשטות הסוגיא מוכרחת כפר"ח כיון דזה מבואר דאם יש סנפיר וקשקשת לחיות שבים טהורים וא"כ הא דכתיב את זה תאכלו מכל אשר במים עכ"ח על חיות הים נמי קאי וא"כ ממילא גם האי כללא דכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר נמי עליי' קאי דאל"כ מה פריך הש"ס בחולין ס"ו ע"ב לכתוב קשקשת ולא בעי סנפיר הא צריך משום חיות שבים ותו דהרי בנדה דף ע"א לא מזכיר לא דגים ולא חיות אלא סתם כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר וא"כ מסתמא כולל בין דגים ובין חיות שבים ותו הא אמרי' בע"ז דף מ"ז דאם נמצא חתיכות דג שיש בו קשקשת אע"ג דלא נמצא בו סנפיר הוא מותר וכן קיי"ל ביו"ד סי' פ"ג ואי יש חיות שבים שיש להם קשקשת ולא סנפיר א"כ אפשר דהוא מחיות שבים ובהדיא אמרי' חזא דאית בי' קליפא ושריא ואי סק"ד דבחיות יש להם קשקשת וטמא האיך הותר בקליפי וכ"ת דלא שכיח ולא חיישינן לזה ז"א דהרי כבר הוכיח בריב"ש סי' קצ"ב דלענין דברים טמאים לא אזלי' בתר רובא מדאמרי' בחולין נ"ט דהי' הולך במדבר ומצא בהמה מותר ובלבד שיכיר ערוד ואע"ג דמיעוטא דמיעוטא הוא ובדברי הריב"ש האלו מסולקים גם דברי הפלתי רסי' פ"ג דכ' דהאי כללא דכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר רק על הרוב נאמר ולדברי הריב"ש זה אינו דכאן לא מהני רוב וכן מוכח עוד מדברי הרא"ש והרי"ף בע"ז דף ל"ט לאחר שהביא חמרא דימא שרי ותורא דימא אסור כתבו כללא דמילתא כל דאית לי' קילפא שריא מבואר דהאי כללא גם על חיות דים נאמר וזה באו הרי"ף והרא"ש לאשמעינן וא"כ גם

בחיות דים אם רואין קילפי עכ"ח אית להו סנפיר ואפילו אינם נראים אולי נשרו או יגדלו וגם קרוב בעיני לומר דהרגלים של החיות ההם הם בכלל סנפיר שהרי אמרו סנפיר הפורח בהן ופירש"י ששט בהם ע"פ המים וכבר כתב הרמב"ן במנין המצות בשורש ט' דרגלי החיות הולכים ושטים בהם וזה נראה דהשמיענו חז"ל בחולין דף ס"ז סע"ב דלויתן דג טהור ופרשו תחתיו חדודי חרש אלו סנפירין שפורח בהן ופרש"י באיוב מ"א שהוא בבטנו וא"כ נראה דהם כרגלים וזה דהשמיענו חז"ל שהם סנפיר ונהי דאין לסמוך להתיר אותם עצמם על סברא זו מ"מ דבר ברור לאסור אין לי בזה להצטרף:

מצוה קנח

והיא להרמב"ם ל"ת פ"ט. ולהרמב"ן היא מצוה קמ"ח ול"ת פ"ז

מל"ת שלא לאכול עוף טמא שנאמר ואת אלה תשקצו מן העוף לא יאכלו ובתורה לא נאמרו סימנים רק חז"ל אמרו כל הדורס טמא וכל שיש לו זפק וקרקבנו נקלף ואצבע יתירה הוא סי' טהרה ואפ"ה פרטה לנו התורה העופות טמאים ואמרו חז"ל מי שבקי בהן ובשמותיהן יוכל לסמוך עליהם ויודע שאינו מהם ומיניהם אז מותר לו לאכול וכבר הבאתי דברי הריב"ש דבבהמות ועופות טמאים לא אזלי' בתר רוב משום דכתיב בי' להבדיל והב"י הקשה אהרמב"ם והטור בסי' פ"ב שכ' דכל הבקי בהן ובשמותיהן ויודע שאינו מהם טהור וא"כ למה אמר ר"נ בחולין ס"ב כל הבקי בהן ובשמותיהן ובסי' אחד טהור הא בלא"ה כיון דבקי בהן ובשמותיהן ויודע שאינו מהם מותר אפילו אם נחתכו לו הרגלים או כיוצא בזה שאינו רואה שום סימן ואפשר דלרבותא נקט דלא מבעי' בנחתכו וכגון שאין יכול לבדוק הסימנים דאיכ"ל דרוב עופות הם טהורים ויש להם סימן שהכתוב פירט המיעוט אבל הבא בסימן אפשר דעופות כזה אינן רובם טהורים ולכך קמ"ל רבותא זה דאעפי"כ מותר דפרס ועזני' לא שכיחי ביישוב. והריב"ש שכ' דלא אזלי' בתר רוב הקשה עליו בעצמו א"כ מה מועיל דפרס ועזני' לא שכיחי ביישוב ותי' דלא שכיחי כלל וכלל ועל מיעוטא דלא שכיח אפילו היכא דכתיב והבדלתם לא חיישינן כלל ע"ז ובחי' אמרתי ליישב דברי הרמב"ם בפ"א ממ"א דין י"ז שפסק דעוף הבא בסימן אחד ואינו דורס וגם סימן אחד בגופו טהור משום דפרס או עזני' לא שכיחי ביישוב. והלח"מ הקשה ע"ז טובא עיי"ש ואמרתי דלהרמב"ם הי' קשה קו' הריב"ש הנ"ל דהא בעופות טמאים לא אזלי' בתר רוב וא"כ ניחוש למיעוטא וס"ל להרמב"ם דאמימר עצמו מיישב דמלבד סימן בגופו צריך ג"כ שאינו דורס וא"כ לתשעה עשר עופות אין לחוש דיש להם ג' סימנים בגופם ולעורב אין לחוש דלעורב יש ב' סימנים בגופם ולפרס

ועזני' אין לחוש דיש להם סימן בגופם ואינו דורס לית לי' וא"כ למה ניחוש רק יש לחוש דילמא ברוב הימים יתברר הדבר דדורס כמו דנמצא בתרנגולתא דאגמא דדרסה ואז אפשר דשוב יש לחוש דהוי פרס ועזני' וזה קמ"ל אמימר דאין לחוש כיון דאתחזק דאינו דורס אית לן חזקה ורוב דפרס ועזני' אינו שכיחין כלל ביישוב והוי מיעוטא דמיעוטא ושוב לא חיישינן אפילו בעופות טמאים:

ב) והנה לדברי הריב"ש הנ"ל לכאורה אפ"ל בבצים דעופות טמאים גם הריב"ש מודה דאזלי' בתר רוב כמו שהקשה התוס' והר"ן בחולין דף ס"ג ע"ב ד"ה דילמא יעיי"ש אלא דלכאורה קשה מה הוכיח שם דסימני בצים לאו דאורייתא ולר"א דאמר שמונה ספיקות הן וכו' מה ראי' דילמא דווקא בעופות דלא אזלי' בתר רוב אז גם על סימני בצים לא סמכי' דהוי רק רוב ובעופות לא סמכינן על הרוב משא"כ בבצים שפיר איכ"ל דסמכינן ונראה דלק"מ כיון דשם ילפינן ביצי עוף טמא מקרא דואת בת היענה וא"כ דמיא בצים לעוף טמא דלא אזלי' בתר רוב וא"כ פריך שפיר ובזה מיושב קו' התוס' בחולין דף ס"ד ע"א בד"ה שאם ריקמה וכו' שהקשו למ"ל קרא דבת היענה תפ"ל כל היוצא מטמא טמא ולהנ"ל להריב"ש א"ש דבא ללמד דגם אצל בצים לא אזלי' בתר רוב. ועפי"ז כיון דתוס' הנ"ל בחולין ע"ג והר"ן ושאר הראשונים הקשו בבצים נזיל בתר רוב עכ"ח דלא סבירא להו כשיטת הריב"ש וס"ל דגם בבהמות ועופות טמאים אזלינן בתר רוב:

ג) והנה בפ' ראה כתיב ג"כ כל צפור טהורה תאכלו ודרשי' אותו על הצפור של מצורע השחוטה לאסור באכילה ועיין במנ"ח שהאריך בזה אי גם ח"ש בכלל, ולפמ"ש הפרמ"ג בפתיחה וכבר הבאתי אותו לעיל ובחי' בסוגיא דח"ש הארכתי בזה דלפי הטעם שי"ל דעל פחות מכזית הוי שלכד"א ולא נקרא אכילה אא"כ דעתו להשלים ובכה"ג באמת חייב כדאי' בירושלמי וא"כ לפי זה הסברא נ"ל דגם הפרמ"ג מודה אפילו בלאו הבא מכלל עשה שלא כדרך אכילתן בוודאי מותר דהרי כללא כייל בפסחים כ"ד כל איסורים שבתורה אין איסור מה"ת שלכד"ה וגם בגוהרקי דערלה דר"ה שייף לברתי' דאמר מידי דרך הנאתן קעבידנא ובערלה כתיב עשה וערלתם ערלתו ערלים שלש שנים יהי' לכם ערלים ואיכא עשה ואפ"ה שלכד"ה מותר כן נראה לי:

מצוה קנט

והיא מ"ע ע' להרמב"ם. ולהרמב"ן היא מצוה קמ"ט ומנה זה לל"ת פ"ח

מ"ע לבדוק סימני חגבים לאכילה שנאמר את אלה מהם תאכלו וכו' ולדעת הרמב"ן אין זה מ"ע והנה לדינא נראה דהדבר קשה לי על הרמב"ם דפסק כתנא דבי ישמעאל דדריש

חגבים בכללי ופרטי א"כ עכ"ח סובר לפי סוגיא דשמעתין כללא קמא דווקא והפר"ח ביו"ד סי' פ"ד סק"ז הוכיח מדברי הרמב"ם פ"ז ממע"ש דסובר כללא בתרא דווקא א"כ דבריו סותרין זא"ז וצ"ע. מיהו י"ל דדברי הפר"ח אינם מוכרחין דאיכ"ל דהרמב"ם סובר כסוגיא דנזיר דף ל"ה דלמ"ד כללא בתרא דוקא לא בעי' דדמי' לי' אלא בחד צד ולמ"ד כללא קמא בעי' דמי לי' בב' צדדים וס"ל לרש"י שם דחד צד וב' צדדים דווקא ולא כתוס' בשמעתין וממילא למ"ד כללא קמא דווקא מרבינן עופות עיי"ש וא"כ י"ל דהרמב"ם סובר כוותי' ועכ"פ דברי הפר"ח צ"ע:

מצוה קס

והוא להרמב"ם מ"ע ע"א. ולהרמב"ן לא נמנה זה כלל

מ"ע להיות ח' שרצים טמאים שנאמר וזה לכם הטמא בשרץ השורץ על הארץ והרמב"ן במצוה צ"ו השיג על הרמב"ם בזה דהאיך אפשר לומר דהוי מ"ע דכיון דהזהירה התורה דטמא לא יאכל קודש ותרומה וכיוצא בזה ושלא לכנס למקדש הרי מוכרח לנו לומר איזה הם הדברים המטמאים ואין כאן שום מ"ע. וכבר דחקו בזה בס' מגילת אסתר ובשאר מפרשים ליישב סברת הרמב"ם כי לכאורה דברי הרמב"ן נכונים. ולענ"ד נראה דהרמב"ם סובר דאיכא מצוה על כל אדם שילמוד לידע איזה הם הדברים המטמאים ואיזה מהם אינם מטמאים ולא משום גזירה שלא יבוא לידי עבירה לכנס למקדש או לאכול קודש דמסתמא מי שרוצה ליקרב לדברים קדושים יחקור וידע אם היה באפשרות שנטמא אלא הלימוד הוא מצד קדושה וטהרה כדפירש"י בע"ז ס"ו ע"ב בסוגיא דעכברא בשיכרא דלא היה צריך התורה להזהיר על נגיעת השרצים דבלא"ה הם דברים מאוסים ונפשו של האדם קצה ברם לנגוע ואית בהו משום בל תשקצו את נפשותיכם ואפ"ה הזהירה לנו התורה בנגיעתן ללמדינו הפגם שעושה הטומאה בנפש האדם ותזהר מהם ואפילו אינו רוצה לכנס למקדש או לאכול קודש ובזה מיישב שם בע"ז קו' התוס' שהקשו על רש"י הא איצטרך למכתב שיהי' אסור ולהנ"ל בלא"ה הוא אסור משום בל תשרצו ורש"י סוכר דבל תשקצו דאורייתא ועכ"ח הא דפרט הוא רק ללמדינו גודל הפגם ולכך איכ"ל אפילו הוא נטל"פ הוא אסור כן נראה לי כוונת רש"י שם. ובזה י"ל ג"כ כוונת הרמב"ם שמנה זה למ"ט להשמר משיקוץ ופגם שעושה הטומאה. והתורת חיים בשבועות ה' ע"א ד"ה א"ל ר"פ לאביי וכו' הקשה דהא איכא כמה ע"ה שלא קראו ושנו ותי' דמי שלא למד הוי רשע ומסתמא לא יחדה התורה לאדם כזה קרבן והוא מבואר עפ"י הנ"ל כמובן. כן נ"ל:

ב) הנה שיעור טומאת שרץ הוא בכעדשה והוא הלמ"ס ודם השרץ הוא מצטרף לבשרו לכעדשה הן לענין טומאה הן לענין אכילה ותוס' בסנהדרין דף ד' ד"ה מנין מתחלה כתב דמצד הסברא בכ"מ דם הוא כבשר והקשו ע"ז א"כ למה איצטרך במעילה י"ז קרא דדם שרץ מצטרף לבשר תפ"ל דבכ"מ האיך דשיעורן שוה מצטרפין יעיי"ש ולענ"ד שרצים המאוסים הרבה מהם אינם ראוים אפי' לאכילת כלב ובבכורות כ"ג ע"ב מבואר אפילו לענין טומאה נבילה שנפסלה מאכילת כלב אינה מטמאה דהוי כעפרא בעלמא והשרצים המאוסים הוא חידוש בין לענין טומאה וכש"כ לענין אכילה שיהי' מטמאים ואסורים כמו שפי' התוס' בע"ז ס"ז ע"ב הנ"ל דראוי לומר דהוי כעפרא בעלמא כיון דמחיים אינם מטמאים ובמותם הם מאוסים מאוד דאפילו לכלב אינו ראוי ואפ"ה חידוש שחדשה התורה דיטמאו ויאסרו והו"א דאין לך בו אלא חידושו לא לצטרף הדם עם בשר השרץ ולכך צריך קרא בפ"ע לזה כנלע"ד ליישב:

מצוה קסא

והיא להרמב"ם מ"ע ע"ב. ולהרמב"ן אינה נמנה כלל

מ"ע לדון דין טומאת אוכלים ומשקים שנאמר מכל האוכל וכו' וכל משקה יעיי"ש ושיעור האוכל לענין קבלת טומאה יש בזה פלוגתא דרש"י ותוס' בכמה דוכתי דלרש"י אפי' כל שהוא מקבל טומאה ולתוס' דווקא בכביצה מיהו לענין קבלת הכשר ולטמא אחרי' לכ"ע בעינן כביצה וההכשר בעינן שיהי' רק ע"י שבעה משקין כדכתיב וכל משקה וכו' בעינן שיבוא עליו המשקה ברצון הבעלים ובס' מנחת חינוך חקר כיון דבעינן דעת בעלים א"כ מעשר שני דממון גבו' הוא לר"מ לא יועיל דעת ורצון הבעלים להכשירו ולפי"ז קשה בסוכה ל"ה אמרי' לכתחלה לא יטול אתרוג של מע"ש מפני שמכשירו לקבל טומאה לחד טעמא וכ"פ הרמב"ם ואי נימא דהוי ממון גבו' וא"כ אין הבעלים בעליו והו"ל להש"ס לומר דלר"מ לא שייך זה עיי"ש ולפענ"ד אפילו לפי דבריו לא הוצרך הש"ס לומר דלר"מ לא שייך זה דבלא"ה לר"מ לא שייך דהרי אמרי' שם במשנה דלר"מ שיעור אתרוג כאגוז ולר"י כביצה וא"כ לר"מ דהאתרוג כשר בפחות מביצה ופחות מכביצה אינו מקבל הכשר וא"כ בלא"ה אי אפשר לומר לר"מ הטעם מפני שמכשירה. מיהו בלא"ה גוף הסברא שכ' במנ"ח לא נראה לי כיון דהתורה יחסה מע"ש לבעלים לענין אכילה א"כ הה"ד לענין הכשר דהוא שייך לאכילה ובפרט לפמ"ש החינוך דטעם דבעי הכשר משום שהוא תיקון רוב המאכלים וא"כ בוודאי זה תליא במי שניתנה התורה רשות לאכלה לעשות בו לענין מידי דאכילה כרצונו ול"ד למה שכ' הקצוה"ח בסי' ת"ו

דבשלמים אם אינו ממון בעלים לא שייך לומר שהעבירוה בנהר ונעשה מוכשר דזה דווקא אם הוא ממון בעלים זה שייך מחיים שעדיין אינו של הבעלים ממש אבל בשעת אכילה בדברים המוכנים לאכילה בוודאי ברצון שרשותו לאכלו תליא מילתא ושפיר פסק הרמב"ם דממון גבו' הוא ואפ"ה כ' הטעם מפני שמכשירה כנ"ל:

ב) עוד העיר המנ"ח על הפנ"י בפסחים ל"א שכ' דאפשר דעל מעשר שני אין אנו מצווים שלא לטמא או לגרום לו טומאה דדווקא גבי תרומה כתיב את משמרת תרומתי וכבר העיר בס' ערוך לנר על סוכה דף ל"ה בד"ה הרי מכשירה על זה והביא דהרמב"ם בפ"ג ממעשר שני כ' דערל אסור במעשר משום דמקרי קודש ובפ"ב מה' חגיגה תמה עליו הל"מ הרי ביבמות יליף זאת ר' יצחק מגז"ש דממנו והניח בצ"ע ולפי הנ"ל נ"ל דבאמת בזה פליגי הנך ב' מ"ד בסוכה ל"ה אי הטעם מפני שמכשירה או מפני שמפסידה והרמב"ם דפסק הטעם משום שמכשירה א"כ סובר דילפינן קודש קודש מתרומה ולכך פסק גם בערל זה הטעם. ומ"מ נהי דאסור לטמא מ"מ שיהי' איסור להכשיר מע"ש זה ג"כ תימה בעיני וכבר כ' בס' על"נ שם באמת אין איסור משום הכשר אלא שמסתם סתם ידים טמאות ובפרט באתרוג דרבים משמשים בו דמסתמא יבא לידי טומאה ולכך אפשר דאסרו להכשירה יעיי"ש:

ג) והנה אוכל המקבל טומאה פסק הרמב"ם דווקא בזמן שהוא ראוי לאדם אא"כ קיבל טומאה כשהי' ראוי לאדם אז נשאר בטומאתו עד שנפסל מאכילת כלב. וכבר הובא במ"ח להקשות עליו מברייתא ספ"ק דפסחים דאיתא שם בנפסל מאכילת אדם נשרפת עם הטומאה ולא חיישינן אע"ג דנטמא עי"ז יעיי"ש ומוכח אע"ג שנפסל מאכילת אדם עדיין מקבל טומאה ולענ"ד גוף הפלוגתא תליא בפלוגתא דר"ש ור"מ בע"ז דף ס"ח דלר"ש שאינו ראוי לגר לא מקרי נבילה והה"ד דלא מקרי אוכל ואינו מקבל טומאה וכן קיי"ל כר"ש אבל לר"מ דהתם דווקא בסרוחה מעיקרא אמרינן דאינו ראוי לגר לא מקרי נבילה אבל בדבר שלא נסרח מעיקרא אפילו אם עתה אינו ראוי לגר מ"מ שם איסור נבילה עליו וא"כ הה"ד שם אוכל עליו דהרי כתיב לא תאכל כל נבילה ואיכ"ל דהברייתא אתיא כר"מ:

ד) והנה כבר אמרנו דרש"י ותוס' פליגי אי אוכל פחות מכביצה מקבל טומאה מה"ת ונראה לי דפחות מכזית אפשר אפילו מדרבנן לא גזרו ולכה"פ הא אמרינן מדרבנן דבעי' נטילת ידים כדאיתא בחולין משום סרך תרומה ובפחות מכזית לא מבעי' לר"ל דסובר דאינו אסור מה"ת אלא אפילו לר"י דס"ל ח"ש אסור מה"ת איכ"ל דדווקא דומיא דחלב דאסור לכל העולם משא"כ בתרומה דאינו אסור רק לזרים ולא נוכל למילף מכל חלב

וכמ"ש המל"מ בפ"א מחמץ ומצה ע"ד הרמב"ם דבעינן קרא בחמץ בפ"ע לא יאכל חמץ ללמד דח"ש אסור עיי"ש ותוס' בחולין ל"ד ע"ב ד"ה והשלישי כ' דבח"ש לא גזרו טומאה דרבנן עיי"ש ובזה אמרתי ליישב דברי הרוקח המובא בב"י באו"ח סי' קנ"ח ובשו"ע שם דפסק דפחות מכזית לא בעי נטילת ידים והביא ראי' מגמרא דערבי פסחי' והמג"א שם סק"ד כ' שהוא ט"ס שהביא ראי' ממצה ומצה בעינן כזית עיי"ש ובפחות מכביצה פסק שם בשו"ע דבעי' נטילה בלא ברכה משום דבפחות מכביצה מקבל טומאה או מדאוריי' או לכהפ"ח מדרבנן ונראה לי לכוון דברי הרוקח וליישב קו' התוס' ביומא דף ע"ט ע"ב ד"ה הא כביצה בעי וכו' דהנה בכפות תמרים הקשה מדוע לא משני הש"ס כדמשני בסוכה הא כביצה בעי נטילה וברכה ונלענ"ד דהנה למ"ד א"א לצמצם בידי אדם א"כ כזית מצומצם או כביצה מצומצם עדיין ספק הוא ואינו יוצא בו ידי מצוה לפי פירוש הראשון שכ' התוס' בחולין דף כ"ח ע"ב בד"ה לפי וכו' יעיי"ש אמנם לפי פי' הר"ש שם בתוס' גם כאן יוצא אפילו בכזית מצומצם אמנם להחמיר בעי שיאכל בסוכה אמנם כ"ז לענין סוכה אבל לענין נטילה דקיי"ל ספק ידים להקל ומכ"ש לענין ברכה דמספק אסור לו לברך דאפילו בבהמ"ז דהוא ספק דאורייתא היינו באכל כדי שביעה אבל בכביצה דהוי דרבנן וממילא אם יש ספק אם הי' כאן שיעור דרבנן אין רשאי לברך וא"כ נראה דבשמעתין קאי למ"ד אי אפשר לצמצם אפילו בידי אדם וא"כ כיון דנקט פחות מכביצה עכ"ח הדיוק בכביצה מצומצמת בעי ול"ל דבעי נטילה או ברכה דמספק לא בעי ברכה ולא נטילה ועכ"ח דהדיוק כביצה בעי סוכה ומהך מ"ד דסובר דא"א לצמצם אפילו בי"א נשמע למאן דסובר אפשר לצמצם דבזה אין סברא לומר דפליגי אי גדול או פחות דזה הוא מדבר שהוא מציאות ולא מסתבר לאוקמי בי' פלוגתא ולכך פריך מיני' שפיר בשמעתין אבל שם בסוכה דקאי לענין דין שפיר משני דלדינא נראה דקיי"ל בידי אדם אפשר לצמצם וא"כ איכ"ל שפיר הדיוק כביצה בעי נטילה וברכה אפילו במצומצם. (ועפי"ז י"ל קושית הטעם המלך על ר' אביגדור דמה פריך דילמא כביצה שבת קבעה וקיימא הואיל ויוצא בה ידי סעודה לפי שיטת טעה"מ וסברתו עיי"ש ולהנ"ל א"ש אפילו לפי סברתו דכבר אמרנו דהיינו רק מדרבנן וא"כ מספק אין לחייבו בסוכה ועכ"ח דמן הדין הוא ופריך שפיר). ועפ"י האמור למעלה והבאתי דעת הר"ש בתוס' חולין הנ"ל ואמרתי דאפי' למ"ד א"א לצמצם בי"א אפ"ה יוצא והטעם כ' בתוס' דהוי ב' צדדים לחייב א' דילמא הוא יתר מכביצה ואפילו אינו יותר מכביצה מ"מ דילמא הוא לכה"פ ביצה ע"ש וההה"ד בכזית מצה וכיוצא אפילו מצומצם יוצא בו מיהו נטילה לא בעי כיון דפחות מכזית לא בעי נטילה וגם פחות מכביצה הוא ספק ותלי' בבעי' דש"ס וא"כ יש ס"ס

דלא לבעי נטילה. ובזה א"ש דברי הרוקח הנ"ל דשפיר הוכיח דעל פחות מכזית לא בעי נטילה מהא דמסיק שם במצה הטעם משום שטיבולו במשקה ולא משום כזית דמצה ועכ"ח דכזית דמצה משכחת לה דלא בעי נטילה כגון בכזית מצומצמת ומטעם שמא הוא פחות מכזית וא"ש דינו של הרוקח ואינו צריך לתקן ולעשות בו טעות ושגיאה:

מצוה קסב

והיא להרמב"ם מ"ע ע"ג והרמב"ן לא מנה זה ג"כ.

מ"ע להיות הנבילה טמאה ומטמאה שנאמר וכי ימות מן הבהמה וכו' הנוגע בנבלתה יטמא עד הערב ובכל הנך הרמב"ן חולק מטעם הנ"ל דכיון שאסר הכתוב לטמא לאכול קודש או לכנס למקדש ממילא הוצרך לכתוב דיניהם מה שהוא מטמא. והנה טומאת נבילות מטמא במגע אם נגע במקום גלוי ובמשא מטמא אפילו בבית הסתרים וצריך כיבוס בגדים וכבר כתבתי למעלה טעם על הרמב"ם שמנה ענייני הטומאות למצוה בפ"ע ובמנחת חינוך הקשה על הרמב"ם למה לא הביא האיבעי' בסנהדרין דף קי"ב בבהמת עיר הנדחת אי שחיטה אהני להוציא מידי נבילה כיון דאיכא נ"מ טובא בזה ואמרתי ליישב עפ"י מה שזה שנים רבות הקשה אותי הרב המאוה"ג המופלג מו"ה אברהם יצחק גליק נ"י אב"ד דק"ק טאלשוע דמאי קמבעי' לי' לש"ס הא אמרי' בחולין ק"מ רנב"י תירץ על הא דבעי חיות טהורות לאפוקי ציפור של עיר הנדחת ואי סק"ד דאין השחיטה מועלת הוי רק כהריגה ואנן בעי' ושחט את הציפור ואמרתי ליישב דהרמב"ם מונה השחיטה למ"ע וכן שאר מוני המצות ולענ"ד דזה תליא בפלוגתא דר"י ור"ע בחולין י"ז דלר"י בעי הכתוב להתיר בשר תאוה ולר"ע לאסור בשר נחירה והנה לר"י דבא להתיר בשר תאוה א"כ אין זה מ"ע שהרי מהיתר אין יכול לדייק מצוה כיון שמתחלה הי' אסור להם בשר תאוה ועכשיו הותר משא"כ לר"ע דס"ל דמעיקרא הי' מותר להם בשר נחירה ועכשיו בא הכתוב ואמר וזבחת ואכלת שפיר איכא למידק דבא לאסור נחירה והוי לאו הבא מכלל עשה ושפיר נמנה למ"ע. ולכאורה נראה לי אם נימא דהוא מ"ע לשחוט ולא לנחור ועל דרך הטעם שכ' בחינוך שם אי' אמרי' כהלל בפסחים קי"ט דמצות אין מבטלות זא"ז לא שייך האיבעי' של הש"ס דכיון דמצות אין מבטלות גם המצות של עיר הנדחת אינו יכול לבטל מצות של ושחט ומצוה ושחט אינו יכול לבטל מצות עה"נ ועכ"ח האיבעי' אי השחיטה רשות ועה"נ מצוה ואיכ"ל דמצוה מבטל רשות ושפיר איכא למבעי' האי איבעיא ולכך הרמב"ם דפסק בה"ש כר"ע דבשר נחירה הי' מומר ובא הכתוב לאסור ולכך שפיר מונה במנין המצות השחיטה למ"ע ובה' חמץ ומצה פסק הרמב"ם כהלל

ג"כ ועיי' בפלתי סי' צ"ח דכ' דמספקא לי' אי כהלל או כרבנן וא"כ הוי ס"ס ספק דילמא מצות אין מבטלות ואת"ל כרבנן דמצות מבטלות מ"מ איכא אבעי' דר"ח בסנהדרין קי"ב הנ"ל והוי כס"ס ולכך לא הביא הרמב"ם זה דאפילו אי נימא דס"ס במקום חזקה לא מהני מה"ת מ"מ לענין טומאה איכא חזקה כנגד חזקה והוי ספק ושפיר מועיל ס"ס ולכך לא הביא הרמב"ם דין זה כן נראה לי נכון:

ב) והנה אמרי' בבכורות כ"ג ע"ב לר"י דנבילה מטמא בין טומאה חמורה ובין ט"ק עד שנפסל מאכילת כלב ותוס' שם הקשה ע"ז דלפי"ז צריכא לאוקמי הקרא בנבילה מוסרחת מחיים ור"י הא ס"ל כר"ש דנטל"פ שרי ונלע"ד ליישב עפ"י דברי הפלתי בסי' פ"ז דהנה בשבועות כ"ד סע"א כ' רש"י דל"ג נבילה מוסרחת דנבילה מוסרחת לא מקרי נבילה ובתוס' דחה זה דשפיר מקרי נבילה והוא תימא והא בהדיא אמרינן בע"ז ס"ח דאינו ראוי לגר לא מקרי נבילה ובח"ר דחקו שם בזה אמנם לדברי פלתי הנ"ל שכ' דבאמת באינו ראוי לגר הוי שלכד"א ושרי ולר"ש דס"ל כ"ש למכות ולמהרש"ל בשבועות כ"ג ע"ב דכ' דלר"ש דס"ל כ"ש למכות גם שלכד"א אסור וא"כ ליכא למימר זה הטעם דאינו ראוי לגר מותרת ועכ"ח הוצרך הש"ס לומר דאינו ראוי לגר אינו קרוי נבילה אבל לדידן שפיר איכ"ל דמקרי נבילה כמ"ש התוס' ובזה נ"ל ליישב ג"כ קו' התוס' בשבועות הנ"ל מתוספתא בנשבע שאוכל ואכל אוכלין אסורין לת"ק פטור ולר"ש חייב והקשו בתוס' על הגירסא דממ"נ דבמוסרחת עכ"ח לא איירי דא"כ מאי טעמא דר"ש ובאינו מוסרחת לא פטר ת"ק ולהנ"ל איכ"ל דלעולם מיירי במוסרחת ולר"ש לשיטתו עכ"ח ס"ל במוסרחת אינו קרוי נבילה וא"כ קשה קו' רש"י דהא ליתא בהן ולכך ס"ל דאין שבועה חל עלי' וגם קו' התוספות בבכורות הנ"ל על ר"י יש לתרץ באופן הנ"ל דהא דאמרי' שם לר"י מוסרחת מחיים היינו אי דריש כר"ש אבל לנפשי' לא צריך לזה:

ג) והנה הרמב"ם בפ"א מאה"ט פסק כר"י דנבילה מטמאה עד שיפסל מאכילת כלב ולפי הנראה דמפרש הא דר"י דס"ל דלענין אכילה ל"צ קרא דר"י לשיטתי' דס"ל בכל איסורים שבתורה אין לוקין עליהם שלכד"ה דאכילה היינו דווקא כד"א ואינו אסור אלא מדרבנן וא"צ קרא ע"ז דאין לומר דיליף מכאן לכל איסורין דהא נבילה קיל מאיסור כרת ולא ילפי' חמור מקל לקולא ועכ"ח מלשון לא יאכל מוכח כן ועכ"ח דאתי קרא דלגר ללמד על הטומאה ואע"ג דהקרא באכילה מיירי אפשר להסביר דהרי בפסחים כ"ב אמרי' כשהותרה נבילה היא וחלבה וגידה הותרה משמע דאמרי' כן מדכתיב לא יאכל "כל" נבילה דכל מרבה זה והא גופא תקשי איך יבוא איסור נבילה ויחול על איסור גיד ועל איסור חלב אפילו באינו חמור הקשה התוס' ביבמות ל"ג ע"ב איך אפשר שיחול

אפילו בכולל קל על חמור אינו חל ותי' משום דגם לנבילה איכא חומרא דמטמא וא"כ א"ש דרש דר"י דלגר אשר בשעריך קאי על טומאה דמעיקרא קאמר ל"ת כל נבילה גם גיד ואיך יחול ועכ"ח משום דמטמא וע"ז אמר לגר אשר בשעריך תתננה דהיינו אם הוא ראוי לגר דאיכא איסור טומאה אבל אם הוא נבילה מוסרחת בחיי' דאינו מטמאה ל"ש דתחול ושפיר מוקי ר"י הקרא במסרחת בחיי' וניהו דהתוס' הקשו דהא בע"ז ס"ח אמרי' לר"ש דנבילה מוסרחת ל"צ קרא דעפרא בעלמא הוא נראה דזה שייך לענין אכילה אבל לענין טומאה משכחת לה כגון פסוקת הגרגרת ונקובת הוושט דהוי נבלה מחיים ואינו מטמא כדאי' בחולין ל"ב עד לאחר שחיטה ונסרחה בין הנקיבה למיתה ואיכ"ל לענין איסור אכילה לא מקרי נסרח קודם שיחול עליו איסור נבילות אבל לענין טומאה הי' סרוחה מעיקרא ובכה"ג שפיר איצטרך קרא דבאינו ראוי לגר לא הוי נבילה ומיושב היטב קו' התו', ועכ"פ הרמב"ם פוסק כר"י וכן פסק בפ"ג מאה"ט גם בנבילות עוף טהור דמטמא בבית הבליעה מטמא עד שיפסל מאכילת כלב:

והנה המנ"ח כ' כיון דהתורה אמרה בנבלת עוף טהור האוכל מנבלתה יטמא נראה דאפילו אם אכל רק בהנאת גרונו כגון שאכל ח"ז וחזר והקיא ג"כ טמא ומיישב בזה קו' הר"ש על הרמב"ם דס"ל טומאת משא איכא אפילו אינו זזה ממקומה א"כ ל"ל קרא דנבילת ע"ט מטמא בבית הבליעה דווקא אבל שאר נבילות אין מטמאין בבהב"ל הא שאר נבילות מטמאין במשא דבה"ב הוא רק בית הסתרים ותי' דנפ"מ אם אכל רק חצי זית והקיאו וכר"י או שאכל זאח"ז בתוך אכ"פ עיי"ש ולי קשה לכאורה ע"ז דהא ילפי' בת"כ דבהמה ושאר נבילה אינה מטמא בבה"ב דכתיב לא יאכל לטמאה בה משמע דווקא באכילה יש טומאה אבל בנגיעה ובמשא אינה מטמא ובבהמה ושאר נבילות אפילו בנגיעה יש טומאה ועכ"ח דמיירי בנבילת עוף טהור שאין לה טומאה אלא בבית הבליעה ואי נימא כדעת מנ"ח הנ"ל דלא הי' לו רק הנאת גרונו בח"ז ונבילה אינה מטמאה אלא בכזית כדיליף מלשון האוכל דבעי' כזית וא"כ אכתי מנ"ל דילמא לעולם מיירי הקרא בנבילת בהמה אפ"ה שפיר דייק הקרא והאוכל וכו' לטמאה בה דהיינו לדעת המנ"ח דווקא באכילה תטמא אבל במגע ובמשא אינו מטמא וצ"ע ונראה ליישב דאוכל סתמא כתיב בין שאכל כזית בהנאת מעיו ובין שאכל בהנאת גרונו רק חצי זית והקיאו וע"ז מסיים לטמאה בה שפיר משמע אפי' בכזית אין טומאה אחרת ועכ"ח בנבילת עוף טהור מיירי כנ"ל. והנה בשבועות ז' ע"ב ילפי' מקרא דאוכל נבילת עוף טהור חייב בקרבן עולה ויורד ועכ"ח באכל קודש או נכנס למקדש ומטעם זה תמהני על התפארת ישראל בפירושו על המשניות בפ"ג מכריתות מ"ג בפי' התוס' אכל אוכלין

טמאין היינו נבילות עוף טהור וכ' לתמו' האיך מצינו דחייב ע"ז כרת וקשה כיון דילפי' דחייב קרבן עולה ויורד עכ"ח חייב כרת עליו כדמוכח בסוגיא שם דענש והזהיר וצ"ע:

מצוה קסג

והיא להרמב"ם ל"ת צ' ולהרמב"ן היא מצוה ק"ג ול"ת פ"ט.

מל"ת שלא לאכול משרץ הארץ שנאמר וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל והרמב"ן בשורש ט' מנה ל"ת קס"ג קס"ד קס"ה וקס"ו הכל למצוה אחת אבל הרמב"ם מונה איסור דג טמא ושרץ הארץ ושרץ המים ושרץ העוף והנולד מפירות והנולד מעיפוש ועוף טמא כל אחד לאו בפ"ע וברי' המורכב מהם משכחת לה דלוקה עלי' כפי הרכבות ההם ובזה מפרש הא דמכות י"ז אכל פוטיתא וכו' על לאו שאל תטמאו בפ' שמיני ולאו דאל תשקצו בפ' קדושים אין לוקין דלהרמב"ם בריבוי הלאוין אין כאן חיוב מלקות אא"כ נשתנה עניינו אמנם להרמב"ן הנ"ל שרץ המים ודג טמא חדא מילתא נינהו ובדג טמא סובר דאיכא ב' לאווין וב' מלקות חדא דת"כ וחדא דמשנה תורה וכל שרץ השורץ בין מעיפוש בין מפירות חדא נינהו ולוקה ג' מלבד הב' לאווין הכוללים דהיינו לאו דאל תשקצו ואל תטמאו בפ' שמיני וכן שרץ העוף לאו אחד מלבד ב' לאווין הכוללים ומלבד לאווין דשרץ הארץ ובזה מפרש מימרא דאכל פוטיתא ולכ"ע על לאו דפ' קדושים דאל תשקצו אין לוקין דהוי לאו שבכללות והמעיי"ח הקשה הא כתיב בבהמה ובעוף ולהרמב"ן בשורש ט' כה"ג דנא ומבושל לא מקרי לאו שבכללות ונראה דכוונת הרמב"ן דהקרא בא ללמד דכל הטמאין בין בהמה טמאה ובין עוף טמא ובין שרצים כולם הם שיקוץ הנפש כמו שרצים המאוסים וא"כ אי הוי כתיב רק לא תשקצו בבהמה עדיין לא הי' נשמע כוונתו ורק ע"י הכלל נשמע כמו לא יאכל כי קודש הם לכך חשוב כמו לאו שבכללות גם להרמב"ן ובפרט שם לא נכתב בבהמה הטמאה שנדע במה לא נשקץ אלא שמסיים בסיפא דקרא אשר הבדלתי לכם לטמא שקאי נמי על בהמה ועוף וא"כ היינו לאו שבכללות לכ"ע משא"כ לאו דאל תשקצו ואל תטמאו בפ' שמיני שקאי רק על שרצים שכולם ענין א' להם לא מקרי לאו שבכללות כלאו דלא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וכו':

והסמ"ג מסלק לאו קס"ד וקס"ו, ובזה סובר כרמב"ן אבל לאו קס"ה מונה לשרץ המים כהרמב"ם וא"כ עכ"ח סובר דדג ושרץ המים לאו חדא מלתא נינהו והקשה המעיי"ח א"כ איך יפרש הא דפוטיתא לוקה ד' האיך משכחת לה ואפשר דסובר דלאו חדא מילתא נינהו ואפ"ה לוקה עליו משום ב' לאווין דדג טמא משום דלעיל אקיש להו בקרא וכלל

כל אשר אין סנפיר וכו' מכל שרץ המים ומכל נפש חי' וכו' ולכך כשם דבנפש חי' עובר ב' לאוין דת"כ ודמשנה תורה ה"נ בשרץ המים ואע"ג דלא הוחזר במשנה תורה ושוב ב' לאוין דאל תשקצו ואל תטמאו:

ב) והנה שרצים מקרי ברי' וברי' קיי"ל דאפי' בכ"ש חייב והטעם פליגי רש"י ותוס' בחולין צ"ו לדעת התוספת הטעם משום דהוי כמפרש כיון דאם נתחלק אין שמו עליו וא"כ התורה עכ"ח מיירי בשרץ שלם ולא חילקה בין גדול לקטן והוי כאלו פירשה התורה בין גדול ובין קטן ולדעת רש"י הטעם משום חשיבות ומטעם זה לא הבנתי דברי המנ"ח שכ' דבברי' איכ"ל כדעת מהרש"ל בשבועות כ"ג דשלכד"ה לכל הפחות כ"ש הוי ממילא הה"ד בשרץ דהוא ברי' דכ"ש אסור גם שלכד"ה אסור וקשה דמה ענין זה לזה כיון דהטעם לרש"י משום חשיבות ולתוס' משום דהוי כמפרש חשבה התורה הברי' כמו זית שלם ובזית שלם אם הוא שלכד"א הרי הוא פטור ולא חשיב אכילה וא"כ למה יתחייב בברי' הרי לא הוי אכילה, ובמל"מ בפ"ה מה' שבועות כ' זה לענין קונמות דאע"ג דהוא בכ"ש משום דהוי כמפרש מ"מ לא שייך בזה דברי מהרש"ל הנ"ל. והתוס' עצמו הקשו על דבריהם דברי' הוי כמפרש ממכות י"ז דחכמים אמרו חטה לא מקרי ברי' משום דאינו ברית נשמה הא הטעם משום דהוי כמפרש ודחקו התוס' דלדבריהם קאמרו וזה צריך ביאור ונלע"ד להסביר דברי התוס' דלכאורה ק"ל לומר דגם ר"ש מודה לטעם התוס' דהוי כמפרש אלא ר"ש לטעמי' דדרש טעמא דקרא וטעם דקרא דהוא משום חשיבות ולכך סובר דבברי' דלא פריש בה התורה ג"כ בכ"ש אלא דלפי"ז לכאורה קשה לפמ"ש מרן הגאון בחת"ס חיו"ד סי' רנ"ד דגם לדידן חיישי' לטעמא דקרא לחומרא וא"כ גם לדידן יהי' ברי' אפילו היכא דלא פירש הקרא ג"כ אסור דאולי הטעם משום חשיבות וי"ל כיון דהוי דק ספק ואינו אלא אסור וח"ש בלא"ה אסור מה"ת אפילו לא חשיבא א"כ אין נפ"מ וכל זה לר"י אבל הסוגיא במכות הוא מימרא דר"ל ולדידי' ח"ש מותר מה"ת א"כ שוב קשה כנ"ל דהא דרשי' טעמא דקרא לחומרא לכך קאמרו רבנן דאפילו אי דרשי' טעמא דקרא וברי' אסור דחשיבא היינו אם הוא ברית נשמה אבל אם אינו ברית נשמה לא וזה צריכין לעיקר הטעם לר"ש דאפי' אי טעמא דקרא משום חשיבות הוא בברית נשמה מ"מ לדידהו ג"כ נפ"מ במקום דח"ש מותר כגון בתערובת למקצת מפורשים וכגון לענין רוב לכך נקטו זה הטעם בדבריהם:

ג) והנה בכלל הזה לאו דשמונה שרצים דשיעורם בכעדשה והיינו דווקא אם אינו ברי' אלא שאכל חלק מהם כמ"ש התוס' במכות ט"ז דאם ריסק ט' נמלים דאם אינם שלימים בעי' כזית והיינו אם אינם מח' שרצים ובמק"א כתבתי אסתפקתא אי כעדשה מצטרף

בתוך אכילת פרס וראיתי בפלתי סי' ק"ד סק"ב דפשיטא לי' דמצטרף ולי הדבר ספק ודעתי נוטה להיפך דהרי ביומא פ' ע"ב תמהו כזית בכא"פ וכותבת בכדי א"פ נהי דמשני דהכי קים להו אבל בכעדשה לא שמענו ואדרבה יש לומר כיון דשיעור כעדשה באכילה ילפי' מטומאה במעילה ט"ז ע"ב וא"כ מינה מה בטומאה נגע בפחות מכעדשה וחזר ונגע אין מצטרף כדאי' בחולין קכ"ד ה"נ לענין אכילה. והגאון מו"ה יאקב עטלינגער זצ"ל השיג עלי במכתבי שצ"ה וכ' דנעלם ממני דברי התוס' ישנים בכריתות י"ג ע"ב דפי' שם אכל אוכלים טמאים דמצטרפים וחייב כרת בשתה דם של שרצים דהוא כבשר השרץ עיי"ש א"כ מוכח דמצטרף ולענ"ד מהתם אינו מבואר דלא כדברי שהרי אני מסופק רק מכח קו' הש"ס דיומא הנ"ל וא"כ גם כאן הי' ראוי לומר דשרץ מצטרף האי כעדשה לפי ערך דמצטרף כזית בכאכ"פ שהוא למשל חלק השישית למ"ד פרס הוא ג' ביצים וא"כ גם כאן בשרצים נימא דמצטרף לפי ערך ההוא מחלק השישית ולכאורה אדרבה ראי' משם בכריתות י"ג דקאמר שם רבנאי דבשקצים ורמשים מצטרפין כזית בכאכ"פ והוא דבר תמו' שהרי בשרצים שיעורו בכעדשה וכבר עמד שם בס' ערוך לנר ומזה לכאורה ראי' לצד הספק שאמרתי לעיל דאיכ"ל דשרצים שיעור בכעדשה משערים לפי ערך כזית בכאכ"פ דהיינו למשל חלק השישי לדעת הרמב"ם דפרס ג' בצים ולרש"י חלק השמיני ה"נ בשרצים מצרפין לפי ערך הזה וכן איכ"ל הכוונה במתני' לפמ"ש התוס' דהאי משקים טמאים היינו דם שרצים דמצטרפין בכאכ"פ היינו ג"כ לפי ערך ההוא:

מצוה קסד

והיא להרמב"ם ל"ת צ"א. והרמב"ן השיג גם בזה ומנה כולן בל"ת א' כנ"ל

מל"ת שלא לאכול תולעת הפירות והזרעים שנאמר לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום וכו' והרמב"ם לטעמי' כמ"ש במצוה הקודמת דס"ל שכל לאו בא לפרש דבר חדש וענין חדש ול"ת זו בא לחדש דאפילו התולעים הגדלים בפירות מחוברים מקרי שרץ השורץ על הארץ והיינו כשמואל בחולין ס"ז דאמר קישות שהתליע באבי' אסורה משום שרץ השורץ על הארץ והתוס' שם הקשו הא הש"ס מדייק מהברייתא דדווקא תולעים שבעיקרי זתים ובעיקרי גפנים המה אסורים ומטעם זה פסק ר"ת דלא כשמואל ולענ"ד ליישב דעת הרמב"ם דס"ל דהקרא המיותר הנ"ל בא לאסור לן גם התולעים שנעשו במחובר אפי' הם רחוקים מן הארץ ואיכ"ל דתליא בפלוגתא במנחות צ"ו אבא שאול עם רבנן גבי בזיכין דכתיב ונתת הבזיכים על המערכת ולרבנן על דווקא ואבא שאול סובר על היינו סמוך והרמב"ם שם בפ"ג מה' בה"ב פסק כאבא שאול ולדידי'

כיון דלא בעינן על ממש שפיר איכ"ל דאם התליע במחובר מקרי שרץ השורץ על הארץ דסמוכים הם לארץ והברייתא דאוסר דווקא בעיקרי גפנים סובר כת"ק שם דבעי' על ממש כך ה"נ בעי' על הארץ ממש דהיינו בעיקרי גפנים כמו ברייתא זו ושמואל סובר כאבא שאול דפסק הרמב"ם כוותי' לכך שפיר פסקי' דקישות שהתליע באבי' דאסור:

ב) התולעים שנעשו בבשר מחיים אמרי' שם דאסורים דהוי כאמה"ח דל"ש בהו שחיטה כפירש"י שם ותוס' מיהו קשה לזה דבגמ' ילפי' זה מואת נבלת' תשקצו ומה ענין זה לאמה"ח ואם נעשו התולעים לאחר מיתת הבהמה הרי לפי"ז לא שייך איסור אבמה"ח ולשון נבילה משמע דקאי לאחר מיתה ומטעם זה אמרתי שם ליישב לשון רש"י דמפרש קיקאני אסירי דהיינו תולעים שבכבד ושבריאה והקשו התוס' א"כ איך איכא מ"ד שם דשריא כדאמרי' כאן דבבשר בשחיטה תליא מילתא ואמרתי דהיכא דלאו מעלמא קאתי ואינם איסורין אלא משום אמה"ח זה שייך אם מחיים נעשו אבל אם יש ספק שמא נעשו בשכבר נעשה בשר איכ"ל דהשתא הוא דאיתרע ואע"ג דזה מקרי חסר ואתי מ"מ בריש נדה משמע אף היכא דאיכא תרתי לריעותא חיישי' על למפרע וא"כ אם נמצאי' תולעים בכבד ובריאה עכ"ח לאחר שכבר נשחטו ואיכ"ל דהשתא איתרעו וזה הטעם של המ"ד דשריא אבל מלשון דמפיק לה מואת נבלתם תשקצו דמשמע אפי' לאחר מיתה אסורין ולא שייך תי' הנ"ל אבל לא אדע איך נוכל למילף מואת נבלתם תשקצו לאסור אם נעשה לאחר שחיטה מ"ש מתולעים שבדגים וצ"ע:

מצוה קסה

והיא להרמב"ם ל"ת צ"ב. וגם זה לא מנה הרמב"ן מטעם הנ"ל

מל"ת שלא לאכול שרץ המים שנאמר אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ הרי שרץ המים בכלל והרמב"ן לא מנה זה כי נכלל בלאו דדגים שאין לו סנפיר וקשקשת ובמכות ט"ז ע"ב אמרי' דריסק ט' נמלים וא' חי חייב גם משום לאו דנבילה דאיסור נבילה חל על לאו דשרצים אם אכל מהם כזית וגוף הדבר הוא תימה איך אפשר דלאו דנבילה יחול על איסור שרץ ולכאורה נראה דאיסור שרץ חמורה מנבילה דבשרץ עובר בחמשה לאווין משא"כ בנבילה ומה שעובר עליו הרבה לאווין מקרי חמור עיין בר"ן פ' יוה"כ בסוגיא דקל הקל כ' מטעם זה נבילה חמור משבת דנבילה עובר על כל כזית וכזית לאו ונתרבו הלאווין יעיי"ש א"כ הה"ד שרץ חמירא מנבילה ותוס' כ' שם איסור דנבילה גזירת הכתוב הוא דחל כיון דגלי קרא דחל על חלב ואע"ג דהוי קל על חמור ואפי' לר"ש חל דלית לי' כולל ועכ"ח גזה"כ הוא דנבילה שאני לכך חל נמי על שרץ ועל איסור בהמה טמאה

ללוי במעילה י"ז (וכיוצא בזה אמרו בחולין ק"ג ע"א דאיסור טריפה כמו דעל חלב חל חל נמי על אמה"ח מיהו יש נמי מיגו וכעין המיגו שכ' התוס' שם ד"ה דאיסור וכו'):

ועל דברי התוס' יש לכאורה תימה איך אפשר לומר דאיסור נבילה שאני הרי בחולין ק' ע"ב הביאו דברי ר"י דממעט נבילת עוף טמא וכו' דיצא זה שאין איסורו משום בל תאכל נבילה וכו' ולר"מ דפליג עלי' יליף לה בזבחים ס"ט מטריפה וכו' יצא עוף שאין איסורו משום בל תאכל טריפה ואי נבילה גזה"כ דחל על טמאה הה"ד טריפה לפי דעת התוס' דג"כ כתיב וחלב טריפה ולמהרש"ל בשמעתין דחולין נראה דהי' קשה לו זה ותי' דווקא על שרץ דקרא קראו נבלת שרץ חל והה"ד על בהמה טמאה דקראו נבלת בהמה טמאה משא"כ נבילה על עוף טמא עיי"ש ודבריו צ"ע חדא וכי אנו מסופקין אי מקרי נבילה לענין טומאה פשיטא לענין טומאה כתיב הרבה פעמים בפ' שמיני ובנבלתם לא תגעו ולח צריכין לקרא דנבלת שרץ אלא דכאן אין אנו דנין לענין טומאה אלא לענין איסור אכילת נבילה והתורה תלה טומאת נבילת עוף טהור באיסור אכילת נבילה וא"כ איצטרך לן לימוד דיש איסור אכילת נבילה וע"ז לא הביא המהרש"ל קרא רק לענין טומאה מקרי נבילה ואין מזה ראי' לאכילה ותו אפי' אי נימא בדברי מהרש"ל א"כ קשיא סוגיא ערוכה בזבחים ס"ט ע"ב דפריך לר"י דמ"ש גבי עוף ל"צ טריפה למעט עוף טמא וממעט לה ממשמעות נבילה ומ"ש גבי בהמה דכתיב וחלב נבילה וצריך קרא מיותר טריפה למעט טמאה ולא ממעט לה ממשמעות נבילה ולמהרש"ל מאי פריך בשלמא גבי בהמה דכתיב נבלת בהמה טמאה וקראו הכתוב נבילה והוא דגם בהמה טמאה בכלל נבילה לכך איצטרך קרא טריפה למעט משא"כ בעוף לא מצינו דעוף טמא נקרא נבילה לכך ממעט ממשמעות נבילה וצ"ע על המהרש"ל וא"כ שוב עמדה קו' הנ"ל וראיתי בנוב"י מה"ת חאו"ח סי' קכ"א בהג"ה מבן המחבר שעמד בזה ותי' עפ"י המהרש"ל אבל להנ"ל קשה ובלא"ה אפי' לדברי המהרש"ל מ"מ מבואר במכות ובמעילה הנ"ל לא ס"ל כתי' מהרש"ל לא צריכי לסברתם דגלי גבי חלב דנבילה חל ולזה כיון המהרש"א שכ' שנעלם מהמהרש"ל דברי התוס' ואין כאן השגה מה שהשיג בנוב"י הנ"ל מ"מ קשיא להתוס' הקושיא שלמעלה:

ב) והנה בשרץ המים קיי"ל ביו"ד סי' פ"ג ס"ב דבכלים ובבורות שיחין ומערות שאינם נובעים השרצים שבהם כל מין שלא פירשו הם מותרין אפילו איסור בל תשקצו לית בהם ואפילו פירשו על הדפנות של הכלים אמרי' דהיינו רביתיי' אבל אם פירשו לחוץ הם אסורים ונראה דעל זה קאי הקרא דאל תשקצו שמנה הרמב"ם דקאי על שרץ המים דמשמע מצד איסור שריצה דהיינו ההליכה והפרשה למקום דלאו היינו רביתיי' וניהו

דמסתמא אין חוששין שפירשו למקום דאין רבותיי' אבל אם ידעי' שפירשו אפילו הוא באופן שיש ספק הוי ספק דאורייתא ואסורים לענין חריצין ונעיצין שאינם נובעים פליגי הרמב"ם והרא"ש להרמב"ם שרצים שבהם אסורים ולהרא"ש מותרין ותליא בפלוגתא אי דרשי' בכללי ופרטי או בריבוי ומיעוטי וכבר כתבתי בזה למעלה במל"ת של דג טמא יעיי"ש:

מצוה קסו

והיא להרמב"ם ל"ת צ"ג. וגם בזה משיג הרמב"ן ולא

מנה זאת

מל"ת שלא לאכול רמשים שנאמר ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ והנה בשרצים הנ"ל יש בהם הרבה שהם מוסרחים ואינם ראוים לאכילת אדם ואפ"ה אסרה התורה אותם ואם נסרחו אח"כ יותר מטבעם פליגי בזה עיין בפר"ח יו"ד סי' ק"ג דאם נסרח אח"כ שוב אינם בכלל ברי' ואפשר דתליא זה בפלוגתא דר' ששת ורבא בע"ז ס"ח ע"ב גבי עכברא בשיכרא דפליגי ר"ש ורבא אי אמרי' כיון דאסרה התורה עכברא המאוס גם הנותן טעם לפגם בשאר דברים ג"כ אסור כיון דחידוש הוא ורבא סובר דאין לך בו אלא חידושו דדווקא בעיני' אסור דבכל חידוש ס"ל רבא כן אם נוכל למעט החידוש ממעטי' כמו בעד זומם דס"ל לרבא בסנהדרין כ"ז דמכאן ולהבא רק נפסל דאין לך בו אלא חידושו המוכיח וא"כ ה"נ אם נסרח אח"כ יותר איכ"ל דאין לך בו אלא חידושו ואני מסתפק לפמ"ש הפרמ"ג ביו"ד סימן ס"ה במ"ז סק"ד בגיד הנשה דקיי"ל דאין בו טעם וחידוש הוא לא מצרפין בכדי אכ"פ ובעי' דווקא שאכל ביחד וא"כ הה"ד בשרצים המוסרחים וכיון דאין מצטרפין בכדי אכילת פרס א"כ לא שייך חזי לאצטרופי וח"ש בכה"ג גם לר"י שרי ובזה יש ליישב קו' הר"ן על לשון רש"י בע"ז ס"ט דפי' על האי עכברא דאימרטוטי אמרטוט דיש לחוש לכעדשה מן השרץ הקשה הר"ן הא בלא"ה ח"ש אסור ולהנ"ל א"ש דבדבר מאוס איכ"ל ח"ש מותר וגם יש ליישב בזה בשבועות דף כ"ב גבי נזיר בחרצן דאמרי' אהתירא קמשתבע א"ש אפילו לר"י וגם הי' אפשר ליישב קו' התוס' בשבועות כ"ג ע"ב ד"ה דמוקי דהקשו הא לר"י ח"ש אסור מה"ת ולהנ"ל בשקצים ורמשים דמסתמא הם מוסרחים כמ"ש התוס' עצמן שם בד"ה משכחת לה כדרבא וכו' לא מצטרפי בכאכ"פ ל"ש חזי לאצטרופי לדעת הפרמ"ג שם ונוב"י מה"ת סי' מ"ג דפירשו חזי לאצטרופי בכאכ"פ לשווי' כזית לכך אסור ח"ש א"כ איכ"ל דזה קו' הגמ' דלמה איצטרך לר"י לאוקמי בכולל דברים המותרים הול"ל פשוט כולל כיון

דנשבע על נו"ט שקצים ורמשים וסתם שרצים הם מאוסים וח"ש מותר בהם וא"כ אי מפרש ח"ש לרבנן ולר"ע בסתם הוי כולל אפי' בלי דברים המותרים ופריך שפיר לר"י אמאי לא אמר כר"ל דהיינו שישאר בתירוצו של כולל אלא שלא יצרך לומר כולל דברים המותרים אלא דממילא הוי כולל אם יפרט ח"ש ושקצים ורמשים ח"ש מותר לפי' הנ"ל וחל על נבילות משום כולל כן איכ"ל לפי סברת הפרמ"ג הנ"ל:

אמנם גוף הסברא של הפרמ"ג לדעתי אינה מוכרחת אפילו בג"ה ובשרצים נראה דמצטרף בכאכ"פ חוץ מלגבי אמה"ח לרמב"ם ולרש"י חולין ק"ג ע"ב ד"ה מאי היא וכו' דמזה רצה הפרמ"ג ללמוד לגיד ולענ"ד אין הנדון דומה לראי' דבשבועות כ"ב ע"ב גבי שבועה שלא אוכל עפר איכ"ל דחייב בכל שהוא כיון דאינו ראוי לאכילה מה לי כ"ש מה לי כזית וא"כ אדרבה בגיד ושרצים וכיוצא בהם דלא מתאכלי הוי לן לומר דשיעורן בכ"ש דמלשון אכילה בדבר שאינו ראוי לאכילה לפי הש"ס אינו מוכרח דבעי' כזית רק דהלמ"ס הוא דחידשה לן דבעי' כזית א"כ אין לך בו אלא חידושו דווקא בלא אכל אלא כ"ש אבל אם אכל תוך כדי אכילת פרס כזית בוודאי ראוי לומר דחייב דהרי אפילו על כ"ש הי' ראוי שיתחייב ולכאורה קשה על פירש"י באמה"ח אמנם באמ"ה א"ש דשם כתיב לא תאכל הנפש עם הבשר ויש אברים מן החי שאין בהם עצמות כלל ובוודאי לא תאכל הנפש עם הבשר כוונתו כזית דהא ראוי לאכילה הכל אלא שהלמ"ס חידשה לן שאם יש משהו גידין ועצמות באבר ההוא והם משלימים לכזית ג"כ חייב לכך שפיר אמרי' דזה הוא החידוש דסגי במשהו בשר גידין ועצמות לכך אמרי' דאם נחלק לא מצרפין דאין לך בו אלא חידושו דמסברא הוי אמרי' דבעי' אבר שלם כמ"ש התוס' בחולין צ"ו ע"ב ד"ה ור"י והצירוף הזה הוא חידוש דסגי במשהו בשר גידין ועצמות לכך סברו רש"י והרמב"ם דאין לך בו אלא חידושו דווקא באכל כזית בב"א אבל אם אכל משהו משהו בתוך אכ"פ אין מצטרף אבל בגיד הנשה ושרצים המוסרחים מסברא לא הי' צריך כלל כזית והא דבעי' כזית הוא חידוש בוודאי אמרי' תוך אכ"פ מצרפין כנלע"ד וראי' לזה מדברי תוס' הנ"ל:

פ' תזריע

מצוה קסז

והיא להרמב"ם מ"ע ע"ד. וגם בזה משיג הרמב"ן ולא מנה

מ"ע להיות היולדת טמאה ומטמאה שנאמר אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה ז' ימים וכו' ושלשים יום ושלשת ימים תשב בדמי טהרה ואם נקיבה תלד וטמאה שבועיים וכו'

וששים יום וששת ימים תשב על דמי טהרה וכו' והרמב"ן משיג ע"ז כמו שאינה מונה כל מ"ע דלעיל סי' ק"ס ויפה הקשה המעיי"ח דאכתי הו"ל למחשב יולדת שתהי' טמאה לבעלה ב' שבועות בנקיבה שזה דווקא משכחת בלידה אפילו אי אפשר לפה"ק בלא דם וא"כ דין חדש הוא וצ"ע. ולענ"ד לפמ"ש החינוך טעם לשורש המצוה ההיא מצד ריבוי הליחות והדמים המצוים אז באשה המזיקים להקרוב אלי' וכמו בנדה שדמה מזיק עיי"ש שהאריך בטעם הזה ואם אמנם אנן לא קיי"ל דדרשי' טעמא דקרא מ"מ היכא דפירש בהדיא דרשי' והכא בטומאת לידה כתיב כנדתה א"כ בפירוש הוקשה התורה יולדת לנדה והיינו כטעם החינוך וכיון דהתורה השווה אותה לנדה והנדה כבר נמנה במנין המצות לכך ס"ל לרמב"ן דאין מן הצורך למנות יולדת למצוה בפ"ע כנלע"ד.

מצוה קסח

והיא להרמב"ם ל"ת צ"ד. ולהרמב"ן הוא מצוה קנ"א ול"ת צ'

מל"ת שלא יאכל טמא קדשים שנאמר בכל קודש לא תגע וכו' והנה במכות י"ד ע"ב פריך מנה"מ דטמא שאכל את הקודש יהי' לוקה וס"ל לר"י מגז"ש דטומאתו טומאתו ור"ל יליף מבכל קודש לא תגע ור"י סובר דההיא לנגיעה ובתרומה ורש"י בשבועות ו' ע"ב כ' דילפינן דקרבן עולה ויורד בא על טומאת מקדש וקדשיו ויליף שם מעיקרא כשם שענש והזהיר במקדש כך ענש והזהיר בקודש פירש"י מקרא דאיש איש וכו' בקדשים לא יאכל והקשו בתוס' הא האי קרא בתרומה מיירי כמו דילפי' במכות י"ד דאיש איש היינו דבר השווה בכל איש דגם נשים ראוין לאכול בתרומה ונלע"ד ליישב לשיטת רש"י דהרמב"ם במנין המצות בשורש ב' כ' דהיכא דהעונש מפורש נוכל למילף האזהרה מק"ו והרמב"ן השיג עליו ולפי"ז לכאורה ק"ל מאי פריך במכות י"ד מנה"מ דטמא שאכל את הקודש לוקה דהא אפשר למילף האזהרה מתרומה מק"ו דבתרומה מבואר דבקדשים לא יאכל וקודש חמור דאפילו מחו"כ לא יאכל משא"כ בתרומה דקיי"ל כשמואל דאם התרומה טמאה אפילו אם הכהן טמא פטור דכתיב ומתו בו כי יחללוהו פרט לזו שמחללת ועומדת וכמו שפסק הרמב"ם בפ"ו מתרומה ה"א וא"כ איכא ק"ו ומאי פריך מנ"ל לאו לקודש ונראה לי אע"ג דכ' הרמב"ם דיכולין למילף האזהרה מק"ו היינו לענין הכלל דלא ענש אא"כ הזהיר אבל לענין ללקות ע"י קו"ח הזה לא מהני ק"ו גם להרמב"ם בין אם הטעם כמ"ש המהרש"א בסנהדרין דילמא לא סגי במלקות ובין אם הטעם כמ"ש שאר המפרשים דילמא איכא פירכא על הק"ו שאדם דן מעצמו ואמרתי להסביר טעם זה דאע"ג דאין אנו יודעין שום פירכא א"כ וודאי עפ"י רוב אין כאן פירכא מ"מ לפמ"ש

הש"ש דאע"ג דגם במיתה אזלי' בתר רוב היינו ברוב דכבר אחזקי' בי' אבל אם הרוב נתחדש בשעת מיתה ולענוש ע"ז לא אזלי' בתר רוב א"כ הה"ד במלקות ולכך לענין מלקות לא סמכי' על ק"ו דהוא מצד רוב דילמא איכא שום פירכא וחיישי' למיעוט ועכ"פ לפי הטעמים הנ"ל אפילו אי איכא ק"ו ניהו דהוי אזהרה מ"מ אין ללקות עליו גם לפי הכלל של הרמב"ם דהיכא דהעונש מפורש ילפי' האזהרה מק"ו מ"מ אין לוקין עלי' א"כ א"ש במכות י"ד דקאי על מתני' דאלו הן הלוקין שפיר מקשה מנה"מ דמק"ו ליכא למילף ללקות ואיצטרך ר"י לילף מטומאתו דהוא גז"ש מקובלת ור"ל יליף מבכל קודש לא תגע. ובשבועות וי"ו דקאי רק לענוש והזהיר שפיר כ' רש"י איש איש וכו' בקדשים לא יאכל אף דהאי קרא בתרומה כתיב מ"מ ילפי' האזהרה מק"ו כמ"ש הרמב"ם:

אלא דקשה לי למה לא נמנה זה לב' מצות כיון דבטמא איכא ק"ו ובטבול יום לדעת הרמב"ם אינו אלא בלאו מבכל קודש לא תגע כדפסק בפי"ח מפסהמ"ק וניהו דגם טבו"י מקרי טמא מ"מ כיון דדינם חלוק הו"ל למחשב ולמנות לב' לאווין כמו דאמרי' לעיל בפ' צו לענין פגול ופסול דנחשב לתרתי. ובאמת גוף הטעם של ר"ל דפסק הרמב"ם כוותי' ק"ל דהרי מברייתא דתניא כוותי' דר"ל דבכל קודש לא תגע מיירי בקדשים ילפי' דכמו דאל המקדש לא תבא דאית בי' נטילת נשמה הה"ד בכל קודש לא תגע מיירי באכילת קודש כדיליף בת"כ והא הקרא מיירי בטבול יום ובטבו"י לדעת הרמב"ם בפ"ג מבית הבחירה דין י"ד כשבא למקדש חייב כרת ובפי"ח מפסהמ"ק דין י"ד לענין אכילת קודש פסק דאין חייב כרת רק לוקה א"כ לית בי' נטילת נשמה וצ"ל דהלימוד קאי דלכהפ"ח לפעמים קודם טבילה ח"כ. ועכ"פ לדעת הרמב"ם גבי טבול יום ביאת מקדש חמור מאכילת קודש וניהו דטבו"י גם כן מקרי טמא מכל מקום גם בביאת מקדש דילפי' טמא יהיה עוד טומאתו בו ילפי' במכות ח' לרבות טבו"י ולפמ"ש הריטב"א שם מלשון עוד משמע הכי דגלי קרא בהדיא דחייב כרת משא"כ באכילת קודש דכתיב טומאתו עליו דמשמע דווקא כשכל טומאתו עליו כמ"ש הרמב"ם ובזה מיושב קו' התוספות בסנהדרין פ"ג דל"ל קרא דעוד טומאתו לרבות טבו"י לענין ביאת מקדש תפ"ל דנקרא טמא ולהנ"ל א"ש דהו"א דילפי' מקדש מקודש מגז"ש טומאתו טומאתו לר"י ורמב"ם פסק בזה כר"ל במכות י"ד דתניא כוותי' עיין בפי"א מטומאת צרעת במל"מ דין ב' דאינו מוכרח לומר דדינם שוה:

איברא שברמב"ם יש עוד תימה דלענין מחוסרי כפרה ס"ל דאכילת קודש חמיר מביאת מקדש דלענין קודש פסק בפי"ח מפסהמ"ק דעובר בלאו ולענין ביאת מקדש פסק בפ"ג מב"מ דאפילו לאו אין בו ואיסורא בעלמא הוא רק דעובר עלי' דכתיב וכפר עלי' הכהן

וטהרה מכלל שהיא טמאה ואפילו לעשה לא מנה אותו הרמב"ם ובמעיי"ח תמה בזה טובא, וזה יש ליישב דלכך לא מנה זה לעשה דבמקרא הזה אינו מבואר אלא דקודם הכפרה אינה נטהרה לגמרי ואיכ"ל דהיינו לאכילת קודש עכ"פ הדבר תימה איך לענין מחוסרי כפרה ביאת מקדש קיל יותר מקודש ולענין טבו"י מקדש חמירא מקודש ונראה דלישנא דקרא דייקא לי' מדכתיב ואל המקדש לא תבא עד מלאת ימי טהרה משמע לאחר מלאת ימי טהרה היינו לאחר הערב שמש אין כאן לאו אע"ג דהוי עדיין מחו"כ ועכ"ח דרק איסור איכא וכ"ז לענין מקדש אבל לענין קודש ניהו דאיכ"ל מקרא נדרש לפניו ולפני פניו מ"מ ס"ל להרמב"ם דאינו מוכרח דסובר הרמב"ם הא דאמרי' בעלמא דגם מחו"כ בכרת בביאת מקדש היינו למ"ד יולדת קילא דהותר מכללו בדם טוהר כדאיתא ביבמות ע"ה דליכא למילף מיולדת להקל אבל רמב"ם סובר כאידך מ"ד דילפינן מיולדת ולכך עכ"ח ל"צ עוד טומאתו בו לרבות מח"כ ואמרי' דמח"כ בביאת מקדש אינו רק איסור וכבר האריכו המפורשים בדברי הרמב"ם אלו במה שפסק בטבו"י ומחו"כ דלא כמ"ד בזבחים י"ז דמחו"כ כמו זב הוא והרמב"ם סותר את עצמו וכבר האריך הכ"מ ושאר אחרונים:

ב) וכשם שהדין בביאה מכ"ש לענין טבול יום ששימש חייב מיתה כיון דלענין ביאה חייב כרת ומחו"כ כיון דאפילו בביאה פטור כ"ש בשימש דקיל ולכך פסק הרמב"ם בפ"ד מה' ב"מ דטבול יום ששימש במיתה ומחו"כ ששימש פטור ומה שהקשה הראב"ד היכא משכחת לה עפ"י הש"ס דשבועות י"ז ולענ"ד שם עיקר הקושיא על הקרא דכתיב וינזרו מקדשי בני ישראל שלא ישמש בטומאה תפ"ל משום ביאה ובזה מיושב קו' התוס' שם דהקשו דילמא מיירי בשוגג ומה שהקשו עוד דילמא מיירי בבא דרך גגות לענ"ד זה ילפינן מקרא דאל המקדש לא תבא דרך ביאה דווקא כדאי' בשבועות פ"ב ובזה מיושב ג"כ מה שהקשה המעיי"ח ל"ל מנה לאו זה בפ"ע בטבו"י דאסור בביאת מקדש ולענ"ד דהקרא בא ללמד דרק דרך ביאה חייב ולאו שבא ללמד דין מן הדינים אינו נמנה במנין המצות בפ"ע כמ"ש הרמב"ן בשורש ט' לענין לאו דשעטנז וא"כ קו' הש"ס בשבועות י"ז דאי לא משכחת שימש בטומאה אלא דרך גגין ל"ל ואל המקדש לא תבא הא נוכל לידע זה מדאיצטרך מיהו בלא"ה קשה לי שם בשבועות י"ז ע"א דמאי פריך היכא משכחת לה הא איכ"ל דמיירי שהיו רוב הכהנים טמאים שעושין הקרבנות ציבור בטומאה ובא הלימוד שינזרו מן קדשי בני ישראל אשר הם מקדישים לי כתיב דהיינו קרבנות יחיד ובכה"ג שפיר משכחת זר ששימש במיתה ואפשר שבכה"ג אינו במיתה אפילו על ביאת מקדש איכא למ"ד בפסחים ס"ז דטמאי מתים אין משלחין אפילו מצורעים אינם חייבין

על הביאה מיהו אנן קיי"ל כאידך מ"ד וצ"ע ונראה כיון דמקרא ולא יטמאו את מחניהם ילפי' דאפילו נטמא בפנים חייב אם לא יצא בדרך קצרה וא"כ הה"ד אם שהה בקרבן יחיד טפי מהצורך לשהות בק"צ חייב ולא אמרי' כיון דאישתרי אשתרי לדידן כנלע"ד:

מצוה קסט

והיא להרמב"ם מ"ע ע"ה. ולהרמב"ן היא מצוה קנ"ב ומ"ע ס"ב.

מ"ע שתקריב יולדת קרבן במלאת ימי טהרה שנאמר תביא כבש בן שנתו לעולה ובן יונה או תור לחטאת וכו' ואם לא תמצא ידה די שה ולקחה שתי תורים וכו' אחד לעולה ואחד לחטאת וכו' וזה אחת מארבע מחו"כ ויולדת אם בעלה עשיר צריך להביא עלי' קרבן עשיר דהיינו לעולה כשבה ולחטאת עוף ובעני חטאת ועולה שניהם עופות ובכל התורה חטאת קודמת לעולה וכאן כתיב עולה קודם ואמרו חז"ל והובא ברש"י דלא הוקדמה אלא למקראה ולפירש"י גם כאן חטאת קודמת לעולה בכל ענייניים אפילו להקדש רק שבכתוב הקדים עולה והתוס' כ' בשם רבינו חיים דצריך להקדיש העולה קודם לחטאת והתוס' הקשו עליו ואמרי' בנדרים ל"ו במחו"כ אין צריך דעת וילפי' מדכתיב גבי זב זאת תורת הזב בין גדול ובין קטן וביולדת דרשי' ג"כ זאת תורת היולדת דליכ"ל דבא על קטנה דקטנה אינו יולדת למדנו דבא ללמד בין פיקחת ובן שוטית ומזה נ"ל להסביר שזה הטעם כאן דעולה קודמת לחטאת דבשלמא בעלמא דהאדם עצמו מביא שפיר אחז"ל משל למלך כי בתחלה צריך פרקליט ואח"כ להביא דורן משא"כ אם אחר מביא ניהו דבשעת הקרבה כבר זוכה בהם והוי כאלו בעצמו הביאו וצריך להקדים החטאת אבל בשעת הקדש שעדיין הוא של מי שאינו חייב שפיר יש להקדים העולה שכולה כליל. ולכאורה ק"ל דמנ"ל ללמוד מכאן דא"צ דעת לפי שיטת הש"ך יו"ד סי' ש"ה ובנה"כ שם דס"ל כהרמב"ם בפ"ד מתרומות דפוסק האיבעי' של לקמן ל"ו ע"ב בנדרים דתורם משלו על של חבירו א"צ דעת ומהני משום דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו ומטעם זה כ' הש"ך דקטן שמת אביו יכולין אחרים לזכות לו ממון ולפדות אותו וזכיי' הוי כשליחות אפילו לקטן יש זכי' לחד גירסא בב"מ ע"ב וא"כ ה"נ אם האב מביא על בנו ועל אשתו איכ"ל דמזכה להם והוי כשלוחם ודעתו כדעתם וא"כ מנ"ל דא"צ דעת ובשלמא לשיטת הטו"ז שם דלקטן אין יכולין לזכות בכה"ג שפיר ילפינן דאין צריך דעת אבל להש"ך קשה ואפשר דעיקר הלימוד מן יולדת דדרשי' בין פקחות ובין שוטות ושוטית א"א למקרי' זכיי' שהרי היא אינה מצווה בשום מצוה ולא שייך חינוך אצלה וגם גוף הקרבן דבא להכשירה באכילת קודש ולבא למקדש לא שייך אצלה ועיקר הצורך הוא שלא יהי'

אסור למספי לה בידים קודש וגם מסתמא הרבה פעמים לא אתי' לכלל דעת והטעם דקטן יש לו זכיי' לחד גי' הוא משום דאתי לכלל דעת וא"כ שפיר ילפי' מוזאת תורת היולדת דמחו"כ אין צריך דעת בעלים ובזה מיושב דלא הוי שני כתובים:

ב) והנה בכריתות ח' ע"א במתני' אמרי' דאשה שיש עלי' חמש לידות וכו' כיון שהביאה אחת אוכלת בקדשים והשאר עלי' חובה לת"ק ולרשב"ג לפי הגי' שלנו אין השאר עלי' חובה והרמב"ם בפ"א ממחו"כ פסק כת"ק והראב"ד השיג עליו ופסק כרשב"ג והתוס' בב"ב קס"ו הקשו טובא על זה וס"ל דגם רשב"ג סובר דהשאר עלי' חובה וא"כ קשה במאי פליגי והתוס' בב"ב שם הקשו דלמה נתייקרו הא יכולין להמתין ותי' משום בל תאחר ולפי"ז יש ראי' מכאן ממעשה שהי' לפלפול שכ' השג"א בסי' ס"ו אם קיי"ל באשה שעוברת בב"ת והוא איבעי' דלא אפשיטא בר"ה וי"ו ע"ב ומכאן ממעשה שהי' מוכח דאשה עוברת בב"ת וראי' גדולה להרמב"ם דפסק בפי"ד ממעשה הקרבנות דאשה עוברת בב"ת ולכאורה יש לדחות דהרי אמרו בנדרים ל"ו דהבעל מחויב להביא קרבן עולת יולדת שכך קיבל על עצמו כדאי' התם וא"כ אפשר דהוא עובר אלא דזה שיבוש דהרי בר"ה שם איבעי' לר' זירא אי יורש עובר בב"ת ופשטי' מדכתיב דרוש ידרשנו מעמך אבל לא יורש א"כ כ"ש דהבעל נתמעט מעמך דאינו עובר וא"כ שפיר מוכח ממתני' דלעיל דאשה עוברת בב"ת ובזה אפשר ליישב לשון הכ"מ הקשה השג"א עליו דכ' הכ"מ בפי"ד ממעה"ק הי"ד דאשה עוברת על ב"ת הוא איבעי' דאיפשטא וכן יורש ג"כ הוא אבעי' דאיפשטא וכ' עליו השג"א דהוא ט"ס דלא איפשט רק הא דיורש עיי"ש ולהנ"ל יש ליישב דכוונת הכ"מ דע"י דאיפשט בעי' דר"ז ביורש ממילא אפשוט גם אבעי' דאשה דע"י ר"ז דדרש מעמך דאין יורש עובר מכ"ש דאין הבעל עובר א"כ מ"ש במשנה בכריתות הנ"ל דמשום ב"ת נתייקרו עכ"ח שהאשה עוברת בב"ת וממילא נפשוט האבעי'. באמת ק"ל על הנ"ל מהא דאי' בנדרים דף ד' דבחטאת נזיר צריכין קרא דעוברים על ב"ת משום דלא בא לכפרה ופריך והרי חטאת יולדת ומשני כיון דבא לאשתרי לאכילה לכך עברה וא"כ מזה מוכח היכא דלא בא לאשתרי באכילה אין עוברים על ב"ת א"כ במתני' הנ"ל כיון דכבר הביאה אחד מותרת לאכול בקדשים ואיך כ' דלהכי נתייקרו משום ב"ת וצ"ל לפי האמת דיש לן קרא בחטאת נזיר דעוברים בב"ת ילפי' מני' דין חטאת יולדת וצ"ט. ועפי"ז אפשר לקיים הגי' והשאר אין עלי' חובה ומה שקשה להו לתוס' מב"ש וב"ה יש ליישב עפ"י הנ"ל דוודאי עדיין נשאר עלי' להביא מצד מ"ע ובזה פליגי הת"ק ורשב"ג ת"ק סובר דהשאר עלי' חובה ועוברת על ב"ת כשאר נדרים ורשב"ג דרש דאין השאר עלי' חובה אבל מצוה וודאי איכא אבל חיוב שיהי' יכולין למשכן עלי' משום ב"ת זה

דרש רשב"ג דאין השאר עלי' חובה ואין עוברת על ב"ת לכך יכולין להמתין עד שיהי' בזול כנ"ל נכון:

ג) והנה אם הי' הלידה ספק תנן שם במתני' ורמב"ם בה' מחו"כ דאם הי' עלי' ספק ה' לידות מביאה קרבן חטאת עוף ואינה נאכלת והשאר אין עלי' חובה ולכאורה קשה לי טובא על הרמב"ם דפסק בפ"א ממחו"כ דין ז' דאפילו לא הוחזקה עוברה והפילה ולא ידעה מה הפילה וכו' מביאה קרבן ואינה נאכלת וכן ב' נשים וכו' וקשה לי הא בנזיר כ"ט ע"א ילפי' דחטאת עוף בא על הספק מלזכר ולנקיבה כשם שזכר מביא קרבן על הספק כך נקיבה וא"כ כיון דמזכר ילפי' אי אפשר לחייב אלא דומיא דחייב בזכר וכיון דהרמב"ם פסק בפ"ח משגגות דאינו חייב א"ת אא"כ הוי איקבע איסורא א"כ גם חטאת עוף לא נביא אא"כ איקבע והנה המהרי"ט והפר"ח הקשו מסברא מחטאת העוף ותי' דטומאה שאני אבל להנ"ל דהש"ס בעצמו מפיק חטאת עוף מא"ת א"כ צ"ע ובשלמא בב' נשים שהפילו ויש כאן לפנינו ב' מיני נפלים ועל אחד מחויבים קרבן שפיר מקרי איקבע כיון דיש כאן לפנינו לידה אשר חייבים עלי' ואין אנו יודעין אם זו המחוייבת קרבן הוא ממנה או לא הרי איקבע כשם שבאכילה אם האכילה מחויבת ויש כאן לפנינו דבר שאם אכל חייב מקרי אקבע הה"ד אם הלידה גורם החויב ויש כאן נפל מקרי אקבע וראי' לזה מדברי הפרמ"ג ביו"ד סי' ק"י שכ' ב' נזירים שנטמא אחד מהם מקרי אקבע יעיי"ש אבל באשה אחת קשה וצ"ל כיון דהרמב"ם פסק ספק דאורייתא מה"ת לקולא א"כ אנו מסופקים אם היא מחויבת קרבן והיא מביאה קרבן והוא ספק חולין בעזרה אין כאן איסור דאורייתא דספק מה"ת שריא וא"כ כיון דמה"ת שריא יש לומר כמ"ש הרמב"ם בפי"א משגגות דין ב' דהואיל ואסור לאכול בקדשים עד שיטהר ויביא כפרתו לא גזרו בו חכמים וכי תימא היא גופא תקשי למה אסור מה"ת לאכול קדשים נ"ל לענין זה מקרי אתחזק איסורא דהרי קודם טבילה בוודאי היא אסורה דא"א לפה"ק בלא דם ולא ידעי' אי הותר. וברי"ט אלגאזי כ' דבספק מ"ע מודה הרמב"ם להחמיר מה"ת ולכך אסור בקדשים, וכיון דאסור בקדשים לא גזרו בו חכמים על הקרבן ול"צ כלל לקרא וכי איצטרך קרא באתחזק כאן ב' נשים שאחת פטורה בכה"ג יש להקריב קרבן ואיצטרך למילף מזכר וכיון דאתחזק שפיר ילפי' מזכר כנ"ל:

ד) ורש"י בכריתות ח' כתב לכך בספק אין השאר עלי' חובה משום דבקושי התירו להביא מליקת חולין למזבח ובס' ערוך לנר הקשה עליו דהרי התורה התירה וגם במליקה ליכא משום חולין בעזרה ובאמת ברשב"ם בב"ב קס"ו כ' הטעם דבקושי התירו משום שמביא חטאת לבית הפסול שהרי חטאת העוף אינה נאכלת ורש"י דכ' משום חולין בעזרה נראה

דס"ל ניהו דמליקה לית בי' משום חולין בעזרה אבל מ"מ הזריקה דהוא דוגמת עבודה בקדשים כשרים אית בי' משום חבע"ז והתירה התורה כדלעיל דהוי ספק דאורייתא ומותר מה"ת כדעת הרמב"ם אבל באפשר למנוע שפיר גזרו חכמים כדלעיל:

מצוה קע

והיא להרמב"ם מ"ע ע"ו. והרמב"ן לא מנה כלל.

מ"ע שיהי' המצורע טמא ומטמא שנאמר אדם כי יהי' בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת וכו' והרמב"ן אינה מונה זה מטעם הנאמר בסי' ק"ס והמעיי"ח כ' לפמ"ש החרדים מצוה להראות נגעו לכהן אפילו מלבד הטומאה והיינו כשיש כהן מיוחס והנה מראות הנגעים קיי"ל דהם ד' אבות ותולדות אבות עזה כשלג ותולדתה סיד ההיכל, וצמר לבן אב השני ותולדתה קרום ביצה והנה הרמב"ם בפ"א מט"ל כ' וכל מראה נגע לבן הוא כפירש"י בחומש וכבר הקשו ע"ז מקרא דכתיב ואם בהרת לבנה הוא ועמוק אין מראי' מן העור והסגיר וכו' איך משכחת לה כיון דכל מראה נגע לבנה וכל שכן כמראה חמה עמוקה מהצל וכבר האריכו המפורשים בזה והראב"ד פליג על הרמב"ם והרמב"ן כ' דאיכ"ל דמיירי באין בה שער לבן כלל רק מראה אחרת א"כ איכא צל קצת ואז אין המראה לבנה עמוקה כ"כ עיי"ש ובכ"מ כ' שם בהלכה וי"ו דהרמב"ם סובר דכל מראה נגע לבן אלא דלהראב"ד קשה דהא עמוק אין מראי' והרמב"ם סובר דהא דקרי לשאת לשון גבו' היינו נגד בהרת ובזה מיושב מ"ש בפי' התורה ומראי' אין עמוק מן העור לא ידעתי פירושו דוק ותשכח וכ' שם דלראב"ד ל"ק האי קרא וקשה הא הקרא בבהרת מיירי ולא בשאת ונראה לי כוונת הכ"מ עפ"י התו"כ שדרש שם מניין דבשאת ג"כ תליא בפשיון דבשאת ושאר מראות נגעים ג"כ תליא בפשיון כי יליף שם גז"ש לבנה לבנה וא"כ הוי כאלו נכתב בלבנה זה גם בשאת ועוד יותר נראה לי דכיון דלפי התו"כ בלבנה מרמז גם שאת ואז אינו מסיים ועמוקה איננו מן העור דאם עמדו בהרת ושאת בהדי הדדי הוי השאת גבו' ואינו עמוקה ואפשר עוד לומר דהאי ואין עמוקה היא וי"ו המתחלקת כפי' או וקאי על אם דרישא אם בהרת לבנה או אם אינה עמוקה מן העור וקאי גם על שאר המראות. ויותר נראה לי דוי"ו הוא ו' המחברת דמראות נגעים מצרפין זה עם זה אפילו מחצה בהרת ומחצה משאת מצרפין ולכך נקט ואם בהרת וזה כוונת התו"כ דאל"כ למה הצריך להתחיל ואם בהרת לבנה שהרי מעיקרא פרשה שלפני' מיירי בזה ועפי"ז שפיר אמר בתו"כ מואם ילפי' דשאר מראות ג"כ אם אין שיער לבן ופשיון בעינן הסגר כנלע"ד בכוונת הכסף משנה:

ב) והנה ילפי' בתו"כ דשאת ובהרת מצטרפין זא"ז דכתיב והי' לנגע צרעת לשון יחיד ועיי' תוס' בשבועות ה' ע"ב ד"ה אי הכי עיי"ש במהרש"א דלשון אי הכי אינו מדויק ולי נראה ליישב לשון א"ה כך דלכאורה הי' נראה מסברא כמו דלמדו בתו"כ מן והי' לנגע צרעת משום דכתיב לשון יחיד ילפי' דשאת ובהרת מצרפין ה"נ נראה די"ל דקרום ביצה וסיד מצרפין אפילו אינו בת מינה דהרי הכתוב כולל סיד וקרום ביצה בלשון יחיד ספחת וא"כ כמו דמצטרפין שאת ובהרת משום דכתיב בלשון אחד כמו כן הי' צריך סיד וקרום ביצה דכתיבין נמי בלשון אחד וצריך טעם ועיין לקמן ולפי"ז יש לומר דזה כוונת אי הכי דלולי המקשן הי' ס"ל כיון דהתולדות כתיבין בחד קרא בין אם הוא מינו או אינו מינו וכ"ש כיון דכתיבין בחד תיבה ולפי"ז א"ש לשון "אי הכי" דבשלמא לדידי' כל דנכתב בחד תיבה או בלשון יחיד מצטרפין א"ש בין סיד ובין קרום ביצה דסיד א"ל דמצטרף אף למתני' דמחלקי' לאבות ותולדות אפשר להצטרף סיד וקרום ביצה כיון דכתיבין בחד תיבה אבל לדידן דתקשה דסיד לא הי' יכול להצטרף אע"ג דכתיבין בתיבה אחת תקשה נמי קרום ביצה כיון דלית לן קרא דהרי חזינן בירושלמי דאי לית לן גילוי קרא לא מצטרפין וא"כ קרום בהדי מאן לצרפי'. ומה שהביאו התוס' והר"ש דילפי' מוהי' לנגע צרעת דאינו מצטרף וכבר הקשה התוס' ע"ז והדבר מצד עצמו תמוה מדלא כתיב והי' לנגעו ילפי' דאין מצרפין ונראה דהאי מ"ד ס"ל כקו' הר"ש דתקשה למ"ל קרא דמצטרפין הא בשחין ומכוה בעי קרא דלא מצטרפין משמע דסברא החיצונה דלצרפי' וא"כ למה צריך כאן קרא לצרף מכח קושיא זו ס"ל לחד מ"ד בירושלמי דהוי כריבוי אחר ריבוי דבא למעט מדאיצטרך שחין דלא יהיה מצטרף משמע הסברא חיצונה דיצטרף וא"כ למה צריך קרא אחר לריבוי וא"כ הוי ריבוי אחר ריבוי ואינו בא אלא למעט יעי"ש:

מצוה קעא

והיא להרמב"ם ל"ת צ"ה. והרמב"ן משיג ולא מנה זה

מל"ת שלא לגלח הנתק שנאמר ואת הנתק לא יגלח וכו' והרמב"ן משיג ע"ז וכ' דזה בכלל הל"ת של השמר מנגע הצרעת שכבר נמנה בסי' תקפ"ד ובאמת המעיין בתו"כ יראה דהקרא הזה כולל ב' עניינים מדכתיב את הנתק משמע דקאי על הנתק עצמו כמשמעות לשון את סימן הפעול אלא משום דא"א לומר דקאי על הנתק עצמו דהרי שם אין שערות שלכך נקרא נתק לכן מפרשי' את הנתק היינו סמוך כמו עם וזה אין הטעם משום דתולש סימני טומאה דהרי יש ספק דילמא לא יפשה וגם לדידן דקיי"ל כר"ע בפ"ב דנגעים דיכול להכיר פשיון ע"י סימנים ובפרט דכאן מיירי בנגע המוסגרת ולפי פי' המובא בטור

על התורה שמפרשי' דמסגיר הנגע הכוונה שיסבב הנגע בסימנים להכיר הפשיון וא"כ אינו מבטל כלל סימני טומאה ולכך מונה הרמב"ם זה לל"ת בפ"ע ושדווקא בתער אם מגלח שתי שערות שהוא עם הנתק וא"כ לפי הנ"ל דבאמת אין הטעם שמבטל סימני הטומאה אלא גזה"כ מצד עצמו כי סתם גילוח היינו בתער וא"ש טעמא דרמב"ם אלא שלשון הרמב"ם במנין המצות ל"ת ש"ז דהביא ראי' מלשון התו"כ הנ"ל הוא צ"ע דהרי תרי מילי נינהו ואפשר דהרמב"ם מפרש דכוונת התו"כ דעכ"ח אין לפרש דאת הנתק משום סימני טומאה ומשום דרוב פעמים נפשה הנגע וכגון שאין לו לציר מקום הפשיון דהרי ע"ז כבר נאמר לאו השמר בנגע הצרעת ולאוסופי תרי לאווי לא אמרי' דהרי אמרי' בעלמא לרבות בלאווי לא דרשי' ועכ"ח הפי' בקרא את הנתק לא יגלח היינו בסמוך ולא משום קוצץ בהרת או קוצץ סימני טומאה כן נ"ל טעם הרמב"ם וא"ש דבריו. בנגע של נתק כתבה התורה לא יגלח כי יש בו ספק או משום דרוב פעמים פשה או נעשה שיער צהוב משא"כ בשאר נגעים דבעי' דווקא שיועיל מעשיו והלאו של השמר בנגע הצרעת הוא לאו כללי על כל הנגעים הן נגעי בתים או נגעי בגדים מיהו הא דכ' הרמב"ן שם במצוה ש"ז במנין המצות דגם לאחר פטור הוא חייב זה ק"ל ועכ"ח שם אינו מועיל מעשיו בוודאי אלא ספק הוי וא"כ עכ"ח ילפי' מקרא דהכא את הנתק לא יגלח אע"ג דהוי ספק וא"כ גם בשאר נגעים הדין כן וא"כ עדיין קשה לכאורה קושית הראב"ד דלמה מנה זה לב' לאווין ונראה דהרמב"ם סובר דקוצץ בהרת יש סברא דקיל יותר מתולש סימנים והנגע נשארת ולכך סובר דלאו דהכא הוא על תלישה בסימנים ושם קאי אם מסלק כל הנגע:

ב) והרמב"ם כ' שם דדוקא בקוצץ בתער וכבר הקשה הראב"ד על זה עיי"ש ולענ"ד אפשר לומר דס"ל לרמב"ם דהרי החילוק בין מספרים לתער דבמספרים נשאר קצת מן השיער בעיקרן אבל בתער הוא גילוח שיש בו השחתה לא נשאר ממנו כלום והרמב"ם בר"ה טומאת צרעת כ' דשיער לבן בעיקרן אפילו בכ"ש מטמא וההי"ד מן הסתם בשיער צהוב א"כ אם לא גילח בתער מסתמא נשאר מקצת וא"כ לא הוי תלישה בסימנים דאכתי יוכל להכיר בין שיער צהוב לשיער לבן ואפשר דהרמב"ם מפרש מה שכ' בתו"כ דאת הנתק היינו סמוך לנתק אפשר דמפרש דבנתק עצמו אינו עובר אא"כ הוא סמוך לנתק דהיינו שגילח כל השיער שבו וזה עפ"י רוב דווקא בתער:

ג) והנה בת"כ יליף מן והתגלח אפילו הוא נזיר יתגלח את כל שערו ולכאורה מזה משמע דהאי והתגלח הוא מ"ע דאל"כ למה יהי' מותר בנזיר ועכ"ח דהוא עשה ודוחה ל"ת ועשה כיון דאינו שוה בכל גבי נזיר כדאיתא ביבמות ה' משום דנזיר הוי עשה ול"ת שאינו

ש"ב איכ"ל דנדחה וכן דריש עוד בת"כ ואת הנתק לא יגלח אפילו הוא נזיר בשעת גמר נזירות דאיכא מצות גילוח ואפ"ה את הנתק לא יגלח זה ג"כ אפשר להסביר כיון דנזיר עשה שאינו שוה בכל וגם אפשר בשאלה אינו יכול לדחות הלאו דאת הנתק לא יגלח וברמב"ם לא מצאתי דינים האלו ועפ"י הת"כ נראה דהאי והתגלח הוא מ"ע וא"כ הי' להם למוני המצות למנות ונראה דס"ל דש"ס דידן פליג ע"ז דאל"כ מוכח מכאן דעדל"ת ועשה גבי נזיר משום דאינו שוה בכל או משום דאיתא בשאלה:

מצוה קעב

והיא להרמב"ם מ"ע ע"ז. ולהרמב"ן היא מצוה קנ"ג ומ"ע ס"ג

מ"ע שהמצורע מוחלט יקרע את בגדיו ויגדל שער ראשו ויכסה ראשו כאבל ויקרא ויודיע שהוא טמא שנאמר והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהי' פרומים וכו' ועל שפם יעטה וטמא טמא יקרא ולכאורה קשה לדעת הרמב"ן דסובר דאם יש ב' דברים בחד לאו או ב' דברים בחד קרא דמ"ע דנמנה לב' כעין דאמרי' בלאו דל"ת ממנו נא ומבושל וא"כ למה לא נמנה המקרא הזה לכמה עשה שהוא כולל בזה הרבה ענייינים קריעת בגדים ולגדל שיער ועל שפם יעטה וכו' וצ"ל כיון דכולם ענין אחר דכל אלו הדברים הם רק לעורר שהוא מצורע ושלא יגעו בו ושיתאבל על חטאיו וכיון שכולם הם ענין אחד גם הרמב"ן מודה דאינו נמנה רק למצוה אחת וגם שאר טמאים צריכים לקרות שהם טמאי' וצריכין להרחיק מהם ובפ"ק דמ"ק דף ה' איתא דצריך לציין מקום הקבר משום דכתיב טמא טמא יקרא ולכאורה קשה הא האי קרא במצורע כתיב ובת"כ משמע דיליף מדכפל בלישנא טמא טמא עיי"ש בפי' התורה והמצוה ולענ"ד דאיכא למילף בק"ו ממצורע דהרי במצורע בלא"ה יודעין שהוא טמא דהא הולך בקרוע בגדים ועל שפם יעטה ועכ"פ להרואה הי' ספק מצורע וממילא יצטרכו לפרוש ממנו ואפ"ה הצריך הקרא שהוא בעצמו יקרא שהוא טמא מכ"ש שאר טמאים שאין ניכר בהם שהם טמאי' צריכים לקרות שהם טמאים שיפרשו מהם אלא שעדיין לשיטת הרמב"ם דספיקא שריא מה"ת וא"כ אפילו יראו שהוא הולך מעוטף על שפה הוי להו ספק ויהי' שרי לנגוע ואין חילוק בינו לשאר טמאים שאין ניכרים מיהו לפמ"ש המהרי"ט והפר"ח דספק דאפשר לברר או שיתברר גם הרמב"ם מודה דספק מה"ת להחמיר א"כ גם להרמב"ם יש למילף מק"ו:

ב) והנה במו"ק דף ט' וכן בת"כ ילפי' מן "והצרוע" אשר בו הנגע אפי' הוא כהן גדול דאסור לילך בקרועי בגדים מ"מ אם הוא מצורע צריך לקרוע בגדיו ונילף בהם ומזה למד המנ"ח דאיסור לכה"ג שלא יקרע בגדיו נ"ד שהוא לא יקרע בגדיו אלא דלא ילך בקרועי

בגדים אפילו אם אחר קרע חותם אלא שתמה שם דהרמב"ם כתב הטעם משום דעדל"ת ובגמרא אמרי' הטעם משום דכתיב והצרוע אשר בו הנגע ויש ליישב דהרי אמרי' ביבמות דף ה' דשאני כהנים דאיתרבו בהו מצות יתירות ואע"ג דילפי' שם מראשו וזקנו דגם בכהנים עדל"ת איכ"ל דשאני התם גבי הדיוטות חבל כה"ג דאיכא עוד חומרות ומצות יתירות הו"א דאין עדל"ת לכך איצטרך קרח אבל לעולם הטעם משום עדל"ת לפי האמת אלא דלי קשה בהיפך כיון דכבר ידעי' אפי' בכה"ג עדל"ת א"כ מכ"ש בשחר כהנים ח"כ מחי קאמר ביבמות דאיצטרך בכהנים לימוד דעדל"ת משום דהו"א שאני כהנים הא כבר מוכח זה מהכח וצ"ע:

ג) **והרמב"ם** חינה מונה בדד ישב למ"ע בפ"ע וגם פוסק הרמב"ם דמצורע שנכנס למחנה ישראל הוא עובר בלאו ובפסחים ס"ז איכא מ"ד דסובר דהכתוב נתקו לעשה ואפשר דהרמב"ם מפרש דהכתוב נתקו לעשה דהוי לאו שקדמו עשה וממילא לדידן דקיי"ל דלאו שקדמו עשה לוקין הוי לאו שפיר כ' הרמב"ם דלוקה ואע"ג דבפ"ב מה' נערה ובתולה משמע דס"ל ל"ת שקדמו עשה אין לוקין כבר כתבתי במק"א דחינו מוכח שם מדברי הרמב"ם כן:

והרמב"ן סובר דבדד ישב מחוץ למחנה מושבו הוא מ"ע לגלות לן דמצורע הנכנס לפנים ממחיצתו אינו אלא בעשה והרמב"ם בפ"ג מביאת מקדש כ' דמקרא זה ילפי' חילוק מחנות עיי"ש כר"י בפסחים ס"ז וא"כ באמת גם מצורע עובר בל"ת כמו בעל קרי ואינך ואין כחן לאו מיוחד ולא עשה אמנם המעיי"ח הקשה לרמב"ם דפוסק דלח כר"א שם דאפילו בפסח הבא בטומאה זבין ומצורעין משתלחין א"כ צריך לפסוק כר"ש ונודע חילוק מחנות מהתם עיי"ש מה שתי' ועיי' בלשון הרמב"ם ובמל"מ רפ"ג מביאת מקדש ויתבאר לך ועיין לקמן מצוה שס"ד:

מצוה קעג

והיא להרמב"ם מ"ע ע"ח. והרמב"ן משיג מהטעמים שבמצוה ק"ס

מ"ע לדון דין נגעי בגדים שיהי' טמאים שנאמר והבגד כי יהיה בו נגע צרעת וכו' ובת"כ ילפי' דבעי' שיהיה בגד לכה"פ ג' על ג' אצבעות ובמשנה פי"ג מנגעים מי"א תנן כל הראוי ליטמא טמא מת אעפ"י שאינו ראוי ליטמא מדרס דהיינו פחות מג' טפחי' אפ"ה מטמא בנגעים ובמל"מ פי"ב מה' טו"צ ה"י כ' לשון הרמב"ם שכ' שם דפחות מגע"ג מן האריג אינו טמא ומיני' מוכח דהרמב"ם ס"ל דגבי נגעים לא אמרי' בארוג כל שהוא ושמעתי להקשות על דברי הרמב"ם דהא איכ"ל דמן האריג היינו כשדעתו לארוג עוד וכיוצא בזה

קשה על הפנ"י בשבת כ"ו שכ' כן ובאמת הקושיא על הפ"י ל"ק דדייק זה מלשון הרמב"ם פכ"ז מכנים כמו שביאר הפ"י בשבת כ"ו בתוס' ד"ה אין ובתוס' שם דף כ"ז ד"ה מה וכו' דביאר דהרבה מפורשים ס"ל דהא דארוג כ"ש מטמא היינו דווקא אם עשה כלי בחגורה באבנט אבל שחר הארוג דאינו כלי לא נטמא ובזה מדיוק לשון הרמב"ם פחות משלש הארוג דדווקא בפחות מג' מהארוג אינו מטמא לאפוקי אם עשה גע"ג כלי וא"כ ל"ק ודברי הפ"י מדויקים שפיר, אבל המל"מ דדייק מלשון הרמב"ם שפיר קשה כנ"ל מיהו לענ"ד כוונת המל"מ נכונה דהרי אי אמרי' כדעת התוס' דגם באריג ילפי' דטמא בכל שהוא כמו בגד עמדה קו' התוס' בשבת כ"ו ד"ה אין וצ"ל כתירוצם דהאריג מטמא היינו דווקא אם אינו רוצה להשלים אבל בדעתו להשלים אינו מטמא פחות מגע"ג ולכאורה זה שייך בשרצים ובטומאת מת דהוי בנגעים אבל בנגעים דטימאתה התורה בשתי וערב כדיליף בת"כ וא"כ כיון דאפילו אם אינו משלים אמרי' טומאת נגעים בצמר ופשתים וא"כ נראה דבנגעים לא בעי' תשלים ואי סק"ד באריג כ"ש טמא ואפי' אם אינו נעשה כלי דאמרי' קו"ח זה ובשבת כ"ו ע"ב דבנגעים אין זה ריעותא דעדיין אין זה נשלם דאם גע"ג דשתי וערב טמא קו"ח אם כבר נארג גע"ג פחות מעט שיהיה טמא ועכ"ח כיון דכתב הרמב"ם בנגעים פחות מג' אינו טמא עכ"ח דבנגעים דלא כתב ריבוי על אריג אפילו אין דעתו להשלים אינו מטמא אא"כ עשה באופן דהוא כלי תשמיש כמ"ש הפנ"י הנ"ל:

פ' מצורע

מצוה קעד

והיא להרמב"ם מ"ע ע"ט. ולהרמב"ן היא מצוה קנ"ד ומ"ע ס"ד

מ"ע לטהר מצורע המוחלט ביום טהרתו שנאמר זאת תהי' תורת המצורע ביום טהרתו וכו' והבאת ציפרים ותגלחתו נמנה למצוה אחת ששניהם גורמים טהרתו והמעיי"ח תמה מ"ש מתגלחת השני שחשב במ"ע קי"א למצוה בפ"ע אע"ג שמנה בסי' ע"ז הבאת קרבנו ומ"ש זה מזה אבל המעיין בלשון הרמב"ם בסוף מ"ע קי"א ביאור זה בעצמו דכאן אין חילוק דין בין לאחר הבאת צפרים להתגלחת והכל מעשה אחד משא"כ לענין תגלחת שני עיי"ש בסופו:

ומ"ש בענין תגלחת מעכב שכ' הכ"מ בפי"א מטו"צ שהוא ט"ס ושצ"ל תגלחת מעכב והלח"מ סוף ה' נזירות הוכיח דאינו מעכב נלע"ד דעיקר הדבר טעמא דהרמב"ם לטעמי' דס"ל דספיקא דאורייתא להקל וכפי מה שביאר החוו"ד ביו"ד סי' ק"י דהתורה רק על הוודאי נאמר וא"כ לא קיים מצות נזירות כל זמן שאינו וודאי נזירות ולכך צריך שימנה

ד' שנים אבל הגילוח הוא רק ספק וספיקא להקל וגם הקרבנות של מח"כ דמייתי מספק כבר כ' הרמב"ם בפי"א משגגות דין ב' שהוא רק להכשירו לקדשים ובזה מיושבים שם דברי הרמב"ם סוף נזירות:

ב) והנה אנן קיי"ל כר"י בקידושין נ"ז דשני הצפרים אסורים בהנאה משעת שחיטה ונאסר גם המשולחת עד שישתלח ובגמרא ילפי' מקרא דהצפור טהורה תאכלו זה המשולחת והצפור אשר לא תאכלו זה השחוטה ופריך ואיפוך אנא ומשני דאין בעל חיים נאסרין. ולי קשה הרי אמרי' בפסחים כ"ו דאין לך דבר שנעשה מצותו ומועלין בו וילפי' משני כתובים או תרי מיעוטי כתיבי בעגלה הערופה א"כ בכל התורה כולה דבר שנעשה מצוותו אין מועלין בו וא"כ קשה למה נימא כאן דציפורי מצורע יהי' אסורין לא מבעי' המשולחת לאחר ששלחו אותו הא נעשה כל המצוה ולמה יאסר וגם השחוטה אמרי' דילפי' מכשיר ממכפר אדרבה בע"ע עצמה כתיב מיעוט הערופה שבעלמא אמרי' דבר שנעשה מצותו אינו אסור ולמה אמרי' כאן דהשחוטה לאחר ששחטן אי מרוצה ממנה הדם קוברו וצ"ל כיון דגילה קרא וזה אשר לא תאכלו ולפי דרשת הש"ס קאי על רישא דכתיב כל צפור טהורה תאכלו דהיינו המשולחת וע"ז קאי ה"וזה" היינו דווזה שבא לטהר המצורע ובעי' שתי צפורים שיהיה שוות לכתחלה דכתיב ולקחת שני צפרים "ומוזה" לא תאכלו שאחת מן הצפרים שלוקחין בב"א ושווין אחד מהם לא תאכלו ע"ז פריך בגמרא נימא דאיפוך אנא ומשני וכו'. ולכאורה יש להקשות לר"י דס"ל לחד גירסא בר"ה כ"ח דמצות להנות ניתנו איך רשאין כאן לטהר את המצורע אם הי' הדין דמשולחת אסור א"כ מטהר עצמו באה"נ ומצות ליהנות ניתנו לר"י ואיך רשאין להזות עליו בצפור וצ"ע:

ב) ור"א מסיק דמשולחת מותר מסברא משום דהתורה לא אמרה שלח לתקלה וידוע קו' האחרונים בשעה"מ ונוב"י מאי תקלה איכא הרי בכל התורה אמרי' כל דפריש מרובא פריש והמוצא אותו מותר לאכלו כיון דמה"ת כל דפריש מרובא פריש ואי התקלה משום דמבטל איסור לכתחלה התינח לראב"ד המובא בר"ן בסוגיא דזרוע בשילה דס"ל דאמא"ל דאורייתא אבל לשיטת התוס' דהוא רק מדרבנן אכתי קשה ומכח זה הוכיחו דביבש ביבש לכ"ע ביטול איסור לכתחלה דאורייתא אלא דקשיא לי אפילו לפי תירוצם לפמ"ש המג"א ר"ה סוכה דבמקום מצוה מותר לבטל לכתחלה עיי"ש א"כ אכתי קשה ממ"נ דהמוצאו מותר ליטלו משום דכל דפריש מר"פ ושלח לתקלה ליכא דמותר לשלח דהוא מצוה וליכא איסור ביטול לכתחלה ואפשר לומר דהמג"א לפי האי תי' ס"ל כתי' המקנה שתי' באופן אחר על קו' העולם הנ"ל דיש לחוש דיהי' לבעלים סימן או טב"ע בצפור ההוא ודבר שאפשר לברר ולהכיר האיסור לא בטיל, מיהו גוף הסברא צ"ע דא"כ

כל הדין דכל דפריש מרובא פריש נפל בבירא ואמאי אמרי' בחולין צ"ה בנמצא הלך אחר הרוב בתשע חניות וכיוצא ודילמא יש להם סימן ועכ"ח דווקא אם אפשר להכיר האיסור אינו בטל אבל לעולם אמרי' כל דפריש מרובא פריש כל זמן שלא נודע שא' מכיר האיסור דזה ג"כ הוא בכלל הנך דעפ"י הרוב אינו לבעלים טב"ע או סימן א"כ שוב עמדה קו' הנ"ל וצ"ע:

מצוה קעה

והיא להרמב"ם מ"ע פ'. ולהרמב"ן היא מצוה קנ"ה ומ"ע ס"ה

מ"ע לגלח המצורע המוחלט ביום השביעי לטהרתו שנאמר וביום וכו' ועיין במנין המצות להרמב"ם קי"א למה מנה זה למ"ע בפ"ע והבאת קרבנות למצוה בפ"ע עיי"ש שנתן טעם לדבריו. והנה התגלחת הזה בעי' דווקא שיהי' ע"י כהן כדאיתא בתוספתא ובשעה"מ תמה על דברי התוס' בשבועות ג' ע"א ד"ה ועל הראש שכ' דלמה ידחה עשה לל"ת דמצורע הא אפשר ע"י גוי עיי"ש והקשה בשעה"מ הא בת"כ כתיב דצריך להיות ע"י כהן ומרן הגאון בחת"ס חיו"ד סי' קל"ט כ' דעיקר הקפה הוא בשתי שערות האחרונות וזה יוכל להיות ע"י כהן והוי מצות גילוח ע"י והל"ת אינו עובר ולי נראה דבלא"ה לכאורה קשיא לי מאי קשיא דיגלח ע"י גוי הא מצות גילוח על המצורע דהרמב"ם מנה זה מתרי"ג מצות ואין שליחות לגוי ואיך סק"ד דיגלח ע"י גוי מיהו זה ל"ק דבקרא כתיב יגלח ואיכ"ל דהיינו ע"י אחר. איברא לר' אשי במכות דמתרץ אחד המקיף וא' הניקף היינו במסייע והקשה הריטב"א שם הא אמרי' בעלמא מסייע אין בו ממש ותי' בחד תי' דלאו כל המסייעין שווין דמסייע כזו שמטה לו ראשו בשערו יש בו ממש לחשוב כאילו נעשה על ידו ולפי"ז נראה לי דאם הניקף כהן שפיר קרינן בי' דתגלחתו ע"י כהן אפילו אם המקיף ישראל והניקף כהן ואפילו אם המקיף גוי או אשה דכיון דמסייע כזה יש בו ממש לעולם אפילו נעשה ע"י כהן יש בו סיועת ישראל הנוסף ואפ"ה שרי ה"ה אם המקיף ישראל והניקף המסייע בסיוע שיש בו ממש הוא כהן קרינן בי' גם כן הגילוח ע"י כהן וא"כ לר"א דמסתמא לא תליא בפלוגתא דר"ה ור"א ולכ"ע אמר למילתי' תיקשי דרשא זו דהרי זקנו בא לרבות אפילו הי' המצורע כהן וכיון שהמצורע כהן ממילא גם ראשו מיירי אפילו בכהן ובלא"ה כתב התוספת בנזיר נ"ח דהקרא סתמא כתיב אפילו בכהן וקשה להו שפיר למה דחי בכה"ג יעשה ע"י גוי כנלע"ד. וגוף הסברא הנ"ל אני מסתפק וכתבתי רק דרך ספיקא:

ב) והנה כבר אמרו ביבמות דף וי"ו אפילו היה המצורע נזיר אפ"ה העשה דוחה לל"ת ועשה ובגמרא אמרי' שם הטעם משום דהעשה והל"ת הם איתא בשאלה דאפשר לשאול על נזירותן וברמב"ם פ"ז מנזיר כ' הטעם דלכך דוחה העשה לל"ת ועשה משום דעשה דקדוש יהיה לא שייך במצורע וצ"ל דזה ילפי' מקרא דראשו דאל"כ תקשי ל"ל קרא כלל כיון דליכא עשה פשיטא דעדל"ת לדידן מכלאים בציצית והנה הרמב"ם ריש ה' נזירות כתב דנזיר שקיים נזירות כראוי קיים ג' מצות עשה, עשה דגדל פרע ועשה דכל היוצא מפיו והבאת קרבנותיו ואם עבר וגלח עובר על ל"ת דלא יחל וכו' יעי"ש וא"כ כיון דגם בימי צרעתו אסור לו לגלח בימי נזירתו א"כ עכ"ח גם בכלל לשון נזירות הוא ועובר בלא יחל והה"ד דעובר על עשה דכל היוצא מפיו יעשה וא"כ אפילו אי נימא דעשה דקדוש יהי' ליכא מ"מ איכא עשה דכל היוצא מפיו ועדיין איכא עשה ול"ת וצ"ע לכאורה מלבד שדברי הרמב"ם קשים להבין שהם נגד סוגיא הנ"ל דקאמר הטעם משום דישנו בשאלה וצ"ל דהי' לו גי' אחרת בש"ס מ"מ קשיא דברי הרמב"ם אהדדי וצ"ל דהרמב"ם סובר כדעת השמ"ק בכתובות ד' מ' ע"א דכל שהעשה אינו מפורש אתיא עשה דמפורש ודחי לה ללאו ועשה שאינו מפורש בה וח"כ מעשה דכל היוצא מפיו יעשה ל"ק להרמב"ם אלא מעשה דקדוש יהי' וע"ז שפיר כ' הרמב"ם דהאי עשה דקדוש יהי' ליתא בשעת צרעתו אמנם אמינא ליישב דברי הרמב"ם בפ"ג מנזירות דין י"ד פסק דנזירות שמשון ליתא בשאלה והוא מהש"ס ובאמת גוף הדבר קשה לי להבין אמאי האומר הרני נזיר כשמשון לא יהיה לו התרה יהי' כמו שנשבע ואומר שבועה שלא יהי' לה התרה דמתירין זה וזה עכ"פ כן הדין ובוודאי בנזירת שמשון ממש שקיבל עפ"י המלאך בכה"ג לית דין ולית דיין דבוודאי לא מהני שאלה וא"כ בשלמא לפי הסוגיא ביבמות לפמ"ש התוס' דסובר דהא דמוקי זקנו בכהן וראשו בנזיר היינו מכח יתורא א"ש דניהו דמוקמי' מכח יתורא דראשו בנזיר אבל לא בנזיר שמשון אבל לפי הסוגיא דנזיר דמשמע מדנקט קרא סתמא אמרו בכל איש ואיש א"כ מיירי נמי מנזיר שמשון וזה ליתא בשאלה וראיתי באורח מישור בנזיר שם הקשה כן בקצרה וכוונתו כנ"ל ותירוצו קשה אמנם להנ"ל יש לומר דקושיא חדא מתורצת באידך דלפי הנראה בנזיר שמשון דמלאך הזירו לא שייך אצלו לא יחל דברו ולא ככל היוצא מפיו יעשה ובוודאי כן מוכרח הדבר דהרי מקרא דלא יחל דברו דרשי' אבל אחרים מוחלין לו וא"כ מהר שאלה ולכל הפחות נראה אם אחרים מתירין לו א"כ שוב אינו נזיר מצד אמירתו ולית בי' לא יחל דברו ולא כל היוצא מפיו יעשה וניהו דלא מהני שאלה היינו דנשאר קדושת השם ולית בי' רק קדוש יהי' ולא יעבור תער וא"כ הסוגיא א"ש דשניהם צריכין זה לזה דלא סגי בטעם הרמב"ם דא"כ

תקשה הא אית בי' עוד עשה ככל היצא מפיו יעשה ועכ"ח צ"ל הטעם דאפשר בשאלה אפילו בנזיר שמשון א"ש דשם ליכא עשה דכל היוצא מפיו ולכה"פ כשישאל עליו ליכא רק עשה דקדוש יהיה וזה לא שייך בימי צרעתו וא"כ שני הטעמים עולים כהוגן וכאחד וא"ש דברי הרמב"ם:

מצוה קעו

והיא להרמב"ם מ"ע פ"א. ולהרמב"ן היא מצוה קנ"ו ומ"ע ס"ו

מ"ע שיביא מצורע המוחלט קרבנות ביום השמיני שנאמר וביו' השמיני יקח שני כבשים וכבשה אחת ובמנין המצוה סי' ע"ז נתן טעם למה לא מנה כל מחו"כ למ"ע אחת הואיל וקרבנם חלוק מזב וזבה שזה מטמא באודם וזה בלובן והמעיי"ח העיר א"כ למה מנה במ"ע ס"ט כל היחיד ששגג בחטא קרבן חטאת אע"ג שקרבנם חלוק ולענ"ד התם על מעשה אחד הוא והחילוק שבין קרבנם אינו אלא כפי מעלות האיש ואיכות חטאיו וא"כ הכל במדרגה אחת הגדול באותו חטא צריך יותר והקטן בחטאו דבר אחר משא"כ במחו"כ שבאין להכשיר עניינים חלוקים וגם קרבנם חלוק לכך נמנה למ"ע בפ"ע ואדרבה כיון דאמר בזב וזבה מטעם שזה מטמא באודם וזה בלובן א"כ פשוט באינך דהוי כל אחד בפ"ע ולא כ' אלא לרווחא דמילתא דהקרבן מגלי דעניינים חלוקים הם:

ב) והנה קרבן מצורע הוא חטאת ועולה ואשם וחטאת קודמת לעולה כמו בעלמא אע"ג דבמצורע בא רק לאכשורי ולא לכפרה מ"מ כיון דהכשר בא ע"י חטאת ועולה אינו מעכבת ועיקר הקרבן חטאת לכך צריך לאקדומי ובשבועות ח' ע"א אמרי' דלר"ש דאמר על ז' דברים נגעים באים א"כ אתי הקרבן לאכפורי ומשני מנגעו אכפר לי' וקרבן לאשתרוי וכו' ולכאורה קשה לי אי נימא כר"א הקפר דנזיר חוטא הוא שציער עצמו מן היין א"כ זה גופא צריך כפרה שע"י מעשיו נתנגע בצרעת והרמב"ם פוסק בפ"ה מחובל ומזיק ובפ"ה משבועות דאין אדם רשאי לחבל בעצמו ובסו"פ החובל אמרי' דהיינו כר"א הקפר א"כ לדידי' שפיר איכ"ל דגם קרבן מצורע בא על חטא ובלא"ה מאי דקאמר מנגעו אכפר לי' היינו דווקא בעשה תשובה כמו דאמרי' סו"פ יום הכפורים כל חלקי כפרה גם ביסורים צריך להיות תשובה בהדייהו וא"כ אם לא עשה תשובה עד לבסוף עדיין צריך קרבן לכפרה דנהי דפריך הש"ס שפיר דלפעמים כבר נתכפר לי' מנגעו מ"מ ג"כ משכחת דלא אתכפר והקרבן מכפר ובזה יישבתי קו' שהביא מרן הגאון זצ"ל דהקשה לו מהא דאמרינן דקרבן מצורע לכפרה אתיא. ועכ"פ לר"א הקפר לכאורה עמדה הקו' וצ"ל ניהו דגם זה מקרי קצת חטא שציער אבל זה הוי רק קצת חטא ועיקר החטא כבר

נתכפר לו ובקרא כתיב לכל חטאתם משמע כל חטא עדיין עליו וע"ז שפיר אמר דמנגעו אכפר מקצת ואתיא כמ"ד בבכורות דף ג' ע"א דכל משמע כולו:

מצוה קעז

והיא להרמב"ם מ"ע פ"ב ולהרמב"ן היא מצוה קנ"ו ומ"ע ס"ז.

מ"ע שיטבול טמא בארבעים סאה מים ליטהר שנאמר ורחץ את כל בשרו במים וכו' והמעיי"ח העיר דהוי לי' להרמב"ן להסיר מ"ע זו כשם שכ' במנין המצות סי' צ"ו להסיר הפרת נדרים שהוא רשות ועיי"ש שכ' טעמי' דסובר טבילה בזמנה מצוה ואפשר דמ"ע הוא לרחוץ כל בשרו אפילו בית הסתרים בעי' שיהי' ראוי לביאת מים ואע"ג דאין המים מעכבים משום דמ"מ מצוה איכא אי יכול לבוא מים ולכך נמנה למ"ע:

והנה שיעור מקוה לאדם לרוב הפוסקים דווקא במ"ם סאה אמנם בלבוש ביו"ד סי' ר"א הביא י"א דמ"ס סאה הוא רק מדרבנן אפילו לאדם והב"ח ביו"ד סי' ק"כ האריך לבאר ולסלק כל מה שקשה על שיטה זו ובאמת אני לא מצאתי בראשונים מי שיאמר כן כי אם השואל בריב"ש סי' רצ"ד כ' כן והריב"ש שם הכריח דבוודאי לאדם מה"ת בעי' מ"ם סאה דאמרי' בחגיגה י' דטהרות הן הן גופי תורה ואמרי' למאי ומשני למ"ם סאה אמנם בכלים הוא רק מדרבנן ומה"ת סגי ברביעית כדאי' ברש"י פסחים י"ז ע"ב ולי קשה מאז על לשון רש"י בנדה דף ב' ע"ב דמייתי שם במשנה במקוה שנמדד כל טהרות שנעשו על גביו ופירש"י שנשתמשו בכלים שטבלו בו וכו' ולכאורה קשה טובא הרי מבואר ברש"י פסחים י"ז ע"ב ד"ה בקרקע טהורין דכלים לא צריכים שיעור מ"ם סאה כי אם רביעית וא"כ בוודאי אזדא מכאן טומאה דאורייתא ולא נשאר כי אם ספר טומאה דרבנן ובטומאה דרבנן ס"ל למשנה זו אפילו אתחזק אמרי' בדרבנן להקל שהרי במתני' מסיים בד"א בטומאה חמורה וכו' ואע"ג דמתני' לא הדר ותנא לענין ספיקא דרבנן להקל אפילו באתחזק הך דמקוה כי אם אינך גווני מ"מ הרי מבואר מלשון המשנה דגם על זה קאי הך בד"א וכן מבואר ברמב"ם פ"י ממקואות והמתני' לרבותא נקט אינך גוונא אבל בוודאי גם בהך דתרתי לריעותא בדרבנן להקל וא"כ קשה לרש"י כיון דוודאי אזלא טומאה דאורייתא ואין כאן ספק אלא אי נשאר טומאה דרבנן והוי לי' ספיקא דרבנן ולקולא ואין לומר כיון דמעיקרא דאורייתא הוי אמרי' בי' ספיקא להחמיר דמ"ש מהא דאמרי' בי"ד סי' צ"ח במב"מ ונשפך ולא ידעי' אי אית בי' ס' או לאו ספיקא להקל ולא דמי זה למ"ש מהריב"ל הובא במל"מ בפ"ד מבכורות בספק דאורייתא ע"י גילגול דרבנן דהתם נולד הספק בדאורייתא עיי"ש וכמו שהביא הפרמ"ג ביו"ד סי' ק"י בכללי ס"ס אות י"ט בשם

מ"י ע"ש וראי' לזה דכה"ג חשיב ספיקא דרבנן מהא דאיתא ביו"ד סי' ר"א סעיף ע"ג דבדיעבד עלתה לו טבילה משום דהוי לי' ספיקא דרבנן עיי' בר"ש פ"ב דמקוואות מ"ג מ"ש על תוספתא זו וצ"ע:

אמנם באמת כיוצא בזה קשה ממש להרמב"ם בפ"י ממקואות פסק כהתוספתא המובא בר"ש פ"ב מ"ב דהי' לפניו ב' מקוואות אחת שאובה ואחת כשירה דאם טבל מטומאה חמורה דספיקא להחמיר קשה ג"כ כנ"ל הרי הרמב"ם פסק דכולו שאוב נמי מותר מה"ת וצ"ע ונראה ליישב עפ"י מ"ש הראב"ד בפ"י ממקוואות דהיכא דנטמא באב הטומאה אפילו בטומאה דרבנן אמרי' ספיקא להחמיר ועיי' במל"מ שהרמב"ם לא פליג בזה ועיי"ש הטעם וא"כ ה"נ כיון דמדרבנן נשאר עליו הטומאה הוי אב הטומאה:

ב) אמנם במעיין לדעת הרמב"ם והראב"ד מטהר בכש"ה אפילו לאדם והר"י הביא הרבה דיעות נגד זה עיין רשב"א בתה"ב בשער הטבילה והב"י הביא ג"כ קושי' מחגיגה, ועוד בפ"ה דמקוואות גל שנתלש ובו מ"ם סאה מוכח דבעי' אף במעיין מ"ם סאה והרדב"ז פסק כן וביותר קשה מחגיגה כ"ב דאמרי' חלחולי מחלחלא וזה שייך במעיין ואפי"ה בעי' מ"ם סאה ולענ"ד הי' נראה דדעת הרמב"ם כדעת הראבי' הובא במרדכי בשבועות ה' נדה סי' תשמ"ו אם יש נקבים דקים הרבה מצטרפים לכשפופרת הנוד וא"כ קשה מהא דארעא חלחולי מחלחלא ואמאי אין מצטרפין ופי' הראבי' התם מיירי שחפר ב' או ג' מקוואות סמוכים שכולן חסרין ואין בהם מ"ם סאה אבל בחופר אצל הנהר או מקוה שלם בכדי שאנו רואין אח החלחול באמת הוי חיבור והב"י בססי' ר"א הביא זה דאם הוא מחובר ע"י חלחול למקוה שלם מועיל משא"כ אם בשום אחת מהם אין מ"ם סאה אלא שע"י חלחול יצרפו ב' או ג' מקוואות להיות מ"ם סאה זה לא אמרינן וא"כ אפשר לומר דגם הרמב"ם סובר דמעיין בעי' מן הדין מ"ם סאה אלא הא דס"ל מעיין מטהר בכש"ה הוא כיון שידוע שכל מעיין חילחולי מחלחל ומחוברים למעיינות שהם גדולים וכיון שידוע שיש בהם חלחול הוי כאלו אנו רואים החלחול אעפ"י שאין אנו רואים ולכך מטהר בכש"ה אם גוף הטובל עולה בהן דהיינו המעיין עצמו אבל גל שנתלש ניהו דדינו כמעין כל שלא נח מ"מ פסק החילחול או החיבור לכך צריך מ"ם סאין ואין להקשות א"כ למה צריך בת"כ פ' שמיני מיעוט "אך" ללמד דמקוה אינו מטהר בכל שהו כמעיין תפ"ל דבמקוה אין שם חלחול וצ"ל דהיינו לבתר דגלי אך תלי' דטעם דמעין משום חלחול אבל אי לא הי' כתיב אך הוי דרשי' מהקישא מקוה למעיין והוי סק"ד דמעיין מצד עצמו מטהר בכש"ה וגם מקוה לכך איצטרך אך. ועכ"פ מבואר בתוס' ובר"ש וברשב"א ורא"ש ושאר ראשונים שהביאו ראי' מסוגיא דחגיגה דארעא חלחולי מחלחל דמעיין לא מטהר

בכ"ש וא"כ עכ"ח לא ס"ל כהראבי' ותימה איך סתם הב"י בש"ע כראב"י להקל באיסור תורה וצ"ע:

מצוה קעח

והיא להרמב"ם מ"ע פ"ג והרמב"ן משיג במ"ע צ"ו מטעם שבסי' ק"ס.

מ"ע לדון דין טומאת נגעי בתים שנאמר ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם וכו' והמעיי"ח העיר כמו שהשיג הרמב"ן בסוף סימן י"ד בהשגות למ"ע שכתב הרמב"ם לדעתו ומנה שאסור להנות מבגד המנוגע שנאמר צרעת ממארת היא ה"נ הו"ל למחשב גם שלא להנות מאבנים של בית המנוגע וכמ"ש הרמב"ם בפט"ז מטו"צ והמעיי"ח כ' שפליג באמת על דין הרמב"ם מכח קו' התוס' בעירוכין דף כ' המשכיר בית ונתנגע וכו' ואני ראיתי בירושלמי פ"ג דערלה במשנה המבשל בקליפי ערלה דפליגי בזה מ"ד אי שרפן לסיד אי עלו מידי טומאה ורצה לומר שזה ג"כ תליא באיסור הנאה ולפי המפרש אסור בהנאה לכ"ע משום דיליף נתיצה נתיצה עיי"ש אפילו אפרן אסור ולענ"ד יש לפרש בהיפך דבע"ז שייך ביטול והנותן היינו ביטולן ונהי דמדרבנן אין ישראל יכול לבטל אבל מה"ת שפיר מבטלן:

והנה בחולין דף י' ע"ב ילפי' מנגעי בתים דאזלי' בתר חזקה דדילמא בתר דנפק בצר לי' שיעורא והקשו התוס' שם ובנדה למה באמת סמכי' בכה"ג אחזקה הא איכא תרתי לריעותא הרי חסר לפניך והבא אל הבית אית לי' חזקת טהרה והיכא דאיכא תרתי לטיבותא או תרתי לרעותא לא אזלי' בתר חזקה ובנדה דף ב' ד"ה השתא תי' דדווקא במקוה שייך לומר חסר ואתאי אבל בנגע לא שייך זה ובשו"ת ח"צ סי' ג' פקפק ע"ז הרבה מה חילוק יש בין נגע למקוה ולענ"ד החילוק הוא בין דבר שהוא בטבע ובין דבר שהוא בנס דמקוה מתחסר בטבע ונגעים כ' הרמב"ם והרמב"ן בפ' מצורע שהוא דבר שאינו בטבע רק נסי כשם שביאתם בנס כך סילוקם אינו בטבע ודבר שהוא בנס ונעשה ברגע אחת ואינו תחת הזמן מיד כשרואה הקב"ה לבבו נאמן לפניו הוא מתחסר משיעור שלא יטמא זה נראה סברת התוס' ונראה דע"ז הביאו ראי' דלא שייך בנגע חסר ואתאי ולזה כתבו ייתור לשון שם שעמד עליו במהר"ם לובלין שכ' כשטימא הכהן את הבית אפילו נתחסר וכו' ולשון זה הוא מיותר ומהר"ם כ' דברים קשים להבין ולהנ"ל כוונתם דהרי עיקר הנפ"מ הוא אם נתחסר קודם שטימא ברגע זו שיצא הכהן מהבית ואי סק"ד דגם נגע חסר ואתאי א"כ מנ"ל למילף מכאן חזקה הא בנגע גדול דא"א לו להתחסד ברגע זו שיצא הכהן כ"כ עד שיופחת משיעורו ודילמא מיירי הקרא בנגע גדולה כ"ב גריסין או

יותר ועכ"ח דבנגע אפשר דנעשה החסרון ברגע אחת כדלעיל שאינו תחת הזמן וא"ש תי' התוס'. אלא דבלא"ה הקשה הראש יוסף על תי' התוס' דעדיין תקשה דנוקי חזקה בהדי חזקה ולהוי רק ספק טומאה וצ"ל כיון דהבית טמא אא"כ נימא דמיד באותו רגע נתחסר בשעה שיצא ומסתבר טפי למתלי החסרון ברוב הימים ממה שנאמר שנתחסר ברגע בזמן מועט כמ"ש הח"צ סי' ג' אלא שהוא מיישב בזה גוף הקו' של התוס' אבל תוס' לא ס"ל כתירוצו דלקושי' התוס' דאית לן תרתי לטיבותא ויש לן חזקה לטהר א"כ מצד הסברא של רוב ימים אין לטמא אותו בוודאי טומאה אפילו ברוב גמור ס"ל לר"מ דסמוך מיעוטא לחזקה מה"ת כש"כ ברוב כזה ולהוי רק ספק לכך הוכריחו התוס' לתרץ דנגע אינו חסר ואתאי והוי חזקה נגד חזקה שוב שפיר איכ"ל סברת הח"צ דמצד רגילות והרוב דמסייע לחזקת טומאה חשבי' לי' כוודאי וא"ש כוונת התוס' וגם הלשון מדויק היטב ול"ק נמי דקדוק המהר"ם:

ב) והנה ביבמות ק"ג ע"ב אמרי' סנדל המוחלט חליצתו פסולה משום דכתותי מכתת שעורי' א"כ למה אמרי' הבא אל הבית יטמא דנימא דכתותי מכתת שעורי' שאני בית דכתיב ונתץ הבית אפילו בשעת נתיצה קרי בית ובשעה"מ פ"ד מגירושין הקשה מכאן על יש אומרים דדווקא לענין מצוה אמרי' כתותי מכתת שיעורי' אבל שלא לד"מ לא א"כ מאי פריך כאן עיי"ש. (ובאמת בתוס' סוטה כ' דכתותי מכתת שיעורא לא תליא בפלוגתא דר"ש עיי"ש וכן מוכח בשמעתין דאל"כ מאי פריך דילמא ברייתא אתיא דלא כר"ש ותוס' שהסבירו דווקא באיסור הנאה העומד לשריפה מכתת בזה מיושב מה שהקשו למה רשאין להדליק נר חנוכה בשמן של תרומה שנטמאת הא מכתת ולהנ"ל דמותר בהנאה א"ש). מיהו גם בתוס' סוטה כ"ה ע"ב ד"ה לאו כגבו הקשו כן דאמאי כה"כ מטמא טומאת אוכלין ותי' דליכא לדמוי' להדדי אפשר כוונת התוס' דטומאה שאני וכמו דגלי לענין טומאת צרעת הה"ד בכל ענייני טומאה ואפשר דלא גרע מפחות ותפח ונראה כשיעור דאמרינן במנחות נ"ד דמדרבנן חשבי' לי' כשיעור ואפילו לענין טומאה דרבנן וה"נ מטמא טומאת אוכלין או הכשר מדרבנן וכאן משמע דזה וזה שווין דמטמא מדאורייתא בביאה ולכך פריך:

והנה בס' ערוך לנר כ' דלבישת הסנדל מצד עצמה חשוב הנאה מצד הנאת לבישה אלא דזה הוי רק כמצוה הבאה בעבירה דבשלמא הנאת מצוה דתליא בקיום המצוה והמצוה עצמה גורם עבירה בכה"ג כ' הרשב"א בשמעתין דלכ"ע פסול דהיינו בכה"ג מהב"ע לכ"ע לא הוי מצוה אבל עבירה שנעשה קודם לזה לא מיגרע ומותר ולא אדע הרי גם בשעת מצוותו הוא לבוש והרי גם אז הוא נהנה אי חשבי' לזה הנאה ועכ"ח צ"ל דלא

ס"ל מהב"ע גם בכה"ג וא"כ לכאורה מאי פריך על ר"פ דילמא טעמא דר' פפי משום מהב"ע ולעולם גם הוא מודה דלא אמרי' מכתת שיעורא ונראה ליישב כמ"ש הרא"ש ר"פ לולב הגזול דרבא משני שם אוקימתא דשמואל דאמר דווקא ביו"ט ראשון אינו יוצא בגזול מדשני לי' משמע דס"ל כשמואל ולא ס"ל מהב"ע וא"כ עכ"ח טעמי' משום מכתת שיעורי' ופריך שפיר:

אמנם גוף סברת הערוך לנר אינו מוכרח דהרי אינו מכוון להנאת לבישה ולא רוצה בו אלא לחליצה והוי לא אפשר ולא קמכוון דאמרי' בפסחים כ"ה בין לאביי ובין לרבא שריא מיהו לתוס' בפסחים שם היינו בליכא פסיק רישא מיהו הר"ן בפ' גיד הנשה בשמעתין דריחא מילתא כ' דאפילו איכא פס"ר שריא והיינו בלא אפשר ולא קמכוון ומטעם זה ל"ק מה שמקשין על הר"ן מנודר הנאה ממעיין בר"ה כ"ח דלא יטבול בימות החמה היינו לכתחלה באפשר דאוסר רבא בפסחים כ"ה באפשר וא"כ שוב איכ"ל דהיינו טעמא דלא תחלוץ בי' הינו היכא דאפשר באחרינא אבל אם א"א בענין אחר גם בעלמא אמרי' דכדיעבד דמי:

ולכאורה קשה לי איך אמר ר' פפא משמי' דרבא דכשר החליצה אפילו בסנדל דמוחלט הרי רבא ס"ל בסנהדרין כ"ז ובע"ז דף ס"ח ע"ב דגבי חידוש אמרי' אין לך בו אלא חידושו וכל דיכולין למעט החידוש ממעטינן וכאן דחידש לן דלא אמרינן מכתת למה אמרי' דנילף מיני' הא מחידוש לא ילפי' לעלמא וגם באותו דבר עצמו ס"ל לרבא דממעטי' החידוש וצ"ל כמ"ש רש"י דזה הוי רק גילוי מילתא וכאותו דבר עצמו וזה איכ"ל כוונת רש"י מה שהקשה המהרש"א עליו דמפרש קו' הש"ס למה אמרי' דשדא מיעוט בתר רובא הא כתותי והקשה המהרש"א הא אפילו בכולי' התם קשיא ולהנ"ל איכ"ל דהמקשן ידע התי' דגלי קרא אלא דקשיא לי' לרבא לשיטתי' דנימא אין לך בו אלא חידושו ותי' דשאני הכא וכפירש"י דהוי רק גילוי מילתא:

והנה כל ענייני טומאת וטהרת צרעת הן בבגדים הן בבתים צריך היות דווקא ע"י כהן אפילו כהן ע"ה והמומחה ישראל ות"ח הת"ח אומר לו אמור טהור והוא אומר טהור אמור טמא והוא אומר טמא דהכל תלוי בדיבור הכהן ובס' נצח ישראל על הכוזרי מאמר ג' סי' פ"ט תמה למה אינו נוהג האידנא הרי טומאת צרעת באדם או בבגדים נוהג גם בח"ל ותי' דבעי' מיוחסים דווקא כמ"ש במל"מ ועוד האריך שם ולהחמיר מיהו נסמוך על הכהנים דהשתא כהני חזקה כמו דסמכי' בהרבה עניינים דבעי' כהן כמו פדיון הבן דמברכין הברכה על פדיון הבן אע"ג דברכה לבטלה הוי לדעת הרמב"ם וסייעתו איסור דאורייתא ואפילו ע"י כהן שלא פדה מעולם בכור ואין לו חזקת כהונה רק לענין קריאת

התורה ונשיאת כפים עיי"ש שהאריך בזה ועיין בשאילת יעב"ץ ח"א סי' קנ"ה שכתב דהאידנא הכהנים רק כהני חזקה ואפשר לומר דצריך להחזיר גבי פדיון הבן וניהו דסמכי' על החזקה כיון דא"א בענין אחר מ"מ מה דאפשר יש לן לעשות ובאמת בגמרא חולין דף י"ב אמרי' אפילו לר"מ דחייש למיעוטא מ"מ היכא דא"א מודה גם ר"מ דסמכי' ארובא וגם חזקת כהן לא גרע מרוב ואכתי צ"ע למה לא אמרי' כן גם בענין נגעים וצ"ע: **וגם** הא דאמרי' בזבחים ק"ב דכהן קרוב אינו רואה את הנגעים ניהו דאנן לא קיי"ל כן דס"ל דקרוב רואה את הנגעים מ"מ ר"מ דמקיש נגעים לריבים מה ריב פסול ע"י קרוב אף נגעים וחקר ג"כ בס' טה"ק בזבחים ק"ב כיון דעפ"י הדין ישראל ת"ח רואה הנגע ועפ"י דיני התורה אם נראה לו שהוא טהור אומר לכהן שיאמר שהוא טהור ולמה לא יועיל בקרובים דהיינו שהכהן קרוב כיון דעיקר השקיל וטרי בישראל שאינו קרוב ונושא ונותן על זה א"כ אפשר בכה"ג גם בריבים מועיל וצ"ל דהקרא דייק ועל פיהם יהי' כל ריב וכל נגע משמע הפסק דין ואמירת טהור או טמא איתקש וגם בדיינין אמרי' בכה"ג שאין יכול להורות אפי' ע"י אחר כשאומר לו שהרי אפילו משה ואהרן דבוודאי קים לן דלא משקרי ולא יטו הדין אפ"ה גזה"כ דקרובים אינם כשרים לדון והפס"ד הוא הגמר ולכך הפס"ד והגמר אינו רשאי להיות עפ"י קרובים כנ"ל:

מצוה קעט

והיא להרמב"ם מ"ע פ"ד. והרמב"ן משיג ע"ז ולא מנאו מטעם שבסי' ק"ס

מ"ע שיהי' זב טמא ומטמא שנאמר איש כי יהי' זב מבשרו זובו טמא הוא וזאת תהי' טומאתו בזובו רר בשרו את זובו או החתים בשרו מזובו טמא הוא דהיינו דהזב מטמא בלובן בראיי' אחת הוא כבעל קרי ובשתי ראיות הן בב' ימים רצופים או ביום א' או ראיי' אחת ארוכה כב' טבילות וב' ספוגים צריך ז' נקיים אבל לא קרבן אבל ג' ראיות צריך ז' נקיים וקרבן בין בג' ימים ובין ביום א' ואמרי' בנדה דף כ"ח דטומטם ואנדרוגנס שראו אודם ולובן א"כ הם טמאים בממ"נ אם נקיבה נטמאה באודם ואם זכר נטמאה בלובן ואם נגעו בתרומה שורפין עלי' תרומה כוודאי טמאה אפ"ה אם נכנס למקדש ואכל קודש אינו חייב דכתיב מזכר ועד נקיבה תשלחו זכר וודאי ונקיבה וודאי ופסקה הרמב"ם בפ"א ממשכב ומושב ה"ז ותימה בעיני בש"ס דידן מביא זה להלכה פסוקה ובספרי פ' נשא לכ"ע דרש בהיפך מזכר עד נקיבה יכול באנדרוגנס אין משלחין ת"ל מחוץ למחנה תשלחום מ"מ אפילו אנדרוגנס ואפשר דהספרי מיירי אם ראה רק ראיי' אחת או לובן או אודם וס"ל דסד"א מה"ת לחומרא לכך מרבינן דגם טומטם צריך לשלוח

כיון דדמי לשאר אנשים או נשים דבראי' אחת נטמאו אבל הרמב"ם דס"ל דבראי' א' בוודאי לא יטמאו ולצרף ללובן ואודם ילפי' מזכר עד נקיבה שיהיה צריך שילוח או מצד זכר או מצד נקיבה ולא מצד שניהם. והעולם מקשים על הא דפריך בשבועות ז' דטמא ששימש במיתה היכא משכחת לה כיון שהוא טמא חייב על ביאתו למקדש או שהייתו על השתחוי' ועל שימוש ומקשין לפי מה דפסקי' דאנדרוגנס אפילו ראה לובן ואודם אינו משתלח ממקדש א"כ מצד ביאת מקדש אינו חייב ולכך איצטרך משום שימוש דחייב ולענ"ד כיון דלרמב"ם לשיטתו דס"ל בכ"ד ועיין בפ"ד מאישות דאנרוגנס ספק זכר ספק נקיבה וכדמשמע מש"ס בנדה כ"ח דקאי להאי מ"ד דהרי מסיים זכר וודאי נקבה וודאית וא"כ אם הוא ספק נקיבה הרי אינה כהנת אלא כזר נחשבת לענין עבודה א"כ חייבת משום זר ששימש ואי דמשום ספק אינו חייבת מיתה א"כ גם מצד טומאה אינו חייב שהרי הוא ספק ועכ"ח האי דטמא ששימש לא מיירי באנדרוגנס וא"כ שפיר פריך היכא משכחת לה כן נ"ל:

ובאמת הסוגיא דהתם קשה לדעת הראב"ד בפ"ב מה' שופר דס"ל אנדרוגינס חציו זכר וח"נ וכן למ"ד דאנדרוגנס ברי' בפ"ע וזה לכאורה דעת הראב"ד ועיין בס' יום תרועה בר"ה כ"ח דכ' כן לדעת הראב"ד וא"כ קשה איך אמרי' דאם ראה לובן ואודם דשורפין עלי' תרומה הא לאותו מ"ד הוא כברי' בפ"ע ואינו לא איש ולא אשה ובפ' זיבה כתיב אשה כי תזוב איש כי יהי' זוב והראב"ד בפ"א ממשכב ומושב הסכים לזה לרמב"ם אלא שהשיג על הרמב"ם דנראה מדבריו שאם אנדרוגנס נגע בלובן ואודם שיצא ממנו שחייב גם על ביאת מקדש וכ' שזה טעות ואין סברא לחלק בין ראי' לנגיעה וגוף הדין הוא מסכים עם הרמב"ם דשורפין עלי' את התרומה אם ראה אודם ולובן ולראב"ד לשיטתו אמאי הא אין זכר ואין אשה וצ"ע:

מצוה קפ

והיא להרמב"ם מ"ע פ"ה. ולרמב"ן היא מצוה קנ"ח ומ"ע ס"ח

מ"ע שיקריב זב בעל שלש ראיות קרבן שנאמר וביום השמיני יקח לו שתי תורים אחד חטאת וא' עולה וכו' והמעיי"ח האריך בכאן על דברי הגאון שהביאו בתוס' נדה נ"ד ד"ה וארבעה שסובר אפילו בג' ימים נפרדים כל שהוא תוך י"א יום שבין נדה לנדה מצרפין והקשה עליו מפסחים פ"א דפריך לר"י היכא משכחת לה וכו' עיי"ש והנה זב צריך להביא ביום השמיני לאחר שטבל בשביעי במים חיים דווקא אז הוא מחו"כ וצריך להביא ביום השמיני שתי תורים או בני יונה ותוס' בגיטין דף כ"ח ע"ב ד"ה והא בן

סמיכה וכו' הקשו התוס' אמאי ערל וטמא משלחין קרבנותיהן אפילו אי סמיכה אינו מעכבת אבל ראוי לבילה לא הוי ותי' דילפי' בת"כ מזובו ולא מנגעו ש"מ אע"ג דאינו ראוי לבילה אינו מעכבת והקשו כל העולם מאי ראי' משם הא קרבן זב תורים ובני יונה דלא שייך בהו סמיכה כלל ואמרתי ליישב דהטורי אבן במגילה דף ח' ע"א הקשה איך אמרי' מזובו ולא מנגעו דאפילו יש עליו שאר טומאות מביא קרבנותיו הא אמרי' במ"ק דף ט"ו מצורע מהו שישלח קרבנותיו ת"ש דתניא ואחרי טהרתו אחר פרישתו מן המת ז' ימים יספרו לו אלו ז' ימי ספירו וביום בואו וכו' יקריב עשירית האיפה וכו' דר"י רש"א בבואו יקריב בזמן שראוי לביאה ראוי להקרבה יע"ש וא"כ איך אמרי' כאן מזובו ולא מנגעו לא מבעי' לפירש"י דאפילו שאר טמאים אפילו ט"מ בוודאי קשה אלא אפילו לתוס' דפי' רק מצורע אינו יכול לשלח קרבנותיו ומפרשי' דמזובו ולא מנגעו לא קאי לענין קרבן רק לענין טהרה אבל רש"י במגילה שם פי' וכן בגיטין דלענין קרבן קשה מש"ס דמ"ק הנ"ל עיי"ש שהניח בצ"ע. ולענ"ד הרי אמרו דעל מחוסרי כפרה יכול אחר להביא קרבנותיו אפילו על שוטית ואפילו קטנים ובוודאי לאו מטעם שליחות אתי עלה אלא מצד שדין תורה שאחר מביא קרבנותיו וא"כ ל"ק לכאורה קושי' הט"א דוודאי שם במ"ק קאי אי משלח קרבן ע"י שליח מצד שליחות שפיר אמרי' דאינו יכול להביא אבל בקרבן מחו"כ דדין תורה דאחר יכול להביא קרבנותיו בלי דעתו בכה"ג מאי איכפת לי' דהמחו"כ הוא טמא או מנוגע כיון דלא בעי' דעת בעלים ולא שליחות בעלים כן נראה ליישב היטב קו' הטו"א הנ"ל.

ועפי"ז אפשר ליישב קושית העולם הנ"ל על דברי התוס' דנראה דכוונת התוס' כך הוא דהרי באמת סמיכה אינה מעכבת אלא שהוא מצוה וכיון שהוא מצוה איכ"ל דס"ל לתוס' דמעכב דבעי' ראוי לבילה לכה"פ כיון דמצוה עליו והביאו ראי' לזה דאפילו במקום דאיכא מצוה כיון דאינו מעכב אפ"ה לא בעי' דווקא שיהי' ראוי לבילה והנה ניהו דמחו"כ יכולין להביא עליו קרבן בלי דעתו כבנדרים ל"ו ע"ב מ"מ לכאורה זה שייך בקטן דאינו בר מצוה או שוטה יכולין אחרים להביא דגילתה לן התורה אבל בגדול דמצוה בוודאי עליו שהוא בעצמו יביא אלא שילפי' מקרא דמזובו ולא מנגעו שאחרים אפי' בגדולים יכולים להביא אעפ"י שהם אינם מצווים ועושה והמחו"כ הגדול הוא מצווה ועושה וחשיב טפי מ"מ כיון דאינו מעכב בדיעבד לא ישהה בלי כפרה אעפ"י שאינו עושה המצוה מן המובחר מ"מ עדיף שיביאו אחרים אעפ"י שמצוה ועושה אינו ראוי לבילה אבל מ"מ כיון דבדיעבד אינו מעכב ה"נ בסמיכה כיון דבדיעבד אינו מעכב כתב התוספת שפיר דמזובו ולא מנגעו מוכח דסמיכה אינה מעכב ואינו צריך להיות

ראוי לבילה ואין כוונת התוס' דשם היה סמיכה אלא כנ"ל כמו שם המצוה מן המובחר שהמצווה ועושה יביא קרבן אעפי"כ מביאין אחרים בשבילו כדי שלא להשהות הכפרה כיון דבדיעבד אינו מעכב אף דהשתא אינו ראוי לבילה ה"נ בסמיכה לא בעי' ראוי לבילה כן נראה ליישב קו' העולם הנ"ל:

מצוה קפא

והיא להרמב"ם מ"ע פ"ו. והרמב"ן משיג גם בזה ולא מנאו מטעם הנ"ל

מ"ע שתהי' שכבת זרע טמא ומטמא שנאמר ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע וכו' יטמא עד הערב והרמב"ן משיג במצוה זו במ"ע צ"ו מטעם שבסי' ק"ס ובת"כ ילפי' מואיש אשר תצא ממנו ש"ז דקטן פחות מבן ט' אינו מטמא בקרי ויש בזה פלוגתא גדולה לדעת המג"א בסי' תנ"ז ס"ז היינו מסתמא תלי' דלא ראה קרי אבל אם ראה קרי אפילו פחות מבן ט' טמא והחק יעקב שם ובשבו"י ח"א סי' כ"ב האריך לחלוק והוכיח דאפילו אם ראה קרי אינו טמא והברכ"י באו"ח סי' תנ"ז האריך ג"כ בזה טובא והסכים לדעת השבו"י דאפילו אם ראה אינו טמא אפילו הרואה עצמו ולכאורה ק"ל על דעת הח"י וסייעתו הא דילפי' בתו"כ מן והאיש מוי"ו אפי' אינו לגמרי איש אלא שהוא מבן ט' ולמעלה טמא ולפי דעת הח"י מנ"ל מהוי"ו דאפילו אם לא ידעי' אם ראה קרי חיישי' ומחזקי' דראה דלמה לעולם עפ"י רוב אינו רואה קרי עד שיהי' גדול אלא דהוי"ו מרבה אם ידעי' דיצא ממנו ובבכורות דף כ"ז דאמרי' חלת ח"ל מאכילה לכהן קטן ובגדול שטבל לקריו יש לדייק באמת כן דדווקא בגדול חיישי' אבל בקטן אפילו ביותר מבן ט' לא חיישינן ומלשון רש"י שם משמע כמג"א ניהו דלא מחזקי' לי' מ"מ אי ידעי' דראה אפי' פחות מבן ט' הוא טמא וצ"ע:

ב) והנה במנ"ח הביא להסתפק אם חציצה פוסלת בטבילת קרי והביא בשם גדול א' מהא דאמרי' ביבמות בהאי דקרי לי' בר ארמאה ואמרי' מי לא טבל לקריי' ואי נימא דבקרי אינו פוסלת חציצה ובטבילת גר בעי' שלא יהי' חציצה וא"כ מאי הועיל בזה דטבל לקריו אלא שהמנ"ח הקשה עוד הא לענין טב"ק מהני אפילו כלים אפילו כולה שאובים כדאיתא באו"ח סי' פ"ח וא"כ מאי אמר מי לא טבל לקריו ולענ"ד פשוט דבע"ק צריך טבילה משום ב' טעמים א' משום דהוא טמא אסור בתרומה וקדשים ובכל חולין שנעשו על טהרת תרומה ואפילו אינו אוכל תרומה או טהרת תרומה אפ"ה המצוה עליו לטבול דלא ליתי תקלה על ידו שיגע בתרומה ואחרים יאכלוהו כמ"ש התוס' בביצה י"ח

ע"ב בד"ה כל חייבי טבילות וכו' שכ' לבסוף דאפי' נימא דבר יתא דחייבי טבילות טובלין ביה"כ אפילו טב"ז לאו מצוה היינו משום דהיו עסוקים בטהרות ויש לחוש לתקלה משא"כ בזה"ז עיי"ש ועכ"פ הב"ק מדינא הי' צריך לטבול משום שלא יבא תקלה ע"י ועוד מטעם שני צריך לטבול משום תקנת עזרא דאסור בתורה ובתפלה והנפקא מיני' נראה פשוט דהא דאמרי' דגם במים שאובים או בכלי או בט' קבים מועיל היינו לענין טבילת עזרא ולדידן דלית לן תרומה וטהרות אבל אע"ג דטבל במים שאובים עדיין נשאר טמא בכל ענייני תורה לתרומה ולטהרות ולתו"ט בוודאי פוסל חציצה דכל הטבילות ילפינן מהדדי וא"כ נראה דהא דאמרי' ביבמות מי לא טבל לקריו לא משום טבילת עזרא אלא משום דהי' צריכים לטבול משום תרומה וטהרות שלא יבא תקלה ע"י וחייבי טבילות הי' רשאי' לטבול לפי האי שיטה אפי' ביוה"כ כנ"ל ושפיר קאמר מי לא טבל לקריו משום טהרות ובכה"ג וודאי צריך לטבול במקוה מ"ם סאה כנ"ל:

ובסברא ההיא אמרתי ליישב ג"כ קושי' התוס' ביומא פ"ה דאפילו אי אמרי' טבילה בזמנה מצוה היינו אם טבל באופן דנטהר לגמרי דילפי' מקרא דטב"ז מצוה אבל אם אינו יכול לטבול בטבילה לטהרות לכל עניינים אלא שב"ק שאסור בתפלה ובתורה צריך לטבול משום תפלה בזה בוודאי לא שייך טבילה בזמנה מצוה דהיינו אם כבר התפלל א"צ לטבול ואינו מצוה וממילא אסור לטבול ביוה"כ בכה"ג ואמרתי ליישב קו' התוס' בשבת קכ"א ד"ה ה"ג שהוכיחו מברייתא קמייתא דכל חייבי טבילות אפי' אי טב"ז לאו מצוה רשאין לטבול וכן קשה על הטור באו"ח סי' תרי"ג דכ' דהא דחייבי טבילות טובלין היינו למ"ד טב"ז מצוה והשתא ליכא טב"ז לנשים ועוד הקשו התוס' ביומא כמה קו' ולענ"ד לדעת ר"ת א"ש דהרי רישא דבריי' תניא כל חייבי טבילות א"כ הרי גם ב"ק בכלל ושוב מסיים בבריי' דב"ק טובל והולך עד המנחה וקשה הא גם ברישא ב"ק בכלל ועכ"ח צ"ל דברישא מיירי בטבילה כדין לטהר מכל טומאות כדי שיוכל לעסוק בטהרות או ליגע בתרומה שלא יבא לידי תקלה ובזה שווין כל חייבי טבילות או משום טב"ז מצוה או משום תקלה וע"ז מסיים בברייתא בב"ק ר"ל בטבילה דשייכא רק בב"ק דהיינו משום תקנת עזרא וטבילה ההוא מועיל במים שאובים ג"כ אע"ג דאינו נטהר לגמרי וממילא שוב לא שייך טבילה בזמנה מצוה ולכך דווקא כ"ז שלא התפלל רשאי לטבול ובזה מיושבים הרבה קושיות:

מצוה קפב

והיא להרמב"ם מ"ע פ"ז. והרמב"ן משיג ולא מנאו מטעם הנ"ל

מ"ע שתהי' נדה טמאה ומטמאה שנאמר אשה כי תהיה זבה דם יהיה זובה בבשרה וכו' ומה"ת אשה אינה טמאה אלא שבעה ימים ובלילה של יום השמיני אם פסקה יכולה לטבול בליל ח' ומשם ואילך אבל הנשים החמירו על עצמן שגם בנדה צריכה לספור ז' נקיים מעת שפסקה בטהרה ולדעת הרמב"ם ימי נדה וימי זיבה הם חוזרים חלילה ובימים תליא מילתא דלעולם אפילו אם ראתה בי"א ימים שנקראים ימי זיבה דינה אז כזבה אפילו אם לא קדמה לראות בימי נדתה אבל אנן קיי"ל דלעולם א"א להיות זבה אא"כ ראתה דם מקודם יהי' באיזה ימים שיהי' חיישי' לה כימי נדה דלעולם התחלת הראיי' חשבי' כנדה ולדעת הרמב"ם מקשים איך משכחת לה אשה טועה דאמרי' בעירוכין דלפעמים צריכה לטבול צ"ה טבילות ואמאי דכל ימי' של אשה משעה שהתחילה לראות הם ז' ימים ימי נדה וי"א ימים ימי זיבה וא"כ ימי זיבה הם הרוב וניזל בתר רובא באשה שלא ידעה באיזה ימים היא עומדת על זה תירצו כמ"ש המג"א בסי' שד"ם דהימים מקרי קבועים וא"כ ה"נ הימי נדה הם ז' קבועים וימי זיבה הם י"א קבועים והוי להו כמחצה על מחצה ובלא"ה איכ"ל כיון דבעלמא אמרי' דימי זיבה הם בחזקת מסולקת מדמים עפ"י הרוב א"כ הוי רוב כנגד רוב אע"ג דהימים הם רובא דאיתא קמן לפי לשון המג"א והרוב דימי זיבה מסולקת בדמים הוא רובא דל"ק ורובא דא"ק מפורש בקרא ועדיף מ"מ כבר כ' מרן הגאון בעחת"ס זצ"ל דיש סברא דרובא דא"ק גרע כיון דהמיעוט ג"כ איתא קמן משא"כ ברובא דל"ק גם המיעוט ליתא ולכך כ' מרן זצ"ל דאע"ג דגם לענין מיתה אזלי' בתר רוב ברובא דא"ק דיש מיעוט איכ"ל דגרע אלא דלכאורה קשה לי כיון דלהמג"א הוי קבוע וכמחצה וממילא נשאר לן רוב דימי זיבה הם מסולקין בדמים וא"כ אמאי אמרינן בטועה שאינה יודעת אם היא בימי נדה או בימי זיבה דצריכא לחוש על נדה ועל זיבה הי' לן לסמוך על רוב דהיא רק נדה דבימי זיבה עפ"י הרוב היא מסולקת בדמים וצ"ע:

ב) והנה למ"ד דטבילה בזמנה מצוה אמרי' שם דצריכא לטבול צ"ה טבילות ומזה הטעם כ' הפנ"י בביצה י"ח דאפי' אם אינה נטהרת אפ"ה צריכה לטבול ובכה"ג אפילו בשבת אפשר דמותרת לטבול לרבא דס"ל דאיסור טבילה בשבת ויו"ט משום מתקן לב"ש והיינו אם היא מותרת ע"י טבילה זו אבל אם הוא טועה ועדיין נשארת בספיקא אף לאחר טבילה זו אינה טהורה אלא שטבלה משום טב"ז מצוה איכ"ל דרשאי לטבול אפילו לב"ש כיון דאינה מתקנת בכך לרבא דס"ל דטעמא משום מתקן. ובב"י ביו"ד סי' קצ"ז הביא בשם בה"ג דהא דנשים דידן מותרין לטבול בשבת אמרו חז"ל משום דמחזי כמיקר היינו דווקא אי טב"ז מצוה סמכי' אסברא דמיקר אבל אי אינה טב"ז לא סמכי' על סברא

דמחזי כמיקר וממילא אסורה לטבול בשבת ומדבריהם הנ"ל מוכח דגם באשה אמרי' דטב"ז מצוה וקשה לי הרי הא דאמרי' טב"ז מצוה ילפי' מקרא ביומא דף ח' ובפי' רש"י שם דכתיב וחטאו ביום השביעי וכו' ובקידושין דף כ"ט בתוס' ד"ה אותו הקשו ל"ל קרא דאשה אינה חייבת למול תפ"ל דמילה הוי מ"ע שהז"ג דזמנו בח' ותי' דנהי דקודם ח' אין יכולין למול ובשמיני מצוה מן המובחר מ"מ לאחר שמיני משם ואילך יכולים ומחויבים למול ועדיין מצוותן עליהם עיי"ש וזה שייך במילה אבל בטבילה בזמנה מצוה דווקא בזמנה מצוה אבל לאחר זמנה הוא רשות וא"כ הוי מ"ע שהז"ג וראוי להיות שנשים פטורות ואיך אמרי' דטועה טובלת צ"ה טבילות וכן מ"ש הב"י בשם הבה"ג דדווקא אי טב"ז מצוה רשאי לטבול בשבת וצ"ע הא באשה בפרט אם אינה נטהרת לבעלה כדלעיל בטועה בוודאי אין חיוב אלא באותו יום ובאותו לילה דווקא שהגיע זמנה לא קודם וא"כ הוי מ"ע שהז"ג בכה"ג ראוי שנשים יהי' פטורות וצ"ע:

מצוה קפג

והוא להרמב"ם מ"ע פ"ח. והרמב"ן משיג גם בזה כנ"ל

מ"ע שתהי' זבה טמיאה ומטמאה שנאמר ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים בלא עת נדתה וכו' וקבלנו מחז"ל שבי"א ימים בין נדה לנדה אם ראתה יום א' או ב' הוי שומרת יום כנגד יום ויכולה לטבול ביום שפוסקת ואם ראתה ג' ימים בזא"ז בלי הפסק צריכה לספור ז' נקיים ויום הז' יכולה לטבול אבל עדיין אסורה משום חשש שמא תראה ותסתר ושמעתי להקשות משם המנוח הרב הגדול מו"ה אברהם זצ"ל שהי' אבדק"ק בארטפעלד לפי מה שאמרו בנדה ל"ג סע"א ושם דף מ"ב דפולטת ש"ז רואה הוי וסותרת וא"כ לפי מה שאמרו שם דף ס"א ע"ב דטומאה מחמת תשמיש רואה הוי וא"כ למה הוצרכו לומר בנדה ס"ו ע"ב שמא תראה דם ותסתר תיפוק דהשימוש עצמו הוי כרואה ש"ז וסותר יום אחד וכן בנדה ע"ב ע"א אמרו בשומרת יום דבעילתה תלוי והא השימוש סותר ומאי דקשיא מצד הפליטה כבר הקשו כן רמב"ן ור"ן בחי' שם דף מ"ב ובראב"ש דף ל"ג אבל להרב הנ"ל קשיא לי' תיפוק לי' מכח השימוש וקושיא זו לק"מ דאינה רואה דמשמשת רואה הוי ונראה דלשון הרמב"ם בפ"ה מאה"ט כ' דמשמשת כרואה אבל רואה לא אבל פולטת מסיק הש"ס דרואה הוי וזה פשוט לא מבעי' אליבא דר"ש דסובר די' כבועלה וא"כ ניהו דאם פולטת לחוץ מסיק הש"ס דסותר אבל הביאה בפנים פשיטא דלר"ש אי אפשר לחשב כרואה ולא לסתור אלא גזה"כ שתהי' טמאה אע"ג דבעלמא נגיעת בית הסתרים אינה מטמא כאן גזה"כ דמטמא וכן מבואר בלשון קרבן אהרן על התו"כ

בפ' מצורע שם אלא אפילו לרבנן הוא פשוט ומבואר דווקא פליטתה אפשר שתסתור כפירש"י בנדה מ"ב ע"א ד"ה ואל וכו' מבואר דווקא פולטת דלמדו מיהי' והוי כזיבה אפשר לה לסתור וכן מבואר ברש"י שם ד"ה לסתור וכו' דווקא טומאה הבא לה מגופה אפשר לומר דסותרת ולא קרי' וספרה לה ופליטה חשיב כמגופה אבל טומאה הבא לה ע"י שימוש מכח בעלה פשוט דחשיב כטומאה הבא לה מעצמה ואינו סותר ואין זה ספק כלל דהא דכתב הרמב"ם דהוי כרואה הוא רק לענין שהיא טמאה וחשיב מכח גזה"כ דלא כמגע בית הסתרים אבל לא לענין סתירה ולק"מ. וכן כ' בס' ברכי יוסף סי' תנ"ז וזה לשונו בד"ה ואשר הביא וכו' דאף דכ' הרמב"ם שהיא כרואה מ"מ לאו רואה היא ולא נוגעת אלא גזירת המלך כמ"ש הסמ"ג עשין רמ"ז עכ"ל ואדרבה גם קושיות הראשונים על הא דר"ש דאמאי מותרת לטבול ולשמש ניחוש שמא תפלוט לא ידעתי מאי קשיא להו הרי דברי ר"ש שנוים בתו"כ פ' מצורע לענין טהרות דמה"ת מותרת לטבול ולהתעסק בטהרות אלא שחכמים אסרו משום שמא תראה ותסתור והר"ן בחי' בדף ס"ז כ' כן בעצמו וא"כ מאי קשיא להו דיהא אסור משום פליטה ואפשר דקשיא להו משום דהש"ס בנדה דף כ"ט ודף ל' מייתי לה לענין שימוש מיהו גם זה ל"ק דשם שפיר איכ"ל כיון שלא נתהפכה וכמ"ש הרא"ש שם ודווקא דקרא החקא לי לאוקמי בכה"ג וכמו שפי' הסדרי טהרה בסי' קצ"ו סקמ"ד דמשמע תטהר לגמרי משא"כ הש"ס הנ"ל מיהו אפשר ליישב דאחר תטהר משמע לי' לגמרי בכל ענייני טומאות הן לטהרות הן לבעלה וע"ז הקשו דלבעלה ניחוש שמא תפלוט וא"ש:

ב) והנה בין נדה ובין זבה אין צריכין לטבול במים חיים דווקא דיכולין לטבול או במעיין או במי מקוה כמ"ש כבר לעיל במצות מקוה והרשב"א בתשובה סי' תתי"ט כ' דבעי' לכתחלה שיגיע המים למעלה מטבורה זרת ולי קשה ע"ז מהא דאמרי' ביומא דף ע"ח על הקרא דלעתיד יצא מבית קודש קדשים מקוה נפתח וכיון שהגיע לפתחי בית דוד טבלו בו נשים וקשה לי הא אמרינן שם ביומא דאסור לעבור בנהר שהוא למעלה ממתנים וא"כ עכ"ח הנשים שטבלו שם לא הגיע המים עד מתנים ואיך שיבח הקרא שיהי' מקור נפתח בבית ישראל הרי להרשב"א צריך לכתחלה שיהי' המים למעלה מטבורה זרת וצ"ע:

מצוה קפד

והיא להרמב"ם מ"ע פ"ט. ולהרמב"ן היא מצוה קנ"ט ומ"ע ס"ק

מ"ע שתקריב זבה גדולה קרבן ביום השמיני שנאמר וביום השמיני תקח לה שני תורים וכו' אחד חטאת וא' עולה והטבילה יכולה להיות בשביעי ולא חיישי' שמא תראה

ותסתור והתוס' בנדה ס"ז ע"ב הקשו אי ר"ש אשימוש קאי א"כ איך אמר שמא תבא לידי ספק הרי כבר באתה לידי ספק ולענ"ד כיון דקיי"ל די"א ימים שבין נדה לנדה היא בחזקת מסולקת בדמים בכל התורה כולה אזלי' חזקה ואין לנו לחוש שמא תראה ותסתור וזה דלא כב"י ביו"ד סי' קפ"ג מיהו זה שייך בי"א ימים שבין נדלנ"ד אבל אם ראתה בז' נקיים וסתרה צריכה למנות שוב ז' נקיים ואז כבר אינה בי"א ימים בכה"ג ליכא חזקה דמסולקת בדמים והיא עדיין זבה לדעת הרמב"ן וסייעתו וא"כ כיון דבכה"ג אינה מסולקת וא"כ א"ש לשון הש"ס דקאי על הקרא דזבה היינו כשראתה וספרה ז' נקיים בי"א ימים וא"כ מדינא דיכולין לסמוך על חזקת מסולקת אלא שמא תראה ותסתור דלפעמים תהי' זבה ע"י שראתה וסתרה ואז אינה בחזקת מסולקת בדמים ושם זבה חד הוא ולא ידעו לחלק בין אלו נקיים לאלו לכך שפיר אסרו לשמש שמא תראה ותסתור כנ"ל ליישב לשון ר"ש וליישב קו' התוס':

פ' אחרי מות

מצוה קפה

והיא להרמב"ם ל"ת צ"ו. ולהרמב"ן הוא מצוה ק"ס ול"ת צ"א

מל"ת שלא יבא כהן בכל עת אל המקדש שנאמר ואל יבא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת וכו' ועל היכל באזהרה ועל ק"ק במיתה ודברי החינוך מ"ש כאן שאם בא בהיכל לצורך השתחוי' אי ג"כ בכלל האיסור תליא בפלוגתא דהרמב"ם והרמב"ן לעיל סי' ק"ן ואין לדבריו הבנה כמו שהקשה בהגהות רי"פ וגם הפר"ד השיג עליו ואפשר ליישב דכוונתו ליישב קו' הרמב"ן דאיך אפשר לומר דחייב בפ"ר בין אולם למזבח אפילו אם נימא כהרמב"ם דגם בביאה רקנית חייב מ"מ בשתויי יין כתיב בבואכם אל אוהל מועד ואיך אפשר לומר ומנ"ל דאפילו בין אולם למזבח חייבין וס"ל ליישב דקשיא לי' להרמב"ם לשיטתו לפי מאי דמשמע לי' פשטות הקרא בא לאסור בבואכם ביאה גרידא בלא עבודה תפ"ל משום ביאה רקנית ולמה צריך קרא לאסור משום שתויי יין ניהו דאיכ"ל לעבור בב' לאווין ואיסור חל על איסור דמוסיף אפילו בשעת עבודה מ"מ דוחק לאוקמי בלאווין יתירא וכ"ש דכה"ג אפשר דלא הוי מוסיף דבעובד חייב מיתה ואיסור אחר הוא ובביאה רקנית אין בו הוספה לכך הכריח הרמב"ם דהאי בבואכם היינו בבואם להיכל דהיינו הבית שער להיכל דעל זה אינו חייב משום ביאה רקנית לכך בא לומר דחייב עלי' משום שתויי יין והה"ד משום פ"ר ושפיר הוי ג"כ איסור מוסיף משתויי יין וילפי' לפ"ר זה ס"ל בטעם הרמב"ם ולפי"ז הכריח דעכ"ח הרמב"ם סובר דאפילו

בבא להשתחוות יש איסור כביאה רקנית דאל"ה בלא"ה איכ"ל דמוסיף בשתויי יין ופ"ר אפילו בבא להשתחוות ועכ"ח דרמב"ם סובר אפילו להשתחוות אסור משא"כ להרמב"ן יש לפרש כפשטא דהאיסור דווקא בלא להשתחוות כן יש לפרש כוונתו:

אמנם לענ"ד נראה מסברא צ"ל דאפי' להשתחוות אסור דהרי בק"ק לכ"ע אפילו להשתחוות חייב מיתה וכמ"ש הבה"ז והמעיי"ח הוכיח מיומא נ"ג ע"א מדלא מוקי הא דחיסר סמנים בבא להשתחוות וא"כ קשיא מנ"ל למדרש בהיכל אינו במיתה מדכתיב פני הכפורת ולא ימות דילמא היינו להשתחוות יש חילוק בקדשי קדשים חייב משא"כ להיכל להשתחוות אבל שלא להשתחוות איכ"ל דח"מ ואפשר ליישב בזה דברי הכלבו המובא באלי' רבה סי' קל"ב סק"ה שנראה מדבריו שגם בהיכל חייב מיתה עיי"ש ובלא"ה היה נלע"ד לדעת ראב"ע המובא בת"כ שכ' דלכך הניא כאן אחרי מות שני בני אהרן משל לחולה וכו' ובני אהרן מפשטא דקרא משמע לא נכנסו לק"ק אלא להיכל שהי' אז נקרא אוהל מועד וכמו שהזהיר אח"כ יין ושכר אל תשת בבואכם אל אוה"מ והאזהרה ההיא גם להיכל ומסמיכות ילפי' שנכנסו שתוי יין נראה ג"כ שהם להיכל הלכו ושם הקטירו הקטורת וא"כ לראב"ע נראה דגם על ההיכל חייב מיתה שהרי הוא דרש דלכך הקדים להזהיר שלא ימותו כדרך שמתו הם והיינו בהיכל:

והנה במנ"ח הקשה לדעת הרמב"ן דהיכא דנכנס להשתחוות פטור א"כ אפילו לא נכנס להשתחוות נימא הואיל כדקיי"ל במלאכת יו"ט דאמרי' הואיל ולענ"ד דהואיל לא שייך כאן ובשלמא הואיל ומקלעי אורחים וכיוצא בזה אפי' אי לא איקלעי אורחים זה עצמו כבוד ושמחת יו"ט שיהיה לו מוכן שאם יהיה לו אורחי' יהי' לו מה ליתן להם אבל האזהרה שלא לכנס כניסה רקנית הוא משום יראת מקדש כנאמר ומקדשי תיראו שחיוב על האדם להיות כבוד ויראת המקדש עליו ולכנוס בו שלא לצורך הוא בוודאי כעין מבטל יראת המקום ב"ה וא"כ מאי יועיל שהי' אפשר לו להשתחוות אדרבה בזה עצמו שהי' לו להשתחות ונכנס לפנים ולא השתחווה בזה הוא מבזה ומבטל מצות יראת השם והמקום ולכך פשוט לדעתי דאין זה שייך להואיל, אפילו לדעת הרמב"ן דווקא אם באמת נכנס להשתחוות מותר ולרמב"ם אפילו להשתחוות כל שלא צריך להקריב שום קרבן או שאר הקרבה הוא עובר כעין הלאו דלא יראו פני ריקם דעובר ביו"ט אפי' בעזרה:

ועיין בתוס' מנחות כ"ז דכתבו דווקא בדרך ביאה איכא הלאו אבל אם עבר שם דרך גגין או דרך מערות אינו עובר והרמב"ם לא הביא זה ולולי דברי התוס' הי' נ"ל מקרא דאל יבא בכל עת נקט לשון ביאה לרבותא דאע"ג דדרך ביאה הותר לו לפעמים אפ"ה אם הולך שם שלא לצורך חייב מלקות ובק"ק מיתה כדאיתא בת"כ והו"א דיהי' מותר מצד

קו"ח ולעולם גם שלכב"א הוא חייב ובזה מיושב ביומא נ"ג דפריך ותפ"ל משום ביאה רקנית ולא משני דנכנס שלכד"ב:

מצוה קפו

שהיא להרמב"ם מ"ע צ'. ולהרמב"ן הוא מצוה קס"א ומ"ע ע'

מ"ע שיעשה כהן גדול עבודת יוה"כ שנאמר בזאת יבא אהרן אל הקודש וכו' ועיין במנין המצות סי' מ"ט טעם דחשיב לכל הקרבנות מלבד המוספין למ"ע אחת וכה"ג צריך עוד לטבול ה' טבילות ועשרה פעמים קידוש ידים ורגלים ובשחרית הקריב קרבן תמיד ושאר דברים שצריכין בכל יום ויום בבגדי זהב ואח"כ פשט וקידש ידיו ולבש בגדי לבן והתחיל מעבודת יוה"כ ושחט את פר חטאת אשר לו ודווקא משלו הי' צריך להביא והתוודה עליו ב' ווידויים אחד בעדו ובעד ביתו כולל גם כל בית אהרן והמהרש"א ספ"ק דשבועות כ' דלכך לא מקרי הותר מכללו מה שכיפר גם על ביתו דאשתו כגופו וכל מה שקנתה אשה קנה בעלה והוי כחד ובס' אוה"ד הקשה ע"ז דזה רק מתקנת חכמים ואני אמרתי כמו שכ' התוס' בגיטין מ"ז ע"ב ד"ה שי' לביתך מלמד שאדם מביא ביכורי אשתו אע"ג שהוא תיקון דרבנן תי' התוס' וביתר ביאור ברמב"ן וברשב"א שם בחי' ושאר ראשונים דגם קודם תקנת חכמים הי' זה מנהג בישראל ונראה כוונתם דממילא כל הנושא ע"ד מנהג נושא והוי כאילו התנה בפירוש וזוג אחד לחבירו דהוי כקנין כמו דס"ל לרב גידל בפ' הנושא דף ק"ב דאם אמר כמה אתה נותן לבתך וכמה אתה נותן לבנך ועמדו וקידשו הן הן דברים הנקנים באמירה ואין צריך לכתוב ולהקנות וה"נ אלא שחכמים תיקנו שיהי' פירות תחת פרקונה ומעשה ידי' תחת מזונות וכיוצא בזה כמה דינים ולעולם גם מעיקרא הי' הדין דכל מה שקנתה אשה קנה בעלה כמו שדרשי' ע"ז לביתך מלמד שאדם מביא ביכורי אשתו:

ב) והמצוה היא דווקא על כה"ג שישחוט פר שלו כמו שדרשו חז"ל על ושחט אהרן את פר החטאת אשר לו והתוס' בקידושין בפ' המקדש הקשו דנילף מכאן שליחות בעלמא מדאיצטרך פרו של אהרן מוכח דבעלמא יש שליחות ואני אמרתי ליישב עפ"י מה שכ' התוס' שם בקידושין דעיקר השאלה שליחות מנ"ל הוא על המשנה בפסחים דתנן עבד שאמר לו רבו וכו' ע"ז פריך שליחות מנ"ל. ולפי"ז הקשיתי מאי ראי' מביא הש"ס מושחטו אותו כל קהל עדת ישראל הא כ' הרא"ש בברכות דף כ' ע"ב דלכך אשה אינה יכולה להוציא בבהמ"ז אם היא אינה חייבת מה"ת בבהמ"ז אע"ג דבעלמא אמרי' שאם יצא מוציא היינו דכל ישראל עריבים זה בזה ונראה הכוונה כמו דפריך שם על ר' יונתן

דילמא שאני התם דאית לי' שותפת בגווה וביארו שם הכוונה כיון דאית לי' שותפות הוי כמו דשוחט גם לעצמו ומיגו דזכי לנפשי' ומסברא זו איכ"ל גם בהא דכל ישראל עריבים זה בזה והוי כאילו יש לכל אחד מישראל חלק קצת במצוה דאחריני וא"כ בכה"ג מצד הסברא ראוי שיהי' אפשר לאחר להיות שליח וזה שייך כדכ' הרא"ש דווקא באנשים ולא בנשים ולפי"ז לכאורה קשה כיון דעיקר השאלה הי' על מתני' דפסחים דעבד נעשה שליח ועבדים אינם בכלל ערבות ואפי' גרים אינם בכלל ערבות כמ"ש התוס' ועיין שם בצל"ח א"כ מה מביא ראי' מן ושחטו כל קהל ישראל התם בישראל שהם ערבי' זב"ז הוי כשותפין בוודאי יכול להיות שליח מצד טעם הנ"ל אבל אכתי בעבד מנ"ל דאינם בכלל ערבות ולא הוי כשותף ומנ"ל דיכול לעשות שליח וצ"ע. מיהו נראה דניהו דהקרא ושחטו גם על העתיד כמו דילפי' מקרא ועבדת את העבודה הזאת אבל עיקר הציווי הי' בשעת יצי"מ ואז לא הי' ערבים זב"ז דלאחר שבאו לעבר הירדן בהר גריזים ובהר עיבל שם קיבלו ערבות אפ"ה אחד שוחט והשאר יצאו נעשה שלוחים הה"ד לדורות שפיר ילפי' דעבד יכול לעשות שליח וכל זה אי ילפי' מן קרא ושחטו אבל אי נימא כקו' התוס' דנילף מן ושחט את פר החטאת אשר לו דנאמר על העתיד שכבר היו ערבי' אפילו אי נימא כסק"ד דמקצת האחרונים דהכהנים ג"כ אינם בכלל ערבות מ"מ בפרו של אהרן דהי' לכל בית אהרן דניהו שהיה משלו אפ"ה הי' להם חלק בגווה מצד כפרה ולא מיגרע מערבות א"כ הו"א דדווקא בכה"ג יוכל לעשות שליח שיש גם לחברו שייכות בגווה אבל עדיין לא שמענו בעבד לכך איצטרך מן ושחט אותו וכו' כנ"ל ליישב קו' התוס':

ג) והנה לאחר ששחט פר שלו הי' צריך לשחוט שעיר הפנימי שהוא אשר לעם ועשה עם דמו כאשר עשה עם דם הפר לכל ענייניו לזרוק לפני ולפנים וגם על הפרוכת אחת למעלה וז' למטה ואח"כ עירב דם הפר עם דם השעיר וזרק על טיהרו של המזבח ז' פעמים ועל קרנות המזבח ד' מתנות ומכאן יליף ר"י מב"מ לא בטל ולרבנן לכך אינו בטל כיון דתרוויי' עולין ניהו ושווין לגמרי לא בטל והרמב"ם בפ"ב ופ"ג מעיוה"כ פסק דמערבין לקרנות ובתמורה דף ה' אמרי' לרבא דקודש הם דכתיב גבי בכור בא ללמד דעולין אין מבטלין משום דס"ל דאין מערבין לקרנות ומזה הקשו לרמב"ם דס"ל מערבין ומסתמא פסק כרבא א"כ תרתי ל"ל ונראה דהנה התוס' במנחות כ"ב ע"ב הקשו הא דקאמר הגמרא ידוע שדם הפר מרובה איפכא הו"ל דהי' מערבין דם הפר בדם השעיר והו"ל קמא קמא בטל ונתבטל דם הפר בדם השעיר ואפילו למאן דל"ל קמא קמא בטל הכא מודה משום דהוי נראה ונדחה יעיי"ש וזה אינו מובן מאי נדחה שייך כאן כיון דשניהם הם עומדין לזרוק. ואפשר להעמיס בלשון התוס' כוונה אחרת דלכאורה ק"ל

לפמ"ש המרדכי סוף חולין דדבר שבא לעולם בתערובת אינו יכול לבטל את דבר אחר אפילו הוא פחות ממנו ולפי"ז כיון דמעיקרא נתבטל דם הפר בדם השעיר אלא שאח"כ חוזר וניער ואז כבר הי' בתערובת והוי כתחילת ביאתו שיהי' דם הפר מרובה כבא לעולם בתערובת ושוב אין לו כח לבטל וא"כ קשה האיך אמרי' שדם הפר יבטל דם השעיר הרי ממ"נ בתחלה נתבטל דה"פ בדם השעיר אלא שחוזר וניער אז הוי בתערובת ואינו יכול לבטל דם השעיר ואפשר דאפילו למסקנא קשיא כן לר"ת דסובר יבש ביבש בטל אפי' לר"י וכ' הטעם משום דהאי לחודא קאי והאי לחודא קאי ואזלי' בתר רוב משא"כ בלח דבכל טיפה וטיפה יש חלק מזה ומזה וא"כ בדם ניהו דהוא לח מ"מ אינו נבלל ונשאר הדם כל אחד במקומו עד שיערבנו היטב היטב כדאמרי' שם דחוזר ומערב את המלא בריקן כדי לערבו בהדדי יפה וא"כ שוב עמדה קו' הנ"ל דמעיקרא כשעירב דם הפר ושוב כשחוזר וניער דם הפר במרובה מ"מ כבר הוא בתערובת ואינו יכול לבטל דם השעיר ונשארו שניהם בשם א"כ מנ"ל דמב"מ ולרבנן עולין אין מבטלין זא"ז וצ"ע. ואפילו נימא דלא שייך כאן קמא קמא בטל דזה דווקא אם מערה בצירצור קטן אבל אם מערה בקילוח לא כמ"ש התוס' שם מ"מ הא גופא תקשי מנ"ל דעירבו בקילוח גדול דילמא עירבו מעט מעט דל"ש ביטול ומנלן מכאן דמב"מ או עולין אין מבטלין זא"ז. ונראה ליישב דהרי אמרי' ביומא נ"ז דמערבין זה בזה ומנ"ל ת"ל אחת וצריך ביאור מאי מערבין זב"ז ונראה הכוונה לפמ"ש הר"ן בע"ז ע"ב דלכך בקילוח ל"א קמא ק"ב דאמרי' ניצוק חיבור ועליון כתחתון משא"כ אם שופך מעט מעט וא"כ זה כוונת הברייתא מערבין זב"ז. ומיושב קו' התוס' דהקשו הא לר' יאשי' ילפי' לעיל מקרא דולקח ולהנ"ל א"ש דהברייתא נקט מערבין זב"ז דהיינו בקילוח גדול שהוא זה כמו זה וניצוק חיבור ואז שפיר מוכח דמב"מ אינו בטל וע"ז אמר בברייתא דילמא זה בפ"ע וזה בפ"ע וניהו דמערבין מ"מ דילמא מערבין כמו בצירצור קטן שנשאר זה בפ"ע וזה בפ"ע דלא שייך חיבור לכך אמר ת"ל אחת שיערבו אותו בקילוח גדול ושפיר מוכח מכאן דעולין או מב"מ אינו בטל והיינו לר' יאשי' דדרש אחת לזה מוכח שפיר אבל רבא בתמורה שם אמרי' דס"ל כר"י וא"כ ניהו דילפי' מן ולקח מדם הפר ודם השעיר מ"מ עדיין אינו מוכח דעולין אין מבטלין זא"ז דלעולם מבטלין אלא שמערבין אותו בקילוח קטן ונתבטל ושוב חוזר וניער ואז הוי כמו נולד בתערובת ושוב אינו מבטל אבל עולין דאינן מבטלין זא"ז אינו מוכח ולכך איצטרך קודש הם לרבא דעולין אין מבטלין זא"ז וא"כ מיושב גם הרמב"ם:

מצוה קפז

והיא להרמב"ם ל"ת צ"ז. ולהרמב"ן הוא מצוה קס"ב ול"ת צ"ב

מל"ת שלא לשחוט קדשים בחוץ שנאמר איש איש וגו' ולאו ילפינן מהיקש מהעלאה דכתיב השמר לך פן תעלה וגו' ואתקש שחיטה להעלאה שנאמר שם תעלה ושם תעשה ועיין בחינוך בלשונו שם. ובחולין כ"ט פליגי אי ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף חייב אם שחט בחוץ מקצת סימן אחד ואם שחט סימן אחד לגמרי אפילו לר"י דס"ל אין שחיטה אלא לבסוף אפ"ה חייב משום דעשה בו מעשה חטאת עוף ולכאורה קשה לפמ"ש המהר"ם לקמן ל"ב ע"ב לר"ל דסובר כיון דנשחטה הקנה הריאה כמאן דמנח בדיקולא דמיא והקשה המהר"ם א"כ ריאה איך נשתרי כיון דשחט הקנה הוי כמנח בדיקולא ולאחר דמנח בדיקולא שוב לא שייך דניתרת ותי' כיון דאין לה טפי חיות א"כ הוי כמו עוף דניתר בסי' אחד ונראה פשוט דאפילו נימא דריאה ניתרת בסי' דקנה היינו רק בגמר כל השחיטה אבל מעולם לא שמענו לומר דאפילו שחט רק סימן אחד בבהמה יהי' הקנה מותר ולקמן ל"ב משמע כללא דהכל כנבילה אם לא שגמר השחיטה אז נקרא שם שחיטה עליו וממילא הקנה מותרת בסימן אחד אבל אם לא גמר לא נקרא שחיטה כלל דפחות מב' סימנים לא נקרא בבהמה שחיטה כלל ועכ"פ כיון דעכ"ח לר"ל צ"ל דאם גמר אח"כ השחיטה נקרא בשעה ששחט הקנה נגמרה שם שחיטה עליו א"כ מדוע ס"ל לרבא אליבא דר"ל דפטור בסימן א' בשחיטה בחוץ הרי עכ"ח בסימן אחד נקרא סוף ומקרי שחיטה דאל"כ מאי טעמא שריא הריאה וכן קשה לר' יוסף ל"ל טעמא שכן עשה מעשה דחטאת העוף וכו' וצ"ע, וצ"ל דאע"ג לענין בני מעיים מקרי סימן א' סוף מכל מקום לא מחייב עלה דלא מחלקינן:

ב) ושחיטה שאינה ראוי' אמרי' בחולין דף פ"ה דלר"ש שמה שחיטה משום דיליף משחוטי חוץ דהוי שחיטה שאינה ראוי' והוי שחיטה דמתחייב עלי' ולכך סובר בשחט אותו ואת בנו שהוא טריפה חייב וכן קיי"ל לענין או"ב ולענין כיסוי הדם קיי"ל כרבנן דשחיטה שא"ר לאו שמי' שחיטה משום דכתיב בכיסוי דם אשר יאכל. וק"ל על ר"ש איך יליף משחוטי חוץ דשחיטה שא"ר שמה שחיטה אדרבה בשוחט בחוץ את הטריפה פטור דהא ילפינן מקרא דבעי דווקא ראוי לפתח אוהל מועד כדאיתא בזבחים דף קי"ב עיי"ש וא"כ לר"מ דסובר בפ' שבועת העדות דון מינה ומינה א"כ אדרבה נילף מינה דאם ד"א גורם לפסול שיהיה פטור וצ"ע לכאורה וצ"ל כיון דהיה לו גז"ש מקובלת לר"מ דילפינן שחיטה משחיטה כמבואר בריטב"א וחזינן בגמרא דפריך מ"ט דר"מ א"כ עכ"ח גז"ש בא להורות לנו דחייב בשוחט את הטריפה דלפטור לא צריך גז"ש. ובלא"ה צ"ל

כן כמ"ש הריטב"א דאל"כ הא לא ילפי' אפשר משאי אפשר דשחוטי חוץ א"א ובזה א"ש קושי' התוספת ד"ה ואין דנין וכו' דנראה דגז"ש לא נתקבל אלא סתמא דילפי' ענין שחיטה מענין שחיטה ור"מ סובר דהיינו משחוטי חוץ ור"ש סובר מטבוח משא"כ גבי לא תשחט על חמץ אינו גז"ש מיותרת:

ג) ואע"ג דבעינן לענין שחוטי חוץ שיהיה דווקא ראוי לפתח אוהל מועד מ"מ אם שחט בשבת בחוץ אע"ג דבשבת אינו ראוי לפתח אוה"מ אם הוא חטאת יחיד אפ"ה באם שחט בשבת חייב משום שחוטי חוץ כדאיתא בחולין ד' מ' יעיי"ש דהשוחט חטאת בשבת בחוץ דחייב כמ"ש תוס' בחולין שם בד"ה חייב ג' וכו' דבשבת לא חשיב מחוסר זמן וכן מבואר בהדיא בירושלמי דשבת פ' האורג בסופו בשוחט חטאת בשבת כיפר וצריך חטאת אחרת משום חילול שבת ועכ"פ מבואר דכיפר ועלה לבעלים לשם חובה ותימה על התוס' שלא הביאו זה ותוס' שם כ' טעם אחר הואיל דהזמן גורמת לאסור המלאכה וכיון שכבר נעשה המלאכה אם עלה לא ירד משא"כ באוא"ב דהיום גורם אותו וגם לאחר שחיטה עדיין רובן עליו האיסור:

מצוה קפח

והיא להרמב"ם מ"ע צ"א. ולהרמב"ן הוא מצוה קס"ג ומ"ע ע"א

מ"ע לכסות דם חי' ועוף שנאמר חי' או עוף ושפך את דמו וכסהו בעפר וכו' ובעינן עפר למטה ולמעלה ואם כיסהו הרוח א"צ לגלותו רק בחזר ונתגלה קיי"ל דחייב לכסותו, והנה בש"ע יו"ד סימן כ"ח סתם ומשמע דחייב לכסות בברכה והמג"א בסימן תקפ"ו סק"ו כ' להקשות לפי דעת הרמ"א שם שהביא דעת ר"ת וס"ל דדווקא בנתבטל מעיו"ט שרי ועכ"ח ס"ל דחיישי' אולי יש דיחוי וקשיא לי' א"כ איך פסקינן ביו"ד סי' כ"ח בכסה הרוח ונתגלה דחייב לכסות הו"ל לפסוק לכסות בלא ברכה, ולכאורה קושית המג"א בלא"ה קשה אפילו לא פסקינן כר"ת ונימא דאפי' בנתבטל ביו"ט שרי היינו משום דהוי דיחוי מעיקרא אבל בנראה ונדחה הרי מסיק בשמעתין דנראה ונדחה לא נפשוט ושם גבי כיסוי הוי נראה ונדחה ולדעת המג"א כיסוי לא מקרי בידו וא"כ הוא אבעי' דלא איפשטא ותקשה דלבעי לכסות בלא ברכה וקשיא לכאורה על המג"א למה הקשה דווקא על הרמ"א דאיכ"ל דרק דלכתחלה אמר וחייש לסברת ר"ת וסייעתו ונראה ליישב קו' המג"א עפ"י מה שבארתי קושי' הנ"ל דהנה הטו"ז בסי' תרמ"ו וכ"כ הפנ"י בשמעתין דאמרו דאפילו אי נימא דיש דיחוי אצל מצות היינו רק מדרבנן ולכאורה קשה אי סק"ד האבעי' הוי מדרבנן א"כ מה פשיט מכיסוי הדם דהרי מה"ת אין דיחוי וא"כ מה"ת נשאר

עליו החיוב לאחר שנתגלה וא"כ למה יפקיעו חכמים את חיובו ונהי דמצינו לפעמים דהם העמידו דבריה' על דיני תורה ואפילו במקום כרת לעקור בשוא"ת מ"מ אין לפשוט מזה ולהביא ראי' מדלא העמידו מוכח דגם בעלמא לא פטרינן ולכאורה הו"א לתרץ דכך הוא פשיטות הש"ס דאי סק"ד דיש דיחוי א"כ מדרבנן לא מקיים מצות כיסוי בדבר המודחה והו"ל לרבנן לתקן ולחייב מדרבנן בכיסה הרוח לגלות ולכסות כדי שאז ממנ"פ יוצא ידי מצוה דמה"ת אין דיחוי ומדרבנן הרי מחויב לגלות ולא נדחה מן המצוה ומדלא חייבו רבנן לגלות עכ"ח אין דיחוי כן היה אפשר לפרש אבל קשה לפי"ז מה דחי דילמא התם לחומרא הרי אנן פשטינן מקולא מדמקלינן בי' אמרי' דכ"ז שהוא מכוסה א"צ לגלות וא"כ עמדה קו' הנ"ל על הטו"ז וממנ"פ אמנם לכאורה נראה סברת הטו"ז מוכחת מצד הטעם שכ' הכפות תמרי' הואיל ולית לן קרא וחולין מקדשים לא ילפי' ומצוה כחולין אצל קדשים אבל אינו מוכרח כ"כ דאולי הוא רק כגילוי מילתא בעלמא דאפי' קל מחמיר ילפי' מיהו מטעם אחר נראה מוכרח כיון דבקדשים אמרי' אפילו דיחוי מעיקרא הוי דיחוי כמ"ש התוס' בריש הסוגיא ובמצוה לפי המסקנא בדיחוי מעיקרא לא הוי דיחוי רק בנראה ונדחה קא מספקא לי' א"כ עכ"ח ליכא למילף מקדשים דאיכא למיפרך דיחוי מעיקרא יוכיח דבקדשים הוי דיחוי ובמצוה לא הוי דיחוי ועכ"ח אי אמרי' אפילו נראה ונדחה הוי דיחוי הוא רק מדרבנן וא"כ מוכח כסברת הפנ"י וטו"ז אמנם כ"ז מוכח למסקנא אבל לפי ההו"א דלא מחלק וגם בדיחוי מעיקרא קמבעי' לי' איכ"ל דמדאוריי' קמבעי' לי' וכפירש"י או מדמי לי' לקרבנות וגילוי מילתא בעלמא הוא ועפי"ז מיושב קו' הנ"ל דלפי הסק"ד באמת האבעי' על דאורייתא וא"כ גם בכיסוי י"ל כן ופשיט שפיר מכיסוי ודחי דבאמת מוכח רק מחומרא מכסה אבל לפי המסקנא דרק בנראה ונדחה קמבעי' א"כ עכ"ח מדרבנן קמבעי' וא"כ אין כאן פשיטות כלל מכיסוי כקו' הנ"ל וא"כ מיושב קו' המג"א דלכך שפיר פסק דחייב לכסות אפי' בברכה דחז"ל הניחו על דיני תורה. ואע"ג דשם לענין דיני שופר החמיר אפילו בדיחוי מעיקרא וא"כ לא שייך תי' הנ"ל איכ"ל דהתם רק לענין לכתחלה חייש הרמ"א דבעי' נתבטל מעיו"ט ואע"ג דבלא"ה שופר של ע"ז אסור לכתחלה מ"מ יש נפ"מ אי מתרמי לן רק של ע"ז אחד שנתבטל מעיו"ט ואחד שנתבטל ביו"ט יש לחוש לכתחלה על חשש יש דיחוי וניקח אותו שנתבטל מעיו"ט ועיין בסוגי' דאין דיחוי אצל מצות בסוכה ושם הארכתי בעזה"י:

מצוה קפט

והוא להרמב"ם ל"ת צ"ח. ולהרמב"ן הוא מצוה קס"ד ול"ת צ"ג

מל"ת שלא לקרב אל העריות אפי' בלא ביאה שנאמר איש וכו' לא תקרבו לגלות ערוה וכו' עיין ברמב"ן ל"ת שנ"ג האריך והשיג עליו מר"פ בשבת י"ג והמעיי"ח הקשה דלקשי לנפשי' אפילו נימא דברייתא דת"כ אסמכתא מ"מ יקשה לר"פ דס"ל דאפילו איסור דרבנן ליכא אמנם המעיין בלשון הרמב"ן בחי' לשבת ל"ק דוודאי יש לנו ב' טעמים לאסור מדרבנן אחד משום חשש ביאה ואחד משום איסור קריבה ואי האיסור הוא משום ביאה אז שריא בבגדה הואיל ויש דיעות ושינוי אמנם משום איסור קריבה שפיר יש לאסור דלענין זה אין כאן שום שינוי ולזה לר"פ אפי' איסור דרבנן אין הקריבה אסור אלא משום ביאה אסור בת"כ לאסמכתא וממילא ביש שינוי אפי' איסור דרבנן ליכא וא"ש. אבל אי נימא דקריבה אסור מה"ת א"כ שפיר ראוי לאסור דלענין זה אינו שינוי אמנם הרמב"ם סובר דאנן דלא קיי"ל כר"פ ואסרינן היא בבגדה ואע"ג דלענין אכילת בב"ח קיי"ל דאם יש דיעות שריא כדאי' ביו"ד סי' פ"ח ועכ"ח דהקריבה אסור מצד עצמה אם הוא כדי להנות ולכך יש לגזור אפי' בלי הנאה ולרמב"ן צ"ל דהא דאסרינן היא בבגדה אע"ג דיש דיעות ושינוי משום דאיסור כרת הוא החמירו טפי מיהו מלשון הש"ס משמע דמדינא אסור דמדמה לאשת איש ושם גם הרמב"ן מודה דאסור מדינא ועיין בלשון הרמב"ן בחי' שם ועיי' ביו"ד בסי' קצ"ה בב"י שכ' הא דהתיר הרמב"ן למשש הדפק הוא לשיטתו והש"ך שם השיג עליו כיון דאינו משום הנאה לכ"ע לית בי' איסור דאורייי' ועיי' בפי' המשניות לרמב"ם בפ' ד' מיתות בסנהדרין דמשמע דאפי' שלא לשם הנאה הוא אסור מדינא ואפשר דחשיב לי' כמו ח"ש כמ"ש הרמב"ן בסי' שנ"ג על גוף הקריבה ועיי' בלשון הרמב"ם בפ"ק דשבת גבי לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עבירה אע"ג דהתשמיש קשה להם אז עיי"ש ועיי' בסדרי טהרה שם ואין כאן מקומו:

ב) וכתב המנחת חינוך לפי דעת הרמב"ם דקריבה לעריות אסור בלאו א"כ הבא על הערוה עובר בב' לאווין מצד לאו דעריות ומצד לאו דקריבה ולפי"ז אפי' לר' יצחק דס"ל במגילה ז' ובשאר דוכתי דאין מלקות בחייבי לאווין דיליף מקרא אפ"ה אית בי' מלקות משום הלאו דלא תקריבו, דלכאורה קשה מהא דמגילה דאמרי' לר"י אין מלקות בח"כ רק י"ל חדא דשם איכ"ל דמיירי בשאר ח"כ ולא בעריות ועוד דהתם קאי על עיקר איסור הביאה ואדרבה נ"ל להביא ראי' משבועות ח' ע"א דאמרי' שם גילוי עריות ה"ד אי במזיד בר קטלא והקשה בתוס' דילמא איירי בחייבי כריתות ותי' דמ"מ איכא למיפרך בר מלקות הוא עיי"ש ועדיין קשה דילמא אתיא הברייתא כר"י אבל לפי מנ"ח הנ"ל א"ש דלעולם איתא בעריות איסור מלקות במזיד משום לא תקריבו:

מצוה קצ

והיא להרמב"ם ל"ת צ"ט. ולהרמב"ן היא מצוה קס"ה ול"ת צ"ד

מל"ת שלא לגלות ערות האב במשכב זכר שנאמר ערות אביך לא תגלה וכו' ובס' מצות השם כ' דהאב אינו עובר אלא משום משכב זכר דבאב לא נאמר אזהרה נוספת ולענ"ד אין צריך אזהרה נוספת דבאמת גם במנ"ח חקר בזה והקשה למה צריך במשכב זכור לאו בפ"ע בהביא זכר עליו ובשאר עריות ל"צ לאו בפ"ע וכתב הטעם בשם רש"י בכריתות ג' ע"א דגבי שאר עריות דאשה נמי מתהני בשכיבה קרינן בי' ונכרתו הנפשות העושות אבל גבי משכב זכור דהנשכב אינו נהנה בעי לאו בפ"ע ובאמת אינו טעם מספיק דהרי מקרא דמשכבי אשה ילפי' דגם שלא כדרכה חייב בכל העריות ובקידושין דף כ"ב ע"ב אמרי' דאין הדבר מבורר אם היא נהנית שלא כדרכה ואפ"ה חייבה התורה מקרא דונכרתו הנפשות העושות דשניהם חייבין ולמ"ל כאן קרא בפ"ע ונ"ל כיון דבתחילת פרשת עריות כתיב אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה וכיון דכתיב לא תקרבו קאי הלאו בין על השוכב ובין על הנשכב וממילא ילפי' דכל שאר בשר בין השוכב ובין הנשכב מוזהר וממילא ידעינן דההה"ד בעונש וכ"ש באב דנאמר מיד לאחר הלאו דלא תקרבו ואמרי' בת"כ דהוי ככלל ופרט מיהו בהאי קרא כתיב שאר בשר ואיכא למטעי דדווקא ערות דאסור מכח שאר בשר הוא דשניהם נזהרים אבל במשכב זכור דאינו מכח שאר בשר לא הוי ידעי' דהלאו והעונש הוא על שניהן ולכך איצטרך למשכב זכר ריבוי בפ"ע על הנשכב באם הביא זכר עליו וההה"ד בשוכב עם בהמה בעינן ג"כ קרא בפ"ע משא"כ בשאר עריות ובנדה אע"ג דאינו אסור משום שאר בשר אעפי"כ לא צריך קרא בפ"ע דהא יש לן גז"ש נדה נדה מאשת אחיו דנדה הוא וא"כ דינו כשאר שאר בשר כנלע"ד:

ב) ובאמת הסתפקתי איך משכחת דיהי' האב עובר על לאו הזה הא קיי"ל אין אחע"א ויום שנעשה בר מצוה ועונשין כבר חל עליו הלאו דמשכב זכר מקרא דלא תשכב ואיך אפשר דיחול עליו כשנולד לו בן הלאו משום שכבת אביו הרי קטן אינו מוליד וא"כ נולד לו הבן אחר שהגדיל וא"כ אין אחע"א וצ"ע:

מצוה קצא

היא להרמב"ם ל"ת ק'. ולהרמב"ן היא מצוה קס"ו ול"ת צ"ה

מל"ת שלא לבוא על אמו שנאמר ערות אמך לא תגלה ואפי' היא אמו ע"י זנות בין בחיי האב ובין שלא בחיי האב בעדים ובהתראה חייב סקילה וכו' ויליף לה מקרא דכתיב ומסיים אמך היא לא תגלה ערותה ולכאורה ק"ל דמנ"ל למילף מהאי קרא דאמך היא לא

תגלה ערותה לרבות הנ"ל דילמא קמ"ל קרא דלא תימא דאיסור עריות של שאר בשר הוא משום כבוד אב ואם כמ"ש החינוך בטעם ושורש המצוה וא"כ לדעת הטור ביו"ד בסי' ר"מ דאם הם רשעים אין חייבים בכבודם וא"כ הו"א אם היא ממזרת או כיוצא בהם או שאר רשעות שיש בהם שאינם חייבין בכבודם ולא יהיה מוזהר עליהם לכן מסיים קרא אמך היא לא תגלה ערותה בכל אופן בין שהיא צדיקת או רשעת ומנ"ל למילף לימודים הנ"ל ומיהו זה ל"ק דשם בסנהדרין נ"ג ודף נ"ד קאי הסוגיא אליבא דר"י דלא דריש טעמא דקרא כמו דפסקי' דלא כר"ש וא"כ לא צריך מיעוט ע"ז ושפיר ילפי' דרשות הנ"ל:

ב) והנה הרמב"ם במנין המצות פסק כרבנן אבל ר"י פליג התם וס"ל דערות אביך היינו אשת אביך ובסנהדרין נ"ד אמרי' אמו שאין אשת אביו מניין לר"י ת"ל ערות אביו גלה וכו' והביא המהרש"א להקשות בשם הרא"ם למה לא יליף גז"ש מערות אביך הוא דכתיב בקרא דערות אשת אביך ותי' המהרש"א דהאי ערות אביך אינו מופנה לר"י דהא דריש מינה למעט אשת איש יע"ש ולכאורה צ"ב דנהי דאיצטרך למעט א"א מ"מ יש למילף מדשני קרא ומדלא כתיב ערות אשת אביך וכמו שפירש"י על הא דאמרי' ת"ל ערות אביו גלה אע"ג דאיצטרך לאם ילפינן מנה גז"ש משינוי קרא דלא כתיב אשת אביו וה"נ כן ונראה דאי הוי מפרשי' ערות אביו כפשטא כרבנן דקאי על משכב זכר א"כ איצטרך ערות אשת אביך על מחיים וערות אביך על לאחר מיתה כרבנן ובזה אינו שינוי דהא אז לא שייך לקרותה אשת אביך ולכך קרא לה ערות אביך ואין כאן שינוי ושפיר תי' המהרש"א ולא מטעמי'. וראי' לזה שהרי גם לפי מה דמוקי ערות אביו גלה לרבנן על עונש לאחר מיתה לא דרשינן שום שינוי קרא והיינו מטעם דלאחר מיתה לא שייך לומר רק ערות אביו גלה:

מצוה קצב

והיא להרמב"ם ל"ת ק"א. ולהרמב"ן היא מצוה קס"ז ול"ת צ"ו

מל"ת שלא לבא על אשת אביו שנאמר ערות אשת אביך לא תגלה בין מן אירוסין וכו' בין בחיי אב אפילו גרשה בין לאחר מיתת אב וכו' והנה לכאורה ק"ל לפמ"ש תוס' בחולין דף י"א ע"ב ד"ה ליחוש וכו'. בשם ר"ת כיון דבלא זה נהרג אז בין מיתה למיתה לא אזלינן בתר רוב וא"כ באשת אב בחייו שמלבד איסור אשת אב איכא איסור אשת איש שהוא בחנק ועל איסור אשת אב דנין אותו בסקילה ואמאי דילמא לאו אבו' הוא כקו' הש"ס ואי דאזלינן בתר רוב הא ממיתה למיתה לא אזלי' בתר רוב כעין הקו' שמקשים העולם על בת כהן ובאמת התי' שמתרצים שם כיון דלענין כל עניינים מחזקינן לי' כאבי' ושהוא

בנו ובתו שהוא כרוך אחריו וקיי"ל דהורגין וסוקלין על החזקה וכיון דעד השתא החזיק לו לבן ולכן גם לענין זה מחזקינן באביו דחייב משום אשת אב:

ועפי"ז נ"ל דמדויק לשון הקרא בפ' קדשים דכתיב באשת אב דהוא בר סקילה ומסיים הקרא בפ' י"א ערות אביו גלה מות יומתו שניהם דמיהם בם דהוא לכאורה כמיותר ולפי הנ"ל מדויק הקרא משום דערות "אביו" גלה דהיינו שהחזיקו אותו בחזקת אב ולכך עונשין על אשת אב בסקילה אעפ"י דיש בלא"ה איסור א"א והוי ממיתה למיתה רק לפי ששורפין וסוקלין על החזקות ע"כ מענשין בסקילה החמורה אעפ"י דיש איסור אשת איש ועפי"ז יש ליישב קו' הרא"מ על ר"י ועל רש"י בתורה דהעתיק כלשון ר' יהודה דערות אביך לא תגלה היינו אשת אביך והביא ראי' ממקרא זה דערות אביו גלה דקאי על אשת אב והקשה הרא"מ למה לא הביאו ראי' מקרא דפ' אחרי דכתיב ג"כ באשת אביו באזהרתו ערות אביך הוא והי' לו לאתויי ראי' מקרא זה דסמיך לי' ולפי הנ"ל אמרתי דמקרא דפ' אחרי אין ראי' מהאי דקרי לי' סתם ערות אביך ולא ערות אשת אביך דאיכ"ל דאיירי לאחר מיתת אביו ולכך לא מקרי ערות, אשת אביך משא"כ בפ' קדושים דלפי הנ"ל אמרנו דהקרא בא ללמד אע"ג דאיכא תרי מיתות קטלינן כפי אשת אביו והולכין בתר רוב כנ"ל וא"כ איירי בחיים דאיכא איסור אשת אב ואעפי"כ קרי לי' סתם ערות אביך ועכ"ח דגם מחיים מקרי כן ולכך שפיר אמר ר"י דערות אביך לא תגלה היינו אשת אב אע"ג דקתני סתם ודוק:

מצוה קצג

והיא להרמב"ם ל"ת ק"ב. ולהרמב"ן הוא מצוה קס"ח ול"ת צ"ז

מל"ת שלא לבא על אחותו בין מן האב לבד או מן האם לבד ואפילו מזנות שנאמר ערות אחותך בת אביך או בת אמך מולדת בית או מולדת חוץ לא תגלה וכו' והנה במכות י"ד ילפינן זה מקרא יתירא והקשו שם תוס' בד"ה ההוא וכו' תיפוק לי' מקרא דכתיב באזהרה אחותך היא יתירא לאחותו שהיא בת אביו ובת אמו וכתיב ונכרתו הנפשות העושות יעי"ש ונלע"ד ליישב עפמ"ש החינוך במצוה קנ"ד דהא דיליף בהמה דלית לה סימן טהרה כלל מק"ו מגמל ואינך דאית להו רק חד סימן טהרה הוא רק גילוי מילתא ומלקין עלי' והקשה שם בהגהות רי"פ זצ"ל א"כ למה אמרו במכות דף ה' ע"ב דאיצטרך יתורא דאחותך היא לרבות אחותו שהוא מאב ואם דלולי כן אמרי' דאין מזהירין מן הדין ואמאי לא אמרי' דגילוי מילתא בעלמא הוא ונראה לי עפ"י מה שהסביר רש"י בסנהדרין ע"ו ע"א ד"ה גילוי מילתא הוא הואיל ובת בתו מקורבת דבתו היא דאתיא אבל אחותו

מאביו ואמו אם באתה מק"ו זה עונש מן הדין דהא לאו מכח קורבה דהא אתיא עיי"ש א"כ נראה דאי גלה לן טעם דלכך אחותו מאב אסורה לו הואיל וגם אחותו מאב מקרי אחותו א"כ כל איסור אחותו מאב לאו מאחותו מאם אסורה לו רק הואיל וגם היא מקרי אחותו וכיון דכל איסור הוא בא מכח אחותו דגם היא מקרי אחותו א"כ הא דמרבינן אחותו מאב או מאם הוי רק גילוי מילתא בוודאי אי לא פריש קרא ואנו מסברא נאמר כן שוב לא הוי גילוי מילתא דאולי טעמא דקרא דאסרה תורה אחותו דווקא מאב או מאם יש לו טעם אחר ולא משום דגם זאת מקרי אחותך ונהי דמסברא מסתבר כן שוב הוי רק ק"ו ואין עונשין ומזהירין עלי' ועפי"ז מיושב קו' התוס' הנ"ל דלכך איצטרך לענין עונש ריבוי לאחותו מאביו מאמו דגם לענין אזהרה אינו מפורש בקרא אלא דגלי טעמא ושורש האיסור הוא משום דאחותך היא וממילא נודע מק"ו ומגילוי מילתא אחותו מאביו ואמו:

ועפ"י הנ"ל יש לפרש גם דברי החינוך הנ"ל דס"ל גם באיסור בהמה טמאה כיון דגלי לן קרא מעיקרא כל מפרסת פרסה ושוסעת שסע ומעלת גרה שיש בה ב' סימנים תאכלו שזה היכר וסימן שהוא מן הטהורים א"כ אם אסר לן הקרא הנך דאין להם רק סימן אחד עכ"ח טעם הכתוב הואיל ואין להם ב' סימנים אין לסמוך ולהתיר א"כ כיון דטעמא הואיל דאין להם תרוויי' א"כ אם חסרים תרוויי' הוי רק גילוי מילתא בעלמא כנלע"ד. ואפי' טעם הרא"ם והה"מ בפ"ב מהמ"א הואיל ואיכא איסור עשה יש לכוון דהוא טעם אחד עם טעם החינוך דהוי גילוי מילתא:

ב) ואפילו היתה אחותו נולדה מחייבי כריתות או מיתות ב"ד אפ"ה חייב עלי' חוץ אחותו שנולדה משפחה או מנכרית זה ילפינן מקרא דלקמן דכתיב עוד הפעם בת אשת אביך לא תגלה דהוא קרא מיותר כדפי' רש"י בחומש דבא ללמד דדווקא אם הוא אחותו מאשתו שתופסין בה הקידושין לאפוקי שפחה ונכרית דלא תפסי בהו קידושין אבל אחותו מחייבי כריתות ומיתות ב"ד אע"ג דג"כ לא תפסי בהו קידושין מגברא זה מ"מ משום שהיא בת קידושין אצל אדם אחר הוי בכלל תפיסי קידושין וחייב, ורש"י פי' בקרא דאחותך על מולדת חוץ דהיינו ממזרת ונתינה והקשה הרמב"ן על רש"י למה נקט רש"י ממזרת הא אפילו נולדה מחייבי כריתות מקרי אחותו ועיין בראש"ם שדחק ליישב ולכאורה קשה באמת למה לא ילפינן מבת אשת אביך למעוטי גם חייבי כריתות דאין תופסין בה קידושין דלא מקרי אשת אביך וצ"ל דבת אשת אביך בוודאי לאו דווקא דהרי ילפינן מן אחותך היא אפילו אחותו מאנוסה דחייב עלי' וא"כ אין גריעותא שאין תופסין בה קידושין דלא גרע מבת אנוסתו ועכ"ח לא בא הכתוב בת אשת אביך אלא למעט הבת שאינה מיוחסת אחר אביו וזה אינו אלא שפחה ונכרית שאין נקרא כלל בת אביו

אבל מחייבי כריתות אע"ג דאין תופסין בה קידושין מ"מ הוי כאחותו מאנוסתו ולא גרע ממנה וכמו דשם אע"ג דלא הי' בו קידושין כלל חייב ה"נ בח"כ חייב והיינו לבתר דכתיב אחותך היא דילפינן ממנה אחותו מאנוסתו ג"כ הוא בכלל אזהרה אבל קודם דכתיב אחותך היא דהוי אפשר לומר דאחותו מאנוסתו פטור וא"כ גם ח"כ ג"כ אפשר לומר דפטור וע"כ נקט רש"י רק ממזרת ונתינה כנלע"ד:

מצוה קצד וקצה

והיא להרמב"ם ל"ת ק"ג וק"ד. ולהרמב"ן הוא מצוה קס"ט וק"ע ול"ת צ"ח וצ"ט

מל"ת שלא לבא על בת בנו ומל"ת שלא לבא על בת בתו שנאמר ערות בת בנך או בת בתך לא תגלה ערותן וחייבים על כל אחת שריפה ובמזיד בלא עדים כרת ובשוגג חטאת ובבת בנו ובת בתו מזנות הכתוב מדבר ואם הם מאשתו חייבים על כל אחת שתים אחת משום לאו זה ואחת משום ערות אשה ובת בנה או בת בתה וכו' ובסנהדרין ע"ה יליף רבא בשם ר' יצחק בר"א דאתיא הנה הנה ואתיא זימה זימה ופירש"י מה להלן זימה עמה דהיינו דילפינן כאלו נכתב בפירוש גם כאן זימה והמהרש"א הקשה למה פירש"י כן ולא פי' בפשיטות דיליף מבת בתה ושם יליף מזימה זימה ותי' דלשון הש"ס קשיא לי' דמשמע כן ושוב הקשה דעל הש"ס עצמו קשה ונלע"ד דהש"ס בא ליישב דלא נימא מדלא כתיב בבת בתו זמה נימא דיליף הנה הנה לענין דבתו נמי אסורה אבל בשריפה נימא דאוקי באתרה ומק"ו דכלתו דהוי בסקילה ולדידן סקילה חמורה נימא דגם בבתו ובת בתו דהוי בסקילה מק"ו ולכך הוכרח לומר דבכלל גז"ש הנה הנה יש ג"כ לימוד מדאסמיך שארה הנה לזימה הוא ללמד דגם בבת בתו דכתיב הנה כאלו אסמיך לי' זימה ושוב עכ"ח ילפינן גז"ש זימה זימה מחמותו דהוי כגז"ש מופנה דהוי בשריפה:

מצוה קצו

והיא להרמב"ם ל"ת ק"ה. ולהרמב"ן הוא מצוה קע"א ול"ת ק'

מל"ת שלא לבא על בתו אפילו שנולדה מזנות מ"מ בתו היא וכו' יעיי"ש ואם היא בתו מאשתו חייב שתים אחד משום בתו ואחד משום ערות אשה ובתה. ודבר זה לא בא בפירוש רק מק"ו וגז"ש עיין שורש ב'. ובזה פליגי אביי ורבא בסנהדרין ע"ו דאביי למד בתו מק"ו ואע"ג דאין עונשין מן הדין מיהו זה הק"ו הוא רק גילוי מילתא בעלמא כפירש"י דבת בתו הוא רק מכח קורבת בתה ורבא סובר דילפי' בגז"ש נאמר זימה זמה יעיי"ש בתוס' שם ד"ה אמר אביי הקשו דבפ"ק דכריתות משמע דאביי יליף בתו

מאנוסתו בגז"ש ונלע"ד ליישב עפמ"ש המהרש"א בסנהדרין ס"ד ע"ב דהא דאין עונשין מן הדין משום דשמא בחמור לא סגי בהאי כפרה ולכאורה קשה א"כ מה אמר אביי דגילוי מילתא הוא הא גם בגילוי מילתא איכ"ל משום דחמור לא סגי בהאי עונש ונהי דאיכ"ל דבאמת בזה תליא פלוגתא דאביי ורבא מיהו מדברי המהרש"א לא משמע כן דתליא בפלוגתא ונראה דאביי מודה לגז"ש דרבא אלא דקשה לי' לעיל קו' התוס' דף ע"ה ע"ב ד"ה מנין וכו' דשאר הבא ממנה חמורה ותי' התוס' לפמ"ש המהרש"א בכוונתם ויותר מבואר בחי' הר"ן דלדבר המבואר בקרא הוי הגז"ש כמו מופנה וזה שייך לבת בתו אבל בתו דאינו מפורש קשיא כמו שהקשה שם המהרש"א ולכך סובר אביי דיליף מק"ו או דהכוונה דהוי כמפורש ושוב אמרי' גז"ש או דיליף בק"ו אלא דאכתי הוי מצי למימר בתו דחמיר לא סגי בשריפה וכמ"ש המהרש"א הנ"ל וע"ז ס"ל לאביי דשפיר ילפינן מג"ש דסגי בשריפה דלענין דסגי בשריפה לא קשה קו' התוס' ד"ה מניין הנ"ל ולכך שפיר קאמר דגם לאביי בתו מאנוסתו יליף מגז"ש וא"כ מיושב היטב קו' התוס':

מצוה קצז

והיא להרמב"ם ל"ת ק"ו. ולהרמב"ן היא מצוה קע"ב ול"ת ק"א

מל"ת שלא לבא על אחותו בת אשת אביו שנאמר ערות בת אשת אביך לא תגלה ר"ל כשהיא אחותו וחייב שתים וכו' וכבר כתבתי דרש"י בחומש לא דריש קרא הזה ללאו בפ"ע אלא למעט אחותו דשפחה ונכרית והיינו כר"י בר יהודה דלרש"י פשטא דקרא משמע לי' טפי כוותי' אבל מוני המצות פסקו כרבנן דס"ל דלאו הזה בא ללאו בפ"ע לאחותו שהוא בת אשת אביו וגם אחותו מאביו חייב שתיים ובאמת לר' יוסי ב"י יש להקשות ל"ל קרא למעט אחותו משפחה ונכרית דהא בקידושין ס"ח ילפינן מקרא דכתיב כי יסיר ולא כי תסיר דולד הבא מנכרית לא מקרי זרעו וכן ילפי' מקרח דכי תהיין לאיש וכו' וילדו לו דאין זרע השפחה מיוחס אחריו א"כ כיון דאין מיוחס אחריו פשיטא דלא מקרי אחותו ולכך ס"ל לרבנן דבא ללאו יתירא על בת אשת אביו כנלע"ד:

מצוה קצח וקצט

והיא להרמב"ם ל"ת ק"ז וק"ח. ולהרמב"ן היא מצוה קע"ג וקע"ד ול"ת ק"ב וק"ג

מל"ת שלא לבוא על אחות אביו שנאמר ערות אחות אביך לא תגלה ומל"ת שלא לבא על אחות אמו שנאמר ערות אחות אמך לא תגלה בין שהיא אחות האב או אחות האם בין מן האב או מן האם ואפילו בזנות וכו' ובמכות י"ד אמרינן שאם יש ג' איסורין כגון

שהיא אחותו ואחות האם דמשכחת לה ברשיע בר רשיע ילפינן מקרא דאחותו יתירא דחייב ג' חטאת ושם הביא הש"ס ברייתא דר"ע שאל זאת לר"ג ור"י והשיבו לו מהא דהבא על חמש נדות דחייב על כל אחת ואחת ולמדו בק"ו מה התם דשם אחד חייב ה' כאן שהוא ג' שמות לא כ"ש ובגמרא מסיק דהוא ק"ו פריכה דשאני התם דאיכא גופין מוחלקין וכבר הקשו התוס' בכריתות י"ג דאיך השיבו כן כיון דאיכא פירכא עיי"ש דברי התוס' ונ"ל להסביר דבריהם דוודאי בכל התורה קיי"ל דשמות מוחלקין היכא דיש איסור לאו דחייב על כל אחת ואחת אפילו הם גוף אחד כדתנן יש אוכל אכילה אחת וחייב עלי' ד' חטאות דעבירות מחלקות ולענין גופין מוחלקין ג"כ גילתה לנו התורה לענין איסור עריות מקרא דואל אשה בנדת טומאתה דאפילו בשם אחד ואיסור אחד רק הגופין מוחלקין ג"כ חייב עכאו"א מיהו אין זה כלל לכל התורה כמ"ש התוס' בסנהדרין דף נ"ד ע"ב בד"ה הנרבע וכו' יעיי"ש וא"כ חזינן דגופין מוחלקין בחד עבירה אינו חלוק כ"כ כמו שמות חלוקין בחד גוף וא"כ א"ש דר"ג ור"י חשבו דאיסור אחותו ואחות אב ואם לג' שמות היינו ג' איסורים וזה עדיף מג' גופין בחד שם וא"כ שפיר דרשו הק"ו אבל הש"ס דמסיק דאית לי' פירכא דאיכ"ל דזה לא מקרי ג' שמות מלבד דכולם איסור אחוה הוא א"כ איכא השוואה ביניהם במקצת ואיכא ג"כ רק חד כרת על כולם ולמאן דפליג על ר"א שם במכות דס"ל דקרבן תליא בכרת וכיון דתליא בכרת הוי כחד שם ושפיר ניפרך הק"ו, אבל ר"א משום ר' הושעיא דס"ל כל שהלאווין חלוקין אע"ג דחד כרת לכולם כבר הם חלוקים ועיקר תלוי' בלאווין אע"ג דהם שווים לענין כרת הה"ד דאיכא למימר לדידי' אחותו ואחות אביו ואחות אמו כיון דיש לכל אחד לאו בפ"ע אע"ג דלענין שם אחוה שווין מקרי שמות חלוקים ולדידי' עיקר תלוי בלאווין ולכך דרשו ר"ג ור"י הק"ו הזה כנלע"ד דבהא פליגי:

ב) והנה הריטב"א שם במכות הקשה איך אמרו ר"ג ור"י דחייבין מק"ו הא קיי"ל דאין עונשין מן הדין ותי' דקרבן שאני מזה משמע קצת דלענין קרבן עונשין מה"ד ובס' ערוך לנר במכות שם האריך לתמו' דמוכח מכמה דוכתי דגם לענין קרבן אין עונשין ובוודאי כן הוא פשוט כיון דקרבן בא רק על עונש כרת וכיון דאין לענוש כרת על הק"ו הה"ד דח"א לחייבו קרבן דלא יהא כח הבן יפה מכח האב והריטב"א לא כ' אלא לחלק כיון דכבר ידעי' דעל כל עבירה באה חטאת והלאווין מחלקין כדלעיל ר"א משום ר' הושעיא וא"כ שפיר איכא למילף ק"ו מה דגופין מחולקין בשם אחד דהעיקר רק חד עבירה שוה ואפשר דקרבן אחד מכפר דהוא עבירה א' ובהעלם אחד וכיון דגלי קרא דבכה"ג צריך ה' חטאות ק"ו דעבירות מחלקות כיון דאינו חד עבירה דומה לחולק וכעין זה תי' בס'

ערוך לנר וביאר שם דגוף הדבר אי בחייבי כריתות ג"כ אמרינן דאין עונשין מן הדין תליא בפלוגתא של הטעם דאין עונשין מה"ד דלפי טעם המהרש"א שם בסנהדרין ס"ד דהטעם משום דחמיר מינה א"כ דילמא צריך לעונש גדול מזה וא"כ לכהפ"ח חייב כרת רק דהספק אי חייב יותר וא"כ לכהפ"ח מחויב קרבן דלפטור בלא כלום א"א אבל לפי טעם המובא בס' הליכות עולם דלכך אין עונשין מן הדין דדילמא יש שום פירכא כיון דאדם דן זה מעצמו וא"כ אפילו קרבן וכרת ג"כ אינו מחויב ואני אמרתי דלפי הנראה דגם המהרש"א לא כ' טעמו לאביי דס"ל שם דבגילוי מילתא עונשין מן הדין ולא אמרינן דילמא חמיר ולא סגי ועוד גם לרבא נראה דגם המהרש"א ס"ל לטעם דהליכות עולם הנ"ל אלא דמוסיף לרווחא דמילתא דאפי' אם הק"ו הוא ברור וכן בדבר דהוי גילוי מילתא בעלמא אפ"ה אין עונשין דאיכ"ל דילמא חמיר אבל היכא דאין הק"ו ברור וכ"ש בק"ו זה דבאמת אית לי' פירכא בכה"ג וודאי אין מחייבין אפילו קרבן על הק"ו ועכ"ח הריטב"א כ' כן רק לענין לחלק וכדלעיל:

מצוה ר

והיא להרמב"ם ל"ת ק"ט. ולהרמב"ן הוא מצוה קע"ה ול"ת ק"ד

מל"ת שלא לבא על אחי אביו במשכב זכר שנאמר ערות אחי אביך לא תגלה וזה הוי לאו נוסף על משכב זכר ואם בא עליו בעדים והתראה שניהם בסקילה ובלא התראה במזיד בכרת ובשוגג חייב ב' חטאות אחד משום לאו זה ואחד משום לאו דמשכב זכר ואם הי' מזיד על משכב זכר ושוגג על אחי האב חייב סקילה על האיסור של משכב זכר ועל האחר חייב חטאת. וכ' בס' מצות השם דלפי הנראה האחי האב אינו חייב רק חטאת אחד בשגג בשניהם שלא מצינו בו לאו נוסף ואני כבר כתבתי לעיל דכל איסור עריות מצד שאר בשר לא צריך לאו מיוחד דכבר אתרבי מן לא תקרבו לפי' התו"כ דהוא כלל על כל עריות ונכתב על שניהם ואח"כ פרט וא"כ גם הוא בכלל כנלע"ד:

מצוה רא

והיא להרמב"ם ל"ת ק"י. ולהרמב"ן הוא מצוה קע"ו ול"ת ק"ה

מל"ת שלא לבא על דודתו (הוא אשת אחי אביו) שנאמר אל אשתו לא תקרב דודתך היא ולאו זה הוא דווקא אם הוא אחי אביו מן האב ואם בא עליה בחיי אחי אביו שניהם בחנק שהרי הוא אשת איש ולאחר מיתת דודו בכרת ובשוגג חטאת ואם הזיד על האיסור אשת איש בחנק על אשת איש וקרבן חטאת על איסור אשת אחי אביו דאין המיתה פוטרת

אותו מחטאת כן כ' המנ"ח לפמ"ש התוס' בפסחים כ"ט ד"ה ור' נחוניא וכו' שהביא ראי' משבת דף צ"ג דאמרי' שם המוציא אוכלין בכלי ושגג על האוכלין והזיד על הכלי חייב חטאת על האוכלים ועל הכלי סקילה ולכאורה הי' ק"ל על ראיות התוס' דבשבת שאני דהוי שני דברים הוצאת אוכלים והוצאת כלים ונהי דאם עשה בחד העלם או בחדא התראה הוי כחד היינו אם עשה שניהם או בהתראה אחת או בהעלמה אחת אבל באם הזיד בכלי ועשה לו התראה על הכלי ועל אוכלין הי' בהעלמה התראות מחלקות וזה עבירה בפ"ע וזה עבירה בפ"ע ולכך חייב חטאת אע"ג דנידון בסקילה אבל אם עשה רק מעשה אחד שיש בו ב' איסורים אינו מוכרח משם דחיוב מיתה אינו פוטר מחטאת מיהו מחולין דף ק"א שם למאי דאפכן שגג בשבת חייב והזיד בשבת ושגג ביוה"כ פטור משום דשבת קביעי ופריך רבא סוף סוף תרווייהו בהדי הדדי וכו' ופירש שם רש"י וא"כ הרי שגגת חבירו עומדת עליו ויתחייב משום שגגת יוה"כ אע"ג דחייב מיתה משום זדון שבת, וחזינן דמשום קלב"מ לא פטרינן מקרבן וא"כ שפיר כ' התוס' בפסחים כ"ט. ובצל"ח פסחים כ"ט שם האריך ג"כ בזה והביא קושיא דבדברי תוס' הנ"ל קשיא בכריתות י"ג דקאמר ר"מ אם הי' שבת והוציא בפיו חייב חמש ואם נימא דמיתה פוטר מקרבן א"כ אינו מביא אשם תלוי ונתמעט אחד לענ"ד לדידן דקיי"ל כר' יוחנן דהחיוב בהנאת גרונו בכל איסורין אבל מצד הוצאה דבעינן עקירה והנחה אינו עד שיבא לבית הבליעה א"כ החיוב כרת באשם מעילות בא קודם החיוב שבת וא"כ כיון דתרווייהו לאו בהדדי קאתי אינו פוטר משא"כ באכל חמץ של היתר כנלע"ד. וכיוצא בזה כ' הצל"ח טעם אחר באופן אחר בס' מנחת חינוך השיג על הקצוה"ח בסי' כ"ח דכ' דחטאת לא מקרי חיוב דמים משום דאין ממשכנין על חטאות ואשמות והקשה דלאחר שעבר על בל תאחר ממשכנין כמ"ש התוס' בר"ה דף ו' ובאמת נראה דעיקר הטעם משום דלכפרה אתי והוא לטובתו לא מקרי תשלומין וכמ"ש התוס' דפסחים כ"ט וניהו ממשכנין הוא לטובתו והראי' דקודם בל תאחר אין ממשכנין מזה מוכח דזכות הוא לו ולא מקרי תשלומין וזה כוונת הקצוה"ח לדעתי:

מצוה רב

והיא להרמב"ם ל"ת קי"א. ולהרמב"ן הוא מצוה קע"ו ול"ת ק"ו

מל"ת שלא לבא על כלתו שנאמר ערות כלתך לא תגלה בין בחיי בנו ואפילו נתגרשה בין לאחר מיתת בנו ומסיפא דקרא דמסיים אשת בנך היא לא תגלה ערותה לא מנו מוני המצוה ללאו בפ"ע אלא דבא למעט אנוסה ושפחה ונכרית כפירש"י דבאלו השלשה אין

אישות דבשפחה ונכרית אינו שייך קידושין ניהו דלעיל בקרא דאחותו ילפינן דאפילו אחותו מאנוסה עובר היינו בקורבא דגופא שייך אפילו אם היא בא מאנוסה אבל איך הו"א דאנוסה יהא נקרא אשת פלוני דלא הי' לה שום קידושין אדרבה לכאורה קשה למה לי מיעוט כלל ע"ז מאי סק"ד ואפשר כיון דבאנוסה ציוותה התורה לו תהי' לאשה דמחויב לנשאה דאמרינן בעלמא כל העומד לעשות כעשה דמי היכא דאיכא מצוה א"כ שפיר הוי אמינא דמקרי כלתך ולכך איצטרך מיעוטא כנ"ל:

מצוה רג

והיא להרמב"ם ל"ת קי"ב. ולהרמב"ן הוא מצוה קע"ח ול"ת ק"ז

מל"ת שלא לבא על אשת אחיו בין מן האב בין מן האם ואפי' מזנות שנאמר ערות אשת אחיך לא תגלה וכו' ואין לזה היתר אלא במקום ייבום אחים מן האב והנה בכל עריות חייבין עליהם אפילו בהעראה, ואי קיים מצות ייבום בהעראה או לא כתב הרמב"ן ושאר ראשונים בקידושין ט' דניהו דנקנה היבמה בהעראה אבל מצות ייבום לא קיים אא"כ גמר ביאתו דבעינן להקים שם לאחיו עיי"ש ולפי"ז לפמ"ש תוס' בגיטין דף מ"א ע"א ד"ה לישא דאם לא קיים המצוה בהעראה לא מקרי בעידנא א"כ גם מצות ייבום לא הוי בעידנא א"כ קשה היכא אמרי' ביבמות ברפ"ק דלולי דכתיב עלי' לאסור ערות דייבום הו"א דעשה דוחה ל"ת הא לא הוי בעידנא ונראה דאדרבה בזה יש ליישב לשון הגמרא שם דקאמר אימת אמרינן עדל"ת ל"ת גרידא ל"ת שיש בה כרת מנ"ל ותו ל"ת גרידא ג"כ מנ"ל וב' קושיות אלו לכאורה הם סתירה דבקושיא הראשונה משמע דידעינן לימוד דעשה דוחה ל"ת ושוב פריך ל"ת גרידא מנ"ל ונראה דבוודאי יש לן לימודים מראשו כמ"ש התוס' במנחות מ' בד"ה סדין בציצית או מדאיצטרך לאסור שריפת קדשים בוקר שני לשריפתו מוכח בעלמא דעשה דוחה ל"ת ואפ"ה פריך הש"ס שפיר עפ"י קו' הנ"ל דעל קושיא הנ"ל יש לומר דאטו גברא אגברא קרמית תוס' לשיטתם באמת כ' לקמן דף נ' ע"א בד"ה יבא עשה וכו' דבהעראה קיים מצות ייבום וכי תימא לתוס' עמדה הוכחת הרמב"ן דלפי"ז סוף ביאה יאסור ולמה הוצרך לומר לקמן כ' ע"ב גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שני' תיפוק לי' לומר גזירה תחילת ביאה אטו סוף ביאה לענ"ד לק"מ ותמהני על הרמב"ן והריטב"א הנ"ל דאפילו אי קיים המצוה בתחלת ביאה מ"מ כל זמן שלא פירש חדא דחי' היא ומותר אפילו סוף ביאה וגדולה מזו אמרו בשבת קל"ד ע"ב דכל זמן שלא פירש מן המילה חוזר אפילו על ציצין שאינם מעכבים את המילה ולית בהו אלא הידור מצוה וה"נ סוף ביאה דהוי טפי הקמת שם לא גרע מהידור מצוה וכל זמן

שלא פירש חדא דחי' הוי ואפילו בפירש פליגי שם בשבת עיי"ש וצ"ע. עכ"פ על תוס' אין קושיא והרמב"ן וסייעתי' נראה דלא ס"ל כדברי תוס' הנ"ל אלא אפילו אי המצוה רק בסוף ביאה מ"מ מקרי בעידנא כמ"ש הנמק"י בפ"ב דב"מ דף למ"ד בשם הרנב"ר דכל כה"ג חשיב בעידנא כל שהי' למצוה משך זמן ודיעה זו יש להכריח מכלאים בציצית דהרי השג"א בסי' ל"ג הקשה לפמ"ש התוס' ביבמות צ' ע"ב דלכך חשיב ציצית שוא"ת דהמצוה לאחר עיטוף משא"כ כלאים מיד בתחלת לבישה עובר ח"כ לא הוי בעידנא ולדעת הרנב"ר הנ"ל ל"ק אלא קושייתו עכ"ח תוס' לשיטתם בגיטין הנ"ל וכן ביאר דברי' בט"א בחגיגה דף כ' עיי"ש א"כ יש להוכיח מכלאים כהרנב"ר וא"כ שפיר חשיב בעידנא וא"ה אפשר לומר דהפי' ותו ל"ת גרידא ר"ל אפילו אי ייבום ל"ת גרידא מנ"ל דדחי דדילמא המצוה בסוף כרמב"ן וא"כ מנ"ל דחשיב בכה"ג בעידנא ומשני דילפינן מכלאים בציצית ומכח קו' השג"א הנ"ל ובזה מיושב ג"כ קו' המהרש"ל דאפילו אי ידעינן בעלמא דאפילו ל"ת דכרת דוחה איצטרך כלאים בציצית:

מצוה רד

והיא להרמב"ם ל"ת קי"ג ולהרמב"ן היא מצוה קע"ט ול"ת ק"ח.
מל"ת שלא לבא על אשה ובתה שנאמר ערות אשה ובתה לא תגלה.

מצוה רה ורו

והיא להרמב"ם ל"ת קי"ד וקט"ו. ולהרמב"ן היא מצוה ק"פ וקפ"א והיא ל"ת ק"ט וק"י.
מל"ת שלא לבא על אשה ובת בנה שנאמר את בת בנה וכו' ומל"ת שלא לבא על אשה ובת בתה שנאמר את בת בתה לא תקח וכו' ומשעה שקידש אשה נאסר באמה ובאם אמה ובאם אבי' ובתה ובת בתה ובת בנה שכולם נכללין בג' לאוין אלו וחייבים עכאו"א שריפה בבא עלי' בחיי אשתו בין בא עליהן לשם אישות בין לשם זנות ולאחר מיתה במזיד כרת ובשוגג חטאת. והנה ג' עריות הנ"ל משונים משאר עריות דבשאר עריות כבר כתבתי בין בגופין מוחלקין ובין בשאינן מוחלקין ואפילו השמות הם קרובים בענין א' חייבין על כל אחת ואחת אבל כאן פסק הרמב"ם בפ"ד משגגות ה"ד דאם אשה אחת היא חמותו ואם חמותו ואם חמיו דהוי שמות מוחלקים אפ"ה אינו חייב רק חטאת אחת דהכתוב עשאן אחד עיי"ש. והנה גוף הדין דגופין מוחלקין חייבין על כל אחד כ' התוס' בסנהדרין נ"ד ע"ב ד"ה הנרבע דאפילו בגופין מוחלקין דווקא ביש לן ריבוי לחייב מחייבין על כל אחד ואחד ובאמת דברי התוס' הנ"ל תמוהים לכאורה דהרי מבואר

בקידושין ע"ז דגופין מוחלקין חייב עכאו"א בג' אלמנות לכה"ג אפילו בלא ריבוי ובאמת בלא"ה קשה לי דהרי במכות י"ד ילפינן מקרא ואשה נדה לחייב בגופן מוחלקים על כל אחד ולפי הנראה פשוט גם מהתוס' דבעינן קרא לכל אחד בפ"ע מ"מ הרי אמרו דהוקשו כל עריות כולם זה לזה כדאמר ר' יונה ובפ' עריות נאמר ג"כ משכב זכר וא"כ איך כ' התוס' דלרובע ונרבע אע"ג דגופין מוחלקין צריך ריבוי הא מהנ"ל מוכח דאף בלא ריבוי חייב על כל אחד בגופין מוחלקין והראי' שהביאו התוס' משפחה חרופה אינה ראי' דשפחה חרופה אינה מן העריות הכתובים בפרשה ואין בה כרת ולעולם בכל עריות בוודאי חייב בכאו"א בגופין מוחלקין, ובקידושין דף ע"ז שם דאפילו בחייבי לאוין דחייב בגופין מוחלקין לכאורה ק"ל דמנלן כיון דאיצטרך קרא לכל אחד וחייבי לאוין מעריות בוודאי אין למילף ולכאורה הו"א דילפינן משפחה חרופה דהוי ג"כ חייבי לאוין אלא דלכאורה הוי ב' כתובים דנהי דשפחה חרופה ליכא למילף מעריות אבל בעריות אכתי ל"ל ואל אשה לחייב דהא איכא למילף משפחה חרופה ועכ"ח דהוי ב"כ הבאים כאחד ואפשר דצריך בעריות קרא משום דאין עונשין מן הדין דהא אפשר למילף בק"ו דזה הוי חייבי כריתות מיהו לפי"ז לפמ"ש דגם מה שנלמד במה מצינו אין עונשין רק בג"ש דהוא מקובלת א"כ עדיין יקשה בג' אלמנות לכה"ג מנלן דחייב על כל אחת ואחת ובאמת בגמרא דילן איתא דהוי גופין ושמות מוחלקין ואיכ"ל היכא דאיכא תרתי ממילא מסברא ידעינן ולא צריך קרא. אבל תוס' שם כ' בהדיא דשמות מוחלקין לאו דווקא וגם מסברא קשה לקרות זה שמות מוחלקין דשמות מוחלקין היינו שיש לכל אחד לאו בפ"ע ואפילו נימא דמקרי שמות מוחלקים גם בכה"ג מ"מ כ' התו' שם דלא צריך לשמות מוחלקין וצ"ע:

ולכאורה הי' נ"ל דשם בקידושין דאיירי במזיד ובמזיד בגופין מוחלקין אפילו בחד התראה חייב על כאו"א כמ"ש התוס' מכות כ' ע"ב ד"ה לא צריכא וכו' דאפילו בהתראה אחת כל שעבר בתכ"ד של התראה לעבור על אחת מהם נמשך התראה על כולם מ"מ כיון דהוא מזיד כל גוף בפ"ע הוא יצר הרע בפ"ע וחייב על כל אחד ותוס' לא כ' זה דבעי קרא בפ"ע אלא בשוגג ובהעלם אחד דכל העבירה בא מחמת העלמה וההעלמה היא אחת ולכך בעינן קרא בפ"ע אבל במזיד כשם דילפינן בקרחה מקרא דחייב על כל או"א דכל עבירה היא עבירה בפ"ע וההי"ד בשאר לאוין כן הי' נ"ל. וכ"ז בגופין מוחלקין אבל בשמות דהיינו לאוין מוחלקין לא מצינו קרא ע"ז ונראה דמצד הסברא בין במזיד בין בשוגג דכל העלמה בפ"ע חייב על כל או"א בפ"ע מסברא דהרי חזינן במכות י"ד דעל אחותו שהיא אחות אביו ואחות אמו בעינן קרא יתירא דאחותך משום דהו"א דשם

אחוה חד הוא קמ"ל ולכך ג"כ צריך בחמותו שהיא חמותו ואם חמותו ואם חמיו זמה היא לעשותם כעבירה אחת כיון דכולם יש להם חיבור וממילא מדיוק זה מוכח דאם הם שמות מוחלקים ממש בוודאי חייב עכאו"א וממילא מלבד הסברא יש לן ג"כ לדייק דשמות מחלקים אלא דק"ל על זה בכריתות דף ג' דפריך לר"א אמר ר' הושעיא דס"ל דהלאוין מחלקין אפילו איכא חד כרת דל"ל אחותו ללמד כשהוא אחותו ואחות אביו ואחות אמו דחייב על כל אחת ואחת הא איצטרך דלא נימא דלא נילף מחמותו שהיא אם חמותו ואם חמיו דעשאן הכתוב זמה היא לעשותן כאחד כמו שפסק הרמב"ם הנ"ל ובפרט בעריות דהקשו כולם זה לזה מקרא דר' יונה וצ"ע:

ב) והנה המל"מ בפ"א מה' איסורי ביאה דין א' הביא דברי רבינו ישעי' בקידושין דף ע"ז וז"ל הרי גופין מוחלקין פירש ובהתראה אחת שהתרה בו הבא על האלמנה לוקה חייב על כאו"א וכ"כ התוס' בפ' בתרא דמכות דף כ"ב ע"ב ודח' שם דברי רש"י דמשמע דס"ל דאף בגופין מוחלקין בעינן התראה על כל א' ואחת ודע שכ' רבינו ישעי' ז"ל דלא אמרי' גופין מוחלקין אלא בבע"ח אבל בשחוטין לא אמרינן גופין מוחלקין משום דלא חשיבו וכ' דגם בבהמה אמרי' גופין מוחלקין בבע"ח דמה לי ה' בהמות ומה לי בבא על ה' נדות וכן אם אכל אמה"ח מן ה' בהמות או שתלש חלב מה' בהמות ואכל בהעלם אחד או ששתה דם הקזה מה' בהמות בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת ע"כ ובמל"מ פ"ו משגגות דין י"א הקשה על הרבינו ישעי' דלדבריו למה בשחט ה' בהמות קדשים בחוץ אינו חייב אלא אחת ועיי"ש בלח"מ שגוף הדין תליא בפלוגתא דר"ע ור"י בכריתות דף ט"ז ע"ב ורש"י בחולין פ"ב ע"ב ד"ה בהעלם אחד כ' דחטאת ומלקות שווין ולפי"ז יש להקשות בחולין דף פ"ב ע"ב דמאי פריך שם על ר' יהודה דילמא ס"ל כר' יהושע ור"י אפילו שחוטין וגופין מוחלקין מחייב שתיים עיי"ש בראש יוסף והמל"מ בפ"ו משגגות דין ד' הביא להקשות דלר"ע אפילו בחיים לא הוי כגופין מוחלקין ולכאורה קשה הא בפ' עריות כתיב ג"כ הבא על הבהמה וכל עריות איתקשי להדדי מהיקש דר' יונה וילפינן מואל אשה נדת טומאתה דגופין מוחלקין חייב על כל אחת ואחת ואיך נימא דבהמה לא מקרי גופין מוחלקין וצ"ל דעריות שאני ומדבריהם משמע דלא חילקו וצ"ע וגוף הקושיא של המל"מ משוחט ה' בהמות בחוץ אפשר לתרץ דבקדשים בחוץ דאפשר למיתשל עלה ניהו דכתבו התוס' בכמה דוכתי דלא הוי התראות ספק דאוקי בחזקתו דלא איתשל מ"מ הגמר עבירה הוא אם לא איתשל עלה ואז כבר הבהמה מתה ובמתים לא מקרי גופין מוחלקין וא"ש גם גם לדברי רבינו ישעי' כנ"ל:

מצוה רז

והיא להרמב"ם ל"ת קט"ז. דלהרמב"ן הוא מצוה קפ"ב ול"ת קי"א
מל"ת שלא לבא על אחות אשתו בחיי אשתו שנאמר ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערותה עלי' בחיי' ומשעה שקידש אשה נאסר באחותה בין מאב או מאם ואפילו מזנות ואם בא עלי' בחיי אשתו אפילו לאחר גירושין במזיד חייבין כרת ובשוגג חטאת ואם התרו בו למלקות ילקה וכן בכל חייבי כריתות. וביבמות ג' סע"ב ילפינן מדכתיב עלי' לגז"ש ללמד דאפילו במקום ייבום אחותה אסורה ובס' נצח ישראל הקשה שם על מאי דפריך הש"ס ל"ל קרח תיפוק לי' דאין לן לימוד לעשה דוחה ל"ת שיש בו כרת והקשה לפי מה דאמרינן בשבת פרק ר"ע דעד כ' שנים אין עונשין למעלה וח"כ אין בו כרת עד אחר עשרים ושפיר הו"א דמבן י"ג עד עשרים יהי' רשאי לייבם דעשה דוחה ל"ת דלית בי' כרת קמ"ל ובאמת בגוף הדבר כבר האריכו בשו"ת ח"צ סי' מ"ט ובשו"ת מרן חת"ס סי' קנ"ה דס"ל דרק לדור המדבר לא העניש הקב"ה עד כ' וביקש יצחק שגם באותו דור יעשה השם ככה ובזה עדיין אינו מיושב עיין בס' גור אריי' פי' חיי שרה וזה נראה ג"כ כוונת הפרמ"ג באו"ח סי' רי"ט דדווקא על עבירה שאין ב"ד שלמטה עונשין רק הב"ד שלמעלה בהנך הוא רק בעשרים שנים וכן מוכח לכאורה מכל הקרבנות מיהו בירושלמי פ"ב דביכורים מבואר שמן הדין ובכל הדורות הדין כן ועיי' בתוס' מ"ק דף כ"ח וברמב"ם בפי' המשנה בסנהדרין ד' מיתות כ' דדין הזה מפי השמועה אלא דמשמע שם דחייב כרת אפילו בפחות רק השי"ת מאריך לו עד כ' אולי כשיתגבר ויתחזק שכלו אז כשיגיע לעשרים ישוב ולפי"ז ל"ק קו' הנ"ל:
ובלא"ה נראה כיון דאמרי' דעד עשרים אין בו דעת צלולה כ"כ לעמוד נגד היצר שמעוור אותו ולכן חס הקב"ה שאין לענשו עד עשרים מ"מ העבירה הוא עבירה גדולה ול"ת שיש בו כרת מקרי ובפרט אם זה עושה כדי לקיים מצות ייבום והתורה התירה משום דעדל"ת א"כ בכה"ג שפיר מקשה מנלן דעשה ידחה ל"ת גדולה שיש בו כרת כנ"ל והנה רש"י בתורה פי' דאשה אל אחותה לא תקח הייינו שתיהן כאחת עיין שם ברא"ם ובגור אריי' מה שדחקו לרש"י לומר זאת. והוא לכאורה תמיהה דבקידושין דף נ' ע"ב מבואר דא"א לפרש הקרא בבת אחת דקידושי שני אינם קידושין ואיך מסיים הקרא ונכרתו הנפשות העושות וצ"ע. ואפשר דכוונת רש"י דבב"א היינו שהיו עסוקין באותו ענין ואצ"ל הרי את מקודשת ונתן לזו ביד אחד ולזו ביד אחד הקידושין ואנן קיי"ל דא"א לצמצם ולדעת הרמב"ם בפ"ט מרוצח אפילו בידי אדם א"א לצמצם וא"כ הראשונה מקודשת אלא שאין אנו יודעין וממילא איכא חיוב כרת ועיין בתוס' חולין כ"ח ע"ב דזה שלא כדעת ר"ש:

מצוה רח

והיא להרמב"ם ל"ת קי"ז. ולהרמב"ן הוא מצוה קפ"ג ול"ת קי"ב
מל"ת שלא לבא על הנדה שנאמר ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב ובזה הכלל הוא ג"כ הזבה והם נשארים בטומאתן עד שטבלו והבא עליהם חייב כרת אבל מה"ת אינה אסורה עד שתרגיש בבשרה ושיוצא ממנה דם מיהו פסק הרמב"ם בפ"ט מאיסורי ביאה דחזקת דם בא בהרגשה וצריך לימוד מנלן זה ועיי' בשו"ת מרן החת"ס חיו"ד סי' קנ"ט ולענ"ד מוכרח כן מש"ס ב"ב כ"ד ע"א דהביא שם המשנה דדם הנמצא בפרוזדר טמא ור' חייא תני דחייב כרת ומביא קרבן ומזה הוכיחו שם דרוב וקרוב הולכין אחר רוב ובש"ש שמעתא ד' פ"א הקשה מנלן להוכיח כיון דקיי"ל אין דם מטמא רק בבא בהרגשה א"כ נודע לו הספק בשעת פרישתו והוי כלקח מן הקבוע ואינו יודע מאיזה מקום וקיי"ל כל קבוע כמחצה על מחצה דמי וא"כ אין כאן הוכחה דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב ותי' דבאמת הש"ס לא מוכח מכח רוב דמים שהוא במקור אלא מכח דמצוי לבא הדם יותר מן המקור טפי מן הבא מן העני' ומצוי הוי כרוב יעיי"ש ולענ"ד הדבר תמו' דהרי כבר הובא בפרמ"ג ובפלתי בסי' ק"י בכללי ס"ס דכשם דלא אזלינן בתר רוב בקבוע ה"נ לא אזלינן בתר קרוב וא"כ אכתי מה הוכיח דילמא לעולם קרוב עדיף מרוב והא דאנו אזלינן בתר מצוי משום דקבוע הקרוב וקבוע הרוב דמים כמחצה על מחצה הוי ונשאר ממילא המצוי לרוב אמנם לדעת הרמב"ם הנ"ל א"ש דבאמת לא הרגישה ממש שבאותו שעה לא שמה על דעתה אם זה הרגשת מי רגלים או הרגשת עד ואח"כ מצאה בפרוזדר דם ואמרינן דחזקת דם בא בהרגשה ונולד הספק לאחר הפרישה וכה"ג לא מקרי קבוע וכיון דאזלינן בתר המצוי מוכח דרוב עדיף מקרוב וא"ש. וא"כ יש להרמב"ם סייעתא מסוגיא הנ"ל:
ב) והנה האשה שקבעה ווסת קיי"ל דצריך לפרוש ממנה סמוך לווסתה עונה אחת או שתים וילפינן זאת בשבועות י"ח מקרא והזרתם את בני ישראל מטומאתם וכו' ולהבדיל וכו' שצריך לפרוש ממנה קודם ויש אומרים דהוא רק מדרבנן אבל הנודע ביהודה בחלק יורה דעה כתב דאפילו דקיי"ל ווסת לאו דאורייתא היינו דלא חיישי' לשמא ראתה אבל לשמא תראה חיישינן מה"ת ואני אמרתי דאפשר לומר עוד טעם דמחויב לפרוש מה"ת דהרי אמרו בשבועות שם הנזהר לפרוש סמוך לווסתה הויין לו בנים זכרים דכתיב להבדיל וכו' וסמוך לי' אשה כי תזריע וילדה זכר ולפי מה שכתב הריב"ש בסימן קצ"ט והוכיח היכא דכתיב והבדלתם ולהבדיל לא אזלינן בתר רוב ורובא וחזקה רובא עדיף ואם כן מכ"ש דלא אזלינן בתר חזקה ואם כן לפי מה שאמרו דלהבדיל וכו' קאי אעונה

סמוך לווסת דעל זה נאמר בין הטמא ובין הטהור דבעינן הבדלה אז לא אזלינן בתר חזקת טהרה ולא בתר חזקה דאורח בזמנו בא ולכך צריך לפרוש מה"ת בעונה סמוך לווסתה. ובזה אמרתי בדרך מליצה דאפשר לומר דזה שכרו דהוין לו בנים זכרים דבדרך הטבע חמרו החוקרים דנקיבות רובן בעולם יותר מזכרים ואם כן הפורש ולא סמך על רוב וחזקה משלם לו ה' מדה נגד מדה שיהיה לו בנים זכרים דזה גם כן אינו מרוב:

מצוה רט

והוא להרמב"ם ל"ת קי"ח. ולהרמב"ן הוא מצוה קפ"ד ול"ת קי"ג

מל"ת שלא ליתן מזרעו למולך שנאמר ומזרעך לא תתן להעביר למולך זה היה מעשה המולך היה מדליקין אש גדולה ונתן מקצת זרעו לכומרים העובדים אותה ומחזירין לאביו ואביו מעבירו על שלהבת כן הוא דעת הרמב"ם ויש אומרים עיין ברמב"ן שהיה מעבודת המולך לשרף את זרעם וגם איכא פלוגתא בש"ס אי מולך הוא ע"ז או שאין ע"ז אלא הוא כעין כישוף ועיין בחינוך והכסף משנה בפרק ו' מע"ז כתב דהרמב"ם סובר מולך הוא ע"ז והמעיי"ח הרשה אם כן למה מנה בתרתי וכמו שדייק הש"ס בסנהדרין ס"ד ומדברי הרמב"ם במורה ח"ג פל"ז נראה דמולך אינו אסור משום ע"ז אלא משום ניחוש וכישוף וא"כ ניהו דמולך הוא ע"ז אבל אין זה עבודתה כדי לעבדה בזה אלא לכשף בזה ואם כן יש לומר דעיקר עבודתה היא בשריפה אבל העברה היא רק לניחוש וכישוף אמנם מלשון הרמב"ם בפ"ו מע"ז דין ג' משמע שהיה עבודת המולך בהעברה אם כן היינו כדרכה ובכל ע"ז חייבין כדרכה ומאי חידוש במולך ולמה מנה בתרתי ולכך באמת במנ"ח פליג על הכ"מ וס"ל לדעת הרמב"ם דמולך לאו ע"ז כלל אע"ג דקרי לי ע"ז היינו דהמון עם טועים בזה כעין שקראו בתרפים ע"ז כמבואר במעשה דלבן שאמר ליעקב למה גנבת וכו' לפי שיטה זו יש שני קולות א' דבד' עבודות אם עשה למולך פטור כיון דאין ע"ז ודווקא בע"ז חייב בד' עבודות אפילו אין זה דרכה והב' דאם עושה כן לשאר ע"ז אינו חייב ואפשר ליישב גם דעת הכסף משנה כן אלא שס"ל דהיא ע"ז ממש אלא שלפעמים אין עושין זה לשם עבודה אלא ענין כישוף וכה"ג איכא למימר דפטור כעין דאמרי' בסנהדרין ס"ה לענין חובר חבר דאם מקטיר לשד כדי לחבר לא מקרי ע"ז ה"נ כה"ג לענין מולך אע"ג דבכה"ג לא הוי ע"ז מ"מ חייבה התורה גם על חק הזה שעשה בדרך כישוף אפ"ה חייב:

ב) ועוד שיטה אחרת המובא בחינוך בשם הרמב"ן דמולך דרכו לשרוף את הבנים והחידוש שחדשה התורה דאפילו שאר ע"ז שאין דרכו בכך אפ"ה חייבתו התורה

והמעיי"ח הקשה ע"ז עפ"י דברי הכסף משנה שכתב דין מולך היינו שריפה הוי כמו מקטיר והוא מארבע עבודות דחייב בכל ע"ז וא"כ אכתי נשאר הקו' פשיטא ונראה לי דהרמב"ן מיישב זה בלשונו שכתב דרבותא דמולך הוא אפילו לא שרפו לגמרי אלא שלט אש בשערו או בבגדו חייב משא"כ בשאר ע"ז אין זה כמקטיר והוצרך לאשמעינן זה דאף על מקצת עבודה ג"כ חייב וזה שאמרו בסנהדרין שם דווקא מולך חייב אפילו במקצת עבודה משא"כ בשאר ע"ז ובעינן דווקא דרך עבודתה ממש וכעין זה כתב בחי' הר"ן בסנהדרין ס"ה ואיכא למימר בעבודת המולך חייב במקצתה אפילו בשאר ע"ז וזה נראה כוונת החינוך מה שכתב דווקא בעבודת המולך:

מצוה רי

והיא להרמב"ם ל"ת קי"ט. ולהרמב"ן הוא מצוה קפ"ה ול"ת קי"ד

מל"ת שלא לבא על הזכר שנאמר ואת זכר לא תשכב משכבי אשה זהו אזהרה גם לנשכב קרי בי' לא תשכב משהערה בהכנסת עטרה שניהם חייבים בסקילה והנה בגופין מוחלקין כתב התוס' בסנהדרין נ"ד ע"ב ד"ה הנרבע הרובע והנרבע אע"ג דהוי גופין מוחלקין אינו חייב אלא אחת דדו קא היכא דגלי קרא וכבר כתבתי דזה צ"ע דאיכ"ל דווקא בשפחה חרופה איצטרך קרא בפ"ע משום דאינה בכלל ערות משא"כ הערות הוקשו כל הערות כולן זה לזה מדר' יונה וא"כ בגופין מוחלקין בוודאי חייב על כל אחת ואחת וכ"פ הרמב"ם בהדיא בפ"ה משגגות וגם לכאורה מקידושין ע"ז מוכח כן דכבר כתבתי לעיל דהתם ג"כ איכא יתורא דקרא ואשה גרושה לחלק ולכאורה גם על הרמב"ם קשה בהיפוך כיון דיש לן ב' כתובים בנדה ובשפחה חרופה וקיי"ל שני כתובים אין מלמדין מיהו איכא למימר דבקידושין דף ל"ד מוכח בגז"ש וכן בהיקש וה"ה בק"ו איכ"ל אפילו מב' כתובים ילפינן ה"נ בעריות דאיכא היקש ס"ל להרמב"ם ילפינן ותוס' אפשר לומר ס"ל כמ"ש התוספת ביבמות נ"ד ע"ב בד"ה בזכר מהו שכתב בחד תירוץ דגבי זכר ובהמה לא חשיב ביאה ולכך לא ילפינן בהיקש משאר עריות עיי"ש והנה בשמות מוחלקין לכ"ע מוחלקין וע"י מה נקרא שמות מוחלקין איכא מ"ד כל שהכרת או מיתה מוחלקין כדאיתא בכריתות לר"א אמר ר' הושעיא תליא אי הלאווין מוחלקין ואז אפילו בחד מעשה חייב על כל אחת ואחת אם שניהם הם בעניינים משונים כמו הסך והעושה וכן הבא והמביא את הזכר עליו לר' ישמעאל אבל על חד עבירה אם יש שני לאווין דיהא חייב ב' חטאות לא שמענו וליכא למ"ד דעל חד מעשה שהוא רק חד ענין שיהי' חייב שתיים אפילו יש ב' לאווין ומטעם זה תמהני על המהרש"א שכתב לעיל בתוס' בד"ה

עשו שהקשה דבשוכב עצמו יהיה חייב שתים הואיל ואיכא ב' לאווין ותימה רבה בכה"ג פשיטא דגם לר"א אר"א אינו חייב שתים דאפילו למלקות פליגי הרמב"ם והרמב"ן אי לאווין מוחלקין ומחייבים שתים כדלעיל וצ"ע על המהרש"א, והנה הוא עצמו הקשה על קושיית התוס' כזה מיהו הוא הקשה למאן דפליג על ר"א אמר ר"א ועל זה יפה תירץ דיש לומר בגוונא כמ"ש התוס' בד"ה הבא וכו' ובאמת גם דברי תוספת הללו צריכין ביאור שכתב למאן דפליג על ר"א אר"א הא דחייב שתים לר' ישמעאל הוא הואיל ויש ב' ביאות וקשה מה בכך כיון דלדידהו אין לאווין מחלקין והוי שם אחד ובשם אחד אפילו עשה כמה פעמים דבא על נידה אחת כמה פעמים בהעלם א' אינו חייב אלא אחת ונראה דכוונת התוספת דהכא שאני דהבא ומביא הוי כמו ב' מינין דהבא היינו השוכב הוא נהנה מהעבירה אבל המביא דהוא הנשכב הוא שלא כדרכו:

מצוה ריא וריב

והיא להרמב"ם ל"ת ק"כ וקכ"א. ולהרמב"ן הוא מצוה קפ"ו וקפ"ז ול"ת קט"ו וקט"ז מל"ת שלא לבא על בהמה ושלא להביא בהמה עליו שנאמר ובכל בהמה לא תתן וכו' ומל"ת שלא תביא אשה בהמה עלי' אפילו שלא כדרכה שנאמר ואשה לא תעמוד לפני בהמה לרבעה. ואין חילוק בין בהמה גדולה או קטנה ואפי' על בהמה חי' ועוף בין האדם ובין הבהמה שניהם בסקילה אפילו בהעראה ובסנהדרין נ"ה אבעי' אי הבהמה נהרגת דווקא אם יש תקלה וקלון או בחד נמי נהרגת והרמב"ם בפ"ט ממלכים ה' ז' פסק דהאבעי' לא אפשטא והקשו שם עליו עיי"ש ולכאורה קשה הא אמרינן לעיל דף ט"ו דמקיש מיתת בהמה לאדם ובעי נמי כ"ג וא"כ למ"ד דאין עונשין מן הדין לכאורה קשה א"כ איך יליף מיתת בהמה מק"ו הא אין עונשין מן הדין ובשלמא לשון הברייתא איכ"ל דמילתא בעלמא קאמר דבא ללמד חומר האיסור המתעה חבירו אבל רב ששת דיליף מזה מיתת הבהמה קשה וצ"ל דהוי רק גילוי מילתא בטעמא דקרא אי משום תקלה ולפ"ז אפשר דתליא בפלוגתא דאביי ורבא לקמן פ"ו אי עונשין מן הדין בכה"ג ולפי"ז לדידן שפיר מספקא לי'. איברא דקשה לי טובא על ראי' דר' ששת דהרי אמרו בע"ז דף נ"ג ע"ב דישראל שזקף לבינה ובא גוי והשתחווה לה אסרה דשליחותי' קעביד ומטעם זה אסרה התורה כל אשירות דמאן מוכח איזה אשירה הי' מאותו זמן עיי"ש וא"כ כיון דאסרה לן התורה בהנאה כל אשירות מטעם ההוא א"כ הוי תקלה וגם קלון ישראל איכא דיאמרו למה נאסרו משום דישראל עשו את העגל וא"כ איכא תקלה וקלון ולכך אמרה התורה

השחת שרוף וכלה וא"כ איך פשט רב ששת מינה דמשום תקלה לחוד נאסרת ונהרגת וצע"ג ובחידושי הארכתי ובארתי לתרץ זה ואין כאן מקום להאריך:

מצוה ריג

והוא להרמב"ם מ"ע צ"ב. ולהרמב"ן הוא מצוה קפ"ח ומ"ע ע"ב

מ"ע לירא מאב ואם שנאמר איש אמו ואביו תיראו שלא ישב ולא יעמוד במקום אביו ואמו ולא יסתור ולא יכריע בדבריהם וכיוצא בהם וזה הוא מ"ע נפרדת ממ"ע דכיבוד שנמנה לעיל במצוה ל"ג וכבר דקדקו המפורשים דלמה דרשו ממ"ע זה אם אביו אמר לו שחוט או בשל לי וכו' כדאיתא ביבמות ה' וכן אמרו בקידושין למה נאמר איש שאיש סיפק בידו לעשות וכו' ולענין מורא שלא יסתור דבריהם מה בין איש לאשה והנראה לי בזה כמ"ש הגור ארי' דאם אביו מצווה שיעשה לו דבר מה לאכול כגון שחוט או בשול לי והבן עובר יש בו משום ב' מצות דמצד כיבוד הוא מחויב לעשות לו תענוג להאכילו ולהלבישו ועובר גם מצד מורא שכיון דמצד מורא אסור לסתור דבריו הה"ד שלא ישליך דבריו אחרי גיוו ולא יעשה ולכך כאן כתיב המיעוט ולא אשה אפילו שכולל ב' דברים אפ"ה אשה שיש לה בעל ממועטת וגם לכן כתיב כאן את שבתותי תשמרו אני ה' ללמד אע"ג דיש ב' מצות עשה בזה אפ"ה לא ישמעו לו לעבור ואין להקשות לפי"ז מאי פריך בב"מ דף ל"ב למה לי קרא דאם אביו אמר לו הטמא שלא ישמע תיפוק לי' דאין עשה דוחה ל"ת ועשה וקשה להנ"ל הא זה הוי שני עשה דכבר כתב התוספת ביבמות כ' ע"ב ד"ה אמר דאין ב' עשה דוחה ל"ת ועשה. ועפ"י האמור נ"ל דזה הוא טעם של רש"י ביבמות דף ו' ע"א שלא פירש מה להנך שכן הכשר מצוה כפי' התוס' שם בד"ה שכן הכשר מצוה דכיבוד אב הוי הכשר יעיי"ש שכן מוכרח לכאורה אמנם להנ"ל הי' מוכרח לפרש כן דהי' קשה לרש"י דהרי הקרא איירי דמורכב מב' מצות עשין ותינח כיבוד הוי רק הכשר שעדיין אינו מכבדו אבל מצות מורא שלא יסתור דבריו הרי מקיים זה מיד ואיך קרא לי' הכשר, ולכך הוכרח רש"י לפרשו, כפירושו ולפי' התוס' נראה דלעולם גם תוספת מודה וס"ל כהנ"ל ואפ"ה משני דמקרי הכשר מצוה דנהי בעלמא אם סותר דבריו עובר מיד מ"מ כאן עיקר ורצון האב הוא הכיבוד וכיון שזה א"א לקיים שכן הכשר א"כ ממילא גם המצוה הטפילה לה נופלת דהא א"א שיהי' הטפל חמור מן העיקר. ועפי"ז מיושב היטב קו' המהרש"א בדף ה' ע"ב בד"ה טעמא וכו' שכ' דמה לכיבוד אב שכן הכשר והקשה המהרש"א הא אכתי לא אסיק חילוק זה ומה שתי' המהרש"א שם לא זכיתי להבין דעת קדושים שכ' שם לחלק בין לחומרא ובין לקולא עיי"ש ולא אדע מה

אמר כיון דלא נוכל למילף קולא שידחה אלא אמרינן הואיל והוא רק הכשר ראוי שלא ידחה שבת א"כ מאותו טעם עצמו אם כתיב בה דלא תדחה שבת אין למילף על מקום אחר דלא תדחה מדאינו דוחה במצוה שהיא רק הכשר דהא ידעינן בהכשר מצוה ראוי שלא תדחה וצ"ע כוונתו אמנם להנ"ל א"ש דהרי המהרש"א הקשה עור שם בתוס' למה לא דחו התוס' דאין למילף מפסח תמיד ומילה שהם לפני הדיבור ותי' דגם כיבוד נאמר במרה וכ"ז בכיבוד אבל מורא לא נאמר לפני הדיבור וא"כ א"ש דברי התוס' בוודאי על כיבוד גם מעיקרא ידעינן דהוי רק הכשר ולכך שפיר כתב התוס' דמורא ממנ"פ ליכא למילף מפסח ואינך דשאני התם דהם לפני הדיבור וכיבוד לא מצי למילף משום דהוי הכשר דלענין כיבוד גם בסק"ד ידע דהוי הכשר אבל כדמשני דאירי במחמר ולא דחי וקשיא דנילף מינה דלא דחי עשה ל"ת ואין לומר משום הכשר דהא מורא לא הוי הכשר לסק"ד וכאן גם מצות מורא איכא ועל זה משני מה להנך שכן הכשר דגם מורא במצוה זה הוי הכשר דלא יהיה הטפל חמור מהעיקר וכדלעיל וא"ש:

ב) מה שהקשה במעיי"ח אי קרא דאיש אמו ואביו תיראו אירי בכיבוד ל"ל ריבוי על אשה תיפוק לי' משום דנשי נמי בעי חיי דבכיבוד כתיב למען ירבו וכו' כבר יישב המהרש"ל שם בקידושין מדכתיב איש למעוטי לכך בעי תיראו לרבות היכא דסיפוק בידה:

והנה המהרש"א ביבמות דף ו' הקשה על הרא"ם שכ' על רש"י דמפרש הקרא באומר שחוט לי בשבת דלא תשמע וכתב הרא"ם דהו"א משום דהוקש כבודם לכבוד המקום וכו' והקשה המהרש"א הא התוס' ביבמות ה' ע"ב הוכיחו דטעם זה אינו מספיק דיהי' הו"א דידחה עשה ל"ת דיש בה כרת אלא עכ"ח הקרא בא ללמד דבעלמא דחי עיי"ש ונראה לי ליישב ונקדים ליישב קו' התוס' בב"מ דף ל"ב דנקט דהו"א משום דהוקש כבודם לכבוד המקום דכתיב כבד וכתיב כבד את ה' דאמאי לא הביאו הקרא דאת ה' תירא עיי"ש ונראה לענ"ד דבלא"ה טעמא בעי מה יועיל זה דהוקש כיון דכללא הוא דאפילו עשה חמירא אינו דוחה לעשה ול"ת ונראה דהכוונה דהוקש דהתורה שווי' לכיבוד אב כקרבן כמו כבד ה' ובקרבן מצינו דאפילו קרבן יחיד דוחה עשה ול"ת כגון קרבן ראיי' וחגיגה שדוחה יו"ט ולכך הביא קרא דכבד את ה' דמיירי מענין קרבן ומצינו שדוחה ל"ת ועשה אבל קרא דאת ה' אלקיך תירא לא מצינו שדוחה ל"ת ועשה. ועפי"ז יש להסביר סברת התוס' ביבמות הנ"ל דכ' דמשום דהוקש אינו ראוי שידחה ל"ת דיש בו כרת היינו דאפילו קרבן אינו דוחה שבת או יוה"כ אלא דווקא קרבן ציבור או קרבן

שהיום גורם וכאלו הל"ת עצמו מחייבת לעשה ולכך דוחה משא"כ כיבוד אינו כקרבן ציבור ואין היום גורם ולכך אינו דוחה ושפיר כ' התוס' דסברת הוקש לא מהני לזה:

מיהו באמת בפסחים ע"ב וביומא דף נ' ונ"א איכא פלוגתא בזה אי דווקא צריך קרבן ציבור או לכהפ"ח הבא בכנופיא או אפילו קרבן יחיד הקבוע לו זמן אפילו אין היום גורם דוחה ונראה דזה תליא בסק"ד ומסקנא דהכא לפרש"י לסק"ד דלא חילק בין עשה דייבום דאפשר בחליצה ואין המצוה מבוטל לגמרי ולמסקנא מחלק ולמסקנא איכ"ל דאפילו קרבן יחיד דוחה כל שהמצוה תתבטל לגמרי והא דחגיגה ועולת ראי' אינו דוחה שבת כדאיתא בפסחים ע' הוא משום דלא תתבטל לגמרי דאפשר למחר דזה שאפשר בחליצה או שאפשר למחר נראה דאיכ"ל דהוי בחד דרגא דחליצה לא מקרי אפשר לקיים שניהם ואפ"ה כל שלא נתבטל לגמרי יש חילוק וא"כ להמסקנא באמת גם קרבן יחיד דנתבטל לגמרי דוחה ל"ת שיש בה כרת וכיבוד אב דהוקש ג"כ הו"א דדחי ושפיר איצטרך קרא ואיכ"ל כהרא"ם:

ג) ועיין בס' מנחת חינוך שהביא דברי הש"ס בקידושין דשאל ר"א את ר"י שהלך לארץ ישראל ושמע שאמו הלך אבתרי' אי רשאי לצאת מא"י לחו"ל מפני כבודה והשיב ר"י דאינו יודע וכו' והקשה מזה על השאלתות בע"ז דף י"ג בתוס' ד"ה וללמוד תורה שהביאו שם בשם השאלתות דכ"ש לשאר מצות רשאי לצאת ור"י פסק כר' יוסי דללמוד תורה יוצא וא"כ כש"כ שאר מצות לדברי השאלתות וא"כ אמאי אמר ר' יוחנן כאן אינו יודע ולענ"ד במעשה דר"א הי' רק שמיעה ולא הי' מבורר דאמו בא אצלו ולכך השיב ר"י דאינו יודע ועוד אפילו הי' יודע בוודאי שאמו באה אפ"ה אפשר דאין רצונה שר"א ילך בשבילה לחו"ל וכיבוד או"א ומורא אפשר במחיל'. ור"א אפשר דידע דאינה מוחלת ורצונה שיצא לקראתו ולכך יצא כן הי' נ"ל שלא יקשה על השאלתות:

מצוה ריד

והיא להרמב"ם ל"ת קכ"ב. ולהרמב"ן הוא מצוה קפ"ט ול"ת קי"ז

מל"ת שלא לפנות אחר ע"ז שנאמר אל תפנה אל האלילים שאסור לפנות אחריהם הן בדיבור הן במחשבה ובראי' ואסור לקרות בספריהם או לשאול איך יעבדו שנאמר ופן תדרוש לאלהיהם איכה יעבדו ובתו"כ פליגי בזה אי גם הראי' אסור לת"ק דווקא פניה לעבודה אסור אבל לר"י גם פני' לראות אסור ולענ"ד גם לת"ק אין הכוונה פני' לעבדה ולדרוש בדרכי עבודתה שזה כבר נלמד כמ"ש הרמב"ם מפן תדרוש אלא כל מיני פני' כמ"ש הרמב"ן בחומש שלא יסבור שיש שום תועלת או שום ממש ממה שנבאים בשמה

וכיוצא בזה ובסדר למשנה בפ"ב מע"ז האריך בזה עיי"ש לר"י סובר שבכלל הפני' גם הראי' אסור שגם על זה קאי ואין זה כלאו שבכללות שהכל ענין אחד וכמ"ש הרמב"ם במנין המצות שורש ט' ובחינוך לעיל מצוה ז' אמנם בזה פליגי הרמב"ם וסייעתי' סוברים דדווקא ראיית צורה שנעשה לע"ז אסור לראות אבל רש"י בשבת דף קמ"ט סובר דאפילו ראיית שאר דיוקנאות נמי בכלל האיסור ולכך נקט הקרא לשון אלילים לכלול שאר צורות ועיין בסדר למשנה שהאריך בזה דדווקא צורות האדם וצורה שלימה איכ"ל דאסור והמאירי סובר ג"כ כרש"י והסביר דמיירי צורות שבאו להעמיד ענייני סיפורים מעשים הממשיכים לבלות ימיהם עיי"ש ולכאורה נראה דזה תליא בב' הגירסאות בעירובין י"ז דלהרמב"ם במנין המצות מצוה י"ד כ' שהגירסא שם מאל תפנה על האלילים ומזה הוכיח דחייב מלקות ע"ז אם עושה מעשה וקשה אם כולל גם שאר דיוקנאות א"כ הוי לאו שבכללות ואין לוקין עליהם ועכ"ח הפי' כרמב"ם דווקא צורות ע"ז אמנם רש"י אפשר דס"ל הגירסא כמ"ש התוספת בעירובין י"ז ע"ב אל תפנו אל האובות וא"כ איכ"ל דכולל גם שאר דיוקנאו' ובאמת אין לוקין על לאו דאל תפנו ולפי"ז יש לכל שיטה קולא וחומרא:

מצוה רטו

והיא להרמב"ם ל"ת קכ"ג. ולהרמב"ן היא מצוה ק"ץ ול"ת קי"ח

מל"ת שלא לעשות ע"ז לעבדה אפילו לנכרי שנאמר ואלהי מסכה לא תעשו לכם ואם עבר ועשה לוקה ואם עשה לעצמו לעבדה לוקה שתים גם משום לאו דל"ת לך פסל ופסק הרמב"ם שאפילו לא עשה בעצמו לוקה וכבר הבאתי לעיל במצוה כ"ז שהחינוך הקשה למה לוקה הא הוי לאו שאין בו מעשה ומש"כ הלח"מ בפ"ג מע"ז דמה שעשה אחר הוי כמו אלו הוא עשה בעצמו הקשה החינוך הא אין שליח לדבר עבירה ולענ"ד נראה ליישב ואפשר שהלח"מ כיוון לזה דהנה אמרי' בע"ז דף י"ט ע"ב לענין שכר ע"ז אימת אסור במכיש האחרון וכן לענין עשיית ע"ז נראה דעיקר האיסור בשעת הגמר אבל בתחלת העשי' כל זמן שלא נגמר או לא גמרו אין כאן איסור ושייך בי' שליחות והנה זה לא קשה לן למה יהיה עובר בלאו אם לא עשאה בעצמו שכבר למד כן בת"כ מקרא דדרשינן הקרא דאלהי מסכה לא תעשו לכם לב' לאווין דלא תעשו משמע בין לעצמו ובין לאחרים ושוב מסיים לכם שאפילו אחרים לא יעשו לכם וגוף הדרש קשה מנ"ל למדרש כן ובס' קרבן אהרן וגם בפי' התורה והמצוה על התו"כ פירשו בדוחק ונראה כיון דרבים אי אפשר שיעשו כולם כדאמרי' על ושחטו אותו כל קהל עדת וכי כל הקהל

שוחטין ואי בשליחות הא אין שלד"ע ועכ"ח דאלהי מסכה לא תעשו משמע בין לו ובין לאחרים אזהיר רחמנא וא"כ שוב קשה סיפא דקרא לכם הוי סתירה לרישא ועכ"ח דסיפא הפירוש לכם לא יעשה שום אדם ונהי דמחד קרא א"א למלקי שתים והרמב"ם בפ"ג מע"ז ה"ט כ' דלוקה שתים צ"ל כיון דקרא הזה דלא תעשו עכ"ח הכוונה על עשיית הדבר להיות בעולם אפילו ע"י אחר ה"נ אלהי מסכה לא תעשה לך היינו על הווייתו ודרשי' המקרא והמסורת לא תעשה ולא תעשה לך ואפשר דדרש תרווי' מכח ייתורא דכתיב ב' פעמים בפ' יתרו וגם בפ' כי תשא וכבר אמרו התוס' בסנהדרין דף ד' דכל היכא דליכא סתירה דרשינן מקרא ומסורת ושוב הלאו דאלהי מסכה לא תעשו לכם הוא כולל ב' לאווין ויהיה איך שיהיה אפילו מצוה אדם לעשות לו ע"ז ג"כ עובר ואמרינן במכות כ' דאחד המקיף ואחד הניקף לוקין ופריך הניקף אין בו מעשה ולמה חייב ומתרץ רב אשי דמסייע והקשה הריטב"א הא קיי"ל בעלמא דמסייע אין בו ממש ותי' בחד תירוץ דכיון דאפילו בלי מעשה עובר בלאו אלא דהוי אין בו מעשה לזה מהני אפילו עשיי' כל דהוא לשווי' כיש בו מעשה לחייב עליו מלקות לכ"ע ואפילו מסייע סגי עיי"ש וא"כ ה"נ כיון דעובר על הלאו אפילו עשה או ציווה רק לגומרו בשעת מכיש האחרון אע"ג דאין שליחות הוא עובר בלאו וממילא אם ציוה לעשותה מתחלה ועד סוף דעל התחלה נעשה שליח דאז עדיין אין עבירה והתחלה מקרי לכה"פ מסייע להגמר ולכך לוקה כנ"ל וזה אפשר כוונת הלח"מ. ולפי"ז אפשר אם גוי עשאו לו פטור מן המלקות ניהו דעובר מיהו בנתיבות המשפט סי' שמ"ח צידד לומר דלענין איסור גם ע"י גוי יש שליחות ובמק"א כתבתי בזה, ולפי מה דאמר בס' מחנה אפרים כה' שלוחין סי' י"א בפועל דידו כיד בעה"ב איכ"ל דאפילו בגוי אמרי' כן הה"ד כאן:

מצוה רטז

והיא להרמב"ם ל"ת קכ"ד. ולהרמב"ן היא מצוה קצ"א ול"ת קי"ט

מל"ת שלא לאכול נותר מקרבן אחר זמן אכילה שנאמר והנותר וכו' ואוכליו עוניו ישא הרמב"ם במנין המצות ל"ת קל"א וכן החינוך כ' דאזהרה של נותר ילפינן מלא יאכל כי קודש הם כל שבקודש פסול ומטעם זה הקשה בהגהות המל"מ בס' החינוך כיון דנותר ופגול בלאו אחד נאמרו בענין הלאו הו"ל למפסק כר' יוחנן בריש כריתות דחילוק דמיתה או כרת לאו שמה חילוק והכא תליא בלאו וכיון דלאו אחד הוא הוי לי למימני פגול ונותר בחדא ולמה פסק כר"ל דס"ל דתליא בחילוק העונש ושוב כ' דגם ממתניתן ריש כריתות דמנה פגול ונותר בתרתי מוכח כר"ל דלא תליא בלאו עיי"ש וזה תמיהא

א"כ איך מיישב ר"י הא מתניתן דכריתות מיהו באמת לולי דברי הרמב"ם והחינוך לא הי' קשה דהרי התוספת בפסחים דף כ"ד ע"א בד"ה הא כ' דנותר ופיגול לאו מכללא דקודש הם ילפינן אלא בנותר עצמו פשטא דקרא כ' בפירוש ושרפת את הנותר באש לח יאכל כי קודש הוא ופגול גמרינן נמי עון עון מנותר ודווקא שאר פסולים בקודש ילפינן מסיפא דקרא כי קודש הם ומסיפא ג"כ ילפינן דפיגול ונותר מצרפין אבל עיקר הלאו ג"כ כאלו כייל כל אחד בפ"ע וא"כ ל"ק דשפיר נחשב לתרתי. ודברי תוספת לכאורה מוכרחין שהרי תוס' הוכיחו דעל פגול ונותר לוקין וכי אתיא רק מכי קודש הם הרי מבואר בפסחים כ"ד דהוי לאו שבכללות ומכמה דוכתא מוכח דלוקין מריש פרק אלו הן הלוקין ועוד הוכיחו בתוס' שבת פ"ט ע"ב כד"ה אסורין מזבחים ע"ח דאמר ר"ל דפגול נותר וטמא שבללן וכו' עיי"ש באמת הרמב"ם במנין המצות הנ"ל ובחינוך לא כ' שלוקין אדרבה משמע שאין לוקין משום דס"ל דילפי' רק מסיפא דקרא דקודש הם וזה הוא לאו שבכללות אליבא דכל הדיעות כמו שמבאר הרמב"ן במנין המצות בשורש ט' לכך לא כתבו דלוקין עליהם מיהו תימה בעיני שהרי נותר מן הלוקין א"כ עכ"ח צ"ל דס"ל כתי' התוס' בפסחים הנ"ל ומסיפא דקרא ילפינן רק הצירוף דנותר ופיגול מצרפין ולשון הרמב"ם והחינוך שכ' דאזהרה מסיפא דקרא לאו דווקא וא"כ ל"ק קושיית הגהות מל"מ הנ"ל ובלא"ה הרי הרמב"ם יליף לאו דפיגול מקרא דלא תאכל כל תועבה ונותר אינו נלמד מהתם דלא נעשה בו תועבה רק מאידך לאו דלא יאכל כי קודש וא"כ יש לאווים חלוקים ול"ק קו' הגהות מל"מ ועי' לעיל במצוה קמ"ה מה שכתבתי:

ב) ועוד נראה טעם ג' דעד כאן לא אמר ר' יוחנן דאזלי' בתר חילוק הלאווין ולא בתר חילוק העונש אלא אם יש לאווין מפורשין אבל כגון לאו דלא יאכל כי קודש הם דאינו מפורש בו כלל מהנאסר והוא לאו שבכללות אליבא דכל הדיעות שאין לוקין עליהם ולולי העונש והאיסור לעשותם לא היינו יודעים שום אזהרה מזה הקרא אלא דסמיך על לאווין אחרים או על עונשין אחרים כעין לאו דלא יאכל כי קודש או לאו דלא תאכל כל תועבה דלולי שאר לאווין או עונשין לא נודע ממנו אזהרה עכ"ח סמיכתו על העונש או איסור הנאמר במקום אחר לכ"ע אזלינן בתר מעמיד והמסמיך וכיון דחלוק בעונשין ובאיסורין לכ"ע הוי ב' דברים וא"כ לכ"ע פיגול ונותר מקרי ב' דברים:

ולענין מנין המצות בלא"ה נראה דגם ר' יוחנן מודה דאם חלוק בעונשין וכל עונש הזהיר א"כ מכח העונש נוכל ללמוד דאסור לן אלא דהי' אפשר לומר דאסור לן באזהרת עשה אלא דנקטינן דלא ענש אא"כ הזהיר בלאו עכ"פ המנין המצוה או האיסור כבר נודע לן מכח העונש וכיון דחלוק בעונש גם לר' יוחנן צריך למנות בתרתי לענין מנין המצות וזה

כוונת הרמב"ם בל"ת דאוב וידעוני ולא פליגי ר"י ור"ל אלא לענין אי הי' בהעלמה אחת אי מקרי כחדא הואיל ולית בי' אלא לאו אחד וחטאת בא ג"כ על הלאו דלולי הלאו אין קרבן ועונש קאי על הלאו לומר שלאו זה בחיוב עונש זה ולכך עיקר תלוי' בלאו אבל לענין מנין המצוה אין חילוק וזה כוונת המגילת אסתר בל"ת ט':

ג) **והנה** החינוך מביא ראי' מהא דאמרינן במעילה דפיגול ונותר אין מצרפין והשיג עליו המל"מ דאין ענין זה לכאן דשם קאי לענין טומאת ידים עיי"ש ולענ"ד יפה כ' החינוך דהנה התוס' בשבת דף ע"ג ע"א בד"ה משני מינין כ' אהא דפריך שם משני מינין פטור פשיטא אע"ג דלמלקות מצטרפין לענין קרבן פשיטא דאין מצרפין עיי"ש וא"כ גם כאן הי' קשה לי' פשיטא ולכך מוקי לה בטומאה לאשמעינן אע"ג דלענין מלקות מצטרפין קמ"ל לענין טומאה אין מצטרפין דהוי גזירה לגזירה משום דהם ב' שמות דהיינו לענין חטאת מקרי ב' איסורין ואין מצטרפין וא"כ אי לענין טומאה נחשב אותה כאחת הוי גזירה לגזירה עכ"פ מבואר שם במשנ' דמקרי ב' שמות והיינו לענין קרבן מזה הביא החינוך ראי' לדבריו ובאמת בדברי הרמב"ם פרק י"ח מפסהמ"ק שכ' סתם פיגול ונותר מצטרפין ובדין י"ב ובדין י"ד כ' דין קרבן ועונש כרת ולא זכר ממלקות א"כ משמע דלענין חטאת נמי קאמר וצ"ע דתוס' הנ"ל הוכיח משבת דף ע"א דלענין חטאת אין מצטרפין וצ"ע. והא דפסק הרמב"ם שם דין כ"א אכל פיגול ונותר אין מבטלין קשה הא אפילו מצטרפין וכבר יישבו תוס' בשבת פ"ט ע"ב בד"ה אסור עיי"ש אבל הא שכ' שמצטרפין משמע אפילו לחטאת קשה והיותר קשה שהרמב"ם עצמו בפ"ד מה' שבועות דין ח פסק כתירוץ הש"ס בשבועות כ"ב והואיל וחלוקין לחטאת אין מצטרפין וא"כ ה"נ חלוקין לחטאת וצ"ע:

מצוה ריז

והיא להרמב"ם ל"ת קכ"ה ולהרמב"ן היא מצוה קצ"ב ול"ת ק"כ.

מל"ת שלא לכלות פאת השדה בקצורו שנאמר לא תכלה פאת שדך לקצור ופסק הרמב"ם בפ"ב דמתנות עניים דין י"ב דעיקר מצות הנחת פיאה היא בסוף והיינו כר"ש במשנה ג' פ"א דפאה עיי"ש בכ"מ טעמא דהרמב"ם אלא שהרמב"ם בפי' המשנה כ' הפי' בר"ש ובלבד שיתן בסוף כשיעור כל שיעור פאה של אותו שדה והקשה התיו"ט דהוא נגד הירושלמי שמבואר דאינו צריך ליתן רק מה שמגיע מן המשוייר וכ' שהרמב"ם חזר בו בספרו יד החזקה ששם כ' כדעת הירושלמי ולענ"ד לא חזר הרמב"ם מפירושו דלכאורה קשה לי על הרמב"ם למה פסק כר"ש דלפי הנראה ר"ש לטעמי' דדרש טעמא

דקרא ולכך ס"ל בשבת דף כ"ג כל אלו הטעמים משום גזל וחשד ורמאים אבל הרמב"ם שכ' הלח"מ בפ"ג ממלוה ולוה דין א' דלא פסק כר"ש א"כ למה פסק כאן כוותי' ולפימ"ש אני במקום אחר דנראה דהרמב"ם סובר לדידן מספקי לן אי זה טעמא דקרא ולא סמכי' להקל אבל להחמיר בעי' משום טעמא דקרא א"כ א"ש מיהו גם ללח"מ הנ"ל נראה הכא שאני דהכא מוכח קרא כר"ש דדרשות דקרא סתרי דבירושלמי דרשינן מפאת שדך לקצור אפילו יש לך עדיין לקצור הפיאה ולא תכלה משמע דווקא בסוף ועכ"ח טעמא כר"ש דקמ"ל קרא אע"ג דפאת שדך לקצור הוי פיאה אפ"ה לא תכלה וכטעמו דר' שמעון:

ב) והנה מה"ת אין לו שיעור וא"כ מוכח מקרא אע"ג דנתן מתחלה כל הצריך אפי"ה צריך ליתן בסוף מה דהי' מחויב מעיקרא משום גזל וחשד א"כ נימא הה"ד כיון שתיקנו חז"ל שיעור ג"כ נימא דאפילו נתן בתחלה כשיעור צריך ליתן בסוף כשיעור משום חשד וע"ז קמ"ל הירושלמי דלא אמרינן כן דתקנתא לתקנתא לא עבדינן וסגי כשיפריש לבסוף מעט מה שנתחייב מן הסוף וכן פסק הרמב"ם בחיבורו מיהו כל זה אם עבר ונתן בתחלה אבל לכתחלה בוודאי מסתבר כיון דקיי"ל כטעמא דר"ש אינו רשאי להניח לכתחלה בתחלת השדה פיאה אא"כ דעתו להניח גם בסוף אחד מס' מכל השדה דאל"כ מאי הועילו חכמים בתקנתם ליתן אחד מס' אכתי שייך בה רמאות ועכ"ח לכתחלה אינו מותר אא"כ רוצה ליתן גם לבסוף כשיעור כל השדה והנה שם במשנה דת"ק סובר דנותנין אפילו לכתחלה בתחלה דל"ל הא דר"ש אבל ר"ש דאתי עליה ואמר ובלבד שיתן לבסוף כשיעור משמע דאז מותר לכתחלה זה אי אפשר לר"ש לטעמי' אא"כ דעתו מתחלה ליתן בסוף כשיעור כל השדה וא"כ א"ש הרמב"ם בפי' המשנה קאי על לשון המשנה עכ"ח הכוונה כן אבל בדיעבד גם הוא מודה לירושלמי וכמו שפסק בחיבורו כן נלענ"ד נכון בכוונתו:

מצוה ריח

והיא להרמב"ם מ"ע צ"ג ולהרמב"ן היא מצוה קצ"ג ומ"ע ע"ג:

מ"ע לעזוב להעניים את הפיאה כדכתיב לעני ולגר תעזוב אותם ואחד הקוצר ואחד התולש וכן באילנות כל שהוא אוכל ונשמר וגידולו מן הארץ ולקיטתו כאחד ומכניסו לקיום חייב בפיאה והרמב"ם רפ"א ממתנות עניים כ' בעבר וקצר לוקח מעט ממה שקצר וכו' ונותנו לעניים שנתינתו מ"ע שנאמר לעני ולגר תעזוב אותם וכו' ואפילו טחן ולש ואפה הרי זה נותן ממנו פאה לעניים אבד כל הקציר שקצר קודם שיתן הפיאה ה"ז לוקה שהרי עבר על הל"ת ואינו יכול לקיים עשה שבה שניתק לו והשעה"מ בפ"ג מגירושין הקשה על הרמב"ם דלפי הסוגיא דתמורה דף ו' ע"א לרבא לא דרשי' תעזוב לנתוקי

דלא למלקי דבלא"ה לא מהני ותעזוב איצטרך למפקיר כרמו וכו' ואי סובר הרמב"ם דגם לרבא בעי קרא לנתוקי דלא לילקי דמשום לא מהני מילקי משום דעבר אמימרי' דרחמנא ואיצטרך לנתוקי קשה דא"כ מאי פריך שם לרבא למה לי הא איצטרך לנתוקי ונראה לענ"ד ליישב דהרמב"ם רפ"א מגזילה ובפ"ג ממלוה ובכמה דוכתא כ' שלאו שניתן להשבון או לתשלומין אין לוקין עליו ובשעה"מ פ"א מחו"מ האריך בזה והפנ"י בב"מ ריש פרק איזהו נשך גבי הא דאמר רבא לאו בגזל למה לי ג"כ האריך בזה דאין הטעם משום דאינו לוקה ומשלם אלא כיון דמחסר ומזיק לחבירו בהמלקות לא יועיל לחבירו וצריך לתיקון ושוב איקלש איסורא ואין לוקין עיי"ש וגם אני הארכתי במק"א לבאר הכלל הזה ועכ"ח בכה"ג אע"ג דעבר אמימרא דרחמנא אין לוקין משום דאדעתא דהכא כשיתקן לא אזהר רחמנא בלאו וא"כ קשיא למה לי בפיאה לנתוקי הא אפילו לא הוי ניתק מ"מ ממה נפשך אם הוא עדיין בעולם צריך ליתן לעניים והוי לאו שניתן להשבון ואם אינו בעולם אפילו הוי נתל"ע מלקין כמ"ש הרמב"ם דקיי"ל קיימו ולא קיימו ונראה דבאמת לא בא הכתוב ללמד ללאו דפאה שהוא נתל"ע אלא באמת עיקר הקרא בא כדמשני הגמרא ללמד במפקיר כרמו ולמחר השכים ובצרו וזכה בו דצריך לעזוב פיאה ושם בוודאי איצטריך דהרי קודם שבצרה לא זכה בו ולא נתחייב בפיאה ואיכ"ל דלאו דלא תכלה פאת שדך לית בי' דהרי בתחלת קצירה כשחל עליו הלאו לא הי' פאת שדך וע"ז איצטרך תעזוב השתא אע"ג דמעיקרא לא הי' עליו חיוב וממילא כיון דכתיב תעזוב השתא אפילו לאחר קצירה א"כ הוי ממילא לאו לאו הניתק לעשה:

ב) ואפשר עוד לומר לפמ"ש הה"מ בפ"ג ממלוה דלאו דלא יחבול רחים ורכב וכיוצא אפילו משיב לא מקרי ניתן להשבון דהרי אפילו דעתו להשיב אסרה התורה וא"כ לפמ"ש במצוה הקודם דהרמב"ם פוסק כר"ש דאפילו דעתו ליתן עובר בלא תכלה משום חשד ורמאים ואינך א"כ לא מקרי ניתן להשבון ואיצטרך נתל"ע וגם בזה יש ליישב הרמב"ם דהש"ס פריך לרבא למה לי דהרי רבא לא בתנאי אמר למילתא וא"כ גם אליבא דר"ש עכ"ח אפשר לדברי רבא ולדידהו קשיא דלדידהו מקרי ניתן להשבון ולא לקי ולמה לי לנתוקי עכ"פ מיושב קו' השעה"מ הנ"ל דבוודאי לרבא פריך הש"ס שפיר למה לי תעזוב ואין לומר לנתוקי דלא לילקו הא בלא"ה אין לוקין משום דניתן להשבון ולכך משני תעזוב בא ללמד על המפקיר וחזר וזכה ללמוד דחייב לעזוב השתא וממילא הוי נתל"ע:

ג) ובגוף הסברא שכתבנו למעלה דנראה דבמפקיר כרמו ולמחר השכים ובצרו דחייב בפיאה וכתבתי דאיכ"ל דעל לא תכלה אינו עובר נראה דלהרמב"ם לשיטתו ליכא למימר הכי דהנה בגוף הנדון יש פלוגתא תוס' בתמורה דף ו' ע"א ד"ה המפקיר כ' דמיירי דזכה

בשדה וא"כ בכה"ג בוודאי עובר על לאו לא תכלה אמנם בשטמ"ק ב"ק דף צ"ד כ' בשם מהר"י כ"ץ דמיירי בלא זכה בשדה עצמו אלא בקמה ואם הי' אדם אחר זוכה בו בקמה פטור מלקט שכחה ופיאה והיינו עכ"ח דס"ל דלא לקי עד לאחר תלישה ועיין בתויו"ט ב"ב פ"ה מ"ז ובחו"מ סי' קצ"ג דבצריך לקרקע אם תלש מקצת וייפה קרקע בזה קנה הכל וא"כ בא הקנין קודם החיוב, ואפשר דמיירי בא"צ לקרקע דהוי כמטלטלין מיהו איכ"ל כיון דעיקר החיוב פיאה חל מיד כשהתחיל לקצור כדאיתא בירושלמי על מתניתין פ"ג דפיאה מ"ו על הא דקרקע כ"ש חייב בפיאה והקנין לא הוי עד שייפה הקרקע ולכך פטור וכן פי' הר"ש בפירש המשנה פ"א דפיאה מ"ו בסופה. ומ"ש עוד דמיירי בהחזיק בקמה קודם הבאת השליש אינו מובן וצ"ל דכוונתו דברייתא המובא שם בשם תוספתא דחייב במעשרות היינו בזכה בו קודם הבאת שליש ואכתי לא אדע מה תי' בזה רק חצי קושיא שהרי אכתי קשה אמאי פטור מפיאה וצ"ע והנה מדברי הרמב"ם פ"ה ממתנות עניים דין כ"ז נראה דמפרש כמ"ש התוס' בתמורה דמיירי בזכה גם בשדה ובתיו"ט פ"ה דפיאה מ"ה לא כתב כן עיי"ש מיהו דבריו קשים ונראה מדבריו דבאמת לא צריך לימוד לזה מתעזוב יתירה אלא ממילא מורבה כיון דהוא קצירו בשדך משא"כ במעשרות ואפילו הפקירו בעודו במחובר נפטר מן המעשר כמבואר בלשון הרמב"ם והראב"ד ולפימ"ש שם הכ"מ בפ"ב דתרומות דין י"ב עיי"ש וטעמא דהרמב"ם דקשיא לי' קושית התוס' בב"ק צ"ד ד"ה לא הפריש שהקשו לרבא דאמר דבעי תעזוב יתירה לשינוי אינו קונה א"כ מנ"ל דהמפקיר כרמו ודחקו דתרתי שמעת מיני' אבל להרמב"ם דסובר דמאן דס"ל דתעזוב איצטרך לשינוי באמת מפרש שזכה בשדה והוי שדך וקצירך וא"צ כלל לרבות ולמאן דמייתר לי' תעזוב מפרש לי' ברייתא בזכה רק בקמה ולא קרינן בי' שדך ובעי' יתורא דתעזוב לחייב וכיון דגוף הברייתא הוא לכ"ע פריך שפיר מיני' בנדה נ"א כנלע"ד נכון ולכך א"ש דלרמב"ם לשיטתו דפסק דתעזוב איצטרך על ניתק לעשה פי' מפקיר כרמו דווקא בזכה בשדה:

ד) **והנה** פיאה פטור מן המעשרות וכ' המל"מ בפ"ב מתרומות דין ט' דאינו פטור אלא משעה שזכו בו עניים עיי"ש שהוכיח כן מהש"ס ולכאורה קשה לי ע"ז מהא דאמרי' בב"ק דף כ"ח ע"א על הא דפריך מברייתא דאם הניח פיאה מצד אחד ובאו עניים ולקטו מצד אחר דשניהם דין פיאה והקשו שם אמאי ליעבד אינש דינא לנפשי' ומשני דהוי פיאה רק לעניים לפטור מן המעשרות דאע"ג שלקח הבעה"ב פטור א"כ מוכח דמיד פיאה פטור וצ"ע ונראה ליישב שיטת רש"י בזה דמפרש התם דמשום הפקר פטור ובתוס' שם הקשו עליו וכן הקשה בשטמ"ק דאיך אפשר דמשום הפקר פטור הא אינו הפקר

עד שיפקיר בין לעניים בין לעשירים כב"ה ולהנ"ל א"ש דלרש"י דחקו קו' הנ"ל ועכ"ח מוקי לה כב"ש או כר"י בירושלמי דהפקר לעניים נמי הוי הפקר ובזה נראה לי ליישב שיטת הרמב"ם פ"ב ממת"ע דין י"ג דפסק דזו וזו פיאה ולא הביא תי' הש"ס דרק לענין מעשרות אע"ג דבפ"ב מסנהדרין פסק דעביד אינש דינא לנפשי' וקשיא גם לדידי' קו' הש"ס וצ"ל כתי' הש"ס והרמב"ם לא הביאו, ועוד קשה דלפי המבואר מלשון הרמב"ם פ"ב ממתנת עניים הנ"ל אין זה כלל האי ברייתא דמביא שם בב"ק דהרמב"ם מיירי בפי' בעה"ב פיאה בב' מקומות עיי"ש ובזה לא שייך קו' הש"ס ולהנ"ל א"ש דס"ל כרש"י א"כ ברייתא זו אתיא כב"ש ואין זה דוחק דגם מתניתן פ"א דפיאה מוקי הירושלמי הובא בר"ש שם כב"ש וא"כ לדידן לא שייך תי' הש"ס וליתא להברייתא ולכך הביא הרמב"ם רק ברייתא אחרת כנלפענ"ד. אמנם לדעת התוס' שם בב"ק כ"ח ד"ה זה וזה דס"ל דטעם הוא משום פיאה עמדה קו' הנ"ל בצ"ע. באמת גם לפירש"י קשה קצת דהרי ב"ש יליף בפ"ו דפיאה הפקר מפיאה וא"כ לדעת מל"מ הנ"ל לב"ש גם הפקר כפיאה דאין הפקר לפטור ממעשרות עד דאתי לרשות זוכה וכר' יוסי בנדרים דף מ"ג מיהו בירושלמי פ"ו דפיאה המובא בר"ש איתא דר"ל לא ס"ל טעמא דב"ש מפיאה ע"ש ואפשר דגם לר' יוחנן דב"ש יליף מפיאה מ"מ הא איכא מיעוט דאותם ואיכ"ל דדרש לה ע"ז ובאמת לדידי קשה לי על ירושלמי הזה מנדרים דף מ"ה דסובר ר' יוחנן דהפקר אינו עד שיפקירנו בפני ג' וכ' שם הרא"ש הטעם משום דילפינן משמיטה ולכן בעינן דידוע לכל ולכך בעינן בפני שלשה דכל מילתא דמתאמרה באפי תלתא מפרסמא כדאיתא בחזקת הבתים וקשה הא ר"י לשיטתי' לא סבירא לי' דב"ה יליף משמיטה וצ"ע ואפשר לדחוק דאפילו לר"י עכ"ח לב"ה ילפינן או מדמינן לה לשמיטה שהרי במשנה רפ"ו דפיאה אמרי ב"ה דהפקר כשמיטה ובזה אמרתי ליישב מה שהקשה בס' בן יהודא בשבת י"ח בגיגית וכלים אפקורי מפקרי' דלר' יוחנן דבעי דווקא בפני ג' עמדה הקו' לב"ש דאית לי' שביתת כלים נר וקדירה איך שרי להיות בשבת נר או מאכל דלדידי' לא שייך תי' אפקורי מפקיר ולהנ"ל לב"ש דילפינן מפיאה גם ר"י מודה דלא בעי' בפני ג':

מצוה ריט

והיא להרמב"ם ל"ת קכ"ו ולהרמב"ן היא מצוה קצ"ד ול"ת קכ"א:

מל"ת שלא ילקט הבעל השדה הלקט משדותיו שנאמר ולקט קציר לא תלקט וכו' דעת רש"י בפ"ק דב"מ דף ט' דאפילו הפקיר שדהו אח"כ אסור לו ללקוט ומיהו שם מיירי לענין פיאה והביא שם בשטמ"ק בשם התוס' דפליגי ע"ז דאם הפקיר שדהו בשעת

לקיטת הפיאה ונעשה עני רשאי ליקח הפיאה שהניח הוא בעצמו בשעת קצירתו שהי' אז עדיין עשיר ואין זה ענין למה דאיתא ריש פ' הגוזל עצים המפקיר כרמו ולמחר השכים ובצרו דחייב בפיאה דהתם בשעת התחלת בצירה נתחייב ע"י שזכה לכל הפחות בכל תבואת הכרם ולא נולד שינוי בין החיוב ללקיחה אבל בנדון של התוס' דנולד פנים חדשות דנעשה עני ס"ל דרשאי ליקח וכן מבואר כוונתם בש"מ שם והתיו"ט בפ"ה דפיאה מ"ה לא ס"ל לחלק בזה עיי"ש וצ"ע מיהו כ"ז בלקיטת הפיאה אבל בלאו דלקט קצירך לא תלקט דדרשי חז"ל דלעני דסיפא דקרא קאי על הלאו לכאורה היה נראה דגם תוס' מודה דאפילו הפקיר אח"כ שדהו הרי הכתוב תלה זה בשעת הקציר ולקט קצירך לא תלקט לעני מיהו אינו מוכרח דהרי מתנות עניים אלו הוקשו להדדי וילפינן חד מחברי' וא"כ גם בלקט אם נעשה בין הקציר לשעת לקיטה עני והוי פנים חדשות נראה דלתוספת שרי ללקוט ולרש"י הנ"ל אית בי' איסור הלאו:

והנה התיו"ט הקשה על שיטת רש"י מירושלמי דתנן בפ"ה דפיאה מ"ב שבולת של לקט שנתערבה בין השבלים דמעשר אחת ונותן לו ואמר ר"א האיך העני הזה מחליף דבר שאינו שלו והקשה בירושלמי דהא ר"א סובר בלוקט או מזכה לעני הוא שלו ומאי קו' הא בקרקע שלו מודה ר"א עיי"ש ולי נראה דוודאי לר"ח בניטין י"א ע"ב דס"ל דפלוגתא ר"א ורבנן הוא בתופס לב"ח במקום שחב לאחרי' דס"ל לר"א דמועיל במקום שחב לאחרים מהני אפילו בשדה שלו לר"א ודווקא אי דפליגי במיגו דזכי לנפשי' או למסקנא דגיטין דטעם דרבנן מקרא דלא תלקט לעני ור"א סובר דקרא היינו להזהיר עני על שלו ס"ל לרש"י דגם לר"א מודה דלאו דלא תלקט לעני הפי' כרבנן דר"א אלא דס"ל דהאי להזהיר עני על שלו שלא ילקוט לעני אחר דגבי' לא שייך מיגו לפירש"י הנ"ל וא"כ הירושלמי איכ"ל דקאי וס"ל כר"ח דפליגי בתופס לב"ח ולדידי' הוצרך הירושלמי לומר לדבריה' דרבנן קאמר להו וא"ש:

והנה בפ"ה דפיאה מ"ה מבואר דגם במעשר עני הדין כן להזהיר עני על שלו עיי"ש בתוי"וט דאיכ"ל דגם לרבנן ס"ל כן וס"ל דתרתי שמעת מיני'. ובימי חורפי הוקשה לי דברי תוס' בפסחים דף ל"ח ע"א ד"ה אתיא לחם לחם שכ' בשם הרשב"א לתרץ דאיצטרך קרא דטבל להיכי דיפריש ויהיה שלו כגון שהוא ישראל עני עיי"ש וקשה לי הא העני מוזהר על שלו כדאי' בפ"ה דפיאה מ"ה ושוב מצאתי שהשג"א בה' חמץ הקשה כן אמנם לפי הנ"ל תוס' לשיטתו א"ש שכ' דס"ל דאם מפקיר נכסיו ונעשה עני חזי' לי' וא"כ הרי תוס' עצמם כתבו כן דלגבי דמאי הואיל ואי בעי מפקיר מקרי שלו כנלע"ד:

מצוה רכ

והיא להרמב"ם מ"ע צ"ד. ולהרמב"ן היא מצוה קצ"ה ומ"ע ע"ד

מ"ע לעזוב לעניים הלקט שנאמר לעני ולגר תעזוב אותם וקאי נמי אלקט והנה ספק לקט לקט קיי"ל כר"מ ספ"ד דפיאה ואמרי' בחולין קל"ד הטעם מקרא דעני ורש הצדיקו ובירושלמי ספ"ד דפיאה יליף גם ממקראות אחרים עיי"ש והנה הר"ן בנדרים הקשה מסוגיא זו דבעי קרא דספק מתנות עניים הוא של עניים מוכח דלולי כן הוי חשבי' לי' לספק ממון דהמע"ה וקשיא להרמב"ן דפסק שם דהאבעי' יש יד לצדקה להחמיר משום דהוי ספק איסורא ובאמת עיקר התי' כמ"ש המהרש"ח סי' ל"א המובא בקונטרס הספיקות כלל א' אות ט' דספק נדרים דאית בי' איסור בל יחל לכ"ע הוי ספק איסור. ואני אמרתי ליישב בלא"ה קשה לפמ"ש הפ"י בפ"ק דב"מ והובא ג"כ שם בקונטרס הספיקות אות ה' דחזקת מרא קמא הוא כשאר חזקות להכריע בספיקא להקל כמו שאר ספק איסור אי יש חזקה אוקי החזקה ושריא הה"ד כאן וא"כ בספק מתנות עניים של לקט ושכחה ופיאה וכיוצא בהם דיש לבעלים חזקת מרא קמא ולכך אפילו הוי ספק איסור אמרי' דפטור משום דאוקי אחזקה וכבר כ' המל"מ בפ"ד מבכורות ופרמ"ג בסי' ק"י בכללי ס"ס אות כ"ח ובשאר מקומות דגבי ספק איבעי' ליכא למימר אוקי אחזקה דמשום החזקה לא נשתנה הדין וא"כ א"ש בשלמא בנדרים דף זי"ן גבי אבעי' דיש יד לצדקה שפיר כ' הרמב"ן דהוי ספק איסורא להחמיר משא"כ בהאי דחולין קל"ד דאיכא חזקת מרא קמא הוי אמרי' אוקי אחזקה דמ"ק והמע"ה לכך בעי' קרא דעני ורש הצדיקו. ומיושב קו' הראשונה מיהו הקושיא האחרת עדיין לא נתיישבה עיי"ש ובאמת שהמרש"א עצמו כ' סברא זו לפי מה שהביא שם בקונטרס הספיקות ולא אדע אם תי' קושית הר"ן בזו שספרו אינו בידי ועכ"פ מבואר לפי האמור דעני ורש הצדיקו מחויב ליתן לקט מספק אפילו היכא דאיכא חזקת מ"ק ושם בקונטרס הספיקות לא כ' כן ולא הבנתי ולפי הנראה דממקרא הזה ילפינן דעניים במתנות שלהם הרי הם כבעלים ומחיים או קודם נתינה כבר עשאום התורה כשותפין וכיש להם חלק בהם והיינו דקראה התורה המגיע להם לשון הצדיקו בתורת צדק ומשפט וכעין דס"ל לר"י בפאה פ"ז מ"ה ואפילו לענין לקט אמרי' הוברר הדבר למפרע וכן אמרו בחולין קל"ד דחזקת פטור מועיל שפיר גם במתנת עניים והמרדכי הקשה שם בחולין אמאי חורי נמלים יהי' ספק לקט ניזל בתר רוב ותי' דהוי ספק קבוע ועוד תירץ דממקרא דעני ורש הצדיקו ילפינן דאפילו בתר רוב לא אזלינן וכבר תמהו מאי קבוע שייך הא בחורי כבר פירש שלא בפנינו ועל תי' שני הקשה גם בקונטרס הספיקות דהא חזקת פטור מועיל ולי נראה על קו' הראשונה דכל השדה

דשעבד הקב"ה לעניים דהוי כשותפין כ"ז שהלקט בשדה לא מקרי פירש כל השדה מקום קביעות ועל קו' השני' שמעתי ממרן בעל חת"ס זצ"ל דווקא חזקה או רוב דבא מצד בעל הבית לא מגרע כח עניים והיינו מטעם דהקב"ה אחשבינהו להיות גם להם חלק קטן כגדול אבל חזקת פטור דלא מכח בעה"ב הוא מועיל:

ב) והנה לקט פטור מן המעשרות כדאיתא בכמה דוכתא ובמ"ב פ"ה דפיאה והנה המל"מ בפ"ב דתרומות דין ט' כתב דגבי פיאה אינו פטור ממעשרות עד שיזכו בו עניים ע"ש אבל בלקט הוכיח ממ"ב פ"ה דפיאה דמיד פטור ולענ"ד הדבר קשה לחלק בין מתנות עניים כיון דשניהם מקרא אחד ילפינן מקרא דבא הלוי כי אין לו חלק ונחלה וכו' ובגוף הדין לענין פיאה ג"כ הקשיתי עליו לעיל מצוה רי"ח אמנם אפילו לדעת המל"מ נראה דאין ראי' ממשנה זו דהרי אמרינן שם בר"ש דטעמא דרבנן דהקשה עליהם ר"א וכי מחליפין בדבר שאינו שלו ועכ"ח ליישב דאמרינן עשו שאינו זוכה כזוכה וכיון שחשבו רבנן כשלו וכאילו כבר בא ליד העני ולכך ג"כ פטור מן המעשרות ואין ראי' למל"מ גם לפי שיטתו:

מצוה רכא

והיא להרמב"ם ל"ת קכ"ז. ולהרמב"ן היא מצוה קצ"ו ול"ת קכ"ב

מל"ת שלא יבצור בעל הבית עוללת שבכרם שנאמר וכרמך לא תעולל ולדעת הרמב"ם במנין המצות בכלל הלאו הזה שלא ללקט פאת הכרם שצריך להניח פיאה בכרם ועובר בלאו הזה אם לא הניח פיאה ואפ"ה אין נפ"מ במנין המצות בזה כן כ' החינוך והמעיי"ח הקשה דאינו יודע דלמה לא נמנה להרמב"ן פאת זית ללאו ועשה בפ"ע שהרי נאמר כי תחבוט זיתך לא תפאר אחריך ודרשו חז"ל דהיינו שלא תטול תפארתו עיי"ש ועל דעת הרמב"ם האריך הרמב"ן בשורש י"ד להקשות שהרי אמרו בחולין קל"א ד' מצות הם בכרם פיאה ופרט ועוללת ושכחה אלמא דעוללת לחוד ופיאה לחוד עיי"ש מה שכ' ולענ"ד פשוט דהרמב"ם מודה דפשטות דקרא דעוללת היינו כמו שביארו חז"ל דהיינו אשכולות קטנים שאין להם לא כתף ולא נטף אלא דס"ל כיון דמקרא הזה נאמר ב' פעמים בפ' קדושים נאמר וכרמך לא תעולל ובפ' כי תצא נאמר כי תבצור כרמך לא תעולל אחריך ודרשו חז"ל גז"ש אחריך אחריך מזיתים דכתיב כי תחבוט זיתך לא תפאר אחריך ומשמע לשון פיאה דכי תבצור כרמך לא תעולל וגם לקיטה אחר לקיטה כ' המפרשים מקרי לשון עולל כדכתיב בירמי' ו' ועולל יעולל וגו' ועוד הרבה:

אמנם בפ"ז מ"ז דפיאה מבואר דבין קרא דקדושים ובין דכי תצא קאי על עוללת וגם אי קרא דכי תצא קאי רק על פיאה למה צריך למנקט כי תבצור פשיטא דפיאה ולשון עוללות אי הפירוש לקיטה בתר לקיטה היינו לאחר בצירה והו"ל למנקט וכרמך לא תעולל אחריך אלא וודאי ב' המקראות כוללים ב' הדינים וכרמך לא תעולל היינו האשכולות הקטנים ובין הפיאה וכן בקרא דכי תצא ויליף תעולל מתעולל ומדנקט דלא ילקוט פיאה משמע דזה כבר ידוע דצריך להניח פיאה ועכ"ח דבכלל ובקוצרכם קציר ארצכם גם אילנות בכלל וכמו שדרשו בת"כ ובירושלמי המובא בר"ש פ"א דפיאה מ"ד וקרא דכרם וזית הוא רק ביאור ונראה דבכרם דכבר מניח עוללת אשכלות הקטנים ופיאה קיי"ל דמועיל אפילו בתחלה א"כ הו"א דשוב אינו עובר אם מכלה אידך קמ"ל קרא אע"ג דלא תעולל עוללת אשכלות הקטנים אפי"ה לא תעולל אחריך להניח פיאה וכן בזית דכתיב אחריך לרבות שכחה כמו שדרשו בחולין קל"א וא"כ כבר אינו מכלה הכל אם שכח זיתים בתחלה בעת לקיטה והו"א דשוב אינו עובר בלאו דלא תכלה דגם בתחלה מועיל פיאה קמ"ל קרא דאפ"ה לא תפאר אחריך ותניח פיאה ובזה מיושב קו' הרמב"ן הנ"ל דגם הרמב"ם במנין המצות מודה דד' מצות נוהגים בכרם ומיושב ג"כ קו' המעיי"ח דלמה לא נמנה לאו דלא תפאר ללאו בפ"ע דאינו בא אלא לברר ולפרש דאין מתנות עניים פוטרין זה את זה דאע"ג שהניח חדא צריך להניח גם פיאה ובזה מיושב ג"כ קו' הר"ש בפ"א דפיאה מ"ד על הרמב"ם וסייעתי' דסובר פיאה בכל אילנות מה"ת ל"ל זית וגפן עיי"ש ולהנ"ל א"ש דקמ"ל כנ"ל והא דנקט דין דשכחה באילן בלשון אחריך בזית נראה לי דאיצטריך לאשמעינן דהרי לר' יוסי בפ"ז מ"א דפיאה ובתויו"ט שם מ"ב דזית חשוב והו"א דאין שכחה קמ"ל וא"ש. ולפי"ז לכאורה ראי' להרמב"ם וסייעתי' דפיאה באילנות דאורייתא דלר"ש הנ"ל הי' צריך למנות דזית וכרם למצוה כל א' בפ"ע, ובחידושי כתבתי עוד ליישב קו' הר"ש דלכאורה יש לחקור אי צריך להניח פיאה אם קנה רק האילן בלי קרקע אמנם זה מבואר במ"ה פ"ג דפיאה בלוקח קלחי אילן דהיינו אילן בלא קרקע חייב בפיאה וזה לכאורה לא נוכל למילף מקרא דלא תכלה פאת שדך דאין כאן שדה וכן מקציר ארצכם ליכא למילף לכן איצטרך קרא בפ"ע דצריך להניח פיאה מאילן זית וכרם. מיהו לפי"ז איכ"ל דתליא בפלוגתא דר"י ורבנן בפ"א דבכורים מ"ו אי עיקר אילן ארעא הוא עיי"ש ובתויו"ט פ"ו דברכות מ"ב אי קיי"ל במברך על פירות האילן פרי האדמה אי יצא ולמ"ד דמקרי ארץ ושדה איכ"ל כר"ש דמכח ייתורא זית וכרם מוכח דווקא הנך לפי לפי תי' זה אבל תי' ראשון עיקר.

מצוה רכב

והיא להרמב"ם מ"ע צ"ה ולהרמב"ן היא מצוה קצ"ז ומ"ע ע"ה.

מ"ע לעזוב לעניים העוללת שנאמר לעני ולגר תעזוב ונראה דאפי' ג' עוללות בארכובה אחת כולו לעניים ואע"ג דלענין לקט ושכחה ופרט אמרי' דג' עוללות לבעה"ב היינו משום דאז כבר נתבטל שמו ממנה ואינו נקרא שוב לקט כיון דהרבה בב"א וכן בשכחה נקרא גדיש וכן בפרט נתבטל שם פרט ממנו משא"כ עוללת והחינוך כ' בשם הרמב"ם דמפרש לעוללות היינו פיאה והביא שם לשון הרמב"ן בסוף י"ד שרשים שהשיג על הרמב"ם בזה בקושיות חמורות וכ' שאין נ"מ בזה במנין המצות והמעיי"ח כ' שלא ידע למה להרמב"ן לא יהי' עוללת ופיאה כל אחד מ"ע ול"ת בפ"ע. ולענ"ד פשוט הדבר דגם הרמב"ם מודה עוללות היינו כל שאין לו כתף ונטף וגם מודה דמלבד העוללת חייב בפיאה כאשר הוא ש"ס ערוכה וכמ"ש בהג"ה במנין המצות בשורש ט' ובוודאי לפי הסברא אע"ג דחייב להניח פיאה אין לחשוב זה למצוה בפ"ע כמו שא"א לחשוב להניח פיאה מחטין וכן משעורים וקטניות כל אחד בפ"ע ה"נ לענין פאת אילן הכל ענין אחד וכמ"ש הרמב"ן בשורש ט' בקרא דלא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ותירושך ויצהריך אע"ג דלהרמב"ן הוי כאלו נכתב לכל אחד לאו בפ"ע מ"מ כיון דעניינם אחד ורק לביאור נכתבו הוי מ"ע או ל"ת אחת ה"נ לענין פיאה אלא דכ"ז אם לא חייבה התורה עוללות אבל כיון שחייבה התורה עוללות א"כ שוב אינו מכלה כל גפנו ואינו דמי לתבואה אפ"ה חייבה התורה בפיאה מלבד העוללות וא"כ זה הוא ענין מחודש והי' ראוי למנותו בפ"ע שאפילו מניח עוללות חייב להניח פיאה וזה הוא שחידש התורה וכרמך לא תעולל אחריך ומאחריך ילפינן בגז"ש פיאה מזיתים דאע"ג שמניח עוללת יניח פיאה אלא להרמב"ם אפילו אי הוי כתיב ב' דברים בפירוש אינו נמנה לב' לאווין וכ"ש כאן דאינו מפורש אלא מג"ש וכבר השריש הרמב"ם שאינו מונה דבר הבא בג"ש אא"כ יש הכרח עכ"פ כאן בוודאי אי אפשר למנות אלא חד מנייהו וע"ז כ' המצוה בין על פיאה ובין על עוללות וכ"ז להרמב"ם אבל הרמב"ן סובר דשם פיאה חד ואע"ג דכאן בגפן יש חידוש מ"מ כיון דאינו כתיב בהדיא אלא בזיתים וגפנים בגז"ש דיו לבא מן הדין להיות כנידון ולכך אי אפשר למנות רק עוללות וא"ש:

ועל דבר קו' הר"ן בנדרים דף ז' ע"א מהא דאמרינן בחולין דף קל"ד דווקא קמה דבחזקת חיוב אמרי' ספק חייב וא"כ לא חשבי' לי' לספק איסור וקשיא לרמב"ן דחשיב ספק נדר לספק איסור ולענ"ד התם אמרי' ספק לקט לקט היינו שוודאי דינו הוא כלקט אפילו לפטרו ממעשר ולכך אי אפשר לומר מטעם ספק איסור ועל כרחך הטעם משום עני ורש

הצדיקו וזה הוא קו' הש"ס שם ולכך מסיק דפרה בחזקת פטור ולכך אפילו מספק איסור לא מחייבינן לי' אבל קמה בחזקת חיוב ולכך חשיב כוודאי ומיושב היטב הדקדוקים ועיין בתשובות מרן חת"ס זצ"ל ואין להאריך כאן:

מצוה רכג

והיא להרמב"ם ל"ת קכ"ח ולהרמב"ן הוא מצוה קצ"ח ול"ת קכ"ג.
מל"ת שלא ילקוט הבעה"ב פרט כרמו שנאמר ופרט כרמך לא תלקט וזה שייך דווקא בכרם ולא בשאר אילנות ותוספת בחולין קל"א ע"א הקשו באמת הרי יש גז"ש אחריך אחריך ונילף לכה"פ זית מני' עיי"ש ולענ"ד כיון דגם בכרם דווקא אם נפרט ממנו בדרך בצירה הוא לעניים אבל אם נפל אשכול בארץ או הוסבך בעלים ונפרט אינו לעניים ועכ"ח דווקא בדרך בצירה לא קפיד בעל הבית ולכך ציוותה התורה להיות לעניים ומי יודע בשאר אילנות איך הוא מה דלא קפיד ולכך אין למילף מיני'. ואע"ג שזה דמיא ללקט חשבו אותו למ"ע ול"ת בפ"ע דעיקר העשה ול"ת שלא יניח כלי תחת ידיו ליפול בו הפרט כדרך הלוקטין וקמ"ל דזה אסור כדאי' במשנה פ"ז דפאה מ"ג:

מצוה רכד

והיא להרמב"ם מ"ע צ"ו. ולהרמב"ן היא מצוה קצ"ט ומ"ע ע"ו.
מ"ע לעזוב הפרט לעניים שנאמר לעני ולגר תעזוב ועשה זו כתיב בסוף ד' מתנת עניים ואפ"ה נמנה לד' מ"ע דעל כולם קאי ובכל עזיבה מקיים מ"ע ומטעם זה ל"ק מה שהעיר המעיי"ח איך חד עשה מנתק תרי לאווין דהיינו אם עבר ב' לאווין ומקיים רק חד עשה אינו מנתק אבל אם מקיים כמספר הלאווין עשה אין סברא דלא ינתק דכשם שעבר בזה כך מתקן בקיום מ"ע בזה עצמו:

מצוה רכה

והיא להרמב"ם ל"ת קכ"ט. ולהרמב"ן חיא מצוה ר' ול"ת קכ"ד.
מל"ת שלא לגנוב שום חפץ או ממון שנאמר לא תגנובו הלאו הוא משוה פרוטה ולמעלה ואין לוקין על לאו זה שניתק לתשלומין אחד הגונב ממון של ישראל גדול או קטן או של עכו"ם וחייב לשלם ואסור לגנוב כל שהוא ובהג' ספר החינוך הקשה מהא דפריך בסנהדרין דף נ"ט הרי גזל פחות מש"פ דלבן נח אסור ולישראל שרי ואי נימא דגם לישראל אסור מה"ת לגזול פחות מש"פ כמו חצי שיעור כבר כ' התוס' שם ובחולין דף ל"ג גבי מי איכא מידי דהיכא דגם לישראל אסור אפילו רק באיסור תורה ולא בלאו לא

שייך לומר מי איכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור וא"כ מאי פריך ונראה דקושית הש"ס הוא מן חיוב השבה דבישראל נהי דעשה איסור אם גזל פחות מש"פ מ"מ אינו צריך להחזיר והב"נ חייב להחזיר דכל זמן שאינו משיב הוא כגוזל מחדש דלא קנה הגזילה כדאי' בע"ז דף ע"ב ועל זה שפיר משני משום דב"נ לאו בר מחילה הוא. ומכאן מוכח דמשום קלב"מ לא קנה הבן נח ודלא כרב לקמן דף ע"ב ע"א אלא כרבא דכל שהגניבה בעין לא קנה משום קים לי' בדרבה מני' עיי"ש:

ונראה לי לפמ"ש רש"י בסוכה ל"ח ע"ב דילפי' מקרא דכל האזרח בישראל ישבו בסוכות דסוכה שאולה כשר ופי' רש"י דיליף כיון דאם הסוכה שייך לכל ישראל אינו מגיע שוה פרוטה לכל אחד ואחד ומזה דייק המנחת חינוך דבפחות מש"פ לא מקרי כשלו ומטעם זה הקשה על רש"י לפי"ז בערבי נחל בוודאי אין בהם שוה פרוטה והא לכם שייך על כל ד' מינים והיכא משכחת לה בערבה לשיטת רש"י דהא פחות מש"פ לא מקרי שלו ולא הוי לכם ואני כתבתי בחידושי למס' סוכה שם דמבואר בגיטין דף כ' החילוק בין כתבו על איסורי הנאה לכתבו על העלה של זית דאין בו שו"פ מ"מ חזי לאצטרופי וא"כ מבואר דכל מידי דחזי לאצטרופי חשוב כשלו אפילו אין בו שוה פרוטה, מ"מ כיון דחשיבות של פחות מש"פ הוא רק משום דחזי לאצטרופי א"כ אין גופו ממון והוי כמו שטר דאין גופו ממון ואין יכולין להקנותו לדעת הרבה פוסקים דמכירת שטרות לאו דאורייתא דאין בהם ממש וכן הוא בפחות מש"פ מצד עצמו אינו חשיב רק מצד ח"ל וא"כ מיושב קו' המנ"ח הנ"ל אע"ג דערבה אונה שוה פרוטה מ"מ הא חזי לאצטרופי וחשוב כשלו משא"כ בסוכה של כל ישראל שאין לשום אחד מישראל רק פחות מש"פ דלא חזי לאצטרופי דהרי פחות מש"פ אין אדם יכול להקנות לחבירו כנ"ל ולכך שפיר איכ"ל דבכה"ג דלא שייך חזי לאצטרופי אין לו בעלים וא"כ בנדון שלנו דחצי שיעור אסור מה"ת הוא ג"כ משום דחזי לאצטרופי והיכא דלא שייך ח"ל דהיינו שרבים שותפים בדבר אחד שאין מגיע לשום אחד שוה פרוטה בכה"ג לא מקרי שלו וממילא אין כאן איסור איכ"ל דבכה"ג פריך הש"ס והרי פחות מש"פ באופן דלא שייך חזי לאצטרופי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור:

ועוד נ"ל דבר"פ איזהו נשך ילפינן מלא תגנובו דלא הול"ל למכתב והי' ילפינן מריבית ואונאה ודרשי' מזה אפילו ע"מ למיקט וע"מ לשלם כפל או ארבעה וחמשה אפ"ה עובר משום לא תגנוב וי"א שהוא דאורייתא וי"א שהוא אסמכתא. ולענ"ד אפי' למ"ד שהוא דאורייתא הוא משום דמצער לי' לחברי' ונראה דאם הוא תרתי למעליותא אם הוא רק חצי שיעור וגם הוא עושה ע"מ למיקט בכה"ג אין כאן איסור דהרי אינו מצער לחברי'

כיון דאין בו שוה פרוטה ובוודאי מחלו על זה וא"כ מיושב קו' הגהות חינוך הנ"ל דשפיר פריך והרי פחות משוה פרוטה והוא עושה רק למיקט דלישראל שרי ולעכו"ם דנהרג על פחות מש"פ וא"כ נטלו ע"מ למיקט אפילו פחות מש"פ אסור כנ"ל:

ב) והנה במנחת חינוך הקשה אי אמרי' ע"מ למיקט וגניבה ע"מ לשלם לו כפל או תשלומי ד' וה' אסור מה"ת א"כ יהיה חייב על הגניבה מלקות כה"ג דהא בכה"ג לא שייך דהוי לאו שניתן לתשלומין דאין לוקין עליו הרי בכאן רוצה הוא לשלם ועכ"ח דעיקר האיסור או כדי שלא לצער לחברי' או כדי שלא להרגיל עצמו במידות רעות וזה לא ניתן להשבון ולא לתשלומין וא"כ יהי' חייב מלקות. ולענ"ד לפמ"ש במק"א דיש כמה מינים לאו שאין בו מעשה ואחד מהם הוא אפילו אם עושה מעשה אלא שאין זה תכלית העבירה ועיקר העבירה במעשה הנעשה אח"כ זה נקרא ג"כ לאו שאין בו מעשה כגון שנוטל איסור ומספי' לי' בידים לקטן שאין הנותן חייב מלקות אע"ג דאיכא לאו ע"ז כמ"ש הפרמ"ג באו"ח סימן שמ"ג וכן בלאו דפסח דלא תאכילנו לגוי כ' החינוך דאין לוקין משום שאין בו מעשה דאע"ג דהוא נותן בידים וכן כ' החינוך על הלאו דלא תוסיפון לשוב בדרך הזה למצרים כוון דעיקר העבירה הוא לדור שם ממילא השיבה להתם לא מקרי מעשה וא"כ בנ"ד נמי אפילו עושה מעשה לגנוב למיקט או לשלם כפל אין זה עיקר העבירה אלא עי"ז יכול לבוא לגניבה ממש שירגיל עצמו לדבר עבירה ולכך חשוב לאו שאין בו מעשה ואין לוקין כנלע"ד:

מצוה רכו

והיא להרמב"ם ל"ת ק"ל. ולהרמב"ן היא מצוה ר"א ול"ת קכ"ה

מל"ת שלא לכחש ממון שנאמר לא תכחשו זו אזהרה לכפירת ממון בין פקדון או מלוה או שגזלו או עשקו או מצא אבידה ולא החזירה ותבעו וכפר הרי זה עובר בלאו זה ופסול לעדות ואין לוקין על לאו זה ונוהג בכ"מ ובכ"ז בזכרים ובנקיבות עיין במנ"ח שהביא בשם פר"ד בדרך מצותיך בשם הסמ"ג דגם נביא שקר מוזהר על לאו זה ואע"ג דמסיים בי' הקרא איש בעמיתו וזה לא שייך בנביא שקר אפשר דקאי למ"ד בר"ה דף ט' דמקרא נדרש לפניו ולא לפני לפניו וא"כ לא קאי איש בעמיתו רק על לא תשקרו אבל לדידן דקיי"ל שם כרבנן עכ"ח הקרא דלא תכחשו לא קאי אלא על הכחשת ממון דאיש בעמיתו קאי גם על לפני לפניו ואפ"ה אפשר לומר כהסמ"ג א"כ מקרא הזה ילפי' ג"כ אזהרה לנביא שקר מכח ק"ו דאם המשקר באדם עובר בלאו ק"ו המכחש בד' ואע"ג דאין

עונשין מן הדין כבר כ' הרמב"ם בשרשיו היכא דהעונש מפורש נוכל ללמוד האזהרה אפילו מק"ו:

ב) בבבא קמא דף ק"ו הובא הספרא שנאמר וכחש בעמיתו עונש שמענו אזהרה מניין ת"ל לא תכחשו וכבר הקשה שם בשטה מקובצת דקשה על הספרא דהיכא מצינו דממון בעינן אזהרה דפשיטא דחייבין בנזקין בשאר ממון אפילו בלי לאו ואזהרה ושם בשמ"ק דחק עצמו ונראה לדבריו דעיקר אזהרה בעינן משו' חומש ואשם וגם זה אינו מובן דהרי מסיק במכות דף י"ג דקרבן לא בעינן אזהרה וגם חומש מכפר ונראה דלפי מה דקיי"ל הא דרבה המובא בכמה דוכתא בב"מ דף ה' דחזקה דאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו אלא אשתמוטי קמשתמיט וא"כ בכה"ג דאין כוונתו לכחש בחבירו אלא לפי שאז אין המעות בידו והוא מתבייש או ירא ממנו שידחק עליו וא"כ בכה"ג אפשר דלית בי' איסור או לאו קמ"ל דהקרא דלא תכחשו איש בעמיתו אפילו בכה"ג אסור לכחש וא"כ אפשר דע"ז כיוון הספרא דאמר עונש שמענו דאם כחש בעמיתו חייב אבל אזהרה לא שמענו היינו היכא דרק משתמיט ת"ל לא תכחשו ומסיים איש בעמיתו דהיינו אפילו אינו כופר לו ממון אלא שכופר בו דהיינו אשתמוטי אפ"ה אית בי' לאו ואזהרה כנלע"ד:

מצוה רכז

והיא להרמב"ם ל"ת קל"א. ולהרמב"ן היא מצוה ר"ב ול"ת קכ"ו

מל"ת שלא לשבע בשקר על כפירת ממון שנאמר ולא תשקרו איש בעמיתו התובע לחבירו ממון משוה פרוטה ולמעלה שאם הודה הי' חייב לשלם לאפוקי קנס וכפר ונשבע או שהשביעו התובע וכפר הרי הנתבע חייב אעפ"י שלא ענה אמן וזו שבועת הפקדון וחייב לשלם קרן וחומש. עיין במנ"ח שהביא בשם פר"ד בדרך פקודיך דל"ל לאו דלא תשקרו הא בלא"ה לא גרע משבועת ביטוי דעובר משום לא תשבעו בשמי לשקר ותי' דמהאי קרא ילפי' דאפילו מושבע מפי אחרים אפילו בלא ענה אמן עובר משום לאו דלא תשבעו אלא דלפי"ז מושבע מפי עצמו עובר בב' לאווין וחייב ב' פעמים מלקות וברמב"ם לא משמע כן דפסק רק דחייב מלקות ולא ב' פעמים ולענ"ד הי' נראה ליישב קו' הפר"ד על אופן אחר דהרמב"ם פסק בכמה דוכתא דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא וביאר החוו"ד בסי' ק"י טעמו דס"ל דהתורה רק על הוודאי נאמר כרב גידל בסוטה כ"ח דלכך אם אמרה תורה לא תאכל נבילה היינו דווקא וודאי נבילה אבל בספק נבילה אינו עובר מן התורה וא"כ ה"נ בשבועה דאמרה תורה לא תשבעו בשמי לשקר היינו וודאי שקר אבל ספק אינו מוזהר ובב"מ דף י' ע"א אמר אביי טעמא דלא אמרינן מיגו דחשיד

אממונא חשיד אשבועה היינו דחיישינן שמא ספק מלוה ישנה יש לו עליו וא"כ בכה"ג דאמרינן דיש לו ספק מלוה ישנה א"כ הוי השבועה רק ספק שקר ואינו עובר על לאו דלא תשבעו לשקר דהתורה על וודאי נאמרה ולכך איצטרך לאו מיוחד דלא תשקרו בעמיתו אע"ג דאנו מחזיקין לי' בחזקת ספק מלוה ישנה יש לו עליו והוי רק ספק שבועה אפ"ה נאמר לאו מיוחד ע"ז ולכך שפיר פסק הרמב"ם דחייב רק פעם אחד מלקות אפי' מושבע מפי עצמו כנלע"ד:

ב) והנה בס' החינוך במצוה רכ"ו כ' העובר ונשבע במזיד לוקה ולכאורה תמו' דבשמעתין הוא איבעי' דלא איפשטא אי לוקה ודוחק לומר דבשמעתין דר"פ שבועת הפקדון קאי על לאו דלא תשקרו אבל פשיטא דלוקה משום לאו דשבועת ביטוי כמ"ש החינוך דבשבועות הפקדון עובר בב' לאווין ולא נראה כן מדברי המפרשים דכ' ליישב אמאי לא קמבעי' שם בשבועת העדות הא בשבועות העדות לא כתיב לאו בפ"ע אלא לאו דביטוי וכן מבואר מכל השקיל וטריא דהתם בשבועות דף ל"ז ע"א. ונראה דלפי המבואר בלשון רש"י ר"פ שבועת הפקדון דקרבן אינו חייב אלא בהודה מעצמו ועיין בזה במהרש"א ובתויו"ט ובתוס' חדשים ובפני משה על הירושלמי ג"כ השיג בזה אבל בלא הודה אינו חייב קרבן וא"כ יש לעיין הא דקמבעי' לן אי קרבן או מלקות תרוייי' היינו רק בהודה אבל בלח הודה מחייב מלקות וא"כ מאי קפשיט מברייתא דתני חייבין על זדונה מכות דלמלקות חייב דילמא מיירי בלא הודה וקמבעי' לי' דאי נימא דאי הודה חייב רק קרבן ולא מלקות איכ"ל דהדין בנא הודה דפטור מכלום דמשום הודאתו אינו ראוי לחייבו או לפוטרו ממלקות דא"כ הוי כאילו המלקות מחייבו פיו ופיו אינו יכול לחייבו מלקות כדאיתא בב"מ דף ג' ע"ב אבל באמת משום הך קושיא דלעיל לא תבנא זה לדינא דאיכ"ל דשפיר פשיט מברייתא דחמורה הימנה שבועת הפקדון משבועת העדות דבשבה"ע לא משכחת לה אלא בהודה מעצמו כמו שכתבו רש"י ותוספת ועל זה קאמר דחמור תכחשו ועכ"ח רק לכובש ש"ש והדבר פשוט דהסמ"ג מפרש כחש היינו הימנה שבועת הפקדון ואם כן גם בשבועות הפקדון מיירי בהודה ושפיר פשיט:

מצוה רכח

והיא להרמב"ם ל"ת קל"ב. ולהרמב"ן הוא מצוה ר"ג ול"ת קכ"ז

מל"ת שלא לשבע שבועת ביטוי לשקר שנאמר ולא תשבעו בשמי לשקר ונקרא שבועת ביטוי שנאמר ונפש כי תשבע לבטא בשפתים והן דברים שאפשר לעשותן בין להבא ובין לשעבר כגון שאכלתי ושזרקתי והמנ"ח הקשה על החינוך שכ' דבשבועות ביטוי

בעינן דווקא איתא בלהבא והא אנן קיי"ל כרב דלא בעינן איתא בלהבא מיהו נלע"ד דאין דבעינן דווקא איתא בלהבא אלא דהלאו קאי בין אלשעבר ובין אלהבא ואפילו נשבע בדבר דליתא בלהבא חייב קרבן לרב דקיי"ל כוותי' ולענין מלקות גם שמואל מודה משום דהאי קרא דלא תשבעו קאי גם אלהבא לרמב"ם פ"א משבועות דלאו הזה קאי בין אלשעבר ובין אלהבא כבר הקשה הכ"מ שם דזה דלא כר"ד ולא כרבין עיי"ש מה שתירץ מיהו לכאורה קשה משבועות דף כ"ו ע"א דאמרינן שם מרבה אני להכא וממעט לשעבר והקשה הגמרא דילמא איפך אנא ומשני ר' יצחק דצריך דומיא דלהרע ולהטיב דאין איסור אלא משום בל יחל דברו יצאת זו דאסורה משום בל תשקרו הרי חזינן דלהבא עובר משום בל יחל ולשעבר משום בל תשקרו ועכ"ח לשון תשקרו היינו לא תשבעו לשקר וקשיא להרמב"ם ונראה דאדרבה מייתורא דש"ס דאמרי' יצא זה שאין איסורו משום בל יחל דברו אלא משום בל תשקרו דזה לשון מיותר דהכי הו"ל יצא זה שאיסורו משום בל תשקרו מזה יש להוכיח דס"ל לר' יצחק ג"כ כרבין דלעיל דף כ"א וכפירוש הרמב"ם דגם לרבין שבועה דלהבא ג"כ עובר בלא תשבעו אלא דעובר ג"כ משום בל יחל וא"כ כיון דגוף הדין שיהי' חייב קרבן על איסור לאו הוא חידוש כדאמרינן בפרק כלל גדול וגם מצינו בעלמא דתרי לאווי חמירי ואפשר דחמירי כמו איסור כרת לכך מסתבר טפי לרבות להבא דאית בי' גם לאו דלא יחל ולא תשבעו והוי תרי לאווין דחמיר כאיסור כרת ולא מרבינן לשעבר דליכא אלא חד לאו:

ב) והנה המצות השם כ' דאע"ג דהוי לשאב"מ לוקין עליו ולא דקדק בדבריו דניהו בשבועה דלשעבר ילפי' כן מקרא דלא ינקה כדאיתא בשבועות כ"א דווקא לשעבר דומיא דשוא אבל בשבועה דלהבא כגון אוכל ולא אכל פטור מן המלקות ואפילו להרמב"ם דס"ל דלהבא ולשעבר מחד לאו מלא תשבעו בשמי נפקא ואיכ"ל דאיתקש להדדי ולוקין גם להבא אפילו בלא עשה מעשה מ"מ מדברי הגמרא שם נראה דמבואר משוא שוא תרי זימנא דממעט להבא דבעינן דומיא דשוא דרישא דקרא:

ג) הרמב"ם בפי"ב מה' שבועות כ' אעפ"י שלוקה הנשבע לשוא אינו מתכפר בב"ד שלמעלה דכתיב לא ינקה ה' והקשו נושאי כליו עליו דמגמרא דידן משמע דמנוקה לגמרי דלשון ב"ד מנקין אותו מורה כן וגם הראב"ד משיג עליו והתורת חיים דחק עצמו ואני אמרתי דבכל שבועת שקר קראה הכתוב וחללת משום חילול השם כמו שפי' המפורשים ואעפ"י שהוא אינו מתכוון לכך מ"מ ממילא בא החילול השם והוי כשוגג חילול השם ואיתא ביומא בפ' יוה"כ דחילול השם חמור מחייבי כריתות דחילול השם אין לו כפרה עד שימות וא"כ ניחא דעכ"ח עבר על ב' עבירות אחד על הלאו דלא תשבעו בשמי לשקר

וע"י שמלקין אותו נפטר מאותו העונש אבל החילול השם שנגרר על ידו בוודאי עדיין אינו נקי ושפיר אמר הרמב"ם דעל עונש חילול ה' אינו מנוקה. והתו"ח תירץ דמדנקט לשון לא ינקה משמע דאינו מנוקה לגמרי והא תינח אי ילפינן מלא תשבעו דכתיב אצלה וחללת והא ממילא חילול השם שפיר אבל לרב דימי דיליף שבועה לשעבר מלא תשא והתם לא כתיב וחללת ולא הוי חילול השם א"כ הדרה דיקדוק של התו"ח וזה הוכרח להרמב"ם שהבאתי לעיל דסובר דהכל ילפינן מלא תשבעו וקשה דהוא דלא כמאן ובזה מיושב שפיר דהרמב"ם סובר דאינו מנוקה לגמרי וצריך למימר דיש חילול השם ולכן צריך לומר דהכל ילפי' מלא תשבעו:

מצוה רכט

והיא להרמב"ם ל"ת קל"ג. ולהרמב"ן היא מצות ר"ד ול"ת קכ"ח

מל"ת שלא לעשוק שנאמר לא תעשוק וכ' הרמב"ם במנין המצות רמ"ז דהיינו בכובש תחת ידו וזו דבר שעדיין לא יצא מתחת ידו עיי"ש והסמ"ג בלאווין קנ"ז כ' דהיינו בכובש בחזקה תחת ידו פקדון או הלוואה או כובש שכר שכיר והמעיי"ח תמה היינו לא דווקא בכופר אבל עושק אינו כופר אלא מודה ומצד אלמותו הוא כובש תחת ידו ויש לכל אחד מעלה וריעותא וצריך לכל אחד לאו בפ"ע והוא פשוט מיהו הסמ"ג מסתפק דאפשר דאין למנות לאו דעושק דהוא בכלל לא תגזול עיין במצוה שלאח"ז:

ב) אמנם בלא"ה לפי גירסת הסמ"ג הובא במהרש"ל שם בב"מ דף קי"א ע"ב דגרס מכאן אמרו הכובש שכר שכיר עובר משום ד' לאווין ועשה ומונה רק לאו דלא תעשוק שכיר עני וג' הנאמר בפ' כי תצח ולא מנה לאו זה משמע דס"ל דאדרבה עיקר הקרח מיירי בממון שבא לידו בהיתר ולכאורה אמרתי להביא ראי' לזה שהרי למ"ד שם ע"ב דרעך ממעט גר תושב כדקיי"ל א"כ קשיא קראי אהדדי דכאן בפ' קדושים כתיב לא תעשוק רעך למעט גר תושב ולקמן בפ' כי תצא כתיב לא תעשוק שכיר וג' אשר בשעריך לרבות גר תושב ויש כאן סתירה מבוארת ועכ"ח ליישב זה אמרינן דקרא דקדושים מיירי בענין אחר דהיינו בבא בידו ממון חבירו ושם ממעטינן גר תושב ובפ' כי תצא מיירי בשכר שכיר מרבינן גר תושב ויש לחלק ביניהם כדמצריך לקמן דף קי"ח ע"ב דיש חילוק בין שכירות לאידך ממון כן הי' נ"ל נכון. אמנם לפי"ז תקשי דהוי"ל למנות בב' לאווין לא תעשוק א' בממון חבירו וב' בשכירות ותו דהסמ"ג עצמו כ' שנכלל בלאו הזה ג"כ שכירות מיהו הפר"ד בדרך מצותיך בלא"ה הקשה למה לא מנו מוני המצות לאו זה דלא תעשוק שכר עני בגר ואינך לעבור עליהם בב' לאווין כשם שמנו בפ"ע הוכחת הגר ולח

תטה משפט יתום ויפה כ' המעיי"ח דכאן דנקט עני הוא רק אורחא דמילתא ובזה עצמו יש ראי' לדברי הסמ"ג דלא תעשוק הנאמר בפ' קדושים מיירי ג"כ בממון חבירו שנותן לו לפקדון ולכך לא נקט שם עני וכדי דלא נטעה דווקא בממון חבירו שכבר היה בידו מקרי עושק בא הכתוב במשנה תורה לפרש שגם בשכירות עושק וכיון דמיירי בשכירות נקט עני שדרכו לשכור עצמו והא דדרשו בספרו דממהר לפרע היינו מסיפא דקרא כי עני הוא ואליו הוא נושא את נפשו דקאי על העונש ולכך כיון דהעני בא רק לפרש ולא לאוסופי בלאו הה"ד גר ואינך בא רק לפרש ולא לאוסופי לאווין משא"כ באונאה שבא לאו יתירה בגר זה דעת התוס' בב"מ דף קי"א וכזה הוא דעת מוני המצות שלא מנאו זה ללאו בפ"ע אמנם הרמב"ן בחומש נהי דבעני מודה כנ"ל אבל בגר כ' שבא לעבור עניו בב' לאווין והרמב"ן עצמו בחיבורו למנין המצות לא מנה זה ללאו בפ"ע נראה שחזר מסברתו בחומש. ועכ"פ כיון דזה לא תעשוק דמשנה תורה הוא פי' ללא תעשוק הנאמר בתו"כ ולגלות שגם בשכירות איכא לא תעשוק ושם במשנה תורה מרבה גר תושב מאשר בשעריך עכ"ח גם רעך הנאמר בתו"כ לא תעשוק את רעך לא בא למעט גר תושב אלא גוי ואפי' למ"ד בב"מ דף קי"א ע"ב דגר תושב נמי ממועט מרעך אפשר דהיינו אם בשעה ששכרו הי' גוי ועכשיו הוא גר תושב בכה"ג שפיר י"ל דממעטינן לה:

מצוה רל

והיא להרמב"ם ל"ת קל"ד. ולהרמב"ן הוא מצוה ר"ה ול"ת קכ"ט

מל"ת שלא לגזול עי' בשעה"מ בפ"א מה' גזילה שעל הרמב"ם קשיא הא דמסיק בב"מ ס"א דלאו של לא תגזול קאי על כובש שכר שכיר לעבור עליו בב' לאווין וממילא אינו נמנה ללאו בפ"ע ועיין מה שכתבתי לעיל אי ס"ל לרמב"ם דגזל גוי אסור ועובר בלאו כמ"ש החינוך א"כ י"ל דאיצטרך לא תגזול לאסור אפילו מגוי ועי' במל"מ ברפ"ד ממלוה וא"כ מאי קאמר לאו בגזל ל"ל ועכצ"ל דהתם קאי אי גזל גוי שריא וממעטי' לה מרעך אבל לדינא דקיי"ל דגזל גוי אסור איצטרך לא תגזול לגופא כן יש ליישב מיהו עדיין הקושיא על הש"ס דבגר תושב נראה דלכ"ע חסור לגוזלו וצ"ע וכ"ז אי אמרי' דגזל גוי בלאו אבל לכ"מ פ"א מגזילה דבגוי הוי רק עשה דואכלת את כל העמים א"כ עדיין תקשה עי' מ"ש לעיל:

ב) גזל מקרי החוטף מיד חברו או חוטף חברו ועובד עמו ולפמ"ש החינוך בסי' רכ"ו דאע"ג דנוכל לידע דזה אסור מכח ק"ו מעושק או כרבא בב"מ דף קי"א ע"א דגזל ועושק חדא נינהו מ"מ כיון דהוא ענין בפ"ע ראוי למנותו ללאו בפ"ע ואם הי' שייך בגזל מלקות

הי' אפשר להלקותו תרתי משום עושק ומשום גזל משום דהוי ב' עניינים עיי"ש שביאר היטב וכיוצא בזה מצינו כמה וכמה לאווין בתורה ומטעם זה קשה מאי פריך רבא בב"מ דף ס"א לאו בגזל ל"ל כיון דהוא ענין בפ"ע שפיר כ' בזה לאו בפ"ע וקשיא להא דאמר רבא ל"ל לאו בגזל וצ"ע:

ג) **והנה** מדברי תוס' ב"ק דף ק"ה ע"א בד"ה מצות השבה נראה הפי' והכוונה דאע"ג דעדיין לא קיים מצות השבה במה שהשיב מקצת פרוטה מכל מקום אינו מעכב דאין כאן גזילה ולכאורה לפי"ז כיון דגזילה הוא ניתק לעשה ובמה שהשיב מקצת לא קיים העשה ועכ"ח גם אם משיב מעתה גם מקצת השני אינו מצטרף לקיים מצות עשה של והשיב דמקצתו כבר נמחל וממילא הוי כאילו אינו ואם משיב מתנה בעלמא הוא דמי נימא דאם משיב שוב גם אידך מקצת מקיים מצות השבה ע"י צירוף א"כ למה אינו מעכב לבעי השבה כדי לאצטרופי לקיים המצות עשה כדי לנתק הלאו דגזילה ועכ"ח דאפילו מהדר המקצת השני אינו מצטרף ואינו מקיים המ"ע בזה ואם כן לכאורה מלקינן עלה בכהאי גוונא כיון דעבר עבירה ואי אפשר לקיים המ"ע וביטל מ"ע ובמכות דף ט"ז איתא דבגזל לא משכחת קיימו ולא קיימו ובטלו ולא בטלו ותירצו בתוס' ר"פ איזהו נשך דף ס"א ע"א בתוס' שם ד"ה לעבור דבגזל לא אמרינן לעבור עליו בב' לאוין משום דגזל הוי ניתק לעשה ואין לוקין עליו וא"כ מה לי חד לאו או יותר משא"כ בכובש שכר שכיר עיי"ש במהרש"א מה שהקשה ולפי הנ"ל משכחת גם בגזל מלקות בגוונא דלעיל בהחזיר פחות משוה פרוטה דאז לא הוי ניתק לעשה ולא לאו שניתן לתשלומין אמנם הרא"ש פירש בשם הרמ"ה להיפך דאדרבה השבה אין כאן וממילא לא קיים עדיין מצות עשה וכופין אותו שיקיים המ"ע וא"כ מבואר דמצטרפין ולכך כופין אותו לקיים מ"ע כדי לנתק הלאו. ולכאורה כאן שגזל שוה פרוטה והחזיר במקצת ואמרינן מעתה אין כאן גזילה שהוא עתה פחות משוה פרוטה ואפילו אי יש לחוש דשמא יתייקר מ"מ לפי מ"ש החוו"ד בכוונת הרמב"ם דסובר ספיקא דאורייתא מה"ת להקל היינו דהתורה הן מ"ע הן ל"ת על הוודאי נאמר וא"כ כיון שיש ספק אי תתייקר וממילא אינו עובר על לאו לא תגזול מכאן ואילך ומ"מ צריך להחזיר שהרי מוטל עליו להחזיר כדי לקיים המ"ע של והשיב ואי תתייקר א"כ עדיין מוטל עליו המ"ע של והשיב וכיון דלענין מ"ע אמרינן ספיקא להחמיר דלא קיים מצות השבה א"כ צריך להשיב דאולי תתייקר מיהו לחוו"ד הנ"ל יש לומר אדרבה בהיפך דממ"נ לדעת הרא"ש דמצטרפין באמת מפרש דיש עליו מצות עשה להשיב ולרש"י ותוס' דלא מצטרפין נהי דמעיקרא חל עליו מצות השבה מ"מ השתא דהחזיר כבר המקצת ולא קיים מ"ע אם לא תתייקר הרי אין מצטרפין ולא

קיים המ"ע ואפילו תתייקר מ"מ כיון דהשתא הוי ספק וספק מצוה לא הוי מצוה לדידי' א"כ אפי' יש לחוש שתתייקר אין כאן מצוה מספיקא אמנם לדעת מהרי"ט אלגאזי בחי' לבכורות דף כ"ז ע"ב דכ' בדרך אחר להרמב"ם דספק לאו הוי לקולא וספק מ"ע הוי לחומרא דמ"ע חמירא דהרי דחי עשה לל"ת עיי"ש לדידי' יש להקשות מאי פריך אי גזילה אין כאן השבה יש כאן דלמא כך הפי' גזילה אין כאן מצד איסור לאו לא הי' צריך להחזיר אבל השבה דהוי מ"ע ואמרינן בה ספיקא להחמיר ועדיין לא הושב דשמא תתייקר ולכך צריך להשיב מיהו גם זה יש ליישב דהרי כבר מוכח מרבא דאמר גזל ג' אגודת דלשמא תתייקר לא חיישינן ובפרט למה שכתבתי דרבא קאי על בזה"ז בוודאי לא חיישינן שמא תתייקר מיהו בלא"ה לא הבנתי לשון קו' הש"ס בין לפי' התו' ובין לפי' הרא"ש לתוס' דלא מצטרפין קאמר רבא גזילה אין כאן מעתה וגם מצות השבה אי אפשר לו לקיים דאין מצטרפין ואיך פריך דהשבה יש כאן על מה קאי אי על חצי פרוטה שהשיב כבר הא באמת לא קיים השבה ואי על חצי פרוטה דמכאן ואילך איך יאמר השבה יש כאן דהא אין מצטרפין וצ"ל דקו' הש"ס כיון דגזילה אין כאן משום דנשאר פחות מפרוטה ופחות מפרוטה חשיב כמחילה כמ"ש לעיל וכבר כתבנו דאם מחל הנגזל בזה קיים המ"ע וא"כ גם כאן בחצי פרוטה שהשיב ואידך מחל א"כ יהי' מקיים בזה המ"ע ויש כאן השבה וע"ז משני דזה גופא קיל דאע"ג דלא הוי גזל פחות מש"פ וחשבי' לי' כמחילה אפ"ה השבה אין כאן לא קיים מ"ע בזה דווקא מחילה דאמר הריני כאילו התקבלתי מקיים מ"ע או כמ"ד דעם מחילה לא קיים מ"ע כמ"ש לעיל, ולפי' הרא"ש איכ"ל דהמקשן הקשה דנימא השבה יש כאן לא עם המקצת שנתן כבר אלא אדרבה דעכשיו מחוייב להשיב כדין שכ' הרא"ש וע"ז משני דבאמת הדין כן דצריך שישוב אידך מקצת אלא דקמ"ל דהו"א דבמקצת הראשון כבר קיים מ"ע מצד מחילה קמ"ל. ולפי"ז למסקנא הלשון נשאר כדמעיקרא דבמקצת שנתן כבר מעתה אין כאן גזילה ואין כאן השבה לקיים מ"ע אלא שלא נטעה שלא נשאר עליו חיוב השבה מוסבר לשון אעפ"י להורות שעל חלק השני איכא מצות השבה וכפי' הרא"ש והיינו שכ' הרמב"ם בפ"ח מגזילה גם לפי האמת כלשון הש"ס מעיקרא וכפי' הרא"ש כמ"ש הה"מ וכדלעיל:

מצוה רלא

והיא להרמב"ם ל"ת קל"ה ולהרמב"ן היא מצוה ר"ו ול"ת ק"ל.

מל"ת שלא לאחר שכר שכיר שנאמר לא תלין פעולת שכיר אתך ולא תבא עליו השמש שאם הי' שכיר יום גובה כל הלילה ע"ז קאמר עד בוקר ושכיר לילה גובה כל היום וע"ז

נאמר ל"ת עליו השמש ואינו לוקה על לאו זה וכ' החינוך הטעם משום דאיתא אח"כ בתשלומין ובמנ"ח כ' דלכאורה א"צ לטעם זה דבלא"ה הוי לאו שאין בו מעשה ותי' דנפ"מ אם התפיס לו משכון על שכרו ולוקחו מאתו רק דהקשה עוד על טעם החינוך דאיתא בתשלומין מדברי הה"מ פ"ג ממלוה ולוה דכ' אם משכנו באיסור אין לפטור משום דאיתא בתשלומין דעיקר האיסור הוא משום דצערי' לחברי' וזה אינו בתשלומין ואפילו אם מחזיר לא תיקן צער דידי' וא"כ ה"נ עיי"ש ולענ"ד נראה ליישב דחדא מתורצת באידך דיש באיסור לא תלין ב' טעמים אחד באם מצערו ואליו הוא נושא את נפשו והב' שהוא כעין גזל וכמו דשואל שלא מדעת נקרא גזלן וכ"ש מעכב שכר שכיר ואם נתן לו עליו משכון דאין כאן הלאו דגזל משום שיש לו ממנו משכון ואפילו לקח ממנו ג"כ אין ללקות דממנ"פ משום הגזל הא ישנו בתשלומין ואי משום הצער זה הוא לאו שאין בו מעשה דכבר כתבתי במ"א דאפילו הוא במעשה אלא שאין המעשה הזה תכלית העבירה ושורש האיסור של העבירה לא נעשה במעשה כגון אם מספי לקטן בידים נבילה אע"ג דאיכא בזה לאו וגם עשה מעשה שנתנו לו בידים אפ"ה הא אין תכלית העבירה רק כשאכלו הקטן וזה לא עשה הוא עיין בזה בפ"מ או"ח סימן שמ"ג וכן בפסח אם האכיל מק"פ לעכו"ם ג"כ פטור וכ' החינוך לעיל משום דהוי כמו לאו שאין בו מעשה דנהי דנתנו לו בידים אעפ"כ הא כל זמן שלא אכל ממנו העכו"ם לא נעשה עיקר העבירה ואז הוי בלא מעשה וכן הכא נמי:

ב) גם שכר בהמה במשמע בלאו דלא תלין פעולת שכיר והנה המעיי"ח העיר אדברי הסמ"ג לאווין קפ"א שכ' דילפינן שכיר שכיר והמעיין בש"ס ב"מ דף קי"א יראה דלמאן דיליף שכיר שכיר אז גם גר תושב במשמע והסמ"ג עצמו כ' שם דבגר תושב אינו עובר על בל תלין עיי"ש ולענ"ד ל"ק עיין במהרש"א שם שכ' בהדיא וכן הוא בשמ"ק בשם מקצת ראשונים דלמסקנא איכ"ל דת"ק שם במתניתין דסובר גר ותושב לית בי' אלא משום ביומו תתן שכרו נמי מצי לסבור דילפינן שכיר שכיר רק דס"ל דר"ע ממעט גר תושב וא"כ א"ש דברי הסמ"ג. ועפי"ז יש הנחה ליישב דברי הרמב"ם דכ' בפי"א משכירות וכן במנין המצות מבואר בדבריו דס"ל גבי גר תושב לית בי' רק מ"ע של ביומו תתן שכרו וזה תימה בעיני מש"ס הנ"ל דלא משמע כן דאי סק"ד לומר כן א"כ לריב"י דממעט שכר בהמה דילמא ממעטינן רק מן לאו דלא תבוא אבל עשה איכא ולכה"פ הו"ל לומר דאית בי' לאו דלא תעשוק וברמב"ם נראה בדעתו דאפי' לאו דלא תעשוק לית בי' ונהי דבמשהה שכרו ודעתו ליתנו לו וגם אינו מכוון לצעורי אז אינו עובר משום לא תעשוק ולא תגזול וכמ"ש הסמ"ע רס"י של"ט וכן מצאתי בחי' ר"י מגאש בסוגיא דקציצה מ"מ

קשה שסתם הרמב"ם בזה. ולכן נלענ"ד דהרמב"ם סובר ג"כ כהסמ"ג וכמהרש"א הנ"ל דלמסקנא גם הת"ק יליף גז"ש שכיר שכיר רק דממעט מרעך גר תושב וכיון דבהדיא מיעט קרא מלא תעשוק א"כ א"א לומר דעובר משום לא תעשוק שכר שכיר ועכ"ח דריבוי גרך אשר בשעריך לרבות גר תושב קאי רק על סיפא דקרא דביומו תתן שכרו אבל לאו דלא תלין ליכא ומינה מ"ש לאו דלא תלין מלא תבא שהרי הנך ב' לאווין הם רק חלקי המצוה ולאו אחד משלים לחבירו וכאלו שניהם כאחד נאמרו ויגיד עליו רעו וא"ש הרמב"ם. ובלא"ה נראה שהרמב"ם סובר דא"א לחלוק הנך ב' לאווין דלא תלין ולא תבא שאחד משלים לחברו וא"א שיהי' חלוקין בדיניהם ומאן דעבר בזה עבר נמי אאידך ובפרט לפי מה שמפרש הרמב"ם לפי מה שכ' הה"מ בפי"א משכירות דמפרש הא דאמרו בב"מ דף הנ"ל שם שכירות חד הוא דבין בשכיר יום ובין בשכיר לילה עובר משום לא תלין ואם השהה עוד י"ב שעות עובר משום לא תבא דשם שכירות חד ה"נ לענין זה שם שכירות חד הוא ועכ"ח בגר תושב עובר רק משום ביומו תתן שכרו אמנם הא דלא כ' הרמב"ם דבגר תושב עובר משום לא תעשוק אין לן רק תירוץ הראשון. איברא שאין דין הנ"ל מוכרח די"ל ולדייק מדברי הרמב"ם להיפך מדכ' זה דאין גר תושב בל"ת בהלכה א' דשם איירי רק במשהה שכרו ולא כ' זה בהלכה ב' דמיירי בכובש דכ' שם דעובר ד' לאוין ואח"ז הו"ל למכתב גר תושב לית בי' אלא עשה ועכ"ח דבאמת בכובש עובר גם בגר תושב משום לא לא תעשוק ולא תגזול ואע"ג דלא כ' כן בפירוש ממילא נשמע מדיוק דבריו. וע"כ תי' הב' נראה עיקר:

ג) **ומה** שפסק הרמב"ם דשכיר שעות דלילה עובר כשעבר הלילה היינו כרב וכמו שהסכימו הפוסקים ואפי' לפי פי' בעה"מ ז"ל דטעמו דרב משום דיליף שכיר שכיר ג"כ לא קשה הילכתא אהילכתא וכמו שהקשה הרמב"ן על בעה"מ דכבר כ' די"ל גם למסקנא לדידן קיי"ל דילפינן שכיר שכיר וכדעת מהרש"א ובלא"ה נראה דרב ושמואל פליגי בזה אי מה דמרבינן בחד קרא הה"ד באינך ואי אפשר לחלקן כסברת הרמב"ם הנ"ל דשתו לאוין הם באחד ולרב דקיי"ל כוותי' הוא דס"ל שם שכירות חד הוא ומה דמרבינן בלא תבא הה"ד בלא תלין ולשמואל לית לי' הא וא"כ נהי דילפינן שכיר שעות מאליו הוא נושא את נפשו הה"ד בשכיר לילה דעובר בבל תלין דא"א לחלקן ועד כאן לא פליגו ת"ק וריב"י אלא אי עובר כלל בשכר בהמה או גר תושב על שום לאו בין לאו דלא תלין ובין לא תבא אבל אי עובר בחדא הה"ד באינך ואם כן סובר הרמב"ם כדעת בעל המאור ז"ל בטעמא דשמואל וקשי' לי' קושית הרמב"ן שם ועכ"ח תי' דלאוין אלו אי אפשר לחלקן ולכך למאי דקיי"ל כרב שפיר פסק הרמב"ם וא"כ הרמב"ם לא ס"ל כמהרש"א הנ"ל.

ובזה מדויק לשון הברייתא מכאן אמרו כל הכובש שכר שכיר וגו' דקאי על מה דקאמר מעיקרא דגם בשכיר שעות דלילה עובר בבל תלין ועכ"ח דשם שכירות חד הוא וא"כ שפיר אמר מכאן אמרו וא"ש:

מצוה רלב

והיא להרמב"ם ל"ת קל"ו ולהרמב"ן היא מצוה ר"ז ול"ת קל"א.

מל"ת שלא לקלל אדם כשר מישראל שנאמר לא תקלל חרש וחרש הוא לרבותא אעפ"י שאינו שומע ואינו מצטער לוקה על קללתו והמקלל עצמו ג"כ חייב. והנה הרמב"ם בפ"ו מה' ממרים הביא ג"כ כמ"ש החינוך דמקרא לא תקלל חרש ילפינן ק"ו לשאר אנשים ובסנהדרין ס"ו ילפינן שאר אנשים מבינייהו דחרש ונשיא ובשבועות ל"ו יליף ג"כ כמ"ש הרמב"ם ועיי' ברמב"ם פכ"ו מסנהדרין דלכאורה יש סתירה בזה, ונראה ליישב דהרי קיי"ל אין עונשין מן הדין וכבר כתב הה"מ בפ"ד ממ"א על הא דכ' הרמב"ם דאוכל מבהמה טמאה דלוקה אע"ג דמק"ו ילפינן כיון דאיכא עשה גם כלא הק"ו שוב שפיר לוקין על הק"ו והנה הרשב"א בחולין צ"ח בסוגיא דטע"כ כ' דאין לוקין על מה דילפינן במה מצינו וכ"ש על מה דיליף מבינייהו וא"כ הכי בעינן תרתי אי הוי ילפינן רק מבינייהו לא הוי לוקין ואי הוי ילפינן רק מק"ו ג"כ אין לוקין דאין עונשין מן הדין ולכך צריך לילף מבינייהו וידעינן איסור וכיון דאיכא איסורא שפיר ילפינן מק"ו למלקות:

ב) ובמכילתא ילפינן מן בעמך לא תאור כל שבעמך ובש"ס דידן דרשי' מן בעמך בעושה מעשה עמך ולפי הנ"ל דכבר ידעינן לאו לכל אדם לא אצטרך על כל שבעמך ועכ"ח הקרא בא ללמד דבעינן דווקא בעושה מעשה עמך ועיין בתוס' ב"מ דף מ"ח ע"ב ד"ה בעושה דאפילו רק מי שאינו עומד בדיבורו לאחר שקיבל המעות רשאי לקללו במי שפרע דמקרי אינו עושה מעשה עמך אבל דווקא לענין אותו דבר עצמו שאינו עושה כדין אבל לענין שאר דברים בוודאי אסור לקללו וזה דבר תימה להבין דממנ"פ וצ"ע:

ג) והנה הרמב"ם בפי' המשנה בשבועות דף ל"ה פי' שם המתני' דאל יכך ואל יברך דהאי קאי לענין לאו דלא תקלל דעובר משום מקלל חברו ולא קאי על שבועת העדות והא דנקט אל יכך דמשנה עצמו מכנה אבל באל יברך הוא עובר משום מקלל חבירו דאמרי' דמכלל ברכה אתה שומע קללה עי"ש בר"ן ובגמרא שם תלינן זה בפלוגתא אי מכלל לאו אתה שומע הן ולכאורה ק"ל ממ"ש המפורשים בנדרים דף י"ג באם אמר לא חולין יהי' חשיב כאלו אמר בפירוש יהי' הקדש וא"כ ה"נ נימא דתלינן בפלוגתא ומאי שנא ואפשר לומר כיון דמפרש רק אל יברכהו חשוב טפי מכלל:

ד) **המקלל** חברו אינו עובר אא"כ כשמקלל בשם כדתנן ס"פ שבועת העדות ואפילו אם מקלל מי שאינו עושה מעשה עמך אפ"ה חייב שהוציא השם ועיין במנחת חינוך שהקשה אהא דאלישע קילל הילדים בשם על שביזו אותו ואמרו עלה קרח אפי' אם מחשבין להו אינו עושה מעשה עמך מ"מ עובר משום שהוציא השם ולענ"ד בוודאי אם צריך לקללו כדי לעשות קידוש השם להיות לאות ולמופת על מעשיהם הרעים והוא איש היודע כמו אלישע שקללתו יתקיים ויתקדש השם עי"ז בכה"ג בוודאי אין כאן איסור להוציא השם לבטלה אדרבה מקדש שמו של הקב"ה עי"ז וכאילו אמרו לדבר שבקדושה ולכך שפיר עבד אלישע לקדש שמו של הקב"ה ולהראות מעשיהם הרעים וילמדו תועים בינה:

ה) **ואינו** רשאי לקלל אדם כשר כמש"ל והרמב"ם כולל בכלל הזה ג"כ שלא יקלל עצמו ואע"ג דכתיב קרא מיוחד השמר ושמור נפשך מאוד ומזה למדו שלא לקלל עצמו שתהי' נפשו חשובה לו והסמ"ג באמת מנה זה ללאו בפ"ע, ולהרמב"ם אפשר משום דאתיא מדרשא לא נמנה לפי מה שהשריש בשורש ב' ואפילו להרמב"ן כיון דקרא זה לולא דידעינן מקרא דקללה אסור בלאו לא הוי ידעינן מקרא דהשמר נפשך במה קאי וא"כ עכ"ח צריך לאו זה ללאו אחר ונמשך עלי' וכבר כ' הרמב"ן בשורש ט' דלאו שנמשך ללאו אחר אינו נמנה ללאו בפ"ע וע"ש:

ו) **וחיוב** מלקות כבר כ' דילפינן מקרא והפלה וכו' ומה שקשיא על ר"י דחשיב קול למעשה ל"ל קרא והשתא דכתיב קרא וגם בשבועת שוא להוי כב' כתובים ולתוס' שכ' דווקא אם ע"י דיבורו נעשה מעשה א"ש באמת הוי ב' כתובים אבל להרי"ף בסנהדרין ס"ה ולפמ"ש הר"ן בביאורו דכל דיבור חשיב מעשה קשיא וצ"ל דאפשר לקלל גם בלי דיבור דאפשר בראי' עיי"ש ברמב"ן ולא זכיתי להבין דבריו. ואפשר לומר דמשכחת לה במכלל הן עיי"ש בפ' שבועת העדות וברמב"ם פי' המשנה וגם על כינוי לוקין הרמב"ם בפכ"ו מסנהדרין והראב"ד משיגו דבעינן דווקא שם המיוחד עי"ש:

מצוה רלג

והיא להרמב"ם ל"ת קל"ז ולהרמב"ן היא מצוה ר"ח ול"ת קל"ב.

מל"ת שלא להכשיל לחבירו בשום דבר שנאמר ולפני עור לא תתן מכשול אם הוא עור בדבר לא יתן לו עצה שאינה הגונה. והמעיי"ח העיר בכאן על דברי הרא"ה בחינוך דמפרש האבעי' בע"ז דף י' דעכ"ח על לשאת עמהן דהיינו במידי דתקרובת ע"ז דאל"כ לא שייך לפני עור דהא הוי לפני דלפני וכ' שתוס' שם ד"ה או עכ"ח פליגי על רש"י

ושלדבריו יקשה דהו"ל לומר מידי דלאו תקרובת איכא בינייהו ועיי' בכ"ז בריטב"א ריש מס' ע"ז שכ' ליישב בזה עיי"ש:

ב) החינוך כ' שלאו הנ"ל כולל ג"כ שלא לעזור להעובר עבירה שנאמר לפני עור וכו' ואני נשאלתי אם הושיט אדם דבר איסור לחבירו ואח"כ חזר המקבל הדבר האסור ולא אכלו אי עובר מ"מ המושיט, והנה אם מעיקרא לא הי' דעת המקבל כדי לעבור ולאכול אפילו סבר המושיט שדעתו לאכול והושיט לו אין כאן ספק דאינו עובר דהרי המקבל לא הי' עור בדבר זה ונהי דהמושיט עבר במחשבתו דמחשבתו הי' לעבירה וצריך סליחה וכפרה כמו שלמדו חז"ל בקידושין פ"א ע"ב במי שכיוון לאכול בשר חזיר ועלתה בידו בשר טלה צריך סליחה וכפרה מקרא דאישה הפרם וה' יסלח לה אבל על לפני עור בוודאי לא עבר דהרי לא עור בדבר הזה ועכ"ח הספק הוא רק בכה"ג שבאמת בשעת הושטה ובשעת קבלתו הי' דעתו לעבירה וא"כ המקבל הי' עור והנותן הושיט מכשול רק דשוב חזר המקבל ולא עבר בכה"ג הוא דמספקא לי' אי חזרת המקבל מועיל גם למושיט או לא ונלענ"ד לפשוט זה מדברי החינוך סוף מצוה רל"ב שכ' דהמושיט אינו לוקה משום לאו שאין בו מעשה והרמב"ם במנין המצות בשורש ט' כ' דאינו לוקה משום דהוי לאו שבכללות ולכאורה פליגי בזה, החינוך סובר דגמר דעבירה הוא ע"י אכילת המקבל וא"כ ממילא במושיט אע"ג דעשה מעשה מקרי לשאב"מ שהרי לא נשלם העבירה והרמב"ם חשבה לי' למעשה דס"ל דאפילו לא אכל נגמר מעשה עבירתו וא"כ עשה מעשה ולכך צריך לטעם משום דהוי לאו שבכללות אמנם נראה דאפילו החינוך מודה דאין העבירה תלוי בהשלמת העבירה ע"י המקבל דאל"כ תיפוק לי' דהוי התראת ספק אם יעבור חבירו או לא ולפימ"ש מרן בעחת"ס ז"ל בחיו"ד סי' שי"ח ד"ה ונחזי וכו' מוכח מחינוך סי' רפ"ז דס"ל התראת ספק לא שמה התראה אלא וודאי דס"ל דהעבירה נעשית מיד ואפי"ה כיון דאין זה תכלית העבירה והעבירה הוא רק נעשה מכח מעשה אחר מקרי לשאב"מ וכמ"ש החינוך בסי' ת"ק כיוצא בזה:

אמנם אין מזה הכרע דבלא"ה קשה ע"ז דמחינוך סי' תס"ט קשה לדברי מרן זצ"ל הנ"ל כמו שכתבתי בגליון מצות השם סימן רפ"ח ולכאורה יש להביא ראי' לזה מש"ס דע"ז דף ט"ו דאוסר למכור בהמה גסה למאן דחשיד למכור לנכרים וקשה אמאי אין תולין דימכור לישראל כמו דתלינן לעיל אימר לשחיטה זבנה ומאי שנח בין בשעת מעשה או אח"כ יזדמן אופן שלא יהי' אסור, ועכ"ח התם גבי אימר לשחיטה זבנה כיון דבשעת מעשה אפשר דקבעי לה לשחיטה ואינו עור כלל לאותו דבר אינו עובר מספיקא אבל כאן דבשעה שקנה והוא לוקח ע"מ למכור וחשיד למכור גם לגוי א"כ הוא וודאי עור

באותו דבר וקונה ע"מ למכור כאשר יזדמן לו ולכך אפי' אם אח"כ אירע הדבר שלא מכרו לגוי מ"מ המוכר עבר באיסור לפני עור לא תתן מכשול וכ"ת אכתי קשה נימא מיד קנה כדי למכור לישראל זה כבר יישב הריטב"א שם דמהיכא תיתי ולמה יהי' ניחא לי' בישראל יותר מעכו"ם כיון דחשוד הוא ע"ז עיי"ש, עכ"פ מוכח לפי הנראה דאיסור לפני עור הוא בין אם עבר המקבל העבירה או לא, מיהו באמת לא אדע נפקא מינה דהרי אנן לדינא קיי"ל דאינו לוקה כנ"ל ואיסור בלא"ה איתא כמו שכתבתי דאפילו בא לידו בשר טלה במקום בשר חזיר צריך סליחה וכפרה:

ג) **והנה** איסור לפני עור דעת הריטב"א בע"ז דף ט"ו ע"ב ד"ה מי דמי דווקא אם מושיט למי שיעשה בו וודאי איסור אבל אם מושיט למי שאינו יודע אם יעבור אפילו אם יש רגלים לדבר לחוש שיעבור בו עבירה אינו אסור רק מדרבנן שעשו סתם כמפורש ולכך באיכא למתלי תלינן אבל ברש"י בע"ז דף ו' ע"ב ד"ה לא יושיט כוס יין לנזיר משום דשמא יבא למשתי מבואר דאפילו משום "שמא" איכא לפני עור וא"כ צריך לדחוק הא דתלינן בע"ז דף ט"ו באומר לשחיטה זבנה מיהו גם דברי הריטב"א קשים להדדי דלעיל בדף ו' ע"ב כ' דהא דאמרינן דווקא בתרי עברי דנהרא זה דווקא בסתמא אבל ביודע שרוצה לעשות איסור אפילו מסייע לעוברי עבירה אסור דכל ישראל ערבין זה לזה וגם איכא מצות תוכחה מכ"ש דאסור לסייע עיי"ש דמשמע בריטב"א דאפילו איסור דאורייתא איכא ולפי"ז באמת קשה הא דאמרינן דלא יושיט יין לנזיר דמוקי לה בתרי עברי דנהרא ממנ"פ היכי מתוקמא אי בידעינן דרוצה לעבור הא אז אפילו בתרי עברי דנהרא אסור ואי אפילו בסתמא הא קרא נקט ולדעת הריטב"א אינו אסיר מה"ת ונלע"ד ליישב וגם בצירוף הרמב"ם דלא מייתי כלל הא דלא יושיט וכו' ונהי דבפ"ב מרוצח הביא הא דאסור לסייע לידי עוברי עבירה אבל לא הביא תי' הש"ס לחלק בין קאי בתרי עברי דנהרא וגם דברי החינוך בסי' רל"ב קשים שכ' וזה הלאו כולל כמו כן מי שיעזור לעוברי עבירה שהוא מביא אותו שיתפתה בזולת זה לעבור פעמים אחרים עוד עכ"ל ואין לדברים אלו הבנה ובלשון מנין המצות להרמב"ם ל"ת רצ"ט יש ג"כ דברים בלתי מובנים ועכ"ח דיש שם ט"ס עיי"ש ונלענ"ד ליישב הכל דלכאורה קשה ל"ל באמת קרא דלא יסייע עוברי עבירה הא כבר כ' לעיל דאין לוקין ואיסורא בלא"ה יש מה"ת כמ"ש הריטב"א הנ"ל ואפשר דלכך נקט לב"נ דלית בי' ערבות רק עדיין קשה למה נקט נזיר וצ"ע, ואפי' בלי ערבות פשיטא דאיכא איסור להביא חברו לדבר איסור ואפילו מי שנטפל לעוברי עבירה אמרינן בפ"ק דמכות דף ה' ע"ב דהוי כעוברי עבירה ואמרינן ר"פ שבועת הדיינין דאפילו המשפחה של עוברי עבירה נענשין הואיל ומחפין עליהם א"כ

ל"ל קרא ע"ז ואי כדי לעבור בלאווי יתירא זה א"א לומר דהא כיון דאין לוקין עליו אין סברא לאוקמי בלאווי יתירא וכמ"ש הר"ן בנדרים דף ד' ואפשר דמש"ה בורר למנקט הנך גוונא דלית בי' ערבות דעל ב"נ ליכא ערבות וגם איסור נזיר דבדה מעצמו לא ידעינן אי יש בו ערבות אמנם בספרא בת"כ באמת לא דריש קרא דלפני עור אלא לענין שלא יתן עצה שאינה מהוגנת לו וע"ז שפיר צריך קרא וממילא נשמע גם מסייע עוברי עבירה דלא גרע ממשיא עצה שאינה מהוגנת לו ובפרט לפי מה שהסביר החינוך שע"י שמסייע לו כעת בזה עצמו מראה דניחא לי' במעשיו וכאלו מפתה אותו לעשות גם בפעם אחרת וא"כ באמת אינו מוכח אלא במסייע לעוברי עבירה וודאי וכריטב"א הנ"ל וגם סברת החינוך א"ש רק ביודע שעבר עבירה ואפ"ה מסייע לו ובזה מראה לו דניחא לי' במעשיו וכאלו מפתה אותו לעשות גם בפעם אחרת אבל בסתמא לא שייך זה דאלו הנותן לא ידע שיעשה עבירה אבל ר' נתן סובר דקרא דלפני עור לא בא ללמד שלא יושיט כוס יין לנזיר דאפילו סתמא אסור ולזאת לא נדע מצד הסברא ומצד נטפל לעוברי עבירה ואצטרך קרא וע"ז משני הש"ס דזה דווקא אסור בתרי עברי דנהרא וכמ"ש הריטב"א דבסתמא אינו אסור אלא בתרי עברי דנהרא וא"כ הרמב"ם דסובר כדרשא דת"כ וא"כ הקרא איירי דומיא דמשיא עצה שאינה מהוגנת הה"ד הכא ביודע דעבר עבירה וכדלעיל ובכה"ג אין חילוק בין קאי בתרי עברי דנהרא ולכך לא מחלק הרמב"ם כנלענ"ד וא"ש.

איברא לפי מה שכתבתי שהרמב"ם סובר דאפילו לא קאי בתרי עברי דנהרא עובר משום לפני עור א"כ קשיא למה בפ"ד ממלוה ולוה דין ב' לא הביא דגם הערב והעדים עוברים משום לפני עור והלח"מ שם כ' כתוס' דדווקא בתרי עברי דנהרא עובר אבל להרמב"ם קשה ולי נראה דבלא"ה קשה דשם כ' הרמב"ם המסייע עובר משום לפני עור וסכינא חריפא לאוקמי זה כלא אפשר בלעדיהם ועדים אפשר בלעדיהם לכך נראה בשעת הכתיבה והחתימה אין כאן אלא איסור לא תשימון כדאי' בב"מ דף ס"ב ולזה מסייעין העדים אבל על אינך לאווין דעוברים ע"י נתינה ולקיחה לא הוי וודאי דאולי יקרעו לשטרא והוי רק כמו סתמא ולהרמב"ם אין עוברין כלל בכה"ג משום לפני עור ולדעת התוספת אליבא דר"נ דווקא בתרי עברי דנהרא וא"כ אין להעדים לעבור אלא מכח העבירה שיעשה אז בשעת חתימה ומצד עצמם וגם מצד המלוה שעבר בלא תשימון וגם הלפני עור הוא משום לא תשימון משא"כ באינך העבירה מצד אחר והלפני עור מצד אחר זה נראה בכוונת הרמב"ם וכן מוכרח לכאורה דהרי החינוך כ' במצוה ס"ח דהעדים מסייעים ואפ"ה לא כתב דעוברין משום לפני עור אלא וודאי כנ"ל ולעולם להרמב"ם אפילו לא קאי בתרי עברי דנהרא עובר משום לפ"ע ולהריטב"א ושמ"ק נהי דס"ל לפ"ע

ליכא באינו קאי בתרי עברי דנהרא מ"מ איכא איסור מה"ת משום ערבות וכמו שהוכיחו מש"ס ב"מ ה' ע"ב דפריך ותפ"ל דהוי רועה עיי"ש בשמ"ק ובאמת דבר זה תימה בעיני דאפילו אית לי' לרועה חיותא ועבר בי' מ"מ בכל חיותא וחיותא מוסיף גזל ועובר בפ"ע על גזל וגזל זה לא הוי עביד לולי שמסרו לו חיותא זו וא"כ האיסור בא ע"י מסירה והוי כמו בתרי עברי דנהרא וצ"ע לי על דברי הריטב"א ושמ"ק:

מ"מ גם לדברי הריטב"א איכ"ל דווקא בישראל דאיכא ערבות אבל בגוי ליכא איסור אפילו במוסר לו וודאי איסור אי לא קאי בתרי עברי דנהרא וכן מוכח דעת התוס' בחגיגה י"ג ע"א ד"ה אין מוסרין וכו' מיהו מתוס' אין מוכח רק דאיסור תורה לית בי' ולכך איצטרך קרא דדברי קבלה אבל איסור דרבנן אפשר דאית בי' אבל הש"ך ביו"ד סי' קנ"א סק"ו כ' בגוי ליכא אפילו איסור דרבנן ובישראל איכא איסור דרבנן ולענ"ד הדין עם הרמ"א דכיון דכ' הר"ן דאסור מדרבנן עכ"ח היינו בגוי או בקטן או במומר אבל בישראל איכא איסור תורה דכל ישראל ערבין ועכ"ח בגוי או במומר דלית בי' ערבות לפי הנראה וגם ליכא מצות תוכחה ואפ"ה מדרבן יפרישנו מעבירה מיהו נראה דווקא אם יודע בוודאי שהמקבל יעשה איסור אבל אם אינו נודע שיעשה איסור בזה לא נשמע מהש"ך וזה קמ"ל המג"א בסי' קס"ג סק"ב ואפילו באיסור דרבנן והמחהש"ק עמד שם בזה מאי קמ"ל ועיי"ש בפרמ"ג מיהו בגוי בסתמא איכ"ל דאפילו איסור דרבנן ליכא ובזה י"ל קו' הש"ך ביו"ד סי' קנ"א סק"י שכ' שדברי הרא"ש יסתרו אהדדי דהתם בפ"ב דע"ז מיירי בסתמא דלא ידע אי יעבור בכה"ג בגוי או מומר אפי' איסור דרבנן ליכא כנלע"ד. ועפ"י האמור יש ד' חילוקים בדבר זה. א' אי מושיט לו דבר וקאי בתרי עברי ויודע שהמקבל בוודאי יעשה איסור לכ"ע אית בי' לפני עור בין בישראל ובין בגוי. ב' אי לא קאי בתרי עברי ומושיט לו ויודע דבוודאי יעשה איסור לדעתי אליבא דהרמב"ם עובר בלפני עור, ולהריטב"א ושמ"ק אינו עובר בלפ"ע מ"מ אסור מה"ת משום ערבות אצל ישראל ובעכו"ם איכ"ל דאסור מדרבנן, ולדעת הש"ך וסייעתו בכה"ג אפילו אצל הישראל אינו אסור מה"ת ואם אינו יודע שהמקבל יעשה איסור רק דיש רגלים לדבר וקאי בתרי עברי דנהרא יש חילוק. ג' לדעת הריטב"א וכן נלע"ד דעת הרמב"ם דאינו עובר מה"ת אלא מדרבנן ולדעת אינך מפורשים עובר מה"ת, ואם אינו יודע אם המקבל יעשה איסור וגם לא קאי בתרי עברי דנהרא יש חילוק. ד' דלכ"ע אינו עובר מה"ת ומ"מ איסור דרבנן יש בו אצל ישראל ואצל עכו"ם ואפילו אצל מומר איכ"ל דאפילו איסור דרבנן לית בי' כנלע"ד החילוקים בזו:

ד) **והנה** לאו הזה כולל וקאי לכ"ע אפילו לגוי העובר עבירה אסור לסייעו ולהביאו לידי עבירה כמבואר מדברי ר' נתן הנ"ל ומכמה דוכתי בע"ז אע"ג דהתורה רק לישראל נאמרה מ"מ מסברא אין לחלק זיל בתר טעמא וקרא סתמא קאמר לפני עור לא תתן מכשול ואפ"ה יש חילוק בין ישראל לעכו"ם, בעכו"ם אמרינן בע"ז י"ד דאלפני דלפני לא מפקיד אמנם בישראל אפילו אלפני דלפני מפקד לדעת התוס' בע"ז ט"ו ע"ב ד"ה לנכרי וכו' אלא די"ל דהטעם דהישראל עובר אלפני עור והוי חד לפני וכ"כ הריטב"א להדיא בע"ז שם וכן תמה החוו"י בתשו' סי' קפ"ה על תוס' הנ"ל דהוי"מ למימר טעם זה וא"כ אין חילוק בין ישראל לגוי מיהו יש לומר כוונת התוס' ודינו מוכח מקושית הרשב"א בחולין צ"ג דכתב דהא דאסור משום שמא יחזור וימכרנו לישראל אע"ג דהוי כמו לפני דלפני אפ"ה הואיל ודבר קרוב הוא אסור ואינו מובן מאי שנא משאר לפני דלפני ועכ"ח בישראל גם אלפני דלפני עובר, ואפשר דרק מדרבנן אסור וכמ"ש הש"ך ביו"ד סי' קנ"א סק"ו דלענין זה יש חילוק בין ישראל לגוי ומומר דעל ישראל אפילו אינו קאי בתרי עברי דנהרא אסור להושיטו משא"כ לגוי והה"ד בלפני דלפני בישראל אסור לא משום עור רק משום ערבות או מה"ת או מדרבנן כמש"כ והחו"י שם בתשובה הנ"ל כ' דמומר אעפ"י שחטא ישראל הוא לענין קידושין וא"כ דילמא גם לענין זה וכוונת הש"ך נראה דישראל דכולם ערבים זה לזה וכשם שמחויב כל אדם להיות יירא שלא יבא מכשול ותקלה על ידו וזה בכלל מצות יראה יראת חטא או מצות שמירה כך כיון דכל ישראל ערבים צריך להיות זהיר שלא יבא ישראל אחר ע"י לידי עבירה ובפרט הואיל ואיכא מצות תוכחה וגם מצות השבת אבידה דדרשינן והשבות זה השבת הגוף כ"ש שצריך שישמור שלא יבא תקלה ליד חבירו וכל זה שייך בישראל אבל עבור מומר דאינו בן ברית ויצא מכלל ערבות א"ש טעם הש"ך ולפי"ז מ"ש הרשב"א הנ"ל שמא יחזור וימכרנו לישראל אסור היינו מטעם ערבות אסור וכסברא הנ"ל:

ה) **והנה** איסור בגוי קטן אי אסיר כיון דבישראל איצטרך לא תאכילום נראה לפמ"ש מרן בעחת"ס ז"ל דאין שיעורין לב"נ ולא שייך אצלו קטן כי אם כשאינו בר דעת פטור משום אונס וא"כ איכ"ל דאית בי' לפני עור כמו בשאר אונס ושוגג דווקא בישראל דאפילו הוא בר דעת פטור דעכ"ח עליו לא נאמר הלאו ולכך איצטרך לא תאכילום משא"כ בגוי קטן כנלע"ד והנה לפי הסברא אין חילוק אם הנותן ג"כ מצווה על איסור הזה או לא כיון דהמקבל מצווה והוא חשוד ועור באותו דבר ודבר זה מכשול אצלו א"כ שפיר קרינן לפני עור לא תתן מכשול וכ"ש אי אמרינן כהרמב"ם דפשטא דקרא מיירי שלא ליתן עצה שאינה הוגנת ובכלל זה ג"כ המפתה והמסייע לעבירה א"כ כשם שנותן עצה אין נ"מ

בנותן העצה אם הוא רע לו או לא הה"ד בנותן דבר איסור נמי אין נ"מ בזה אמנם הש"ך ביו"ד סי' ס"ב הביא בשם שו"ת אמונת שמואל לחלק דדווקא אם הנותן מצווה עליו אז אסור ליתן משא"כ אם אין הנותן מצווה עליו עיי"ש ואפשר דלא קאמר אלא בהושטה בסתם אז כיון דלישראל שרי ובחזקת היתר מספיקא אין אתה יכול לאסור עליו אבל בנותן לו בבירור לאכילה ויודע שיעבור אפשר וכן נראה דלכל הפחות בישראל דאיכא ערבות בוודאי לכ"ע אסור בכה"ג אע"ג שאין הנותן מצווה ע"ז ובזה מיושב דא"צ לומר דתוס' בב"מ דף י' ע"ב גבי כהן שאמר לישראל קדש לי גרושה שכ' התוס' דישראל עובר משום לפני עור וכן בתוספת חגיגה י"ג ע"א ד"ה אין מוסרין שכ' דבישראל הלומד לגוי עובר משום לפני עור אין צריכין לחלוק על שו"ת אמונת שמואל הנ"ל דהיכא דהמקבל בוודאי עובר גם האמונת שמואל מודה:

ו) **וזה** דהנותן או המושיט עובר כ' התוס' בע"ז דף כ"ב דאפילו באיסור דרבנן עובר ונראה דמה"ת עובר וחמיר המושיט מן העובר עצמו דהעובר עשה איסור דרבנן והמושיט עשה איסור דאורייתא דלא גרע משאר עצה שאינה הוגנת לו דעובר עליו וכן משמע הלשון שם בע"ז דף כ"ב ותפ"ל משום לפני עור עיי"ש דמה"ת עובר ולמה לך לומר משום דנקראת על שמו ותוס' בחגיגה י"ח ע"א ד"ה חוה"מ וכו' בסופו כ' דקושית הש"ס משום דהאי דרשא הוא דרשא פשוטה וצדוקין מודים בה וכ"כ הרא"ש רפ"ק דמועד קטן וקשה להולמן דממ"נ אי צדוקין וכותים מודים בה א"כ אין חשש ודבריהם צע"ג מ"מ נראה מדבריהם דס"ל דבדרבנן לא שייך לומר דעבר על לפני עור דנהי דתוס' הביאו ראי' מע"ז ט"ו דגם באיסור דרבנן אסור משום לפני עור אבל לא הוי רק איסור דרבנן אבל כאן דמשמע לשון הש"ס דאיכא איסור דאורייתא זה לא ס"ל לתוס' ולכך כ' משום דהוי דרשא מה שהצדוקים מודים. מיהו הלשון לא ידעתי לכוון כדלעיל:

ז) **המג"א** בסי' קס"ט סק"ו הביא בשם הב"י הואיל ובשעה שנותן לו עדיין אינו עבירה אם אח"כ אינו מברך ועביד עמו עבירה מה עלינו לעשות משמע דבכה"ג ליכא איסור לפני עור ואע"ג דשם מיירי היכא דאיכא מצות צדקה מ"מ באם הי' איסור לפני עור לא היינו מדחין משום מצות צדקה כמבואר מלשונו ועשה דוחה ל"ת לא אמרי' בכה"ג כמ"ש הפרמ"ג דאין כאן מצות צדקה עיי"ש, ומה שכ' עוד דהוי מצהב"ע אינו מובן דאם עשה דחי ל"ת אין כאן מהב"ע ועכ"פ מלשונו משמע דבכה"ג ליכא בי' לפני עור ולכאורה קשיא עליו מע"ז כ"ב ע"א דפריך ותפ"ל משום לפני עור הא התם בשעה שמשכירו בימי החול אין כאן עבירה ואם כן אם הכותי עושה בו בחוה"מ מה עלינו לעשות ולא יהיה אסור משום לפני עור וצ"ע:

מצוה רלד

והיא להרמב"ם ל"ת קל"ח. ולהרמב"ן היא מצוה ר"ט ול"ת קל"ג

מל"ת שלא לעשות עול במשפט שנאמר לא תעשו עול במשפט שלא לזכות החייב ולא לחוב הזכאי ואפילו אם לפי דעתו פלוני זכאי כיון שרבים חולקין עליו אם עשה כדעתו הוא בכלל לא תעשו עול וכו' וע"ז כיון באמרו ל"ת עול במשפט אפי' אם לפי דעתך כן הדין אפ"ה כיון שרבים חולקין עליו הוא עול לעשות דאחרי רבים להטות והוא שנוי ומשוקץ כפירש"י, הטועה בדין או שעושה במזיד שלא כדין חייב לשלם ועושה במזיד חייב בכל ענין ובטועה יש חילוק אם טועה בשיקול הדעת או טועה בדבר משנה דאם טיהר הטמא או טימא הטהור חייב לשלם אם א"א לו לחזור אבל אם אפשר לו לחזור אז טעה בדבר משנה חוזר אפילו בנטל רשות והי' מומחה ומוסמך כ"כ הרא"ש והטור והכי מוכח נמי מדמוקי מתניתן דאחד דיני ממונות בטועה בדבר משנה ומתני' משמע דאיירי אפי' במומחין וסמוכין דהרי תנן דבדיני ממונות מחזירין בין לזכות ובין לחובה משא"כ בד"נ מחזירין רק לזכות וכשם שבד"נ לא הוי דיינו רק במומחין וסמוכין א"כ עכ"ח דבדיני ממונות אפי' במומחין אין מחזירין ובד"נ מחזירין לזכות ועכ"ח דאפילו במומחה מחזירין ובזה מיושב נמי הסוגיא דפריך על ר"ש דאמר טבד"מ חוזר מר"ט וקשה מה ענין קו' זו לתי' ר"ש ובאמת מלשון רש"י בד"ה לר"ש דאמר טועה וכו' כוונתו דבאמת לא על תי' ר"ש קשיא לי' אלא על מימרא דר"ש אלא א"כ בלא"ה הו"ל להקשות ובסנהדרין דף ו' מייתי נמי לדר' ששת ומדוע לא הקשה שם אמנם להנ"ל א"ש דמכח תי' ר"ש מוכח דאפילו מומחים הסמוכין דאלים דבריהם אפ"ה טעה בדבר משנה חוזר לכך פריך השתא מר"ש. והנה דברי הרא"ש בלשונו קשה לי בזה שכ' ג"כ כהנ"ל דאפי' כמומחה חוזר ומייתי ראי' מר"י דמוקי למתני' כמומחה עיי"ש וקשה חדא הא להרא"ש אדרבה כמומחה לר"י טפי חוזר מאינו מומחה ולהרי"ף הוא דאמרי' דבמומחה חנים הוראתו ותו מה מייתי מר"י ראי' לר"ש. וצ"ל בוודאי גם להרא"ש מומחה חלים הוראתו וראוי להתקיים טפי אמנם היכא שחזר אלים נמי חזרתו וראוי להתקיים וא"כ הרח"ש כאן מיירי אפילו במומחה והוא אינו לפנינו לחזור והו"א דאלים הוראתו אפילו בדבר משנה לזה מייתי ראי' מר"י דאוקי מתני' במומחה ואי סק"ד דר"ש דווקא באינו מומחה מוקי לה הו"ל למימר הא והא באינו מומחה וכו' עכ"פ הדין דין אמת כנ"ל:

ב) בסנהדרין תוס' ד"ה מה שעשה עשוי עיי"ש בדף ל"ג מה שכתב המהר"ם דיש שם ט"ס וחסרון בתוס' ונראה לי דתוס' כיוונו ג' קושיות ובלשון זה דאכתי כוונו לקושי' ג' דאפילו אי מה שעשה אינו עשוי' מה ישלם דאכתי לא אסיק וכו'. והנה קו' זו יש ליישב

דלכאורה י"ל דכוונת המשנה ע"ד מה דקיי"ל ביו"ד סי' ר"ח ס"ט דחם טבלו כלי טמא ובתוכו כלים טמאים אחרים אפי' אם אין פי הכלי החיצון כשפ"ה מיגו דמהני טבילה לחיצון מהני ג"כ לפנימי אבל אם החיצון טהור בעי דווקא כשפ"ה ולפי"ז משכחת שע"י שטיהר הטמא טימא חת הטהור ומתני' קמ"ל מה שכתב הרמב"ן בדיני דגרמי דאפילו גורם לגרמי חייב ולכך תנן מעיקרא דטימא את הטהור דהיינו גרמי חייב ושוב תנן טיהר את הטמא ועי"ז גרם לטמא את הטהור דהוי גורם דגרמי וחייב וכ"ז לסק"ד אבל למסקנא דמפרש ערבן ונטלו בידים או טימא שרץ בידים ח"כ ליכא לפרש כנ"ל דכיון דחינו חויב אא"כ עשה ההיזק בידים מ"ש טיהר את הטמא או טימא את הטהור ולכך מוקי לה כשעירבן עם פירותיו וח"ש. ועפי"ז מיושב קו' התוס' שם לקמן ע"ב ד"ה שעירבן דלחזקי' קשיא דיהא פטור כדי שיודיעוהו ולהנ"ל כיון דבהא דטיהר את הטמא אין נפ"מ רק במה שטימא את הטהור וגם בזה קם דינא ומה יודיע וא"כ איכ"ל דחזקי' מפרש כסק"ד וא"ש. ועיין בקונטרסי שהארכתי מאוד בעזה"י בסוגיא דשיקול הדעת דסנהדרין ל"ג וכמה מקומות ואין כאן מקום להאריך פעמיים:

מצוה רלה

והיא להרמב"ם ל"ת קל"ט. ולהרמב"ן הוא מצוה ר"י ול"ת קל"ד

מל"ת שלא להכיר פני גדול בדין שנאמר ולא תהדר פני גדול פי' אם באו לפניו לדון קטן וגדול אל יכבד לזה יותר מזה ולא יסביר לו פנים ולא ישאל בשלומו אפ"ה אמרו חז"ל בנדרים ס"ב דרשאי אינש לומר צורבא מרבנן אנא למשרי לי תגרא ברישא דת"ח קודם אפילו אם בא דין אחר לפניו והתורה אמרה כקטן כגדול תשמעון שדין שבא קודם הוא קודם כתב התוספת בחד תי' בשבועות דף ל' עמוד א' ד"ה למשרי דעשה דכבוד התורה עדיף:

ב) והנה בשבועות שם אמרינן בתוספת שם למה לא אמר להפוכי בזכותי' וכבר דקדקתי בקונטרס האחר הרי אמרי' בנדרים ס"ב דשרי לי' לצורבא מרבנן למימר דצורבא מרבנן הוא למשרי לי' תיגרא ברישא וא"כ למה שלח ר' יוסף כן וכי יתבייש עולא עצמו לומר כן ודוחק לומר דמחמת ענוותנותו לא רצה בעצמו לומר כן כיון דיש בזה ביטול תורה אם יצטרך להמתין ונראה דהא ר"נ לא הוי מכיר לעולא וא"כ לפי הנראה הא דאיתא בנדרים דשרי למימר צורבא מרבנן אנח ונאמן על זה היינו היכא דשניהם באו בשווה ואינו נוטל דין של חברו עי"ז שרי למימר דהוא צורבא מרבנן להקדימו אבל אם כבר קדמו חיש אחר אלא שע"י כבוד תורתו ידחה העשה דקטן כגדול ע"ז אינו נאמן בעצמו

לומר שהוא צורבא מרבנן וגם לא לענין שודא אם חברו ת"ח כמו שמפרש התוס' אינו נאמן בעצמו להפחית דין חברו ולכך הוכרח ר' יוסף להודיע זה ע"י שלוחו דעולא הוא ת"ח אבל לענין דחייב להפוכי בזכותי' נראה דנאמן בעצמו ע"ז ובאתרא דלא ידעו שרי למימר צורבא מרבנן אנא כדמסיק בנדרים שם ולא היה צריך לשלוח זה לר"נ וא"ש:

ג) **ובאמת** קשה לי על ברייתא דדרש מקרא בצדק תשפוט עמיתך למשרי לי' תיגרא לעם שאתך הא בנדרים אמרי' דדינא הוא ככהן הנוטל חלק בראש ואפילו נימא דהתם בבאו שניהם לפניו כאחד ומקרא דבצדק תשפוט ילפינן אפילו קדמו דאז מצד הדין כבר זכה הראשון ואפילו בכהן היכא דאידך כבר זכה בהקדמה אין לכהן מעלה לדחות האחר ולכך איצטרך למילף מקרא אכתי קשה לפי תי' שני של תוס' דעשה דכבוד התורה עדיף ודוחה לעשה דקטן כגדול א"כ שוב קשיא ל"ל קרא דבצדק תשפוט עמיתך דמפרש רש"י דבא ללמדינו דצריך למשרי בתגרי' ונראה ליישב ולהביא ראי' מכאן למה שפסק בשו"ע חו"מ סי' ט"ו בהג"ה סעיף א' דאפילו פתחו בדין אחר אפ"ה מקדימין לת"ח והב"ח שם השיג על זה והסמ"ע שם כ' משום עשה דכה"ת וקשה לכאורה הא קיי"ל העוסק במצוה פטור מן המצוה אפילו אם המצוה שהוא עוסק בה היא קטנה מן המצוה האחרת כדילפינן בסוכה כ"ה ע"ב וכפרש"י שם גבי טמאי מת מצוה וא"כ אם כבר פתחו בדינו הם עסוקים במצוה ופטורים ממצות כבוד התורה ואמאי יקדימו ואפשר שלזה כיוון המרדכי בשמעתין שהקשה מקטן כגדול תשמעון לפמ"ש הסמ"ע שם סק"ה דתשמעון משמע בכבר פתחו בדינו אמנם נראה לכך איצטרך קרא בצדק תשפוט עמיתך לר' יוסף אפילו פתחו בדינו וזה הדרש שייך אצל הת"ח עצמו אבל קרובו לא שייך זה ועשה דכבוד התורה לא שייך בפתחו בדינו משום דעוסק במצוה פטור ממצוה כדלעיל ולכך גבי קרוב אם פתחו בדינו לא קדים:

מצוה רלו

והיא מ"ע צ"ז להרמב"ם. ולהרמב"ן הוא מצוה רי"א ומ"ע ע"ו.

מ"ע לשפוט בצדק שנאמר בצדק תשפוט עמיתך ר"ל להשוות הבע"ד שלא יהא אחד יושב ואחד עומד, ושיודע הדיין דהיינו הדין ידין אותו, וידין חברו לכף זכות וזה שייך בין בזכרים ובין בנקיבות וכבר אמרנו במצוה שלפני זה דבר"פ שבועת העדות תני ר' יוסף דדרשי' מן בצדק תשפוט עמיתך עם שאתך בתורה ובמצות השתדל לדונו יפה והמוני המצות לא הביאו דרש הנ"ל ואפשר דטעמם כקו' דלעיל דזה כבר ילפינן בנדרים ס"ב מבני דוד כהנים היו עמ"ש אמנם באמת גוף הדרש לא הבנתי איך למדו מן בצדק

תשפוט עמיתך למשרי לי' תיגרי ברישא ואפשר דעיקר הילפותא מדכתיב לשון יחיד תשפוט הא משפט בשלשה אבל דין זה להקדים הת"ח שעמית בתורה ובמצות זה עיקר תליא בהיודע ומכיר אותו אפילו יחיד ולכך דרשו בצדק תשפוט עמיתך להקדים הת"ח דלזה לא בעינן שלשה המכירין אותן, ולפי"ז ר"א בסנהדרין ג' ע"א דפ' הרמב"ם כוותי' דיחיד כשר לדיני ממונות מדכתיב בצדק תשפוט עמיתך בלשון יחיד וממילא אין מוכרח מהאי קרא למשרי תגרי' ברישא ולכך אפשר דמש"ה לא הביאו מוני המצות דין זה:

ב) רבים מקשים על הרמב"ם דסובר כר"א הנ"ל דיחיד דן מה"ת ואפ"ה כ' דשנים שדנו אין דיניהם דון עיי"ש בסנהדרין ג' ע"א ולענ"ד על דרך הכ"מ דלכאורה יקשה מנ"ל לש"ס לר"א ב' שדנו דיניהם דין דילמא ס"ל כר' יוסף בכתובות פ"א ע"ב כיון דאמור רבנן לא ליזבן אע"ג דזבין לא הוי זביני זביני וא"כ ה"נ כן ונראה דר"א דאמר משום יושבי קרנות ובג' מסתמא איכא חד דגמיר א"כ ג' הוי רק כחד וא"כ גם לבתר תקנה סגי בחד וממילא אם חד באמת גמיר עכ"ח מועיל ושפיר הוכיח הש"ס לדידי' ב' שדנו דיניהם דין דהיינו אם אינם יושבי קרנות אבל אי נימא דאין הטעם משום יושבי קרנות רק דחז"ל תיקנו כך וכמ"ש הרמב"ם בפ"ה דסנהדרין הלכה י' דמדברי סופרים עד שיהיו ג' ובפ"א דאבות תנן אל תהי' דן יחידי כיון דאמרו חז"ל דבעינן ג' איכא למיחש דלא מסתייעא מילתא לאסוקי הדין אליבא דהילכתא בחד כדאמרי' בכתובות ס' ע"ב לענין אל יורה לפני רבו אפילו ביעא דכותחא עיי"ש כנלע"ד:

מצוה רלז

והיא להרמב"ם ל"ת ק"מ. ולהרמב"ן היא מצוה רי"ב ול"ת קל"ה.

מל"ת שלא להגיד לחברו דברים שכנגדו דבר עליו שנאמר לא תלך רכיל בעמך וכו' ואין לוקין על זה משום דלא הוי מעשה כמ"ש הרמב"ם בחיבורו בפי"ח מסנהדרין אמנם לאו זה קאי ג"כ על מוציא שם רע כמ"ש הרמב"ם בפ"ג מנערה ומוציא ש"ר לוקה משום דגלי קרא ויסרו אותו ויליף בגז"ש ויסרו מסורר ומורה כדאיתא בכתובות דף מזו ע"א ורש"י פי' שם דיליף ויסרו דהוי כאלו נכתב גם בויסרו אותו דמוציא ש"ר בן כדילפינן בן מבן הכות הרשע וכבר דקדקו עליו למה לא פירש בפשיטות דילפינן מויסרו בסורר ומורה דאית בי' מלקות ונראה כוונת רש"י דאי מסורר ומורה יליף דילמא בעינן דווקא מעשה ונימא דדון מינה ומינה מה סורר ומורה אינו חייב עד דאיכא מעשה ה"נ צריך דווקא מעשה דמשכחת לה ע"י כתיבה כמ"ש הלח"מ בפי"ח מסנהדרין ובחת"ס חיו"ד

סי' רכ"ז לכך פרש"י דלאו מסורר ומורה יליף אלא דהוי כאלו כתיב כאן במוציא ש"ר בן וילפינן מבן הכות הרשע דהתם אע"ג דליכא מעשה:

ב) והנה רש"י פי' שם בדף מ"ה ע"ב דלר"י ילפינן מלקות אפינו בלא בעל מקרא דלא תלך רכיל ותוס' הקשו ע"ז דהא שם בדף מ"ו אמרינן אזהרה במש"ר מנ"ל ולענ"ד נראה ליישב דלכאורה קשה לי על הרמב"ם במנין המצית שורש ט' דאע"ג דאין לוקין על לאו שבכללות מ"מ היכא דהעונש מפורש אלא דלא ענש אא"כ הזהיר אפילו הוי רק אזהרה מלאו שבכללות סגי וראי' מסנהדרין דף ס"ג ילפינן אזהרה לסורר ומורה מלא תאכלו על הדם עיי"ש בתוס' ד"ה משום ובמנין המצות בשורש ב' כתב עוד דאפילו מק"ו סגי אזהרה היכא דהעונש מפורש והרמב"ן בשרשים פליג ע"ז ולפ"ז קשה לי מאי קאמר בכתובות דף מ"ו דלר' נתן לא יליף אזהרה מלא תלך רכיל משום דאיצטרך ללמד שלא יהי' הב"ד רך לזה וקשה לזה כדיליף בת"כ כאן וקשה לי ניהו דילפינן גם הדרש הזה מ"מ גם אזהרה במש"ר איכא למילף אלא דהוי לאו שבכללות והא להרמב"ם הנ"ל כיון דהעונש מפורש שפיר נוכל למילף אזהרה אפילו מלאו שבכללות ולכאורה יש להביא ראי' מזה לרש"י דכוונת הש"ס הוא ללמוד מלא תלך רכיל לר"י שם דסובר דלוקה אפילו בלא בעל וביסרו מיירי בבעל ועכ"ח דיליף גם מלקות מלא תלך רכיל לכך לא אמר ר' נתן אלא מונשמרת מכל דבר רע דאינו לאו שבכללות ושפיר לוקין לר"י עלה אבל לדינא דקיי"ל דלא תלך רכיל בא על אזהרה גם למוציא ש"ר כמו דפסק הרמב"ם בפ"ז מדיעות ושפיר כ' רש"י דלר"י ילפינן מלא תלך רכיל בלא בעל דר' יודא לטעמי' דס"ל דלאו שאין בו מעשה לוקין כן נראה לי:

ג) ועוד אפשר לפמ"ש הרמב"ם בפ"ו מה' דיעות דלא תלך רכיל כולל ג' דברים אחד שלא יהא מבוא מה ששמע מזה על אחר וזה פשטות דקרא וגם בכלל הזה המדבר בגנות חברו וזה נקרא לשון הרע הג' מוציא ש"ר והיותר גרוע הלשה"ר ואע"ג דפשטא דקרא קאי על חלק הראשון של לשה"ר צריך לומר דזה נשמע מק"ו אלא דהא קיי"ל דאין עונשין מן הדין וצ"ל כמ"ש הה"מ בפ"ד ממ"ח דהיכא דבלא ק"ו ידעינן איסור עשה או שאר איסור מבנין אב שוב נוכל ללמוד מק"ו אפילו מלקות ולכך איכ"ל דר' נתן דאמר דונשמרת יליף רק איסור מלשון מכל דאע"ג דגוף הקרא קאי על שלא יהרהר מ"מ מכל ילפינן גם לשון הרע וממילא ידעינן איסור מכח ונשמרת שוב שפיר מודה ר' נתן דנוכל למילף אזהרה מלא תלך רכיל מק"ו כן נראה לי לומר בכוונת רש"י:

ד) והנה מהאי קרא ילפינן ג"כ הלאו שלא למסור לחברו והוא אחד מעבירות החמורות דדינו כמומר וניתן להצילו בנפשו מיד כשיאמר אלך ואמסור חייב מיתה ולאחר שעשה

מעשה הרע שוב אינו רשאי להורגו אא"כ הוא מסור מוחזק והפנ"י בב"ק דף קי"ו הקשה למה חייב מסור לשלם הא אמרינן לקמן דמותר להרגו א"כ יהי' פטור מצד קלב"מ ואפילו נימא כיון דבתר דאחוי אינו חייב מיתה א"כ אינו שייך לומר משום כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייב שבאותו זמן שחייב על האחוי מעות אינו חייב מיתה מ"מ במסור מוחזק כ' דעמדה הקו' שהרי במסור מוחזק אפילו לאחר מעשה מותר להרגו עיי"ש ואי נימא דחיוב תשלומין הוא קנס אינו קשה כל כך דאיכ"ל דראוי לחכמים לקנוס אם לא נהרג כדי להצילו מן החטא שעי"כ ימנע ולא יעשה אמנם לפי מה דאמר דינא בוודאי קשה ולענ"ד ל"ק דהרי אין המיתה משום דכבר מסר אלא כיון דהוא מוחזק למסור עוד ימסור אחרים וא"כ החיוב ממון לא בא לו בשביל זה שהוא חייב מיתה וא"כ לא מבעי' לרבא למאן דסובר אליבי' בתוס' כתובות דף ל' ד"ה רב אשי ממון לזה ומיתה לאחר חייב דאתי שפיר אלא אפילו לפמ"ש התוס' התם במסקנא דגבי רודף כיון דלכ"ע מצוה להרגו הוי כחיוב לכ"ע וא"כ הה"ד במסור מ"מ נראה דלא גרע מהא דר' ירמי' לעיל דאמר מעידנא דאגבי' קנה וחייב ה"נ מאותו רגע שמסר אפילו אם יעשה תשובה מיד ולא ימסור עוד כבר אתחייב ממון ומיתה אינו חייב אלא מאותו זמן שלא קיבל תשובה עליו ונשאר בחזקת מסור כנלע"ד דהרי עדיף שאנו מחייבים לי' לשלם ואז יוכל לעשות תשובה וכך הוא מצוה עליו ואז לא יתחייב מיתה אבל בלי תשלומין אי אפשר לשוב בתשובה וע"י תשלומין יוכל לפטור גם ממיתה וא"ש:

מצוה רלח

והיא להרמב"ם ל"ת קמ"א. ולהרמב"ן מצוה רי"ג ול"ת קל"ו.

מל"ת שלא למנוע מלהציל את חבירו מסכנה שנאמר לא תעמוד על דם רעך כגון ראה חבירו טובע בנהר או בשאר סכנות מחויב להציל בכל מה דאפשר ובכלל זה גם להציל חברו מהפסד ממון ושלא לכבוש עדות לחברו ולהשתדל ברפואתו ואין לוקין ע"ז דהוי לאו שאין בו מעשה, ובסנהדרין דף ע"ג פריך דל"ל קרא דלא תעמוד תיפוק לי' מוהשבותו לו מני' ילפינן השבת גופו ולכאורה קשה מכאן לדברי הגהות מיי' פ"א מרוצח והובא בסמ"ע סי' תכ"ו סק"ב דאם חבירו בוודאי סכנה חייב להצילו אפי' אם יבא הוא לכלל ספק סכנה וזה בוודאי אינו נודע מקרא דוהשבותו לו ומקרא דלא תוכל להתעלם וא"כ מאי פריך וצ"ע.

ובאמת גוף הדין תמו' לי הא משום ספק נפשות הותר אפי' לחלל שבת מקרא דוחי בהם דהיינו שהתורה לא ציוותה מצות במקום שיש ספק סכנה ואיך אפשר שציוותה

התורה לא תעמוד על דם רעך להכניס עצמו לספק סכנה הרי במקום סכנה לא ציוותה התורה ואפילו בשפיכות דמים אמרינן רק מסברא מאי חזית וכו' אבל להכניס עצמו בספק סכנה איך אפשר ובסוגיא דיהרג ואל יעבור כתבתי דנראה דזה פלוגתא דר"ע וב"כ בב"מ דף ס"ב ע"א דב"פ אומר מוטב שימותו שניהם ואל יראה במיתת חבירו היינו כגוונא דירושלמי דאיהו ספק וחבירו וודאי ור"ע פליג על הירושלמי ויליף מוחי אחיך עמך שחייך קודמין לחיי חבירך וא"כ א"ש קו' הנ"ל דאיכ"ל דסוגיא אליבא דהלכתא כר"ע. אמנם כעת נראה לי דגם הירושלמי לא קאמר בחשש סכנה ממש וספק השקול אלא דאיכא חשש עפ"י המיעוט אבל עפ"י הרוב ליכא ספק נפשות וסובר הירושלמי כרב בפ"ק דכתובות וביומא דף פ"ה דאזיל גם בדיני נפשות בתר רוב ולכך סובר דחייב להציל חבירו גם בכה"ג בכלל לא תעמוד על דם רעך אבל לשמואל דגם מיעוט הוא בכלל וחי בהם א"כ אפילו רק מיעוט פעמים חשש סכנה אינו מחויב להכניס עצמו דבמקום מיעוט סכנה ג"כ כתיב וחי בהם ולא נצטוו במקום מיעוט סכנה שלא לעמוד על דם רעך כשם שלא נצטוונו במקום מיעוט סכנה גם שם כנלענ"ד וא"כ א"ש סוגי' הנ"ל דפריך שפיר אליבא דהילכתא כשמואל ובזה מיושב קושי' סמ"ע דלמה לא הביא הטור וש"ע לדינו דירושלמי דעכ"פ ש"ס דידן עכ"ח פליג עליו דאי ס"ל כירושלמי לא הי' פריך כלל וגם לא הי' מוכרח כלל הדין דצריך למטרח ולמיגר דזה מוכח רק מכח יתורא והרי איצטריך לדין דירושלמי והרי דין הזה דצריך למטרח ולמיגר פסקו כל הפוסקים ועכ"ח דלא קיי"ל כירושלמי וצ"ע על הסמ"ע שהביא דין זה להלכה:

מצוה רלט

והיא להרמב"ם ל"ת קמ"ב. ולהרמב"ן היא מצוה רי"ד ול"ת קל"ז

מל"ת שלא לשנוא בלב אדם כשר מישראל שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך לא הזהירה התורה בלאו זה אלא על שנאה שבלב אבל המכה את חבירו או המחרפו עובר משום לא תקום והמעיי"ח העיר במ"ש הפר"ד לעיל סי' פ"י דהרמב"ם סובר כתוס' בערבי פסחים דף קי"ג ע"ב כיון שהוא שונאו גם חבירו שונא אותו ובאין לידי שנאה גמורה ומצוה לכוף והוא השיג עליו דהרמב"ם קאי רק אשנאה דקרא וכתוס' בב"מ דף ל"ב ולענ"ד נראה מלשון הרמב"ם דס"ל כתוס' פסחים ולא כמ"ש המעיי"ח דהוא משום חשש אלא שבוודאי הם שונאים זה לזה אח"כ שנאה שלא מחמת העבירה ולכך המצוה כדי לכוף את יצרו ועיי' בש"מ בב"מ דף הנ"ל דהביא זה בב' לשונות א' שיש לחוש ששונאו טפי וא' כמ"ש התוס' פסחי' הנ"ל:

ב) ולענ"ד להסביר עוד דניהו דמבואר בפסחים ובב"מ הנ"ל דאם הוא רשע מותר לשנאותו באופן הנאמר שם דהתרו בו ואין לו אלא עד אחד שא"א לענשו עפ"י ב"ד דמזה מוכח דרשע מותר לשנאותו בלב מ"מ נראה דאסור להכותו לעשות בו מעשה והוא בכלל לא תקום דכתיב בי' לא תקו' בבני עמך כיון דהוא בן ישראל דהיינו שאינו מומר לכל התורה כולה אסור לעשות בו מעשה וממילא אם הוא בצרה בדרך אם אין מסייע לו הוא בכלל נקמה וזה אסור ולכך הקדימו התורה לסייע השונא כדי לכוף את יצרו. ועיי' מה שאכתוב לקמן אי"ה במצות ואהבת לרעך בזה. וכן אמר דוד המלך תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי לפי מה שביאר בפי' התורה והמצוה על תורת כהנים דשנאה היינו שאינו מראה בגלוי ואויב שהוא מראה שנאתו בגלוי ע"י נקמות וזה כוונת הקרא תכלית שנאה שנאתים אני שנאתי הרשעים בלב על מעשיהם הרעים שהוכחתי אותם עליהם ועי"ז לאויבים היו לי שהם היו לי לאויבים בגלוי שינקמו לי וכמו שביאר ההפלאה ז"ל דכבר אמר ש"ה ע"ה במשלי כמים פנים אל פנים כן לב האדם אל האדם ומרגיש הרשע שהירא ה' שונאו בלב וע"ז נעשה הוא לו שונא בגלוי ובנקמות וא"ש דברי הפרשת דרכים הנ"ל:

מצוה רמ

והיא להרמב"ם מ"ע צ"ח. ולהרמב"ן היא מצוה רט"ו ומ"ע ע"ח

מ"ע להוכיח לחוטא שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך ויודיענו שהוא חוטא על עצמו במעשיו הרעים בין בעבירות שבין אדם למקום ובין בעבירות שבין אדם לחבירו מהוכח תוכיח דרשו רז"ל אפילו מאה פעמים, ועוד דרשו חז"ל אפילו תלמוד לרב והקשה הר"ן בב"מ תרי דרשות מנלן והרמב"ם בפ"ו מה' דעות לא הביא זה והלח"מ עמד שם בזה ולענ"ד דברי הרמב"ם נכונים דהרי מצות תוכחה הוא מתחלה בדברים טובים רצוים לטובתו כדי שישמע אבל אם הוא אינו שומע חייבים להוכיחו אפי' מאה פעמים עד הכאה או קללה לכל מר כדאית לי' ולפי"ז קשה על לשון הקרא דנקט הוכח תוכיח לפי מה שביאר בפי' התורה והמצוה על התו"כ דלשון תוכחה לשון בירור שיברר לו הדברים ולא ביד חזקה לצערו וכיון דמצות תוכחה הוא אפילו לצערו ולייסר אותו וכדיליף בפ' אלו מגלחין שאמר הנביא ואמרטם ואכם וכו' ולמה נקט לשון הוכח תוכיח אמנם הא דמחויב להוכיח תלמיד לרב כבר כ' הריטב"א בפ' אלו מציאות כ"ח דדווקא בדרך הכנעה וכבוד צריך להוכיח את רבו כמו שמצינו בגמ' הלא למדתנו רבינו וכיוצא בלשון הזה שהוא דרך כבוד ולפי"ז נראה לי ליישב הסוגיות דיליף שם מהוכח תוכיח

אפי' מאה פעמים ושוב ילפינן מהוכח תוכיח אפילו תלמיד לרב ולהנ"ל א"ש דוודאי שיהי' מחויב להוכיח אדם בדרך כבוד זה וודאי ידעינן מקרא דלא תעמוד על דם רעך ומקרא דוהשבותו לו ילפינן השבת גופו כדאיתא בסנהדרין דף ע"ג וק"ו השבת נפשו אם הוא חוטא ולא איצטרך קרא דהוכח תוכיח אלא שאפילו אינו רוצה לשמוע ומסרב כמה פעמים ואז לא יוכל למילף מלא תעמוד ומוהשבותו לו אפ"ה מצווה מצד הוכח תוכיח ומצות עשה בפ"ע על זה וא"כ בתלמיד לרב דאינו מצות תוכחה אלא דרך כבוד זה כבר ידעינן מוהשבותו לו ומלא תעמוד אלא משום דקשיא למה נקט תוכיח שהוא אפילו ק' פעמים לשון תוכחה בלשון ניחותא ולא לצערו ע"ז אמר הכ"מ דבכלל מצות תוכחה תלמיד לרב ותלמיד לרב אינו רשאי אלא בדרך כבוד ע"כ נקט לשון הוכח תוכיח דמשמע בלשון ניחותא כנלע"ד ליישב:

ב) והנה אם אנו יודעין שאין מקבלין התוכחה אם יוכיח פליגי בזה הסמ"ג המובא בהגהות מיימני בפ"ו מה' דעות ס"ל דבכה"ג אין צריכין להוכיח אם אנו יודעין דאינו מקבל וכן ביאר הרא"ם בס' יראים סי' ל"ד דאפילו אם הוא מזיד מוטב שיעשה בלא התראה משיעשנה בהתראה וראי' מיבמות ס"ה דאמרי' כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע אבל הנמק"י ביבמות שם כ' דבמזיד אפילו ידע שאין שומעין לו צריך להוכיח רק בשוגג אמרינן מוטב שיהי' שוגגין והטור באו"ח סי' תר"ח הביא בשם בעל העיטור דבדבר המפורש בתורה אפי' גבי שוגג צריך להוכיח ונראה טעמו וסברתו הוא כיון דמפורש בקרא הו"ל למידע וללמוד והו"ל כמזיד דשגגת תלמיד עולה זדון מ"מ במומר להכעיס או לע"ז או לחילול שבת דדינם כגוי בוודאי אינו מחויב לכ"ע ואני תמה דאפילו בשאר אנשים קלים לכאורה לא הי' ראוי להיות מחויב להוכיח מדכתיב עמיתך ודרשו חז"ל עם שאתך בתורה ובמצות משמע דאין מחויב להוכיח רק מי שאינו רשע ובחו"מ סי' רכ"ח סעיף כ"א לענין אונאה מביא שם די"א דאינו חייב באונאת דברים רק לירא השם ולשומרי מצותיו דכתיב עמיתך וא"כ ה"נ כתיב עמיתך. וקשה לי למה לא הביאו הפוסקים דיעה זו גם הכא וצ"ע:

מצוה רמא

והיא להרמב"ם ל"ת קמ"ג ולהרמב"ן היא מצוה רט"ז ול"ת קל"ח

מל"ת שלא לבייש את חברו שנאמר ולא תשא עליו חטא וכ"ש ברבים ואין לוקין עלי' ואעפי"כ איסור גדול הוא ואמרו חז"ל המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעוה"ב ובפרק אלו מגלחין דף ט"ז אמרינן מניין דאם אינו מקבל תוכחה רשאין לקללו ולהכותו

שנאמר ואריב עמם ואקללם וכו' ולכאורה משמע מזה דאפילו לביישו בפרהסיא שרי אלא דשם איירי באינו שומע וכ"כ הרמב"ם בפ"ו מה' דעות כל זמן דאפשר צריכין להוכיחו בניחותא אבל בא"א בוודאי מבזין אותו כל זמן דיש הו"א דיועיל מיהו כתב החינוך דווקא אם הוא בין אדם למקום אבל אם הוא בין איש לחבירו אין לצערו בכה"ג ובמנ"ח כ' דדווקא אותו אדם עצמו שעשה לו רע ראוי שימחול לו אבל בעשה רע לאחר גם זה הוא עבירה שבין אדם למקום שהרי השי"ת הזהיר שלא לעשות רע ולדעתי דבר זה אינו מוכרח דאיכ"ל כיון דהוא עצמו אינו רשאי לצערו משום דמחויב למחול וא"כ גם אצל חבירו אמרינן כך דראוי למחול וכעין דאנו אמרינן בברכות י"ט ע"ב על והתעלמת אמרינן ממונא שאני ופרש"י משום דאפשר במחילה משום כבודו של זקן ומסתמא מוחל ושם אמרינן סתם גדול כבוד הבריות:

ב) וגוף הדבר דילפינן במ"ק ט"ז מירמי' דרשאין להכותו ולהמריטו קשה מנלן מהקרא זה הא קיי"ל אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה ונראה מדאצטרך קרא דלא תשא עליו חטא דאין לביישו וחז"ל למדו גודל הצער של בושה שלמדו מתמר מוטב להשליך עצמו לתוך כבשן של אש ואל ילבין פני חברו ברבים וכיון דבושה הוא צער גדול כולי האי משמע הא צער קטן מזה רשאי ושפיר מוכח מדברי תורה כדברי ירמי':

ג) והנה הרמב"ם בפ"ו מה' דיעות מפרש קרא דהוכח תוכיח עמיתך דקאי על אדם שעשה לו חבירו מעשי' רעים שלא בפניו דמצוה על מי שנעשה לו שישאל ויוכיח להעושה למה עשה לו כך וכך דאולי יתרץ דבריו או שיצאה שגגה מתחת ידו ופייסו ויהי' שלום ביניהם וע"ז קאי סיפא דקרא ל"ת עליו חטא דהיינו מי שנעשה לו לא ישא חטא בלבו ולשנאו אלא יוכיחנו ולפי"ז לכאורה קשה מנלן למילף מן סיפא דקרא דלא ילבין הא איצטרך להאי דרשא דכ' הרמב"ם דיוכיחנו בפניו וצ"ל דכמו דהוכח תוכיח נאמר בלשון נסתר והסיפא דקרא הי' ראוי שיאמר בלשון נסתר או לא תשא עליו מיותר תיבת "עליו" ולכך שפיר ילפינן מכאן שלא ילבין פניו:

מצוה רמב

והיא להרמב"ם ל"ת קמ"ד ולהרמב"ן היא מצוה רי"ז ול"ת קל"ט. מל"ת שלא לנקום מחבירו שנאמר לא תקום:

מצוה רמג

והיא להרמב"ם ל"ת קמ"ה. להרמב"ן היא מצוה רי"ח ול"ת ק"מ.

מל"ת שלא לנטור שנאה בלב שנאמר לא תטור את בני עמך ונקימה הוא כדאמרינן בגמרא השאילני קרדומך וכו', ונטירה שנוטר השנאה בלבו שאומר אעפי"כ וכו' עיין בגמרא ולפי פשטות הקרא נראה דאפילו למי שאינו נוהג כשורה אסור לנקום ולנטור דכתיב לא תקום ולא תטור את בני עמך ולא כתיב לעמיתך או לאחיך ואע"ג דלעיל בל"ת דלא תשנא את אחיך אמרי' באם רואהו עובר עבירה מותר לשנאותו היינו משום דכתיב אחיך ודרשינן בעלמא אחיך במצות אבל בני עמך כולל כל בר ישראל כנלענ"ד:

מצוה רמד

והיא להרמב"ם מ"ע צ"ט. ולהרמב"ן היא מצוה רי"ט ומ"ע ע"ט.

מ"ע לאהוב כל אחד מישראל כגופו שנאמר ואהבת לרעך כמוך לכן צריך לחוס על גוף חבירו וממונו וכבודו כמו על עצמו ובקרא כתיב לרעך ולא לעמיתך וגם לא כתיב לאחיך אלא סתם לרעך משמע דכולל בין ירא ה' בין שאיננו ירא ה'. וזה לכאורה קשה דהא לעיל במצוה רל"ט הבאתי הגמרא בב"מ ל"ב ובפ' ערבי פסחים שאם יודע בחבירו שעבר עבירה ואינו חוזר מצוה לשנוא אותו ואיך נאמר כאן ואהבת לרעך כמוך בסתם ובכמה מקומות בש"ס משמע ואהבת לרעך קאי גם על רשעים בסנהדרין דף נ"ב ע"א ילפינן מואהבת לרעך כמוך דמצות שריחה בעינן שיברור לו השריפה באופן טוב משום ואהבת לרעך כמוך וכן ילפינן בסייף האיך אופנו במיתה יפה מואהבת לרעך משמע גם בעוברי עבירה נשאר מצות אהבת לרעך וכן גבי מסית כתיב לא תאבה לו ודרשו חז"ל וגם רש"י בתורה אע"ג דכתיב ואהבת לרעך כמוך לזה לא תאבה לו מכל זה משמע דגם לרשע איכא ואהבת וקשה כנ"ל, ולפימ"ש בס' התורה והמצוה בפי' על התו"כ דפסוק זה ואהבת נראה עיקר הקרא שלא לעשות רעה לחבירו לכך כתיב לרעך ולא כתיב את רעך ולכך אמרו חז"ל מה דעלך סני לחברך לא תעביד מזה עיקר הציווי כי אפילו מי שאינו ירא שמים כיון שהגוף הוא מעון ודירה לנשמה הקדושה שהוא חלק אלקי וכמו דמסיים הקרא אני ה' אלקיך אין רשאין לבזות הגוף במה שאינו צריך והוא כעין לא תקום דאמרנו לעיל דכולל ג"כ אינם טובים נהי דגם מצות אהבה בכלל הקרא מ"מ מדכתיב לרעך ולא כתיב את כולל גם זה שלא להזיק או להפסיד קנינו ולצער גופו לכך כתיב לרעך וא"כ הגמרא דמיירי שם מן הצער ולהפסיד שפיר דרשינן אפילו על הרשעים ואהבת לרעך ברור לו מיתה יפה כנלענ"ד ליישב:

מצוה רמה

שהיא להרמב"ם ל"ת קמ"ו. ולהרמב"ן היא מצוה ר"כ ול"ת קמ"א.

מל"ת שלא להרביע בהמה וחי' ועוף מין בשאינו מינו שנאמר בהמתך לא תרביע כלאים והנה בהמתך לאו דווקא דבין בהמת חברו או בהמת הפקר אסור להרביע כמבואר בהדיא בת"כ דיליף לה מקרא דאת חוקותי תשמרו עיי"ש וא"כ צ"ב למה כתיב בהמתך הו"ל למכתב בהמה וכמו דדרשינן כ"ף של שדך בקידושין דף ל"ט ע"א וצ"ע ואפשר ליישב דהנה התויו"ט בפ"א מכלאים מ"ז כ' הטעם דר"י דמתיר ירק באילן הוא משום דלא מתאחין ולא נעשה מהם פרי ומרן בעחת"ס זצ"ל בחיו"ד סי' רפ"ז חולק עליו והקשה דהרי מבואר בחולין בפ' או"ב דלר"י אינו רשאי להרכיב פרידה על פרידה ואע"ג דאיתא בבכורות פ"א ובשבת דפרידה אינה ילדה ואמרי' ג"כ שם פ"א כודנייתא מי ילדה משמע דאפי' מיעוטא ליכא דמולידין אפי"ה אסור להרביע עיי"ש ואע"ג דבאמת איכא סברא גדולה להתויו"ט ובפרט לפי מה שהבאתי לעיל בשם הת"כ דדריש מאת חוקותי תשמרו חוקים שחקקתי ולפי מה שהסביר החינוך טעם על ל"ת זה שייך דווקא היכא דילדה וא"כ מנלן באמת לאסור בכה"ג ונראה דלזה כ' לן הקרא בהמתך בכ"ף יתירא דהנה הבהמה שהיא משמת ימי בראשית שייך לקרא בהמה אבל הפרידה שהיא נעשה ע"י האדם כמ"ש במקרא והיא מצא את הימים כפירש"י בתורה זה שייך למקרי בהמתך ולכך שפיר אמרינן דגם בהמת חברו אסור רק דלרבותא נקט בהמתך כנ"ל וע"ז נראה דנקט הכינוי בהמתך, לפי שהאדם המציא הבהמה הנ"ל. וממילא איכ"ל גם סברת התוס' יו"ט לפי הנראה לי גוף הסברא דר"י לפי' התוס' יו"ט דאזיל לשיטתו דס"ל ספ"ק דכלאים דבעינן דווקא ג' זרעים וכ' התוסיו"ט הטעם דר"י לטעמי' דס"ל ספ"ק כלאים לענין כלאי בגדים דבעינן דווקא עד שישלש שיהי' חיבור גדול ולכך סק"ד דגבי פרידה דאין נעשה וולד אינו אסור משום כלאים דאינו חיבור עולמית וקיימת רק חיבור לשעה מועטת דמזווגי אהדדי לכך איצטרך קרא. ומסברא בוודאי חיבור של הרבעה בבהמות הוא גדול מחיבור הרכבה של ירק באילן דאין מתאחין ולכך ס"ל לר"י דירק באילן אין ללמוד מהרכבת פרידה אדרבה מדגלי קרא בהרכבת פרידה יש ללמוד מכח דיוק דירק אפשר דמותר כן אפשר לומר לר"י לשיטתו, ואנן לא קיי"ל כוותי' רק קיי"ל כרבנן דבהרכבה ג"כ אסור כה"ג ואפשר דרק איסור דרבנן הוא כמו שדייק המהרש"א בחולין דף ס' ע"א בתוס' ד"ה מה וכו' מלשון הרמב"ם דירק וירק לא כ' דלוקה וכ"ש ירק באילן וודאי דאינו לוקה:

ב) לענין ב"נ נלענ"ד דאפילו לפי האמת איכ"ל כסברת ר"י ולדעת התוסיו"ט דבדבר דאינו מתאחה ואינו עושה פירות דאינו אסור ואפשר דזה כוונת הרמב"ם בפ"י ממלכים שכתב דבן נח מוזהר על הרכבה ודווקא על אילן בלבד ולשון בלבד אפשר דכולל לאפוקי אילן בירק או ירק באילן והטעם הוא כמש"כ דלשון הקרא את חוקותי תשמרו דדרשינן בסנהדרין ס"א חוקים שחקקתי לך כבר והיינו לפי פי' החינוך "בחוקים" חוקים דמעשה בראשית ולכך אפשר דלב"נ אינו אסור אא"כ מתאחין ועושים פירות שינוים ממעשה בראשית. ובזה אפשר ליישב קו' התוס' סנהדרין הנ"ל ד"ה חוקים שהקשו לשמואל נימא דגם על כלאי בגדים יהי' ב"נ מצווה דגם על כלאי בגדים נאמר ויהי' אסור לב"נ ולפי הנ"ל א"ש דהא דאסור ילפינן מן חוקים וצריך שיעשו פירות שינויים ע"י הכלאים והא תינח בפירות אבל בכלאי בגדים אם תופרן מה שינוי פרי נעשה בו משמת ימי בראשית ולכך אפשר לומר דמותר לב"נ:

ג) ולפי טעם זה הסברתי ג"כ טעם הרמב"ם שכ' ג"כ דב"נ מצווה על הרכבה אבל אינו נהרג עליו, וצריך טעם. ולהנ"ל אמרתי דכבר כ' בחי' לסנהדרין דב"נ נהרג ומצווה דווקא אם נעשה המעשה על ידו אבל אם הוא רק גורם אינו נהרג אע"ג דמוזהר כיון שכאן יסוד הצווי של ואת חוקותי תשמרו לשנות מה שהי' משמת ימי בראשית ולכך כיון דאינו עושה זאת בידים רק הוי גרם ולכך אינו נהרג. וכן אפשר להסביר טעם הרמב"ם ועיין בחידושי באורך:

ד) הנה ביו"ד סי' רל"ה קיימ"ל דכלאי בהמה נהי דאסור להרביע אבל לקיים מותר להנות ממנה ולענין כלאי זרעים או הרכבת אילן קיי"ל דהקיום ג"כ אסור כבר הקשה מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל מאי שנא זה מזה דתרוייהו אתקושי להדדי בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים ולפיענ"ד יש חילוק גדול בין כלאים דבהמה ובין כלאים דאילן או דזרעים ובש"ך יו"ד סי' רצ"ט הביא דברי הלבוש דהא דכלאים לא בטיל הוא משום דהוי יבש ביבש והש"ך הקשה עליו ושמעתי ממרן הגאון בעל חת"ס להסביר דבריו עפ"י מה שכ' התוס' יו"ט ריש שקלים דבב"ח דג"כ האי לחודא שרי והאי לחודא שרי אפי"ה גילתה לנו התורה לא תבשל דווקא דרך בישול אסור ומתבטיל בששים אלא דאין למילף משם משום דחידוש הוא ובכלאים דדמי לבב"ח שפיר איכא למילף דבטיל אלא דיש לחלק דהתם שאני דהוי לח בלח אבל יבש ביבש שפיר איכ"ל דמשום דהוי היתר בהיתר ע"כ לא בטיל כן שמעתי כוונת הלבוש ממרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל וא"כ בכלאי בהמה דנעשה משניהם והוי ג"כ כלח בלח הי' אפשר לומר דבטיל זרע האב בזרע האם דמסתמא הרוב מן האם כדאיתא בתמורה דף ל' אפי' אי חשבינין לי' כמין בשאינו מינו

כבר כ' התוס' בנדה ד' ס"א דלעניין צמר גמלים וצמר רחלים דבטיל ברוב אע"ג דהוי אינו מינו וכעין זה כ' מהרש"ל בתוס' פסחים דף מ"ג ע"ב ד"ה כמאן דדבר שאין תלוי בטעם אפי' מבשא"מ בטיל ברוב וזה נראה הטעם של המ"ד דס"ל דאין חוששין לזרע האב ולמ"ד חוששין נראה דטעמו כיון דניכר דע"י זרע האב נשתנה הולד הוי כניכר וליכא למימר דבטיל ומ"מ השתא עיקר הדבר מזרע האם אלא שזרע האב פעל שינוים וזה שייך בכלאי בהמה אבל בכלאי זרע ואילנות דשני הכחות הם לפנינו אין חילוק בין בשעת הרכבה להשתא לכך גם הקיום אסור כנלפענ"ד להסביר:

מצוה רמו

והיא להרמב"ם ל"ת קמ"ז. ולהרמב"ן מצוה רכ"א ל"ת קמ"ב.

מל"ת שלא לזרוע שני מיני זרעים בשדה שנאמר שדך לא תזרע כלאים אחד הזורע וא' המנכש או שהי' חטה ושעורה מונחין על הארץ וחיפה אותן בעפר לוקה וכו' וכן אסור להרכיב שני מיני אילנות וזה אסור אפי' בחו"ל ולוקה עליהן והוא בכלל זה אבל כלאי זרעים מותר בחו"ל כדאיתא בקידושין דף ל"ט וכבר כתבנו במצוה שלפני זה דלענין כלאים לא שייך ביטול ולכך פלפלו הפוסקי' על הא דתנן בפ"ב דכלאים מ"א, כל סאה שיש בה רובע ממין אחר ימעט אבל פחות מרובע א"צ למעט וכ' הר"ע מברטנורא משום ביטול וכבר הקשו איך שייך ביטול דהם ניכרין ובתפארת ישראל האריך להקשות עוד והתויו"ט כ' טעם אחר כיון דאין מכוון לזרוע כלאים ולא ניחא לי' רק בא שלא במתכוון לית בזה משום איסור לא תזרע כלאים מן התורה רק מדרבנן הם אמרו והם אמרו ואני מצאתי ברשב"א תשובה רנ"ט טעם אחר משום דלא ניתנה תורה למלאכי השרת וא"א שלא ימצא גרעין ממין אחר ולא אסרה התורה בכה"ג אלא חכמים שיערו רובע בסאה (וזה תירץ בתויו"ט ויש לכוון בברטנורה) דהיינו לפי מה שאפשר להזהר שאינו שכיח למצוא כולי האי אי לא מכוון לכך זה נראה כוונת הרשב"א ואולי גם התוי"ט כיוון לזה ועוד כ' התויו"ט שם בפ"ב מ"ח דאם זרע אחר בשדהו כלאים אין בכלל איסור אלא היכא דשייך משום מראית העין דבקרא לא כתיב לא תזרע אלא שדך לא תזרע משמע דקאי על הבעלים או בשליחות הבעלים דשליח כמותו וא"כ לדברי התויו"ט היכא דלא ניחא לי' או שזרע אחר בשדהו אין עובר בלאו הזה ואפשר דכוונתו דבוודאי גם זורע בשדה אחר עובר אלא דאם הבעלים זרעו מין אחד ואיש אחר זרע אצלו מין אחר שלא ברשותו אין יכול לאסור על הבעלים דאל"כ קשי' לי מהא דאמרי' בקידושן ד' ל"ט דשדך הנאמר בכלאי זרעים למה נאמר ומשני דאצטריך למעט חו"ל לענין הרכבת האילן ואי

נימא דבשדה אחרים אין אחר מצוה על כלאים והא איצטריך בשדך לאפוקי בשדה אחר ומנ"ל למעוטי חו"ל ועכ"ח דוודאי אם זורע ומרכיב בשדה אחר חייב אלא בשדה אחר אינו יכול לאסור על הבעלים אלא אם הבעלים בעצמם זרעו ואפי' בשדה אחרים כן הי' נראה לי לכאורה לפי"ז ר' יודא ס"ל סוף פ"א דכלאים דכלאים בעינן דווקא שלשה מינין וביאר שם התויו"ט דשדך אינו נקרא אלא א"כ הוא זרוע וא"כ כוונת הקרא שדך אם הוא זרוע במין א' לא תזרע כלאים עוד משני מינין אחרים וא"כ לא שייך כלל קו' הגמ' דלמה כתיב שדך דהא איצטריך דדווקא שדה שלו שנזרע במין א' לא יזרע עוד ב' מינים אבל בשדה אחר לא יצטרף מה שזרעו הבעלים עם הב' מינים שזרע אחר ואפשר דבאמת לר"י לא צריך קרא כמ"ש התוס' בקידושין דף ל"ט ד"ה ההוא דרק על כלאי כרם בעינן למ"ד דס"ל חדש נוהג בחו"ל אבל למאן דלא ס"ל דחדש נוהג כחו"ל לא צריך קרא גם על כלאי הכרם והפנ"י השיג על התוס' הנ"ל ולכאורה יש ראיה להתוס' ובזה אמרתי ליישב קו' מהרש"ל ומהרש"א על דברי התוס' שלאחר זה ד"ה לא קיי"מל כר' יאשי' שכ' דגם כלאי זרעים בעינן ג' מינים א"כ ליכא למדרש שדך לכלאי זרעים והקשו הא כ' התוס' דבאמת לא קאי על כלאי זרעים אלא על כלאי כרם כמ"ש התוס' לפני זה ולפי הנ"ל כוונת התוס' הוא דאי כלאי זרעים בעינן ג' מינים היינו כר' יודא הנ"ל דלדידי' אין שדך מיותר כלל ואין כאן דרש:

ב) והנה לענין מקיים בכלאים פליגי ר"ע ורבנן לר"ע מקיים בכלאים איכא לאו אעפ"י שאין לוקין על לאו שאב"מ מ"מ לאו איכא ומרן הגאון בעחת"ס זצ"ל בחלק יו"ד סי' רפ"ח ביאר השיטות והעלה דקיום בלי מעשה איכא למימר לרבנן דשרי והנה המחפה והמנכש אי חשיב כזורע או רק כמקיים פליגי ודברי הרמב"ם סותרים ועיין ברמב"ם פ"ח מה' שבת שכתב המנכש זרעים ומכוון ליפות הקרקע חייב משום חורש ושם בהלכה ב' כתב המשקה לזרעים חייב משום זורע וזה לכאורה כר"י במו"ק דף ב' ע"ב ואע"ג דבהלכה א' כתב במנכש חייב משום חורש דנראה מזה דסובר כרבה שם וצ"ל כמש"כ הלח"מ שם דסיום הרמב"ם באמרו כדי ליפות הקרקע קאי על כולם ובזה וודאי גם ר"י מודה דכל שעושה כדי ליפות ואינן מכוון כדי שיגדלו אז חייב רק משום חורש ואע"ג שעי"ז יגדלו הזרעים ביותר טוב מ"מ כיון דאינו מכוון בארעא דחברי' הוי פסיק רישא דלא ניחא לי' ול"ד לזורע וכדמוכח לומר גם בהלכה א' דמיירי בכה"ג כדאיתא בשבת ד' ק"ג וכמו שכבר האריכו המפרשים אהא דהביא הרמב"ם תי' הש"ס דשבת ק"ג דמשני דמיירי בארעא דחברי' ובפ"א מהלכות כלאים הל' ב' כ' דאחד זורע או מנכש או מחפה ה"ז לוקה ונראה ג"כ מדבריו דס"ל דמנכש ומחפה חייב משום זורע וכבר האריך שם

הכ"מ בהל' ג' דפסק שם הרמב"ם במקיים כלאים אסור אבל אינן לוקה דנראה מזה דלא ס"ל כר"ע דכלאים וא"כ מנכש ומחפה דכ' הרמב"ם דלוקה עכ"ח הטעם משום זורע והכ"מ שם האריך ושעה"מ ג"כ האריך טובא שם בה' כלאים ובפ"ח מהל' שבת הנ"ל מבואר דמנכש חייב משום חורש:

ולענ"ד דעיקר הדבר דהרמב"ם פסק כר"י דמנכש ומחפה ומשקה חייב משום זורע דע"ז הוא מכווין ולכך הוא חייב משום זורע ולא משום חורש דאינו מכוון לרפוי' ארעא ול"ד לחרישה וכמו שפסק הרמב"ם שם הל' י"ז לעניין מפיס מורסא או צד נחש ול"ד לעיקר המלאכה כמש"כ ג"כ בפ"ח שם לענין קוצר וכן קיימ"ל לענין סחיטה דכל שאינו צריך למשקין אינו אסור דל"ד לדש עיי"ש וה"נ לעולם גם ר"י מודה דמנכש כדי ליפות הקרקע חייב משום חורש והרי בפסחים ד' מ"ז פריך דאחרישה לא ליחייב הואיל דחזי לכסות בו דם ציפור ומתרץ דווקא במתונתא או בטינא חייב דלא חזי לכסות ונראה דווקא גבי חרישה שייך קושי' זו אבל אי משום זורע דהיינו במונחים שם שעורים או חטים וכיוצא לא קשה קו' הש"ס דבזריעה לא שייך הואיל וכו' דזריעה לעולם לא הותר דאפי' כל הדם הוא על הזרעים מ"מ יוכל לחתוך גרמא גרמ' שלא יהי' כח הצמיחות בם. ועוד בלא"ה אם הדם רק על הגרעון נראה דהמקיים מצות כיסוי בעינן עפר למעלה ועפר למטה והא דפריך במ"ק ד' ג' לר' יוסף דמחפה חייב משום זורע יהי' חייב ביו"ט ט' ול"מ לתרץ דאחרישה אינו חייב משום הואיל איכ"ל כיון דמתניתין בא ללמד דבמעשה אחד חייב הרבה מלקיות הו"ל למיתני ט' וכגון בטונא ועוד עיין בתוס' פסחי' ד' מ"ז שם דעיקר הקושי' על כלאים אבל על יו"ט לא קשה משום דיו"ט הוי עשה ול"ת ואין עשה דוחה עשה ול"ת ובזה מיושב היטב הרמב"ם לכך בהלכות כלאים לא הביא כלל דמנכש חייב משום חורש דאיכא למפטר משום הואיל וכו' כדלעיל ועוד הארכתי בחידושי בענין הזה ובזה יהי' מוכח דלר"ע דאפילו אינו עושה מעשה חייב משום מקיים דהרי באותו הרגע דעשה מעשה לא עבר משום חרישה אם אין שם זרעים כדלעיל ואפי"ה עובר משום מקיים לאחר המעשה ובזה נתיישב קו' הערוך לנר על מכות דבע"ז ד' ס"ד פירש"י ז"ל דר"ע מיירי דעשה גדר ובמו"ק פי' אפי' בלא עשה מעשה חייב ולהנ"ל א"ש דלרבה עכ"ח מוכח אפי' בלא מעשה נמי חייב ועכ"פ הרמב"ם לשיטתו ס"ל בלא עשה מעשה אינו רק איסור עכ"ח בפי' הברייתא כר' יוסף. כנלע"ד ועיין בדברי מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בסי' הנ"ל לדינא:

ואנו קיי"ל דהרכבת אילן הוא בכלל שדך לא תזרע ואסור בין בארץ ישראל ובין בחו"ל אבל כלאי זרעים אינו נוהג בחו"ל אבל בארץ ישראל הוא מן התורה וכבר הקשו על רש"י

בשבת פ"ד דכ' דכלאי זרעים בארץ ישראל דרבנן וסותר לדבריו בבכורות ועיי' בצל"ח ברכות פ' כיצד מברכין בסוגיא דצלף דאפי' אי קדושה שני' קידשה לשעתה וקידשה לע"ל אפי' הכי בערלה דכתיב כי תבואו ובבית שני לא באו כל ישראל לא חשיב ביאה כמש"כ הרמב"ם סוף פ"א מתרומה מיהו בכלאים לא כתיב כי תבואו מיהו הרמב"ם בפי' המשנה פ"ג מ"ט כ' דבכלאים אע"ג דלא כתיב ביאה מ"מ כיון דכתיב שדך וכרמך לא תזמור ילפי' מיני' למעט חו"ל ובשביעית כתיב כי תבואו א"כ אפשר ילפי' שדך משדך ואפי' בא"י בימי עזרא לא נהוג מה"ת ועיי' בר"ש פ"א דכלאים משנה ז' דכ' דאיכ"ל סתם זרעים אין בהם איסור כלאים אלא כנבוס ולוף וזה תמוה מה ענין כנבוס ולוף עיי' בתוס' יו"ט פ"ה מ"א ד"ה וכל ובס' יראים להרא"ם ראיתי דכלאי כרם הוי הלכה למשה מסיני ואפשר לדברי הר"ש גם בכלאי זרעים הוא הלמ"מ אלא מילתא דתמוה הוא ומצאתי שהראש יוסף על חולין עמד בזה שם וצ"ע:

והנה יש בקרא כאן מצות לאו דשעטנז לא יעלה ולא חשבו אותו שהוא רק להשלים דיני כלאים של בגדים וגוף המצוה של כלאי בגדים יבואר לקמן בפ' כי תצא. עיי' ברמב"ם וברמב"ן שורש ט':

מצוה רמז

והיא להרמב"ם ל"ת קמ"ח ולהרמב"ן היא מצוה רכ"ב ול"ת קמ"ג.

מל"ת שלא לאכול פירות האילן בשלש שנים הראשונות לנטיעתו שנאמר שלש שנים יהי' לכם ערלים לא יאכל והנוטע לסייג ולקורות אין בו משום ערלה התוס' בב"ק ד' ק"א מביא בשם ר"ת דהא דילפינן מוערלתם ערלתו שלא יהנה ושלא יצבע שלא להדליק בו את הנר אפי' שלא כדרך הנאתן אסור ואע"ג דפסחים דף כ"ד ע"ב אמרינן דרבינא שייף לברתי' בגוהרקא דערלה ואמר לחד לישנא מידי דרך הנאה קעבידנא ותי' התוס' שם דבגוהרקא דערלה הוי שלכדה"נ טובא וכוונתם נראה דשם הגוהרקא דערלה עצמו אין דרך להצריכם ועוד שלכדה"נ שאין דרך לסוך בשמן ההוא. מיהא לענ"ד קשה טובא החילוק ההוא דהרי הכלל דאמר ר' יוחנן דשלכדה"נ מותר מן התורה דכתיב לא יאכל ובעינן דווקא דרך אכילה וה"ה בכלל אכילה גם הנאה ובעינן דווקא דרך הנאתן דבחד תיבה נשמע אבל כיון דלדעת ר"ת ילפינן דבערלה אפי' שלכדה"נ אסור ואין דינו כשאר איסורין שבתורה א"כ קשה מנלן דשלכדה"נ שהוא טובא שלכדה"נ ביותר מהנך דלא יצבע ולא ידליק שיהי' מותר כיון שחידשה לנו התורה חידוש סתם ולא פירש בהדיא וא"כ מנלן לחלק בין שלכדה"נ קל לשלכדה"נ טובא, וצ"ע. ובב"ק שם הנ"ל ילפינן מקרא

דשלש ערלים דלא יצבע בערלה ולא ידליק באותו נר ורצה ללמוד משם דחזותא מילתא היא ומשני דשאני ערלה דהנאה הנראה לעינים אסרה לנו התורה ובזה הי' נ"ל דאע"ג דאמרי' בביצה ד' ל"ט דגחלת אסור מדרבנן אבל שלהבת מותר לגמרי אפי' מדרבנן וא"כ לפי מה דאמרינן דבערלה אסרה לנו התורה הנאה הנראה לעינים דלא ידליק בו את הנר אע"ג דלאו מילתא היא א"כ גם שלהבת יהי' אסור מה"ת כיון דאסרה תורה הנאה הנראה לעינים, והנה בפסחים ד' ע"ה קמבעי' לן הסיק התנור בחליפי ערלה וגרף ואח"כ אפה בו הפת מאי וכו' ויל"ד מ"ש קליפי ערלה דנקיט, ונראה דהתוס' שם הקשו מאי קמבעי' כיון דשלהבת אסור והחום בא מן השלהבת פשיטא דאסור ולענ"ד קשה טובא דהרי בביצה ד' ל"ט אמרינן דהשלהבת שרי' אם נעקרה מן הגחלת והחום בוודאי נעקרה מן הגחלת ופשיטא דשרי' ולדעת הרא"ש שם והט"ז ביו"ד רס"י קמ"ב היינו בשלהבת שנעקרה ולדעת השיטה מקובצת שם בביצה דאפילו אם הוא מחובר לגחלת שרי וא"כ נהי דהחום בא מן השלהבת מיהא כבר נעקרה ואז אפילו שלהבת עצמו מותר וא"כ מאי קמבעי' לי' אמנם איכ"ל דחדא מתורצת בחבירתה ומיושב נמי מאי דנקט קליפי ערלה והיינו דבערלה אסרה התורה הנאה הנראה לעינים ובאמת השלהבת אסור ולכך בעי בחום הבא מן השלהבת וכדמשמע מלשון רש"י בב"ק ד' ק"א דפי' דאסור בנר אע"ג דאין בו ממש אסרה התורה לכך קמבעי' על החום ומיושב שם קושית התוספ' ולכך לא הביא הרמב"ם דין זה רק גבי ערלה וכלאי כרם איתקש לערלה לפימש"כ התוס' ורש"י סוף תמורה דלכך הם מן הנשרפין תרווייהו. ובגוף הדין של השיטה מקובצת ורא"ש הנ"ל אי גם במחובר לגחלת שרי יש להאריך ואין כאן מקומו וכתבתי במקום אחר בסוגיא דזוז"ג פסחים דף כ"ו. אבל גוף הדין אי בערלה גם הנאה הנראה לעינים אסור צ"ע למה לא הביאו הפוסקים ועיין בתשובת הר"ן סי' ע"ג דכתב שאר איסורי הנאה ילפינן מערלה ועיי' פרמ"ג סי' ק' דין א' פלפול אי קיימ"ל חזותא לאו מילתא עיי"ש:

ב) והנה בסוף תמורה במתני' אמרי' דערלה מן הנשרפין ופי' רש"י ותוס' שם דאע"ג דבערלה לא כתיב שריפה אבל ילפינן מכלאי כרם ובכ"כ כתיב פן תוקד אש, וכ' מרן הגאון בעחת"ס ו"ל בחאו"ח סי' ק"ד דשריפה לאו דוקא דה"ה אם עשה בו באופן שנרקב לגמרי וכבר כתבתי במק"א דקשה לי מפסחים ד' ע"ה דמשמע שם דהיכא דבעינן שריפה דווקא באש בעינן ולי הי' קשה על דברי התוס' פסחים ד' כ"ו ע"ב דהוכיחו שם דאפילו למ"ד זוז"ג מותר מ"מ לכתחילה אסור והביאו ראי' מר' יוסי שאין נוטעין אגוז של ערלה כדאיתא בע"ז ד' מ"ט ואם נטע מותר משמע דס"ל זוז"ג מותר ואפי"ה לכתחילה אסור מזה הוכיחו התוס' דאסור לכתחילה ואני תמה ע"ז דהרי אמרו במשנה סוף תמורה כל

הנשרפין לא יקברו וא"כ הרי בלא"ה אסור אפי' אי לכתחילה מותר מ"מ ערלה שהוא מן הנשרפין אסור לנטוע ומאי ראי' הביאו התוספת וצ"ע. אמנם לדברי מרן הנ"ל א"ש ויש מכאן ראי' לדבריו והפנ"י פסחים כ"ו רצה לומר דהא דכל הנשרפין לא יקברו הוא רק מדרבנן מיהא דוקא ערלה שבארץ ישראל אבל ערלה בחו"ל נהי דהוי דאורייי' מצד הלמ"מ דקיימ"ל כר' יוחנן מ"מ כבר כתבו פוסקים גם אני כבר כתבתי באריכות במק"א דשריפה לא בעינן דהרי בברכות ר"פ כיצד מברכין אמר רב דצלף של ערלה בחו"ל זורק את האביונות ואוכל הקפריסין דקפריסין לאו פירא הוא, אבל האביונות מיהא זורק ואמאי זורק והא בעינן שריפה ובש"ע סי' רצ"ד לא הביא ג"כ דבעינן שריפה ובס' ב"ה הקשה שם ע"ז וכבר כתבתי במק"א דנראה לפי הסכמת הפוסקים דלא בעינן שריפה ובזה אפשר ליישב קושי' התוס' הנ"ל בפסחים כ"ו דאפשר דהוכיחו זה מהא דסתם אין נוטעין אגוז משמע אפילו בחו"ל והא זוז"ג מותר אלא דלכתחילה אסור:

ובש"ש שמעתתא א' רצה לומר על הא דאמרינן בקידושין ל"ט דאמר ר"י בערלה של חו"ל ספק לי ואני אכול ולדעת הרמב"ם זה דווקא אליבא דשמואל דס"ל דבחו"ל ערלה דרבנן אבל לר"י דס"ל ערלה בחו"ל דאורייתא אסור לספק ועיי' במג"א סימן תרמ"ט לעניין אתרוג של ערלה, וש"ש הקשה האיך רשאי לספק משום דהאוכל אינו יודע והוי ספק הרי המספק שהוא יודע שהוא ערלה ונתינה הוי הנאה ואיך רשאי לספק והלא אסור משום הנאה ותי' ד' איכ"ל דספק לי ואנא אכיל הוא באופן שאין המקבל יודע מי נתן זאת לפניו וממילא אינו מחזיק לו טובה וכעין שכ' הב"י על קושית הר"ן בנדרים דף מ"ז שהקשה האיך נותן לבניו תי' הב"י דבאמת אינו נותן מיד ליד אלא שיניחו בענין שאינן יודעין מי נתן זאת לאותו מקום ולקחו ממילא ואין מחזיק לו טובה ולכך שרי דלא חשיב הנאה:

מצוה רמח

מצוה רמ"ח והיא להרמב"ם מ"ע ק'. ולהרמב"ן היא מצוה רכ"ג מ"ע פ'.

מ"ע להיות נטע רבעי קודש שנאמר ובשנה הרביעית יהי' כל פריו קודש הלולים לה' ולענין פדי' במחובר כ' הרמב"ם בפ"ט ממע"ש דאין פודין במחובר מה"ת והרמב"ן הקשה עליו מסוגיא דצנועין דמתרץ אימא כל המתלקט ועכ"ח דאינו אסור רק משום דאינו בקי בשומא. ולענ"ד יש ליישב דתלי' בעומד לבצור כבצור דמי ואפשר אי אפי' עדיין צריכין לקרקע מ"מ כיון שלקטו מהם והוברר הדבר למפרע דפירות האלו היו עומדין לבצור הם כבצור וכתלוש לר"מ ואדרבה בזה מיושב דשפיר הוכיח הש"ס דיש

ברירה אפילו בדבר שאינו מתנה ומברר בפירוש וזה ג"כ הטעם שלא פדו לכולם שכל הכרם עדיין לא הי' עומד לבצור:

ב) והנה בב"ק ד' מ"ט מוכיח הש"ס דר"י דאמר גזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם אינם יכולין להקדיש דלא ס"ל כצנועין והתוס' שם בד"ה הוא דאמר כצנועין הקשו דהדבר תימא דזכין לאדם שלא בפניו ובקידושין דף נ"ו ע"א תי' התוספת משום דאיהו לא מצי עביד לא משוי שליח ומקשה דלמא ס"ל להצנועין יאוש קונה ואיהו מצי לחללו. ונ"ל עפ"י מש"כ הפנ"י בגיטין ד' ל"ח הטעם דלכך יאוש אינו קונה מטעם הפקר אע"ג דיאוש לענין עבד חשיב כהפקר דכאן כיון שאינו ברשותו אינו יכול להפקירו ממילא אליבא דצנועין דס"ל דיכול להפקיר דבר שאינו ברשותו א"כ יאוש הוי הפקר ותוס' כ' לעיל ד' ס"ו ע"א ד"ה כיון דבאיסורא דאי יאוש מטעם הפקר אין לחלק בין באיסורא אתי' לידי' וא"כ לצנועין עכ"ח דיאוש קונה וקשיא לי על דברי התוס' בריש דיבור זה שרצו להוכיח דרשב"ג ס"ל דיאוש ל"ק וצ"ע, ונראה דקושי' חדא מתורצת באידך ובאמת הש"ס מוכח ממנ"פ אי תימא דיאוש ל"ק א"כ א"א דהחילול הוא משום תורת זכיי' ושליחות דזה א"א כיון דאיהו ל"מ עביד ועכ"ח דיכולין לחלל דבר שאינו ברשותו וא"כ הה"ד מקדישין ומפקירין ועכ"ח אי אפי"ה תרצה לומר דהטעם משום זכיי' צריך אתה לומר דס"ל דיאוש קונה וכבר כ' לעיל דאי יאוש קונה אע"ג דאיכא קרא דהבאתם וגו' ומאבידה אין ללמוד דבאיסורא אתיא לידי' עכ"ח מסברא יליף כן משום תורת הפקר ויליף זה מאבידה דיאוש הוי הפקר משום אין סברא לחלק כמש"כ התוס' וא"כ מזה גופא דס"ל דיאוש קונה מוכח דס"ל דיכול להפקיר והה"ד להקדיש ואיכ"ל כתי' ר"ל והיינו דקאמר הוא דאמר כצנועין דהיינו דינו שאומר יאוש קונה הוא ג"כ רק מטעם צנועין, וא"ש:

ג) ויותר נכון לתרץ כמו שכתבתי בתוס' זה בתחילת הדיבור דגבי כרם רבעי לא שייך הפקר וא"כ שוב יאוש לחוד אינו קונה ושפי' תי' הר"מ בתוס' קידושין ובאמת גוף הסברא אי שייך יאוש גם בכרם רבעי דקיי"ל דממון גבוה צ"ע ותוס' שם ד"ה הוא דאמר הקשו דא"כ סברי צנועין דיאוש קנה וכו' וכוונתם כתב הפנ"י כיון דצנועין סברי דיאוש לא קנה לא מצינו מי שסובר דקנה וכו' ואמרתי ליישב דכבר כתבתי במק"א דאם מעשר ממון גבוה א"כ לא שייך יאוש דנהי דיש לו זכות לאכול בירושלים ואין אדם רשאי ליקח בלא דעתו אבל זכות הזה אינו יכול למכור ולא ליתן כדאיתא בריש מעשר שני וכיון שאין יכול למכור אינו יכול להקדיש ולהפקיר וצריכים אנו לומר כמש"כ הקצוה"ח סי' ס"ו ס"ק א' לענין שטרות דאפי' אי לא מהני מכירה יאוש מהני דהוי רק סילוק וכ"ז אי יאוש קונה מצד סילוק אבל אי מועיל מצד תורת הפקר נראה דהפקר כמכירה כמש"כ

הקצוה"ח שם דר"ל נראה עכ"ח דסובר דיאוש מטעם הפקר דהרי מאבידה אינו יכול למילף כדאיתא בב"ק דף ס"ו דבאיסורא אתי' לידי' שאני ואי סתם גניבה יאוש בעלים פשיטא דיאוש ל"ק מדמחייב ד' וה' ועכ"ח אי יאוש קונה הוא מצד הפקר כדאיתא בגיטין ד' ל"ח ואי מטעם הפקר אתי' בכרם רבעי לא שייך הפקר וליכא למימר דקני. מיהא גוף הסברא אי שייך בכרם רבעי הפקר צ"ע דהרי אמרינן בברייתא הובא בביצה דף ה' דר' אליעזר ביקש להפקיר כרם רבעי לעניים וכבר עמד בזה המנ"ח וכ' דר' אליעזר מתלמידי בית שמאי הי' ולא ס"ל דממון גבוה הוא ונהי דהרמב"ם פסק בפ"ו מהל' אישות ראינו יכול לקדש מ"מ בפ"ו מהל' ביכורים ופ"ו מהל' חו"מ פסק דחייב בחלה ויוצאין בו ידי חובת מצה וכ' הכ"מ בשם מהרי"ק ובה' חו"מ כתב בשם מהר"ם דס"ל כמ"ד בסוכה דף ל"ה דבעינן רק היתר אכילה אז מקרי שלכם וא"כ אפשר דיכול להפקיר דדווקא מכירה ונתינה אסור משום ממון גבוה דלא נתן הקב"ה רק לאכול בירושלים ומשלחן גבוה קזכי ומכירה ונתינה הוי הנאה אבל להפקיר כדי שיאכלו העניים בירושלים שזה נתנה התורה זכות לבעלים אפשר דיכול להפקיר זכות הזה לכהפ"ח שהוא על תנאי כשיבואו לאכול בירושלים ובפרט למ"ד דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם ולפימש"כ הר"ת בספר הישר בגיטין דף כ"ה דמ"ד יש ברירה סובר אדם מקנה דשלבל"ע ור"א סובר בעירובין דף ל"ה דיש ברירה וא"כ שפיר יכול להפקיר לכשיבוא זמנו לכאורה הו"א דבשביעית דהכל הפקר אין כרם רבעי נוהג כיון דקיימ"ל דממון גבוה הוא וילפינן קודש קודש ממעשר שני ומע"ש אינו נוהג בשביעית הה"ד כרם רבעי אבל באמת זה אינו דגם בשביעית נוהג כרם רבעי דהרי הא דצנועין התנו כל הנלקט וכו' פי' הרמב"ם הא דשמיטה והטעם הובא ברשב"א שם בשם הירושלמי דהתורה אמרה שנה רביעית והי' לכם קודש הלולים אחלי' והדר אכלי עיי"ש והא דהביא הרמב"ם דין דצנועין דווקא בשמיטה אמרתי ליישב שהרי בלא"ה דברי הרמב"ם תמוהים דפסק כר' יוחנן דגזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדיש ובגמ' אמרי' דר' יוחנן לא ס"ל כצנועין ונלענ"ד דהרי התוס' שם הקשו דלמא משום זכיי' הקנה אפי' לר' יוחנן ובתוס' קידושין תי' הר"מ כיון דהוא ל"מ עביד לא מצי משוי שליח וכבר כתבתי לעיל מזה מיהו זה שייך אי לא מיירי בשמיטה אבל אי מיירי בשמיטה דהוי הפקר שפיר זכו הלוקטין מהפקר ואיהו מצי למיעבד שליח לחלל ושפיר הוי שליחם ועמדה הקושי' ונלע"ד ליישב וגם ליישב קושי' התוס' דנימא הטעם משום זכיי' ושליחות דוודאי אי לימא דהצנועין הי' שלוחים צריכין אנו לומר שאז בשעת אמירה היו שלוחים דהרי בשעת לקיטה לא עשאו כבר ועכ"ח בשעת אמירה אמרינן שהיו שלוחים וזה שייך אי הי' ברור מי ילקוט

אבל כאן שהלקיטה ומי ילקוט לא נודע בשעת אמירה עכ"ח צריכין אנו לומר דהוברר הדבר למפרע והא אנן לית לן ברירה ובשלמא אם הבעלים אמרו זאת על שלהם שפיר כתב הר"ש בפ"ה דמע"ש והשיטה מקובצת בסוגיא דהכא דלא בעינן שיחול למפרע לא מקרי ברירה ושפיר יכול לומר בשחרית אבל אי נימא משום תורת שליחות א"כ מוכרחים אנו לומר דהוברר הדבר למפרע שהי' שליחו של זה ושפיר תלי' בברירה ואפי' אי נימא נטע רבעי בזה"ז דרבנן כמש"כ למעלה דיעות בזה מ"מ לר' יוחנן אפי' בדרבנן לית לי' ברירה. ובזה מיושב היטב הרמב"ם דפסק כצנועין ופסק כר' יוחנן דגזל ולא נתיאשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדיש דלדידן דקיימ"ל ברירה הוא ספק ופסקי' בביצה דף ל"ט דבדרבנן אמרי' יש ברירה וא"כ שפיר פסק הרמב"ם כצנועין ומטעם זכיי' ושליחות משא"כ לר' יוחנן. וא"ש ועיי' בקצוה"ח סי' שנ"ג ובחידושי בב"ק בסוגיא דצנועין ביארתי שם:

ד) **והנה** כבר אמרתי לעיל לענ"ד דכרם רבעי יכולין להפקיר דהכתוב עשאו כשלו לענין לאכלו בירושלים ואין אחר יכול לפדותו וכמ"ש התוס' ב"ק דף ס"ח ע"ב ד"ה הוא אמר כצנועין ובכרם רבעי לא דמי לפטר חמור דאסור בהנאה ואע"ג דיש לבעלים זכיי' דיכולין לפדות בשה אפי' שוה מאה זוזי ושייך לבעלים מה דביני ביני לכך לאחר הפדיון הוא לבעלים ואפי' פדאו אחר וקודם הפדיון אסור בהנאה ואפילו הבעלים אינם יכולין למכור ולקדש בו את האשה כדאיתא בקידושין ד' נ"ז ע"ב כמו שהסביר התוס' רי"ד שם ובקודם פדיי' אזלינן בתר השתא דאסור בהנאה וכן בכרם רבעי אסור להנות ממנו חוץ לירושלים קודם פדיי' משא"כ בהפקיר איכ"ל דיכול להפקיר זכותו כיון דבידו ודבר שהוא בידו לא מקרי דבר שלבל"ע ולכאורה קשה לפי"ז בהקדש דקיימ"ל בזה"ז מחללין אפי' שוה מאה על פרוטה יהי' פדיון לבעלים ולא שמענו כן וגם שם בפטר חמור אמרי' דהגונב חייב כפל וקרינן בפטר חמור בגנבו וגונב מבית האיש הואיל ויש לו ביני ביני א"כ גם בהקדש בזה"ז נימא כן והרמב"ם סובר גם בזה"ז הקדש פטור מכפל, ונראה דנהי דיכול לפדות על שוה פרוטה היינו רק מטעם דאין אונאה להקדש ואפי' אחר שעשה כן נמי ואין לו זכות יותר מאחר באמת כל שיווי הוא להקדש ואין לו בעלים אלא שאונאה בהקדש פטור:

מצוה רמט

והיא להרמב"ם ל"ת קמ"ט ולהרמב"ן היא מצוה רכ"ד ול"ת קמ"ד.

מל"ת שלא לאכול אכילת בן סורר ומורה שנאמר לא תאכלו על הדם ולאו זה כולל גם דברים אחרים ובא להזהיר כאן בהרבה דברים עיי' בחינוך ועל כולם אין לוקין דהוי לאו שבכללות אבל בן סו"מ על אכילה ראשונה לוקה מגז"ש דויסרו ובא אזהרה גם על אכילה שני' למיתה. ובזה מיושב קו' התוס' סנהדרין ד' ס"ג ע"א ד"ה הוי לאו שבכללות דל"ל הטעם משום לאו שבכללות תיפוק לי' דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתה עיי"ש, ולהנ"ל לק"מ דבעלמא אמרי' דהלאו נאמר רק כדי להזהיר מיתה, אבל כאן חזינין שגם למלקות בא דהרי למדו בגז"ש דלוקין וא"כ גם באינך נלקה אם לא דהוי לאו שבכללות, ומכאן למד הרמב"ם בל"ת קצ"ה דהיכא שהעונש מפורש אין נ"מ אפי' יבוא הלאו מלאו שבכללות או מק"ו עיי"ש. ורמב"ן השיג ואמר שכבר ביאר בשורש ב שזה שורש נפסד והמעיי"ח הקשה שהרי מבן סו"מ הוא ראי' ברורה לזה ורמב"ן סובר דהכא שאני דאיכא גז"ש דעל אכילה ראשונה לוקה ועכ"ח הקרא גם למלקות אזהר משא"כ בעלמא מ"מ נראה ראי' גדולה להרמב"ם בזה ורמב"ן מונה זה לב' ל"ת לאכילה ראשונה ולאכילה שני':

ב) והנה דין סו"מ איתא בריש פ' סורר ומורה דאינו אלא גדול ועד שיקיף זקן התחתון דכתיב כי יהי' לאיש בן משמע דהוא איש והוא עדיין בן. וצריך ביאור, ולענ"ד נראה לפרש דנהי דקיימ"ל. דכל אדם שהוא בן י"ג שנה מקרי איש והוא מהשעורין שנאמרו למשה מסיני וכמ"ש הרא"ש בתשובה ורש"י בפרקי אבות פ"ה מכ"א דקים לן דשמעון ולוי בשעה שלקחו במלחמת שכם שנאמר ויקחו איש חרבו גמירי דבני י"ג שנה היו ועכ"פ מבן י"ג נקרא איש לכ"ע וא"כ קשה למה פי' רש"י כאן משעה שיקיף. ונראה דבן י"ג בעי' שערות וכל אחד הוי רק חצי דבר שנים בלא שערות לא מהני ושערות בלא שנים לא מהני. אמנם כתבו התוס' בקידושין ס"ג ע"ב ד"ה בני וכו' דריבוי שערות לא בעי' שנים והכי קיימ"ל עיי' באהע"ז סי' קנ"ו עיי"ש וא"כ נראה דהיינו משעה שיקיף ובזה יש חילוק דבן י"ג באמת מקרי איש אבל אינו תלוי ואינו ניכר בעצמו אלא בעדות שהוא בן י"ג אבל משעה שיקיף הגדלות שלו תלוי' בעצמו, והנה שם בקידושין אמרו דהאב נאמן על בנו רק לקרבן אבל לא לעונשין ולענין בן סו"מ אני מסופק אם האב נאמן עליו דהרי לעונשין אינו נאמן, אמנם מסוגיא דשמעתין נראה דגם זה מגזה"כ דהאב נאמן עליו דלא אשתמיט לן בפרקין דבעי' עדות אלא לענין התראה וגם זה סגי באבות בפני עדים וא"כ א"ש דרש חכז"ל דקשי' להו יתורא דקרא דנקט כי יהי' לאיש ולכך דרשו דקרא מיירי משעה שהביא ב' שערות עד שעת הקפת הגיד דעד אותו זמן הוא לענין מקצת דברים כאיש עפ"י עדות אביו שהוא בן י"ג דסתמא דמלתא אין עדים ע"ז וא"כ

לענין קרבן וכיוצא בו הוא כאיש ולענין שאר דברים הוא כבן דהיינו לענין עונשין ואז הוא מורכב לענין מקצת כקטן ולענין מקצת כגדול והוא איש ובן, וזה זמנו של סו"מ ודברי חז"ל כפתור ופרח ובזה מיושב נמי קו' התו' שהקשו דלמא מרבינן מופלא סמוך לאיש, ולהנ"ל א"ש דאנן בעי' שיהי' איש וגם בן כדלעיל ומופלא לא מקרי איש אלא סמוך לאיש:

ג) **והנה** בהרמב"ם סוף הל' ממרים כ' דבת לא נעשית בסו"מ מצד הסברא דאין שייך אצלה מלסטם את הבריות עיי"ש, והקשה הלח"מ הא בגמ' ממעטינן מקרא דבן ולא בת ונראה לי בעזהי"ת דהרי לפי דרש חז"ל דאיש קאי על הסו"מ וא"כ יש ב' מיעוטים למעט בת מאיש ובן והוי לן למימר דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות את הבת וזה דקשיא לי' להרמב"ם ולכך כתב דזה א"א דלא שייך אצלה טעם דבן סו"מ וא"כ עכ"ח מסברא ידעינן דבת אינו בכלל ול"ל קרא וגם אין לומר דבא לרבות ועכ"ח דקרא בא ללמד בן ולא איש והיינו דתנן בן ולא בת היינו מסברא דהיינו דלא שייך אצלה כלל וא"כ עכ"ח דקרא בא ללמד בן ולא איש:

ד) **ויותר** נראה לי ליישב דוודאי מסברא איכ"ל כמ"ש הרמב"ם דנהי דגם בבת איכ"ל דע"י קלותה ותאוותה תפתה רבים לזנות אחרים ויהי' סיבה לרעה מ"מ אם היא להוטה אחרי הזנות לא הוחשדו ישראל בזה ואפי"ה ר"ש לשיטתי' א"ש שפיר דהרי בסנהדרין כ"א לר"ש דדריש בעלמא טעמא דקרא היכא דפריש קרא טעמא, וקשיא לן ל"ל טעמא בלא"ה נדרוש טעמא ועכ"ח דבא לגלות אפי' שייך רק מקצת טעם ואנן דרשינן בספרי מסמיכות הכתוב לאחר בן סו"מ וכי יהי' באיש חטא משפט מות הכתוב מבשרך שאם לא דנו אותו אבותיו סופו שיצא לתרבות רעה ויהי' חייב מיתה וגלי לן הסמיכות טעמא דקרא ולכך הו"א אפי' שייך רק מקצת טעם כמו בבת אפי"ה יהי' דין סו"מ ולכך ר"ש לשיטתי' בעי מיעוט אבל הרמב"ם דפסק בעלמא דלא כר"ש שפי' כ' דלא בעי מיעוט. ומלאו זה ילפינן עוד הרבה דברים כמפורש במנחת חינוך וחדא מינייהו דלא יטעום עד שיתפלל ובמנ"ח כ' כיון דכתיב אכילה למה נקט טעימה ואני לא אדע בקושי' דהא אמרינן בעלמא אכילה שיהי' חייב הוא בכזית אבל ח"ש אסור מה"ת בכ"מ ושפיר נקט טעימה ומלקות בלא"ה ליתא, אפי' נימא דלא הוי אסמכתא כמ"ש המנ"ח ולהרמב"ם דס"ל תפילה דאורייתא איכ"ל דדרש גמור הוא כמו שביאר בס' התורה והמצוה על תו"כ:

ועוד ילפינן ממקרא זה דאסור לאכול מבהמה קודם שיצא דמה עיי' בתבואת שור סי' כ"ז שביאר זה. ולרש"י הוא דאוריי' ולהרמב"ם הוא רק מדרבנן ואסמכתא, ולדעתי פשוט דגם בבן פקועה איכא איסור זה אפי' אם הוא קלוט וא"צ שחיטה מ"מ כ"ז שלא יצא דמו

אסור לאכול ממנו ומטעם זה לא זכיתי להבין דברי מרן הגאון בעחת"ס ז"ל בחיו"ד סי' י"ד באות ג' שמביא שם אסתפקתא אם שוחט בן פקועה בשבת חייב דלא מתקן כלל עיי"ש ואני לא הבנתי דהרי מתירו באכילה ומתקנו דבלא שחיטה או נחירה א"א לאכלו דהרי דם בן פקועה אסור כמו של בהמה דעלמא וכדאיתא בפ' בהמה המקשה דם שליל אסור, ולטעם הר"ן בחידושיו שם הוא משום דכתיב כל בבהמה תאכלו ואכילה שייך על מידי דבר אכילה אז לא קאי רק על אכילה ולא על שתיי' ואע"ג דשתיי' בכלל אכילה אפי' להרמב"ם דאסור רק מדרבנן לאכול קודם שיצא דמה כבר כ' מרן הגאון שם דתיקון דרבנן הוי תיקון וא"כ צ"ע:

מצוה רנ

והיא להרמב"ם ל"ת ק"נ. ולהרמב"ן היא מצוה רכ"ה ל"ת קמ"ח.

מל"ת שלא לנחש שנאמר לא תנחשו עיי' בהרמב"ם פי"א מהל' עכו"ם איזהו ניחוש והראב"ד ועיי' ברד"ק בשמואל במעשה דיונתן כלל אחר בזה. והנה בהרמב"ם כולל בכלל ניחוש גם סימן אם סומך עליו כאליעזר עבד אברהם וכיונתן בן שאול כמ"ש בחולין דף צ"ה כל ניחוש שאינו כאליעזר עבד אברהם אינו ניחוש והראב"ד השיג עליו דזה לא הוי ניחוש ועיין בסדר למשנה שם בפי"א מע"ז שביאר דברי הרמב"ם שגם הרמב"ם מודה שאם אינו סומך על הסימן ההוא לא מקרי ניחוש ואליעזר לא סמך ע"ז כמו שביאר הרמב"ן שלא נתן לה הצמידים מיד כשהצליח בסימן אלא כשאמרה שהיא בת בתואל עיי"ש. ואני אמרתי בחי' אגדה ראי' להרמב"ם מלשון שאמר לבן ובתואל מה' יצא הדבר לא נוכל דבר אליך רע או טוב הנה רבקה לפניך קח ולך וק' למה אמרו שלא נוכל דבר אליך טוב ואמרתי שהרי בסנהדרין נ"ח איכא מ"ד בן נח מצווה על הכישוף ובס' סדר למשנה ביאר זאת אפי' למ"ד דלא הוי מצווים רק על ז' מצות מ"מ איסור הוי לשאר בני נח עיי"ש שביאר היטב וכמו שפסק הרמב"ם לענין הרבעה והרכבה בכלאים אע"ג דלא הוי מז' מצות ואינו נהרג מ"מ אסור לו לפימש"כ במק"א דדבר שאינו רק גרם להעבירה העקרית ה"נ לפמש"כ המנ"ח דעיקר האיסור בכשפים הוא רק משום דיכול לכפור בהשי"ת עיי"ש והוי זה רק כגרם ע"ז לא נתחייבו מיתה רק איסורא איכא וא"כ הרי קיימ"ל ביו"ד סימן קע"ט דנהי דרשאי לשחוט תרנגולת שקראה כתרנגול מ"מ אסור לומר דמשו"ה שחטה דאין רשאי להראות שסומך על הניחוש ההוא ולשון יציאה מצינו ג"כ על לשון שעשה נגד השי"ת ויצא מדרך הטוב כמו שפירשו המפרשים על הפ' כי יצאת חוץ ושבת וכסית דהיינו שאם עבר עבירה ישוב כן פירשו בדרך מליצה ה"נ אפשר

לומר שאמרו כן כיון שמה' יצא הדבר דהיינו שאסור לנחש וזה הוי כעין ניחוש ולכך לא נוכל דבר אליך רע או טוב שאסור לדבר אליך שאין אנו רשאין לסמוך ע"ז לכך הנה רבקה לפניך קח ולך. ומזה יהי' ראי' להרמב"ם דסימן אם סומך עליו אסור ואליעזר עבד אברהם באמת לא סמך על זה ועיי"ש ברמב"ם עוד דברים הרבה נכונים בזה:

מצוה רנא

והיא להרמב"ם ל"ת קנ"א ולהרמב"ן מצוה רכ"ו ל"ת קמ"ו.

מל"ת שלא לעונן שנאמר לא תעוננו עיי' ברמב"ם שם ביאורו ולדעת הרמב"ם המחשבים בכוכבים בחכמת אצטגנינות גם הם בכלל מעוננים לפי משמעות לשונו וזה תימה שהרי מצינו בדברי חז"ל סוף שבת ובכמה דוכתי שחשבו במזלות ועיין בר"ן שפי' בחי' דלאו היינו חישוב אצטגנינות אבל בדברי הרמב"ם אין לכוון זה ובאחיזת עינים מבואר מלשון הרמב"ם דהוי יש בו מעשה ומבואר בדבריו דיש ב' מיני אחיזת עינים א' העושה בתחבולה והוא בכלל מעונן וא' ע"י כישוף ועיי' במנ"ח דכ' דאחיזת עינים הנעשה ע"י כישוף הוא בב' אופנים, א' שאין עושה שינוי באותו דבר אלא שעושה ע"י כישוף לתמה העינים של הרואים שנראה להם כאלו נעשה כך, והב' שעושה ע"י כישוף בפועל שנעשה מעשה באותו דבר בעל הכישוף חייב סקילה אבל באינך הוי רק לאו ולוקין אם עשה מעשה ולדעת החינוך דס"ל בעלמא היכא דאפשר בלי מעשה אפילו עשה מעשה אין לוקין עכ"ח מיירי שעשה דבר שאין כיוצא בו אפשר בלי מעשה כמש"כ השעה"מ פ"א מהלכות חו"מ אע"ג דהוי לאו שבכללות עיי' בסדר למשנה פי"א שם ברמב"ם איכ"ל כיון דהכל לענין אחד כמו שביאר בחינוך טעמא דהא מילתא שכולן טעמם ושרשם אחד לכך לא חשיב לאו שבכללות כמש"כ הרמב"ם במנין המצות בשורש ט' בחינוך מצוה ז' וטעם זה שכ' הרמב"ם דאחיזת העינים הוא בכלל לא תעוננו וצווח החכמת אדם כלל פ"ד על הרואים בענייניים שעושין בפולין הטאשענשפילער. ושם כ' דאם הגוי הוא העושה אין הרואים עושים איסור ולפימ"ש במצוה הקודם לזה בשם סדר למשנה פי"א דעל כישוף גם בן נח מצוה א"כ אם האחיזת עינים הוא ע"י כישוף גם בב"נ אסור דהוי מסייע לעוברי עבירה ואפשר דאיכא משום לפני עור ובספר נחלת שבעה שבתשובה ט"ו הובא בבאר היטב ביו"ד סי' קע"ט דשאלה במכשפים אין אסור בזה"ז דאין בקיאין בכישוף גמור עיי"ש ולענ"ד לפי דברי הסדר למשנה דב"נ ג"כ מצוה על הכישוף א"כ בלא"ה אסור משום לפני עור וגו' כמו שאמרו מנין שלא יושיט אבמה"ח לב"נ וכו' דבשלמא לדברי החכמת אדם הנ"ל איכ"ל דאם הגוי עושה אם אין ישראלים רואין איכ"ל דליכא לפ"ע

דאמרינן בגמ' דווקא בתרי עברי נהרא אבל הנחלת שבעה דקאי על ששואלין אותו לידע איזה דבר מי גנבו זה נעשה ע"י זה וודאי איכא משום לפ"ע וגם בגוי אסור כנ"ל:

מצוה רנב

והיא להרמב"ם ל"ת קנ"ב. ולהרמב"ן היא מצוה רכ"ז ל"ת קמ"ד.

מל"ת שלא לגלח פאת הראש שנאמר לא תקיפו פאת ראשכם וחייב על כל פאה ופאה לפיכך המגלח שני צדעיו אפילו בבת אחת לוקה שתים בין שגלח הפאות לבד ובין שגלח כל הראש כאחד ודווקא איש המגלח לוקה שעשה מעשה אבל המתגלח אינו לוקה אלא אם סייע להמגלח ומדברי הרמב"ם פי"ב מע"ז לפי דברי הכ"מ שם משמע דבלא מסייע אפי' איסור ליכא והמפרשים הקשו ע"ז ועיי' בנוב"י מה"ת סי' ואני אמרתי קצת ראי' לדבריו מהא דאמרינן ריש פרק שני נזירים שנזרקה טומאה ביניהם דמיירי באשה או קטן וקשה האיך רשאי לגלח הפאות לקטן דקיימ"ל דלמיספי בידים אסור לגדול למספי לקטן מה"ת ואיך רשאי לגדול להקיף זה קשה לי שוב מצאתי שהעיר בזה גם בפר"מ באו"ח סי' שמ"ג וכעת מצאתי גם במנ"ח פה אמנם הכ"מ אליבא דהרמב"ם הנ"ל איכ"ל ליישב דכיון דאם אינו מסייע אין איסור כלל על הניקוף והגדול אינו מצוה להקטן שיסייע לו אפי' אם מסייע הוי רק כעושה מעצמו דאינו מצוה להפרישו אדרבה אפשר שהגדול מצוה שלא יסייע לו שפיר משכחת לה דיכול להקיף לקטן ולא חשיב למספי לי' באומר לו שלא יסייע לו והמקיף הוא האשה וא"כ אין כאן איסור כלל. ועיי' לקמן מה שאכתוב עוד בזה:

ב) והנה לדעת הרמב"ם דווקא בתער מוזהר ותוספות ריש שבועות דף ב' ע"ב ד"ה על הראש הקשה ע"ז מש"ס דנזיר מדאיצטריך זקנו לתער תיפק לי' מראשו דבעינן ג"כ דווקא תער ונראה דזה תלי' בב' הטעמים דס"ל להרמב"ם ולמקצת הפוסקים דדווקא בתער איתא איסור להקיף פירשו התוס' בנזיר דף נ"ז דבלא תער ליכא הקפה כלל דהקפה מקרי למקיף פאותיו עם צדעיו וא"א לעשותו חלק אלא בתער ואז מקרי הקפה והריטב"א פי' הטעם משום דילפינן מהיקש מלא תגלחו ולא תשחיתו עיי"ש, והנ"מ בין ב' הטעמים האלו הוא דאי אמרינן הטעם כמו שפירש התו' בנזיר שם דמשמעות הקרא משמע דווקא בתער א"כ אין כאן איסור בשום ענין אלא בתער אבל לטעם הרמב"ם והריטב"א דהא דאינו אסור אלא בתער דילפינן מהיקש דאתקש לזקנו א"כ אי איכא איזה גילוי דלא ילפינן מהיקש שוב נוכל לומר דהקפה אסור אפילו במספרים א"כ לפי"ז מיושב קו' התוס' לשיטת הריטב"א הנ"ל דלעולם איכ"ל דראש אינו אסור אלא בתער אפי"ה

שפיר מדייק הגמ' בנזיר דאי לא כתב זקנו הו"א דאף מספרים אסור דאף במספרים יוכל להשוות פאותיו ובזקנו אינו צריך למכתב דמותר דהוא פשיטא דהא זקנו אינו אסור במספרים ולכך צריך למכתב זקנו לאשמעינן דאף על הראש אינו חייב אלא בתער כנ"ל נכון ליישב שיטת הרמב"ם והריטב"א ועיי' בריטב"א מכות שכ' כיוצא בזה:

ג) **והנה** כבר כתבתי לעיל ראי' לדברי הכ"מ דאם אינו מסייע הניקף אינו עובר, בזה אמרתי ליישב בחידושי הא דאמר רב אדא בר אהבה לר"ה בנזיר דף נ"ז לדידך בניך מאן מקיף להם אמר חובה ואמר ר"א תקברה חובה לבני' והוא דבר תמוה מדוע לטיי' לבני' ועוד יותר תימה דהרי קללה אסור לנו מה"ת דכתיב לא תקללו ובב"מ דף מ"ט אמרינן מי שפרע הוא לטותת ופריך הא כתיב נשיא בעמך לא תאור ומשני בעושה מעשה עמך וזה שייך התם אבל כאן איך רשאי רב אדא בר אהבה למילט את בני' ובחידושי אמרתי דרך מליצה דרב אדא מחולק על ר"ה דס"ל ככ"מ וא"כ אפי' אם אשה מקפת את הקטנים אסור משום למספי וכקושי' דלעיל, אמנם האיסור של למספי כ' התה"ד והובא גם כן בתשובת מרן הגאון בעל חת"ס ז"ל חאו"ח משום דלמא אתי למיסרך וא"כ זה שייך אם יגדלו הקטנים עד שיהיו בני מצות אסור למספי הם בקטנותם אבל אם הי' ידוע שימותו הקטנים קודם שיגדלו לא הוי אסור משום למספי וזה שאמר רב אדא בלשון בתמי' תקבר' חובה לבני' וכי יודע הוא שימותו בני' בעודם קטנים דאל"כ אסור משום למסרך. אלא כבר אמרו חז"ל אל תפתח פה לשטן ואסור לומר כן ולכך עלתה להם באמת כך, כן אפשר לומר לרב אדא ומר"ה יש ראי' לכ"מ אלא שאין זה מספיק לכאורה ליישב מה דקשה על דברי התוס' בשבועות דף ג' ע"א ד"ה על הראש שהקשו דלמה אמרי' בנזיר מצורע דעדל"ת נימא להקיף ע"י קטן ושם עדיין קשה הא אסור למספי לקטן בידים ואיך מצוה לו להקיף לגדול ואפשר כיון דבמקום מצוה הוא ואם אין כאן קטן מותר אפי' בגדול שוב קל יותר מאם מקיף לי' גדול מכש"כ מטעם דלמא אתי' למסרך ובמקום מצוה באמת עדל"ת היכא דליכא קטן הוי רק חשש בעלמא שיהי' קטן אתי למסרך בכה"ג אין אסור מה"ת:

ד) **והערוך** לנר במכות דף כ' מסתפק לי' אי רשאי לתלוש השער בידים מן הפאות ולדעת התוס' אפי' בלי תער מספרים כעין תער אסור בפאת הראש דלא בעינן גלוח שיש בו השחתה כמו בזקן וא"כ איכ"ל דגם בתלישה דלא הוי רק השחתה אפ"ה אסור ובש"ע יו"ד סי' קפ"א הביא פלוגתא דהרמב"ם ותוס' ומסיק דיש להחמיר כדעת התוס' וא"כ גם בתלישה יש לאסור ובתשובות מרן הגאון בעחת"ס ז"ל חיו"ד סי' קל"ט מסתפק דאפשר לומר דאפי' סריקה יהיה אסור דסריקה הוי פסיק רישא דתולש השערות ופסיק רישא

אסור ולבסוף מסיק דסריקה וודאי מותר ואפילו בתלישה צידד שאין הלכה פסוקה לאסור עיי"ש בתשובה ולפימש"כ בס' התורה והמצוה פי' על תורת כהנים דלשון לא תקיפו יש לפרש בב' אופנים א' לשון הקפה שמשווה צדעיו לאחורי אזנו כדמפרש הש"ס, וב' לשון תלישה ושבירה כנוקף זית שהוא לשון שבירה ותלישה וא"כ אפשט לן הספק הנ"ל דקרא עצמו כולל ב' דברים דאפי' ע"י תלישה אסור להשוות צדעיו לאחורי אזנו. ובזה מבוארים דברי מרן הגאון בעחת"ס ז"ל הנ"ל דשיעור הרמב"ם ארבעים שערות הוא רק משום מראית העין ועיקר האיסור הוא שמשווה צדעיו לאחורי אזנו כנלענ"ד:

מצוה רנג

והיא להרמב"ם ל"ת קנ"ג. ולהרמב"ן היא מצוה רכ"ח ל"ת קמ"ח

מל"ת שלא להשחית פאת הזקן שנאמר ולא תשחית פאת זקניך. ואמרו חז"ל שחמש פאות איכא בזקן והעובר ומגלח אותם בתער עובר חמשה לאוין על חמשה פאות ואפי' בהתראה אחת דפאות מחלקות כמש"כ התוס' שבועות דף ג' ע"א ואפי' לר"א דחולק וס"ל דפאות אינו חולקת היינו בחדא התראה אבל אם התרה אותו על כל פיאה ופיאה כתבו התוס' דמודה ר"א בזה אבל בריטב"א במכות דף כ' כתב דאפילו בשתי התראות ואפילו בהתראות טובא פליג ר"א ובערוך לנר שם הקשה טובא מכמה מקומות הש"ס דפריך בחולין דף פ"ג אילימא בזה אחר זה מ"ט דר' יודא. ובקידושין דף ע"ז פריך ובשתי התראות מי איכא למ"ד. ולענ"ד גם הריטב"א בשם ר"מ מודה היכא דכל אחד ואחד מעשה בפני עצמו דחייב על כל אחת ואחת ובפרט היכא דחייבו התורה על ההנאה כדאמרינן דמתעסק חייב שכן נהנה. והריטב"א לא כתב אלא היכא דמעשה אחד צריך לחבירו והוי הכל חד מעשה ורק התראות יהיו מחלקות ובענין זה אין התראות מחלקות. ויתר ביאור נ"ל כוונת הר"מ הוא לשון ר"א במכות דף כ' ע"א דאמר אם נטלו כולן כאחת אינו חייב אלא אחת. ונראה כמו דאמרי' בשבת דף קל"ג ע"ב גבי מילה דכל זמן שלא פירש חוזר אפי' על הציצין שאינם מעכבין משום דחדא מעשה הוא וזה ג"כ סברת ר"א אם נטלו כולן כאחת ולא פי' מאותו דבר אפילו התרה בנתיים כיון דחדא מעשה הוא ס"ל לר"א אין התראות מחלקות לדעת ריטב"א הנ"ל וכן בכל איסורים כ"ז שלא פירש כגון בבא כהן על גרושה או בשאר עריות אם התרה בין תחילת ביאה שהוא הערה ובין גמר ביאה אינו חייב שתים כיון דחדא מעשה הוא אין התראות מחלקות וכדמות ראי' הוא מדנקט פלוגתת ר"א לאחר דתנן דעל הזקן שתים מצד זה דבראש קשה לעשות כאחת ב' פיאות דזה מצד אחר וזה מצד אחר אבל בזקן דרק מצד אחד הוא אפשר שיקיף בלי

הפסק והיוצא מזה לדינא דאיכא למימר לדידן דלא קיימ"ל כר"א וס"ל דפיאות מחלקות איכ"ל אפילו בחדא מעשה בלי הפסק ג"כ חייב על כל אחת ואחת כנלענ"ד:

ב) וכבר אמרנו דהניקף ג"כ חייב היכא דמסייע וה"ה בהשחתת פאת זקנו אם הניח להשחית חייב. ובס' ערוך לנר במכות דקדק על הרמב"ם למה לא הביא דין זה בהשחתת הראש ג"כ דחייב במניח עצמו להשחית זקנו במסייע עיי"ש ולענד"נ כיון דבזקן מפורש בהדיא פאת זקנם לא יגלחו בלשון רבים כמו לא תקיפו פאת ראשכם ילפינן אחד המקיף ואחד הניקף חייב דכתיב לשון רבים הכא נמי כתיב לשון רבים וממילא ידעינן דגם הנשחת חייב במסייע ובגמ' קידושין ד' ל"ה ילפינן פאת פאת מכהן ולכך פשיטא דגם לענין השחתת הזקן אחד המשחית ואחד הנשחת והנה זה באיש אבל באשה ילפינן שם בגמ' דאשה פטורה והנה בקידושין ל"ה ע"ב מעיקרא ילפינן לה מדכתיב לא תשחית פאת זקניך ולא של אשתך ובסוף יליף לה מגז"ש פאת פאת מכהן ובכהן כתיב בני אהרן ולא בנות אהרן. ובתוס' ד"ה בהשחתה וכו' הקשו ל"ל גז"ש דפאת פאת תיפק לי' כדמעיקרא מזקנך וכו' ותי' כיון דלמסקנא איכא לפעמים גם זקן אשה חשובה צריך גז"ש. ודברי התוס' אלו צריכים הסבר ולענ"ד נראה ליישב דהנה לכאורה קשה איך מוכח דנשים פטורות בהקפה דלמא פטורות רק בניקף אבל במקפת חייבת בשלמא לרב אדא דאמר אחד המקיף ואחד הניקף חייב ואם הניקף פטור גם המקיף פטור א"ש אבל לר"ה דס"ל לא תלי' זה בזה א"כ מנ"ל לכך נראה דה"ק סברא היא כיון דלית לה זקן ממילא ידעינן דבניקף פטורה ואייתר לן קרא דפאת זקנך לדרוש דגם במקיף פטורה וזה ניחא בהו"א וא"כ שפי' כתבו התוס' דלמסקנא דידעינן דיש להם חשיבות זקן א"כ ליכא סברא בניקף לפטור א"כ צריך הקרא לניקף לכך צריך קרא למקיף ולכך צ"ל דיליף פאת פאת מבני אהרן. ובזה יש ליישב נמי הרא"ש דלא מביא האי דפאת וכו' רק דיליף מדכתיב זקנך וקשה דהא בגמרא צ"ל מדכתיב פאת פאת ובזה מיושב דהגמ' אזיל אליבא דר"ה ושפי' צ"ל מדכתיב פאת וכו' אבל הרא"ש פסק כרב אדא ממילא לא צריך רק חד קרא לניקף ולמקיף:

מצוה רנד

והיא להרמב"ם ל"ת קנ"ד. ולהרמב"ן הוא מצוה רכ"ט ל"ת קמ"ט

מל"ת שלא לכתוב כתובת קעקע בבשרו שנאמר וכתובת קעקע לא תתנו בבשרכם והחינוך כתב דאפילו באות אחת חייב והמעיי"ח העיר שלא ידע אנה מצא זה ועיי' בב"ש באהע"ז סי' קכ"ד ס"ק ט"ז ועיי' בתשובת מעיל צדקה סי' ל"א שביאר בגוף הדין

אי צריך דווקא אות או אפי' ברושם נמי חייב תליא בפי' רש"י והרמב"ם לרש"י בעינן כתובת קעקע שבתחלה יכתוב בדיו או בכחל ואח"כ יקעקע במחט או בדבר אחר א"כ כיון דכתיב כתובת צריך דווקא כתב ולא חייב ברושם ולדעת הרמב"ם דמפרש כתובת היינו שיקעקע דהיינו שירשום בתוך הבשר ואח"כ יקעקע בכחל או בדיו ולדידי' אפי' ברושם נמי חייב וכיון דלרש"י בעינן כתיבה וכ' לשון יחיד הוא א"כ אפי' באות אחת נמי חייב עיי"ש ובס' יד הקטנה באמת משיג דאפי' ברושם נמי חייב ובס' ערוך לנר מביא תוספתא דדווקא אם חוקק זה לשם ע"ז ובזה מיושב קו' הב"ש סי' קכ"ד ס"ק ט"ז וזה הטעם ג"כ כתוב בס' גט פשוט דלכך מתיר בתוספתא כתובת קעקע על עבד כדי שלא יברח ולפי הנראה לי כיון דכתבו הטעם דאסור משום ובחוקותיהם לא תלכו א"כ אין חילוק בין אם עושה לשם ע"ז או משום דבר אחר היכא דלא מוכחא מילתא דעושה משום איזה טעם. ומצוה זו נוהגת בין באנשים ובין בנשים ובין מסייע היינו שאחר חקק בו והוא מסייע גם כן חייב כדאיתא בתוספתא:

והנה לאו דושרט לנפש לא תתנו וגו' לא נמנה כאן שהוא בכלל לא תתגודדו. ולאו דלא תחלל בתוך להזנותה הרמב"ם אינו מונה אותה שהוא בכלל לא תהי' קדשה לפי' הרמב"ם. ובה"ג מונה אותה שהוא מפרש לא תהי' קדשה כדמפרש התרגום עיי"ש ועיי' ברמב"ן בשורש ה' דמפרש אל תחלל במוסר בתו וגם סיפא דקרא ולא תזנה מפרש או ללאו לשוכב או ללאו לבת עצמה. ועיי' ג"כ בר"ן בחי' בסנהדרין ד' ע"ו ע"א קמ"ל אזהרה לשוכב ועיי' בר"ן בסנהדרין נ"ד ע"א דשכיבה כדרכה אין חילוק בין שוכב לנשכב:

מצוה רנה

והיא להרמב"ם מ"ע ק"א. ולהרמב"ן הוא מצוה ר"ל מ"ע פ"א

מ"ע לירא מן המקדש שנאמר ומקדשי תיראו וגו' ונוהגת בין בזכרים ובין בנקבות. וביבמות דף ו' ע"ב ילפי' מסמיכות הקרא את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו מה שמירת שבת לעולם אף שמירת מקדש לעולם ועוד אמרי' שם לא ממקדש אתה מתירא אלא ממי ששיכן שמו במקדש. נראה דתרווייהו תלי' זה בזה כיון דאפי' בחורבנו חייב לנהג בו כבוד עכ"ח היינו משום ששמו של הקב"ה מיוחד על ביהמ"ק וכן אמרי' בברכות דף ס"ח ע"ב והרמב"ם פ"ז מהל' ביהב"ח הל' ה' כתב דאסור להקל ראשו נגד שער המזרח עוד בהל' ז' פסק דאף שלא בזמן המקדש לא יקל ראשו ובהל' ח' פסק דבזמן שביהמ"ק קיים צריך ליזהר בצופה ובמקום שרואה ושאין שם גדר. והמנחת חינוך הקשה מ"ש דמעיקרא כ' דרק נגד שער המזרח ואח"כ כתב דבזמן שביהמ"ק קיים צריך ליזהר מצופה

וממקום שרואה ולפענ"ד נראה דדבר גדול דברי הרמב"ם דבטו"א על מגילה דף ט' הקשה ל"ל קרא דשבתותי תשמורו ומקדשי תיראו ע"ז דממנ"פ אי ס"ל דקדושת בהמ"ק לא בטלה א"כ בלא קרא ידעינן זה. ויותר קשה על הרמב"ם דהוא עצמו פסק בפ' ו' מהלכות ביהב"ח דקדושת ביהמ"ק לא בטלה לע"ל אלא דגם היום הוא קדוש והביא גם מקרא זה ולמה צריך. וכבר האריך בזה בס' ערוך לנר ביבמות דף ו' עיי"ש ולפענ"ד נראה ליישב כל הקושי' דכבר כתבתי במקום אחר דלכאורה קשה איך קיימ"ל דקדושת המקדש קדוש לע"ל הא אמרי' בע"ז דף נ"ד דבאו בה פריצים וחללו' ומזבח נעשה חול א"כ בוודאי גם בקדושת המקדש שייך זה ומצאתי שגם בריטב"א מכות ד' י"ט העיר בזה ולפענ"ד בוודאי בקדושת המקום וקרקע עולם מקודש משמת ימי בראשית אשר אמר עליו אברהם אבינו אשר יאמר היום בהר ה' יראה ומכוון כנגד ביהמ"ק שלמעלה בזה שפיר אמר הרמב"ם בפ"ו מהלכות ביהב"ח דמקום המקדש מתקדש לעולם ואסור לזר ליכנס לשם וכו' עיי"ש וכל זה על המקום עצמו ואם אפשר לבנות שם מזבח מותר להקריב אבל מחיצות נראה כמו דאמרי' דהמזבח ע"י פריצים מתחלל גם מחיצות המקדש נתחללו וא"כ א"ש קו' הטו"א הנ"ל דתרתי איצטריך דנהי דאמרי' אם ביהמ"ק קדושה ראשונה קידשה לע"ל מ"מ כיון דהמחיצות נתחללו הו"א דגם המקום נתחלל ע"י הפריצים ואיצטריך קרא דאת שבתותי תשמורו וגו' מיהא נראה דיש נ"מ בין בזמן שביהמ"ק קיים ובין שלא בזמן שביהמ"ק קיים דבזמן שביהמ"ק קיים גם המחיצות קדושים היו ולכך צריך להרחיק בקלות ראש מכל הצדדים במקום שרואה משא"כ בזמן החורבן המחיצות פקעו קדושתם ע"כ מחיצות ביהמ"ק עצמן הם כמו גדר וא"צ להרחיק בקלות ראש אלא כנגד שער המזרח דמשם היה נראה גם הקרקע של בית קדשי הקדשים והי' מחויב במוראיו מצד הקרקע עצמו ולכך נשאר ג"כ בזמן הזה אפי' אינו רואה עתה הקרקע כן נ"ל לחלק בכוונת הרמב"ם:

ב) ולולא דברי הרמב"ם הי' נ"ל דגם בזה"ז אפשר שלא לנהג קלות ראש אפילו כנגד המחיצות דאע"ג דבאו בה פריצים וחללו' אפ"ה כיון שהי' השכינה שורה בהן קודם שנחרבו צריכין גם עתה לנהג בו כבוד כמו שאמרו באבני מזבח שגנזו דלאו אורח ארעא לאשתמושי בהוא אדרבה דלפ"ז יהי' מיושב יותר קו' הטו"א הנ"ל אמנם להרמב"ם לפי הנראה מדבריו לפימש"כ המנ"ח דהאידנא א"צ ליזהר לנהוג קלות ראש כנגד המחיצות כמו שביארתי לעיל ונראה שאין הדבר הזה מוכרח דאיכ"ל דהרמב"ם סמך על מש"כ שם אח"ז בזמן שביהמ"ק קיים וקושי' הטו"א הי' נ"ל ליישב וגם אידך הרמב"ם שם בהלכות ביהב"ח הביא דמפני מורא המקדש אסור לעשות בית תבנית מקדש ואכסדרה כתבנית

אולם ושאר כלים דוגמא שהי' במקדש אסור לעשות משום מורא מקדש וקשה ע"ז דהא בגמ' ע"ז ד' מ"ד ובר"ה ד' כ"ח ילפינן דלא יעשה אדם תבנית המקדש מקרא דלא תעשין אתי ואיך כ' הרמב"ם שהוא משום מורא המקדש ואמרתי דחדא מתורצת באידך דהרי הטו"א הקשה דלמה לי קרא כיון דקיי"ל דקדושה הראשונה קידשה לשעתה וקידשה לע"ל אמנם אם נאמר דקרא אתי ללמד דלא יעשה דומי' דמקדש משום מורא המקדש זה בה ללמד מקדשי תיראו דומי' דשבת דנהוג עולמית אף זה אסור לעשות כדוגמא:

ג) ומה שהקשה עוד הערוך לנר על החילוק שכ' הרמב"ם דלכך קדושת המקדש וירושלים לא בטלה וקדושת א"י בטלה דקדושת המקדש הוא מפני השכינה ושכינה לא בטלה שהרי אמרי' בר"ה דף ל"א עשר מסעות נסעה השכינה ולא עוד אלא דבבית שני לא שרתה שכינה. ולפענ"ד דבר זה מבואר לפימש"כ לעיל דביהמ"ק שלמעלה מכוון כנגד ביהמ"ק שלמטה ובוודאי קדושה שלמעלה ממנו ג"כ פועלת על ביהמ"ק שלמטה ונוצץ ג"כ על המקדש והמשכן שלמטה דדווקא בזמן החורבן אמרי' ניער ה' מקדשו שעקר ביהמ"ק שלמעלה מביהמ"ק שלמטה שיהיו האויבים יכולים ליכנוס בה כדאיתא במדרש. אבל בוודאי החזירו למקום שהי' מקודם דמאי נ"מ אם הוא במקום אחר ובוודאי הוא מכוון כנגד ביהמ"ק של מטה וזה כוונת הרמב"ם מפני השכינה:

מצוה רנו

והוא להרמב"ם ל"ת קנ"ה. ולהרמב"ן היא מצוה רל"א ל"ת ק"נ

מל"ת שלא לעשות מעשה אוב שנאמר אל תפנו אל האובות אוב זה העושה פעולות עד שישמע השואל כאילו אחד מדבר עמו מתחת לארץ והעושה מעשה הזאת חייב סקילה. והנה הלאו של העושה מעשה האוב כ' הרמב"ם מפסוק דלעיל אל תפנו אל האובות אבל רש"י בסנהדרין דף ס"ו ע"ב פי' דקרא אל תפנו אוקמינן לשואל מעשה אוב. ותוס' ג"כ השיגו עליו דהשואל באוב ילפינן ממקום אחר מקרא דלא ימצא בך שואל אוב וידעוני וגו' וגם דברי רש"י עצמן סותרין אהדדי דשם כ' דילפינן מלא ימצא וגו'. ולענ"ד גם רש"י מודה דעיקר הקרא דאל תפנו אאוב עצמו קאי כדמסיים הקרא אל תבקשו לטמאה וכו' אלא מדשני הקרא לכתוב אל תפנו אל האובות ולא כתב אל תעשו מעשה אוב וידעוני וכיוצא ועכ"ח דרצה לכלול גם השואל ולאו דווקא השואל אלא כמש"כ הרמב"ם בפ' י"ב מהל' חוקות ע"ז דאם עשה מעשה אוב וסמך עלה הוא עובר משום עושה ומשום אל תפנו כמו שאר שואל באוב. וזה כוונת רש"י לדעתי שבכלל אל תפנו גם השואל בכלל. אלא דלפי"ז כיון דכולל גם עושה מעשה אוב ועל מעשה אוב חייב סקילה והוי לאו

שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ובעירובין ד' י"ז ע"ב אמרי' וכי אין לוקין על לאו שבאל והא כתיב אל תפנו אל האובות ולוקין עליו עיי"ש ומזה הביאו ראי' לשיטת רש"י ולפמש"כ דרש"י מודה דקאי אתרווייהו א"כ עדיין הקו' במקומה עומדת. ומיהו לפענ"ד בלא"ה לא קשה מידי דלעולם איכ"ל כדעת הרמב"ם דאל תפנו קאי רק על העושה ואפ"ה שפיר לוקין אם לא התרו בו למיתה דבלא"ה יש לן לאו לאוב וידעוני דהרי מבואר ביבמות דף ד' ע"א ובכמה דוכתי דאוב וידעוני הוא בכלל המכשף ולא יצא אלא ללמד על מכשף שהוא בסקילה עיי"ש ועכ"פ לענין אזהרה לאיסור סקילה דלא ענש אא"כ הזהיר זה כבר נודע מפסוק לא ימצא בך וגו' מעונן ומכשף וא"כ אם לא התרו בו למיתה אלא למלקות שפיי' יכולין ללקות ודברי רש"י נכונים ובזה מיושב ג"כ מה שהקשו על התוס' דהוי מצי להקשות דבתו"כ מפורש דהלאו דעל תפנו קאי על העושה מעשה אוב עצמה ולהנ"ל א"ש דגם רש"י מודה דקאי ג"כ על העוש' מעש':

מצוה רנז

והיא להרמב"ם ל"ת קנ"ז. ולהרמב"ן היא מצוה רל"א ל"ת קנ"א

מל"ת שלא לעשות מעשה ידעוני שנאמר אל תפנו אל האובות ואל הידעונים. ידעוני הוא שלוקח עצם מעוף ששמו ידיע בפיו ומקטיר לה וחייב ע"ז סקילה ועיי' ברמב"ם במנין המצוות ל"ת סי' ט' דלא הוי לאו שבכללות והרמב"ם חשיב ידעוני לאית בי' מעשה ובגמ' סנהדרין ד' ס"ג אמרי' דלית בי' מעשה וכבר האריכו בזה הלח"מ והמעיי"ח:

ב) ועוד הקשה על הרמב"ם טובא דכ' בריש הלכות שגגות דאם עשה מעשה אוב וידעוני חייב לפי המנין שם ג' חטאות ופרט על מעשה אוב חטאת א' ועל מעשה ידעוני חטאת א' וכו' עיי"ש וקשה ממנ"פ דהרי בריש כריתות לא מנה ידעוני ופריך שם אמאי ומשני דלית בי' מעשה ושוב הקשה הא מתני' כר"ע דמונה מגדף אע"ג דלית בי' מעשה ותי' ר' יוחנן כיון דשניהם אוב וידעוני בלאו אחד נאמרו ואין חלוקין בלאוין אין חלוקין ג"כ לחטאות וא"כ להרמב"ם דפסק תרתי חשיב לי' כמעשה ופסק אע"ג דאין חלוקין בלאווין אפ"ה חלוקין הן לחטאות וחייב על כל אחת ואחת א"כ קושי' הש"ס במקומה עומדת ונראה לפענ"ד דהרמב"ם אזיל לשיטת הרי"ף כפי מה שביאר בר"ן בחידושיו לסנהדרין ד' ס"ה ע"ב לר' יוחנן דאמר חיסמה בקול לוקה דעקימת שפתיו הוי מעשה היינו כל האותיות חוץ מאותיות א"ה"ו"י שקלים לדבר וחוץ מאותיות אלו מקרי עקימת שפתיו והוי מעשה ואפשר ג"כ לשיטת התוס' דס"ל דדווקא אם ע"י דיבור נעשה מעשה איכ"ל גבי ידעוני דע"י מעשה הכישוף השבעת העצם שבפיו מדבר מקרי עשייתו מעשה ורק

מגדף וכיוצא בו דאפשר באותיות א"ה"ו"י או כשיטת התו' דלא נעשה מעשה ע"י דיבורו או לשיטת רש"י בכריתות דף ד' דמגדף אפשר בלב ותוס' בסנהדרין שם כתבו דהש"ס דסנהדרין וכריתות פליגו בזה עיי"ש וס"ל ג"כ כל דאפשר בלי מעשה אפילו עשה מעשה פטור מקרבן חטאת דכתיב משפט אחד יהיה לכם דבעינן שווים לחטאת כמו שהביא השיטה מקובצת בב"מ ד' צ' ע"ב באריכות ועכ"פ לדעת הרמב"ם נראה דס"ל לר' יוחנן דידעוני מקרי מעשה ולכאורה קשה לי הרי מבאר ביבמות דף ד' ע"א דאוב וידעוני בכלל שאר מכשפים הם ולענין מיתה אמרו שם דיצאו לפרט לר' יודא דמכשף דינו בסקילה אבל לענין הלאו דאל תפנו אל האובות קשה לי כיון דכבר כתיב לא ימצא בך וגו' מעונן ומכשף וגו' וא"כ הוא לאו גם על אוב וידעוני ולמה פרט לאו בפ"ע דוודאי למ"ד דמקרי לאו שאין בו מעשה איצטרך למיכתב להיות לאו לחייב סקילה דאין עונשין אא"כ מזהירין והו"א דלאו דמכשף קאי רק על העושים מעשה. אבל לפימש"כ לדעת הרמב"ם דפסק כר' יוחנן דעקימת שפתיו הוי מעשה ויליף לן מלאו דחסימה כדאמרינן במכות דף י"ג עמדה הקושי' במקומה ועכ"ח צריכין אנו לומר דבא הכתוב לחלק שיהיה חייב על אוב חטאת ועל ידעוני חטאת אם עשו שניהם בהדדי ומיושב היטב הרמב"ם דוודאי שם בכריתות דקאי דידעוני לית בי' מעשה אמרינן דהלאו לא בא לחלק אלא אדרבה להשוות אוב לידעוני ללקות אבל לדינא דפוסק הרמב"ם כר"י דאית בי' מעשה ול"צ קרא ע"ז ועכ"ח דבא הכתוב לחלקם. ומשנה דכריתות דאתי' כר"ע וסייעתו לדידי' אמרי' דבלאו אחד נאמרו:

ג) **ועוד** אמרי' דהרי בכריתות דף ד' הקשה הערוך לנר דאמאי אמרי' דבלאו אחד נאמרו הא כתיב ואל הידעוני בויו"ו ואנן קיימ"ל כר' יונתן דויו"ו מחלקת במכה אביו ואמו וכיוצא. ואמרתי ליישב דהכתוב עצמו מחברם דהרי מסיים הקרא ואל תבקשו לטמאה בהם וגו' וביאר בספר התורה והמצוה על ת"כ שהתורה מגלה לן שענינים האלו הם מטמאים את האדם אפילו קודם המעשה וא"כ הכתוב עצמו עושה אותם אחד וזה אפשר לומר למאן דדרש טעמא דקרא דהוא ר"ש תלמידו של ר"ע כדאיתא במנחות דף ע"ב א"כ אי"ל הה"ד הכא אזלינן בתר הטעם דעושה אותם חד. אבל לדינא קיימ"ל דלא אזלינן בתר טעמא דקרא א"כ ה"נ עיקר רישא דקרא אל תפנו אל האובות ואל הידעונים וכקושי' הערוך לנר ולכך כ' הרמב"ם דחייב על כל או"א כנלענ"ד:

מצוה רנח

והיא להרמב"ם מ"ע ק"ב ולהרמב"ן היא מצוה רל"ג מ"ע פ"ב. מ"ע לקום מפני שיבה ולכבד ת"ח ולקום מפניו שנא' מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ובכלל המצוה זו לכבדם בכל מה דאפשר והנה קיי"ל ביו"ד חכם שמחל על כבודו כבודו מחול מ"מ מצוה לכבדו ופסק שם דלענין לבזותו אינו מועיל מחילתו. ובזה אמרתי ליישב קו' האוהל דוד ר"פ שבועות העדות שהקשה אמאי אמרינן דאם העדים תלמידי חכמים מושיבים אותם ואתי עשה דכבוד התורה ודחה עשה דועמדו וגו' הא אמרי' בכתובות דף מ' הואיל ואי אמרה לא בעינא לא אתי עשה ודחי ל"ת, ה"נ נאמר כן שאם הם אמרו לא בעינא שמוחלים על כבודם מהני ואז ליכא משום עשה, ולהנ"ל י"ל דזה שהעד צריך לעמוד עיקר הטעם הוא כדי לאיים עליו שלא יעיד עדות שקר ואיכא בזה קצת ביזוי שחושדין אותו שמשקר ואמרי' לעיל דלבזותו לא מהני מחילתו ולכך שפיר אתי עשה דכבוד התורה ודחי עשה דועמדו, ובזה יש ליישב ג"כ לשון רש"י דפי' עשה דכבוד התורה את ה' אלקיך תירא וקשה אמאי לא נקט רש"י קרא מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ועוד קשה לי לפי מה דקיימ"ל דזקן אפי' אינו ת"ח חייבים לכבדו א"כ נימא אם הוא זקן רשאי להעיד בישיבה ולא שמענו זה בגמ', ע"ז בא רש"י לפרש דעיקר הטעם הוא משום את ה' אלקיך תירא וזה שייך גבי ת"ח וגם משום דבעמידה נקרא ביזוי וזה ילפינן מקרא דאת ה' אלקיך תירא ולכך גם הת"ח אינו יכול למחול:

ג) אמנם גוף הקו' של האוה"ד הנ"ל לא קשה לפי מה דאמרי' בכתובות דף מ' ע"א דאין עשה כה"ג דוחה לל"ת מיהו לאו כ"ע מפרשי הכי רש"י פי' שם דלומדין אותה לומר לא בעינא ותוס' ישנים כתבו בחד תי' במאי דקשי' לי' מכיבוד אב ואם דהואיל ובידה רשות לומר לא בעינא א"כ אצלה אינה מ"ע והלאו גם אצלה מצוה היא שהיא מוזהרת כאיש ולכך לא דחי אצלה אבל הרשב"א והרא"ה והר"ן שם סוברים כיון דעשה זו קילא טובא שיש בידה רשות לבטלה עשה כזאת אפי' אם היא בעיא אי אפשר לה לדחות. ולפי"ז נראה דעיקר הדבר תלי' דמ"ע היא רק לטובת האדם והא ראי' שאם רוצה לבטלה אין כאן עשה וכיון דהוא רק לטובת האדם לא עדיפא משאר צרכי והנאות האדם וכממון האדם דמי וכדאמרי' בב"מ דף ל' לא דחינא איסורא מקמי ממונא ה"נ איסור מקמי הנאת טובת האדם לא דחינן ולכך אין לה כח לדחות, וכיבוד אב ואם נראה עיקר הדבר ששם אין המצוה רק לטובת האב והאם ולהנאתם דהוקשו כבודם לכבוד המקום וגם א"א לה לבטל שאם יאמר האב לא בעינא בזה לא נתבטל המצוה אלא שזה כבודו וזה רצונו ורצונו של אדם זה כבודו וכיון שא"א לה לבטל לעולם לכך אלימא העשה זה נראה כוונת

התוס' ישנים בכתובות דף מ' בתי' הראשון. וההי"ד הכא שת"ח יכול למחול שהתורה דילי' הוא וזה כבוד גדול הנעשה לו דלא נימא שאינו יכול למחול על כבודה של תורה וכדאמרי' סוף ברכות בתחלה כי אם בתורת ה' חפצו אבל ע"י שהוא עוסק בתורה ועמל בה יהי' ובתורתו יהגה יומם ולילה וזה כבוד גדול לו וא"כ לא פסק העשה ולא קשה קושי' האוה"ד הנ"ל:

ג) **והנה** התוס' בשבועות שם ד"ה והאמר מר וכו' הקשו שם גם באשת חבר דקיימ"ל דהיא כחבר וצריכים לעמוד מפני' הי' לו לר"נ להושיבה ובחד תי' כתבו התוס' דהא דאשת חבר הרי היא כחבר הוא רק מחיים אבל לאחר מיתה לא אמרינן כן, וי"א דאפי' מחיים הוא רק מדרבנן ואני מסתפק דאי אמרי' אשת חבר הרי היא כחבר אם יכולה למחול, ובזה אמרתי דאפשר ליישב קושי' התוס' הנ"ל דרש"י בשבועות דף ל"א ע"א ד"ה כש"כ מלך כתב דהביזוי הוא הואיל דצריך לעמוד וכו' וקשה לי דאי מטעם זה א"כ יהי' מהראוי שהמלך יהי' יושב באמת בשעת העדות כמו ת"ח ולולי דברי רש"י הו"א דזה שצריך לילך להעדות זה הוא זילותא ואפשר דאפי' תימא דרש"י דווקא נקט נראה דס"ל דנהי דעמידה אינו מעכב ולכך בת"ח שרי עדות מיושב כמש"כ המפרשים לעיל וקרא דועמדו שני האנשים היינו למצוה מ"מ בעינן שיהיו העדים ראוים לעמוד אבל עדים שאינם ראוים לעמוד פסולין לגמרי שהרי נאמר בקרא ועמדו וגו' וממילא משמע דבעינן לפחות ראוי' לעמוד ועיין ממש כעין זה בטו"ז באו"ח סי' תרפ"ט סק"א ובש"ס נדרים דף ע"ג ע"א ובחמד משה סי' תרפ"ט דכ' שם כעין זה, וא"כ ה"נ בנידן דידן בשלמא בת"ח דיכול למחול על כבודו ויכול לעמוד קרינן בי' שפיר ועמדו וגו' והעמידה אינה מעכבת משא"כ המלך שאסור לו לעמוד ולמחול על כבודו לא קרינן בי, ועמדו וגו' והוי כאלו מיעוט אותו הקרא להדיא, וא"כ לפימש"כ באשת חבר אפשר דאינה יכולה למחול מיושב היטב קושי' התוס' דכיון שהוא אינה יכולה למחול ואינה ראוי לעמוד צריך דווקא לעמוד ולכך א"א לה בישיבה:

ד **והנה** ביו"ד סי' רמ"ב סעי' ט"ו כ' דאסור לקרות לרבו בשמו וכ' הרמ"א דווקא אם אמר סתם אבל אם אמר רבי פלוני מותר והש"ך שם ס"ק כ"ד כתב דזה דווקא שלא בפניו ותמהו על הש"ך שהרי מקרא מלא כתיב שיהושע אמר אדוני משה כלאם וקראו בפניו, ולענ"ד נראה דהיכא דשם עצמו של רבו הוא שם המורה על חשיבות וכן אם השם צריך לענייני של אותו הזכרה בכה"ג נראה דגם הש"ך מודה דאפי' בפניו כשמזכיר מורי או אדוני רשאי להזכירו בשמו כיון שצריך לאותו השם, והנה השם של משה רבינו כתב מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחידושי אגדות שלו פ' ויקרא דשמו של מש"ה בגימ' א"ל

שד"י והביא בשם כתבי האר"י ז"ל דשמו עם הכולל בגימ' צנור שמשה הי' כצנור שעל ידו נשפע השפע על כל ישראל ובפרט בענין הנבואה שצוה ה' לאסוף שבעים זקנים שנאמר ודברתי עמך ואצלתי עליהם וגו' עכ"פ הוא הי' הצינור להשפיע עליהם הרוח והי' בידו למנוע הרוח וזה שאלדד ומידד היו מתנבאים במחנה והי' נראה זה בעיני יהושע כגנאי למשה לכך אמר אדוני משה אתה הוא הצינור ובידך למנוע מהם הנבואה ע"כ כלאם כלומר מנע מהם שלא יהי' נראה כאלו הם אינם תלוים בך, כנלע"ד:

ה) והנה כבר הבאתי לעיל שת"ח שמחל על כבודו כבודו מחול ואני מסתפק אם גם נביא ומכש"כ נביא כמשה אם גם הוא יכול למחול על כבודו בשלמא ת"ח זכו ע"י עסקיהם ועבודתם ואפשר גם בשאר נביאים שייך זה, אבל בנבואת משה רבינו ע"ה שנאמר ולא קם נביא עוד בישראל כמשה והקשה הר"ן בדרשותיו אולי גם אחר יזכה לזה ע"י מעשיו, ותי' דמדרגת נביאת משרע"ה א"א לאדם שיזכה ע"י מעשיו רק לצורך קבלת התורה הי' צריך לזה המדרגה כי פנים בפנים אדבר עמו וא"כ כיון שאין זה מצד מעשיו אפשר דאינו יכול למחול על כבודו ובזה מובן היטב בפ' בהעלותך שנאמר ותדבר אהרן ומרים במשה וגו' וכתיב והאיש משה עניו מאוד וגו' ולא יראתם לדבר בעבדי במשה וגו' אם יהיו נביאכם וגו' לא כן עבדי משה פה אל פה אדבר בו ולפי הנ"ל נראה שכוונת הקרא כן הוא שמשה רבינו ע"ה שהי' עניו מאוד מיד כששמע מחל להם וע"ז השיב השי"ת דזה לא מהני אם יהי' נביאכם כלומר אם הי' לו רק מדרגה מה שאדם יוכל לקנות ע"י מעשיו הי' מועיל מחילתו אבל לא כן עבדי משה פה אל פה אדבר בו שמדרגה זו אין אדם יכול לזכות ע"י מעשיו רק אני נותן לו וע"ז לא מהני מחילה ואיך לא יראתם לדבר בעבדי במשה וגו' כנלע"ד לפרש:

מצוה רנט וס

והיא להרמב"ם ל"ת קנ"ז ועשה ק"ג. ולהרמב"ן היא מצוה רל"ג ורל"ד ל"ת קנ"ג ועשה פ"ג.

מל"ת שלא לעשות עול במדות ובמשקלות שנאמר לא תעשו עול במשפט במדה ובמשקל ובמשורה:

ומ"ע לצדק המאזנים ומשקלות והמדות שנאמר מאזני צדק ואבני צדק והין צדק יהי' לך, ולהרמב"ם אין הל"ת על השהי' אלא על העול והלאו דסי' תר"ב הוא על השהי' והמעיי"ח העיר בב"מ ס"א ע"ב ובפי' רש"י לא משמע כן אלא דהלאו הזה קאי ג"כ על השהי' דעל הגזל עצמו לא צריך קרא דהוא כמו שאר גזל וא"כ איצטרך עיקר הלאו שלא יעשה עול

שלא ישקר במדות, ומטעם זה דס"ל להרמב"ם דאפילו בפחות משו"פ עובר בלאו ועיי' בהגהת החינוך שהקשה מאי פריך שם ל"ל הא איצטרך ללמד דאפי' בפחות משו"פ חייב, ונראה דקשי' לי להש"ס דאי הקרא בא ללמד דאפי' בפחות משו"פ חייב א"כ ל"ל משורה דילפינן שם ממשורה דאפילו על מדה קטנה כמשורה הוא עובר הא כבר נשמע זה מלאו עצמו וע"ז משני דהוי אפשר לפרש על השהי' לכך איצטרך משורה לאסור אפילו פחות משו"פ אבל לפי האמת שפיר איכ"ל דקרא הזה בא על העול ואפי' פחות משו"פ, ואידך לאו דסי' תר"ב על השהי' וקושי' חדא מתורצת באידך, ולכאורה יש לי להקשות עוד דמאי פריך ב"מ דף ס"א ע"ב לאו דמשקלות ל"ל דלמא איצטריך לאסור אפי' בשל גוי וכעין שהקשה המהרש"א שם בתוס' ד"ה לעבור וכו' דהו"א דהקרא בא לאסור אפי' בשל גוי ה"נ קשה לפי האמת, ואפשר דהא בהא תליא הואיל ומשעת עשיי' הוא עובר או אפי' פחות משו"פ א"כ אין הטעם משום חסרון של חברו אלא שהדבר עצמו אסור ולכך הה"ד בגוי, ועדיין צ"ע דזה דוחק, וצ"ל דלא ניחא לי' לאוקמי קרא בשל גוי וגם זה דוחק, מיהו י"ל בפשיטות על ב' הקושי' כיון דהרמב"ם ר"פ ה' מגזלה פסק דגזל נכרי אסור מן התורה וכן חצי שיעור קיימ"ל דאסור מה"ת בכל מקום ועל הלאו הזה בלא"ה אין לוקין כיון דלית בהו מעשה וגם ניתנה להשבון וא"כ אין נ"מ לאפושי בלאוין יתירים:

והנה הא דכתיב בי' ג"כ עשה נראה דגם דעת הרמב"ם דס"ל ספיקא דאורייתא לקולא ולפירוש החוו"ד הוא משום דהתורה רק בוודאי ניתנה א"כ מצד הלאו אם המשקלות הם ספק אם הם טובים ומוצדקים אינו עובר בל"ת אבל על העשה עובר דבעינן מאזני צדק בוודאי כיון דהתורה על וודאי נאמרה כנלפענ"ד:

ובספר מנחת חינוך האריך כאן ומפלפל על מה דאמרינן פחות משו"פ אינו ממון אם הוא משום דמסתמא מחל לו אבל אם לא מחל הוי ממון וא"כ בדבר שאינו יודע ליכא למימר דמחל וכן ביתומים דלאו בני מחילה נינהו, ולכאורה גם בפחות משו"פ חייב, צ"ל דהוי כיאוש שלא מדעת דשטפה נהר שלכ"ע מועיל כדאיתא בב"מ כ"ב ע"ב ואכתי קשה אם הוא טוען ברי לי שלא מחל יהי' מחויב בחזרה ואפשר דעובר בלאו ג"כ לכך גם בלאו דמשקלות שלא ידע דמחל איכ"ל דחייבו התורה אפי' בפחות משו"פ אבל לטעם השני דלא חשיב ממון בעלים כלל זה קשה כמבואר בגיטין דף כ' ע"א גט שהי' כתיב על עלה של זית כשר ומקרי נתינה וא"כ עכ"ח מקרי ממון שלו ומפרש שם הטעם משום דחזי לאצטרופי ולפי"ז יש לחלק דווקא בדבר דחזי לאצטרופי מקרי ממון דידי', ויש ליישב בזה דברי רש"י בסוכה דף כ"ח גבי אזרח דנראה מדבריו דפחות משו"פ לא מקרי

ממון שלו והמנ"ח הקשה א"כ איך יוצא בערבה דאין בו שו"פ ולא מקרי לכם ולהנ"ל גם רש"י מודה דווקא סוכה דשייך לכל ישראל לא שייך חזי לאצטרופי ומטעם זה לא מקרי גופו ממון:

מצוה רסא

והיא להרמב"ם ל"ת קנ"ח ולהרמב"ן לא נמנה זאת למצוה.

מל"ת שלא לקלל אב ואם שנאמר ומקלל אביו ואמו מות יומת ואע"ג דלא כתיב אזהרה ילפי' לה מאזהרה שבסי' רל"ב והרמב"ם לטעמי' שכל שהעונש מפורש נוכל למילף האזהרה אפילו מלאו אחר ונמנה לשנים עיי' לעיל בסי' מ"ז כיוצא בזה ומש"כ שם, והרמב"ן שם במנין המצות סי' ש"ח משיג ע"ז וכולל הלאו הזה בלאו הנ"ל סי' רל"ב כיון דאין בו לאו פרטי אינו ל"ת בפ"ע, והמעיי"ח רצה להביא ראי' להרמב"ן מהא שלא מנו הב' מצות הכניסה והפרישׁ' אע"ג שלמדו בשבועות מקרא דלא תקרב עיי"ש, מיהו גם להרמב"ן קשה דלחשוב מ"ע של פרישה מקרא דותהי נדתה עליו ומש"כ המעיי"ח כיון דאינו מפורש וכו' זה לא סגי להרמב"ן בשורש הב' גום להרמב"ם שמפרש בהדיא שהוא דאוריי' וחייב עלי' ראוי' שימנה עיי"ש בשורש ב', והמעיין בפי' המשניות להרמב"ם בפ' ב' דהוריות דף ב' ע"ב מפרש שם לעשה ול"ת שבנדה בענין אחר עיי"ש והוא תמוה דלכאורה היא נגד הש"ס דשבועות, אמנם נראה דשם קאי אי משמש מת בעריות חייב וא"כ גם באבר מת חייב רק שצריך לפרוש בהנאה מועטת לזה צריך קרא אבל לדידן דקיימ"ל כרבא דמשמש מת פטור א"כ מל"ת שבנדה ידעי' שצריך להמתין עד שימות האבר כמו שכ' הרמב"ם בפי' המשניות הנ"ל וא"ש, מיהו בלא"ה לא קשה מפרישה כמש"כ שם דעד כאן לא קאמר הרמב"ם אלא היכא דחד בלאו וחד במיתה וכיוצא משא"כ היכא דכולם בעונש מיתה אפילו אינם שווין בחד מיתה כמו שהשיג הרמב"ם על בה"ג במנין לאו דלא תנאף אע"ג דכולל א"א בחנק ונערה המאורסה בסקילה אפ"ה הכל חד כמש"כ בשורש ז' כש"כ הכא, מיהו נראה די"ל להרמב"ם שלמד אזהרה למקלל אב מק"ו מה המקלל חרש שאינו במיתה איכא אזהרה מקלל אב דאיכא בעונש מיתה כש"כ דאיכא באזהרה דלהרמב"ם היכא דעונש מפורש יכול ללמוד האזהרה אפי' בק"ו כמש"כ בל"ת קצ"ה והבאתי לעיל בל"ת דלא תאכלו על הדם:

ב) ועוד נראה לי דהמנ"ח הביא קושי' התומים בחו"מ סימן כ"ו דעל הא דאמרי' דאפי' לאחר מיתה מחייב על אב ואם סקילה והא קיימ"ל דאין ענש אא"כ הזהיר והיכן מצינו אזהרה על לאחר מיתה, ולענ"ד נראה דהרי מבואר ארור מקלה אביו ואמו וגם לאחר

מיתה מקרי אביו כמו שלמדו חז"ל אביו ואמו קלל וא"כ בכלל מקלה אביו ואמו גם לאחר מיתה בכלל דגם לאחר מיתה אית בי' משום ארור וא"כ לדעת הרמב"ם בוודאי א"ש דלדעת הרמב"ם הנ"ל דהיכא דאיכא איסור בלא"ה שוב יכולין למילף הלאו מק"ו:

ג) ויותר נראה כיון דילפי' סוף שבועת העדות דהמקלל א"ע עובר בלאו השמר לך ושמור נפשך מאוד והתורה כתבה ארור מקלה שחייב בקללות אביו וא"כ הוא עובר על לאו השמר לך ושמור נפשך מאוד:

ד) ובס' מנחת חינוך הביא כאן פלפול על הא דאמרינן בגר דאינו חייב על קללת אמו משום דאינו חייב על קללת אביו דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי והרי הוא אינו אביו וכיון דלא שייך החיוב על אביו לא שייך גם על אמו והקשה א"כ גם בשתוקי נימא הכי עיי"ש מה שהאריך וכ' שאפשר שחייבו במקלל כל החיים והמתים, ולענ"ד נראה אם קלל סתם אביו אע"ג שאינו יודע אותו חייב ולא צריך כאן לברר א"כ שפיר מחויב אם קיבל עליו בהתראה ואם הי' הבן ממזר אמרי' ביבמות דף כ"ב שהוא בנו לכל דבר גם להכאה ולקללה עיי"ש ומיירי בעשה האב תשובה דאל"כ לא מקרי עושה מעשה עמך, המנ"ח כאן האריך ואני מסתפק לר"ש בן מנסיא בחגיגה דף ט' שאמר מעוות שלא יוכל לתקן זה שבא על הערוה והוליד בן ופי' רש"י שאין מועיל תשובתו א"כ אמאי אמרי' חייב וצ"ל דבתר השתא אזלינן, בעמך לא תאור כיון שעכשיו הוא בעמך אי אתה רשאי לקללו:

ה) ולענין קללה פסק הרמב"ם דבעינן דווקא שם מיוחד והיינו כר' שמחה בר' יוסי בשבועות דף ל"ו והתוס' שם הקשו הא איצטרך למה שדרשו בסנהדרין דף נ"ו דבעינן דווקא לענין מגדף שם בשם וכן הקשו על הרמב"ם, ובתורת חיים בסנהדרין שם תירץ דתרתי שמעינן מני' כיון דבריש קרא נאמר האזהרה והעונש ובסוף הקרא מסיים ובנקבו שם יומת עכ"ח לא קאי על מגדף לחודא דא"כ ליכתוב ברישא דקרא, וגם על אביו לחודא לא קאי דמה שייכות זה לכאן ועכ"ח דקאי אתרווייהו עיי"ש שביאר היטב, ודו"ק:

מצוה רסב

והיא להרמב"ם מ"ע ק"ד ולהרמב"ן לא נמנה זאת למצוה.

מ"ע על הב"ד לדון בשריפה להמחויב שנאמר באש ישרפו והרמב"ן פליג ע"ז ואינו מונה כל הד' מיתות ב"ד אלא למצוה אחת וכבר נתבאר לעיל, ובסנהדרין דף ע"ו ע"ב פליגי ר' ישמעאל ור"ע בקרא באש תשרפו אותו ואתהן ולרבא שם פליגי בחמותו לאחר מיתת אשתו דלר' ישמעאל גם לאחר מיתה היא בשריפה ולר"ע איסורא בעלמא הוא דאיכא

ופי' רש"י האי איסורא ילפי' מן ארור שוכב עם חותנתו ולדידי' הוא איסור דאורייתא אבל שאר מפרשים פירשו דהוא רק איסור דרבנן ובאמת דברי רש"י קשים ני טובא, מנ"ל דהאי קרא איירי לאחר מיתה אדרבה פשטא דקרח משמע דלא מקרי חותנתו חלא כשאשתו קיימת ובפרט לפי מה שפי' המפורשים בחומש דכל י"א ארורים הכתובים בפרשה הם דברים הרגילים לעשות בסתר ואין אדם יודע וחותנתו שכיחא שתהי' אצל בתה שיתרו אותו ואפשר לבוא לידי זמה וזה שייך כל זמן שבתה קיימת חבל לאחר מיתה לא שייך זאת, ח"כ משמע פשטא דקרא דאיירי בחיים ח"כ מנ"ל איסור מן התורה על חותנתו לאחר מיתת אשתו ואפשר דרש"י ס"ל כיון דארור מקלה אביו ואמו מיירי לאחר מיתה כמש"כ במצוה הקודמת וילפי' מסמוכין דגם ארור שוכב עם חותנתו מיירי לאחר מיתה:

ב) והנה מצות שריפה קיימ"ל דהוא רק שריפת נשמה וגוף קיים דרק ע"י פתילת של חבר ואם שרפו אותו שריפה ממש גם הגוף מסתמא קיים ג"כ המצוה וכן פי' התוספות על התורה עה"פ היא מוצאת והיא שנחה אל חמיה ולשון מוצאת הוא מלשון ויצת אש בציון היינו שריפה ממש ועפ"י המדרש דברי חז"ל שתמר היתה בת כהן וצוה יהודה לעשות לה דין תורה גם בזה יצא ידי מצוה, ולכאורה קשה לי דבסנהדרין שם ילפי' דשריפה בעי' דווקא בפתילה של אבר מקרא דואהבת לרעך כמוך ברור לו לו מיתה יפה וח"כ אם שרפו באש ממש מבטל מ"ע של ואהבת לרעך והוי מצוה הבאה בעבירה וצע"ק, ועיי' במנ"ח שאם הורגין בשחר מיתות של ד' מיתות ב"ד ג"כ יצא ידי מצוה לדעת הרמב"ם ילפי' לי' מן מות יומת שאם א"א לו באותה מיתה יהרגנו בשאר מתות ב"ד ולפי הנראה נהי דקיים מצות ובערת הרע וגו' אבל מצות שריפה לא קיים כי לדעת הרמב"ם היא מצוה בפ"ע ומטעם זה נראה דצריכה התורה לכתוב לח תבערו חש בכל מושבותיכם וגו' וילפי' מני' דשריפת בת כהן אינה דוחה שבת, וביבמות דף ו' מפרש דאיצטרך קרח דהו"א דעשה דשריפת בת כהן ידחה ל"ת דשבת ומ"ש דנקט הקרח דין זה בשריפה דווקא הלא גם בשאר חייבי מיתות מני למכתב זה ולפימ"ש המגיני שלמה בשבת דף ק"ו דגם בשחר חייבי מיתות איכא תיקון ולא מקרי מקלקל דעל ידי המיתה יש לו כפרה וזה תיקונו עיי"ש וא"כ בשריפה יש ב' חילול שבת ח' מה שנוטל נשמתו ואיכא משום נטילת נשמה, וב' משום הבערה כדאמרי' שם דמה לי אם מבשל קדירה או מבשל פתילה שנ חבר, וא"כ בלא"ה הוי ידעינן דאין לשרוף בשבת אי נימא דגם בשחר מיתות מקיים ג"כ המצוה מזה נראה ראי' להרמב"ם דכתב דמלבד המצוה של ובערת הרע כל אחד מארבע מיתות ב"ד מצוה בפ"ע ולכך איצטרך קרא דאין עשה דוחה ל"ת:

מצוה רסג

והיא להרמב"ם ל"ת קנ"ט. ולהרמב"ן היא מצוה רל"ד ל"ת קנ"ד.

מל"ת שלא ללכת בחוקות הגוים שנאמר ובחוקותיהם לא תלכו שלא לדמות להם במלבוש המיוחד להם ונח יגדל ציצית ראשו ולא יגלח מהצדדים ויניח שער באמצע הראש וזה נקרא בצורית ועיי' במהרי"ק שורש פ"ח והובא בב"י וברמ"א וביו"ד סי' קע"ח ומבואר שם דלאו זה כולל ב' ענינים או בעושה מעשה תמי' כמו דרכי אמורי או בעושי דבר שאינו ראוי לישראל כגון שלובש בגד של שחץ ושניהם טעם אחד להם שעי"ז ניכר ומחשבתו ניכרת מתוך מעשיו שעושה כדי לדמות להם, וכ"כ הרמב"ם בפי' המשניות בפ"ק דע"ז והובא בב"י סי' קע"ח שזה האיסור בלורית היא שלא לדמות להם וכ"כ החינוך במצוה רפ"ב שכל שעושה אחד מאלו שזכר שם כדי לדמות להם חייב מלקות ומבואר דווקא אם עושה כדי לדמות ואין להקשות הא הוי התראת ספק דמי יודע אם הוא עושה לדמות אא"כ אם אומר כן, זה אינו כיון שמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו כמש"כ המהרי"ק הנ"ל ותו כיון דקבל ההתראה שפי' מחייבין לי' ולעולם אינו עובר משום ובחוקותיהם לא תלכו, אא"כ עושה כדי לדמות להם אבל אם עושה משום הרווחה או שאר תועלת לית בי' משום ובחוקותיהם לא תלכו, אלא מדברי המהרי"ק שם משמע דבעינן דווקא שיהי' מוכח מתוך מעשיו וניכר שאינו עושה לדמות להם אלא משום הרווחה אז מותר אבל אם אינו מוכח אסור משום מראית העין אבל מדברי הרמ"א ביו"ד סי' קע"ח הנ"ל משמע דלא חייש לחשדא ומראית העין עיי"ש וכש"כ בנידן דידן של רבים יש לדון כבה"כ של רבים לית בי' חשדא וכדאיתא בע"ז דף מ"ג ע"ב איברא הי' נראה לכאורה דעל דברי רמ"א ומהרי"ק הנ"ל יש תימה מהא דסנהדרין דף נ"ב הנ"ל דמוכח דאפי' אם אינו עושה כדי לדמות ג"כ אסור וכעת מצאתי במנ"ח במצוה זו ואין לחלק אם עושה דבר מעניני חולין אינו אסור אלא אם עושה כדי לדמות אבל אם עושה עניני תמי' דנראה כמדמה דת לדת גרע טפי ואם כן יש לומר המשפט הוא ג"כ ענין דתי דבר משפט כי המשפט לאלקים היא וכתיב לפניהם ולא לפני עכו"ם ולכך אסור טפי אפילו אם אינו עושה כדי לדמות אם כן קשה בסנהדרין דף נ"ב עמוד ב' הוכיחו רבנן דסייף מותר הואיל וכתיבא דאי לא תימא הכי הא דשורפין על המלכים אמאי אינו אסור משום ובחוקותיהם וגו' ועכ"ח הואיל וכתיבא מותר ומה ראי' מהתם דהתם שאני דאינו מדמה דת לדת משא"כ בסייף ועכ"ח דהש"ס אינו מחלק וגם ממקומו הוא מוכרע שהרי כל מוני המצות לא מני לאו זה של השמר פן תנקש אחריהם ופן תדרוש לאלהיהם דמיירי במדמה דת לדת, וגם הרמב"ן שפי' בחומש כן לא מנה זה ללאו בפ"ע

וכן הרמב"ם והחינוך שכ' דנכפל הלאו בקרא דפן תנקש וגו' ואי יש חילוק בין מדמה דת לדת או שאר חוק הוי להו תרי לאוין כיון דאין דינם שוים ועכ"ח דמנה זה ללאו אחד עכ"ח הכל בכלל הלאו דובחוקותיהם לא תלכו:

ב) ותו קשה טובא על דברי הרמ"א שכתב ולכן שורפין על המלכים ותלה טעמא משום שהוא כבוד וקשה הא הגמ' תלי' טעמא משום דלאו מנייהו ילפינן ואם כן מוכח להיפך דלולא טעם זה דלאו מינייהו ילפינן דהוי מלתא דכתיבא בקרא אפילו הוא דבר של שבח אסור לעשות כמעשיהם. ובאמת דברי הרמ"א מועתקים מדברי הר"ן בע"ז דף י"א וכן כתב בד"מ מיהו דברי הר"ן יש ליישב ולכוין על דרך שכתב התוספת בע"ז דף י"א ע"א ד"ה ואי חוקה וכו' אבל דברי הרמ"א א"א ליישב כן ועכ"ח צ"ל דהר"ן ומהרי"ק והרמ"א ההולכים בשיטה זו ס"ל דסוגי' דע"ז דף י"א דתלה הטעם דשורפין על המלכים משום חשיבות וסוגי' דסנהדרין דף נ"ב דתלי' טעמא משום דכתיבא בקרא פליגי וכמש"כ הריטב"א בע"ז שם אלא דהריטב"א כתב דקיימ"ל כסוגי' דסנהדרין והר"ן וסייעתו ס"ל דאדרבא סוגי' דע"ז הוא הסוגי' העיקרית שהוא במקומה דהאיסור ובחוקותיהם וגו' בע"ז שייכא וכמש"כ הר"ן שם וכן קבעה הרמב"ם בהל' ע"ז פ' י"א ואע"ג דלפי"ז התוס' בע"ז ד"ה ואי חוקה הנ"ל פליגי על הר"ן אפ"ה פסק הרמ"א כוותייהו דרבים נינהו כדלעיל דגם הרמב"ם ומהרי"ק ס"ל כוותייהו וגם החינוך:

ג) או יותר נכון לומר דכבר כתב המהרי"ק דאפילו דבר שהוא לכבוד או שאר תועלת אם הוא דבר שאינו ראוי' לישראל מצד צניעות או מטעם אחר א"כ מוכח דעושה כן כדי לדמות אפילו אם אין כוונתו כדי לדמות דברים שבלב כה"ג אינם דברים ומוכח מלתא שעושה כן כדי לדמות ועובר משום ובחוקותיהם וגו' וא"כ י"ל שריפה על המלכים נהי שהוא לכבוד אינו ראוי' לישראל משום בל תשחית וכמו שאסרו חז"ל לזרוק כלים על המת וכן סייף שהוא ניוול וכמו שאמר ר' יודא בסנהדרין שם וכפי' רש"י שם דאינו ראוי' לישראל וליטול ממנו פניו וראשו שהוא צלם אלקים והדרת פניו וטוב יותר הי' להרגו בחנק ככל סתם מיתות האמורות בתורה וא"כ גם בהורג חבירו נימא דראוי' לו כן ועכ"ח יאמרו הרואים שהורגין בסייף דילפינן מן המלכים וכן הרואים ששורפין על המלכים יאמרו דמנייהו ילפי' ולכך הוכיחו רבנן לומר ההיתר משום דכתיבא בקרא ומייתי שפי' ראי' משורפין ואתי שפי' סוגיא דסנהדרין אפי' לדעת מהרי"ק וסוגיא דע"ז יש לפרש כפי' התוס' הנ"ל וא"ש:

אמנם הר"ן הביא ראי' למהרי"ק וסובר נהי דגוף הסייף כתיבא בקרא מ"מ להתיז ראשו אכתי מנייהו ילפי' ועכ"ח כיון דאית בי' טעמא ע"ז לא נאמר ובחוקותיהם וכן שריפה

נהי דכתיבא מ"מ לא כתיבא לשרוף על מלכים ולפניהם ממש רק בשריפת אבותיך ישרפו לך אבל לא לפניהם ממש עכ"ח משום דמנייהו ילפי' ואכתי יהיה אסור ולכך הוכרח הש"ס בע"ז לומר דהוא מותר משום דהוי מלתא דחשיבא לשרוף בפניהם דעל זה לא שייך לאסור משום דבר שאינו ראוי לישראל ושני הסוגיות עולות בקנה אחד ולפי"ז איכ"ל דאינו חולק על דברי המהרי"ק:

ד) **וכבר** אמרנו לעיל שבכלל הלאו הזה נמי בכלל שאסור לעשות דברים שהם משום דרכי אמורי ועיי' בשבת סוף פ' במה אשה דף ס"ז ועיי' בתוס' יו"ט ס"פ בהמה המקשה משנה ז' שהביא לשון רש"י ור"ע ברטנורה דהלאו הוא כמעשה ארץ כנען לא תעשו. ולפי"ז היה ראוי' להמנות בפ"ע ובסוף הביאו בשם רש"י ומברטנורה דמלאו דובחוקותיהם וגו' ילפינן וזה כדעת המוני מצות הנ"ל. ומה הם משום דרכי אמורי אין מבואר כל הצורך רק שם בחולין אמרי' הכלל כל שאינו משום רפואה אסור משום דרכי אמורי. ובתשובת פנים מאירות ח"א סימן ל"ו כתב הכלל דכל שאין נעשה בחולה עצמו אסור משום דרכי אמורי. ובפתחי תשובה ביו"ד סימן קע"ט סעיף קטן ג' פקפק ע"ז מסוגי' דחולין הנ"ל ולענ"ד גם הפמ"א מודה שאין תלוי דווקא אם נעשה בחולה עצמו אלא הוא תלוי' אם נוכל ליתן טעם במעשה הזאת עפ"י הטבע או עפ"י השכל. ועיי' בתשובת מרן הגאון בעל חתם סופר חלק יורה דעה סימן קל"ח מה שכתב אם רשאין לגדל תרנגול ותרנגולת בבית שנבנה מחדש על מקום שלא היה שם בית מעולם שהביא בשם ס' חסידים דמביאין קודם שהלכו לשם לדור תרנגול ותרנגולת לשוחטם שם אם הוא משום דרכי אמורי או לא וכתב שיש להסביר הדבר על פי התורה כמו שעושים כפרות בעיוה"כ. עכ"פ כל שיש למצוא שום טעם או רמז אין אסור משום דרכי אמורי אפילו באילן התירו לסקור בסקירה כדי שידעו רבים שצריך להתפלל עליו שרי כדאיתא בגמרא שם ועד"ז כתב הפנים מאירות הנ"ל דאם אינו בגופו ואין לו שום טעם ואם אינו בגופו אין לומר כדי להודיע לרבים כה"ג אסור אבל לעולם עיקר תלוי אם יש למצוא שום טעם עפ"י הטבע והשכל כנלענ"ד: